LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 1 ՄԱՅԻՍ SAMEDI 1 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3410 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՕՐԸ

«Ջհաց մեր…» կ'աղաղակէին անհամար բազմութիւններ ։ Ու վարժուեր էին զայն ճարել աղօթելով, խոնարհելով, ամէն բեռ ու նախատինք տանելով իբրեւ անբան հօտ ։

Երկիրէ երկիր, վարչաձեւէ վարչաձեւ, աշխատաւոր զանգուածները յաճախ աւելի տանելի վիճակ ունէին քան գրաստները կամ հեռաւոր դարերու ճորտերը ։

Միայն գործատէրը չէր որ կը ճնշէր, կը կեղեքէր, այլ եւ պետութիւնը ինք ։ Բնական դաշնակիցներ դարձեր էին դրամատէրն ու իշխանաւորը, գործարանատէրն ու ոստիկանութիւնը, լռութեան դատապարտելու համար ամէնէն արդար տրտունջները ։ Եւ եթէ խարազանն ու բիրը չբաւէին, հրացանն ու գնդացիրը օգնութեան կը հասնէին, խափանելու համար գործադուլներն ու բողոքի ցոյցերը ։

Տիրապետողները, անհատ կամ կազմակերպութիւն, վճռեր էին տեղի չտալ, ամուր պահել իրենց դիրքերը ։ Անոնք ոսկի հորթերու, պալատական չքեղութիւններու կը վերածէին բազմութեանց քրտինքը, մինչեւ որ համր զանգուածը ինք դարձաւ կազմակերպուած ուժ, միլիոնաւոր բռունցքներով ։ Եւ հրապարակ իջաւ արժեցնելու իր տարրական իրաւունքները՝ մարդավարի կեանքի մը համար ։

Ի՛նչ հսկայական փոփոխութիւններ՝ 1791 մարտ 17էն ի վեր, երբ առաջին անգամ կը հռչակուէր աշխատանքի ազատութիւնը այս երկրին մէջ ։

Եւ ի՛նչքան բազմակողմանի, չօշափելի նուաճումներ կատարուեցան 1889 յուլիսէն ի վեր, երբ միջազգային առաջին ժողովը կը գումարուէր Փարիզի մէջ, աշխատանքի դատը կազմակերպելու եւ վարելու համար ։

Իբրեւ վառարանը դասական յեղափոխութեանց, այս երկիրը միշտ ալ գլխաւորն ցնցումներու սպասած չէ, ընկերային բարօրութեան օրէնքներ քուէարկելու համար ։

Դեռ 1898 ապրիլին օրէնք մը կը հաստատուէր, աշխատանքի արկածներու մասին ։ Աստիճանաբար կը մշակուէին ուրիշ ծրագիրներ, երբեմն օրէնքի վերածուելով առանց մեծ դժուարութեան, երբեմն ալահագին ճիգ սպառելով, եթէ ոչ ցնցումներ պատճառելով ։

Այսպէս, հազիւ 1928 ապրիլին օրինական հանգամանք ստացան ընկերային ապահովագրութիւնները, իսկ բուն գործադրութիւնը սկսաւ 1930 ապրիլ 30ին, հետզհետէ բարեփոխումներ կրելով ։

Իսկ շաբաթական 48 ժամուան աշխատանքը, որ վաւերացուած էր միջազգային պայմանագրութեամբ, դեռ երկու երեք տարի առաջ ենթակայ էր բազմաթիւ կամայականութեանց ։ Եկողգացող դահլիճները չէին կրնար շատ բան աւելցնել եղած բարենորոգումներուն վրայ, կախում ունենալով տիրապետող դասակարգերէն ։

Եւ եկաւ Ժողովրդական Ճակատի կառավարութիւնը, շնորհիւ ընտրական յաղթանակի մը, որ իրեն ապահովեց տեւական մեծամասնութիւն մը՝ Երեսփ. Ժողովին մէջ ։

Կազմուած երեք տիրական հոսանքներէ — ընկերվարական, արմատական եւ համայնավար — Ժողովրդական Ճակատը ընտրութիւններէն շատ առաջ մշակած էր նուազագոյն ծրագիր մը, որ ամէն բանէ առաջ կը ձգտէր բարելաւել աշխատաւոր բազմութեանց վիճակը, բարձրացնելով անոնց կեանքի մակարդակը ։

Գործի ձեռնարկած՝ 1936 յունիս 4ին, Լէօն Պլումի դահլիճը յունիս 7ին կ'առնէր բարենորոգչական առաջին քայլը,— «Մաթինեոնի համաձայնութիւնը», որ կը հաստատէր երկու հիմնական սկզբունքներ,— 1. Հաւաքական պայմանագիր (արհեստակցական իրաւունք). — 2. Հաստատում բանուորական պատուիրակութեանց ։ Միեւնոյն ատեն 7 - 15 առ հարիւր կ'աւելնային աշխատավարձերը ։

Հինգ օր վերջը, յունիս 11 – 12ին, իրարու ետեւէ կը հաստատուէին շաբաթական 40 ժամ, տարեկան 15 օր վճարեալ արձակուրդ եւ ուրիշ նորութիւններ, որոնք սահմանուած են թարմացնելու Ֆրանսայի ընկերային կեանքը, միեւնոյն ատեն կենդանի աղդանշան մը դառնալով ուրիշ երկիրներու համար ։

Արդարեւ, եթէ այսօր աշխատաւորական խլրտումները՛ սուր եւ ծաւալուն հանգամանք ստացած են մասնաւորապէս Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն մէջ, գլխաւոր մէկ պատճառն ալ Ֆրանսայի մէջ շահուած յաղթանակն է ։

Զանազան յոռետեսութիւններ կամ յուսախաբութիւններ չեն կրնար նսեմացնել այդ յաղթանակը, որ արդարօրէն կրնայ համարուիլ աննախընթաց ։ Ամբողջովին արդիւնք՝ զանգուածներու գիտակցութեան, կազմակերպութեան եւ յարատեւ պայքարին ։

Դարձեալ այս իրականութեան շնորհիւ է որ, Ֆրանսայի արհեստակցական մեծագոյն կազմակերպութիւնը՝ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը այսօր կը համրէ աւելի քան 5,000,000 անդամ, երբ տարիներով չէր կրցած անցնիլ երկու միլիոնը ։

Իբրեւ նուիրագործումը արդէն կատարուած կամ ծրագրուած ընկերային բարենորոգումներու, նորութիւն մը եւս,— Մայիս 1ը, Աշխատանքի Օրը ազգային տօն՝ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ ։

Ամբողջ ժողովուրդը փողոց թափած, տօնելու համար Աշխատանքի դատին յաղթանակը ։

Մինչդեռ, տակաւին անցեալ տարի, օրուան իշխանաւորները հարկադրուած էին զգուշական միջոցներ ձեռք առնել, ցոյցերը արգիլելու եւ բարեկարգութիւնը պահպանելու համար ։

Ուրախացիր դուն ալ, անտէ՛ր ժողովուրդ …

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱՅԻՍ 1Ը ԱԶԳԱՅԻՆ ՏՕՆ՝ ԱՅՍՕՐ, ՇԱԲԱԹ

Ընդհ. դադար բացի անհրաժեշտ պարագաներէ

Այսօր, շաբաթ, 1 Մայիս, Աշխատանքի Օրը պիտի տօնուի իբրեւ ազգային տօն, համաձայն Ժողովրդական Ճակատի դահլիճին որոշման ։ Այս առթիւ պիտի կազմուին թափօրներ, որոնց մանրամասնութիւնները հրատարակած էինք երէկ ։ Աշխատանքի դադարը կարգադրուած է այսպէս.—

Երկաթուղիները եւ օդանաւերը պիտի բանին սովորականին պէս. հանրակառքերը եւ փապուղին (մեթրօ) պիտի բանին մինչեւ իրիկուան ժամը 8ը ։ Ցերեկը որոշ թիւով սակաչարժներ (թաքսի) պիտի բանին, բայց իրիկուան ժամը 8էն վերջ անոնք ալ պիտի դադրին ։ Կազի եւ ելեկտրականութեան սպասարկութիւնները պիտի շարունակուին ։

Մայրաքաղաքի նամակատուները պիտի բանին այնքան որքան կիրակի օրերը ։ (120 նամակատուներէն պիտի բանին միայն 28ը) ։ Որ եւ է թերթ պիտի չհրատարակուի կամ պիտի չծախուի, քանի որ բաշխման եւ վաճառման բոլոր գրասենեակներն ու կրպակները գոց պիտի մնան ։ Պանդոկները եւ սրճարանները բաց պիտի ըլլան սովորականին պէս ։

Փոքրաքանակ նպարավաճառները եւ ուտելիքի վերաբերեալ այն խանութները որոնք շաբաթը 40 ժամ կը բանին, պիտի կրնան բաց մնալ. կեդրոնական շուկաները մասամբ պիտի փակուին ։ Կաթը պիտի ծախուի ժամը 7էն 9.30 ։ Մեծ վաճառատուները պիտի փակուին շաբաթ, կիրակի եւ երկուշաբթի ։ Պիտի փակուին նաեւ դրամատուները, սեղանաւորական եւ ապահովագրական բոլոր հաստատութիւնները, ինչպէս եւ գործարանները ։

Թատրոններէն անոնք որ պետական նպաստ կը ստանան, պիտի փակուին, իսկ այն թատրոններն ու սինէմաները ուր շարունակ ներկայացումներ տեղի կ'ունենան, պիտի բացուին ժամը 4ին, պայմանաւ որ սովորականէն 15 վայրկեան աւելի միջնարար հաստատեն ։ Ձիարշաւները պիտի շարունակուին, դպրոցները պիտի փակուին ։ Ցուցահանդէսի շինութիւններն ալ պիտի դադրին ։

Աշխատաւորական յայտարարութիւններ օրուան տօնին առթիւ

Օրուան տօնին առթիւ բազմաթիւ միթինկներ պիտի գումարուին Փարիզի եւ գաւառի մէջ ։ Թռուցիկներ կը տեղան ամէն կողմէ ։ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը իր աւանդական յայտարարութեան մէջ պարզելով մէկ տարուան ընթացքին ձեռք բերուած առաւելութիւնները, կը յանձնարարէ պաշտպանել զանոնք ։ Յետոյ պահանջել ազդու միջոցներ՝ սղութեան դէմ, հանրօգուտ շինութիւններ՝ գործազրկութեան դէմ, հանգստեան թոշակ՝ ծերացած բանուորներու համար, օրէնքէ դուրս հռչակել «ժողովուրդի թշնամիները, բոլոր ֆաշականները, քօղարկուած ըլլան թէ ոչ, քաղաքացիական պատերազմի նուիրուած բոլոր խմբակցութիւնները», գործօն եւ եղբայրական համերաշխութիւն ցուցնել սպանիացի ժողովուրդին, «օգնել անոր անկախութեան հերոսական պայքարին մէջ որուն կը սպառնայ միջազգային ֆաշականութիւնը» ։

Արհեստակցական Միութեանց միջազգային Դաշնակցութիւնը իր կոչին մէջ ձաղկելէ յետոյ միջազգային ֆաշականութեան դաւերը, կը յանձնարարէ բովանդակ աշխարհի աշխատաւորներուն՝ պահանջել հիմնական կերպարանափոխում ընկերային կեանքի, 40 ժամ աշխատանք եւ ուրիշ առաւելութիւններ ։

Ֆրանսայի ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութիւնները, իրենց կոչերուն մէջ փառաբանելով Ժողովրդական Ճակատի կառավարութեան կատարած բարենորոգումները, կը յանձնարարեն շարունակել պայքարը յանուն աշխատաւոր զանգուածներու բարօրութեան, խաղաղութեան եւ ազատութեան ։ Երկուքն ալ չանթեր կ'արձակեն ֆաշականութեան դէմ, Սպանիոյ քաղաքացիական կռիւներուն առթիւ ։

10 առ հարիւր յաւելում տուներու վարձերուն վրայ

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ շինութեանց բանուորներու արհեստակցական միութիւնը պիտի առաջարկէ 10 առ հարիւր աւելցնել տուներու վարձքը, որպէսզի կարելի ըլլայ գործ ճարել բանուորներուն ։ Ցուցահանդէսին առթիւ քանի մը հազար որմնադիրներ, տատաղձագործներ եւն. գործ գտան, բայց ի՞նչ պիտի բանին, երբ շինութիւնները աւարտին ։ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը 10 միլիառ ֆրանքի վարկ մը կը պահանջէ, հանրօգուտ շինութեանց համար, բայց կառավարութիւնը բոլորովին հակառակ է մեծագումար փոխառութեանց ։ Հետեւաբար կ'առաջարկուի ոչ թէ աւելցնել տուներու վարձքերը, այլ վերահաստատել 10 առ հարիւր կրճատումը որ եղած էր Լավալի կառավարութեան կողմէ եւ արդիւնքը յատկացնել բնակարաններու նորոգութեան եւ բարեզարդութեան ։ Խնդիր է թէ վարձակալները պիտի ընդունի՞ն այս յաւելումը ։

Կարելի պիտի ըլլա՞յ պարպել Պիլպաօն

Սպանիոյ ապստամբները կը շարունակեն յառաջ խաղալ դէպի Պիլպաօ, անխնայ աւերելով իրենց ճամբուն վրայ ինկած գիւղերն ու աւանները ։ Ամէն կողմ զայրոյթ կը յայտնուի այս աւերումներուն, մանաւանդ Կուէրնիքա քաղաքին կործանման առթիւ, որուն պատասխանատուութիւնը իրարու վրայ կը ձգեն ապստամբներն ու Պասքերը ։ Արդէն իսկ միջոցներ ձեռք առնուած են, պարպելու համար ոչ - պատերազմիկները, առաջին առթիւ՝ մանուկները ։ Անգլիական կառավարութիւնը յանձնարարեց ամէն դիւրութիւն ընծայել, մանուկներու պատսպարման համար ։ Ֆրանսա նոյնպէս ։ Պիլպաոյի քաղաքացիները առեւտրական նաւերու մէջ դրուելով, պիտի տեղափոխուին, օտար մարտանաւերու պաշտպանութեան տակ ։

Ամբողջ աշխարհի աշխատաւորական կազմակերպութիւնները եւ ձախակողմեան հոսանքները կը պահանջեն փրկել Պիլպաոյի բնակչութիւնը ։ Պասքերը կը շարունակեն ուժգնօրէն դիմադրել ապստամբներու յառաջխաղացութեան ։

ՆՈՐ ՄԱՏԵԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՏԵՍԻԼՔԸ

ԽԵՂՃ ՄԱՐԴԵՐՈՒՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐԴԻԿ Կ'ԱՂԱՂԱԿԵՆ

Անծայրածիր քաղաք մ'է սեւ պատերով.
Տեսա՞ծ էի … չեմ յիշեր. այլ լոկ գիտեմ
Թէ հոն ստուած մ'ի սկըզբանէ անգորով,
Իր փոխարէն զաւ դըրաւ մահը դըժխեմ ։

Բընակիչներն, արեւախանձ գազաններ,
Ա՛յնքան շատ են, որ կը թըւի փուլ եկած
Երկինքն՝ իր բիւր աշխարհներով բոցահեր.
Եւ աստղերու կայ ուրիշ թիւ մ'անկասկած ։

Աշխարհամուտ քաղաք, միլիոն դուռներով,
Դուռներն ամբողջ փակ՝ շըղթայով լայնօղակ,
Գըլուխներու ծով, մազերու փըրփուրով,
Ու ներսն, Աստուա՛ծ իմ, աղաղակ, աղաղա՜կ ։

Կիներն ո՛չ ոք կրնայ զատել մարդերէն.
Դեղնասարսուռ տերեւներու հանգունակ՝
Զորս հիւսիսի հովերն անկուշտ կը գերեն,—
Կիներն անդունդ մը կը թափին շարունակ ։

Առտուն ծընած մանուկն իրկունն է արդէն՝
Կայծակնացայտ աչքով զաղտնիք մը անհուն.
Դանակի պէս կը խըլէ շո՛ւրթը կաթէն,
Եւ կուտայ սուրբ անուն մը … Ո՛, ի՛նչ անուն ։

— Անօթի՛ ենք. ա՛ռ սէրըդ, Տէ՛ր, հա՛ց տուր մեզ ։
Եւ մուրներով բեռնաւոր զոռ բազուկներ,
Կը ջախջախեն աշտարակներն ամպադէզ՝
Քըրիստոնեայ տաճարներուն մարդակեր ։

— Ծարաւի՛ ենք. ա՛ռ Գիրքըդ, Տէ՛ր, ջո՛ւր տուր մեզ ։
Եւ ակռաներ փուշերու պէս սայրասուր՝
Կը բըզըկտեն խաչուած Տիրոջ ոտքերն հեզ.
Ու կը գոռան.— Ջուրի փոխան, արի՛ւնդ տուր ։

— Մերկ ենք, մե՛րկ ենք, շուրջառդ ա՛ռ, Տէ՛ր, ձո՛րձ տուր մեզ ։
Եւ մերկ ոտքեր, նոխազներու պար մ'իբրեւ,
Ու մերկ միսեր հըրդեհի պէս յարալէզ՝
Կը մըրըրկին քաղաքին վրայ անարեւ ։

… Կը զահանդիմ, թող անէծքն ա՛լ վերջ գըտնէ,
Թո՛ղ հանդարտի սատանան, Տէր իմ Աստուած.
Աչքերուս դէմ երկինքդ ամբողջ կը մըթնէ,
Առագաստին նըման նաւուն ցայգացած ։

Բայց ամբոխին մէջ դիւահար աչքերով,
Մարդ մը ոտքի, իր կարկինով իմաստուն
Կը գըծէ նոր աշխարհ մը, նոր երթերով.
Ու կը պոռայ.— Ճանչցայ, հա՛յր իմ, հա՜յրս ես դուն ։

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՅԱՋՈՐԴ ՀԱՄԱՐԸ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ, ՈՐ ԱԶԳ. ՏՕՆ ՀՌՉԱԿՈՒԱԾ Է, ԲՈԼՈՐ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ ԱՅՍՕՐ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ ՍՏԱՑԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ, «ՅԱՌԱՋ» ԼՈՅՍ ՉԻ ՏԵՍՆԵՐ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ։

ԾԱՆՐԱԿՇԻՌ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹ-ԱՆՏԻՈՔԻ ՄԷՋ

Թուրքերը զաղտնի հրահանգներ ստացած են

Պէյրութի Ազդակը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Սանճաքի կացութեան մասին.—

Այս շրջանի բոլոր կողմերը, յարաբերութիւնները ծայր աստիճանի սրուած են Թուրքերու եւ տեղական ժողովուրդներու միջեւ ։ Իրարու հետ առեւտրական գործառնութիւնը դադրած է գրեթէ, ոչ մէկ Թուրք կը համաձակի հայ կամ արաբ խանութպանէ առեւտուր ընել ։ Նոյն իսկ փոքրիկ աւաններու մէջ իրարու բարեւ տալն անգամ արգիլուած է ու իրարու կը նային իբրեւ ոխերիմ թշնամիներ ։ Թուրքերը պարզ է որ ներքնապէս կը կազմակերպուին եւ ուժ կը ստանան Էնկիւրիէն ։ Վերջերս յամառ զրոյց կը շրջի թէ Թուրքիայէն բազմամարդ հրոսախումբ մը անցած է սահմանը եւ Թուրք գիւղերու մէջ ապաստանած ։ Ալեքսանտրէթ - Անտիոք - Հալէպ խճուղիին վրայ ոստիկանական հսկողութիւնը անհամեմատօրէն աւելցած է, ինչ որ կը մատնէ անբնական կացութեան գոյութիւնը ։

Երկու օր առաջ Գըրըգ Խանի զայմագամը Սուրէյյա պէյ, որ Անտիոքցի Թուրք մըն էր, սուրիական կառավարութեան կողմէ պաշտօնանկ եղաւ ու առժամեայ զայմագամի իրաւասութիւն տրուեցաւ ոստիկան զօրքի հարիւրապետին, որ ազնիւ եւ հայրենասէր Արաբ մըն է ։ Ստուգուած է որ Թուրք զայմագամը սերտ կապեր ունէր Թուրք խռովարարներուն հետ եւ մասնակից էր անոնց հակապետական քայլերուն ։

Վերջերս, Դամասկոսէն տրուած հրահանգի մը համաձայն, կառավարութիւնը խստիւ պիտի հետապնդէ զինահաւաքման գործը ։ Կ'ըսուի թէ՝ նոյն իսկ տուներու մէջ խուզարկութիւններ պիտի կատարուին ։ Ո՞վ չփափաքիր թէ Սան

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

Գրեթէ ընդհանրական է այն կարծիքը թէ Թուրքիա զինուորական տեսակէտէ չափազանց զօրաւոր եւ դժուար ընկճելի ուժ մըն է:

Ճշմարտութիւնը քիչ տեղ չունի այս համոզումին մէջ: Անհրաժեշտ է ճշդել, սակայն, թէ այդ «զօրաւորութիւնը» ինչ համեմատութեամբ գնահատուած է, քանի որ շատ յարաբերական է ուժեղ ըլլալը, ինչպէս տկար ըլլալը:

Այսպէս կամ այնպէս, իրողութիւն է, որ Թուրքիա զինուորականապէս այն չէ այժմ, ինչ որ էր ընդհ. պատերազմէն առաջ:

Ունի պրկուած բանակ մը, մեծ վարկեր է յատկացուցած անոր, հետեւողականօրէն կը սպառազինէ զայն եւ կը ջանայ իւրացնել նոր արհեստագիտութիւնը:

Ծանօթ է, որ Թուրքիա պատերազմէն դուրս ելաւ զինուորապէս քայքայուած: Երեք գլխաւոր ճակատներու վրայ ունեցաւ մեծ կորուստներ: Տարտանէլի մէջ Թնդանօթը հնձեց, Պաղտատի ճակատին վրայ՝ Սուէզի ցնորքը, իսկ կովկասեան ճակատին վրայ՝ Էնվէրի յիմարական խոյանքը:

Հակառակ այդ իրողութեան, սակայն, Թուրքիա 1919էն վերջ սկսաւ կրկին կազմակերպել իր «բանակ»ը: Զակերտեցինք բառը, որովհետեւ ինչ որ սկսաւ ու շարունակեց «Միլլի» ուժեր անունին տակ, բանակի հանգամանք չունէր: Հայաստանի արշաւանքէն վերջ, արտաքին օժանդակութիւններու շնորհիւ, Աֆիոն Գարահիսարէն մինչեւ Իզմիր բանակ մըն էր այլեւս որ Թշնամին կը հարուածէր: Ինչ ալ եղած ըլլայ արտաքին օժանդակութիւնը, Թուրքիա, քամալական շարժումով, կարճ ժամանակաշրջանի մը մէջ կրցաւ մէջտեղ դնել զինեալ ուժ մը, որ ընդունակ եղաւ երկիրը ազատելու օտար գրաւումներէ:

Առիկա յաջողութիւնէ մը աւելի ազգային ժողովուրդի արժանիքն է Թուրքին, որ դարերու յարատեւ պատերազմիկն է եղած:

Ուրեմն, Թուրքիա, մեծ պատերազմին պարտեալներէն ըլլալով հանդերձ, յաղթական դուրս կուգար՝ յունական բանակին վրայ կատարած իր դրոհին պատճառաւ, եւ, Լոզանի դաշնագրով ձեռք կը ձգէր կանոնաւոր բանակ ունենալու իրաւունքը, որ զլացուած էր միւս պարտեալներուն:

Առիկա առաջին առաւելութիւնն էր իրեն համար, որու շնորհիւ կրցաւ հիմը դնել Թրքական նոր բանակին 1924 յունիս 14ի օրէնքով: Անկէ վերջ, Թուրքիա անվերջ շարունակեց զօրացնել իր բանակը: Հակառակ անոր որ արտաքին վտանգ մը չկար, Թուրքիա, սակայն, ունեցաւ պատճառներ իր ուշադրութիւնը առաւել չափով կեդրոնացնելու իր բանակին վրայ:

Այդ պատճառներէն առաջինը՝ իր զինակցական կապն եղաւ Խ. Ռուսիոյ հետ: Աւելի քան տասնամեակ մը առաջ, Խ. Ռուսիա համաշխարհային յեղափոխութեան ցնորքին ետեւէն էր: Իրեն դէմ էին Արեւմուտքի յաղթականները, ու ինք, լքած ըլլալով ցարերու «դէպի հարաւ» իջնելու քաղաքականութիւնը, «եղբայրական ձեռք» երկարած էր Թուրքիոյ՝ իր մենաւորութեան մէջ զայն իր հետ ունենալու համար: Ու շատ հաւանաբար զինեց զայն, քանի որ Թուրքիա եւս շատ բարեկամական աչքով չէր դիտուեր այն օրերուն:

Երկրորդ պատճառը այն փորձառութիւնն էր, զոր ընդհ. պատերազմը տուած էր նոր Թուրքիոյ վարիչներուն: Քամալ ու իր գործակիցները օսմ. կայսրութեան պարտութեան պատճառները վերլուծելով, գտած էին շատ մը թերիներ, ռազմագիտօրէն: Եւ անոնք գիտէին որ Միլլի շարժումի միջոցաւ ձեռք ձգուած յաղթանակը տեւական չի կրնար դառնալ, եթէ «ազգային սահմանները» պահպանելու ընդունակ բանակ մը չունենայ երկիրը:

Երրորդ պատճառը այն էր, որ նոր Թուրքիոյ գրեթէ բոլոր վարիչները զինուորականներ էին, եւ շատ հաւանաբար, երկրին կը նայէին զինուորական անհրաժեշտութիւններու անկիւնէն:

Զորրորդը երկրին անհանդարտ վիճակն էր: Քրտական շարժում եւ յետադիմական - հակաքէմալական խլրտումներ: Ծանօթ է, որ Քամալ զանոնք զսպեց ոչ թէ ոստիկանական ուժերով, այլ զօրագունդերով կամ բանակներով:

Այս բազմաթիւ պատճառները, ուրեմն, Թուրքիան մղեցին ունենալու համար պրկուած, մարզուած եւ սպառազէն բանակ մը:

Այդ բանակի կողքին, ան սկսաւ իրագործել «երկաթէ ցանցի» ծրագիրը՝ երկիրը օժտելու համար չոգեկառքի գիծերով, մասնաւորապէս թելադրուած անցեալի դառն փորձառութենէն: Ճիշդ է, որ այդ ծրագիրը բաւական լուրջ ընդդիմութեան բախեցաւ: Երկրին մէջ հոսանք մը ծայր տուաւ անոր դէմ, այն տարկութեամբ թէ պատերազմէն արդէն իսկ քայքայուած, Թուրքիան անզօր է, այդքան կարճ ժամանակի մէջ այդքան մեծ վարկ մը յատկացնելու երկաթուղիներուն եւս, ու, այդ կերպով, միայն մէկ սերունդի կռնակին բեռցնելու այդ ծանր հոգը:

Այսուհանդերձ, Ըսմէթ — որ այդ ծրագրին ամէնէն անվհատ պաշտպանը եղաւ— ինչպէս եւ իր գործակիցները, յամառօրէն գլուխ հանեցին զայն, երկրին չորս ծայրերը իրարու միացնելով: Հոս տեղը չէ քննել, անշուշտ, թէ այդ երկաթուղիները որքան կը բաւարարեն պատերազմի շրջանին արագ ու մեծածաւալ փոխադրութեանց պահանջը, եւ թէ, արդի արհեստագիտութեան քով, որքան նպաստաւոր դեր կրնայ կատարել շոգեկառք մը, որ ժամական 30—40 քիլոմեթր կտրելու գերագոյն արագութիւնը ունի: Փաստը այն է, որ այսօր Թուրքիա այդ տեսակէտէն եւս բան մը աւելի ունի, քան օսմ. կայսրութիւնը որ միայն եղան կառքերու կը յենուր ...

Համաձայն Թուրք աղբիւրներու, պատերազմի շրջանին Թուրքիա ի վիճակի պիտի ըլլայ զէնքի տակ առնելու 1.300.000 անձ: Անվարան կարելի է ըսել որ այս թիւը իրականութեան չի համապատասխաներ: Եթէ ընդունինք, սակայն, որ ճիշդ է ան, հարկ է նկատի ունենալ, թէ մարդկային թիւը բաւարար չէ նոյն այդ թիւով բանակ մը ունենալու համար, քանի որ անիկա կը կարօտի համապատասխան սպառազինումի, տեւական պարենաւորման, կազմածներու եւն.:

Խաղաղութեան շրջանին Թուրքիա ունի 140.000նոց բանակ մը, հակառակ անոր որ, ըստ օրէնի, պէտք է ունենայ 178.000նոց բանակ մը: 38.000ի այս նուազութիւնը արդիւնք է նիւթական պատճառներու: Այդ թիւէն զատ, կայ 40.000նոց ոստիկանական ուժը:

Դարձեալ Թրքական աղբիւրներու համաձայն, ունի 150—200 հրասայլեր (թանք) եւ 450 (?) ռազմական օդանաւեր: Կը յիշուի որ անցեալ յուլիսին Ազգ. Մեծ Ժողովը քուէարկեց նոր յատկացում մը (4 միլիոն ոսկի) օդային սպառազինութեան համար: Ասկէ զատ զանազան ձեւերու տակ դրամահաւաքումներ կը կատարուին: Այդ օդանաւերէն անջատ, որոնք մեծ մասով Ֆրանսական են, Թուրքիա չունեց օդանաւային գործարաններ, իսկ 15000նոց (?) օդանաւային առանձին ուժ մը կազմեց:

Երբ Թուրքիոյ զինուորական ուժի մասին կը խօսինք, հարկ է որ նկատի ունենանք նաեւ ճարտարարուեստական դետնի վրայ կատարած ձեռնարկները, որոնք գրեթէ բոլորն ալ, նախաձեռուած են պատերազմական առաջադրութիւններով՝ Թուրքիոյ ապահովելու համար, պատերազմի ընթացքին, իր պահանջները բաւարարելու կարելիութիւնը: Միշտ այդ նպատակով էր որ ապրիլի սկիզբը հիմը դրուեցաւ երկաթի ու պողպատի մեծ գործարաններուն, որոնց մասին պիտի խօսինք առանձին:

Նախ քան այդ, սակայն, անհրաժեշտ է պարզել քանի մը կէտեր եւս:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԱՆՈՆՑ ՀՈԳԻՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Տարի մը եւս գլորեցաւ հայաջինջ սարսափներուն վրայ:

Կը խոցոտին մեր սրտերը այսօր, սահմռկեցուցիչ այդ օրերու վերյիշումով: Կ'ընդվզին մեր հոգիները այսօր: Սա տխուր իրականութեան առջեւ, որ հարկադրուած ենք դարձեալ օտար ափերու վրայ տօնել անոնց յիշատակը հեռո՛ւ, հեռու այն հայրենի լեռներէն, սարերէն եւ ձորերէն որ մեր հերոսներու սուրբ արիւնով ներկուեցան:

Մէկ միլիոն անմեղներ նահատակուած: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ Հայ էին: Երեք միլիոն վերապրող արենակիցներ, լքուած կամ չվարձատրուած, երբ անդին բոլոր ժողովուրդները գոհացուցին տկարը, ստացան իրենց իրաւունքը: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ դաւակներն էինք երկրի մը որ չունէր ոչ հանք, ոչ ոսկի, ոչ Թնդանօթ կամ օդանաւ:

Հակառակ սակայն Թուրքին դժոխային խժդժութիւններուն եւ հակառակ օտարներուն քար անտարբերութեան, Հայը ապրեցաւ, կ'ապրի եւ պիտի ապրի:

Կարելի է քանդել Հայուն տունը, բայց կարելի չէ քանդել անոր հոգին:

Կարելի է խմել Հայուն արիւնը, բայց կարելի չէ ցամքեցնել անոր երակները:

Մէկ միլիոն նահատակներ: Քանի՜նե՜ր անոնցմէ, իրենց վիզերը կախաղանի չուանին յանձնած պահուն իսկ, չվարանեցան գովքն ու փառքն հիւսելու Հայոց աշխարհին: Եւ իրենց այդ անդերագանց յանդգնութեան համար, անոնք սարսափ եւ նախանձ պատճառեցին վատ Թշնամիներուն: Եւ ինչ կրնային ընել, վերջապէս, անզէն բազմութիւնները, ծերերու, կիներու եւ մանուկներու արինածարաւ Թշնամիին արինարբու դանակներուն առջեւ: Ուրիշ ո եւ է ազգ, եթէ գտնուէր բոլորովին նոյն վիճակին մէջ, պիտի կրնա՞ր ընել բան մը աւելի, բացարձակապէս ոչ:

Ողբերգական օրերուն հետ, կարելի չէ չյիշել կարծես մեր պայքարի օրերը, մղուած յանուն ինքնապաշտպանութեան, յանուն ազատագրութեան եւ արդար վրէժի:

Հայը չվարանեցաւ կռուիլ մէկով տասնի դէմ, ան աւելորդ չնկատեց իր մէկ փամփուշտն իսկ արձակել Թշնամիին հարիւրներուն դէմ, եւ քանի՛ անգամներ ան խլեց յաղթանակներու էն համեստը, բայց եւ ամէնէն պանծալին:

Կարճատեւ արշալոյսէ մը վերջ, եկան պանդխտութեան դառն օրերը: Գոնէ այս անորոշ օրերուն, ինչո՞ւ չունենանք միշտ վառ այն յոյսը թէ պիտի ծագի դարձեալ Հայուն արեւը: Ինչո՞ւ ձաղկել, պատրանքի եւ հրաշքի գաղափար մը ըլլալէ դադ, այդ յոյսը սփոփանք մըն է մեր տառապած հոգիներու համար:

Եւ այդ երանելի օրերուն չնչելով մենք ալ մեր մարդավայել, արժանավայել հայրենիքին մէջ, կանդնեցնէինք հսկայ արձանը իբր յիշատակ մէկ միլիոն զոհերուն: Տարին անգամ մը կատարէինք մեր պարտականութիւնը գործնապէս, խոնարհելով նոյն արձանին առջեւ: Ինչպէս կ'ընեն այս երկիրներուն մէջ, հանրապետութեան նախագահներէն մինչեւ հասարակ քաղաքացին:

Մինչ այդ, Թող մեր սրտերն ու հոգիները մնան դարձեալ, անոնց յիշատակին նուիրական Պանթէոնը:

ԳԵՂԱՄ ԱՂԱԻՆՈՒՐ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՊԵՐԼԻՆ, 27 Ապրիլ (Յառաջ). — Ինչպէս ամէն տարի կանոնաւորաբար, Պերլինի Հայ Գաղթ. Միութեան նախաձեռնութեամբ այս տարի եւս, ապրիլ 25ին, Լանտվէրքանալի սրահներէն մէկուն մէջ կատարուեցաւ Ապրիլեան սգատօնը, օրուան վայել շուքով եւ հանդիսաւորութեամբ: Ներկայ էին բազմաթիւ հայրենակիցներ, ինչպէս եւ քանի մը գերման հիւրեր ու բարեկամներ: Մեծ սեղանի մը վրայ շարուած էին մեր մեծ նահատակներէն երեքին՝ Գրիգոր Զօհրապի, Ռուբէն Զարդարեանի եւ Ակնունիի մեծադիր նկարները՝ Թարմ վարդերու եւ գոյնզգոյն ծաղիկներու մէջ: Ամբիոնը զարդարուած էր հայկական եռագոյնով՝ սեւ եզերուած շղարշով:

Որոշուած ժամուն բացուեցաւ սգահանդէսը: Գաղթ. Միութեան նախագահ Տոքթ. Ա. Աբեղեան փոխան բացման խօսքի կարդաց երկու տուն Յովհ. Թումանեանի «Հոգեհանգիստ» ոտանաւորէն, բնորոշելով վերջինը իբրեւ նոր շարական մը՝ գրուած Հայկական Եղեռնի անմիջական տպաւորութեան տակ: Նախագահին առաջարկով ներկաները յոտնկայս յարգեցին աւելի քան մէկ միլիոն հայ նահատակներուն անմոռաց յիշատակը: Ցետոյ ծանօթ արուեստագիտուհի Հ. Հայրանեան դաշնակի վրայ նուագեց Մէնտէլսոնի սգերգը:

Օրուան առթիւ ապա խօսեցաւ Տքթ. Աբեղեան, բնաբան ունենալով Սիամանթոյի «Թաղում» ոտանաւորին մէկ հատուածը: Ապրիլեան եղեռնի 22րդ տարեդարձին առթիւ հայութեան ընդհանրական այս սուգին, մեր հասարակաց «մեռելոց»ին նշանակութիւնը պարզելէ վերջ՝ բանախօսը յիշատակեց երկու փաստաթուղթեր, որոնք որ եւ է կասկած չեն Թողուր թէ երիտասարդ Թուրք կառավարութիւնը նախապէս ու շատ որոշ ծրագրով մը պետականօրէն կազմակերպած էր հայկական սպանդը: Ապա համառօտակի ներկայացուց նահատակ հայ մտաւորականութեան փայլուն ներկայացուցիչներէն երեքին, Զօհրապի, Ռ. Զարդարեանի եւ Ակնունիի ազգային - հանրային դիմագիծը: Ցետոյ յիշեցուց չմոռնալ նոյն դէմքերուն, այլ եւ իրենց բախտակիցներուն արբաղան կտակը՝ անվհատ բարձր պահել անոնց պարզած դրօշը, ծառայել Հայաստանի եւ հայութեան վերածնունդեան մեծ գործին:

Տոքթ. Աբեղեանի բանախօսութենէն վերջ, Օր. Թ. Հայրանեան իր դաշնակահարուհի յարգելի մօր՝ տիկ. Հայրանեանի նուագակցութեամբ գեղեցկօրէն երգեց «Օրօր» ժողովրդական երգը, զոր եւ կրկնեց վերջը, գոհացում տալով արտայայտուած բաղձանքին:

«Հայ Երիտասարդ» Միութեան կողմէ խօսեցաւ վարիչ Պ. Տ. Փրունճեան, որ անձամբ եւս ապրած է բռնադաղթին բոլոր սարսափները: Զոհաբերութեան պատրաստակամութիւն, գիտակից վերաբերմունք դէպի ազգային արժէքները, հայապահպանման մեծ գործը մեր գաղութներուն մէջ, հայ երկրին ու ժողովուրդին վերածնութիւնը — ահա թէ ինչ աւանդ կը մնայ մեզի ապրիլեան եղեռնի նահատակներէն, իսկ աւանդը ի կատար ածելու պարտականութիւն ունի վերապրող հայութիւնը:

Երիտասարդ Շաւարշ Ցարութիւնեան եւս խօսելով օրուան առթիւ, գեղեցկօրէն ներկայացուց հայութեան վճռական կամքը՝ չընկճուիլ տեղի ունեցած մեծ աղէտին հանդէպ, այլ ընդհակառակն զօրանալ հաւատքով դէպի հայութեան եւ Հայաստանի ապագան, պատրաստ ըլլալ դիմադրաւելու Թշնամիներու կողմէ հնարաւոր ամէն մէկ դաւի: Պատանիներ Յոյակ Տէր Ցարութիւնեան եւ Արայ Մովսէսեան արտայայտիչ կերպով արտասանեցին օրուան պատշաճ երկու կտորներ, առաջինը՝ «Ցիշատակի օր», առնուած «Յառաջ»էն, իսկ երկրորդը «Ու Հայաստան», առնուած «Յուսաբեր»էն:

Վերջէն Տոքթ. Աբեղեան գերմաներէն լեզուով քանի մը խօսք ուղղեց ներկայ օտար հիւրերուն, բացատրելով օրուան նշանակութիւնը եւ վեր հանելով մեր գերման բարեկամներուն եւ մանաւանդ հանգ. Լեփսիուսի հիմնած առաքելութեան, այլ եւ Գերմանեւհայ Ընկերութեան շուրջ բոլորուած անձերուն հայանպաստ գործունէութիւնը: Տոքթ. Շթիռ փոխ - նախագահ Հայեւգերման ընկերութեան, պատասխանեց քանի մը խօսքով ու ծանրացաւ հայեւգերման յարաբերութեանց վրայ, վեր հանելով հայութեան դերը քրիստոնեայ ազգերու շարքին մէջ:

Սգահանդէսը փակուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով զոր երգեցին բոլոր ներկաները միաբերան եւ յոտնկայս: Խոր եւ յուզիչ տպաւորութեան տակ, ներկաները յամրաքայլ քաշուեցան սգահանդէսին սրահէն:

ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ ՊԱՅԱՆԻՆ ԵՒ ԷՏՈՒԱՌ ԷՌՈՅԻ ՑՈՒՑՈՒՄԸ

Ճիշդ է որ սովորական ոճիրի մը շրջանակէն մեծապէս եւ լայնօրէն դուրս կը վազէ քանի մը օր առաջ Լի... ոնի մէջ կատարուած ամենավայրենի եղեռնագործութիւնը, որուն զոհ կ... կաւ շատ ազնուոր պատանի մը, 8-9 տարեկան, դէմքը սեւ մազերու քա... ձըր փունջով շրջանակուած, փոքրի... կըն Փօլ Ժիննու, քաղաքին շատ պա... ուաւոր եւ հարուստ ընտանիքի մը զաւակը որ իրենց Թաղին (Քոուս Ռու...) մօտակայ տունները կ'երթար երկանիւով, բարեգործական նպատակի մը համար «Թօմպօլա»ի տոմս ծախելու. Կ'անցնէր գործաւորական Թաղի մը դիմացէն: Ահա յանկարծ, իրեն հասակակից, աւելի կամ նուազ տարիքով տղաք միասին կը պոռան ի տես պատանիին, «հո՛ւ, հո՛ւ ... աս պզ... ջիկը նայեցէք» ... Արհամարհական այս աղաղակը որուն կը յաջորդէ անմիջապէս քարերու կարկուտը, բնականաբար շուարումի կը մատնէ անմեղ փոքրիկը, որ շուարած, այս բոլորովին բարբարոսական եւ անհասկնալի յարձակումէն, կը սկսի ինք ալ քարով փոխադարձել յարձակումը, երկանիւէն վար իջնելով: Բայց խումբին, որ հետզհետէ կ'աճէր, առաւելակշռութիւնը քիչ ատենէն յաղթեց ... հէգ պատանիին գործը ... Կարելի ... բան էր տարբեր արդիւնքի յանգէր, կատաղածներուն «անչափահաս» յանդգնութեան հետեւանքով: Երկու երեք օրէ ի վեր գործը կը հետապնդէ ոստիկանութիւնը. պզտիկներ շարան շարան կը հարցաքննուին, որոնց յաճախ կ'ընկերանան իրենց ծնողքը, անոնց Թեւերէն բռնած:

Բայց այս ճշմարտապէս տխուր ... յարուցած յուզումը չէ դադրած քաղաքին մէջ: Վայրկեան մը փոքրիկին Փօլ պոռացեր է «արիկան»... եւ ասոնք կատաղաբար փոխադարձեր են «փաչիստ, Քոուս ար փէօ»:

Քաղաքապետական Բ... իրիկուան ժողովին մէջ խօսք իր կարծիքը եւ ... ... չյայտնած, ... ներէն Պոլսոյ ...

— Այս վայրենի տեսարանը ... բոյթ պատճառած է ամէնուն: Ամբողջ Լիոնցիները յուզուած են, ... նաւանդ խորհելով որ կրնան ... եղեր մարդիկ՝ որոնք կարող կ'ըլլան ... անտարբեր ու պաղ կերպով ... ըլլալ ատանկ տեսարի մը: (Այս ... հոն անդամներէն մին՝ Մէրի... կ'ընդմիջէ «վատերը» պոռալով) Պոլիս կը շարունակէ. — Շատ, շատ ցաւալի է որ այսքան փոքր տղաք ներ այսքան լիրբ կերպով յայտնած ըլլան արձագանգները ... ընտանեկան ... դաստիարակութեան ..., որոնք ընկերային ... ձերուն ծանրութիւնը ցոյց կուտան: Անըմբռնելի բան է որ կերպով մը ... փահասներուն պատուհաս այս վէճը ...

«ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՆՈՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ»

Հէլմութ Քլոց հրատարակութեան տուաւ նոր գիրք մը, այս խորագրով, ուր ցոյց կը տրուի թէ Գերմանիա ինչ հսկայական զոհողութիւններ կը կատարէ ապագայ պատերազմի մը համար:

1934 տարուան սկիզբը, գերման կառավարութիւնը արգիլեց որ եւ է տեղեկութիւն հրատարակել պետական նիւթացոյցին մասին եւ մասնաւորապէս որ եւ է քննադատութիւն կատարել պատերազմական վարկերու մասին: Այս արգելքով հանդուցեալ Ռայխսթակը կը զրկուէր իր մէկ իրաւունքէն,— քննել կամ սահմանել ծովային ու ցամաքային բանակներու վարկերը: Այդ իրաւունքը իրեն կը վերապահէր կառավարութիւնը:

Հետեւաբար որ եւ է աղբիւր չկայ, տեղեկութիւն քաղելու համար Գերմանիոյ զինուորական վարկերուն ու ծախքերուն մասին: Ամէն վիճակագրութիւն, ամէն տեղեկութիւն խնամքով ջնջուած են տարեգիրքերու եւ պարբերաթերթերու էջերէն:

Եւ սակայն իրողութիւններ կան, որոնցմէ կարելի է հետեւցնել թէ Գերմանիա ի՛նչ չափով կը ծախսէ պատերազմի պատրաստութեան համար: Պաշտօնական եւ կիսապաշտօնական լուրի պատառիկներէ առնելով, զանազան արձանագրութիւններէ եւ իրողութիւններէ դատելով, խղճամիտ հաշիւներ կատարելով՝ այսօր կը հաստատուի որ Գերմանիա, վերջին 4 տարիներու ընթացքին ծախսած է զինուորական նպատակով.

1933 — 1934ին 2 միլիար:
1934 — 1935ին 6 միլիար:
1935 — 1936ին 9 միլիար:
1936 — 1937ին 11 միլիար:

Ուրեմն 4 տարուան ընթացքին 28 միլիար մարք, (այսինքն 245 միլիար ֆրանք):

Գրեթէ այս գնահատութեան կը յանգին նաեւ Financial Newsի եւ Société d'Etudes et d'Informations économiquesի կատարած քննութիւնները,— առաջինը կը կարծէ թէ Գերմանիա, 1933 — 1935, ծախսած է 15 միլիար մարք, իսկ ըստ երկրորդ աղբիւրին՝ 17 միլիար: Չըրչիլ եւս իր կարգին քննութիւն կատարած եւ յանգած է նոյն արդիւնքին:

Թէ ինչ հսկայական զոհողութիւն է որ կը կատարէ Գերմանիա, թէ ի՛նչ նշանակութիւն ունին զինուորական ծախքերը, զորս կը կատարէ Գերմանիա, հասկնալի կը դառնայ՝ երբ բաղդատութեան դնենք 1913ի (նախապատերազմեան Գերմանիոյ) եւ 1930ի (Վայմարեան հանրապետութեան) զինուորական ծախքերը.

1913ին 2,2 միլիար
1930ին 0,7 միլիար

Ուրիշ հաշիւ մը: Զոհողութեան չափը դիւրահասկնալի կը դառնայ, երբ այդ ծախքերը բաշխենք բնակչութեան վրայ:

1913ին ամէն մէկ բնակիչի կ'իյնար տարեկան 32,34 մարք:

1930ին 10,80 մարք
1933ին 30,30 մարք
1934ին 90,90 մարք
1935ին 136,30 մարք
1936ին 166,70 մարք

Դժուար է ենթադրել, որ ժողովուրդը կարենայ վճարել այսքան տուրք, եթէ կառավարութիւնը չդիմէ «բոլշեւիկեան նիւթական մեթոտներուն»:

Անգլիական աղբիւրները նուազ մըտահոգ չեն Թուիր, արձանագրելով Գերմանիոյ զինուորական վարկերուն աճումը, զոր կ'անուանեն «վիթխարի» եւ միանգամայն «ոճրային»:

Անցեալ տարուան վերջերը, կը գրէ Լոնտոնեան նիւթական թերթ մը, Պերլինի կառավարութիւնը փորձեց փոխառութիւն մը կնքել անգլիական կառավարութեան հետ: «Թայմզ»ի ափերուն վրայ բնակող դրամատէրները, գերման բանագնացներուն հետ խօսակցութեան մտնելով, ուզեցին որ իրենց ցոյց տրուի Գերմանիոյ տարեկան պիւտճէն, 1934էն սկսեալ, երբ արգելք դրուեցաւ գերմանական պիւտճէի հրատարակութեան վրայ: Բանագնացները, նկատի առնելով որ Գերմանիա կը դտնուի նիւթական աղէտի մը առջեւ, եւ յուսալով ստանալ անհրաժեշտ միլիարները՝ կանխարգելու համար այդ աղէտը, արտօնութիւն առին իրենց կառավարութենէն՝ անգլիացի դրամատէրներուն ներկայացնելու պահանջուած թիւերը: Ահա այն թիւերը, զորս ներկայացուցին Գերմանացիները, իբրեւ տարեկան ամբողջական պիւտճէ.—

1934 — 1935	12,2 միլիար
1935 — 1936	16,7 միլիար
1936 — 1937	18,8 միլիար

Իսկ իբրեւ զինուորական պիւտճէ.

	միլիառ
1933—1934	3.0
1934—1935	5.5
1935—1936	10.0
1936—1937	12.6

Որով վերջին 4 տարիներու ընթացքին, Գերմանիոյ կատարած զինուորական ծախքերը կը հասնին 31.3 միլիառի, 3.1 միլիառ աւելի քան քիչ վերը գնահատուած գումարը, (31.1 միլիառ մարքը կ'արժէ 274 միլիառ ֆրանք):

Համեմատութեան դնելով, կը տեսնենք որ զինուորական ծախքերու յատկացուած է ընդհ. պիւտճէին մեծագոյն մասը.

	Ընդհ. պիւտճէին %
1930ին	5.6
1933ին	31.0
1934ին	45.0
1935ին	59.0
1936ին	67.0

Այլ խօսքով, 1930ին, Վայմարեան հանրապետութեան վերջին տարին, Գերմանիա զինուորական ծախքերու կը յատկացնէր իր տարեկան ընդհ. պիւտճէին մէկ քսաներորդը, իսկ 1933ին, այսինքն Հիթլէրեան իշխանութեան առաջին տարին, պետութեան տարեկան ընդհ. պիւտճէին մէկ երրորդը, 1936ին՝ աւելի քան երկու երրորդը:

Եւ այս թիւերը այնքան խօսուն են, որ պատերազմի ահազանգ կը հնչեցնեն արդէն:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել Թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

...ղաքերուն ալ կը տարածուի : Միւս կողմէ գործաւորական ընտանիքներու ծնողքը, որոնք, հայր ու մայր, երկուքն ալ բանիլ կերթան, ի՞նչպէս կրնան հսկողութիւն կատարել իրենց զաւակներուն վրայ :

Խօսելու կարգը եկաւ Պ. քաղաքապետին, որ ըսաւ.

— Եղածը զարհուրելի բան է : Անկարելի է մեր խորունկ կարեկցութիւնը չյայտնել հանդէպ ընտանիքի մը, որ վշտահար կ'ըլլայ այսքան դաժանային եւ անակնկալ կերպով : Այս պահուս մեր ամէնուս մտածումները կ'երթան այն փոքրիկներուն՝ որոնք սիրելի են մեզի եւ ենթարկուած միենոյն դժբախտութեան : Բայց զուտ կարեկցութիւնը չի բաւեր : Այս իրողութիւնը մտահոգութիւն պատճառող բան մը ունի : Գրեթէ խորհրդանշական յատկանիշ մը ունի : Վրդովուած կը պատճառէ տեսնելը որ ինչ ինչմանկական խումբերու մէջ մուտքի սաստիկ վիճակ մը կը տիրէ : Սպասենք քննութեան արդիւնքին : Ամէնքս ալ հաւանաբար ենք դատապարտելու ամէն անոնք, մեծ կամ պզտիկ, տղայ եւ ծնողք, որոնք մասնակցած են սպանութեան : Իմ կարծիքով ոստիկանութիւնը եւ արդարութիւնը պարտաւոր են խիստ շարժիլ եւ վերջ տալ սովորական հանոյակատարութիւններու : Անոնք որ տամին ներկայ եղած են առանց միջամտելու, մեղսակիցներ են : Պէտք է ձերբակալել եւ դատել զանոնք : Ինչ որ աւելի ծանրակշիռ է, այն է թէ պզտիկ տղաքներ այսքան պզտոր ու վրդովիչ մթնոլորտի մը մէջ պարուրուած են : Եւ այս մթնոլորտին կը նպաստէ ամէն ինչ — վէպերը, գիրքերը, սինէման : Մեր ամէնօրեայ տեղեկութիւններուն մէջ տասնեւ սնունդն են կարծես բռնի իրողութիւններու ըմբերցումներն ու սարսանները : Ալ ամէն մարդ բռնութիւնը սովորական վարժութիւն կը նկատէ եւ սակայն զսպումը համապատասխան խստութեամբ չըլլար : Կըրնան վերհարուածներ պարպել, վաւերաթուղթեր գողնալ : Եւ անպատիժ ալ կ'արձակուին : Կ'ըսեմ ահա ձեզի, թէ իմ կարծիքով հաստատամտութիւն չունեցող երկիր մը անկումի դացող երկիր մըն է : Անողոք զսպումը նախնական պայմանն է պատուաւոր մարդոց պաշտպանութեան,— ըսաւ վերջացուց Լիոնի քաղաքապետը, որ միաժամանակ նոր Երեսփ. Ժողովին ալ նախագահն է :

ՆՊԱՍՏ ՊՈԼՍՈՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ անցեալ տարուան ցանկին համաձայն, այս տարի եւս կրթական տեսչութեան կողմէ վարժարաններուն եղած յատկացումները վճարուելու համար հարկ եղած հրահանգը տրուած է : Յատկացում պիտի ստանան Մայր վարժարան, Գումգափուի Դուրսի, Եէնիգափուի, Սամաթիոյ, Պաքրքէօյի Տատեան, Խասգիւղի, Թօփգափուի, Պալաթի, Օրթաքէօյի, Գուրուչէշմէի, Սկիւտարի վարժարանները, Գարակէօզեան եւ Գալֆաեան որբանոցները, եւ այն կրթ. հաստատութիւնները, որոնք անցեալ տարուան ցանկին մէջ կը գտնուէին :

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԸ

Զօր. Անդրանիկի յուշարձանին շինութեան կեդրոնական յանձնախումբը", իր ստանձնած գործին առաջին մասը կատարած ըլլալով, պարտք կը զգայ մամուլի միջոցաւ հանրութեան ներկայացնել համառօտ տեղեկագիր մը :

Անդրանիկի յուշարձանին գործը՝ ըլլալով համազգային գործ մը, յանձնախումբս իր աշխատանքի առաջին քայլերուն մէջ իսկ ինքզինքը զգաց մեծ պատասխանատուութեան մը առջեւ : Ահա թէ ինչո՞ւ խուսափելով կողմնակի աշխատանքներէ, ուզեց անոր շինութեան գործին շուրջ հրաւիրել Փարիզի հայ արուեստագէտները, որպէսզի ապագայ յուշարձանը Անդրանիկը իր ռազմիկի իսկական յատկանիշովը ներկայացնելով հանդերձ, զուրկ չըլլար գեղարուեստական դրոշմէ :

Այս սկզբունքով եւ նախանձախնդրութեամբ առաջնորդուելով է որ յուշարձանի նախաձեւին (maquette) ընտրութիւնը ուզեցինք կատարել մրցումով մը : Մամուլին մէջ հրատարակուած մեր կոչին պատասխանելով, չորս մը արուեստագէտներ՝ արձանագործ, նկարիչ եւ ճարտարապետ, իրենց յղացած նախաձեւերն ու նախագիծերը յանձնախումբիս յանձնեցին որոշուած պայմանաժամին, ուրկէ վերջ ըստ մրցման պայմաններէն մէկուն տրամադրութեան, անոնք ցուցադրուեցան հանրութեան առջեւ, Փարիզի Հայ Երիտասարդաց ակումբին մէջ :

Որպէսզի լաւագոյնին ընտրութիւնը կատարուէր արուեստագիտական կերպով, անցեալ տարուան նոյեմբեր 29ին Փարիզի յայտնի հայ արուեստագէտներէն եւ յանձնախումբիս ներկայացուցիչներէն կազմուած մարմնի մը գնահատութեան ենթարկուեցան անոնք : Գնահատիչ մարմինը, երկար խորհրդակցութենէ եւ կարծիքի փոխանակութենէ յետոյ, որոշեց առաջին ընտրութեամբ մը երկու լաւագոյնները զատել, առանց առաջնութիւն տալու մէկուն կամ միւսին :

Գաղտնի քուէարկութեամբ մը ընտրուեցան՝ արձանագործ Լեւոն Մուրատեանի եւ ճարտարապետ Արմէն Ցակոբեանի նախաձեւերը :

Գնահատիչ մարմինը, նկատելով որ այդ ընտրուած գործերէն երկուքն ալ կը ներկայացնեն կազմախօսական եւ գեղեցկագիտական թերիներ, միաձայնութեամբ որոշեց հեղինակներուն տալ որոշ պայմանաժամ մը, որպէսզի իրենց գործերուն սրբագրութիւնը՝ գնահատիչ մարմինէն բխած մասնախումբի մը թելադրանքներուն համաձայն կատարելով, կրկին ներկայացնեն, լաւագոյնին վերջնական ընտրութեան համար :

Ապրիլ 11ի կիրակի օրը, գնահատիչ մարմինը՝ վերադնահատութեան ենթարկեց սրբագրուած նախաձեւերը եւ կարծիքներու փոխանակութենէ վերջ, գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրեց՝ արձանագործ Լեւոն Մուրատեանի նախաձեւը, որ կը ներկայացնէ՝ Անդրանիկը իր անմահ Ալաձին վրայ, ժայռէ մը վեր խոյանքով : Ժայռին շուրջը կան հայ զինուորներու բարձրաքանդակները, իսկ յառաջամասին վրայ կնոջ մը սլացիկ արձանը, որ կը խորհրդանշէ վիրաւորուած Հայաստանը :

Յուշարձանը պիտի ըլլայ միակտոր, կարծր քարէ, եւ պատուանդանով միասին պիտի ունենայ մօտաւորապէս 3 մէթր 75 սանթիմ բարձրութիւն :

Յանձնախումբս, ընտրութեան մէջ իր անաչառութեան ապացոյցը անգամ մը եւս տուած ըլլալու համար, քուէարկութեան մասնակցեցաւ՝ մէկ ձայնով միայն, այդ խիստ փափուկ աշխատանքը ձգելով արուեստագէտներու : Կարեւոր կը նկատենք գնահատիչ մարմնի կազմը ներկայացնել նոյնութեամբ .—

Նկարիչներ՝ Պ. Պ. Էտկար Շահին, Շառլ Ադամեան, Ռափայէլ Շիշմանեան, Լ. Պունեաթեան, Ց. Աճէմեան, արձանագործ Պէնտէրեան, լուսանկարիչ Խոցեան, ճարտարապետներ՝ Ա. Թահթաճեան, Հ. Պօչնակեան, Պ. Պօղոսեան, ճարտարապետ Վ. Անդրէասեան, գնդապետ Տ. Պաղտասարեան՝ նախագահ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան, Մ. Քիպարեան՝ անդամ յուշարձանի կեդրոնական յանձնախումբին :

Յանձնախումբս մօտ ժամանակէն կը ձեռնարկէ յուշարձանի շինութեան, անոր բացումը՝ աշնան հերոսին մահուան տարեդարձին կատարելու հաւատքով : Այս հաւատքին իրականացումը սակայն, առաւելապէս կախում ունի հանդանակութեան արդիւնքէն որ չէ պսակուած դեռ մեր ակնկալած չափով : Ֆրանսահայ աշխատաւորութեան մէկ մասը՝ հակառակ ներկայ տնտեսական տագնապներուն, կրնանք ըսել թէ կատարեց իր պարտականութիւնը, հեռաւոր գաւառներէն իսկ իր լուման հասցնելով յանձնախումբիս : Ունեւոր դասակարգը՝ վերապահ դիրք մը բռնեց, քիչ բացառութիւններով : Այս վերապահութիւնը՝ մենք վերագրեցինք գործին յաջողութեան հանդէպ տածուած թերահաւատութեան մը :

Մեր այս զեկուցումին եւ յուշարձանին նախաձեւին լուսանկարին հրատարակութենէն վերջ, մենք այն համոզումն ունինք թէ այդ թերահաւատութիւնը փարատելով, մեր հարուստ դասն ալ իր դիրքին համեմատութեամբ պիտի փութայ յանձնախումբիս հասցնել իր բաժինը, որպէսզի յուշարձանին կանգնումէն վերջ, ազգովին մեր անմահ հերոսին նուիրական յիշատակը յարգած ըլլալու հոգեկան գոհունակութիւնը ունենանք :

(Կնիք)

Ց. Գ.— Նուէրները ղրկել յանձնախումբիս գանձապահին, Mr. Sarkis Deuvlétian, c)o Union Générale Arménienne de Bienfaisance, 11, Square Alboni, Paris (16):

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

« Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ »

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Երկու շաբաթէ ի վեր գործի լծուած էին քաղաքի եւ արուարձաններու խաչուհիները : Մէկ մասը զբաղած էր գեղարուեստական բաժնին պատրաստութեամբ, միւսը՝ տոմսակներու սպառումով : Ցետոյ հարկ էր չքաւեղանը օժտել ճոխ ըմպելիներով եւ կարկանդակներով : Այս ծանր աշխատանքն ալ յանձն առած էր ատենապետուհին, տիկին Զ. Պետիկեան :

Տօնակատարութիւնը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 25ին, կէս օրուան ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր : Հինգ վեց տարի առաջ, առաջին կարգի աթոռներուն վրայ կ'երեւային ծանօթներ, ճերմակ մազերով : Իսկ այսօր հազիւ քանի հոգի աչքի կը զարնեն : Բազմութիւնը՝ մօտ 900 հոգի : Պ. Թիւթիւնճեանի գեղեցիկ նուագածութենէն վերջ, յաջող արտասանութիւն մը ըրաւ Նօթր Տամի սանուհիներէն Օր. Մաննիկ Միքայէլեան «Կարօտ Հայրենի» : Պ. Վաղինակ Մինասեան արտասանեց փանթէզի մը, նմանողութեամբ Եղիշէ Չարենցի : Իսկական անակնկալ մը եղաւ պզտիկ օրիորդներ Իլդա Վառնաճեանի, Ազնիւ Զօրպաճեանի, Լուիզ Թէքնէճեանի եւ Կարպիս Դաւիթեանի « Մօտ է մօտ է » հեղինակային խումբերգը, որ ջերմապէս ծափահարուեցաւ :

Հայ արիները որ սիրայօժար կը մասնակցէին, ներկայացուցին երկու քրքջալից զաւեշտներ՝ « Շարաթը 40 ժամ » եւ « Ոստիկանապետը », արդիական ու ինքնատիպ :

Տիկին Ն. Քիթպրիթճեան բացատրեց Կապոյտ Խաչերու գործունէութիւնը գաղութներու մէջ ու մասնաւորապէս Մարսիլիոյ գաղութին ծանր հոգերը : Պարզեց Խաչուհիներու անօրինակ ճիգը, մանուկներու պաշտպանութեան, նոր սերունդի կրթական գործին, եւ չքաւոր հիւանդներու խնամքին համար : Կ. Խաչը աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր կը պահէ իր դարմանատունը շնորհիւ իր ժողովրդականութեան : « Ուրեմն, հայրենակիցներ, օգնեցէք Կ. Խաչին, օժանդակեցէք անոր բարոյապէս եւ նիւթապէս, որովհետեւ Կ. Խաչի նպատակը վսեմ է եւ անվիճելի » :

Պ. Մասիս Զիչէքեան արտասանեց Միքայէլ Նալպանտեանի «Երազ»ը : Եւ ահա կենդանի պատկեր մը «Կապոյտ Խաչի գործունէութիւնը», պատրաստուած Տիկին Ռեբեկա Միլտոնեանի կողմէ : Բեմին խորը կ'երեւան Տիկիններ Ն. Քիպրիթճեան, Էլլէն Բիւզանդ եւ Ծ. Միսաքեան, Կապոյտ Խաչի վարիչներէն, յետոյ նոր սերունդի երկու երիտասարդ ներկայացուցիչներ՝ Շաւարշ Նարդունին եւ Համաստեղը, որոնք իբրեւ խորհրդանշան՝ Սահակ Մեսրոպի նկարները բռնած, այբենարաններ կը բաժնէին այլասերման ենթակայ մանուկներու : Քիչ անդին կ'երեւար Կ. Խաչի դարմանատունը, որուն մէջ իր լուման կը ձգէ հայրենասէր մը, ճիշդ անոր դէմը խաչուհին զարդանիչ կը զետեղէ հայ երիտասարդի կուրծքին, իսկ բեմին մէկ ծայրը խաչուհին հիւանդ մը կը խնամէ : Վերջապէս ուրիշ անկիւն մը աղքատ մայր մը երկու պզտիկներով խաչուհիէն պտուղ կը ստանար : Բեմը ճերմակ եւ կապոյտ գոյներու տակ կը պատկերացնէր տեսակ մը համր պատմութիւն որուն դերակատարները էին Նօթր Տամ տը Քօնսօլասիոնի սաներն ու սանուհիները :

Այս շատ տպաւորիչ տեսարանէն վերջ, Սէն - Լուի սանուհիները երգեցին խմբերգ մը որ մասնաւորապէս պատրաստուած էր Կապոյտ Խաչի համար : Ուշագրաւ էր նաեւ պզտիկն Լուիս Թէքնէճեանի մեներգը, «Կարմիր վարդ»ը :

Այսպէս մինչեւ ժամը ութ տեւեց գեղարուեստական բաժինը : Յետոյ սկսան եւրոպական պարերը, տեւելով մինչեւ կէս գիշեր : Մէջ ընդ մէջ տեղի կ'ունենային հաճելի անակնկալներ : Պ. Պ. Հ. Համբարձումեան եւ Ն. Մանուկներու երեկոյթը կը համեմէին մեներգներով եւ արտասանութիւններով :

Մ. Նուրիան

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կիրակի օր տեղի ունեցաւ Տիգրանակերտի եւ շրջանի հայրենակցական միութեան (Փարիզ) խնջոյք - պարահանդէսը : Սրահը լեցուն էր հոծ բազմութեամբ մը :

Տեղական վարչութեան կողմէ՝ հայրենակից Ճէյմս Խատըչեան՝ հանդէսը բացուած յայտարարեց : Փոքրիկն Լուսի Ցակոբեան դաշնակի վրայ յաջողութեամբ նուագեց «Բամ Փորոտան»ը եւ Պէթհովէնէն կտոր մը : Հայրենակից Գաւլէճեան երկու խօսքով պատմականն ըրաւ միութեան քսան տարուան գործունէութեան : 1917ին այս ամիսներուն՝ խումբ մը հայրենակիցներ՝ Ամերիկայի մէջ՝ կը մտածեն միութիւն մը հիմնել աղետահար հայրենակիցներու օգնութեան փութալու համար : Նախաձեռնողներն էին առաւելապէս Տիգրանակերտ քաղաքի Ցառաջդիմական վարժարանի (սահմանադրութեան շրջանին Հ. Ց. Դաշնակցութեան հիմնած երկրորդական վարժարանը) սաներէն մէկ քանին : Մինչեւ այսօր՝ հարիւր հազար տոլարներով օգնած են Սուրիոյ, Յունաստանի, Եգիպտոսի, կարօտ հայրենակիցներու :

Ցետոյ ժողովուրդը մէկ վայրկեան ոտքի՝ յարգեց մեր մէկ միլիոն նահատակներու յիշատակը : Այս տպաւորութեան տակ՝ միութեան եռանդուն անդամներէն Ցովհ. Զըրըղճեան, խոր զգացումով արտասանեց Սիամանթոյի « Պարը » : Գեղեցիկ առոգանութեամբ արտասանեցին Օր. Վերժին Սամոյեան, Օր. Նուարդ Մուրատեան եւ փոքրիկն Սիլվարդ Զիլինկիրեան : Երգեցին յաջող կերպով Օր. Մարի Փոլատեան եւ Օր. Ն. Մուրատեան : Ժամը 7ին սկսան հայկական եւ եւրոպական պարերը : Եփրատ նուագախումբը սրահը կը թնդացնէր ազգային եւ յեղափոխական երգերով : Դադարին առեն Մեծն Տիգրանի նկարը աճուրդի դրուելով շահեցաւ հայրենակից Ց. Զըրըղճեան : Փոքրիկն Զեփիւռ Գաւլէճեանի « Շամիլի աղօթքը » եւ « Թամարան », կրկնակի ծափեր խլեց ներկաներէն : Իսկ լէ Մուլէնոյի երիտասարդաց միութեան անդամներէն մէկը փանթէզիներով ներկաները զուարճացուց : Արդէն կէս գիշեր էր ներկաները լաւ տպաւորութեամբ հեռացան սրահէն : Կ'իմանամ թէ բարոյականին հետ նիւթականն ալ գոհացուցիչ եղած է :

Թ. Նալպանտեան

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԸ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՇԱՎԻԼ, 26 ապրիլ.— Մատուռի վարչութեան նախաձեռնութեամբ եւ Հ. Ց. Դ., Կ. Խաչի ու Համազգայինի մասնաճիւղերու մասնակցութեամբ՝ Շաբաթ երեկոյ կատարուեցաւ ապրիլեան սգատօնը : Ներկայ էր խուռն բազմութիւն մը : Եւ սրահը պզտիկ եկաւ եւ շատեր ոտքի մնացին :

Հանդէսը բացուեցաւ Նորակազմ Րաֆֆի երգչախումբին « Իմ մահը » խմբերգով : Օրուան նախագահը, Հմայեակ վրդ. բանախօսութեամբ մը ներկայացուց մէկ միլիոն զոհերու աննկարագրելի նահատակումը :

Օրուան տօնին պատշաճ երգեր երգեցին Տիկին Ս. Սարգիսեան, Տիկին Պ. Խսկիճեան, Օր. Զ. Տէմիրճեան եւ Պ. Գ. Կոչկարեան : Արտասանեցին Պ. Ս. Միսաքեան, Տ. Օհաննէսեան եւ Խ. Գոչեան : Իսկ Օր. Ֆէճեան գեղեցիկ ուղերձ մը կարդաց : Օրուան բանախօսն էր Պ. Հ. Զարդարեան, որ համառօտակի նկարագրեց 1915ի սարսափները : Եւ օտար հեղինակաւոր դէմքերու վկայութեամբ հաստատեց հայ ժողովուրդին ստեղծագործող ընդդը : Ամբողջ սրահը կ'ունկնդրէր խոր յուզումով : Բանախօսութենէն վերջ վերսկսան խմբերգ - մեներգ եւ արտասանութիւնները, որոնց մասնակցեցան Օր. Ս. Գաալըգեան, Օր. Ա. Շարապխանեան, Պ. Պ. Թօփիկեան, Պ. Գ. Փափազեան եւ Պ. Ց. Փափազեան : Ցետոյ բեմադրուեցաւ «Ոգին Հայաստանի»ն եւ Հանդէսը վերջացաւ «Տէր կեցո զՀայս» եւ ուրիշ երգերով : Զգալի էր բոլոր անչափահասներուն մայրենի լեզուի մէջ ունեցած յառաջդիմութիւնը :

Ժամը 12ին մօտ էր երբ ցրուեցաւ հասարակութիւնը՝ խոր տպաւորութեամբ :

Հրանդ

ՔՍԱԿԱՀԱՏՆԵՐՈՒ ԱԿԱՆՋՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՆԵՐԿՈՒԻՆ

Վերջերս, գողեր եւ մանաւանդ քսակահատները այնքան շատցած են Ռումանիոյ մէջ, որ ոստիկանական իշխանութիւնները որոշած են արմատական միջոցներ ձեռք առնել անոնց դէմ :

Այսպէս, երբեւ քսակահատ դատապարտուած գողերը, բանտէն արձակուելէ վերջ պիտի յանձնուին ոստիկանութեան, որ զանոնք պիտի առաջնորդէ ուղղակի պետական քիմիարանը : Եւ հոն անոնց երկու ականջները պիտի ներկուին կանանչ գոյնով :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (264)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Սարսափելի է :

Պիծան լռելեայն գլուխը շարժեց, բոլորովին խորտակուած աղէտի ծանրութեան տակ : Իսկապէս որ սարսափելի էր պատահածը, բայց ամէնէն աւելի Պիծայի համար զգալի էր այդ հարուածի խորտակիչ թափը : Պիծան, Վասպուրականի ամենահին յեղափոխական ղեկավարներէն մէկը կը համարուէր : Տասնեակ տարիներ ամենածանր նեղութիւններու մէջ ապրած, մօր զուրգուրոտ անձնուիրութեամբ, մոլեռանդ հաւատքով աշխատած էր մանուկ յեղափոխութեան համար, որ իրեն համար ամէն ինչ էր, երջանկութիւն, ընտանեկան օճախ, ապագայ, կեանքի նպատակ :

Պիծան, իր էութեամբ յեղափոխական առաքեալ մըն էր, այն բացառիկ տիպերէն, որոնք փանաթիկ կատաղութեամբ կը փարին գաղափարի մը, այլեւս երբեք չընկրկելով, մինչեւ որ գնդակ մը վերջ դնէ կեանքերնուն, եւ կամ քանի մը արշին երկարութեամբ չուանէ մը ճօճի իրենց մարմինը : Պիծան ամբողջ կեանք մը զոհեր էր իր ազգին, բարձրացնելու համար յեղափոխութեան շէնքը, մօտիկ ընկերներու արիւնով եւ ոսկորներով շաղախուած, ու ահա, յանկարծ այդ հսկայ շէնքը կը փլէր՝ իր ծանրութեան տակ խորտակելով ծրագիրներ, սպասումներ, ազգային զարթօնք եւ որ ամէնէն աւելի սարսափելին էր, հաւատքը՝ ապագայի նկատմամբ : Պիծան ինքն ալ խորտակուած էր :

— Ուրեմն Գաւաշի գիւղերուն մէջ ալ ձերբակալութիւններ սկսած են,— հազիւ լսելի ձայնով հարցուց Պիծան, վարդապետին նայելով :

— Ձերբակալութիւններէն լուր չունիմ : Հազիւ քանի մը բոպէ Դրսի տան հօտաղին հետ խօսելու հնարաւորութիւն ունեցայ : Ան պատմեց թէ զօրքը եւ ոստիկանները գիւղերը լեցուած են, բայց թէ ի՞նչ կը կատարուի այս պահուս գիւղերու մէջ, Աստուած միայն գիտէ :

Պիծան գլուխը ձեռքերուն մէջ առած առեն մը մտածելէ վերջ, ինքզինքը թօթվեց, կարծես գէշ երազի մը ազդեցութենէն ազատուելու համար, երիտասարդական կորովով ոտքի ցատկեց, մօտեցաւ պահարանին, ու զէնքերը սկսաւ դուրս բերել :

— Հը՞, ի՞նչ կ'ընես Պիծա, ի սէր Աստծու միտքդ ի՞նչ է :

— Պէտք է դուրս գամ կզզիէն,— վճռական շեշտով յայտնեց Պիծան,— լուր տուր տղոցը թող վեր գան :

— Բայց ինչո՞ւ դուրս գալ կզզիէն, — շփոթած հարցուց վարդապետը, — մէկ սպասէ տեսնենք, անշուշտ դրսէն լուր կուտան կացութեան մասին :

— Հա, եթէ իրենք ալ հաստատ բան մը գիտնան : Չէ, վարդապետ, պէտք է դուրս գալ Լեւոնը գտնելու համար ... մեր ուժերը համախմբենք, թերեւս դեռ բան մը կարելի լինի փրկել :

— Բայց Լեւոնը, ո՞վ գիտէ թէ ուր է հիմա, թերեւս զօրքի անակնկալ երեւումի պատճառով Կառկառ անցած լինի ...

— Լեւոնը առանց մեզ լուր տալու չի հեռանար,— ինքնավստահ կերպով պատասխանեց Պիծան :

— Իսկ եթէ հեռացա՞ծ է :

— Եթէ հեռացած է, Գաւաշ թէ Կառկառ միեւնոյն է, պէտք է Լեւոնին հասնիլ :

— Ուրեմն հաստատ որոշած ես ...

Պիծա, երեք հոգիով դուրս գալ, այդ կը նշանակէ ... բայց այդ խենթութիւն է, կատարեալ խենթութիւն : Պիծան չպատասխանեց : Փամփըշտակալները մէջքին կապելով զբաղած էր : Վարդապետը գլուխը տարուբերելով սենեակէն դուրս եկաւ ու քանի մը բոպէ վերջ երկու զինուորներով վերադարձաւ : Պիծան զէնքերը կապած, պատրաստ վիճակի մէջ կը սպասէր : Երբ զինուորները ներս մտան, հանդարտօրէն խօսքը ուղղեց անոնց .

— Տղաք, պատրաստուեցէք, կըղզիէն դուրս պիտի գանք :

Զինուորները սովորական պաղարիւնութիւնով մօտեցան պահարանին ու իրենց զէնքերը դուրս բերին, մինչ վարդապետը, ձեռքերը ետին կապած ջղային շարժումներ ընելով կը քալէր սենեակին մէջ, վանդակին մէջ արգելափակուած գազանի նման :

— Պիծա, ուրեմն անպատճառ պիտի երթա՞ս,— Պիծայի առջեւ կանգնելով հարցուց սաստիկ յուզուած վարդապետը :

— Այո : Կէս ժամէն, երբ քիչ մը աւելի մթնէ :

— Բայց մարդ Աստուծոյ, այսպայմաններու մէջ դուրս գալը կը նշանակէ ուղիղ մահուան գիրկը նետուիլ ... միայն երկու ընկերով ... կեանքդ ձե՞ռք քաշեցիր ...

Պիծայի դէմքին յուսահատ ժպիտ մը խաղաց : Նոր չէր որ մահուան գաղափարին հետ հաշտուած էր ինք, իսկ տեղի ունեցած աղէտէն վերջ, կեանքը անտանելի բեռ մը դարձած էր արդէն :

— Պիծա, — աղաչաւոր ձայնով մը խնդրեց վարդապետը, որ կը յուսար թէ՝ վերջին վայրկեանին, Պիծան կացութիւնը կշռելով այդ խելագար քայլը չառնէր :

Պիծան պարզապէս գլխի հաստատական նշան մը ընելով բաւականացաւ :

— Լաւ,— բարկացած պոռաց վարդապետը,— որ կը յամառիս, թող իմ արիւնս ալ քու վզի մեղքը լինի :

Վարդապետը նոյնպէս մօտեցաւ պահարանին, ու կցկտուր բառեր արտասանելով, իր սեփական զէնքերը սկսաւ դուրս բերել :

— Հը՞, էդ ի՞նչ խաղալ է ... վարդապետ խելքի եկուր ... հրաշք մը միայն կրնայ մեզ փրկել ...

— Հա՞, ի՞նչ կ'ըսես,— առանց Պիծայի կողմը նայելու հեղնեց վարդապետը փամփշտակալները ամրացընելով,— լաւ որ այդքանը վերջապէս հասկցար, կէս ժամ է որ այդ կ'ուզեմ հասկցնել քեզի ... փառք Աստուծոյ դուն ալ « պիտի երթամ, հա պիտի երթամ » ... էս պատին խօսք հասկցնելը աւելի ճիշդ է քան թէ քեզի ... շատ լաւ ուրեմն, որ դու կ'երթաս մեռնելու ես ալ քեզի հետ ... մէկ անգամ պիտի մեռնինք ... արդէն վանքի չորս պատերուն մէջ հոգիս նեղուեցաւ, քիչ մը դուրս ելլենք, տեսնենք ի՞նչ կայ չկայ, հրացանն ալ ժանգ կալեր է :

— Դանիէլ :

Մեր ծուռ վարդապետը խոժոռած դէմքով դարձաւ դէպի Պիծան, որ արցունքոտ աչքերով, թեւերը լայն բացած կը մօտենար : Երկու ընկերները իրարու գիրկ ինկան :

X

— Ծօ, Մակար, քիչ մը ձախ դարձիր ...

— Հը՞ ...

— Ծօ ձախ դարձիր կ'ըսեմ . նաւակը ժայռին պիտի զարնուի :

Ղեկի մօտ նստող վանքի նաւավարը, ճիշդ ժամանակին ղեկը դարձուց : Նաւակը քսուելով անցաւ Առ Տէր կզզիի մօտ ծովէն դուրս ցցուած ժայռի մը քովէն, բարեբախտաբար առանց մեծ վնասի :

— Տէ հիմակ շիտակ հիւսիս արեւմուտք դարձուր նաւակի քիթը ... քիչ մըն ալ հիւսիս ... հա այդպէս, տէ այդ ուղղութիւնը բռնէ ու գնա :

Այնքան խաւար գիշեր մըն էր, որ հազիւ թէ քանի մը տասնեակ քայլի վրայ երեւցող Առ Տէր կզզին, անորոշ զանգուածի մը նման կ'երեւէր :

Պիծան ու վարդապետը կը թիավարէին, երկու զինուորները, նաւակի մէջ նստած, իրարու սեղմուած կ'աշխատէին կերպով մը տաքնալ, իսկ Մակարը որ փորձ նաւավար մըն էր, ղեկը ձեռքէն բաց չէր ձգեր :

(Տար.) ՄԱԼԽԱՍ

ճաքի բոլոր Թուրքերն ալ զինուած են պատերազմական զէնքերով՝ հայթայթուած Թուրք կառավարութեան կողմէ։

Շրջան ընող ուրիշ զրոյցի մը համաձայն, Սանճաքի Թուրքերուն ղրկուած են գոց պահարանով նամակներ, որոնց բովանդակութիւնը մարդ չի գիտեր։ Այդ նամակները իբր թէ, պիտի բացուին երկրորդ հրահանգի մը վրայ։

Դեռ ասոր նման բազմաթիւ ըսի ըսաւներ ու տարաձայնութիւններ, որոնց ստուգումը անհնար է։

Հակակրօնական պայքարը Խ. Միութեան մէջ

Տիկին Քրուփսքայա, Լէնինի այրին, ուշագրաւ գիտողութիւններ կը հրատարակէ «Իզվեստիա»յի մէջ, հակակրօնական քարոզութեան մասին։ Իր կարծիքով, այդ քարոզութիւնը բաւական ուժեղ չէ, ոչ ալ բանիմաց եւ եկեղեցին միշտ մեծ ազդեցութիւն ունի Խ. Միութեան մէջ։ «Վերջին մարդահամարը հաստատեց թէ զանգուածները, եւ մասնաւորապէս կիները չփոթութեան մատնուած են հարցարանին կրօնի վերաբերեալ հատուածին առթիւ։ Շատեր որոնք երկար ատենէ ի վեր դադրեցուցած են կրօնական պաշտամունքը, կը նեղուէին պատասխանելու համար, կը վարանէին գրել «անհաւատ» եւ ի վերջոյ կը գրէին «հաւատացեալ»։

Յօդուածագիրը այս երեւոյթին պատճառ կը նկատէ այն ուշադրութիւնը զոր եկեղեցին կ՚ընծայէ ընթացիկ բարոյականի եւ զործնական լուծումներու։ Փօփերը գիտեն կուտան թէ այն ծնողները որ կրօնական կրթութիւն մը կը ստանան աւելի լաւ կրթուած են քան անոնք որ եկեղեցի չեն երթար։ Այս կարգի գիտողութիւնները կ՚ազդեն ծնողներուն վրայ։ Տիկին Քրուփսքայա կ՚ըսէ նաեւ թէ կրօնը մեծ ազդեցութիւն կը գործէ իր գեղարուեստական մանրամասնութիւններով։ «Եկեղեցին տեսակ մը ակումբ է ուր մարդիկ իրարու կը հանդիպին եւ ուր արարողութիւնները կը նմանին թատերական ներկայացումներու։ Ահա թէ ինչու մեր բանուորուհիները յաճախ կ՚ըսեն.— «Եկեղեցի կ՚երթամ, որովհետեւ դժուար է թատրոնի տոմսակ ճարել»։

Այս երեւոյթները պարզելէ վերջ, Լէնինի այրին կ՚առաջարկէ եկեղեցիին դէմ պայքարիլ այս գետնին վրայ, կազմակերպելով ժողովուրդին պարապուրդները, բազմապատկելով ակումբները, մշակոյթի տուները, ընթերցարանները, թանգարանները եւ կանոնաւորելով ընկերային աշխատանքը։ Ասկէ զատ, դպրոցը պէտք չէ միայն կրթութիւն տալու համար տղոց, այլեւ գաղափար՝ աշխարհի եւ իրերու մասին։

Այս յօդուածը եւ ուրիշներ ցոյց կուտան թէ հակակրօնական պայքարը սեղանի վրայ է նորէն։ Հաւանական է որ վերադնահատման ենթարկուին քարոզութեան մեթոտները, քանի որ մինչեւ հիմա եղածները ցանկալի արդիւնքը չեն տուած։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ՀԱԶԱՐ կաթոլիկ տէրտէրներ պիտի դատուին Գերմանիոյ մէջ, անբարոյականութեան մեղադրանքներով։ Մամուլը բուռն պայքարի մը ձեռնարկած է արդէն։ Այս առթիւ կը սպառնան ամէն բան մէջտեղ հանել եւ ձայնասփիւռներով հաղորդել դատավարութեան բոլոր մանրամասնութիւնները, «եթէ կաթոլիկ կղերը փորձէ այս ոճրագործ քահանաները ներկայացնել իբրեւ նացիներու նահատակները»։

ԼՈՆՏՈՆԻ 145.000 հանրակառքի վարիչները որոշեցին գործադուլ հռչակել։ Մինչեւ վերջին պահուն ձեռնարկներ կը կատարուէին, դէթ ելք մը գտնելու համար։

ՕԴԱՆԱՒՈՐԴ ՏԷԼՄՈԹ առջի օր ձեռնարկած էր յանդուգն թռիչքի մը, արագութեան համաշխարհային մրցանիշը կոտրելու համար։ Դժբախտաբար օդանաւը գետին իյնալով ջախջախուեցաւ եւ վառեցաւ, իսկ օդաչուն կրցաւ ազատիլ իր անկարգելին շնորհիւ։

ՊԵՐԼԻՆԻ ժողովրդային դատարանը 11 տարի բանտարկութեան դատապարտեց կաթոլիկ տէրտէր մը, իբրեւ դաւադիր եւ մեղսակից համայնավարներու։ Ամբաստանագիրը կ՚ըսէ թէ ձեռնարկած էր կարմիրներու եւ սեւերու միացեալ ճակատ մը կազմելու։

ՍՈՒՐԻՈՅ կառավարութեան ներկայացուցիչները հացկերոյթ մը սարքեցին ի պատիւ ֆրանսական բանակի հրամանատարին՝ Զօր. Հէօնցինկէրի։ Հացկերոյթի պահուն, որուն ներկայ էին չորս զօրավարներ եւ ուրիշ ասպանդակներ, Հալէպի կառավարիչը ջերմապէս գնահատեց ընդհ. սպայակոյտին գործունէութիւնը։ Հրամանատարը շնորհակալութիւն յայտնելով, աւելցուց.— «Շնորհիւ զինուորական կրթութեան, մենք պիտի պատրաստենք Սուրիոյ անհրաժեշտ բանակը, պաշտպանելու համար իր անկախութիւնը։ Մենք վստահ ենք ձեր վրայ ինչպէս դուք մեր վրայ»։

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ նախարարը Լոնտոն գնաց, խորհրդակցելու համար Պելժիոյ մասին, ինչպէս ըրած էր ազգ. պաշտպանութեան նախարարը, Պ. Տալատիէ։ Այս առթիւ նախարարը յայտարարեց թէ Ֆրանսա ծրագրած է չինել 1500 առաջին կարգի ռազմական օդանաւեր։ Այժմ ունի միայն 1000։

ՄԵԹՐՈՅԻ ԹԻՒ 1 գիծը երկարեցաւ մինչեւ Նէօյիի կամուրջը։

«Մարսէյլի Հայ Մշակութային Միութեան նպատակն է համախմբել հայ գրասէր երիտասարդութիւնը, սատարելու համար անոր գրական, պատմական եւ գեղարուեստական զարգացման»։

Այս նպատակին համար կ՚առաջադրէ կազմակերպել դասախօսական-վիճաբանական ժողովներ, գրական դատավարութիւններ, սալոններ, գեղարուեստական հաւաքոյթներ եւ այլն։ Տեղեկութեան համար դիմել՝ M. A. Keussayan, Photo Rex, 11, Place Jules Guesde, Marseille.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Գրեց՝ Գ. Գիւզալեան

Հրատ. «Արազ» Հրատարակչական ընկերութեան թիւ 1։ Պէյրութ, 1937։ Գին 10 ֆրանք։ Ստանալու համար դիմել.— Sarkis Pakhdikian, B. P. 589 Beyrouth (Liban).

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ Արամ ենթակոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ կարեւոր օրակարգ։ կը խօսի ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ։

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 1 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Ակումբին մէջ։

ՇԱՎԻԼԻ Արղութեան խումբի ժողովը, այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Արմենակ Պետեանի բնակարանը, 58bis route Nationale, Վիրոֆլէ։ կարեւոր օրակարգ։

Դիւան

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի եւ «Վարանդեան» խումբի դասախօսական ժողովը այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Վարանդեան սրահին մէջ։

կը խօսի ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԱՊՐԻԼ 11Ը ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ջ. Ո. Միութեան եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սկաուտական խումբին

2 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Վիէնի Սէրքլը կաթոլիկ սրահին մէջ։

կը խօսի՝ Պ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին։ Ծախսերու մասնակցութեան համար 1 ֆր.։

"ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՕՐԸ"

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

8 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

PALAIS DU CONGRÈSի շքեղ սրահներուն մէջ։ Parc des Expositions. Porte de Versailles։

Կը նախագահէ Պ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

կը խօսին՝ Պ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ եւ Գնդ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ (Հայ կամ. եւ Մարտիկներու միութեան կողմէ)։

Պ. Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ (Հայ Սպայից Միութեան կողմէ)։

Գեղարուեստական բաժին՝ մասնակցութեամբ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբին։

կ՚երգեն՝ երգչուհիներ ՏԻԿ. ԱՐՓԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԵՒ Ի. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ

կէսգիշերին կը սկսին եւրոպական պարերը, մասնակցութեամբ ԹԱՌԻՍ ԺՕՐԺԻ ԵՒ ԻՐ ՕՐՔԷՍԹՐԻՆ։

Թէյասեղան Կ. Խաչի Օրուան համար

Ֆ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի Մասնաճիւղին կողմէ

Այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Բանիկեանի սրճարանը, 6bis Bld. Rodin, Իսի լէ Մուլինօ։

կը խօսի՝ Պ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

Գեղարուեստական բաժին։ Ծախքերու համար 2 ֆր.։

Տարեկան պարահանդէս գեղեցիկ գերեկոյթ

կազմակերպուած Ատաբազարի Հայր. Միութեան կողմէ

2 Մայիս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 15,30էն մինչեւ կէս գիշեր։

Victor Hugoի շքեղ սրահներուն մէջ, 46ter rue St. Didier

մէթրօ Victor-Hugo եւ Trocadéro

Ընտիր օրքեսթր, ճաշ եւ անակնկալներ։

Gario Cantiի 8 նուագածուներու ընտիր երաժշտախումբը, Jazz եւ Tango

Կատակերգակ ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՅԷՐԵԱՆ իր ինքնատիպ ստեղծագործութիւններուն մէջ։ Տասը հետաքրքրական պատկերներ Ատաբազարէն։

Դաշնակ փոքրիկն ԱՆԺԷԼ ՆԻԶԱՄԵԱՆի կողմէ։

Արտասանութիւն եւ հաճելի անակնկալներ։

Ծոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։ Աճուրդ չկայ։

Մուտք՝ 7,50 եւ 10 ֆր.։

ՀԱՆԴԷՍ_ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղին կողմէ

23 Մայիս կիրակի օր, Պար Պէլվետէրի օդասուն պարտէզին մէջ։

Նկատի ունենալ այդ թուականը։

ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Շավիլի Մասնաճիւղին կողմէ

6 Մայիս հինգշաբթի ժամը 4էն 8, 29 rue Carnot, Շավիլ, à l'Ecusson Bleuի պարտէզին մէջ։

Համբարձման տօնին առթիւ աւանդական «Վիճակ» կը քաշուի։

Հաճելի ժամանց։ Ծոխ պիւֆէ։ Մուտքը ազատ է։

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Առնել թիւ 1 օթօպիւսը եւ իջնել Puits sans vin, կամ շոգեկառք Սէն Լազարի կայարանէն եւ իջնել Շավիլ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն իր բոլոր խումբերու եւ ենթակոմիտէներու կողմէ խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Սիմոն Գալուստեանին, իր տիկնոջ եւ պարագաներուն, իրենց զաւակին ՍՐԲՈՒՀԻԻ անակնկալ եւ զառնաղէտ մահուան առթիւ։

×

Ֆ. Կ. Խաչի «Լա Վիսթ»ի (Մարսէյլ) Մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկ. Ս. Գալուստեաններուն եւ պարագաներուն, իրենց սիրասուն աղջկան ՍՐԲՈՒՀԻԻ անակնկալ ու կսկծալի մահուան առթիւ։

×

Տէր եւ Տիկ. Լեւոն Ճնտոյեան իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Տէր եւ Տիկ. Ղազար Տէր Գրիգորեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Մեսրոպ Տէր Գրիգորեանի եւ զաւակներուն, իրենց կնոջ, հօրն եւ ազգականին՝ ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆի զառնաղէտ մահուան առթիւ։

Մարսէյլ, 28 Ապրիլ 937

×

Սէնթ Անթուանի (Մարսէյլ) Ընկեր Կարօ ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Սիմոն Գալուստեանի եւ իր պարագաներուն իրենց փոքրիկն ՍԻՐՎԱՐԴԻ զառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆր. Կ. Խաչի Ս. Շամոնի մասնաճիւղը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ տիկիններ Ծիածան Փափազեանի, Նուարդ Տէմիրճեանի, Մարիամ Սարգիսեանի եւ Օր. Վերժին Ժամկոչեանի, որոնք իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին մասնաճիւղիս կազմակերպած ներկայացման։

Հ. Յ. Դ. Քեռի խումբի (Մարսէյլ) ընկերները փոխան ծաղկեպսակի 50 ֆրանք կը նուիրեն Վեթերաններու Ֆոնտին, ընկ. Հ. Սէրէնկիւլեանի զաւակին մահուան առթիւ։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ՄԱՅԻՍ
MARDI 4 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3411

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՇՏ ՀԱՇՏՈՒԵԼՈՎ ԿԱՐԵԼԻՆ ԵՒ ՅԱՆԿԱԼԻՆ

Եթէ ուշադրութեամբ հետեւէինք Ֆրանսայի Ժողովրդական ճակատին գործունէութեան, ո՛րքան իրագիտական դասեր կարելի էր հանել, նոյն իսկ մեզի համար։

Շուտով կը վերջանայ մէկ տարին, եւ արդէն կորուած է ճամբայ մը որուն լայնութիւնը եւ խորութիւնը շատ քիչերու միտքէն կ՚անցնէր։

Տարբեր պարագաներու մէջ, կարելի չէր այդքան ակօս փորել տասը տարիէն։ Եւ թերեւս անհրաժեշտ էր աւելին ալ թափել, ինչպէս եղած է ուրիշ ատեն, կամ ուրիշ երկիրներու մէջ։

Բաղդատեցէք այս անարիւն յեղափոխութիւնը բոլշեւիկեան արշաւին հետ, որ իր ճամբան բացաւ դղրդացին ցնցումներով։ Ընդ հուր եւ ընդ սուր։ Քար քարի չձգելով։ Քանդուած քաղաքներու փլատակներուն չափ դիակներ փռելով։ Այն ալ ամբողջ քանի տարի։ Միշտ պատրաստ՝ նոյն ճամբով շարունակելու, մուրճն ու մանգաղը անխնայ իջեցնելու ըմբոստ բազմութեանց գլխուն ...

Այստեղ ալ կան մոլեռանդներ եւ անհամբերներ, տրամադիր՝ ծայրայեղութեանց եւ բռնութեանց։ Եւ սակայն, ղեկավարութիւնը միշտ կը հսկէ։ Ամէն պարագայի մէջ, կը ջանայ զանազանել ցանկալին եւ կարելին, պարբերաբար պրկելով սանձերը։

Այս ճամբուն վրայ, առաջին քայլը առաւ վարչապետը ինք, ամժամեայ դադար մը պարտադրելով մէկ հանգրուանէն միւսը։ Շրջան մը՝ շունչ առնելու։

Ընդդիմադիրները տարբեր միտքեր վերագրեցին այս բացատրութեան։ Շատեր ըսին թէ դահլիճը կը նահանջէ, իսկ ուրիշներ՝ թէ ռազմախաղ մը կը փորձէ, նոր եւ աւելի յանդուգն ոստում մը կատարելու համար։

Եւ իրարու յաջորդեցին լուսաբանութիւնները, « ի բուժումն գայթակղեալ մտաց»։

Վերջին լուսաբանութիւնը կու տար ընկերվարական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, Փոլ Ֆոռ, որ անպաշտօն նախարար է դահլիճին մէջ։

Կուսակցական տօնակատարութեան մը առթիւ, որուն կը մասնակցէին 30,000 հոգի, Փոլ Ֆոռ պարզելով Ժողովրդական ճակատին առաջադրութիւնները, մասնաւորապէս շօշափեց նաեւ ամժամեայ դադարի կամ հանգիստի խնդիրը (փօզ).

— «Ըսին թէ առժամեայ դադարը կը նշանակէ յոգնութիւն եւ վհատութիւն, թէ Լէոն Պլում յոգնած ըլլալով, կ՚ուզէ ձգել երթալ եւ արդէն նշանակած է իր յաջորդը։ Որովհետեւ չկրցան տապալել մեզ, կ՚երեւակայեն թէ մենք մեզի որոշում պիտի տանք ձգել երթալու կամ անձնատուր ըլլալու։ Այս բոլորը սխալ է եւ անհեթեթ։ Իշխանութեան գլուխ հասած ըլլալով համաձայն ժողովրդական կամքին, կռթնած՝ խորհրդարանական հաւատարիմ մեծամասնութեան մը վրայ, մեր կառավարութիւնը պիտի շարունակէ իր գործը հակառակ բոլոր սադրանքներուն, անհամբերութեան, չարամտութեան, որոնց ժամանակը շատոնց անցած է։ Ինչո՞ւ չըսին մանաւանդ առժամեայ դադարի մասին։ Ճշմարտութիւնը կը պահանջէ դադարին տալ այն իմաստը զոր Լէոն Պլում ինք տուաւ։ Դադարը նոր հանգրուան մըն է։ Օրէնքներ քուէարկելէ վերջ, այժմ անհրաժեշտ է զանոնք պատշաճեցնել կեանքին, հսկել անոնց գործադրութեան, սրբագրել սխալները, եթէ կան։ Հարկ է ճամբու ընթացքին յաղթել ոմանց դիմադրութեանց, ուրիշներու անհամբերութեանց, թէ մէկուն եւ թէ միւսին կարգ մը անհասկացողութեանց»։

Հօսանքը վարելու, անմիտ եւ ամուլ պահպանողականութեան հետ, սանձակոտոր անիշխանութեան մը դէմ ճակատելու քաղաքականութիւն մը կը պաշտպանէր, նոյն օրը, նախկին վարչապետ մը, Քամիյ Շօթան, որ նոյնպէս անպաշտօն նախարար է դահլիճին մէջ (արմատական)։

— «Մեր ընկերային կերպարանափոխութիւնը արդար, արդիւնաւոր եւ տեւական ըլլալու համար, պէտք է կատարուի յարգելով բոլոր դասակարգերուն իրաւունքները, գործելով ազատ կարգապահութեամբ, մէկդի դնելով ամէն անկարգութիւն, ծայրայեղութիւն, բռնութիւն, եւ ատելութիւնը՝ միեւնոյն երկրի քաղաքացիներուն միջեւ։ Կուսակցութիւններէն վեր, ըլլան նոյն իսկ ամէնէն զօրաւորները եւ ամէնէն մարդկային վարդապետութիւններէն վեր կան տեւական անհրաժեշտութիւններ որ կը վարեն պետութեանց կեանքը։ Բոլոր ժողովուրդներու եւ բոլոր ժամանակներու պատմութիւնը կը ցուցնէ թէ անկարգութիւնը անիշխանութեան կ՚առաջնորդէ, իսկ այս վերջինը՝ դիկտատուրայի»։

Շաբաթ օր, Աշխատանքի տօնին առթիւ, նոյն յորդորը կը կարդար Լէոն Ժուհօ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը, որ ներկայացուցիչն է հինգ միլիոն կազմակերպուած բանուորներու.

— « Անշուշտ պէտք է դադարի շրջան մը բոլորենք, մեր նուաճումները ամրապնդելու եւ խղճմտօրէն ուսումնասիրելու համար նոր իրագործումներ »։

Եւ նորէն եղբայրական խրատներ՝ կարգապահութեամբ շարժելու։ Գործելու փոխադարձ վստահութեամբ եւ մեծամասնութեան կամքով։

Նոյնիսկ ժողովրդական ճակատի ծայրագոյն թեւը, համայնավար կուսակցութիւնը կը խրտչի չափազանցութիւններէ, գոնէ առ այժմ։

Իր օգնական քարտուղարը, Ժաք Տիւքլօ, դեր-նախագահ երեսփ. ժողովին, ապրիլ 30ին միտինգին կ՚առաջարկէր մէջին դասերուն եւ... կաթոլիկներուն։

Եթէ դժուար է սիրել եւ խրատել, գոնէ փորձէինք ըմբռնել ժողովուրդ վարելու եւ տեւական արժեցնելու արուեստը, բանի անգործութեան այս օրերուն ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 500.000 ԲԱՆՒՈՐՆԵՐՈՒ ԹԱՓՈՐԸ
Մայիս 1ի ազգային տօնին առթիւ

Ամէն ինչ անցաւ խաղաղութեամբ

Շաբաթ օր, 1 Մայիս, աշխատանքի տօնին առթիւ, աւելի քան 500.000 բանուորներ մասնակցեցան աւանդական թափօրին, որ կազմուելով մայրաքաղաքին մէջ, երկու թեւերով յառաջացաւ դէպի արեւելք, Փլաս տը լա Նասիոն եւ Վէնսէն։ Այս տարի առաջին անգամ ըլլալով Աշխատանքի օրը կը տօնուէր իբրեւ ազգային տօն, եւ ամէն ինչ անցաւ խաղաղութեամբ, եթէ չհաշուենք մէկ-երկու թեթեւ ընդհարումներ եւ ձերբակալութիւններ։ Առաջին դէպքը պատահեցաւ սրճարանի մը առջեւ, ուր քանի մը աթոռներ օդին մէջ նետուեցան եւ սեղաններ գետին տապալեցան։ Ուրիշ թեթեւ իրարանցում մըն ալ պատահեցաւ Շանզ՝ Էլիզէի կողմը, իրիկուան դէմ, երբ 1500 ցուցարարներ ցրուեցան ոստիկանութեան կողմէ։ Կալանաւորները անմիջապէս ազատ արձակուեցան։

Երկու գլխաւոր թափօրները կը ներկայացնէին անհամար խմբակցութիւններ՝ աշխատաւորական կազմակերպութեանց, իրենց յատուկ դրօշներով եւ նշանախօսքերով։ Ի պատուի էր աւանդական բախտաբեր ծաղիկն ալ, «շուշան հովտաց» (միւկէ)։ Մինչ «Էնթէրնասիոնալ»ը կը թնդար եւ թափօրները կը յառաջանային Փլաս Վոլթէրէն, Փլաս տը լա Ռէփիւպլիքէն եւ Պասթիյէն, մասնաւոր խումբեր դրամ կը հաւաքէին Սպանիոյ մանուկներուն եւ հիւանդներուն համար։ Եւ դրամները կը հոսէին լայն սաւաններու մէջ։ Խոշոր նշանատախտակի մը վրայ կ՚երեւար մտաւորականներու, երաժիշտներու եւն. կոչը՝ այս հանդանակութեան համար։ Ուրիշ նշանատախտակներու վրայ կ՚երեւային հետեւեալ արձանագրութիւնները.— «Կը պահանջենք լուծել խառնակ կազմակերպութիւնները», «Հերիք է որքան մեռելներ ունեցանք», «Կը պահանջենք աշխատանք, հանրօգուտ շինութիւններ», «Կը պահանջենք հաց, խաղաղութիւն եւ ազատութիւն», «Հանգստեան թոշակ ծեր բանուորներու համար»։ Բնականաբար կը պահանջէին նաեւ բանտարկել Լա Ռօքը, Տօրիոն եւ ուրիշներ։

Թափօրները ճամբայ ելած էին ժամը 2ին, եւ ցրուիլ սկսան ժամը 5էն վերջ, երբ ճառերը վերջացան։ Թափօրի մը գլուխը կը գտնուէին Մարսէլ Քաշէն, Թորէզ եւ ուրիշներ։ Լէոն Պլում, որ ներկայ էր Յուլիս 14ի թափօրին, այս անգամ կը բացակայէր։

Շատ մը կարմիր դրօշներու վրայ կ՚երեւային Ժողովրդական ճակատի երեք թեւերուն՝ ընկերվարական, արմատական եւ համայնավար կուսակցութեանց զինանշանները։

Օրուան գլխաւոր ճառախօսն էր Լէոն Ժուհօ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը, որ ողջունելով բանուոր դասակարգին շահած յաղթանակները, յայտարարեց.

— «Աշխատանքի իրաւունքներուն կատարեալ ճանաչման համար պայքարը պէտք է շարունակուի բարեկարգութեամբ, կարգապահութեամբ, հանդարտութեամբ, բայց ընկերային ժողովրդապետութիւնը ստեղծելու անխախտ կամքով։ Անշուշտ, պէտք է դադարի շրջան մը բոլորենք, մեր նուաճումները ամրապնդելու եւ խղճմտօրէն ուսումնասիրելու համար նոր իրագործումներ, որոնց կը ձգտինք ոչ թէ ճղճիմ եսասիրութեամբ, այլ բոլորին բարօրութեան համար։ Մենք հզօր ենք հիմա, աւելի հզօր քան որ եւ է ատեն։ Հպարտանանք այդ զօրութեամբ որ այսօր ամէնուն աչքին առջեւ կը պարզուի ամէնէն ներդաշնակ բարեկարգութեամբ։ Սակայն չմոռնանք թէ այդ ուժը արժէք ունի կարգապահութեամբ, ոչ թէ վերէն եկած կարգապահութեամբ, այլ այն կարգապահութեամբ որ կը ծնի բոլորին հաւանութենէն եւ կատարեալ վստահութենէն եւ կը տրամադրէ հասարակաց նպատակ մը՝ մեծամասնութեամբ որոշուած միջոցներով»։

Յանուն Սպանիոյ Աշխատանքի Դաշնակցութեան խօսք առաւ Փասքալ Թոմաս, նկարագրելով իր երկրին եղերական վիճակը, մայիս 1ի այս օրով։ Այս առթիւ յուզիչ կոչ մը ուղղեց Ֆրանսայի բոլոր հանրապետականներուն։ Ապա խօսեցաւ Արհեստակցական Միութեանց Միջազգային Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը, Շվէնիկ, որ բոլոր երկիրներու բանուորներուն եւ հողագործներուն հիացումն ու երախտագիտութիւնը յայտնեց Ֆրանսայի չունեւորներուն որոնք ազատագրութեան ճամբան ցոյց տուին աշխարհի աշխատաւորներուն։

Փարիզեան շրջանի արհեստակցական կազմակերպութեանց կողմէ խօսեցան երկու ներկայացուցիչներ։

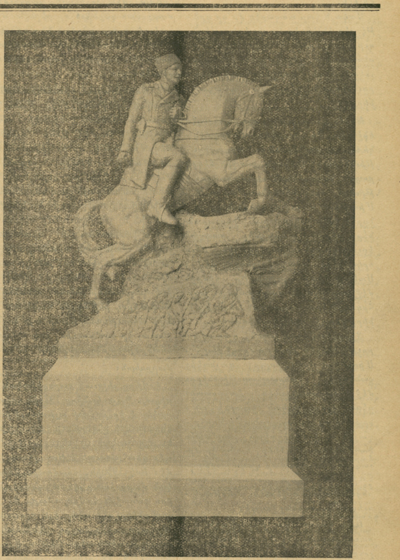
*** Բուն քաղաքին ընդհ. կերպարանքը շատ չէր փոխուած եւ կիրակի օրուան մը պատկերը կը ներկայացնէր։ Սրճարաններուն, ճաշարաններուն եւ պանդոկներուն հետ, բաց էին նաեւ շատ մը խանութներ։ Երկաթուղիները կը բանէին, հանրակառքերը՝ նոյնպէս։ Թատրոններն ու սինէմաներն ալ մեծ մասով բաց էին։ Ինչպէս կարգադրուած էր, որ եւ է թերթ չհրատարակուեցաւ, բացի արքայական «Աքսիոն Ֆրանսէզ»էն, որ այս առթիւ ալ ըմբոստացած էր։

** Աջակողմեան թերթերը 100—150.000 կը հաշուեն երկու թափօրներուն մասնակցողները, ձախերը՝ մէկ միլիոն։ Մենք նշանակեցինք միջինը, 500.000։ Նոյն աղբիւրներուն համաձայն Մարսէյլի մէջ աշխատանքի տօնին մասնակցած են 150.000 հոգի, Լիոն՝ 100.000, Լիլ՝ 60.000, Նիս՝ 50.000 եւն.։

Մայիս 1ը Մոսկուայի մէջ

Ինչպէս ամէն տարի, այս անգամ ալ Խորհ. Միութեան մէջ Մայիս 1ը տօնուեցաւ զինուորական ուժերու ցուցադրութեամբ եւ շռնդալից թափօրներով։ Ստալին եւ կառավարութեան անդամները Լէնինի դամբարանէն դիտեցին թափօրը։ Մոսկուայի կարմիր հրապարակին շուրջը խռնուած էին աւելի քան մէկ միլիոն ցուցարարներ՝ կարմիր դրօշներով։ Մարաջախտ Վորոշիլով ճառ մը խօսելով, յայտարարեց.

— «Մեր պարտականութիւնն է անողոք ըլլալ ո եւ է թշնամիի հանդէպ։ Ընկերվարութեան կառուցման մէջ տեղ չկայ խափանարարներու եւ լրտեսներու համար։ Ֆաշականութիւնը ոչ միայն մահացու թշնամին է Խ. Միութեան, այլ եւ խաղաղութեան թշնամին՝ ազգերու մէջ։ Միայն կարմիր բանակն է որ թոյլ չի տար անոր յարձակիլ Խ. Միութեան վրայ եւ համաշխարհային նոր ջարդ մը սարքել» ։

Անդրանիկի յուշարձանին առաջին փորձը
(Գործ արձանագործ Հր. Մուրատեանի)

Շնորհաւորելով գնահատիչ յանձնախումբին ընտրութիւնը, պիտի թելադրէինք արձանին վրայ յարմար տեղ մը քանդակել հերոսին կտակը.—«ԳՈՐԾՍ ԿԷՍ ՄՆԱՑ»։ Անշուշտ վերջնական շինութեան ատեն պիտի շտկուին դէմքի նմանութեան եւ ձիուն վզին եւ բաշերուն թերութիւնները։

Հայ զինուորցուներու քննութիւնը Ավինեօնի մէջ

ԱՎԻՆԵՈՆ 1 Մայիս (Յառաջ).— Այսօր, շաբաթ, հայ զինուորցուներուն ուղղուած ազդ մը կը հրաւիրէ բժշկական քննութեան ներկայանալ չորեքշաբթի առտու ժամը 9ին։ Անշուշտ բոլորն ալ պիտի ներկայանան լուանքէ մը վերջ։

Հայ մը թռիչաւ կը ստանայ Սպանիոյ մէջ

Ամերիկայի «Բանուոր»ը վերջերս կը գրէր թէ Սպանիոյ քաղաքացիական կռիւներուն մէջ սպաննուած է հայ կամաւոր մը, Միսաք Զէլէպեան։

Նոյն թերթի ապրիլ 14ի թիւին մէջ կը կարդանք.

— «Հպարտութեամբ կը յայտարարենք որ սպանական կառավարութիւնը հերոսութեան շքանշանով պատուած է ընկեր Վահրամ Գէորգեանը, որ ներկայիս Սպանիոյ մէջ կը կռուի Աբրահամ Լինքըն զօրագունդին մէջ։ Ընկեր Գէորգեան նոյն ատեն զինուորական խմբակի մը քաղաքական ղեկավար նշանակուած է, ի վարձատրութիւն արտակարգ քաջագործութեան եւ հերոսութեան»։

Թերթը թղթակից մըն ալ ունի Սպանիոյ մէջ, Գաբրիէլ Յովհաննէսեան, որուն մէկ մասնաւոր նամակէն քաղելով կը գրէ թէ Վահրամ Գէորգեան խումբ մը զինուորներու հետ «գիշերը մութին մէջ գաղտնապէս կը մօտենայ թշնամի դիրքերուն եւ լուրջ կռիւներէ յետոյ կը յաջողի 105 փախստ գերիներ բռնել»։

Անդրկովկասեան Երկրային Կոմիտէն լուծուած

Խորհրդային նոր սահմանադրութեամբ Անդրկովկասեան Դաշնակցութիւնը լուծուած ըլլալով, իւրաքանչիւր հանրապետութիւն անկախ կը համարուի։ Ուստի լուծուած է նաեւ Անդրկովկասեան Երկրային Կոմիտէն։ Հայաստանի, Վրաստանի, եւ Ազրբէջանի Կեդր. Կոմիտէները այսուհետեւ ենթակայ են ուղղակի Համամիութենական Կեդր. Կոմիտէին (Մոսկուա)։

ՍՊԱՆԻՈՅ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՃԻԳԸ
Պիլպաօն փրկելու համար

Ապստամբները կը շարունակեն իրենց յառաջխաղացութիւնը, գրաւելու համար Պիլպաօն։ Վերջին լուրերու համաձայն, միայն 15 քիլոմեթր հեռու են պասքեան մայրաքաղաքէն, իսկ հանրապետական աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ թշնամին ետ մղուած է ուրիշ կարեւոր դիրքէ մը։ Նոյն աղբիւրին համաձայն վախ չկայ ուտելիքի նեղութենէ։

Անգլիա եւ Ֆրանսա լռջօրէն կ՚աջակցին, Պիլպաոյի քաղաքային բնակչութիւնը պարպելու համար։ Երէկ 11 նաւերով փոխադրուած պիտի ըլլային 5000 հոգի։ Այս նաւերէն 9ը անգլիական են։

Հանրապետական հրամանատարութիւնը 20 վաշտ զօրք ղրկեց, օգնելու համար Պիլպաոյի պահակազօրքին։

Հաւանական է որ Մատրիտի կառավարութիւնը Ազգաժողովին դէմէ, որպէսզի Ա. Դ. Խորհուրդի մայիս 22ի նստաշրջանի օրակարգը անցընէն սպանիական խնդիրը։ Արտաքին նախարարը ահաղին թղթածրար մը կազմած է, ազգայնականներու վայրագութեանց, ինչպէս եւ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ զօրծօն միջամտութեան մասին։

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ 5րդ շարքին վիճակահանութիւնը կը կատարուի հինգշաբթի, 6 մայիս, իրիկուան ժամը 9ին, Սալ Փլէյէլի մէջ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՑԵՂԱՇՐՋՈՒՄ «ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻ» ՎՐԱՅ

Մեր ընթերցողներուն ծանօթ են այն բազմաթիւ փոփոխութիւնները որ կատարուեցան Խորհ. Միութեան մէջ,— ռուս ազգայնականութեան զարգացումը, փառաբանութիւն հայրենասիրութեան, վերադարձ դէպի ռուսական պատմութիւն եւ նախկին, դասական գրականութիւնը, վերահաստատում ընտանիքի, արգելք վիժման, կերպարանափոխութիւն բանակի եւն.:

Սակայն կար ասպարէզ մը որ գրեթէ չէր ենթարկուեր փոփոխութեան, ուր դեռ կարծես կենդանի էր մարքսեան շունչը, դեռ կանգուն էին «դիալեկտիկական մատերիալիզմ»ի սկզբունքները եւ «լենինեան պատգամները»:

Խորհ. դատարանը բացարձակապէս ենթակայ էր կուսակցական մարմիններու որոշումներուն եւ կարգադրութիւններուն: Սակայն առաջին ճեղքը բացաւ «ստալինեան սահմանադրութիւնը», որ գոնէ երեւութապէս Խ. Միութեան ժողովուրդներուն կը շնորհէ անկախ դատարան: Դատարանները տեսակ մը երաշխիք ստացան կուսակցական եւ խորհրդային միւս օրկաններու քմահաճոյքներու դէմ: Սակայն միայն այդքան: Իր հիմքին մէջ խորհրդային դատարանը եւ խորհրդային իրաւագիտական տեսութիւնները մնացին գրեթէ անփոփոխ:

Տրոցկիստներու յայտնի դատավարութիւններէն յետոյ ամբողջ Խորհ. Միութեան վրայ, բոլոր դաշնակից «անկախ» հանրապետութիւններու մէջ, (մանաւորապէս Հայաստան) սկսան կուսակցական «կատար»ի աննախընթաց մաքրագործում: Խորհրդային եւ կուսակցական բազմաթիւ կազմակերպութիւններ, որոնք կը մշակէին համայնավար գաղափարաբանութիւններ, յայտարարուեցան «տրոցկիստական որջեր» եւ ենթարկուեցան կատարեալ ջարդի:

Այս կարգը եկաւ խորհրդային իրաւագիտութեան: Դուրս եկաւ որ շուրջ քսան տարի խորհրդային իրաւագիտութեան նուիրուած բազմաթիւ գիտական աշխատանքները եւ դասագիրքերը լեցուած են ... «հակամարքսեան իրաւագիտական տեսութիւններով»:

Այդ մասին ընդարձակ յօդուած ունի «Պրաւտա»յի մէջ (9 ապրիլ) Խ. Միութեան գլխաւոր դատախազը, Վիշինսկին: Կը պարզուի որ «խորհրդային իրաւագիտական կաճառի» ղեկավար Պ. Պաշուկանիսը եղած է «չարամիտ եւ լիրբ տրոցկիստ» (այժմ բանտարկուած իր օգնականներու հետ միասին, որոնց մէկը հայազգի Աչրաֆեան):

Ի՞նչ է անոր մեղքը:

1. Բոլշեւիկեան փրոֆ. Գոյխբարգ իր գիրքերուն մէջ գրեր է թէ քաղքենի պետութեան յատկանիշն է օրէնսդրութիւն եւ օրէնք, իսկ ընկերվարական պետութեան՝ կառավարում եւ աշխատանք: Փրոֆ. Գոյխբարգ ըսած է այն ինչ որ ժամանակին աւելի պարզ եւ որոշ ըսած է Էնգէլսը,— թէ օրէնքը, իրաւունքը, պետութիւնը պիտի անհետանան ընկերվարական իրաւակարգի մէջ, «պիտի յանձնուէին թանգարան»: Էնգէլսի այս յայտնի տեսութիւնը այսօր դարձեր է ... հակամարքսականութիւն:

2. Փրոֆ. Ռէյսները մինչեւ այսօր կը նկատուէր Խորհ. Միութեան լաւագոյն տեսաբաններէն մէկը իրաւագիտութեան մէջ: Դեռ 1925ին ան կը գրէր.— «Մենք չենք գիտեր, արդեօք մեզի համար անհրաժե՞շտ է իրաւունքը, պէ՞տք է հաշտուիլ այն իրողութեան հետ, որ մենք, պրոլետարական դիկտատուրային եւ դասակարգային շահին կուտանք իրաւական ձեւեր»:

Բոլորովին հասկնալի հարցումներ մարքսեան գործիչի մը բերնին մէջ, սակայն այսօր դարձած են «տրոցկիստական» եւ «մենշեւիկօ-բուրժուական» (?), ինչպէս կը յայտարարէ Վիշինսկի:

3. Խորհրդային իրաւագիտութեան իրական ստեղծագործողը Ստուչկան նոյնպէս առնուած է «կրակի տակ» Վիշինսկիի կողմէ: Անոր գլխաւոր մեղքն ալ այն է, որ իր գիրքերուն մէջ յայտնած է սա միտքը, (միանգամայն մարքսեան), թէ «պրոլետարիատի դիկտատուրայի օրով սոցիալական փոխյարաբերութիւնները կը կարգաւորուին ոչ թէ իրաւունքի միջոցով, այլ աշխատաւորական գիտակցութեամբ անոր բարի տրամադրութիւններով»: Ստուչկան նոր բան չէ ըսած, միայն կրկնած է Մարքսը եւ Էնգէլսը, իսկ հազարաւոր խորհր. ուսանողներ տարիներու ընթացքին հետեւած են այդ տեսութեան: Այսօր այս բոլորը չեղեալ կը համարուին, իսկ մարքսեան յայտնի սկզբունքները ... հակամարքսեան:

4. Վերը յիշուած «տրոցկիստական սրիկայ» Պաշուկանիսը 1924ին հրատարակեր է իր յայտնի աշխատութիւնը՝ «Իրաւունքի ընդհանուր տեսութիւնը եւ մարքսականութիւնը», որ ջերմապէս գնահատուած է Ստուչկայի կողմէ: Իսկ 1930ին, «Համամիութենական մարքսիստ-պետականագէտներու «առաջին համագումարը Պ. Պաշուկանիսը անուաներ է «լաւագոյն ներկայացուցիչ մարքս-լենինեան իրաւագիտական տեսութեան»: Այս գիրքին մէջ Պ. Պաշուկանիս յայտներ էիր ընթերցողներուն թէ «իրաւունքը միայն բուրժուական պետութեան ձեւն է», որովհետեւ իրաւունքը պէտք է միայն հոն, ուր կան մասնաւոր սեփականութեան վրայ հիմնուած յարաբերութիւններ, մինչդեռ ընկերվարական իրաւակարգի մէջ ան բոլորովին աւելորդ «կատեգորի» է: Քաղաքացիական իրաւունքը իբրեւ իրաւական շրջան տեղի պիտի տայ «տնտեսական» իրաւունքի առջեւ:

Այս «տնտեսական» իրաւունքը մինչեւ վերջերս նկատուած է իբրեւ միակ եւ իրական իրաւունքը ընկերվարական կարգերու մէջ եւ բոլորովին համաձայն է մարքսեան վարդապետութեան հիմնական սկզբունքներուն:

Վիշինսկին հիմնայատակ ընելով «հակամարքսեան» մարքսիզմը, իր յօդուածի վերջը կը յարձակի անոնց դէմ, որոնք «կոմունիզմը կը ներկայացնեն այնպէս, որ իբր թէ կը ճնշէ անհատը, եւ չի ճանչնար ուրիշ որ եւ է կատեգորի, բացի հասարակութենէն, տնտեսութենէն եւ արտադրութենէն»:

1937ին ստալինեան դատախազ Վիշինսկին կուգայ տապալելու մարքսիզմի հիմնական դրութիւնը, ըստ որու անհատը իր գաղափարաբանութեամբ բարոյապէս կախուած է հասարակութենէն եւ արտադրական ձեւերէն, որոնք միակ իրական կատեգորիներն են: Իսկ հիմա մարքսիզմը «իբր թէ այդպէս է մտածեր»:

Վիշինսկիի այս ուշագրաւ յօդուածը վերջնական հաշուեյարդարի կ'ենթարկէ մարքսեան տեսութիւնը իրաւունքի մասին Խ. Միութեան մէջ, նայած իր քանի մը անյաջող փորձերուն՝ հիմնուելով Լէնինի այս կամ այն կապակցութեամբ յայտնուած միտքերու վրայ:

Ռուս վերականգնուող պետութեան համար այլ եւս աւելորդ կը թուին զանազան մարքսեան սկզբունքներ:

Ըստ Էնգէլսի պետութիւնը եւ իրաւունքը պիտի յանձնուէին թանգարան: Ստալին կը կազմակերպէ ուժեղ պետութիւն թանգարանին յանձնելով ... մարքսիզմը: Ի զուր չէ որ երթալով խորհրդային մամուլը մարքսիզմի տեղ ալ աւելի շատ կը գործածէ լենինիզմ եւ ստալինիզմ ...

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹՆԵՐ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՊԵՐԼԻՆ (Յառաջ).— Պերլինի Հայ Գաղթ. Միութեան վարչութիւնը ձեռնարկած է պարբերական դասախօսութեանց շարք մը՝ նուիրուած առաւելապէս հայ գրականութեան եւ պատմութեան զանազան խնդիրներու: Ցարդ տեղի ունեցած են չորս դասախօսութիւններ՝ կարդացուած Տոքթ. Ա. Աբեղեանի կողմէ: Ամէն անգամ ալ կատարուած են մտքերու փոխանակութիւններ դասախօսուած նիւթերու շուրջ եւ տրուած են պատասխաններ եղած հարցումներուն:

Դասախօսական առաջին եւ երկրորդ հաւաքոյթները նուիրուած էին «Սասնայ Ծռեր»ուն: Մանրամասն վերլուծման ենթարկուեցաւ այդ ժողովրդական-դիւցազնական վէպը՝ պատմական, գրական եւ ժողովրդային կենցաղի տեսակէտներէ: Այլ եւ բնորոշուեցաւ վէպին գլխաւոր հերոսներուն՝ Սասունցի Դաւթի եւ միւսներուն նկարագիրը, գլխաւոր գիծերով: Աւելի պարզ գաղափար մը տալու համար դասախօսութեան նիւթի մասին, «Սասնայ Ծռեր» հատորէն ներկայացուեցան մէկ երկու հատուածներ, իսկ Պ. Շաւարշ Ցարութիւնեան կարդաց Յովհ. Թումանեանի կողմէ գեղարուեստօրէն մշակուած «Սասունցի Դաւիթ» գրուածքը, ամբողջապէս:

Այսպէսով, ունկնդիրներուն հնարաւորութիւն տրուեցաւ ամփոփ եւ որոշ գաղափար մը կազմելու հայ ժողովրդական բանահիւսութեան այդ ամէնէն արժէքաւոր ստեղծագործութեան մասին:

Երրորդ հաւաքոյթ-դասախօսութիւնը նուիրուած էր «Մեր հին ու նոր գաղութները եւ անոնց մշակութային ազգային դերը» նիւթին: Պարզելով առհասարակ Հայոց հին գաղթականութեան պատմական, քաղաքական, տնտեսական եւ հոգեբանական պատճառները, դասախօսը մի առ մի թուեց Արեւմուտքի եւ Արեւելքի մեր հին գաղութները եւ ներկայացուց անոնց վիճակուած ճակատագիրը: Հայ երկրի եւ հայ ժողովուրդի պատմական դժբախտ պայմաններէն ծագած չարիք մը համարելով հանդերձ գաղթականութիւնը՝ այս վերջինը դրական կողմեր եւս երեւան բերած է հայ ժողովուրդի ազգային-մշակութային կեանքին մէջ, մինչեւ իսկ քաղաքական տեսակէտէ նպաստելով հայութեան զարթօնքին: Անփոխարինելի եղած է հայ գաղթականութեան դերը մանաւանդ հայ մշակոյթի եւ մանաւորապէս հայ տպագրութեան պատմութեան մէջ: Վենետիկ, Ամսթերտամ եւ այլուր հիմնուած մեր հին գաղթականութիւնները մէկ մէկ մշակութային կեդրոն եղած են իր ժամանակին: Այդ հեռաւոր, օտար վայրերու մէջ են լոյս տեսած հայերէն առաջին տպագիր գիրքերը, որ յաղթահարելով բազմաթիւ դժուարութեանց՝ իրենց առջեւ ճամբայ հարթած են դէպի մայր հայրենիք, դէպի հայկական զանգուածները:

Դասախօսութեան երկրորդ մասը նուիրուած էր մեր արդի գաղութներուն, անցեալ դարու ութսունական թուականներէն սկսեալ մինչեւ այսօր: Թուական-փաստական տեղեկութիւններէն յետոյ, մի առ մի ներկայացուեցան այն գլխաւոր խնդիրները որ դրուած են ներկայիս մեր գաղութներու եւ անոնց գլխաւոր կազմակերպութեանց առջեւ՝ հայապահպանութիւնը տանելի պայմաններու մէջ դնելու համար: Ատոր համար անհրաժեշտ է ամէնէն առաջ, որ հայ ընտանիքներու մէջ պահպանուի եւ մշակուի մայրենի լեզուն, այլեւ հայեցի դաստիարակութիւն տրուի մեր աճող սերունդին:

Չորրորդ դասախօսութեան նիւթն էր՝ «Մխիթարեանները եւ անոնց գրական-հայագիտական գործունէութիւնը»: Ընդհանուր ակնարկ մը նետելէ վերջ 17րդ դարու հայ կեանքին վրայ, երբ հանդէս եկաւ Մխիթար Սեբաստացին, դասախօսը նախ եւ առաջ ներկայացուց այդ նշանաւոր հայուն կեանքը իր գլխաւոր գիծերով: Ապա յիշեցուն Մխիթարեան միաբանութեան հիմնադրութեան եւ վերջին երկու ճիւղի բաժնուելու պարագաները: Մասնաւոր գնահատանքի արժանացաւ հայ լեզուի զտման եւ զարգացման գործին մէջ Մխիթարի բերած մեծ նպաստը, որուն գլխաւոր կոթողը եղաւ նշանաւոր «Հայկազեան բառարանը»:

Այնուհետեւ, դասախօսը հանգամանօրէն ներկայացուց Վենետիկի եւ Վիէննայի Մխիթարեանց կատարած բարեբար դերը՝ հայ լեզուի եւ մատենագրութեան, Հայոց պատմութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան, այլ եւ գեղեցիկ գրականութեան թարգմանական եւ ինքնագիր մարզերու մէջ անոնց ցոյց տուած մեծ ծառայութիւնը: Այդ կապակցութեամբ, բնականաբար յիշեցան Մխիթարեան նշանաւոր գործիչները՝ իրենց գլխաւոր գործերով մէկտեղ: Սկսեալ համբաւաւոր «Նոր Հայկազեան բառարանէն» — որուն հարիւրամեակն է այս տարի — եւ վերջացուցած Մխիթարեանց արդի կարկառուն դէմքերով: Ջամչեան, Ինճիճեան, Բագրատունի, Ալիշան եւ շատ ուրիշներ եղած են մէկ-մէկ ջահակիրներ՝ հայ լեզուի եւ հայ մշակոյթի անդաստանին մէջ:

Հ. Սահակ Տէր-Մովսէսեան, որ հիւրաբար Պերլին կը գտնուէր եւ ներկայ էր բանախօսութեան, իր կողմէ ըրաւ մէկ-երկու լրացում եւ մասնաւորապէս նկարագրեց բանաստեղծական Ս. Ղազարը, հեռաւոր Ադրիականի մէջ ինկած այդ «Հայոց կղզին»: Վերջէն Տոքթ. Աբեղեան յայտարարեց թէ ներկայ տարուան «Մշակոյթի Օր»ը Պերլինի մէջ նուիրուած պիտի ըլլայ անմահ Րաֆֆիի: Մինչ այն՝ դասախօսական յաջորդ հաւաքոյթին պիտի ներկայացուին հայ մեծ վիպագրին կեանքն ու գործը, իրենց գլխաւոր գիծերով: Այդ յայտարարութիւնը ընդունուեցաւ մեծ գոհունակութեամբ: Առհասարակ, դասախօսական հաւաքոյթները արթնցուցած են հետաքրքրութիւն Պերլինի հայ գաղութին մէջ: Տեղի կ'ունենան երկու շաբաթը մէկ անգամ, պարբերաբար:

Աւելցնեմ նաեւ որ ատկից դուրս, կազմակերպուած է յատուկ դասաշարք մը «Հայաստանի աշխարհագրութեան եւ Հայոց պատմութեան» աւելի նեղ շրջանակի, մասնաւորապէս դպրոցականներու եւ նորահաս սերունդին համար:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՊԱՅՔԱՐԸ ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Հազիւ սկսաւ շունչ առնել Ամերիկան, հազիւ սկսաւ բաբախել աշխատանքի բազկերակը, ահա նոր տագնապ մը.—

1. Պայքար աշխատանքին եւ դրամագլուխին միջեւ:

2. Պայքար աշխատանքի ներկայացուցիչներուն միջեւ:

3. Մոսկուայի սադրանքները՝ արծարծելու համար բանուորներու թշնամութիւնը ընդդէմ գործատէրերուն:

Մինչեւ մէկ տարի առաջ, Միացեալ Նահանգներու բանուորական կազմակերպութիւնները ձուլուած էին մէկ եւ զօրաւոր դաշնակցութեան մը մէջ,— American Federation of Labor որուն վարիչն էր Ուիլեըմ Կրին, յարգուած եւ հեղինակաւոր դէմք մը, որ յանուն բանուորներու՝ կը բանակցէր գործատէրերուն հետ, գործադուլ կը յայտարարէր, կառավարութեան հետ յարաբերութեան կը մտնէր, վերջապէս իրմէ կախում ունէր աշխատանքի շուկային խաղաղութիւնը:

Յանկարծ հրապարակ իջաւ նոր կազմակերպութիւն մը,—C.I.O. (Ճարտարարուեստական Կազմակերպութեան Կոմիտէ), որուն գլուխը կը գտնուի նոր դէմք մը, Ճոն Լիւիս:

Գաղափարական տեսակէտով, մեծ տարբերութիւն մը չկայ երկու կազմակերպութիւններուն միջեւ: Միակ տարբերութիւնը կը կայանայ անոնց գործելու եղանակին մէջ: Նոր կազմակերպութեան գլխաւոր առաջադրութիւնն է հաւաքական պայմանագիր կնքել գործաւորին ու գործատիրոջ միջեւ, ճարտարարուեստի բոլոր ճիւղերուն մէջ, սկսելով մեծերէն: Յաջողութեան համար կամ իբրեւ զէնք՝ այս կազմակերպութիւնը կը գործածէ Փրանսական մեթոդը,— գործադուլը յայտարարել գործարաններուն մէջ, գրաւած պահելով գործատեղին:

Ինչպէս Ժուհօն կը մարգարէանար անցեալ ամառ, թէ ամբողջ աշխարհ պիտի հետեւի շուտով Փրանսական այս անարիւն յեղափոխութեան, ինչպէս երբեմն հետեւեցաւ արիւնոտ յեղափոխութեան, ահա ձայն կուտայ արդէն Ամերիկան:

Ամերիկեան բանուորական երկրորդ կազմակերպութեան վարիչը, Լիւիս, երիտասարդ եւ աշխոյժ, ճարտասան եւ հրամայող, արդէն յաղթանակէ յաղթանակ կը թռչի՝ շուքի մէջ ձգելով Ուիլեըմ Կրինը, հին կազմակերպութեան վարիչը, ծերացած եւ յոգնած, որ ուրիշ բան չունի ընելիք՝ եթէ ոչ նախանձիլ եւ միջ-բանուորային թշնամութիւն արծարծել:

Լիւիսի կազմակերպութիւնը իր առաջին յաղթանակը տարաւ պարտութեան մատնելով General Motorsը: Անպասելի էր այդ յաղթանակը, բայց այդ յաղթանակին արժէքը բարձրացաւ մանաւանդ այն ատեն՝ երբ նոյն կազմակերպութիւնը գրոհ տուաւ եւ գրաւեց Steel Trustը, որ անառիկ կը կարծուէր: Այնուհետեւ Լիւիս իր գրոհը շարունակեց Քրայզլէրի դէմ, Տիթրոյիթի մէջ, որ ունի մօտ 60,000 բանուոր: Վախ կայ որ Լիւիս կռիւը սկսի նաեւ ածխահանքերուն մէջ, ուր կ'աշխատին 400.000 բանուորներ: Այս յաղթական արշաւին դէմ, հարիւր հազարաւոր բանուորներու միահամուռ պահանջին առջեւ, գործատէրերուն կը մնայ միայն ընդունիլ բանուորներուն պայմանները: Արդէն անոնք հիմակուընէ, վերջնագրի ձեւով, կը յայտարարեն.

— Հէնրի, կարգը քուկդ է:

Արդարեւ, շուտով կարգը պիտի գայ Հէնրի Ֆորտին, որ անպայման գլուխ պիտի ծռէ եւ պիտի ստորագրէ բանուորական պահանջները:

Դիւրին յաղթանակներ չեն անոնք: Գործատէրերը, իրենց կարգին, ամէն ճիգ կը թափեն խորտակելու համար բանուորական գրոհը: Սեփականութեան անձեռնմխելիութիւնը յարգել տալու, երկրին աւանդական օրէնքները պարտադրելու համար, կը դիմեն դատարան: Սակայն ի՞նչ կրնայ ընել դատարանը,— կը յայտարարէ թէ ապօրինութիւն է գրաւել գործարանները, օտարին սեփականութիւնը, եւ այսքան: Այդ ապօրինութիւնները արգիլելու համար, ուրեմն գործարանները պարպելու համար՝ անհրաժեշտ է զինուորական կամ ոստիկանական ուժ գործածել: Այդ իրաւասութիւնը ունի միայն նահանգապետը, որ նախամեծար կը համարի բանակցութեան մտնել, հաշտարարի դեր ստանձնելով բանուորներուն եւ գործատէրերուն միջեւ:

Միւս կողմէ, Ուիլեըմ Կրին, իր նախանձէն դրդուած ու թերեւս գործատէրերէն կաշառուած, պայքարի ելած է Լիւիսի դէմ: Եւ ահա լայն խրամատ մը բացուած է Աշխատանքի Ամերիկեան Դաշնակցութ. եւ Ճարտարարուեստական Կազմակերպութեան Կոմիտէին միջեւ: Ուիլեըմ Կրին կրակ կը տեղայ Լիւիսի դէմ, զոր բանադրած եւ արտաքսած է բանուորական կազմակերպութեանց շարքերէն: Ու կը սպառնայ բանադրել նաեւ բոլոր այն բանուորները, որոնք անոր կը հետեւին: Եւ կոչ մը ուղղելով համայն Ամերիկայի բանուորութեան, կ'ըսէ թէ գործարաններու գրաւումը ապօրինի է, հետեւաբար դատապարտելի:

Մինչ այսպէս խառնակած է աշխատանքի հրապարակը Ամերիկայի մէջ, Մոսկուա տենդագին կը գործէ աւելի եւս սաստկացնելու համար միջնէն-տիքեան պայքարը:

Կրեմլը կը թուի թէ նոր հրահանգներ է տուած, որպէսզի կարմիր ակ-տիւքան մտնէ ամերիկեան բանուորական կազմակերպութիւններէն ներս, Տրովադայի ձիուն օրինակով՝ ներսէն գրաւելու համար բանուորական միջնաբերդը:

Ամսթէրտամի Ցարծբերութեանց կեդրոնը իրաւասութիւն ստացաւ Կոմինտէրնի եւ Կարմիր Սէնտիքաներու Միջազգայնի Հիւս. Ամերիկայի համար ուծէն՝ վարել բանուորական կռիւը Մ. Նահանգներուն մէջ,— այդ նպատակով Մ. Նահանգները ղրկուեցան Վիլհէլմ Քոլպայն, Շվարցման եւ Վան Կրուտ, որոնք պիտի գործեն Քիրշի եւ Քոհէնի ղեկավարութեամբ: Շուտով պիտի ղրկուի նաեւ Լոզովսկի, որ հիմնադիրն է Կարմիր Սէնտիքաներու Միջազգայնին, եւ կապեր ունի ամերիկեան սէնտիքաներուն մէջ: Լոզովսկի ներկայիս կը գտնուի Զուիցերիա, բայց շուտով պիտի անցնի Ամսթէրտամ, անկէ նաւելու համար դէպի Հիւս. Ամերիկա: Սակայն դիւանագիտական բողոքի եւ բարդութեանց տեղի չտալու համար, պիտի հաստատուի Մեքսիկայի մէջ, Մ. Նահանգներու սահմանագլուխին մօտիկ, անկէ վարելու համար բանուորական շարժումը: Իր տրամադրութեան տակ պիտի դրուին երկու վստահելի սուրհան-

ՓԱՐԻԶԻ ՆՈՐԱՀԱՍՆԵՐՈՒՆ «ՃԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ»

Փարիզի «Հայ Երիտ. Ակումբ»ը անցեալ կիրակի կազմակերպած էր գրական հաւաքոյթ մը, նուիրուած՝ Ա. Իսահակեանի ծննդեան 60ամեակին եւ գրական գործունէութեան քառասնամեայ յոբելեանին: Հաւաքոյթը տեղի ունեցաւ Սօսիէթէ Սավանթի սրահներէն մէկուն մէջ, ուր աչքի կը զարնէին նաեւ փարիզեան տարէց եւ երիտասարդ մտաւորականութեան ներկայացուցիչները:

Ասիկա Երիտ. Ակումբին երկրորդ հրապարակային արտայայտութիւնն էր.— Առաջինը, նուիրուած Պետրոս Դուրեանի մահուան 64րդ տարեդարձին, տեղի էր ունեցած մէկուկէս տարի առաջ, ուր խօսք առնող երիտասարդ բանախօսներուն յայտնած միտքերը յօդուածով մը ներկայացուցած էինք «ՅԱՌԱՋ»ի ընթերցողներուն:

Այս երկրորդին առթիւ, երբ խրախուսիչ եւ սփոփարար երեւոյթը գէթ անգամ մը եւս կը մղէ իրենց մասին արտայայտուելու, անշուշտ ամէն մանրամասնութիւններէ նախընտրաբար, պէտք էր բաղդատութեան եզրեր փնտռէի իրենց նախկին եւ ներկայ հաւաքոյթներուն միջեւ: Եզրակացութիւնս,— ինչպէս ասիկա ներկաներէն շատերուն ալ եղած — անհամեմատ բարձր է եւ ոգեւորիչ: Անոնք այս անգամ իրենց ստանձնած նիւթին շատ աւելի տիրապետած, խորացած կը ներկայանային, հեռու մակերեսային թափառումներէ: Ու այս է արդէն էականը:

Ակումբին ամբողջութիւնը շատ պզտիկ տարիքէն ինկած այս կլանող միջավայրին մէջ, ստացած է իր նախնական եւ միջնակարգ կրթութիւնը փրանսական վարժարաններուն մէջ, — իրենցմէ զգալի թիւ մը նոյնիսկ համալսարանական կրթութեամբ օժտուած — ու հակառակ ասոր, ամէն ճիգ կը թափէ ոչ միայն տիրանալու հայերէն լեզուին կատարելութեան, այլ միեւնոյն ատեն հետամուտ է խորապէս ճանչնալու Հայոց հին թէ նոր պատմութիւնը, մատենագրութիւնը եւ նոյնանալու բուն հայկական զգայնութեան հետ:

Հաւաքոյթին նախագահ Պ. Ա. Խոնդկարեանի բացման քանի մը խօսքերէն ինչպէս տեղեկացանք, Ակումբը իր անդամներուն համար հաստատած է կանոնաւոր դասընթացքներ ուր մասնաւոր եւ խնամուած յատակագծով մը կը դասաւանդեն, Հայոց մշակոյթին շուրջ, Ա. Չօպանեան, Ս. Վրացեան, Ա. Խոնդկարեան, Շահխաթունի եւայլն:

Ա. Իսահակեանի գրականութեան նուիրուած այս հաւաքոյթը կազմակերպած էին Ակումբին անդամները իրենք իրենց, առանց ուսուցիչներու օժանդակութեանը: Թերեւս այս էր պատճառներէն մին Ա. Իսահակեանի գրականութեան հանդէպ առնուած զգալի զանցառութիւններուն: Բայց խնդիր չէ, երիտասարդութիւնը թող քալէ առանց անթացուպերու. պակասը հետզհետէ ինքնաբերաբար կը լեցուի:

Ա. Իսահակեանի գրականութիւնը երեք մասի էին բաժնած: Պ. Ռուբիկ Տէր Դաւիթեան ներկայացուց յոբելեարին կեանքն ու հանրային գործունէութիւնը: Օր. Հրանուշ Գազազեան՝ Իսահակեան իբրեւ սիրոյ երգիչ, իսկ Պ. Վ. Թահմազեանն ալ արտայայտուեցաւ գրագէտին յաւետես տրամադրութիւններուն, ձեւով մը Աբուլալա Մահարիի փիլիսոփայութեանը մասին:

Ուրեմն անյիշատակ անցաւ Իսահակեանը իբրեւ արձակագիր:

Իմ համեստ կարծիքով, Ա. Իսահակեանի ամէնէն մնայուն, գեղագէտ գրողի արժանիքներն ու արուեստագէտ ոճի արտադրութիւնները կը կազմեն իր Լիլիթն ու Ուստա Կարօ վէրնագրով արձակ, լայնաշունչ ստեղծագործութիւնները: Յոբելեարը «Ուստա Կարոյ»ին վրայ աշխատեցաւ քառորդ դարէ մը աւելի եւ անոր չքնաղակերտ էջերէն բաւական մաս մը լոյս տեսան արդէն «Հայրենիք» ամսագրի եւ այլ հանդէսներու մէջ: Կ'արժէր, եւ տեղին պիտի ըլլար, եթէ երիտասարդ անդամներէն մէկն ալ ներկայացնէր Իսահակեանը իբրեւ արձակագիր:

Դասախօսութեանց մէջ ընդ մէջ, կ'արտասանէին սիրուն, ալբող բանաստեղծութիւններ Իսահակեանի երգերէն՝ Օրիորդներ Սոնա Էլմասեան, Սոնա Դերձակեան, Իրին Ցակոբեան, Հերմինէ Տէր Բարսեղեան, իսկ պարոններէն՝ Նուպար Նիկողոսեան եւ Յովիկ Եղիազարեան: Այս վերջին երկուքը, իրենց ճշտի, յուզականութեան եւ արտայայտութեանց զուսպ, անկեղծ չափականութեամբ, թափանցող շունչով կրնան երեւնալ մեր մեծղի հանդէսներու բեմերուն վրայ:

Իսահակեանի յոբելեանին առթիւ առհասարակ մեր արտասահմանեան մամուլը լուռ մնաց:

Այժմ որ առիթը ինքնին կը ներկայանայ, նպատակայարմար կը գտնեմ երեք դասախօսութիւններն ալ արտագրել հոս, իրենց էական գաղումներով: Մանաւանդ չեն պակսիր շահեկան նորութիւններ լայն զանգուածին համար ալ: Ուրեմն յաջորդով դասախօսութիւններուն ամփոփումն ու եզրակացութիւնները:

ՀՐ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

...ղակներ, — Հիմմէլֆարբէ եւ Տրափ-ցին: Իր առաքելութեան նպատակն է արագ գործել, բանուորական լարուած շարժումը դնել այնպիսի վիճակի մը մէջ, որ անգամ մըն ալ նահանջ ընելու չունենայ: Թափանցելով սէնտիքաներէն ներս, կարեւոր դիրքերու վրայ տեղաւորել Մոսկուայի վստահութիւնը վայելող դէմքեր: Արագ շարժելու հրահանգին իմաստն այն է որ Մոսկուա կը վախնայ որ ամերիկեան բանուորութիւնը, իր յաղթանակէն գինովցած, յանկարծ կը մերժէ այլ եւս արտաքին օժանդակութիւնը, իր յաղթանակին փառքը չտալու համար ուրիշին: Որով Մոսկուա կ'ուզէ դիրքերուն վրայ երեւնալ՝ ճակատամարտը չաւարտած:

Այս ամէնը այնպէս ցոյց կուտան, որ Մ. Նահանգները եւս շուտով պիտի դառնան այնքան խառնակ, որքան Եւրոպա:

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԽՐԱՏ ԿՈՒՏԱՆ ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐՈՒՆ...

Ահմէտ էմին Եըլման, թուրքերէն Թանի խմբագրապետը, որ Զօր. Ըսմէթի ընկերացած էր Եուկոսլավիա այցելած ատեն, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ, կռնակը տաք, փորը կուշտ մարդու մը ինքնագոհութեամբ.—

Պելկրատէ դարձին երբ Սոֆիա հասանք, տեսնուեցանք պուլկար պաշտօնակիցի մը հետ որ ըսաւ.

— Մեզի համար անհասկնալի կէտ մը կայ ձեր վարչապետին Եուկոսլավիա կատարած ուղեւորութեան մէջ: Ինչպէս կ'ըլլայ որ Եուկոսլաւները ձեր վարչապետը Պօսնա-Հէրսէք հրաւիրեցին: Այնտեղ, հարիւր հազարաւոր Պօշնակներ համակրական ցոյցեր կատարեցին հանդէպ Թուրքիոյ: Ինչպէս աչք գոցեցին ասոր: Եթէ պատահի որ պուլկար վարչապետ մը Եուկոսլավիա այցելէ, ոչ ոքի մտքէն կ'անցնի զայն պտտցնել հարաւային Եուկոսլավիա ուր Պուլկարներ կը բնակին: Ուրեմն, հակառակ անոր որ այսքան վաղեմի սլաւական եղբայրակցութիւն մը ունինք, Եուկոսլաւները մեզ աւելի ձեզի մօտիկութիւն եւ վստահութիւն ցոյց կուտան:

Պուլկար լրագրողին այս չափազանց անկեղծ խօսքերուն մէջ գոյութիւն ունի բանալին այսօրուան պալքանեան յարաբերութեանց:

Անիրաւ չէ պուլկար լրագրողը: Իսկապէս մեր վարչապետին ուղեւորութեան ծրագրին ամենակարեւոր մէկ մասը կազմած է Պօսնա-Հէրսէք այցելութիւնը: Եւ այս պարագան լաւագոյն ապացոյցն է երկու ազգերու փոխադարձ անկեղծութեան եւ ուղղամտութեան:

Եուկոսլաւ ազգը եւ մամուլը այս այցելութիւնը նկատած է երկու ազգերու յարաբերութեան ամրապնդումը եւ ուրախութիւն զգացած է: Չէ՞ որ Եուկոսլավիոյ ամէն կողմը Պօսնա Հէրսէքի ժողովուրդէն նուազ համակրութիւն ցոյց չտուին Ըսմէթ Ինէօնիւի եւ Տօքթ. Արասի հանդէպ: Եւ այս վերջին ճամբորդութիւնը անգամ մը եւս եկաւ հաստատել թէ՝ երկու ազգերու ճակատագիրը միացած է կատարելապէս: Այս ազգերէն ոչ մէկը իր սահմաններէն դուրս ցանկութիւններ ունի: Անոնց նպատակն է միայն խաղաղօրէն աշխատիլ իրենց երկրին մէջ ու հայրենակիցներու ապահովել տնտեսական բարօրութիւն, զարգացում եւ ռամկավարական ոգի: Թուրքիա եւ Եուկոսլավիա շատ լաւ կը գնահատեն մեծ պետութեանց սարուկը ըլլալու վտանգին մեծութիւնը: Այս մտահոգութիւնն էր որ ծնունդ տուաւ միւս երկու պալքանեան պետութեանց հետ կնքուած Պալքանեան Ուխտին՝ այդ անխախտ բերդին: Ուշագրաւ կէտ մըն ալ սա է որ, Թուրքիոյ եւ Եուկոսլավիոյ միջեւ գոյութիւն ունեցող բարեկամութիւնը երկու պետութեանց համաձայնութեան հանգամանքը չունի, այլ՝ ազգային սէր մըն է ան:

Գալով Եուկոսլաւ եւ պուլկար յարաբերութեանց, անոնք թէեւ իբրեւ սլաւ կրօնակիցներ իրարու հանդէպ մերձեցման զգացումներով տոգորուած են, բայց երկու կողմերու նպատակները հեռու են իրարմէ: Պուլկարները համոզուած են որ անիրաւուած են պատերազմէն յետոյ, եւ այս պատճառաւ հեռուները կամ մօտերը յենակէտներ, առիթներ եւ կարելիութիւններ կ'որոնեն:

Շատ ճիշդ է թէ անիրաւուած են Պուլկարները, նկատելով որ ընդհ. պատերազմէն յետոյ կէս առ կէս գեղչուեցաւ Պուլկարիան: Սակայն սխալ է ազգին զարգացումը անտեսելով դուրսը յոյսեր սնուցանել: Այդ պարագային պարտաւոր պիտի ըլլայ սա կամ նա մեծ պետութեան հետեւակ ըլլալ:

Աթաթիւրքի եւ ընկերներուն Թուրք հայրենիքին մատուցած մեծագոյն ծառայութիւններէն մէկն ալ՝ հին հաշիւները փակելով, ջնջելով առաջքը առնելն է այսպիսի քաղաքական վտանգաւոր հիւանդութեան մը: Շնորհիւ ասոր՝ երկիրը մեծապէս զարգացած է եւ օտարներու վարկն ու վստահութիւնը կը վայելէ:

Որոշ է որ Պուլկարիա տակաւին չէ ձերբազատուած հին հիւանդութենէն, այն պահուն որ փրկուի, զինքը պիտի տեսնենք Պալքանեան Համաձայնութեան մէջ, իր բնական տեղը: Այն ատեն է միայն որ, չափազանց աշխատասէր եւ շատ ուժով պուլկար ազգը պիտի փրկուի ժխտական կերպով ուժեր վատնելէ, տնտեսապէս պիտի բարձրանայ միւս բոլոր պալքանեան պետութիւններուն պէս եւ պիտի ըլլայ աշխարհի խաղաղութեան ազդակներէն մէկը:

Պուլկարիոյ վեհապետը՝ Պօրիս, հեռատես եւ շրջահայեաց թագաւոր մըն է, իսկ աւագանին՝ որուն գլուխը կը գտնուի Տօքթ. Քէօսէիվանոֆ, չափազանցութիւններէ զգուշացող, լրատես եւ գիտակից անձնաւորութիւններ են: Պէտք չէ մոռնալ նաեւ որ, Պուլկարիա նոր սերունդ մը կը հասցնէ՝ հեռու մակեդոնական ծայրայեղութիւններէ: Ու ասոնք ցոյց կուտան թէ՝ Պուլկարիա բարուքման շրջանի մը մէջ մտած է եւ մօտ է այն ժամը ուր բոլորովին պիտի փրկուի հին մտայնութեան ախտէն:

Արդէն մեր վարչապետին եւ Տօքթ. Արասի հանդէպ Սոֆիայի մէջ ցոյց տրուած մեծ պատիւներն ու համակրանքն ալ ասոր ապացոյցն են:

Մենք, մեր կարգին, անկեղծ բարեկամութիւն ցոյց կուտանք պուլկար ազգին հանդէպ եւ երբեք կասկած չունինք թէ անոնք ալ պիտի փոխադարձեն եւ մօտաւոր ապագայի մը մէջ պիտի գրաւեն իրենց պարապ մնացած տեղը՝ Պալքանեան համաձայնութեան մէջ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

ՏԷՄԻՆ, 27 ապրիլ (Յառաջ). — Ապրիլ 24ին շաբաթ երեկոյեան Հ.Յ.Դ. Ժողովրդական Տան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Փր. Կ. Խաչի օրուան տօնակատարութեան հանդէսը: Խումբ մը աշակերտուհիներու «Մեր հայրենիք» խմբերգէն յետոյ, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս, օրուան նախագահը, ընկ. Ա. Հարէլեան քանի մը խօսքով բացատրեց տօնին նշանակութիւնը: Ապա կարգով արտասանեցին դպրոցին աշակերտ-աշակերտուհիները, երգեցիկ խումբը երգեց «Բարի լոյսի զանգեր զարկին, Կուրտիկ մը ունիմ, Ահա ելաւ ելաւ լուսին արծաթ» խմբերգները: Մեներգեց Օր. Տ. Թաթուլաճեան եւ արտասանեց Պ. Ն. Գալալ: Առաջին բանախօսը ընկ. Թ. Հերոյեան, մանկապարտէզի ուսուցիչ — խօսեցաւ Կ. Խաչի օգտակարութեան եւ մանկապարտէզի մասին: Յետոյ բեմ ելաւ երկրորդ բանախօսը՝ Տիկին Էլէն Բիւզանդ, որ իր կուռ բանախօսութեամբ լարուած պահեց ներկաները: Խօսեցաւ միջազգային Կարմիր Խաչի կազմակերպման մասին (1864): Յետոյ անդրադարձաւ Հայ Կարմիր Խաչի ծագման եւ զարգացման, որ այս տարի կը բոլորէ իր 28րդ տարին: Բացատրեց անոր դերը գաղթաշխարհին մէջ: Ի վերջոյ ձաղկեց այն բոլոր հոսանքներն եւ անհատները, որոնք դէմ են Հայ Կ. Խաչին, իբրեւ հետեւանք զանազան թիւրիմացութեանց: «Մենք Դաշնակցութեան հետ համերաշխ ենք, որովհետեւ ան մեր բոլոր ազգօգուտ եւ շինարար ձեռնարկներուն կ'օգնէ: Մենք կը լինինք եւ այն բոլոր միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու կողքին, որոնք մեզ հետ կը լինեն մեր գործունէութեան ընթացքին: Այն օրը, երբ «Հօկ»ը խելքի կուգայ եւ իր ներկայի շապիկը կը հանէ եւ կը նետէ վրայէն ու կը դառնայ իսկապէս Հայաստանի Օգնութեան Կոմիտէ, ինչպէս նաեւ բոլոր «Վերաշինաց»ները կը դառնան իսկապէս վերաշինող միութիւններ, մենք անվերապահօրէն կը նստինք նաեւ իրենց կողքին եւ կ'աշխատինք միասին»: Վերջացնելով իր խօսքը կոչ ըրաւ Տէմինի հայ իգական սեռին, որ բոլորուին Կ. Խաչի շուրջ եւ զարկ տան անոր զարգացման եւ շինարար գործունէութեան: Բանախօսութիւնը վերջացաւ ջերմ ծափերու տակ եւ նախագահի փակման խօսքէն յետոյ ներկաները մեկնեցան սրահէն գոհ տպաւորութեամբ:

*** Հ. Յ. Դ. Կոմիտէի նախաձեռնութեամբ մայիս 9ին, Կիրակի ցերեկ կը ներկայացուի յայտնի վիպասան Արմէն Շիտանեանի «Վանական կամ Թիապարտը» տեղական ոյժերով: Հազիւ թէ տոմսեր եւ յայտարարութիւնները հրապարակ ելած էին, խոր հետաքրքրութիւն մը ստեղծուեցաւ ժողովուրդին մէջ:

Յաջողութիւն եւ կորով կը մաղթեմ:

Վեհունի

ԱՊՐԻԼ 11Ը ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, — Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Պօմոնի մէջ տօնուեցաւ Ապրիլ 11-24ը, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Զաւարեան ենթակոմիտէին, ապրիլ 25ին, Վարանդեան սրահին մէջ:

Բեմին երկու կողմերը կը ծածանէին Ֆրանսական եռագոյնը եւ մեր տարագիր եռագոյնը, իսկ բեմին մէջտեղը դրուած էր մահարձան՝ հետեւեալ արձանագրութեամբ.— «Յարգանք մէկ միլիոն նահատակներու աճիւնին»: Հանդէսը բացուեցաւ Շոփէնի մահերգով զոր ջութակի վրայ նուագեց Պ. Սիմոն Շիշմանեան: Ապա օրուան նախագահ ընկ. Պասմաճեան բացումը կատարելով ըսաւ թէ մենք ամէն տարի կը տօնենք ապրիլ 11-24ը եւ պիտի տօնենք քանի դեռ չէ իրականացած մեր եւ մէկ միլիոն նահատակներուն իղձը՝ այսինքն միացեալ եւ անկախ Հայաստանը: Արտասանեցին Պ. Պ. Տէր Վարդանեան եւ Վարդգէս Տէրտէրեան, իսկ Պ. Ս. Շիշմանեան մէջ ընդ մէջ կը նուագէր հայկական եւ ֆրանսական կտորներ:

Յետոյ բեմ բարձրացաւ օրուան բանախօսը, ընկ. Պօղոս Հիւսեան, որ իր իմաստալից բանախօսութեամբ վեր հանեց ապրիլեան սգահանդէսին արժէքը արտասահմանի մէջ: «Կան մարդիկ եւ հոսանքներ որ դեռ մինչեւ հիմա ալ կը կարծեն թէ յեղափոխութիւններն են ջարդերու պատճառները: Բայց չէ՞ որ պատմութիւնը ցոյց կուտայ թէ անկից առաջ ալ մենք ջարդուած ենք: Եւ այս անոր համար որ մենք եղած ենք խաղաղ եւ շինական ժողովուրդ, եթէ զէնքի ժողովուրդ եղած ըլլայինք, խնդիրը տարբեր պիտի ըլլար: Այս ջարդերը կազմակերպող արիւնածին եւ արիւնկզակ հրէշները եւ անոնց յաջորդները թող լաւ գիտնան թէ այն ազգը որ ապրիլ կ'ուզէ, չի մեռնիր: Մենք ապրած ենք աւելի վատթար շրջաններ, որովհետեւ ապրիլ կ'ուզենք եւ պիտի ապրինք»:

Կ. Կարապետեան

ՄԱՀ Գ. ՖԸՆՏԳԼԵԱՆԻ

Պատահարար կ'իմանանք մահը հեղինակաւոր դէմքի մը, Գառնիկ Ֆընտգլեանի (Գ. Փառնակ), որ 50 տարիներէ ի վեր հաստատուած էր Մանչէսթրրի մէջ

Հանգուցեալը 75 տարեկան էր եւ կը պատկանէր Պոլսոյ 1880 — 1890 թըուականներու մտաւորական սերունդին: Շրջանաւարտ՝ Րոպըրթ Գոլէճէն, անմիջապէս նետուեցաւ առեւտրական ասպարէզը, եւ շատ չանցած փոխադրուեցաւ Անգլիա: Սկիզբէն իսկ նուիրուած էր բանասիրութեան եւ պատմութեան, ինչպէս եւ գրական ուսումնասիրութեանց: Կարեւոր աշխատանքներ կատարած է, անգլիացի ժողովուրդին ծանօթացնելու համար հայկական պատմութիւնը եւ մատենագրութիւնը: Պատերազմէն առաջ, կ'աշխատակցէր Զօպանեանի «Անահիտ»ին, ուր եւ թարգմանած է Օմար Խայեամի քառեակները:

Կ'արժէ առանձին ուսումնասիրութիւն մը նուիրել այս արժէքաւոր դէմքին, որ անշուշտ բազմաթիւ անտիպ գործեր ալ ունի:

ՄԱՄՈՒԼ

ԻԹԹԻՀԱՏԻ ՀԵՏՔԵՐՈՎ

— . —

Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (21 ապրիլ).

— «Դժբախտ Ազատի Խանջեանի խորհրդաւոր սպանութենէն ի վեր Հայաստան դարձած է դժոխք մը նոյն իսկ իր երէկուան վարիչներուն համար:

«Դաւաճան», «սրիկայ», «ոխերիմ թշնամի» կը հռչակուին ու կը պատժուին Արամայիս Երզնկեաններ, որ երէկ գործավարներ էին, Դանուշ Շահվերդեաններ, որ իբրեւ «ներգաղթի առաքեալ» մաղէ կ'անցընէին հայ գաղթականները, Արսէն Եսայեաններ, որ իբրեւ Հօկի նախագահներ հակադաշնակցական կատաղի պայքարներ կը շղթայազերծէին հայ գաղթաշխարհի մէջ: Ու տակաւին «դաւաճան», «սրիկայ», «Դաշնակ», «ոխերիմ թշնամի» կը հռչակուէին Ս. Տէր Գաբրիէլեաններ, որոնք վաղուց մեկուսացուած էին, Ս. Փիրումեաններ, որոնք մասնաւոր «անելիք» մը չունէին այլեւս, Կարէն Միքայէլեաններ, որոնք «ուղեկից» մը ըլլալէ աւելի չէին, ու Բակունցէն մինչեւ Ալազան ու Մահարի գրողներ, որոնց ամբողջ յանցանքը հայ գրող ըլլալն է, այնքան հեռու քաղաքական ո եւ է գործօն դեր ստանձնելէ Հայաստանի մէջ...

Մանրամասնութիւններ չենք գիտեր պատուհասուածներու թիւի եւ անոնց ճակատագրի մասին: Բայց Բերիաներու նկարագիրը, Ամատունիներու խուժադուժ ճառերը, Կեդր. Կոմիտէի սարկական մեղայագիրը եւ ամէն օր հասնող զարհուրանքի լուրերը կասկած չեն ձգեր այլեւս թէ Հայաստանը՝ իր իշխանութեամբ, իր համայնավար կուսակցութեամբ եւ իր ժողովուրդով՝ անկամ ու անզօր ճորտը դարձած է Բերիայի:

Կամօքն Ստալինի, Բերիան կը կոտրէ կը թափէ Հայաստանի մէջ ու կը բազարդէ վրացական թթու ազգայնամոլութեան հին ոճրային ձգտումը՝ Հայաստանը զրկել ինքզինքը արտայայտելու, պաշտպանելու եւ պարտադրելու հնարաւորութենէն: Հայաստանը դարձնել ամէն ուղղութեամբ արհամարհելի ուժ. Հայաստանը պահել Վրաստանէն մշտապէս կախեալ վիճակի մէջ. Հայաստանը ենթարկել վրացական դերիշխանութեան:

Հասնելու համար այդ ոճրային նպատակին՝ պէտք էր, նախ՝ Հայաստանը զրկել նոյնիսկ իր ներկայ հողային սահմաններէն: Ու գիտենք որ Ստալին — Բերիան գրչի մէկ հարուածով տապանաքար դրին հայկական սահմաններու արդար պահանջին վրայ, «նոր սահմանադրութեամբ» օրինականացնելով Նախիջեւանի, Ախալքալաքի, Գանձակի ու Ղարաբաղի կցումը Ազրբէյջանին ու Վրաստանին:

Երկրորդ՝ Հայը զրկել իր հայրենիքին մէջ հաստատուելու իրաւունքէն: Ու ահա նոյնիսկ հազար հոգինոց ներգաղթի կարաւանի մասին խօսք չկայ այլեւս, իսկ «ներգաղթի առաքեալները» ու ներգաղթ կազմակերպող Հօկի նախագահներն անգամ հռչակուած են «սրիկաներ» ու «ոխերիմ թշնամիներ»:

Երրորդ՝ Հայաստանը զրկել սեփական տնտեսական նախաձեռնութենէ ու զարգացումէ: Ու վաղուց գիտենք որ առանց Բերիաներու «ծրագրին» ու հաւանութեան կամուրջ մը անգամ կարելի չէ շինել մեր հայրենիքին մէջ:

Չորրորդ՝ զրկել Հայաստանը քիչ շատ մտածող ուղեղներէ ու մտաւորականներէ: Ու ամէնքը ահա կը տեսնեն որ Բերիաներու շառաչուն մտրակին տակ մտածելէ ու գործելէ կը դադրին նոյնիսկ հայ համայնավար գործիչներն ու գործավարները, Արամայիս Երզնկեանէն սկսեալ մինչեւ Սիմոնիկ Փիրումեանները:

Հինգերորդ՝ զրկել Հայաստանը նոյնիսկ իր մշակութային խաղաղ ստեղծագործութենէն եւ գործիչներէն: Ու ահա այսօր ոչ ոքի համար գաղտնիք չէ որ Հայաստանի ամէնէն անմեղ գրողներէն Մահարիներու ու Ալազաններու գրիչներն անգամ փշրուած են...»:

ՆՈՐԷՆ ՅԻՇԵՑ ՀԱՅԵՐԸ ...

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ թուրք բանաստեղծ Մէհմէտ Էմին (Կարնոյ երբեմնի կուսակալը) Պոլսոյ «Մշակոյթ» գրատունը այցելելով, հետաքրքրուած է հայ բանաստեղծներու գործերուն թուրքերէն եւ ֆրանսերէն թարգմանութիւններով:

Պ. Թ. Ազատեան սիրալիր ընդունելութեամբ մը տրամադրած է Ա. Չօպանեանի, Ա. Նաւարեանի եւ ուրիշ հեղինակներու կողմէ լոյս ընծայուած ֆրանսերէն հաւաքածոներ եւ հայ գրականութեան մասին այլեւայլ հրատարակութիւններ, որոնցմէ վերջին ատենն գոհ մնացած է Պայ Մէհմէտ Էմին եւ բաղձանք յայտնած որ թուրքերէնի թարգմանուին հայ բանաստեղծներու լաւագոյն քերթուածները: Իր մասնաւոր հիացումը յայտնած է Հ. Ղեւոնդ Ալիշանի, որուն քերթուածներուն թարգմանութիւնը փափաքած է ունենալ: Պայ Մէհմէտ Էմին յայտարարած է որ մօտէն ճանչցած է քանի մը արժէքաւոր հայ մտաւորականներ եւ իր գրադարանին մէջ ունի հայ գրականութիւնը ծանօթացնող բաւական թիւով երկեր: Ըսած է որ մտերիմ բարեկամը եղած է հայ երաժշտութեան անզուգական վարպետ Կոմիտաս վրդ.ի, որ իր քերթուածներէն մէկ քանին եղանակաւորած է: Գոհ մնացած է, տեղեկանալով որ «Մշակոյթ» մատենաշարը արդէն իսկ ձեռնարկած է հրատարակելու հայ աշուղներու եւ ժողովրդական երգիչներու թուրքերէն երգերը:

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Փոքր նաւակի նոյնքան փոքր առագաստը, որ չորի նման կախուած էր երբեմն միայն անցողակի քամիի թեթեւ ալիքէ մը կենդանացած, կը փքուէր, առաջ նետելով նաւակի իրանը:

Երկու ժամէ աւելի էր, ինչ ճամբայ ելած էին Աղթամարէն, ու դեռ հազիւ Առ Տէր կղզիի բացերը կը գտնուէին, եթէ այդ ընթացքով երթային հազիւ թէ լոյսը բացուելուն տեղ հասնէին:

Դեռ ճամբայ չելած, Պիծան ու վարդապետը խորհրդակցելով որոշեցին նաւակով Վառենց գիւղը երթալ, որ Գաւաշի հիւսիսային ծայրը կը գտնուէր Կապուտկող սարի ստորոտը: Այդ գիւղը երթալ վճռեցին, որովհետեւ Վառենցը զուտ հայաբնակ գիւղ մըն էր գաւառի գլխաւոր ճանապարհէն շատ հեռու ինկած, եւ ծովեզերքէն ալ հազիւ թէ քանի մը րոպէի հեռաւորութեան վրայ: Պիծան եւ վարդապետը, միեւնոյն խորհուրդը ունեցած էին այդ որոշման ժամանակ: Ո՞վ գիտէր, թերեւս Լեւոնն ալ կառավարութեան հետապնդումներէն խուսափելու համար, անցած լինէր համեմատաբար խաղաղ այդ շրջանը:

Իրենց բախտը յանձնած վանքի փոքր նաւակին, իրիկուան մութով ճամբայ ելած էին Աղթամարէն կէս գիշեր չեղած Վառենց հասնելու յոյսով: Բայց արդէն կէս գիշերուան մօտ էր, մինչ նաւակը կ'օրօրուէր Առ Տէր կղզիի բացերը, հազիւ դանդաղօրէն տեղէն շարժելով:

— Մակար, ի՞նչ կ'ըսես, զարնենք դէպի Կարմրուկի վանքը, առաջարկեց վարդապետը — վայ թէ մինչեւ լուսնալը չկրնանք տեղ հասնիլ:

— Այսպէս երթալով գիշերն ալ, ցերեկն ալ ծովու վրայ պիտի մնանք, ճակտի քրտինքը սրբելով ըսաւ Պիծան, — ինչ լաւ որ սկսայ թիավարել, հնոցի նման տաքցեր եմ ...

— Դու մէկ տղոցը հալը հարցուր, խեղճերը սառեցան:

Իրօք, երկու զինուորները, որոնք թիավարել չէին գիտեր, իրարու կպած, ցրտէն կը դողային:

— Մակար, ի՞նչ կ'ըսես, կրկին հարցուց վարդապետը, որուն առաջարկութիւնը անպատասխանի մնացեր էր:

— Հայր սուրբ, կ'ուզես Կարմրուկի վա՞նքը երթալ ...

— Հա, մէկ երկու ժամէն կը հասնինք, այսպէս երթալով մենք Վառենց չենք հասնելու:

— Զըկ, — բացասաբար գլուխը շարժեց Մակարը:

— Ծօ ինչո՞ւ ձըկ:

— Հունա, տեսէք, — ու Մակարը ձեռքը երկնցուց արեւելքի կողմը, ուր ամպերու պատառուածքի մէջէն կ'երեւէին երկինքի աստղերը:

— Է, ի՞նչ է որ ...

— Քամի ելաւ, — բացատրեց Մակարը, — Հիմա ուր որ է մեզի կը հասնի:

Ամպի պատառուածքը հետզհետէ կը մեծնար այնքան արագութեամբ, որ Մակարը մտահոգուած մէկ բռնած ուղղութեանը կը նայէր, մէկ ալ երկինքին, որ հետզհետէ կը պարզուէր: Մակարի ենթադրութիւնը ուղիղ էր, քամին ելած էր, բայց այդ քամին կը սպառնար վտանգաւոր փոթորիկ մը դառնալ: Այլեւս իմաստ չունէր փոխել նաւակի ուղղութիւնը, եղածը եղած էր. Մակարը կը մտածէր օգտուելով քամիէն, ժամ առաջ հասնիլ Վառենց:

— Ֆուրթունա պիտի էլնի, — ինքնիրեն խօսեցաւ Մակարը:

— Չէ հա, — վախեցած խօսեցաւ վարդապետը, — խեւ խեւ մի խօսիր:

— Ֆուրթունա պիտի էլնի, — կրկնեց անդորրօրէն Մակարը, — հա ձեզ մատաղ, զօր տուէք քիւրէկներուն:

Պիծան ու վարդապետը առանց շունչ քաշելու ջլապինդ բազուկներու ամբողջ թափով, նաւակի երկար եւ ծանր թիերը կը մխրճէին ջրի մէջ, ու ետ կը քաշէին, յուսահատ դանդաղութեամբ մը նաւակը տեղէն շարժելով: Մէկ ալ յանկարծ քամիի ուժեղ հոսանք մը վրայ հասնելով լեցուց առագաստը: Նաւակը վայրկեան մը երկու տատանեցաւ ու սանձը կտրած նժոյգի նման անզուսպ, առաջ նետուեցաւ:

— Նաման թիակները ձգեցէք, — գոռաց Մակարը, ղեկը երկու ձեռքով բռնած, — Հայր սուրբ շուտ, առագաստի չուանը թուլցուր:

— Ծօ սարսախ, քամին անցաւ, ալ ինչո՞ւ թուլցնեմ ...

— Ապար, թուլցուր կ'ըսեմ, կէմին պիտի շրջի, քամին կուգայ ... հրես եկաւ ...

Եւ իրօք, հազիւ թէ վարդապետը առագաստի պարանը թուլցուցած, քամիի նոր եւ աւելի ուժեղ հոսանք հասաւ նաւակին: Մինչ այդ խաղաղ ծովակը քանի մը րոպէի մէջ ծածկուեցաւ փրփրադէզ ալիքներով, որոնք երթալով սկսան մեծնալ, ու շառաչելով ծեծել նաւակի կողերը զայն օրօրելով մանուկի օրօրոցի նման: Թեթեւ տաշեղի նման կը տարուբերէր, կայմը ողբագին կը հեծեծէր, ու նաւակը երբեմն այնպիսի վտանգաւոր կերպով կը ցնցուէր, որ կարծես հազար ու մէկ կտոր եղած, պիտի տարտղնուէր:

— Հը՞, Մակար:

Մակարը անհանգիստ, մօտեցող ալիքներուն կը նայէր, որոնք ահեղ կատաղութեամբ ամէն կողմէ վրայ կուտային սպառնալով կուլ տալ ողորմելի նաւակը:

— Հը՞ Մակար, ի՞նչ հալի ենք:

— Հայր սուրբ աղօթք ունիս, աղօթքդ ըսէ, մեր հալը պօշ է:

Անսանձ կատաղութեամբ կը փչէր քամին: Առագաստի պարանը այնքան թուլցուցած էին, որ հազիւ սովորական տարողութեան մէկ տասներորդ ուժը ունէր, բայց այդքանն ալ այնքան մեծ ուժ մըն էր, որ կայմը առաջ ծռած նաւակի քիթը կը խրէր ալիքներու մէջ:

— Եա Փութկի Սուրբ Գէորգ, քու պախտ ենք ինկեր, — երեսը խաչակնքելով գոռաց Մակարը:

Այդ աղաղակը, Վանայ ծովու նաւավարի մը վերջին յուսահատ միջոցն է, երբ անզսպելի ծովու տարերքի դէմ կռուելու անկարող է մարդկային ուժն ու միտքը: «Եա Փութկի»ն այդ նաւավարներու պաշտպան Մոկաց աշխարհի Սուրբ Գէորգին ուղղուած աղերս մըն է, պաղատանք մըն է, օգնութեան հասնելու, միաժամանակ եւ խոստում մը, Սուրբին ոտքը ուխտի երթալու, նուէր տանելու: Թուրք, քիւրտ, հայ նաւավարներու համար, Փութկի Սուրբ Գէորգը համարժէք նշանակութիւն մը ունի, ան մեծազօր սուրբն է ծովուն, պաշտպանը նաւավարին եւ ճամբորդին, եթէ ուղիղ սրտով դիմեն անոր պաշտպանութեանը, տարբերութիւն չըներ թէ որքան կատղած է ծովը, թէ ինչ ազգէ ես, ան իր ամենակարող ձեռքը կ'երկարէ մօտահաս վտանգէն ազատելու իրեն դիմողը:

«Եա Փութկի, մէկ կով, եա Փութկի մէկ մաքի, կամ երկու չափ ցորեն», ասոնք նաւավարի խոստումներն են Մեծազօր Սուրբին, ու պէտք է որ ամենայն սրբութեամբ պահուին այդ խոստումները: Վայ այն մարդուն, որ խոստումը չի յարգեր: Սուրբ Գէորգը որքան պատրաստակամ՝ նեղութեան մէջ գտնուողի մը օգնելու, այնքան ալ խիստ էր պատժելու պարտազանցները, խոստմնադրուժները:

Մակարը, «եա փութկի» գոռալով մարդկայնօրէն պարտքը կատարած կը զգար. այլեւս սուրբին կը մնար իր զօրութիւնը ցուցնել, իրեն ապաւինողներուն օգնութեան ձեռք կարկառել:

Ալիքները հետզհետէ բարձրացան, իրենց ճերմակ բաշերովը ծածկեցին ծովակի փոթփոթած մակերեսը:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Մայիս 1ը Հիթլերական Գերմանիոյ մէջ

Գերմանիոյ մէջ ալ Մայիս 1ը տօնուեցաւ համաձայն հիթլերական ղաւանանքին։ Առտուան ժամը 8.30ին Առաջնորդը աչքէ անցուց 120.000 երիտասարդներ, մանչ եւ աղջիկ, որոնք համախմբուած էին Պերլինի մարզարանին մէջ։ Գերմանական թերթերը կը գրեն թէ 1.700.000 հոգի, այսինքն Պերլինի բնակչութեան իրր երկու հինգերորդը համախմբուած էր Լուսթկարտըն եւ շրջակաները, օրուան տօնակատարութեան առթիւ։ Ճիշդ ինչպէս որ Մոսկուայի Կարմիր Հրապարակին վրայ կրակ կը տեղար Փաշականներուն եւ Նացիներուն դէմ, Պերլինի մէջ ալ Հիթլեր եւ փոխանորդները շանթեր կ'արձակէին բոլշեւիկներուն դէմ։

Իր ճառին մէջ, Հիթլեր բուն աշխատանքի տօնէն վերջը, յիշեց հում նիւթերու խնդիրը, ակնարկելով գաղթավայրերու հարցին, եւ բացատրեց թէ բնութիւնը «խորթ մայր» եղած է Գերմանիոյ համար։ «Կարգ մը երկիրներ խաղաղ անտառութեան մէջ կ'ապրին այս օրը։ Մեզի համար այս օրը այլ եւս խորհրդանշանը չէ դասակարգային պայքարի, այլ ճշմարիտ ազգային տօն մը, որ կը միացնէ բոլոր Գերմանացիները։ Կարգ մը երկիրներ արդարեւ, հարուստ հող ունին։ Մեզի համար բնութիւնը խորթ մայր մը եղած է, մենք կ'ապրինք մեզի համար շատ սահմանափակ տարածութեան մը վրայ եւ չունինք պէտք եղած նախանիւթերը։ Մեր պարտականութիւնն է զանոնք ճարել բոլոր կարելի միջոցներով»։

Կը կարծուէր թէ Առաջնորդը Թոշակներու յաւելում պիտի խոստանայ, բայց ան յայտարարեց թէ վճարումները աւելցնելով եւ աշխատանքի ժամերը կրճատելով մարդիկ դէպի փլուզում կ'երթան։ Յետոյ ուժգնօրէն յարձակեցաւ Վատիկանի եւ կաթոլիկներուն վրայ, Պապին վերջին կոնդակին առթիւ։ Այս առթիւ ազդարարեց թէ ի հարկին միջոցներ ձեռք պիտի առնէ որպէսզի կղերը միայն իր հոգեւոր գործերով զբաղի։ «Ես թոյլ պիտի չտամ որ գերման ժողովուրդին հեղինակութիւնը որ եւ է յարձակում կրէ որ եւ է ճամբով կամ որ եւ է կողմէ։ Այս խօսքը կը վերաբերի նաեւ եկեղեցիներուն։ Ցորչափ անոնք կը զբաղին միայն իրենց կրօնական խնդիրներով, պետութիւնը չզբաղիր իրենցմով։ Բայց եթէ անոնք որ եւ է միջոցով, ինչպէս օրինակ հովուական թուղթերով, շրջաբերականներով փորձեն յափշտակել այն իրաւունքները որ պետութեան կը պատկանին, այն ատեն մենք պիտի հարկադրուինք զիրենք սահմանափակել իրենց հոգեւոր մխիթարութեան գործին մէջ»։

6300 հանրակառքերու գործադուլը Լոնտոնի մէջ

Ամբողջ Լոնտոնի կեանքը տակնուվրայ եղած է շաբաթ կէս գիշերէն ի վեր, երբ գործադուլ հռչակեցին 6300 հանրակառքերու (պըս) 26000 մեքենավարներն ու տոմսակավաճառները։ Շաբաթ օր, 1 մայիս, Փութպոլի մեծ մրցում մը տեղի կ'ունենար Ուէմպլիի մէջ եւ 93.000 հոգի տոմսակ ունէին։ Հարկ եղաւ ամէն միջոց փորձել, մարզադաշտ երթալու համար։ Երթեւեկը մասամբ ապահովուեցաւ մասնաւոր կառախումբերով։ Գաւառական 120.000 մեքենավարներու եւ տոմսակավաճառներու պատուիրակներն ալ յայտարարեցին թէ գործադուլ պիտի հռչակեն։ Կը վախցուի որ գործադուլը տեւէ մէկ շաբաթ եւս, մինչեւ որ բանակցութիւնները ելքի մը յանգին։ Հինգ միլիոն Լոնտոնցիներ որոնք հանրակառքով կ'երթեւեկէին, ստիպուած ենթրամուէյներու վրայ թափիլ կամ ... գետինն անցնիլ (փապուղի, մեթրօ)։

Գործադուլի կազմակերպիչ մարմինը շաբաթական մէկ ոսկի վճարում սահմանած է բանթողներուն։ Փոխադրութեանց բանուորներու ընկերութիւնը, որ ուժ կուտայ այս շարժումին, մէկ միլիոն ոսկի պահեստի դրամ ունի։

Անգլիոյ հանքագործներն ալ որոշեցին ընդհ. գործադուլ հռչակել մայիս 22ին։

Գործադուլ Հօլիուտի մէջ

Գործադուլ մըն ալ շարժանկարի մայրաքաղաքին մէջ, Հօլիուտ ... Տասը հազար մասնագէտներ դադրեցուցին իրենց աշխատանքը։ Առաջին անգամ է որ գործադուլ կը պատահի այնտեղ, ջլատելով շարժանկարի ճարտարարուեստը։ Տասնչորս միութեանց ներկայացուցիչները ժողով գումարելով, որոշեցին հետեւիլ շարժման։ Շարժանկարի դերասաններու Միութիւնը, որ 5600 անդամ ունի, մեծ մասը նշանաւոր արուեստագէտներ, եւ որոնց գլուխը կը գտնուի Ճօն Քրաուֆորտ, Ռոպըրթ Մոնկոմէրի, Պորիս Քարլով եւն. նոյնպէս ժողով գումարեց, շարժումին միանալու համար։ 50 մեծ ժապաւէններու պատրաստութիւնը կանգ առած է։ Մասնագէտներ 10 միլիոն տոլար կը հաշուեն վնասը։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ «Էսփանիա» մարտանաւը, որ 14.000 թօն տարողութիւն ունի եւ ապստամբներուն ձեռքը կը գտնուէր, ընկղմեցաւ շաբաթ օր, կառավարական օդանաւերու ռմբակոծութեամբ։ Առաջին անգամ է որ օդանաւեր կը յաջողին ընկղմել մեծ մարտանաւ մը։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ «քափիթիւլասիոն»ներու յանձնաժողովը հաւանութիւն յայտնեց որ 12 տարուան փոխանցման շրջան մը հաստատուի, մինչեւ օտար առանձնաշնորհներու վերջնական ջնջումը։ Այդ փոխանցման շրջանին մէջ վերաքննիչ խառն ատեաններ պիտի շարունակեն գործել, մեծամասնաբար օտար դատաւորներով։

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ նոր սահմանադրութեամբ, որ հրատարակուեցաւ Մայիս 1ին, երկիրը պիտի կոչուի կելտական հին անունով, «Այրէ», դրօշը պիտի ըլլայ կանանչ, ճերմակ, նարնջագոյն. լեզուն՝ իրլանտերէն. անգլիերէնը մնալով երկրորդ պաշտօնական լեզու։ Որ եւ է տրամադրութիւն չկայ Անգլիոյ թագաւորին հպատակութեան մասին։

ՎՕԼԿԱ - ՄՈՍԿՈՒԱ ջրանցքը բացուեցաւ մայիս 1ին։ Առաջին նաւը, որ կէս օրին մեկնած էր վերին Վոլկայի ափերէն, իրիկուան դէմ հասաւ Մոսկուա, եւ այս ժամանումը հռչակուեցաւ պաշտօնական բացում։

ԵՐՐՈՐԴ ՀՆԳԱՄԵԱՅ ԾՐԱԳԻՐ մը կազմելու ձեռնարկած է խորհրդային իշխանութիւնը։ Ցանձնարարուեցաւ մինչեւ յուլիս 1 վերջացնել ծրագրին մշակումը, քանի որ երկրորդ հնգամեակը լրացաւ ապրիլ 1ին։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻ երրեակ յանձնաժողովին գործադիրական պատուիրակները խմբովին հրաժարեցան, առարկելով թէ բանուորներու ներկայացուցիչները շարունակ կը միջամտեն իրենց գործերուն եւ նոյն իսկ բանուորական ատեաններու առջեւ կը հանեն զանոնք։

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԳԱՀԸ Նէկիւսի տղուն յանձնելու մասին լուր մը հաղորդուած էր անթելով։ Իտալական գործակալութիւնը անմիջապէս հերքեց այս տեղեկութիւնը։

ԵՐԵՔ ՏՈՒՆԵՐ ՓԼԱՆ Աղեքսանդրիոյ մէջ։ Փլատակներուն տակէն հանուեցան 15 մեռեալ եւ 20 վիրաւոր։

ՃԱՓՈՆԻ երեսփ. ընտրութեանց մէջ ձախակողմեան տարրերը զգալի յաջողութիւններ շահեցան։ Պահպանողականները շահեցան 179 քուէ, ազատականները՝ 175, աշխատաւորականները 37 եւն.։

Պ. Դանիէլ եւ աղջիկը Ռօզա Եղիշեան, Այրի տիկին Մարգրիտ Պետրոսեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Փանոսեան (Կարտան), Տէր եւ Տիկին Գ. Փանոսեան, Օր. Ժընըվիէվ Եղիշեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Տանկուլեան (Ամերիկա), Մ. եւ Ս. Մուրատեան եղբայրներ եւ պարագաները (Մոնթէվիտէօ), իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակով, մամուլով եւ հեռագրով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց կնոջ, մօր, դուստրին, սանուհիին, հօրեղբօրկնոջ, նիրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԼՈՒՍԻԿ ԵՂԻՇԵԱՆԻ

(Ծնեալ Պետրոս Սէտոյեան)

դառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 13 ապրիլ 1937ին իր բնակարանին մէջ, Լէ զ'Օլիվ, Մարսէյլ։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Համազգայինի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ

7 Մայիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 1 Place de l'Odéon, մէթրօ Օտէօն

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Հ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

կը խօսին՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ. ՑՕՔԹ. Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ եւ Բ. ԹՕՓԱԼԵԱՆ

Նիւթ ունենալով՝ ցեղային եւ ենթակայական յարը արեւմտահայ ժամանակակից բանաստեղծութեան մէջ։

Կ'արտասանեն՝ Օրիորդներ Գ. ԱՅՏԸՆԵԱՆ եւ Ա. ՖԸԶԸՃԵԱՆ.

Մուտք՝ 2 ֆր.

"ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՕՐԸ"

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

8 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

PALAIS DU CONGRÈSի շքեղ սրահներուն մէջ։
Parc des Expositions, Porte de Versailles:

Կը նախագահէ Պ. Ալ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

կը խօսին՝ Պ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ եւ Գնդ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

(Հայ կամ. եւ Մարտիկներու միութեան կողմէ)։

Գեղարուեստական բաժին՝ մասնակցութեամբ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբին։

Կ'երգեն՝ երգչուհիներ ՏԻԿ. ԱՐՓԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԵՒ Ի. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ

կէսգիշերին կը սկսին եւրոպական պարերը, մասնակցութեամբ ԹԱՌԻՍ ԺՈՐԺ ԵՒ ԻՐ ՕՐՔԷՍԹՐԻՆ.

Կ'արտասանեն՝ Պ. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆ եւ ՏԻԿ. ՎԱՐԴԵՏԵԱՆ

Կարգապահութեան կը հսկեն Հայ Արծիւները։

ՄԱՆՕԹ.— կը խնդրուի 8 տարեկանէն վար փոքրիկները չի բերել։

Մուտք՝ 10 ֆրանք։

12րդ Տարեկան Ցերեկոյթ Հայ Արծիւներու Միութեան

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒՆ

Նախագահութեամբ ԶՕՐ. Կ. ԿՈՐԿԱՆԵԱՆի

եւ մասնակցութեամբ ֆրանսացի, անգլիացի, յոյն, լեհ եւ ռուս սկաուտներու.

կը խօսի՝ ՏՕՔԹ. ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

9 մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,
Salle des Centraux. 8 rue Jean-Goujon
մէթրօ Champs-Élysées-Clémenceau

Աննախընթաց սկաուտական յայտագիր.

Պ. ՕՆՈՍԵԱՆ եւ իր նուագախումբը. Մուտք՝ 10 եւ 5 ֆր.

ՀՕՅ ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

9 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր,
Victor Hugoի շքեղ սրահներուն մէջ,
46bis Rue Saint Didier, մէթրօ Boissière.

Ընտանեկան խիստ հաճելի մթնոլորտ։ Գեղարուեստական անակնկալ ժամանցներ, քօթիյեօն եւ մանաւանդ «Հայկական Գեղեցկութեան Մըցանակ»ի մը սարքումը։

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

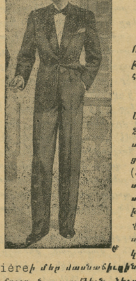
ՏՕՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆոն **Nord 84-04** (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2–7, Կիրակի եւ տօնի օրեր ժամադրութեամբ

Tailleur de ST. BERNARD

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris(18)
Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière
մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard
Թէլէֆոն Montmartre 69–70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Մասնաճիւղիս բացման առթիւ կարեւոր նուէրներ իւրաքանչիւր հագուստի համար, մինչեւ 1937 Յուլիս 14.

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ.

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստներ (2 փորձով) սկսեալ 280—400 ֆր. նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յատուկ գօտի մը։ 400 ֆր.է վեր հագուստներու (3 փորձ) համար կարելի է նուէր ստանալ մուշտակագործ Տիկ. Հայկուհի Կիւլպօլեանի արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 ֆր. արժողութեամբ 2 imitation martre, պայմանաւ որ գնորդը վերցամսեայ բաժանորդագրուի ցուցակին։ Օգտուելու համար վերոյիշեալ պայմաններէն ներկայացնել ցուցակի կտրոնը։ Rue la Charbonnièreի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք գիւրամատչելի գիներով à façon, նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ բրթուռնաժ։

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր.

ՎԱԼԷՆՍԻ ՃԱՇԱՐԱՆԸ ԸՆԴԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

ԲՈԼՈՐԻՆ ԱԶԴԸ ԼՈՅՍ

Անոնք որ ստիպուած էին կարգի սպասել տեղ մը ունենալու համար ՎԱԼԷՆՍԻ ճաշարանին մէջ 8 Rue Buffault, այժմ կրնան վստահ ըլլալ որ հանգստաւէտ պայմաններու մէջ պիտի կրնան Արեւելքը վայելել եւ ԵՐԵՒԱՆ ՕՂԻՆ խմել իր նոր վարձած ընդարձակ ճաշարանին մէջ

41 Rue du Faubourg Montmartre, Paris

Հեռաձայն՝ Prov. 90—32

Ամէն երեկոյ կը նուագեն արեւելեան եղանակներ քէմանչիստ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ եւ ուտի ՀԱՅԿ.

Մասնագէտ խոհարար մը պիտի պատրաստէ հայկական համեղ կերակուրներ։ Գիները աժան։

Հաւաքոյթներու համար կը տրամադրուին փոքր եւ մեծ սրահներ, միմիայն ճաշարանով, հարսնիքներու եւ խնջոյքներու սպասարկութիւն։

Այցելեցէք անգամ մը.

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յունուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլավաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, գուլպաներու եւն.ի համար։

Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով։

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal գիւրափոխադրելի գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.

փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գինները։

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77, 67-78

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ – ԲԺԻՇԿ

ԺՈՂՈՎՐԴ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Գ. տարի, թիւ 31 (Ապրիլ)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Ինչ որ պէտք է գիտնալ հիւծախտի մասին (Տօքթ. Բ. Նազարեան).— Հիւանդութեանց ազդեցութիւնը աչքերուն վրայ (Տօքթ. Յ. Տէր Դաւթեան).— Տղրուկ փակցնել (Տօքթ. Շ. Այվազեան).— Վերարտադրութեան հրաշքները (Տօքթ. Գ. Ալթունեան).— Խորհուրդներ յղի կիներուն (Ֆրանս. Մանկապաշտպան Ընկերութիւն).— Առողջապահական դիտելիքներ։

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— Ֆրանսա 25 ֆրանք, արտասահման՝ 30 եւ 35 ֆրանք։ Դիմել Dr. Ch. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, Paris.

ԵՍ ԳԻՏԵՄ ԹԷ ՄՈՍԿՈՒԱ Ի՛ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆՑՆԷ

«Բայց ձեր եւ առհասարակ յեղափոխականներու վերաբերմամբ մենք երբեք նման մեթոտներ չենք գործածեր։ Այդ մեթոտները անհրաժեշտ են փոքր - բուրժուաներու պարագային։ Պէտք չէ մոռնանք որ երկիրը այժմ կը գտնուի սուր դասակարգային պայքարի մը մէջ»։

Հոգ չէ թէ որքան սուր էր դասակարգային պայքարը, ես չէի կրնար ըմբռնել թէ պրոլետարական եւ ընկերվարական իշխանութիւնը կրնար այնքան ցածնալ, ստորնանալ որ դիմէր պայքարի այդպիսի ստոր ու խաբեբայական մեթոտներու։

Մոսկուայի վերջին դատավարութիւնը ցոյց կուտայ թէ այն անպատիւ մեթոտները, որոնք նախապէս կը տներու, այժմ կը գործածուին նաեւ ընդդէմ կոմունիստ կուսակցութեան անդամներուն։

Աւելին. ես կրնամ ըսել թէ նոյն իսկ առաջին շրջանին, զոր նկարագրեցի, կը կիրարկուէր ոչ միայն ոչ - պրոլետարական տարրերու, այլ եւ բանուորներու վրայ։

Օր մը մեր խուցը բերուեցաւ նաւաստի մը, որ դեռ նոր հասած էր «առանձնարանէ» մը (սովետական աքսորավայր)։ Երիտասարդ, կորովի մէկն էր։ Իր արգելանքի ժամանակ առանձին խուցի մը մէջ, Զեկան աշխատած էր անկէ փրցնել խոստովանութիւն մը ի մասին իր չինծու մասնակցութեան՝ ընդդէմ Ստալինի ծրագրուած չինծու դաւադրութեան մը։

Զեկան փորձած էր ստանալ այս «խոստովանութիւնը» անկէ՝ գործածելով սովորական հաւատաքննութեան մեթոտները։ Նաւաստին քանի մը անգամներ գիշերները կանչուած էր խուցէն։ Ըսուած էր իրեն թէ պիտի գնդակահարուէր իր ոճրային յամառութեան համար։ Տարուած էր բանտին գաւիթը, կանգնեցուած էր պատին առջեւ եւ — կրկին յետ բերուած խուցը։

«Դուն բանուոր մըն ես։ Զենք ուզեր որ գնդակահարուիս ու եւ է ստահակ պահակայինի մը նման։ Իբրեւ լաւ բանուոր մը դու պէտք է խոստովանիս»։

Նաւաստին չխոստովանեցաւ։ Բայց կիսով խելագարեցաւ։ Անկէ յետոյ Զեկան ալ ձեռք չտուաւ անոր։ Այս դէպքի ամէնէն կարեւոր մանրամասնութիւնը այն իրողութիւնն է, որ այս բանը տեղի չունեցաւ 1934ին, Կիրովի սպանութենէն յետոյ, այլ շատ առաջ, 1930ին։ Նաւաստիին պատմութեան մէջ կայ այլ պարագայ մը, որուն այն ատեն ես կարեւորութիւն չընծայեցի, բայց այժմ, ան, վերջին դատավարութիւններէ յետոյ, կը ստանայ յատկանշական հանգամանք մը։

Զեկան ջանաց — առանց յաջողութեան — նաւաստիէն կորզել սուտ խոստովանութիւն մը՝ թէ ինք կը պատկանէր տրոցկիական ընդդիմադիրներուն։ Իրականութիւնն այն է, որ ան քաղաքականութեամբ չհետաքրքրուող բանուոր մըն էր։ Արտասահման գացող սովետական շոգենաւի մը վրայ կը գործէր, արգիլեալ բան մը կրած ըլլալու յանցանքը գործած էր — միակ ոճիրը, որով ան արդարացիօրէն կրնար ամբաստանուիլ։

Երբ ամբաստանեալ մը դուրս կը կանչուի իր խուցէն, անոր բնաւ չըսուիր թէ ուր կը տարուի ինք։ Զեկան այսպէսով կը գործածէ ազդու միջոց մը՝ ահաբեկելու իր ենթակաները։ Երբեմն այնպէս կը հաւատացնեն թէ ամբաստանեալը ուղղակի պիտի տարուի գնդակահարութեան վայրը։ Ամբաստանեալը դուրս կը հանուի խուցէն։ Ու մինչ ան կ'անցնի ընդյատակեայ միջանցքներէն պահակները կը սկսին խօսիլ իրարու հետ՝ այն կառուցը յարուցանելու համար ամբաստանեալին մէջ թէ իր վախճանը մօտեցած է։

(8)

(Շար.)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Էրպաացի (Թոգաթի շրջան) Տիկ. Կիւլինիս Մսըրեան եւ Փերրոն Մահտեսի Մանուկեան կը փնտռեն իրենց եղբօր՝ Հաճի Մանուկի զաւակները՝ Արմենակ եւ Սիրանոյշ Հաճի Մանուկեան, որոնք 15 տարի առաջ (17 եւ 15 տարեկան) տեսնուած են Մալաթիոյ Քիւրտերուն քով եւ Հալէպ փախչելու մտադրութիւն ունեցած են։ Իրենց մօր անունն է՝ Վարդուհի, մեծհօր անունը՝ Հաճի Գէորգ։

Կը փնտռուի նաեւ իրենց քոյրը Եղսան՝ եւ անոր զաւակները Փերուզիկ, Միհրան եւ Գրիգորիկ Քէչիշեան, որոնք 1922ին, 10, 6 եւ 3 տարեկան էին։ Իրենց հօր անունը՝ Յովհաննէս Քէչիշեան։

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Madame Gulina Messerian, 11, Rue Quatorze Cantons, Valence (Drôme), France:

×

Կը փնտռուի Տիվրիկի Արմուտաղ գիւղացի Վահան Յակոբեան (կամ Խուտիկեան)։ Հօր անունը՝ Գէորգ, մօր անունը Ոսկի։

Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պ. Եղիա Յակոբեանի, 50, Rue Mirabeau, Romainville, Seine, France.

Ճշգրիտ լուր տուողին մէկ տարեկան «Յառաջ» նուէր։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER AGOPIAN
17, Rue Dessesme, PARIS

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 5 ՄԱՅԻՍ
MERCREDI 5 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3412

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՇՈՒՔԻՆ ԱՆԳԱՄ ՉԵՆ ՀԱՆԴՈՒՐԺԵՐ...

Շաբաթ չանցնիր որ Պոլսոյ թերթերը չարձանագրեն նոր լուր մը, իբրեւ «պետական տնօրինութիւն»:

Կը յիշէք ամենավերջինը.— Ոչ-թուրք դպրոցներու թուրքերէնի ուսուցիչներէն մէկը նշանակել դեր-տնօրէն, «որպէսզի միշտ շփման մէջ գտնուին կրթական տեսչութեան հետ եւ զբաղին մշակոյթի դասերու վերաբերեալ խնդիրներով»:

Այս առթիւ թերթերը կ'աւելցնէին թէ 48 ժամ միջոց տրուած է, որպէսզի գործադրեն այս որոշումը:

Յետոյ գրուեցաւ թէ արդէն իսկ որոշուած է Բերայի Էսաեան վարժարանին թուրք տնօրէնը, որ իբրեւ ուսուցիչ ստացած թոշակէն զատ, տարեկան հազար ոսկի ալ պիտի ստանայ նոր պաշտօնին համար ...

Այդ օրէն ի վեր, լռութիւն կը տիրէ, ինչ որ աւելի չարաշուք տպաւորութիւն մը կը ձգէ:

Եւ ահաւասիկ լախտի հարուած մը եւս,— Էվգաֆի Տեսչութիւնը հրահանգ մը ուղղեր է Թաղ. Խորհուրդներուն, որպէսզի եռապատիկ ցանկ մը ներկայացնեն, «միւթէվէլլի» մը նշանակելու համար: Այսքանը արդէն իրարանցումի մատնած է Պոլսոյ ազգ. վարչութիւնը, որ բացառիկ ժողովի մը հրաւիրած է եղած-չեղած երեւելիները, ելք մը գտնելու համար:

Իրականին մէջ, այս հրահանգը պիտի յանգի Թաղ. Խորհուրդներու լուծման: Անոնք այլ եւս իրաւասութիւն պիտի չունենան ոչ կալուածներու, ոչ ալ սովորական եկամուտներու մատակարարութեան մէջ: Այդ բոլոր իրաւունքները պիտի ստանձնէ Էվգաֆի նշանակած միւթէվէլլին: Ուրիշ խօսքով, Էվգաֆը պիտի վարէ եկեղեցիները, ինչպէս Մէարիֆը կը վարէ դպրոցները: Մնացեալը, ինչ որ ներքին՝ հայկական է, կա՛մ պիտի անհետանայ իրերու բնական բերումով, եւ կամ պիտի մնայ իբրեւ շուք, ինչպէս ամբողջ Պատրիարքարանը:

Բուն Էվգաֆի օրէնքը այսպէս չի տրամադրեր, եւ այդ չիւղին պաւինած է Պոլսոյ Ազգ. Վարչութիւնը իբրեւ փրկութեան գօտի:

Բայց, Թուրքիոյ մէջ ե՞րբ չարափոխուած կամ առաձգական հանգամանք չէ ստացած որեւէ օրէնք, սուլթանական օրերէն մինչեւ այսօր: Մանաւանդ երբ ենթական ոչ-թուրքն է:

Տեսականօրէն Շէրիաթը ջնջուած է, եւ սակայն Էվգաֆը ինք Շէրիաթի օրերէն մնացած կամ անոր հոգեբանութեամբ խմորուած հաստատութիւն մըն է: Իսկ հիմա որ իսլամական գերիշխանութեան փոխարէն թրքացման գլանը կը բանի, այլ եւս ի՞նչ օրէնքի մասին կը խօսին: Առտուն կանուխ հրահանգ մը՝ ոստիկանի մը ձեռքով: Չե՞ս համակերպիր,— յաջորդ օրը խմբովին դատի կը քաշեն, Պատրիարքն ալ գլուխը:

Պարագաներն ալ նպաստաւոր են Թուրքիոյ, այս ծրագրին գործադրութեան համար:

Ան կռնակն ունի դիւանագիտութիւն մը՝ աւելի հաճոյակատար քան փողոցի յետին ցնծուհին: Իսկ դիմացը՝ Ազգաժողով մը անդամալոյծ, ժամանակէն առաջ ծերացած, որ իր ստորագրած թուղթերուն ոչ պարունակութիւնը կը յիշէ, ոչ ալ թիւը:

Եւ, հէ՜յ աշխարհ, երկուքն ալ աւելի անփոյթ եւ աւելի ապիկար կ'երեւան Թուրքիոյ, քան ուրիշ որ եւ է պետութեան հանդէպ: Երբեմն պարտականութիւն կը սեպեն զբաղիլ գերման, լեհ, չեխ փոքրամասնութեանց հարցով, այդ առթիւ կնքուած պայմանագրութիւններով: Բայց երբեք չպատահեցաւ որ տասը տարուան մէջ գոնէ մէկ անգամ յիշէին Թուրքիոյ փոքրամասնութիւնները, յիշեցնէին Լոզանի դաշնագրին այս կամ այն կէտը:

Տարիներ առաջ մշակուած էր այս ծրագիրը,— Էվգաֆին յանձնել ոչ-թուրք փոքրամասնութեանց բոլոր ազգ. հաստատութիւններուն մատակարարութիւնը:

Շատեր չհաւատացին, երբ հրատարակուեցաւ օրէնքը: Անոնց կարծիքով, Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ հաստատուած դաշնակցութիւնը պիտի նպաստէր գոնէ յետաձգելու օրէնքին գործադրութիւնը:

Մինչդեռ, Էվգաֆը առիթէն օգտուեցաւ, նոյն իսկ օրէնքով չնախատեսուած ճնշումներ կատարելու համար: Օրինակ՝ հաշիւ պահանջեց մինչեւ անգամ պնակներու եւ մոմերու հասոյթին համար, եւ դատ բացաւ այն թաղականներուն կամ տէրտէրներուն դէմ որ համարձակեր էին պնակ պտտցնել կամ իւղագին հաւաքել:

Էնկիւրի մշակած է մեթոտիկ ծրագիր մը, ժամանակէն առաջ լուծելու, թրքական խառնարանին մէջ հալեցնելու համար փոքրամասնութեանց մնացորդները:

Այդ ծրագրին գործադրութիւնը դանդաղ կ'ընթանար երբեմն, իսկ այսօր ստացած է «հարուածային» հանգամանք: Ամէն օր օղակ մը կը բարդուի փոքրամասնութեանց գլխուն: Անոնց ազգային-վարչական մեքենան կը ներկայացնէ կատարեալ ծաղրանկար մը, անկարող՝ նոյնիսկ անթացուպով քալելու:

Թուրքիա նոր չէ որ կը սերտէ «քաղաքակիրթ» Եւրոպայի բարքերն ու սովորութիւնները:

Բայց, ապահովաբար ինքն ալ զարմացաւ, իր դիմացը տեսնելով «քաղաքակիրթ» մը աւելի գետնաքարշ, քան այն միւսը որ նախապատերազմեան եւ յետադիմական կը կոչուէր:

Այդ գիտակցութեամբ ալ, փոքրամասնութեանց ներքին կազմակերպութեան վերջին մնացորդին, շուքին անգամ չի հանդուրժեր:

Դպրոցները՝ իր թաթին տակ, միշտ ենթակայ՝ մէկ օրէն միւսը խեղդամահ ըլլալու. բոլոր ազգային եկամուտներն ու կալուածները իր ափին մէջ, միշտ պատրաստ՝ աւարի տրուելու,— ինչով կրնան դիմանալ, այսուհետեւ ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԺԱԽՍՐԱԿԸ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ԲԱՆԻ

Գերմանիոյ արտաքին նախարարը Հռոմի մէջ

Ֆոն Նէօրաթ, Գերմանիոյ արտաքին նախարարը, որ Հռոմ կը գտնուի, երկուշաբթի օր երկու ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցաւ Մուսոլինիի հետ, միջազգային կացութեան մասին: Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին, սակայն բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ խօսակցութեան գլխաւոր նիւթերն եղած են աւստրիական եւ սպանիական խնդիրները: Աւստրիոյ մասին երկու պետութիւնները կը ջանան հաշտեցնել իրենց տեսակէտները: Մուսոլինի կ'ուզէ իմանալ Գերմանիոյ վերջնական նպատակները՝ թէ Աւստրիոյ եւ թէ Չեխոսլովաքիոյ մասին: Ինչ կը վերաբերի Սպանիոյ, կը հաւաստեն թէ Իտալիա եւ Գերմանիա չեն ուզեր որ եւ է քաղաքական կամ տնտեսական շահ ապահովել քաղաքացիական կռիւներէն, սակայն երկուքն ալ վճռած են ընդդիմանալ համայնավարական յեղափոխութեան մը: Երկու պետութիւնները այս մասին համաձայն ըլլալով հանդերձ, տակաւին չեն որոշած այդ նպատակին հասնելու գործնական միջոցները:

Այս այցելութեան առթիւ, գերմանական մամուլը վերսկսած է պայքարը՝ այս անգամ Անգլիոյ դէմ: Կարեւոր լրագիր մը կը մեղադրէ անգլիական թերթերը թէ սուտ լուրեր կը տարածեն Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ մասին: Յետոյ կը յայտարարէ.— «Մենք որ եւ է շահ չունինք տկար Սպանիայի մը մէջ: Մենք կ'ուզենք զօրաւոր Սպանիա մը՝ կարմիր վտանգին դէմ: Սպանիոյ շուրջը սարքուած այս խաղերը աւելի մեծ արժէքութիւն մը կուտան արտաքին նախարարին այցելութեան, որ պատեհութիւն պիտի ընծայէ համախորհուրդ ուսումնասիրելու կացութիւնը եւ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնելու»:

Փարիզի մէջ կարծողներ կան թէ Իտալիա եւ Գերմանիա կը պատրաստուին ճշմարիտ զինակցութեան մը վերածելու «Պերլին-Հռոմ առանցքը», որուն առաջին նպատակը պիտի ըլլայ իրենց ուզած եղանակով վերջացնել սպանիական պատերազմը:

Աւստրիոյ նախագահը Փեշթայի մէջ

Պ. Վիլհէլմ Միքլաս, Աւստրիոյ հանրապետութեան նախագահը, Փեշթա գնաց երկուշաբթի օր եւ ողջունուեցաւ թնդանօթի 24 հարուածներով: Իրեն կ'ընկերանայ վարչապետը, ֆոն Շուշնիկ եւ արտաքին նախարարը: Առաջին անգամ է որ Հունգարիա վեհապետի մը այցելութիւնը կ'ընդունի, իր անկախութեան յայտարարութենէն ի վեր: Դարձեալ առաջին անգամ է որ նախագահ Միքլաս արտասահման կ'երթայ: Թէեւ փոխադարձ այցելութիւն մըն է եղածը, քանի որ Հունգարիոյ խնամակալը Վիէննա գնաց անցեալ նոյեմբերին, բայց եւ այնպէս քաղաքական արժէք ունի այս պտոյտը: Աւստրիոյ նախագահը եւ վարչապետը պիտի զբաղին քաղաքական հարցերով, ուսումնասիրելու համար Եւրոպայի կացութիւնը եւ իրենց դիրքը: Առաջին խօսակցութիւնը տեղի ունեցաւ նոյն իրիկունը, եւ այս առթիւ Տոքթ. Շուշնիկ տեղեկութիւններ հաղորդեց Մուսոլինիի հետ եղած խօսակցութեանց մասին:

Հունգարական կառավարութիւնը արտակարգ պատրաստութիւններ տեսած էր, հարեւան երկրի հիւրերուն ընդունելութեան համար:

Թուրքիա եւ արաբական աշխարհը

Թուրքիոյ, Իրանի, Իրաքի եւ Աֆղանիստանի միջեւ ծրագրուած դաշնագրին վերջնական ստորագրութեան առթիւ, որ տեղի պիտի ունենայ մօտերս, արաբական թերթերը մասնաւոր ուշադրութեամբ կը հետեւին Էնկիւրիի նոր քաղաքականութեան: Ծրագրուած դաշնագիրը մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ արաբական Արեւելքի համար: Դաշնագրին ստորագրութիւնը ամէնէն աւելի ազդեցութիւն պիտի գործէ Պաղտատի մէջ, ուր այժմ իրարու կ'ընդհարին թրքական գործունէութիւնը եւ արաբական քարոզութիւնը: Արդարեւ, երկու հակամարտ ձգտումներ կը տիրապետեն Իրաքի մէջ. մէկ կողմէ՝ անգլիական ազդեցութիւնը, որ նպաստեց հաշտեցնելու Հաշիմեան հարստութիւնները, միւս կողմէ՝ թրքական ազդեցութիւնը, որ Պաղտատի մէջ իսկ յաջողութիւն գտաւ անցեալ աշնան պետական հարուածով եւ Հիւսէյնին փաշա էլ Հաշիմի իշխանութեան տեղ հաստատեց ուրիշ կառավարութիւն մը՝ յայտնապէս կուսակից՝ թուրքեւիրաքեան բարեկամութեան ամրապնդումին եւ երկու երկիրներուն գործօն աշխատակցութեան:

Ճիշդ այն պահուն երբ յարաբերութիւնները լարուած են Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ միջեւ, զարմանալի չէ որ Պաղտատի նոր կառավարութեան քաղաքականութիւնը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ միւս արաբական երկիրներուն եւ մասնաւորապէս Պաղեստինի մէջ, ուր արաբական կայսրութեան եւ իսլամական համերաշխութեան կուսակիցները Իրաքի բարոյական եւ յաճախ նիւթական աջակցութեան կը սպասեն, աջակցութիւն մը զոր երբեմն լայնօրէն կ'ընծայէր հանգուցեալ Ֆէյսալ թագաւորը:

Ալպանիոյ խնդիրը եւ Իտալիա

Իտալիոյ արտաքին նախարարին այցելութեան առթիւ, զեկոյց մը հրատարակուեցաւ որ կ'ըսէ թէ երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները քաղաքական տեսակէտով պիտի առաջնորդուին 1927ի պաշտպանողական զինակցութեամբ, իսկ տնտեսապէս՝ 1936ի համաձայնութիւններով: Իբրեւ նորութիւն, որոշուած է որ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները հաշտ երթան իտալեւ-եուկոսլաւ համաձայնութեան հետ: Իտալական թերթերը այս առթիւ կը գրեն թէ կոմս Չիանոյի այցելութիւնը փարատելով Ալպանիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ միջեւ եղած թիւրիմացութիւնները, կ'ապացուցանէ թէ իտալական քաղաքականութիւնը գործօն դեր կը կատարէ ոչ միայն Դանուբեան Եւրոպայի, այլ եւ հարաւային Եւրոպայի մէջ: Այսուհետեւ Ադրիականի խնդիրը ամբողջովին լուսաբանուած կը համարուի եւ Ալպանիա պիտի կրնայ հանդարտօրէն նուիրուիլ երկրին յառաջդիմութեան:

ՕՐԹՈՏՈՔՍ ԶԱՏԿԻ առթիւ, ներում շնորհուեցաւ Յունաստանի այն քրէական դատապարտեալներուն որոնց պատիժը վեց ամիսէն պակաս է: Ներումէն զրկուեցան անոնք որ դատապարտուած են համայնավարական յանցանքներով, մաքսանենգութեամբ, թմրեցուցիչներու առեւտուրով, օտար դրամներու գործածութեամբ եւն.:

** Խ. Միութեան մէջ մեծ ոգեւորութեամբ տօնուեցաւ օրթոտոքսներու Զատիկը, որ այս տարի մէկ ամիս ուշացած ըլլալով, կը զուգադիպէր Մայիս 1ի տօնին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԳՈՐՇ ՀԱՅԵՐ»

Վերջերս Փարիզի իսլամ գաղութը տօնեց Էյտ-էլ-Քէպիրը, մզկիթին մէջ հաւաքելով Մուհամմէտին ինը-ծինը,— նախկին սուլթաններ, շէյխեր, խաներ, իմամներ, որոնց կարգին՝ բազմութիւն մը հաւատացեալ իսլամներու, Ալճերիացիները՝ նռնագոյն կանտուրաներով եւ հողի գոյն պուրնուսներով, Կովկասցիները՝ գալփաքներով եւ խանչէրներով, Արաբները՝ շուշանի գոյն շղարշներով եւ գլխանոցներով, Եգիպտացիները՝ կղմինտրի գոյն փէսերով:

Իմամը կարդաց իր աղօթքը եւ մեծամեծ հիւրերուն հրամցուեցան քահաթ-լոխում, աքիտէ շէքերի եւ մեղրով ծեփած լէպլէպի:

Գառն ալ մորթուեցաւ թէ ոչ, չեմ գիտեր: Փարիզեան թերթ մը, մասնաւոր հաճոյքով կը պատմէ այդ ամէնը, ու չի մոռնար ըսել որ ներկայ էին նաեւ ... գորշ Հայեր:

Ի՞նչ, այս ի՞նչ ապրանք է «գորշ Հայը»: Կը թուի թէ նոր ցեղ մըն ալ ստեղծուեր է,— ի՜նչ արգասաբեր ժողովուրդ է այս: Մեր պատմութեան ծանօթ են լըվանթէնները, զորս միջերկրականեան հայ գաղութը նուիրեց Եւրոպացիներուն, մըթըրը պատուեիները, զորս հայկական գաւառը նուիրեց Ամերիկացիներուն, պոչը-կտրածները կամ աղա-փաշաները, զորս Պոլսոյ հայ բնակչութիւնը նուիրեց Հասունին ու Պապը-Ալիին: Յիշենք նաեւ հօս-հօսները եւ հէնց-ումէնցները, բայց ո՞վ են սա «գորշ Հայերը»:

Paris - Soir երբեք չի հետաքրքրուիր իր տուած լուրին կարեւորութեամբ, — **des Arméniens gris,** նոր գաղութ մը եւս, ահա, Փարիզի մէջ:

Կ'ուզեմ անպայման գիտնալ այս «գորշ Հայերուն» ինքնութիւնը,— ու կը մտածեմ.— Արդեօք կ'ակնարկէ այն Հայերո՞ւն, որոնք Փարիզի պուլվարներուն վրայ կը պտտին՝ իրենց շրթներուն մէջ թուրքերէնը: Թուրքերէն շարքիներէն զինովցող, թրքական կէօպէք-հավասիներով զուարճացող Հայերը, որոնք հայկական հանդէսի չեն երթար, բայց կը վազեն զուռնայի պայրամի:

Ֆրանսերէն թերթն անգամ, երեւի, անարգանք կը համարի Հայ անուանել, զարմէն Հայկազանց, անոնք որ հոգեպէս զունաթափուած են, զունազրկուած, ժանգոտած, ցեխոտած, դարձած պարզապէս «գորշ Հայեր»:

ԱՐԱՉ

Պոլսոյ ոչ-թուրք փոքրամասնութեանց Թաղ Խորհուրդներն ալ կը փոշիանան

Պոլսոյ թերթերուն մէջ հրատարակուած մանուածապատ լուրեր կը հաստատեն թէ Էվգաֆի վարչութիւնը ձեռնարկած է փոշիացնելու նաեւ Թաղ. Խորհուրդները (մատակարար մարմիններ), անոնց գլխուն վրայ տեղաւորելով «միւթէվէլլի»ներ՝ կալուածներու մատակարարութեան համար:

Ապրիլ 28ին Պոլսոյ ազգ. վարչութիւնը բացառիկ նիստ մը գումարեց, մասնակցութեամբ ձեռնհաս անձերու, Էվգաֆի նոր հրահանգին առթիւ: Թերթերը կը գրեն թէ ժողովը ուսումնասիրելէ վերջ Էվգաֆի օրէնքը եւ նոր հրահանգը, համամիտ գտնուեցաւ մատակարար մարմիններուն ուղղելու հրահանգ մը, որուն պատրաստութիւնը յանձնուեցաւ Պ. Միսաք Նալեանի: Այս հրահանգով պիտի ճշդուին՝ համաձայն Էվգաֆի օրէնքին՝ այն փաստերը, որոնց վրայ հիմնուելով մատակարար մարմինները իրենց օրինական առարկութիւնը պիտի ընեն, նոր հրահանգը գործադրել պահանջուած ժամանակ, ընթացք տալով հանդերձ այդ պահանջումին:

Էվգաֆի կողմէ եթէ մատակարար մարմիններէն պահանջուի միւթէվէլլիի մը ընտրութեան համար եռապատիկ ցանկ ներկայացնել, որոնց մէջէն ինք Էվգաֆը պիտի ընտրէ միւթէվէլլին, կամ եթէ անհատ միւթէվէլլիի մը ընտրութեան ձեռնարկուի որ եւ է ձեւով, մատակարար մարմինը վերեւ յիշատակուած օրինական առարկութիւնը գրաւոր ու բերանացի պիտի ներկայացնէ: Դիտել պիտի տրուի որ, Էվգաֆի օրէնքին որոշ տրամադրութեանց կը հակասէ այս հրահանգը: Օրինակ, օրէնքը կ'ընդունի ընկալեալ սովորութիւնը (թէամիւլ) եւ ընտրութեամբ պաշտօնի կոչուած մարմինի մը կը յանձնէ միւթէվէլլիութիւնը, իսկ նոր հրահանգը՝ անհատի մը գերիշխանութիւնը կը հաստատէ, բազմաճիւղ ընդարձակ մատակարարութեան մը վարչութիւնը անոր կը թողու, ինչ որ համաձայն չէ ռամկավար, ժողովրդավար դրութեան, որ հիմն է հանրապետական գերագոյն վարչաձեւին: Այս հիմնական դիտողութիւնները պիտի ըլլան, եթէ Էվգաֆի նոր հրահանգը գործադրելու նոր զեկուցում ըլլայ մատակարար մարմիններուն:

** Գատըգիւղի եւ Սկիւտարի Ս. Կարապետ եկեղեցիին Թաղ. Խորհուրդներուն ատենապետները Գատըգիւղի տեսչութեան պաշտօնատունը հրաւիրուելով, զեկուցում եղեր է որ՝ ընտրելիներու ցանկ ներկայացնեն միւթէվէլլիի մը ընտրութեան համար:

Վարչութեան ատենապետ Պ. Պետրոս Խորասանճեան հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.— «Անսահման վստահութիւն ունինք հանրապետական արդարամտութեան վրայ: Օրէնքի հակառակ ոչինչ կրնայ գոյութիւն ունենալ: Հանրապետական դատարանը կայ, Պետական Խորհուրդը կայ»:

Պ. Միսաք Նալեան եւս յայտարարեց որ, Էվգաֆի օրէնքը նուիրագործելով ընկալեալ սովորութեան դրութիւնը (թէամիւլ), ամէն թիւրիմացութիւն կրնայ հարթուիլ: Օրէնքի մը գործադրութեան համար անոր հետեւող հրահանգը պէտք չէ հակասէ այդ օրէնքին:

Քայօ սեւ կը տեսնէ տնտեսական կացութիւնը

Նախկին վարչապետ Ժոզէֆ Քայօ, Ծերակոյտի ելմտական յանձնախումբին նախագահը, երկուշաբթի օր ճառ մը խօսելով Սարթի նահանգային ժողովին առջեւ, հետեւեալ ուշագրաւ դիտողութիւններն ըրաւ.

— «Տնտեսական արուեստակեալ դրութիւն մը կը ստեղծուի այն բարենորոգումներով որ երկրին գլխուն կը փաթթուին առանց հետեւանքները մտածելու: Թէեւ Ֆրանսա մեծապէս աղքատացած է, ամէն տեսակ նպաստներ կը խոստացուին, յաւելուածական ծախքեր կը դրուին գործատէրերուն վրայ՝ իրաւարարներու կողմէ, իսկ աշխատանքի արտադրութիւնը կը նուազի: Անտեղեակ հանրութեան մը ճնշումին տակ, ապառօրէն կնքուած պայմանագրութիւններ չեղեալ կը համարուին, առժամեայ դժուարութիւններ հարթելու համար: Իբրեւ հետեւանք, ապրուստի գինը կը սղէ, աշխատաւորները կը կորսնցնեն իրենց աշխատավարձի յաւելման առաւելութիւնները, գործարանատէրերը չեն կրնար դիմանալ օտար մրցումին, իսկ միջին դասերը, որոնք Ֆրանսայի ողնայարը կը կազմեն, հետզհետէ կը ջախջախուին: Ֆրանքին արժեզրկումէն վեց ամիս վերջը մեր առեւտրական անհաւասարակշռութիւնը աւելի վատթար վիճակ մը ստացած է»:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՄԱՅԻՍ ՄԵԿԸ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Հին ատեն Մայիս 1ը «գարնան դուռ» չէր, ինչպէս հիմա։ Իբրեւ տարուան երրորդ ամիսը՝ կ'ըլլար ձմրան վերջերը։ Յուլիոս Կեսարի բարեփոխութենէն ետքը՝ դարձաւ հինգերորդ ամիս եւ «գարնան դուռ»։

Թերեւս ատկէ վերջ է, որ Հռովմայեցիները Մայիս 1ը նուիրեցին ծաղկանց աստուածուհիին պաշտամունքին։ Այդ աւանդութիւնը տեւեց մինչեւ Միջին Դար, երբ Մայիս 1ին՝ հազարումէկ խաղեր ու ժողովրդական զուարճութիւններ տեղի կ'ունենային, տօնելու համար ձմրան վերջաւորութիւնը եւ բնութեան զարթօնքը։

Զանազան երկիրներու մէջ՝ այդ տօները կը կատարուէին ինքնատիպ ձեւերով ու սովորութիւններով։ Գերմանիոյ մէջ, Մայիս 1ին խարոյկի վրայ կ'այրէին մարդակերպ մը, որ կը խորհրդանշէր ձմեռը։ Այլ երկիրներու մէջ, սովորութիւն էր թափօրով պըտըտցնել կանանչ ծառ մը, զոր յետոյ կը տնկէին հողին մէջ ու բոլորտիքը կը պարէին երգելով։ Մայիսեան օրերու այս ծառատնկութիւնը այսպէս դարձաւ նաեւ պատւոյ ցոյց մը, — կանանչ բարունակ մը տնկել դրանը առջեւ այն անձնաւորութեան, որ արժանի կը դառնայ ընդհանուր գնահատութեան։

Ֆրանսայի մէջ արհեստակցական կազմակերպութիւնները իւրացուցին այդ աւանդութիւնը, — այսպէս նըշանաւոր է Լիոնի տպագրիչներուն Մայիս 1ի ծառատնկութիւնը։ Փարիզի մէջ, ոսկերիչները, իրենց թափօրին, փոխանակ ծառի, կը պըտըտցնէին նկարի պաստառ մը աստուածաշնչական տեսարաններով։

Սովորութիւն էր, Մայիսի այս ծառաթափօրին, որ եկեղեցականներն ալ մասնակցէին։ Անոնց ներշնչումով՝ թափօրը ձեւափոխուեցաւ, — տօնակատարներու բազմութիւնը, առաջնորդութեամբ եկեղեցականներու, Մայիս 1ին դուրս կ'ելլէր գիւղերէն ու քաղաքներէն, կանանչ ճիւղ հաւաքելու եւ Մայիսեան ոստերով զարդարելու եկեղեցիները։ Շուտով «կանանչ թափօրը» նուիրուեցաւ Ս. Կոյսին, դարձաւ տօն մը աստուածամօր կանանչազարդելու։ Եկեղեցին նուիրագործեց զայն (1758)։

Ժողովրդական աշխարհիկ զբօսանքը կրօնական ձեւ մը ստացաւ այսպէս, դարերու ընթացքին։

Սակայն շուտով թափեցաւ այդ ձեւը։ Աշխատաւոր զանգուածը առաւ իր տօնը եկեղեցականներուն ձեռքէն, անոր տուաւ աւելի վեհ բովանդակութիւն մը, նուիրագործեց իբրեւ իր օրը, — Աշխատանքի Տօն, սակայն ի՛նչ արիւնոտ զոհաբերութիւններէ վերջ։

1 Մայիս 1886ին, Միացեալ Նահանգներու մէջ, Արհեստակցական Միութեանց յարող բանուորները ցոյց մը կազմակերպեցին օրական աշխատանքի տեւողութիւնը սահմանափակելու եւ այսպէս կրճատելու համար մինչեւ 8 ժամ։ Ոստիկանութիւնը բարբարոսային ընդդիմութիւն մը ցոյց տուաւ։ Բանուորները, ծեծի եւ բռնութեան տակ՝ պարտուած, ցրուեցան։ Սակայն ոստիկանութեան ցոյց տուած այդ խստութիւնը նուիրագործեց այլեւս աշխատաւորական պահանջները, վրէժխնդրական ուժ մը տուաւ բանուորներուն, որոնք երդում ըրին չմոռնալ Մայիս 1ի կռիւին յիշատակը։

Երեք տարի վերջ, 1889ին, Ֆրանսա կը տօնէր Յեղափոխութեան հարիւրամեակը եւ միաժամանակ կը կատարէր Համաշխարհային Ցուցահանդէսին բացումը Փարիզի մէջ։ 5 Մայիսին, Քարնօ ճառ մը կը խօսէր Վերսայլի մէջ, փառաբանելով նոր իրաւակարգը՝ մինչ կը գնահատէր Յեղափոխութեան նշանատախտակը Վերսայլի պալատին մէջ, ուր տեղի ունեցեր էին ժողովուրդին ներկայացուցիչներուն վիճաբանութիւնները, Յեղափոխութեան նախօրեակին։ Յաջորդ օրը կը բացուէր նաեւ Համաշխարհային Ցուցահանդէսը, որուն հրաւիրուած վեհապետներէն շատեր պատշաճ չհամարեցան ներկայ ըլլալ, — ներկայ էին միայն Շահը, Թունուզի պէյը եւ խափշիկ թագաւոր մը։ Եւրոպական երկիրներու վեհապետները կը մերժէին Ֆրանսա այցելել՝ յեղափոխական ճառերու մթնոլորտէն վրդովուած։ Արդարեւ Ֆրանսա այդ տարին պատմութեան տենդն ունէր կարծես։ 4 Յուլիսին կը կանգնէր Պարթոլտիի մէկ արձանը, Կրընէլի կամուրջին վրայ, — Ազատութիւնը որ կը լուսաւորէ աշխարհի։ 4 Օգոստոսին Պանթէոն կը փոխադրէր Քարնոյի եւ Մարսոյի աճիւնները։ 22 Սեպտեմբերին կը կանգնէր Տալուի մէկ արձանը, Նասիոնի հրապարակին վրայ, — Հանրապետութեան յաղթանակը։ Այս յիշատակարաններուն բացումին առթիւ՝ ճառեր մարդկային կեանքի պայմաններ ստեղծելու, բռնութիւնը խորտակելու, ազատագրելու մարդկութիւնը։ Ահա թէ ինչու Աշխատանքի Միջազգային Համաժողովը տեղի կ'ունենար իր լուսաւոր կլիմային տակ, Փարիզի մէջ։

Այս Համաժողովը աշխատաւոր զանգուածին կուտար մեծ երազներ, մինչ խիստ մտահոգ կը թուէին «վարձու մարդը» շահագործողները։ Ճիշդ է որ պայծառ չէր Աշխատանքի Միջազգային Համաժողովին մթնոլորտը, — ընկերվարականը, սէնտիքալիսթը եւ անիշխանականը տակաւին չէին հասկնար իրար, թէեւ մէկ մտածում կ'ոգեւորէր բոլորը։ Շփոթ էին դեռ պահանջները, բանաձեւուած չէին տակաւին իրաւունքները, բայց եւ այնպէս բոլորին ցանկութիւնն է որ աշխատանքը դադրի շահագործումէն, — «վարձու մարդ»ն ալ իրաւունք ունենայ ապրելու իր քըրտինքով եւ վաղուան մասին ապահովուած, յարգուի մարդու իր արժանապատուութիւնը եւ վայելէ կեանքը մարդկային պայմաններու մէջ, շնորհուի պարապուրդի ժամանակ՝ որպէսզի շընչէ ֆիզիքական աշխատանքի ճնշումին տակ եւ նուիրուի հոգեկան մշակոյթի եւ վայելքներու։

Եւ ահա ձայն կ'առնեն Աւստրալիոյ ընկերվարականները եւ կը պահանջեն, որ ի յիշատակ 1 Մայիս 1886ի արիւնոտ ցոյցերուն՝ որոնք տեղի ունեցան Միացեալ-Նահանգներուն մէջ օրական 8 ժամ աշխատանքի պահանջով, որոշուի ամէն տարի Մայիս 1ին պրոլետարական համախմբումներ կատարել բոլոր երկիրներու մէջ։ Պրոլետարներու միաձոյլ զանգուածը քաղաքներուն առջեւ ցուցադրելու այս կոչին՝ Պորտոյի Ռամոն Լավիննը կը միացնէ հետեւեալ բանաձեւը. — «Ամէն տարի նոյն օրը պիտի կազմակերպուի միջազգային հսկայ ցոյց մը։ Բոլոր երկիրներու եւ բոլոր քաղաքներու մէջ, միաժամանակ եւ նոյն օրը, աշխատաւորները իրենց կառավարութիւններուն պիտի պարտադրեն որ ընդունին օրական աշխատանքը 8 ժամու վերածելու սկզբունքը եւ գործադրեն Աշխատանքի Փարիզի Միջազգային Համաժողովի միւս որոշումները»։

Այս բանաձեւը տեսակ մը մարտահրաւէր էր արդէն։ Ամէն տարի 1 Մայիս 1886ի դէպքը յիշեցնել բանուորներուն, կրկնել առաջին ցուցարարներուն պահանջը եւ այս անգամ աւելի ուժով։ Երկու տարի վերջ, Մայիս 1ի օրով թափուած արիւնը կը դառնայ մկրտութիւն մը եւ անգամ մը արիւնով նուիրագործուելէ վերջ՝ բանուորական պահանջները կը ստանան նոր ուժգնութիւն, նոր թափ։

1 Մայիս 1890ին, աշխատանքի ցոյցը խաղաղ անցաւ Փարիզի մէջ, ապահովաբար ոստիկանութեան արթնութեան պատճառով։ Կառավարութիւնը, վախնալով մասնաւորաբար անիշխանականներու գործունէութենէն, նախապէս բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարեց, անոնց կարգին՝ Մերլինոն եւ Ստոյանովը։ Մայիս 1ի օրը քանի մը փոքրիկ թափօրներ կազմուեցան, ոստիկանական ամուր շղթայի մը մէջ առնուած, — այսպէս խեղդուեցաւ աշխատանքի ձայնը։

Սակայն տարբեր էր պատկերը 1 Մայիս 1891ին։ Ֆուրմիի մէջ բանուորները կազմակերպած էին խաղաղ ցոյց մը, թափօրին կը մասնակցէին նաեւ կիներ եւ երեխաներ։

Բոլոր ցուցարարները իրենց կուրծքը զարդարած էին ծաղիկներով, եւ ինչպէս հին օրերուն, Մայիս 1ի հին աւանդութիւններուն հետեւելով, կանանչ ոստեր ունէին իրենց ձեռքերուն մէջ։ Կանանչ թափօր մը նորէն։ Սակայն թափօրը կ'ուղղուէր դէպի կառավարչատուն, պահանջելու որ ազատ արձակուին իրենց աշխատաւոր ընկերները ձերբակալուած՝ նախորդ օրը։

Ոստիկանութիւնը կը դիմաւորէ զանոնք, կը սկսի ընդհարումը։ Հրաման կը տրուի զօրքին որ կը հասնի անմիջապէս՝ կրակել անխնայ, եւ ցուցարարները կը ցրուին՝ թողլով բազմաթիւ մեռեալներ եւ վիրաւորներ։

Դէպքը իրարանցում կը ստեղծէ երկրին մէջ։ Մամուլը ձայն կը բարձրացնէ, քննութիւններ կը կատարուին, — ճիշդ է որ բանուորները ծաղիկով ու կանանչ ոստերով չպատսպարուեցան կրակէն, որ պահ մը խնայուեցաւ՝ երբ հարիւրապետ Ներսի աւելի նախամեծար համարեց պաշտօնանկ ըլլալ քան կրակել իր ազգակիցներուն վրայ։ Այսուհանդերձ կատարուած ջարդը, ի՛նչ հարկ որոշելու թէ ո՛վ էր նախայարձակը, վրդովուած էր բոլորին հոգին, — թափուած արիւնը կը խօսէր ամէնէն անտարբերին անգամ հոգւոյն։ Մայիս 1ը, այս անգամ արիւնով մկրտուելէ վերջ աշխատաւորին ազատագրութեան պայքարի օրը, կը դառնար աշխատանքի փառաբանութեան տօն։

Եւ այսպէս Մայիս 1ը, զոր դիցաբանական քաղաքակրթութիւնը կը խորհրդանշէր Ապողոնեան աստուածութեամբ մը, որ իր գլխուն վրայ կը կրէ ծաղկալից կողով մը, ստացաւ բոլորովին նոր իմաստ, զոր արդի քաղաքակրթութիւնը կը ներկայացնէ աւելի իրապաշտ տարազով մը, — ապրող եւ աշխատող մարդը։ Ճարտարարուեստն էր, որ կ'ազատագրէր զայն։ Արդարեւ աշխատանքի պատմութեան մէջ, մարդը վարձու էր մինչեւ զարգացումը ճարտարարուեստին, որ սկիզբները կուգար հողագործութեան օժանդակելու միայն։ Հետզհետէ, սակայն, ճարտարարուեստը այնքան թռիչք ստացաւ, որ աշխատանքի նոր ասպարէզներ բացաւ եւ բանուորութիւնը ծաւալեցաւ, աճեցաւ, յորդեցաւ։ Կը մնար կազմակերպել այդ ուժը, անով պահանջներ դնելու համար յանուն մարդկութեան երեք քառորդին բարօրութեան։ Թէեւ Տիկին Ճինա Լոմպրոզօ կը վախնայ որ մեքենական ճարտարարուեստը, վաղն ալ իր կարգին ենթակայութեան մատնէ աշխատաւորութիւնը, ինչպէս նըման տագնապի մը նշաններ ցոյց կուտայ արդէն։

Ինչ որ ալ ըլլայ, զուտ ընկերային պայքարներու այս պատմութիւնը ոմանք կ'ուզեն ծառայեցնել իբրեւ զէնք քաղաքական նպատակներու համար։ Ֆրանսայի ընկերվարականները, հոգիով քաղաքագէտ, կը մտածեն թէ աշխատաւորական այս յաղթանակները որքան դիւրանան եւ ծաւալին, այնքան վարակիչ կրնան դառնալ նաեւ Հռենոսէն անդին, — եւ երբ աշխատաւորութիւնը Գերմանիոյ մէջ եւս կրկնէ իր փորձերը ինչպէս հոս, Ֆրանսա կրնայ ապահով ըլլալ որ խորտակուած են հարեւանին զինապաշտական երազները։

ՇԱՀԷՆ

ԳԱՐՆԱՆ ԱՅՍ ԵՂԱՆԱԿԻՆ

— . —

Գարուն է այսօր, տարուան ամէնէն գեղեցիկ եղանակը ուր բնութիւնը ցոյց կուտայ իր հրաշալիքները։ Ծառերը եւ դաշտերը բեռնաւորուած են անհամար գոյնզգոյն ծաղիկներով։

Երբ շուրջս կը դիտեմ, սրտիս արիւնը կը քամուի եւ պահ մը կը թաղուիմ խոր մտածումներու մէջ։ Չէ՞ որ մենք ալ ունէինք անհամար դաշտեր ու ծառեր, որոնք նոյնպէս կը ծաղկէին տարուան այս եղանակին եւ իրենց բուրումնաւէտ անուշ հոտերով կը ծփային բաց օդին մէջ ժպտաղէմ։ Թէեւ տակաւին մանուկ այդ օրերուն, բայց անյագ կարօտով կը յիշեմ։ Գարնան այս եղանակին բոլոր գիւղացիները դաշտ կը թափուէին։ Հօտաղը իր հօտերով, մշակը իր եզներով, խոտաքաղ հարսները եւ աղջիկները իրենց խոտի պարկերով, ջրուորը իր բահով, բոլոր դաշտային աշխատաւորները մեծով ու պզտիկով։

Իւրաքանչիւր արտէ ձայն մը կը լսուէր, — երգ, ծիծաղ, իրար կը խառնուէին, սիրուն թռչուններ կը թռչէին թուփէթուփ, ծաղկէ ծաղիկ, իրենց երգերը խառնելով դաշտային աշխատաւորներու երգերուն, որոնք տեսակ մը երաժշտութեան կը վերածուէին բնութեան գեղեցկութեան մէջ։

Նահապետական կեանք էր, դարերով ապրած եւ մեծցած էին այդ կեանքին մէջ։ Լիքն էր ամէն ինչ, բնութիւնը շնորհած էր այդ բոլորը, ամէն ոք կ'աշխատէր իր ուժերուն ներած չափով։ Տեսակ մը բարոյական նախանձ ունէին իրարու հանդէպ, մէկը միւսէն շուտ լրացնելու համար իր աշխատանքը։ Ոչ ոքի մտքէն կ'անցնէին գալիք սեւ օրերը։ Այդ բարեպաշտ եւ աշխատասէր գիւղացիները, որ միշտ բարիք ընելու վարժուած էին, չարիքի մասին բնաւ գաղափար չունէին։ Անցած էին ձմրան հանդարտ երկար ամիսները։ Կ'աճապարէին օր առաջ լրացնել իրենց գարնանային աշխատանքները։ Երբ երեկոները դաշտերէն տուն կը վերադառնային, կը հաւաքուէին իրարու քով եւ կը սկսէին պատմել օրուան աշխատանքը։ Ծրագիրներ կը մշակէին յաջորդ օրուան համար, ո՞ր արտը պիտի երթային, ի՞նչ պիտի ցանէին, քանի՞ անգամ պէտք էր վարէին այս կամ այն արտը։ Այս բոլորը օր առաջ կը մտածէին եւ կը պատրաստէին։ Մեծ զուարթութեամբ կը մշակէին իրենց հողերը, վերին աստիճանի մաքուր պէտք էր որ ըլլային արտերը։ Ժամանակին պէտք էր քաղել վայրի խոտերը, որպէսզի արգելք չհանդիսանային ցանքերուն։ Եթէ արտը քարոտ էր, կը հաւաքէին քարերը, որպէսզի մատղաշ ծիլերը դիւրութեամբ դուրս ցցուէին հողի տակէն։ Եւ այսպէս բազմաթիւ աշխատանքներ։

Վա՜յ անոր որ այս աշխատանքները ժամանակին չէր կատարեր։ Անոր հաջողած ըլլալը կը ժխտէին։ Երբ չէ՛ նոր մայիսը կուգար, շատերը այլ եւս դաշտերէն դուրս չէին վերադառնար, իրենց անբաժան եզներուն վրայ, առտուն աւելի կանուխ գործի սկսելու համար։ Աննկարագրելի ուրախութիւն կար այդ դաշտային գիշերներուն մէջ։ Գիշերուան զով օդին մէջէն կը լսուէին հարիւրաւոր ձայներ, երգի, պարի եւ սրինգի ձայները իրարու կը խառնուէին, մասնակցութեամբ մինչեւ 60 տարեկան ծերունիներու։ Պայծառ եւ ջինջ էր երկինքը, անհամար աստղեր կը պլպլային ու իրենց փայլուն լոյսերով կը լուսաւորէին գիշերուան մթութիւնը։ Գիւղացիները անոնց լոյսին տակ էր որ կը կատարէին իրենց գիշերային աշխատանքները։ Ոչ ոք իր վրայ հրամայող ունէր, ամէնքն ալ ունէին իրենց սեփական կալուածները, պապենական ժառանգութիւններ որոնք ձեռք բերած էին իրենց ճակտի արդար քրտինքով։ Առաւօտները երբ գործի կը սկսէին՝ աշխատելու անսպառ եռանդ մը կար իրենց մէջ։ Ծերեր եւ երիտասարդներ մրցումի կ'ելլէին իրարու հետ, մէկը միւսէն պակաս չմնալու համար։

Ահա այսպէս էր կեանքը դաշտերու մէջ. բոլոր գիւղացիներուն նահապետական աւանդութիւններն էին որ փոխանցուած էին սերունդէ սերունդ։ Բայց ո՞ւր են այսօր այդ բոլորը գարնան այս եղանակին, երբ գրի կ'առնեմ այս քանի մը տողերը, սիրտս կը ճմլուի, աչքերս կը լեցուին արցունքի դառն կաթիլներով։ Արիւնուշտ դահիճներ հազար ու մէկ գիշային ոճիրներով փճացուցին դարերով իր հողերուն կապուած ժողովուրդը։ Քար ու քանդ ըրին հազարաւոր գիւղեր եւ քաղաքներ, ամայութեան վերածեցին երբեմնի ծաղկազարդ եւ շէն դաշտերը։ Այսօր սգաւոր են անոնց բուրումնաւէտ ծաղիկները, հոն այլ եւս չեն երգեր գարնանային թռչունները, որոնք գարնան առաջին արեւէն կուգային իրենց բոյները շինելու։ Իսկ մենք անոնց միակ ժառանգորդները, հրաշքով ազատուած այն ահաւոր ոճիրներէն, այսօր նետուած ենք անծայրածիր աշխարհի զանազան անկիւններ, կ'ապրինք բոլորովին մեզի խորթ միջավայրերու մէջ։ Հազարաւոր մըղոններով հեռու ենք իրարմէ, կլանուած բազմաթիւ հոգերով, որոնք օրէ օր կը կրծեն մեր սիրտերը։

Բայց այս բոլորին հետ միասին անշէջ կրակ մը կայ մեր շատերուս հոգիներէն ներս որ շարունակ կը մըխայ եւ օր մը պիտի բռնկի։ Ես կը հաւատամ որ հայ ժողովուրդը կրկին պիտի դիմաւորէ իր նոր օրերու գարունը, ինչպէս որ դիմաւորեց 1918 Մայիս 28ը։

Եւ այն ժամանակ գարնան առաջին արեւին դարձեալ դաշտ պիտի իջնենք մեծով ու պզտիկով։

Պ. ՎՐԷԺ

ԿԾԾԻ ՀԱՅՈՒ ՄԸ ՄԱՀԸ

Ամերիկեան թերթերը կը գրեն, թէ Մէսէչուսէց նահանգին Ֆօլ Րիվըր քաղաքի իր բնակարանին մէջ, ապրիլ 7ին մեռած է Եղիա Ճափէրեան անունով կօշիկի հնակարկատ մը, որ կ'ապրէր ծայրայեղ թշուառութեան մէջ։ Մինչդեռ, անոր մահէն վերջ կատարուած փնտռտուքը երեւան բերած է, որ կծծի հնակարկատը զանազան դրամատուններու մէջ ունէր 14 հազար տոլար։

Ճափէրեան, քանի մը օր երեւան ելած չըլլալով, դրացիները փնտռտուք կատարած եւ դիակը գտած էին։ Բժշկական քննիչը հաստատած է որ 70 տարեկան ծերունին երեք օր առաջ մեռած է բնական մահով։ Իրեն իբրեւ բնակարան ծառայող խուցին մէջ կային 4 հատ նարինջի պարապ սնտուկներ իբրեւ... աթոռ, իր հագած լաթերը եւ եօթը հատ դրամատան խնայողական տետրակներ։

ՁԱՅՆԵՐ

ՀԵՌԱՒՈՐ ԳԱՂՈՒԹԷ ՄԸ

— . —

ԴՊՐՈՑԻՆ ՅԱՌԱՋԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ. — ԵԿԵՂԵՑԻԻ ՄԸ ՀԻՄՆԱՐԿԷՔԸ. — ՀՕԿԻ ՄԷԿ ԱՆԴԱՄԸ ԿԸ ՍՊԱՆՆԷ ԻՐ ԸՆԿԵՐԸ

ՍԱՆ ՓԱՒԼՕ, Պրազիլիա (Յառաջ). — Այս տարի մեր գաղութի կեանքին մէջ արձանագրելիք երկու կարեւոր երեւոյթներ կան. մէկը՝ դպրոցական գործը, միւսը՝ եկեղեցական հիմնադրութիւնը։

Մեր կրթական գործը այս տարի աւելի լաւ վիճակի մը մէջ դրուեցաւ շնորհիւ կարգ մը գործնական կարգադրութիւններու, ինչպէս նաեւ հոգաբարձութեան ու տնօրէն Սաքօ Յակոբեանի անխոնջ աշխատանքին։ Բացուեցաւ հինգերորդ դասարան մը, ուր մտան անցեալ տարուան բարձր կարգի աշակերտ-ուհիները։ Հրաւիրուեցան նոր ուսուցիչներ, Մարաշցի վաստակաւոր մանկավարժ Յ. Գալէմքէրեան, Պ. Պ. Գարեգին Թիւֆէնքճեան եւ Գիւտ Մխիթարեան, ընդհ. աշխարհագրութեան, մաթեմաթիքի, բնական պատմութեան եւ եկեղեցական պատմութեան համար։ Ասկէ զատ, ամէն դասարանի համար կան տեղացի վարժուհիներ։ Համեմատաբար կանոնաւոր հիմերու վրայ դրուեցաւ թոշակներու եւ վճարումներու խնդիրը։

Դպրոցը կը պահուի բացառապէս ծնողներու վճարումներով եւ զանազան հասութաբեր ձեռնարկներով։

Գաղութը զուրգուրանքով կը հոգայ իր կրթական հաստատութիւնը, որ օտարացման չարիքին դէմ պայքարելու գլխաւոր միջոցն է։

Երկրորդ արձանագրելիք դէպքը ինչպէս ըսինք, եկեղեցիի հիմնադրութիւնն է։ Տարիներէ ի վեր կը զգացուէր այդ հաստատութեան պէտքը քաղաքի 5000նոց հայութեան համար եւ փորձեր ալ եղած էր գլուխ բերելու, սակայն ինչ ինչ պատճառներով յաջողած չէր։ Ընկեր Ս. Վրացեանի այցելութիւնը, ազգային ուրիշ կարեւոր ձեռնարկներու կարգին, այս գործին ալ վճռական ընթացք տըւաւ։ Անոր նախաձեռնութեամբ հայ գաղութի ներկայացուցիչները դիմեցին մեծահարուստ հայ Ժօրժ Ռըզգալա Թահանին, որ ընդառաջ երթալով ազգին նուիրեց քաղաքի կեդրոնին մէջ հազար մեթր հողամաս մը եւ յանձն առաւ սեփական ծախքով կառուցանել եկեղեցի մը։ Գաղութն ալ իր կարգին խոստացաւ եկեղեցիի կից հաստատել շէնք մը՝ իբրեւ դպրոց եւ առաջնորդարան։

Եկեղեցիի յատակագիծը պատրաստուեցաւ անմիջապէս ձեռնհաս ճարտարապետի մը միջոցաւ եւ անմիջապէս գործի ձեռնարկուեցաւ։

Հիմնադրութիւնը տեղի ունեցաւ այս ծաղկազարդի կիրակի օրը։ Հակառակ տեղատարափ անձրեւին, հանդէսը անցաւ շատ յաջող։

Գաղութը ուրախութեան մէջ էր, որ վերջապէս ունեցաւ ցիրուցան հաւաքուածները միացնող կեդրոն մը, այն ալ այնքան վայելուչ տեղ եւ ներկայանալի շէնքով մը, որ պատիւ կը բերէ նուիրատու Պ. Ժ. Ռըզգալային։ Տարակոյս չկայ թէ գաղութն ալ պիտի փութացնէ կառուցանել դպրոցական վայելուչ շէնք մը, որով Սան Փաւլոյի ժողովուրդը տէր կը դառնայ ազգային փառաւոր վառարանի մը, որ մեր պայմաններու մէջ անգնահատելի դեր պիտի կատարէ։

Եկեղեցիի հիմնարկէքի օրը, Հօկի մասնաճիւղի քարտուղար «ընկեր» Թադէոսը մութ պատճառներով, տարաճանակի հարուածով մը ծանրապէս վիրաւորեց Հօկի ազդեցիկ անդամներէն Արմենակ Օտապաշեանը, որ քանի մը օր ետքը մեռաւ։ Թադէոսը 5 քոնթի դրամականով ազատ արձակուեցաւ, ինչպէս կ'ըսեն՝ այստեղի Բարեգործականի ներկայացուցիչ Մոսիկեանի երաշխաւորութեամբ։

Կեանքը Պրազիլիոյ մէջ կ'ընթանայ ընդհանրապէս խաղաղ։

Հայութիւնն ալ բարեկեցիկ վիճակ մը ունի։ Այս անծայրածիր տարածութեան մէջ մեր մեծագոյն հոգը Հայը Հայ պահելն է։

ԱՄԱԶՈՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ԵՂԵՐԵՐԳ

—o—

... Բայց ինչո՞ւ այսօր այսպէս տխուր գոյն ու ջղագրգիռ վիճակի մը ենթարկուած եմ. չեմ գիտեր։ Կ'ուզեմ երկու տող գրել. սակայն ինչպէս սկսիմ եւ ինչպէս վերջացնեմ այս եղերերգս որ ամբողջ էութիւնս կը սարսէ։

Այո, այդպէս է սիրելի ընթերցող, դուն որ ինծի նման ճաշակած ես դառնութեան բաժակը, երբ վայրկեան մը ամփոփուիս այն ահաւոր վայրկեաններուն որ ապրեցար, կը հաւատամ թէ քու հոգիդ ալ պիտի փրփրի ու դուն պիտի հեկեկաս աղի արցունք քամելով։

Ոճրագործ թշնամին մեզ տուաւ եւ պատմութիւն մը կարմիր մելանով գրուած, աշխարհի մէջ գործուած չարիքներուն գլխաւորն ու եզակին՝ որ մեզի կամեցաւ բարբարոս [illegible] լէնկթիմուրեան։

Այսօր լուռ է կարծես տիեզերական արդարութիւնը, խարխափումէ խարխափում կ'իյնայ լիրբերու ոտքերուն տակ, ու ես եւ դուն, որբ ընկեր, կը տառապինք, կը թափառինք մեր յոգնաբեկ սրտերուն խաղաղութիւն եւ պուտ մը արդարութիւն հայցելով։

Կը մտածեմ այսպէս ու կ'ալեկոծիմ. ո՜հ, որքան դժուար է ու սարսռազդեցիկ, յիշել, ապրիլ այն օրերը երբ Թուրքը, վաստահամբաւ գազան, անողորմաբար կը մորթոտէր հայ երեխան, հայ մայրը կամ դեռ կը յանձնէր։

Չէ, չէ, սիրելի պարմանի, չեմ ուզեր երկարել այս հրէշային պատմութիւնը։ Բոլորն ալ գիտեն, կը զգամ այդ մահաբոյր դէրքը ու կը լռեմ։

Այս սուգի օրերուն, ցեղին ձայնը աւելի հուժկու եւ աւելի նուիրական շեշտով պատգամ մը ունի բոլոր անոնց որ ապրեցան հազարումէկ խուժդուժ պայմաններու տակ. —

Այսքան չարիք թէ մոռնանք մեր որդիք,
Թող ողջ աշխարհի Հայուն կարդայ նախատինք։

Աչքիս առջեւ են նահատակներուն նկարները։ Կը նայիմ ուշի ուշով, փոթորիկ մը կը բռնկի ներսիդիս, կը կարդամ Դանիէլ Վարուժանի նահատակութիւնը, ու հոգիս կ'աղմկի, մարմինս տանջանքներու [illegible] մէջ դրած յուշիկ յուշիկ կը մաշի։ Բայց յանկարծ աչք մը կը նետեմ դուրսը, մեռելային է միջոցը, մութ ու մռայլ խաւար մը կայ տիրական, կարծես բնութիւնը քնացած է ու [illegible] արցունք կը դրկէ երկինք։ Կապտածոր երկինք, աստղածոր հորիզոն, կուսազեղ լուսին ու [illegible] տեսարան ոչինչ են ինծի համար այսօր։ Իմ շարականը մահաշունչ [illegible] թուած մըն է, պէտք է լսեմ [illegible] ձայնը, պէտք է լամ, լամ ու երգեմ մինչեւ որ կարենամ գտնել արդարութիւնը։

Մտածեցի այսպէս, շարան առ շարան արագավազ թռիչքով մը անցան մեր սիրելի նահատակները։ Անոնք բոլորն ալ սպիտակահեր մազերով խաղաղութեան աստուածներ փնտռելու կ'երթային։

Ու ես գլուխս ափիս մէջ առած կը հեկեկամ երկար, տաք ջուր մը կը հոսի դէմքէս վար եւ ալ չեմ կրնար շարունակել եղերերգս։

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԵՆԷՆ ՀԱՐՈՒՍՏ ՄԱՐԴԸ ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԷՋ

Վերջին խալիֆա Ապտիւլ Մէճիտի փեսան, Հայտէրապատի Նիզամը, որ իր ընտանիքին հետ Նիս կը բնակէր ընդհանրապէս, անցեալ շաբթու Վիէննա գացեր է, ուր ասկէց առաջ [illegible] իր հիւանդութիւնը դարմանելու համար։ Նիզամը անոր մասնաւանդ նշանաւոր է որովհետեւ ամբողջ աշխարհի ամէնէն հարուստ մարդը կը նկատուի։ Ամերիկեան տոլարի ջոջերը անգամ իրար բերելով հազիւ կարելի է համակշռել Ապտիւլ Մէճիտի փեսան։

ԵՐԵՔ ՆԱՒ ՎԱՆԻ ԼԻՃԻՆ ՀԱՄԱՐ

Թուրք թերթերը կը գրեն. — Վանի լիճին համար Քասըմ Փաշայի նաւաշինարանին մէջ պատրաստուող երեք նաւերու շինութիւնը աւարտած է։

Անոնց իւրաքանչիւրը 150 թոն տարողութիւն պիտի ունենայ։ Նաւերը [illegible] անջատեալ մասերը [illegible] կուին եւ ապա Վանի լիճին եզերքը կառուցուելիք նաւաշինարանի մը կողմէ պիտի վերակառուցուին։

Լիճի ափերուն վրայ երեւան հանուած քարիւղի հանքին շահագործումը սկսած է։ Քարիւղը նաւերուն պիտի տրամադրուի իբր վառելանիւթ։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

(ԳԱՐԱԽԱՆԻ ՄԵԿՆՈՒՄԻՆ ԱՌԹԻՒ)

— o —

Գրած էինք թէ Մոսկուա նոր կանչուած է Էնկիւրիի դեսպանը, հայազգի Լ. Գարախանը: Այս առթիւ թուրքերէն Թան թերթի խմբագրապետը, Ահմէտ Էմին Եալման երկար խմբագրական մը գրած է, միեւնոյն ատեն շօշափելով երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները որոնք պաղած են վերջերս.—

«Իզվեստիա»ի 12 ապրիլի թիւը թէ զարմացում եւ թէ ցաւ առաջ բերաւ մեր երկրին մէջ: Այս թիւին մէջ մեր մասին երբեք չսպասուած գրութիւն մը կայ: «Իզվեստիա» մեր քաղաքականութեան մասին կարգ մը երեւակայութիւններով եւ կասկածամտութիւններով կը տարուի եւ կը գործածէ այնպիսի լեզու մը որ կասկածելի ցոյց կուտայ Թուրք բարեկամութիւնը:

Խորհրդային թերթերու մէջ մեր մասին այսպիսի գրութիւն մը հազուադէպ է: Բայց մենք չատ զգայուն ենք մեր բարեկամութեան մասին: Այս կարգի գրութիւններ, հազուադէպ իսկ ըլլան, մեծապէս կ'ազդեն մեր վրայ: Երբեք կասկած չկայ թէ, անոնք գրի առնուած են այնպիսի գրիչներու կողմէ որ չեն ճանչնար Թուրքիան: Դէպք մը որ հեռուէն կը դիտուի եւ լաւ չըմբռնուիր, կրնայ ու եւ է գրող սխալ խորհրդածութիւններու մղել երկրի մը մասին զոր մօտէն չի ճանչնար:

Կ'ուզենք որ մեր խորհրդային պաշտօնակիցը սա կէտը բացայայտօրէն ըմբռնէ թէ, Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան մէջ տեղ չունին եւ չեն կրնար ունենալ անցողակի առիթները, հանդիպումները եւ արկածախնդրութիւնները: Այս քաղաքականութիւնը առաջին օրէն առողջ սկզբունքներէ ծնած, եւ անոնցմէ երբեք չէ շեղած:

Խորհրդային բարեկամութիւնը մեր մայր սկզբունքներէն մէկն է: Այս բարեկամութիւնը մեր յեղաշրջումին հետ ծնած, մեծցած է: Ասոր խոտոր ընթացող ոչ մէկ շարժում կարելի է սպասել մեզմէ:

Սովետներու հետ ամէն երկրէ առաջ յարաբերութեան սկսանք: Ժամանակաշրջան մը առանձին քալեցինք այն ճամբուն մէջ, ուր կայսերապաշտութեան կատարեալ հաշուեյարդարը կը փնտռէինք եւ խաղաղութիւն կը պահանջէինք: Այն պահուն երբ արտաքին աշխարհը մթութեանց մէջ կը տեսնէր սովետ աշխարհը, միայն մենք լուսաւորութեամբ, բարեկամութեամբ եւ վստահութեամբ հետեւեցանք հազար տեսակ դժուարութեանց մէջ հիմնուող նոր գոյութեան օր ըստ օրէ բարգաւաճումին: Ցարական Ռուսիոյ դէմ տարիներէ ի վեր մինչեւ ճգնաժամ վիճակի մէջ գտնուող անվստահութիւնը ամբողջովին հանդարտեցաւ մեր երակներուն մէջ: Երկվայրկեան մը իսկ մեր միտքէն չանցաւ թէ սովետները բարեկամէ տարբեր բան մը կրնան ըլլալ մեզի հանդէպ:

Այս մասին տարակոյս չունինք եւ թէ խորհրդային աշխարհի իրաւասու ղեկավարներն ալ Թուրքիոյ կը նային որպէս դրացի բարեկամի մը, որուն կարելի է վստահիլ ամէն կացութեան մէջ ալ:

Բարեկամներու միջեւ մերթ ընդ մերթ անհասկացողութիւններ կրնան առաջ գալ: Հեռաւորութիւնը չատ անգամ արգելք կը հանդիսանայ դէպքերուն օրը օրին հետեւելու եւ անոնց ճշգրտօրէն ըմբռնելուն: Թերթերը տաքը տաքին գրելուն համար, երբեմն սխալ զգացումներու եւ մեկնաբանութիւններու կրնան մղուիլ:

Ամբողջ հարցը կը կայանայ որ եւ է կերպով կատարուած սխալի մասին չյամառելուն մէջ: Այնպէս կ'ենթադրենք թէ «Իզվեստիա» պիտի չանդէ իր այն սխալին վրայ, որ որ եւ է կերպով կատարած է: Եթէ չարունակէ այս կարգի գրութիւններ հրատարակել, լրջօրէն կը վիրաւորուինք: Եթէ այս պատճառաւ երկու երկիրներու մամուլին միջեւ վիճաբանութիւն մը ծայր տայ, ասոր ամբողջ պատասխանատուութիւնը, անտեղիօրէն վիճաբանութեան պատճառ եղող սովետ թերթերուն պիտի պատկանի:

Այսպիսի ճամբու մը մէջ իյնալ ոչ Թուրքիոյ, ոչ ալ Խ. Ռուսիոյ տեսակէտէն փափաքելի կրնայ ըլլալ: Այն զօրաւոր յոյսը ունինք թէ, անհասկացողութիւնը այսքանով պիտի մնայ եւ պիտի չչարունակուի սխալ ճամբու մէջ ընթանալ:

Խորհրդային պետութեան Անգարայի մեծ դեսպան Գարախան երէկ երեկոյ բաժնուեցաւ մեզմէ: Ան իր երկիրը կը վերադառնայ կարեւոր պաշտօն մը ստանձնելու համար:

Մեր երկրին մէջ լրջօրէն ցաւ պատճառած է դրացի եւ բարեկամ երկրին արժէքաւոր պետական մարդուն մեզմէ բաժնուիլը: Գարախան չէր այն դեսպաններէն որոնք միայն ձեւակերպօրէն տեղ կը գրաւեն դիւանագիտական կեանքի մէջ:

Ան Թուրքիոյ մէջ կատարելապէս ներկայացուց իր երկիրը: Մեր կեանքին մօտիկ բարեկամի մը նման խառնուած եւ չատ մը անձնական բարեկամութիւններ ձեռք բերած էր: Ոչ թէ միայն պետական դէմքերու միջեւ, այլ աւելի լայն շրջանակի մը մէջ սիրուած էր եւ իր արժանիքները գնահատուած էին: Մեծ ծառայութիւններ մատուցած է Թուրքիոյ եւ սովետ Ռուսիոյ փոխյարաբերութեանց զարգացումին եւ կարեւոր դեր մը խաղացած է այս մարզին մէջ:

Տարակոյս չունինք թէ ան պիտի յաջողի իր երկրին մէջ կոչուելիք առաջին պաշտօնին մէջ: Իր հետ պիտի բերէ Թուրքիա թողուցած իր բարեկամներուն ամենաջերմ մաղթանքները իր յաջողութեան համար:

Նոյնպէս կասկած չունինք թէ, Գարախան հոնկէ հեռանալով, վերջ պիտի չդնէ Թուրքեւխորհրդային բարեկամութեան համար մատուցած իր ծառայութիւնները: Ազգերու միջեւ գոյութիւն ունեցող բարեկամութիւնները տեւական խնամքի կը կարօտին: Այսօր թունդ փոփոխական մը շրջանի մէջ կ'ապրինք: Ոչ մէկ ատեն պիտի պակսին աշխատողներ որոնք պիտի ջանան պղտորել երկու երկիրներու միջեւ գոյութիւն ունեցող բարեկամութիւնը: Պարապը գտնելով պէտք չէ ասոնց թելադրանքներէն տարուիլ եւ եթէ տարուողներ գտնուին, այս պիտիները հանդէպ պէտք է լուսաւորել իրական կացութիւնը:

Անոնք որ պահապանն են երկու երկիրներու բարեկամութեան, այսպիսի սխալներուն կատարելիք առաջին գործը պիտի ըլլայ ցնցումէ պաշտպանել երկուստեք գոյութիւն ունեցող վստահութեան զգացումը: Որքան ատեն որ գոյութիւն ունենայ այս զգացումը, դիւրին դիւրին չեն կրնար ազդեցութիւն գործել արտաքին թելադրանքները: Եթէ որ եւ է դէպք յանկարծակի անհաճոյ իսկ երեւայ, անմիջապէս վերջին վճիռը չի տրուիր: Կը սպասուի որ պարզուի կացութիւնը եւ յայտնուի խնդրին ներքին ծալքը:

«Իզվեստիա»ի հրատարակութիւնը, որ փրոֆ. Ժ. Մ. Սթարօպինսքիի ստորագրութիւնը կը կրէ, փաշխաս «փօլիթիքաճի»ներու եւ գործի մարդոց Թուրքիոյ մէջ կարգ մը գաղտնի ճամբորդութիւններէն, Թուրքիոյ մէջ բաներ մը կատարուելէն կը խօսի:

Առանց հարցնելու, առանց հասկնալու այս կարգի գրութիւններ հրատարակել, կը նշանակէ պարզապէս իւղ քսել հացին մարդոց որոնք կ'ուզեն անհամաձայնութիւններ ստեղծել մեր միջեւ եւ յաջողութեան ծառայել անոնց թելադրանքներուն:

Տարակոյս չունինք թէ, երբ Գարախան իր երկիրը հասնի, իր հայրենակիցներուն անգամ մը եւս պիտի հասկցնէ սա ճշմարտութիւնը.

«Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան մէջ ոչ մէկ գաղտնի բան գոյութիւն ունի եւ չի կրնար ունենալ»:

Այս քաղաքականութիւնը առողջ սկզբունքներու եւ կազմուած բարեկամութեան կատարեալ հաւատարմութեան կը յենու: Կարելի չէ ենթադրել որ եւ է պատճառ մը որ կարենայ ցնցել եւ խանգարել այն բարեկամութիւնն ու փոխադարձ վստահութիւնը, որ տասնըհօթը տարիէ ի վեր առանց ընդհատումի կը չարունակէ մեր միջեւ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

— . —

Երբ անցեալները կարդացի «Յառաջ»ի մէջ Տր. Կոպոյա Խաչի Տրզ. վարչութեան սրտառուչ եւ բանաւոր կոչը,—«չի բաւեր միայն կարդալ [illegible]», խորհեցայ թէ որքան մխիթարական երեւոյթ մըն է, ներկայ պայմաններուն մէջ, տեսնել այսպիսի բազմաթիւ միութեանց մէջ, կազմակերպութիւն մը՝ կենսունակ եւ վճռական որ, ողի անվհատ կը պայքարի այլասերման դէմ: Երբ անդին չատեր կը կարծեն թէ կատարած են իրենց պարտականութիւնը, աղդին Տր. Կ. Խաչը հնարքներ եւ հնարաւորութիւններ կը ստեղծէ նոր գործունէութեան:

Այո, չի բաւեր կարդալ սորվեցնել մանուկին, չի բաւեր պարագայի բերումով՝ երկտող մը սորվեցնել անոր եւ կամ երգ մը... այլ թերթ մը, գրքոյկ մը պէտք է անոր դպրոցէն դուրս, տան մէջ:

Բայց, բայց, կայ կէտ մը, կարեւոր եւ ցաւալի կէտ մը: Մայրերը — իմա չափահասները, տան մէջ, եթէ որ եւ է խնամքի առարկայ չդարձնեն ընթերցումը, եթէ հայ թերթ մը եւ կամ գիրքը մուտք չգործէ այդ տան մէջ, յուսալի՞ է որ մանուկը դպրոցէն դարձած եւ պատու պահերուն, նստի եւ կարդայ...: Երբ ընթերցումի սէրը չտիրէ յարկին տակ, երբ միջավայրը՝ որուն մէջ կը գտնուի մանուկը, սառն անտարբերութիւն մը կը ցուցաբերէ հայ մշակոյթի հանդէպ — արդեօք, կարելի՞ է մտածել, նորահաս սերունդէն սպասել կարդալ այդ ծրագրուած 16էջնոց մանկական պատմուածքները, հէքեաթները եւ ոտանաւորները:

Ահա դժուարին կէտը, զոր կ'ուզէի մատնանշել եւ որուն դարմանը — թելադրութիւն մը, պիտի ըլլար նախ եւ առաջ պատրաստել այնպիսի ընթերցանութեան դասագիրքեր, որոնք պարունակելով հանդերձ այդ հէքեաթները, կրթիչ պատմուածքները եւ ոտանաւորները, ունենային բաժին մը հայ պատմութեան, եւ քերականական ծանօթութիւններու — եւ աւելի կարեւորը՝ ստուգաբանական բարձրացում, միօրինակ լեզու եւ ուղղագրութիւն: Ասկէ ընելէ վերջ՝ հրատարակել այդ ժամական փոքրիկ գրքոյկները:

Այս տեղ հարկ կը տեսնեմ յիշեցնել որ Ամերիկա տպուած «Հրազդան»ները (Ա. եւ Բ. տարիները — Պոսթըն) ըստ բաւականի լաւ պատրաստուած են, քանի որ անոնց նիւթերու ճոխութիւնը — յատկապէս գրուած եւ մշակուած տարագիր հայ մանուկին համար — անոնց միօրինակ եւ միաձեւ լեզուն եւ ուղղագրութիւնը, տպագրութեան յստակութիւնը եւ հմայիչ արտաքին երեւոյթը, կը համապատասխանեն մեր ներկայ պահանջներուն: Կան անշուշտ ուրիշ ձեռնարկներ ալ:

Հայօ Մարտոյեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԲ ԽՂՃՄՏԱՆՔԸ Կ'ԱՐԹՆՆԱՅ

Պուքրէշի Արազը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (29 ապրիլ).

— «Շանթերը որ հետզհետէ կը տեղան Մոսկուայէն Խորհ. Հայաստանի հայ ղեկավարներուն գլխուն՝ իրարու ետեւէ պատուհասելով ամէնէն ակնառու դէմքերը հայ մեծամասնական ընտրանիին, չէր կրնար չվրդովել դաղութներու հայութիւնը:

Մեր խօսքը այն դաղրելի լաքէներուն համար չէ՝ որոնք երբեմն ծունկ կը չոքէին Աղասի Խանջեաններու կամ Արսէն Եսայեաններու անունը արտասանած ատեն, կամ կը պաղնէին Դանուշ Շահվերդեաններու քղանցքն ու ձեռքը, եւ որոնք հիմա ոչ միայն պայթյթի կամ դժգոհութեան բառ մը չունին, այլ եւ կը ծափահարեն Մոսկուան՝ խորտակած ըլլալուն համար իրենց իսկ երբեմնի կուռքերը:

Վրդովումը՝ որուն ակնարկեցինք՝ հայ ժողովուրդի այն առողջ զանգուածներուննն է, որոնք հայրենիքը չեն շփոթեր երբեք վաղանցուկ ռեժիմներուն հետ, եւ որոնց համար հայրենասիրութիւնը աճուրդի հանուած ապրանք մը չեղաւ ու պիտի չըլլայ: Բաւական է մտաբերել որ եւ է սրտցաւ Հայու, դգալու համար խոցը զոր ամէն նոր սրտին մէջ բացած են Հայաստանէն հասած վերջին լուրերը:

Արտասահմանի մէջ վարկ եւ հմայք չունէին անշուշտ չատ չատերը այն դէմքերէն՝ զորս Մոսկուա կը զգետնէ տանէ մը ի վեր, ամէն մէկուն վրայ բիծ մը դնելով, կամ ամէն մէկուն հասցէին մեղադրանք մը նետելով,— «տրոցկիստ», «դաշնակ», «նացիոնալիստ», «հակայեղափոխական», եւայլն: Այո, արտասահմանը խէթով կը նայէր անոնցմէ ոմանց վրայ՝ թոյլ դնելով անոնց հոգեկան կապը դիրենք ծնող ժողովուրդին հետ, եւ թեթեւ դնելով Հայու տօղը անոնց մէջ: Բայց երբ այդ միեւնոյն մարդիկը կը սատանեն լախտի հարուածը՝ միմիայն անոր համար որ Մոսկուան անոնց մէջ հայ զգացումը չէ մարած կը դանէ, եւ երբ այդ միեւնոյն Մոսկուան ատպաւէկ կը բանայ այնպիսի թիփերու որոնք լիաթոք կը պարսաւեն այդ զգացումը, հայ սփիւռքը չէր կրնար խորապէս չյուզուիլ, ինչ ալ ըլլային լախտի եծարկուողներուն իբր Հայ ունեցած մեղքերը:

Ինչ որ ուշագրաւ է սակայն արտասահմանի վրդովումին մէջ՝ ընդվզումն է նաեւ այնպիսիներու որոնք ցարդ դլուխ կը ծռէին Մոսկուայէն ու Երեւանէն հասնող բոլոր պատգամներուն ու չտեսնելու կը դարնէին օղակը որ հետզհետէ կը սեղմուէր մեր հայ հայրենիքին չուրջ: Ու այս պարագային՝ կ'ակնարկենք ռամկավարներուն: Ճիշդ է, չատ յապաղած է անոնց վրդովման ցոյցը, բայց աւելի լաւ ուշ՝ քան երբեք: Եթէ Աղասի Խանջեանի մահը ցնցեց ատենին զանոնք, ու եթէ Հայաստանի հանդէպ եղած հոգայլին գրկանքները որոնք խորհրդային նոր սահմանադրութեամբ ալ նուիրագործուեցան՝ չյուզեցին զիրենք,— չհաշուելով բողոքի անհատական արտայայտութիւններ՝ որոնք խեղդուեցան իրենց առաջին ճիչին մէջ իսկ,— լախտի հարուածները՝ որոնք անընդհատ կը տեղան Մոսկուայէն Հայաստանի վարիչներուն գլխուն, արթնցուցած կը թուին ըլլալ իրենց խղճմտանքը:

Անցեալ չաբթու արձանագրեցինք վրդովման առաջին արտայայտութիւնը՝ զոր ունեցեր էր Եգիպտոսի ռամկավար օրկանը, «Արեւ»: Այս անգամ ալ նման անակնկալի մը առջեւ կը գտնենք Պոսթընի «Պայքար»ը: Ինչ որ կ'ուզենք մատնանշել հոս՝ բարեկաց նըշանն է հետզհետէ արթննալ սկսող խղճմտանքներուն: Կ'երեւայ թէ հասած է ալ վայրկեանը որ արտասահմանը այլ եւս առանց աջ - ձախի խառնուելու, կացութիւնը տեսնէ այն պէս ինչպէս որ է: Դէպքերը որոնք շղթայի մը օղակներուն պէս իրարու կը յաջորդեն Հայաստանի չուրջ՝ չեն կրնար այլ եւս ուրիշ եզրակացութեան բերել հայկական սփիւռքը քան այն, որ դլան մը կը քալէ տակաւ հայ ժողովուրդին վրայէն: «Անձնապատուութիւնը» որուն զոհ բրին Աղասի Խանջեանը, Հայաստանի եղած հոգայլին գրկանքը՝ զոր նուիրագործեցին խորհրդային նոր սահմանադրութեամբ, եւ լախտի հարուածները՝ որոնք իրարու ետեւէ կը տեղան Մոսկուայէն, պատուհասելով Արամայիս Երզնկեաններն ու Դրաստամատ Սիմոնեանները, Դանուշ Շահվերդեաններն ու Սիմոն Փիրումեանները, բոլոր այս դէպքերը ներքին աղերսով մը կապուած են սերտիւ իրարու հետ, ու նըպատակ ունին Հայաստանը վերածելու քուրջի կտորի մը, ի հրճուանս դարաւոր թշնամիին»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Ֆութպոլ

— . —

ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլ), 30 ապրիլ (Յառաջ) — Հայ Երիտ. «Մասիս» մարզական Միութեան մարզադաշտին պաշտօնական բացման առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 25 ապրիլի կիրակի օրը, ներկայ էր մեծ բազմութիւն մը, ինչպէս եւ բազմաթիւ տեղացիներ:

Այդ օրը Սէն Թրօնքի մարզադաշտին վրայ կը տիրէր հաճելի ոգեւորութիւն մը: Տարէց հայրենակիցներ երիտասարդներ եւ օրիորդներ շրջապատած էին մեր մարզիկները եւ կը խրախուսէին յաղթանակը տանելու համար:

Ժամը 2ին սուլիչի ազդանշանով մը մեր եւ հակառակորդ խումբերը հանդիսականներուն ծափերուն տակ հանդիսաւոր կերպով ներկայացան դաշտին վրայ, շարուելով դէմ դիմաց:

Միութեան պատուոյ նախագահ Պ. Վ. Փիլոյեան մարզադաշտը կնքեց «Սթառ - Մասիս» անունով: Այս առթիւ սեղմեց երկու հակառակորդ խումբերու բոլոր մարզիկներուն ձեռքերը, եւ միութեան նուիրեց 100 ֆր.: Ցետոյ ոտքի փոքրիկ հարուած մը տալով գնդակին, խաղարկութիւնը սկսաւ դատաւորութեամբ այս տողերը գրողին:

Զուգելով չարաչար գործածել «Յառաջ»ի սիւնակները, այս անգամ զանց կ'առնեմ խաղի մանրամասնութիւնները: Միայն ըսեմ թէ այդ օրը մրցումները կատարուեցան «Մասիս Ժիւնոր» — «Քափըլէթ Ժիւնոր» «Մասիս» Ա. — «Սէն - Մօրոն» Ա. խումբերուն միջեւ: Մեր խումբերը պարտուեցան, «Ժիւնոր»ները 3—1, իսկ Ա.ը 2—0ով:

Երբ նկատի ունենանք հակառակորդ խումբերու պատկանած դասակարգի (3րդ) եւ մեր խումբերու դասակարգի (5րդ) տարբերութիւնը, այս պարտութիւնը կարելի է պատուաբեր համարել: Այդ օրը մեր դասակարգի պատկանող բոլոր խումբերը տարբեր խաղերով զբաղած ըլլալով, գնդակախաղի յանձնախումբը ստիպուեցաւ ընդառաջ երթալ այս կարգադրութեան:

Մեր տղաքը բաւական լաւ խաղցողներ են, բայց խաղի ժամանակ իրենց միջեւ կը պակսի յարձակումի եւ պաշտպանութեան համար անհրաժեշտ համաձայնութիւնը, այդ պէտք է վերագրել մինչեւ հիմա մարզադաշտի չգոյութեան, որուն հետեւանքով հնարաւորութիւն չունեցան փորձեր կատարել: Ասկէ յետոյ պիտի կատարուի հարկ եղած աշխատանքը:

Գալով ձեր ակնարկին, սիրելի «Յառաջ» թէ — «կարելի չէ՞ր միեւնոյն գործը կատարել Հ. Մ. Ը. Մ.ի դրօշին տակ», մենք սկզբունքով որ եւ է տարակարծութիւն չունինք Հ. Մ. Ը. Մ.ի հետ:

Մեր տարբեր անուան եւ դրօշի տակ գործելու նպատակն է օգտագործել Թաղեցի երիտասարդութեան ինքնասիրութիւնը, աւելի դիւրութեամբ կապելու համար մեր շարժումին, մինչդեռ Հ. Մ. Ը. Մ.ի անունով Ֆէտէրասիոնի մօտ պիտի բախէինք զանազան դժուարութեանց:

Հ. Մ. Ը. Մ.ը իբրեւ Հայ Ընդհ. Մարզական Միութեան մենք կը սիրենք եւ իր փառաւոր անցեալին հանդէպ յարգանք ունինք, եւ հպարտ ենք իրմով: Եթէ իր վարչութիւնը գտնէ միջոցներ, դարձեալ պատրաստ ենք համաձայնելու, ձեռք ձեռքի գործելու համար:

Աստիկ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (266)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Երկինք գետին իրարու խառնուեցան, ոչ կապտաւուն երկինք եւ ոչ ալ շողացող աստղեր: Ահաւոր բայց ըմբռնելի տեսարան մը պարզուեցաւ նաւակի մէջ գտնուողներու աչքին: Ոչ մէկ ծովու, ոչ մէկ լճի վրայ մարդ կրնայ հանդիպիլ այդքան համայնապարփակ պատկերի մը, որ սքանչելի է որպէս տեսարան եւ այնքան սարսափեցուցիչ, ձգած տպաւորութեամբ: Կարծես մէկէն բացուած լինէր սանդարամետի դուռը, ու յաւիտենական հուրը դուրս ժայթքած անոր մէջէն, ողողելով Վանայ ծովակը:

Քամին անող կատաղութեամբ կը փչէր: Լիզելով փրփրոտ ալիքները, ծանրացած ջրի միլիոնաւոր հիւլէներով, քամին համատարած հրդեհի բոցի նման կ'արշաւէր ծովի մակերեսի վրայէն խելագար ոստումներ կատարելով: Կը թուէր թէ նաւակը շրջապատուած է անհուն հրդեհով մը, որու կրակի լեզուները ալիք ալիք վրայ կուտային, նաւակը առաջացնելով լուսեղէն ծովու մը մէջէն:

Այդ սքանչելի, միաժամանակ ահաւոր երեւոյթի պատճառը ծովակի ջրի բացառիկ յատկութիւնն էր: Ծովակի ջուրը իր մէջ պարունակելով մեծ քանակութեամբ պորաքս եւ ֆոսֆոր, երբ քամիի հետ օդը կը բարձրանային ջրային հիւլէները, անոնք բոսորային լոյսով ալիքներ, որոնք քամիի ուղղութեամբ վազող բոցեղէն ալիքներու տպաւորութիւնը կը ձգէին տեսնողին վրայ:

Մակարը նաւակի յետսակողմը նստած, ղեկը բաց չէր ձգած ձեռքէն, թէեւ ինքն ալ հաստատ չէր գիտեր թէ՝ դէպի ո՞ւր կ'երթար: Ձկնորսները սարսափահար պլլուած էին նաւակի կողին, որ կարծես պիտի խորասուզուէր անդունդին մէջ: Պետան ու վարդապետը կայմին պլլուած ապշած կը դիտէին իրենց չուրջը պարզուող տեսարանը: Համատարած բոցը, որու մէջ կը լողար նաւակը, անկարելի դարձուցած էր թեկուզ մօտաւոր տարածութիւն մը տեսնել: Այնպէս որ Մակարը մօտաւոր ուղղութիւն մը բռնած՝ կը ղեկավարէր նաւակի ընթացքը, ինքն ալ անգիտակ թէ այդ բռնած ուղղութեամբը, ո՞ւր տեղ դուրս պիտի գային, եթէ երբեք պիտի կրնային ցամաք հասնիլ, կատղած ծովու հետզհետէ բարձրացող ալիքներու մէջէն: Անհուն լուսաւորութեան մէջէն, նաւակը կոյրի նման կ'առաջանար, ծեծուած հսկայ ալիքներու բախումէն:

— Եա Փութթկի, — յուսահատ դոռաց Մակարը, երբ մեծ ալիք մը չառաչելով փշրուեցաւ նաւակի կողին վրայ:

Պատռուած ալիքի մէկ մասը չատրուանի նման լեցուեցաւ նաւակի մէջ: Նման երեք - չորս ալիքներ եւս, ու անկասկած նաւակը ջրով լեցուած, կ'իջնար Վանայ ծովու յատակը:

— Եա Փութթկի,— նորէն լսուեցաւ Մակարի աղերսող կանչը:

— Մակար, ո՞ւր կ'երթանք,— պոռաց վարդապետը:

— Հէ՞...

— Ո՞ւր կ'երթանք,— աւելի ուժով պոռաց վարդապետը, որու ձայնը հազիւ կը լսուէր դոռացող քամիի վայնասունի մէջէն:

— Սատանայի գողը: Առագաստի չուանը քիչ մը քաշէ... կամ ցամաք կ'ելլենք, կամ ծովու տակը կը հասնինք:

Այդ պայմաններու մէջ, յուսահատ փորձ մըն էր Մակարի ըրածը: Փոթորիկի ժամանակ երբ նաւը բաւական խոշոր է եւ չի վախնար ալիքներէն, լաւագոյն միջոցը առագաստը ամփոփել, եւ համբերութեամբ սպասելն է, մինչեւ որ փոթորիկի կատաղութիւնը կտրուի: Բայց փոքր նաւակի մը համար, որ ալիքներու դէմ պաշտպանուելու հնարաւորութիւն չունի, եւ կորուստը վայրկեաններու հարց է միայն, միակ միջոցը ազատուելու, յուսահատ փորձն է, առագաստը պարզած, որ եւ է տեղ ցամաք դուրս գալ:

Ամէն նաւավար ալ գիտէ, որ այդ վտանգաւոր փորձ մըն է, այնքան վըտանգաւոր, որքան առագաստը ամփոփած ծովու ալիքներուն խաղալիկ դառնալը: Մակարը, բոլորովին յուսահատած, այդ վերջին միջոցին կը դիմէր: Պետան ու վարդապետը դըժուարութեամբ առագաստի պարանը քաշեցին:

— Բոլորդ նաւակի ձախ կողմէն կախուեցէք,— լսուեցաւ Մակարի հրամանը:

Նաւակի փոքր առագաստը, պայթելու աստիճան լեցուած, այնպիսի թափով մը առաջ նետուեցաւ, աջ կողին վրայ պառկած, որ անոր իրանը, ցուլէկէն մինչեւ մէջտեղը ուժգնօրէն սկսաւ ցնցուիլ:

Հազիւ թէ քանի վայրկեան տեւեց այդ խօլական արշաւը: Նաւակը կիսովին լեցուած էր ջրով: Մեր չորս բարեկամները կախուած կը մնային նաւակի ձախ կողէն ամէն վայրկեան սպասելով նաւակի խորտակումին, որ կարծես հրաշքով մը կը ճեղքէր ալիքները, աջ կողը հազիւ ջրէն վեր պահած:

— Եաման, չուտ, առագաստը իջեցուցէք, առագաստը իջեցուցէք,— գոռաց Մակարը, որ ղեկէն չէր բաժնուած,— հոնա, ցամաքը երեւցաւ, եաման, չուտ...

Իրօք, հազիւ հարիւր քայլ հեռաւորութեան վրայ, լուսեղէն նօսր ամպի մէջէն կ'երեւէին ցամաքի մռայլ ժայռերը:

Վարդապետը, Մակարի հրամանը լսելով նետուեցաւ դէպի պարանը, բայց հազիւ հանգոյցը քանդած, պարանը առագաստի անդիմադրելի ուժէն տարուած, ձեռքէն փախաւ: Առագաստը ահագին դրօշակի նման, չառաչելով սկսաւ օդը ծեծել, կայմի հաստ սիւնը եղէգի նման ծռելով:

Այդ պայմաններու մէջ ուրիշ ելք չէր մնար, բացի, ամէն վտանգ աչք առնելով, ձգել որ նաւակը ցամաք նետուի: Միակ բանը որ կրնար փորձել Մակարը, այն էր, որ վարպետօրէն ղեկավարելով՝ նաւակը փոխանակ ժայռերուն զարնելու, աւազուտի վրայ նետէր:

— Տեղերնիդ պինդ կեցէք:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Երկու կողմերն ալ գործադուլ կը սպառնան

Պանդոկներու, ճաշարաններու եւ սրճարաններու ծառայողները երկու ժողովներ գումարելով, այն եզրակացութեան յանգեցան թէ այլեւս չեն կըր-նար սպասել եւ պէտք է գոհացում ստանան ցուցահանդէսին բացումէն առաջ: Եթէ մինչեւ մայիս 23 պատասխան չստանան, գործադուլ պիտի հռչակեն: Կը պահանջեն 40 ժամուան օրէնքին գործադրութիւնը, յաւելում, տեղաւորման մասնաւոր գրասենեակներու եւ պարգեւներու ջնջում:

Սրճարանատէրները, պանդոկապետները եւ ճաշարանատէրներն ալ իրենց կարգին ժողով գումարելով, որոշեցին բողոքել գործառնութեանց տուրքին, 40 ժամուան օրէնքին գործադրութեան եւն. դէմ: Եթէ գոհացում չտրուի, կը սպառնան փակել խանութները... Գինեվաճառներն ալ բողոքագիր մը ներկայացուցին:

Պիլպաօ թէ կը կռուի եւ թէ կը պարպուի

Վերջին լուրերու համաձայն, ապստամբները ուժգին դիմադրութեան մը հանդիպած են Պիլպաոյի հովիտին մէջ, օգնական ուժ ստացած ըլլալով: Հանրապետական զօրքը թուլցնելով Օվիէտոյի պաշարումը, որ կը շարունակուի 42 շաբաթէ ի վեր, կարեւոր ուժեր ղրկեց դէպի Պիլպաօ: Հիմա գերագոյն պայքարի մը ձեռնարկած են երկու կողմերը եւ հակառակ զոր. Մոլայի յառաջխաղացութեան, Պիլպաոյի պահակազօրքը չէ յուսահատած:

Միւս կողմէ քաղաքային բնակչութեան պարպումը կը շարունակուի: Կ'ըսուի թէ պիտի տեղափոխուին 10.000 ոչ-պատերազմիկներ, մեծ մասով կիներ եւ մանուկներ: Զոր. Ֆրանքօ այս առթիւ դիտողութիւններ ուղղած էր անգլիական կառավարութեան, բայց նկատի չառին:

Կին մը կ'երաւ Եակոտայի գլուխը

«Ժուռնալ տը Ժընեւ» հետեւեալ պատմութիւնը կը հրատարակէ Եակոտայի մասին.—

Զեկային վարիչը ամուսնալուծուած էր կնոջ մը հետ որ դաշիճի դեր կը կատարէր զաղտնի ոճրագործութեանց համար եւ անհետացած էր առանց հետք ձգելու: Զեկային մէջ կը կարծուէր թէ «մաքրուած է», ինչպէս կը պատահի յաճախ, երբ անտանելի կը դառնայ այս կամ այն գործիչը: Մինչդեռ, ճարպիկ տիկինը գաղտնի ոստիկանութեան ցանցէն ազատած եւ անհետացած էր, այն տպաւորութիւնը ձգելով թէ մեռած է: Իբրեւ հսկիչ մտնելով դաւաճանական գործարանի մը մէջ, պատեհ ժամուն կը սպասէր: Երբ Եակոտա պաշտօնէն արձակուեցաւ, կինը Մոսկուա վերադարձաւ: Կ'ըսուի թէ իր շնորհիւ էր որ Զեկայի նախորդ վարիչին բոլոր անձեռնմխելի թաքստոցները երեւան հանուեցան եւ ամէն բան գրաւուեցաւ: Կը հաւաստեն թէ այս կինը, որ երբեմն կարգ մը ճամբորդութիւններ կատարած է Խ. Միութենէն դուրս, գաղտնի պաշտօններով, տեղեակ է Եակոտայի հաշիւներուն (օտար դրամատուներուն մէջ): Եւ վերջապէս կ'ըսեն թէ Եակոտա ձերբակալուած առեն չատ ամբաստանիչ գիրք մը բռնած էր եւ կը սպառնար հրատարակութեան տալ գաղտնի փաստաթուղթեր, արտասահման դանուող մահերմներու միջոցաւ, բայց երբ իր դիմացը հանեցին նախորդ կինը, բոլորովին ընկճուեցաւ: Նկատի առնելով որ կարեւոր գումարներ եւ վտանգաւոր թուղթեր պահուած են արտասահմանի մէջ, կարծողներ կան թէ Եակոտա պիտի կրնայ փրկել գլուխը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՆԱԽՈՐԴ ԹԱԳԱՒՈՐԸ Ֆրանսա եկաւ երէկ, ամուսնանալու համար Տիկին Սիմփսընի հետ, որուն երկրորդ ամուսնալուծումը վերջնական հռչակուեցաւ դատարանին կողմէ:

ԹԵՐԹԵՐՈՒՆ ԳԻՆԸ 40 սանթիմի բարձրացնելու համար, լրագրողներու ազգ. սէնտիքային նախագահը թախանձագին կոչ մը ուղղեց բոլորին, դիտել տալով թէ հակառակ պարագային շատ մը թերթերու պաշտօնակիցներ անգործութեան պիտի դատապարտուին:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ առանձնաշնորհներու մասին Ֆրանսական պատուիրակութեան հետ ծագած վէճը հարթուած ըլլալով, Մոնթրէօյի խորհրդաժողովը վերսկսաւ իր աշխատանքները: Ճշդուած կէտերէն մէկն այն է որ «օտարական» ըսելով պիտի հասկնան օտար պետութեան մը պաշտպանեալը կամ հպատակը:

Այրի տիկին Ազատնի Գավալճեան, Պ. Արփիար Գավալճեան, Այրի Տիկին Սաթենիկ Խաչմանեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Խաչիկեան եւ իրենց աղջիկը, Պ. Նուպար Գավալճեան, Օր. Նաթալի Գավալճեան, Տէր եւ Տիկին Քէօշկէրեան, Տէր եւ Տիկին Կէնճեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Մալաճեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Ազարեան, Տէր եւ Տիկին Տէրմէնճեան, Սէմէր-ճեան ընտանիք եւ ազգականները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն, իրենց սիրելի հօր, եղբօր ու ազգականին

ԽԱԶԻԿ ԳԱՎԱԼՃԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ ապրիլ 28ին, 55 տարեկան հասակին: Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ 5 մայիս, չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ, ժամը 4ին, Առնուվիլ Լէ Կոնէսի Հայոց եկեղեցին Rue du Parc: Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի Առնուվիլի գերեզմանատունը: Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել:

Հաղորդ.— Կառ. տիւ Նորէն առնել չոգեկառք ժամը 14 կամ 15,17ին եւ իջնել Villiers - Le - Bel - Gonesse.

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՌԱԶՄԻԿ — Թիւ 1

(Հրատ. Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան, Փարիզ)

ԷՋԵՐ ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

«ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ» եւ «Հ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻՆ», գրեցին տեղակալ՝ Յ. Սահակեան եւ գնդ. Տ. Բաղդասարեան

Հայրենակիցներ, յիշեցէք թէ ինչ հետաքրքրութեամբ եւ հեւիհեւ կարդացիք մեր մօտիկ ու փոթորկալից անցեալի այս յուզիչ եւ անոյշ յուշերը «Յառաջ»ի մէջ:

Արդ այդ բոլորը ամփոփուած, վերամշակուած ձեւի կը ներկայացուի սիրուն հատորի մը մէջ, տպագրուած մաքուր թուղթի վրայ եւ զարդարուած բազմաթիւ նկարներով եւ քարտէսներով:

Այժմէն իսկ բաժանորդագրուելու եւ ստանալու համար դիմել.—

ՖՐԱՆՍԱ, Միութեանս կեդրոնատեղին 163, Av. Jean Jaurès, Paris.

Գրատուն Հրանտ - Սամուէլ, 51, Rue Monsieur Le Prince, Paris, որուն կրնան դիմել բոլոր այն վայրերէն, որոնց առանձին հասցէ չենք տուած:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի ժողովները եւ հրապարակային բանախօսութիւնները

Հ. Յ. Դ. «Վռամեան» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը հինգշաբթի (մայիս 6) առաւօտեան ժամը 10ին:

Նոյն ենթակոմիտէի հրապարակային բանախօսութիւնը, նոյն օրը, կէսօրէ ետք, ժամը 3ին: Կը խօսի ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ: Մանրամասնութիւնները՝ տեղւոյն վրայ:

Հ.Յ.Դ. «Համազասպ» խումբի ժողովը ուրբաթ (մայիս 7) երեկոյեան ժամը 8ին: Կը խօսի ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

Հ. Յ. Դ. «Ակնունի» ենթակոմիտէի հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ շաբաթ (մայիս 8) երեկոյեան ժամը 8ին: Կը բանախօսէ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 29ԻՆ, ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՄԱՅԻՍ 22ԻՆ ԳԻՇԵՐԸ, ԱՆԻԷՌԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Արամ ենթակոմիտէին:

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

Մանրամասնութիւնները յառաջիկային:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Համազգայինի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ

7 մայիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 1 Place de l'Odéon, մէթրօ Օտէոն

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

կը խօսին՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ. ՑՕՔԹ. Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ եւ Բ. ԹՕՓԱԼԵԱՆ

Նիւթ ունենալով՝ ցեղային եւ ենթակայական յարը արեւմտահայ ժամանակակից բանաստեղծութեան մէջ:

Կ'արտասանեն՝ Օրիորդներ Գ. ԱՅՏԸՆԵԱՆ եւ Ա. ՖԸՉԸՃԵԱՆ:

Մուտք՝ 2 ֆր.:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Ռոստոմ, Քրիստափոր, Իշխան, Վահագն ենթակոմիտէներու եւ խումբերու կողմէ

9 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

«Շահրիկեան» սրահին մէջ, 5 Րիւ տը լ'Էգլիզ, Մարսէյլ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայաստան եւ գաղութները:

Կը հրաւիրուի Հայ հասարակութիւնը:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է:

ՀԱՆԴԷՍ ԵՒ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Հ. Կ. Խաչի Կրընոպլի Մասնաճիւղին կողմէ

Կ. ԽԱԶԻ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

6 մայիս հինգշաբթի երեկոյ դպրոցին սրահը, իսկ 9 մայիս կիրակի տեղի կ'ունենայ հանդէս միեւնոյն տեղը:

Երգ, արտասանութիւն եւ զաւեշտ:

12րդ Տարեկան Ցուցահանդէս Հայ Արուեստասէրներու Միութեան

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒՆ

Նախագահութեամբ ԶՕՐ. Կ. ԿՈՐԿԱՆԵԱՆի

եւ մասնակցութեամբ ֆրանսացի, անգլիացի, յոյն, լեհ եւ ռուս սկաուտներու:

կը խօսի՝ ՏՕՔԹ. ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

9 մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,

Salle des Centraux. 8 rue Jean-Goujon

մէթրօ Champs-Élysées-Clémenceau

Աննախընթաց սկաուտական յայտագիր:

Պ. ՕՆՈՍԵԱՆ եւ իր նուագախումբը: — Մուտք՝ 10 եւ 5 ֆր.:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Գ. տարի, Թիւ 31 (Ապրիլ)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Ինչ որ պէտք է գիտնալ հիւծախտի մասին (Տոքթ. Բ. Նազարեան).— Հիւանդութեանց ազդեցութիւնը աչքերուն վրայ (Տոքթ. Յ. Տէր Դաւթեան).— Տզրուկ փակցնել (Տոքթ. Շ. Այվազեան).— Վիրաբուժութեան հրաշքները (Տոքթ. Գ. Ալթունեան).— Խորհուրդներ յղի կիներուն (Ֆրանս. Մանկապաշտպան Ընկերութիւն).— Առողջապահական գիտելիքներ:

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— Ֆրանսա 25 ֆրանք, արտասահման՝ 30 եւ 35 ֆրանք: Դիմել Dr. Ch. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, Paris.

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅ ՆՈՒԱԳԱՍԷՐՆԵՐՈՒՆ

Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ կան քանի մը հարիւր հայ ընտանիքներ, որոնց շատերը ունին իրենց տուներում վիքթրոլ ելեկտրոլեր: Բայց հեռու լինելով հայ գաղութներու կեդրոնից զրկուած են հայ փլաքներու միջոցով լսել հայերէն երգը:

Ուստի ով որ կ'ուզէ քանի մը հարիւր հայերէն փլաքներ ծախել, թող որ կէ ինծի հայերէն նորագոյն պլասթինքաներու ճոխ քաթալոկը:

Կարելի է հինգ պլաստինքա լաւերից որպէս նմոյշ Ծանխայ Հոնկքոնկ պանքի վրայ ուղարկել (5 հատ իհամար մաքս չեն վերցներ) փոխարժէքը վճարելով նմոյշը կը ստանամ:

Իսկ ձեռնտու լինելուն մեծ ապսպրանքը կը ստանաք Տայրէն որ ազատ մաքսի քաղաք է, ուրկէց կը ղրկենք զանազան քաղաքներ: Իմ հասցէն է.— M. Tatzian, 23, Naniwadori, confectionery Ararat, Mukden (Manchudiko).

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8,30ին, Պ. Բանիկեանի սրահին մէջ, 6bis Bld. Rodin:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամ եւ անդամուհիները 6 Մայիս ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հ.Յ.Դ. Սիամանթօ Ակումբը, 6 րիւ տը Պալէ: կարեւոր օրակարգ:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆ ՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 6 ՄԱՅԻՍ
JEUDI 6 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3413

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԱՐԷ, ՑԱՆԷ ԵՒ ՓԱՌՔ ՏՈՒՐ...

Գարնանացանի յապաղման առթիւ, Մոսկուայի կուսակցական պաշտօնաթերթը, «Փրավտա», վերջերս լուրջ ազդարարութիւններ ուղղեց շարք մը ցորենաշատ շրջաններու, եւ բնականաբար կոլխոզի: Անուններով յիշուեցան երկիրները, իրենց ղեկավարներով. Հայաստանն ալ՝ իր Ամատունիով եւ Գուլոյեանով, մէկը՝ իբրեւ քարտուղար Կեդր. Կոմիտէի, միւսը իբրեւ նախագահ ժողովրդական կոմիսարներու խորհուրդի (վարչապետ):

«Ձայն մը հնչեց Մոսկուէն» ... Այլ եւս կարելի՞ էր հանգիստ քնանալ: Այն ալ այս օրերուն, երբ իշխանաւորներ եւ կուսակցականներ կը թափին սեւ թուղթի պէս, իբրեւ «երկերեսանի սրիկայ, դաւաճան» կամ «ոխերիմ թշնամի»:

Եւ իւրաքանչիւր շրջանի կառավարութիւն գործի ձեռնարկեց շտապելով, թէ վրիպումները դարմանելու եւ թէ յանցաւորները պատժելու համար:

Առաջին առթիւ, մամուլը սկսաւ մատնանշումներ կատարել, բնաբան առնելով կեդրոնի հրահանգը,— «Տէրն մեր ասաց»: Մէկ մէկ, տեղերով, անուններով եւ յանցանքներով յիշուեցան ամբաստանեալները:

Ցետոյ, իւրաքանչիւր իշխանութիւն հրատարակեց իր որոշումները, որոնք ոչ միայն ամբաստանագիրներ, այլ եւ վճռագիրներ են:

Այսպէս, Հայաստանի կառավարութիւնը հրատարակեց զեկոյց մը, որ երեւան կը հանէ հետեւեալ վրիպումները, միեւնոյն ատեն, պատիժներ տնօրինելով.—

1. Հակառակ նպաստաւոր պայմաններուն, «գարնանավարի եւ գարնանացանի աշխատանքներու ընթացքը միանգամայն անբաւարար է: Մինչեւ ապրիլի 1ը գարնանավար կատարուած է 37,942 հեկտար, վարը կազմում է պլանի 25 տոկոսը, գարնանացան կատարուած է 36,475 հեկտար, կամ պլանի 11·6 տոկոսը»: (Խ. Հայաստան, 4 ապրիլ):

2. «Մի շարք շրջաններ (Ամասիայի, Ախտայի, Ապարանի, Բասարգեչարի, Բայազիտի, Դիլիջանի) մինչեւ այժմ դեռ բեկում չեն ապահովել մասսայական ցանքի ծաւալման գործում»: (Հասկցողը թող բացատրէ չհասկցողին...):

3. Սերմացուի զտումը տակաւին չէ աւարտած հանրապետութեան մէջ:

4. Կարգ մը շրջաններու մէջ ցանքը կը կատարուի «չզտուած եւ չախտահանուած սերմացուով»:

5. Ոչ կոնդիցիոն սերմացուն կոնդիցիոն սերմացուով փոխանակելու պլանը Հողժողկոմատի եւ Զագոտզեռնոյի յանցանքով կատարուած չէ. մինչեւ մարտի 25ը հազար տոննի դիմաց փոխանակուած է ընդամէնը 140 տոնն, կամ պլանի 14 տոկոսը»:

Ուրիշ կարգ մը զանցառութիւններ ալ արձանագրելէ վերջ, կառավարութիւնը կը յիշէ նաեւ «վնասարարութեան փաստեր», (սապոթաժ): Այսպէս, տեղ մը «տրակտորի մխոցի մէջ դրուել են ջարդուած օղակներ, տրակտորների պոմպերի մէջ խցկուել է փայտի կտորտանք եւայլն»:

Այնուհետեւ կուգան հրահանգներն ու պատժական տնօրինութիւնները, նոյնքան պայծա՛ռ հայերէնով:

Անշուշտ չէք սպասեր որ այդ մանրամասնութիւններն ալ շարենք:

Այս ամբողջ զեկոյցին մէջ, բուն հարցը այն է որ, գարնանացանը ուշացած է ինչպէս ամբողջ Խ. Միութեան, նոյնպէս Հայաստանի մէջ: Իսկ այս պարագան բուն դժգոհութիւն պատճառած ըլլալով կեդրոնին, ծայրագաւառները իրար անցած են, եւ քաւութեան նոխազներ կը փնտռեն:

Ինչպէս միշտ, այս առթիւ ալ չարիքին աղբիւրը հաստատուած կարգուսարքը չէ, բնի պարտադրուած, արուեստակեալ «պլան»ները չեն, այլ խեղճ ու կրակ մարդիկ, որոնց անունները կ'երեւան թ'ւ կառավարութեան որոշումներուն թ'ւ «Խ. Հայաստան»ի խմբագրականներուն մէջ:

Օրինակ, «Խ. Հայաստան»ի նոյն թուին խմբագրականէն կ'իմանանք թէ Կիրովականի շրջանին մէջ (Ղարաքիլիսէ) «չնայած կլիմայական նպաստաւոր պայմաններին, դեռ անհանդուրժելի դանդաղկոտութեամբ են յառաջ գնում վար ու ցանքը»: Ինչո՞ւ այսպէս,— մեղաւոր են երկու պաշտօնեաներ որոնք պէտք եղած միջոցները ձեռք չեն առած, հակառակ «բազմաթիւ նախազգուշացումների»:

Նոյն դիտողութիւնը Իջեւանի մասին, դարձեալ երկու պաշտօնեաներու մատնանշումով, մէկը՝ կուսակցական, միւսը՝ վարչական:

«Անտիրութիւն եւ անպատասխանատուութիւն» նաեւ Ախտայի մէջ, ուր մեքենական արօրներու ղեկավարները բացակայ են եղեր:

Աւելի փայլուն վիճակ մը չի ներկայացներ Լէնինականը, միշտ միեւնոյն պատճառներով: Իսկ Զանգեզուրի շրջանին մէջ, երեւան հանուած է ուրիշ թշուառութիւն մը.— «Սիսիանի մեքենատրակտորային կայանի տրակտորները կանգ են առել՝ նաւթամթերք չհասցնելու պատճառով»:

Ինչպէս կը տեսնէք, այս անտիրութիւնը նոր չէ որ սկսեր է. բայց մարդիկ նոր խելքի եկեր են, ահաբեկ՝ Մոսկուայի ազդարարութիւններէն: Եւ պարապ տեղը չէ որ «Խ. Հայաստան» իր խմբագրականը կը խորագրէ,— «Անել համապատասխան եզրակացութիւնները»: Այսինքն դաս առնել «մեր կուսակցութեան առաջնորդի եւ «Պրավդա»յի լուրջ նախազգուշացումներից»:

Վարէ եւ ցանէ համաձայն «պլան»ի,— ահա ինչ որ կը կոչուի հայկական անկախութիւն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ Կ'ՈՐՈՇԱՆ ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Գործակցութիւն բոլորին հետ, պայմանաւ որ...

Գերմանիոյ արտաքին նախարարին եւ Մուսոլինիի տեսակցութեան առթիւ, զարմանազան տեղեկութիւններ կ'երեւան միջազգային մամուլին մէջ: Ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է թէ շատ կարեւոր ծրագիրներ կը մշակուին Հռոմի մէջ: Դատելով իտալական թերթերու հրատարակութիւններէն, Իտալիա եւ Գերմանիա այլ եւս չեն ուզեր վերակենդանացնել Մուսոլինիի քառանդամ դաշինքը, միշտ խրտչելով բազմակողմանի կապակցութիւններէ: Բայց կ'ուզեն հասկցնել Փարիզի եւ Լոնտոնի թէ «Հռոմ - Պերլին առանցքը» պատուար մը, գոց դուռ մը չէ միւս պետութեանց համար եւ թէ իրենք պատրաստ են գործակցելու, ի խնդիր խաղաղութեան: Միայն թէ՝ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ տեսակէտով, Եւրոպայի մասին որ եւ է կարգադրութիւն պէտք է ինքնին կազմէ ահարկու եւ անսասան պատուար մը համայնավարութեան դէմ: Կ'ըսուի թէ երկու պետութիւնները այնքան վճռական են այս մասին որ, բացարձակ պայման պիտի դնեն, եւրոպական խորհրդակցութեան մը համար, երբ հրաւէր ուղղեն:

** Երեքշաբթի օր Իտալիոյ արտաքին նախարարը հացկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ իր գերման պաշտօնակցին: Այս առթիւ խօսած բաժակաճառին մէջ, կոմս Չիանօ շեշտեց թէ «Գերմանիա եւ Իտալիա կ'ուզեն գործակցիլ բոլոր պետութեանց հետ»: Իսկ ֆօն Նէօրաթ յայտարարեց.— «Գերմանական կառավարութիւնը համոզուած է թէ այն դժուարութիւնները որ տակաւին կը ցցուին բոլոր ժողովուրդներու վստահալից գործակցութեան դէմ, կրնան փարատիլ եւ պէտք է որ փարատին»:

ԱՆԻՇԽԱՆԱԿԱՆ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆ ՊԱՐՍԵԼՈՆԱՅԻ ՄԷՋ

100—150 մեռեալ եւ հարիւրաւոր վիրաւորներ

Երեքշաբթի օր արիւնալի խռովութիւններ ծագեցան Պարսելոնայի անիշխանականներուն եւ կառավարութեան կուսակիցներուն միջեւ: Անիշխանականները, ոստիկանները եւ պահակները կատաղի ճակատամարտի մը բռնուեցան քաղաքին փողոցներուն, ինչպէս եւ ուրիշ քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ: Վերջին լուրերու համաձայն, առաջին առթիւ սպաննուած են 100—150 հոգի, իսկ վիրաւորներու թիւը կարելի չէ հաշուել: Ֆրանսական հիւպատոսը ստիպուեցաւ օգնութիւն խնդրել ֆրանսական մարտանաւէ մը, որ նաւազներ ցամաք հանեց, հիւպատոսարանը պաշտպանելու համար: Քաթալոնիոյ նախագահը եւ կառավարութեան անդամները թախանձագին կոչեր ուղղեցին ձայնասփիւռով, որպէսզի կռիւները դադրեցնեն եւ բոլորը միանան ֆաշականութեան դէմ: Ձայնասփիւռ ճառերէն մէկուն մէջ բանախօսը կը խնդրէ «դադրեցնել փողոցներէն վազող արեան հեղեղները»:

Սահմանագլուխ հասած լուրերու համաձայն, կառավարութիւնը յաջողած է զսպել խռովութիւնները, սակայն ուրիշ լուրեր կ'ըսեն թէ անիշխանականները յաջողած են գինաթափ ընել Պարսելոնայի ոստիկանութիւնը:

Անիշխանականներու եւ կառավարութեան միջեւ պայքարը կը շարունակուի Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմին սկիզբէն ի վեր: Երբ Սպանիոյ կառավարութիւնը Վալենցիա փոխադրուեցաւ, հարաւային Քաթալոնիոյ անիշխանական կոմիտէները մաքրուեցան, բայց հիւսիսային Պարսելոնայի շրջանը մնաց անոնց իշխանութեան տակ:

** Կռիւները կը շարունակուին մասնաւորապէս Պիլպաոյի ճակատին վրայ: Ապստամբները երկու նոր յաջողութիւններ կը ծանուցանեն, իսկ հանրապետականները կ'ըսեն թէ ապստամբներուն յառաջխաղացութիւնը կասած է:

Մարոնիներու պատրիարքը Հռոմի մէջ

Գերապայծառ Արիտա, 375.000 Մարոնիներու պատրիարքը, Հռոմ հասաւ մայիս 4ին, ընկերակցութեամբ Անտիոքի եւ Դամասկոսի արքեպիսկոպոսներուն, ինչպէս եւ աշխարհական եւ եկեղեցական հետեւորդներու: Մինչեւ կայարան դիմաւորելու գացած էին նաեւ Վատիկանի ֆրանսական դեսպանը եւ բազմաթիւ հայ, յոյն եւ ուրիշ արեւելքցի կղերականներ: Իտալական կառավարութեան կողմէ ներկայ էր Պէյրութի հիւպատոսը: Զօրախումբ մը զինուորական պատիւներ ընծայեց, մինչ նուագախումբը արքայական եւ ֆաշական քայլերգները կը հնչեցնէր: Այս կարգի պատիւները մինչեւ հիմա վերապահուած էին միայն կարդինալ - նուիրակներուն: Երբ Սուրիոյ պատրիարքը, Տապուռնի, Հռոմ եկաւ 1936ին, այսպիսի պատիւներ չեղան: Այնպէս որ, շատեր կը կարծեն թէ իտալական կառավարութիւնը ուզած է քաղաքական ցոյց մը կատարել ֆրանսական հոգատարութեան շուրջ:

Մարոնիներու պատրիարքը երէկ ընդունուեցաւ Պապին կողմէ:

Մեթրոյի գիները կ'աւելնան

Քաղաքապետական խորհուրդը երեքշաբթի ամբողջ օրը վիճաբանելէ վերջ, երկու տարբեր որոշումներ տուաւ մեթրոյի գիներու յաւելման մասին: Առաջին որոշումը կը տրամադրէ.— Բ. կարգի տոմսակներու գինը բարձրացնել 80 սանթիմի, եւ Ա. կարգը՝ 1.30, երթեւեկ Ա. կարգ՝ 1.90, Բ. կարգ՝ 1·5 հաւաքական տոմսերու համար՝ 10 սանթիմ:

Երկրորդ որոշումին համաձայն, եթէ հանրակառքերու գիները աւելնան, մեթրոյի սակերը պիտի ըլլան,— Բ. կարգ 90 սանթիմ, Ա. կարգ 1.40, երթեւեկ Ա. կարգ 2 ֆր., Բ. կարգ 1.15. հաւաքական տոմսակներու համար 25 ս.: Այն ուղեւորը որ Ա. կարգի վակոն մը կը մտնէ Բ. կարգի տոմսակով, պիտի վճարէ 10 սանթիմ աւելի: Իբրեւ փոխարինութիւն բազմանդամ ընտանիքներու, որոշուեցաւ 250 ֆր. նպաստ յատկացնել 3 զաւակի տէր հայրերու, եւ 50 ֆր., անկէ աւելի եղած իւրաքանչիւր զաւակի համար:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՆՉԵ՞Ր, ԻՆՉԵ՞Ր ԳԻՏԵՆ

Ատենէ մը ի վեր ռամկավար մամուլը ասպետակա՛ն պայքարի մը ձեռնարկած է խորհրդային - բոլշեւիկեան ճակատին դէմ, անշուշտ ազդուելով Մոսկուայէն մինչեւ Երեւան կատարուած «մաքրագործումներէն»:

Ազդանշանը Ամերիկայի Պայքարը տուաւ, եւ Եգիպտոսի Արեւն ալ բաւական ծամծմելէ վերջ, իր կարգին քարը հանեց լեզուին տակէն:

Առաջինը այնքան ալ զարմանալի չէր: Նախկին վերակազմեալներ, քիչ մըն ալ պատուելիներ են որ կը վարեն Պայքարը:

Իսկ միւսը ուրի՛շ բան է:

Պատմութիւնը կ'ըսէ թէ Արեւի խմբագիրն էր, որ դեռ 1924—25ին, ձեռնարկեց «Հօմ»ը «Հօկ»ի վերածելու, թէ ան էր որ տարիներով սիլի - պիլի խաղաց կարմրուկներու հետ եւ Երեւանի թմբուկը զարկաւ ճաթեցնելու աստիճան, թէ ան էր որ երկու ամիս Հայաստան մնաց եւ գիրք մըն ալ գրեց, իբրեւ բացասական երեւոյթ գտնելով միայն ... արտաքնոցները, թէ ...

Արդ, այս «վստահելի»ն խմբագրականներու շարք մը սկսած է, «Արդարութիւնը ամէն բանէ վեր», ապացուցանելու համար հետեւեալ «ճշմարտութիւնները».—

1. Խ. Հայաստանի միակ անկեղծ բարեկամը ռամկավար կուսակցութիւնն է:

2. Արտասահմանի եւ Հայաստանի կապերը կը խզուին, երբ ռամկավարները չըլլան:

3. Երեւանի Ամատունիները ի զո՛ւր «իմպերիալիստական եւ ֆաշիստ պետութիւններու գործակալ» կը նկատեն ռամկավարները, չփոթելո՛վ Դաշնակներուն հետ:

Այս ոչինչ: Երրորդ խմբագրականին մէջ, պարզելով «արտասահմանի հայ համայնավարներուն կատարած տխուր դերը», թերթը ձեռնհասօրէն կը լուսաբանէ Շահվերդեաններու, Արսէն Եսայեաններու, Երզնկեաններու, Ալազաններու եւ միւսներու դէմ սարքուած հալածանքներուն բուն գաղտնիքը:

Ահա կարդացէք (Արեւ, 28 ապրիլ).

— «Արտասահմանի հայ համայնավարները առողջ չեն բաւականանար: Անոնցմէ շատեր (եթէ ոչ բոլորը) թափթփուկները ըլլալով զանազան հայ կազմակերպութեանց եւ ոմանք՝ իրենց կեանքին մէջ հազար գոյն փոխած, ինքզինքնին հաւատարիմ եւ վստահելի ներկայացնելու համար ցոյց կուտան արտակարգ եռանդ եւ Հայաստանէն արտասահման եկած ո եւ է անձի շուրջը կը լարեն լրտեսական ցանց մը, զայն «հսկողութեան տակ» առնելով եւ անոր ամէն մէկ արարքը, այս ու այն անձին հետ տեսակցութիւնը նօթագրելով եւ «ժուռնալ» հասցնելով հոն ուր պէտք է: Գիտենք մօտէն, թէ Փարիզ եկած գացած Հայաստանի ներկայացուցիչները ինչպիսի նեղ դրութեան մէջ դրուած են երբեմն: Գիտենք նաեւ թէ մասնաւորապէս Պ. Դ. Շահվերդեանի մասին ինչպիսի «տօսիէ» մը կազմուած է Փարիզի մէջ, «տօսիէ» որ ապահովաբար սահմանուած էր ֆրանս. կոմունիստական կուսակցութեան խողովակով փոխանցուելու Մոսկուայի Գ. Միջազգայինին լրտեսական ճիւղին: Արտասահմանէն Մոսկուայի վրայ թափուող զանգատներն ու բողոքները կրնան երբեմն նկատի չառնուիլ, բայց երբ կասկածանքի մթնոլորտ մը կը ստեղծուի եւ իրարու ետեւէ կ'իյնան Ռուբէքներէն մինչեւ Րիքովները, այն ատեն, այդ «քնացած» «տօսիէ»ները կ'արթննան եւ ռումբի մը նման կը պայթին Հայաստանի կուսակցական ղեկավարութեան գլխուն»:

Այս ծանրակշիռ գաղտնիքը գիտնալէ յետոյ, չա՞րժեր ռամկավար վերթերուններու պատուիրակութիւն մը դրկել Մոսկուա, որպէսզի ուրիշ «քնացած» տօսիէներ չարթննան եւ նոր ռումբեր չպայթին Երեւանցիներու գլխուն:

ՎԱՀԷ

Զինուորագրութեան խնդիրը Սէնթ էթիէնի մէջ

Երէկ հետեւեալ նամակը ստացանք Սէնթ էթիէնի Ազգ. Միութենէն, մայիս 4 թուականով.— Գաղութիս հայ զինուորցուներուն համար քանի մը օրէ ի վեր կոչ կը ղրկուի զինուորագրութեան գրասենեակէն, հետեւեալ բովանդակութեամբ.— «Այո կամ ոչ, պատասխանի կը սպասենք: Եթէ պիտի ընդունիք զինուորութիւնը առաջին օրէն իսկ նաեւ պիտի ընդունուի ձեր հպատակութիւնը»: Կ'աւելցնեն նաեւ որ «կրնաք ձեր կեդրոններէն, միութիւններէն խորհուրդ առնել եւ ըստ այնմ շարժիլ»:

Ուստի կը խնդրուի ձեզմէ բացատրել թէ օրէնքը ի՞նչպէս կ'տրամադրէ, կամ ի՞նչ դիրք պիտի բռնեն զինուորցուները:

ԽՄԲ.— Օրէնքին բոլոր տրամադրութիւնները օրը օրին եւ լայնօրէն հրատարակած ըլլալով, շատ կարճ պիտի ըլլայ մեր պատասխանը.— ՊԷՏՔ Է ԸՆԴՈՒՆԻԼ ՀՐԱՒԷՐԸ ԵՒ ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԻԼ:Մեզի համար նորութիւն է զօրակոչի այդ ձեւը: Կը խնդրենք խմբագրութեան դրկել օրինակ մը՝ գրաւոր կոչէն:

Սանճաքի խնդիրը, Հայերը եւ Արաբները

«Ալիֆ»ի տնօրէնը անցեալ շաբթու տեսակցութիւն մը ունեցած է Սուրիոյ կրթական եւ դատական նախարարին՝ Տոքթ. Ապտիւլրահման Քէեալիի հետ: Նախարարը հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է Սանճաքի հարցին եւ Հայերու բռնած դիրքին առթիւ.

— «Այժմ Ֆրանսա քաղաքական պայմաններու բերումով աւելի կորովի կերպով կը պաշտպանէ մեր իրաւունքները: Ինչպէս յայտնի է, մենք չէինք ընդունած Ժընեւի մէջ գոյացած համաձայնութիւնը: Հետեւաբար յոյս ունինք որ ի նպաստ Սուրիոյ վերջանան Ժընեւի բանակցութիւնները: Մենք շատ գոհ ենք Հայերէն, որովհետեւ անոնք Սանճաքի խնդրին առթիւ արի (մէրտ) կեցուածք մը ունեցան եւ լայնօրէն գործակցեցան մեզի, կատարեալ անկեղծութեամբ նուիրուելով սուրիական տեսակէտին: Սանճաքի մէջ Հայերու եւ Արաբներու գործակցութիւնն ու եղբայրակցութիւնը վերջին ծայր գոհ ձգած է մեզ եւ նոյն իսկ ֆրանսական ու Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակներուն վրայ շատ լաւ տպաւորութիւն թողած է: Թուրք թերթերը իրենց ուզածին պէս կրնան գրել Հայերու մասին, վստահ եղէք հաւատացող չըլլար, որովհետեւ Արաբները շատ լաւ ճանչցած են Հայերու անկեղծութիւնն ու հայրենասիրութիւնը եւ այլ եւս չեն կրնար հաւատալ նման յերիւրանքներու: Հիմա կը մնայ օտար շրջանակներու հասկցնել թէ Հայերն ու Արաբները իրարու հետ շատ լաւ են եւ թէ անհիմն են թրքական թերթերու չարամիտ հրատարակութիւնները»:

*** Նոյն աղբիւրին համաձայն, բազմաթիւ թրքական գործակալներ ձերբակալուած են Սուրիոյ մէջ, գլխաւորաբար սահմանագլուխին վրայ: Սուրիական կառավարութիւնը մասնաւոր հրահանգներ ուղղած է բոլոր նահանգապետներուն, որպէսզի խիստ միջոցներ ձեռք առնեն թրքական քարոզութեանց դէմ:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

«ԶՕՐԱՇԱՐԺ ԱԶԳԱՅԻՆ ՈՒԺԵՐՈՒ»

Թուրքիան, իր բանակի զօրացման համար վերջերս քուէարկեց նաեւ օրէնք մը՝ «ազգային ուժերու զօրաշարժ»ի մասին :

Համաձայն այդ օրէնքին, Թուրքիա իր խաղաղութեան շրջանի գործօն բանակը պէտք է օժտէ մարզուած ու պատրաստուած նոր ուժերով : Լրացնէ հրամանատարական կազմը, բայց մանաւանդ ընդհ. սպայակոյտը: Հաղորդակցութեան համար պէտք է ստեղծէ մարմիններ, ներքին պարենաւորման համար միջոցներ ձեռք առնէ, ազգային ոգին բարձրագոյն աստիճանին վրայ պահէ, ճարտարարուեստին թերին՝ պատերազմական առաջադրութեամբ՝ լրացնէ, արտաքին ու ներքին առեւտուրի չահագիտութիւնը վերցնէ՝ բանակին ու ժողովուրդին պէտքերը կարենալ գոհացնելու համար: Դրամը ամուր պահելու աշխատի, կազմակերպէ երկրագործական արտադրութիւնը եւ սպառումը՝ առ հասարակ :

Ուրեմն, ազգային բոլոր ուժերու զօրաշարժ ըսելով, պէտք է հասկնալ երկու գործունէութիւններ: Առաջինը անոնց համար, որոնք ճակատ պիտի երթան եւ պիտի գործեն զինուորական արուեստի սկզբունքներու համաձայն, իսկ երկրորդը անոնց համար, որոնք պիտի մնան ներսը ու պիտի ջանան ապահովել յաղթանակը՝ բարոյական ու նիւթական տեսակէտէ, չարժման մէջ դնելով պետութեան բոլոր ուժերը :

Պարզ է, որ այս ծրագրեալ պայքարին համար օրէնքի մը քուէարկումը բաւական չէ: Տարիներ հարկ են, այդ գործը կազմակերպելու, ձեւի դնելու, երկիրը ամբողջական զօրաշարժի մը պատրաստ եւ ընդունակ դարձնելու համար :

Թուրքիա սպառազինումի դետնին վրայ ունի անպատեհութիւն մը :

Կարելի չէ ժխտել թէ ան զինուած է: Ու կը զինուի, չարունակ : Բայց, խնդիր է թէ, սպառազինումի այս յարատեւութիւնը ուժերու ինչ աստիճանի վատնում կը պատճառէ Թուրքիոյ, եւ թէ այս խելայեղ արշաւին որքան ատեն կրնայ տոկալ: Վասն զի, կասկած չի կրնար ըլլալ այն մասին թէ՝ պետութիւններու այս սպառազինումի անօրինակ թափը զգալապէս պիտի տկարացնէ զիրենք ու, ամէնէն երկար պիտի կարենայ չարունակել այն որ ամէնէն աւելի կրնայ եւմապէս տոկալ :

Թուրքիա այդ մրցումին դժուար թէ կարենայ մինչեւ վերջ մասնակցիլ : Անիկա պիտի նմանի այն վազողին, որ որոշ տեղ մը ուժգին թափով կը վազէ ուրիշներու կողքին, բայց ատեն մը յետոյ կը ստիպուի քայլերը նուազեցնել, որովհետեւ չունչը կը բռնուի :

Երկրորդ դժուարութիւնը այն է իրեն համար, որ զինական արհեստագիտութիւնը օրէ օր զգալապէս կը փոխուի: Մեքենան յարատեւօրէն կը կատարելագործուի, ու մարդկային միտքը ամէն օր կը հնարէ նորը, որ անարժէք կը դարձնէ կամ երկրորդական գծի վրայ կը դնէ այն, որ դեռ երէկ, նկատուած էր լաւագոյնը: Անիկա մեծ մտահոգութիւն մըն է անոնց համար որ կը ձգտին օրուան ամենակատարեալ մեքենան ու միջոցը ունենալու, իսկ ատիկա կը պահանջէ ամէն օր ձեռք զարնել նորին, ունենալ զայն, նոր պիտանի յատկացնել անոր :

Երբ բանակի կամ զինուորական ուժի մասին կը խօսինք, անհրաժեշտ է որ նկատի ունենանք քանի մը պարագաներ եւս :

Կ'ակնարկենք այն քաղաքական յարաբերութիւններուն ու կապերուն, զորս Թուրքիա ձեռք է ձգած եւ որոնք կը նպաստեն իր զօրութեան :

Ատոնց առաջինը այն բարեկամական շրջապատն է, զոր ստեղծած է Թուրքիան իր սահմաններուն վրայ, — Ռուսիա, Իրան, Իրաք, Սուրիա (չհաշուելով Սանճաքի վէճը): Կը մնան երկու ճակատներ, Միջերկրականեան եւ Պալքանեան, որոնք երկուքն ալ վրդովիչ են իրեն համար՝ նոյնիսկ հակառակ տրուած հաւաստիքներուն :

Երեւակայեցէք պահ մը որ Թուրքիա, իր այդ ընդարձակ սահմանագիծերով, շրջապատուած ըլլար հակառակամադիր պետութիւններէ : Հասկնալի է թէ որքան դժուար ու գրեթէ անկարելի պիտի ըլլար, իր սահմաններուն հետ համեմատած տըկար իր ուժերով՝ իր շրջապատին դէմ կենալ: Թուրքիա ընդարձակ սահմաններ ունենալով հանդերձ, անոնց ամբողջութիւնը պահպանելու մտահոգութիւնը չունի: Նոյնիսկ բարեկամներ ու զինակիցներ ունի հոն : Ասիկա իրեն համար առաւելութիւն մըն է, որուն չատ կառչած է ինք :

Պաշտպանութեան տեսակէտէ պզտիկ առաւելութիւն մը չէ՝ իրեն համար՝ Մոնթրէօյի մէջ Նեղուցներու ամրացումի մասին իր ձեռք ձգած արտօնութիւնը: Նախ՝ ռազմական տեսակէտ: Եւ, երկրորդ, քաղաքական:

Վասն զի, չմոռնանք որ Թուրքիա այժմ ունի քաղաքական չատ նպաստաւոր դիրք մը, որ արդիւնք է իր աշխարհագրական դիրքին: Այս վերջին պարագան եւս հարկ է դասել իր ռազմական արժէքներու կարգին, այն մտքով, որ, նոյն դիրքի բերումով, իր բարեկամութիւնը կամ զինակցութիւնը կը փնտռուի, թէեւ, միանգամայն, նշաւակ կ'ըլլայ ցանկութիւններու եւ հակամարտութեանց :

Ուրեմն,— զօրաւո՞ր է Թուրքիան :

Այո եւ ոչ :

Այո, որովհետեւ այժմու Թուրքիան աւելի ուժեղ, աւելի պրկուած, աւելի ուշադիր, աւելի փնտռուած ու կարգապահ է, քան նախկին Թուրքիան:

Ան զօրաւոր է, օրինակ, Յունաստանէն, Իրաքէն, Իրանէն, Սուրիայէն եւայլն: Ուրեմն, իր անմիջական շրջապատին հետ բաղդատելով, զօրաւոր է, տակ՝ քաղաքական ազդեցութիւններ ունենալու, նոյնիսկ դառնալու առանցք՝ խմբաւորումներու,— ինչ որ կը ձգտի ըլլալ, օրինակ, Իրաք, Աֆղանիստան, Իրան եւ Թուրքիա խմբաւորումին մէջ :

Բայց, չմոռնանք, որ Թուրքիա տկար հաշիւներ եւ հետեւաբար բախումի հաւանականութիւն չունի բոլոր այդ պետութիւններուն հետ՝ որոնցմէ, անջատ անջատ, զօրաւոր է ինք: Ապա ուրեմն, իր այդ ուժը, — որ մեր ուշադրութիւնը կը գրաւէ, կը տպաւորէ մեր վրայ, իր ամբողջական գոյութեան տեւականացումին երաշխիք մը ըլլալու մտածումին կամ նոյնիսկ համոզումին կը մղէ մեզ, — հնարաւորութիւն պիտի չունենայ ինքզինքը արժեցնելու, տրուած ըլլալով որ, ինչպէս ըսինք, պատճառներ չունի անոնց հետ չափուելու :

Եւ սակայն, Թուրքիա, աշխարհագրական սահմաններէն զատ, ունի նաեւ քաղաքական սահմաններ: Անգամ մը խօսեցանք այդ սահմաններու մասին: Ըսինք թէ, հակառակ իր խաղաղասիրութեան, ան հարկադրուեցաւ իր քաղաքական շրջագիծը աւելի լայնցնել, քան արդէն իսկ չատ լայն աշխարհագրական սահմանները : Թուրքիա ջանաց քաղաքական սահմաններու ընդլայնումով (ուխտ, զինակցութիւն եւայլն), իր աշխարհագրական սահմանները պահպանել :

Բայց, ատկէ իսկ ծնաւ իր զօրութեան չափանիշին նուազումը :

Նախ, որովհետեւ, իբրեւ հետեւանք ատոր, Թուրքիա, կարելի է վստահաբար ըսել, անկարող պիտի ըլլայ պաղպաղ մեծ բախումէն անմասն մնալ: Այդ ուղղութեամբ քամալական Թուրքիան, երեւան գալիք դէպքերուն առջեւ, բնաւ տարբերութիւն պիտի չունենայ Օսմանեան կայսրութենէն :

Երկրորդ, Թուրքիա իր նոյնիսկ մասնակի բախումին ատեն իր դէմ կը նախատեսէ իրմէ աւելի զօրաւոր ուժ:

Զմտադրէնք մէկը կամ միւսը : Քաղաքական կեանքը տարօրինակ խաղեր ու չեղումներ ունի : Դէպքերը այնպէս մը կը դասաւորուին, երբեմն, որ ամէնէն մեծ քայլ մը կրնա՞յ յանկարծ կասիլ կամ ետ նետուիլ: Այսուհանդերձ, Թուրքիոյ այդ աստիճան սպառազինուիլն ու այդքան արագ թափով պատրաստուիլը կը մատնէ որ ինք հաւանական կը գտնէ իր այդ ուժին ապաստանելու հաւանականութիւնը :

Արեւելքէ՞ն կուգայ, հարաւէ՞ն, Միջերկրականէ՞ն, թէ Պալքաններէն, — քամալական Թուրքիան ապահով չի զգար ինքզինքը: Իր սպառազինութեամբ ան լռելեայն կը խոստովանի թէ ստիպուած է դիմադրաւել ուժ մը:

Ուժ մը, սակայն, որ իրմէ աւելի զօրաւոր պիտի ըլլայ :

Ահա այդ մտահոգութիւնը ունի Թուրքիան:

Ու ինք ինչքան ալ կը սպառազինուի, կը թուի թէ դարձեալ ինքզինքը աւելի տկար կը զգայ, քան այն, որուն հետ, յանուն իր հողերուն, չափուելու կը հարկադրուի — մասնակի թէ ընդհանրական կռուի մը ատեն :

Այդ է պատճառը, որ Թուրքիա տկար է ու տկար կը զգայ ինքզինքը՝ հակառակ իր պիրկ ու զինեալ բանակին …

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով :

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԱՌԱՋԻՆ ԾԻԾԵՌՆԱԿԻՆ ՀԵՏ

Առանց ձեւակերպութեան, յոյժ պարզօրէն, ի վիճակի եղայ այս տեսակցութիւնը սարքելու: Երբ խնդիրը մայրաքաղաք հասնող ականաւոր եւ հռչակաւոր անձնաւորութիւններու վրայ ըլլայ, գործը աւելի դժուար է: Առաջուց պիտի ճշդես հասկնաս, թէ ուր պիտի իջնեն, քաղաքին կեդրոնի մեծ հիւրանոցներէն մի՞ն, թէ պարոնները մտադիր են արուարձան անցնելու: Յետոյ, երբ ժամը հնչէ եւ կոճկուելէ վերջ յաջողիս ներկայանալ, պիտի հարցնես իրենց տպաւորութիւնները քաղաքին մասին, իրենց ծրագիրներուն մասին: Անոնք ալ կը պատասխանեն դիւանագիտական վերապահութեամբ, երբեմն ալ իրաւ է թէ չատ բաց սիրտով, մանաւանդ երբ գտնուին միմիտ վիճակին մէջ, որ պատահաբար դիւանագէտներուն է : Եթէ ակնարկուած նշանաւոր անձնաւորութիւնները թատրոնի կամ սինէմայի աստղեր ըլլան, կրնաս կանխաւ, առանց տեսակցելու, գրի առնել անոնց տպաւորութիւնները մայրաքաղաքին վրայ, որոնք ապահովաբար հետեւեալ կերպով կ'ըլլան.— «Շատ ուրախ եմ, կրկին ինքզինքս գտնելով այս քաղաքին մէջ, որ տիեզերքի ամէնէն գեղարուեստագէտ եւ ամէնէն համակրելի հանրութիւնը կը պարունակէ »…

Բայց ծիծեռնակները այս աստիճան մտերիմ չեն: Ընդհակառակն, քիչ մը մարդատեաց, մարդէ խրտչող են: Ասկէց զատ, անկարելի է որ կանխաւ գիտնաս թէ ուր կ'իջնեն, երբ քաղաք մտնեն: Մանաւորապէս, այս պարագան ճիշդ է առաջին ծիծեռնակին համար: Ան այնպէս է ինչպէս սէրը, բանաստեղծ Ֆրիտրիխ Հալմի հընարոյն սահմանումին համաձայն .— Սէրը կուգայ, հո՛ն է, ահաւասիկ: Բայց եկա՞ւ արդեօք, թէեւ երկար ատենէ ի վեր եկած պէտք է ըլլայ :

Սակայն այս չաբթուան մէջ աղուոր ու հոգմախաղաղ օր մը, ձեր աշխատակիցը քաղաքին հարաւային չըջապատին կողմը յամառ թափառումի մը չնորհիւ, վերջապէս պատեհութիւնը ունեցաւ առաջին ծիծեռնակը դիմաւորելու: Ամայի ամարանոցի մը կարկառուն կտուրին տակ նստած էր, կծկտած ու սարսափահար: Կ'աշխատէր անձրեւէն ճմռթկուած իր արդուզարդը կտուցին չարժումներով կարգի կանոնի բերել դարձեալ: Մարդ պէտք չէ բնաւ խանգարէ տիկին մը այդ վիճակին մէջ— բնականաբար, առաջին ծիծեռնակը եւ ամէնքէն հետաքրքիր անպայման էգ մը կ'ըլլայ — բայց, միւս կողմէ, վայրկեանը եւ երկնասաստ մօտալուտ փոթորիկը պէտք էր նկատի առնել եւ գործի սկսիլ: Ուստի խօսակցութիւնը ընթացք առաւ խոյոյն.

— Արդէն երեք չաբաթ առաջ պէտք չէ՞ր որ եկած ըլլայիք:

— Այո, Թոփչքի հնագոյն յատակագծի համեմատ այդպէս պէտք էր ըլլար: Ի՛նչ բարի էին այն ժամանակները երբ տակաւին դարուն գոյութիւն ունէր: Բայց դուք ալ թերեւս գիտէք որ չատո՛նց անցած է այդ չրջանը: Երբ բնութիւնը այսքան կը յապաղի, չարժեր որ մենք ճշդապահ ըլլանք: Հաճելի բան չէ անչուշտ պաղպաղակ եւ հարբուխոտ Միջին Եւրոպայի մէջ կանուխէն գալ բոյն դնել :

— Գոնէ հաճելի անցուցի՞ք ձմեռը:

— Շնորհակալութիւն ձեր հոգածութեան համար: Քիչ մնաց կը սառէինք վերին Իտալիոյ եւ Ռիվիէրայի մէջ: Անկէց առաջ Եգիպտոս էինք: Նախ ըսեմ որ հարուստ ու առատ նախաճաշի երկիրն է Եգիպտոս, ամէն կողմ փչրանք եւ մնացորդ լեցուն է: Շատ բարի եւ սքանչելի ալ ժողովուրդ մը :

— Հոս մեր քաղաքին մէջ ի՞նչ տեսնել եւ կամ ի՞նչ մտադիր էք ընել:

— Բնականաբար ընտանեկան օճախ կը փնտռեմ, հովանաւոր պարտէզներ, բարեացակամ խոհարարուհի, բարեխիղճ մանուկներ եւ գիրուկ որդեր:

— Թերեւս բախտաւոր ըլլաք որդերու մասին, բայց մարդիկը անոնց չափ գիրուկ չեն: Ուստի, այժմէն անանկ խոշոր յոյսեր մի ունենաք հարուստ առատ կերակուրներու փչրանքի եւ մնացորդի համար: Հիմա այլ եւս մեր քաղաքին մէջ առաջուան պէս ոչ նախաճաշ կ'ընեն ոչ ճաշ: Ոմանք խիստ պահեցողութեամբ կ'ապրին, որպէսզի գիրութիւննին թօթվեն, ուրիշներ ալ որպէսզի պիւտճէին բայը չատ չգիրնայ … Բայց ձեր պատուական ընտանիքին որպիսութիւնը չը հարցուցինք: Ի՞նչպէս է: Պիտի գա՞յ ան ալ քիչ ատենէն:

— Այս պահուս բնաւ չփում չունիմ մարդուս հետ: Կ'երեւի կէս ճամբան պարտաւորուեցաւ մնալ իր զաւակներով: Երանի թէ ես ալ մայրիկիս խօսքը մտիկ ըրած ըլլայի: Խեղճ կինը հազար անգամ ազդարարեց որ անանկ թեթեւսօլիկութիւն չընեմ եւ կանուխէն մինակս չթռիմ, եւ ձգեմ հասնողներէն առաջինը ըլլալու յաւակնութիւնս :

— Բայց խորհեցէք թէ քանի քանի մարդիկ անհամբեր ձեզի կը սպասէին: Առաջին ծիծեռնակը, որ տակաւին միշտ նշան է, թէ օդերը պիտի աղուորնան: Որքան որ հիմա ոչ գարուն ունինք, ոչ ամառ, բայց ձեր տեսքը աւելի ուրախ, աւելի լաւատես կ'ընէ մեզ, գոնէ կը սկսինք — ձեզ տեսնելով— ամառնային ծրագիրներ պատրաստել: Հիմա չէ՞ք հաւատար որ վերջապէս լաւագոյն օրեր պիտի գան:

Քնքուչ ծիծեռնակը կտուրին տակ կասկածոտ սկսաւ չորս կողմը նայիլ.

— Կարծեմ թէ հիմա կրկին պիտի անձրեւէ … եւ սաստիկ :

— Ներողութիւն, սիրելի ծիծեռնակ, եթէ օդերը չարունակ լաւ երթան, քաղաքական երկինքն ալ նոյնքան պիտի պայծառանա՞յ արդեօք …

Բար լռութիւն սովորական չաղակրատ ծիծեռնակէն, որ սկսաւ թափթփել, թօթափել իր փետրախուրձը :

— Ըսէք, Տիկին Ծիծեռնակ, ծիծեռնակեան շրջանակներուն մէջ հաւատք կա՞յ, վստահութիւն կա՞յ արդեօք անվրդով խաղաղ եւ գեղեցիկ ամառուան մը համար, որուն այնքան ստիպողաբար կը կարօտի բովանդակ մարդկութիւնը, կազդուրուելու համար:

Ծիծեռնակը կտուրին նեղ միջոցինանկիւնները ծածկեց լայն բանալով իր թեւերը, կասկածոտ աչքը միշտ քօղածածուկ փետուրներուն տակ: Փոխանակ իմ այս հարցումիս պատասխանելու եւ ուղղակի, ծիծեռնակը կ'ուրձքէն փրցուց իր տարերային բընազդը եւ ճռուողեց ֆիվիթ, ֆիվիթ, եւ մէկ ճիգով կծիկը դրաւ, կտուրին տակ ապշահար թողլով զիս :

Ձեր աշխատակիցը, իմաստունի ձեւեր առնելով, պահիկ մըն ալ կեցաւ հոն ինքնամփոփ, այն տպաւորութեան տակ, թէ տեսակցած է բարձրաստիճան դիւանագէտի մը հետ …

***

Գերմ. թարգմ.

ՀԱ՞Յ Է ԹԷ ՊԱՐՍԻԿ

(Բաց նամակ · օրինակը՝ Փրանս. բէն թերթին ուղղուած)

Յարգելի տնօրէնութիւն «Փօկրէ» օրաթերթի, Լիոն. — Իբրեւ յարատեւ ընթերցող մը ձեր թերթին, եւ խմբագրի արուեստիս հին ոգին չարժած, կը համարձակիմ ըսել ձեզի անկեղծօրէն եւ առանց ո եւ է քինախնդրութեան, թէ ապչեցուցիչ է արդարեւ որ ոեւէ յիչատակութիւն չըրիք, երեք օրէ ի վեր, թէ ո՞ր ազգութեան պատկանի նչանաւոր ՀԱՅ նկարիչ Սարգիս Խաչատուրեան, որուն նկարները երէկուընէ (Մայիս 2) ի վեր կը զարդարեն Միւզէ Կիմէի պատերը: Այս ոչ-յանձնարարելի զանցառութիւնը կը բարդուի, դժբախտաբար, այնքան ուրիչներու վրայ ձեր թերթին մէջ: Տակաւին վերջերը, Փօկրէ բերնէն չհանեց ամենադոյզն բառ մը իսկ ուրիչ հայ մեծանուն անձնաւորութեան մը, անհամեմատ արուեստագէտ Վարդան Մախոխեանի ո'չ կեանքին, ոչ մահուան վրայ: Ան մեռաւ Նիս, ուր կը բնակէր երկար տարիներէ ի վեր, չրջապատուած ամէնուն պատիւով ու յարգանքով: Մընաց որ, Փարիզի, Նիսի եւ Մարսէյլի թերթերը յետ մահու գովեստներ հիւսեցին, ուսումնասիրութիւններ հրատարակելով անոր գեղարուեստին եւ ծովանկարչական հանճարին վրայ:

Ձեր զանցառութիւնը անով աւելի ցաւալի եւ անպատեհ է, որովհետեւ ձեր սովորական մեթոտը չէ կամ ձեր կողմէ ամէնուն համար կիրարկուած չափը չէ այն: Դուք ընդհանրապէս Ֆլամանին Ֆլաման, Հօթէնթոյին Հօթէնթօ, Հրեային Հրեայ, Քրիստոնէին Քրիստոնեայ կ'ըսէք: Եւ արդարեւ, յոյժ ճշմարիտ, եթէ նոյն այն մեթոտը գործադրուէր առանց որ եւ է կողմնակալութեան: Մատաղատի Հայ պատանի մը, պիտի ըսէի՝ տղեկ մը, անցեալները Լիոնի մէջ ջուրերէն փըրկեց իրմէ աւելի մեծ երեք մարդկային էակներ: Դուք այս իրողութիւնը պատմեցիք առանց «գործիչը» իր բուն անունով անուանելու, հակառակ անոր որ ձեր ձեռքն ալ ունէիք անոր ինքնութեան թուղթը: Ասիկա չենք կըրնար բնաւ վերագրել ձեր կողմէ գեղարուեստագէտ Խաչատուրեանի ազգութեան անգիտութեան: Խաչատուրեան Փարիզ է այս միջոցիս: Կը խորհիմ որ լիուլի տեղեակ էք այս մասին, քանի որ անոր իւղաներկերուն մանրամասնութիւնները կուտաք եւ զանց կ'ընէք, նոյն իսկ, յիչատակութիւնը սա արձանագրութեան — Ջուլֆա — Հայկական գիւղ, զոր կարդաց անչուշտ հիացումով Թանգարանին բացումը կատարող մեծանուն մարդը, էրիօ:

Ներեցէք ինծի որ եզրակացնեմ, թէ այսպիսի իրերու պատչաճութեան ձեր չափը չունի միշտ միեւնոյն դիւրահաղորդ եւ աննպաստ փութկոտութիւնը ի մասին հայկական իրերու: Անկէց, թէ Խաչատուրեան պարսկական տեսարաններ վերարտադրած է, իրա-

---

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ԱՒԵՏԻՍ ՊԻՉԵԱՆ *(Կիւմիւշխանեցի Աւօ)*

Աւետիս Պիչեանը ծնած է 1867 կամ 68 թուականին Կիւմիւշխանէ քաղաքի մէջ, որ կը գտնուի Տրապիզոնի եւ Բաբերդի ճանապարհին վրայ, վերջինէն դէպի հիւսիս :

Գողաւոր լեռներու մէջ նստած Կիւմիւշխանէի դիրքը անառիկ է: Եթէ ան 20 — 30 լաւ կռուողներ ունենար, դրսէն հազարաւոր թշնամիներ չէին համարձակեր մօտենալու :

Պատմութիւնը կ'ըսէ, թէ լազերու արշաւանքներու պատճառով Հայերը ապաստանած են այդ վայրերը եւ հիմը դրած այդ նոր քաղաքին, որ նախապէս եղած է Սամոնու գետի եզերքին, ձորի մէջ :

Քաղաքը ժամանակին բաւական մեծ թուով Հայեր ունեցած է, բայց Թուրքերու եւ Լազերու կեղեքումին չդիմանալով կը գաղթեն Տրապիզոն եւ Բաբերդ: Եւ Կիւմիւշխանէի մէջ կը մնան չատ քիչ Հայեր :

Աւօն՝ մեր ազատագրութեան այդ հերոսը՝ ծնած է այս լեռներուն մէջ : Իր ծնողաց միակ արու զաւակը ըլլալով, չափազանց սիրուած է եւ թողուած, որ ազատ մեծնայ :

Մանկութենէն արդաշարժ, եռանդուն, անխոնջ լինելուն պատճառով՝ թաղի տղաները, Հայ թէ Յոյն, կը վախնային անկէ եւ առանց ընդդիմանալու, կը կատարէին անոր հրամանները: Դեռ եօթը տարեկան, ան 10 — 12 տարեկանի ուժ կ'ունենայ :

Օր մըն ալ ծնողները Աւօի ձեռքէն կը բռնեն կը տանին քահանայի մօտ, որ այր բեն սորվեցնէ: Աւօն չի հնազանդիր, քերականը կը պատռէ եւ կը փախչի լեռները :

Օրերով ու չաբաթներով կը մնայ քաղաքի մօտի քարայրներու մէջ եւ միայն երեկոները կուգայ տուն՝ քիչ մը հաց առնելու եւ իսկոյն հեռանալու համար: Ձեռք կը ձգէ Գարաբինա հրացան մը եւ առով կը սկսի սպաննել թռչուններ ու նապաստակներ: Օր մըն ալ հրացանի կապսիւլը յանկարծ կը պայթի եւ կը տանի Աւոյի ձախ ձեռքի բթամատի կէսը :

Երեկոյեան ձեռքը կապած, Աւօն տուն կը վերադառնայ: Երբ հայրն ու մայրը կը հարցնեն, թէ ի՞նչ է եղած, Աւօ, բաց տեսնենք: « Ոչինչ — կը պատասխանէ — կապսիւլը մատիս կէսը տարաւ, պայթելէն յետոյ »:

Անմիջապէս կը կանչեն տեղական բժիշկը, որ դեղեր դնէ եւ կապէ Աւոյի մատի վէրքը: Բայց մինչեւ որ բըժիշկը կուգայ, Աւօն արդէն հեռացած կ'ըլլայ տունէն դէպի իր քարայրը:

Դեռ պատանի հասակին Աւօն կը սկսի օգնել իր հօրը, որ արհեստով պղնձագործ էր: Շուտով կը տիրանայ արհեստին: Այդ արհեստի հետ ան կը զարգացնէ իր որսորդական գործը՝ գնելով հին ձեւի (կայծ քարով) հրացան մը :

Թուրք, Յոյն եւ Հայ կը ճանչնան զայն Աւճի Աւետիս (Որսորդ Աւետիս) անունով: Լեռներու մէջ ան կը սպաննէ վարազ, աղուէս, գայլ եւ ուրիչ կենդանիներ եւ կը դառնայ ամէնէն առաջին նշան խփողը ամբողջ չրջանին մէջ: Յոյն եւ Թուրք կը նախանձին անոր, հակառակ անոր որ հազիւ 17 — 18 տարեկան էր: Արդաշարժ Աւօն մեծ համբաւ կը հանէ, եւ ամէն մարդ կ'ուզէ ընկերանալ անոր:

Ամէն բանով բնութիւնը օժտած էր Աւօն, բայց մէկ բանէ զրկած էր, այն է՝ լեզուէն: Երկու նախադասութիւն չէր կարող իրարու մօտ բերել եւ արտայայտել: Իր խելքն ու միտքը լեռներն էին: Ձմեռը երբեք հօրը չէր օգներ, այլ կը զբաղէր միայն որսորդութեամբ :

Ծնողները, երբ կը տեսնեն որ Աւօն կամաց կամաց տնէն կ'ուծանայ եւ լեռներու մէջ կ'ապրի, կ'որոշեն ամուսնացնել: Անոնց կամքին Աւօն չընդդիմանար եւ քանի մը ամիս յետոյ, կ'ամուսնանայ իր ուզած աղջըկան հետ :

Աւօն չուտով կը դառնայ հայր երկու զաւակներու, մէկը աղջիկ, միւսը մանչ: Տղան՝ Նշանը զոհուեցաւ մեծ եղեռնին, իսկ աղջիկը՝ Սաթղիկը հարս է այժմ Հայաստանի մէջ :

Իր ամուսնութենէն յետոյ սակայն, նստակեաց կեանք չունեցաւ Աւօն : Ընդհակառակն, ան գիչեր ցերեկ կը թափառէր լեռները, չատ անգամ կը հանդիպէր մաքսանենգ Լազերու եւ անոնց հետ կռուի կը բռնուէր :

X

Լուրերը կը հասնէին օսմանեան կառավարութեան ականջը Թուրք աղայի մը մահուան պատճառով: Այդ օրերուն Աւօն նորէն կռուի կը բռնուի, եւ կռուի միջոցին կը վիրաւորէ Լազերէն մէկը: Բայց Աւօն կ'անհետանայ, եւ ոչ ոք չի հասկնար թէ իրենց դէմը կռուողը պատանի մը եղած է՝ Աւետիսը, հագած Լազի հագուստներ, պաչլըղը գլխին :

Աւօն կռուի վայրէն ապահով կը հեռանայ, բայց մատնիչը իր ետեւն է : Աւօն կը ձերբակալուի, որպէս մարդասպան: 10 ամիս բանտը մնալէն յետոյ, կը հանուի դատարան: Երկար դատավարութիւն տեղի կ'ունենայ : Հայրը իր ունեցած կարողութիւնը կը ծախսէ եւ կը յաջողի թեթեւ վճիռ արձակել տալ: Դատավճիռը կ'ըլլայ՝ 18 ամիս բանտարկութիւն եւ անկէ յետոյ ամէն չաբաթ ներկայանալ կառավարութեան :

Այս բանտարկութիւնը կը զուգադիպի Կարնոյ ապստամբութեան : Աւօն այդ ժամանակ կը լսէ Փեթայի անունը եւ կը զարմանայ, որ այդպիսի Հայեր կան լեռներու մէջ: Եւ այդմէկ, բանտին մէջ կ'ուխտէ, որ ազատուելուն պէս պիտի երթայ գտնէ այդ ֆետայիները, որոնք կը կռուին բռնակալ ու դաժան կառավարութեան դէմ :

Բայց Աւօն ուրիչ ուխտ մըն ալ կ'ընէ, այն է՝ գտնել զինքը մատնող աղան եւ սպաննել զայն :

Բանտը եղած ատենը կը մեռնի հայրը: Աւօն կ'ուզէ ներկայ ըլլալ թաղումին, բայց չեն թողուր: Աւօն կը գոռայ, կը մռնչէ, բայց անօգուտ :

Կը լրանայ, վերջապէս, բանտարկութեան ժամանակը, եւ Աւօն կ'ազատուի : Իր խնամքին կը սպասէին իր երկու զաւակները, մայրը եւ կինը :

Տղաները փոքր էին: Չէր կարող ոեւէ գործ ընել, առանց իր ուխտը կատարելու: Ամէն օր արեւը կը ծագէր եւ կարծես անոր ականջին կը փսփսէր. « Դաւաճան, ուխտադրուժ, ի՞նչ բանի կը սպասես, ինչո՞ւ խոստումդ չես կատարեր » :

(Շար.)

(1)

ՍԵՊՈՒՀ

…ունք չունինք եզրակացնելու թէ ան… — նոյն իսկ գործով — Պարսիկ ալ։ Անշուշտ որ անորակելի պիտի գտնէք եզրակացութիւնը, այսինչ կամ այն ինչ գաւառին Ֆրանսացի կամ եւրոպացի նկարիչը կարելի է Թուրք կամ Աֆղան անուանել, որովհետեւ … երկար ատեն Թուրքիա կամ Աֆղանիստան բնակած է։ Հայերը կը վխտան Ֆրանսայի մէջ եւ անոնցմէ շատեր կը գտնուին Լիոն, ձեր մօտը, ձեր շուրջը, թերեւս նոյն իսկ, ով գիտէ, ձեր թերթին գործաւորներուն մէջ, որոնք աչքի կը զարնեն իրենց անունին «եան» վերջաւորութեան կիսատուերովը։ Բնականաբար, այդ վերջաւորութիւնը — համաձայնեցէք, խնդրեմ — ցուցմունք ծառայած է ձեզի, քանի որ ամէն անգամ բնաւ չէք թերացած «Հայ» որակել ո եւ է անհատ, որուն անունը կը կապուի գէշ գործի մը կամ դատապարտելի, այպանելի արարքի մը։ Այս պարագաներուն մէջ, իրերը իրենց ծագումի անունով կոչելու ձեր մեթոդը իրաւ որ հիանալի է եւ հետեւողութեան արժանի։

Բառ մըն ալ, եթէ կը հաճիք, Պ. տնօրէն.— Ձեր թերթին շարժանկարապանական մասին մէջ, բնաւ երբեք չէք յիշատակեր ազգութիւնը Մագսուտեանի եւ Մամուլեանի, որոնք թերթ ընթերցողներու անհամար թիւ մը կը հրապուրեն, կը յանկուցանեն, այն անզուգական արուեստագէտներուն՝ որոնք յաճախ ձեր մասնաւոր էջը կը զարդարեն։ Երկուքն ալ շատ բան կրնան կորսնցուցած ըլլալ միջավայրէն ու տարիքէն, բայց Հայ են հոգիով մարմինով, երբեք չեն լքած իրենց նախնական «եան»ը։ Հայերը շատ կարծր են իրենց փայտով, եւ այս է պատճառը որ անոնք միշտ բարի եւ հաւատարիմ քաղաքացիներ կ՚ըլլան որ երկրի մէջ ալ որ գտնուին։ Մի դպչիք իրենց ցեղին, որ աստուածաշնչական հնութիւն ունի հրէականին նման, մի դպչիք անոր անկախութեան անցամաքելի խէժին՝ զոր կ՚ոռոգէ յաւէտ ֆրանսական գրականութեան խորունկ ջուրերէն, ասոնցմէ դուրս, Հայերը կատաղի անձնուէրներ են ֆրանսական հայրենիքին՝ որ այնքան վեհանձնօրէն որդեգրեց զիրենք, թէեւ անուրանալի է որ իրենց դժբախտութիւններուն ամենամեծ մասը վերագրելի է անխիտ Դիւանագիտութեան։

Խորին յարգանօք
ԵՍԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ, ԻՐԱՔ ԵՒ ՍՈՒՐԻԱ

Անցեալ շաբթու Էնգիւրի այցելեց Իրաքի արտաքին նախարարը, Տոքթ. Նաճի եւ այս առթիւ վերանորոգուեցաւ երկու երկիրներուն միջեւ կնքուած դաշնագիրը։ Թուրքերէն Թան (նախկին Միլլիէթ) հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս այցելութեան առթիւ.—

Տոքթ. Նաճի Էլասիլ մեր աչքին ոչ միայն բարեկամ եւ դրացի երկիրը կը ներկայացնէ, այլ միաժամանակ ան ներկայացուցիչն է մեր ազգային քաղաքականութեան շատ նմանող խաղաղասէր եւ վերականգնումի ուղղութեան։

Երկու ազգերու արտաքին խնդիրներու մասին տեսակէտները նոյնն են։ Երկուքն ալ կը բաղձան որ իրենց դրացի վայրերուն մէջ եւ աշխարհի ամէն կողմը անդորրութիւն եւ ապահովութիւն տիրէ։ Նոյնպէս երկու ազգերուն ալ փափաքն ու ջանքը բացարձակ է ի մասին բառնալու կատարեալ զարգացումի արգելիչ ամէն խոչընդոտ եւ ընթանալու այնպիսի ուղղութեամբ մը որ ամէնէն արդիւնաւորն ըլլայ աշխարհի համար։

Միջագետքի սահմանը մեզի համար բաժանող գիծ մը չէ, այլ դուռ մըն է որ շատ մօտիկ բարեկամ դրացիի մը տունը կը տանի։ Այս դրան մեզի վերաբերող կողմը կեցող Թուրք պահապանները իրենց հայրենիքը չէ որ կը պաշտպանեն, որովհետեւ երկուստեք գոյութիւն ունեցող անսասան վստահութիւնը ասոր պէտք չի թողուր։ Անոնք կը հսկեն միայն որ սահմանին վրայ պաշտպանուին Իրաքի շահերը եւ այս շահերուն խոտոր ո եւ է բան տեղի չունենայ։ Նմանապէս, սահմանի Թուրք շահերուն պահապաններն ալ դիմացը գտնուող Իրաքցիներն են։

Երկու երկիրներու միջեւ գոյութիւն ունեցող սերտ բարեկամութիւնը խանգարել ջանացողներ չեն պակսիր։ Մասնաւորաբար Սուրիոյ մէջ կարգ մը ծայրայեղներ կ'աշխատին արաբական խնդիր մը մէջտեղ հանել։

Թրքութիւնն ու արաբութիւնը իրարու հակընդդէմ երկու աշխարհ նկատել՝ մտածումը կրնայ ըլլալ միայն անոնց որոնք կ'ուզեն ճզմել երկու կողմերն ալ։ Թրքութիւնն ու Արաբութիւնը նոյն ճամբէն անցեր, նոյն ցաւերը կրեր են։ Անոնք երկուքն ալ դէմ յանդիման կը գտնուին այն պահանջին որ զիրենք կը մղէ դարմանել ժամանակին պատճառած անիրաւութիւնները եւ ժամ առաջ հասնիլ քաղաքակրթութեան բարիքներուն։ Թրքական աշխարհը այս կէտին վրայ միշտ հետեւողական եղած է եւ իր ազատագրումի վաղորդայնին, նոյն իսկ իր գոյութեան սպառնացող մեծ վտանգներուն հետ դէմ յանդիման գտնուած ատեն, պոռալով պաշտպանած է Արաբական աշխարհի իրաւունքները։

Մէջտեղը կայ միայն Սուրիոյ հետ անհասկացողութիւն մը, որուն հարթուելուն Իրաք կրնայ ուղղակի դեր մը կատարել՝ երկու կողմին սերտ բարեկամ մը ըլլալու իր հանգամանքով։

Սուրիոյ համար օրինակ պէտք է ըլլայ Իրաքի եւ մեր միջեւ գոյութիւն ունեցող ներդաշնակ բարեկամութիւնը։ Սուրիացիները սա կէտը պէտք է ըմբռնեն, որ մենք Հաթայը ոչ մէկ ատեն Ֆրանսացիներուն թողուցինք։ Կարգ մը պայմաններով ատանկ ձգեցինք։ Նոր սահմանադրութիւնը որ ներքին անկախութիւն կ'ապահովէ այս հողամասին, կը մարմնաւորէ մեր մեծագոյն գոհունակութիւնը զոր կրնայինք ընել Հաթայի խնդրին մէջ։ Ընդունելով ասիկա, այն համոզումը ունինք թէ Սուրիացիներու զգացումներուն հանդէպ ալ առաւելագոյն չափով յարգանք ցոյց տուած ենք։ Այն սկզբունքները որոնց յանդեցան Ժընեւի մէջ, ամենափոքր վիճարանութեան մը չեն կրնար տեղ։

Այսօրուան դառը, առաւելապէս Սուրիացիներուն իրենց տեսողութեան անկիւնը դարձեալ իրենց շահերուն համաձայն փոխելէն կը բաղկանայ։ Հաթայի (Սանճաք) խնդիրը ոչ միայն պէտք է դադրի Թուրք եւ Սուրիացի ազգերը իրարմէ բաժնող հարց մը ըլլալէ, այլ ընդհակառակն, միացնող բնոյթ մը պէտք է ստանայ։ Նոր անկախ Սուրիան, փոխանակ իր ներքին գործերը որոշ սկզբունքներու համաձայն կանոնաւորելու, եթէ քաջալերէ Թուրքիոյ դէմ ծայրայեղ հոսանքները եւ այս կերպով ջանայ ծածկել իր ներքին գործերուն պարապութիւնները, դէպի ինքնասպանութիւն դիմած կ'ըլլայ։ Բայց երբ ընդհակառակն, ինչպէս մեր եւ Իրաքի միջեւ գոյութիւն ունի, մեր միջեւ ալ ճշմարիտ բարեկամութիւն մը եւ գործակցութիւն մը հիմնուի, Սուրիոյ զարգացման համար ամէնէն գեղեցիկ եւ արդիւնաւոր գետինը պատրաստուած կ'ըլլայ։

Մեր եւ Սուրիոյ միջեւ յարաբերութեանց բարւոքումը եւ անհասկացողութեանց անհետացումը՝ Իրաքը միայն իբր հասարակաց բարեկամի հանգամանքով չէ որ կը շահագրգռէ։ Իրաքի վերաբերեալ բարձր շահերն ալ կը պահանջեն որ ամբողջ այս հողամասերուն վրայ անդորրութիւն եւ ապահովութիւն տիրեն։

Ահա թէ ինչու մենք, բոլոր շահագրգռուողներս մեծ յոյսեր կը սնուցանենք այն շփումէն զոր մեր արժէքաւոր հիւրը պիտի ունենայ Սուրիացիներուն հետ՝ Սուրիոյ ճամբով իր երկիրը վերադարձին եւ անոնց պիտի տեղեկացնէ մեր սնուցած իրական զգացումները իրենց հանդէպ։ Տոքթ. Նաճի Էլասիլ այս խնդրին մէջ պիտի շարժի ոչ միայն իբր երկու կողմերու սրտագին բարեկամը ըլլալու, այլ այն պետական մարդու հանգամանքով որ իր երկրին համար գործնական փորձերով ըմբռնած է Թուրք բարեկամութեան իմաստն ու օգտակարութիւնը։

ՊՈԼՍՈՅ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐԸ

Պոլսոյ փոքրամասնութեանց վարժարանները տարուան սկիզբը պիւտճէ մը պիտի ներկայացնեն կրթական տեսչութեան, եւ վաւերացուելէ վերջ ո եւ է փոփոխութիւն չպիտի կատարուի անոր մէջ։ Իսկոյն պիտի փակուին այն դպրոցները որ իրենց պիւտճէներէն դուրս հասոյթ կը ստանան կամ ծախք կ'ընեն։

Ճիւմհուրիէթ կը գրէ թէ Վագըֆի նոր օրէնքով փոքրամասնութեանց եկեղեցիներու յատուկ բոլոր կալուածները Էվգաֆի վարչութեան կողմէ պիտի մատակարարուին ու կ'աւելցնէ որ անոնցմէ մէկ մասն ալ դպրոցներու յատուկ ըլլալով, անոնց վերաբերեալ պիւտճէն կուսակալին վաւերացման պիտի ենթարկուի։

Այս տեղեկութիւնը չէ հաստատուած տակաւին։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԱԼԱՆՍ (Ցապաղած).— Ապրիլեան եղերական օրերու ոգեկոչումը կատարուեցաւ, ինչպէս ամէն տարի, Զօմի նախաձեռնութեամբ Վալանսի մէջ, պետական թատրոնին վերնայարկը։ Թատրոնի բեմին վրայ կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական զոյգ դրօշակները, որոնք կը հովանաւորէին կարծես միլիոն մը նահատակաց սրբանուէր շիրիմը։

Օրուան նախագահը ընկ. Յակոբ Կօշկակարեան հանդէսը բացուած յայտարարեց «Մեր հայրենիք»ով։ «Ապրիլ 11—24ի սգատօնին կու գանք ոչ թէ միայն սգալու եւ ողբալու համար, մէկ միլիոն նահատակներուն կորուստը, այլ եւ հաղորդուելու վերջին շունչով անոնց որ ինկան ազատութեան ճամբուն վրայ, չարչարանքներու տակ։ Յաղթական տօն կարելի է կոչել նաեւ այս սգատօնը, որովհետեւ վայրագ թշնամին հարուածը ոչ թէ կրցաւ զգայազերծ դարձնել մեզ, այլ ընդհակառակն դարբնեց կարծես մեր միտքերն ու սրտերը որ աւելի ամուր կառչած մնանք մեր գաղափարին, աւելի խոր հաւատքով ներշնչուինք անկախ հայրենիքի համար»։ Յետոյ հրաւիրեց մէկ վայրկեան ոտքի կենալ յարգելու համար մեր նահատակներուն յիշատակը։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին Տիկ. Լուսիկ Կարապետեան (Փօն տ'Օպնայէն), Մ. Պլըգեան, Ա. Մարգարեան, Մ. Սէմէրճեան, Բիւզանդ Պալեան (Ռոմանէն)։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վալանսի կոմիտէի յարգանքի խօսքէն վերջ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը՝ Պ. Պօղոս Հիւսեան, որ գեղեցիկ եւ երկար ճառով մը նախ պատկերացուց նախապատերազմեան շրջանի հայ ժողովուրդին վիճակը, յետոյ Թուրք խուժանին կատարած նենգ ըսպանդը, հայ ժողովուրդի մարտական կռիւը, յիշելով Վասպուրականի, Շապին Գարահիսարի, Ուրֆայի, Զէյթունի հերոսամարտերը, որոնք յանգեցան 1918 մայիս 28ի Հայաստանի Հանրապետութեան։ Հանդէսը փակուեցաւ «Ցառաջ Նահատակ»ով։ Ժողովուրդը մեկնեցաւ խոր տպաւորութեամբ։

Հակառակ մեր բոլոր զիջումներուն, դարձեալ կարելի չեղաւ սգահանդէսը տօնել միասնական ուժերով։ Իր բարի նկարագրին համաձայն՝ այս անգամ ալ տեղւոյս խանփճաղանճը ուզած էր բան մը կազմակերպել նոյն օրը նոյն ժամուն, իր պոչին կապելով սա ձեր գիտցած «չէզոք» կազմակերպութիւնը, Հ. Բ. Ը. Միութիւնը (իբր կ'արժէն), յետոյ անկիւնէ մը հաչելով մեզի դէմ։ Բայց ի՞նչպէս պատասխանի կը սպասեն մեզմէ, երբ իրենց այդ լեզուն չենք հասկնար,— գզուեցէք իրար եւ մեզմով մի՛ զբաղիք։

Վուրանդակ

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԵՒԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ ԵՒ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՀԱՅԵՐԸ

«Արեւ», Եգիպտոսի ռամկավար օրկանը, խօսելով Թուրքիոյ եւ Եգիպտոսի միջեւ կնքուած դաշնագրի մասին, դիտել կու տայ. (22 ապրիլ).

— «Դաշնագրին հպատակութեան վերաբերեալ «բրօթօքօլ»ը, կ'ըսէ.

«Այն անձերը, որոնք ներկայ հպատակութեան դաշնագրին համաձայն իրենց նախընտրութիւնը ըրած են, այդ պատճառով պիտի չհարկադրուին թողուլ այն երկիրը, որուն հպատակութեանը մէջ մնալէ հրաժարած են եւ պիտի շարունակեն վայելել այն իրաւունքները որոնցմէ կ'օգտուին իրենց միւս հայրենակիցները։

«Բրօթօքօլ»ը կ'աւելցնէ.

«Ներկայ դաշնագրին գործադրութեան դրուելէն առաջ Թուրքիոյ կողմէ իրեն հպատակ նկատուած եւ այս դաշնագրով հպատակութիւնը ճշդուած անձերուն եւ անոնց ինչքերուն մասին Թուրքիոյ մէջ գործադրուած միջոցները, օրինական, վարչական եւ դատական տրամադրութիւնները եւ որոշումները ի զօրու կը մնան եւ այս անձերուն ստացած հպատակութիւնը ո եւ է կերպով պիտի չփոխէ այդ միջոցներուն եւ որոշումներուն արդիւնքը»։

Այս «փրօթօքօլ»ը շատ որոշ է եւ ուղղակի կը վերաբերի այն Եգիպտահայոց, որոնք թէեւ եգիպտահպատակութիւնը ընդունած էին, բայց Թուրք կառավարութիւնը կրնար զանոնք իր հպատակութենէն դուրս եղած չնկատել, քանի որ ըստ Թրքական օրէնքի, անոնց հպատակութեան փոփոխութիւնը չէր եղած Թուրք կառավարութեան արտօնութեամբը։ Այսպիսիներուն Թուրքիոյ մէջ թողուցած կալուածներն եւ ինչքերը եթէ գրաւուած էին, գրաւուած կը մնան եւ չեն վերադարձուիր։

Ինչ որ Թուրքեւեգիպտական դաշնագիրը կու տայ իբրեւ շահ Եգիպտահայոց, այն է որ, ցարդ եգիպտահպատակութիւնը ընդունածներուն մասին ո եւ է խնդիր չկայ եւ Թուրք կառավարութիւնը ո եւ է առարկութիւն չունի անոնց մասին։ Նոյն իսկ, եգիպտահպատակ Հայերը Եգիպտացիներու նման իրաւունք պիտի ունենան — կամ պէտք է ունենան — օգտուելու դաշնագրին բնակութեան վերաբերող մասէն, որ կը ճշդէ Եգիպտացիներուն Թուրքիա երթեւեկի եւ հոն հաստատուելու, գործի ու կալուածի տէր ըլլալու պայմանները, պայմաններ՝ որոնք ճանչցուած են ամէնէն աւելի նպաստաւորուած ազգերուն համար, յարգելով միանգամայն Թուրք կառավարութեան կողմէ բոլոր օտարականներուն մասին դրուած օրէնքներն ու սեղմումները։

Եգիպտահայոց համար էականը սակայն, ուրիշ խնդիր մըն է եւ այս խնդիրն է որ անգամ մըն ալ — վերջին անգամը ըլլալով — եւ հրատապ կերպով կը դրուի դաշնագրին կնքումէն յետոյ եւ անոր Եգիպտական Խորհրդարանէն ընդունուելէն եւ գործադրութեան դրուելէն առաջ։

Բազմաթիւ նախկին Օսմ. հպատակ եւ ծագումով ոչ Թուրք անհատներու մէջ, մեծ թիւ մը — մեծագոյն թիւը — կը կազմեն Եգիպտաբնակ Հայերը, հաստատուած 5 նոյեմբեր 1914էն առաջ եւ վերջ, մինչեւ այսօր, որոնք խնդրագիրներ տուած են եգիպտահպատակութեան համար եւ ցարդ իրենց թուղթը չեն ստացած։ Այսպիսիները թերեւս հազարներ են։ Դժբախտաբար որոշ թիւ մը չունինք, քանի որ ցարդ Գահիրէի Հայոց Առաջնորդարանը չկրցաւ զբաղիլ հպատակութեան հարցով եւ — ինչպէս այս սիւնակին մէջ առաջարկած էինք քանիցս — հպատակութեան դիւան մը հաստատելով չձեռնարկեց հպատակութեան դիմումներ կատարողներուն մէկ ցանկը շինելու, որպէսզի այսօր հնարաւոր ըլլար անոնց անունով եւ անմիջապէս դիմում մը ընել Եգիպտական կառավարութեան մօտ, խնդրելով որ այդ խնդրագիրները օր առաջ քննուին եւ հպատակութեան թուղթերը յանձնուին անոնց տէրերուն, ի հարկին բացառիկ կարգադրութեամբ մը, քանի որ Հայոց կացութիւնը բացառիկ է։ Դաշնագիրը գործադրութեան դրուելէ յետոյ բազմապիսի դժուարութիւններ կան, որոնք կրնան ստեղծուիլ եգիպտահպատակութիւնը չընդունած Հայոց համար, որոնք թէ եգիպտական եւ թէ Թուրք կառավարութեան կողմէ իրաւամբ պիտի նկատուին Թրքահպատակներ եւ անոնց մասին պիտի գործադրուին այն բոլոր կարգադրութիւնները, որոնք կը կիրարկուին արտասահման բնակող բոլոր Թուրք հպատակներու համար։ Այդ կարգադրութիւններէն ամէնէն կարեւորը այն օրինական տրամադրութիւնն է, որուն համաձայն նախկին Թրքահպատակ մը օտար հպատակութիւն մը — այսինքն եգիպտահպատակութիւնն ալ — չի կրնար ընդունիլ, առանց Թուրք կառավարութեան արտօնութեան։

Գահիրէի Հայոց Առաջնորդարանը, կը կարծենք, միւս բոլոր հարցերէն առաջ պէտք է զբաղի Եգիպտահայոց հպատակութեան խնդրով եւ — որքան ալ ուշ ըլլայ — դէթ դաշնագիրը վերջնական ձեւ մը չառած, փորձէ ձեռք բերել բոլոր հնարաւոր կարգադրութիւնները։ Այս նպատակով ոչ ջանք եւ ոչ ալ ծախք պէտք է խնայուի»։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԻՒԱՆԴՏԵՍ, կատակերգութիւն մէկ արար։ Գրեց՝ Նշան Պէշիկթաշլեան։ Գեղեցիկ տպագրութեամբ։ 1937։ Գին 5 ֆրանք։ Դիմել հեղինակին, 17, Rue Damesme, Paris։

×

ԱՐԻՒՆԻ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻՆ. գրեց՝ Կիւրեղ Խրայեան, հեղինակ «Ծովք. կէօլճիւք»ի։ Պատկերազարդ։ Տպ. Մասիս, Սոֆիա։ Գին 12 ֆրանք։

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Հազիւ այս բառերը Մակարի բերնէն ելած, նաւակը երկու ժայռերու մէջէն սահելով, ցամաքի աւազուտին հասաւ ու վիրաւոր թռչունի նման սաստելով ամբողջ թափով խրեցաւ աւազուտի մէջ։

Նաւակի աջակողմը ծանր կերպով փշրուած էր։ Մեր բարեկամները դժուարութեամբ ամփոփեցին առագաստը եւ պարաններով նաւակը կապեցին ցամաքի հետ։

— Է, Մակար, էս ո՞ր տեղ ենք …

— Հայ սուրբ, ինքս ալ չեմ գիտեր. հիւէ քիչ մը ծովեզերքով քալենք … համ կը տաքնանք, զգեստներս վրաս սառեցան։

Մակարը՝ Գաւաշի շրջանը ձեռքի հինգ մատներուն նման գիտէր։ Ընկերներով ծովեզերքէն քիչ առաջանալէ վերջ, յանկարծ կանգ առաւ։ Հեռուէն կ'երեւէին ծովի մէջէն դուրս ցցուած երկու ժայռեր, Մակարը անմիջապէս գիտցաւ, թէ փոթորիկը ո՞ւր քշած էր զիրենք։

— Վառենցէն շատ վար մնացեր ենք, — ըսաւ ընկերներուն Մակարը, — Գանձակ գիւղի արտերուն քով դուրս ինկանք. գիւղը հեռու չէ։

Ոտքի վրայ քանի մը րոպէ խորհրդակցեցան Պետան ու վարդապետը։ Ուրիշ ճար չկար. կէս սառած վիճակի մէջ ձեռք պէտք է քաշէին Վառենց հասնելու գաղափարէն եւ պէտք է երթային Գանձակ, որ հազիւ մէկ քառորդ ժամ հեռաւորութեան վրայ կը գտնուէր ծովափէն։ Գանձակն ալ, Վառենցի նման Գաւաշի հիւսիսային անկիւնը մեկուսի նետուած գիւղ մըն էր հազիւ մէկ ժամ իրարմէ հեռու, երկուքն ալ զուտ հայաբնակ։

Մակարը որպէս ծանօթ այդ շրջանին, առաջ ինկաւ, ու ընկերները հետեւեցան անոր։ Ձիւներու մէջէն դժուարութեամբ կ'առաջանային։ Երբ բաւական մը քալեցին, մէկ ալ մօտաւոր տեղէ մը շան մը հաջոցը լսուեցաւ։ Անշուշտ գիւղին մօտեցեր էին։ Բայց, ինչպէս Հայաստանի բոլոր գիւղերը, Գանձակն ալ լեռան կողին փակած եւ ամբողջովին ծածկուած ձիւնի հաստ վերմակով մը՝ հազիւ թէ աչքի կը զարնէր։ Մինչեւ որ մեր բարեկամները գիւղի մօտ գտնուող մարագները չհասան, չգիտցան, թէ մօտեցեր էին գիւղին։ Շատ անգամ պատահած է, որ ցուրտ ձմրան ամբողջ կարաւան մը անցեր է գիւղի տանիքներուն վրայէն՝ առանց կռահելու, որ իրենց ոտքերուն տակ բազմամարդ գիւղ մը կը քնանայ։

— Մենք հոս մարագ մը մտնանք, համ կը տաքնանք, համ ալ կը սպասենք, մինչեւ որ Մակարը գիւղ երթալով լուր տայ մեր մասին, — կարգադրեց Պետան, — չենք գիտեր, թէ գիւղի մէջ դրսէն քրտեր կամ զօրք կա՞ն. յանկարծ չըլլենք, մենք մեր ոտքով թակարդը իյնանք։

Մինչ չորս ընկերները մարագ մը բանալով ներս մտան ու յարդի դէզի վրայ երկնցան, Մակարը գիւղ մտաւ ու սկսաւ ծեծել նախապէս իրեն ծանօթ գզիրին դուռը։

— Էն ո՞վ ի, — լսուեցաւ ներսէն գզիրի խռպոտ ձայնը։

— Պօղոս, դուռը բաց, տնաչէն, ցուրտէն մեռայ, Մակարն եմ, Աղթամարի կեղիճին …

— Ծօ, ինչպէ՞ս թէ Մակարն ես, կէս գիշերով …

Գզիրը, չոր ու ցամաք, բարձրահասակ մարդ մը, զոր տալով լեզուին վերջապէս դուռը բացաւ ու ներս առաւ Մակարը։

— Կէս գիշերէն վերջ, Աստուած քու տունը չաւրի, ի՞նչ խապար է … ես ալ դեռ շատ չկայ, երկնցայ քնելու … Աստուած բարին կատարէ, աճայիպ երազ մը տեսայ. հա, տեսայ, որ իմ եզիս կոտոշները երկնցան հա երկնցան, ծառի նման բարձրացան …

— Որ քեզի ամենաբարձր ճիւղէն կախեն, — հեհաց Մակարը, — տնաչէն, զիս դրան ետին պահած, երազ կը պատմես. մէկ վրաս գլուխս նայէ, կէս մը սառած եմ …

— Հա ծօ, չհարցուցի, էս ո՞րտեղէն կու գաս, Մակար։

— Տնաքանդ, մէկ թոնրատունը մտնանք ու նորէն ուզածդ հարցուր, — ու Մակարը այլեւս մտիկ չընելով շատախօս գզիրի խօսքերուն՝ նեղ միջանցքով առաջ անցաւ ու թոնրատունը մտնելով՝ թոնիրի պռունկի վրայ նստաւ եւ ոտքերը մէջը կախեց։

Գզիրը Մակարի քովը պպզեցաւ։ Գզիրը, ինչպէս բոլոր գզիրները կը լինին, գիւղի ամենաղքատ մարդն էր։ Թոնիրէն քիչ անդին, թաղիքի կտորի մը վրայ երկնցած էին կինը եւ երկու զաւակները, հազիւ ծածկուած կարկատաններով նաշխուն վերմակով մը։ Փոքր թոնրատան մէջ բացի կաթսայէ մը եւ երկու կճուճներէ, ուրիշ բան չէր երեւնար։

— Խէր ըլնի, Մակար, գիշերուան էս վախտը …

— Խէր է խեր, դուն ան ըսէ, Պօղոս, գեղին մէջ դրսէն մարդ կա՞յ … քիւրտ, ասկեր …

— Ախպօրս որ ըսեմ, չարաթ մը առաջ, — փոխասացներու նման միալար ձայնով սկսաւ խօսիլ գզիրը, — չարաթ մը չէ, տասնեւհինգ օր կը լինի … Գանձակի կողմէն երկու սուվարի եկան …

— Ծօ, մարդ Աստուծոյ, ես հիմա կը հարցնեմ, գեղին մէջ դրսէն մարդ կա՞յ։

— Հա, էդ որ կը հարցնես …

— Ծօ, կա՞յ թէ չկայ, — բարկացած պոռաց Մակարը։

— Ձիւնը այնքան շատ է, այս քանի օրս ալ փորթունայ … չէ գեղին մէջ մարդ չկայ։

— Որ այդպէս է, գնա ռէսին ձէն տուր՝ թող հոս գայ։

— Ռէ՞սը, գիշերուան էս վա՞խթը. ախպօրս ըսեմ՝ դուն մէկ երկնցիր էդ թաղիքի վրայ, առտու կանուխ …

— Չէ, Պօղոս, հիմա գնա կանչէ, ազգի հրաման է։

— Որ էդէնց է … մէկ ըսէ, Մակար, ի՞նչ թաղէ խապար կայ. գիտես որ ես ալ ազգի մարդ եմ … հինգ տարի եղաւ անունս ազգի տաֆթարի մէջ գրուած է։

— Դուն տեղէդ ել ու գնա ռէսը կանչէ, դեռ նստա՞ծ ես։

— Ծօ, կ'երթամ, ահա կ'երթամ, ժամանակ չես տար, որ մարդ երկու խօսք խօսի։ Որ ազգի հրաման է, ձեռաց կ'երթամ … դուն ինծի մէկ աչքով մի նայիր … ես որ կամ …

Մեր պատուական գզիրը, դեռ պիտի շարունակէր խօսիլ, եթէ Մակարը ուժով մը անոր կողը չբոթէր։

— Վայ մէջքս. ծօ քեզ պէս էլ կապաշտ … չէ, չէ, հիմա գնացի, — ու գզիրը Մակարի քովէն հեռու փախչելով՝ ուղղուեցաւ դէպի դուռը։

Թոնիրի հաճելի ջերմութիւնը անուշ թմրութիւն մը բերաւ Մակարի վրայ. նստած տեղը երկնցաւ ու աչքերը գոցեց։

Երբ գզիրն ու ռէսը եկան, Մակարը անուշ անուշ կը քնանար։ Դժուարութեամբ արթնցուցին։

— Խէր ըլնի, Մակար, ի՞նչ կայ, — քնաթաթախ աչքերը տրորելով հարցուց ռէսը։

— Խէրն ու բարին վրադ գայ, սաղութիւնդ, — Մակարը ռէսի թեւէն բռնած՝ տարաւ թոնրատան անկիւնը ու անոր ականջին բաներ մը փսփսաց։

— Հա՞, ուրտե՞ղ մնացին։

— Գիւղամօտ մարագ մը մտան։

— Լաւ, ես հիմա անոնց մօտ կ'երթամ. Դուն հո՞ս կը մնաս։

— Աչքերս չեմ կրնար բանալ, թոնիրի կուշտը քիչ մը երկննամ …

Մինչ ռէսը հապճեպով տնէն դուրս կուգար, Մակարը թոնիրի կուշտին երկնցաւ ու հակառակ գզիրի կէլէճէ ընելու բուռն փափաքին, աչքերը գոցելն ու քնանալը մէկ ըրաւ։

×

— Վարդապետ, — Պետան խօսքը ուղղեց ընկերոջը, — մէկ սա պատուհանները բաց, էստեղ անկարելի է շնչել … Տօ, էս վերմակներն ալ … վանքին մէջ ալ չուլ ու փալաս չկա՞ր, որ վրան լցնէիք։ Ու Պետան վերմակ մը ձգելով հիւանդին վրայ, միւսները սենեակէն դուրս նետեց։

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

Սուրիոյ եւ Լիբանանի յարաբերութիւնները

Լիբանանի եւ Սուրիոյ կառավարութիւնները սկսան բանակցիլ մայիս 4ին, ճշդելու համար իրենց յարաբերութիւնները, իբրեւ հետեւանք Ֆրանսայի հետ կնքուած դաշնագիրներու: Բանակցութիւնները կը կատարուին Դամասկոսի մէջ: Սուրիոյ վարչապետը հացկերոյթ մը սարքեց ի պատիւ Լիբանանի պատուիրակութեան: Ներկայ էր նաեւ մարզպանը: Բանակցութիւնները կը կատարուին սիրալիր մթնոլորտի մը մէջ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ քարոզութեանց նախարարը, կ'ըսուի, որոշեց որ իր նախարարութեան, ինչպէս եւ անթելի, շարժանկարի եւ մշակոյթի ուրիշ ճիւղերու բարձր պաշտօնատարները երկու ամիս ծառայեն իբրեւ հասարակ բանուորներ, ուղղակի յարաբերութեան մէջ մտնելու համար ժողովուրդին հետ: Այս պաշտօնատարներէն 14 հոգի, որոնց երկուքը նախարարական խորհրդականներ են, արդէն սկսան իրենց բանուորութիւնը թերթի մը առաքման ճիւղին, մանարանի մը, տպարանի մը, գործի գործարանի մը եւ ելեկտրական հաստատութեան մը մէջ: Բոլորն ալ երկու ամսուան ընթացքին պիտի ստանան միայն բանուորի մը աշխատավարձքը եւ որ եւ է առանձնաշնորհ պիտի չվայելեն:

ԾԵՐԱՑԱԾ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ հանգստեան թոշակի օրինագծին առթիւ, երեսփոխան մը ծրագիր մը ներկայացուց, որ կը տրամադրէ գործազրկութեան նպաստի գումարները յատկացնել այդ նպատակին: Այս ծրագրին համաձայն, գործատէրերը պէտք է իրաւասու յանձնաժողովի մը հաղորդեն 60 տարին լրացուցած բանուորներու անունները: Յանձնաժողովը պիտի ճշդէ հանգստեան կոչուելիքները, եւ գործատէրերը պարտաւոր պիտի ըլլան անոնց տեղ առնել երիտասարդներ, որով գործազրկութեան նպաստն ալ պիտի յատկացուի ծերունիներուն, առանց նոր բեռ մը աւելցնելու պետական ելմտացոյցին վրայ:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ կառավարութիւնը 388.700 ոսկիի նոր վարկ մը քուէարկեց, ռազմագիտական ճամբաներու շինութեան համար, համաձայն անգլեւեգիպտական դաշնագրին:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ չորս անգամ թագադրութեան արարողութիւն կատարեց երեքշաբթի օր, Ուէսթմինսթըրի աբբայարանին մէջ, իբրեւ փորձ: Նախկին թագաւորը, այժմ Ուինտըրի դուքս, Աւստրիայէն Ֆրանսա հասնելով, իջաւանծանօթ կայարան մը եւ ինքնաշարժով սուրաց դէպի Քանտէի դղեակը (Թուռ), ուր պիտի կատարուի ամուսնութիւնը: Թղթակիցները ի զուր փորձեցին խօսք մը կորզել բերնէն:

ՉԻՆՈՒՈՐՆԵՐԸ չորս օր բացառիկ արձակուրդ պիտի ստանան, ցուցահանդէսը այցելելու համար:

Թատերական ներկայացում Տէսինի մէջ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի կողմէ
9 մայիս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հ. Յ. Դ. տան մէջ,
կը ներկայացուի Ա. Շիրվանզադէի ՎԱՆԱԿԱՆԸ կամ ԹԻԱՊԱՐՏԸ
Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն՝
Օրիորդներ ԼՈՒՍԻ ՊՕՍՏԱՆԵԱՆ, ԳԵՂԱՆՈՒՇ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ եւ ուրիշներ:
գիները՝ 4 եւ 3 փր.:

Ի ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

Արդէն երէկ իբրեւ զուարճալիք առած էր «Գործ Հայերը» — «Տէգ' Արմէնիէն Կրի», գիտնալով հանդերձ որ կը նշանակէ մազերը ճերմկած, ալեհեր Հայեր:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ կամ. եւ մարտիկներու միութեան ընդհ. ժողովը այսօր, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, Պ. Բանիկեանի սրահին մէջ, 6bis Bld. Rodin:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամ եւ անդամուհիները 6 Մայիս ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հ.Յ.Դ. Սիամանթօ ակումբը, 6 րիւ տը Պալէ, կարեւոր օրակարգ:

Մարսէյլի Քղիի Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը 9 մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին Շահրիկեան սրահին մէջ, 5, ռիւ տը լ'Էքլիփս: Կը խնդրուի անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցներէն ներկայ ըլլալ այս կարեւոր ժողովին:

ԿՈՉ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՏԱՐՕՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

Տարօն - Տուրուբերանի նահանգ. Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղը, որ կեդր. Վարչութեան հրահանգով սուգ հռչակած էր իր անզուգական հայրենակից Ս. Սասունիի եղերական մահուան պատճառաւ, կը յայտարարէ իր բոլոր հայրենակիցներուն թէ սուգի այդ շրջանը լրացած ըլլալով կը պատրաստուինք այս տարի եւս տօնել Վարդավառի աւանդական տօնը, որ «ազատօն» հռչակուած է մեր պատգամ. ժողովին կողմէ, յարգելու համար յիշատակը մեր անթիւ նահատակներուն: Այս առթիւ պիտի յարգուի նաեւ Ս. Սասունիի յիշատակը:

Վարչութիւն

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ
CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe LYON.
Dancing-Cigale, պարահանդէսամէն շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին եւ կիրակի ցերեկները ժամը 3ին, իսկ գիշերները ժամը 8.30ին:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՕՐԸ»

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ 8 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս
PALAIS DU CONGRÈSի շքեղ սրահներուն մէջ, Parc des Expositions, Porte de Versailles

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

կը խօսին՝ Պ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ եւ Գնդ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ (Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ)
Հայ Սպայից Միութեան կողմէ կը խօսի Պ. ԲԷՆՕ
Գեղարուեստական բաժին՝ մասնակցութեամբ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբին,
կ'երգեն՝ երգչուհիներ ՏԻԿ. ԱՐՓԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԵՒ Ի. ՊՈՒԼՊՈՒԼԵԱՆ
կէսգիշերին կը սկսին եւրոպական պարերը, մասնակցութեամբ ԹԱՌԻՍ ԺՕՐԺ ԵՒ ԻՐ ՕՐՔԷՍԹՐԻՆ,
կ'արտասանեն՝ Պ. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆ եւ ՏԻԿ. ՎԱՐԴԵՏԵԱՆ
ՕՐ. ՀՐԱՆՈՅՇ ԳԱԶԱԶԵԱՆ կը պարէ կովկասեան պարեր:
Կարգապահութեան կը հսկեն Հայ Արիները:

ԾԱՆՕԹ.— կը խնդրուի 8 տարեկանէն վար փոքրիկները չի բերել: Մուտք՝ 10 ֆրանք:

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Պրօպականտի յանձնախումբի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ 11 Մայիս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները վաղը, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Զարդարեան գրադարանը, 181 Cours Lafayette, ներկայանալ անդամատետրով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 8 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse Մարսէյլ: կարեւոր օրակարգ:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի ժողովները եւ հրապարակային բանախօսութիւնները

Հ. Յ. Դ. «Վռամեան» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը հինգշաբթի (մայիս 6) առաւօտեան ժամը 10ին:

Նոյն ենթակոմիտէի հրապարակային բանախօսութիւնը, նոյն օրը, կէսօրէ ետք, ժամը 3ին: Կը խօսի ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ: Մանրամասնութիւնները՝ տեղւոյն վրայ:

Հ.Յ.Դ. «Համազասպ» խումբի ժողովը ուրբաթ (մայիս 7) երեկոյեան ժամը 8ին: Կը խօսի ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

Հ. Յ. Դ. «Ակնունի» ենթակոմիտէի հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ շաբաթ (մայիս 8) երեկոյեան ժամը 8ին: Կը բանախօսէ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Համազգայինի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ
7 Մայիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 1 Place de l'Odéon, մէթրօ Օտէօն

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Ռ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Կը խօսին՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ. ՑՈՔԹ. Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ եւ Բ. ԹՕՓԱԼԵԱՆ
Նիւթ ունենալով՝ ցեղային եւ ենթակայական լարը արեւմտահայ ժամանակակից բանաստեղծութեան մէջ:
Կ'արտասանեն՝ Օրիորդներ Դ. ԱՅՏԸՆԵԱՆ, Ա. ՃԸԶԸՃԵԱՆ եւ ԴՄԲԷԹԵԱՆ,
Ժ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ (երգ), ԿԻԻՐԻՆԼԵԱՆ (ջութակ), Վ. ԶԱՄԻՐ (դաշնակ)
Մուտք՝ 2 ֆր.:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Ռոստոմ, Քրիստափոր, Իշխան, Վահագն ենթակոմիտէներու եւ խումբերու կողմէ
9 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9ԻՆ
«Շահրիկեան» սրահին մէջ, 5 Րիւ տը լ'Էքլիփս, Մարսէյլ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայաստան եւ գաղութները:
Կը հրաւիրուի Հայ հասարակութիւնը:
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ Դերձակ գործաւորներ վէսթօնի, փարտըսիւի եւ կապարտէնի համար: Աշխատանք՝ արհեստանոցին մէջ կամ իրենց բնակարանը: Դիմել՝ ESTE, 79 Fbg. Poissonnière, Paris (9).

ՀԱՆԴԷՍ ԵՒ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Հ. Կ. Խաչի Կրընոպլի Մասնաճիւղին կողմէ
Կ. ԽԱՉԻ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

6 մայիս հինգշաբթի երեկոյ դպրոցին սրահը, իսկ 9 մայիս կիրակի տեղի կ'ունենայ հանդէս ծանօթ տեղը:
Երգ, արտասանութիւն եւ զաւեշտ:

ՀԱՅ ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

9 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր,
Victor Hugoի շքեղ սրահներուն մէջ,
46bis **Rue Saint Didier,** մէթրօ **Boissière.**
Ընտանեկան խիստ հաճելի մթնոլորտ: Գեղարուեստական անակնկալ ժամանցներ, քօթիյեոն եւ մանաւանդ «Հայկական Գեղեցկութեան Մրցանակ»ի մը սարքումը:

ՀԱՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆօն **Nord 84-04** (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2-7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

ԳՐԱՄԵՔԵՆԱՆԵՐ ԵՒ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐ (?)

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ
ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յունուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլաւաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, գուլպաներու եւն.ի համար:
Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով:
Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal գիրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.
փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գիները:
Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**
Tél. Opéra 67-77, 67-78

Maison DARON
Entreprise Générale de Bâtiments
PLOMBERIE-COUVERTURE
Eau, Gaz, appareils sanitaires, lavabo et tout à l'égout
TATOULIAN ARAKEL
կը ստանձնէ նաեւ շէնքերու նորոգութիւնը եւ շինութիւնը:
դիմել իր արհեստանոցը 32 Rue Menilmontant, Paris (20)

ԱՍԹՕՐԻԱ

ՊԱՂՏԱՏԻ ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՀԻՒՐԱՆՈՑԸ
Նոր բացուած, նախկին Լոնտոն օթէլի փոխան
Պաղտատի գլխաւոր Էլ-Ռաշիտ պողոտային վրայ
Տէր եւ Տնօրէն՝ Յ. ՍՈՒԼԹԱՆԵԱՆ
40 սենեակներ տաք ու պաղ ջուրով, բաղնիքով, 3 մեծ սալոններ բոլորովին նոր կահաւորումով: Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ: Արագ եւ կանոնաւոր սպասարկութիւն:
ցեղական լեզուին ու պայմաններուն անծանօթ հիւրերուն համար կ'ընծայուի ամէն տեսակ ծառայութիւն: Téléphone No. 98

ԵՍ ԳԻՏԵՄ ԹԷ ՄՈՍԿՈՒԱ Ի՛ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆՑՆԷ

1931ի սկիզբին, Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցաւ մենշեւիկներու դատավարութիւնը, որուն նպատակն էր ցոյց տալ Ռուսիոյ բանուորներուն թէ, Սոց. Դեմոկրատները, ինչպէս նաեւ ոչ - կուսակցական մտաւորականները կը գլխաւորէին ոճրային լքումն ու մատնութիւնը ի վնաս երկրին: Խումբ մը ականաւոր նախկին մենշեւիկներ եւ կուսակցութեան մէկ անդամը խոստովանեցան դատավարութեան ընթացքին թէ իրենք որդեգրած էին վնասարարութեան եւ արտաքին զինուորական միջամտութեան մը ծրագիրը ընդդէմ սովետ Միութեան: Անոնք յայտարարեցին թէ այս ծրագիրը ոչ միայն ռուս մենշեւիկներունն է, այլ նաեւ Բ. Միջազգայնականի պատկանող միւս կուսակցութեանցը: Արտառոցութիւնը բացայայտ էր: Բայց այս արտառոցութեան նշանին ներքեւ էր, որ դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ: Եթէ մասնագէտներու դատավարութեանց մեծ մասը սուտեր էին, մենշեւիկներու դատավարութեան մէջ՝ ամբաստանութիւնները հարիւր առ հարիւր սուտ ու կեղծ էին: Այս տեսակէտէն մենշեւիկ դատավարութիւնը կը ներկայանայ իբրեւ վսեմ նախափորձ մը՝ Զինովիեւի եւ այլ բոլշեւիկներու ապագայ դատավարութեանց համար:

Նախ քան որ եւ է ակնարկութիւն այն մասին թէ ինչ լսեցի ես 1931ի դատավարութեան անմիջական մասնակցողներէն, կ'ուզեմ այստեղ մէջ բերել քանի մը տողերը Պլումի (Ֆրանսայի ներկայ վարչապետ) յօդուածէն, որ երեւցաւ «Փոփիւլէր»ի 1931 մարտ 17ի թիւին մէջ.—

«Մոսկուայի ամբաստանեալները խոստովանած են իրենց վերագրուած յանցանքները, զորս իրենք չեն գործած: Անոնք պաշտօնապէս իբրեւ ճշմարտութիւն ընդունած են արարքներ, որոնց սուտ ու կեղծ հանգամանքը տարակոյսէ հեռու է»: Ցոյց տալէ ետք թէ այս մեթոտը համազօր է Հաւատաքննական արդարութեան կիրարկումին, Պլում կ'եզրակացնէր.— «Խոստովանութեանց արժէքը ինքզինք կը ջնջէ: Անոնք չեն ապացուցաներ ու չեն կրնար ապացուցանել արարքներ, որոնք սուտ են: Անոնք կ'ապացուցանեն սակայն, թէ բարոյական վատասերումին եւ ստալինեան սարսափին վրայ աւելցած է տեսակ մը մտային քայքայում»:

Ասիկա նոյնքան ճշմարիտ է 1936ի դատավարութեանց համար, որքան էր 1931ի դատավարութեան:

Մենշեւիկներու դատավարութեան ամբաստանեալները չգնդակահարուեցան, բայց բանտարկութեան դատապարտուեցան զանազան շրջաններով: Անոնք փոխադրուեցան Վերխնի — Ուրալսք, ուր կը գտնուի քաղաքական յանցաւորներու կեդրոնական բանտը: Այդ ժամանակ այնտեղ կային 150 ընդդիմադիր կոմունիստներ, որոնց մէջ կը գտնուէինք ես ու իմ նուիրական ընկերները, եւ աւելի քան 50 ընկերվարականներ ու անիշխանականներ: Նոր բանտարկեալները ցրուեցան բանտին մէջ այնպիսի կերպով մը, որ անոնք չէին կրնար յարաբերիլ հին բանտարկեալներուն կամ իրարու հետ: Բացայայտօրէն Չեկան կը վախնար բանէ մը: Հակառակ այդ բանին, կրցայ անոնց հետ յարաբերութիւն հաստատելու կերպ մը գտնել: Նամակով մը հետեւեալ հարցումը տուի անոնց. «Ի՞նչպէս կրցաք այդպիսի հրէշային խոստովանութիւններ ընել»: Պատասխանեցին. «Մենք ինքնիրս ալ չենք կրնար հասկնալ թէ ինչպէս այդպիսի մղձաւանջ մը կրնար տեղի ունենալ»:

Վիքթոր Սերժ (ռուս ականաւոր կոմունիստ մը) Ռուսիայէն իրեն հետ բերած է աւելի կատարեալ տեղեկութիւններ մենշեւիկեան խմբին մասին: Թոյլ տուէք կրկնեմ այստեղ անոր նկատողութիւններէն մին.—

«Գլխաւոր ամբաստանեալներէն մին հռչակաւոր պատմաբան եւ հրապարակագիր Սուխանով, առանձնարանին մէջ տարածեց օրինակ մը այն բողոքին, զոր ան ուղղած էր սովետ կառավարութեան: Այս բողոքով Սուխանով կը պահանջէր սովետ կառավարութենէն որ գործադրէ իր խոստումը թէ ազատ պիտի արձակէր զինք իր սուտ խոստովանութենէն յետոյ»:

1929 — 1931ի քաղաքական դատավարութիւնները կը սարքուէին ստալինեան կառավարութեան կողմէ, որովհետեւ անտեսական լուրջ տագնապ մը կը ցնցէր ամբողջ երկիրը այդ օրերուն՝ երբ արդիւնք առաջին Հնգամեայ ծրագրի դժուարութեանց:

Ի՞նչ է նպատակը 1936ի դատավարութեանց: Ի՞նչ տագնապ կը սպառնայ երկրին այսօր: Տագնապ մը կ'ընձիւղի Հնգամեայ ծրագրի քաղաքական ու ընկերային արդիւնքներէն: Բանուորական խաւերը կը զգան թէ խաբուած են յեղափոխութենէն: Զանգուածները պրկած են իրենց բոլոր ուժը: Անոնք զոհած են: Իրենց ճիգերուն եւ զոհողութեանց պտուղները այժմ կը բաշխուին — զանգուածները կ'ըմբռնեն այս — պաշտօնակալներու, զանազան «պոս»երու կողմէ: Որպէսզի բթացնեն, մեռցնեն զանգուածներու հասկացողութիւնը, որպէսզի խեղդեն անոնց դժգոհութիւնը, նոր դատավարութիւններ հարկաւոր են:

ՍԻԼԻԿԱ

(Վերջ)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մարզուանցի Հաւուտղեան Յակոբին աղջիկը Աղաւնի (բուն մականունը Թորոսեան) կը փնտռէ իր եղբայրները Օհաննէս, Նշան, Տիգրան եւ Միսաք, ինչպէս նաեւ իր հօրեղբօր որդիները՝ Արմենակ, Մեսրակ, Միհրան, Սամուէլ եւ Ռուբէն: Հօրեղբօր որդիները մեծ պատերազմէն առաջ Ամերիկա գացած էին եւ այժմ հոն կը գտնուին: Կը խնդրուի իրենց հասցէն իմացնել Աղաւնի Շիրվանեանի, 23, Rue Danton, Issy les Moulinaux, (Seine), France:

Կը խնդրուի Ամերիկայի հայ թերթերէն արտատպել:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ, ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 7 ՄԱՅԻՍ
VENDREDI 7 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3414 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅԱՆՆ ԱԼ ԴԱՏԻ ՏԱԿ...

Երէկ բացատրեցինք թէ չարք մը ազդարարութիւններ ուղղուած, նոյն իսկ պատժական տնօրինութիւններ եղած են խորհրդային հանրապետութեանց մէջ, գարնանավարի եւ գարնանացանի յապաղման եւ ուրիշ զանցառութեանց առթիւ:

Հայաստանին ալ յանդիմանութեան բաժին մը հանուած էր ուղղակի Մոսկուայէն, որուն բանւոր եւ գիւղացի սատերուն վրայ, Երեւանցիները իրար անցած են այժմ, թերութիւնները դարմանելու եւ «պլան»ները լրացնելու համար:

Մոսկուայի եւ Երեւանի վերջին թղթաբերէն կ'իմանանք թէ՝ հողագործականին չափ տխուր վիճակ մը կը պարզէ գրական վաստակն:

Այսօր երկրորդ էջին մէջ, աշխատակից մը կը ներկայացնէ «Փրավտա»յի թղթակցին տեսութիւնները Հայաստանի գրականութեան, այլ մանաւանդ գրողներու մասին:

Ինչպէս կ'երեւայ, Մոսկուա իր աչքերն ու ականջները սուր կը պահէ այս ճակատին վրայ եւս, որպէսզի զանցառութիւններ, շեղումներ կամ «թերակատարումներ» չգործուին:

Խ. Միութեան մէջ գործունէութեան ամէն ճիւղ «լոզունգ»ի եւ «պլան»ի ենթակայ ըլլալով, գրականութիւնն ու արուեստն ալ չէին կրնար բացառութիւն կազմել: Նոյն լոզունգը նաեւ այս ասպարէզին մէջ, անխնայ տրորելու, հարթելու համար բոլոր բարձունքները,— բոլոր անոնք որ ճամբէն կը շեղին:

Մոսկուայի կուսակցական պաշտօնաթերթին թղթակիցը նոյնութեամբ կը կրկնէ ինչ որ խօսուեցաւ ու գրուեցաւ մինչեւ հիմա, Հայաստանի գրողներու մասին, Երեւանի եւ Մոսկուայի մէջ: Եւ յայտնութիւն մըն ալ կ'ընէ.— Հայաստանի մէջ, բոլոր գրողները մասնակցած են ինքնաքննադատութեան, բացի Եղիշէ Չարենցէն.

—«Միայն գրագէտ Չարենցը չքննադատեց իր ազգայնական սխալները, որոնք ենթարկուեցան խիստ քննադատութեան, գրողների ժողովին մէջ: Հայաստանի խորհրդային հասարակութիւնը չափազանց համբերող եւ վեհանձն է եղած Չարենցի հանդէպ: Այժմ իրմէ կախուած ունի գտնել շիտակ ճամբան»:

Մարգարէ ըլլալու պէտք չկայ, նախատեսելու համար այս ազդարարութեան ելքը: (Երկու օրէ ի վեր զրոյց կը շրջի թէ Չարենցն ալ ձերբակալուած են. բայց մենք լուրը ստուգելու հնարաւորութիւն չունինք, առայժմ):

Այս տողերը գրած ատեն, սեղանի վրայ ունինք Երեւանի «Գրական Թերթ»ին վերջին թիւը, 23 ապրիլ, ուր իրար խառնուած են ողբերգութիւնն ու խեղկատակութիւնը:

Նոր «դէպքեր» չի հաղորդեր թերթը: Բայց, խմբագրականէն մինչեւ Գրողներու Միութեան ընդհ. ժողովը՝ կը ներկայացնէ պատկեր մը որ ոչինչ ունի բարենշան: Անոնց ընթերցումը մռայլ խորհրդածութեանց կը մատնէ ամէնէն բարեմիտն ալ, մանաւանդ երբ աչքի առջեւ բերէ Խանջեանի «անձնասպանութենէն» ի վեր պատահած դէպքերը:

Այսպէս, խմբագրականը պարզելով Հայաստանի գրականութեան «հիմնական խնդիրները», մասնաւոր գոհունակութեամբ կ'արձանագրէ չարք մը գրողներ որոնք փայլած են վերջին հնդամեակին մէջ: Այս երեւելիներուն գլուխը կը գտնուի հռչակաւոր Ն. Զարեանը, բայց ոչ մէկ խօսք՝ այն միւսներու մասին որ տապալեցան մէկ հարուածով: Ընդհակառակն, կարդացէք իրենց բառերով.

—«Հակայեղափոխական - նացիոնալիստական տրոցկիստական գրականութեան պրակտիկան էին ծաւալում մեզ մօտ լրտես Սիմոնեանի հետ միասին Հայաստանի գրական կազմակերպութեան մէջ բոյն դրած հակայեղափոխական - նացիոնալիստա - տրոցկիստ Բակունցը, Ալազանը, Թոթովենցն ու նրանց շայկան:

Օգտուելով երկերեսանի տրոցկիստ - նացիոնալիստ Խանջեանի հովանաւորութիւնից, վնասարարների այդ խմբակը ազգային առանձնայատկութիւնների խտացման լոզունգն իր համար դրօշակ դարձնելով, աշխատում էր ամենազզուելի նացիոնալիստական թոյնը տարածել իր գրուածքների միջոցով»:

Թերեւս կարծողներ ըլլան թէ փոթորիկ մըն էր որ անցաւ, եւ այժմ հանդարտած են ջուրերը:

Կարդացէք խմբագրականին եզրակացութիւնն ալ.

—«Հայաստանի խորհրդային Գրողների Միութեան վարչութիւնը, նրա կուսկազմակերպութիւնը եւ մեր մամուլը դեռ եւս անհրաժեշտ աշխատանք չեն տարել նացիոնալիստ - տրոցկիստների գրական արտադրանքի հակայեղափոխական էութիւնը մասսայում մերկացնելու համար: Դեռ եւս անբաւարար է խորհրդային գրականութեան լաւագոյն երկերի վերլուծութիւնն ու քննադատութիւնը, դեռ եւս մեր գրողների կազմակերպութիւնն ու մամուլը ետ են մնում մեր անցեալի կուլտուրական գրական արժէքների լուսաբանելու եւ մասսայականացնելու խնդրում: Անբաւարար է նաեւ եղբայրական հանրապետութիւնների գրական արժէքների մասսայականացումը մեր մամուլի մէջ: Գրողների Միութեան մէջ դեռ կան դեմոկրատիզմի խախտման դէպքեր, դեռ միանգամայն բոյլ են աշխատում ստեղծագործական սեկցիաները»:

Աւելի խօսուն պատկեր մը կը ներկայացնէ Գրողներու Միութեան ժողովը, ուր սեւ նիշ մըն ալ... Զապէլ Եսայեանը ստացեր է:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ ՊԻՏԻ ՁԻՆԱԿՑԻ՞Ն

Մարաջախտ Պլոմպէրկ ալ Հռոմ պիտի այցելէ

Միջազգային մամուլը կը շարունակէ քրքրել Գերմանիոյ արտաքին նախարարին եւ Մուսոլինիի տեսակցութեան գաղտնիքները: Իտալական կառավարութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որ կ'ըսէ թէ ֆոն Նէօրաթ չարք մը սիրալիր տեսակցութիւններ ունեցաւ Առաջնորդին եւ կոմս Չիանոյի հետ, եւ այդ առթիւ քննուեցան այն քաղաքական եւ տնտեսական խնդիրները որ կը շահագրգռեն Իտալիան եւ Գերմանիան: «Այս առթիւ անգամ մը եւս հաստատուեցաւ սերտ զուգորդութիւնը երկու երկիրներու շահերուն եւ տեսակէտներուն: Երկու կառավարութիւններն ալ վճռած են ներդաշնակ քաղաքականութիւն մը վարել բոլոր հիմնական հարցերու մասին, համաձայն անցեալ հոկտեմբերին Պերլինի մէջ ստորագրուած իտալեւգերման առենագրութեանց, որոնց գործադրութիւնը ամէն գոհունակութիւն պատճառեց Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ, միեւնոյն ատեն շօշափելի նպաստ մը բերելով խաղաղութեան գատին: Այս խօսակցութիւնները պատեհութիւն ընծայեցին նաեւ հաստատելու թէ երկու կառավարութիւնները կ'ուզեն շարունակել այն բոլոր ջանքերը որ կրնան աւելի լայն գործակցութեան մը առաջնորդել ոչ միայն Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ, այլ եւ միւս պետութեանց հետ»:

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ, ինչպէս այս պաշտօնական զեկոյցն ալ կը հաստատէ, Իտալիա եւ Գերմանիա աւելի հաշտարար դիրք մը բռնած են միջազգային գործակցութեան մասին: Դիտելի է որ զեկոյցը չի խօսիր այն գլխաւոր հարցերու մասին որոնք նիւթ կազմած են Հռոմի խօսակցութեանց: Ոչ մէկ խօսք Սպանիոյ, Աւստրիոյ եւ զինուորական գործակցութեան մասին, որոնք ամէնէն հրատապ խնդիրներն են երկու երկիրներուն համար: Կարգ մը տեղեկութեանց համաձայն, բուն զինուորական խնդիրները պիտի քննուին յառաջիկային, երբ Հռոմ այցելէ մարաջախտ Պլոմպէրկ, Գերմանիոյ պատերազմական նախարարը: Հաւանական չէ որ բառին բուն իմաստով զինակցութիւն մը կնքուի, բայց կրնայ աւելի սերտ մերձեցում հաստատուիլ երկու երկիրներու սպայակոյտներուն միջեւ:

6,000,000 անգլ. ոսկի թուրք բանակին համար

Թրքական կառավարութիւնը 6 միլիոն անգլ. ոսկիի փոխ մը պահանջեց Ազգ. Ժողովէն, բանակը մեքենաշարժ ուժերով օժտելու համար: Ուրիշ բարեփոխումներ ալ պիտի կատարուին:

** Թուրքիոյ արտաքին գործավարը եւ Էնկիւրիի Ֆրանսական դեսպանը երկար տեսակցութիւն մը ունեցան երեքշաբթի օր, Թուրքիոյ, Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ միջեւ կնքուելիք համաձայնութեան մասին, որ պիտի ապահովէ Սուրիոյ սահմանները: Դիւանագիտական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ բանակցութիւնները լաւ ճամբու մէջ են եւ թէ համաձայնութիւնը պիտի կնքուի մայիսի վերջը, հաւանաբար Ժընեւի մէջ:

Ռումբի պայթում մը փառնիցիւ Էնկիւրիի մէջ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն մայիս 6 թուականով.—

Ծանր հրդեհ մը ծագեցաւ երէկ երեկոյ, ռազմանիւթի գործարանի մը մէջ, Էնկիւրիի անմիջական արուարձանին մօտ: Ռումբի քանի մը մթերանոցներ պայթեցան, մեծ վնասներ պատճառելով: Ստոյգ լուրեր կը պակսին, բայց կը կարծուի թէ մօտ 50 հոգի մեռած են եւ առնուազն նոյնքան ալ վիրաւորուած: Առաջին տեղեկութեանց համաձայն, արկածը հետեւանք է ելեկտրական հոսանքի խանգարման:

Սուրիոյ եւ Լիբանանի բանակցութիւնները

Սուրիոյ եւ Լիբանանի պատուիրակութիւնները, որոնք բանակցութիւններ կը կատարեն Դամասկոսի մէջ, խառն յանձնաժողով մը նշանակեցին, հաշուելու համար իւրաքանչիւր երկրի բաժինը՝ մաքսային հասոյթներէն: Բանակցութիւնները պիտի շարունակուին Պէյրութի մէջ:

** Ներում ստանալով Հալէպ վերադարձաւ Հաճ Ֆաթէհ Մարաշլի, Սուրիոյ ապստամբութեան ղեկավարը: Այս առթիւ ինքնաշարժներու թափօր մը կազմուած էր Ազէզէն մինչեւ Հալէպ, ուր խանդավառ ցոյցեր կատարուեցան:

Իտալիոյ սպառազինութիւնները

Իտալիոյ Երեսփ. Ժողովը վաւերացուց ազգ. պաշտպանութեան վարկերը: Պատերազմական նախարարութեան խորհրդականը ճառ մը խօսելով, յայտարարեց.

— «Արագ վերջացող պատերազմ մը աւելի լաւ կը յարմարի մեր խառնուածքին, մեր աշխարհագրական եւ տնտեսական կացութեան, ինչպէս եւ այն վճռականութեան զոր Փաշականութիւնը պարգեւեց ազգին»:

Խորհրդականը հաւաստեց թէ ազգ. պաշտպանութեան պատրաստութիւնները արագօրէն յառաջ կ'երթան: Գործօն բանակի սպաներուն թիւն է 16.000, իսկ պահեստի բանակին մէջ՝ 160.000:

Օդանաւային նախարարութեան խորհրդականը ներկայացնելով իր պաշտօնատան նկատողութիւնը, ըսաւ թէ Իտալիա այժմ ի վիճակի է սաւառնակներ շինելու 23 առ հարիւրի փոխարէն միայն 8 առ հարիւր օտար նիւթ գործածելով: Շատ չանցած Իտալիա բոլորովին պէտք պիտի չունենայ օտար շինուածանիւթերու: Իսկ ծովային խորհրդականը շեշտեց թէ Իտալիա պէտք ունի զօրաւոր նաւատորմի մը: Այս առթիւ մեղադրեց Անգլիան՝ զինարշաւին համար եւ յայտնեց թէ զրահաւորներու թիւը պիտի աւելնայ: Եզրակացնելով, հաւաստեց թէ այսուհետեւ իտալական տորմիղը պիտի ըլլայ բաց ծովերու տորմիղ մը:

Կացութիւնը Սպանիոյ եւ Պարսելոնայի մէջ

Վերջին լուրերու համաձայն, Պարսելոնայի կառավարական զօրքը յաջողած է զսպել անիշխանական ըմբոստութիւնը: Կը հաստատուի թէ առաջին օրը սպաննուած են 100 հոգի, վիրաւորուած՝ 250: Ապստամբութենէն անմիջապէս վերջը, չորս հոգինոց դիկտատուրա մը հաստատուեցաւ, որ վճռական միջոցներ ձեռք առաւ, բարեկարգութիւնը վերահաստատելու համար: Թէեւ կառավարութեան նախագահ կը մնայ Քոմփանիս, եւ ընկերվարականներն ու անիշխանականները հաւասարապէս ներկայացուցիչներ ունին կառավարու.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՐԻՆ ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ՄԱՄՈՆԱՆ

Հեռաւոր Արեւելքէն պզտիկ գումար մը դրկեր էին ինծի,— գանձելու գացի, երէկ, Փարիզի ամենամեծ դրամատուներէն մէկուն կեդրոնէն:

Երբ Օփերայի կռնակը անցնիք, կը տեսնէք որ հսկայ շէնք մը կը նստի եւ կզզի մը կը ձեւացնէ փողոցներուն աղմկոտ հոսանքին մէջ: Պատկառելի զանգուած մը, որ անսասան կը կանգնի՝ հակառակ շուրջանակի դարձող փողոցներու մարդկային ծանրահոս ալիքներուն եւ ինքնաշարժներու փոթորկարշաւ վազքին:

Պահ մը կանգնեցայ մայթին եզերքը, դիտեցի Մամոնային Տաճարը: Մտէկս ըսի՝ նառախօսի մը ձեւով.— Առնելիք ունիմ քեզմէ, զոռ'զ:

Բաժնուեցայ անուշահոտ կիներու թափօրէն, հեռացայ արեւաշող ցուցափեղկերու քովէն, մտայ դրամատունէն ներս:

Գմբէթաւոր եւ բոլորակ դարպաս մը,— կեդրոնը մեքենագրուհիներու բաժինը ծաղկաթումբի պէս: Ելեկտրական լոյսը կը ցօղայ պատուհաններուն վրայ, լուսամփոփներուն տակէն կը թափի աղջիկներուն մազերուն մէջ, ու գրամեքենաներուն զըւարթ չխլ - չխլ - չխլը կը նետուի վեր, կը լեցնէ միջոցը, թռչուններու գեղգեղանքին պատրանքը տալով:

Վեր ելայ:

Առաջին յարկէն նայեցայ վար, դարպասին վրայ,— շատրուանի մը նման լոյսերը կը ժայթքէին վեր, մինչ աւազանին մէջ՝ աղջիկներ, գլուխներ կախ, թեւեր կը շարժէին շարունակ:

Կրակի գոյն գորգերու վրայէն քալելով, տաճարային այս հրաշակերտ ապարանքին մէջ պահ մը կորսուած, դուրս կ'ելլեմ շէնքէն ի վերջոյ, դահար, ջղապիրկ եւ մտածկոտ:

Աստուածները իրենց զօրութեան լոգանքին մէջ նետած էին կարծես զիս,— եւ հիմա դուրսը կանգներ եմ զարհուրած, հալած, հիւլէացած, խեղճացած:

Նորին Վեհափառութիւն Մամոնան, որ կը նստի այս տաճարակերպ ապարանքներուն մէջ ու կը հրամայէ աշխարհի բոլո՛ր, բոլո՛ր կազմակերպութիւններուն, այս դժխեմ աստուածութիւնը որ կ'անբարոյացնէ, կը տանջէ, կը խենթեցնէ, կը բարձրացնէ, կը սրբացնէ, այս ամենակալ Ուժը, որ պետութիւն կը կործանէ, երկիրներ կը գրաւէ, պատերազմներ կը վարէ, յեղափոխութիւններ կը ստեղծէ, այս խորհրդաւոր Դրամատիրութի՛ւնն էր, ուրեմն, որ կործանեց նաեւ իմ հայրենիքս, հրդեհել տուաւ մեր տուները, ջարդել տուաւ մեր ժողովուրդը, ա՛լ, այս սրբադէմ իշխանուհին, Մամոնա՛ն էր որ լարեց ու զինեց պզտիկ ժողովուրդները, հրահրեց բարբարոսութիւնները, եւ հիմա տուն չունինք մենք:

Եւրոպա գալէ վերջն էր, որ հասկցանք թէ ո՞ւր կը նստի իրէշը:

Կանգնեցայ, դարձայ, մայթին վըրայ եւ մտքովս ըսի՝ նառախօսի մը պէս.

— Դրամատիրութի՛ւն, քանդուի՛ տունդ եւ մեզմէ աւելի գէշ օրեր տեսնես:

ԱՐԱՋ

Ց. Գ.— Այնպէս է կարծուեր թէ միայն երգիծանքի պահանջով «Գորշ Հայեր» թարգմանած եմ ֆրանսացի թղթակցի մը բացատրութիւնը, des Arméniens gris,— հարկ կը տեսնեմ ըսելու որ երգիծանքի պահանջով չէր, այլ որովհետեւ այդ յօդուածին մէջ եւ այդտեղ՝ բացատրութիւնը ունէր իմաստը, որուն արհամարհանքով մը խառն, զոր տուեր էի:

Ա.

Զինուորցուներու խնդիրը Սէնթ Էթիէնի մէջ

Երէկ հրատարակեր էինք Սէնթ Էթիէնի Ազգ. Միութեան մէկ նամակը, յարակից բացատրութիւններով:

Ինչպէս կ'երեւայ, լաւ չեն հասկցած զինուորագրութեան գրասենեակին կոչը: Մեր թղթակիցը երէկ ղրկած էր պաշտօնը զինուորցուներու ստացած հարցարանին, որ շատ բացորոշ է: Զինուորագրութեան ճիւղին վարիչը հետեւեալ հարցումները կ'ուղղէ զինուորցուներուն եւ պատասխանի կը սպասէ (թուղթին վրայ նշանակուած է — ՀԱՐՑՈՒՄ.— ՊԱՏԱՍԽԱՆ).—

— «Կը տեղեկացնեմ ձեզի թէ համաձայն ի զօրու եղած նախարարական հրահանգներու, դուք ազատ կը մնաք զինուորական գործօն ծառայութենէ:

Բայց եւ այնպէս, կրնաք խնդրել զինուորական ծառայութեան կատարումը. այն ատեն պիտի ենթարկուիք ձեր տարեկից դասու զինուորութեան պարտաւորութեանց, ինչ որ յետագային, եթէ հպատակութիւն խնդրէք, պիտի օգնէ փութացնելու հպատակութեան ձեւակերպութիւնները:

Խնդրեմ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՇՈՒՏՈՎ հաղորդել ինծի, այս թուղթին վրայ, թէ կ'ուզէ՞ք դրօշի տակ առնուիլ 1937 հոկտեմբերին:

Թուական դրէք եւ ստորագրեցէք ձեր պատասխանը:

Սէնթ Էթիէն, 29 ապրիլ

×

Մինչեւ հիմա հրատարակուած հրահանգներն ու լուսաբանութիւնները միշտ կը յիշեցնէին թէ գործօն ծառայութեան ենթակայ չեն այն զինուորցուները որոնք ժամանակին չեն կանչուած եւ հիմա անցուցած են բուն զինուորութեան տարիքը (20—21): Ուրեմն, այս հարցարանը կը վերաբերի այսպիսի զինուորցուներու: Կառավարութիւնը կ'ուզէ իմանալ թէ գործօն ծառայութեան ենթակայ չըլլալով հանդերձ, այս կարգի զինուորցուները կ'ուզե՞ն գործօն ծառայութիւն կատարել, ինչ որ պիտի դիւրացնէ հպատակութեան ստացումը:

Իբրեւ լրացուցիչ լուսաբանութիւն, այստեղ կ'արտատպենք հատուած մը պատերազմական նախարարութեան կողմէ Վիէնի երեսփոխան Պ. Հիւպէրի տրուած պատասխանէն որ կը կրէ ապրիլ 9 թուականը եւ որ «Յառաջ»ի մէջ հրատարակուեցաւ ապրիլ 21ին.—

«Զինուորական գործօն ծառայութենէ ազատ են.— 1924—1935 A. դասերու զանց առնուած երիտասարդները, դասեր որոնք ցուցակագրուեցան 1935 B. դասին հետ կամ պիտի ըլլան յառաջիկային. բայց այս երիտասարդներէն անոնք որ ֆրանսական հպատակ ըլլալու բաղձանքով կ'ուզեն զինուորական ծառայութիւն կատարել, հպատակութեան ձեւակերպութիւնները փութացնելու համար, պիտի կրնան բանակին մէջ առնուիլ, այդ ծառայութիւնը կատարելու համար իրենց տարեկից Ֆրանսացիներու հետ:

Գործօն ծառայութեան ենթակայ են, իրենց տարեկից դասին հետ հաւասար տեւողութեամբ, 1935 B. կամ յետագայ դասերու երիտասարդները, որ ցուցակագրուած են իրենց տարեկից դասին հետ կամ պիտի ըլլան, իբրեւ զանց առնուած:

Սակայն, այն երիտասարդները, որոնք իրենց տարիքով կը պատկանին 1936 սեպտեմբերին եւ հոկտեմբերին բանակին մէջ առնուած դասուն եւ ցուցակագրուած են այդ դասուն հետ, եւ դրօշի տակ չեն կանչուած այդ շրջանին, պիտի կանչուին 1937ին եւ պիտի ծառայեն միայն մէկ տարի:

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐԸ՝ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԱՉՔՈՎ

«Պրաւդա»յի Երեւանի թղթակիցը, Կիրպոտին, հարկ համարած է հեռագրով յղուած մը ուղարկել կուսակցութեան կեդր. օրկանին Հայաստանի վերջին դէպքերու մասին: Անոր շնորհիւ ռուս հասարակութիւնը լայնօրէն «կը լուսաբանուի» եւ կրնայ «կարծիք կազմել» հայ գրականութեան վերջին կացութեան մասին:

Թղթակիցը (ինչպէս կ'ընեն միշտ խորհրդային ղեկավարները) կը սկսի փոքրիկ «քոմփլիման»ով,—«Հայկական խորհրդային գրականութիւնը կարեւորագոյն մասն է համամիութենական խորհրդային գրականութեան»: Եւ անմիջապէս, առանց շունչ առնելու կը շարունակէ.— «Տրոցկիստական վնասարարները, փաշականութեան գործակալները եւ Դաշնակներու գործակալները Գրողներու Միութիւնը կ'ուզէին դարձնել իրենց ոճրագործ աշխատանքներու դաշտը»:

Ի՞նչի մէջ կը կայանայ այդ ոճրագործական աշխատանքները, «դաւաճան Խանջեանի հովանաւորութեամբ»: Միշտ միեւնոյն երգը — Բակունց, Դ. Սիմոնեան եւն. ուզեր են «գրականութեան ազգային ձեւի մէջ տեղաւորել հակայեղափոխական, ազգայնական բովանդակութիւն»: Եւ, տարիներով այդ նոյն ազգայնական գրողները, Խանջեանը եւ իր մեղսակիցները վարած են դրդիչ քաղաքականութիւն մը: «Արգիլած են հայ դասական գրողներու գործերուն հրատարակումը», յայտարարելով թէ այդ գործերը «ազգայնական են» «եւ չունէին դեմոկրատիկ տարրեր»:

Քիչ յետոյ թղթակիցը կը պարզէ աւելի զարմանալի բաներ: Այդ նոյն «դաւաճանները» այստեղ այնտեղ խօսած են, թէ «իրենք դէմ են դրուած արգելքին, բայց ստիպուած են այդ քաղաքականութիւնը վարել Մոսկուայի ճնշման տակ»:

Թղթակիցը «հետաքրքրական» տեղեկութիւններ կուտայ ռուս հանրութեան նաեւ հայ լեզուի մասին, — «լեզուական տեսակէտէն, ազգայնականները ոչ թէ կապ են պահպաներ կենդանի ժողովրդական ստեղծագործութեան հետ, այլ հակած են դէպի գրաբարը, եկեղեցական գրքերու հին լեզուն: Դարերու պատմութիւն ունեցող հայ լեզուն վերածելով «եկեղեցական գրքերու» լեզուի, ատով իսկ թաղելով մեր ամբողջ դասական գրականութիւնը, «Պրաւդա»յի թղթակիցը կ'ուզէ անջրպետ բանալ արեւելահայ եւ արեւմտահայ գրականութեան միջեւ: «Ալազան եւ Նորենց, այդ երկու ամէնէն անտաղանդ եւ ոչինչ գրագէտները, կ'ըսէ Կիրպոտին, կը փորձէին հայ բանաստեղծութեան «օրիէնտացիան» դարձնել դէպի քանի մը արեւմտահայ գրագէտներու ստեղծագործութիւնը», որոնք «ազգայնական են», «ձեւապաշտ» (ֆորմալիստ) եւն.»: Իսկ «վնասարար» Սիմոնեանը սարսափելի եւ մահացու մեղք գործած է,— «ջանալով քանդել կապը հայ եւ ռուս գրողների միջեւ»: Իսկապէս ապերախտ են բոլշեւիկները: Չէ՞ որ այդ նոյն Դրաստամատ Սիմոնեանը ժամանակին Մոսկուայի մէջ ճառ մը խօսելով կը փառաբանէր ռուս գրականութիւնը, ըսելով թէ հայ գրականութիւնը տոգորուած է նոյն խանդավառութեամբ, ինչ որ եւ ռուս գրականութիւնը ...

Եւ վերջապէս նոյն այդ «վնասարար» Սիմոնեանը ամէն կերպով իբր թէ խանգարած է հայ բանաստեղծութեան հարընտիր հաւաքածոյի հրատարակումը ռուսերէն լեզուով: Իսկ երիտասարդ գրողները մինչեւ անգամ չեն սորված ռուսերէն լեզուն ...

Հիմա բոլոր այս ցաւերը կը բուժուին, կուսակցութիւնը գործի անցած է, «ինքնաքննադատութիւնը մաքրած է Հայաստանի գրական կեանքը»: «Վնասարար»ները չկրցան հասնիլ իրենց նպատակին եւ «այսօր կը կատարուի հայ գրական ուժերու առողջ համախմբում»: Մանաւանդ որ, կ'աւելցնէ յղուածագիրը, «Երեւան հասած է ԺԹ. դարավերջի եւ 20րդ դարասկիզբի ամենամեծ հայ քնարերգուն՝ Աւետիք Իսահակեան, որուն գործերը հրաշալի կերպով թարգմանած են ռուսերէնի Բլոկը եւ Բրիւսովը»:

Թէ ինչ կրնայ ընել մեր քնարերգուն Երեւանեան դժոխքին մէջ, չենք գիտեր, բայց Կոմկուսը երեւի անկէ կը սպասէ գրական եւ «րէալիստական» աշխատանք, օրինակ, ոտանաւոր մը Կոլխոզներու, Ստալինի եւ Լէնինի մասին, ընկերվարական շինարարութեան մասին եւն., «Թեմա»ներ, որոնցմով կը զբաղին այսօր Նայիրի Զարեանի նման մարդիկ:

Յօդուածագիրը գոհունակութեամբ կ'արձանագրէ այն որոշումները, որոնք կը վերաբերին հայ «գրական ժառանգութեան»: Կառավարութիւնը պիտի տօնէ Սունդուկեանի, Պռօշեանի, Նալբանդեանի յոբելեանները (Րաֆֆիի մասին ոչ մէկ խօսք):

Կիրպոտին շատ գոհ մնացած է առհասարակ հայ գրագէտներու «ինքնաքննադատութիւններէն», որուն մասնակցած են բոլորը բացի ... Զարենցէն: «Միայն գրագէտ Զարենցը չքննադատեց իր ազգայնական սխալները, որոնք ներթափանցուեցան խիստ քննադատութեան գրողներու ժողովին մէջ»: Հայաստանի «խորհրդային հանրութիւնը» չափազանց համբերող եւ մեծահոգի է եղեր Զարենցի հանդէպ: Այժմ միայն իրմէ կախում ունի շիտակ ճամբան գտնել»:

Այսպէս, ուրեմն, հայ խորհրդային գրականութեան «սիւնն» ալ առնուած է կրակի տակ. Զարենցէն կը սպասեն «մեղքերու քաւութիւն»: Ով գիտէ, թերեւս եւ զարմանալի «խոստովանութիւններ»: Տեսակ մը բաց դուռ ձգած են իր առջեւ: Պիտի օգտուի՞ արդեօք ստեղծուած պատեհութենէն, թէ պիտի յամառի,— կ'իմանանք մօտաւոր ապագային:

Յօդուածը ունի բացառիկ առաւելութիւն մը,— ոչ մէկ խօսք «Ժողովուրդներու հայր» «Հանճարեղ Ստալին»ի մասին: Նմանապէս «Անդրկովկասեան բոլշեւիկներու մարտական ղեկավար եւ Հայաստանի «բարեկամ» Բերիայի մասին ...

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ԱՊՐԻԼ 24 ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

ՇԱՐՔ ՄԸ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ ԵՒ ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 10,000 ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ

«Ապրիլ 24ը Լիբանանի մէջ» որակելի սոյն թղթակցութեան խորագիրը որովհետեւ Ապրիլ 24—25ի յաջորդական օրերուն, Լիբանանի զանազան քաղաքներուն, մասնաւորաբար Պէյրութի եւ իր անմիջական արուարձաններուն մէջ, աւելի քան 10.000 Հայեր խուռներամ, աւազախիտ բազմութիւններով եկան լսելու պատգամը ապրիլեան եղեռնին, հոգեպէս լեցուելու վրէժի զգացումով անզօրոյն ոճիրին որ քանիերկու տարիներ առաջ մահ ու աւեր փռեց Հայոց երբեմնի չքնաղ աշխարհին վրայ:

Ապրիլ 24ի երեկոյեան, Պէյրութ քաղաքին երկու տարբեր վայրերուն մէջ, կազմակերպուած էին համաժողովրդական ազատ մուտքով սգահանդէսներ: Երկու վայրերուն մէջ ալ, քաղաքին կեդրոնը, բողոքականներու ժողովարանի եւ Էշրէֆիէի Թաղամասը, ժամանակէն իսկ առաջ հոծ բազմութիւն մը գրաւած էր աթոռները:

Հակառակ շաբաթ երեկոյ ըլլալուն, որ շատ մը անյարմարութիւններ ունի մասնաւորաբար մեր բանուորներուն համար, խումբ խումբ լեցուեցան սրահները մինչեւ վերնատուներուն խոր անկիւնները, պատուհանները, դրան միջանցքները ու հակառակ օրուան յոգնութեան, մեր աշխատաւորները՝ վկաները մեծ եղեռնին, անտրտունջ ոտքի վրայ հետեւեցան բանախօսներուն:

Քաղաքին շրջանը հազարէ աւելի բազմութիւն մը ժամանակէն առաջ լեցուած էր ժողովարանին միջին մուտքը: Օրուան նախագահ ընկ. բժ. Գուլաքեան, «Քնար» նուագախումբի «Մեր հայրենիք»էն վերջ ողեկոչեց ապրիլեան եղեռնի նահատակները եւ մտաւորականներու փաղանգը: Մէջ ընդ մէջ արտասանութիւն, մեներգ, նուագներ եւ հետզհետէ բեմ եկան ընկ. Գասպար Իփէկեան, Նալբեան դերասանուհին եւ ընկ. Կարօ Սասունի: Ինծի համար դժուար է անոնց խօսած ճառերուն ամփոփումը կատարել: Երեքն ալ հարցին մօտեցան տարբեր տեսակէտներէ, բայց յանգեցան նոյն եզրակացութեան,— սթափինք, կրթենք մեր հոգիները եւ գիտակցինք թէ Հայը այլ եւս ջարդուելիք ժողովուրդ չէ: Նալբեան դերասանուհի ճառը խոր տպաւորութիւն թողուց հայ հասարակութեան վրայ, մանաւանդ նկատի առնելով իր հանգամանքը: Նոյնքան տպաւորիչ էին միւս երկու ճառերը:

Նոյն ժամերուն, ինչպէս ըսի, քաղաքին Էշրէֆիէ Թաղամասին մէջ, հոծ բազմութիւն մը, կը լսէր ընկ. Վալադ Վալադեանը եւ ուրիշ բանախօսներ:

Ուրեմն, այդ օր, հայ ժողովուրդին շուրջ 2000 է աւելին լսեց երկու տարբեր վայրերու մէջ, հայ ցեղին ձայնը եւ հայ յեղափոխութեան մարտական կոչը:

Բ.

Կիրակի առաւօտ, 25 ապրիլ, քիչ մը աւելի տաք արեւը բարձրացաւ Լիբանանի լեռներէն ու տարածուեցաւ քաղաքին վրայ: Արեւուն ջերմ ճառագայթները իրենց վառ աչքերուն մէջ, վճռական ու հաստատ քայլերով, Պէյրութի արուարձաններէն, քաղաքին ամէն անկիւններէն խումբ խումբ երիտասարդութիւն մը, կը լեցուի քաղաքին Ս. Նշան եկեղեցին: Հետզհետէ կը խռնուին եւ կիներ, հարսեր, աղջիկներ: Եկեղեցւոյ բակը արդէն նեղ կուգար ժամը 10ին, երբ եկեղեցական արարողութիւնը լրացեր էր: Մեր պատերազմեան եւ նախապատերազմեան սերունդին հետ իրենց դպրոցականի կարգապահ շարքերով եկեր էին նաեւ 7—14 տարեկան հայկակներն ու հայկուհիները: Հոն էին պատանեկան Միութիւնները իրենց վարիչներով, նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուրճ Համմուտի եւ քաղաքի արիները իրենց խմբապետներով, կարգ ու սարքով: Ազգային իշխանութիւններ, ազգային մարմիններ, քահանայական դասը եւ հայ ժողովուրդը կազմ ու պատրաստ էր հետեւելու կարգադիր յանձնախումբի հրահանգներուն:

Հետզհետէ կը կազմուի Թափօրը դէպի ազգային գերեզմանատուն, տանելու յարգանքի իր տուրքը, անծանօթ զինուորի շիրիմին:

Մեր չարժուն հայրենիքը, եռագոյնը, տապանակ ուխտին, գլուխը քիչ մը թեքած, սեւ շղարշով, աջին եւ ձախին Ֆրանսական եւ լիբանանեան դրօշներով կը քալէ ծանր ու դանդաղ Թափօրին առջեւէն, որուն կը հետեւին սեւազգեստ երիտասարդներ, ու նուագախումբը զոյգ մը ծաղկեպսակներով, Հայ արիները, աշակերտները, պատանիները, կիները եւ ապա երիտասարդները աւելի քան 4—5000 հոգի: Թափօրը ծանրաքայլ կը յառաջանայ դէպի քաղաքին կեդրոնը — Պուրճ, ուր քանի մը տարիէ ի վեր կը կանգնի Լիբանանի զոհերուն մարմնացումը — մահմեդական եւ քրիստոնեայ երկու սգացող մայրերու գիրկընդխառն արձանը: Հոն, ուրեմն, Պուրճի հրապարակին վրայ, տեղացի ժողովուրդին աչքերուն առջեւ, որ հիացումով կը հետեւի մեր Թափօրին, խումբ մը հայ արիներ իրենց դրօշներով վայրկեան մը կանգ առած Թափօրէն կ'անջատուին, կը մօտենան յուշարձանին, հոն կը զետեղեն ծաղկեպսակ մը, հետեւեալ արձանագրութեամբ.— «Լիբանանի մարտիրոսներուն՝ հայ ժողովուրդին կողմէ»:

Թափօրը կը շարժի, նուագախումբը կը հնչեցնէ Ֆրանսական կոռ մը՝ Անմահները:

Տաք արեւ: Հեղձուցիչ օդ: Ճամբան բաւական երկար: Ճամբու երկայնքին ամէն շարժում տեղի տուած է Թափօրին որ խոր լռութեամբ 4000ի հսկայ զանգուածով կը յառաջանայ: Ոստիկանութիւնը որ սաղաւարտ գլխարկներով պարսպած է ժողովուրդը շատ գոհ կը թուի ըլլալ:

Այսպէս Թափօրը հասաւ գերեզմանատուն, ուր պատուանդան մը քաշեցին անծանօթ զոհին շիրմին վրայ ու քահանայական դասը սկսաւ եկեղեցական արարողութեանց: Յետոյ սեղանի մը վրայ բարձրացաւ ընկ. Խորէն Թիւթիւնճեան: Ամբողջ գերեզմանատան տարածութեան վրայ փռուած, հայ տարագիր ժողովուրդին ուղղելով իր խօսքը, բանախօսը մօտ կէս ժամ, կէսօրուան արեւուն կիզիչ ճառագայթներուն տակ, ողեկոչեց Ապրիլ 24ի զանազան հանգրուանները, ջարդերու, կոտորածներու պատկերներու հետ, պարզեց դրուագներ հաւաքական եւ անհատական ընդվզումներու եւ հասաւ 1918 Մայիս 28: Ընկերը իր ճառին վերջաւորութեան նախ հայերէն եւ ապա ֆրանսերէն շնորհակալութիւն յայտնեց եւ երախտագիտութեան խօսք ուղղեց Ֆրանսական եւ լիբանանեան կառավարութիւններուն եւ խնդրեց ոստիկանապետէն և Հայ ժողովուրդին երախտագիտութեան թարգմանը հանդիսանալ Լիբանանի կառավարութեան առջեւ:

Այս ճառէն ետք, նուագախումբը հնչեցուց «Յառաջ նահատակ»ը ու բազմութիւնը նոյնքան կարգապահ եւ անաղմուկ ցրուեցաւ իր տունը:

Գ.

Նոյն օրը, կէս օրէ ետք ժամը 4էն սկսեալ քաղաքին արուարձաններուն մէջ՝ Հայաշէն, Քարանթինա, Անդր-Նահր տեղի ունեցան Ապրիլեան սգատօնի հանդէսներ: Ինծի վիճակուեցաւ երթալ Հայաշէն:

Հայաշէնը խոր ձորէն բարձրացող բլուրի մը վրայ փռուած հինգ հարիւրէ աւելի տուներու ողկոյզ մըն է ուր թառած են Հայաստան աշխարհի ամէն մասերէ բաղկացած տարագիր Հայորդիներ: Բոլորն ալ ունին իրենց անձնական տուները, եկեղեցին, դպրոցը, ազգային մարմինները: Ահա, քաղաքին այս մասին մէջ իրենց խօսքը պիտի ըսէին ընկ. Գասպար Իփէկեան եւ ընկ. բժ. Բենեամին Գուլաքեան:

Ճիշդ ժամուն, եկեղեցին արդէն լեցուեր էր ծայրէ ծայր, փոքրիկ աղջիկներէ բաղկացած երգչախումբը, ղեկավարութեամբ տեղւոյն աչքառու Ջութակահար ընկ. Առաքել Փէհլիվանեանին, նախագահ Հօր Խորէնի հրաւէրով երգեցին զիլ ու հնչուն ձայնով «Մեր հայրենիք»ը: Նախագահ Հօր քանի մը խօսքերէն ետք բեմ ելաւ ընկ. Գուլաքեան որ խօսքը հասարակութեան ուղղելով, ըսաւ.—

Այսքան չարիք թէ ներէն ձեզ ձեր որդիք,
Թող ողջ աշխարհի Հայուն կարդայ նախատինք:

Ուրեմն հայ տառապանքի աշուղին այս խօսքերը բնաբան առնելով պատկերացուց Ապրիլեան եղեռնը իր ամէն կողմերով, տուաւ Թուրք մտաւորականութեան հոգեբանութիւնը տակաւին պատերազմը չսկսած: Մեր ցեղը, ըսաւ, չջարդուեցաւ անոր համար որ քրիստոնեայ էր, այլ որովհետեւ Հայ էր: Եթէ մենք հայ միւսիւլմաններ ըլլայինք, դարձեալ պիտի ջարդուէինք: Ընկ. բժ. Գուլաքեան, հանգամանօրէն անդրադարձաւ եւ բոլորին հասկնալի կերպով բացատրեց թէ ինչո՞ւ ջարդուեցանք:

Երկրորդ բանախօսը, ընկ. Գասպար Իփէկեան վեր հանեց նախ քան պատերազմը Պոլսոյ եւ իր շրջակայքի հայեւթուրք մտաւորականութեան մէջ տիրող մթնոլորտը եւ մտայնութիւնը: Անդրադարձաւ ընդհանուր տեղահանութեան, տուաւ պատկերներ թրքական բարբարոսութիւններէն եւ ինչպէս իր ամէն դասախօսութեան կամ բանախօսութեան առեն այս անգամ ալ կրկնեց.— «Փամփուշտն պահեցէք ամենայն փորձութենէ»:

Միեւնոյն ժամերուն, Անդր Նահր, Թրատներուն հողին վրայ, Կ. Խաչին ակումբին մէջ հոծ բազմութիւն մը մտիկ կ'ընէր ընկ. Խորէն Թիւթիւնճեանը եւ Մուշեղ Ճէնտէրճեանը:

Նոյն օրը, երեկոյեան ժամը 8ին, տեղի ունեցաւ նաեւ Քարանթինայի մէջ ապրիլեան տօնակատարութիւնը, ուր խօսեցան աւելի քան հազար հոգիներու ընկ. Կարօ Սասունի եւ ընկ. Նիկոլ Նիկողոսեան:

Ուրեմն երկու օրուան ընթացքին, ամբողջ Լիբանանի մէջ 10.000 հոգիներ եկան լսելու Հ. Յ. Դաշնակցութեան խօսքը ապրիլ 24ի առիթով:

ՇԱՀՐՈԶ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՊԱԳԱՅ ՀԵՌԱՆԿԱՐԸ

— . —

«ԱՆԳԼԻԱ, ԱՅՍՕՐ ԵՒ ՎԱՂԸ»

Այս է վերնագիրը նոր հրատարակուած կարեւոր գիրքի մը, որ փորձէ կ'անցընէ Մեծն Բրիտանիոյ հին ու նոր քաղաքականութիւնը, եւ հանգոյց հանգոյց իր քննութիւնները տարածելով եւ ներկայի անստուգութիւններուն մէջ այդ երկրին արդէն իսկ մթաստուեր քաղաքական ոլորտը աչքի տակ առնելով կ'եզրակացնէ.— Նախ հարցում մը. Ո՞ւր կ'երթայ Բրիտանիա: — Ոչ պայծառ, ոչ անկեղծ, ոչ իսկ յանդուգն պատասխան մը տալ դժուար է, այս հարցումը սառի պէս կը մնայ պինդ: Եթէ գուշակութիւն մը ընել ներելի ըլլայ, կը շարունակէ հեղինակը, կը տեսնուի որ Մեծն Բրիտանիա հետզհետէ Ասիայէն դէպի Գանատա կ'ուզէ երկարիլ, իրեն համար ապագան այնպէս կը տեսնէ — միանալ Մ. Նահանգներուն հետ եւ կազմել անգլեւսաքսոն միաւոր ձոյլք մը:

Գերման հեղինակին այս տեսութեան վրայ եթէ կարելի ըլլայ հասուած մը աւելցնել, այս տեսութեան աւելի կամ նուազ հաւանականութիւնը խնդրական չըլլար.— Այն թէ դարերու ընթացքին Տարտանէլի եւ Վոսփորի նեղուցներուն բաց ու ազատ ըլլալուն այնքան նախանձախնդիր Անգլիան, յանկարծ, իր հին պետական մարդիկը անգամ իրենց գերեզմաններուն մէջ դող հանող անխորհուրդ համարձակութեամբ եւ իր նկարագրին անվայել թեթեւամտութեամբ, հրաժարեցաւ այնքան զոհաբերութիւններով ձեռք ձգած այդ իրաւունքէն, եւ արտօնեց Թուրքերը որ իրենց ուզածին պէս շարժին այդ մարզին մէջ ալ: Ասով, բնականաբար, կ'ուզէ հասկցնել թէ այդ նեղուցներուն ճամբով դէպի Փոքր ու Կեդր. Ասիաները ռուսական ոտնձգութիւնները խափանելու հին քաղաքականութենէն կը հրաժարի — չեմ ուզեր այլ եւս օգտուիլ այդ ճամբաներէն ըսելով, կ'ուզէ հասկցնել թէ Ռուսիոյ դէմ, Ռուսիոյ թեր որ եւ է «անելիք»է կը քաշուի: Ա՛ս մէկ:

Բայց երկրորդ մըն ալ իբրեւ իրողութիւն, որ ուժ կուտայ գերման Լոնտոնաբնակ հեղինակին այն տեսութեան, թէ Անգլիա «եւրոպական» գործերուն խորունկ թափանցումին հետ չի կապեր այլ եւս իր քաղաքականութիւնը: Այդ երկրորդ իրողութիւնն է բրիտանական թոյլ, մինչեւ իսկ նպատակաւոր կերպով թոյլ կառավարուած վարմունքը հանդէպ Իտալիոյ, որուն դէպի Հապէշստան արշաւանքին արկածալից բնութեան յա-

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ԱՒԵՏԻՍ ՊԻՋԵԱՆ (Կիւմիւշխանեցի Աւօ)

Այսպէս կը տառապի մինչեւ 1893 թուականը: «Իմ չար բախտէն — կը պատմէր ան — դաւաճան Թուրքը սատկեցաւ, եւ իմ սրտին մի մեծ խայթ եղաւ որ իմ գնդակով չգնաց: Բայց ուխտս ուխտ էր: Թող ինքը չիլնի, իր տղան լինի: Ուստի, օր մը կանչեցի կինս, իր եղբայրը եւ ըսի. «Ես այլեւս չեմ կարող այս երկիրը մնալ: Ահա քո խնամքին կը յանձնեմ քոյրդ, մայրս եւ զաւակներս, իսկ ես կը գնամ»: «Ո՞ւր կը գնաս»: «Այդ ես ալ չգիտեմ: Երբ օր մը տեղ մը հաստատուիմ, քեզ կը տեղեկացնեմ, իսկ մինչ այդ հոգ կը տանիս քրոջդ, մօրս ու զաւակներուս»:

«Մնաս բարով ըսի կնոջս ու զաւակներուս, համբուրեցի եւ գիշեր մը աներեւութացայ քաղաքէն: Ամբողջ ամիս մը թափառեցայ, մինչեւ որ դաւաճան ու մատնիչ Ալի աղային լակոտը ձեռք ձգեցի: Քանի մը դաշոյնի հարուածներով վերջ տուի անոր կեանքին:

«Ուխտս մէկը կատարեցի, եւ ես ինձ երջանիկ կը զգայի: Այդտեղէն գիշերով անցայ Քեալքիթ, ուր ինձ ծանօթ քանի մը հայ տներ կային: Անոնց մօտ մնացի շաբաթ մը: Այս մէկ շաբաթուան մէջ տեղեկացայ քաղաքի վիճակի մասին: Խիստ խուզարկութիւններ եղան մեր թաղի տներու մէջ. գիս կը փնտռէին՝ ինձ վերագրեցին սպանութիւնը: Լսած էի, որ Երզնկայի շրջանին մէջ խումբ մը կայ, Ռուբէն Շիշմանեանի (Քեռի) ղեկավարութեան տակ: Ուստի որոշեցի գնալ, գտնել եւ խօսիլ անոր հետ: Եթէ կ'ուզէ՝ կը մնամ իրեն հետ»:

Այսպէս կ'որոշէ եւ կը ճանապարհուի Քեռիի մօտ, Սեպուհ լեռը: Աւօն ճիշդ այն օրը այդ լեռը կը հասնի:

Երկրորդ օրը Բաբերդէն ուրիշ փախստական մը կը հասնի՝ Կայծակ Առաքելը: Այս երկուքը, դեռ Քեռին չգտած, լեռներու մէջ երկար կը ծանօթանան ու կը պատմեն իրենց կեանքը: Երկուքին ալ գրեթէ միեւնոյն բաները պատահած էին: Եւ այստեղ անոնք կ'ուխտեն, որ ինչ ալ ըլլայ, այսուհետեւ իրարմէ չբաժնուին, նոյնիսկ եթէ Քեռին ուզէ մէկը, մերժէ միւսը: Այդ պարագային երկուքն ալ պիտի հեռանան:

Կը թափառին լեռներուն մէջ, չեն գտներ Քեռին: Վերջը կ'երթան Ս. Լուսաւորիչ վանքը: Քեռին հոն կ'ըլլայ եւ երկուքն ալ զինուոր կ'արձանագրէ, անոնց պատմութիւնը լսելէ յետոյ:

Ահա այսպէս Աւօն ու Կայծակը կը զինուորագրուին եւ կը դառնան անբաժան ընկերներ մինչեւ օսմանեան Սահմանադրութիւնը:

Լեռներու մէջ կը թափառին, քանի մը ընդհարումներ կ'ունենան Թուրք զինուորներու հետ: Եւ միշտ Աւօն ու Կայծակը կռուի ամենատաք ճակատի վրայ են: Խիզախ ու անվախ՝ անոնք կը դառնան Քեռիի ամենասիրելի մարտիկները:

Օր մը Պաթումի մէջ երբ հանդիպեցայ Քեռիին, հարցուցի Աւոյի ու Կայծակի մասին: Ան պատասխանեց. «Աւօն աջ թեւս է, Կայծակը՝ ձախս: Անոնք որ իմ մօտս լինեն, միշտ յաղթութիւնը իմս է»:

Երզնկա քաղաքէն լուր կուտան Քեռիին, որ այս ինչ կարաւանի հետ գայմագամը կուգայ եւ ահագին հարստութիւն կը տանի Պոլիս:

Քեռին ճիշդ ժամանակին խմբով կ'երթայ Քեամախի կիրճը եւ կը թալանէ կարաւանը, քանի մը ոստիկաններ սպաննելէ յետոյ:

Այս կարաւանին հետ կ'ըլլայ նաեւ Օտեան անունով հայ երկրաչափ մը, որուն ձեռքերը Աւօն կը կապէ ու կը տանի մօտակայ ձորը պահելու: Օտեանը կ'ըսէ.

«Պարոն, գիտեմ որ դուք հայ էք: Ես ալ երբորդութիւնը դաւանողներէն եմ, զիս չսպաննէք»:

Խումբը այդ կողմերը որպէս լազ կը գործէր: Երբ Աւօն կը լսէ Օտեանի այդ խօսքը, կը պատասխանէ.

«Կեավուր, ձայնդ կտրէ. ես քու լեզուն չեմ հասկնար»:

Ընթերցողը թող չզարմանայ այս պատասխանին: Աւօն երբորդութիւն բառը մինչեւ այդ չէր լսած եւ չգիտեր, թէ ինչ է: Ցարմար բոլէին Կայծակին կը հարցնէ. «Աղա, այս երբորդութիւնը ի՞նչ է»: Աղան կը ծիծաղի: Տօ, կ'ըսէ, հագուստդ լազի է, խօմ գլուխդ ալ լազի չէ: Երբորդութիւն կը նշանակէ Հայր Աստուած, Որդին Աստուած եւ Հոգին Սուրբ Աստուած»:

Աւօն կը խնդայ եւ կ'ըսէ. «Վալլահ, ատոնք ալ չհասկցայ: Այս, առաջին անգամն է որ կը լսեմ»: Ատկէ յետոյ սովորութիւն ըրած էինք, Աւօն նեղացնելու համար այդ բաները յիշել:

Աւօն, որպէս ռազմագէտ, մեր մէջ առաջինն էր: Եթէ խօսել գիտնար եւ քիչ մըն ալ գրոց բրոց ըլլար, առանց չափազանցութեան պիտի գերազանցէր մեր ամէնէն նշանաւոր խմբապետները:

Զօրրորդ բանակի հրամանատար Զէքի փաշան 1894ի գարնան կը պաշարէ Քեռիի 16 հոգինոց խումբը Սեպուհ լերան վրայ:

Կռիւը կը սկսի: 16 քաջերը վագրի ճարպիկութեամբ այս դիրքէն այն դիրքը կը թռչին:

Կռուի տաք ժամանակ Քեռին իր շուրջը կը նայի ու կը տեսնէ, որ հանդիպակաց բլուրը հայդուկներու կողմէն բռնուած չէ: Կը խորհի, որ եթէ թշնամին այդ դիրքը բռնէ իրենցմէ առաջ, կրնայ զիրենք բոլորն ալ կոտորել: Եւ կը կանչէ Առաքելը իր մօտ, որ հրահանգէ այդ բլուրը բռնելու: Բառերը բերանը կը մնան: Բլուրէն կը լսուի հրացանի պայթումը: Քեռին կ'ըսէ. «Բոլորս կոտորուեցինք»: «Ինչո՞ւ, Քեռի»: «Բլուրը խլեցին մեզմէ»: «Օհ, Քեռի, այդ մասին մի մտածեր: Այդ հրացանի պայթիւնը Աւոյի հրացանի ձայնն է: Նախ քան քու կանչելը Աւօն այդ բանը նկատելով աճապարեց հոն»: «Ապա, Աւօն որ հոն է, մեզ մահ չկայ: Տէ, կռուէ եւ հաւատա որ յաղթութիւնը մերն է»:

Այդ կռուէն յետոյ, կը բարձրանան Տէրսիմ եւ կը մնան Սէյիդ Իպրայիմի ցեղին մէջ ութ ամիս: Այստեղ Սէյիտ Իպրայիմը Աւոյի անունը Քեալալ կը դնէ, իսկ Աղայի անունը Ըլտըմ (կայծակ): Սէյիտ Իպրայիմը կ'ուզէ իր մէկ աղջիկը Քեռիին տալ եւ միւսը Աւոյին:

ՍԵՊՈՒՀ

(2)

(Շար.)

ճողութիւնը ուղղակի աշխարհ կը չարուի Անգլիոյ Թուլութեան, հաւասարութեա՞ն, ըսենք արդեօք: Սուէզի նութեա՞ն, ըսենք արդեօք: Սուէզի առջեւ եւ մէջէն Իտալիոյ ամբարտաւան գնացքը, առանց նոյն իսկ հին պատուելի պահակին առջեւ խոնարհելու, պայծառ ապացոյց մը չէ՞ միթէ, որ Անգլիա հրաժարած է իր «միջերկրականեան» հին ոճով քաղաքականութենէն, մինչեւ իսկ ի վնաս իր պատկառանքին, որ դժուարին առիթներուն այնքան նպաստաւոր կ'ըլլար իրեն համար որքան իր նաւային անհերքելի առաւելութիւնը: Չէ՞ որ անգլիական առիւծին բաշին ու պոչին տեսքը միշտ վախ կ'ազդէր: Հիմա, կ'երեւի, առիւծը այնքան թմրեցուցին որ կարելի կ'ըլլայ բաշին թելերը համրել եւ պոչին հետ խաղալ իբրեւ անվնաս խաղալիքի մը հետ: Թուրքն ալ կոնակն ըլլալով:

**

«ՉՈՐՍ ՏԱՐԻ ՏՈՒԷՔ ԻՆԾԻ»

— . —

Երբ Հիթլէր իշխանութեան գլուխ եկաւ, շողալից ճառ մը խօսեցաւ իր «անելիք»ներուն մասին: Այդ ճառը կը սկսէր հետեւեալ խօսքով.

— «Չորս տարի տուէք ինծի ...»: Մնացեալը հասկնալի է, այսինքն թէ չորս տարի վերջ՝ ես ձեզի ցոյց կուտամ թէ ինչ բանի ընդունակ եմ:

Անցած են խնդրուած չորս տարիները եւ ահա կը բացուի ցուցահանդէս մը, որ սովորական ցուցահանդէսներէն կը տարբերի իր անունով. «Չորս տարի տուէք ինծի»: Ուրեմն, 4 տարիներու արտադրութիւնն է, Գերմանիոյ քառամեայ յառաջխաղացութեան պատկերն է որ ցոյց կը տրուի այնտեղ:

Ցուցահանդէսին մէջ աչքի կը զարնեն տպագրական սքանչելի մեքենաներ իրենց նորութեամբ եւ կատարելագործութեամբ, ինչպէս եւ բազմաթիւ նիւթական փաստեր առողջապահական ճակատին վրայ կատարուած, երիտասարդութեան զարգացումին եւ աճման համար ստեղծուած նորութիւններով: Հիացման արժանի են նաեւ այն աշխատանքները որ կատարուած են Հիւս. Ծովուն մէջ՝ հող շահելու համար, Հիւս. Գերմանիոյ մէջ՝ ճահիճները ցամքեցնելու համար: Կարելի չէ գերազանցել թերեւս հանդիսարանները, որոնք խոր տպաւորութիւն մը կը թողուն իրենց վիթխարի տարածութեամբ: Պատոյ բեմին վրայ կը ճախրէ արծիւ մը 17 մեթր ձեծութեամբ,— այս արծիւին ծանրութիւնն է աւելի քան 17 թոն: Ցուցադրուած են վիթխարի նկարապաստառներ (50 քառ. մեթր), որոնց վրայ՝ ազգային - ընկերվարութեան պայքարները, տօները եւ երկրին մէջ կատարուած շինութիւնները: Կարծես այս պաստառները էջերն ըլլային վիթխարի գրքի մը, զոր անծանօթ ձեռք մը կէս ժամը անգամ մը կը բանայ, կը դարձնէ, թղթատելու ձեւով:

Ուրիշ հանդիսարանի մը մէջ եւս անշարժ եւ բաց կը մնան հսկայ նկարապաստառներ, որոնց բարձրութիւնն է 20 մեթր: Այդ նկարներուն մէջ կը տիրապետէ սակայն Առաջնորդին պատկերը: Անոր շուրջը հաւաքուած է աշխատաւորներու զանգուածը: Նկարներուն տակը ցուցադրուած են զարմանազան մեքենաներ, բնքնաշարժներ, թնդանօթներ, հրասայլեր: Առաստաղէն կախուած են ամբարձիգ օդանաւեր: Անիւին մը 150 տեսակ նաւեր, ինչպէս եւ սուզանաւ մը, որուն այցելուներուն թիւը այնքան շատ է, որ կէս ժամ պէտք է պոչ կայնել: Որոշ կը տեսնուի որ երկրին 4 տարիներու մտահոգութիւնը կազմած է պատերազմական նախապատրաստումը:

Բոլոր սրահներու մէջ հարիւրաւոր պատկերներ կը ներկայացնեն Առաջնորդը, սեւեռաբիր, խստադէմ, ժպտուն, խնդալու պահուն, աղջնակ մը համբուրած ժամանակ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԸ ՎԻԷՆՆԻ ՄԷՋ

— . —

ՎԻԷՆ, 3 մայիս (Ցառաջ).— Այս տարի եւս ապրիլ 11—24 համազգային սգատօնը տօնուեցաւ նախաձեռնութեամբ Զաւիահա Որբերու եւ բարեկամներու, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Սէրքըլը կաթոլիկ սրահին մէջ: Ներկայ էր կոկիկ բազմութիւն մը, մեծ մասով երիտասարդներ, Թարմ ծաղիկներով մահարձան մը պատրաստուած էր բեմին վրայ՝ ծածկուած սեւ ծածկոցով մը, գլխուն վրայ եւ զետեղուած էին ապրիլեան զոհերէն 40 կարկառուն դէմքերու լուսանկարները, սեւ շրջանակի մէջ, իսկ երկու կողմերը պահակ կեցած էին երկու սկաուտներ մինչեւ վերջը: Բեմին աջ եւ ձախ կողմերը կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական դրօշները, հայկականը շղարշուած սեւ ժապաւէնով: Ներկաները «Մեր հայրենիք» խմբերգը յոտնկայս ունկնդրելէն վերջ, օրուան նախագահ ընկ. Ս. Գալուստեան մէկ վայրկեան ոտքի հրաւիրեց ներկաները, ի յարգանս մեռելներուն:

Օրուան պատշաճ գեղեցիկ ուղերձ մը կարդաց ընկ. Մովսէս Կարապետեան: Փոքրիկն Սիրվարդ Մաթոսեան յաջողապէս արտասանեց Յ. Թումանեանի «Հոգեհանգիստը», Օր. Վարսենիկ Նալպանտեան «Մանկութիւնը»: Ամէնէն վերջ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօս ընկ. Փօլոս Հիւսեան (Մարսէյլէն), որ հայահալած սարսափները, Պերլինի վեհաժողովէն մինչեւ 1895—96ի Համիտեան ջարդերը, 1909ի Ատանայի ջարդը եւ 1915ի համատարած ջարդերը դէպքերը ներկայացնելէ վերջ, ըսաւ թէ բոլոր այս փաստերը կապացուցանեն որ Թուրքերը շատոնց ծրագրած էին բնաջնջել ամբողջ հայութիւնը եւ յարմար առիթի մը կը սպասէին:

Ցիշեց մանաւորապէս Թալէաթի եւ գերման միսիոնարի խօսակցութիւնները: Երբ գերման միսիոնարը կը պաղատէր Թալէաթի որ վերջ տայ հայկական տեղահանութիւններուն եւ դադրեցնէ ջարդերն ու թալանը, Թալէաթ պատասխանած է,— Ես հայկական հարցը կը լուծեմ ... Ցետոյ խօսիւ պախարակեց անոնք որ զանազան նկատումներով կը բացակայէին այս համազգային սգատօնէն. Սաղմոսը կ'ըսէ. «Երուսաղէմ, եթէ քեզ մոռնամ, թող չորնայ լեզուս»: Մենք ալ կ'ըսենք: «Բացականեր, եթէ մոռնանք մեր այս մէկ միլիոն զոհերուն յիշատակը, թող չորնան ձեր լեզուները»: Ընկերոջ բանախօսութիւնը վերջացաւ երկիւղած լռութեամբ մը եւ հանդէսը փակուեցաւ« Ցառաջ նահատակ» խմբերգով:

Ինչպէս ամէն տեղ, Վիէննի մէջ ալ, այս տօնը կուսախնձոր մը դարձած էր կարգ մը անարժան մարդոց կողմէ որոնք այսօր իրենց իսկ մեռելներէն իսկ մոռցած են, ապացոյց՝ որ իրենցմէ ոչ մէկը ներկայ էր այդ օրը:

Գաւառեցի

ՓՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԽՆՋՈՅՔԸ

ԼԻՈՆ, 2 մայիս.— Ապրիլ 30ին «Զարդարեան» դրադարանի եւ յարակից սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Փր. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին կազմակերպած խնջոյքը: Սեղաններուն վրայ շարուած էին նարինջ, գինի եւ գարեջուր: Օրուան մթնոլորտը իրապէս հաճելի էր:

«Թամամտան», ընկ. Կ. Մանուկեան, քանի մը պատշաճ խօսքերով բացաւ երեկոյթը, յետոյ իւրաքանչիւրը իր բաժինը բերաւ: Լիոնի ծանօթ «Խայեամական» խումբը, զեկավարութեամբ մեր Խնկիկին, կը թնդացնէր սրահը մերթ յեղափոխական, մերթ սիրային, մերթ այլազան երգերով:

Ցիշատակենք մեր հանդէսներուն զարդը՝ Օր. Ֆով. Տէր Պետրոսեանի զոյգ մը այնքան խոր եւ զգայուն երգերը: Պ. Պ. Պահատուրեան եւ Փափազեան եղբայրները սրտագին բարեմաղթութիւններ ըրին Կ. Խաչին, յաջողութիւն մաղթելով անոր բոլոր ձեռնարկներուն: Պ. Պահատուրեան, որ ծանօթ է իր այնքան առատաձեռնութեամբ, մանաւանդ երբ դիմողը կարմիր Խաչն է, այս առթիւ 50 ֆրանք նուիրեց տեղական մասնաճիւղին:

Սոյն խնջոյքին ներկայ էր նաեւ ընկերուհի Էլէն Բիւզանդ, որ գեղեցիկ ճառ մը խօսեցաւ, յանկարծ ծանրանալով Կ. Խաչի կատարած եւ կատարելիք գործերուն վրայ: Ցիշեց եւ Թուէց գործը եւ պարտականութիւնները, որ կ'իյնան իւրաքանչիւր խաչուհիի վրայ եւ գեղեցիկ ոգեւորում մը յուսադրեց զանոնք:

Խնջոյքին ընթացքին, խորովածհաւ մը աճուրդի դրուեցաւ, որ ապահովեց կոկիկ գումար մը:

Մ. Մ.

Կ. ԽԱՉԻ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

— . —

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ,— Շաբաթ երեկոյ «Կ. Խաչի Օր»ուան առթիւ սարքուած էր թէյասեղան մը Պ. Բանիկեանի սրահին մէջ, զոր ձրի տրամադրած էր խաչուհի Բանիկեան: Ժամը 9ին սրահը դրեթէ լեցուած էր: Խաչուհի Ա. Կարմիր Մօրուքեան բացուած յայտարարեց հանդէսը եւ ցաւ յայտնեց ընդհանուր անտարբերութեան համար,—Եթէ միայն Կ. Խ. Դպրոցի պզտիկներու ծնողները գային դարձեալ այս սրահը պզտիկ պիտի գար, բայց մենք պիտի շարունակենք մեր զոհողութիւնները:

Ցետոյ Խաչուհի Մ. Գայաճեան դրբաւոր ներկայացուց մասնաճիւղին 10 ամսուան տեղեկագիրը, որուն մէջ ուշադրութիւնս գրաւեց պարագայ մը,— դպրոցին համար 10 ամսուան ընթացքին ունեցեր են 2864 ֆր. ելք, իսկ դպրոցի աշակերտներու ամսավճարէն գանձուած է 10 ամսուան ընթացքին 288 ֆրանք, դպրոցի բացն է 2576 ֆրանք, զոր վարչութիւնը կը հոգայ զանազան ձեռնարկներով: Ս- թէ այսպէս թէյասեղանի հանդէսին նման այլ ձեռնարկներու հանդէպ ծնողները անտարբեր գտնուին, ի՞նչ պիտի ըլլայ Կ. Խաչի վիճակը: Ծնողներու պարտականութիւնն է քաջալերել Կ. Խաչի ամէն մէկ ձեռնարկը, եթէ կ'ուզեն որ իրենց զաւակները այլասերումէն փրկուին: Կ. Խաչը պէտք է դառնայ դուրգուրանքի առարկայ: Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցէին խաչուհիներ, դպրոցական փոքրիկներ եւ երիտասարդներ, որոնց անունները զանցէ'առնեմ: Օրուան բանախօսն էր ընկ. Հ. Սամուէլ, որ շատ գեղեցիկ ճառով մը վեր հանեց Կ. Խաչի դերը հայ գաղութներուն մէջ, թուեց անոնց կատարած աշխատանքները կրթական, առողջապահական եւ պատասխանական ուղղութեամբ, հեռաւոր Հարաւ. Ամերիկայէն մինչեւ Սուրիա, Միջագետք եւ կոչ ըրաւ հայ մայրերուն, որ իրենց զաւակներուն հետ հայերէն խօսին, մանուկը մօրը բերնէն է որ կը սորվի լեզուն:

Վիճակահանութեան դրուած էին 4 կտոր առարկաներ, որոնց նուիրուած էին Խաչուհիներու կողմէ: Շահեցաւ խաչուհի Վ. Պինկեան, Մ. Գայաճեան ու ընկ. Յ. Թումայեան, այս առթիւ առաջինը Կ. Խաչին նուիրեց 15 ֆրանք, իսկ վերջի երկուքը 5ական ֆրանք: Կէս գիշերը անց էր, երբ ընկ. Եղիա Սերոբեանի «Ցարդանք քեզ» արտասանութենէն յետոյ հանդէսը փակուեցաւ:

Լրատու

«ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՕՐԸ«

— • —

Իսի լէ Մուլինոյի Երիտասարդաց Միութիւնը կը պատրաստուի տօնելու «Հայ Երիտասարդի Օր»ը: Հայ երիտասարդն ալ պէտք է ունենայ իր Օրը եւ այդ օրը պէտք է ըլլայ բոլոր հայ երիտասարդները քով քովի հաւաքելու եւ կազմակերպուելու, իրար ճանչնալու, շփման մէջ մտնելու եւ վերջապէս համերիտասարդական կազմակերպութեան մը մասին մտածելու առիթ մը: Երիտասարդական կազմակերպութեան մասին շատ է գրուած «Ցառաջ»ի էջերուն մէջ: Արդեօք յարմար առիթը չէ՞ այս շարաթ կըրկին մէջտեղ դնելու, հարցին լուծման ձեւ մը գտնելու համար: Ատոր համար ալ, պէտք է որ Փարիզի եւ շրջականներու բոլոր երիտասարդները ներկայ ըլլան: Արդէն բոլոր բանախօսները այդ ուղղութեամբ պիտի արտայայտուին:

Ծ. Ալէքսանեան

ՄԱՄՈՒԼ

100,000 ԿԱՆԳՈՒՆ ՀՈՂ ԱԹԷՆՔԻ ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

— ° —

Աթէնքի «Նոր Օր»ը կը գրէ խմբագրականի մը մէջ (30 ապրիլ).

— «Հայ գաղթականներու զետեղման գործը ստանձնապար կը մնայ համբու մէջ: Կառավարութիւնը՝ որ եղած դիմումներուն ընդ առաջ երթալով, նախապէս խոստացած էր ե- րեսուն հազար կանգուն ձրի հող տրամադրել, հիմակ հարիւր հազար կանգունի յօժար եղած է, պայմանաւ որ Ազգերու Դաշնակցութեան Գաղթականական Օֆիսը չահագրգռուի զետեղման աշխատանքներով եւ հայ պատկան մարմինները հաւաստիք տան թէ դրամական միջոցներ պիտի կրնան ճարել, այդ հողերուն վրայ տուներ կառուցանելու համար:

Ասկէ կը հետեւցուի թէ կառավարութիւնը հաշտուած է մեր ժողովուրդի մէկ մասին Հելլադայի մէջ տեւապէս մնալու գաղափարին հետ: Պետութիւնը երբ ձրի հող կը տրամադրէ, չի կրնար քաղաքացիի աչքով չնայիլ այդ հողին վրայ զետեղուելիքներուն վրայ եւ չճանչնալ անոնց քաղաքացիական ու ազգային — եկեղեցական կազմակերպութեան իրաւունքը:

Զետեղման գործին կառավարութեան բերած թանկագին օժանդակութիւնը ենթադրել կուտայ թէ չպիտի ուշանայ Հայերու քաղաքացիական այժմու անորոշ վիճակին վախճանը, անոնց տալով այս երկրին քաղաքացիներ դառնալու իրաւունք, օրէնքի նախատեսած սահմանին մէջ:

Կառավարութեան այս ժէսթը որքան խրախուսիչ, ազգային իշխանութեան դանդաղաշարժութիւնը նոյնքան ընդվզեցուցիչ է:

Մեզ կը տեղեկացնեն թէ Ազգերու Դաշնակցութեան Նանսէնեան դրասենեակի Աթէնքի վարիչ Պ. Գոթէլնիկով — որ կարեւոր դեր մը կատարած է 100,000 կանգուն հողի տրամադրուելուն մէջ — , ապրիլ 17ին, կառավարութեան տրամադրութիւններէն տեղեակ պահած է թէ առաջնորդը եւ թէ վարչութեան ատենապետ Պ. Ա. Գափիաքեանը, խնդրելով որ օր առաջ գաղթականներու զետեղման կարելիութիւնները պարունակող յուշագիր մը ներկայացուի, որուն մէջ ճշդուած ըլլան զետեղուելիք գաղթական ընտանիքներու թիւը, շինուելիք տուներուն յատակագիծը, հողերուն բաժանումը եւ այն դրամական միջոցները, որոնցմով կարելի պիտի ըլլայ գլուխ հանել ձեռնարկը:

Այսօր ապրիլ 29 է ու տակաւին պատասխան տրուած չէ, հակառակ հեռաձայնով եղած յիշեցումներուն:

Առաջնորդին ու վարչութեան ատենապետին մեզի համար անհասկնալի այս դանդաղաշարժութիւնը քիչ մը ցաւ պատճառած է զետեղման գործով հետաքրքրուող ոչ — Հայերուն, որոնք ցաւով դիտել կուտան թէ առիթներ կը կորսուին պարզապէս անփութութեան պատճառաւ:

Հետաքրքրուեցանք եւ ուզեցինք գիտնալ թէ առաջնորդ կամ Վարչութեան ատենապետ ինչո՞ւ ցարդ պատասխան տուած չեն եւ ի՞նչ շարժառիթներ կային պատասխանը ձգձգելու: Մեզի ըսուեցաւ թէ վարչութիւնը լրջօրէն զբաղած է կառավարութեան կողմէ տրամադրուելիք հարիւր հազար կանգուն հողին վրայ գաղթականութիւնը զետեղելու խնդրով, բայց չէ կրցած եզրակացութեան յանգիլ: Ու պատճառն ալ եղած է այն՝ որ տրամադրուած հողը կը գտնուի երկու շրջանի մէջ եւ այդ հողերուն կից կամ մօտերը ուրիշ ծախու հողեր չըկան, որոնց վրայ կարելի ըլլայ տեղաւորել մնացեալ ժողովուրդը:

Ազգ. Կեդր. վարչութիւնը կառաջնորդուի մէկ տեսակէտէ,— համախումբ կենցաղ ապահովել ժողովուրդին, զայն ապրեցնել մէկ շրջանի մէջ: Այս պատճառաւ, վարչութիւնը մինչեւ այսօր չէ կրցած պատասխան տալ»:

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՖՈՒԹՊՈԼ

Անցեալ կիրակի մայիսի երկրորդ օրուան պայծառ օդին «Ս. Օ. Շամպլի»ի սիրուն մարզադաշտին վրայ տեղի ունեցաւ մեր Ա. խումբի մըրցումը ընդդէմ տեղւոյն Ա. խումբին: Տեղական կորովի խումբը թէեւ ամէն ճիգ թափեց մեզի յաղթելու, բայց անօգուտ, մեր մարզիկները իրենց նախորդ եւ յաջորդական յաղթանակներէն խրախուսուած, այս անգամ եւս ցոյց տուին իրենց գիտական խաղարկութիւնը, որով ջախջախիչ պարտութեան մատնեցին տեղական խումբը 4 — 0ով:

Իսկ պահեստին պարտուեցաւ «Ս. Ա. Մանթ»ի պահեստի խումբէն 4 — 0ով:

Ցառաջիկայ կիրակի օրուան մըցումներուն համար մինչեւ ցարդ յանձնախումբս վերջնական պատասխան մը չէ առած որ եւ է տեղէ մը:

Մ. Երանեան

ՏԻՏԱՂ

ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

— Ասկից առաջ երկու անգամ դատապարտուած էի գողութեան համար, այս երրորդը պիտի ըլլայ:

— Պարոն նախագահ, եթէ յանցանքս ներէք, այս անգամ կը յուսամ վերջինը ըլլայ: Եթէ բանտարկուիմ, նորէն գէշ բաներ պիտի սորվիմ:

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— ° —

— Եամա՜ն, Պիծա ջան, կը մռայ, — հեղինակաւոր ձեւով ըսաւ Առիւծ Գեւօն, — որ ամէն հիւանդութիւն բժշկելու համար միակ միջոց մը ունէր՝ հիւանդը քրտնցնել:

— Մոսօ, ե՞րբ անկողին ինկաւ, — հարցուց Պիծան:

— Երէկ գիշեր: Գանձակէն Մոխրաբերդ կ'երթայինք: Ես քովէն կը քալէի: Տեսնեմ՝ քալած ժամանակ կը դողայ: «Ի՞նչ ունիս», կը հարցնեմ. «Բան չկայ», կը պատասխանէ, բայց տէ, փառք Աստուծոյ, ես ալ աչք ունիմ տեսնելու: Երբ վանքին մօտեցանք, հալ չէր մնացեր վրան: Իրեն ըսի, "որ գիշերը վանքը անցընենք: «Չէ, Մոսօ, ըսաւ, գիշերը չէ, բայց մէկ երկու ժամ հանգստանանք լաւ կըլնի, վրաս քալելու կարողութիւն չէ մնացեր»:

— Էս տեղ երկննալը գիտցաւ, աչքերը խփեց ու մէկ գլուխ մինչեւ առտու աչքերը չրացաւ:

— Է, լաւ բան մը ըրի՞ք: Լեւոնի քով զեղատուփ մը կայ:

— Ես այդ դեղերէն բան մը չեմ հասկնար, որ ... բայց, շատ, շատ տաքութիւն ունի, թերեւս քառսուն աստիճան ...

— Հայ հուլ, քառսունն ալ խօ՞սք է, սարսախ,— ընկերոջ խօսքը ընդմիջեց Առիւծ Գեւօն,— հարիւր ըսէ, հազար ըսէ. ձեռքս ճակատին կը դնէի ոնց որ տաք երկաթի մը վրայ դրած: Քիչ առաջ, Պիծա ախպօրս ըսեմ, սխտորը լաւ մը ծեծեցի, քացախով շաղեցի ու ոտքերուն քսելով փաթթեցի: Մէկ երկու ժամէն աչքերը կը բացուին: Տաքութիւնը սատանայ ալ ըլնի՝ սխտորը անոր կոտոշներէն բռնած դուրս կը քաշէ ... Սխտորի բանը ուրիշ է ...

Քանի Լեւոնը հիւանդ պառկած էր, Մօսոն վայրկեան մը իսկ չհեռացաւ անոր անկողնի քովէն: Առիւծ Գեւոյին արդարութիւն ըրած ըլլալու համար՝ ըսենք, որ ան ալ Մոսոյի հետ հսկած էր, դուրգուրոտ մօր մը հոգածութեամբ, ընելով այն բոլորը, ինչ որ ինք անհրաժեշտ կը գտնէր: Բացի սխտոր ու քացախի համայնաբոյժ դեղէն, Առիւծ Գեւօն անմիջապէս կանչեր էր վանքի խաթունը, որ հիւանդի վրայ կարդայ:

Պառաւ խաթունը, քառասուն տարի է ի վեր վանքին մէջ կը ծառայէր, վանքի հացթուխ էր եւ, կ'ըսէին թէ, այնքան լաւ կարդացող, որ կրնար կարդալով չար աչքը քօացնել, հիւանդ մը երկու օրէն ոտքի հանել: Բուռին մէջ քիչ մը աղ սեղմած՝ խաթունը հիւանդի վրայ խորհրդաւոր ձեռքի շարժումներ կը կատարէր, կը սկսէր ամենազօր աղօթքը, երբեմն պատռելու սատիճան բերանը բացած յօրանջելով, մինչեւ որ աչքերէն արցունքը սկսէր կաթիլ կաթիլ իյնալ ճմրթկըւած երեսէն:

— «Ղուրպան, չար աչք էր, — ըսած էր պառաւը կարդալը վերջացնելէ ետք,— աչք տուողին սիրտը ճաթի. լաւ հալէն եկայ, աչքը քօացաւ, Աստուծով մէկ օրէն պարոն Լեւոնը ոտքի կ'ելլէ»:

Թէեւ խաթունը ապահովցուցեր էր, որ հիւանդը շուտով ոտքի պիտի ելլէ, բայց նորէն Գեւօն ու Մոսօն շատ մըտահոգուած էին ու կարելի է երեւակայել, թէ ինչ ուրախութեամբ դիմաւորեցին նոր եկողները:

— Մոսօ, տղաքը ո՞ւրտեղ են,— հարցուց Պիծան:

— Ախոռի սաքուն մնացին:

— Լաւ, դուք ալ գնացէք հանգստացէք, Մոկացի Ցակոբը թող գայ մեր քովը. անշուշտ տղաքը կանոնաւոր պահակութիւն կ'ընեն:

Լեւոնի անսպասելի հիւանդութիւնը ծանր կացութիւն մը ստեղծեց: Պարզ էր, որ այդ վանքին մէջ չէին կրնար մնալ, իսկ եթէ Լեւոնը շուտով ոտքի չելլէր, զայն փոխադրելը գրեթէ անկարելի պիտի լինէր: Եւ, վերջապէս, ո՞ւր կրնային փոխադրել, ո՞ր գիւղին մէջ կրնային մէկ կամ երկու օրէ աւելի պահել, իսկ Աղթամար կղզին վերադառնալու մասին մտածելը բոլորովին աւելորդ էր, եթէ կառավարութիւնը արդէն հսկողութեան տակ առած չէր կղզին, անշուշտ շուտով կ'առնէր:

Լեւոնի ջերմութիւնը զգալաբար իջած էր: Հիւանդոտ կարմրութեամբ շառագունած դէմքը հետզհետէ բնականոն գոյն մը կը ստանար: Լոյսը բոլորովին բացուած էր, երբ Լեւոնը վրնկալով դարձաւ անկողնի մէջ, աչքերը բացաւ ու անդիտակից հայեացքը չորս բոլորը պտտցուց, որպէս թէ ուզէր իմանալ, թէ ինք ո՞ւր կը գտնուէր:

— Լեւոն, աղիզ ջան, ես եմ, Պիծան:

Լեւոնը երկարատեւ թմրութենէն արթնցած՝ ճիգ կը թափէր ինքզինք գտնելու, յիշողութիւնը սրելու համար:

— Ես ո՞ւրտեղ եմ, ի՞նչ պատահեցաւ,— ու զարմանքով նայեցաւ անկողնին:

Լեւոնը չորս տարուան ընթացքին երբեք հանուած վիճակի մէջ անկողին չէր մտած: Ուրեմն լուրջ բան մը պատահած էր, որ զինք անկողնի մէջ պառկեցուցած էին, Պիծան ու վարդապետն ալ այնքան մտահոգուած դէմքով իրեն կը նայէին:

— Ես ո՞ւրտեղ եմ,— կրկնեց Լեւոնը՝ ձայնը աւելի բարձրացուցած:

— Սուրբ Թովմայի վանքը, հիմա ի՞նչպէս կը զգաս,— հարցուց վարդապետը՝ ձեռքը հիւանդի ճակտին դնելով,— տաքութիւնդ իջած է:

— Այո, հիմա աւելի լաւ կը զգամ, — ու Լեւոնը անկողնին մէջ նստելով, դարձաւ ընկերներուն,— դուք ե՞րբ եկաք:

— Հազիւ մէկ երկու ժամ եղաւ:

— Իսկ ինչո՞ւ կզղիէն դուրս եկաք:

— Լեւոն, յետոյ կը խօսինք այդ մասին,— հիւանդը հանգստացնել աշխատելով ըսաւ Պիծան, — առայժմ հանգստացիր, խօսելու շատ ժամանակ կ'ունենանք:

Մէկ երկու րոպէ առանց բառ մը արտասանելու, Լեւոնը նոյն դիրքի մէջ արձանացած մնաց: Հիմա արդէն յստակօրէն յիշեց այդ երկու օրուան դէպքերը, սուրհանդակի գալը, Մոխրաբերդէն եկած նամակը, Գանձակէն մեկնիլը ու ճանապարհին զգացած անհանդուրժելի գլխու ցաւը, մինչեւ որ գլուխը արճիճի նման ծանրացեր էր, ծունկերը դողալ սկսած էին: Ասկէ անդին ալ բան չէր յիշեր:

Դէպքերու վերյիշումը սուր դամբի նման մխուեցաւ ուղեղին մէջ: Կեղրոնացած դէմքը հետզհետէ մռայլեցաւ ու յանկարծ վերմակը վրայէն նետեց: Ինչ ալ ժամանակ զատած էր հիւանդանալու, ծանր ու մեծ անկողնի մէջ երկննալու, երբ ամէն ժամանակէ աւելի հիմա էր որ պէտք ունէր ֆիզիքական ուժին, հոգեկան կարողութիւններուն:

Հակառակ Պիծայի եւ վարդապետի խնդրանքին, Լեւոնը սաստիկ զգուած վիճակի մէջ հագուստները հագաւ, նոյնիսկ ծանր փամփուշտակալները կապեց, ինքնիրմէ դժգոհ, եթէ նոյնիսկ այդ եղած էր առանց իր գիտակցութեան: Հազիւ գիջելով Պիծայի խնդրանքին, համաձայնեցաւ ջրով կլլել քինինի երկու գնդիկները: Գրպանէն Մոխրաբերդէն ստացած նամակը հանելով՝ երկարեց Պիծային:

— Առ, կարդա, տես թէ ինչպէս լաւ կ'երթան մեր գործերը,— չըրթունքը արհամարհելու աստիճան կծելով ըսաւ Լեւոնը,— մարդու արիւնը կը սառի կարդալով ...

Պիծան հարեւանցի ակնարկ մը նետեց նամակին վրայ: Պարզ էր թէ ինչ կրնար լինիլ բովանդակութիւնը: Խեղճ Լեւոն, դեռ աղէտի մեծութեան մասին գաղափար չունէր: Եթէ միայն կարդար իր անունով քաղաքէն եկած նամակը, որ Պիծայի գրպանն էր ...

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

Թեան մէջ, բայց ազգ. պաշտպանութիւնը յանձնուած է ընկերվարականի մը, ինչ որ քաղաքական պարտութիւն մը կը կազմէ անիշխանականներուն համար։

Ազգ. պաշտպանութեան նախարարին հրամանով, անիշխանականներու Արհեստակցական Միութեան վարիչներէն մէկը ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ, որպէսզի փողոցներէն քաշուին զինեալ բանուորները, այլապէս միութիւնը պիտի լուծուէր։ Սահմանադրութիւնը փակուած է եւ թերթ չի հասնիր Պարսելոնայէն, բայց քանի մը ճամբորդներ յաջողեցան Ֆրանսա հասնիլ։ Ականատեսի մը համաձայն, բարեկարգութիւնը չէ վերահաստատուած տակաւին։ Վալենսիայի կառավարութիւնը մեքենաշարժ զօրագունդ մը ղրկեց։ Կ՚ըսուի թէ Քաթալոնիոյ կառավարութիւնը եւ կանչած է 12.000 զինուորներ՝ Արակոնի ռազմաճակատէն։

** Կռիւները կը շարունակուին Պիլպաոյի շուրջը։ Կացութիւնը անորոշ է տակաւին։ Անգլիական եւ ֆրանսական նաւեր կ՚աշխատին պարպել ոչ-պատերազմիկ բնակիչները։

Ս. Սասունիի սպանութեան խնդիրը

Տեղական թերթերը կը գրեն.— Տիկին Բրաբիոն Սարաֆեան, որ անցեալ դեկտ. 7ին սպաննեց Ս. Սասունին, վերջին անգամ քննութեան ենթարկուեցաւ հարցաքննիչ դատաւոր Պ. Պրիւի կողմէ։ Հակառակ քննութեանց արդիւնքին, տիկինը պնդեց թէ ուզած էր լուծել իր աջկան վրէժը, թէ ատամնաբոյժը հեղուկով մը թմրեցուցած էր զայն եւն.։ Արդ, որ եւ է թմրեցուցիչ գտնուած չէ ատամնաբոյժին աշխատանոցին մէջ, եւ, միւս կողմէ, մասնագէտներ կը յայտարարեն թէ չկայ որ եւ է բաղադրութիւն որ կարենայ թմրեցնել մէկը՝ կոկորդը ցօղուելով։ Ամբաստանեալը պատասխանեց թէ իր աղջիկը տկար էր եւ թէ ապահովաբար ատամնաբոյժը, թերեւս առանց թմրեցուցած ըլլալու, զայն իր տիրապետութեան տակ առած էր այնպիսի պայմաններու մէջ որ Անահիտ Փաստրմաճեան չէր կրցած դիմադրել, այսպէս խորտակելով իր կեանքը եւ ամբողջ ընտանիքին երջանկութիւնը։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ կը շարունակուի Լոնտոնի մէջ։ Թրամուէյի պաշտօնեաներն ալ որոշեցին գործադուլ հռչակել։ Մինչ վարչապետը սրտառուչ կոչ մը կ՚ուղղէր Երեսփ. Ժողովին մէջ, յիշեցնելով Թագադրութեան խնդիրը, հանքագործներու դաշնակցութիւնն ալ բոցավառ յայտարարութիւն մը հրատարակեց, ի նպաստ ընդհանուր գործադուլի։ Կը կարծուի թէ միեւնոյն զսպանակն է որ կը լարէ այս բոլոր գործադուլները։

ՀՕԼԻՈՒՈՒՏԻ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆ ալ կը շարունակուի, հետզհետէ ծաւալելով։ Չորեքշաբթի օր ծանր խռովութիւններ ծագեցան բանուորներուն եւ չէզոքներուն միջեւ, Մէթրօ-Կօլտուին-Մէյէր ընկերութեան աշխատանոցներուն մէջ։ Ոստիկանութիւնը հարկադրուեցաւ միջամտել։ Գործադուլի կուսակիցները գաղտնապէս կը լուսանկարեն արուեստագէտներն ու արուեստագիտուհիները, յետոյ խայտառակելու համար, իբրեւ դասալիքներ։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ «քափիթիւլասիոն»ներու խորհրդաժողովը այսօր վաղը կը վերջացնէ իր աշխատանքները։ Պայմանագիրները պիտի ստորագրուին շաբաթ օր։

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՄԵՔԵՆԱՅ ՄԸ ՊԱՅԹԵՑԱՒ Պոռտօ-Մարսէյլ ճեպընթացին մէջ, չորեքշաբթի առտու։ Անմիջապէս հրդեհ ծագեցաւ երկու վակոններու մէջ, ուր գտան մեքենավարի մը դիակը՝ բոլորովին ածխացած։ Զօրս վիրաւորներ ալ անմիջապէս Մարսէյլ փոխադրուեցան։ Քննութիւններէն կ՚երեւայ թէ աւելի ծանր դէպքեր պատահած պիտի ըլլային, եթէ կառախումբը ուշացած չըլլար։ Գաղտնիքը չէ պարզուած տակաւին։

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ կը վերաբացուի այսօր։ Ինը հոգի հարցապնդումներ պիտի ուղղեն ընդհանուր քաղաքականութեան մասին. ուրիշ 12 հոգի ալ ճառեր պիտի խօսին։ Յանուն կառավարութեան պիտի պատասխանէ Պ. Լէօն Պլում։

ԱՆԳԼԻՈՅ արքայական ընտանիքը որոշեց 100.000 ոսկի վճարել Ուինտըրի դուքսին, իբրեւ ամուսնական հաշուեյարդար։ Այս գումարին տոկոսը եւ ուրիշ հասոյթներ ալ հաշուելով, հրաժարեալ արքան տարեկան պիտի ունենայ 28 հազար ոսկի եկամուտ։ Եթէ մեռնի, եկամուտը ցկեանս պիտի ստանայ իր այրին։ Երկու սիրահարները արդէն իսկ հաստատուած են Քանտէի դղեակը (Թուռ)։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ մասին հրատարակուած վիճակագրութեան մը համաձայն, ամուսնութեանց թիւը 39.000 պակսած է 1936ին, 650.000էն իջնելով 611.000։ Իսկ ծնունդներու թիւը բարձրացած է 1.279.000ի, ինչ որ 17.000ի յաւելում կը ցուցնէ 1935ի վրայ, իսկ 307.000ի՝ բաղդատելով 1933ի հետ։ Մահերու թիւը մահերէն աւելի եղած է 482.000։ Ամուսնութեանց եւ ծնունդներու թիւը 1936ին եղած է ֆրանսականին աւելի քան կրկինը։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի տիկին Նուրիցա Թէքեան եւ այրի տիկին Արմաւենի Յարութիւնեան խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն ազգականներու եւ բարեկամներու, որոնք անձամբ, հեռագրով եւ նամակով իրենց շնորհաւորութիւնները յայտնեցին Օր. Վերժին Թէքեանի եւ Պ. Աբրահամ Յարութիւնեանի ամուսնութեան առթիւ։

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւնը 100 Ֆր. կ՚ընուիրէ Վեթերաններու ֆոնտին, փոխան ծաղկեպսակի, ընկ. Խ. Դաւիթեանի մահուան առթիւ եւ իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ հանգուցեալին ընտանիքին եւ պարագաներուն։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. Կ. Խաչի Մարսիլիոյ մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկ. Գալուստեանի իրենց սիրելի աղջկան զաւակ կորուստին առթիւ։

×

Մարսէյլի Բարերար Հայր. Միութիւնը խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ Մարսէյլի Տարօն-Տուրուբերանի Նահանգ. Հայր. Միութեան իր ժրաջան եւ գաղութէս սիրուած անդամին՝ Խաչիկ Դաւիթեանի (Քեռի) զաղտնապէս մահուան առթիւ։ Նաեւ իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընտանեկան պարագաներուն։

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Պրօպականտի յանձնախումբի դասախօսական ժողովը տեղի կ՚ունենայ 11 Մայիս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները այսօր, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ջարդարեան գրադարանը, 181 Cours Lafayette, ներկայանալ անդամատետրով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 8 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse Մարսէյլ: կարեւոր օրակարգ:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, վաղը, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Խաժակ» Ակումբին մէջ: կարեւոր օրակարգ:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի ժողովները եւ հրապարակային բանախօսութիւնները

Հ.Յ.Դ. «Համազասպ» խումբի ժողովը ուրբաթ (մայիս 7) երեկոյեան ժամը 8ին։ Կը խօսի ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։

Հ. Յ. Դ. «Ակնունի» ենթակոմիտէի հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ շաբաթ (մայիս 8) երեկոյեան ժամը 8ին։ Կը բանախօսէ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ֆութպօլի մրցումը Յունական խումբին հետ, գէշ օդին հետեւանքով յետաձգուած է 9 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամ եւ անդամուհիները 6 մայիս ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հ.Յ.Դ. Սիամանթօ Ակումբը, 6 րիւ տը Պալէ: կարեւոր օրակարգ:

Մարսէյլի Քղիի Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը 9 մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին Շահրիկեան սրահին մէջ, 5, ռիւ տը լ'Էքլիփս: Կը խնդրուի անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցներէն ներկայ ըլլալ այս կարեւոր ժողովին:

Փարիզաբնակ Պ. Պ. Լեւոն եւ Գրիգոր Գարաեան եղբայրներէն կը խնդրուի իրենց հասցէն իմացնել տիկին Լուսի Թերզեանի, 14, Rue de la Téboudeire, Lyon, Rhône:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ 8 ՄԱՅԻՍ
SAMEDI 8 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3415

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ՝ ԿԱՊԱՐԷ ՇԱՊԻԿՈՎ

Համբերութիւնն ունեցանք ամբողջութեամբ կարդալու Երեւանի «Գրական Թերթ»ին վերջին թիւը, 23 ապրիլ, եւ մեր եղբայրակցութիւնն եղաւ շատ աւելի մռայլ, քան կը սպասէինք։

Նախ քանի մը տեղեկութիւններ :

Հայաստանի խորհրդային գրողները ընդհ. ժողով գումարեր են ապրիլ 17էն մինչեւ 21։ Թերթը մասնաւոր գոհունակութեամբ կ'արձանագրէ թէ «այսպիսի նիստ առաջին անգամ է տեղի ունենում Երեւանում»։

Իր կարգին կ'իմանաք թէ ինչու «աննախընթաց» կը համարուի այս ժողովը։ Ցայտնենք միայն մէկ նորութիւն.

— «Տրադիցիոն եւ տրափարէտ ցուցակ ներկայացնելու ժամանակն անցել է։ Եւ ահա նախագահութիւնն ընտրւում է ժողովականների կողմից առաջադրուած թեկնածուներից, քուէարկելով իւրաքանչիւր թեկնածութիւն առանձին եւ ըստ առաջադրման կարգի։ Կային մարդիկ որոնց ընտրութիւնն ապահովուած կը լինէր ցուցակային քուէարկութեան պայմաններում, սակայն նրանք չանցան անձնական քուէարկութեան ժամանակ»։

Ուրեմն, լուրջ փոփոխութիւն մը կատարուեր է։ Առաջ՝ հաւաքական ցուցակներով կը ներկայացնէին եւ քուէարկել կուտային, իսկ հիմա՝ կը հետեւին ժողովրդավար՝ այսինքն քաղքենի մեթոտներու,— թեկնածուներ առաջարկել եւ քուէարկել։

Ժողովներու ընթացքին, խօսք առեր են աւելի քան 40 ժողովականներ,— գրագէտ, բանաստեղծ, քննադատ, արուեստի աշխատաւոր եւայլն, իւրաքանչիւրը երեւան հանելով ուրիշին կամ իր սեփական մեղքերը։

Եթէ մէկը իր բոլոր «յանցանքները» չէ խոստովանած, դառը են ձեւեր՝ խոստովանցնելու համար։ Կամ եթէ ուրիշին վրայ յարձակած ատեն քիչ մը փափկութեամբ շարժած է, սաստեր են։ Իսկ եթէ գիտողութիւն մը հաճելի չէ եկած ընկալեալ սովորութեանց, փութացեր են «շտկել»։

Այսպէս, Տիկին Զապէլ Եսայեան ըսած կ'ըլլայ թէ Դ. Դեմիրճեանի եւ Ստ. Զօրեանի նախայեղափոխական շրջանի արտադրութիւնները գեղարուեստական տեսակէտով աւելի կատարեալ էին,— եւ անմիջապէս տեղը կը նստեցնեն ...

Տակաւին առիթ կ'ունենանք ամբողջութեամբ ներկայացնելու ժողովին բոլոր մանրամասնութիւնները։

Այսօր կ'ուզէինք պարզել պարագայ մը, որ ինքնին բաւական է լուսաբանելու ոչ միայն Խանջեանի «անձնասպանութենէն» ի վեր պատահած դէպքերը, շարք մը երիտասարդ գրագէտներու սեւացումն ու ձերբակալութիւնը, այլ եւ վաղուան հեռանկարը։

Մարդիկ պարզապէս կապարէ շապիկ մը հագցուցած են գրագէտներուն, եւ կը պահանջեն որ գրիչ շարժէ անոր կապանքներուն տակ։ Գրիչն ալ պիտի ունենայ կապարի ծանրութիւն, ձուլածոյ «լօզունգ»ներով։

Արդ, Գրողներու Միութեան ընդհ. ժողովին մէջ, առաջին առթիւ ճառ մը կը խօսի Վ. Կիրպոտին, «վարդապետ գրականութեան»,— այն որ Թղթակցութիւն մը գրած էր Մոսկուայի «Փրավտա»յին։

Ընդհանուր ակնարկ մը նետելով հայ գրականութեան մասին, «որ գոյութիւն ունի հաւանօրէն աւելի քան 2000 տարի», Մոսկուայի աչքը կուգայ կը թառի երկու գրագէտներու վրայ,— Աւետիք Իսահակեան եւ Եղիշէ Չարենց։ Իբրեւ թէ վերլուծում կը կատարէ անոնց գրական - գեղարուեստական արտադրութեանց մասին, իսկ իրականին մէջ վարպետ հաւատաքննութեան մը կ'ենթարկէ երկուքն ալ։

Ժողովի նկարագրութենէն դատելով, Եղիշէ Չարենց ներկայ չէ եղած, իսկ Աւ. Իսահակեան առաջին օրը մասնակցելէ եւ Կիրպոտինի ճառը լսելէ վերջ, յաջորդ օրը «կը հիւանդանայ» եւ գրաւոր ճառ մը կը ղրկէ ժողովին։

Կ'արժէ ամբողջութեամբ արտատպել այդ ճառը։ Մենք այսօր կը ներկայացնենք հատուած մը միայն, ապացուցանելու համար թէ ինչպէս մեղայի կը բերեն երիտասարդն ու ծերը, կապարէ թաս մը տեղաւորելով բոլորին գլխուն վրայ.

— «Ընկերներ, վերջին 7 տարիներին, սկսած 1930 թուից, ես հեռու եմ եղել խ. Հայաստանից եւ նրա իրականութիւնից։ Արտասահմանում ես կանգնած եմ եղել միշտ խորհ. Հայաստանի պաշտպանութեան դիրքերի վրայ, իմ ուժերի չափով պայքարել եմ նրա թշնամիների դէմ՝ կրելով անվերջ լուտանքներ ու հայհոյանքներ Դաշնակցականներից անձամբ ուղղուած։ Իմ անվերապահ նուիրուածութիւնը Հայաստանի հանդէպ բազմիցս փորձուած է, սակայն, ես, անշուշտ, շատ սխալներ գործած կարող եմ լինել, որոնք վերագրելի են այն հանգամանքին, որ ես հազար կիլոմետրներով հեռու եմ եղել մեր իրականութիւնից։ Եւ, հետեւապէս, չէի կարող իրազեկ լինել։

Ինձ շատ մեծ վիշտ պատճառեց նախ մի քանի գրողների ձերբակալութիւնը, որոնց մէջ ունէի անձնական ընկերներ, բայց երբ վերադարձայ Երեւան եւ հնար եղածի չափ ծանօթացայ իրերի եւ իրադարձութիւնների հետ, տեսայ որ մեր կառավարութիւնը (որին անպայման վստահում ենք) եւ ժողովուրդը ուրիշ կերպ չէին կարող վարուել նրանց հետ։

Որովհետեւ նրանք շեղուել են ուղիղ, տրամաբանական ճանապարհից եւ ընթացել են մի դատապարտելի ճանապարհով, որ միայն վնաս է բերում մեր բազմաչարչար ժողովրդին »։

Ուրեմն, Աւօն փրկուեցաւ, «խոստովանելով», իսկ Չարենցը ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐՆԵՐԸ Կ'ԵՐԿԱՐԱՁԳՈՒԻՆ ՎԵՑ ԱՄՍՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ (*Ցուցմունքներ*)

Վարչապետը երեքշաբթի օր իր մօտ հրաւիրեց Ֆրանսացի գործատէրերու Ազգ. Դաշնակցութեան վարչութիւնը, իսկ չորեքշաբթի օր՝ Աշխատանքի Դաշնակցութեան վարչութիւնը եւ առաջարկեց վեց ամիս եւս շարունակել հաւաքական պայմանագրութիւնները։ Երկու կազմակերպութիւններն ալ յաջորդ օրը հաւանութիւն յայտնեցին սկզբունքով։ Քիչ վերջը, երկուքն ալ առանձին յայտարարութիւններ հրատարակեցին, հաստատելով թէ հաւանութիւն յայտնած են որոշ վերապահումներով։

Այսպէս, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը կը պահանջէ որ օրէնք մը քուէարկուի, բանուորներու արձանագրութեան եւ արձակման պայմաններու մասին։ Իսկ գործատէրերու Դաշնակցութիւնը՝ նոր երաշխաւորութիւններ կը պահանջէ, աշխատանքի ազատութեան համար, կը խնդրէ որ կառավարութիւնը վերջ տայ անհատական սեփականութեան դէմ եղած յարձակումներուն եւ բռնագրաւումներուն եւն.։

ՊԱՐՍԵԼՈՆԱ ՉԷ՞ ԽԱՂԱՂԱԾ

400 սպանեալ, 1000 վիրաւոր

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ կռիւները կը շարունակուին Պարսելոնայի մէջ, կառավարութեան կուսակիցներուն եւ անիշխանականներուն միջեւ։ Քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, սպանեալներու թիւն է 400, վիրաւորներու թիւը՝ հազար։ Կ'ըսուի թէ սպաննուած են առժամեայ կառավարութեան անդամներէն մէկը եւ Արակոնի անիշխանականներուն պետը։ Ուրիշ զրոյցի մը համաձայն, անիշխանականները վերագրաւելով իշխանութիւնը, 24 ժամ միջոց տուած են նահանգապետութեան, լուծելու համար պահակախումբերը։ Մէկ խօսքով, կացութիւնը շատ ծանր է եւ ստոյգ տեղեկութիւններ կը պակսին։ Վալենցիայի կառավարութիւնը զօրք ղրկած է մարտանաւերով։ Օտար մարտանաւեր ալ գացած են, իրենց հպատակները պաշտպանելու համար։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Հիմա որ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը Պերլին վերադարձաւ, թերթերը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն Հռոմի տեսակցութեանց մասին. —

Մուսոլինի եւ Հիթլէրի ներկայացուցիչը համաձայնած են միացեալ ճակատով գործել կարգ մը հարցերու մէջ, որոնց գլխաւորներն են.— Տնտեսական դժուարութիւններ, Սպանիա եւ Աւստրիա, նոր Լոքառնօ։ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ ճարտարագործական վարիչները պիտի քննեն գործակցութեան միջոցները։ Կը յուսացուի թէ Եթովպիա պիտի կրնայ հում նիւթ ճարել երկու երկիրներուն ալ։ Աւստրիոյ մասին ցնցող դէպքեր չեն սպասուիր մօտաւոր ապագայի մը մէջ։ Գերմանիոյ խաղաղ թափանցումը իրականութիւն է արդէն։

Գերմանիոյ արտաքին նախարարը Հռոմէն մեկնելէ առաջ առանձին տեսնուեցաւ աւստրիական եւ հունգարական դեսպաններուն հետ։ Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն այս տեսակցութեան։ Կ'ըսուի թէ ֆոն Նէօրաթ հաւաստիքներ տուած է երկուքին ալ, պնդելով թէ խաղաղասէր գերման քաղաքականութիւնը երբեք վտանգաւոր չէ Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ շահերուն համար, այլ ընդհակառակն կը զօրացնէ Հռոմի համաձայնագիրը, որ կ'երաշխաւորէ Աւստրիոյ անկախութիւնը։

*** Գերմանական թերթերը խօսելով Հռոմի այցելութեան մասին, կ'ըսեն թէ Գերմանիա - Իտալիա ճակատը իրականութիւն մըն է զոր պէտք է հաշուի առնել Եւրոպայի քաղաքականութեան մէջ։ Այս առթիւ կը հերքեն այն կարծիքները թէ երկու երկիրներուն գործակցութիւնը ուղղուած է այս կամ այն պետութեան դէմ։ Ընդհակառակն, կոմս Չիանօ եւ ֆոն Նէօրաթ տրամադիր են նկատի առնելու նաեւ միւս ազգերու շահերը, իրենց գործակցութիւնը ծրագրած ատեն։*

5000 սպանիացի մանուկներ Ֆրանսայի մէջ

Անգլիա եւ Ֆրանսա ձեռնարկած ըլլալով պարպելու Պիլպաոյի ոչ - պատերազմիկները, առջի օր 2300 մանուկներ փոխադրուեցան Պոռտօ։ Հինգ մասնաւոր կառախումբեր պատրաստուած էին։ Մանուկները ճամբայ ելած ատեն կարկանդակ եւ անուշեղէն ստացան, ինչպէս եւ կաթ, սուրճ եւ հաւկիթ։ Բոլորն ալ պատուաստուած են։ Կարաւանին կը հետեւէին չորս բժիշկներ, վեց հիւանդապահուհիներ եւ 20ի չափ ուսուցիչներ։ Իւրաքանչիւր մանուկ թուագրուած եւ տոմսակ մը ստացած էր։ 800 մանուկներ պիտի տեղաւորուին Օլէրոնի մէջ, մնացեալները՝ Պիարից եւ ուրիշ վայրեր, սպանիական գաղութներու մէջ։ Մանուկները զատուած են առանց նկատի առնելու ծնողքներուն քաղաքական դաւանանքը։

Մինչ այս մինչ այն, երկու ազգայնական մարտանաւեր գացած են Պիլպաօ, խստացնելու համար քաղաքին պաշարումը։ Ծովուն բացերը կ'երեւան, նաեւ, անգլիական, իտալական եւ ֆրանսական մարտանաւեր։

*** Վերջին տեղեկութիւնները կը հաղորդեն թէ Ֆրանսա փոխադրուած մանուկներու թիւն է 5000։ Երեք ֆրանսական նաւեր ճամբայ ելան Պոռտոյէն, շարունակելու համար կիներու եւ մանուկներու փոխադրութիւնը։ Ֆրանսական կառավարութիւնը կը յուսայ առժամեայ պատսպարաններ ճարել այս նոր տարագիրներուն համար։ Պարպումը անընդհատ պիտի շարունակուի օրական 3—4000ի հաշուով, մինչեւ որ ամբողջ 20.000 հոգի տեղափոխուին, Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ աջակցութեամբ։*

ՖՐԱՆՔԵՒԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴԱՇԻՆՔԻ մասին խմբագրական մը գրելով, «Իզվեստիա», Մոսկուայի պաշտօնաթերթը, դառնութեամբ կը դանդատի թէ «խաղաղութեան կազմակերպումը ոչ միայն յառաջ չգնաց, այլ եւ յայտնապէս քանի մը քայլ ալ ետ գնաց»։ Խմբագրականը կը մեղադրէ Ֆրանսան որ դաշինքը չի նկատեր «հիմը խաղաղութեան արդիւնաւոր կազմակերպումի մը»։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՈՒՐԵՄՆ ԿԱՐՄՐԻ՞Լ ԱԼ ԳԻՏԵՆ ...

Թուրքերէն թերթ մը, «Սօն փոստա», առտու մը քունէն արթնալով կ'իմանայ թէ «հայ հայրենակիցներէն մէկը» երեք հատոր ուսումնասիրութիւն գրած է թուրք բանաստեղծ Ֆիզուլիի մասին։

Լուրը իմանալու եւ տալու ձեւն ալ բոլորովին համաձայն է Շէրիաթին.

— *«Անցեալները, մեր մէկ ծանօթը մեզի շատ զարմանալի եւ շատ գեղեցիկ լուր մը տուաւ։ Մեր հայ հայրենակիցներէն գիտնական մը, որուն անունը չի յիշեր, մեր երեւելի բանաստեղծ Ֆիզուլիի մասին երեք հատոր բաղկացած ուսումնասիրութիւն մը գրած եւ տպագրել տուած է»։*

Տակաւին մոռցայ զոյգ խորագիրները.

— *«ԲՈԼՈՐԻՍ ԵՐԵՍԸ ԿԱՐՄՐՑՆՈՂ ԴԷՊՔ ՄԸ»։*

— *«ՄԵՐ ՖԻԶՈՒԼԻՆ ՀԱՅ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑԷ՞ ՄԸ ՊԻՏԻ ՍՈՐՎԻՆՔ» ...*

Յօդուածագիրը, Սիւլէյման Սըտգը, երեք հատորներուն բովանդակութիւնը պարզելէ վերջ, կը բացագանչէ, միշտ քնաթաթախ.

— *«Այս պատմութիւնը մեզի բոլոր մեր ծանօթին խօսքերը երբ մտիկ կ'ընէինք, չափ ու սահման չունէր մեր զարմանքը։ Եւ ի՞նչպէս զարմանահար չմնայինք, քանի որ Ֆիզուլի մեր ամէնէն մեծ բանաստեղծներէն ըլլալով հանդերձ, անոր մասին ցարդ թուրքերէն ոչ թէ երեք, այլ երկու հատոր իսկ չէ հրատարակուած ... Մենք Ֆիզուլին կ'որակենք իբրեւ ամենամեծ վարպետը։ Բայց ունինք միայն Ֆուատ Քէօփրիւլիի մէկ յառաջաբանը անոր բանաստեղծութեան մասին, եւ Սիւլէյման Նազիֆի մէկ գրքոյկը»։*

Խեղճը հայերէն երեք հատորին երեսն ալ չէ տեսեր, միայն գովեստը լսեր է, եւ տեղեկութիւն կը խնդրէ իր ընթերցողներէն։

Յաջորդ օրը, 1 մայիս, «Ճումհիւրիէթ», աւելի իրազեկ ձեւանալով, կը յայտնէ թէ երեք հատորին հեղինակն է հանգուցեալ Գէորգ Ծ. վրդ. Թէրզիպաշեանը, որ 30 տարի աշխատած է այս գործին վրայ»։

Եւ իր կարգին կ'աւաղէ.

— *«Եթէ, ոչ - թուրք գրական դէմքերու եւ օտար մտաւորականներու՝ մեր մասին, տակաւին մեր մէջ չհրատարակուած գործեր հրատարակած ըլլալնուն համար պէտք ըլլայ մեր երեսը կարմրելու, շատոնց պէտք պիտի ըլլար կասկարմիր, նոյն իսկ կապոյտ ըլլալու։*

Մեր մասին որքան օտար լեզուական հրատարակութիւններ կան որոնց ոչ թէ հաւասար, այլ նոյն իսկ թարգմանութիւնն ալ չենք ըրած, որովհետեւ տակաւին նոր կը մտնենք իրական մշակոյթի կեանքի մէջ։ Մեզի համար Ֆիզուլիի հայերէն երեք հատոր ուսումնասիրութեան սպառած ըլլալը աւելի ուշագրաւ է ։Եթէ Ֆուատ Քէօփրիւլի այսպիսի գործ մը տպագրած ըլլար, արդեօք քանի՞ հատ կը ծախուէր։ Այսպիսի գիրքի մը մեր մէջ չհրատարակուելուն համար պէտք է կարմրին անոնց երեսները, որ զրկեցին այս ազգը իր մշակութային զարգացումէն»։

Ինչպէս կը տեսնէք, յանցաւորը նորէն ուրիշն է։ Այս պարագային՝ սուլթանական իշխանութիւնը, որ լայնօրէն կը քաջալերէ՛ր ոչ - թուրքերու մշակոյթին զարգացումը, զրկելով իր ցեղակիցները ...

Ոչինչ. ուրեմն կարմրելիք բանե՛ր կան եղեր Թուրքիոյ մէջ։

Արդեօք այդ «երեսը կարմրցնող», «կասկարմիր, նոյն իսկ կաս կապոյտ» դարձնող դէպքերուն մաս կը կազմե՞ն հայկական ջարդերն ալ։

Այս «միզիր» հարցումը անոր համար որ, Թուրքերը այդ մասին ալ որեւէ հրատարակութիւն չունին։ Ոչ իսկ յառաջաբան մը ...

ՎԱՀԷ

ԸՆԿ. ԽԱՉԻԿ ԴԱՒԻԹԵԱՆ

Մարսէյլէն գրուած նամակէ մը ցաւով կ'իմանանք մահը ընկեր Խաչիկ Դաւիթեանի (Քեռի)։ Տարաբախտ ընկերը, որ Քղեցի էր եւ եռանդուն գործունէութիւն ունեցած է, երկար ատենէ ի վեր կը տառապէր հիւծախտէ ։ Շուտով կը ներկայացնենք իր կենսագրական գիծերը, ինչպէս եւ թաղման մանրամասնութիւնները, ցաւակցութիւն յայտնելով իր պարագաներուն։

ՎԱՂԸ, ԿԻՐԱԿԻ, ԿԱՐԵՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

«ՍՏԱՄՊՈԼԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ» ԿԱՄ «ՆԵՐՔԻՆԻՆ»

(*շարժանկար*)

ՈՒՐ ԱՄԷՆԷՆ ՀՐԷՇԱՅԻՆ ԴԵՐԸ ԿԸ ՎԵՐԱԳՐՈՒԻ ՀԱՅՈՒ ՄԸ ...

ԻՐԱՐԱՆՑՈՒՄ ՍԱՆՃԱՔԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Հայկական գիւղ մը պարպուած

Գըըգ խանէն կը գրեն Հալէպի «Եփրատ»ին (ռամկավար), ապրիլ 25 թուականով.— *Առատ անձրեւներու շնորհիւ տնտեսական տագնապը մասամբ մեղմացած կարելի է նկատել, սակայն Սանճաքի ճակատագրին շուրջ տիրող անստուգութիւնը եւ թրքական շրջանակներէ բխած ըսի ըսաները սկսած են մտահոգել Գըըգխանի եւ շրջականներու Հայերը։ Տեղացի Թուրքեր իրենց ընտանեկան պարագաները սկսած են ղրկել սահմանամերձ թրքական գիւղերը։*

Տեղական միլլիներէն Տէտէ անուն Թուրքը իր ձիով եւ զէնքով խոյս տուած է Թուրքիա։ Գանըը - Տէրէի եւ շրջակայ գիւղերու Հայերը ապաստանած են Պէյլան, իսկ Պէյլանի քահանան Թուրք լաճերու կողմէ քարկոծուած ըլլալով, բողոք ներկայացուցած է կառավարութեան, եւ «քարկոծողները եթէ բռնուին պիտի պատժուին» պատասխանով գոհացում գտած։ Արտաւազդ արք.ի թելադրութեան համաձայն, ինչպէս ցարդ, Գըըգխանի Հայերը կը ջանան սիրով ապրիլ իրենց դրացիներուն հետ, հաւատարիմ ըլլալ Ֆրանսական եւ սուրիական կառավարութեանց։

Գըըգխանի գայմագամին պաշտօնազրկումը մեծապէս յուզած է Թուրք շրջանակները։ Կ'ըսուի թէ հանրագրութիւն մը կը պատրաստեն բողոքելու համար։

Դէպի արեւմուտք չորս ժամ հեռու, Քէօմիւր - Ջուգուր գիւղը խմբավայրը եղած է կ'ըսուի Թուրք հրոսակներու։ Հրոսակային տենդոտ գործունէութիւն կայ։ Պէյլան ապաստանած են շրջակայ հայ ընտանիքներ, իսկ Գըըգխանի Թուրքերը իրենց ընտանիքները ինքնաշարժներով կը փոխադրեն Անտիոք։

Խոտքաղի եղանակն է։ Խոտքաղի մէջ աշխատող Հայեր պարտաւորուած են խումբ խումբ հեռանալ ի խնդիր հացի։ Ցիսունէ աւելի հայ խոտքաղներ հաւաքաբար դիմեցին խոտի հայ հայթայթիչներուն, որպէսզի իրենց եւ իրենց Գըըգխան մնացող անպաշտպան պարագաներուն համար զինուորական օգնութիւն ապահովուի։ Աշխատող բազուկներու դէպի սահմանամերձ վայրեր ստիպողաբար հեռացումը մեծապէս մտահոգած է հացակարօտ Գըըգխանի հայութիւնը եւ սրած հրոսակային արարքներով ժանիք սրող բորեններու ախորժակները։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԿՐԿՆՈՒԻ...

Մոնթրէօյի խորհրդաժողովէն քիչ յետոյ, խօսելով Անգլիոյ ընթացքի մասին, մենք մեզի թոյլ տուեր էինք կանխատեսութիւն մը ընել,— Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան մէջ կը նկատուի անկիւնադարձ մը։

Աւելի յետոյ, Բ. Արասի Հռոմ, եւ Ըսմէթի Պելկրատ այցելութեանց առիթով, չէինք մեր այդ համոզումը, ու գտեր որ Թուրքիան կը գտնուի մուրճին ու սալին միջեւ։

Մեր այս նախատեսութիւնը կ'իրականանայ արդէն։ Ու տոոր հասկնալի հետեւանքն է որ ռուսական եւ թրքական թերթերը սկսած են պաղ փչել իրարու։ Նախայարձակը եղաւ «Իզվեստիա» պաշտօնաթերթը, շատ բընորոշ վերտառութեամբ մը,— «Ո՞ւր կ'երթայ Թուրքիան»։ Այդ յօդուածը այն տպաւորութիւնը կը ձգէր թէ Քամալի երկիրը իր երեսը դարձուցած է նոր ճամբու մը։ Իզվէստիա կը յիշեցնէր հին կապը, Ռուսիոյ օժանդակութիւնները, եւ ցանկութիւն կը յայտնէր որ Թուրքիա աւելի յստակ ըլլայ իր քաղաքականութեան մէջ։

Գրեթէ նոյն մաքով արտայայտուեցաւ Փրավտան։ Ու տաքկա պատճառ եղաւ, որ պատասխանեն նաեւ Թուրք թերթերը։ Ճումհիւրիէթ, որ այսպիսի պարագաներու միշտ նախայարձակ կ'ըլլայ, անպատասխանի չթողուց։ Իբրեւ «անպաշտօն» բերան, յայտնեց թէ ինք լուր չունի Թուրքիոյ առած քայլերու մասին, բայց գիտէ մէկ բան, — Թուրքիա ազատ է իր ուզած քայլն առնելու։ Թուրքերէն «Թան» աւելի վերապահ եղաւ։ Հիմ առնելով «Իզվէստիա»յի 12 ապրիլի խմբագրականը, կը յայտնէր թէ ան «Թուրքիոյ մէջ թէ զարմանք եւ թէ յուզում արթնցուց»։ Ցետոյ, աւելցնելով որ «բոլորովին անսպասելի» էր այդ յօդուածը, կը շարունակէր.— «Իզվէստիա» մեր քաղաքականութեան մասին կարգ մը երեւակայութեանց եւ վախերու կ'ենթարկուի եւ Թուրք բարեկամութեան հանդէպ կասկածոտ լեզու մը կը գործածէ։ Խորհրդային թերթերուն մէջ մեր մասին այս ձեւի գրութեանց շատ քիչ կը հանդիպինք։ Բայց, մենք շատ զգայուն ենք մեր բարեկամութեան մասին։ Եթէ այդպիսի գրութիւններ հազուադէպ ալ ըլլան, մեր վրայ շատ կ'ազդեն։ Կասկած չունինք, որ ասոնք կը գրուին գրիչներու կողմէ, որոնք Թուրքիան չեն ճանչնար։ Դէպք մը որ հեռուէն կը դիտեն եւ որուն լաւ չեն ծանօթանար, շատ դիւրաւ սխալ մտածումներու կը մղէ գրող մը որ մեր երկիրը չի ճանչնար։ Մեր խորհրդային բարեկամները կ'ուզենք որ սա կէտը բացորոշապէս հասկնան,— Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան մէջ տեղ չունին եւ չեն կրնար ունենալ անցողական տոիթները, դիլուածները, դէպքերը։ Այս քաղաքականութիւնը, դեռ առաջին օրէն, կոթնած է տոողջ սկզբունքներու եւ անոնցմէ երբեք շեղած չէ։ Խորհրդային բարեկամութիւնը ծնած ու մեծցած է մեր յեղափոխութեան հետ։ Ասոր հակառակ ոչ մէկ շարժում չի սպասուիր մեզմէ»։

Կը տեսնուի որ «Թան» քսուելով սահելով կը շօշափէ խնդիրը։ Չի կրնար փաստերու եւ դէպքերու վրայ կենալ։ Զանդրագառնար այն այցելութիւններուն, որոնց ակնարկած էին Իզվէստիան եւ Փրավտան, չի տար անոնց խուլութեան մասին ծանօթութիւններ կամ բացատրութիւններ։ Ու կ'ըսէ խօսքեր, որոնք առաձգական են, ընդհանուր ու անշօշափելի։

«Բարեկամութիւն», «յեղափոխութիւն», «անցողական դէպք» եւն.։

Մինչեւ խնդիրը զրուած է շատ բացորոշ,— Թուրքիա, կ'ըսէ Մոսկուա, ուխտեր կը կնքէ, բանակցութիւններ կը կատարէ եւ համաձայնագիրներ կը ստորագրէ, որոնք հակառակ են սովետա-թուրք դաշինքին ու դէմ են Ռուսիոյ շահերուն։

Ճումհիւրիէթ, որ բակլան բերանը պահելու ընդունակութիւն չունի, կը բացագանչէ թէ Թուրքիա ազատ է ընելու ինչ որ յարմար կը դատէ։

Ասիկա, ինքնին, ժխտումն է այն փոխադարձ յանձնառութեան, զոր ունին Ռուսիա եւ Թուրքիա իրարու հանդէպ։ Ուրեմն, Էնկիւրիի հայեցողութեամբ, իրենց զինակցութիւնը պարտադրանք մը չէ փոխադարձօրէն տեղեակ պահելու իրար, քաղաքական ձեռնարկներէ։

Ճումհիւրիէթի այդ մէկ խօսքն է, ահա, որ կը մատնէ թէ Մոսկուայի եւ Էնկիւրիի միջեւ սկսած է մեկնաբանութեանց տարբերութիւն մը՝ իրենց զինակցութեան եւ անկէ բխող պարտաւորութեանց մասին։ Իսկ ասիկա նախաքայլն է, քաղաքական կեանքի մէջ, յանձնառութեանց ու կապի վերացումին։

Մաոյդ կ'երեւի, միւս կողմէ, որ Էնկիւրի սկսած է Մոսկուայէն զատուելի կատարել իր նոր չփումները։ Մինչդեռ ցարդ Էնկիւրի քայլ չէր առներ՝ առանց Մոսկուայի գիտութեան։

Կը թուի թէ քաղաքական պայմաններուն հետ փոխուեցան նաեւ քաղաքական դիրքերը։

Ու Էնկիւրի սկսաւ իր ապահովութիւնը փնտռել հոն ուրկէ ... փառնքլ մը կը սպառնայ։ Իտալիան թէեւ յանձնուած կամ թերեւս լքած է արշաւանքի մը ծրագիրը, բայց արշաւած է քաղաքականօրէն։ Անոր հայեցքը կ'երկարի նոյն իսկ մինչեւ Կովկաս ու Սեւ ծովու ափերը։ Եւ Թուրքիա բնականօրէն է յարմարիլ։ Պելկրատի այցելութիւնը, ինչպէս կ'երեւի, զինքը հակած է դէպի Իտալիան, մինչ պարզ է, որ այդ կերպով Իտալիա ուղղակի Ռուսիոյ դէմ է որ կը շարժի եւ որովհետեւ առաջարկը կամ ձեռնարկը իրմէ կուգայ, մինչ ինք հոգ Ռուսիոյ հետ գործ ունի (Տարտանէլէն անցնելու ազատութիւնը)։

Միւս կողմէ, Թուրքիա գգալապէս մօտեցած է Անգլիոյ։ «Ռուսական քաղաքականութեան» դրօշակակիրը, Ըսմէթ, ճիւն մարդ, ինքն է որ դարձեալ Անգլիոյ քաղաքականութեան կը հակի եւ Իտալիոյ հետ լեզու կը գտնէ։ Այն Ըսմէթը, որ տարիներ առաջ Մոսկուա գնաց եւ ութ միլիոն տոլարի օժանդակութիւն ապահովեց՝ գանգատելով թէ ինք բուռն քննադատութեան կ'ենթարկուի իր ռուսասէր քաղաքականութեան համար, որ սակայն լաւագոյն կերպով չի վարձատրուիր Մոսկուայի կողմէ...

Թուրքիա մղում կուտայ նաեւ ուրիշ խմբաւորումի մը— Իրան, Աֆղանիստան, Իրաք եւ Թուրքիա օղակին։ Կասկած չկայ, որ Ասիոյ մէջ կը ձգտի ստեղծել իսլամ պետութիւններու խմբաւորում մը, որուն հիմնական հանգամանքը Ճալաքալա է։ Միայն Իրաքի մասնակցութիւնը անոր՝ ապացոյց է թէ այդ ձեռնարկին առնուազն համամիտ է Անգլիան։ Իսկ Ասիոյ այդ մասին մէջ, Ռուսիոյ ճամբուն վրայ, Անգլիոյ լուռ հաւանութեամբ եղած այդ շարժումը շատ բնականօրէն հաճելի չէ Ռուսիոյ։

Կը տեսնուի, որ Թուրքիոյ ընդհանուր քաղաքականութեան մէջ կայ փոփոխութիւն մը, որ կրկնենք, իր ընթացքը կը ստանայ Մոսկուայի ծանօթութիւնէն դուրս, եւ անոր շահերուն հակադիր հանգամանք ունի։

Մինչեւ երէկ, Թուրքիոյ ճարտարարուեստը ռուսական կաղապար, ռուսական ծրագիր, ռուսական նիւթ ու ռուսական ղեկավարութիւն ունէր։ Այսօր, կաղապարով, ծրագրով, նիւթով ու ղեկավարով՝ Անգլիան է որ երկաթի - պողպատի հսկայ գործարանը սկսած է կառուցանել։ Անշուշտ, Թուրքիա պիտի ջանայ «պարդարանել»։ Ան պիտի ձգնի կոնակը չփառնգել դէմքը ապահովուած ատեն։ Ու շատ հաւանաբար Բ. Արաս, որ ծրագրած է Մոսկուա այցելել յառաջիկայ յունիսին, բաւական պիտի քրտնի՝ հասկցնելու համար թէ ոչինչ կայ փոխուած, բայց փաստը պիտի չզադրի փաստ մնալէ։ Անկէ է, սակայն, թէ Բ. Արաս պիտի յաջողի՞ Մոսկուա երթալ, քանի որ տակաւ կախուած պէտք է ունենայ Ռուսիայէն։ Թուրք թերթերը կ'երեւի մտահոգուած են նաեւ այդ այցելութեամբ, ու կը ջանան թելը չփրցնել, խորհելով որ անոր առէն մեծ մը կ'ըլլար մը հարկ է՝ արտաքին գործավարին ծրագրեալ այցելութիւնը յաջողցնելու համար։

Ինչ որ ալ ըլլայ, սակայն, դէպքերը, շահերը եւ ձգտումները այնպէս մը դասաւորուած են, որ Թուրքիա ստիպուած է ընտրութիւն մը կատարել։ Ասիկա անխարդ է խուսափիլ այդ երկընտրանքէն։ Որովհետեւ, այն ուժերը որոնք իր երկու կողմերը իրարու հակառակ դիրք են բռնած, օր օր աւելի չէզոքացած կերպով կը նետեն իրենց հակադիր քայլերը։ Ի զուր Թուրքերէն «Թան» կը ցանկայ որ «Իզվեստիա» չմղէ իր գործած սխալին մէջ, այլապէս, կ'աւելցէ, «եթէ երկու երկիրներու մամուլին մէջ վէճի դուռ բացուի, պատասխանատուութիւնը պիտի իյնայ խորհրդային թերթերուն, որոնք վէճին պատճառ կ'ըլլան»...

Կը կարծենք թէ, Գարախանի մեկնումէն վերջ, մանաւանդ, երկու երկիրներու յարաբերութեան տեսակէտէն, այդ շարքայ ու անիմաստ խօսքերուն շրջանը անցած է, իսկ Զինանջի այցելութիւնը՝ Էնկիւրի պիտի բանայ նոր շրջանը, որ թերեւս շատ տարբերութիւն պիտի չունենայ Թուրքեւռուս նախապատերազմեան յարաբերութիւններէն...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ՄԱՅՐԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Տարագիր եւ աստանդական, ականատես ենք ամէն օր ցաւալի եղելութեանց։ Կ'ապրինք տեսակ մը տխուր մտատանջութեան մէջ, եւ չենք գիտեր ինչպէս ելլել անկէ դուրս։

Մինչ մեր շուրջը, մեծ ու փոքր ազգերու երիտասարդութիւնը, նոր եւ կայտառ, դէպի ապագայ վերածնունդ մը կը դիմէ,— երիտասարդութիւն՝ քաղաքական մարզին մէջ, երիտասարդութիւն՝ գրական եւ գեղարուեստական գետնի վրայ, վերջապէս երիտասարդութիւն՝ իբրեւ դրօշակիր դէպի յաղթանակ — ընդհակառակն, տխուր պատկեր մը կը ներկայացնէ հայ երիտասարդութիւնը։

Մեր երիտասարդութիւնը —նոր սերունդը—ազատուած մահուան ճիրաններէն, կիզիչ անապատներէն եւ անտանելի պայմաններէն հազար ու մէկ դժուարութիւններով եւ ի գին անպատմելի զոհողութեանց, կը գտնուի այսօր «ինքնապաշտպանութիւններու» կացութեան մէջ, դահավիժած է այլասերման խոր վիհը։ Սրտցաւ եւ գիտակից իր պաշտօնին՝ հայ մամուլը, կ'արձանագրէ օրը օրին դէպքեր, որոնք սարսուռ կ'ազդեն... Դեռ երէկ «Նոր Օր»ը կը գրէր. «Անբարոյութեան, սուտի, թղթախաղի, ալքօլի եւ զանազան հիւանդութեանց սահմանը սկսած է անցնիլ նոր սերունդին ներս»։ Հայ ծնողք եւ մանաւանդ հայ մայր, ցաւալի է այս ... ինչ ըսենք անոնց, որ 1900էն երիտասարդ էին եւ չհասկցան արդի մեր հայ երիտասարդութեան ոգին.— Այսպէս այսօր կը կրեն անոնք ծուռ ու սխալ ըմբռնումի մը հետեւանքները։ Եթէ նորահաս սերունդը կ'ընծայէ խենթ ու խելառ պատկեր մը, սակայն այդ չի նշանակեր թէ բարբարոս եւ կամ վայրենի է ան։ Ոչ, երիտասարդութիւնը կը համակրուի, կ'ընդունի եւ կը գոհուի սիրով։

Միայն թէ մայրը, ընտանեկան յարկին մէջ, թաղուհին իր կաթին հետ ջամբած ըլլայ հրահրին այդ համակրութեան եւ զոհողութեան ոգին, կրթէ զայն այդ ճամբով, լեցնէ անոր կոյս ուղեղը եւ անբիծ սիրտը հայրենի զգացումներով եւ հայրենի յուշերով։ Ջանայ պատրաստել իր արժանաւոր ժառանգը եւ յաւիտենական Հայուն անքակտելի շղթան։

Ձէ՞ որ նոյնը բրած են մեր մամիկները անցեալին։ Լսենք Ահարոնեանը.— «Վասպուրականի, Մուշի ու Բուլանըխի, Բարձր - Հայքի Սարէնները, Ղարաբաղի Այլանները, Այրարատեան դաշտի մամիկները ու ծալիկ հարսները, Հայոց աշխարհի յարակէց ոգիները եղան մեր զուլումի օրերին, ցեղի վէրքերը լիզեցին եւ ազգը վերակենդանացրին ու պահպանեցին»։ (Իմ Գիրքը, Բ. հատոր)։

Անցեալի սխալներէն օգտուելով, վերակենդանացնենք հայ յարկին հայրենի խարոյկը։ Թող հայ ծնողքը ըլլայ պատուար մը, պատնէշ մը այլասերման դէմ։ Հայ մայրը, թող իր պաշտօնին գիտակից, գիտնայ, ինչպէս որ երէկ կաթով ունի նոր սերունդի, հայ երիտասարդութեան լաւագոյն ապագան։ Քանի որ հայ մայրը պիտի վերակենդանացնէ եւ պահպանէ ազգը, քանի որ ան պիտի ներշնչէ հայ ոգին մանուկին, այս պատճառաւ, հարկ է որ ունենայ մտքի եւ սրտի ճոխ պաշար մը։ Այդ երկու յատկութիւնները պիտի փոխանցուին ապագայ հայ երիտասարդին։

Վկայ է պատմութիւնը, իր լայնածաւալ էջերով, թէ մայրը, իր ազնիւ եւ քնքոյշ զգացումներուն հետ կուտայ մանուկին իր մտային կարողութիւնը — մանուկը — գալիք երիտասարդը, հասուն մարդ - արարածը, մօրմէն կը ժառանգէ հանճարը, տաղանդը եւ մտային սրամտութիւնը։

Շոփէնհաուէր ապացոյցներով կ'ուզէ հաստատել թէ՝ «Մարդը իր բարոյականութիւնը, իր նկարագիրը, իր միտումները հօրմէն կը ժառանգէ. մինչ մօրմէն են մտային կարողութեան աստիճանը, ուղղութիւնը եւ երեւակայութիւնը»։ Թէ իրապէս, հօր մտային յատկութիւնները զաւակին չեն փոխանցուիր, յայտնի է անկէց, որ խելացի եւ տաղանդաւոր «հայրեր» ծնունդ տուած են ոչ խելացի զաւակներու եւ կամ թէ հասարակ կարողութիւններով օժտուած զաւակներու։ Շատ մը պարագաներու մէջ եւ լաւ ընտանիքի զաւակներու վրայ կը ցոլան գրեթէ նոյն չափով եւ կէտով հայրական կամքի ժխտական, բացասական յատկութիւնները (բարկութիւն, ագահութիւն, նպարտութիւն եւն.)։

Հօս, պահենք մըն են պատմական օրինակները, համոզուելու համար անոնց ընդհանրականութեան մասին։

Նշանաւոր փիլիսոփայ եւ ուսուցչապետ Կարտանօ (մեռ. 1576ին) կ'ըսէ իր ինքնակենսագրութեան մէջ. «Մայրս շատ նշանաւոր էր մտքով եւ յիշողութեամբ»։ Անգլիացի Հիւմ պատմագէտ եւ փիլիսոփայ (մեռ. 1776ին) կը գրէ.— «Մեր մայրը մտային շատ մեծ արժանիքներով կին մըն էր»։— Քանթի մօր մասին նոյնպէս ունինք ժամանակակից վկայութիւն մը,— «Զաւակին վկայութեան համաձայն, ան (մայրը) ունէր բնական հասկացողութեան արտակարգ կարողութիւն եւ լաւ ուսում, թէեւ այդ ժամանակները անպէտ նկատուած էր ուսումը իգական սեռին համար»։ Մեծ բանաստեղծ Կէօթէի տողերը ծանօթ են.— «Հօրմէս ունիմ հասակս եւ կեանքիս լուրջ ուղղութիւնը, իսկ մօրմէս՝ զուարթ բնութիւնս եւ հաճոյքը պատմելու»։

Պիւրկէր գրած է հետեւեալ երկու տողերը.— «Դուք գիտուններ, ինչ որ չէք կրնար ստանալ դրամով, ես ժառանգած եմ զայն մօրմէս»։ Շէֆֆէլի մայրը լաւ տաղասացապատում էր. այս պատճառաւ կ'ըսէ ինքը. «Բանաստեղծական ինչ որ կայ մէջս, ան ալ մօրմէս է»։ Շիլլէրի մայրը սիրահար էր բանաստեղծութեան եւ երաժշտութեան։ Եւ Շիլլէր, իր փոքր հասակին նուիրուած Աստուծոյ գաղափարներուն, վայելած էր Միքիմէնի ժպիտի մօր հեզահամբոյր աչքերէն կաթած։

Անոնենք մեր Դ. Վարուժանը, ան որ «ազգին ճակատագիրը երգելով մեռաւ»։ «Դեռ հազիւ ես թիթեռնիկներ որսալու հասակին մէջ հայրս պանդխտած է Պոլիս, եւ մայրս ձըմեռնային երկար երեկոները թոնրատունը նստած երեւակայութիւնս օրօրած է Նէնէքէրներու եւ դայլերու պատմութիւններով, երբ Մէյրէգամի հովը կուգար բուխերիկին մէջ մերթ ոռնալ եւ մերթ դեղի ձայնի մը նման լալ»։

Եւ անմահ Ահարոնեանը,— ունէր մայր մը ինչպէս ունին ամէնքը, միայն թէ «ան կը վայելէր բացառիկ դիրք մը, ան ամբողջ գաւառին մէջ կարդալ - գրել գիտցող միակ կինն էր» — եւ կը կարդանք «Իմ Գիրքը»ին մէջ փոքրիկ Աւետիսի մօր խօսքերը.— «Այ հիմա դու էլ կը կարդաս, բալաս... ես քեզ դաս կը տամ, յետոյ դու այն մեծ գիրքը (Ցայսմաւուրք) կը կարդաս»։ Ուրիշ տեղ մը, ինքը՝ Ահարոնեանը կը գրէ իր մօրը մասին.— «Անոյշ ձայն ունէր մայրս. եւ իր երգը համակ թախիծ եւ տրտմութիւն»։ Եւ կը շարունակէ.— «Նա (մայրս) մեր աշխարհի զուլումը երգեց ինձ, եւ չգնաց ու կախարդական հերոսապատումի երազական գիրքը բացեց իմ առջեւ... Հէքեաթները դեւերի, քաջերի, «քանց մեղ աղէկներ», աժդահաների, հսկաների մասին»։

Ի՞նչ կ'ըսէ գիտութիւնը այս հարցի մասին... Մարմնական յատկութեանց ժառանգականութիւնը տարակոյս չկայ, ինչպէս բուսական աշխարհի, կը տիրէ նմանապէս բանական էակներու մօտ։ Իսկ հոգեկան եւ մտային ժառանգականութեան խնդիրը, կը յուզէ գիտունները եւ դեռ պիտի յուզէ ժամանակ մը վերջնական լուծում մը ստանալու համար։

ՀԱՅՈ ՄԱՐՏՈՅԵԱՆ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արամ.— Բրիթանացի բարեկամներէս մին (բնիկ Կէյմէ - Օրթագիւղէն) ըսաւ օր մը.— Շէտ է, չէ՞։ Անմիջապէս չհասկցայ, բայց բացատրեց իմաստը, թէ շէտ իրենց լեզուով (գաւառաբարբառով) կը նշանակէ աղուոր, չիտակ։ Ահա ըսի, նախնական-ռամկօրէն հին հայերէնէն պրծած բառ մըն ալ.— Շէտ չէ գործածուած գիրքերու մէջ, եւ անկից ածանցուած շատ սովորական շիտակ ձեւն ալ ռամկօրէն մէջ միայն գործածուելով, հին գրականին մէջ մնալու շնորհէն ալ զուրկ մնացած է։ Թերեւս շէտէն եկած են նաեւ չոյս եւ չուռ։ Աւելորդ է հոս զանազան գաւառաբարբառներէ օրինակներ բերել, որոնք յայտնի ապացոյց են, թէ ո եւ է ժամանակի մէջ գրական բարբառը չի կրնար ժողովրդայինին կամ ռամկօրէնին հետ նոյնանալ։ Որոշ սահմաններ կան։ Այսպէս՝ որոշ, որիշ ձեւերը գրականին մէջ սովորաբար կը գործածուին, բայց ո՛չ ուրիշ ձեւը, որ ժողովրդային գործածութեան մէջ մնացած է լոկ հին գրական շրջանէն, իրեն հոմանիշ ունենալով այլ։ Տեղեկական քանի մը բարբառներ միայն գրական բարձրութեան հասած են, իրենց իրենց մէջ կատարած զանազան փոխառութիւններով, այսպէս տեսակ մը մտերմութիւն կամ առնչութիւն հաստատելով իրարու հետ։ Այս տեսակէտէն բարբառներուն գլխաւորներն են համարուին Սանսկրիտ, Երրայական, Հելլենական, Լատինական, Զենտ - պարսկական, Հայկական, Գերման - սաքսոնական բաժանումները, հնդեւրոպական կոչուած արիական - սեմական մայր բունէրէն, իբրեւ կարօն։ Ասոնցմէ ապա ածանցուած կամ ճոխացուած եւրոպաթերիկեան արդի բարբառները, որոնք իրենց հոծիր ունին վերոյիշեալ արմատներուն մէջ։ Այսօր, այսպէս, ֆրանսական, իտալան, սպանիական, ռումանական եւ այլ կարգի լեզուներ իրենց ամբողջութիւնը ձեւացած կը գտնեն լատինական եւ հելլենական տարրերով, ո-

---

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ԱՒԵՏԻՍ ՊԻՋԵԱՆ (Կիւմիշխանեցի Աւօ)

Աւօն կ'ըսէ. «Սէյիտ, ես քեզ չեմ կարող խաբել։ Ես ամուսնացած եմ, եւ իմ կնոջ վրայ այլեւս կին չեմ առներ»։ Սէյիտ Իպրահիմը կը համբուրէ զայն եւ կ'ըսէ. «Իսկապէս ալ չեմ սխալեր քեզ Քեռիին անուանելով»։

Վրայ կը հասնին 1895ի ջարդերը, եւ Քեռին իր խմբով կ'իջնայ Երզնկայի դաշտը եւ ժողովուրդի հետ կը դրադի ինքնապաշտպանութեան գործով։

Անկէ ժամանակ մը յետոյ, Աւօն եւ Կայծակը կ'անցնին Կովկաս, ուր կ'երթայ նաեւ Քեռին։

1899ին Խանասորի խումբը կը պատրաստուի երկիր մտնել։ Քեռիին կ'առաջարկեն, որ իր երկու կորիւններով առանձնէ այդ խմբի խմբապետութիւնը։ Ան կը մերժէ ըսելով, թէ երկու գլուխ մէկ պղինձի մէջ չեփիր։

Խումբը գնաց, կռուեցաւ եւ վերադարձաւ։ Ահա այդ վերադարձին էր որ ծանօթացայ Աւոյի եւ Կայծակի հետ։ Այնուհետեւ մենք չորս ընկեր եղանք ու մնացինք անբաժան մինչեւ Օսմանեան սահմանադրութիւնը։ Երբ սկսաւ համաշխարհային պատերազմը, նորէն չորս ընկերներս միացանք։

1899էն յետոյ Աւօն մասնակցեցաւ Կարսի շրջանի զինական բոլոր փոխադրութիւններուն եւ այնտեղ կատարուած տեռորներուն։ Թումանի մրրիկ ձիաւոր խմբին հետ ան անցաւ Սասուն, ուր վարեց շատ մը կռիւներ։ Սասունի կռիւներէն յետոյ անցաւ Վան, Պարսկաստան եւ ապա կրկին Կովկաս։

Երբ 1906ին հայ - թաթարական կռիւները սկսան, Աւօն անմահ Մուրատի եւ Կայծակի հետ գնաց Ագուլիս, ուրկէ ալ Ղափան, Զանգեզուր։ Ամբողջ կռիւներու ընթացքին Աւօն եղաւ առաջին դիրքերու մէջ։

Երբ թաթարական կռիւները վերջացան, վերադարձանք Թիֆլիս։

Այստեղ ես հիւանդացայ։ Մուրատը եւ Աւօն մօտս էին։ Ահա թէ այդ առթիւ ինչ կը գրէ Աւոյի մասին մեր անմոռանալի Մ. Վարանդեանը, ռազմիկի մասին գրած գրքին մէջ.—

«Աչքիս առջեւն է — եւ միշտ ալ կը մնայ — Տրապիզոնցի Աւօն։ 1906ի ամառնային մի օր, Ա. Ահարոնեանի հետ Թիֆլիսի մէջ այցի կ'երթայինք հիւանդ Սեպուհին եւ Սասնոյ այլ ռազմիկներուն, որոնք առժամեայ բնակութիւն հաստատեր էին Մանթաշեանի քարվանսարայի մէջ։ Հիւանդի անկողնին շուրջ համախմբուած կը զրուցէինք։ Եւ մինչ Մուրատ, ըստ իր սովորութեան, ուրախ, զուարթ կը կատակաբանէր՝ խնդացնելով ընկերները, մեր ուշադրութիւնը կը գրաւէր մէկ ուրիշը, նոյն Սասնոյ կռիւներէն, տարօրինակ երիտասարդ մը, որ երբեք չէր խնդար, այլ լուռ ու մունջ կ'երթեւեկէր սենեակին մէջ, ձեռքին բռնած մերկ, շողշողուն դաշոյն մը, զոր կը սրէր անդադար եւ արտակարգ եռանդով։ Նա բնաւ չէր մասնակցեր մեր զրոյցին, պատասխան անգամ չտուաւ մեր բարեւին, երբ ներս մտանք, չնայեց անգամ մեր վրայ, այլ գլուխը կախ, աչքերը յառած իր գործիքին, վագրանման շարժումներով յետ ու առաջ կը քալէր եւ կը սրէր դաշոյնը, կը զննէր, կարծես թէ կը փայփայէր զարհուրելի գործիքը, ինչպէս ծնող մը կը փայփայէ իր սիրուն զաւակը։ Եւ մեր երկարատեւ այցի ընթացքին խօսք մը չլսեցինք անոր բերնէն, ժպիտ մը չտեսանք, հետաքրքրութեան նշոյլ մը անգամ չնշմարեցինք դէմքին վրայ հիւրերու զրոյցներու հանդէպ,— այնպէս հրապուրուած ու կլանուած էր իր աշխատանքով եւ գուցէ նաեւ գալոց կռիւներու տեսիլքներով։ Տրապիզոնցի Աւետիսն էր, սակաւախօս եւ ամօթխած, արագավազ եւ խիզախ, որ կը մրցէր Մուրատի հետ Աքիլլէսեան մարզանքներու մէջ, կարծեմ անբաժան երրորդութիւն մը կը կազմէր Մուրատի եւ Սեպուհի հետ։ «Բարմախսըզ» Աւօն էր պարտքի եւ անձնազոհութեան մեր սքանչելի զինուորներէն, որ տակէ ուղիղ տասը տարի յետոյ 1916ի ամառը, հողը յանձնեցինք նոյն Թիֆլիսում, Խոջիվանքի գերեզմանատան մէջ, ուր կը հանգչին Դումանը, Ռոստոմը, Քեռին, Զաւարեանը»։ (Տես հեղինակի գիրքը Մուրատի մասին, էջ 59)։

×

Անկէ յետոյ, օսմանեան սահմանադրութիւնն եկաւ, եւ մենք անցանք Պարսկաստան, ուր Աւօն պարապ չընստեց։

Քիւրտերը գրեթէ ամէն օր կը յարձակէին եւ կը կողոպտէին թշուառ գիւղացիները։ Եւ մէկ օր ալ, 1908ին, անոնք յարձակեցան Սալմաստի գիւղերու վրայ եւ Քէօչէմիշ կոչուած պարսիկ գիւղի եզները քշեցին տարին։

Աւօն առիւծի նման իր կտրիճներով վրայ հասաւ եւ, վեց ժամ կռուելէ յետոյ, ամբողջ թալանը վերադարձուց տէրերուն։ Քիւրտերը 4 — 5 սպաննուած ձգեցին կռուի դաշտը եւ փախան։

Օսմանեան Սահմանադրութեան ըսկիզբի օրերուն Մուրատը, Մարգպետը եւ Նաճի պէյ երիտասարդ Թուրքը անցան Վան։ Անոնց ետեւէն անցանք նաեւ մենք՝ Աւօն, Կայծակը, Կծվակցի Ապրօն, որ մեր լաւ հայդուկներէն էր, եւ ես։

Այն ճանապարհը, որ մենք գիշերները կ'երթայինք, այժմ կ'անցնէինք ցերեկով։ Այն Քիւրտերը, որոնք առաջ կը հալածէին, հիմա կը հիւրասիրէին մեզ։ Հրաշքի նման բան կը թուէր այդ, աւելի ճիշդը՝ երազ։ Երէկուան մեր ուխտեալ թշնամիները կը դիմաւորէին մեզ։ Պահակատեղիներէն ոստիկաններ կուգային եւ մեզ թէյի ու սուրճի կը հրաւիրէին։

Անցանք այն ռազմավայրը, ուր որ Վարդանն ու Իշխանը իրենց 300 կտրիճներով յարձակեր էին Շէրիֆ պէյի վրայ եւ կոտորեր Մազրիկ ցեղը։ Տեսանք այն սրբավայրը, Արտոսը, ուր ինկեր էին Կարօն ու Կրետացին։ Վերջապէս, անցանք Պաշգալա եւ հասանք Զուխ Գեաղուկ։

Այստեղ, հնօրեայ քարվանսարայ մը կայ եւ պահականոց մը, ուր կը կենար Սալիհ փաշան 30 զինուորներով։

Ձիերէն վար իջանք, բարեւեցինք ես զինուորները եւ անցանք։ Երբ Առաքելն անցաւ, դարձեալ բան չըսին։ Իսկ երբ Աւօն անցաւ, փաշան հարցուց. «Ո՞վ ես դու»։

ՍԵՊՈՒՀ
(Շար.)

(3)

…մէջ եղած փոփոխութիւնները ո… ձեւով կը մասնեն իրենց արմա… …ինչ կերպով որ վերը բացատրե… …մէկ օրինակ միայն կը բաւէ …մնացեալը հասկնալու հա… Eau ֆրանսերէն բառը պարզա… …լատինական aqua՝ն է, eau եղած, …որ ֆրանսերէնի մէջ «Ջրա… …կը կոչուի aquatique: Վե… …բառը կը ‐ բուն յիշուած բառ… …երէն ալ, ինչպէս հայկականը, ի… …խնամութիւնները, աղճատ… …ները ունին, բայց իրարմէ այն… …անխախ որ չեն կրնար ձուլել գի… …կամ ձուլուիլ, ինչպէս իտալերէ… …ֆրանսերէնը կրնան ձուլուիլ լա… …ենէն աւազանին մէջ գլխաւո… …սահմանակցական ուրիշ աւան… …թիւնները Թօթափելով:

…մը ըսի, սիրելի Արազ, ոտ… …ժամանց մը ըսել տալու հա… …մեր հետեւողներուն, որոնց հե… …թիւնը ամէն ատեն նորա… …ճարակ մը կը փնտռէ: Մեր հե… …երը մեղուներու պէս են — ծա… …ծաղիկ մառն կուգան իրենց նեկ… …հասցնելու համար: Այսպէս՝ …ձանձրանան: Պէտք է նկատի առ… …ժամանակագրական եւ պատմա… …տրամադրութիւնները մեր այժմ… …ցեղին, որուն պաւակները …պարտաւորուին ամէն ճամբաներէ …խաղաղութեան կայքը գտնե… …համար: Ձե՞ս գիտեր միթէ, սի… …Արազ, գրեթէ այդ զաւակներուն …մասը երդում բրած է պահ… …ցեղային ոչ միայն ռազմունակ …թիւնները, այլ եւ գրական սառ… …թիւնները՝ որոնք Հայուն ճակատին …կը կազմեն, նկարէն զորչա… …անդներու պէս:

Բայց վերջացա՛ւ, ներողութիւն:

…ուրեմն, պահ մը դերբու… …ընթանանք զալարուաշին վրայ. …մը աւնենք — ահ. արդեօք …արմա՞տը պէտք է փն… …մահ, վահ, զահ, սահ (սահիլ) …մէջ: — Արդեօք ցանց բա… …«անցնիլ» բային հետ որ եւ է կապ …կամ ձուկը ձգել (քաշել) բային …գերմաներէն zug (ziehen) (ձգել, …) բային հետ: — Այն որոշ եւ …մասնիկ մըն է, որով հա… …ընդունայն, ամենայն, լռել… …գիշերային, սակայն, միանգա… …համանգամայն: — Իմ մասնի… …հաւասարիմ, ուշիմ, ճշիմ, ո… …կրճիմ:—Անշուշտ մը չէ՞ք …արդեօք վարագոյր եւ շարա… …բառերուն մէջ, առաջինը պա… …կամ դրան ծածկոյթ, երկ… …կողքի ձեւով գիրքի ծածկոյթ: …նոյն արմատէն են անշուշտ ծեր, …երէց: Ինչպէս՝ երկ, երկն, …: — Գիրերու փոփոխութեան օ… …մըն ալ աւելցնել հին դասերուն …— ճերմակ, Գերմակ, Ծուռ, …մուղտ, մուր: . . Իճ մասնիկով …— կապիճ, կաւիճ, կոպիճ, …կորիճ, հակիրճ, մխիճ: …կչխքի վերաբերեալ կարգ մը …ակ մասնիկով — կարուակ, ծո… …դերձակ, դորակ (փարչ), դա… …կամփակ (իւղի աման), սկա… …պնակ, որակ, քանակ, բա… …քսակ, մրցանակ, մակարդակ, …օժանդակ (համեմատեցէք օ… …օգնել բային oգին հետ), երակ, մղակ, (մանուալ), լաչակ, վիժակ (ծածկոց), ամանակ, մանեակ, ժան - եակ (ժանիք - ակռայ — բառէն, ինչ- պէս ֆրանսերէն տաճէկ): — Գ եւժ գիրերուն նմանութեան ցուցարար սա երկու բառերն ալ — բագորդ, բաժա- նորդ— յիշեցէք:— Եղ (առատութիւն ցուցնող) մասնիկը միացած համա - նման մասնիկի մը — ուտ — կ՚ըլլայ եղուտ, որով կենեղուտ, յոյժ կենդա- նի, հոգեղուտ, յոյժ հոգեւոր:— Հար- ցումի մը իբրեւ պարզուկ պատասխան կրկնենք.— Մեր (հայկական) արդի իրականութեան մէջ գաղութային բա- ռին գործածութիւնը տրամաբանա - կան համարելի է բացառաբար, հայ - կական բացարիկ կացութենէն արդա- բացուած: Ուստի կ՚ըսենք — Հայուն ներկայ գաղութային կեանքը (ոչ թէ գաղթային): Այս վերջինը չափուած ձեւուած նշանակութիւն մը ունի — գաղթային (այսինքն բնիկներուն մայր երկրէն դուրս ունեցած երկրա - յին կալուածները, հողային ստաց - ուածները): Ըստ այսմ, սխալ է նոյն իսկ ըսել՝ Գաղթահայ, այլ պէտք է ըսել՝ Գաղութահայ, գաղութահա - յութիւնը, ճշդուած նոր կացութիւն մը բնորոշելու համար: Կ՚ըսենք մուշ- տակալաճառ, ոչ թէ մշտակալաճառ, կ՚ըսենք հինաւուրց, ոչ թէ հնաւուրց: Խիստ չափով բացառութիւնները ա- մէն լեզուներու մէջ կանոններու չափ ծանրակշիռ եւ պատկառելի են, ան - հրաժեշտութեան մը վրայ հիմնուած: Այդ անհրաժեշտութիւնը մինչեւ իսկ կրնայ սովորամոլութենէ առաջ եկած ըլլալ, բաւական է որ ընդհանրանայ: Ներելի չեն անշուշտ լեզուին մէջ ար - դէն իսկ գոյութիւն ունեցող բառե - րուն տեղ անհեթեթ նորութիւններ ներմուծել կամ գործածել: Այսպէս՝ նոյն գաղափարին վրայ կառչած, չենք կրնար ըսել . . . գաղութական փոխանակ գաղթականի, որ կրնայ ընդհանուր վիճակ մը դառնալ ո եւ է երկրի բնիկի մը համար, եւ այսպէս կ՚ըսենք գաղթական Հայեր (տարբեր, կարծեմ, գաղութահայ բառէն (*), որ արդի քաղաքական վիճակը կ՚որա- կէ: Ձենք ըսեր, ի հարկէ, անդութօ - րէն փոխանակ անգթօրէնի: Այս ու այսպիսի ձեւեր հիմնական օրէնքնե - րու կը հակասեն, եւ որոնցմէ մեր ըն- թերցողները կը զգուշացնենք փափկօ- րէն (ոչ թէ . . . փափուկօրէն):—Պէտք է յաւէտ խրտչիլ խորշիլ աննպատակ նորոյթներէ: Թղթակից մը անցեալնե- րը գրած էր— կաթոլիկեան հաստա - տութիւններ . . . Ի՞նչ է այս անպէտ ու հաշմ եան մասնիկը կաթոլիկին ծայրը, որպէս թէ ուրիշ մըն ալ ի - րաւունք ունենար ըսելու — բողոքա- կանեան հաստատութիւններ . . . Ահա թէ որոնցմէ՞ պէտք է զգուշանալ: — Շապիկաւոր կ՚ըսեն կ՚երթան փոխա- նակ շապկաւոր ըսելու: Կ՚ըսե՞նք մի - թէ որոնցմէ՞ պէտք է զգուշանալ :— սե՞նք միթէ կապիկաղէմ եւ ոչ կապ - կադէմ:

Այլ չարն ընդհուպ:

ՏԱՐԱԶ

(*) ԽՄԲ.— Շատ ջուր կը վերցնէ այս «գաղութահայ» տեսութիւնը . . .

ԻՌԼԱՆՏԱՅԻ ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

—.—

«Թան»ի թղթակիցը կը գրէ Լոն - տոնէն, այս ամսուն շուրջ (3 մայիս).

— Այսօր Տըպլինի մէջ հրատարակ- ուեցաւ Իռլանտայի նոր սահմանա - դրութեան բնագիրը, զոր տէ Վալէրա, նախագահ Իռլանտայի ազատ պետու - թեան, իր իսկ ձեռքով պատրաստած է: Այս նախագիծը կոչուած է փոխարինելու 1922ի իռլանտական սահմանադրութիւնը, զոր Ապրիլ 30ին տէ Վալէրա, ձայնասփիւռ ճառի մը մէջ, ուղղեալ Ամերիկացինե - րուն եւ Իռլանտացիներուն, չեղեալ կը համարէր այլեւս, անոր համար որ «Իռլանտացիներու ձեռքով խմբագր - ուած չէր, այլ պարտադրուած՝ բռնի ուժով»: Սահմանադրութիւնը Դ. և Ե. յօդուածներով կը յայտարարէ թէ Այրէի (Իռլանտա) նոր պետութիւնը «պետութիւն մըն է ինքնիշխան, ան- կախ եւ ժողովրդավար», — հին ա - նունը, Սօրսթաթ Այրէան (Իռլանտա- յի ազատ պետութիւն), որ ընդօրի - նակուած էր 1921 դեկտեմբերին Հա - րաւ. Ափրիկէի Օրանժի ազատ պե - տութեան վրայէն, ջնջուած է այլ - եւս: Նոր սահմանադրութեան մէջ չի յիշատակուիր Թագաւորին անունը: Օրէնսդիր իշխանութիւնը յանձնուած մէկ խորհրդարանի,— Երեսփ. Ժողո- վին: Նոր ծերակոյտ մը, փոխարինե- լու համար այն որ լուծուեցաւ անց - եալ տարի, պիտի կազմուի այնպիսի ձեւով մը, որ ներկայացնէ երկրին զանազան դասակարգերն ու արհեստ - ները: Գործադիր իշխանութիւնը պի - տի յանձնուի նախագահի մը, որ պի- տի կրէ Ան Թուաչթարան անունը եւ պիտի փոխարինէ ընդհ. կառավարի - չը, անցեալ դեկտեմբերին Երեսփ. Ժողովին կողմէ ջնջուած: Նախագա - հին կը տրուին գերագոյն իրաւասու - թիւններ, ինչպէս վէթոյի իրաւունք Երեսփ. Ժողովին քուէարկած օրէ - նքներուն վրայ: Նախագահին պիտի օժանդակէ պետական խորհուրդ մը:

Սահմանադրութեան նախաբանը կը սկսի այսպէս.— Յանուն սրբազնա - գոյն Երրորդութեան, որմէ կախում ունի ամէն իշխանութիւն եւ որուն, ինչպէս մեր գերագոյն նպատակին, պէտք է վերընծայուին մարդոց եւ պետութեանց բոլոր գործերը»: Ցե - տոյ «Այրէի ժողովուրդը երախտաւոր կը զգայ ինքզինք այն օրհնութեանց համար, զորս շնորհած է Տէրն Մեր Յիսուս Քրիստոս», որ ապաւէն կանդ- նած է նախահարց՝ իրենց պատմա - կան կռիւներուն մէջ յանուն անկա - խութեան, և մեկնելով խոհեմութեան, արդարութեան, գթութեան ոգիէն, որոնելով հանրութեան բարիքը, երկ- րին միութիւնը, օտար ժողովուրդնե- րու հետ հաշտութիւնը, ինքն իրեն կը շնորհէ սահմանադրութիւնը, ո - րուն,

Ա. Յօդուածը անբռնաբարելի, անեղծանելի, եւ գերիշխան իրաւունք մը կուտայ Իռլանտացի ժողովուրդին, ազատութիւն՝ ընտրելու իր ուզած կառավարութիւնը, զարգացնելու իր քաղաքական, տնտեսական եւ մշակու- թային քաղաքականութիւնը:

Բ. Յօդուածը կը յայտարարէ թէ «Հայրենի հողամասը կը բաղկանայ ամբողջ Իռլանտայէն, իր կղզիներով եւ ծովեզերքներով»:

Զ. Յօդուածին համաձայն, ամէն իշխանութիւն կը ստացուի ժողովուր- դէն, հովանաւորութեամբ Աստուծոյ:

Է. Յօդուածին համաձայն, իռլան - տական դրօշը պիտի ունենայ կանաչ, ճերմակ եւ նարնջագոյն գոյները, եւ էրս լեզուն կը յայտարարուի պետա - կան լեզու, իսկ անգլիերէնը կը դառ - նայ երկրորդական լեզու:

ԺԲ. Յօդուածին համաձայն, Այ - րէի (Իռլանտայի) նախագահը պիտի ընտրուի ուղղակի ժողովուրդին կող- մէ, 7 տարուան համար: Երեսփ. Ժո- ղովին ընտրութենէն վերջ, նախագա- հը պիտի նշանակէ վարչապետ մը, որ պիտի կոչուի Անթթաօյիսէաչ: Նախա- գահը անհպելի է, պետական դաւա - ճանութեան հաստատուած պարագա- յէն զատ ամէն խնդրի մէջ: Պետա - կան դաւաճանութիւնը պէտք է հաս - տատուի ծերակոյտին երկու երրոր - դին կողմէ: Ծերակոյտը պիտի ունե - նայ 62 անդամ, 11ը նշանակուած՝ վարչապետին կողմէ, 43ը՝ Երեսփ. Ժողովին կողմէ, 3ը՝ Պետ. Համալսա- րանին կողմէ, 3ը՝ Տըպլինի Երրոր - դութեան քոլէճին կողմէ: Ընտրու - թեան կը մասնակցին բոլոր քաղաքա- ցիները, առանց սեռի խտրութեան, 21 տարեկանէն սկսեալ:

ԼԱ. Յօդուածին համաձայն, նախա- գահին իբրեւ խորհրդական՝ Պետ. Խորհուրդին կը մասնակցին վարչա - պետը, դատական նախարարը, Գեր. Ատեանի նախագահը, Ծերակոյտի եւ Երեսփ. Ժողովի նախագահները:

Խ. Յօդուածին համաձայն, արգիլ- ուած է ազնուականութեան տիտղոս - ներ տալ: Ամէն քաղաքացի պիտի պատուուի եւ վարձատրուի ըստ ար - ժանեաց:

Եւ յօդուածներ՝ անհատական իրա - ւունքներու, միջազգային բարոյակա- նի, խաղաղութեան իտէալին, ընտա - կանութեան իրաւունքներու, կինե - րու հարցին մասին (արգիլուած է ա - մուսնալուծումը): Իռլանտացի ժողո- վուրդին մեծամասնութեան կրօնքն է կաթոլիկութիւնը, բայց եւ այնպէս կը ճանչցուին նաեւ անկլիքան եկե - ղեցին, մեթոտականութիւնը, Քուէյ - քըրները, հրէութիւնը, երիցականու - թիւնը եւ սահմանադրութեան վաւե - րացման օրը գոյութիւն ունեցող ու - րիշ դաւանանքները:

Այս սահմանադրութիւնը յունիսին պիտի ենթարկուի ժողովրդային քը - ուէարկութեան, եւ այդ խողովակով միայն կրնայ կրել որ եւ է փոփոխու- թիւն:

Թէ ի՛նչ տպաւորութիւն պիտի թո- ղու այս սահմանադրութիւնը Անգ - լիոյ մէջ, թէ ի՛նչ հակազդեցութիւն պիտի գործէ 1922ի անգլեւիռլանտա - կան դաշնագրին միակողմանի դրժու- մը,— յայտնի չէ տակաւին: Արձանա- գրենք միայն որ, երբ վերջերս տէ Վալէրա կը հարցնէր Լոնտոնի կա - ռավարութեան թէ ի՛նչ պիտի պա - տահէր՝ երբ Իռլանտա անկախու - թիւն հռչակէր, պատասխան չտրուե- ցաւ:

ՄԱՄՈՒԼ

ՍԳԱԼՈՒ ՓՈԽԱՆ

—•—

Պուքրէշի «Արազ»ը հետեւեալ խոր - հրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագ- րով խմբագրականի մը մէջ (25 ապ - րիլ).

— Թէեւ նուիրագործուած՝ բայց Սգատօնը պատշաճ բառը չէ, տարուէ տարի ոգեկոչելու համար Ապրիլ Քը - սանչորսը: Ճիշդ է Հայաջինջ Սար - սափները կը խորհրդանշէ ան, եւ սուգն ու կսկիծը զորս մեծ սպանդը Թողուց վերապրողներուն սրտին մէջ: Բայց վայ այն ժողովուրդներուն ո - րոնք սգալ եւ աւաղել միայն գիտեն, ու կը կարծեն թէ ապրող սերունդը մեռելներուն հանդէպ կատարած կ՚ըլ - լայ իր ամբողջ պարտքը՝ եթէ հողոց մը բաշէ անոնց դերեզմանին վրայ, կամ անոնց եռեւէն արցունք թա - փէ:

Ազգ. Սգատօնը այլեւս ուխտի օր պէտք է ըլլայ մեզ համար: Այո, մեր միտքը բերենք մեր մեռելները, ու ա- նիծենք դահիճը, բայց ոչ թէ լալկան կնոջ պէս ողբալու համար ամէն մէկս մեր սուգը, ու յուսահատ մարդու նը- ման բռունցք ցոյց տալու համար հրէ- շին որ հեռուէն կը ծաղրէ մեր պըտ - ղունց մը խուճկը, այլ տարուէ տարի մեր սրտին մէջ նորոգելու համար պատգամը զոր մեռողները ձգեցին մեզի:

Արժէք մը չունի մեռելի մը համար լալը, եթէ պիտի չյարգենք անոր կը- տակը: Վայ մեզի եթէ մեր խղճմտան- քը սփոփելու համար տօն պիտի սար - քենք տարուէ տարի, բայց մեր հո - գիներուն մէջ թոյլ պիտի տանք որ խամրի մոռթուողներուն վերջին ճի - չը, աղաղակը խոշտանգուող մայրե - րուն ու իրենց ծոցին մէջ իսկ խեղ - դուող մանուկներուն:

Ճի՛չը՝ զոր դահիճներուն տապարին տակ արձակեցին զոհերը՝ անոնց կը - տակն է մեզի: Անոր մէջ ամփոփուած է ցասումը մարտիրոս ժողովուրդի մը, ու պատգամը զոր ան արձակեց վերապրողներուս:

Ան մեզի կ՚ըսէ թէ ժողովուրդ մը որ մեռնիլ չի գիտեր՝ ապրելու ալ իրա - ւունք չունի. անոնք որ աքնութենէն, զրկանքէն, մահէ կը փախչին, պիտի չկրնան ապրիլ. անոնք որ դարերուն բեռը չալկել չգիտեն, ու չեն կրնար ի- րենց հետ պատցնել իրենց գերեզման- ները՝ պիտի չքանան անհետ ու կոր - չին:

Ան մեզի կ՚ըսէ թէ մեռնողները ս- բով մեռան՝ որպէսզի ազատութիւնը ժայռի մնացողներուն. թէ անոնք հա- ճոյքով կրեցին հարուածը բիրին ու տապարին՝ որպէսզի փառքան սե - րունդը չամչնայ իր հայ արիւնէն ու հայ անունէն:

Ան մեզի կ՚ըսէ թէ մեռնողները ան- քթիթ կը հսկեն մեր վրայ, ու կը հե- տեւին մեր ամէն մէկ քայլին. որպէս- զի ուժ տան մեզ՝ երբ որ դանդաղինք, սփոփանք՝ երբ խոցէ մեզ կեանքը, թիկունք տան մեզի՝ երբ որ դեղե - ւինք, հովանի՝ երբ որ խորշակը դայ ու մեզ ցոյց տան ճամբան՝ երբ որ մոլորինք: Մեռնողները կը հետեւին մեզ, որպէսզի չխամրի մեր հոգինե - րուն մէջ դարերուն կտակը, ու մեր սրտին մէջ հաւատքը չտատամսի. որ- պէսզի մեր ստրկութեան մէջ կարե - նանք վեր հանել երբեմն մեր նկուն ճակատը. ու մեր տարագրութիւնը լե- դի չգայ մեզ: Մեռելները մեզ կը հե- տեւին, որպէսզի մեր հոգիներուն մէջ կրակ նետեն երբ որ թուլնանք, ու մեզ կշտամբեն՝ երբ որ օտարը կա - խարդէ մեզ. որպէսզի իրենց ճիչը փոթորկէ մեր սրտին մէջ՝ երբ որ հայրենի հողը մոռնանք, ու չյիշենք գերեզմանները . . .

Մեռելները մեզ կը հետեւին՝ որ - պէսզի տանջեն մեր խիղճը երբ որ տօ- նական սեղաններու վրայ մեր ուխտը մոռնանք, թքնեն մեր երեսին՝ երբ որ փորձենք մեր ուսէն նետել դարերուն բեռը, ու խարանեն մեզ՝ երբ որ ցեղը ուրանանք . . .

Սգալու փոխան՝ այսօր ուխտ ը - նենք, դարերուն բեռը չալկած քալե - լու, գերեզմանները գրկած մեր հոգի- ներուն մէջ, տեւելու կամքով, յաղ - թելու յոյսով . . .

Մեռելները կը հետեւին մեզ՝ որ պէսզի ուժ տան երբ ճամբան կքինք, ու մեզ անիծեն՝ երբ որ ուրանանք ուխտը . . . »:

ՕՐ. ՀՌՈՒՈՓԻԿ ՇԻՇՄԱՆԵԱՆ
(Պրուսացի)
Եւ
ԼԵՒՈՆ ԳԼՃԵԱՆ
(Սեբաստացի)
Ամուսնացած
Կնքահայրութեամբ Տէր եւ Տիկին
Մ. Մանուկեանններու:
Փարիզ, 29 ապրիլ 1937

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՍՈՒՆՆ ԱՅՐՈՒՈՒՄ Է

ՊՈՌՏՕ, 30 ապրիլ (Յառաջ). — Հ. Յ. Դ. «Մուրատ» խումբը նա - խաձեռնած էր այս խաղին ներկայաց- ման որ տեղի ունեցաւ ապրիլ 25ի կի- րակի օրը: Խաղին հեղինակն է Բ. Ալ- վազեան, որ գայն առած էր 1896ի դէպքէն: Խաղը կ՚անցնի Սասնոյ բար- ձունքներուն վրայ, եւ հասարակու - թեան ծանօթ ըլլալով, զանց կ՚առ - նեմ բովանդակութիւնը:

Ներկայացումը կատարուեցաւ դե - րերու հետեւեալ դասաւորութեամբ. — Կ. Տօնէրեան (Կարօ), Տիկ. Սաթ. Հալաճեան (Քրիստինէ), Պ. Անան - եան (Ռէս Սրգօ), Տիկ. Սիր. Հալաճ- եան (Խաթուն), Տիկ. Ն. Տօնէրեան (Լէյլի), Գ. Հալաճեան (Հիւսէյին պէկ), Գ. Միսեան (Շէյխ), Մ. Յա - կոբեան (Արսէն), Օր. Ե. Վարդան - եան (Եղսօ), Մ. Նաթրեան (Մահ - մուտ):

Նկատի ունենալով մեր շրջանի սի- րողներու բեմական կարողութիւնը, խաղը անցաւ յաջող, գովելի էին նաեւ բեմի յարդարանքի համար ձեռք առ - նուած նոր կարգադրութիւնները: Յուշարարն էր Պ. Ա. Քէնտիրեան:

Ա. Գ. Մ.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (269)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—•—

— Է, ի՛նչ կ՚ըսես, Պիծա, ինչո՞ւ բերանդ չես բանար . . . Տեսա՞ր ինչ …րեր կուտան . . . Ժանտարմներն ու …րքը հայկական գիւղերը լեցուած . . …մարձակ ազատութիւն տուած են …երկինքնուն . . . խոշտանգում, թա - …ն, կիներու բռնաբարութիւն . . . …գամթիւ ձերբակալութիւններ, …նտարկութիւն . . . չատեր ինքնա - …ւ մենք ի՛նչ կ՚ընենք. ձեռքեր - …ս ծալած պիտի նայի՞նք, որ տարի- …երու աշխատանքը մէկ երկու օրուան …մէջ ոչնչանայ . . . Հա, Պիծա, ինչո՞ւ չես խօսիր, ինչո՞ւ բերանդ չես բա - …նար . . .

Այդ օրը թերեւս առաջին անգամ լի- …նելով Լեւոնը ուղիղ Պիծայի դէմքին …նայեցաւ՝ Թափանցող հայեցքը անոր …աչքերուն մէջ մխրճած:

— Պիծա . . .

Լեւոնի ձայնին մէջ յուսահատ ա - …ղերս մը կար, անքօղարկելի սարսափ …մը: Պիծան, այդ լեռնական հուժկու …պատանին, որ կարծես երկաթէ …կազմ ունէր, քանի մը օրերու ընթաց- …քին խորտակուած՝ բոլորովին ծերա - ցած երեւցաւ Լեւոնի աչքին: Դէմքի գծերը աւելի խառնացած էին, մազն ու մօրուքը զգալաբար սպիտակած: Բայց ինչ որ սարսափեցուց Լեւոնը՝ այդ Պիծայի դէմքի անկենդան արտայայ- տութիւնն էր, մանաւանդ աչքերը, ո- րոնց մէջ յուսահատութեան անյա - տակ անդունդներ բացուած էին: Լե- ւոնը անմիջապէս զլխի ինկաւ, որ Պի- ծան աւելին գիտէր, քան ինչ որ ինքը եւ որ խնդիրը Գաւաշով չէր սահմա - նափակուեր:

— Պիծա, դու քաղաքէն լուր ու - նի՞ս . . .

— Լեւոն, տղաս, ծանր օրեր կ՚ապ- րի ժողովուրդը . . . ,— ու Պիծան դան- դաղ շարժումով գլուխէն նամակը հանելով՝ երկարեց Լեւոնին:

Այլեւս իմաստ չունէր ծածկելը:

Սենեակին մէջ տիրեց մահու չափ ծանր լռութիւն մը: Լեւոնի դէմքը, մագաղաթի գոյն ստացաւ. շրթունք- ներուն մէջ կաթիլ մը արիւն չմնաց: Ուրեմն այդպէս, կը խորտակուէր ա- մէն ինչ: Անդիմադրելի աղէտր ար - մատախիլ կ՚ընէր ամէն յոյս, ապագա- յի ամէն հնարաւորութիւն:

Պիծան եւ վարդապետը ուշադիր կը հետեւէին Լեւոնի դէմքի արտայայ - տութեանը: Այդ երիտասարդը, որ տարիքով իրենցմէ շատ փոքր էր, նեղ օրերուն յոյսի, ոգեւորութեան աղ - բիւր մը եղած էր իրենց համար: Լե - ւոնի երիտասարդութիւնը, հաւատա- ւոր ոգեւորութիւնը, անչափ եռանդը, առողջ միտքը, բայց մանաւանդ անոր գործելու կառաղի թափը վարակիչ հանդամանք մը ունէր, որմէ չէին կը- նար չազդուիլ զինք շրջապատողները:

Նամակը վերջացնելով՝ Լեւոնը նա- յեցաւ ընկերներուն՝ ապահովաբար առանց դանոնք տեսնելու: Նամակը ծալեց դրպանը դրաւ, ռունաթափ շրթները շարժեց՝ առանց հնչիւն մը կարենալ հանելու: Եւ գլուխը վար հակած՝ առանց շարժելու նստած տե- ղը արձանացաւ:

Հազիւ թէ մթնել սկսած էր, երբ Լեւոնը իր խմբով ճամբայ ելաւ՝ Սուրբ Թովմայ վանքէն Մոխրաբերդ գիւղը երթալու համար: Պիծան չփոր- ձեց իսկ հակառակիլ Լեւոնի որոշմա - նը. կը զգար, որ այդ քայլը անհրա - ժեշտ է առնել, յուսալքուած գիւղա- ցիութեան բարոյական կորովը վերա- կանգնելու համար, իսկ Լեւոնի հի - ւանդութեան մասին մտածելու ժամա- նակը չէր: Առողջ կամ հիւանդ՝ հայ - դուկը իր ճամբան ունի երթալիք, ան պիտի քալէ, թափառի, մինչեւ որ իյ- նայ ու ալ ոտքի չկարենայ կանգնիլ:

Ցերեկով վանքի հօտաղներէն Պօ - ղոսը ճամբեցին Մոխրաբերդ՝ խմբի մասին լուր տալու, ինչպէս ընդուն - ուած կանոն էր: Հազիւ երեք ժամ - ուան հեռաւորութիւն ունէր Մոխրա - բերդը: Ճանապարհը ապահով կը հա- մարուէր: Ատոր համար ալ խումբը դանդաղօրէն կը յառաջանար՝ երբեմն հանգստանալու համար կանգ առնե - լով:

Կարմրուկ վանքի մօտ, առանց վան- քը մտնելու, կէս ժամու չափ հանգս- տացան եւ կրկին ճամբայ ելան, շըղ- թայի նման երկարած ճանապարհի վրայ:

Լեւոնը ատամները սեղմած, թէեւ անտանելի գլխի եւ մէջքի ցաւով, բայց յամառօրէն կը հետեւէր Մակա- րին, որ հազիւ տասը քայլ առջեւէն կ՚երթար: Պիծան ու վարդապետը կը հետեւէին Լեւոնին, իսկ անոնցմէ վերջ կուգային հայդուկները՝ մէկ եր- կու քայլ իրարու ետեւէ շարուած: Լե- ւոնը պաշլիքով լաւ մը գլուխը պըլլած քանի ճամբայ ելած էին, դեռ բառ մը չէր արտասանած. գլուխը կախած, հարբած մարդու նման կը քալէր՝ եր- բեմն սայթաքելով, նոր ոտքի ելած երեխայի նման:

Այդ գիշեր խմբի վերջապահները Ա- ռիւծ Գեւօն եւ Թոփալ Սատանան է - ին: Հայդուկային խմբի մը վերջա - պահները խումբը առաջնորդող վա - յանները չափ պատասխանատու դեր ունէին: Անոնք աչալուրջ պէտք է հե- տեւէին, որ հայդուկ մը խմբէն ետ չմնար, որ անոնց վրայէն կասկած յա- րուցանող իր մը չիյնար ճամբուն վը- րայ, որ հայդուկ մը բնական կարիքի համար խմբէն բաժնուելէ ետքը կը - կին խմբին միանար. որ դադար մը վերջ, երբ խումբը նորէն ոտքի ելլէր ճամբան շարունակելու, քարի մը կամ մացառի մը տակ քնացած մէկը չմը - նար:

Առիւծ Գեւօն ու Թոփալ Սատանան խմբին կը հետեւէին տասը քայլ մըհե- ռաւորութեան վրայ: Երկու հին ըն - կերները այդ գիշեր շատ վատ տրա - մադրութեան մէջ էին. իրարու հետ քէն ընողներու նման կողք կողքի լուռ ու մունջ կը քալէին: Անգամ մը մի - այն Առիւծ Գեւօն ընկերը մխթելով շշնջաց.

— Էդ քաղքի ջօջ աղաները մեր տու- նը քանդեցին, էնոնց քէօքը պէտք է չորցնել:

— Հայ չեն, Վլասակ են:

— Հապա՞, որ ես կ՚ըսէի. ախ եւ էղանց,— ու Առիւծ Գեւօն անսպասելի հայհոյանք մը փախցուց բերնէն:

— Գեւօ, բայց Եկաւեանը, Գարե - գինը, Ներսէսը, անոնք ալ քաղքցի են:

Այս յիշեցումը Առիւծ Գեւոյի զոր- ծին չեկաւ. հայդուկներու մեծամաս- նութեան նման քաղաքացւոց դէմ ան կոյր ատելութիւն մը ունէր: Նեղն ին- կած՝ անկարող ընկերոջ ըսածը հեր - քելու՝ բարկացած վրայ բերաւ.

— Փոչ խօսք կը խօսիս, անոնք տար- բեր . . .

— Տարբեր մարբեր չեմ գիտեր, ե- բեքն ալ քաղաքցի են,— ու կարծես աւելի գրգռելու համար ընկերը, աւել- ցուց,— Հայրիկն ալ քաղաքէն էր:

Առիւծ Գեւօն բարկացած բերանը բացաւ, որ բան մը ըսէ, բայց կ՚երե- ւի խօսք մը չգտաւ ու բաւականացաւ հրացանի կոթով հարուածել ճամբու եզերքը գտնուող մացառը, որուն վը - րայ ծանրացած ձիւնը խշշալով վար թափեցաւ:

— Հը՞, Գեւօ, բերանդ չբանա՞ս, — ընկերը չարացնելու մտքով՝ հեգ - նաբար հարցուց Թոփալ Սատանան:

— Ծօ, դուն արդէն սարսախ ծնած ես,— այլեւս ինքզինք չկրցաւ պահել Առիւծ Գեւօն, որու ինքնասիրութիւ - նը սաստիկ վիրաւորուած էր,— հա հաւու խելքը, հա քուկդ:

— Ինչո՞ւ որ, Հայրիկը վանեցի չէ՞:

— Ծօ, հայվան, որ վանեցի լինէր, ալ ինչո՞ւ կ՚ըսէին Հայոց Հայրիկ, հա՞,— ու Գեւօն ուրախացած որ վերջին բոպէին այսպիսի կարեւոր գիւտ մը բրած էր՝ վերէն վար նայե- ցաւ ընկերոջը:

Թոփալ Սատանան պարմանքէն թու- քը կուլ տուաւ: Ինչպէ՞ս այդքան պարզ բանը ինք չէր մտածած:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

«Էվգաֆ»ը պիտի վարէ եկեղեցիները եւ ազգ. կալուածները

Պոլսոյ թերթերուն մէջ կը կարդանք (1 մայիս).— Երէկ Բերայի Թաղ. Խորհրդարանը ներկայացաւ էվգաֆի պաշտօնեայ մը եւ յանձնեց հետեւեալ յայտարարութիւնը, մէկ օրինակն ալ դիւանատան սոորագրել տալով եւ առնելով միասին.— «Պէյօղլու, Պալըքպազարի, Ս. Երրորդութիւն եկեղեցին եւ անոր կապուած հայ եկեղեցիներուն եւ վարժարաններուն վաքֆին Վաքֆներու օրէնքին ու կանոնին եւ անոնց վերաբերեալ հրահանգին տրամադրութեանց համեմատ՝ մէկ միւթէվէլլի կարգել որոշուած ըլլալով, շահագրգռութիւններուն կը ծանուցուի թէ մինչեւ մայիս 19 Պէյօղլուի էվգաֆի Տեսչութեան դիմում կատարեն» :

Թաղ. Խորհուրդին ատենապետ Տոքթ. Անտոն Վահրամ Հրահանգ տուաւ եկեղեցիին շրջափակը կախել յիշեալ ծանուցումը, եւ Թաղ. Խորհուրդը նիստի հրաւիրեց :

Նոյն յայտարարութիւնը ղրկած են նաեւ Ս. Յակոբ հիւանդանոցին, յայտնելով թէ հիւանդանոցին, անկելանոցին եւ Շիշլիի գերեզմանատան համար միւթէվէլլի մը ընտրել որոշուած ըլլալով, ընտրեալները պէտք է մինչեւ մայիս 19 ներկայացնեն իրենց թեկնածութիւնը :

«Հինտէնպուրկ» օդանաւը այրեցաւ բոցերու մէջ 39 ուղեւորներով եւ 61 նաւազներով

Գերմանական հսկայ ցէփլինը, «Հինտէնպուրկ», որ ամառնային առաջին ուղեւորութիւնը կը կատարէր Ֆրանքֆորթէն Նիւ Եորք եւ որ Գերմանիայէն մեկնած էր մայիս 3ին, 35 ճամբորդներով եւ 61 նաւազներով, բռնկեցաւ հինգշաբթի օր, Նիւ Եորքի մօտ: Կը կարծուի թէ ոչ ոք ազատած է, թէեւ քննութիւնները լրացած չեն տակաւին: Օդանաւը Նիւ Եորք հասած էր 12 ժամ յապաղումով, Նիւ Եորքի վրայ սաւառնելէ վերջ: Եւրոպա պիտի դառնար կէս գիշերին: Բռնկելէ վերջն ալ, երկար ատեն վառեցաւ ցէփլինը, որ մէկ հատիկ էր իր տեսակին մէջ: Արկածը պատահեցաւ երբ ցէփլինը դէպի կայանը կ'ուղղուէր: Ցանկարծ ահռելի պայթիւն մը լսուեցաւ եւ քանի մը վայրկեան վերջը օդապարիկը իյնալով ջարդուփշուր եղաւ: 21րդ ուղեւորութիւնն էր որ կը կատարէր դէպի Ամերիկա: Այս անգամուն ուղեւորութիւնը մասնաւորապէս տաժանելի եղած էր, օդին անյարմարութեան պատճառով: Պոսթընէն Նիւ Եորք ցէփլինը բուռն փոթորիկի մը եւ ջրհեղեղային անձրեւի մը բռնուեցաւ: Ստիպուեցաւ աւելի քան մէկ ժամ սպասել կայանին վերեւ, վար իջնելու փորձէն առաջ: Կ'ըսուի թէ կարելի չըլլալով «հէլիօմ» կազը ճարել, օդապարիկը ուռած էր ջրածինով:

«Հինտէնպուրկ» իր առաջին ուղեւորութիւնը կատարեց անցեալ տարի ապրիլ 1ին եւ Ռիօ տը Եանէյրօ հասաւ ապրիլ 6ին: Մէկ ամիս վերջը, մայիս 6-ին, Գերմանիայէն ճամբայ ելաւ դէպի Մ. Նահանգները, 51 ճամբորդով եւ 200.000 նամակներով: Ուղեւորութիւնը տեւեց երկու օր, 13 ժամ, 53 վայրկեան: Վերադարձը տեւեց 45 ժամ: Երկայնութիւնն էր 245 մեթր: Ճամբորդներու խցիկները բաժնուած էին երկու յարկի վրայ եւ բոլոր սենեակները կեդրոնի մը կապուած էին հեռաձայնով: Ունէր նաեւ շքեղ պարասրահ մը:

Ազգ. Վիճակահանութեան պարգեւները

Ազգ. Պարգեւախաղի 5րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ մայիս 6ին, Սալ Փլէյէլի մէջ:

Երեք միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ **0.942.569** թիւը:

59 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թիւով կը տարբերին շահող թիւէն, շահեցան 30.000ական ֆրանք:

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ **1.000.000** ֆրանք.— 0.749.542, 0.538.546, 1.381.885, 0.101.970:

236 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թիւով կը տարբերին, շահեցան **10.000**-ական ֆրանք:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ **500.000** ֆրանք.— **0.690,-520, 1.385.880, 1.478.811, 0.510.702, 0.463,472, 0.370.536**:

354 թիւեր որոնք միայն մէկ թիւով կը տարբերին, շահեցան 5000ական ֆրանք:

91.282 վերջացող թիւերը շահեցան **120.000** ֆրանք:
60.154 վերջացող թիւերը շահեցան **120.000** ֆրանք:
9.022 վերջացող թիւերը շահեցան **50.000** ֆրանք:
975 վերջացող թիւերը շահեցան **10.000** ֆրանք:
633 վերջացող թիւերը շահեցան **5000** ֆրանք:
12 վերջացող թիւերը շահեցան **1000** ֆրանք:
92 վերջացող թիւերը շահեցան **500** ֆրանք:
5 վերջացող թիւերը շահեցան **120** ֆրանք :

ՊՈՌՏՕ - ՄԱՐՍԷՅԼ ճեպընթացին մէջ պատահած պայթիւնի մասին քննութիւնները կը շարունակուին: Տակաւին չէ հասկցուած թէ ով դրած էր դժոխային մեքենան: Երկու ուղեւորներ վկայեցին թէ արտաքնոցը կղպուած էր եւ մեքենան հոն պայթեցաւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկ. Ընկերութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. (15 յունուար 1937—22 ապրիլ 937) Պ. Մ. Իսկէնտէրեան (Թէհրան) 200 ֆր. Պ. Յ. Գազանճեան 200 ֆր, Տիկին Ա. Թօփալեան 100, օրիորդներ Սիլվա եւ Գամէն (Պաղտատ) եւ Տիկ. Գաւուքճեան 1ական անգլ. ոսկի, Տիկ. Կարապետեան 20 ֆր. Փարիզի Կ. Խաչի վարչութենէն 70 զատկական չէօրէկ, Պ. Պալթայեան (Մարսէյլ) 720 հաւկիթ, Պ. Մ. Հայկեան 100 քիլօ սխտոր:

***

Մարսէյլի Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Տիկ. Թերեզա Միլատնեանի, Հայ Արիներու Միութեան, Պ. Համբարձումեանի, Պ. Մինասեանի, ջութակահար Փ. Հայկ Թիւթիւնճեանի եւ ամէն անոնց որոնք իրենց թանկագին օժանդակութիւնը բերին ապրիլ 25ին Կ. Խաչի հանդէսի յաջողութեան:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Մարսէյլի Բզիի Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը 9 մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին Շահրիկեան սրահին մէջ, 5, ռիւ տը լ'Էքլիփս: Կը խնդրուի անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցներէն ներկայ ըլլալ այս կարեւոր ժողովին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 6 rue des Petites Maries, Արարատ ճաշարանի սրահը կը հրաւիրուին գործօն եւ օժանդակ բոլոր անդամները. օրակարգ՝ նոր վարչութեան եւ հաշուեքննիչ յանձնախումբի ընտրութիւն:

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Պրօպականտի Ցանձնախումբի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ 11 Մայիս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստամ ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 8 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse Մարսէյլ: կարեւոր օրակարգ:

Վիէնի կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Խաժակ» Ակումբին մէջ: կարեւոր օրակարգ:

Հ. Յ. Դ. «Ակնունի» ենթակոմիտէի հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ շաբաթ (մայիս 8) երեկոյեան ժամը 8ին: Կը բանախօսէ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ :

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐՈՒՆ

Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ կան քանի մը հարիւր հայ ընտանիքներ, որոնց շատերը ունին իրենց տուներում վիքտրոլ եւ կրամոֆոններ: Բայց հեռու լինելով հայ գաղութներու կեդրոնից զրկուած են հայ փլաքներու միջոցով լսել հայերէն երգը:

Ուստի ով որ կ'ուզէ քանի մը հարիւր հայերէն փլաքներ ծախել, թող մի կէ ինծի հայերէն նորագոյն պլասթինքաներու ճոխ քաթալոկը:

Կարելի է հինգ պլաստինքա լաւերից որպէս նմոյշ Շանխայ Հոնկքոնկ պանքի վրայ ուղարկել (5 հատ իհամար մաքս չեն վերցներ) փոխարժէքը մի ճարելով նմոյշը կը ստանամ :

Իսկ ձեռնտու լինելուն մեծ ապսպրանքը կը ստանաք Տայրէն որ ազատ մաքսի քաղաք է, ուրկէց կը ղրկենք զանազան քաղաքներ: Իմ հասցէն է.— M. Tatzian, 23, Naniwadori, confectionery Ararat, Mukden (Manchudiko).

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«Հայ Արծիւ» ակումբը իր անդամներուն զարգացման համար կազմակերպած է շաբաթական դասախօսութիւններ ծանօթ մտաւորականներու կողմէ:

Առաջին դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 15 մայիս, շաբաթ երեկուն ժամը 21էն 22.30, իր կեդրոնատեղին՝ 22, Rue Richer, Փարիզ: Պիտի դասախօսէ Պ. Կ. Յ. Բասմաճեան. Դասանիւթ՝ «Հայ ազգին ծագումը»: Դասախօսութենէ վերջ պար մինչեւ կէս գիշեր:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 9 ՄԱՅԻՍ
DIMANCHE 9 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3416

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿԱԹԻ ԽՕՍՔ

ԴԻՄԻ ՇՆՉԱՐԳԵԼՈՒԹԻՒՆ

Պատկեր մը եւս Երեւանի Խորհրդային Գրողներու Միութեան վերջին ընդհ. ժողովէն ։

Ինչպէս կ'երեւայ, այդ ժողովին մէջ տիրական դեր կատարած է Վ. Կիրպոտին, «գրականագէտ»։ Բուն բառով՝ Մոսկուայի աչքը։

Ան յեղյեղուկ Աւօն (Իսահակեան) նեղ կացութեան մը մատնելէ եւ մեղայագիր - նամակ մը կորզելէ վերջ, իր հաւատաքննական սլաքները կ'ուղղէ Եղիշէ Չարենցի դէմ։

Մօտաւորապէս տասը սիւնակ բռնած է իր զեկուցումը՝ «Գրական Թերթ»ի մէջ (23 ապրիլ), եւ առ նուազն երեք սիւնակը յատկացուած է Եղիշէ Չարենցի։

«Գեղարուեստագէտ» հաւատաքննիչը իր ամբողջ զեկուցման մէջ կը յիշէ այնպիսի մանրամասնութիւններ, որոնցմէ տեղեկութիւն ունեցած չէր կրնար ըլլալ ո եւ է օտարական։ Նոյն իսկ եթէ ամբողջովին ռուսերէնի թարգմանուած ըլլան Չարենցի կամ ուրիշ հեղինակի մը գործերը, կան «ինչ ինչ» տեղեկութիւններ, որոնք քաղած են հայկական աղբիւրէ։

Ըսել կ'ուզենք թէ Երեւանի գրողները արջու ծառայութիւն մատուցած են հայ գրականութեան ։

Կամ Լէնին - Սթալինեան գիծը անաղարտ պահելու թուլամտութեամբ, եւ կամ «անբաղձալիները» սեւցնելու եւ հրապարակէն քշելու նենգամտութեամբ, անոնք իրենց իշխանաւորներուն ականջին փսփսացեր են բաներ, որոնք անվրէպ կ'առաջնորդեն նոր «մաքրագործումներու», ինչպէս տեսանք արդէն։

Այսպէս է որ, Մոսկուայի աչքը վերէն վար քննութեան կ'ենթարկէ Չարենցի գրական գործունէութիւնը, նախախորհրդային շրջանէն մինչեւ վերջին գիրքը, եւ տիրաբար կը վճռէ ․

— «Սակայն, կրկնում եմ, այնուամենայնիւ, այն հանգամանքը, որ Չարենցն անցաւ յեղափոխութեան կողմը, թոյլ չտուեց նրա ստեղծագործութեանը։ Ո՞ւր պէտք է ընթանար Չարենցն այնուհետեւ։ Նրա համար նորմալ կը լինէր, եթէ նա կարողանար դառնալ ժողովրդի, ժողովրդական կեանքի ձայնափողը եւ այնուհետեւ ընթանար բանուոր դասակարգի հետ, կոմկուսակցութեան հետ միաձուլուելու ուղիով, — ընթանար այդ մանր - բուրժուական կեղտից, մանր – բուրժուական ռադիկալիզմի կեղտից ազատագրուելու ողիով։ Դժբախտաբար այդպէս չեղաւ։

Յետագայում Չարենցն ընկնում է հակայեղափոխական նացիոնալիստների ազդեցութեան տակ։ Մենք անձնապէս գիտենք նրա «բարեկամներին», որոնք ազդում էին նրա վրայ — դրանք էին Բակունցը, Խանջեանը եւ ուրիշներ։

Նա ստեղծում է մի գիրք («Գիրք ճանապարհի»), որն ամբողջապէս գրուած է որպէս հայ գրականութեան «ազգային յատկանիշների խտացման» թէօրիայի իլլիւստրացիա»։

Ապա վկայութեան կանչելով Հայաստանի Կեդր. Կոմիտէին քարտուղարը, Ամատունին՝ կը սկսի տրորել «Ամենապօէմ»ին հեղինակը։ Եւ յանկարծ անոր գլխուն կ'իջեցնէ լախտի հարուած մը ․

— «Չարենցը վերանայեց իրն գրականութեան նկատմամբ ունեցած իր տեսակէտը, նա սկսեց պարծենալ այդ ժառանգութեամբ։ Բայց ի՞նչպէս սկսեց նա պարծենալ։ Ես ձեզ կը յիշեցնեմ նրա «Ուղերձ մեր հանճարեղ վարպետներին» բանաստեղծութիւնից չորս տող ․—

Թո՛ղ հուրհուրայ իմ գրքում ձեր ոգու ցոլքը լուսէ,
Թո՛ղ երգերում իմ այսօր, խօսքերում իմ — ձեր ջանքը եռայ։
Ո՛վ մեր մեռած վարպետներ, իմ թախանձանքը լսէք․ —
Ձեր անմահ կնիքը դրէք — իմ անմար երգերի վրայ․․․»։

Ահա թէ ինչքան աչքը բաց եւ խորաթափա՛նց դատաւորի մը, գրականութեան վարդապետի մը առջեւ կը գտնուին Հայաստանի գրողները։ Անշուշտ Վ. Կիրպոտին մինակ չէ, իբրեւ գրաքննիչ, իսկ որսի չուներ՝ որքան կ'ուզես, Երեւանէն մինչեւ Մոսկուա։

Հարկ է ռուս գրաքննիչին ճառն ալ արտատպել, լրացնելու համար պատկերը՝ այս նորագոյն ողբերգութեան ։

Երբեք օր անընդհատ քրքրելով այս հարցը, ուզեցինք հաստատել թէ նոր « պլան » մը մշակուած է, պղտորելու, աղճատելու համար Հայաստանի գրական - գեղարուեստական գործունէութեան, հարազատ ներշնչումի եւ ստեղծագործութեան աղբիւրները ։

Անշուշտ աղբիւրը չի ցամքիր եւ պիտի հոսի նորէն, ինչպէս միշտ։

Բայց, ի՜նչ բանի նմանած պիտի ըլլայ այդ հոսումը, երբ մարդիկ հակիթին մէջ մազ կը փնտռեն ճիգուիթի հոտառութեամբ, երբ ոչ թէ ամբողջ գործեր, այլ գրքի մը այս կամ այն էջը, նախադասութիւն մը, տող մը մաղէ կ'անցընեն, եւ գայն կը հակադրեն օրուան Թալմուտին ։

Ո՞ւր կրնայ յանգիլ այդ գրականութիւնը, երբ քուրջերու պէս կը բզքտուին մինչեւ անգամ անոնք որ հասակ նետեցին ու ծաղկեցան խորհրդային երկինքի տակ, երգեցին ու երկնեցին Լէնին - Սթալինեան խանդավառութեամբ, կարդացուեցան խորհրդային բոլոր լեզուներով, տասը մը փողոց նետուելու համար իբրեւ «նացիոնալիստ - տրոցկիստ - սպեցիֆիկ - դաշնակ» — չարեցէք ինչպէս որ կ'ուզէք ։

Իսկ ողբերգութիւնը միայն այն չէ որ սեւ ցանկը կ'անցնին բազմաթիւ տաղանդներ՝ իրենց արտադրութիւններով։ Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ անոնք ֆիզիքապէս ալ կը պատժուին, դատապարտուելով առ նուազն « ազատազրկում»ի (բանտարկութիւն)։

Կրնայի՞ք ստուգել թէ «սեւցած»ներէն ո՛վ ուր կամ ինչ վիճակի մէջ կը գտնուի այժմ, վերջինն ըլլալով Եղիշէ Չարենցը ․․․

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԹՈՒՐՔԻԱՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Տեսակցութիւն Սանճաքի մասին եւ ճաշկերոյթ

Զօր. Իսմէթ Ինէօնիւ, Թուրքիոյ վարչապետը, Փարիզ հասաւ երէկ առաւօտ։ Ժամը 1.30ին հացկերոյթ մը տրուեցաւ վարչապետութեան պաշտօնատան մէջ։ Իսկ իրիկունն ալ սեղան մը սարքեց արտաքին նախարարը, Պ. Իվօն Տէլպոս, Զօր. Իսմէթ Ինէօնիւ Լոնտոն գնաց ։

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Թուրքիոյ վարչապետը շատ կարեւոր տեսակցութիւններ պիտի ունենայ Ֆրանսայի արտաքին նախարարին հետ, ոչ միայն Սանճաքի սահմանադրութեան, այլ եւ երրեակ համաձայնութեան մասին որ պիտի ապահովէ Սուրիոյ սահմանները՝ երաշխաւորութեամբ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ։

Սէն - Պոլ, «Ժուռնալ»ի քաղաքական բաժնի վարիչը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ Թուրքիոյ վարչապետին այցելութեան առթիւ, աւուր պատշաճի մեծարանքներով․

— «Թուրքիոյ վարչապետին Փարիզ հանդիպումով կը բացուի շարքը այն այցելութեանց որոնք տեղադրին հանգամանք պիտի ստանան մանաւանդ Անգլիոյ թագաւորին թագադրութենէն վերջ։ Ան որ Իսմէթ Ինէօնիւ անունը կը կրէ այսօր, Ֆրանսայի մէջ աւելի ծանօթ է Իսմէթ փաշա անունով, անուն մը՝ կրկնապէս լուսապսակուած ռազմադաշտի դափնիներով եւ խաղաղութեան աքնութեանց ճիւթնիներով։ Փայլուն ծառայութիւններ մատուցանելէ վերջ պատերազմի ատեն, զօր. Իսմէթ դարձաւ գլխաւոր գործակիցը Մ. Քէմալի՝ ազատագրական պայքարին մէջ որ վերջացաւ Յոյներու պարտութեամբ եւ քէմալական իշխանութեան վերջնական հաստատումով։ Այնուհետեւ յաղթականը կը տեսնենք Լոզանի մէջ, ուր կը կարգադրէ հաշտութեան պայմանները, յետոյ գլուխը իր երկրին կառավարութեան որուն աշխատանքները վարած է անընդհատ, վերածնութեան գործ մը հետապնդելով աւելի քան տասը տարիէ ի վեր։

«Պետական այս մեծ մարդուն Փարիզէն կարճատեւ անցքը պիտի չսահմանափակուի արարողական ընդունելութիւններով, վարչապետութեան եւ արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ տրուած հացկերոյթներով։ Տեղի պիտի ունենան նաեւ տեսակցութիւններ որոնց ճիշդ ժամանակն է։ Արդարեւ, շատ ընելիքներ կան, բոլորովին փարատելու համար այն թիւրիմացութիւնները որ ծագած են Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ, Ալեքսանտրէթի սանճաքին եւ սուրիական նոր պետութեան յարաբերութեանց մասին։ Անցեալ յունուարին Ժընեւի մէջ գոյացած սկզբունքի համաձայնութիւնը առկախ կը ձգէ շատ մը մանրամասնութիւններ. Ժընեւի մէջ կազմուած յանձնախումբ մը զբաղած է այդ աշխատանքով։ Պէտք է վերջնական ձեւի մը վերածել, նաեւ, դաշնագիր մը որով Ֆրանսա եւ Թուրքիա պարտաւոր են ապահովել Սուրիոյ եւ Սանճաքին սահմանները, ինչպէս եւ սանճաքին Թուրքերուն եւ Սուրիոյ Արաբներուն համերաշխութիւնը։ Այս դաշնագիրը պատրաստուած է Էնկիւրիի մեր դեսպանին՝ Պ. Փոնսոյի կողմէ եւ վերջնական ձեւ պիտի տրուի» ։

ՄԻՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԶԻՆԱԴԱԴԱՐ

Վարչապետին յայտարարութիւնները
Երեսփ. Ժողովին մէջ

Ուրբաթ օր, Երեսփ. Ժողովին մէջ սկսան վիճաբանութիւնները ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան մասին։ Առաջին հարցապնդումներէն անմիջապէս վերջը խօսք առաւ Պ. Լէօն Պլում, իսկ վիճաբանութիւնները կը շարունակուին դեռ։

Պաշտօնական հարցապնդողներուն թիւն էր ութ, իսկ այս առթիւ խօսք առած էին 37 հոգի։ Առաջին հարցապնդումը կատարեց ձախ արմատական մը, դանդատելով թէ կառավարութիւնը փոխանակ անմիջապէս ծրագիրներ իրագործելու, կը նախընտրէ օրօրել.— «Այսօր ոչինչ, բայց վերջը ամէն բան»։ Իր կարծիքով, անհրաժեշտ է գործել անմիջապէս, մանաւանդ դրամական հրապարակին վրայ, որովհետեւ «դրամական չնչարգելութեան շրջանի մը մէջ կը գտնուինք»։

Թունդ աջակողմեան երեսփոխան մը, Ֆէրնան Լօռան, յայտարարեց թէ բազմութեանց գնելու կարողութիւնը ոչնչացած է գիներու բարձրացման եւ արտադրութեան թուլութեան հետեւանքով։ Դրամական համաձայնութենէն օգտուեցան միայն Անգլիա եւ Մ. Նահանգները։ Հարկ է փոխել քաղաքականութիւնը եւ վերահաստատել գործատէրերու հեղինակութիւնը։ Կառավարութիւնը կը յաւակնի պաշտպանել միջին դասակարգերը, մինչդեռ անոնք կատարեալ անձկութեան, եթէ ոչ թշուառութեան մատնուած են։ Ուրիշ երկու երեսփոխաններ ալ քննադատեցին կառավարութեան թուլութիւնը Աշխատանքի Դաշնակցութեան հանդէպ, ինչ որ կը կապտէ աշխատանքի ազատութիւնը։

Յետոյ խօսք առաւ Պ. Լէօն Պլում, եւ երկար ճառ մը խօսեցաւ, պաշտպանելով կառավարութեան քաղաքականութիւնը։ Վարչապետը նախ ակնարկելով զանազան երկխօսական գրոյցներու՝ ցուցահանդէսին յապաղման, հաւաքական պայմանագրութեանց, գանձին դատարկութեան եւ ուրիշ հարցերու մասին, յայտարարեց․

— «Կը կարծեմ թէ այս յուզումը եւ անձկութիւնը հանդարտած են։ Ցուցահանդէսը պիտի բացուի մայիս 24ին, թէեւ յապաղումով մը, ճիշդ է, բայց առաջին անգամ չէ որ այսպէս կ'ըլլայ։ Եթէ ժողովը կ'ուզէ վիճաբանութիւն մը բանալ այս յապաղման բազմազան պատճառներու մասին, կառավարութիւնը չի խուսափիր։ Ինչ կը վերաբերի ժողովրդական ճակատի ծրագրին, ժամանակը չէ քննելու թէ պակասներ կա՞ն այդ ծրագրին մէջ։ Պէտք չէ զարմանալ եթէ մէկ տարի վերջը գլուխ չէ հանուած ինչ որ նախատեսուած է չորս տարուան համար։ Ամէն պարագայի մէջ, այս ծրագիրը այն է որ կը կապէ ժողովրդական զանգուածները ներկայացնող խմբակցութիւնները։ Կարելի չէ նոր բան դնել անոր մէջ, առանց նոր համաձայնութեան։ Հասարակաց ծրագիրը յանձնառութիւն մըն է իւրաքանչիւրին համար, ինչպէս եւ երաշխաւորութիւն մը։ Մենք ոչինչ պիտի լքենք»։

Վարչապետը յետոյ բացատրեց թէ գիներու եւ աշխատավարձերու պայքարը կանգ առած է։ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը անյապաղ տասը միլիոն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԻՆԳ ՇՈՒՆ, ԵՐԿՈՒ ԿԱՏՈՒ ԵՒ ․․․

Լոնտոնի թերթերուն մէջ կը կարդամ (6 մայիս) .—

Րէճինըլտ Ուօրմէն, 32 տարեկան եւ խորթ աղջիկը, 25 տարեկան, մէկ-մէկ ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցան երէկ, անգթութեամբ վարուած ըլլալով հինգ շուներու եւ երկու կատուներու հանդէպ։

Միեւնոյն ատեն դատարանը վճռեց որ անոնք ցկեանս զրկուին շուներ եւ կատուներ պահելու իրաւունքէն։

Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ հայր եւ աղջիկ «անհարկի տառապանք պատճառած են անասուններուն, զանց առնելով որ եւ է խնամք»։

Հաստատուած է որ ամբաստանեալները իրենց տունը կղպելով դուրս ելեր են շաբաթ օրէն մինչեւ չորեքշաբթի, առանց ուտելիք եւ խմելիք ձգելու կենդանիներուն։

Ոստիկան մը ողբալի վիճակի մէջ գտեր է անասունները։

Հարկ եղած է գնդակահարել շուներէն մէկը։

Յետոյ երեք շուներու դիակները դուրս հանուեր են պարտէզին մէջ, նոր փորուած գերեզմանէ մը։

Մէկ խօսքով՝ «անձնախնդիր» բարբարոսութիւն, որ խորունկ յուզում պատճառած է ամբողջ շրջանին մէջ (Լոնտոնի մէկ արուարձանը), ինչպէս յայտարարեց դատաւորը։

Իմ կարդացած թերթս չըսեր թէ քանի հազար հոգի մասնակցեցան «նահատակ» շուներու եւ կատուներու թաղման եւ ի՛նչ դամբանականներ խօսուեցան։

Անշուշտ աւելի բարեպաշտ լրագիր մը այդ կէտն ալ պիտի լուսաբանէ, հանգստացնելու համար «քաղաքակիրթ» մարդկութեան խիղճը ․․․

Չար սատանայ մը դրդեց թերթին միւս էջերն ալ աչքէ անցընել։

— Հինգ հազար մանուկներ նամբայ հանուած են Պիլպաօ քաղաքէն, Ֆրանսա փոխադրուելու համար։

Դեռ ուրիշներ ալ պիտի փոխադրուին, օրական 3 - 4000 կին եւ մանուկ, համագումար 20,000 խլեակներ։

Ինչո՞ւ այս տեղափոխութիւնը, — որպէսզի մնացողները աւելի լաւ ջարդեն իրար, առանց ընտանեկան հոգեր ունենալու։ Ինչպէս ամբողջ Սպանիոյ մէջ, որ չորս կողմէն պաշարուած, կրակին մէջ ձգուած է։

Կրակը թող ներսէն վառի, միայն թէ իրենց չդպչի։

Իսկ տեղափոխուած մանուկներն ու կիներն ալ թանկագին դրամագլուխ մը կը կազմեն, աշխուժացնելով մարդասիրութեան շուկան, որ գործադրուկութեան մատնուած է, առ ի չգոյէ հայկական ջարդերու եւ աքսորներու։

Ի՞նչ պիտի բանին ամենազգի միսիոնարներն ու հաւատացեալները, եթէ քաղաքացիական պատերազմներն ալ չըլլան, իրենց որբերով եւ այրիներով։

Ու չար սատանան աղաղակեց․

— Էս աշխարհը պէտք է փլի։

— Ինչո՞ւ, անզգա՛մ։

— Տարիներ առաջ, այս մարդիկը հաստատելով թրքական հալածանքներն ու ջարդերը, հանդիսաւորապէս կը յայտարարէին թէ կարելի չէ այդքան բարբարոս իշխանութեան մը յանձնել քրիստոնեայ ժողովուրդներ։

Եւ սակայն, յանձնեցին, եւ ամբողջ ժողովուրդ մը կրակը նետել տուին։ Յետոյ ալ սիրալիր համբուրուեցան անոնց հետ որ ջարդեր էին մէկ միլիոն Հայ, 300,000 Յոյն եւն․։

Իսկ այսօր, Լոնտոնի մէջ, մէկ - մէկ ամիս կը բանտարկեն եւ ցկեանս շուն եւ կատու պահելու իրաւունքէն կը զրկեն հայր մը եւ աղջիկ մը, որովհետեւ անօթի ձգեր էին հինգ շուն եւ երկու կատու։

Ի՞նչ պատասխանէի ․․․

ՎԱՀԷ

«Ստամպոլի գաղտնիքը» Փարիզի մէջ

Այսօր պիտի կարդաք մանրամասնութիւնները անգլիական նոր շարժանկարի մը՝ «Ստամպոլի գաղտնիքը» կամ «Ներքինին», որ ամէնէն զարշելի դերը կը վերագրէ Հայու մը, (հարէմ աղասի եւ ոստիկանական վերատեսուչ!) եւ մուր կը քսէ հայ ժողովուրդի ճակտին։ (Տես Բ. էջ)։

Երեքշաբթի օր պիտի կարդաք մեր թղթակցին բողոքի նամակը՝ այդ առթիւ եւ ստացած պատասխանը ։

Ինչպէս կը հաղորդեն տեղական թերթերը, նոյն շարժանկարը կը ներկայացուի նաեւ Փարիզի մէջ, 116, Շանզ' Էլիզէ։

Անհրաժեշտ է բողոքի նամակներ ուղղել տեղական մամուլին, լուսաբանելով խնդիրը, փաստացի եւ պաղարիւն վերլուծումով մը։ Թերեւս մեր ուժէն վեր է արգիլել շարժանկարին ցուցադրութիւնը, բայց, վրդովումի որ եւ է արտայայտութիւն չի կրնար ապարդիւն մնալ, ինչպէս եղած է Լոնտոնի մէջ, ուր հեղինակը ցաւ կը յայտնէ իր գործած սխալին համար։

Մասնաւորապէս այստեղ հասակ նետած ֆրանսագէտ երիտասարդներու կ'իյնայ կատարել իրենց պարտականութիւնը։ Որովհետեւ, իսկապէս անհանդուրժելի տպաւորութիւն կը ձգէ «Ստամպոլի Գաղտնիքը», թէ իբրեւ վէպ եւ թէ իբրեւ շարժանկար։

Երկու նամակներ՝ Հայկական ջարդերու մասին

Ընթերցողները թերեւս կը յիշեն թէ Լոյտ Ճորճ, Անգլիոյ նախկին վարչապետը, վերջերս ճառ մը խօսելով, անձնախնդրաց հռչակած էր Ատտիս - Ապէպայի ջարդերը, ներկայ ժամանակներու մէջ։

Օր. Զապէլ Պօյաճեան, ծանօթ լուսանկարչուհին, այս առթիւ հետեւեալ նամակը ուղղած է անգլիական թերթի մը .—

— «Վերջին քանի մը օրերու ընթացքին, Ուինչէսթըրի գահերէցը եւ Պ. Լոյտ Ճորճ զուգակշիռ մը հաստատեցին պատերազմի ատեն Թուրքերու կողմէ մէկ միլիոն Հայերու ջարդին եւ կարգ մը Հապէշներու ջարդին միջեւ՝ Իտալացիներու կողմէ։

«Այս Հապէշները զինուած էին օրէնքին դէմ եւ մահափորձ մը կատարած՝ իտալացի հրամանատարին դէմ։ Հայերը անզէն էին, անոնք ջարդուեցան Թուրքերուն կողմէ, որովհետեւ Թուրքիայէն դուրս գտնուած գրեթէ բոլոր Հայերը կը կռուէին դաշնակիցներուն համար կամ կ'օգնէին անոնց դատին, եւ այդ ծառայութեանց միակ վարձատրութիւնը եղան այս ջարդերը։

«Տարրական պարկեշտութիւնը կը պահանջէ հանգիստ ձգել զոհերը եւ անոնց անունը չշահագործել աւելի դառնութիւն սերմանելու համար ազգերու միջեւ»։

Լոնտոնի մեր թղթակիցը, Ժ. Միսաքեան եւս բողոքի նամակ մը ուղղած է «Սթար» թերթին, որ հրատարակած է անոր ամփոփումը․

—« Պ. Լոյտ Ճորճ վերջերս խօսելով Ատտիս Ապէպայի իտալական ջարդերու մասին, զանոնք նկատեց ամէնէն վայրագը՝ ներկայ ժամանակներու մէջ։

«Իրականութիւնը այն է, որ հազար անգամ աւելի ահաւոր ջարդեր պատահեցան օսմանեան կայսրութեան մէջ, վերջին 50—60 տարիներու ընթացքին ։ 300.000 Հայեր կոտորուեցան 1896ին, եւ ուրիշ 25.000 հոգի ալ՝ 1909ին։ Այս ջարդերը իրենց գագաթնակէտին հասան 1915—17ին, երբ ոչ նուազ քան մէկ միլիոն քրիստոնեայ մանուկներ, կիներ եւ այրեր սպաննուեցան զարհուրելի ձեւերով»։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

«ՍՏԱՄՊՕԼԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ» ԿԱՄ «ՆԵՐՔԻՆԻՆ»

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ-ՎԷՊ ՄԸ՝ ՈՒՐ ԱՄԵՆԷՆ ՀՐԷՇԱՅԻՆ ԴԵՐԸ ԿԸ ԿԱՏԱՐԷ ՀԱՅ ՄԸ...

Անգլիացի ծանօթ դերասան մը, Ֆրէնք Վօփըր եղերական մահ մը ունեցաւ երկու ամիս առաջ, երբ Միացեալ Նահանգներէն Անգլիա կը վերադառնար երկար արձակուրդէ մը յետոյ։ Վերջին գիշերն էր Ովկիանոսին վրայ ու անսովոր խրախճանք կար ֆրանսական փառայեղ շոգենաւին՝ «Փարի»ի դահլիճներուն մէջ։ Ուշ ատեն արուեստագէտն ու իր երիտասարդ բարեկամը հիւր կ'երթան շատ գեղեցիկ Անգլուհիի մը սենեակը, ուիսքիով կամ աղջկան հրապոյրներով գինովնալու համար։ Վօփըր քանի մը բաժակ պարպելէ յետոյ, նաւուն կամրջակը կը բարձրանայ։

— Սպասեցէք, հիմա կուգամ, կ'ըսէ իր բարեկամներուն։

Աղջիկն ու երիտասարդը ի զուր կը սպասեն. դերասանը կ'ուշանայ հինգ, տասը, քսան վայրկեան։ Փնտռտուք կը կատարուի շոգենաւին մէկ ծայրէն միւսը։ Ձկար, անյայտացեր էր յանկարծ՝ ինչպէս ուրուական մը։

Օրեր ետքը Մանշի ալիքները անգլիական ծովափը կը նետէին ուռած ու այլափոխուած դիակ մը — Ֆրէնք Վօփըրն էր։

×

Բայց այս արկածը հաղորդելու համար չէր որ սկսայ նամակս։

Արուեստագէտին եղերական վախճանէն մօտ երեք շաբաթ վերջ, Լոնտոնի թերթերը նոր տեղեկութիւն մը կուտային իր մասին՝ այս անգամ այլապէս շահեկան մեզի՝ Հայերուս համար։

Արդարեւ Ֆրէնք Վօփըր Թատերական արուեստին իր վերջին տուրքը կը բերէր կատարելով Հայ իրէշի մը դերը շարժանկարի ժապաւէնի մը մէջ զոր պատրաստած էր անցեալ ամառ, իր ամերիկեան արձակուրդէն անմիջապէս առաջ։ Եւ ի՛նչ ողբերգական զուգադիպութիւն — դերասանն ալ կը մեռնէր ճիշդ այնպէս ինչպէս իր անձնաւորած տիպարը — ծովամոյն։

Ժապաւէնը տեսնելէ առաջ, կ'ուզէի կարդալ այն գիրքը, որուն վրայ հիմնուած էր շարժանկարին պատմութիւնը։ Եւ ահա շնչասպառ կարդացի վէպը՝ «ՍՏԱՄՊՕԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ», հեղինակ Տէնիս Ուիթլի։ Կարդացի ցաւով ու ցասումով, որովհետեւ անգլիացի գրագէտը առանց կարմրելու անհրաժեշտ նկատեր էր շարք մը արտառոց զրպարտութիւններով նախատել Հայ ժողովուրդը, որուն պատմութեան եւ բարքերուն բացարձակօրէն անտեղեակ կը թուի։ Այս վերջին պարագան կարելի եղաւ հաստատել շնորհիւ թղթակցութեան մը զոր «Յառաջ»ի անունով ունեցայ իրեն հետ։

×

«ՍՏԱՄՊՕԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ» երեք հարիւր մանրատառ էջերու վրայ փռուած վէպ մըն է։ Լրտեսական — ոստիկանական պատմութիւն մը, որուն նմանները տասնեակներով, հարիւրներով շուկայ կը նետուին ամէն օր, ամէն շաբթու, «լուսաւորելու» համար լուրջ աշխատութիւններ կարդալու եւ մարսելու ընդունակութենէն զրկուած բազմութիւնները։ Ահաւասիկ ամփոփումը քանի մը բառով։ —

Անգլիական սեղանաւորական հաստատութիւն մը ծրագիրներ կը մշակէ խոշոր դրամագլուխով ձեռնարկներ կատարելու համար Թուրքիոյ մէջ։ Բայց որոշ վարանումներ ունի, որովհետեւ դրոյց կը շրջի թէ ընդդիմադիր հոսանք մը յեղափոխութիւն կը կազմակերպէ Մուսթաֆա Քէմալի վարչաձեւը տապալելու եւ սուլթանութիւնն ու խալիֆայութիւնը վերահաստատելու համար։

— Թուրքիա հետզհետէ կը յառաջդիմէ երեւութապէս կայուն կառավարութեան մը հովանաւորութեան տակ, կը բացատրէ ընկերութեան ատենապետը անգլիացի երիտասարդ սպայի մը որ գաղտնի առաքելութեամբ Պոլիս պիտի երթայ՝ Թուրքիոյ ներքին կացութեան մասին նոր տեղեկութիւններ հաւաքելու համար։

— Եթէ ներկայ կացութիւնը շարունակուի, ձեռնարկը կը յաջողի եւ դրամ կը շահինք. բայց եթէ մեր կասկածները իրաւացի են եւ հակառակ հոսանք մը կայ երկրին մէջ, այն ատեն անխոհեմութիւն է գործի սկսիլ ... չենք գիտեր թէ շարժման ղեկավարը ով է կամ ինչ նպատակներ կը հետապնդէ ... Թերեւս Մ. Քէմալն է որ տուն կուտայ այդ դաւադրութեան, որպէսզի հողային նոր պահանջներ հրապարակ նետէ ...

Եւ ահաւասիկ գաղտնի գործակալը կը հասնի սուլթաններու երբեմնի մայրաքաղաքը։ Այնտեղ կը ծանօթանայ ընդդիմադիրներուն, կը մտերմանայ անոնց գլխաւոր անդամներուն հետ եւ ստոյգ տեղեկութիւններ քաղելով, կը հաստատէ թէ արդարեւ ծանր դաւադրութիւն մը կը սպառնայ երկրին մէջ։ Այս յետադիմական շարժումին ղեկավարն է ՀԱՅ ՄԸ, անունը՝ Քաղտրմ Հարի Պէքար, նախապէս Սուլթանական Սէրայէն «հարէմաղասի»ն եւ հիմա Հանրապետական Թուրքիոյ ընդհանուր ոստիկանապետը... Գեբաղրական հրէշ մը, համաձայն հեղինակին նկարագրութեան, որ խժդժօրէն կը սպաննէ իր զոհերը, Մարմարայի ջուրերուն մէջ նետելով զանոնք։

Գործակալը հաւատարմօրէն կը կատարէ իրեն յանձնուած վտանգաւոր պաշտօնը։ Գաղտնի տեսակցութիւններ կ'ունենայ յեղափոխականներուն հետ, նոյնիսկ ներկայ կը գտնուի անոնց հաւաքոյթներու եւ ժողովներուն, կը բացատրէ անոնց Մ. Քէմալի վարչաձեւին բարիքները եւ ի վերջոյ կը յաջողի համոզել զանոնք, որպէսզի հրաժարին Սուլթանն ու խալիֆան, փէսն ու փէրաճէն ետ բերելու անիմաստ ու յետադիմական ծրագրէն։ Եւ Թուրքիոյ երիտասարդ յեղափոխականները անզուգական միամտութեամբ կը հետեւին գաղտնի գործակալին յորդորներուն։ Կը բացատրեն անոր թէ ինչպէս կազմակերպուած են, քանի բջիջ ու քանի անդամ ունին Պոլսոյ եւ գաւառներուն մէջ։ Յետոյ դրամատիրական հաստատութեան ներկայացուցիչը անգլիական դեսպանատան օժանդակութեամբ գաղտնիքը կը հաղորդէ Էնկիւրիի կառավարութեան եւ դաւադրութեան հեղինակները կը ձերբակալուին։

Գիրքին կմախքն էր որ տուի։ Հեղինակը, որ սկսնակ մը չէ իր ասպարէզին մէջ, վարպետօրէն հիւսած է իր հէքեաթը, որպէսզի ընթերցողը չքնանայ եւ շնչասպառ հետաքրքրութեամբ հետեւի դէպքերուն։ Ձերբակալութիւն, առեւանգում, մահափորձ, հովուերգութիւն, քաջագործութիւններ, դաւադրութիւններ իրարու կը յաջորդեն շարժանկարի կանոնաւորութեամբ։ Ահաւասիկ Անգլիացի գործակալը դէմ դիմաց կ'ելլան Ալիին հետ՝ վաղուան Սուլթանը, զոր պատրաստած էր Լոնտոնի մէջ ընդունելութեան մը պահուն, երբ վաւաշոտ Թուրքը կը փորձէր համբոյր մը գողնալ իր սիրուհիէն։ Ահաւասիկ Հայ ոստիկանապետը որ յանկարծ կը ձերբակալէ այդ կեավուրը եւ ծովը կը նետէ։ Կը խեղդուի՞. ոչ, սիրուհին նաւակով իրեն կը սպասէր Եէտի Գուլէի բացերը ... Ու այսպէս անընդհատ շարք մը անհաւանական դէպքերու։ Պատմութիւնը կ'աւարտի Թուրքիոյ ներկայ վարչաձեւին յաղթանակով եւ Մ. Քէմալի փառաբանութեամբ։

Վրդովումի որ եւ է պատճառ պիտի չունենայի, եթէ հեղինակը բաւականանար գովասանքներ շռայլելով «եւրոպականացած Թուրքերուն»։ Ճաշակի եւ շահու խնդիր է հիանալ ժողովուրդի մը վրայ որուն պատմութիւնը արիւն կը հոտի։ Բայց Տէնիս Ուիթլի աւելի հեռուն կ'երթայ եւ կը չփոթէ զոհը դահիճին հետ։ Գիրքը թղթատելով իմացայ, օրինակ, որ Պուլկարները «խոզեր ու սատանաներ են, թուրք պինպաշին երբեք ապահով չէր անոնց հողերուն վրայ, անոնք սղոցներով ու դերանդիներով կը ջարդեն կիներն ու երախաները եւ իրենց քահանաները թրքական արիւն կը խառնեն պատարագի գինիին մէջ»։

— Ցանցաւորները չէինք կրնար գտնել, կը բացատրէ Թուրք յեղափոխականը անգլիացի գործակալին, հետեւաբար ստիպուած էինք գանդուածային պատիժներ կազմակերպել, անմեղներն ալ լռապատեցան, սակայն նոյնիսկ անոնք յանցաւոր էին, որովհետեւ քրիստոնեայ քահանաները, կիները եւ երախաները կը մասնակցէին արեան վրէժի բարբարոս ցուցադրութեան ...

Իսկ Հայերը ... «Սերունդներէ ի վեր մարզանքի վերածած էին յարձակիլ թուրք ամայի գիւղերուն վրայ. մարդկային արարածներ չեն անոնք այլ վայրի գազաններ որոնց միակ հաճոյքն է անգթութիւնը. բորենիներ որոնք վիրաւոր եզան վրայ կը յարձակին խումբով՝ աղիքները դուրս քաշելու համար ... կարելի չէ բարեկամութեամբ ապրելու կոչ ընել իրենց, չեն հասկնար ... մտրակէն ու ծեծէն կը հասկնան միայն ... ամէնէն աղքատ Թուրքը խնամք կը տանի իր ձիուն, իսկ Հայերը իրենց երախաներուն հետ անգամ անգթօրէն կը վարուին ... մենք Թուրքերս բարեսիրտ ժողովուրդ մըն ենք, կը սիրենք մեր զաւակները, ձիերը, շուները եւ կը պաշտպանենք զանոնք ... այդ տեսակէտէն Անգլիացիներուն կը նմանինք ...

Փակեցի գիրքը եւ ՅԱՌԱՋի անունով նամակ մը գրեցի հեղինակին։

Յաջորդով՝ այդ նամակը եւ ստացած պատասխանս։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԱՆՄԻՏ ԵՒ ԱՆԱՐԺԷՍՏ

ԱՌԱՋ ՈՒ ՀԻՄԱ

Մայթի մը վրայ դէմս կ'ելլէ պարոն Ղուկասը։ Կը հարցնեմ.

— Ո՞ւր բարով ...

— Պարտատէրերուս մէյմէկ այցելութիւն տուած էի։ Անոնց քովէն կը դառնամ։

— Ի՞նչ դանձեցիր ...

— Ծաղր ու ծիծաղ ...

— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ ...

— Եղբայր, ասկէ առաջ, երբ պարտատէրերուս մօտենայի դրամ ուզելու, ամէնքն ալ, առանց բացառութեան, կը սկսէին լալ ու ողբալ, յայտնելով իրենց յուսահատական վիճակը։ Իսկ հիմակ երբ իրենց կը մօտենամ դրամ ուզելու՝ քրքիջ մը կ'արձակեն վրաս ու կ'ըսեն.

— Ինչ կատակասէր մարդ ես։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԻՒԵՐ

Դաշնակցութեան համակիր միութիւն մը՝ երեկոյթ մը կազմակերպած էր։

Քանի մը օր վերջ, միութեան անդամներէն մէկուն ըսի.

— Ո՞րքան բազմութիւն ունէիք ձեր երեկոյթին։

— Առնուազն 500 հոգի։

Քիչ վերջ Դաշնակցականի մը հարցուցի որ պատասխանեց.

— Կարծեմ 400 հոգի մը կար։

Չէզոքի մը ուղղեցի նոյն հարցումը.

— Երեկոյթին, վստահաբար 300 մարդ կար։

Հնչակեանի մը ուղղեցի միեւնոյն հարցումը.

— Հազիւ 200 հանդիսատես կար։

Անդիէն Հօկեան մը աւելցուց.

— 100 — 120 հոգիէն մէկ հոգի աւելի չկար։

Ռամկավարի մը հարցուցի ու ան պատասխանեց.

— Գրեթէ մարդ չկար։

Հանելո՞ւկ։

Քաւ լիցի։

Ահա պարզ միջոցը հասկնալու համար թէ քանի՞ հոգի կար հայկական հանդէսի մը մէջ.— Ստանալ թիւեր բոլոր հոսանքներու ներկայացուցիչներէն ու գտնել միջինը։

Ուրեմն՝ յիշեալ միութեան երեկոյթին ներկայ էին երեք հարիւր հոգի։

Աւելին փէրիներն էին ու պակասը ... պակասաւորները։

ՔՈՒՆԻ ՄԱՍԻՆ

Գամեալ անցքի (Փասաժ Գլուբէ) մը վրայ կը հանդիպիմ պարոն Կակոսին, որ ունի աւերուած դիմագիծեր, ու կը հարցնեմ.

— Ի՞նչ կայ չկայ ...

— Հիւանդ եմ։ Քոյրս բժիշկ մը բերաւ. բժիշկը յանձնարարեց որ առաւօտները շատ քնանամ։ Կինս ալ բժիշկ մը բերաւ. ան ալ ազդարարեց որ շուտ արթննամ։ Հիմակ անտանելի է վիճակս։ Քոյրս գիս քնացնել կը ճգնի ու կինս գիս արթնցնել կ'աշխատի։

— Ճիշդ ու ճիշդ Հայոց ազգին վիճակը ունիս, Տիար Կակոս ...

— Ի՞նչպէս ...

— Կուսակցութիւն մը կայ որ մեր ազգը քնացնել կ'ուզէ, առարկելով թէ ազգը քունի պէտք ունի ուժովնալու համար։ Կուսակցութիւն մըն ալ կայ որ մեր ազգը արթնցնել կ'ուզէ, փաստելով թէ հայ ժողովուրդը չափէն աւելի քնացած է։

— Ո՞ր մէկն է իրաւունք ունեցողը։

— Այդ պատգամը պաշտօնապէս արձակել քեզի կ'իյնայ, Տիար Կակոս ...

— Եթէ ասիական փիլիսոփայութեան հետեւինք՝ քունն է միակ երանութիւնը կեանքին։ Իսկ եթէ եւրոպական տեսակէտին հետեւինք, արթնութիւնն է կեանքի էական պայմանը։ Եւ որովհետեւ մեր ազգը ինկած է ասիական եւ եւրոպական քաղաքակրթական հոսանքներուն ազդեցութեան մէջ՝ մեր վիճակը այսպէս պիտի տեւէ ...

— Այսինքն ի՞նչպէս ...

— Կէս քուն, կէս արթուն։

(Գամեալ անցքին — փասաժ գլուբէ — վրայ սկսան խուժել ինքնաշարժները ու մեր խօսակցութիւնը կիսատ մնաց կամ այսքանով աւարտեցաւ կարծեմ)։

ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Կ'ըսեն.

— «Երջանկութիւնը պատմութիւն չունի»։

Եւ որովհետեւ ամէն մարդ ու ամէն ազգ անպայման պատմութիւն մը ունի, ուրեմն ամէն մարդ ու ամէն ազգ ապերջանիկ է, առաւել կամ նուազ։

Գալով Հայերուս՝ մենք քանի մը տեսակ պատմութիւն ունինք. այսինքն քանի մը տեսակ ապերջանկութիւն։ Կը տեսնուի որ մեր դժբախտութիւնները յոգնակի են, ինչպէս նաեւ եզակի։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

Ծառեր կ'աճին այստեղ, կ'աճին եւ այնտեղ,
Բայց այն ծառերն որ իմ երկիրըս կ'աճին,
Կ'արձակեն խո՛ր, կ'արձակեն նո՛ւրբ արմատներ,
Արմատներ նո՛ւրբ անվերջ, մէջը իմ արտին։

Ծանօթ երգի պէս մրմունջն իր կը հնչէ,
Երբ որ անցնի հովիկն իրենց նիւղերէն։
Օտարութեան մէջ ան միայն սառշունչ է,
Չեմ հասկընար ես բան մ'օտար ծառերէն։

Կ'ունկընդրեմ ժամեր երկրիս մէջ ստէպ
Ծառերըս իմ եւ թռչուններն աննման,
Ու սիրտս,— կրնա՞ր ըլլալ միթէ ուրիշ կերպ—
Կը սիրէ քեզ, ո՛վ հայրենիք, քեզ միայն։

ՌՈՊԷՐԹ ՌԷՀ

ՓՐԱԿԱ, 3 Մայիս,— Սիրելի «Յառաջ», այս քերթուածը երկու շաբաթ առաջ երեւցաւ գերման ազգայնական օրաթերթի մը մէջ։ Սիրեցի եւ թարգմանեցի։ Բայց ուրիշ քերթուած մը կայ, նոյն լեզուով գրուած ազատ ոտանաւոր, որ «Ժողովուրդ» վերնագիրը կը կրէ։ Այդ ալ պիտի թարգմանեմ ու ղրկեմ։ Կարծէք գրողը Հայ մը ըլլայ, կարծէք մեր ազգին համար գրուած ըլլայ ան։ Այնքան տաք, այնքան բարախուն, այնքան գորովագութ, հեղինակը իր, գերման ժողովուրդը կ'երգէ եւ իր ցեղակցութիւնը կը յայտնէ անոր։ Յաջորդով։

Ե. Ք.

ՖՐԻԿ

ԽՄԲ.— Այս գրութիւնը կ'արտատպենք «Խ. Հայաստան»էն (8 ...), միջնադարեան բանաստեղծին ծննդեան 700ամեակին առթիւ։ Հայաստանի կառավարութիւնը որոշած է հրապարակել Ֆրիկի գործերը.—

Այն բազէին եմ նմանի, ...
փոքրը որս ոչ հաւանի, ...
Հանց մեծամեծ խորհուրդ ...
Որ յաւիտեան ոչ կատարի ...

Ֆրիկ

Ներկայ դարի 30ական թուականներին զուգադիպում է հայ գրականութեան համար մի շատ նշանակալից տարեթիւ։ Լրանում է միջնադարեան բանաստեղծութեան հիմնադիրներից մէկի՝ Ֆրիկի ծննդեան 700ամեակը։

Ֆրիկը ծնած է 13րդ դարու երկրորդ կէսին թուականներին։

Ֆրիկ անունն անկասկած կեղծանուն է։ Ի՞նչ է նշանակում այդ ծածկանունը, կամ ո՞րն է այդ մարդու իսկական անունը, յայտնի չէ։ Ծանօթ չեն նաեւ նրա ծննդեան ու մահուան վայրերը։ Նրա կեանքի մասին կարելի է գաղափար կազմել միայն նրա երգերից։ Մի բան պարզ է, որ նա վանական չի եղել եւ ոչ էլ ... սանել է որ եւ է տեղ։ Նրա ստեղծագործութիւնն իր բնական տաղանդի արդիւնքն է։

Մագումով նա պէտք է որ եղած ... ի կամ գիւղացի եւ կամ քաղաքի ... քաւոր արհեստաւոր։ «Թէ նա ... ճորտ ու ծառայ կամ կարեւոր ... տարիս՝ սոքա գիս ուրացան եւ ... աղքատ հոգիս»,— գրում է նա ... ին։

Ֆրիկն ապրել է թաթարական ... շաւանքների ժամանակ, երբ գիւղացի եւ արհեստաւորը կեղեքւում էին ... օտար եւ թէ հայրենի բռնակալներից ձեռքով։

Ֆրիկին, իբրեւ խեղճ գիւղացի կամ արհեստաւորի, ի հարկէ, ... խնայում. այդ պատճառով էլ նա ... րում է.— «Պարտուց անճոռն կուգ...ղամ, զինչ ունին ի քամուն ...», բառ երեւոյթին, չկարողանալով ... ճարել իր վրայ բարդած պարտքը ... ասում է.— «Դրի զիմ որդին գրաւ ...»։

Ի՞նչպէս երեւում է, դա մի ... կանոն երեւոյթ էր, որովհետեւ ... ժամանակակից պատմաբան Գանձակեցին վկայում է.— «Եւ ով որ չէր ... բողանում վճարել հարկը, նրա ... նուկներին վերցնում էին պարտքի փոխարէն»։ Այդ է թերեւս պատճառը, որ դառնացած բանաստեղծը բացականչում է.—

«Ոչ ծոյլիմ, ոչ բուսանիմ, ... գազանեաց սերմ եմ գերիս ...»։

Եւ այդ բառից բուռն իմաստով ... զուրկ ու խոշտանգուած մարդը, ... «ոչ տուն ունի եւ ոչ տեղ», իրեն ... լիս է հարկեցողութեան, ... «մի պահ քուն մտնի» եւ ... բախտի դառնութիւնը։ Ու ... թափառական աչուղ, շրջում է ... քից - քաղաք, գիւղից գիւղ, ... մինչեւ հիւլէկայի սահմանները ... գերի որդու հետքը գտնելու ... ւոյթին որոնումներն ապարդիւն ... անցնում եւ նա, յուսահատութեան ... դուռն հասած, կորցնում է հոգեկան ... հաւասարակշռութիւնը, գոչելով ... «Զիմ խելաց ուժն յինքն գինին ... տանի»։

Իր եւ իր նման կեղեքուածների ... անիրաւուածների դառն կեանքի ...

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ԱՒԵՏԻՍ ՊԻՋԵԱՆ (Կիւմիշխանեցի Ալօ)

Ալօն պատասխանեց. «Բեղի հօս հարցնելո՞ւ եկած են»։ Փաշան՝ «Օլան հայտուտ»։ Ալօն՝ «Հայտուտ սէնին պապան տըր»։

Լսեցինք աղմուկը։ Կայծակը վազեց դէպքի վայրը եւ պոռաց. «Ի՞նչ կայ, ի՞նչ կայ»։ Փաշան՝ «Ես այս վայրենիին կը հարցնեմ՝ ո՞վ էք, երկինք կը թռչի»։ Ալօն՝ «Վայրենին դուն ես»։ Կայծակը կը հարցնէ փաշային. «Դո՞ւն ով ես»։ Փաշան թէ՝ «Ես Սալիհ փաշան եմ։ Իսկ դուք ո՞վ էք, խօսքըն բաէք»։ Կայծակը պատասխանեց. «Բէն - Հէսէն։ Առաքել - Մարտի մէն բմ. երդրճի Ալօան բմ, Զօրտա փաշլիվան բմ։ Բայբուրդ մէօքէնիմ։ Քէլէչլէրտանըմ»։

Փաշան իր կարգին՝ արձագանգեց.

«Հա, պապամ, հա, դաֆա տէնեկիսին»։

Բարեկամ եղանք։ Գիտցաւ, որ մենք Սասնոյ յեղափոխականներէն էինք եւ Սահմանադրութեան պատճառով կը դառնայինք հայրենիք։

«Շատ ուրախ եմ,— փաշան ըսաւ,— երբ հասնիս ես հոն կը լինիմ։ Արի մեր տունը սուրճ մը խմենք»։ Կայծակը պատասխանեց. «Կուգամ եւ խանումին ալ կը տեսնեմ»։

Հասանք Վան, անկէ Պիթլիս, ապա Մուշ։ Ալօն ու Մուրատը գնացին դէպի իրենց ծննդավայրը, մէկը Երզնկա, միւսը Սեբաստիա։ Երբ Ալօն Երզնկա կը հասնի, կը գտնէ երկու զաւակները, բայց կինը արդէն մեռած կ'ըլլայ։

Այնուհետեւ Ալօն հաստատուեցաւ Տրապիզոն եւ բաւական մեծ դեր կատարեց զէնքի փոխադրական գործի մէջ։ Փորձուած եւ թրծուած ըլլալով Դաշնակցութեան քուրայի մէջ, պատերմի նախօրեակին ան կը նկատէր Թուրքերու բռնած կասկածելի ընթացքը եւ Սեղրակ Եասյեանի հետ երկարօրէն կը խօսէր ինքնապաշտպանութեան մասին։ Բայց կը տեսնէր, որ գործը կը դանդաղէր, եւ վտանգը կը մօտենար։ Վերջին նաւով անցաւ Պաթում։ Իրմէ յետոյ այլեւս ոչ մէկ հայ ճամբորդ Տաճկաստանէն չեկաւ։

Ալօն եկաւ մեր գումարտակի մէջ մտնելու, Պարսկաստանի պծին վրայ։ Եղաւ ձիաւորներու հարիւրապետը։ Մասնակցեց բոլոր կռիւներուն եւ իր քաջութեան համար ստացաւ առաջին, երկրորդ, երրորդ, եւ չորրորդ Գէորգեան աստղերու շքանշանները։

Իր այս երկար մաքառումներու ժամանակ շարունակ կը տանջուէր, որ իր զաւակները մնացին տաճկական բռնութեան տակ։ Իսկ երբ լսեց, որ տեղահան են եղած ուրիշ Հայերու հետ, ողամարդիկ սպաննուած եւ կիները առեւանգուած, չափազանց ծանր ազդուեցաւ եւ օր ըստ օրէ կորսնցուց առողջութիւնը։

Վերադարձաւ Թիֆլիզ ճիշդ այն օրերուն, երբ Սեբաստացի Մուրատը փոքրիկ նաւակով մը, արհամարհելով թրքական նաւատորմը, ապահով հասած էր Պաթում։

Հին ընկերներս եկանք իրարու մօտ։ Հոն էր նաեւ Կայծակը։ Խորհրդակցեցանք Ալոյի առողջութեան մասին եւ որոշեցինք յանձնել զայն մասնագէտ բժիշկներու։ Տարինք Փոթի, Տէր Նիկողոսեան անունով նշանաւոր բժիշկի մը մօտ, որ դեղեր տուաւ։

Թողինք զայն Պաթում, եւ ես, Կայծակն ու Մուրատը անցանք երկիր։

Աւաղ, մեր սիրելի Ալօն ալ, իր զաւակներու կորուստին չդիմանալով, 1916ին կնքեց իր մահկանացուն։

ՍԵՊՈՒՀ

(Վերջ)

ՖՐԻԿ

ԳԱՆԳԱՏ

— . —

(Հատուած)

Աստուած արդար ես յիրաւի,
Եւ ողորմած յամենայնի.
Հանդէս ունիմ բան մի վէճի,
Թէ դու լսես քո ծառայի։

....

Որ մէկն ապրի տասն տարի.
Մէկն հարիւր այլ աւելի,
Մէկն ո՛չ ի տասն հասանի,
Երկու երեք ամսոց մեռանի։

Այն որ աղջիկն է՝ մեռանի,
Անտամնաթափ պառաւն ապրի,
Ով կեանք ուզէ՝ կեանք կարենի,
Ով շատ ապրի՝ իսկի չթուի։

Ապա այս է՞ր որ կուլինի,
Եւ թէ հումմէ՞ կայ եւ յայտնի,
Որ մէկն ունի բազում որդի,
Մէկն բնաւ չունի որդի։

Մէկն ի պապանց պարոնորդի,
Մէկն ի հարանց մուրող լինի.
Մէկին հազար ձի եւ ջորի,
Մէկին ոչ ուղ մի, ոչ մաքի։

Մէկին հազար դեկան ոսկի,
Մէկին ոչ փող մի պղնձի,
Մէկին հազար հատ մարգարտի,
Մէկին ո՛չ ուլնիկ մ'ապակի։

Մէկին հազար գառնով մաքի,
Մէկին ո՛չ մէկ չորքոտանի,
Մէկին բեհեզ եւ ծիրանի,
Մէկին բրդէ շալ մի չանկնի։

Մէկին ատլաս եւ դրմզի,
Մէկին շապի՛կ մի չի հասնի,
Մէկին խարամն յաջողի,
Մէկին հալա՛լն կորուսի։

Մէկն ի զրկանացն հարստի,
Մէկն իւրայնոցն աղքատացի,
Մէկն է ուժով զարմանալի,
Մէկն է վախկոտ սարսափելի։

Մէկին բռախտ եւ զրեհի,
Ձոխով նստի ի պետաւ ձի,
Մէկը պոպիկ եւ անվարտիկ,
Հետեւակին առաջ փախչի։

....

Իշխան դրեր ես մէկ մէկի,
Քան զքանասար գայլ ոչխարի,
Կամ զերդ վազան նապաստակի,
Կամ քաջ առիւծ ամէն հոտի։

Զտովլաթն ասա, թէ ո՞ւր լինի,
Եւ բախտաւորն ո՞ւր գտանի,
Որ ի շուրջ գամ տասն տարի,
Եթէ կաթի՛լ մ'ինձ հանդիպի։

....

Ֆրիկ

պատրութեան տակ Ֆրիկը գրում է իր յայտնի «Գանգատը», որի մէջ հետեւեալ յանդիմանական խօսքերն է ուղղում Աստծուն՝

Որքան տանջին զմեզ յաշխարհի,
Եւ կեղեքեն զկեանս մեր յայտնի,
Եւ դու ներես յամենայնի,
Անտես առնես զմեզ ի վրշտին:

Հայ կղերական պատմիչները սոցիալական անարդարութիւնների մասին համարեա թէ չեն գրում: Ժողովրդի ծոցից ելած, ժողովրդի հետ ապրած եւ նրա կարիքներին ու վշտերին ցաւակից Ֆրիկն է միայն, որ նկատում է այդ անարդարութիւններն ու դասակարգային մօտեցումով բնորոշում է իր ժամանակի հասարակակարգը.—

Զայն մարդն, որ տալէի չունի՝
Ցամէն տեղօք է նա ծեծած.
Այն մարդն, որ տալէի ունի՝
Ցումմեքէ իսկ չէ ծեծած:

Եւ նա գիտէ, որ այդ «տալէհ» ունեցող մարդը, «զօրն կայ պարապ նստած՝ չատ բարիք մօտ է կուտակած»: Նման տողեր մենք չենք գտնում միջնադարեան ոչ մի այլ բանաստեղծի ստեղծագործութեան մէջ: Դա կարող էր ասել միայն սոցիալական անհաւասարութեան զոհ, արտօնուած դասակարգերի քմահաճոյքին ու կեղեքմանը ենթակայ Ֆրիկը, որի պատկերն այնքան ցայտուն եւ սրտառուչ կերպով երեւան է գալիս նրա բանաստեղծութեան մէջ:

Ի հարկէ, նա միջոցներ չի գտնում իր ողբերգական վիճակից ելնելու համար եւ ոչ էլ ազատագրութեան որ եւ է ճանապարհ ցոյց տալիս ուրիշներին: Նա միայն իր դասակարգային հոտառութեամբ զգում է այդ ամէնը եւ ծանր խորհրդածութիւնների մէջ ընկնում:

«Մտօքս այս բաներիս վրայ չատ ատեն ի հոգս եմ անկած»:

Միակ բանը, որ նրան մնում է անել եւ որ անկասկած մի համարձակ քայլ էր միջնադարեան պայմաններում,— դա բողոքի եւ տրտունջի խօսքերն են՝ ուղղուած այս աշխարհի օրէնքները «հաստատող» Աստուծոյ դէմ:

«Ծուռ է, զինչ որ կանես ...», եզրափակում է նա, վէճի բռնուելով «բախտի անիւի» հետ:

Մինչդեռ միջնադարի բոլոր կրօնաւոր բանաստեղծները վարդ ու բլբուլ, սէր ու բնութիւն են երգում, աշխարհական Ֆրիկն իր քնարի նիւթն է դարձնում ճնշուած մարդու տանջանքներն ու բողոքը: Ֆրիկը հայ գրականութեան մէջ առաջիններից առաջինն է, որ 700 տարի սրանից առաջ կասկածի տակ է առնում եւ պարսաւում է իր ժամանակի տիրող հասարակակարգը: Նա հայ բանաստեղծութեան անդրանիկ դէմոկրատ ներկայացուցիչն է, քաղաքացիական մոտիվների անդրանիկ երգիչը, որ գրել է ժողովրդի համար եւ ժողովրդին հասկանալի աշխարհիկ լեզուով:

Կը խնդրուի յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՀԱՅՐԵՆԻ ԳԱՐՈՒՆ

Ձիւնը, որ ծոյլ պառաւներու պէս օրերով դռներուն առջեւ փռուեր նստեր էր, հիմա, մայիսի կրակոտ աչքերէն սարսափահար, կը փախի հեւալէն:

Եթէ քիչ մը քաջութիւն ունենաս սա ծառերուն ծերպերէն դէպի հեռուն նայելու, պիտի տեսնես որ, արցունքը աչքերուն, ուժով մը լերան լանջերուն կառչած՝ կը կենայ դողահար:

Ի զո՜ւր: Մայիսի արեւը իր բոցեղէն ճառագայթներով կը խարազանէ լեռ ու դաշտ, ու տաքը լափլիզող հրդեհի նման կը մագլի ամէն կողմ:

Այս պահուս, ձիւնը, հիւծախտաւորի մը պէս յուսահատ, կարծես, մահուան ճանկերէն խուսափելու համար կը մագլցի լեռն ի վեր: Հազիւ քանի մը քայլ, եւ յանկարծ սիրտը կը տրոփէ ուժգին: Ծունկերը կը կթոտին: Կ'իյնայ հեւասպառ:

Մայիսն անգութ է: Արեւը չատ աւելի: Կարմիր նետերու պէս, ճառագայթները մէկը միւսին ետեւէն՝ կը դամուին կուրծքին: Կը հեւայ: Հազը կը կրծէ կուրծքը: Եւ քիչ մը եւս ապրելու մարմաջով ձեռքերը կ'երկարէ վերի ժայռերուն: Ալ անօգուտ է: Շարժելու ուժ չունի: Քրտինքը քաղքի ճոխ աղբիւրներուն պէս կը վազէ: Աչքերը կը գոցուին: Բազկերակը կեցած է կարծես: Ու մայիսեան տաքը անօթի գայլի մը պէս կը յափշտակէ զայն ու կը փախչի...

×

Հիմա, գեղին սա թղթուած պատուհանէն, հեռ մը, եկուր գլուխդ դուրս հանէ: Նայէ:

Սա մօտակայ ծառերը, որ դեռ երէկ իրենց մերկութիւնը ծածկող ձիւնէ ճերմակ չապիկին տակ կը սարսռային, հիմա, այս մայիսի առտուն, արդուզարդուած գեղի աղջիկներուն պէս հպարտ, կ'ըսես, դաշտ վազող կորիճին կը նային: Կը ժպտին: Մացառները, չապիկ հագնող դպրոցներու նման թափօր են կազմեր: Գետինը, դալարագեղ, նաչխուն գորգեր են փռուած: Զեփիւռը խաղալէն կուգայ ու կ'անցնի: Եւ փողոցները աւազներու արձագանգներէն հետզհետէ նոր կեանք կը ստանան:

Սա բարակ, մանուածապատ ճամբէն որուն երկու կողմերը հասակէդ ալ բարձր կանանչ խոտերը կամար են կազմեր, հիմա, ձեռքերդ մէջքիդ՝ լուռ, եկուր ու անցիր:

Ծաղիկներու անոյշ բոյր մը ռունգերուդ կը քսուի: Ծառերու մատղաշ տերեւները չարաճճի աղջիկներու պէս երեսդ կը կմթեն: Մորմենինները կատուներու նման հետդ կը խաղան, եւ երբեմն ալ հաճոյքի համար կը ճակատին քեզ, կը ցաւցնեն:

Եւ սակայն, քալէ դուն, քանի ճամբադ չէ հատած, եւ քանի փուշերը չեն դադրած խայթելէ:

×

Այս արեւածագին, ուր կարծես, մայիսը, մազերն ուսին թափած՝ կը սանտրուի, կեցիր սա բլուրին վրայ ու կուշտ մը նայէ վար:

Դաշտը, որ ծովի մը պէս խաղաղ, հորիզոնէ հորիզոն բացեր կեցեր է, մեղմ հովի մը չարժումէն խիկոյն, բազմահազար ալիքներու կարաւան մը ծայր կուտայ: Լեռներն ու ձորերը կանուխէն իրենց կանանչ պատմուճանը հագած՝ մայիսի փառքը կ'երգեն: Սա բոլոր բոյսերն ու ծառերը, գիշերուան խինդ ցօղի կաթիլներէն թրջուած՝ կ'ըսես, ծովէն դուրս ելլող մանուկներու պէս կը դողդղան, կը մսին:

Այս պահուն երբ արեւը խաղալէն կը բարձրանայ, եւ կռնակդ տաքնալ կը սկսի, եկուր բանաստեղծ եղիր ու կուշտ մը դիտէ անոր բոցեղէն ճառագայթներուն սուսերէն դաշտանկարը մայիսին:

Երէկի ձմրան բարկ հովը, որ լեռներու լանջքին իջած մնացած էր, այսօր հովին հետ գիրկընդխառնուած՝ մահուան արհաւիրքը սրտին, վրէժխնդրութեամբ մը կուգայ ու կ'անցնի քովէդ: Նախիրը, դաշտի ճամբան բռներ է: Մշակը, ձեռքը գօտին զարկած իր եզներուն հետ սիրերգ մը չրթներուն դաշտ կ'երթայ: Առագաստանաւերու պէս ուռած կուրծքերով աղջիկները քրքջալէն, հպարտ, դաշտ կը վազեն: Հոնա, ցորենի արտին քով, ուր խիտ անտառի մը պէս հասակ նետեր է, գեղին աղջիկն ու տղան լուռ սիրոյ ուխտ մը կը կնքեն: Իսկ դաշտը, որ երէկ գիշեր հանգստանալու համար պառկեր քնացեր էր, այս առաւօտ դարձեալ, ժպիտը դէմքին կը լեցուէր կեանքով, խրախճանքով:

Բայց ոչ, ձեռքերդ կապած այս դաշտին մէջէն եկուր ու քալէ քիչ մը:

Քու գիտցած ծաղիկներէդ զատ, ուրիշ հազարաւոր անանուն ծաղիկներ ուշադրութիւնդ կը գրաւեն: Ամէնն ալ բարեւի մը յարմար եղանակով, կարծես իրենց գլուխները կը ծռեն ու կը վերցնեն: Կը փսփսան: Կը ժպտին: Ու դուն եկուր ու անցիր անխտիր այս ամէնուն քովէն:

Դէմդ՝ առւոյտը լուացք կ'ընէ: Շահոքրամը արդէն լմնցած հոտ կը լեցնէ գլխին: Կակաչը՝ այտերը կը ներկէ: Ծուշանը բրնձափոշի կը ցանէ վրան: Եւ մանուշակը տաքէն գլուխը ծռած՝ կը մրափէ կարծես: Աջդ՝ գեղին վարդի մը թերթերուն տակ սոխակն իր մեղեդին կ'երգէ: Ձախդ՝ արագիլ մը կը կափկափէ: Ու քանի մը նաչխուն հորթուկներ չարաճճի կը վազվռտեն ծոցուր ցորենի արտին մէջ: Կը կոխկռտեն անգթայ:

Կէսօր: Տաքը բոցեղէն ամպերու նման վար կը կախուի: Բնութիւնը հեւալ կը սկսի, ու բոյրը մայիսեան այս ծաղիկներուն, գեղին տանիքներուն վրայ փռուած առտուան մուխին պէս կը խտանայ, կը մնայ:

×

Ահա, դետակի մը անցնող յոգնած, նեղսիրտ ծերունիի մը չարժումներումը, օրը պատրաստութիւն կը տեսնէ, կը սօթտուի: Մայիսի իրիկունը առագաստէն եկող հարսի մը ամչկոտութիւնը կ'առնէ: Ստուերները կը կախուին: Դաշտը՝ հանդիստը կ'երազէ: Մշակը՝ ուժասպառ տան ճամբան կը չտկուի: Աւազները կը դադրին: Մութը աճապարանքի մէջ է: Ու դաշտը՝ մարդկային խմացականութեամբ մը կարծես, աւել մը ձեռքը՝ քշել կ'ուզէ ամէն անոնք որ տակաւին հոն մնալու յանդգնութիւնը ունին: Աղմկել ու հանդիստը խանգարել կ'ուզեն:

Այս խրախճանութին մէջ, յանկարծ կը փլի երկինքը, սա մութը արծուաթեւ սաւառնումով գետին կ'իյնայ, կը փլի:

Գիշեր:

Հայրենի գարուն, ի՛նչ կ'ըլլայ, այս մայիսի առտուն, մեր դաշտերէն, լեռներէն, փունջ մը ծաղիկ ղրկէ ինձ:

ՄԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Անցեալ անգամ տուինք Գաբրիէլ Սունդուկեանի կենսագրութիւնը,— Հայաստանի կառավարութիւնը, մեծ թատերագրին մահուան 25ամեակին առթիւ, որոշեց

1. Երեւանի պետական առաջին թատրոնը անուանել Գ. Սունդուկեան թատրոն:

2. Գ. Սունդուկեանի աղջկան յատկացնել ցմահ կենսաթոշակ, ամսական 300 րուբլի:

3. Ժողովրդական հրատարակութեամբ լոյս ընծայել Գ. Սունդուկեանի ընտիր գործերը:

4. Դպրոցներու եւ թերթերու մէջ ներկայացնել Գ. Սունդուկեանին գործն ու արժէքը: Թանգարաններուն մէջ սարքել ցուցահանդէս թատերագրին կեանքէն ու գործերէն:

5. Երեւանի պետ. թատրոնին մէջ տալ յոբելենական ներկայացում մը:

6. Յոբելենական յանձնաժողովի անդամ ընտրեց Զ. Բաչինջաղեանը (նախագահ), Լ. Արիսեան, Ց. Պօղոսեան, Ե. Զուբար, Ղազարեան Աշխէ, Ա. Գուլակեան, Գ. Աբով, Հ. Գիւլիքէօխվեան, Աւ. Իսահակեան, Զապէլ Եսայեան, Ս. Զօրեան, Ն. Դաբաղեան, Գաբրիէլեան Հէնրի:

ՊԵՂՈՒՄՆԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

Բրիտանական հնախօսական դպրոցին տնօրէնը, որ կը հսկէ Պաղեստինի եւ Սուրիոյ մէջ կատարուած պեղումներուն վրայ, դեկոյց մը տուաւ վերջերս Լոնտոնի մէջ: Սինայի անապատին մէջ, Անթեղոնի շրջանը իր պեղումներով յայտնութիւն մը կը կազմէ պատմութեան համար: Աւելի քան 2000 տարի առաջ, այդ շրջանին մէջ կը ծաղկէին հռոմէական եւ հելլենական քաղաքներ: Աւազի թանձր խաւ մը մինչեւ հիմա կը ծածկէր այդ հնութիւնները: Դիպուածով միայն տեսնուեցան քանի մը կղմինտրներ ու սկսան պեղումները: 12 մեթր թանձրութեամբ պարիսպ մը կը պաշտպանէ այդ քաղաքները, որոնք աւազին տակ թաղուած կը մնան քսան դարէ ի վեր: Հետաքրքրականը այն է որ քանի պեղումները յառաջացան, նոր յայտնութիւններ երեւան եկան: Քաղաք մը շինուած էր ուրիշ քաղաքի մը վրայ եւ այսպէս 12 քաղաքակրթութիւն իրար թաղեր էին նոյն տեղւոյն վրայ, մէկ դարէն միւսը: Կը թուի թէ այդ բնակավայրը սահմանային ամրոց մըն է, պաշտպանելու համար Պաղեստինն ու Ասորիքը ընդդէմ եգիպտական արշաւանքներու: Պարիսպներուն ճարտարապետութիւնը բոլորովին ասորական է եւ տարբեր եգիպտականէն: Երկաթէ եւ կաւէ առարկաներու շինութեան ձեւն ալ կը հաստատէ այդ ինքնատպութիւնը: Թաղուած քաղաքներէն ամէնէն նորը կը պատկանի Կլէոպատրայի շրջանին, իսկ ամէնէն հինը փարաւոնեան 20րդ հարստութեան, ուրեմն Քրիստոսէ 1200 տարի առաջ: Որոշ է որ Աղեքսանդրեան աշխարհակալութեան շրջանին, այստեղ կը ծաղկէր հրաշալի քաղաքակրթութիւն մը, որուն հետքերուն անծանօթ մնացեր են կարաւանները որ անցեր են հոգկէ դարերէ ի վեր:

ԵԹՈՎՊԻԱ, ՀՐԷՇՆԵՐՈՒ ԵՐԿԻՐ

Հին գրականութեան մէջ Եթովպիա ճանչցուած է իբրեւ երկիր մը, ուր կը բնակին զարմանազան հրէշներ: Այսպէս Պլինիոս Երէց կը պատմէ թէ եթովպական անտառներուն մէջ կ'ապրին միասրուն կենդանիներ, որ կը քալեն սոտոտելով իրենց մէկ հատիկ եւ երկար սրունքին վրայ: Անգլուխ անասուններ, որոնց փորին վրայ կը գտնուի աչքը: Կիկլոպներ, որոնք խիտ ստեւներով ծածկուած մորթ ունին եւ վիթխարի ձեռքեր՝ սուր մագիլներով: Անսովոր չէ տեսնել, կ'ըսէին հին բնապաշտները, թէ ինչպէս եթովպական անտառներուն մէջ կը կռուին հսկայակազմ կենդանիներ զաճաճ անասուններու հետ: Ամէնէն աւելի ուշադրութիւն կը գրաւէ միեղջերուն, որ ցուլի գլուխ ունի, միակ եղջիւր մը, ուղտի թաթեր, վարազի պոչ մը եւ ձիու գաւակ:

Այսպէս, հրէշներու աւանդութիւնը կամ նկարագրութիւնը հասաւ մինչեւ մեր օրերը: Ժէ. դարու ճանապարհորդներն անգամ կը հաւատային նման հրէշատիպ կենդանիներու գոյութեան: Իտալական արշաւանքը վերջ դրաւ այդ աւանդութիւններուն: Միասրուն կոչուած անասունը եթովպական թչուառ ցեղ մըն է, որ ճահճային շրջաններու մէջ կ'ապրի ձկնորսութեամբ, առտուընէ մինչեւ իրիկուն՝ ջուրին եզերքը կեցած, մէկ ոտքի վրայ: Կիկլոպը կապիկի ցեղ մըն է մեծահասակ եւ վայրագ: Գալով միեղջերուին, ռնգեղջիւրի տեսակ մըն է պարզապէս:

ՄԵՐ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐԸ

ՖԻԼԻՊ ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ

Անուն մը՝ որ ինծի համար հոմանիշ է բիւրեղացած ներդաշնակութեան, առավ իսկ խորապէս ընդունակ առաջին նօթերէն իսկ՝ խռովելու, փոթորկելու մեր հոգին:

Պախի մը, Պէթհովէնի մը, Շուպէռի մը կամ Շօփէնի մը հոյակապ ստեղծագործութիւնները կը մնան անիմաստ եւ զրկուած ամէն յուզականութենէ, եթէ անոնք չգտնեն՝ իրենց թարգմանին էութեան մէջ՝ այն հազուագիւտ եւ թանկագին արժանիքները, որոնք հանճարին բնորոշ տարրերը կը կազմեն:

Փլէյէլ, Սալ Շօփէն: Անթիւ անգամներ տարիներէ ի վեր, այդ սրահներուն մէջ ունկնդրեցի աշխարհի չորս ծագերէն եկած, ամենազգի եւ արդէն մեծանուն արուեստագէտներու թարգմանութիւններուն:

Շատ քիչերը կրցան տիրել սրահին, գրաւել ունկնդիրները մինչեւ ինքնամոռացութիւն, արուեստին եթերային ոլորտին մէջ շնչահատ՝ տանելու եւ ճախրելու ճշմարիտին, բարիին եւ գեղեցիկին մաքրամաքուր կատարները:

Աղազարեան կրնամ շեշտել, այդ հազուագիւտ քիչերէն մէկն է այսօր:

Ուշագրաւ անուններ յաճախ յայտնուեցան Սալ Շօփէնի բեմին վրայ, հազիւ քանի մը տասնեակ ունկնդիր ունենալով սրահին մէջ:

Աղազարեան կը յայտնուի այդ բեմին վրայ քանի մը օրէն լեցուն եւ խանդավառ սրահի մը առջեւ, ինչպէս ամէն տարի, պանծացնելով հայ անունը՝ իր արուեստին երկրպագու բազմաթիւ օտարներու առջեւ:

Այդ երեւոյթը միայն — այս դժուարահաճ մայրաքաղաքին մէջ — կը յատկանշէ իր անվիճելի տաղանդին առաջնակարգ նկարագիրը:

Իր յայտագրերը՝ ամէն տարի կը ներկայացնեն երաժշտութեան հսկաներուն ամենադժուարին՝ եւ շատ քիչերուն մատչելի գործերը:

Իր յատկանիշներէն մէկն է նաեւ՝ եւ եզական կրնամ ըսել ջութակահարներուն քով՝ ամէն տարի ներկայացնել նոր գործեր:

Եթէ յայտնեմ որ Աղազարեանի յիշողութիւնը հարուստ է երեք հարիւրէ աւելի երաժշտական — մեծ ու փոքր — կտորներով, դժուար չէ երեւակայել, որ տասնեակ տարիներ ան կրնայ ներկայացնել նոր գլուխ-գործոցներ, դժուարահաճօրէն ընտրուած՝ մեծ երաժշտահաններու թանկագին ժառանգութիւններուն մէջէն:

Աղազարեանին դաշնակով կ'ընկերանայ՝ այս տարի, շատ մեծ արուեստագէտ մը՝ Պ. Հէյնց Իօլլէս:

Պէտք մաղթէլ որ այս տարի՝ Սալ Շօփէնին (8, Rue Daru) դուռը մնային՝ Աղազարեանի ջութակին սիրահար՝ օտարները:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՕՐ. ԱՐԱՔՍԻ ՄԵԼԻՏՈՍԵԱՆ

եւ

ՄԵՍՐՈՊ ՆՈՐՈՅԵԱՆ

Ամուսնացած

1937 Մարսէյլ

ԾԻԾԱՂ

— Օրհնած, ողորմած հոգի հայրըդ միշտ եկեղեցի կուգար, քեզ երբեք չեմ տեսներ:

— Խեղճ հայրս իր գործին յաջողութեան համար կուգար աղօթելու եւ այն յոյսով գնաց, կը վախնամ որ եթէ անոր հետեւիմ, ես ալ ետեւէն կ'երթամ:

×

Սալօմոն.— Այսօր կեղծ մետաքսը իրականի տեղ ծախեցի, ի՞նչ կ'ըսես, արդեօք մե՞ղք գործեցի:

Հայրը.— Մեր գիրքը ատանկ բաները մեղք չի համարիր, մեղքը կեղծ մետաքսը հնարողին գլխուն կ'երթայ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (270)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

«Էհ, Առիւծ Գեւօն մէկ հատիկ մարդ է, իսկական խելքի տոպրակ», ինքնիրեն մտածեց Թոփալ Սատանան պզտիկ ինկած, ու պարտուած լինելը զգալով՝ լռեց:

Սուրբ Թովմայ վանքէն ճամբայ ելլելէն առաջ, Լեւոնը, Պիծան եւ վարդապետը կարճ խորհրդակցութիւն մը ունեցեր էին: Թէեւ կ'ուզէին Նոր Գիւղ երթալ, ուր կը գտնուէր Գաւաշի յեղափոխական մարմինը, բայց այդ գիւղը ճամբու վրայ գտնուելուն՝ որոշեցին Մոխրաբերդ երթալ, որ հազիւ մէկ ժամուան հեռաւորութիւն ունենար Նոր Գիւղէն, բայց ճամբայէ հեռու գտնուելուն համար աւելի ապահով կը համարուէր:

Խաւարի մէջէն սպիտակ ձիւնի վրայ չարժող ստուերներու նման, դաժան ծանրութեամբ խումբը կը հետեւէր Մակարին: Ճամբայ ելլելէ առաջ, Լեւոնը իրեն յատուկ կարուկ ձեւով սաքուի մէջ հաւաքուած հայդուկներուն խօսած էր պատահած սարսափելի աղէտի մասին, որ այնքան անակնկալ կերպով պայթած էր՝ իրեն հետ տանելով ապագայի փայլուն յոյսեր եւ մեծ ծրագիրներ: Չէր թաղցուցած հայդուկներուն ծանր, գըրեթէ յուսահատական վիճակը, որուն մէջ կը գտնուէին: Հայդուկները ամէնքն ալ սեղմած, դաժան լռութեամբ լսած էին Լեւոնը՝ պարզ գիտակցելով իրենց օրհասական վիճակին: Գիտէին որ այլեւս յուսահատ պայքարի մը մէջ է որ կը նետուէին, բայց եւ այնպէս անոնցմէ եւ ոչ մէկը տատամսեցաւ, երբ Լեւոնը կարգադրեց, որ հրացանները վերցուցած՝ ախոռէն դուրս գան: Մռայլ դէմքերով, հայդուկները ախոռի առջեւ կարգի կայնեցան, ու երբ որ սկսան քալել, դաժանօրէն ծանր, բայց անսայթաք քայլերով սկսան առաջանալ՝ մահը դիմաւորելու համար:

Դեռ բաւական ժամանակ կար լուսատուը բարձրանալու, երբ հեռուէն լուսեցաւ Մոխրաբերդի շէներու հաջոցը:

Մոխրաբերդի առջեւ երկար ու նեղ հրուանդան մը կ'երկարէր ծովուն մէջ: Խումբը Մակարի առաջնորդութեամբ լայնքէն կտրեց դէպի ծով երկարող այդ քիթը, ու ծովեզերքէն շրջան մը ընելով՝ սկսան բարձրանալ քանի մը քարընկէց հեռու գտնուող գիւղը: Խումբը գիւղի ճամբու վրայ գտնուող քանդուած ջրաղացը մտաւ, ինչպէս նախօրօք պայմանաւորուած էին: Հոն ըստ իրենց հրահանգին, պէտք է ըսպասէին Մոխրաբերդի Գործադիրի անդամներուն:

Աւերակ ջրաղացի մէջ մարդ չկար: Դուրսը երկու պահակ կանգնեցնելով՝ յոգնած ու քրտնած տղաքը, առաւօտեան սաստիկ ցուրտ քամիէն պատսպարուելու համար, ջրաղացը մըտան, ու ով ինչպէս որ կրցաւ՝ խարխափելով տեղ մը ճարեց նստելու համար:

Առիւծ Գեւօն ջրաղացի դրան քով նստած էր, դէմքը դէպի գիւղը դարձուցած: Առեն մը ուշադրութեամբ գիւղի շներուն հաջոցը մտիկ ընելով՝ տեղէն բարձրացաւ ու մօտեցաւ ջրաղացի այն անկիւնին ուր Լեւոնն ու Պիծան իրարու կողքի նստած էին:

— Գեղին մէջ օտարական մարդիկ կան,— բոլորովին վստահօրէն խօսեցաւ Առիւծ Գեւօն:

— Գեւօ, ինչէ՞ն գիտցար, որ գիւղին մէջ մարդիկ կան,— անվստահ կերպով հարցուց Պիծան. ջրաղացէն դուրս չելար, ինչէ՞ն գիտես:

— Գեղի շներու հաջոցէն: Ախպօրս ըսեմ, շան հաջոց կայ, հաջոց ալ կայ. իմ ականջներս չեն խաբուիր: Գիշերով գեղականը, որ տնէն դուրս ելլէ, դրկիցի շունը չատ չատ կը մռլտայ, բայց վրայ վազելով խածնելու ձեւով չի հաջեր... Վալլահ, գեղին մէջ դըսի մարդ կայ. ես քեզի կ'ըսեմ, որ գեղին մէջ մարդ կայ, ու չատուոր ալ են, քան երեւուն հոգի: Քանի եկեր ենք, շան հաջոցը չկտրուեցաւ: Եթէ մէկ երկու հիւրեր լինէին, այսքան չուտ չուտ դուրս չէին ելլեր:

— Առիւծ Գեւօն չիտակ կը խօսայ,— ըսաւ հայդուկներէն մէկը,— էդ հաջոցը շան սովորական հաջոց չէ. բան մը կայ:

— Բան մը կայ, բան մը կայ,— մութ ջրաղացի այս ու այն անկիւններէն լսուեցան հայդուկներու ձայները:

— Մակարը ճամբենք, իմանանք թէ գիւղին մէջ ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ,— խորհուրդ տուաւ Պիծան,— հը՞, Լեւոն, դուն ի՞նչ կ'ըսես:

Ուրիշ ճար չկար: Մէկը պէտք էր որ գիւղ երթար՝ գիւղի գործադիրին իմացնելու խմբի գալը, մէկ ալ որ ցերեկով այդ ջրաղացի մէջ չէին կրնար մնալ, պէտք էր աւելի ապահով տեղ մը փոխադրուէին:

Մակարի երթալէն կէս ժամ անցաւ: Ոչ եկող՝ ոչ գնացող: Գէթ Մակարը վերադառնար, լուր մը տալու, կացութիւնը պարզելու համար: Կամաց կամաց լուսատուն ալ սկսաւ բարձրանալ հորիզոնի վրայ: Եթէ մինչեւ կէս ժամ չփոխադրուէին, այլեւս ուշ կը լինէր: Պարտաւորուած այդ ջրաղացի մէջ պիտի մնային, որու քովէն կ'անցնէր Մոխրաբերդէն Ոստան երկարող ճանապարհը: Պատահական հանդիպում մը, կրնար կուռի պատճառ դառնալ: Կռուէն չէ որ կը խուսափէին հայդուկները, այլ այն որ կրնար մեծնալ եւ գիւղը հիմնայատակ կործանել:

— Լեւոն:

Լեւոնը ջրաղացի վերի անկիւնը նստած՝ կարծես չլսեց իսկ Պիծայի կանչը. գլուխը ձեռքերուն մէջ առած՝ կը մտածէր:

— Լեւոն, քնացե՞ր ես...

— Պիծա, միտք կ'ընեմ...

— Ի՞նչ կը խորհիս, գիւղացիք ինչո՞ւ չեն գար:

— Պիծա, ամէն մարդ իր գլուխը ազատելու մասին կը մտածէ,— դառնօրէն ժպտելով ըսաւ Լեւոնը:

Դժբախտաբար, Պիծան ալ միեւնոյն կարծիքէն էր:

Կառավարական խստութիւնները՝ ծեծ, հալածանք, բանտարկութիւն՝ ահաբեկած էին գիւղացիները: Գործի ճախող ելքէն յուսաբեկուած՝ անոնք այլեւս երես կը դարձնէին այն մարդիկներէն, որոնք դեռ օր մը առաջ, որպէս հերոս կը պաշտէին: Ժողովուրդի այս հոգեբանական փոփոխութիւնը բնական էր: Անոնց ցոյց տըուած վերաբերմունքը չէր որ կը զարմացնէր Լեւոնը, այլ այն գիտակցութիւնը, որ ինքն ու իր ընկերները ամբողջովին գործի ծանրութեան կեդրոնը դարձուցած էին քաղաքը: Ահա, մէկ հարուածով կ'իյնար քաղաքը, ու քաղաքի անկումով տարիներու աշխատանքը կը փճանար ու տարիներով ետ կ'երթար յեղափոխական գործը:

Դուրսը կանգնած պահակներէն մէկը, ուսի հաստ բուռի մը ետին ծածկուած, նկատեց, որ գիւղի կողմէն երկու ստուերներ տան պատերու տակէն սողալով դէպի ջրաղացը կուգային: Անմիջապէս լուր տուաւ Առիւծ Գեւոյին, որ դրան քով իր նախկին դիրքը գրաւած էր:

Եկողները՝ Մակարն ու Մոխրաբերդի Յովհաննէսն էին: Ջրաղացի մէջ անթափանց խաւար կը տիրէր: Խարխափելով մօտեցան այն անկիւնը, ուր Լեւոնն ու Պիծան նստած էին: Պիծան տարիներով Գաւաշի շրջանին մէջ գործած էր. կը ճանչնար բոլոր գիւղացիները: Երբ Մակարի հետ եկողը անունը տուաւ, Պիծան անմիջապէս յիշեց զայն: Յովհաննէսը, որուն գիւղացիք Մազոտ Աբէ կը կանչէին, Մոխրաբերդի տեղական կամաւոր զինուորներէն մէկն էր. աշխոյժ, գործունեայ երիտասարդ մը, որ երեք ամսի չափ Վանի մօտ զինուորութիւն ըրած էր, երբ վերջինս դեռ Գաւաշի շրջանը կը գտնուէր:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ֆրանք կը պահանջէ, հանրօգուտ շինութեանց համար: Կառավարութիւնը վեց ու կէսէն ութ միլիառ տրամադրած է զանազան ձեւերով, եւ չի կրնար աւելին տալ: Ինչ կը վերաբերի ծեր աշխատաւորներու հանգստեան թոշակին, հարկ է այդ բարենորոգումը կապել ընկերային ապահովագրութեանց հետ: «Բայց, կարելի՞ է անմիջապէս ձեռնարկել այդ բարենորոգման, առանց նոր ծախքե-րու տակ մտնելու: Հինգ միլիառ ֆրանք պէտք է, տարեկան 2400 ֆրանք ա-պահովելու համար երկու միլիոն ծեր աշխատաւորներու, այսինքն 3—3 ու կէս միլիառի նոր ծախք մը: Մենք մեր երկրին մնայուն շահերուն հաշուակալները կը նկատենք: Մենք պարտականութիւններ ունինք ազգին հանդէպ: Ֆրանսա-կան պետութիւնը չի կրնար ապրիլ այնպէս ինչպէս ապրեցաւ քանի մը տարիէ ի վեր»:

Վարչապետը ճառը վերջացուց ջերմ կոչ մը ուղղելով թէ գործատէրերուն եւ թէ աշխատաւորներուն: Առաջիններուն յիշեցուց թէ կառավարութիւնը պի-տի չխանգարէ իրենց իրաւունքները՝ խանութին եւ գործարանին մէջ. բայց, «առ յաւէտ վերջացած է բացարձակ եւ կամայական հեղինակութեան ատուածային իրաւունքը»: Իսկ Արհեստակցական Միութեանց յիշեցուց.— «Աշխատաւորները իրենց նորատաց իշխանութեամբ նոր պատասխանատուու-թիւններ ստանձնած կ՚ըլլան ազգին հանդէպ, իբրեւ ամբողջութիւն: Իրենց շահերը անբաժանելի են ազգին շահերէն եւ մեր ժողովրդապետութեան հը-մայքէն»:

Գերմանիա իրեն կը գնէ Թուրքիայէն

1935ին Թուրքիոյ քրոմի արտածման գումարն էր 146.000 թոն, իսկ 1936ին բարձրացած էր 155.000 թոնի: Մեծ թանձրութեամբ քրոմի հանքեր երեւան հանուած են վերջերս: Հաստատուած է թէ Թուրքիոյ քրոմին մէկ մեծ ծմասը Գերմանիա կ՚երթայ, ուղղակի կամ Հոլանտայի ճամբով:

Ցեփլինի արկածէն մեռած են 32 հոգի, փրկուած՝ 66 հոգի, բոլորն ալ վիրաւոր

Երէկ հաղորդած էինք գերմանական հսկայ օդապարիկին՝ Հինտէնպուրկի պայթիւնն ու ջախջախումը՝ Նիւ Եորքի մօտ:

Վերջին տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ ցէփլինը բռնկած եւ վառած է ջահի մը պէս: Մեռած են 32 հոգի, ազատած՝ 66 հոգի, գրեթէ բոլորն ալ վիրաւոր: Անհնարաթելի է արկածին արհաւիրքը: Մեռեալներուն մէջ է նաեւ բուն հրամանատարը, Լէհման: Աղէտը խոր յուզում պատճառեց ամբողջ Գեր-մանիոյ մէջ: Անմիջապէս հանգանակութեան ձեռնարկուեցաւ, նոր ցէփլին մը շինելու համար, որ պատրաստ պիտի ըլլայ մինչեւ աշուն, երթեւեկելու հա-մար Եւրոպայէն Ամերիկա:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱԽՈՐԻՆ ԹԱԳԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ներկայ ըլլալու համար, Լոն-տոն մեկնեցան Խ. Միութեան արտաքին գործավարը՝ Լիթվինով, եւ ծովային գործավարը՝ Օրլով, ուրիշ պատուիրակներու հետ:

Այրի Տիկին Վարսենիկ Դաւիթեան, Տէր եւ Տիկ. Գասպար Դաւիթեան (Հայաստան), Տէր եւ Տիկ. Եղիշէ քհ. Մխիթարեան, հեռաւոր ու մօտաւոր ազգականներ, բարեկամներ եւ հայրենակիցներ, սրտի դառն կսկիծով կը ծա-նուցանեն իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, եղբօր, մօրաքրոջ որդւոյն, ազգակա-նին, բարեկամին եւ հայրենակցին

ԽԱՉԻԿ ԴԱՒԻԹԵԱՆԻ (Քեռի)

(Խնուսցի)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ յետ երկարատեւ հիւանդութեան, 1 մա-յիս 1937, շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Քլինիք Սաքրէ Քէօրի մէջ, 117, Chemin du Montolive Ave., Albert, Մարսէյլ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ 3 մայիս երկուշաբթի առաւօտ ժա-մը 8.30ին եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Սէն Փիէռի գերեզմանատունը:

Փառիզ

ՓԱՐԻԶԻ Պրօպականտի ցանձնախուժբի դասախօսական ժողովը տեղի կ՚ու-նենայ 11 մայիս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ ճաւաքատեղին:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» կոմիտէի,

ԱՅՍՕՐ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Վարանդեան սրահին մէջ, 10 Bld. des Marguerites Պօմոն, (Մարսէյլ):

ԿԸ ԽՕՍԻ **ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ**

Նիւթ՝ Հայաստան եւ գաղութները:

Կը հրաւիրուի Հայ հասարակութիւնը:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Անիէռ-Պուա-Քոլոմպի Արամ կոմիտէի

22 ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

ԱՆԻԷՌԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 29ԻՆ, ՓԼԷՅԷԼ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ լաւ գործաւորուհիներ, ինչպէս նաեւ անթրըփրը-նէօրներ եւ անթրըփրընէօզներ իրենց տան մէջ աշխատելու համար: Դիմել՝ Գ. Քիւլիւքեանի, 49 Rue des Bourguignons, Bois-Colombes, Seine.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

ՀԻՒԱՆԴՏԵՍ կատակերգութիւնը մէկ արար:

Գին՝ 5 ֆրանք:

Դիմել հեղինակին.— 17 rue Damesme, Paris (13)

(կարելի է ստանալ գիրքը՝ ղրկելով 5 ֆր ի դրոշմաթուղթ):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի տիկին Վարսենիկ Մէրէնկիւլ-եան շնորհակալութիւն կը յայտնէ Յ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ մամուլով ցաւակ-ցութիւն յայտնեցին իր եղբօր՝ ՀԱՅԿ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻԻ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Ֆիլատէլֆիա (Ամերի-կա):

×

Զ. Ո. Միութեան Լիոնի մասնա-ճիւղը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Օր. Ծովինար Տէր Պետրոսեանի, Պ. Պ. Արամ Աւետիսեանի, Զարեհ Մոս-կոֆեանի, Լեւոն Ալէմեանի եւ Միսաք Միրզէի որ իրենց սիրայօժար մաս-նակցութիւնը բերին իրենց երգերով, նուագով եւ արտասանութիւններով համազգային սգատօնի առթիւ, ապ-րիլ 10ին:

Վարչութիւն

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆոն **Nord 84-04** (անփոփոխ)

Կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 2-- 7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD	**ORIENT LLOYD**
48 rue de la République	**7 rue Auber, Paris**
Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51	Tél. Opéra 67-77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ:

Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար, Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին: Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՅ ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

9 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր, **Victor Hugo**ի շքեղ սրահներուն մէջ, 46bis **Rue Saint Didier,** մէթրօ **Boissière.**

Ընտանեկան խիստ հաճելի մ նոյրոտ Գեղարուեստականանակ ն լա ժամանցներ, քոթիյոն եւ ժանտաանք «Հայկական Գեղերկութեան Մրցա-նակ»ի մը սարքումը:

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ **ՖԻԼԻՓ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆԻ**

Մասնակցութեամբ դաշնակահար **HEINZ JOLLES**ի

Տեղի կ՚ունենայ 11 մայիս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 21ին

Salle Chopin, 8 rue Daru, Paris (8)

Ծոխ յայտագիր:

Դուռները կը բացուին ժամը 20.30ին: Գիները՝ 25, 20, 15 եւ 10 ֆր.:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

«Հայ Արծիւ» Ակումբի անդրանիկ պարահանդէսը, որ կը խոստանայ ըլլալ եղանակին ամէնէն զուարթը, տեղի պիտի ունենայ Cercle des Chambres Syndicales de Franceի ընդարձակ եւ շքեղ սրահներուն մէջ, Elysées Palace Hôtel, 12 Rue de Marignan, Paris (8), մէթրօ Rond-Point-des Champs-Elysées

23 մայիս, կիրակի ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր:

Ընտիր նուագախումբ (ժազ եւ թանկօ Արժանթին):

Ծոխ պիւֆէ գիւրամատչելի գիներով:

ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐ., (որ իրաւունք կուտայ մէկ գօնսօմասիոնի):

ԾԱՆՕԹ.— Պարերը կը շարունակուին անընդհատ: Զպարողներուն համար պիտի տրամադրուի ժամանցի եւ թէյի մասնաւոր սրահներ:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԻՒՏԱՍԱՐԳԵԱՅ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ, 13 Մայիս, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, իր կեդրոնատեղին

8 Rue Bossuet, Paris (10)

Կը դասախօսէ՝ Փրօֆէսէօր Կ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ

Նիւթ ունենալով՝ Զգայախաբութիւններ (hallucination) եւ ցնորական սիտքեր:

ՍՊԱՍՈՒՀԻ Կ՚ՈՒԶՈՒԻ

«Բոնֆոռ»ով յարկաբաժնի մը մէջ նորածին մը ունեցող այր եւ կնոջ մը քով ծառայելու համար պարկեշտ սպասուհի մը կ՚ուզուի: Դիմել՝ Տիկ. Աղապէյեանի, 3 Rue des Dardanelles, Paris (17). Tél. Etoile 57-69

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Յ. Կ. Խաչի Սէն Ժէռոմի մասնա-ճիւղը (Մարսէյլ) շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկ. Շահլամեանէ (Պոմոն) հարիւր ֆրանք, փոխան ծաղկեպսակի, բժ. Սիվրիհիսարլեանի քեռհօր, Պ. Յ. ԹԱՀԹԱԼԵԱՆի մահ-ուան առթիւ:

ԾԱԽՈՒ Է

Բացարձակ լաւ վիճակի մէջ Սիրժէթէզ-Ղաղէզ մը Թրիքօյի համար, Ինիոն Սալէսիալ վաճա-ռանիշով: Գրել կամ անձամբ տես-նել ԱՐԱՄ ԳՆԴՈՒՆԻ, 38 Rue du Ménil, Asnières, Seine.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

REXY CINEMA (Lyon)

Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi

7 — 13 Մայիս

Երեկոյները ժամը 8.30

Իսկ Հինգ. եւ Կիր. ցերեկները գիշեր:

2 grands films

Bach dans Bout de Chant et Le Trésor des Mers

Գիներ 3, 5 եւ 6 ֆրանք:

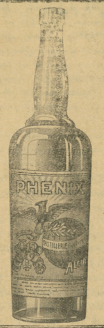
Ներկայ յայտարարութեանց բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ զեղչուած գինով

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe LYON.

Dancing-Cigale, պարահանդէս ամէն շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին եւ կիրակի ցերեկները ժամը 3ին, իսկ գիշերները ժամը 8.30ին:

RAKI «PHENIX» d'Alger

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՌԱՋԻՆ ՎԱՃԱՌԱՆԻՇԸ

ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԱՄԷՆ ՏԵՂ

75 տարիէ ի վեր ամենուն կողմէ գնահատուած

ՐԱՔԻ ՖԷՆԻՔՍ

ՈՐ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ Է ԶՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԸՆՏԻՐ ԱՆԻՍՈՆԷ

PHENIX օղին թորուած է մասնաւոր խնամքով եւ ան չպարունակեր ոչ մէկ քիմիական նիւթ: Իր կազդուրիչ եւ ախորժաբեր յատկութիւնները հաստատուած են ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ:

Օղիի սիրահարները հաստատած են որ ՖԷՆԻՔՍ օղին կը գերազանցէ Արեւելքի ամէնէն լաւ օղիները:

ALBERT BACRI, Agent général

19 Rue Turbigo, Paris (2), Tél. Central 83-17

Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷՔՐՕ ԿԱՌ ՏԻՒ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42-69

Կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:

Ատամները ժամադրութեամբ:

Tailleur de ST. BERNARD

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris (18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

Մէթրօ *La Chapelle* եւ *Barbès Rochechouard*

Թէլէֆօն Montmartre 69-70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Մասնաճիւղիս բացման առ-թիւ կարեւոր նուէրներ իւրաքանչիւր հագուստի համար, մինչեւ 1937 Յուլիս 14:

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ:

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստներ (2 փորձով) սկսեալ 280—400 ֆր. Նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յատուկ գզեցիկ մուշտակ մը: 400 ֆր.է վեր հագուստներու (3 փորձ) համար կարելի է նուէր ստանալ մուշտակագործ Տիկ. Հայկուհի Կիւլպօլեանի արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 ֆր. արժողութեամբ 2 imitation martre, պայմանաւ որ գնորդը վերջամսեայ բաժանորդագրուի Յառաջին: Օգտուելու համար վերոյիշեալ պայմաններէն ներկայացնել Յառաջի կտրօնը: Rue la Charbonnièreի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք դիւրամատչելի գիներով à façon, նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ ըթուռնած:

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր:

Maison ENGHIAN

Նպարավաճառատուն ՀԱՆԳԵԱՆ

220 Rue Tolbiac, Paris (13)

Ռուսական, արեւելեան եւ եւրոպական ամենաընտիր եւ թարմ նպարեղէններ: Զափաւոր գին:

Studio PHÉBUS

23 Bld. Bonne Nouvelle, Paris

Tél. Louvre 69-83

ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ ԽՂՃԱՄԻՏ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Maison DARON

Entreprise Générale de Bâtiments

PLOMBERIE-COUVERTURE

Eau, Gaz, appareils sanitaires, lavabo et tout à l'égout

TATOULIAN ARAKEL

կը ստանձնէ նաեւ շէնքերու նորոգութիւնը եւ շինութիւնը: Դիմել իր արհեստանոցը 32 Rue Menilmontant, Paris (20)

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton : 52 · 73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ՎԱԼԷՆՍԻ ՃԱՇԱՐԱՆԸ ԸՆԴԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

ԲՈԼՈՐԻՆ ԱԶԴԸ ԼՈՅՍ

Անոնք որ ստիպուած էին կարգի սպասել տեղ մը ունենալու համար ՎԱԼԷՆՍԻ ճաշարանին մէջ 8 Rue Buffault, այժմ կրնան վստահ ըլլալ որ համեմատաբար պայմաններու մէջ պիտի կրնան Արեւելքը վայելել եւ ԵՐԵՒԱՆ ՕՂԻՆ խմել իր նոր վարձած ընդարձակ ճաշարանին մէջ

41 Rue du Faubourg Montmartre, Paris

Հեռաձայն՝ Prov. 90—32

Ամէն երեկոյ կը նուագեն արեւելեան եղանակներ քէմանչիստ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ եւ ուտի ՀԱՅԿ:

Մասնագէտ խոհարար մը պիտի պատրաստէ հայկական համեղ կերակուրներ: Գիները աժան:

Հաւաքոյթներու համար կը տրամադրուին փոքր եւ մեծ սրահներ, միայն բնակարանով, հարսնիքներու եւ խնջոյքներու սպասարկութիւն:

Այցելեցէք անգամ մը:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 11 ՄԱՅԻՍ MARDI 11 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3417

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԻՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՉ ԳԼՈՒԽ, ՈՉ ԹԵՒ, ՄԻԱՅՆ ԿՄԱԽՔ

Տարաթը չանցած, Թրքական կառավարութիւնը խօսքը գործի վերածելով, արդէն ձեռնարկած է Էվգաֆի միջոցաւ մատակարարելու փոքրամասնութեանց կալուածներն ու եկեղեցիները:

Պոլսոյ Թուրք թերթերը ծանուցումներու բաժնին մէջ հրատարակած են ազդեր՝ 25 հայկական հաստատութեանց մասին, միեւնոյն իմաստով,— թեկնածուներ ներկայացնել մինչեւ մայիս 19, «միւթէվէլլի» մը ընտրելու համար:

Ցանկին մէջ կ'երեւան Բերայի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցին եւ «անոր ենթակայ եկեղեցիներն ու դպրոցները», Ղալաթիոյ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին, Ս. Յակոբի անկելանոցը, հիւանդանոցը եւ գերեզմանատունը, Բանկալթիի Մխիթարեան վանքը եւ դպրոցը, Սագըզ Աղաճի Մխիթարեան վարժարանը եւ վանքը, Գարակէօզեան որբանոցը (Շիշլի), Բերայի հայ հռոմէական պատրիարքարանի ենթակայ ութ եկեղեցիները, հայ բողոքականներու եկեղեցին, Յովհաննէս Կիւմիւշեան կտակը, Սանասարեան վագֆը եւն.: (Ամբողջ ցանկը պիտի հրատարակենք առանձին):

Մէկ խօսքով, եկեղեցի, դպրոց, կալուած, կտակ, ազգ. եկամուտի որ եւ է աղբիւր նոյնութեամբ կ'իյնան ամենակուլ Էվգաֆի թաթին տակ: Ան պիտի կատարէ բոլորին մատակարարութիւնը, ձեւի համար մէկ մէկ միւթէվէլլի (վարիչ, հոգաբարձու) նշանակելով իւրաքանչիւր հաստատութեան կամ շրջանակի համար:

Երեւութապէս, Էնկիւրի աշխարհականացման, արդիացման սկզբունքն է որ կը գործադրէ, միեւնոյն ատեն ձգտելով խափանել «Թաղ. խորհուրդներու միջոցաւ կատարուած զեղծումները», ինչպէս կը գրեն Թուրք թերթերը: Իսկ իրականին մէջ, ոչ-Թուրք փոքրամասնութեանց ազգային ատենն է որ կը քանդէ, «օրինական» եւ զիտական մեթոտով մը:

Այսպէս, փոխանակ մէկ անգամէն ջնջելու Պատրիարքարանները եւ անոնց հետ կապուած ժողովներն ու Խորհուրդները, ինչ որ կրնար յուզում պատճառել եւ ուշադրութիւն գրաւել, քամալականութիւնը անոնց հիմերը կը փորէ: Տասնոց կտրած ըլլալով անոնց գլուխն ու թեւերը, այժմ «ձեւի կը վերածէ» կմախքը, որպէսզի չկարենան ոտքի կանգնիլ:

Երկու տարի առաջ, յանձնարարեցին օրուան պատրիարքը ամփոփել իր սքեմին մէջ, իբրեւ հոգեւոր հովիւ: Անմիջապէս կատարեցաւ հրամանը, պատրիարքը հեռացնելով Քաղաք. ժողովի (ազգ. վարչութիւն) նախագահութենէն, որ պատուակալ պաշտօն մըն է:

Այդ առթիւ կը խոստանային անյապաղ նոր կանոնագիր մը հաստատել փոքրամասնութեանց համար: Օրեր, շաբաթներ, ամիսներ, ամբողջ երկու տարի սպասեցին,— ոչ իսկ թուղթի կտոր մը ստացան:

Հարցը այն է որ «բարեխնամ»ը չատոնց մշակած, ճշդած էր իր ընելիքը եւ հետզհետէ պիտի գործադրէր:

Ինչո՞ւ յոգնիլ եւ մանաւոր սահմանադրութիւն մը հաստատել փոքրամասնութեանց համար, երբ կրնային մկրատով, սղոցով, ի հարկին կացինով կտրել, ձեւել, տրորել եւ ոչ-Թուրքերու կազմակերպական կեանքը իրենց ուզած կաղապարին վերածել:

Ահաւասիկ այդ հիմնական քաղաքականութեան վերջին փուլը՝ փոքրամասնութեանց կալուածներուն, մինչեւ անգամ եկեղեցիներուն, դպրոցներուն եւ հիւանդանոցներուն բռնագրաւումը՝ յանուն օրինականութեան եւ բարւոք մատակարարութեան:

Ուրիշ բան չապացուցաներ միւթէվէլլիներու նշանակումը՝ Էվգաֆի տեսչութեան կողմէ:

Ընկալեալ սովորութեամբ, նոյնիսկ պետական օրէնքով, փոքրամասնութեանց կալուածներուն միւթէվէլլին օրուան պատրիարքն է: Այս հիման վրայ էր որ Սանասարեան խանի եւ Բանկալթիի գերեզմանատան համար դատ բացաւ Պատրիարքը, թէեւ յետոյ ժխտեցին այդ իրաւունքը:

Եւ հիմա տեսէք սարքուած դաւին կողմնութիւնը,— Միւթէվէլլիներու թեկնածութեան համար, Էվգաֆի տեսչութիւնը ազդեր կը ղրկէ ուղղակի մատնանշուած եկեղեցիները, պաշտօնեայի մը միջոցաւ, որպէսզի պատերը փակցնեն: Յետոյ նոյն ազդերը ինք հրատարակել կուտայ Թուրքերէն թերթերուն մէջ, իբրեւ սովորական ծանուցում:

Երկու պարագաներուն մէջ ալ, նկատի չեն առնուիր ոչ Պատրիարքարան, ոչ ալ Թաղ. Խորհուրդ կամ Հոգաբարձութիւն:

Ու մինչ Ազգ. Վարչութիւնը բացառիկ նիստ գումարելով աղերսագիր մը կը խմբագրէ, օրինական առարկութիւններ ընելու համար, Էվգաֆը արդէն գործի ձեռնարկած է, եւ թեկնածուներն ալ ուղղակի անոր կը դիմեն: (Անշուշտ վճարում ալ պիտի ստանան միւթէվէլլիները, իբրեւ պետական պաշտօնեայ, իւրաքանչիւր փոքրամասնութեան սեփական եկամուտներէն, որ կը գտնուին Էվգաֆին ձեռքը):

Այս առթիւ Էվգաֆի տեսչութիւնը պատասխանելով բարեմիտ մարդոց հարցումներուն, յայտարարեր է թէ չի ճանչնար պատրիարքին միւթէվէլլիի հանգամանքը, «քանի որ Էվգաֆի կողմէ բէվճրի եղած չէ: Պատրիարքը պէտք է ինքզինքը ներկայացնէ եւ իր միւթէվէլլիի հանգամանքը վաւերացնել տալ Էվգաֆէն»:

Բացատրութեան այս ձեւն իսկ, այնքան թրքավարի, չի կրնար պարտկել սարքուած դաւին գոհէկութիւնը:

Մնաց որ, Էվգաֆը արդէն գործի փարած է տիրաբար, պատռատելով իւրաքանչիւր ոչ-Թուրք դպրոցի տարեկան եկամուտը: Եթէ որ եւ է դպրոց աւելի կամ պակաս ծախսէ, անմիջապէս պիտի փակուի:

Այս ընթացքով, շատ չանցած կմախքն ալ կը դառնայ մոմիա, ի փառս Թուրքիոյ արդիացման...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԻՇՏ ՍԻՐԱԼԻՐ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

Լ. Պլումի եւ Զօր. Իսմէթի տեսակցութիւնը պիտի օգնէ Սանճաքի հարցին լուծման

Զօր. Իսմէթ Ինէօնիւ, Թուրքիոյ վարչապետը, որ Փարիզէն անցած էր Շաբաթ օր, Լոնտոն երթալու համար, մեկնեցաւ կիրակի առաւօտ ժամը 10.30ին: Մինչեւ կայարան ողջերթ մաղթելու գացած էին Պ. Լէօն Պլում, արտաքին նախարարը եւ ուրիշ երեւելիներ:

Շաբաթ առտու Թուրքիոյ վարչապետը ընդունուեցաւ Հանրապետութեան նախագահին կողմէ: Կէսօրին Տէր եւ Տիկին Պլում սեղան մը տուին ի պատիւ Տէր եւ Տիկին Իսմէթի, վարչապետական պաշտօնատան մէջ: Ներկայ էին Փարիզի դեսպանը, Թուրքիոյ արտաքին գործերու խորհրդականը՝ Մէնէմէնճիօղլու, երեսփ. ժողովի նախագահ Պ. Էռիօ, ծերակոյտին նախագահը, Պ. Տալատիէ, Պ. Իվօն Տէլպոս, Տէր եւ տիկին Վէնսան Օրիօլ եւ ուրիշ նախարարներ եւ պաշտօնատարներ: Ճաշէն վերջը երկու վարչապետները խօսակցութիւն մը ունեցան որ տեւեց մինչեւ ժամը 4: Յետոյ Իսմէթ Ինէօնիւ արտաքին գործերու պաշտօնատունը երթալով, տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Իվօն Տէլպոսի հետ: Խօսակցութիւնը տեւեց 2 ժամ: Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ թէ խօսակցութիւնը հաստատեց որ Ֆրանսա եւ Թուրքիա նոյն տեսակէտներն ունին միջազգային հարցերու եւ մանաւանդ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ հաւաքական ապահովութեան մասին: Պ. Իվօն Տէլպոս եւ Իսմէթ Ինէօնիւ նոյնպէս հաշտարար ոգիով քննեցին Ալէքսանտրէթի խնդիրը: Տեղական թերթերը կը գրեն թէ այս վէճին կարգադրութիւնն ալ բարւոք վիճակի մէջ է եւ կը յուսացուի համաձայնութիւնը կնքել Ժընեւի մէջ, մայիսի վերջը, Ազգաժողովին գումարման ատեն, ուր ներկայ պիտի ըլլան նաեւ Իսմէթ Ինէօնիւ եւ Պ. Տէլպոս:

Տեղական թերթերը մեծ գոհունակութեամբ կը շեշտեն երկու երկիրներուն սիրալիր յարաբերութիւնները, նոյնիսկ փոխադարձ աջակցութեան դաշնագիր մը նախատեսելով: «Լ'Էօվր», արմատական պաշտօնաթերթը, որ արտաքին նախարարութեան տրամադրութիւնները կը յայտնէ, այս առթիւ կը գրէ թէ մէկ ամիսէ ի վեր աւելի նպաստաւոր մթնոլորտ մը կը տիրէ Ժընեւի մասնագէտներու յանձնախումբին մէջ ուր կը մշակուի Սանճաքին սահմանադրութիւնը: Եւ շատ բարենշան կը գտնէ Թուրքիոյ վարչապետին հետ եղած խօսակցութիւնները: Հաւանական է որ Ալէքսանտրէթի նոր սահմանադրութիւնը ստորագրուի մայիս 26ին: Ֆրանսայի արտաքին նախարարն ալ թագադրութեան առթիւ Լոնտոն գացած ըլլալով, նորէն պիտի տեսնուի Թուրքիոյ վարչապետին հետ, իսկ Էնկիւրիի մէջ բանակցութիւնները պիտի շարունակէ Ֆրանսական դեսպանը, մանաւանդ քննելով Ֆրանքօ-Թուրքօ-Սուրիական դաշնագրի եւ Սանճաքին ապահովութեան խնդիրը: Ժընեւի մէջ կատարուած բանակցութիւններէն դատելով, ամէնէն կարեւոր խնդիրներն են.— 1. Ի՞նչ ընթացք պիտի բռնեն Ֆրանսա եւ Թուրքիա, եթէ խռովութիւններ ծագին Սանճաքին մէջ կամ սուրիական սահմանին վրայ. — 2. Ո՞ր պարագաներուն մէջ Ա. Դ. Խորհուրդին կարծիքը պէտք է առնել միջամտութեան համար, եթէ արտաքին խռովութիւններ ծագին:

Արմատական պաշտօնաթերթն ալ կ'ընդունի թէ Սանճաքի վէճին լուծումը ճամբայ պիտի բանայ Ֆրանքօ-Թուրք փոխադարձ օգնութեան դաշինքի մը, որ անշուշտ պիտի չսահմանափակուի Սանճաքով եւ պիտի տարածուի ամբողջ արեւելեան Միջերկրականի վրայ:

ԴԱՀԼԻՃԸ ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՆ ՔՈՒԷ ՍՏԱՑԱՒ 199Ի ԴԷՄ 380 ՁԱՅՆՈՎ

Շաբաթ օր վերջացան դահլիճին քաղաքականութեան մասին բացուած վիճաբանութիւնները: Լէօն Պլումի չափաւոր ճառը մեծ ազդեցութիւն գործած էր արդէն, եւ ընդդիմադիրները թէեւ շարք մը նոր քննադատութիւններ տեղացին, բայց անօգուտ: Ճառերէն վերջը քուէարկութիւն կատարուելով, դահլիճը վստահութեան քուէ ստացաւ 199ի դէմ 380 ձայնով:

Այդ օրուան վիճաբանութեանց առթիւ ոստիկանութեան նախկին վերատեսուչը, Քիափ, յայտարարեց թէ կառավարութիւնը իրաւունքչունէր արգիլելու Ժան տ'Արքի տօնակատարութեան թափորները: «Ես ինքս առիթ ունեցած եմ հսկելու եօթը թափորներ Ժան տ'Արքի արձանին առջեւ եւ ամենաթեթեւ դէպք մը իսկ չէ պատահած: Աւանդական թափորը արգիլել այն պատրուակով թէ հաւատացեալները կրնան խռովութիւններ յարուցանել՝ ուղղամիտ գործ չէ: Զայն արգիլել այն պատրուակով թէ համայնավարները կրնան թշնամական ցոյցեր յարուցանել՝ տկարութիւն է»:

Թունդ ազգայնական երեսփոխան մը հեգնելով Պ. Լէօն Պլումի զանազան արտայայտութիւնները, բացագանչեց.— «Ամէնէն ծանրակշիռը երկրին բարոյական կազմալուծումն է: Անելութեան ծորակը բացուած է. ո՞վ պիտի գոցէ: Պարոնայք արմատականներ, ձեզի կը սպասենք»: Ուրիշ մը միեւնոյն գծին վրայ դնելով համայնավարութիւնն ու հիթլէրականութիւնը, դիտել տուաւ թէ անհաշտելի բաներ են կառավարութեան տկարութիւնը եւ ազատութիւնը: «Շուտով պիտի ծագի արշալոյսը երբ Ֆրանսացիները պիտի վերախմբուին եւ խաղաղ յեղափոխութիւն մը պիտի կատարեն ազատութեան համար»: Նախկին եկմտական նախարար մը մատնանշեց եկմտական թերութիւնները:

Արմատական կուսակցութեան դիտողութիւնները

Ամէնէն վերջը խօսք առաւ արմատական խմբակցութեան նախագահը, Պ. Քամփէնքի, որ յայտարարեց թէ արմատական կուսակցութիւնը, հաւատարիմ պիտի մնայ իր տուած խօսքին ցորչափ կառավարութիւնը հաւատարիմ մնայ իր խօսքին: «Թող ոմանք այն սին յոյսը չունենան թէ արմատականները պիտի առանձնեն ժողովրդական Ճակատը խորտակելու պատասխանատուութիւնը»:

Յետոյ քննադատելով կարգ մը ծայրայեղութիւններ, ըսաւ թէ երբ գործատիրութեան սատուածային իրաւունքը ջնջուած է, պէտք չէ բանուորութեան

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ԻՄԱՆԻԹԷ»Ի ՏԵՍԱԿԷՏԸ ՍԱՆՃԱՔԻ ՄԱՍԻՆ

Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթը երէկուան թիւին մէջ խօսելով Ֆրանքօ-Թուրք յարաբերութեանց եւ Սուրիոյ մասին, կը գրէ.—

Արտ. նախարարին տեսակցութեանց մէջ, մոռցանք յիշել այն խօսակցութիւնը որ ունեցաւ Լիթվինովի և Ի. Ինէօնիւի հետ, Շբ. օր: Ֆրանս. կառավարութիւնը իրաւունք ունի ամենամեծ ջանքերը թափելու՝ Ֆրանքօ-Թուրք ներդաշնակութիւնը վերահաստատելու համար: Բարեյաջող քաղաքականութիւն մը կը պահանջէ որ շատ շուտով փոխադարձ աջակցութեան դաշինք մը միացնէ Ֆրանսան եւ Թուրքիան, եւ, միեւնոյն ատեն, Ֆրանսա յուսախաբութեան չմատնէ Սուրիացի ժողովուրդը, որուն անկախութիւն տուած է: Ողբալի բան պիտի ըլլար, եթէ Մուսոլինիին տհաճութիւն պատճառելու վախէն՝ Ֆրանսա չկապուէր Թրքական հանրապետութեան հետ: Նուազ աղետալի պիտի չըլլար, եթէ ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրին առաջին հետեւանքն ըլլար վնասել Սուրիոյ միութեան: Ահա թէ ինչու, Սանճաքի հարցին կարգադրութեան առթիւ, անհրաժեշտ է յարգել կարգ մը հիմնական սկզբունքներ:

Սանճաքը շատ լայն ինքնօրէնութիւն մը պիտի վայելէ վաղը: Այդ ինքնօրէնութիւնը արգելք չէ որ Սանճաքին կառավարիչը նշանակուի սուրիական հանրապետութեան կողմէ: Միւս կողմէ, անհրաժեշտ է որ Ալէքսանտրէթի բնակիչները իրենց երեսփոխանները ղրկեն Սուրիոյ ազգ. խորհրդարանին, Դամասկոս, որ պէտք է կազմէ ներկայացուցչական ժողովը բոլոր պետութեանց: Վերջապէս, պէտք է որ Թուրքերէնը եւ արաբերէնը հաւասարապէս պաշտօնական լեզու ճանչցուին Սանճաքին մէջ: (ՅԱՌԱՋ.— Իսկ հայերէ՞նը):

Այս պահանջները շատ օրինաւոր են ինքնին: Բայց Ֆրանսայի շահը կը պահանջէ զանոնք գոհացնել առանց վարանումի: Որովհետեւ «հողի ծարաւիները», ինչպէս կ'ըսէ Բուզվէլթ, ուշադրութեամբ կը հետեւին Փոքր Ասիոյ անցուդարձին: Պէտք է խոստովանիլ թէ հիթլէրական եւ մուսոլինական ֆաշականութիւնը ամիսներէ ի վեր գործեր եփած է Սուրիոյ մէջ եւ ֆրանսական կառավարութիւնը մեծապէս կը սխալի, եթէ զանցառելի նկատէ զանոնք: Յաւելի է ըսել թէ այն ազատութիւնները զոր Սուրիա կը վայելէ դաշնագրին կնքումէն ի վեր, ֆաշական խռովարարներու առանձնաշնորհը կը կազմեն: Իտալական հիւպատոսարանն է բուն ներշնչողը եւ սեփականատէրը Դամասկոսի կարգ մը թերթերուն, ինչպէս «Էլիֆ - Պա», «Էքօ տը Դամաս», «Ճէզիրէ», որուն տնօրէնը, Թէսիր Զապեան, առաջնորդին հետ Եթովպիա եւ Լիբիա ճամբորդելէ վերջ, Մուսոլինին կը փառաբանէ իբրեւ «պաշտպանը իսլամութեան»: Ընդհակառակն, ամէն դժուարութիւն կը յարուցուի Ֆրանսայի բարեկամ ձախակողմեան մամուլի մը զարգացման համար:

Ալէքսանտրէթի նոր Սահմանադրութիւնը

Ժընեւէն կը գրեն թէ մասնագէտներու յանձնախումբը լրացուցած է Ալէքսանտրէթի գաւառին նոր սահմանադրութեան վերաբերեալ կարգ մը խնդիրներու քննութիւնը, Թուրք մասնագէտի ծրագրին եւ ֆրանսական պատուիրակին տեղեկագրին հիման վրայ: Յանձնախումբին յանձնուած է սահմանադրութեան նախագիծ մը անգլիական պատուիրակին կողմէ, ֆրանսական պատուիրակին դիտողութիւններով: Այս նախագծին կարգ մը յօդուածները ընդունուեցան առաջին ընթերցումով եւ կը վերաբերին մանաւանդ գործադիր իշխանութեան, դատական իշխանութեան եւ քաղաքացիներու հիմնական իրաւունքներուն: Միւս կողմէ, հոլանտացի մասնագէտը ժողովին յանձնած է իր եզրակացութիւնները՝ մաքսային, դրամական եւ թղթատարական հարցերու մասին: Յանձնախումբը այս շաբթու բոլոր ծրագիրները պիտի քննէ ըստ էութեան եւ յետոյ պիտի գրադի Ազգաժողովին ներկայացուելիք տեղեկագրին պատրաստութեամբ:

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԵՏ ԿԱՆՉԵՑ ԼՈՆՏՈՆԻ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐԸ ԵՒ ԱՐԳԻԼԵՑ ԱՆԳԼԵՐԷՆ ԹԵՐԹԵՐԸ

Իտալիոյ քարոզչութեան նախարարութիւնը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեց շաբաթ օր.—

«Նկատի առնելով բրիտանական մամուլի գրեթէ ամբողջութեան բռնած դիրքը Իտալիոյ եւ անոր զինեալ ուժերուն հանդէպ, կառավարութիւնը ցնոր տնօրինութիւն արգիլեց անգլերէն թերթերուն մուտքը, բացի «Տէյլի Մէյլ»էն, «Իվնինկ Նիւզ»էն եւ «Օպզըրվըր»էն: Լոնտոնի բոլոր թղթակիցները անմիջապէս ետ կանչուեցան»:

Արդարեւ, նոյն իրիկունն իսկ, համակերպելով իրենց դեսպանին հրահանգներուն, իտալացի թղթակիցները հեռացան Լոնտոնէն: Կը կարծուի թէ Սթէֆանի գործակալութեան թղթակիցը պիտի մնայ, առ այժմ: Կը կարծուի թէ այս որոշումը հետեւանք է Գերմանիոյ արտաքին նախարարին եւ Մուսոլինիի վերջին տեսակցութեան: Նախարարը Հռոմէն մեկնելէ առաջ, հետեւեալ խօսքերն արտասանած էր, տեսակցութեան մը առթիւ.— «Անուանարկութեան նոր ալիք մը կը բարձրանայ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ դէմ»: Վերջին օրերս անգլիական թերթերը եւ մանաւանդ «Թայմզ»ը բազմաթիւ գրութիւններ հրատարակած էին, հաստատելու համար թէ իտալացի զինուորներ բացէ ի բաց կը մասնակցին Պիլպաոյի գործողութեանց եւ գերմանական օդանաւեր կը ռմբակոծեն Սպանիոյ խաղաղ բնակչութիւնը:

Կը կարծուի թէ Գերմանիա եւս նոյն ընթացքը պիտի բռնէ անգլիական մամուլին հանդէպ, եթէ պայքարը շարունակուի: Գերմանական թերթերը ջերմապէս կը գնահատեն իտալական կառավարութեան տնօրինութիւնը: Հիթլէրական պաշտօնաթերթը անարժան կը կոչէ անգլիական մամուլին ընթացքը եւ դիտել կուտայ թէ «կարգ մը երկիրներու մէջ, ազատ մամուլի քօղին տակ, միջազգային սուտերու ցանց մը ստեղծուած է որ կը սպառնայ ժողովուրդներու խաղաղ գործակցութեան»: Այս առթիւ մեղադրանքներ կ'ուղղեն նաեւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին դէմ, որ «հաւատք ընծայած է ձախակողմեան ճառախօսներու սուտերուն»:

Լոնտոնի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ անտարբերութեամբ ընդունեցին իտալական տնօրինութիւնը, «ծրի յախորտանք մը» համարելով զայն:

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՎՐԻՊԱԿՈՎ ՄԸ, կիրակի օր «ծանօթ լուսանկարչուհին» գրուած էր Օր. Զապէլ Պօյաճեանի համար, մինչդեռ պիտի ըլլար «Նկարչուհին»: Արուեստագէտ օրիորդը ծանօթ է նաեւ իր գրական աշխատանքներով եւ անգլերէնի թարգմանած է բազմաթիւ հայկական հրատարակութիւններ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԻՆՉՊԷ՛Ս ԳՐԵՑԻՆ «ՍՏԱՄՊՕԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ»

«ՍՏԱՄՊՕԼԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ» ԿԱՄ «ՆԵՐՔԻՆԻՆ»

Անձնական նախանձայոյզ գործը վերագրելով Հայերու

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՀԵՂԻՆԱԿԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԵԼՈՎ ԵՂԱԾ ԲՈՂՈՔԻՆ, ԿԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆԻ ԹԷ ՁԷՐ ԳԻՏԵՐ ԵՒ ՀԱՐԻՒՐԱՊԵՏ ՄԸ ՄՈԼՈՐԵՑՈՒՑԱԾ Է ԶԻՆՔԸ.— «ԵՍ ՈՐ ԵՒ Է ՆԱԽԱՊԱՇԱՐՈՒՄ ՉՈՒՆԻՄ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ».— ՀԱՐԻՒՐԱՊԵՏԻՆ ՀԵՏ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆԷԻՆ ՇԱՀԸ.—

Ձեմ գիտեր թէ Տէնիս Ուիթլիի պուլվար ընթերցողները ինչ սրտով կարդացած են «Ստամպօլի ներքինին», բայց կը խոստովանիմ որ ես չկրցայ համբերել եւ, ինչպէս կը յիշէի առաջին թղթակցութեամբ, անգլիացի հեղինակին ուղարկեցի նամակ մը, որուն ամփոփումը ահաւասիկ.—

«Ձեր բուռն յարձակողականը Թուրքիոյ բազմաչարչար քրիստոնեայ փոքրամասնութեանց դէմ, խորապէս ցաւալի է։ Ձենք ուզեր չափազանցել գրական աշխատութեան մը յարաբերական արժէքը, բայց եւ այնպէս տխուր երեւոյթ է տեսնել որ Անգլիոյ յայտնի մատուրականներէն մէկը կը փորձէ, թերեւս անգիտակցօրէն, սխալ տպաւորութիւն ստեղծել իր ընթերցողներուն վրայ։

Մահմետականները քրիստոնեայ կը ջարդէին օր մը, իսկ Յոյներն ու Հայերը Թուրք կը մորթէին յաջորդ օրը, կը գրէք։ Այս յայտարարութեան երկրորդ կէսը բոլորովին ճիշդ չէ։ Թուրք կառավարութիւնը ինքն էր որ կազմակերպեց իր քրիստոնեայ հպատակներուն ջարդը՝ համաձայն որոշ ծրագրի մը։ Փոքրամասնութիւնները կռուեցան երբեմն՝ ինքնապաշտպանութեան համար։ Եթէ յոգնութիւնն առած ըլլայիք կարդալու անգլիական Կապոյտ Գիրքը (Հայերը օսմանեան կայսրութեան մէջ), ընդարձակ տեղեկագիր մը ջարդերուն մասին որ արտաքին նախարար սըր (յետոյ լորտ) Էտուըրդ Կրէյին ներկայացուեցաւ 1916ին, դուք ալ պիտի համոզուէիք թէ «վայրի գազանները» Թուրքերն էին, ոչ թէ Հայերը։ Հաւանաբար անպարկեշտ Հայու մը ծանօթացած էք կամ թերեւս բարեկամ ունեցած էք շատ վարպետ Թուրք քաղաքիչ մը։ «Հայերը իրենց զաւակները չեն սիրեր», կ'ըսէք։ Դեռ քանի մը օր առաջ երկու տարբեր անգլիացի ծնողքներ սովահար մեռցուցին իրենց երեխաները(*)։ Օտարական մը իրաւունք պիտի ունենա՞ր եզրակացնելու թէ Անգլիոյ բոլոր ծնողքները անգըթօրէն կը վարուին իրենց զաւակներուն հետ։

Մի նախատէք հայ ժողովուրդը որ ոչ նուազ քան մէկ միլիոն զոհ տուաւ ընդհանուր պատերազմին, որովհետեւ ուզեց հաւատարիմ մնալ Դաշնակիցներուն. իր նուիրումը չվարձատրուեցաւ. ձգեցէք որ իր նահատակները հանգչին խաղաղութեամբ»։

Տէնիս Ուիթլիի գրքին մէջ կը վխտան ուրիշ սխալներ, որոնք մանրամասնօրէն ցոյց տրուեցան իրեն՝ խնդրելով որ սրբագրէ ապագայ հրատարակութիւններուն մէջ։ Ահաւասիկ կարգ մը օրինակներ.—

Քազըմ Հարի Պէքար — ամէն բանի կը նմանի, բայց Հայու անուն չէ. հայերէն մականունները կը վերջանան «եան»ով։

Հայ - Հրեայ — չկայ այս տեսակ ցեղ. Հայը Հայ է արիւնով, սրտով ու նկարագրով։

Եթէ Քազըմ Հայ է, ուրեմն Սուլթանին հարէմաղասին չէր կրնար եղած ըլլալ անցեալին մէջ, ոչ ալ կրնար ընդհանուր ոստիկանապետի մեծ պաշտօնին տիրանալ։

Եթէ Քազըմ Հայ է, հետեւաբար քրիստոնեայ է. իմացած չենք որ քրիստոնեան երդում ընէ յանուն Մուհամմէտի։

×

Եւ հիմա կարդացէք անգլիացի վիպագրին պատասխանը,— երեք մեծածալ էջ նամակ՝ արդարացում ու չքմեղանք մէկ ծայրէն միւսը. կը քաղեմ գլխաւոր մասերը.—

Շնորհակալ եմ ձեր նամակին համար, բայց կը խոստովանիմ որ անոր պարունակութիւնը ահաբեկեց զիս։ Նախ եւ առաջ ըսեմ որ ես որ եւ է նախապաշարում չունիմ Հայերուն դէմ. ճանչցած եմ միայն մէկ Հայ՝ Մայքըլ Արլէնը որ շատ համակրելի երիտասարդ մըն է։

Նկատելով որ երկար ու մանրամասն նամակ գրած էք ինծի, պարտք կը զգամ բացատրելու թէ ինչ պարագաներու տակ հեղինակեցի «Ստամպօլի ներքինին»։

Բարեկամներէս հարիւրապետ Ճօրճ Հիլ, նախապէս անդամ բրիտանական Գաղտնի Սպասարկութեան, շարժանկարի ճարտարարուեստով կը զբաղի քանի մը տարի է ի վեր։ Մեր գրական Ակումբին մէջ օր մը, 1934ի ամրան, հարցուց թէ կրնա՞յի թելադրել գիրք մը որուն նիւթը պէտք է ըլլար լրտեսական պատմութիւն մը՝ գրուած Պոլսոյ մասին։ Չէի գիտեր որ եւ է գիրք։ Կարդացած էի Ճօն Պիւքընի «Կանանչ պատմուածքը» որուն միայն քանի մը գլուխները կ'անդրադառնան Թուրքիոյ վրայ։

Տասը օր վերջը դարձեալ իրեն հանդիպեցայ։ Այս անգամ բարեկամս բացատրեց թէ որքան կը փափաքէր այդ տեսակ պատմութիւն մը ձեռք անցընել՝ շարժանկարի վերածելու համար զայն։ Պալքաններուն ծանօթ ըլլալով, կը յուսար խորհրդականի պաշտօն մը ստանալ սինէմայի ընկերութեան մը մէջ եւ ապահովել կոկիկ թոշակ մը բաւական երկար ժամանակի համար։

Հեղինակը յետոյ կը բացատրէ թէ ինչպէս երկուքը միասին կ'որոշեն գիրք մը գրել շարժանկարի համար։

Շաբաթէն կիրակի, ամբողջ 26 ժամ միասին աշխատեցանք եւ պատրաստեցինք ՍՏԱՄՊՕԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ, այսինքն 14,000 բառով ուրուագիծը ապագայ ժապաւէնին։ Ես էի որ կազմեցի պատմութիւնը, եւ հարիւրապետը կողքիս նստած տեղեկութիւններ տուաւ ինծի Թուրքերու եւ Հայերու մասին։ Ձեռագիրը ուղարկուեցաւ բեմադրիչի մը. հասոյթը պիտի բաժնէինք մեր երկուքին միջեւ կէս առ կէս համեմատութեամբ։

Բեմադրիչը կը կարդայ պատմութիւնը, շատ կը հաւնի եւ կը խոստանայ գործի ձեռնարկել անմիջապէս։ Բայց յանկարծ Ամերիկայէն լուր կը ստանան թէ երկու ժապաւէններ պատրաստուած են Հոլիվուտի մէջ՝ Թուրքիոյ մասին՝ «Ապտիւլ Համիտ» եւ «Ստամպօլի ներքինին»։ Ուրեմն երկու բարեկամները դարակը կը նետեն իրենց ձեռագիրը՝ վախնալով որ չեն կրնար թերեւս մրցիլ ամերիկեան ժապաւէններուն հետ։

Բայց, կը շարունակէ հեղինակը, այնքան սիրեցի մեր ուրուագծին նիւթը որ ուզեցի գրքի վերածել զայն։ 1935ի գարնան սկսայ գրել. հարիւրապետը դարձեալ իմ մասնագէտ խորհրդականս էր։ Չորս ամիս աշխատեցայ. վէպին ամէն մէկ գլուխը բարեկամս էր որ կը սրբագրէր. մօտաւորապէս քսան խորհրդակցութիւն ունեցայ իրեն հետ՝ տեղեկանալու համար թրքական սովորութիւններուն եւ բարքերուն։ Գործածած Թուրքերէն բառերս (*) ինքն էր որ տուաւ ինծի, եւ ինքն է պատասխանատուն այն բոլոր մանրամասնութեանց որոնց վրայ հիմնուելով ստեղծեցի միջավայրը եւ «զոյնը» վէպիս։ Ի վարձատրութիւն իր ծառայութեան հարիւրապետը պիտի ստանար գրքիս հասոյթին հարիւրին քսանը, բացի այն եկամուտէն զոր պիտի ունենայինք ժապաւէնէն։ Եւ ահա գիրքը հրատարակուեցաւ։

Թէեւ հատորին հեղինակը ես եմ, բայց իմ դերս եղած է միայն գրել ու պատմել։ Հետեւաբար այն բոլոր թերութիւնները որոնց մասին կը գանգատիք, հետեւանք են Հիլի անձեռնհասութեան։ Չափէն աւելի կապուած եմ որ սխալ տեղեկութիւններ տուեր է ինծի։

Ինչ կը վերաբերի այն հարցին թէ իբրեւ Ներքինի ներկայացուցած եմ Հայ մը, ատոր պատճառն էր հետեւեալը — ժապաւէնը պիտի լուսանկարուէր Պոլսոյ մէջ. արտօնութիւն ստանալու համար պատմութիւնը պէտք է ըլլար թրքասիրական, իսկ սրիկան՝ հրէշ ներքինին՝ Հայ։

Մինչեւ որ մեր գիրքը պատրաստուեցաւ, վերոյիշեալ երկու ժապաւէնները արդէն ցուցադրուած էին։ Բարեբախտաբար երկուքն ալ կը վերաբերէին Թուրքիոյ հին պատմութեան։ Ուրեմն դարձեալ դիմում ըրինք բեմադրիչին ու այս անգամ ծախեցինք մեր ժապաւէնը։

Ձեր նամակը հարիւրապետին ուղարկեցի, բայց կ'ուզեմ որ իրեն ուղղակի գրէք եւ նախատէք. արժանի է այդ անարգանքին։

Երբ իմ գրքիս մասին գրէք ձեր թերթին, կը խնդրեմ որ ձեր յօդուածին կցէք նաեւ այս բացատրութիւնները եւ յայտնէք իմ ցաւս այն վշտին համար զոր կրնամ անգիտակցաբար պատճառած ըլլալ հայ ժողովուրդին»։

Ուիթլի երկրորդ ու այս անգամ աւելի մտերմական նամակի մը մէջ կը կրկնէ.

— «Եթէ քարեր ունիք նետելիք, նետեցէք հարիւրապետին գլխուն»։

×

Այսպէս ուրեմն, օտար մատուրականներ յաճախ թուղթ կը սեւցնեն դրպարտելու համար տառապած ժողովուրդ մը... վասն մամոնայի։ Կոկիկ թոշակ, հարիւրին քսան շահաբաժին։

Ուրախ եմ որ հեղինակը բարեմտօրէն կը խոստովանի իր վրիպումները եւ ապահովաբար աւելի լրջութեամբ կ'ուսումնասիրէ իր պատմական նիւթերը ապագային. որովհետեւ ինքն է որ կ'աւելցնէ — «Եթէ ուրիշ անգամ Մուսթաֆա Քեմալի մասին գիրք կամ ժապաւէն պատրաստեմ, տեղեկութիւններ պիտի քաղեմ հայկական աղբիւրէ»։

Եւրոպայի բոլոր Ուիթլիները, Փառի Սուասները, Փօոկրէներն ու Ժըր Սիւի Փառթուները կրնանք այս ձեւով մեղի մօտեցնել, եթէ ուղղակի գրենք խմբագիրներուն եւ հեղինակներուն, այլապէս ժամավաճառութիւն է մեր բողոքը արձանագրել միմիայն Հայ թերթերուն մէջ, որոնց ոչ միայն լեզուին անծանօթ են, այլ եւ գոյութեան։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(*) ԽՄԲ.— Կ'ակնարկէ երկու զարհուրելի ոճիրներու որոնք պատահեցան վերջերս Լոնտոնի մէջ։ Էրիկ-կնիկ կռիւ ունեցան իրարու հետ ու երախաները առանձին տունը ձգեցին ու փախան՝ մէկ աջ, միւս ձախ։ «Հայր է, հարկաւ խելք կ'ընէ ու տուն կ'երթայ» մտածեց մայրը։ «Զաւկի տէր է, սիրտը չի դիմանար ու երախաներուն քովը կը վազէ», խորհեցաւ պարոն պաղզաւակը։ Ու երկուքն ալ իրարմէ յամառ, մոռցան իրենց հոգեհատորները։ Շաբաթ մը վերջ դրացիները գտան 3 եւ 5 տարեկան երկու ձագուկները սառած ու սովամահ։ Ուրիշ զոյգ մը նմանօրինակ պայմաններու տակ գերեզման ղրկեց երկու երախաներէն մէկը։ Դատավարութիւնը կը սկսի շուտով։

(*) Գրեթէ բոլորն ալ սխալ։ Ժ. Մ.

ԱՆԱՂՄՈՒԿ ԵՐԳԵՐ

Մայիսեան մթնշաղ տաւուտ է, գեղածիծաղ արշալոյսը իր լուսածոր ցոլքերով լուսամուտէն ներս կը մտնէր կենսուրախ։ Գիսախռիւ վիճակով կը մօտենամ տաւուտեան պաղօրօր հովերէն շոյուելու, — ի՜նչ երջանկաւէտ պահ։ Մեղամաղձոտ կը թուի ըլլալ այս ծաղկաբոյր օրը մայիսեան, եթերին մէջ խորհրդաւոր լռութիւնը իր անկողինը չոկած կը քնանայ բնութեան ախորժալուր ներդաշնակներուն մէջ։ Եւ ահա կամացուկ մը կը խզուի ամէն անտարբերութիւն, արփաճեմ արեգակ մը գեղուհիս շողերով նարօտ կապած՝ թրթռուն մայլցումով, իր ճառագայթներու կարմրավառ խուրձը կը նետէ դէպի հորիզոնին պարտէզը, ուրկէ կը սկսի խաղտուն լոյսերով գինք գինովները գինովցնել։

Օրը կիրակի է, հանգստի օր, մեր քաղաքը կարծես նոր օրերու կեանք մը կ'ապրի, անաղմուկ է, ժխոր չկայ, երկարաձիգ պողոտաներ կառքի պակասութենէն տրտունջ կը յայտնեն, էհ, չէ՞ որ ընկերային նոր կարգ ու սարքի բարելաւ կարգադրութիւններն են որ կան ու կը տիրեն ... պարապ է քաղաքը, անբնակ ապարանքի մը երեւոյթն ունի, բազմութիւններ ու բազմութիւններ գիւղերու հովանաւոր դաշտերն ու ծաղկածորան պարտէզներն են թափեր, իրենց յոգնատանջ մարմինները կազդուրելու մայիսեան շողերով։ Արփաճեմ արեգակին նազելաշուք թովչանքը կախարդած է բոլորն ալ։ Գեղազուարթ պահեր կանանչութիւնով օժտուած ապօտավայրերու մէջ, ուր բնութիւնը իր սքանչելիքները փռած՝ արթուն պահակի դերին մէջ պատրաստ կը հսկէ տիրաբար։ Այնքան հրաշափառ է տարերքը բնութեան, հէնց այսօր, այս պահուս։ Կը մտադրեմ քաղաքի տխրամած մթնոլորտէն հեռանալ պահ մը, կը սիրեմ մինակութիւնը, ու միս մինակ ճամբայ մը ձեռք կ'առնեմ։

Թերթերու ծրար մը գրպաններուս մէջ զետեղած, եւ Մխիթարեան հաստափոր հրատարակութիւն մը անութիս տակ՝ կը քալեմ արահետէ մը ես ինծի հետ մրթմրթալով, երգելով ու երեւակայելով։ Խորհուրդներ ու երկար խոկումներ կը պաշարեն զիս, կ'ընկղմիմ անոնց խոր լճակին մէջ, կը տապլտկիմ, կը տանջուիմ ու կը լողամ, ճամբայ տալով մտածումներուս որոնք իրարու շղթայուած կը քալեն շարան առ շարան ու կ'անցնին սրտաբեկում պատճառելով։ Արահետէն քիչ մը վար, եթերայոյն ծովը իր անհունութեան փառքին մէջ կծկուած կը նիրհէ անտրտունջ, եւ սակայն երբեմն չարաժպիտ հովեր գզուըտելով ծով կը թափին ու կը խռովեն իր խաղաղութիւնը։ Եւ ահա կոհակաւոր ալիքներ իրենց անձոռնի եւ թեթեւսոլիկ ընթացքով իրարու վրայ փլելով կապոյտ սաւանը կը բզքտեն։ Ո՜հ, ինչ հոգեզուարթ պահ, մանաւանդ երբ խոհական կշռոյթով դիտես այս բոլորը։ Կ'ուզէի ըլլալ ծովանկարիչ մը, ծովուն բանաստեղծութիւնը քաշելու համար կտաւի վրայ, ու այդ երջանիկ գեղանկարներուն մէջ հոգիս ըմբոշխնէր տեսարանները ծովածաւալ կապոյտին։

Տես սպիտակաթեւ ծիծեռնակները՝ օդին մէջ անխոնջ ճախրելով՝ հանդարտիկ կ'իջնեն ջուրերուն վրայ, կ'ոստոստեն ալիքէ ալիք եւ իրենց գլուխները ջուրին թաթխելով կը բարձրանան կրկին, եթերն ակօսելու։

Հեռուն, ժայռոտ բլուր մը յաղթապէմ ու կուռցաւոր՝ կը նայի ծովուն։ Կը քալեմ ծովափէն դէպի այդ բլուրը, հոն կ'ուզեմ հասնիլ ու մայիսեան այս տաւուտաւուր պահը խոկալով ու երգելով անցընել։ Խումբ մը երիտասարդներ կառքի մը մէջ խռնուած՝ «Էնթէրնասիոնալ»ը կ'երգեն աններդաշնակ։ Էհ ինչո՞ւ չպօռան, արեւը ու ջուրը, երկինքն ու հողը, բոլորը իրենց համար են։ Երջանիկ սերունդ, սերունդ մը կայտառ ու աշխոյժ։

Հարցասիրութիւնս կը մեռնի մէջս, ու ես մտազբաղ՝ հառաչանքի կանչերուս փփուռները կը թափեմ ծովուն մէջ, անոնք կը խառնուին ծովափի փուրին ու կ'եղբայրանան։ Զայրոյթի տաղտուկներ իրենց պողպատեայ կուրծքերով կը տնկուին աչքիս առջեւ, կ'անիծեմ բոլորն ալ, այս բոլորն ալ, որովհետեւ մենք ալ, ես ալ, դուն եւ բոլորս ալ մեր երգը պէտք է երգենք մայիսեան պայծառաշունչ յօրերուն զարդնուած անխախտ հայրենիքի երկինքին տակ։

Այս կարգի երանութիւններ իրենց կենսանորոգ թովչանքով զիս ալեկոծեցին, աչքս տնկեցի կարկաչուն առուի մը ուր գիրկ մը ջուր լեռներուն մէջէն արագավազ ընթացքով կը սահի ու կը թափի անկուշտ մօրը դիրկը։ Միտքս կ'երթան մեր հայրենի լեռները սէգ, դաշտերը դալարագեղ, եւ պարտէզները ծաղկածորան, հոգեկան անդորրութիւնս կը հագնի նզովքի շապիկը, զգացումներս կը բզքտուին ու ես կ'անիծեմ ճակատագրի այս փիլիսոփայութիւնը։

Բլրակողին եմ, ապառաժ մը նստած ու հայեացքս սեւեռած անհաշ ... ծովին ուր փրփրադէզ ալիքներ մարգաղաշուի վերածեր են խաղաղ ծովը։ Կը դիտեմ այս բոլորը, աչքերս ... կ'անցընեմ գրպաններուս թերթերը, կը թերթատեմ «...» հաստատութիւն ունեցող վենետիկեան գիրք մը, «Մատենագրութիւն ... եւ նոր Դարուց», գլխուս վերեւ բուսեր թռչուններ, կը ճռուան, ու անոնց ճռուողիւնը կը խառնուի սաղարթախիտ ծառերու սօսափիւններուն եւ հէշտանուաղ ներդաշնակութիւնը կը սկսի հոգեպարար երգ մը ստեղծել բնութեան տարերքին մէջ։ Ես կը լռեմ, կը փակեմ գիրքս, ու աչքերս յառած եթերին, լուռ ու երկիւղած՝ տրտունջի սաղմոսս կ'արտասանեմ, խաւար կայ աչքիս առջեւ, կարծես մութ ու մռայլ երկինք մը կայ առջեւս...

Ու մայիսեան նազելաճեմ արեգակը չատապտունելով արեւմտեան ... երն ու սարերը, կը քաշէ իր ճառագայթները հորիզոնէն ու կը քալէ դէպի ծով համբուրուելու անոր հետ եւ ննջելու անոր ծոցին մէջ։ Շողարձակ արեւը ... ծովուն ... համբոյրին եւ աւանդեց իր հոգին... իսկ ես ժայռին ... խորհրդածութեան ... մէջ ընկղմած գլուխս ... լով եւ գիսաւոր աստղերը ... քաղաք տանող ճամբան ձեռք առի եւ մռայլ ժխորի ... թոյր։

ՆԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

ԱՆԹԱՌԱՄ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Անթառամ Շաղուկեան,— այս էր անունը այն անակէ տղուն որ, հազիւ 15 - 16 տարեկան, օր մը դաժան Քիւրտի մը երեսն ի վեր ոռնաց.— Շուն, ... վրայէ հանած շապիկը հօրս շապիկն է ... եւ ... հօրս գլխն է։

Երբ մեր գիւղի երեւելիններէն Մելքոն Այօեան եւ Կարապետ Զավաշ... ձերբակալեցին, Համբարձում Շաղուկեանը եւ Տէր Արիստակէսը քանի մը փորձեր ըրին գիւղը ինքնապաշտպանութեան մղելու։

Եւ սակայն քաղաքը տեղի տուած էր ու առաջին կարաւանը ճամբայ ինկած էր։ Մեր գիւղն ալ շատ մը ուրիշ գիւղերու կարգին տեղահան ըրին, հասցուցին այն վայրը ու, տեղի ունեցաւ բոլոր Քրիստոնեաներու կոտորածը։

Կոտորածէն ճողոպրող ազատուած, չարաճճիներով անօթի լեռները մնացի վերջ, յուսահատ գիւղ վերադարձանք, ընդամէնը երկու տասնեակ կին ու մանուկ։ Քանի մը օր մեզ հոգացողութեան տակ պահելէ յետոյ սկսան ... քաղել ...

Քանի մը օր առաջ տեղի էր ունեցած անհաւատալի կռիւ մը։ Համբարձում Շաղուկեան եւ Տէր Հայրը կոտորածէն ազատուելով գիւղ են եկեր գինուած ու գիւղէն դուրս դիրք ... բռներ, գոնէ Նէֆիշ էֆէնտին ... նելու համար։ Օր մըն ալ քանի մը ... եփելու համար կրակ են վառեր ու իրենց չար բախտէն ծուխը ... նած էր գիւղերէն։ Երկուքն ալ իրենց աննպաստ դիրքերուն մէջ հերոսաբար կռուելով կը նահատակուին։

Մենք օր մը երբ կրկին խումբ մը գինուած Քիւրտերու սպառնալիքին

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԻՄ ԱԶԱՏ ԵՒ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՀԵՏ

ԽՄԲ.— Ինչպէս հաղորդած էինք, Հայաստանի խորհրդային գրողները ընդհ. ժողով գումարած են ապրիլ 17 - 21։ Այս առթիւ կարդացուած է նաեւ Աւետիք Իսահակեանի մեղայագիրը, ռուս գրող Վ. Կիրպոտինի «բարեկամական» դիտողութիւններէն վերջը։ Կ'արտատպենք նոյնութեամբ, Երեւանի Գրական Թերթի ապրիլ 23ի թիւէն։ Պիտի արտատպենք նաեւ Վ. Կիրպոտինինը, ուր մասնաւորապէս կը դատափետուի Եղիշէ Չարենցը.—

Ընկերներ,

Երէկ մեր շատ յարգելի ընկեր Կիրպոտինը իր գեղեցիկ ելոյթի մէջ խօսեց նաեւ իմ անձի եւ իմ գրականութեան մասին։ Այս շատ յուզեց ինձ, որովհետեւ նա ճիշդ կերպով կարդաց իմ սիրտը, տեսաւ իմ հոգեկան շրջադարձը, որն ինձ բերեց իմ ստեղծագործ ժողովրդի մօտ, մեր աշխատաւորական հայրենիքը— բերեց ձեզ մօտ։

Նրա խօսքը առիթ տուեց ինձ գրելու այս երկտողը, որ կարծեմ, աւելորդ չպիտի լինի։ Այո, ես վերադարձայ հայրենիք ձեզ հետ աշխատելու եւ պայքարելու սոցիալիզմի մեծ գործի համար։ Դժբախտաբար, ես տակաւին այնքան երիտասարդ չեմ, որ շատերիդ հետ կիսեմ պայքարի դժուարութիւնները, բայց բարեբախտաբար այնքան էլ ծեր չեմ, որ վերմակը գլխիս քաշեմ եւ միայն օր մթնցնեմ։

Ես եկել եմ, ընկերներ, դէպի մեծ Միութիւնը շատ հակասական ուղիներ անցնելով։ Պատանի հասակիցս ինձ մշտապէս յուզել է, մտայլկել է աշխարհիս մէջ գոյութիւն ունեցող չարիքը, մարդկութիւնը տառապեցնող չար իրերը — աղքատութիւն, ապիտութիւն, բռնութիւն, շահագործում, ոճիրներ։ Ինձ տանջել է հայ աշխատաւոր ժողովրդի դառն վիճակը՝ սուլթանի եւ ցարի դաժան լուծերի տակ, եւ այդ չարիքները վերացնելու գործը, փրկութեան միջոցները։

Ինչո՞վ չեմ տարուել, ինչ փիլիսոփայութիւն, էթիկական, հասարակագիտական սիստեմներով՝ ազատագրելու տառապող մարդկութիւնը։

Եղել եմ տոլստոյական, նիցշէական, Գերմանիայում ուսանող ժամանակս՝ սոցիալ դեմոկրատ։ Յուսահատուած դարձել եմ անիշխանական, պեսիմիստ։ Տարուել եմ Բուդդայով։

Ոգեւորուել եմ Հայկական մարտական ազգայնութեամբ, դաշնակցական ոչ երկրորդական գործիչ՝ աշխատել եմ անձնուիրաբար, բանտեր եմ նստել, աքսորուել, փախել հայրենիքից։

Ըմբոստացել եմ կապիտալիզմի դէմ, հասարակութեան դէմ, ամէն ինչի դէմ։ Եւ վերջ ի վերջոյ, երկար խորհելուց, կշռելուց, դատելուց յետոյ վերստին եկել - կանգնել եմ սոցիալիզմի վրայ եւ տարիներ են անցել, որ կանգնել եմ այդ փրկութեան լաստի վրայ։ Եւ ահա՝ ազատ կամքով, համոզմունքով, այրելով բոլոր նաւերը, անվերադարձ, վերստին եկել եմ այն աշխարհը, ուր մեծ, հոյակապ գործ է կատարւում ազգային եւ համամարդկային իմաստով։

Ամէնից առաջ խօսեմ ազգայինի մասին։ Մեր սերունդը երազում էր մի կտոր անկախ հող, ուր կարողանայինք Հայերս ապրել ազատ, եւ անարգել զարգացնէինք մեր ինքնոյնութիւնը, մեր լեզուն, մեր մշակոյթը, զգայինք մեզ մեր տանը։ Եւ ոգեւորուած էինք մի ափ հողով՝ հեռաւոր Զէյթունով։

Ո՞վ կարող էր երեւակայել, որ մեր իղձերը այսպէս շռայլօրէն կարող էին իրականանալ։ Հոկտեմբերեան մեծագործ յեղափոխութիւնը կատարեց այդ հրաշքը, եւ Լենինի - Ստալինի ազգային քաղաքականութիւնը ամրացրեց ինքնորոշման հիմքերը եւ մեր ժողովրդի առջեւ բացեց հեռու հորիզոններ եւ մշակոյթի բարձունքներ։

Մենք ունենք հիմա հող մեր ոտների տակ, մենք ունենք կազմակերպուած, կոմպակտ ազգաբնակութիւն, ունենք մեր պետութիւնը՝ հաւասար անդամը 11 հանրապետութիւնների, մեր սահմանադրութիւնը մեր բանակը, մեր համալսարանը, մեր անթիւ դպրոցները եւն.։ Մենք այլ եւս ազգերի փոթորկայոյզ ովկիանոսում մեր փոքր ալիքներով չենք ձգտում շինել մեր անջատ պատմութիւնը, այլ միացած ռուսական մեծ ժողովրդի հետ եւ եղբայրական ժողովուրդների հետ։

Մեր առջեւ այնպիսի չքեղ հեռանկարներ կան, որոնց համար իմ հին սիրտը օրօրում է բոլոր երիտասարդ ենթուզիաստ սրտերի հետ։

Ընկերներ, սոցիալիզմը, ի հարկէ, նոր գաղափար չէ, նոր կոնցեպցիա չէ նա։ Բոլոր դարերի առաջաւոր հանճարները երազել են, փորձել են ստեղծել մի ներդաշնակ աշխարհ, ուր մարդը լինի ազատ, չշահագործուի իր նմանից, ապրի բախտաւոր, վերանան ոճիրները, ստանութիւնները, պատերազմները։ Բուդդիզմը, յուդայիզմը, պարսկական Մազդակը, Պլատոնը, Թ. Մուրը, մեր Թոնդրակեցիք այդ են երազել եւ երազել...

Սակայն, ի հարկէ, մեր խօսքը նկատի ունի գիտական սոցիալիզմը ու ուտոպիստներից մաքրուած՝ մարքսիստական - լենինեան ուսմունքը։

Մենք համոզուած ենք, որ կապիտալիստական անտեսակարգը պիտի փլչի։ Պատմութեան բռունցքը բարձրացել է այդ փտած դրութեան վրայ, եւ պատմութեան բռունցքը իջել է արդէն աշխարհի մէկ վեցերորդում շահագործող դասակարգերի գլխին եւ ջնջել է շահագործումը, կապիտալիզմը։

Մենք համոզուած ենք, որ համաշխարհային աշխատաւորութեան յաղթանակով, սոցիալիզմի տիրապետութեամբ, անդասակարգային հասարակութեան մէջ, հաւերժապէս մարդկութիւնը պիտի ձերբազատուի կեղեքումներից. արիւնարբու դաժան կռիւը մարդկանց միջեւ պիտի վերանայ եւ ուղղուի բնութեան եւ տարերքի դէմ։

Լենինի եւ Ստալինի գործը պատմական վիթխարի եւ անչափելի հեղինակութիւն ունի, որովհետեւ նրանք էին, որ ձեռք զարկեցին սոցիալիզմի կոմունիզմի կենսագործմանը, կառուցմանը։

Ինձ համար սոցիալիզմը կազմակերպութեան, օրգանիզացիայի հարց է եւ շատ, չափազանց շատ դժուարին գործ։ Աշխատանքի կազմակերպման, կարողութիւնների, ... թիւնների, արդիւնքի բաշխումը բարիքի, պէտքերի ...

Մեծ Միութիւնը մտել է այս դժուարին ճանապարհը՝ շրջապատուած կապիտալիստական թշնամի աշխարհներով։

ԱՒ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

(1)

տակ լոռ կը քաշէինք, դաշտն Քիւրտ մը մօտենալով Անթառամին սկսաւ դանակին ծայրովը կատակներ ընել: Նէճիպին տղան վրայ հասաւ եւ բաներ մը փսփսալով Քիւրտին կատակին վերջ տուաւ:

Ելեգ Անթառամ քաջալերուած խորհրդաւոր միջամտութիւնէն, զայրացած իր մաղձը թափեց Քիւրտին երեսն ի վեր թքնելով: Երբ քանի մը կիներ լալով Անթառամին զայրոյթի եւ վրէժխնդրութեան արցունքները կը սրբէին, խորհրդաւոր Քիւրտը գլուխը երերցնելով ըսաւ, — Լաֆէ մերան զու պաքը — (էրիկ մարդու տղայ, սպասէ):

Ցաջորդ առաւօտ կանուխ երբ կը-կին գործի կ'երթայինք, ես ու ընկերս վազելով ղօղ աղբիւրը գացինք լըւացուելու: Տեսայ Անթառամը աղբիւրին քով նստած, արմուկը քարին ու ձեռքը երեսին, զանգուր մազերը աչքերուն թափած: Պահ մը կարծեցինք թէ կը քնանայ: Ցետոյ պատմեցին թէ գիշերով տարած են աղբիւրէն քիչ մը հեռու ախոռի մը մէջ, եւ քանի մը դանակներով խոցոտած, բայց այս անգամ մեր սիրելի Անթառամը չէր դիմացեր վայրենիներու կատակին, հազար տեղէ ծակ ծակ եղած մարմնով քաշքշուելով եկած ջուր խմած ու չիջած էր: Քանի մը կիներ լալով վերցուցին տարին մօտակայ ածուի մը անկիւնը գտնուած աղբակոյտին մէջ թաղեցին, երկու փուշ ալ գլխուն վերեւ անկեցին:

Այն օրէն ի վեր շատ տաք ու պաղ օրեր եմ անցուցեր, բայց Անթառամներու յիշատակը միշտ սիրտս այրած է: Մեր Անթառամը մօտաւոր ու հեռաւոր շատ մը բարեկամներ ունէր Ամերիկայի մէջ եւ այլուր: Ձեմ գիտեր թէ կը յիշե՞ն զանէ տարուան այս եղանակին...:

Երբ Ռուսը Քղի եկաւ, Նէճիպ Էֆէնտին ալ պաշտեց Մալաթիա, վերադարձին Բալու չէյլի Հասանին քանի մը օր հիւր մնաց: Աղաս չէյլը եւ իր հիւրերը մեծարելու համար կողով մը լաւագոյն տանձերէն չալակս տալով չէյլին տունը ղրկեց: Շէյլին հիւրերը գիս ճանչցան եւ հարցուցին թէ իսլամ եղա՞ծ եմ— Այո, ըսի. չհաւատացին եւ խօսքը երկարելով, աւելի քան 50 հոգիի ներկայութեան պատմեցին Անթառամին հօրը քաջութիւնը: Կ'ըսէին թէ ան, Համբարձում Շաղուկեան, սուրճը խմած ժամանակ կէսը վրան կը թափէր, բայց հերոսի մը նման չորս օր ու գիշեր երկու հագիով դիմադրած էր հարիւր հոգիի:

ԱՐԱ.

ՄԻՏԱՂ

— Տիկին, երեք տարի բանտարկութեան կը դատապարտուիք ձեր ամուսինը սպաննելնուդ համար, բայց դատարանս այս անգամ ներողամտութեամբ չարժելով առանց բանտարկութեան կը մնաք, յուսալով որ ուրիշ անգամ առիթ չպիտի տաք որ քեզ հոս բերեն:

Շնորհակալ եմ դատարանէդ, պիտի աշխատիմ ուշադրութեամբ ընտրել նոր ամուսինս, որ չստիպուիմ հոս գալու:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆՆԵՐՈՒ

ՀԻՆ ՈՒ ՆՈՐ ՑԱՆՑԵՐ

— . —

Հայաստանի կառավարութիւնը, գիւղերուն ելեկտրական ուժ եւ լոյս տալու նպատակով, որոշեց.

1. Աւարտել Թալինի ջրաելեկտրակայանին Ա. մասին շինութիւնը (175 ձիու ուժով): Վարկ տրուած է 30 հազար րուբլի:

2. Աւարտել Ղոյթուրի ջրաելեկտրակայանը, Միկոյեանի շրջանին մէջ (300 ձիու ուժով): Վարկ տրուած է 250,000 րուբլի:

3. Ջրաելեկտրակայաններու շինութեան ձեռնարկել Մարտունիի, Ամասիայի, Բասարգեչարի շրջաններուն մէջ, ելեկտրալար գետեղել Զաչսի ելեկտրակայանէն մինչեւ Ախտա:

4. Ուսումնասիրել հետեւեալ ծրագրեալ ջրաելեկտրակայաններու շինութեան պայմանները.—

Ա.— Ալլվերտիի շրջան, Ղուչչիի ջրաելեկտրակայան, արեւելեան Արփաչայի վրայ:

Բ.— Ալլվերտիի շրջան, Ալլվերտիի ջրաելեկտրակայան Փաշալինկա գետին վրայ:

Գ.— Վեդիի շրջան, Զիմանքենդի ջրաելեկտրակայան, Վեդիչայ գետին վրայ:

Դ.— Դիլիջանի շրջան, Կարմիր գիւղի ջրաելեկտրակայան, Թարտաչայ գետին վրայ:

Ե.— Ալլահվերդիի շրջան, Շնողի ջրաելեկտրակայան, Դեբեդչայի վրայ:

Զ.— Ալլահվերդիի շրջան, Մարցի ջրաելեկտրակայան, Եուաջան գետին վրայ:

Է.— Ղափանի շրջան, Կեմանցի ջրաելեկտրակայան, Քեմանդչայ գետին վրայ:

Ը.— Արթիկի շրջան, Մանթաշի ջրաելեկտրակայան, Ղարանղու գետին վրայ:

Թ.— Գորիսի շրջան, Գորիսի ջրաելեկտրակայան:

5. Ուսումնասիրել նաեւ հետեւեալ գետերուն վրայ ջրաելեկտրակայան հիմնելու կարելիութիւնները.—

Ա.— Զայքենդ գետին վրայ, Ալլվերտիի շրջան:

Բ.— Սէլիմ գետին վրայ, Միկոյեանի շրջան:

Գ.— Երգանի գետին վրայ, Միկոյեանի շրջան:

Դ.— Շեչթափա գետին վրայ, Ամասիայի շրջան:

Ե.— Ղըլըղչ գետին վրայ, Ամասիայի շրջան:

Զ.— Օխչիչայ գետին վրայ, Ղափանի շրջան:

Է.— Կարխաչայ գետին վրայ:

Ը.— Վեդիչայ գետին վրայ:

ՆԵՐԳԱՂԹՈՂՆԵՐՈՒ ԱՒԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Խորհ. Հայաստան (18 ապրիլ) կը գրէ.—

Ներգաղթած աշխատաւորներու աւաններուն մէջ շինարարական ծաւալուն աշխատանքներ կը կատարուին: Մօտ 800 բանուորներ կ'աշխատին բընակելի տուներու, կրթական հաստատութիւններու շինութեանց վրայ:

Նուպարաշէնի մէջ 100 նոր շինուող տուներէն 30ը ամբողջովին պատրաստ են, միւսները շինուած 35 տոկոսով: Մայիսի սկիզբը Նուպարաշէնի, Նոր Խարբերդի, Նոր Եւդոկիայի եւ այլ աւաններու մէջ պիտի բացուին մանկամսուրներ, մանկապարտէզներ, բաղնիքներ:

Ներգաղթող աշխատաւորութեան աւաններէն միայն Նոր Տիգրանակերտն է որ ելեկտրականութիւն չունի, բայց այս ամիս այս աւանն ալ ելեկտրականութիւն կը ստանայ:

Նուպարաշէնցիները անհամբեր կը սպասեն, որ ջրանցքին շինութիւնը աւարտի: Ջրանցքը պիտի ոռոգէ քանի մը հարիւր հեկտար դարերով անջրդի մնացած հող, ինչպէս եւ խմելու ջուր պիտի տայ աւանին: Մոսկուա այդ ջրանցքին շինութեան յատկացուցած է երեք միլիոն 200,000 րուբլի: Այդ ջրանցքը պիտի ունենայ 17 քիլոմեթր երկարութիւն եւ կ'անցնի դժուարամատոյց տեղերէ, գետին կիրճէն, սեպ սարալանջերէն: Ջրանցքը սկիզբ կ'առնէ Գառնիի աղբիւրներէն, որոնք ջրվէժ կը ձեւացնեն գեղատեսիլ սեպաձեւ ժայռերու վրայ: Ջրանցքին պողպատէ խողովակները դրուած են վեց քիլոմեթր տարածութեան վրայ եւ հողային աշխատանքներն աւարտած են արդէն: Կը յուսացուի շինութիւնը աւարտել յունիս 1ին, որպէսզի Նուպարաշէնը ջուր ստանայ օր առաջ:

Համեմատաբար դանդաղ կ'ընթանայ թատրոնին եւ հիւանդանոցին շինութիւնը: Թերութիւններ ունի Երեւան-Նուպարաշէն խճուղին:

Խորհ. Հայաստան կը գրէ թէ «Հոկին մէջ բոյն դրած հակայեղափոխական, տրոցկիստ-նացիոնալիստ տարրերը գիտակցաբար արգելք կը հանդիսանային աւաններու շինութեանց: Այժմ ժողովուրդին այդ ոխերիմ թշնամիները մերկացուած են եւ վտարուած (ԽՄԲ.— Կը նշանակէ աքսորուած: Ուրեմն Հայաստան դացող աշխատաւորներէն, Հոկի միւռոնը կըրող յառաջապահներէն ոմանք եւս վայելած են բոլշեւիկեան աքսորը եւ բանտը):

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

— o —

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ (Յառաջ).— Մայիս 1ին Սալ Ժան տ'Արքի մէջ տօնուեցաւ Կ. Խաչի օրը: Դժբախտաբար շատ մը հայրենակիցներ կը բացակայէին, պարզ այն պատճառով որ քաղաքապետութիւնն ալ նոյն երեկոյ բացօթեայ հանդէս մը սարքած էր քաղաքապետարանի ընդարձակ հրապարակին վրայ:

Երգչախումբի «Մեր հայրենիք» խմբերգէն վերջ, օրուան նախագահուհի Տիկ. Ռոմելա Պօղիկեան քանի մը խօսքով բացաւ հանդէսը: Արտասանութիւններ ըրին Օր. Ովսաննա Սէքայարեան՝ «Հայերուս Թուքը» (Գամառ-Քաթիպա), Օր. Հռիփսիմէ Մուրատեան՝ «Սասնոյ գինուոր»: Երկուքն ալ նորընծայ խաչուհիներ, առաջին անգամն է որ բեմի վրայ կ'երեւան եւ վարձատրուեցան ջերմ ծափերով: «Արփի»էն խնամուած արտասանութիւն մը ըրաւ փոքրիկն Մամբրէ Խաչատուրեան: Տիկ. Ա. Շանօեան գեղջկական քանի մը սիրուն կտորներ երգեց, որուն կ'ընկերանար Պ. Կարապետ Համալեան իր ջութակով: Ութ խաչուհիներ կարմիր, կապոյտ եւ նարնջագոյն թուղթերով պատրաստուած չրջազգեստներով հայ գեղջկական շուրջպար բռնեցին ընկերակցութեամբ ջութակի:

Օրուան բանախօսն էր Տիկ. Էլէն Բիւզանդ, որ կուռ ու չինիչ բանախօսութեամբ մագնիսացուց ներկաները: Մէկիկ մէկիկ թուեց Կ. Խաչի կատարած շինարար աշխատանքները եւ թելադրեց ամէնուն որ գան ու բոլորուին կանգնին այս մեծ կազմակերպութեան շուրջ, օգտակար հանդիսանալու համար թէ իրենց եւ թէ ազգին: «Ով որ կ'ուզէ իր տունը կանգուն պահել, պէտք է կանգուն պահէ նաեւ ազգին տունը, իսկ այդ կ'ըլլայ զօրաւոր միութիւններով եւ գերագոյն համերաշխութեամբ: Մենք համերաշխ ենք այն բոլոր կազմակերպութիւններուն հետ, որոնք կը գտնուին ազգային ուղիղ գետնի վրայ: Գթութիւնը չի ճանչնար ոչ կուսակցութիւն եւ ոչ ալ կառավարութիւն եւ տար կենդանի ապացոյցը տուած ենք արդէն Շիրակի աղէտեալներուն օգնելով:

Փոքրիկն Արշալոյս Սեդրակեան մեներգեց գեղեցիկ եւ յուզիչ կտոր մը, նուիրուած մեր պաշտելի եռագոյնին: Ցետոյ տեղի ունեցաւ վիճակախաղ եւ ներկայացուեցաւ ծիծաղաշարժ գաւեշտ մը՝ «Աղահ վաճառականը»: Գիշերուան ժամը 11.30ին հանդէսը վերջացաւ:

Հարզանցի

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԱՍՏԱՓԱՂԱՐՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

— . —

Անցեալ կիրակի կէս օրէ վերջ տեղի ունեցաւ Աստափաղարցիներու տարեկան մեծ պարահանդէսը:

Հակառակ արեւաշող օդին, Վիքթոր Հիւկոյի ընդարձակ սրահը ժամը 18էն վերջ սկսաւ լեցուիլ եւ հետզհետէ բազմութիւնը ստուարացաւ, մտահոգութեան մատնելով վարչութիւնը որ ստիպուած յարակից սրահ մը եւս իր տրամադրութեան տակ դրաւ, դոհացնելու համար բազմութիւնը:

Գեղարուեստական բաժինը սկսաւ երբ արժանթինեան նուագախումբը ժամ մը դադար ըրաւ: Հանդէսին նախագահը երկու խօսքով բացատրեց Միութեան նպատակը ու ջերմագին շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր հայրենակիցներուն եւ բարեկամներուն, որոնք եկած էին քաջալերելու սոյն բարենպատակ ձեռնարկը: Ապա փոքրիկն Ալիս Պոյաճեան թիթեռնիկի մը նման սրահ մտաւ իր քնքուշիկ ոստոստումներով: Տիկին մը քաղցր եւեւէջներով երգեց երկու հայկական երգեր: Իսկ բազմութեան մէջէն երգիչ պարոն մը սրտաբուխ երկու երգերով հայրենի յոյզեր արթնցուց:

Փոքրիկն Անժէլ Նիզամեան մեծ յաջողութեամբ դաշնակի վրայ նուագեց ընտիր կտորներ: Ցետոյ տեղի ունեցաւ զգայուն արտասանութիւն մը Սիամանթոյէն: Իսկ Կարլօ Քանթի (Քանթարճեան) իր սիրայօժար մասնակցութիւնը բերաւ կեղծելով Վահրամ Փափազեանը, Համլէթի դերին մէջ:

Եւրոպական պարերու ընթացքին ծիծաղաշարժ կատակաբան Գրիգոր Խաչերեան քրքիջներ խլեց իր զուարճալից խաղերով: Ցետոյ ցոյց տրուեցան Աստափաղարի տասը նկարները՝ որոնց մէջէն յիշատակութեան արժանի էին հայկական մեծ փողոցը, Գառաղաչըլքը, Զառք գետին ջրաբաշխական կայանը, երկաթուղիի կայարանը, Ցուստիանոս կայսեր երկարաձիգ կամուրջը եւն.: Ասոնց իւրաքանչիւրը արթնցուց անմոռանալի յիշատակներ:

Համակրական ջերմ մթնոլորտի մը տակ եւ վայելուչ կարգապահութեամբ պարահանդէսը փակուեցաւ ժամը 24.30ին: Հանդէսին բարոյական եւ նիւթական յաջողութիւնը պատիւ կը բերէ Աստափաղարի Հայր. Միութեան:

Եթէ այդ պատկերները ցոյց տալով օտարի մը, պատմէին թէ մօտ 20,000 Հայեր կը շէնցնէին այդ քաղաքը եւ այսօր ամէն բան ոչնչացած է, պիտի հարցնէ թէ հրաբո՞ւխ մը պայթեցաւ:

Բիւզանդ

ՄԱՄՈՒԼ

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ... ՈՃՂԱԽՏ

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կ'ողբայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (1 մայիս).

— «Ճշմարիտ նահատակ մըն է մեր «Մեծասքանչ»ը: Ցաւիտենական չարչարեալ մը, զոր կարելի է ամէն վայրկեան եւ ամէն կերպով խոշտանգել, վիրաւորել եւ մեռցնել, առանց ամենադոյզն պատասխանատուութեան կամ խղճահարութեան զգացումը ունենալու:

Հայ լեզուին յատուկ երեւոյթ մըն է սակայն, մասնաւորապէս, որովհետեւ չենք կարծեր, որ ուրիշներ ալ, իրենց մայրենի լեզուին հանդէպ այսքան մեղապարտ անփութութիւն մը կրնան ցոյց տալ: Վասնզի հայերէնը, դժբախտաբար դարձած է լեզու մը, զոր կարելի է խօսիլ բազմաթիւ օտար եւ մանաւանդ թրքական բառեր գործածելով կամ գրել՝ առանց ուղղագրական կամ քերականական տարրական կանոնները գիտնալու:

Կը տեսնենք օտար գիրքեր եւ թերթեր, որոնց մէջ լեզուական ոճիրներ բնաւ չկան: Օտար գրողը,— գրագէտ, խմբագիր կամ թարգմանիչ, իր վարկին արժանի բծախնդրութեամբ կը կոկէ իր գրածները, կը գրէ այնքան սահուն եւ մաքուր, որ իր կարդացած լեզուին քիչ թէ շատ տեղեակ ընթերցողին աչքերը, խորտուբորտ կոշտերու եւ «ցուցանք»ներու վրայէն ցատկելու կամ անոնց առջեւը կանգ առնելու հարկադրանքին տակ չեն գտնուիր:

Մեր մէջ, սակայն, մատի վրայ համրուող բացառութիւններ են այս բծախնդրութեան տէր գրողներ: Հայ գիրքը եւ մասնաւորաբար հայ թերթը ցանկապատէ եւ պահապանէ զուրկ արտ մըն է, ուր կարելի է տուն-տեղ ըլլալ, առանց ո եւ է մէկուն բան հարցնելու: Սակաւաթիւ գիտցողներու եւ արժանի բծախնդրութեամբ գրողներու կողքին մեծ թիւ մը կը կազմեն, դժբախտաբար, լեզուական միջակ ծանօթութեանց տէր մտաւորականներն ու նոյնիսկ բնաւ բան չգիտցողները, որոնք սակայն յօդուածներ կը ստորագրեն կամ թարգմանութիւններ կը կատարեն: Գիրքեր եւ թերթեր ունինք, որոնց ընթերցումը պարզապէս սրտխառնուք կը պատճառէ: Խաչուած ու նահատակուած է «Մեծասքանչ»ը անոնց մէջ: Մեր գեղեցկահիւս, գոհարազարդ ու հարսի մը պէս պճնուած լեզուն մնացած է գարշելի ոճիրներու մէջ: Գրողը չի խորշիր — որովհետեւ զուրկ է այդ զգայնութենէն — բայց կը խորշեցնէ ընթերցողը:

Տգիտութի՞ւն,— ի հարկէ: Այդ է հիմնական պատճառը: Բայց նոյնքան հիմ ունի նաեւ այն միւսը, որ յանցապարտ անհոգութիւն է, սորվիլ չուզելը, «հասկցողը ո՞վ է»ի հոգեբանութիւնը: Թերթը, վէպը, պատմուածքը կը հրատարակուին, կը խորհին այդպիսիները, հասարակութեան մը համար, որուն 80 — 90 առ հարիւրը կիսագրագէտ է եւ գաղափարը չունի լեզուական կանոններու եւ նրբութեանց մասին: Ինչ որ տաս անոր՝ կը կարդայ, առանց լեզուական տեսակէտով քննական բովէ անցընելու իր կարդացածը: Ընթերցողներու մեծ մասին համար նոյնն է, եթէ «Ջղջիկ»ը «չ»ով գրես կամ չփնտռես «չբերէր»ին եւ «չի բերեր»ին քերականական տարբերութիւնը: Հասկցո՞ղը ով է: Հաշուի չառնուելիք փոքրամասնութիւն են հասկցողները, որոնք, գիրք կամ թերթ սպառողներու բազմութեան մէջ, նկատառման արժանի տարր չեն:

Այս մտայնութիւնն է, ահաւասիկ, որ անփութութեան, ծուլութեան եւ բան չսորվելու վարժեցուցած է մեր գրողներէն շատերը: Եւ այդ է որ կ'եղծանէ մեր «Մեծասքանչ»ին դէմքն ու հրապոյրը, շատ մը պարագաներու տակ դարձնելով զայն այլանդակօրէն անճանաչելի:

Բառին փոխաբերական առումով, իրական ոճրախտ մըն է որ վարակած է այսօր Արմէններու անտէր լեզուն: Քիչերն են որ զայն մաքուր պահելու մտահոգութիւնը ունին: Քիչերն են որ կըզգան անոր ամենօրեայ նահատակութեան ողբերգութիւնը եւ կը տառապին: Գրող-կարդացողներու մեծ մասը անտարբեր է, վասնզի չունի այդ հոգեկոյզ զգայնութիւնը: Ու չարիքը կը շարունակուի սանձարձակ, հակառակ եղած յաճախակի ցուցմունքներու եւ պահանջէ մը աւելի պաղատանքի մը բնոյթը ունեցող թելադրութեանց եւ կոչերու:

Ո՞վ է լսողը ...

Ո՞վ է պժգացողը այն մակաբոյծ ու գարշելի միջատներէն, որոնք մեր «Մեծասքանչ»ի դրախտային գեղեցկութիւնը կը խամրեցնեն աղտ ու անարգել ...»:

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

— Է, Օհաննէս, ըսէ տեսնենք, գիւղին մէջ ի՞նչ կայ չկայ. Գործադիրը մեր նամակը չստացա՞ւ, — հարցուց Պիծան:

— Էս օր, կէս օր չեղած, յանկարծ մեր գիւղը պաշարուեցաւ: Պաշարողները վաթսուն զինուոր կը լինէին իրենց սպաներով միասին: Անոնց կ'առաջնորդէր Ռստանցի Փոլիս Սալիհ բէկը, որ շատ լաւ հայերէն կը խօսի: Շարժուելու ժամանակ չունեցանք: Զօրքը գիւղի մէջ լեցուած՝ չձգեցին, որ մարդ տնէ դուրս գայ: Այնպէս որ խապար չունէինք թէ ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ դրացիի տան մէջ: Մէկ ալ մեր տունը մտան զապիթ մը եւ վեց զինուորներ: Ալ ի՞նչ ըսեմ, այնքան ծեծեցին, որ շարժելու կարողութիւն չմնաց վրաս: «Անհաւատ շուն», կ'ըսէին, «գեղի զէնքերը ո՞ւր պահած էք»: Մէկ բերան ուրացայ: Ըսի որ գեղին մէջ զէնք չունինք: Բայց խօսքս հաւատացողը ո՞վ: Մեր տնէն ելան՝ մտան դրացի Սողոյի տունը: Առտուան դուշմանիս քաշել չտայ անոր քաշածը... տանը նամուսն ալ չըմնաց ... ան շուն Սալիհ բէկը շատ անոր կնկանը աչք տնկած էր.. Որ մէկը պատմեմ... Որ սկսաւ մթնիլ՝ ճահիլ հարսներն ու աղջիկները գեղէն փախցուցինք Նորգիւղ: Եամման զուլում է... Հիմա բէսի տունը հաւաքուած են: Խեղճ մարդու տղաքները ձեռքերը կապած՝ ախոռը նետեցին, աղբերու մէջ: Գեղէն վեց ուրիշներ ալ կապուած են, երեքը Գործադիրի անդամներ... Փառք Աստուծու, գեղին մէջ գեւ վաստակութիւն չեղաւ: Օխտը բռնուածներն ալ լուսը բացուելուն՝ Ռստան պիտի տանին... Ուրիշ գեղերէ աւելի վատ խապարներ կուգան...

— Ախալանքի մասին բան մը լսեցի՞ք, — հարցուց վարդապետը:

— Վայ էդ դո՞ւն ես, Հայր Սուրբ, — վարդապետի ձայնէն ճանչնալով ըսաւ Յովհաննէսը,— մեռնիմ սուրբ կարգիդ, Ախալանքէն խապար չունիմ: Լսողաց իմացայ, որ հոն ալ զօրք կայ, Ալթամարի կղզին ալ զօրք ելած է. երկու կէմի ալ կղզիի առջեւ պատրաստ կը սպասեն: Հայր Սուրբ, ազգի տունը քանդողին տունը քանդուի... Քաղաքի մասին ալ եաման բաներ կը պատմեն... Իրա՞ւ է, կ'ըսեն, պարոն Լեւոնը մեր կողմերն է: Եարապ, էլ ո՞ր օրուան կը սպասէ, դանակը ոսկորին հասաւ...

— Ժողովուրդը ի՞նչ կը մտածէ, — հարցուց Պիծան:

— Ի՞նչ պիտի մտածէ, ոնց որ աւերուած հաւնոցի հաւեր... ամէնքը դըլուխնին կորսնցուցած.. էս ի՞նչ զուլում էր որ եկաւ... Հա, քիչ մնաց մոռնայի՝ էս գիշեր Կտուց Անապատէն կէմի մը եկաւ. Գործադիրի մարդիկը ձերբակալուած՝ ինծի խապար տուին: Գնացի:

Տեսնեմ՝ կէմիի մէջ պարոն Գէորգն է, Սարգիսը, Հրայրը, Պարմաղըզ Կարօն, երեք ալ ուրիշ զինուորներ, որոնց անունները չեմ գիտեր: Կ'ըսեն «Մոխրաբերդ պիտի երթանք»:

«Աման, կ'ըսեմ, գեղը լեցուն զօրք է, մեր գիւղը կ'աւերի, Սուրբ Թովմա գնացէք»: Նաւավարներն ալ թէ՝ «լուսը կը բացուի՝ տեղ չհասած, վերջը դէչ կը լինի»:

Ճար չկար. տեղ մը գտնելու էի: Գեղ մտցնել չէի կրնար, մէկ ալ որ գիւղացիք կը հակառակէին...

— Հիմա ո՞ւր տեղ են,— անհամբերութեամբ Յովհաննէսի խօսքը կտրեց Պիծան:

— Հա, մտածեցի որ տանիմ մեր մարագը: Ցերեկով զօրքը արդէն անբերն ու մարագները տակնուվրայ ըրած էր, մէկ մըն ալ չէր երթար խուզարկելու ...

— Ուրեմն, հիմա քու մարագի մէ՞ջ են...

— Հա, մարագս ճամբայէ հեռու է, գիւղէն ալ հեռու:

Գեղին մէջ մարդ չի գիտեր անոնց հոն գտնուելու մասին ...

— Իսկ մե՞ր մասին ...

— Ինձմէ զատ մարդ խապար չունի:

— Շատ լաւ, Յովհաննէս: Հիմա մեզ անոնց քով կրնա՞ս տանիլ: Էս տեղը ճամբու վրայ է, եթէ մէկը ներս մտնայ ...

— Տանիլը կը տանիմ,— տատամսելով պատասխանեց Յովհաննէսը,— բայց վայ թէ զինուոր մը տեսնէ ...

— Բայց հոս ալ չենք կրնար մնալ: Ճամբու վրայ որ տեսնուինք՝ կռիւը կը փրթի,— համոզիչ ձեւով մը խօսեցաւ Պիծան:

— Հա, աս ալ չիտակ է,— ու Յովհաննէսը մէկ մը դռնէն դուրս նայելով, երբ ապահովուեցաւ, որ դեռ լոյսը չէր բացուած, աւելցուց,— Որ այդպէս է, տէ շուտ շարժեցէք. ժամանակ չունինք կորսնցնելիք: Ես ու Մակարը առջեւէն կ'երթանք, դուք ալ իրարու ետեւէ դուրս ելէք: Աստուծով առանց տեսնուելու կ'անցնինք ... Մէկ գլուխ ունիմ, ան ալ ազգին ղուրպան թող լինի:

✕

— Պատմէ, պատմէ՝ լսենք, Գէորգ, ինչ որ պատահեցաւ Թիմարի շրջանի մէջ:

— Էհ, ի՞նչ պատմեմ, Պիծա, պատմելիք մնա՞ց որ: Կտուց Անապատն էի, տղոց մօտ: Մէկ ալ նամակ մը ստացայ. Կայծակը կը գրէր, որ անմիջապէս Ալիւր իրեն քովը երթամ, շատ կարեւոր խնդրի մը համար: Կարօն ու Հրայրը երեք զինուորներով կը ձգեմ կղզին, որ իրենց գործը շարունակեն, ու միայն Սարգսի հետ ճամբայ կ'ելլեմ, բոլորովին անդիտակ քաղաքի պատահարներէն: Երբ լուսաբացին Ալիւր կը հասնինք, վանքի տան մէջ հաւաքուած կը գտնենք Կայծակը, տեղական Գործադիրի անդամներէն Տիգրանը, Աբիսողոմը, Սարգիսը՝ ուրիշ մէկ երկու կամաւորներու հետ: Անմիջապէս գլխի կ'իյնամ որ շատ ծանրակշիռ դէպք մը պատահած լինելու է: Բոլորը ընկճըւած էին, կարծես իրենք զիրենք կորսնցուցած լինէին, ծովը ինկողի նըման: Կայծակը քանի մը խօսքով կը պատմէ քաղաքի մէջ իրարու յաջորդող դէպքերը, մեր պահեստներու կառավարութեան ձեռք անցնիլը, բազմաթիւ ընկերներու ձերբակալուիլը, եւ Էրզրումէն մեծ թուով զօրք գալը: Թիմարի դաւառին մէջ այնպիսի շփոթ մը, սարսափ մը կը տիրէր, գիւղացիք այն աստիճան բարոյալքուած էին, որ յօժարութեամբ ունեցած զէնքերնին կը յանձնէին կառավարութեան, եթէ միայն խուզարկութիւններն ու ձերբակալութիւնները վերջ մը ունենային, որ ծեծն ու բռնութիւնները դադրէին շրջանին մէջ:

— Որքա՞ն զօրք կար Թիմարի մէջ, հարցուց Պիծան:

Լեւոնը ցրուած ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր Գէորգի պատմութեանը, կարծես անկարող վերջնականօրէն հաշտուելու կատարուած եղելութեան հետ:

— Եղած զօրքը թէեւ թուով շատ չէին՝ բայց խուզարկութիւնը շատ լաւ կազմակերպուած էր:

Թուրքերը գլխաւոր նպատակ մը կը հետապնդէին՝ սարսափեցնել, խուճապի մատնել հայ ժողովուրդը, եւ իրօք նպատակին հասած էին: Այդ պայմաններու մէջ, մեզ ուրիշ բան չէր մնար ընել, եթէ ոչ գիւղերը անցնիլ, մեր ներկայութեամբ ժողովրդի տրամադրութիւնը բարձրացնել, բայց մանաւանդ խմբական զէնքերը հաւաքել ու թաղցնել ապահով վայրերու մէջ:

Երկու խումբի բաժնուած՝ գիւղէ անցանք: Հաւաքեցինք՝ ինչ որ մնացած էր զէնքերէն:

Փախստական երիտասարդներ՝ լսելով մեր խմբի մասին՝ եկան միացան մեզ: Երէկ չէ առջի օր, Սարգսի հետ անցանք Կտուց Անապատը՝ դաղտնի արհեստանոցի աշխատանքը դադրեցնելու եւ հոն գտնուող ընկերները վերցնելով վերադառնալու Ալիւր:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

սատուածային իրաւունք մը հաստատուի: «Բառերս կշռելով կ'ըսեմ թէ անհանդուրժելի է որ բանուոր մը աշխատանք չկարենայ գտնել պարզապէս Աշխատանքի Դաշնակցութեան անդամ չըլլալուն համար: Ասիկա պիտի նշանակէր 300 տարի ետ երթալ եւ աշխատանքի փաշական ըմբռնումը հաստատել: Մեծամասնութիւնը կուզէ՞ որ յաջողի կառավարութեան ձեռնարկած փորձը: Եթէ այո, այն ատեն պէտք չէ կառավարութենէն պահանջէ այն ինչ որ չի կրնար տալ: Պատշաճ չէ այլուր խոստանալ այն ինչ որ կարելի է կատարել այս ժողովին մէջ: Պէտք է բացորոշապէս ըսել թէ չենք կրնար տասը միլիոն ֆրանք ճարել մեծ շինութեանց համար: Հարկ է սահմանել գիծ մը ուրկէ անդին կարելի չէ անցնիլ: Ճնշումները անհանդուրժելի են: Եթէ կ'ուզենք յաջողիլ, պէտք է ունենանք հաւաքական կամք, հեղինակութիւն եւ իմաստութիւն»:

Համայնավար կուսակցութեան ներկայացուցիչը նորէն պնդեց իր տեսակէտին վրայ, մասնաւորապէս ստիպողական գտնելով ծեր բանուորներու հանգստեան թոշակը, ինչպէս եւ Լա Ռօքի, Տորիոյի բանադրութիւնը: Բայց եւ այնպէս, վստահութեան բանաձեւը ստորագրողներէն մէկն ալ ինքն էր:

Եգիպտոսի «Քափիթիւլասիօն»ները վերջացան

Չորս շաբթուան բանակցութիւններէ վերջ, շաբաթ, 8 մայիս, Մոնթրէօյի մէջ ստորագրուեցաւ պայմանագիր մը, որով կը ջնջուին օտարներու առանձնաշնորհները (քափիթիւլասիօն): Այս առանձնաշնորհեալ դրութիւնը կը տիրէր ԺԶ. դարէն ի վեր:

Փակման հանդիսաւոր նիստը տեղի ունեցաւ ճիշդ այն դահլիճին մէջ ուր անցեալ տարի Թուրքիա նոր իրաւունքներ կը ստանար Նեղուցներու պաշտպանութեան եւ ամրապնդման մասին: Սրահը առատօրէն զարդարուած էր կարմիր եւ ճերմակ ծաղիկներով: Պայտաձեւ սեղանի մը շուրջը նստած էին 18 պետութեանց ներկայացուցիչները: Բացման ճառը խօսեցաւ Եգիպտոսի ներկայացուցիչը, Նահաս փաշա, սահուն ֆրանսերէնով մը եւ գոհունակութիւն յայտնեց Եգիպտոսի վերջնական անկախութեան համար: Յանուն ֆրանսական պատուիրակութեան խօսեցաւ Պ. Թէսան, յայտարարելով թէ Ֆրանսա հաճութեամբ կը հրաժարի ժամանակը անցած վարչաձեւէ մը զոր ինքն իսկ յօրինած էր: Այնուհետեւ Եգիպտոս ամբողջովին կը վերստանայ իր իրաւունքները: Յետոյ կարգով խօսեցան միւս պետութեանց ներկայացուցիչները: Զուիցերիոյ նախագահը խօսք առնելով իբրեւ ժողովին պատուակալ նախագահ, շնորհաւորեց Եգիպտոսը: Յետոյ քարտուղարը պատուիրակութեանց պետերուն ստորագրել տուաւ համաձայնութիւնը, որ կը բաղկանայ հետեւեալ թուղթերէն.— «Քափիթիւլասիօն»ները ջնջող պայմանագիրը, 16 էջ, անգլերէն եւ ֆրանսերէն,— կանոնագիր մը որուն համաձայն խառն դատարանները պիտի շարունակուին փոխանցման շրջանի մը համար, 1937 հոկտեմբեր 15էն մինչեւ 1948 հոկտեմբեր 14 եւ վերջնական դաշնագիրը:

Կայսրութեան տարեդարձը Հռոմի մէջ

Կիրակի օր Հռոմի մէջ տօնուեցաւ կայսրութեան առաջին տարեդարձը: Ամբողջ քաղաքը դրօշազարդուած էր: Գաւառներէն ահագին բազմութիւն մը խուժած էր դէպի մայրաքաղաք: Պանդոկներուն մէջ տեղ չէր մնացած եւ հազարաւոր մարդիկ հրապարակներու, պարտէզներու եւ փողոցներու մէջ անցուցած էին գիշերը: Սինէմաները բաց մնացին մինչեւ ժամը 2, իսկ սրճարանները՝ մինչեւ առտու: 300,000 տոմսակ բաժնուած էր մեծ զօրահանդէսին համար, որ սկսաւ ժամը 9.30ին եւ տեւեց լման չորս ժամ: Ներկայ էին թագաւորը եւ թագուհին, Մուսոլինի, նախարարները, դեսպանները եւն.: Զօրահանդէսին կը մասնակցէին 44,000 զինուորներ, ներկայացնելով բոլոր զօրագունդերը, Եթովպիայի ասքարիներէն մինչեւ Լիբիոյ սփահիները, ինչպէս եւ ամէնէն արդիական զէնքերը, հրասայլերը եւ թնդանօթները: Անհամար բազմութիւն մը հռոմէական ողջոյն կուտար ճամբուն վրայ: Թափօրին գլուխը կը գտնուէին մարաջախտներ Պատոլյիօ եւ Տէ Պոնօ:

Մուսոլինի այս առթիւ ալ ճառ մը խօսելով Վենետիկի պալատին պատշգամէն, յայտարարեց.

— «Հռոմէական նոր կայսրութեան առաջին տարեդարձին տօնակատարութիւնը կը բխի արդար հպարտութենէ մը, փառքի, ուժի եւ խաղաղութեան երրեակ դրօշին տակ: Խաղաղութիւն մեզի եւ ամէնուն համար: Ամէնուն համար՝ եթէ կ'ուզեն եւ եթէ կը լսեն ժողովուրդին խոր գիտակցութենէն եւ հոգիէն բխած պղդարարութիւնը: Մեզի համար՝ որ կ'ուզենք ափրիկեան հողին վրայ գլուխ հանել իտալական քաղաքակրթութեան հազարամեայ առաքելութիւնը, ի հարկին խորտակելով բոլոր ներկայ եւ ապագայ խոչընդոտները»:

Ժան տ'Արքի փառատօնութիւնը

Կիրակի օր մեծ խանդավառութեամբ տօնուեցաւ Ժան տ'Արքի յիշատակը, Փարիզի եւ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: Կառավարութիւնը արգիլած էր աւանդական թափօրները, ի նախատեսութիւն խռովութեանց: Փարիզի մէջ, Փիրամիտի հրապարակին վրայ, 150 — 200 հոգիէ խումբեր ազգ. հերոսուհին պանծացուցին խոնարհելով անոր յիշատակարանին առջեւ եւ ծաղիկներ դնելով: Բազմութեան մէջ կ'երեւար նաեւ զնդ. տը լա Ռօք: Կառավարութիւնն ալ պաշտօնապէս կը մասնակցէր եւ աւանդական զօրահանդէսը կատարուեցաւ մեծ շուքով: Կառավարութեան կողմէ ներկայ էին ազգ. պաշտպանութեան եւ ներքին գործերու նախարարները: Պաշտօնական արարողութենէն վերջ, ժողովուրդը եւ անհամար պատուիրակութիւններ իրենց յարգանքը յայտնեցին ամբողջ չորս ժամ: Աջակողմեան թերթերը կ'ըսեն թէ Փարիզը երբեք այսքան խանդավառութեամբ տօնած չէր Ժան տ'Արքի տօնը:

Գաւառներու մէջ ալ բարեկարգութեամբ անցաւ տօնակատարութիւնը: Միայն Թուլուզի մէջ ընդհարումներ պատահեցան Ժողովրդական Ճակատի կուսակիցներուն եւ արքայականներուն, Լա Ռօքի կամ Տորիոյի համակիրներուն միջեւ: Առաջին լուրերու համաձայն, 50 հոգի վիրաւորուած էին, բայց նահանգապետը փութաց յայտնել թէ եղածը անկարեւոր ընդհարում մըն է եւ թէ չորս հոգի ձերբակալուելէ վերջ ազատ արձակուեցան:

Թերթ մը կ'ըսէ թէ 200 քիլօ ծաղիկ սպառած է միայն Փարիզի մէջ:

Թագադրութեան թափօրին վերջին «փորձը»

Կիրակի օր տեղի ունեցաւ Անգլիոյ թագաւորին թագադրութեան թափօրին վերջին «փորձը»: Արարողութեան կը մասնակցէին մօտ մէկ միլիոն հանդիսատեսներ, ինչպէս եւ պատուիրակութիւններ աշխարհի բոլոր երկիրներէն եւ բրիտանական կայսրութեան բոլոր մասերէն: Աննկարագրելի խանդավառութիւն կը տիրէր, հակառակ հանրակառքերու գործադուլին որ դեռ չէ վերջացած:

Բուն թագադրութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը, չորեքշաբթի, 12 մայիս: Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսին արտօնութեամբ, յանուն հայ. եկեղեցւոյ ներկայ պիտի ըլլայ Լոնտոնի հոգեւոր հովիւ, Մեսրոպ քահանայ,

Վաղուան թիւով ընդարձակ թղթակցութիւն մը Լոնտոնի մեր աշխատակիցէն՝ այս պատմական արարողութեան մասին:

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Վերջին լուրերու համաձայն, Սպանիոյ ապստամբները գրաւելով շատ կարեւոր դիրք մը, հասած են Պիլպաօ քաղաքի կեդրոնացեալ բանակավայրին մօտ: Կը մնան միայն ցած լեռներ, քաղաք մտնելու համար: Քաղաքին բանալին՝ Սոլլուպէն գրաւելու համար, զօր. Մոլա 50 օդանաւեր արձակելով, հրձիգ ռումբեր նետած եւ կրակի տուած է շրջակայ անտառները:

Միւս կողմէ կռիւները կը շարունակուին Քաթալոնիոյ շրջանին մէջ:

—•—

ՊԱՂՏԱՏԷՆ կը հեռագրեն թէ դաւադրութիւն մը երեւան հանուեցաւ: Քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, դաւադիրները ծրագրեր էին ապստամբութիւն մը սարքել Միջին Եփրատի ցեղերուն մէջ:

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Պրօպականտի Յանձնախումբի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի ժողովները եւ բանախօսութիւնները

«ԱԿՆՈՒՆԻ» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը 12 մայիս չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, սովորական տեղը:
Կը դասախօսէ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

«ՌՈՍՏՈՄ», «ԻՇԽԱՆ» ենթակոմիտէներու, Վահագն եւ Թաթուլ խումբերու դասախօսութիւնը՝ 13 մայիս հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, Շահրիկեան սրահին մէջ: Կը դասախօսէ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

«ՔԵՌԻ» խումբի կազմակերպած հրապարակային բանախօսութիւնը մասնակցութեամբ Նիկոլ-Դուման խումբի, տեղի պիտի ունենայ 16 մայիս կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 2,30ին: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:
Կը խօսի ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի բոլոր խումբերու եւ ենթակոմիտէներու կողմէ մեր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնենք՝ ընկեր ԽԱՉԻԿ ԴԱՒԻԹԵԱՆԻ (Քեռի) դառնաղէտ մահուան առթիւ՝ իր այրիին եւ պարագաներուն:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէ

×

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ ԺԷՌՈՄԻ (Մարսէյլ) «Վրէժ» խումբը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. բժիշկ Յ. Սիլիհիսարեանի եւ պարագաներուն իր քեռայրին՝ Յ. ԹԱՀՏԱԼԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

×

Մարսէյլի Ջօրճ Տուրուբեանի Նահանգ. Հայր. Միութեան մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Այրի Տիկ. Վարսենիկ Դաւիթեանի եւ պարագաներուն, իր ամուսնոյն՝ հայրենակից ԽԱՉԻԿ ԴԱՒԻԹԵԱՆԻ (Քեռի) դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Զ. Ռ. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղս շնորհակալութիւն կը յայտնէ մեր սիրելի եղբօր Պ. Ա. Ֆ. Մելքոնեանի որ օգտակար եղաւ ձայնագիրներ ղրկելով մեզի:

Վարչութիւն

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«Հայ Արծիւ» ակումբը իր անդամներուն զարգացման համար կազմակերպած է շաբաթական դասախօսութիւններ ծանօթ մտաւորականներու կողմէ:

Առաջին դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 15 մայիս, շաբաթ իրիկուն ժամը 21էն 22.30, իր կեդրոնատեղին՝ 22, Rue Richer, Փարիզ: Պիտի դասախօսէ Պ. Կ. Ց. Բասմաջեան նիւթ՝ «Հայ ազգին ծագումը»: Դասախօսութենէ վերջ պար մինչեւ կէս գիշեր:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

6 - 30 ապրիլ

ՏԷՍԻՆ, Գործ.— 265:
ՏԷՍԻՆ, Մ. Պար.— 35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Տիկ. Ար.— 35:
ՊՈՒԼՎԱՐ OSSO, Գործ.— 432,40:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 810:
ՆԻՍ, Գ. Խ.— 70:
ՔՈՒՐՆԷՎ, Գալ.— 35:
ՔՐԻՄԻԷՕ, Ա. Պ.— 50:
ՓԻԷՐՖԷՕ, Յ. Վ.— 50:
ՕՊԸՆԱ, Ն. Հ.— 35:
ՓԱՎԻՅԵՈՆ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Գէոր.— 35:
ԹՈՒՌ, Խ. Մ.— 35:
ՓԱՎԻՅԵՈՆ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Ա. Գ.— 35:
ՆԻՍ, Իշխ. Ա.— 35:
ՓՈՆ ՖԱՎԻԷ, Պ. Մ.— 140:
ԿՐԷՍԸԼԻ, Հ. Նոտ. Եղբ.— 35:
ՓԱՐԻԶ (20), Ա. Գն.— 35:
ՇԱՎԻԼ, Կղ. Օհ.— 35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ժամկ.— 100:
ՓԱՐԻԶ (9), Ա. Փ.— 70:
ՆԻՍ, Պ. Պ.— 140:
ՎԻԷՆ, Մ. Մ.— 140:
ՄՈՆԹԱՐԺԻ, Զոմ.— 175:
ՎԻԼՖՐԱՆՇ, Ռում.— 100:
ՃԱՐԱՊԼՈՒՍ, Մ. Պ.— 70:
ՍԷՆ ՄԱՐԹԷՆ ՔՐՕ, Ա. Թոր.— 35:
ՇԱՎԻԼ, Հ. Տ.— 140:
ՊՕՄՈՆ, Գործ.— 202.85:
ՊՈՐԸՓԵՌ, Հ. Ա.— 35:
ՓԱՐԻԶ, Ուրֆ.— 35:
ՊՈՍԹԸՆ, Հ. Ա.— 9 տոլար:
ՊԱՍՐԱ, Ար. Մ.— 10 շիլլին:
ՄԵԿՆԵՍ, Պող.— 245:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Գ. տարի, թիւ 31 (Ապրիլ)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Ինչ որ պէտք է գիտնալ հիւծախտի մասին (Տոքթ. Բ. Նազարեան).— Հիւանդութեանց ազդեցութիւնը աչքերուն վրայ (Տոքթ. Յ. Տէր Դաւթեան).— Տզրուկ փակցնել (Տոքթ. Շ. Այվազեան).— Վիրաբուժութեան հրաշքները (Տոքթ. Գ. Ալթունեան).— Խորհուրդներ յղի կիներուն (Ֆրանս. Մանկապաշտպան Ընկերութիւն).— Առողջապահական գիտելիքներ:

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— Ֆրանսա 25 ֆրանք, արտասահման՝ 30 եւ 35 ֆրանք: Դիմել Dr. Ch. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, Paris.

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅ ՆՈՒԱԳԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒՆ

Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ կան քանի մը հարիւր հայ ընտանիքներ, որոնց շատերը ունին իրենց տուներում վիքտրոլ ելեկտրոլեր: Բայց հեռու ըլլալով հայ գաղութներու կեդրոնից զրկուած են հայ փլաքներու միջոցով լսել հայերէն երգը:

Ուստի ով որ կ'ուզէ քանի մը հարիւր հայերէն փլաքներ ծախել, թող գրէ ինծի հայերէն նորագոյն պլասթինքաներու ճոխ քաթալոկը:

Կարելի է հինգ պլաստինքա լաւերից որպէս նմոյշ Ծանխայ հօնկքօնկ պանքի վրայ ուղարկել (5 հատ իհամար մաքս չեն վերցներ) փոխարժէքը կը ճարելով նմոյշը կը ստանամ:

Իսկ ձեռնտու ըլլալուն մեծ ապսպրանքը կը ստանանք Տայրէն որ ազատ մաքսի քաղաք է, ուրկէց կը ղրկենք զանազան քաղաքներ: Իմ հասցէն է. M. Tatzian, 23, Naniwadori, confectionery Ararat, Mukden (Manchudiko).

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Էրպաացի (Թոգաթի շրջան) Տիկ. Կիւլինայ Մսըրեան եւ Փերրոն Մահտեսի Մանուկեան կը փնտռեն իրենց եղբօր՝ Հաճի Մանուկի զաւակները՝ Արմենակ եւ Սիրանոյշ Հաճի Մանուկեան, որոնք 15 տարի առաջ (17 եւ 15 տարեկան) տեսնուած են Մալաթիոյ Քիւրտերուն քով եւ Հալէպ փախչելու մտադրութիւն ունեցած են: Իրենց մօր անունն է՝ Վարդուհի, մեծհօր անուն՝ Հաճի Գէորգ:

Կը փնտռուի նաեւ իրենց քոյրը Եղսան՝ եւ անոր զաւակները Փերուզիկ, Միհրան եւ Գրիգորիկ Քէշիշեան, որոնք 1922ին, 10, 6 եւ 3 տարեկան էին: Իրենց հօր անունը՝ Յովհաննէս Քէշիշեան:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Madame Gulina Messerian, 11, Rue Quatorze Cantons, Valence (Drôme), France:

×

Մարզուանցի Հաւուտողեան Յակոբին աղջիկը Ազատի (բուն մականունը Թորոսեան) կը փնտռէ իր եղբայրները Օհաննէս, Նշան, Տիգրան եւ Միսաք, ինչպէս նաեւ իր հօրեղբօր որդիները՝ Արմենակ, Մեսրոպ, Միհրան, Սամուէլ եւ Ռուբէն: Հօրեղբօր որդիները մեծ պատերազմէն առաջ Ամերիկա գացած էին եւ այժմ հոն կը գտնուին: Կը խնդրուի իրենց հասցէն իմացնել Ազատի Շիրվանեանի, 23, Rue Danton, Issy les Moulinaux, (Seine) France:

Կը խնդրուի Ամերիկայի հայ թերթերէն արտատպել:

×

Կը փնտռուի Տիվրիկի Արմուտլու գիւղացի Վահան Յակոբեան (կամ Խուտիկեան): Հօր անունը՝ Գէորգ, մօր անունը Ոսկի:

Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պ. Եղիա Յակոբեանի, 50, Rue Mirabeau, Romainville, Seine, France.

Ճշգրիտ լուր տուողին մէկ տարուան «Յառաջ» նուէր:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER AGOPIAN
17 Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 12 ՄԱՅԻՍ
MERCREDI 12 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3418

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԻՆ ՏԱԽՏԱԿՆԵՐՈՒ ԽՈՐՏԱԿՈՒՄԸ

Ընկերային վերանորոգման աշխատանքը, որ հետզհետէ զգալի կը դառնայ այս երկրին մէջ, բնականաբար անհաճութիւններ ալ պիտի պատճառէր։

Ո՞ւր տեսնուած է որ եւ է բարենորոգում կամ յեղափոխութիւն՝ առանց դիմադրութեան կամ հակազդեցութեան։

Եթէ նոյն իսկ զանցառելի քանակութիւն մը կազմէ ընդդիմադիր ուժը, յետադիմական, ունեւոր կամ իշխանաւոր, այսպէս կոչուած հանրային կարծիքն ալ յաճախ դժուար կը վարժուի նորութեանց։

Այդպէս չէ՞ պատահած մեր մէջ ալ, դեռ 1840 - 60 թուականներէն, երբ կը պայթէր ամիրաներու եւ «էսնաֆ»ի (արհեստաւոր) պայքարը, երբ հիմը կը դրուէր ազգ. սահմանադրութեան։

Բսել կ'ուզենք թէ պէտք չէ շատ զարմանալ, երբ այս երկրին մէջ իսկ զօրաւոր ընդդիմութիւն մը կը սարքուի, ժողովրդական ճակատի դահլիճին գործունէութեան դէմ։

Կարելի չէ ամբողջովին դատապարտել այդ հակահոսանքը։ Ընդդիմադիր բազմութեանց մէջ կան տարրեր որոնք առողջ տեսակէտներ կը պաշտպանեն, մանաւանդ պահանջելով կարմիրներու տիրապետութեան, ուրիշ խօսքով՝ օտար միջամտութեան դէմ։

Ֆրանսացին ամէն բանէ վեր կը դասէ մտքի ազատութիւնը։ Ան կը խրտչի ձուլածոյ բանաձեւերէ, հետեւաբար եւ «պատրաստեալ» տեսակէտներէ։

Այս վերապահումներէն վերջ, հարկ է չեշտել թէ զանազան դժգոհութեանց եւ խլրտումներու գլխաւոր մէկ պատճառը հին տախտակներու խորտակումն է։

Արդարեւ, մէկ տարիէն պակաս ժամանակաշրջանի մը մէջ հաստատուեցան այնպիսի օրէնքներ եւ նորութիւններ որոնք վեր ի վայր կը շրջեն այս երկրին տնտեսական եւ ընկերային կեանքը։

Ֆրանսան այսօր արտաքին աշխարհին առջեւ կը ներկայանայ նոր կերպարանքով մը, որ եթէ ամբողջովին հիմնաւորուած, ամրացած չէ, ամէն պարագայի մէջ տեսնելու ընդունակ է։

Ինչ իշխանութիւն ալ հաստատուի վաղը, չի կրնար բոլորովին խաչ քաշել բացուած ճամբուն վրայ։ Կրնայ «սրբագրութիւններ» կատարել, բայց չի կրնար մէկ հրամանագրով եւ առնել ընկերային օրէնքները։ Ճիշդ ինչպէս որ, եթէ աջակողմեան իշխանութիւն մը յաջորդէ քամալականութեան, կրնայ շատ բան ջնջել, բայց դժուար թէ կարենայ նոյնութեամբ վերահաստատել փէսը, հարէմը, վանդակը եւ մնացեալը։

Արդ, հին տախտակները խորտակած ատեն, Լէօն Պլում կը զգուշանայ խախտել հաւասարակշռութիւնը։

Մինչեւ հիմա յաջողեցաւ այդ ճիգին մէջ, անցնելով խիստ պէս արկածալի շրջաններ։

Այդպիսի «արկած» մըն ալ սարքուած էր ուրբաթէն շաբաթ, շարք մը հարցումներով եւ հարցապնդումներով, բայց դահլիճը 181 ձայնի մեծամասնութիւն մը շահեցաւ առանց մեծ դժուարութեան։

Շատեր կը կարծեն թէ ընդդիմադիրները գիտակցաբար տեղի կուտան, առ այժմ, որպէսզի երկիրը անել կացութեան մը չմատնուի, ցուցահանդէսի ընթացքին,— մինչեւ վեց ամիս։

Ուրիշներ ալ դիտել կուտան թէ, ընդհակառակն, աջերը բաւական քաջութիւն չունին աւելի յառաջ երթալու, եւ պատուաւոր նահանջ մըն է որ կը կատարեն։

Այսպէս կամ այնպէս, իրողութիւն է որ դահլիճը եւ մանաւանդ անոր երկու վարիչները, Լէօն Պլում եւ Պ. Տալատիէ վարպետօրէն կը վարեն փոթորիկի բռնուած նաւը, առ նուազն լուսաւոր հետք մը ձգելով իրենց ճամբուն վրայ։

Մնաց որ, դահլիճին եւ անոր անմիջական շրջապատին մէջ ալ, միշտ արթուն են հաւասարակշռութեան ազդակները։ Եւ փոխադարձաբար կ'օգնեն իրարու։

Եթէ համայնավարները շատ ճնշեն, ընկերվարականները ուժ կ'առնեն արմատականներէն։ Եթէ այս վերջինները չափէն աւելի վեհերոտ երեւան, իրենց դիմացը կը գտնեն Աշխատանքի Դաշնակցութեան շուքը։

Երեսփ. ժողովի ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, երբ Լէօն Պլում դահլիճին քաղաքականութիւնը կը պաշտպանէր, յիշեցուց իրողութիւն մը որ կոչուած է մեծ ազդեցութիւն գործելու հանրային կարծիքին վրայ։

Պատասխանելով ձախ արմատականի մը քննադատութիւններուն, վարչապետը յայտարարեց թէ դահլիճին պարտականութիւնն է գործադրել այն ինչ որ նախատեսուած է ժողովրդական ճակատի ծրագրին մէջ։ Ուրիշ խօսքով, արդար չէ աւելին պահանջել, եւ կառավարութիւնն ալ աւելի յառաջ երթալու միտք չունի, մինչեւ չորս տարի, առանց նոր խորհրդակցութեան մը։

Նոյն օրը, հանդիսաւորապէս կատարելով գործադրութեան «աստուածային իրաւունք»ին թաղումը, Լէօն Պլում պարզ սեպեց յորդոր մըն ալ բանուորութեան ուղղել։

— «Կ'ուզէի յիշեցնել բանուորական կազմակերպութեանց թէ մեծապէս աճած է իրենց ուժը, բայց, այս աշխարհին մէջ ամէն ուժ իրեն հետ կը բերէ պարտականութիւններ։ Բանուորական կազմակերպութիւնները պարտականութիւն մը ունին իրենք իրենց հանդէպ, որ իրենց սեփական կարգապահութիւնն է։ Անոնք ունին պարտականութիւն մը ազգին հանդէպ, որովհետեւ այսուհետեւ մեծ չափով մը պատասխանատու են անոր ճակատագրին»։

Այս յորդորը տարբեր բառերով յիշեցուցած էին ինչպէս արտասանական խմբակցութեան վարիչը, նոյնպէս Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը։ Այնպէս որ, շատ մը մտավախութիւններ ինքնին կը փարատին, ցորչափ դահլիճը համերաշխ է ինքն իր մէջ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՍՄԷԹ ԻՆԷՕՆԻԻ ԱՒԵԼԻ ՊԻՏԻ ՍԵՐՏԱՑՆԷ ԱՆԳԼԵԻԹՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անգլիոյ թագաւորին թագադրութեան առթիւ, որ տեղի կ'ունենայ այսօր, չորեքշաբթի, Լոնտոն կը գտնուի նաեւ Թուրքիոյ վարչապետը, զօր. Իսմէթ Ինէօնիւ։

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ վարչապետը թագադրութենէն վերջ երկու շաբաթ եւս պիտի մնայ Լոնտոնի մէջ, զանազան խորհրդակցութիւններ կատարելու եւ մանաւանդ մղում տալու համար անգլեւթուրք առեւտրական գործակցութեան։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, արդէն գետինը պատրաստուած է։ Շնորհիւ Լոնտոնի մէջ կատարուելիք այս շփումներուն, Թուրքիա աւելի պիտի ընդարձակէ իր գնումները Անգլիոյ հրապարակէն եւ փոխարէն աւելի արտածում պիտի կատարէ՝ նախանիւթի եւ ուրիշ կարգ մը ապրանքներու։

Անգլ. ելմտական շրջանակները որոնք Քարապիւքի գործարաններու շինութեամբ ուղղակի շահագրգռուած են, այժմ աւելի մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտան թրքական հրապարակին հանդէպ եւ մասնաւոր համակրութեամբ կը հետեւին Թուրքիոյ տնտեսական շարժումներուն։

Վարչապետին այս ճամբորդութեան կարեւորութիւնն ալ աւելի կը շեշտուի անով որ Իսմէթ Ինէօնիւ Լոնտոնէն վերադարձին երկրորդ անգամ պիտի հանդիպի Փարիզ, ուր նոյնպէս բազմաթիւ շփումներ պիտի ունենայ պետական անձնաւորութիւններուն հետ։

Իսմէթ Ինէօնիւ մայիս 22ին Թուրքիա վերադարձած պիտի ըլլայ։

Իրաքի մէջ երեւան հանուած դաւը

Գրած էինք թէ դաւ մը երեւան հանուած է Իրաքի մէջ։ Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ ամբաստանեալներուն մէջ կը գտնուին ծերակուտական Ալվան Եասինի եւ Մուսա Ապու Թապիխ, երեսփոխան Ապտիւլ Վահիտ Հաճ եւ ուրիշ երկու երեսփոխաններ։ Կառավարութիւնը պահանջեց վերցնել ամբաստանեալներուն առանձնաշնորհեալ հանգամանքը, ինչ որ միաձայնութեամբ ընդունեցաւ ծերակոյտին եւ երեսփ. ժողովին կողմէ։ Յետոյ ամբաստանեալները ձերբակալելով փոխադրուեցան հիւսիսային Իրաք։

Վարչապետ Հիքմէթ փաշա Երեսփ. ժողովին մէջ զեկուցում տալով դաւադրութեան մասին, յայտարարեց թէ ամբաստանեալները մասնաւորապէս յանցապարտ են անոր համար որ մաքսանենգութեամբ 3000 հրացան փոխադրած են Տիվանիէի նահանգը։ Յետոյ բացատրեց թէ հակակառավարական շարժումը բաւական հին է եւ շարունակուած է, հակառակ նոյն շրջանի ցեղապետներուն հանդէպ ցոյց տրուած բարեացակամութեան և եղած ազդարարութեան։ Այսմիւենոյն դաւադիրները 1935ին յաջողած էին իշխանութեան բարձրացնել Եասին փաշան, այժմ հանգուցեալ։

Քաղաքական ներում Սուրիոյ մէջ

Վերջերս ընդհ. ներում հռչակուած էր Սուրիոյ մէջ։ Ներման արժանացած երեւելիներու հանդիսաւոր ընդունելութիւնը պիտի կատարուի մայիս 14ին։ Ասոնց մէջ կը գտնուին Տոքթ. Շահպէնտէր, որ Գահիրէէն ճամբայ պիտի ելլէ հինգշաբթի օր եւ Սուլթան Աթրաշ, որ Ամմանէն պիտի մեկնի շաբաթ օր։ Մասնաւոր պատուիրակութիւններ պիտի երթան, աքսորականները դիմաւորելու համար։

Հունգարիա զէն կը վերցնէ

Պելկրատի թերթերուն հրատարակութեանց համաձայն, Հունգարիա անպաշտօն եղանակով հասկցուցած է թէ այլ եւս չի կրնար հանդուրժել հաշտութեան դաշնագրով հաստատուած կաշկանդումներուն եւ մօտերս պիտի ծանուցանէ իր վերազինումը։ Իր դրացիները գիտեն թէ Հունգարիա արդէն ունի այնքան զէնք որքան կրնար ճարել, ինչպէս հրասայլեր եւ օդանաւեր որոնք արգիլուած են։ Նմանապէս զաղտնօրէն մարզած է այնքան զինուոր որքան պիտի կրնար հանել պարտաւորիչ զինուորութեամբ։ Հետեւաբար, իր դրացիները կը կարծեն թէ ծրագրուած փոփոխութիւնը պարզապէս ձեւական է։

Փոքր Համաձայնութիւնը վերջերս առաջարկած էր փոխադարձ աջակցութեան դաշնագիր մը կնքել, բայց Հունգարիա մերժեց, առարկելով թէ այդ պիտի նշանակէր ընդունիլ դաշնագրով հաստատուած սահմանները որոնց դէմ կը բողոքէ տարիներէ ի վեր։

Եթէ Հունգարիա խախտէ Թրիանոնի դաշնագրին զինուորական պայմանները, այն ատեն Փոքր Համաձայնութիւնը (Ռումանիա, Եուկոսլավիա եւ Չեխոսլովաքիա) պիտի թօթափէն կարգ մը կաշկանդումներ եւ առաջին առթիւ ամրութիւններ պիտի շինեն Հունգարիոյ դէմ, այն շրջաններուն մէջ ուր արգիլուած է դաշնագրով։

Անգամ մը եւս կը հաստատուի թէ Իտալիան է որ կը քաջալերէ Հունգարիոյ պահանջները։ Այս պարագան ալ մտահոգութիւն կը պատճառէ Աւստրիոյ։

Իտալիոյ թագաւորը եւ թագուհին Փէշթա պիտի հասնին մայիս 19ին եւ հոն պիտի մնան չորս օր։ Մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին ընդունելութեան համար, որ առիթ մը պիտի ըլլայ երկու երկիրներուն բարեկամութիւնը պանծացնելու։

Ինչո՞ւ են կանչուեցան իտալացի թղթակիցները

Իտալիոյ պաշտօնական շրջանակներուն մէջ կը յայտարարեն թէ իտալական թերթերուն թղթակիցներուն ետ կանչուիլը ուղղուած չէ Անգլիոյ թագաւորին թագադրութեան դէմ։ Եթէ Իտալիա չի մասնակցիր թագադրութեան հանդէսներուն, պատասխանատուն Անգլիան է, որ «ամն Թաֆարին» (Եթովպիոյ կայսրը) հրաւիրելով, անարգած եղաւ Իտալիոյ ժողովուրդը։ Թղթակիցներուն յետս կոչումը արժանապատուութեան խնդիր մըն է։ Միւս կողմէ, դիտել կը տրուի թէ անգլիական թերթերը տեսակ մը հաճոյակատարութեամբ կ'արտատպեն կարմիր աղբիւրներէ հաղորդուած լուրերը որոնք անհաճոյ են Իտալիոյ համար, բայց յամառօրէն կ'անտեսեն զօր. Ֆրանքոյի տուած լուսաբանութիւնները։ Համի անգլիական գեսպանը ներկայ չըլլալով իտալական կայսրութեան առաջին տարեդարձին տօնակատարութեան, ուրիշ անհամութիւն մը ստեղծեց։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԹԱԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ, ԱՅՍՕՐ

Ամբողջ Լոնտոն մարդկային ծովի մը վերածուած

ԵՐԴՄԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԸ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԵՐ ԱՇԽԱՏԱԿՑԷՆ)

Այսօր, մայիս 12, Անգլիա աննախընթաց փառաւորութեամբ եւ խանդավառութեամբ կը կատարէ Ճորճ Զ.ի թագադրութեան հանդէսը։

Օրէնքին ու մարդոց առջեւ թագաւորն է ան վեց ամիսէ ի վեր չորս հարիւր յիսուն միլիոննոց վիթխարի կայսրութեան մը, բայց իր վեհափառ պաշտօնը կրկնապէս պիտի նուիրագործուի Աստուծոյ տաճարին առջեւ ալ, օծումով եւ միւռոնով, որովհետեւ այդպէս կը տրամադրէ աւանդութիւնը։

Հարսանեկան խրախճանք կայ ուրեմն մայրաքաղաքին պողոտաներուն եւ հրապարակներուն վրայ, աննկարագրելի, անզերազանցելի խրախճանք։ Եթէ ականատես չըլլայի տօնախմբութեան, թերեւս չհաւատայի թէ այս պաղարիւն ժողովուրդը կրնար այս աստիճան խանդավառուիլ, այս աստիճան «խենթենալ»։ Երկու տարի առաջ, դարձեալ մայիս ամսուն, ծերունազարդ արքայի մը գահակալութեան քսանըհինգամեակն էր որ կը տօնէին արտակարգ շքեղութեամբ։ Դրօշազարդուած էին շէնքերը խատուտիկ գոյներով եւ ընդարձակ պարտէզի մը վերածուած էր այս այլապէս մռայլ ու տխուր քաղաքը։ Բայց այս անգամ տասնապատիկ աւելի զուարթութիւն, ճոխութիւն կը տեսնուի ամէն կողմ։ Թաղապետութիւնները ոչ դրամ, ոչ աշխատանք խնայած են գեղեցկացնելու եւ հարսի մը պէս հագուեցնելու համար մշուշի դասական ոստանը։ Զարդարանքը չափազանցութեան հասած է մանաւանդ մայրաքաղաքին կեդրոնական թաղին մէջ — Ուէսթմինսթրի արուարձանը —ուրկէ գլխաւոր ճամբաներէն պիտի անցնի նազելաճեմ՝ Նորին Վեհափառութեան շքեղաշուք թափօրը, ընկերակցութեամբ «ազգի ազգի մեծաւորաց եւ իշխանաց»։

Իրիկուն էր երբ նետուեցայ յորդահոսան բազմութեան մը ալիքին մէջ՝ փողոցէ փողոց թափառելու եւ տեսնելու համար չայլօրէն հարուստ պերճանքը քաղաքին։ Բայց իմ մտերիմ քաղաքս չէ ան հիմա, այլափոխուեր է, գինովցեր է Լոնտոնը։ Գոյներու ծով մը կը ծփայ պողոտաներու վրայ. բազմերանգ դրօշներու, ժապաւէններու, ծաղիկներու, լոյսերու ջրվէժ մը որ շէնքերէն վար կը թափի։ Ծաղկահիւս դրասանդներ կամար կապեր են փողոցներուն ու հրապարակներուն վրայ— ամպհովանի արքայական թափօրին. ջերմեռանդ վերտառութիւններ ամէն մէկ քայլի — «Կեցցէ՛ն ... երկա՛ր ապրին ... երկա՛ր իշխեն ... Աստուած օրհնէ զիրենք» ... Ու նաեւ դափնիներով ու կարմիր, կապոյտ, սպիտակ երիզներով շրջանակուած լուսանկարները վեհափառ ամոլին, դահաժառանգ իշխանուհիին, մայր թագուհիին ...

Գիշեր է արդէն. քաղաքը կը վառէ իր լապտերները. կանգ առ սա հրապարակին վրայ ու նայէ չորս կողմդ. հոյակապ շէնքեր կը բոցավառին լուսարձակներու ճառագայթներուն տակ. ահաւասիկ խորհրդարանը որուն արծաթափայլ ստուերը Թէմզի սեւ ջուրերուն մէջ կ'ընկղմի. դիմացը քաղաքապետարանն է իր ճերմակ սիւներով. քալէ՛. ահաւասիկ Պաքինկըմի կայսերական պալատը, Նէլսընի կոթողը, քառեակ առիւծներով շրջապատուած — խորհրդանշան Անգլիոյ յաղթութիւններուն. Թանգարանը, Ս. Պօղոսի մայր եկեղեցին, որուն սիւնազարդ գմբէթը կը շողայ մութ երկինքին վրայ. ու տասնեակներով ուրիշ շէնքեր, արձաններ, վաճառատուներ, բոլորը, բոլորը կը լողան լոյսերու մէջ։

Ու դիտէ նաեւ սա ծովածաւալ բազմութիւնը որ կը հեւայ, կը խայտայ, կ'եռայ, կ'եռեւեփի լայն պողոտաներուն վրայ. երեք միլիոնի պիտի հասնի անոր համրանքը այսօր՝ կը հաշուէ ոստիկանութիւնը, բայց մէկ երրորդը սալայատակ կը մաշեցնէ արդէն երեք, չորս օրէ ի վեր։ Բազմութիւնը որ եկած է արուարձաններէն, գիւղերէն, քաղաքներէն, Կալլէսի նահանգէն, Սկովտիայէն, Իրլանտայէն, կայսրութեան հեռաւոր անկիւններէն դիմաւորելու համար թագաւորը, թագուհին, իշխանուհիները, իշխանները, դուքսերը, դքսուհիները, լորտերը, լորտուհիները, Հնդկաստանի Մահարաճաները, Ափրիկէի սեւամորթ սուլթանները եւ ամբողջ կարաւանը կայսրութեան մեծամեծներուն։ Բազմութիւնը որ եկած է տեսնելու առասպելական հարստութիւնը միջնադարեան թափօրին — վեհապետին թագը, մականը, սուրը, ազնուատոհմ հետեւորդներու պատմական տարազը— թաւիշէ ու մետաքսէ պատմուճաններ ոսկի թելերով ասեղնագործուած. եկած է սքանչանալու, փառաւորելու եւ աղօթելու համար։

Բրիտանական պատմութեան ամէնէն մեծ հանդէսն է որ տեղի կ'ունենայ։ Առաւօտեան ժամը տասնմէկին թագաւորը պիտի երթայ Ուէսթմինսթրի մայր եկեղեցին, ուր Քէնթըրպըրիի Արքեպիսկոպոսը պիտի օծէ զինքը «յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ»։ Հազար տարուան հնութիւն ունի այս արարողութիւնը որ կը տեւէ երեք ժամ։

Երիտասարդ վեհապետը՝ ծիրանեգոյն ու ոսկեհիւս պատմուճանով զգեստաւորեալ հաղորդութիւն կ'առնէ եւ կը ծնրադրէ խորանին առջեւ, արտասանելու համար օրինական երդումը.

—«Կը խոստանամ ու կ'երդնում կառավարել Մեծն Բրիտանիոյ, Իրլանտայի, Քանատայի, Աւստրալիոյ, Նոր Զելանտայի, Հարաւային Ափրիկէի, Հնդկաստանի եւ այլ Ստացուածքներու եւ Հողերու ժողովուրդները՝ համաձայն իրենց օրէնքներուն եւ սովորութիւններուն։

Կը խոստանամ Օրէնքն ու գթառատ Արդարութիւնն ի գործ դնել վճիռներուս մէջ։ Կը խոստանամ պահել ու պահպանել Աստուծոյ օրէնքներն ու Աւետարանին քարոզութիւնը ինչպէս նաեւ Աւետարանական բողոքական եկեղեցին»։

Ոսկի դդալի մը մէջ է միւռոնը։ Արքեպիսկոպոսը կը խաչակնքէ ու կը սկսի օծել թագաւորին գլուխը, կուրծքը, ձեռքերը։ Դպիրները կ'երգեն երկիւղածօրէն.— «Տէ՛ր, կեցո՛ թագաւորն ... Ամէ՛ն, ալէլուիա՛» ...

Յետոյ պալատին արարողապետն ու եպիսկոպոսները կը յանձնեն Ոսկի Ասպանդակները, Սուրը, Մականը եւ Գունդը, «Օրհնեալ եւ գովեալ եւ փառաւորեալ»։

Եւ ահա Ս. Էտուըրտի թագը համակ ոսկի, ադամանդ, յակինթ, զմրուխտ, մարգարիտ ու շափիւղայ կը պսակէ վեհապետին գլուխը։ Ու ջահավառ տաճարին կամարներուն տակ կը լսուի դարձեալ ամէնէն նուիրական աղօթքը այս ժողովուրդին — Տէ՛ր, պահէ՛ թագաւորը ...

(Թագը կը կշռէ 39 ունկի և ունի 4 յակինթ, 11 զմրուխտ, 16 շափիւղայ, 273 մարգարիտ, 2783 ադամանդ)։

×

«Ոչ բառերը, ոչ ալ վրձինը կրնան նկարագրել կամ նկարել շնորհափայլ հրաշալիքը արարողութեան մը որ անզուգական է արդիական աշխարհի մէջ», կը բացատրէ Օպզըրվըրի խմբագիրը։ «Զենք կրնար երեւակայել թագադրութիւն մը այս երկրին մէջ առանց կրօնական ծէսի, ինչպէս չենք կրնար երեւակայել զայն առանց իր հէքեաթունակ յիշատակներուն»։

Ներկայ տօնակատարութիւնը բա-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ

ՇՇՈՒԿ ՄԸ ՉԱՐԱՇՈՒՔ ԵՐԿԻՐԷ ԵՐԿԻՐ...

Շշուկ մը կը պտտի երկրի վրայ, տխուր, չարաշուք բօթ: Ամէն տեղ ուր կը պարեն: Ամէն տեղ ուր կը խնդան: Ուր զաւակը հօրմէն կը ժառանգէ ստացուածքը, զանոնք իր զաւակներուն թողլով: Ամէն տեղ ուր կեանքը խանգարուած չէ, մէկէն կասած, մեռնելու պէս: Գիրքեր ու գրականութիւն են ստեղծուած անոր շուրջ բոլոր քաղաքակիրթ լեզուներով: Ու մարդիկ կը կարդան զանոնք, կ'ընդվզին ու կը մրմնջեն.— «Մի՞թէ կարելի է...» Մի՞թէ: Հրէշութիւն մը որ կարելի եղաւ առանց որ եւ է միթէի ու վերապահումի: Ծրագրուած, մտածուած գազանութիւն, որ սոսկական անբացատրելի վայրագութիւնով գլուխ հանուեցաւ: Հին, քաղաքակիրթ, բարի եւ արի ժողովուրդի մը բնաջնջումը իր հօրենական երկրին մէջ, եկուորներու կողմէ:

Ինքաներու ցեղին մորթոտումը հեռաւոր է, ան կէս հազարամեակ ետ կ'իյնայ, սեմին վրայ մթին միջին դարու եւ սկիզբը նոր դարուն: Բայց այս միւսը թարմ է, ան դեռ երէկ էր: Քիչ առաջ: 20րդ դարու սկիզբը: Մարդկութեան եւ քաղաքակրթութեան այս լուսաւոր օրերուն: Ի՞նչ լոյս, ինչ լոյս, մարդը մարդուն գայլ: Ու սիրտերը կը ճմլուին: Գլուխները կը ճօճին:— «Միթէ՞ կարելի է»... : Բոլորը այս հարցումով կը մօտենան մեզի, երբ կ'իմանան որ Հայ ենք: Բոլորը, սկսած լեռներէն ու քրտական զոմերէն ուր փախչելով ապաստաներ էինք, մինչեւ Եւրոպայի չէն ոստանները, ուր փախչելով ապաստաներ ենք: Բոլորը, բոլորը, որ մեր մասին գիտեն, սկսած հասարակ բանուորէն մինչեւ բարձր դասու երեւելիները:

Հոգիի, զգացումի, նկարագրի տէր մեծութիւններ էին անոնք, որ այս ժողովուրդին հերոսական ողբերգութիւնը,— իրենց բառով —, մեր օրերու մարդկութեան ծանօթացուցին: Լեփսիուսը, դեսպան Մորկընթաուն, Ֆրիտհոֆ Նանսէն, որուն կենսագիրներէն մին կ'ըսէ.— «Նուաճեց բեւեռային երկրամասերը: Գլուխ հանեց ինչ բանի որ ձեռք զարկաւ: Մէկ անգամ միայն կեանքին մէջ ձախողութիւնը ճանչցաւ: Այդ այն ատենն էր, երբ Ազգաժողովէն փոխառութիւն պահանջեց հայ ազգին բեկորները իրենց կովկասեան հայրենիքը տեղաւորելու համար: Այս եղաւ իր կեանքին միակ անյաջողութիւնը»: Ֆրանց Վէրֆել, որ աւելի հօյակապ գործով մը, այս ժողովուրդին մարտիրոսութիւնը յաւերժացուց, քան կրցած էր ընել Վիքթոր Հիւկօ, իր Արեւելեան քերթողամատեանին մէջ Յունաստանի անկախութեան մարտնչումները դիւցազներգելով: Ու եթէ ան ինքն ալ մեզի պէս դժբախտ եւ արհամարհուած ժողովուրդի մը զաւակը չըլլար, իր գործը պայրոյթ եւ ընդվզում պիտի պայթեցնէր ամէնէն աւելի այն պետութեան մէջ, որուն լեզուով գրուած է: Եւ որ, ըսէք ինչ որ կ'ուզէք, մեր ցեղին մահավճիռը եթէ չծրագրեց, անպայման վաւերացուց: Եւ իր մեղսակից անտարբերութիւնով անոր գործադրութեան օժանդակեց: Ու հիմակ ալ կը փակէ ականջները ճշմարտութեան կանչին առջեւ, որովհետեւ Հրեայ մըն է զայն պոռացողը:

Ու դեռ ուրիշ բազմաթիւ անուանի եւ անանուն պատմագիրներ եւ յօդուածագիրներ, որոնցմէ բնաւ լուր չենք ունենար: Մենք շատ յաճախ սկեպտիկ, լուռ եւ անտարբեր՝ համակրութիւններու հանդէպ, կը փնտռենք հայհոյիչ բերանները, անոնց օձիքէն բռնելով ապտակելու համար: Բոլոր այս գրիչները մեզմէ վարձք կամ բարիք ստանալու բնաւ նպատակ չունին: Անշահախնդիր մարդասէրներ ու մտաւորականներ են անոնք, որ կը հետախուզեն ճշմարտութիւնը ճշմարտութեան համար: Որովհետեւ մարդկային պատմութեան մէջ գլուխ մըն է ան: Տխուր գլուխ մը: Զարհուրատիկ, արիւնոտ գլուխ մը: Ու մանաւանդ պզտիկ ժողովուրդներու վարիչները կանգ կ'առնեն անոր առջեւ ու կը խորհրդածեն: Անշուշտ իրաւամբ: Որովհետեւ ամէն բան կը ցուցնէ որ մարդկութիւնը, այս լուսաւոր դարուն, հսկայաքայլ դէպի բարբարոսութիւն կը յառաջդիմէ: Այդ կ'ապացուցանէ մետաղի գինին բարձրացումն ալ:

Հակառակ իր պետական հսկայ կազմակերպութեան, հակառակ իր լայնածաւալ դիւանագիտական ցանցին, որոնք քարոզչութեան կեդրոններ են միանգամայն, կրթնած լայն նիւթական միջոցներու, որոնք կուգան միշտ ու կրկին պարարտացնել հայկական աւարները, վարպետ Թուրքը չկրցաւ աշխարհին սեւը ճերմակի տեղ քշել: Չկրցաւ չքմեղանալ: Չկրցաւ ճիրանները մաքրել: Արատը կը մնայ ճակտին: Ու փաստը՝ մարդաթափ մեր երկիրը, առանց Հայու Հայաստանը իր տիրապետութեան տակ: Ուր պատեհ բազմէն առ(ի ազգագրական քարտէսները, հայկական բարձրաւանդակէն մինչեւ Կիլիկիոյ ծովափը, կը դնեն քով քովի, դաշտահնական գիծեր, երկու գոյնով, մէկը հայ, միւսը Թուրք ներկայացնող: Այսօր այդ հեղինակները պիտի ստիպուին նոյն հողերը միագոյն ներկել: Մինակ Թուրք: Քանի որ Քիւրտերուն ալ բանը լմնցաւ, Տէրսիմի... խաղաղեցումով: Այո, չկրցաւ արատը մաքրել: Ու թէեւ միջազգային լարախաղացները հազար մութ, աղտոտ, շահամոլ, դձուձ, զզուելի,— դիւանագիտական հաշիւներով զայն իրենց մէջ առին, Ժընեւի արիսպագոսին մէջ, արժանաւոր ընկերակցութիւն, արդարեւ, բայց անդին կայ մարդկութիւնը, կան ժողովուրդները, կայ խիղճ, կայ բանականութիւն: Անկաշառ, վսեմ ու ազնուահոգի անձնաւորութիւններ, որ գիրք կը գրեն, գրականութիւն կը ստեղծեն: Որ խիղճերը կը մտրակեն ու ճշմարտութիւնը, սեւ, ահաւոր, վայրագ, ողբալի իրականութիւնը կը պոռան բարձրաձայն: Ու հոգիները կ'ընդվզին, սիրտերը կը փղձկին: Ու գլուխները կը ճօճին, ու խօսքը կը տատանի գինովի պէս — «Միթէ՞ կարելի էր...»: Մարդիկ չեն կրնար ըմբռնել թէ ինչ որ Եւրոպայի համար ցնորք է, Ասիոյ համար կրնայ բիրտ իրականութիւն ըլլալ: Ուրիշ աշխարհ, ուրիշ ազգեր, ուրիշ բարք, ուրիշ օրէնք: Հոն կը թրքէր Թուրքին ձին ու կ'իշխէր մոնկոլ հոգիին վայրագ բրտութիւնը: Հոն կը խաղար,— ու կը շարունակէ խաղալ —, պզտիկ ժողովուրդներու աղաղուն գոյութեան հետ վայրենի Մոսկովը, որուն համար չինական ասածը կ'ըսէ.— «Քերէ Ռուսը ու կը գտնես Թաթարը»: Ախ հոն, օրէնք, իրաւունք եւ արդարութիւն չկար, ոչ ալ հաշիւ հարցնող: Հոն կար մինակ բիրտ ոյժի, մահու օրէնքը: Եւ այս անբախտ ժողովուրդը, դարերով մոլորած իր կղերէն եւ հըլու պաղատողի վերածուած, ճակատագրօրէն սխալեցաւ ու սայթաքեցաւ, ձեռքերը ծալլելով: Սխալեցաւ գլուխը անմօթ առասպելներու պիղծ հաւաքածոյի մը, երեսն ալ իրար ուղղահայեաց կարող երկու ուղիղ գիծերու վրայ դնելով, մէկ աչքը երկինք, միւսը Եւրոպա յառած: (Խաչ եւ Աւետարան):

Ցրուած երկրի երեսին, անտուն եւ անտէր, յաւերժական յուղարկաւորները մեր կէսին, որ գերեզման անգամ չունեցան: Լքուած կառավարութիւններէն եւ պաշտօնական դիւանագիտութենէն, մենք պէտք չէ միայն յուսահատինք եւ բոլորովին ու բոլորէն լքուած նկատենք մենք մեզ: Ոչ, ոչ: Ատոնց դէմ եւ հակառակ, մարդկութիւնը խիղճ մը ունի որ ծախու ապրանք չէ, ոչ իսկ ամէնէն ճարպիկ քաղաքական լարախաղացներուն համար: Ու կան օտար տաղանդներ, օտար սիրտեր ու հոգիներ, որոնք անկաշառ, մեր դատը կը սիրեն, որովհետեւ ան ճշմարտութեան դատն է: Ան պայքարն է լոյսին ու խաւարին, ազատութեան ու բռնութեան միջեւ: Եւ անոնք կը հիանան մեր ազատութեան, մեր ապրելու, ազատ ապրելու անշէջ եւ մշտանորոգ կռուին ու զոհողութիւններուն վրայ: Կ'ապշին: Կը համակրին մեզի, կը սորվին սիրել մեզ, ու մեր շուրջ ստեղծուած գրականութիւնը կը կարդան: Յաճախ արցունքով: «Հանդէս, սպանութիւն, ջարդեր, Թուրք ճանապարհներ, դիակներ Եփրատի հոսանքին ի վար, մեր ցինակիցը, ոճրագործ Թուրքը» խօսակցութեան նիւթ կ'ըլլան, առանց շահու, առանց ակնկալութեան: Ու շշուկ մը, տխուր, չարաշուք բօթ մը շրջան կ'ընէ այսպէս երկրի վրայ: Երբեմն կուգայ, կը հասնի մեր ականջները: Մեր մարած, սկեպտիկ աչքերուն մթին փայլ կուտայ, միջոցին մէջ թափառող ասուպի ցոլքով: Ու կ'անցնի կ'երթայ:

— «Հայեր, քրիստոնեաներ, ամբողջ ժողովուրդ մը բնաջնջուեր է իր հայրենիքին մէջ»:

Ա՛խ, մի՞թէ կարելի էր:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

Մարսիլիացի մը Փարիզ իր մէկ ծանօթին այցելութեան կ'երթայ:

— Պարոն, քանի՞ զաւակ ունիք:

— Երկու զաւակ ունիմ:

— Քանի՞ տարի է որ ամուսնացած էք:

— Տասն երկու տարի մը կայ:

— Պարոն կը տեսնեմ որ ամէն բանի մէջ Փարիզցիները ետ մնացած են, ես տասը տարի է որ ամուսնացած եմ եւ հինգ զաւակ ունիմ:

ԴԷՊԻ ՆՈՐ ՄԵԹՈՏՆԵՐ

ՎԻԷՆՆԱ, Մայիս 1

Միջնակարգ դպրոցներու գոյութենէն ի վեր չէ դադրած ծնողներուն մըտահոգութիւնը իրենց զաւակներուն ծանրաբեռնուած ըլլալու մասին, բըժիշկներն ալ շարունակ դանդատ յայտնած են թէ երիտասարդները մարմնապէս եւ մտաւորապէս կը վընասուին իրենց ֆիզիքական զարգացումին ամէնէն կարեւոր տարիներուն: Նախարարական հրամանագիրը կը խոստովանի այնքան ատենէ ի վեր թաքուն պահուած յոռի վիճակը: Դժբախտաբար, մինչեւ հիմա դպրոցական ինչ բարեկարգութիւններ որ եղած են, ուսումներուն քանակը, նիւթը աւելցնելու ծառայած են: Նոր բարեկարգումին բուն նպատակն է վերցնել վարդապետական կամ ուսուցչական նիւթապաշտութեան վտանգը: Կ'ուզուի ուսուցիչը ազատ չթողուլ: Բայց սխալ չհասկցուինք: Այսինքն՝ կ'ուզուի որ ուսուցչական բեմը բանախօսութեան կամ հրապարակախօսութեան վառարան չդառնայ, նիւթը չենթարկուի վերացական տեսութիւններու, այլ հարց — պատասխանի տեսակ մը սովորական մեթոտ ընդգրկուի, որպէսզի ուսուցիչը, անժամանակ կամ դժպատեհ, չընկղմի նիւթին մեծածաւալին կամ խոր ջուրերուն մէջ, ինչպէս կ'ըսուի: Վիէննայի բարենորոգչական բարձր շրջանակներուն մէջ կը խորհին որ դաստիարակութեան նպատակներուն ծառայել կ'ըլլայ՝ ուսմանց նիւթերը մանրելով, անդամներու բաժնելով, իւրաքանչիւրը ուսանողին իւրացնել տալու փափաքով: Ահա վարդապետական նիւթապաշտութիւնը բառնալու սկզբնաւորութիւն մը, ինչպէս կը յայտարարէ նախարարական հրամանագիրը: Միտքին եւ հոգիին կարողութիւններու պատշաճօրէն զարգացումին եւ կազմութեան պէտք է նայիլ: Մէկ խօսքով, կրթութիւն եւ դաստիարակութիւն, մտաւոր եւ բարոյական,— այս երկուքը բերել միացնել բարձրագոյն վարժարաններու սեմէն ներս, որպէսզի երբ ուսանողները մտնեն գործէն արտաքին աշխարհին մէջ, մարդկայնօրէն կեանքին յառաջդիմութեան ընտիր մշակները դառնան: Ասոր համար պէտք է կրթական նոր մեթոտները յանգին սահմանափակելու վերացականը, այսինքն թէ՝ «ինչպէս պէտք է ըլլալ»ը եւ աւելցնելու հնարաւորութիւնները իրական գործնական ընտրութեան, հաստատութեան: Այո, խորհելու կարողութիւններով օժտուած դպրոցականներ կան որ կրնան մարսել վերացական ուսումները եւ նուազ օժտուածներուն կողմէ բացարձակ աշխատասիրութիւն եւ տոկունութիւն կը պահանջուի նոյն բանին համար: Եթէ նժարը առաջիններուն կողմը հակեցնենք, մեծագոյն մասը զուրկ կը մընայ, հետեւաբար ընկերութիւնն է որ կը վնասուի: Ուրեմն, չէ՞ միթէ եկած ժամանակը որ վերացականին եւ գործնականին դասաւանդութիւնը իր միջինը գտնէ, յօգուտ ամէնուն եւ, հետեւաբար, ի նպաստ մարդկութեան: Ոչ ոք կրնայ ուրանալ վերացականին օգուտը՝ յառաջացնելով միայն գործականին շահը: Սորվելու եւ սորվեցնելու մեթոտը բարենորոգել պէտք է միայն: Ահա էականը: Ասոր համար յեղափոխութեան պէտք չըկայ, կ'ըսէ նախարարը: Կը բաւէ օգտուիլ փորձառութիւններէն եւ խոհեմ ու բանիմաց ուսուցիչներուն խորհուրդէն: Առաջին բարենորոգումը այն է որ աշխատութիւնը ուսանողին համար դիւրանայ, չծանրաբեռնուի անոր ուղեղը, մէկ խօսքով՝ աշխատութիւնը կանոնաւորուի: Պէտք չէ ծածկել, թէ ուսանելու եւ ուսուցանելու գործը առ հասարակ իր թերութիւնները ունի: Կոչկոռ կապած կըթական անպէտ սովորութիւնները պէտք է արմատախիլ ընել, ինչպէս, զոր օրինակ, բոլորովին աւելորդ գըրաւոր աշխատութիւններ, երկարապատում ուսուցչական հրահանգներ գրելու համար (տիքթէ): Ուսման ինչ ինչ առարկաներու համար,— ինչպէս կրօնք, պատմութիւն, բնապատմութիւն, տարրաբանութիւն, ներածութիւն, իմաստասիրութիւն, երգ, մարմնամարզ, — տունին մէջ գրուելու յանձնարարուած աշխատութիւնները պէտք է միանգամ ընդ միշտ ջնջել եւ արգիլել: Պէտք է զգուշանալ նաեւ մասնաւոր քննութեան շրջաններ հաստատելէ, ինչպէս կ'ընեն հիմա սովորաբար, այս կամ այն առարկային համար քննութեան օրեր որոշելով: Ուշիմ ուսուցիչը կրնայ հասկնալ իր ուսանողներուն կարողութիւնը եւ ըմբռնումը եւ հարկ չկայ ծանր բեռներու ենթարկել զանոնք: Դաս տալ ոչ թէ վարդապետել.. Հրամանագիրը աս կը յանձնարարէ ուսուցիչներուն — Dozieren zu vermeiden (զգուշանալ վարդապետելէ) — Unterrichten (դաս տալ, կրթել):

Ասկէց զատ, շատ կարեւոր խնդիր մըն է այն՝ թէ ուսուցիչը ինչ պէտք է սորվեցնէ եւ ինչ ոչ: Գործնական դժուարութիւններ կան այս մասին: Մանաւանդ «Գեղեցիկ Դպրութիւնք» կոչուած ուսումներուն համար — Բանաստեղծութիւն, Գրականութիւն, Երաժշտութիւն, մինչեւ իսկ Իմաստասիրութիւնը, որոնց մէջ ուսուցիչը կարծես ինքզինքը աւելի ազատ կը զգայ ... քարոզելու: Գեղեցիկ Դպրութեանց (humanisme) կարգէն է նաեւ լեզուն: Հրամանագիրը կը ճշդէ, թէ ուսուցիչներ անձնական ընդհանուր ազատութիւններ կուտան իրենց՝ այս առարկաներուն դասաւանդութեան առթիւ: Կը պահանջուի որ, իւրաքանչիւր ուսուցիչ գիտակ իր դասարանին ընդունակութիւններուն, ընդարձակէ կամ սահմանափակէ առարկան, կարեւորը չանտեսելու ուշիմութեամբ: Թող որ միշտ դիւրին է ճամբայ ցոյց տալ քան քալել անկէց: Պաշտօնական պահանջումներուն եւ իրականութեան միջեւ յաճախ անել մը կայ, զոր սակայն հարթել երկու կողմերուն ալ պարտականութիւնն է: Ամէն պարագայի մէջ, միշտ ուսուցիչին ձգուած է առաւելագոյն եւ նուազագոյն ուսումներուն չափը եւ զանոնք դասաւանդելու յատակագիծը: Պաշտօնական դիտողութիւնները իրենց շատ կարեւոր դերը կը կատարեն միշտ:

Այժմէն մի կարծէք թէ փոքր շահ մըն է ուսանողին համար՝ այսուհետեւ իբրեւ պատիժ կամ իբրեւ պէտք դասեր ընդօրինակելու տաղտկալի սովորութենէն փրկուիլը: Որքան պարապի անցած են թանկագին ժամանակներ, տողաչար կազմելով, հազար անգամ միեւնոյն նախադասութիւնները կրկնելով — ինչպէս՝ այսուհետեւ դասերս պիտի սովրիմ ... եւ գրել սակայն առ նուազն հարիւր անգամ եւ աւելի...:

Պէտք է ուսանողը դպրոցէն դուրս գայ ոչ թէ սպառած, այլ կազդուրուած վիճակի մէջ: Հետեւաբար աշակերտին բեռը թեթեւցնելու պէտքը՝ միայն դպրոցական խնդիր չէ, այլ մինչեւիսկ համամարդկային հարկ մը: Այս խնդիրը լուծելու ընդունակ անձերը ուսուցիչները չեն միայն: Արդիական մշակոյթին օրակարգներէն մին է այն: Հարցում մըն է որ դպրոցով չի լուծուիր: Ընդհանրական պատասխանը կրնայ գալ միայն արդի ստեղծագործ միտքին կեանքէն:

Թարգմ. Գերմ. է XX

ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԼԻՈՆ.— Մայիս 2ին տեղի ունեցաւ պաշտօնական բացումը նկարիչ Պ. Ս. Խաչատուրեանի իրանեան որմնանկարներու ցուցադրութեան, Կիմէ թանգարանին մէջ, եւ պիտի տեւէ մինչեւ յունիս 3: Հանդիսութեան ներկայ էին Լիոնի քաղաքպետը՝ Պ. Էռիօ, նահանգապետը, զինուորական կառավարիչը, նախարար Պ. Ժիւլիէն, ընդհ. դատախազը, Լիոնի Ակադեմիին ուսուցչապետը, երեսփոխաններ եւայլ պետական բարձր անձնաւորութիւններ: Այդ առիթով խօսք առած են, ի մէջ այլոց Պ. Էռիօն եւ թանգարանի տնօրէնը՝ Տօքթ. Կայյա, որոնք անվերապահօրէն գնահատած են մեր տաղանդաւոր հայրենակցին գործն ու գեղարուեստի պատմութեան մատուցած ծառայութիւնը. որովհետեւ, ինչպէս կ'ըսէ Պ. Խաչատուրեան, «ես սիրոյ եւ հաճոյքի աստուածները իրենց դարու քունէն արթնցուցի»:

Տեղական բոլոր թերթերը ցուցահանդէսին բացումէն առաջ թէ վերջը գնահատական սիւնակներ նուիրեցին, եւ նմոյշներ դրին նկարներէն:

Քանի մը ընկերներով կ'ուղղուինք դէպի թանգարան: Շէնքին մուտքը դրօշներով զարդարուած է եւ ամէն կողմ ցուցատախտակներ: «Նկարիչ Պ. Խաչատուրեանի ցուցահանդէսը», «Պարսկական որմնանկարները 2րդ յարկ»: Ներսն ու դուրսը եռուզեռ հայ գաղութէն շատեր, նոյն իսկ լաջակաւոր մամիկներ:

Պ. Խաչատուրեանի որմնանկարներու վերարտադրութիւնները զրուած են ամբողջ սրահ մը, զոյգերով պատած: Արեւելք, նոյնպէս Արեւելք, Խայեամի հայրենիք, սէր ու գինի, հեշտանք ու բանաստեղծութիւն: Ահա բանաստեղծ Սաադի դեղուհին, նստած ծառի մը հովանիին տակ, կը քերթէ, այնքան նուրբ ու շնորհալի դիմագիծերով: Ահա Ջուղայի «Հայկական տունը», հայ կիներ այցի կ'երթան մահճակալի մէջ պառկած կնոջ. սենեակին մէջ արդիական կահ կարասի, նկարին տակը հայերէն տառերով գրուած է «տեսանել զհիւանդ»: Դարձեալ Ջուղայի հայկական կեանքէն «Որսորդ»ը պաստառին վրայ կ'երեւան ձիաւորները եւ եղնիկներ, խորը՝ եկեղեցին: Ահա կինը սիրատոչոր, կինը հեշտագրգիռ, կարմիր գինիի փարչերով, վառ գոյներու ներդաշնակ համադրութեամբ:

Պ. Խաչատուրեան թանգարանին նուիրած է շատ գեղեցիկ նկար մը, որ կը ներկայացնէ Հնդիկներու թագաւորը խնջոյքի հրաւիրուած Շահ Աբբասի կողմէ.— Կիներ կը պարեն նըւագի առաջնորդութեամբ եւ գինին կը հոսի առատօրէն: Լեւոն Շանթէ վերջ այս երկրորդ հայկական նուիրատուութիւնն է Լիոնի թանգարանին:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԻՄ ԱԶԱՏ ԵՒ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՀԵՏ

Նա տարել է շատ յաղթանակներ այդ ճամբու վրայ, կառուցում է սոցիալիզմը եւ սերունդներ պիտի լծուեն այդ վեհ գործին, նուիրաբերուեն, զոհուեն: Եւ գրողներս ոչ թէ ետ չպիտի մնանք սոցիալիզմը կերտողներից, այլ պիտի կանգնած լինենք նրանց առաջին շարքերում:

Սոցիալիզմը, ընկերներ, մարդկային համակեցութեան բարձրագոյն ֆորմացիան է, բարձրագոյն գոյաձեւը: Տնտեսագէտները, ինժեներները, տեխնիկները թող վերակառուցեն օբյեկտը — արտաշխարհը, իսկ մենք պիտի կառուցենք սուբյեկտը — ներաշխարհը: Պատրաստենք մարդուն այդ ֆորմացիայի համար:

Մենք հոգու ճարտարապետներ ենք, ինչպէս հանճարեղ կերպով որակեց ընկ. Ստալինը: Սոցիալիզմը մենք պիտի կենսագործենք մարդկանց հոգիների մէջ: Մարդկանց դարձնենք իսկական ընկերներ, ընկերվարներ, սոցիալիստական անհատներ:

Օբյեկտը եւ սուբյեկտը պիտի կազմեն ներդաշնակութիւն, հարմոնիա: Սա է նպատակը:

Մենք պիտի, ուրեմն, թեւաւորենք մարդուն դէպի սիրոյ, հումանիզմի բարութեան բարձր ոլորտները, դէպի խաղաղը, կատարեալը:

Ընկերներ, գրողների նոր սերունդը, որ աչքը բացել է յաղթանակող յեղափոխութեան մէջ, շատ բախտաւոր է, քան եղել ենք մենք հները:

Ձեր առջեւ բաց է ասպարէզը, ձեզ հովանաւորում է աշխատաւոր պետութիւնը, միջոցներ է տալիս, միայն գըրեցէք, գրեցէք անկեղծօրէն, ոգեւորուած, ներշնչուած այս մեծ գաղափարներով:

Ամէն էպոխա իր արուեստն ունի, դուք պիտի էպոխային վայել արուեստով պատկերէք մեր հոյակապ էպոխան:

Երիտասարդ ընկերներ, ձեր ձեռքը տրուած է մի դիւթական միջոց ստեղծագործելու համար— դա սոցիալիստական ռէալիզմն է: Իմ կարծիքով այս գրական ամենակատարեալ ձեւն է, որովհետեւ նա հին, չոր, նատուրալիզմին մօտեցնող ռէալիզմը չէ, այլ դիալեկտիկական, համադրական ռէալիզմը, որի մէջ խտացած են բոլոր ժանրերի, գրական դպրոցների լաւագոյն յատկանիշները:

Տաղանդը նախապայման է, բայց անհրաժեշտ է աշխատանքը, ջանքը, կամքը: Պէտք է շատ կարդալ, ուսումնասիրել հին եւ նոր հեղինակները, բոլոր ազգերի ֆօլքլորը, պէտք է ուսումնասիրել սոցիալիզմի տեսաբաններին — Մարքս, Էնգէլս, Լէնին, Ստալին: Պէտք է կարդալ գիտական - փիլիսոփայական գրքեր, զարգանալ անվերջ, եւ երբեք չգոհանալ:

Այլուել մեծ հարցերով — համամիութենական, համամարդկային, դուրս գալ իր ցանկապատից, ազատագրուել շովինիստական թոյնից, ազգային սահմանափակութիւնից:

Նոր թեմաների խնդիրը երբեք դժուար լուծելու խնդիր չէ, մանաւանդ երիտասարդ գրողների համար:

Բոլոր թեմաների էութիւնը բնութիւնն է, մարդը, նրա հոգին, նրա աշխատանքը:

Ես վերջերս, մի օրով ընկերների հետ գնացի Ղամարլուի շրջանը, ի ջանք քանի մը գիւղեր: Ինչպէս մի փոքր լուսամուտից, ես տեսայ մի կըտոր կեանք, նոր կենցաղի մի կտոր— կոլխոզնիկների գործն ու կեանքը: Վէպի, պատմուածքի ամէն տարրերը կան այնտեղ, այսինքն, կրկնում եմ— բնութիւն, աշխատանք, գաղափարներ, մարդը, մարդկային հոգին, նրա տենչերը, պայքարը, հոգսերը, ապրումները եւ պատրաստի տիպեր, օրինակ, ընկեր Աւետը:

Պէտք է միայն սիրել, խորանալ, դիտել, տեսնել, զգալ, յուզուել եւ նիւթը արուեստի վերածել:

Գալով ինձ — ես տակաւին մտանալու շատ բան ունեմ, որպէսզի կարողանամ նոր բան սովորել: Եւ յետոյ ես շատ բեռնաւորուած ուղտ եմ, մինչեւ հին բեռներս չթափեմ, նոր բեռ չեմ կարող վերցնել: 20—25 հատ մանր ու խոշոր բաներ ունեմ աւարտելու եւ գրելու, որոնք օր ու գիշեր ճնշում են ինձ:

Նոր մեծ բանի չեմ կարող ձեռք զարնել: Փոքրիկ բաներ, օչերկներ, տպաւորութիւններ հնարաւոր են: Ի հարկէ, փափաքը չէ, որ պակասում է ինձ, օբյեկտիւ ժամանակը:

Ընկերներ, վերջին եօթը տարին-երին, սկսած 1930 թուից, ես հեռու եմ եղել Խ. Հայաստանից եւ նրա իրականութիւնից: Արտասահմանում ես կանգնած եմ եղել միշտ Խ. Հայաստանի պաշտպանութեան դիրքերի վրայ, իմ ուժերի չափով պայքարել եմ նրա թշնամիների դէմ՝ կրելով անվերջ լուտանքներ ու հայհոյանքներ Դաշնակցականներից անձիս ուղղուած: Իմ անվերապահ նուիրուածութիւնը Հայաստանի հանդէպ բազմիցս փորձուած է, սակայն, ես, անշուշտ, շատ սխալներ գործած կարող եմ լինել, որոնք վերագրելի են այն հանգամանքին, որ ես հազար քիլոմեթրներով հեռու եմ եղել մեր իրականութիւնից: Եւ, հետեւապէս, չէի կարող իրազեկ լինել:

Ինձ շատ մեծ վիշտ պատճառեց նաեւ մի քանի գրողների ձերբակալութիւնները, որոնց մէջ ունէի անձնական ընկերներ, բայց երբ վերադարձայ Երեւան եւ հնար եղածի չափ ծանօթացայ իրերի եւ իրադարձութիւնների հետ, տեսայ որ մեր կառավարութիւնը (որին անպայման վստահում ենք) եւ ժողովուրդը ուրիշ կերպ չէին կարող վարուել նրանց հետ:

Որովհետեւ նրանք շեղուել են ուղիղ, տրամաբանական ճանապարհից եւ ընթացել են մի դատապարտելի ճանապարհով, որ միայն վնաս է բերում մեր բազմաչարչար ժողովուրդին»:

Մեր գլխին պայթած սոսկալի աղէտներից իմաստուն է դարձել մեր ժողովուրդը եւ հաստատակամ ընտրել է մի ուղի, որ արդար իրաւակարգի եւ ազգերի եղբայրութեան ուղին է եւ տանում է մեզ պայծառ ապագայի եւ լաւագոյն հնարաւորութիւնների:

Ռուսական պրոլետարիատը փրկեց մեզ վերահաս կորստից, կանգնեցրեց ոտքի եւ իրեն հաւասար պատուանդանի վրայ դրեց: Մենք անհունօրէն պիտի սիրենք ռուս մեծ ժողովրդին, պիտի սիրենք մեր եղբայրական ժողովուրդներին — Վրացի, Ադրբէջան եւ բոլոր միւսներին, մենք խորին երախտագիտութեամբ պիտի պարզենք մեր ձեռքերը նրանց հետ միասին բարձրացնելու կոմունիստական անյաղթ, պանծալի դրօշակը, որ ամբողջ աշխատող մարդկութեան յոյսն է, փրկութեան գրաւականը, որին յառել են բազմամիլիոն աշխատաւորների հոգեվառ աչքերը եւ մարտնչող բազուկները ողջ երկրագնդի վրայ:

ԱՒ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

(Վերջ)

Բայց մենք կ'ուզենք տեսնել նկարիչը ինքը: Ռուսիկան-պահակը իմանալով մեր հայերէն խօսակցութիւնը, հաճոյակատարութեամբ կ'առաջնորդէ: Գ. Խաչատուրեան ուրախութեամբ կը դիմաւորէ մեզ եւ խօսակցութիւնը ծայր կուտայ մեր փոքրիկ խումբին մէջ: Զանազան բացատրութիւններ կուտայ, եւ իր ցաւը կը յայտնէ որ ծանօթ հասցէներ չունենալով՝ չէ կրցեր Հայեր ալ հրաւիրել ցուցահանդէսի պաշտօնական բացումին, ու կը խոստանայ «Յառաջ»ի տրամադրել արտասանուած ճառերը: Թող ներէ որ դիտել տանք թէ իր պատճառաբանութիւնը այնքան ալ արդարանալի չէ: Դժուա՞ր էր Փարիզէն ճարել պէտք եղած հասցէները:

Ահա քանի մը հատուածներ Թանգարանի տնօրէն Տօքթ. Կայյաւի ճառէն.—

«Սքանչանալէ առաջ ի տես հոյակապ նկարներուն՝ որոնք կը պարտինք արուեստագէտ Սարգիս Խաչատուրեանի տաղանդին, թոյլ տուէք թուել այն աշխատանքը որ կատարուած է, մեր թանգարանը աւելի բարելաւ վիճակի մը մէջ դնելու համար ...

Ինչպէս յիշեցինք, 17րդ դարու իրանեան որմանկարներու վերարտադրութիւնը կը պարտինք հայ նկարիչ Սարգիս Խաչատուրեանի, որուն գործերուն վերջին ցուցադրութիւնը կազմակերպուած Գահիրէ, «Արուեստի բարեկամներու ընկերակցութեան» կողմէ, փայլուն յաջողութիւն մը ունեցաւ: Արուեստագէտը վերարտադրած է շատ մը տեսարաններ, որոնք կը զարդարէին պալատները Մեծն Շահ Աբբասին, Իրանի այդ Լուդովիկոս 14րդին, որ իշխեց 1587էն 1629: Իր անհատական ջանքերուն շնորհիւ Սպահան մեծաշուք մայրաքաղաքի մը վերածուեցաւ: Այս միապետն էր որ հիմնեց նկարչութեան կաճառ մը, եւ արուեստագէտներ ղրկեց Եւրոպա, հոն իրենց ուսումը կատարելագործելու համար: Անուրանալի է որ այդ արուեստագէտները ազդուեցան Արեւմուտքէն, ինչպէս կը տեսնուի զանազան նկարներու հագուստ կապուստէն: Այդ նկարիչներէն, որոնք իրենց ժամանակցութիւնը [?] բերին այդ նշանաւոր դարաշրջանի փառքին, մասնաւորապէս կը յիշատակուի անունը Րիզա Աբբասիի, Իրանի Վաթոյին (Wateau): Անոր եւ անոր դպրոցին կը պարտինք կնոջական մարմիններու շնորհալի եւ փայլըլշակալ [?] ձեւը: Սարգիս Խաչատուրեան կարելի է նկատել արժանաւոր յաջորդը այն Հայերուն, որոնք Մեծ Թագաւոր Շահ Աբբասը տեղաւորեց Սպահանի արուարձաններէն մէկուն՝ Ջուղայի մէջ: Իր գործը զոր ձեզ պիտի ներկայացնէ քիչ յետոյ, կը յիշեցնէ շրջան մը, ուր կը տիրապետէին կեանքի անուշութիւնը, մշակոյթը ու գեղեցկութիւնը»:

Լիոնի եւ շրջակայի մեր հայրենակիցներուն կը մնայ օգտուիլ այս բացառիկ առիթէն եւ այցելել ցուցահանդէսը:

Ա. ՀԱՐԵԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

«ՊՈՒՐԺՈՒԱԶԻ»Ն ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Պոլսոյ Սօն Փօսթա թերթին մէջ, Մուհիտտին Պէրկէն հետեւեալ կերպով կը վերլուծէ թուրք ընկերային կեանքի մէջ «պուրժուա» դասակարգի մը երեւումը.—

Թուրքիոյ մէջ նոր տարր մը երեւան եկաւ,— գործի ձեռնարկուներու տարրը: Բայց գործի ձեռնարկու ըսուած ատեն չհասկնանք այն ձեռնարկուները որոնց տխուր օրինակները կը տեսնենք երբեմն մեր մէջ սկիզբէն ի վեր, որոնց Ֆրանսերէն ճարտարարուեստի ասպետ (շըվալիէ տ'էնտիւսթրի) մակդիրը կը տրուի: Մեր ակնարկել ուզած ձեռնարկուն բոլորովին տարբեր տիպար մըն է. ան, իր գիտութեան եւ դրամագլուխին ապաւինելով կ'աշխատի այս գիտութեան եւ դրամագլուխին գործունէութեան ասպարէզ գտնել: Ան դրամը օդէն չի շահիր, այլ իր ձեռքին մէջ գտնուած գործի ուժերէն: Մեր երկրին մէջ այս տիպարը մինչեւ մօտ ատեն գոյութիւն չունէր, հիմա կը տեսնենք անոր երեւումն ու զարգացումը եւ ուրախութիւն կը զգանք: Նախ սա ըսենք թէ, Թուրքերուն համար նորութիւն մըն է այս նորահաս տարրին երեւումը: Ապա թէ ոչ այս տարրը առատօրէն գոյութիւն ունէր սկիզբէն ի վեր միւս հայրենակիցներուն մէջ:

Այս տարրին Թուրքերուն մէջ երեւումը Հանրապետութեան կը պարտինք: Հանրապետութեան ձեռնարկած շատ մը գործերուն բնոյթը՝ աստիճանաբար կարգ մը յանձնառուներու մէջտեղ գալուն պատճառ եղաւ: Անոնք երբեմն պէտք եղածէն շատ աւելի դրամ շահեցան. կրնայ ըլլալ որ պետութեան առաջին անգամ ձեռնարկած գործերու մէջ երբեմն հաշիւները կատարեալ չեղան. սկսնակութեան շրջանը թերեւս պատճառ եղաւ որ այս գործերը պետութեան սուղի արժեն: Բայց ես շատ ցաւ չեմ զգար ասոնց համար. որովհետեւ այս տեսակ դէպքեր պատճառ եղան որ Թուրքիոյ մէջ տնտեսական նոր տարր մը ծնի: Այս տնտեսական տարրը, այս գործի ուժը վերջին ատենները միայն երկրին մէջ չի գործեր, այլ յաջողած է երկրէն դուրս եւս աշխատիլ:

Օրինակի համար, թերթերը լուր տուին թէ Իսթանպուլի մէջ աշխատող գործարան մը Յունաստանի ռումբ կը ծախէ: Ընդհ. Պատերազմին Պուլկարիայէն ռումբ գնող Թուրքիոյ այսօր Յունաստանի ռումբ ծախելը մեծ յաջողութիւն մըն է:

Ուրիշ օրինակ մը եւս կրնանք աւելցնել: Այսօր Պարսկաստանի մէջ յանձնառուներու ձեռքով մեծ գործեր կը կատարուին եւ ասոնց կը մասնակցին նաեւ թուրք գիտութիւնը, թուրք փորձառութիւնը եւ թուրք դրամագլուխը: Շինարարութեան մեծ գործի մը ըծուած [?] Պարսկաստանի մէջ, շատ մը օտար ձեռնարկուներու միջեւ մասամբ անկախ եւ մասամբ իբրեւ ընկեր գործող թուրք ձեռնարկուներու գտնուիլը՝ Թուրքիոյ համար թէ ներքին տնտես. կեանքին մէջ յեղաշրջում մըն է եւ թէ ազգ. պատիւի խնդիր է: Պէտք է շնորհաւորել եւ նոյնիսկ գնահատել այս գործերուն մասնակցողները:

Թուրքիոյ մէջ նոր երեւան եկած այս տարրը ստեղծող ուժը այն շինարարական գործունէութիւնն է որ տարիներէ ի վեր կը շարունակուի: Այս շինարարական գործունէութիւնը երբ մէկ կողմէն երկաթուղիի, կամուրջի, ճամբու եւ գործարաններու պէս շատ մը գործեր մէջտեղ կը բերէր, միւս կողմէ ալ Թուրքի այս նոր տիպարը ծնաւ, սնոյց, մեծցուց եւ զայն օժտեց թէ գիտութեամբ, թէ փորձառութեամբ եւ թէ դրամագլուխով միաժամանակ ասպարէզ իջեցնելով: Հիմա այս տարրը անընդհատ կ'աշխատի թէ երկրին ներսը եւ թէ դուրսը:

Իրաւ է թէ այս տարրին մեծնալը ընկերային խնդիրներ կրնայ յարուցանել, բայց որքան ատեն որ գործերուն կարեւոր մէկ մասը պետութեան ձեռքը կը գտնուի եւ աստիճանաբար գործադրուիլ սկսած աշխատութեան օրէնք մը գոյութիւն ունի, այս տեսակէտով ալ վտանգ մը չեմ տեսներ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊԵՐՃ ՊՌՕՇԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հայաստանի կառավարութիւնը, Պերճ Պռօշեանի ծննդեան 100ամեակին առթիւ, որոշեց.

1.— Հրատարակել Պռօշեանի ընտիր երկերը անոր կեանքին եւ գործին վերաբերեալ կարգ մը վաւերաթուղթեր, թերթերու եւ դպրոցներու մէջ ներկայացնել Պռօշեանի կեանքն ու գործունէութիւնը:

2.— Աշտարակի դպրոցներէն մին անուանել Պռօշեան վարժարան:

3.— Պռօշեանի տունը (Աշտարակ) թանգարանի վերածել:

4.— Երեւանի թանգարանին մէջ տալ ցուցահանդէս մը Պռօշեանի գործերէն:

5.— Երեւանի մէջ Պռօշեանի բնակած տան վրայ զետեղել յուշատախտակ մը:

6.— Երեւանի փողոցներէն մին անուանել Պռօշեան փողոց:

7.— Երեւանի եւ Աշտարակի մէջ հոկտեմբերին տօնել Պռօշեանի 100ամեակը:

8.— Երեւանի մէջ բեմադրել Պռօշեանի Հացի խնդիր գործը:

9.— Յոբելենական յանձնախումբ մը կազմել հետեւեալներէն.— Դարաղեան (նախագահ), Յ. Պօղոսեան, Դ. Դէմիրճեան, Ա. Իսահակեան, Ս. Զօրեան, Զ. Եսայեան, Արազի, Գ. Աբով, Հէնրի Գաբրիէլեան:

ՁԻՒՆ ԿԸ ՏԵՂԱՅ

«Խորհ. Հայաստան» կը գրէ որ Հայաստանի կարգ մը շրջաններէն հասած տեղեկութեանց համաձայն, տաք օրերուն յաջորդեց ձմեռնային եղանակը,— Լենինականէն, Թալինէն, Ստեփանաւանէն, Իջեւանէն, Ալլահվերդիէն կը հեռագրեն թէ ձիւն տեղացեր է 9 Ապրիլին:

Աւելի կանուխ անձրեւ կը տեղար: Լեռներուն վրայ նստած ձիւնին պատճառով եւ սաստիկ հովերուն հետեւանքով, զերոյէն վար 4 աստիճան ցուրտ էր օդը: Գորիսէն կը հեռագրեն Երեւանի թերթերուն, 15 ապրիլ թըւականով, թէ 5 օրէ ի վեր ձիւն կը տեղայ: Գորիսի եւ Կիրովականի մէջ նստած ձիւնին թանձրութիւնն է 25 սանթիմեթր:

ՊԱՅՔԱՐԻ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Այս տարի, կը գրէ «Խորհ. Հայաստան», գետերու յորդումին դէմ պայքարելու համար յատկացուած է 523 հազար րուբլի:

Կարգ մը շրջաններու մէջ այդ աշխատանքները լրացած են արդէն: Քասախ գետին եզերքներուն ամրացումով՝ Վաղարշապատի շրջանի Դոխս, ներքին եւ վերին Այնալու, Ալերէկլու, Հայ - Զէյվա գիւղերը վախ չունին հեղեղէն: Ամրացուած է նաեւ Զանգի գետին ափը Զոլլու գիւղին մօտ: Աւարտելու մօտ է նաեւ Գառնիչայ գետի ափերուն ամրացումը Ղամարլուի շրջանին, Դիբեւչայի գետի ափերուն ամրացումը Ալլահվերդիի շրջանին, Վեդիչայ գետին ափերուն 10 քիլոմեթր երկարութեամբ ամրացումը Վեդիի շրջանին մէջ:

Աղստաֆա գետին վրայ, Դիլիջանի շրջան, ներկայիս կամուրջ մը կը շինուի, իսկ Իջեւանի մօտ՝ նոր թումբ մը:

Այսուհանդերձ կարգ մը շրջաններու մէջ քննադատելի են կատարուած աշխատանքները,— Ղամարլուի շրջանին մէջ Հրազդան գետին ափերուն ամրացումը կէս առ կէս կը մնայ անաւարտ: Հոկտեմբերեանի շրջանին մէջ, Զանֆիտա եւ Զաֆարաբադ գիւղերուն մօտ, Արաքս գետին ամրացումը կիսատ կը մնայ: Սելաս - Մաստարայի յորդումին դէմ եւս միջոցներ ձեռք չեն առնուած եւ վտանգի տակ են Հոկտեմբերեանի շրջանի կարգ մը գիւղերը: Խոր Վիրապէն մինչեւ Նախիջեւանի սահմանները, Արաքսի ափերուն վրայ ոչ մէկ աշխատանք կատարուած է:

ՀԻՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒՄ

Հայաստանի Յուշարձաններու Պահպանութեան Կոմիտէն ձեռնարկեց նորոգել եւ վերահաստատել պատմահնագիտական արժէք ունեցող յուշարձանները, որ կը գտնուին զանազան շրջաններու մէջ: Մասնակի վերանորոգութեան ենթարկուած են Զուարթնոցի (Է. դար) մէկ քանի սիւները, Ծաղկաձորի (Ժ. դար), Գօշավանքի (ԺԳ. դար), Օհանավանքի (ԺԳ. դար), Հաղբատ - Ախթալայի (Ժ. - ԺԳ. դար) յուշարձանները:

Միաժամանակ հնագիտական արշաւախումբեր պիտի ղրկուին դէպի Թալին, Ալլահվերդի, Դիլիջան, Աշտարակ, Ապարան, չափագրելու եւ լուսանկարելու երեւան հանուած յուշարձանները: Արշաւախումբերը պիտի աշխատին կազմել նաեւ իւրաքանչիւր շրջանի հնագիտական նկարագիրը:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԱՄՈՒԼ

ՁԱԽՈՂԱԾ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Աթէնքի Նոր Օրը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (5 մայիս).

— «Ամերիկահայ թերթերէն կը տեղեկանանք թէ էջմիածնի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի պատուիրակ Գարեգին արքեպիսկոպոսի առաքելութիւնը բոլորովին ձախողած է ամերիկահայ գաղութին մէջ: Ոչ միայն ձախողած, այլեւ անոր ներկայութիւնը պատճառ եղած է հին կիրքերու եւ վէճերու արծարծման, նոր գրգռութիւններու եւ լրագրական ցաւալի բանավէճերու:

Ձախողութեան պատճառները բազմաթիւ են, բայց գլխաւորը՝ ազգային — եկեղեցական խնդիրներու մէջ, նուիրակին դիկտատորական եւ հակաօրինական ընթացքը եղած է:

Վէճերու կարգադրութեան ատեն, Գարեգին արքեպիսկոպոս նկատի չունեցաւ մեր եկեղեցական օրէնքները, անտեսեց մեր եկեղեցիին ժողովրդապետական կառուցուածքը, արհամարհեց ժողովուրդի մեծամասնութեան ցանկութիւնը եւ փորձեց ինքզինքը պարտադրել սպառնալիքով: Մոռցաւ թէ Ամերիկան Խորհրդային Միութիւն չէր, ոչ ալ ինքը ամենազօր բռնակալ մը: Էջմիածինը գաղութներու վրայ միայն բարոյական հեղինակութիւն ունի, անոր իրաւասութեան սահմանները նեղ են: Ան իրաւունք չունի եկեղեցական օրէնքները փոխարինելու իր քմայքներով կամ նկատումներով: Տարիներու փորձառութիւնը երեւի դաս եղած չէ Էջմիածնին, որուն ներկայացուցիչը՝ ամերիկահայ գաղութին մէջ որդեգրած միահեծան ու հակաժողովրդական ուղղութիւնով, ժողովուրդը հիասթափեց եւ պատրանաթափ ըրաւ:

Գարեգին արքեպիսկոպոս միայն Ամերիկայի մէջ չէ որ ձախողեցաւ: Անոր առաքելութեան ազգային — եկեղեցական կազմակերպութեան վերաբերող մասը ամենուրեք ձախողեցաւ: Ոչ մէկ գաղութի մէջ, ըլլայ Ռումանիա, Յունաստան, ըլլայ Ամերիկա, ան չկրցաւ համերաշխութիւն գոյացնել, չկրցաւ ազգին բոլոր տարրերը քով քովի բերել, մէկ ճակատ ստեղծել եւ ազգային նոր ճամբայ մը բանալ: Թերեւս, հակառակ իր փափաքին, ըստիպուեցաւ ինքզինքին տալ Խորհրդային Հայաստանի պատգամախօսի դերը, մինչեւ վերջ մնաց խորհրդային կազմակերպութիւններու շրջանակին մէջ, ազդուեցաւ անոնցմէ, գործեց անոնց ցուցմունքներով եւ գնաց անոնց ճամբով: Ու ձախողեցաւ:

Իր առաքելութիւնը ազգին արժեց աւելի քան տասը հազար տոլար, գումար մը՝ որ կրնար յատկացուիլ շինարարական գործի մը:

Առաքելութեան հայրենասիրական մասը լիովին յաջողեցաւ սակայն: Անկեղծ ըլլալու համար պէտք է ըսել որ Գարեգին արքեպիսկոպոս այցելած գաղութներուն մէջ հայաշունչ մթնոլորտ ստեղծեց, հայրենասիրական զգացումներ արծարծեց, Հայաստանի կարօտը դրաւ հոգիներուն մէջ, պանծացնելով հայ մշակոյթը եւ անոր կատարած մեծ դերը ազգապահպանման գործին մէջ:

Նուիրակ սրբազանը եթէ միայն հայկական մշակոյթի մասին խօսէր, եթէ բնաւ չզբաղէր ազգային - եկեղեցական վէճերով, ապահովաբար շատ մեծ ծառայութիւն մատուցած պիտի ըլլար գաղթաշխարհին»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. Խաչի Օր

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 2ին «Պառ Էնթէրնասիոնալ»ի սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ «Կ. Խաչի Օր»ը, նախաձեռնութեամբ Պուլվառ Օտտոյի մասնաճիւղին: Սրահը լեցուած էր խուռն բազմութեամբ: Բացումը կատարեց մասնաճիւղի ատենապետուհին՝ Տիկ. Ա. Սուքիասեան, որ քանի մը խօսքով բացատրեց օրուան նշանակութիւնը: Առաջին անգամ սանուհիներուն կողմէ երգուեցաւ Կ. Խաչի քայլերգը: Յետոյ եղան քանի մը գեղեցիկ արտասանութիւններ: Խաչուհիներու եւ սանուհիներու կողմէ ներկայացուեցաւ կենդանի պատկեր մը, «Օդափոխութեան կայանը»: Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօս Պ. Ս. Վրացեան, որ շեշտեց թէ գաղութները երկու կարեւոր աշխատանքներ ունին, որոնց մէկն է Հայը Հայ պահելու գործը: Շատ մը փաստերով հաստատեց թէ՝ Հայերը բազմածին են թէեւ, բայց գաղութներու մէջ անոնց կը սպառնայ օտարացումը, աւելի մեծ չարիքներ պատճառելով մեզի: Թելադրեց որ Կ. Խաչը լուրջ ուշադրութիւն դարձնէ հայ մանուկներու կրթութեան գործին: Ապա կարգ մը կարեւոր խորհուրդներ տալով, իր շատ գեղեցիկ եւ արժէքաւոր ճառը վերջացուց բուռն ծափերու մէջ: Պ. Աշոտ Ցակոբեան քանի մը զուարճալի ֆանթէզիներ ըսաւ: Յետոյ աճուրդի դրուեցաւ սեղանի գեղեցիկ սփռոց մը: Բաւական մարդիկ մասնակցեցան աճուրդին եւ շահեցաւ Պ. Գրիգոր Ամերիկեան, որ նուիրեց օրուան բանախօս Պ. Վրացեանին: Ամէնէն վերջը սանուհիներու կողմէ ներկայացուեցաւ «Անուշ»ի մէկ արարը, որ շատ գեղեցիկ տպաւորութիւն ձգեց: Տիկին Սուքիասեան հանդէսը փակելով, շնորհակալութիւն յայտնեց ժողովուրդին, որ հեռացաւ խոր տպաւորութեան տակ:

Վարդուհի Ստեփանեան

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Սոֆիայի մէջ հրատարակուող Ռազմիկ թերթը, ինչպէս եւ անոր խմբագիր Սեդրաք Ջալալեանը (Սեթօ), որ վտարուած էր Դաշնակցութենէն, որեւէ կապ չունին Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ:

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (271)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Ցերեկով չէինք կրնար կղզիէն դուրս գալ, ստիպուած պիտի սպասէինք մթնալուն: Երեկոյեան կողմ, կղզիի շուրջը ման կուգայի: Մէկ ալ կղզիի դիմացը գտնուող Կապապչտոնցի [?] քարերուն մէջ աչքիս զարկին կասկածելի մարդոց շարժումներ: Դիտակովս ուշադրութեամբ կը քննեմ դիմացի եզերքը: Քարերու ետին ծածկուիլ ջանացող բազմաթիւ ֆեսաւոր մարդիկ կը տեսնեմ: Կ'երեւի հոն մթնելուն եւ քաղաքէն գալիք նաւակներուն կը սպասէին, մեզ յանկարծակիի բերելու համար: Վանքը վերադարձայ ու եղելութիւնը յայտնեցի տղոցը: Բարեբախտաբար վանքի նաւակը կղզիի կողմը պահած էինք: Տղաք գործի կպան: Արհեստանոցը մէկ ժամուան մէջ մաքրեցինք, զինձի [?] պաշարը, գործիքները, կաղապարները, փուքը, բոլորը բոլորն ալ ծովը թափեցինք, ու սենեակը կարգի դրինք: Գլխաւոր դժուարութիւն մը կը մնար սակայն, ու Գէորգը առանց խօսքը շարունակելու, խորհրդաւոր կերպով ընկերներուն նայեցաւ:

Ընկերները հասկցան, որ ամիսներէ ի վեր կղզիի մէջ բանտարկուած Ալայբէկի մասին էր Գէորգի ակնարկութիւնը:

— Ի՞նչ ըրիք:

— Հետներս բերել չէինք կրնար, ոչ ալ կրնայինք հոն ձգել. քանի մը ժամէն թրքական զօրքը վանքը մտնելով անշուշտ անոր թաղստոցը պիտի գտնէր: Տեղն ու տեղը գործը վերջացուցինք, ու ոտքին խոշոր քար մը կապելով դիակը ծովը նետեցինք: Մութը կոխելուն նստանք նաւակը, ու հոս դուրս ելանք:

Լոյսը շատոնց բացուած՝ հեռուէն գիւղի աղմուկը մինչեւ մարագը կը հասնէր: Մինչ Պիծան, Գէորգը, վարդապետն ու Լեւոնը մէկ անկիւն քաշուած՝ վերի խօսակցութիւնը կ'ունենային, զինուորները հողէ սեղմուած փոքր մարագի մէջ ու իրարու վրայ ինկած՝ կը հանգստանային: Մոխրաբերդցի Յովհաննէսը, զիրենք մարագը հասցնելէն վերջ, հեռացաւ, երեկոյեան կողմ հաց բերելու խոստումով: Լուսաբացին շներու հաչոցէն Աւիսէ [?] ենթադրեց որ զօրքը գիւղէն հեռանալու պատրաստութիւն կը տեսնէ: Յետոյ ամէն աղմուկ յանկարծ դադրեցաւ:

Զօրս ընկերները գլուխ գլխի կը շարունակէին խորհրդակցիլ իրենց բռնելիք ընթացքի մասին, Լեւոնը, որ նորէն սկսած էր սաստիկ ջերմիլ, առանց խօսակցութեան խառնուելու, ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր ընկերներու յայտնած կարծիքները: Ամէն մէկը տարբեր առաջարկութիւն մը ունէր: Պիծան կը պնդէր Կաւկասի շրջանը բարձրանալ, ուր տարիներով նախապատրաստական աշխատանքներ տեսած էին: Գէորգը կ'առաջարկէր երկու խումբի բաժնուիլ, Կաւկառ ու Շատախ անցնելու համար, մինչեւ որ կացութիւնը պարզուէր, կառավարական խստութիւնները մեղմանային:

— Իսկ մինչեւ այն ժամանակ,— զսպուած ձայնով սկսաւ խօսիլ Լեւոնը,— մեր տարիներու աշխատանքէն հետքն իսկ չի մնար: Իմ կարծիքով մենք պէտք է ցրուինք գաւառներ, հաւաքենք դեռ չգրաւուած զէնքերը, մեր ներկայութեամբ ոգեւորենք ժողովուրդը: Քանի մը տասնեակ մարդկային կորուստներէն, զէնքերու գրաւումէն շատ աւելի մեծ կորուստ պիտի ըլլայ ժողովուրդի բարոյալքումը: Տարիներու աշխատանք պիտի կատարենք, ժողովուրդը նորէն նախկին հաւատաւոր գիտակցութեան բարձրացնելու համար: Ինչ ալ որ ըլլի, մենք պէտք է մնանք ժողովուրդին հետ, որքան ալ որ ծանր ըլլին պայմանները: Մեր թիւը այժմ բարձրացաւ երեսունեւչորսի: Ներկայ պայմաններու մէջ այսքան մեծ թիւով շրջիլ չենք կրնար. անխուսափելի կերպով պիտի ընդհարուինք կառավարական ուժերու հետ,— բան մը, որ կրնայ կործանարար ըլլալ մեզ եւ մեր ժողովուրդին համար: Բայց եթէ մեծ խումբ մը չի կրնար ազատ կերպով շրջիլ, փոքր խումբերը կրնան: Ահա այդ պատճառով իսկ մեր ուժերը երեք մասի պէտք է բաժնել:

— Ի՞նչպէս,— հարցուց Գէորգը:

— Պիտի բացատրեմ: Օրինակ, դուն հետդ կը վերցնես մեր փորձառու ընկերներէն Սարգիսը, Հրայրը, Կարօն ու ութ - տասը զինուոր եւ կ'երթաս Կաւկառ: Պիծան եւ Վարդապետը տասնեակով մը կը մնան Գաւաշի շրջանին մէջ: Մնացած տղաքը ես վերցնելով՝ կ'անցնիմ Հայոց - Ձոր: Հոն, Մոսօն եւ Մոկացին կը ձգեմ փոքր խմբով մը եւ ինքս երկու հոգիով կ'անցնիմ Վարագի կողմերը, եւ կ'աշխատիմ որ եւ է միջոցով քաղաք մտնել:

Լեւոնի ծրագրի վերջին մասէն այնքան ալ չախորժեցան զինքը լսող ընկերները: Ցայտնապէս դժգոհ՝ անոնք լուռ նայեցան իրարու: Գէորգը, րոպէ մը մտածելէ վերջ, գլուխը բացասաբար շարժելով՝ ըսաւ.

— Որ պիտի բաժնուինք փոքր խումբերու եւ ցրուինք զանազան շրջաններ, այդ անհրաժեշտութեան կարծեմ բոլորս ալ համաձայն ենք: Ու իմ կարծիքով որքան շուտ բաժնուինք եւ գործի սկսինք՝ այնքան լաւ: Բայց ինչ կը վերաբերի Լեւոնի քաղաք երթալու ծրագրին, ես բոլորովին հակառակ եմ: Բացատրեմ թէ ինչո՞ւ: Մեր ղեկավար ընկերներէն շատերը արդէն ձերբակալուած են, իսկ մեր ամբողջ գործը քաոսային վիճակի մէջ կը գտնուի: Հազիւ քանի մը հոգի մնացեր ենք՝ ամբողջ Վասպուրականի շրջանը ղեկավարելու համար: Աւելորդ է ըսել, մեր ուժերը անբաւարար են: Այս պայմաններու մէջ, անխոհեմաբար նոր զոհեր տալը ոչ իմաստ ունի եւ ոչ ալ անհրաժեշտութենէ կը բխի: Կայծակը կը պատմէր, թէ քաղաքի մէջ այնպիսի վատ մթնոլորտ մը ստեղծուած է, որ ատենի մը համար անկարելի է հոն գործել: Նոյնիսկ հոն թաքնուած ապրիլը ներկայիս հնարաւոր չէ. ժողովուրդը ահաբեկուած չուզեր ապաստան տալ մեզ: Հետեւաբար Լեւոնի քաղաք մտնելու հնարաւորութիւնն իսկ կասկածելի է, ուր մնաց հոն գործելը: Բայց ասկէ աւելի կարեւոր հանգամանք մըն ալ կայ, որ խոշոր հոգեկան արժէք մըն է: Լեւոնը, ժողովուրդի աչքին, յեղափոխական շարժման խորհրդանշանն է: Երբ Թիմարի շրջանի գիւղերը կը պտըտէինք, ժողովրդական զէնքերը հաւաքելու համար, ամէն գիւղի մէջ միեւնոյն հարցումով կը դիմաւորէին մեզ. «Ձէ մատաղ, զո՞րթ որ պարոն Լեւոն ազատ կը փայ»:

Ու երբ մենք կը հաստատէինք այդ լուրի ճիշդ լինելը, գիւղացիք գոհունակ դէմքերով փառք կուտային, որ Լեւոնը ազատած է: Մի մոռնաք, որ ժողովուրդը իր այս ծանր ապրումներուն մէջ ալ հոգեկան խանդավառութեան ենթակայ է, քանի իր հոգիին մէջ հերոսացուցած անհատը դեռ կ'ապրի եւ ազատօրէն կը շրջի: Ներկայ պայմաններու մէջ, Լեւոնի ձերբակալութիւնը մեզ համար շատ մեծ հարուած մը պիտի ըլլի: Այս պատճառներով ես վճռականօրէն հակառակ եմ Լեւոնի քաղաք երթալու ծրագրին:

— Ես ալ համակարծիք եմ Գէորգին,— յօնքերը վրայ քաշած խօսեցաւ Պիծան,— ձգենք քաղաքը իր բախտին, որ մեր դժբախտութիւններու գլխաւոր պատճառն եղաւ: Մեր մնացած ուժերը ցրուինք գաւառները, աշխատինք փրկել ինչ որ տակաւին մնացած է: Երբ փոթորիկը անցնի, նոր մեր ընելիքի մասին կը մտածենք:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ցատարար անմախընթաց է իր տարողութեամբ, փառքովն ու իմաստով, գիտել կուտան թերթերը, որովհետեւ հազար տարուան մէջ առաջին անգամն է որ Մեծն Բրիտանիա կը թագադրէ Արքայ մը որուն «ազատօրէն հաւատարմութիւն կը խոստանայ ազատ ու անկախ ժողովուրդներու բազմութիւն մը»: Տարբեր էին պայմանները 1910ին երբ գահ կը բարձրանար Ճորճ Ե., օդակը աւելի սեղմուած էր պաղթագիտութեանց վըլին: Պատերազմը եկաւ ու գնաց, Անգլիա որոշ զիջումներ ըրաւ անոնց, բնականաբար իր ափին մէջ պահելով սանձը:

Այս բարոյական յաղթանակին համա՞ր է արդեօք որ խանդավառութիւնը համատարած է այսօր ու կարելի է ըսել, ինքնաբուխ: Քաղաքական խմբակցութիւնները, աջն ու ձախը, տարակարծութիւն չունին տօնին անհրաժեշտութեան մասին. իսկ ամբոխը կ'ոստոստէ ճամբաներուն վրայ՝ երեխաներու նման: Կը սիրե՞ն գահը. տարակոյս չկայ. գահակա՞լը, նոյնպէս: Բայց պէտք է չնշտել կարեւոր պարագայ մը: Մոռցէք պահ մը պատմութիւնն ու աւանդութիւնը եւ դիտեցէք երեւոյթը իրատես աչքով: Հանդէսին պատրաստութիւնն ու փայլը կրկնապատկեցին, ժողովրդականացնելու համար երկարատեւ վէհապետը որ սառերի մէջ մնացած էր ամբողջ քանըհինգ տարի՝ կարգ մը պատճառներով: Նախ, անմիջական դահաժառանգը չէր ան ու անակնկալ դէպք մը գահ բարձրացուց զինքը: Ցետոյ, Ճորճ Զ. «քաշուող» ու ամչկոտ բնաւորութիւն ունեցած եւ հեռու մնացած է բազմութիւններէն. բայց կ'արդարացնեն իր խառնուածքին այդ գիծը — թագուհին գիտնականութիւն չունի, կը թոթովէ:

Սակայն աւելի կարեւոր է երրորդ պատճառը: Էտուըրտ Ը.ի սիրային արկածը, անցեալ ձմեռ, դառն տպաւորութիւն գործեց ժողովուրդին արժանաւորութիւններուն վրայ. անքննադատելի վարմունք մը կը սպասէին արքայական ընտանիքի բոլոր անդամներէն եւ յուսախաբ եղան պահ մը: Այդ վէրքն է որ կառավարութիւնը կ'աշխատի դարմանել բացառիկ միջոցներով:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

—o—

Նիւ Եորքէն Լոնտոն 21 ժամէն

Ամերիկացի օդանաւորդ Տիք Մէրրիլ եւ օդնականը Նիւ Եորքէն ճամբայ ելան կիրակի իրիկուն ժամը 9.35ին եւ Լոնտոն իջան երկուշաբթի ժամը 6.38ին: (Միայն մէկ անգամ բուն կայանէն 50 քիլոմեթր անդին կեցան, ճամբան հարցնելու համար): Ուրեմն 5600 քիլոմեթր հեռաւորութիւնը կտրած եղան 21 ժամէն, — ժամական 266 քիլոմեթր: Թռիչքը, որուն 15 ժամը ովկիանոսին վրայ կատարուած է, չափազանց տաժանելի եղաւ, անձրեւի եւ փոթորիկի հետեւանքով:

Օդանաւորդները իրենց հետ բերած են «Հինտէնպուրկ»ի արկածին շարժանկարը եւ անմիջապէս պիտի մեկնին, այսօր կամ հինգշաբթի, Ամերիկա տանելու համար Անգլիոյ թագաւորին թագադրութեան հանդէսներուն շարժանկարը:

** Ֆրանսացի առաջնակարգ օդանաւորդ մը, Ռընէ Փօլհան, 30 տարեկան, զանազան մարզանքներ կը կատարէր երկուշաբթի իրիկուան դէմ, Վիլլաքուպլէի վերեւ, երբ օդանաւը վար իյնալով բռնկեցաւ: Երբ օգնութեան հասան, օդանաւորդը ածուխ դարձած էր արդէն:

** Միթթէլհօլցէր, Զուիցերիոյ ամենամեծ օդաչուն, ջարդուփշուր եղաւ Աւստրիոյ լեռներուն մէջ, երկու ընկերներու հետ, լեռ մը բարձրացած ատեն:

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Պիլպաօ ուժգնօրէն կը դիմադրէ ապստամբներու յառաջխաղացութեան: Նոր խրամներ բացուած են, ամրացնելու համար «երկաթ գօտին» որ վերջին ամրոցն է: Ապստամբները կ'ըսեն թէ երկու քաղաքներ եւս գրաւած են եւ թէ Պիլպաօ վտանգի տակ է նաեւ ծովու կողմէն:

Ոչ - պատերազմիկներու պարպումը կը շարունակուի: Առջի օր երկու հազար հոգի եւս հասան Ֆրանսա, մեծ մասով կիներ եւ մանուկներ, երեք ֆրանսական չոգենաւերով որոնց կ'ընկերանային 7 անգլիական և ֆրանսական մարտանաւեր:

Սահմանագլուխ հասած լուրերու համաձայն, Պարսելոնա անիշխանականներուն տիրապետութեան տակ է միշտ, թէեւ կառավարութիւնը 2500 նոր զինուոր ղրկած է:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՎՏԱՆԳԱՒՈՐ ԱՀԱԲԵԿԻՉ ՄԸ» ձերբակալուեցաւ Փարիզի մէջ, կ'ըսեն տեղական թերթերը, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ապահովութեան տեսչութեանց գործակցութեամբ: Կալանաւորն է Խրուաթ մը, Սթէֆան Մարսուգիչ, ուղղակի գործակիցը Ուսթաշիներու ղեկավարին՝ Տոքթ. Անթէ Փավէլիչի, որ կազմակերպած էր Ալեքսանդր թագաւորին ահաբեկումը: Ինքն ալ դաւադրական գործեր կատարած է 1929ին եւ 1933ին:

ԼԻՈՆԻ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐԸ ժողով գումարելով, 51ի դէմ 250 ձայնով որոշեցին գործադուլ հռչակել: Կը պահանջեն շաբաթը 45 ժամ աշխատանք եւ երկու օր հանգիստ:

Փարիզի եւ արուարձաններու սափրիչներն ալ գործադուլ կը սպառնան:

ԼՈՆՏՈՆԻ ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԵՐՈՒ (պըս) աշխատաւորները որոշեցին շարունակել գործադուլը, մերժելով առաջարկուած պայմանները:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ Թուլքարէմ քաղաքին ամբողջ բնակչութիւնը, դպրոցներն ալ միասին, ամէն աշխատանք դադրեցուցին կիրակի օր, իբրեւ բողոք հաւաքական տուգանքի մը դէմ: Ցուցարարները որոշած են տեղի չտալ, մինչեւ որ տուգանքը եւ պաշարման վիճակը ջնջուին:

ՍԱԿԱՐԱՆԻՆ մէջ զգալի անկումներ տեղի ունեցան առջի օր: Անգլիականը 109.90էն բարձրացաւ 110.32ի, իսկ տոլարը՝ 22.26էն 22.35ի:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ 40 ԺԱՄԸ երկուշաբթի օրէն ի վեր ի զօրու է նաեւ մեծաքանակ առեւտուրի եւ ուտեստի փոքրաքանակ առեւտուրին մէջ: Օրէնքը կարգ մը դիւրութիւններ կ'ընծայէ, այս առթիւ, — շաբաթը 5 օր՝ 8 ժամով կամ 6 օր՝ 6.40 ժամով եւն.: Խանութները ցոց եղած ատեն կաթը պիտի բաժնուի ժամը 7էն 9.30:

Պ. Արամ Աճէմեան եւ զաւակունք (Եգիպտոս), Տէր եւ Տիկին Գեղամ Աճէմեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Աճէմեան եւ զաւակը, Պ. Ոստանիկ Աճէմեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Զիթունի եւ զաւակունք, Պ. Եղիա Կիւմիւշեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Թագուհի Խորթումճեան եւ ազգականները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր, մեծ մօր եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՎԵՐԺԻՆ ԱՃԷՄԵԱՆԻ

(Ծնեալ Հիւսեան)

դառնագէտ մահը որ տեղի ունեցաւ Մայիս 10ին:

Ցուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ այսօր, չորեքշաբթի, կէսօրէ վերջ ժամը 4.30ին իր բնակարանը, 10, Կրանտ բիւ տիւ Տէփար, Անկէն ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

ԾԱՆ.— Մասնաւոր մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ
Գ. տարի, Թիւ 31 (Ապրիլ)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—Ինչ որ պէտք է գիտնալ հիւծախտի մասին (Տոքթ. Բ. Նազարեան).— Հիւանդութեանց ազդեցութիւնը աչքերուն վրայ (Տոքթ. Յ. Տէր Դաւթեան).— Տղրուկ փակցնել (Տոքթ. Շ. Այվազեան).— Վիրաբուժութեան հրաշքները (Տոքթ. Գ. Ալթունեան).— Խորհուրդներ յղի կիներուն (Ֆրանս. Մանկապաշտպան Ընկերութիւն).— Առողջապահական գիտելիքներ:

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— Ֆրանսա 25 ֆրանք, արտասահման՝ 30 եւ 35 ֆրանք: Դիմել Dr. Ch. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, Paris.

ՆԱՄԱԿ ՈՒՆԻ
Լոնտոնէն նամակ ունի Տիկին Քարաճաեան:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆ ԵՒ ԹԱՂՈՒՄ ՈՂԲԱՑԵԱԼ Տ. ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊ. ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ

—•—

Յառաջիկայ կիրակի, մայիս 16, Հոգեգալուստ, հանդիսաւոր Ս. Պատարագ կը մատուցուի եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի վիճակիս Ս. Սահակ - Մեսրոպ մայր եկեղեցւոյ մէջ՝ ի յիշատակ ողբացեալ Տ. Գրիգորիս եպիսկ. Պալաքեանի, որուն քահանայական ձեռնադրութեան 36րդ տարեդարձն է:

Կը պատարագէ եւ կը խօսի վիճակիս հայրապետական պատուիրակ Տ. Գարեգին սրբազան, որուն կարգադրութեամբ ներկայ կը գտնուին նաեւ բոլոր թաղերու քահանայ հայրերը եւ պաշտօնական մարմինները:

Կը հրաւիրուի ամբողջ մարսիլահայութիւնը եւ բոլոր հայ կազմակերպութիւնները նոյնպէս ներկայ ըլլալու նոյն օրուան կրօն. պաշտամունքներուն, բերելով այսպէս իրեն յարգանքի մասնակցութիւնը վաստակաւոր հանգուցեալի յիշատակին:

Մարմնի թաղումն ալ՝ նոր գնուած մասնաւոր դամբարանին մէջ՝ տեղի պիտի ունենայ մայիս 30ի կիրակին, կէսօրէ վերջ: Ժամը յետոյ պիտի ծանուցուի:

Առաջնորդարան Հայոց Ֆր.

Ի ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ԲՈԼՈՐ ՍԵՒԱՍՏԱՀԱՅԵՐՈՒՆ

Փարիզի Սեբաստահայերու «Ա.Գ.» երիտ. Միութեան մասնաճիւղի նախկին անդամներս կուգանք հրապարակաւ յայտարարել թէ ժամանակին մեր ընդհ. անդամական ժողովի որոշումով մասնաճիւղիս բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւնը դրկած ենք Միութեանս կեդրոնը (Նիւ-Եորք) որուն համապատասխան ընկալագիրը պատրաստ ենք ցոյց տալ բոլոր հետաքրքրուող հայրենակիցներուն, մի անգամ ընդ միշտ վերջ տալու համար անտեղի եւ դիւանական քննադատութիւններու:

ի դիմաց Սեբ. «Ա.Գ.» Միութեան Միութեան նախկին անդամներու

Հ. Կ. Փամպուգեան, Գ. Գարակէօզեան, Պ. Կէմճեան, Ա. Տիւրկէրեան, Բ. Պօղոսեան, Կ. Յակոբեան, Ա. Խորխորեան, Յ. Մարտիրոսեան, Գ. Հերանեան, Մ. Օտապաշեան, Վ. Երանոսեան, Պ. Քիւրքճեան:

Հասցէ՝ H. Pamboukian, 20 rue Saigne, Montreuil-sous Bois (Seine):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մարզուանցի Հաւատողեան Յակոբին աղջիկը Աղաւնի (բուն մականունը Թորոսեան) կը փնտռէ իր եղբայրները Օհաննէս, Նշան, Տիգրան եւ Միսաք, ինչպէս նաեւ իր հօրեղբօր որդիները՝ Արմենակ, Մեսրակ, Միհրան, Սամուէլ եւ Ռուբէն: Հօրեղբօր որդիները մեծ պատերազմէն առաջ Ամերիկա գացած էին եւ այժմ հոն կը գտնուին: Կը խնդրուի իրենց հասցէն իմացնել Աղաւնի Շիրվանեանի, 23, Rue Danton, Issy les Moulinaux, (Seine), France:

Կը խնդրուի Ամերիկայի հայ թերթերէն արտատպել:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 13 ՄԱՅԻՍ
JEUDI 13 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3419

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ՏԱՊԱՆԱՔԱՐԸ

Ուրեմն այսպէս.—

Թրքական կառավարութիւնը անհատ ներկայացուցիչներու ցանց մը ստեղծելով եւ ուղղակի իր այս կամ այն պաշտօնատան կապելով, ամբողջովին իր ափին մէջ կ'առնէ փոքրամասնութեանց բոլոր ազգային գործերը, գործունէութեան բարոյական, ինչպէս նիւթական աղբիւրները:

Ան շատոնց մահուան դատապարտած էր Պատրիարքարանները, միայն հանդիսաւոր առիթներու մէջ յիշելով անոնց անունը: Կարծողներ կային թէ աշխարհականացման սկզբունքն է որ այդպէս կը հարկադրէ, եւ թէ փոքրամասնութեանց Ազգ. Վարչութիւններն ու Թաղ. Խորհուրդները պիտի կրնան պահել իրենց իրաւասութիւնները:

Էվգաֆի Տեսչութեան վերջին տնօրինութիւնը պաղ ջուր կը լեցնէ այս լաւատեսութեան վրայ:

Ինչպէս առիթ ունեցանք բացատրելու, Էվգաֆը արդէն ազդեր հրատարակած է, որպէսզի թեկնածուներ ներկայանան, մէկմէկ «միւթէվէլլի» նշանակելու համար (Տես Գ. էջի լուրերը):

Ինչպէս այս ազդը հրատարակած ատեն, նոյնպէս թեկնածուները զատելու պարագային, Թրքական պաշտօնատունը երբեք նկատի չառաւ փոքրամասնութեանց ոչ Ազգ. Վարչութիւնները, ոչ ալ Թաղ. Խորհուրդները:

Տարրական տրամաբանութիւնը, եթէ ոչ բարեկրթութիւնը կը պահանջէր գոնէ խորհրդակցաբար կատարել յայտարարութիւնն ու անուանումը, քանի որ պաշտօնապէս լուծուած, ջնջուած չեն փոքրամասնութեանց ազգ. մարմինները:

Ի՛նչ միամտութիւն: Էվգաֆը ազդը ինքնագլուխ շարադրած եւ ղրկած է մամուլին: Պատճէն մըն ալ՝ եկեղեցիները, հասարակ պաշտօնեայի մը միջոցաւ, որպէսզի պատը փակցնեն: Թեկնածուները հեռահեռէ կը ներկայանան, իբրեւ պարզ անհատներ, ըլլան իսկ անդամ այս կամ այն մարմնին:

Օրուան պատրիարքն անգամ պարտաւոր է քննութեան ներկայանալ, եթէ կ'ուզէ միւթէվէլլի ըլլալ: Իսկ թեկնածուներու քննութիւնը պիտի կատարէ իւրաքանչիւր թաղի ոստիկանութիւնը, անշուշտ իբրեւ օգնական առնելով հաւատարիմ լրտեսներ...

Այս պարագան այնքան պարզ էր եւ անողոք, որ Պոլսոյ Ազգ. Վարչութիւնը վերջին պահուն աւելորդ սեպեց որ եւ է հրահանգ ուղղել Թաղ. Խորհուրդներուն, օրինական առարկութիւններ ընելու համար: Էվգաֆի Տեսչութիւնը բացորոշապէս հասկցուցած էր թէ չի կրնար հաւնիլ որ Թաղ. Խորհուրդները թեկնածուներ կայացնեն եւ միայն անհատաբար ներկայացուած թեկնածութիւնը կ'ընդունի:

Եւ արդէն գործը ընթացք առած է այդ ուղղութեամբ: Եթէ պատահի որ կարգ մը պարկեշտ անձեր Էվգաֆին բարեհաճութեան արժանանան, աւելի շատ պղտոր տիպարներ պիտի ընտրուին մայիս 19ին, Էվգաֆին հետ վարելու համար հայ համայնքին հաստատութիւններն ու հարստութիւնները,— եկեղեցի, դպրոց, հիւանդանոց, կտակ, հող, կալուած, գերեզմանատուն եւն.:

Մարգարէ ըլլալու պէտք չկայ, նախատեսելու համար թէ ուր կրնայ տանիլ այս ճամբան:

Անհատ գործակալներով փոքրամասնութեանց գործերը վարելու այս քաղաքականութեան հիմը նոր չէ որ կը դրուի:

Անոր առաջին քայլը առնուեցաւ տարիներ առաջ, երբ կրթական գործավարութիւնը հրամայեց մէկ մէկ հիմնադիր-տնօրէն նշանակել դպրոցներու համար եւ իրեն հաղորդել, վաւերացնելու համար:

Միեւնոյն ձեւով, ուղղակի Մէարիֆին հետ կապուեցան դպրոցներու տնօրէնները: Պոլսոյ կրթական տեսչութիւնը կրնայ ուզած ատենը փոխել տնօրէնները, նոյն իսկ բոլորովին փակել անոր ասպարէզը: Նոյն իրաւասութիւնն ունի, նաեւ, յետին ուսուցիչին համար:

Այսպէս, ինքնին հալեցաւ երբեմնի Ուսումն. Խորհուրդը: Իսկ Թաղ. Խորհուրդները կը համարուէին պարզապէս մատակարար մարմիններ, որոնք բացարձակապէս իրաւունք չունէին խառնուելու կրթական գործերու: Թաղ. Խորհուրդի մը ատենապետը անգամ մը յանդիմանութիւն լսեց թուրք ուսուցիչի մը տեղեկագրին վրայ, որովհետեւ դասարան մտած էր: Մինչդեռ խեղճ մարդը գացած էր... վառարանները աչքէ անցընելու, նորոգութեան համար:

Կրթական եւ բարոյական ղեկավարութիւնը ձեռք անցընելէ վերջ, այժմ ձեռնարկած են նիւթական եւ վարչական յենարանները քանդելու, եւ եղած-չեղած օրկանները լուծելու:

Արդարեւ, այլեւս ի՞նչ պիտի բանին Թաղ. Խորհուրդներն ու Հոգաբարձութիւնները, երբ ոչ միայն գործելու, այլեւ կարծիք յայտնելու իրաւունքէն զրկուած են: Անոնք իրենց գլխուն վրայ պիտի ունենան կառավարութենէն նշանակուած գործակալներ, իրաւասու՝ ամէն ինչ տնօրինելու համաձայն իրենց անձնական հայեցողութեան կամ Էվգաֆի հրամաններուն:

Մէկ խօսքով, եղածը պետական վերահսկողութեան չքմեղանքն ալ չունի, այլ պարզապէս բռնութիւն է եւ յափշտակութիւն: Վրան-բաց դաւ մը՝ կազմալուծելու համար ոչ-թուրք փոքրամասնութեանց ներքին կեանքը, մղելով դէպի քայքայում եւ թրքացում:

Հարցում մը, այս առթիւ, մեր խոհեմազարդ բանդէտներուն, մանաւանդ անոնց որ պարտք սեպեր էին հեռագրով շնորհաւորել Թրքական հանրապետութեան 10ամեակը,— ի՞նչ կը խորհին. չա՞րժեր օգտուիլ Ջօր. Իսմէթ Ինէօնիւի ներկայութենէն, դիմում մը կատարելու եւ գոնէ Լօզանի դաշնագիրը յիշեցնելու համար...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

«ԿԱՐՄԻՐ ՆԱՓՈԼԷՈՆ»Ն ԱԼ ԻՆԿԱՒ

Կարեւոր փոփոխութիւններ կարմիր բանակին մէջ

Շանթալից լուր մը եւս Մոսկուայէն,— մարաջախտ Թուխաչեւսկի, ազգ. պաշտպանութեան փոխ-գործավարը եւ Վորոշիլովի աջ բազուկը, պաշտօնէն արձակուելով ղրկուեցաւ Վոլկա, իբրեւ զինուորական հրամանատարը նոյն շրջանին, ինքնին անկարեւոր պաշտօն մը: Իրեն յաջորդեց մարաջախտ Եգորով:

Ուրեմն կը հաստատուին այն զրոյցները որ շրջան կ'ընէին ատենէ մը ի վեր, Թուխաչեւսկիի շնորհազրկութեան մասին: Այսպէս կը խորտակուի «կարմիր Նափոլէոն»ին ասպարէզը: Հաւանական է որ աւելի ծանր անկում մը ենթարկուի Թուխաչեւսկի, որուն անունը անուղղակի յիշուեցաւ անցեալ յունուարին, Ռատէք-Փիաթաքով դատավարութեան ատեն: Ռատէք յայտարարած էր թէ Սմութնի անուն սպայ մը, Թուխաչեւսկիի թիկնապահը, միջնորդ կը ծառայէր զօր. Փութնայի եւ Մոսկուայի թրոցքիականներուն միջեւ: (Զօր. Փութնա Լոնտոնի դեսպանատան զինուորական կցորդն էր եւ Մոսկուա կանչուելով բանտարկուեցաւ: Կարծողներ կան թէ «մաքրուած» է):

Մինչ այս մինչ այն, Թուխաչեւսկի կը տեսնուէր պաշտօնական ընդունելութեանց ատեն: Նոյն իսկ ծանուցուեցաւ թէ Լոնտոն պիտի երթայ Լիթվինովի հետ, թագադրութեան առթիւ, մինչդեռ իրեն տեղ ճամբայ հանուած էր ծովակալ Օրլով:

Հակառակ պաշտօնական շրջանակներու զգուշապահութեան, կը կարծուի թէ Թուխաչեւսկիի վայելած վստահութիւնը մեծապէս խախտած էր, իր թիկնապահին դէմ եղած ամբաստանութենէն ի վեր: Ուրեմն իր իսկ թիկնապահը կը դաւադրէր Սթալինեան իշխանութեան դէմ եւ ինք լուր չունէր... Մոսկուայի մէջ անթոյլատրելի, մինչեւ անգամ կասկածելի նկատեցին այս կուրութիւնը, ինչպէս եղած էր Փոսթիշեւի համար, որուն քարտուղարը գերման լրտես մըն էր: Միւս կողմէ, Թուխաչեւսկի թէեւ կուսակցութեան անդամ է 1918էն ի վեր, շատ ալ վստահութիւն չէր ներշնչեր, նկատի առնելով իր ազնուական ծագումը: Նափոլէոնեան փառասիրութիւններ ունէր եւ պարապ տեղը չէր որ «կարմիր Նափոլէոն» կը կոչէին: Համեստ խաւերէ սերած զօրավարները լաւ աչքով չէին դիտեր զինքը: Դառն յիշատակներ մնացած էին, նաեւ, 1920էն, Լեհաստանի դէմ մղուած պատերազմին ատեն:

Բայց եւ այնպէս, Թուխաչեւսկի Սթալինի անձնական վստահութիւնը շահած էր վերջին տարիներու ընթացքին, եւ, մէկուկէս տարի առաջ, մարաջախտի դաւազանը ստացաւ Վորոշիլովի, Պլիւխէրի, Պուտիէննիի եւ Եգորովի հետ: Իսկ հիմա քաղաքավարի աքսորի մը կը դատապարտուի...

** Թուխաչեւսկի խորհրդային իշխանութեան ներկայացուցիչն էր Անգլիոյ Ճորճ Ե. թագաւորին յուղարկաւորութեան ատեն: Յետոյ Փարիզ եկաւ եւ մեծ պատիւներու արժանացաւ, քննական պտոյտ մը կատարելով Ֆրանսայի զինուորական եւ օդանաւային հաստատութեանց մէջ:

«Պերլինէր Թակէպլաթ» կը գրէ թէ Թուխաչեւսկիի պաշտօնանկութեամբ, Քրէմլին հարուած մը կ'իջեցնէ կարմիր հրամանատարութեան, որ քիչ մը շատ անկախ կը շարժէր վերջին օրերս: Այս առթիւ կ'ըսուի թէ մասնաւոր ատեաններ պիտի կազմուին իւրաքանչիւր զինուորական շրջանի մէջ, հսկողութիւն կատարելու համար: Միեւնոյն ատեն զինուորական լիազօրներ պիտի նշանակուին, զօրացնելու համար կուսակցութեան ազդեցութիւնը բանակին վրայ, ինչպէս կ'ըլլար յեղափոխութեան առաջին շրջանին:

Կասկած չկայ թէ մարաջախտ Թուխաչեւսկի հանդիստ պիտի չձգուի իր աքսորավայրին մէջ եւ Մոսկուա պիտի կանչուի, դատուելու համար:

** Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը հետեւեալ ձեւով կը հաղորդէ այս լուրը.—

Մարաջախտ Եգերով արձակուելով ընդհ. սպայակոյտի նախագահի պաշտօնէն, կառավարութեան որոշումով նշանակուեցաւ Ա. օգնական պատերազմական գործավարութեան: Զօրաբանակի հրամանատար Շապոշնիկով նշանակուեցաւ նախագահ ընդհ. սպայակոյտի: Զօրաբանակի հրամանատար Եակիր նշանակուեցաւ հրամանատար Լէնինկրատի զինուորական շրջանակին: Մարաջախտ Թուխաչեւսկի նշանակուեցաւ հրամանատար Վոլկայի զինուորական շրջանակին:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԹԱԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Երէկ, չորեքշաբթի աննախընթաց հանդիսութեամբ կատարուեցաւ Անգլիոյ թագաւորին թագադրութիւնը, ինչպէս հաղորդած էր Լոնտոնի մեր թղթակիցը: Հանրակառքերու գործադուլը եւ օդին անյարմարութիւնը արգելք չեղան տօնին շքեղութեան, որուն մանրամասնութիւններով կը յորդին բոլոր թերթերը: Հազարաւորներ փողոցը լուսցուցեր էին, առտուն կանուխ տեսնելու համար առաջին թափօրը, որ կազմուեցաւ ժամը 8.45ին: Թագաւորը օծուեցաւ եւ պատմական թագը դրաւ ժամը 12.15ին, թագուհին՝ 12.45ին: Ձայնասփիւռները աշխարհի ամէն կողմը կը տարածէին արարողութիւնը եւ թագաւորին ճառը: Թափօրին ճամբուն վրայ տեղեր վարձուած էին մինչեւ 1000 ֆրանքով եւ աւելի մեծ գումարներով:

** Վարչապետ Պ. Պօլտուին մայիս 26ին իր հրաժարականը ներկայացնելով, կոմսութեան տիտղոս պիտի ստանայ եւ Լորտերու ժողովը պիտի փոխադրուի:

Ալեքսանտրէթի խնդիրը կը կարգադրուի

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն.— Արտաքին գործավար Ր. Արաս Պոլիս մեկնեցաւ երկուշաբթի իրիկուն: Հոն պիտի մնայ քանի մը օր, իսկ մայիս 20ին Ժընեւ պիտի գտնուի: Ֆրանսական դեսպանն ալ Պոլիս գնաց, ուր պիտի տեսակցի Ր. Արասի հետ, ապա պիտի երթայ Ժընեւ, Փարիզի ճամբով:

Ր. Արասի եւ դեսպանին միջեւ կատարուած բանակցութիւնները, որոնք կը շարունակուին ապրիլ 24էն ի վեր, գոհացուցիչ արդիւնքի յանգած են: Կը թուի թէ երկու կողմերը յանգած են կէտի մը ուր կարելի է յուսալ շուտա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ

Սիրելի Տարազ,

Ամէն դպրոցական քաղցր յիշատակներ ունի իր դասարանէն,— սյս պահուս այդ յիշատակներն են որ կ'արթննան հոգւոյս մէջ: Ի՛նչ սրամտութիւններ, ի՛նչ չարաճճի խաղեր կը կատարեն դասարանին մէջ, ափսո՛ս որ չէ գրուած անոնց պատմութիւնը:

Գիւղական մեր դպրոցին մէջ «մինտէր»ի պատերազմէն սկսեալ մինչեւ երկրորդական վարժարաններու քոփիայի հանճարեղ գիտերը,— քանի մը օրինակ քոփիայի մեր գիտերէն:

Գրատախտակին վրայ, որ, ինչպէս գիտէք, խափշիկի մը կռնակին պէս սեւ է, մատիտով առաջուընէ կը գրէինք այն բոլոր դժուար խնդիրները, զորս թուաբանութեան ուսուցիչը պիտի հարցնէր մեզի: Երբ գրատախտակին առջեւ կը կանչուէինք, քիչ մը ծուռ կը կենայինք, քովընտի կը նայէինք գրատախտակին, նախապէս մատիտով գրուածը կը փայլի՝ թէեւ բան չերեւար դիմացէն:

Եւ այսպէս կ'օրինակէինք՝ վարժապետին քթին տակ, արժանանալով մեծագոյն թիւին:

Ուրիշ հրաշալի ձեւ մըն ալ կայ.— ՅԱՌԱՋի այս սիւնակին լայնքով եւ մէկ մեթր երկարութեամբ թուղթեր կը պատրաստէինք, մանրատառ կը գրէինք քննութեան բոլոր դասերը, կ'ոլորէինք եւ կը զետեղէինք մեր թեւնոցին մէջ: Քննութեան պահուն՝ թեւնոցին մէջ կը դարձնէինք պարոյրը, օրինակելով վրայէն ինչ որ գրուած էր...

Սակայն նպատակ չունիմ պատմելու բոլոր մեր սատանայութիւնները,— թող նոր սերունդը ինք հնարէ՝ եթէ պէտք ունի:

Հիմա ուրիշ սրամիտ խաղ մը... ձեր դասերուն հետեւելով:

Կ'ըսէիք թէ *լ* տառը կ'իյնայ կը կորսուի բայի կամ բարդ բառի վերածուելու ժամանակ, եթէ կը գտնուի վերջին վանկին մէջ,— օրինակ՝ կապիկ — կապկել, շապիկ - շապկագործ:

Մեր աշխատակիցներէն Ե. Քոչեան, երէկ «Յառաջ»ի մէջ կը հրատարակէր յօդուած մը, ուր կը կարդամ հետեւեալ խօսքը, (երկրորդ սիւնակ, վերջին տողերը).—«*Հոն կը թրքէր Թուրքին ձին ...*»: Արդ, ի՞նչ կը նշանակէ *թրքել*, կարծեմ *թուրք* կ'ըլլայ *թրքել*, բայց *թրիք* բառն ալ կ'ըլլայ *թրքել*: Հիմա ըսէ թէ ո՞րն է արմատը,— իմ խոնարհ կարծիքովս՝ արմատը *թրիք*ն է, որ կ'ըլլայ *թրքել* (այսինքն թրիք արտադրել): Նոյն թրիքը թրքել դառնալէն վերջ կ'ըլլայ նաեւ ...

Ճիշդ չէ՞ քերականօրէն, նոյն իսկ քաղաքակրթութեան պատմութեան տեսակէտով:

ԱՐԱՉ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Ծովիկէն եւ զաւակներէն	576,20
1937 յունուար 1ի գումարը	4606
Ընդհ. գումար՝	5182.20

Անստոյգ վիճակ Ալեքսանտրէթի սանճաքին մէջ

Ալեքսանտրէթէն կը գրեն Ազդակի (1 մայիս).—

Վերջին օրերս կրկին սկսաւ խռովիլ Ալեքսանտրէթի սանճաքի կեանքը: Թէեւ բացայայտ վտանգաւոր ցոյցեր ու շարժումներ չկան, բայց ներքին անհանդստութիւն մը նշմարելի է ամէն տեղ: Այս վտանգաւոր շշուկները անդրադարձումներ ունեցան առաւելապէս Ալեքսանտրէթի շրջակայ Գանըր Տէրէ, Պէյլան, Գըզըլ Տէրէ եւ Աթըք գիւղերը, որոնց հայ բնակչութիւնը կարծես փուշի վրայ նստած է. եւ շատերը տակաւին ապաստանած են Ալեքսանտրէթ կամ Սուէդ-Օլուք: Թէեւ վախնալիք ոչ մէկ շօշափելի պատճառ, դէպք ու երեւոյթ չկայ, բայց փաստ է որ կրկին սկսան թրքական խլրտումներ եւ անցած ուրբաթ երեկոյ Հալէպի ճամբուն վրայ պատահած է արիւնալի ընդհարում թուրք հրոսակներու եւ ժանտարմաներու միջեւ: Իրիկուան ժամը 6ի մօտերը Գըրըք Խանէն անդին Մուրատ փաշա կոչուած գիւղի մօտերը հինգ թուրք զինուած հրոսակներ ճամբորդի մը հանդիպելով, կը հարցնեն թէ շրջանի պահակներ կա՞ն թէ ոչ. վերջինս կ'ըսէ այո. մարդը իրենց հետ առնելով կը պահուըտին ճամբուն եզերքը եւ քիչ յետոյ հեծելանիւով կ'անցնի Անտիոքի պահակներէն մէկը. կը կրակեն ու ծանրօրէն կը վիրաւորեն զայն: Վրայ կը հասնի երկրորդը. աս ալ կը ձերբակալեն. կ'առնեն երկուքին ալ զէնքերը եւ կ'անհետանան: Ասոր վրայ Գըրըք Խանէն օգնական ուժեր կը փութան դէպքին վայրը եւ խիստ հետապնդումի մը կը ձեռնարկեն:

Թրքական խառնակութիւնները Սուրիոյ մէջ

Սուրիոյ թերթերը կը գրեն թէ Դամասկոսի ոստիկանութիւնը գաղտնի ընկերութիւն մը երեւան հանած է քաղաքին մէջ, Թուրք-Սուրիական բարեկամութիւն անունով: Միութիւնը կը բաղկանայ 13 հոգիէ, որոնց 11ը ձերբակալուած են, իսկ նախագահը (Ֆուատ Փէհլիվան) եւ ուրիշ մը փախած են Թուրքիա:

Այս ընկերութեան կեդրոնին մէջ նամակ մը գտնուած է, Դամասկոսի Թուրք հիւպատոսին կողմէ գրուած՝ Միութեան նախագահին: Նամակին մէջ կը յիշուի Միութեան մասին Թուրք կառավարութեան հետ իր ունեցած բանակցութեանց արդիւնքը:

«Ահրամ»ի թղթակիցը Թուրք հիւպատոսին դիմած ըլլալով, այս վերջինը յայտնած է թէ ինք է հեղինակը այդ նամակին, բայց ընկերութեան կազմութեան նպատակի մասին չուզեր որ եւ է բացատրութիւն տալ:

Թղթակիցը կ'աւելցնէ թէ թրքական քարոզութեան դէմ պայքարելու համար միութիւն մը կազմուած է, Սուրիացիներէ բաղկացած եւ հետեւեալ նպատակով.—

Ա) Պայքար թրքական քարոզութեան դէմ, Բ) մասնաւոր թռուցիկներ հրատարակել, անոնց մէջ ամփոփելով թուրք մամուլին գրած յօդուածները Սուրիոյ մասին, Գ) կապ հաստատել զանազան երկիրներու մէջ հաստատուած սուրիական գաղութներու հետ, նոյն երկիրներուն հանրային կարծիքը ի նպաստ սուրիական դատին դարձնելու եւ Իսքէնտէրունի վրայ Սուրիոյ իրաւունքները պաշտպանելու համար այդ կարծիքին առջեւ:

** Պաշտօնական շրջանակներու մէջ այս օրերս շատ կը խօսուի դահլիճի մէջ տեղի ունենալիք փոփոխութեանց մասին: Կ'ըսուի թէ Տօքթ. Շահպէնտէր պիտի ստանձնէ արտաքին նախարարութիւնը, իսկ պատերազմական նախարարութիւնը պիտի յանձնուի Հանդասեան կոչուած թուրք զինուորականի մը: Շատ հաւանական կը նկատուի Ալէփի մը մասնակցութիւնը դահլիճին: Այս փոփոխութիւնները սակայն կրնան տեղի ունենալ հազիւ Մայիսի վերջերը կամ յունիսի կէսերուն:

ՅՈՒԲԵԼԵԱՆ ՄԸ ԵՒՍ, ԱՆՊԱՏԵՀ ԵՒ ԱՆԻՄԱՍՏ

Անպատեհ ու զարմանալի յոբելեանական հանդէսներ կազմակերպելու մէջ, բոլշեւիկները, անշուշտ կը գրաւեն առաջնակարգ տեղ:

Սակայն, երբեմն, որոշ յոբելեաններ կը ստանան պաւեշտական բնոյթ, որովհետեւ բնաւ չեն համապատասխաներ իրական կացութեան: Այսպիսի անպատեհ յոբելեան մը կը տօնէ բոլշեւիկեան կուսակցութեան պաշտօնական բերանը «Պրաւդա» իր ապրիլ 24ի թիւին մէջ: Ամբողջ թիւը լեցուած է «տօնական» յօդուածներով, մեծարանքներով, գովասանքներով, որովհետեւ ճիշդ 20 տարի առաջ լոյս է տեսած Լէնինի «անմահ գործը», «Իմպերիալիզմը, որպէս կապիտալիզմի ամենաբարձր աստիճանը»:

Կարելի՞ էր աւելի անյարմար ժամանակ մը ընտրել այս ձեւի յիշողութիւններու համար: Այսօր Խորհ. Միութեան մէջ կը գործադրուին աշխարհակալութեան (իմպերիալիզմ) ամէնէն գռեհիկ եւ դաժան ձեւերը: Բոլշեւիկեան տիրապետութեան ոչ մէկ շրջանին մէջ ազգութիւնները այսքան զրկուած էին իրենց հիմնական իրաւունքներէն եւ ենթարկուած Կրեմլի մէջ բազմած խմբակի մը քմահաճոյքներուն: Եւ յանկարծ այս օրերուն՝ մէջբերումներ Լէնինի գրքէն, ուր կը խօսուի ճնշուած ժողովուրդներու ազատագրման մասին ... Ահա առաջին նմոյշը,— «Ինչպիսի արտակարգ ուժով Լէնին կը յարձակէր քաղքենի ծառաներ՝ սոցիալ-շովինիստներու վրայ: Ի՞նչպիսի կրքոտ ատելութիւն ...» եւն., եւ այս բոլորը անոր համար, որ այդ սոցիալ-շովինիստները ... չեն ճանչնար ազգութեանց բացարձակ ինքնորոշման իրաւունքը:

Այդ «սոցիալ-շովինիստները» չէին ըմբռներ, որ «իմպերիալիզմը դարաշրջան մըն է, երբ ՆՈՐ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԻՄՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ կը ճնշուին եւ կը հարստահարուին ազգութիւնները: Լէնինի այս տողերը կրնանք նկատել մարգարէական ... մեր օրերու համար, Խ. Միութեան այս օրուան քաղաքականութեան համար: Ի՞նչ է խորհրդային իշխանութեան քաղաքականութիւնը ազգութիւններու հանդէպ, եթէ ոչ «ազգութիւններու ճնշում պատմական ՆՈՐ ՀԻՄՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ»:

Չեմ գիտեր ինչ բանի վրայ կը խորհին «Պրաւդա»յի խմբագիրները՝ երբ կուտան Լէնինի գրքէն հետեւեալ ուշագրաւ տողերը,— «Մենք դէմ ենք բռնութեան եւ կ'ուզենք ազգութիւններու միութիւն ժողովրդավար սկզբունքներու վրայ: Ժողովրդավարութեան գերագոյն սկզբունքն է՝ բաժանման իրաւունքը» (ազգութիւններու համար): Ի՞նչ հեգնութիւն, ուղղուած իր աշակերտներու հասցէին, որոնք քարը քարի վրայ չձգեցին այդ սկզբունքէն, պահելով զայն միայն իբրեւ մեռած տառ «ստալինեան հանճարեղ սահմանադրութեան մէջ»:

Նոյն իսկ զանազան ազգերու բանուորներու դասակարգային համերաշխութիւնը, ըստ Լէնինի, հնարաւոր կ'ըլլայ այն ատեն միայն՝ երբ առանց որ եւ է վարանումի, առանց որ եւ է սահմանափակման ընկերվարականները կ'ընդունին ազգերու ինքնորոշման բացարձակ իրաւունքը: Այս կապակցութեամբ Լէնին խիստ քննադատութեան կ'ենթարկէ ականաւոր ընկերվարական Կաուցկիի տեսութիւնը, որ կը գոհանար մշակութային ինքնավարութեամբ:

Այսօր, փաստօրէն, նոյն իսկ մշակութային ինքնավարութեան հնարաւորութիւնները կը պակսին Հայաստանի մէջ, ուր մինչեւ անգամ «խորհրդային» մշակոյթի աշխատաւորները ձերբակալուած են ու նստած բանտերու մէջ: Մինչդեռ կարդալով Լէնինի գրքէն եղած քաղուածները, կը հասնինք հետեւեալ տողերուն,— «Ճանչնալ ազգերու իրաւունքը բաժնուելու ուեճալ պետութենէն՝ կը նշանակէ մեղսակից ըլլալ բռնութեան»:

Ինչպէս կը տեսնէ ընթերցողը, Լէնինի այս բոլոր միտքերը չիրականացան եւ տեղի ունեցաւ ճիշդ հակառակը: Սակայն միայն լէնինեան ժառանգներուն վրայ կ'իյնայ այս օրուան այլանդակ վիճակին պատասխանատուութիւնը: Ոչ: Պատասխանատու է նաեւ ինքը Լէնին, իր «գործնական» հանճարով եւ լպրծուն բարոյականով:

Լէնինի այս գիրքէն կը պարզուի նաեւ որ ան ազգային ինքնորոշման խնդիրն ալ կը ծառայեցնէր բոլորովին տարբեր նպատակներու: Մենք այդ արդէն գիտէինք, փորձած ենք մեր մորթին վրայ, երբ Հայաստանը զոհուեցաւ «յանուն միջազգային յեղափոխութեան շահերուն»: Բոլշեւիկեան տեսաբանները սակայն այդ միտքը յայտնած են միշտ զգոյշ եւ շատ անգամ քօղարկած են ուռուցիկ եւ գեղեցիկ բառերու տակ: Լէնին այս գրքին մէջ, քօղը բաւականաչափ վեր կ'առնէ եւ մենք կրնանք յստակօրէն կարդալ հետեւեալ բառերը.— «Մենք չենք պաշտպաներ փոքր պետութիւններու կազմակերպման ՑՆՈՐԱԿԱՆ գաղափարը. մենք ԱՄԷՆ ՊԱՐԱԳԱՅԻ մէջ չենք պահանջեր ազգային պետութիւններու անկախութիւնը:

«Պատմական տեսակէտով ազգերու ինքնորոշման իրաւունքը հիմնած նշանաբան է քաղքենի դեմոկրատիկ շարժումներու եւ յեղափոխութիւններու»: Եւ որովհետեւ գաղթային ժողովուրդները այսօր կ'անցնին քաղքենի յեղափոխութիւններու շրջան մը, ապա ուրեմն ըստ Լէնինի, ազգերու ինքնորոշման իրաւունքը գործնապէս պիտի կիրարկուի գաղթավայրերու մէջ: Այստեղէն Լէնինի աշակերտները շատ հեշտութեամբ կրնան հետեւցնել թէ «պրոլետարական յեղափոխութեան» դարաշրջանին շատ ալ գրաւելու չէ այդ ձեւի «հնցած նշանաբաններով»: Իսկ Ստալինը ազգերու ինքնորոշման սկզբունքը պարզապէս փոխարինեց բոլորովին տարբեր նշանաբանով՝ «ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ ընկերվարական մշակոյթ»: Իսկ որովհետեւ «ընկերվարական մշակոյթ» գոյութիւն չունի խորհրդային միութեան մէջ եւ այդ տիտղոսը կը կրէ փաստօրէն վերածնուող ռուսական մշակոյթը, Ստալինի բանաձեւի իմաստը կրնանք ներկայացնել հետեւեալ կերպով,— «ձեւով ազգային եւ բովանդակութեամբ ռուսական մշակոյթ»:

Լէնինի գրքին հետեւելով, բոլշեւիկները նախ կ'ապացուցանեն թէ իրենք, համաձայն իրենց ուսուցչի յայտնած միտքերուն՝ իբրեւ աշխարհակալներ ազգերու շահագործումը դրած են «նոր հիմերու վրայ»: Իսկ հետեւելով իր միւս միտքերուն, ընդունած են ազգերու ինքնորոշման գաղափարը համաձայն տեղին եւ հանգամանքին, առանց վերապահութեան՝ օգնելով Թուրքիոյ «ինքնորոշման» եւ յօշոտելով Հայաստանի մարմինը, բռնութեան ճիրաններու մէջ պահելով Խ. Միութեան բոլոր ազգութիւնները, բռնի ռուսացնելով Ուկրայնան եւն. եւն.:

Միայն թէ Լէնինի օրով, ազգութիւնները կը զոհաբերէին աւելի «յանուն միջազգային յեղափոխութեան», իսկ Ստալինի օրով, երբ կը կառուցուի ընկերվարութիւնը մէկ պետութեան մէջ, նոյն ազգութիւնները կը տառապին ռուս վերածնած ազգայնականութենէն:

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

ՆԻՒԹԵՐ ԱՊԱԳԱՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՀԱՄԱՐ

ԽՄԲ.— Նէօյէ Ֆրայէ Փրէսէի զինուորական աշխատակիցը քաղաքային պատերազմին մէջ հրասայլերուն եւ օդանաւերուն կատարած դերին վրայ երկար յօդուած մը հրատարակելով, հետեւեալ շահեկան տեղեկութիւնները կուտայ, ակնարկութեամբ ապագայ պատերազմի մը հաւանականութեան մեծ պետութիւններուն միջեւ:

Վերջին մասնագիտական բոլոր նուաճումներուն շնորհիւ սպառազինուած արդիական բանակներուն ընդհանուր սպայակոյտները եւ զինուորական խորհուրդները կը զբաղին այն քննութեամբ, թէ սպանիական պատերազմը ի՞նչ կերպով կրնայ մեկնակէտ ծառայել ապագայ պատերազմին յաջողութեան հաւանականութիւններուն: Այնքան անհաղնածախ պատերազմական իրեղէններուն ո՞ր աստիճան օգտակարութեան եւ առաւելկշռութեան դժուարին խնդիրը օրակարգի մեծ հարցն է: Տարակոյս չկայ թէ այս կամ այն կողմին օգնութեան վազող միջազգային խայտաբղէտ կամաւորները իրենց հետ տարին իրենց երկրին արդիական զէնքերուն ծաղիկը, առաջնակարգ նմոյշները, որոնց փորձն ալ ցարդ հնարաւոր չափով կարելի եղաւ կատարել: Մենք հոս թարգմանութեան մէջ զանց կ'ընենք ինչ ինչ մասեր, որոնք մեր ընթերցողներէն աւելի՝ պատկանեալ մասնագիտութիւնները կը հետաքրքրեն: Միայն կը կրկնենք հոս զինուորական աշխատակցին այն տրամաբանական դիտողութիւնը եւ դատողութիւնը, թէ ինչ որ ալ ըլլայ, խաղաղութեան ժամանակ սա կամ նա երկրին մէջ կատարուած ռազմափորձերը, որքան ալ «իրական» պատերազմի երեւոյթներուն համապատասխան բնութեամբ տեղի կ'ունենան, չեն կրնար «լուրջ», «կլիմա» [illegible] բուն կռիւի մը պահանջումներուն հաւասարիլ: Բայց միւս կողմէ, տարակոյս չկայ որ տարիէ մը ի վեր Սպանիոյ մէջ զառնակոծ քաղաքային պատերազմը ընդհանուր սպայակոյտներուն առիթ ընծայած է՝ տեղին վրայ իսկ զննութիւններ ընելու, խոր եւ սերտ: Ոչ մէկուն համար գաղտնիք չէ, թէ Սպանիոյ մէջ պատերազմական իրեղէնները եւ սպառազէն հանդերձանքները գրեթէ ամէնքն ալ կը պատկանին երկու կողմերուն ծառայող կամաւորներուն երկրին, այնպէս որ հիմա այլ եւս դժուար չէ գաղափար մը կազմել այդ ռազմամթերքներուն օգտակարութեան եւ բաղդատական արժէքին վրայ:

Ամէնէն աւելի հետաքրքրական են օդանաւերուն փորձառութիւնները: Համաշխարհային պատերազմին միջոցին, ասոնք տակաւին մեծ կարեւորութիւն մը չէին ներկայացներ, պատերազմէն վերջ էր որ այս այերային զէնքը հետզհետէ ամենակարեւոր տարրը նկատուեցաւ ո եւ է պատերազմի համար: Վալէնսիայի բանակատեղիին մէջ (հանրապետական) գործածուած օդանաւերը ֆրանս., անգլիական, ամերիկեան եւ մանաւանդ ռուսական արտադրութիւն են, մինչ Ֆրանքոյի զինուորներուն տրամադրելի են ամերիկեանէն եւ անգլիականէն զատ գլխաւորաբար իտալական եւ գերմանական այերագործիներ: Երբ սկիզբները միջազգային օգնութիւնները այնքան զգալի եղած չէին, երկու հակառակորդ կողմերը ոչ այնքան օդանաւէ, որքան զայն վարող անձերու պակասութենէն կը վնասուէին: Միջազգային օգնութիւնը այս մասին, ուրեմն, ապացոյցը տուաւ միջազգային վարիչներուն կարողութեան, որով նաեւ իրենց պատկանած երկիրներուն օդանաւային բուն կարողութիւններուն ապացոյցը, մեծ չափով: 1936 նոյ.էն ի վեր կացութիւնը գրեթէ ճշդուած է, որովհետեւ այդ թուականին էր որ միջազգային օգնութիւնը ներարկուեցաւ կառավարական եւ ապստամբ մարմիններուն: Ուրիշ խօսքով, այդ թուականէն ի վեր է որ Սպանիոյ մէջ իբրեւ զօրութիւն գործող ազդակները մեծ պետութիւններուն ռազմական միջոցներն են, զոր կարելի է բաղդատական եզրի մը հասցնել: Ամէն երկրի սպայակոյտ գիտէ հիմա սաուղիւ, թէ իր երկրին սեփական ռազմական իրեղէնները ինչ կ'արժեն, որքան արժէք ունին եւ որքան կարելի է յոյս դնել անոնց վրայ, թէ հակառակորդին առաւելութիւնները ինչ բանի մէջ կը կայանան եւ ինք ինչ բանի մէջ աւելի զօրաւոր է: Եւ, ինչ որ մեծերուն համար մեծ շահ մըն է, հիմա այս քաղաքային եղբայրասպան պատերազմին շնորհիւ, կրնան կարելի եղածին չափ արագօրէն պակասները լեցնել, բարենորոգել:

Աւստրիական թերթը, շարունակելով իր զինուորական աշխատակցին տեսութիւնը, կը յայտարարէ թէ օդանաւային վարիչները, Ռուս, Ֆրանսացի, Գերման եւ Իտալացի, գրեթէ միեւնոյն յարմարութիւնները ցոյց տուած են, սա տարբերութեամբ, ինչ որ, շատ մեծ բան մը չէ, թէ ռուս օդաչուորդները նուազ փորձառու երեւցած են: Գերմաններուն եւ Ֆրանսացիներուն, նաեւ Իտալացիներուն անձնական յատկութիւնները պէտք է գերազանց նկատել: Իտալացիք յայտնապէս օգտուած են Հապէշական արշաւանքին բուռն ու դժուարին դասերէն: Երեք ազգերուն պատկանեալ օդանաւերը եւս ցոյց տուին հաւասար չափով իրենց առաւելութիւնները ու թերութիւնները: Ընդհանրապէս շատ գովուած է ռուսական իրեղէնը, մանաւանդ ամրաձիգ օդանաւերուն եւ հալածող (որսորդ) օդանաւերուն համար, ռուսական իրեղէնը, նիւթը: Արագութեան տեսակէտով միւսները վար մնացած են ռուսականէն: Դիտուած է որ իտալական օդանաւերն ալ ռուսականներուն չափ վազելու, լայն շրջան բոլորելու կարողութեամբ օժտուած են: Աւելորդ է ասկէց աւելի երկարել բաղդատութեան եզրերը: Կը բաւէ սա ընդհանուր տեսութիւնը, թէ իտալական, ֆրանսական եւ գերման զօրութիւնները համահաւասար կարողութեամբ իրենց գործած շրջաններուն մէջ կը նորոգեն սպանիական զինուորներուն թափը:

Օդանաւի դէմ հրետանիի գալով, մեծամեծ փորձերու դուռ բացած է այս պարագան: Մինչեւ 2500 մեթր բարձրութեան վրայ կարելի կ'ըլլայ զարնել օդանաւը: Ուստի պէտք է, կրակէ զերծ մնալու համար 3000 մեթրը բարձրութեան վրայ կենալ, քիչ շատ ապահովութեամբ նպատակի մը հասնելու համար:

Հրասայլերուն (թանք) մասին ալ սպանիական ընդհանուր փորձը արտասովոր կերպով ձախ է իբրեւ դասաւանդութիւն: Ամէնէն աւելի աչքի զարկած են ֆրանսական եւ գերման նմոյշները՝ որոնք կ'ողորին հաւասար տոկունութեամբ: Ռուսականները հսկայ բաներ են, Մամմութ. եւ այս է պատճառը որ նեղութիւն կը կրեն շարժումներու ատեն եւ դիւրաւ կը վիրաւորուին բաց դաշտի վրայ, մինչ իտալականները, դիւրագոյն, թեթեւագոյն, կը ցատկոտեն, բայց փոքր իսկ փոսերը, մինչեւ 80 սանթիմեթր լայն խրամները կը խափանեն զանոնք եւ նոյնքան դիւրագոյն աւար մը կը կազմեն յանդուգն հետեւակազօրքի մրցամար եւ աւելի շուտ կրնան իյնալ թշնամիի ձեռքը:

Խնդիրը այն է թէ սպայակոյտները հիմա գիտեն որ հրասայլով կռիւներուն յաջողութիւն մը այն ատեն միայն կը նախատեսուի, երբ թանքերուն կռնակը զանուին կորովի հետեւակազօրք եւ մարզուած առաջնորդներ, որոնք գրաւուած գետինը կարենան պաշտպանել եւ հոն հաստատուիլ: Մեծ չափի վրայ յարձակողականի մտածական յաջողութիւնները անկէց կախում ունին, որ բազմաթիւ թանքեր լայն ճակատի վրայ տեղ բռնեն, որոնց պէտք է օժանդակէ հետեւակներու արագահարուած դաշտային հրետանին: Արագութենէն եւ դիւրաշարժութենէն աւելի հրասայլերուն համար կարեւոր է զրահը: Ռուսական ինը թոննոց հրասայլը գերման եւ ֆրանսական միջակ հրասայլերէն վերջ աւելի կը համապատասխանէ նպատակին քան վերը յիշուած իտալական փոքր թանքերը եւ ռուսական «մամմութ» անուն հսկայ թանքերը:

Թանքերուն դէմ պաշտպանուելու համար փոքր չափով հրետանիի ուղղակի միջոցը կայ, երբեմն միայն աւելի մեծ թնդանօթներուն կրակը: Շատ լաւ կը գործեն գերմանական 37 հազարորդամեթր թնդանօթները:

Փոքր տեղեկութիւններ են ասոնք, մեծագոյն եւ անխուսափելի հետեւանքները լուրջ քննութեան կ'ենթարկուին բոլոր սպայակոյտներուն կողմէ: Այսպէս, սպանիական ողբերգութիւնը, իր զարհուրելի բացայայտութեամբ, նմոյշ կը ծառայէ արհաւիրալից ապագայ հնարաւորութեան մը— մեծ պետութիւններու ընդհարումին, նոյն զէնքերով, թէեւ հսկայական չափերու եւ տարածութիւններու վրայ: Այս այսպէս ըլլալով, կարելի՞ է միթէ երկմտել, թէ մէն մի երկրի սպայակոյտ ի՛նչ չնչապաս հետաքրքրութեամբ կը հետեւի այս ողբալի քաղաքային կռիւին իրադարձութիւններուն, զինուորական եւ զինական տեսակէտով: Վերջին պատերազմին յետին բոյլէներուն միայն դեր կատարեցին օդանաւերը, մինչ այսօր անոնց բրած աւերիչ «յաջողութիւնները» ցոյց կուտան տեսակ մը ընդհանուր ահաբեկում բոլոր անոնց կողմէ, որոնք լրջօրէն կը նախատեսեն տիեզերական նոր հրկիզում մը, որուն մէջ ամէնէն ահաւոր դերը պիտի կատարեն օդանաւերն ու կազերը ...

Թարգմ. գերմ.

«ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՕՐԸ»

Իսի լը Մուլինոյի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կազմակերպած հանդէսը («Հայ Երիտասարդի Օր»ը) տեղի ունեցաւ շաբաթ գիշեր Փորթ տը Վէրսայլ, Փալէ տէ Քոնկրէի ընդարձակ սրահին մէջ: Հայ երիտասարդներու ձեռնարկը քաջալերելու համար Փարիզէն եւ արուարձաններէն մեծ թիւով հայրենակիցներ փութացած էին: Առաջին անգամն էր որ հայկական պարահանդէս մը տեղի կ'ունենար այդ մեծ սրահին մէջ, որուն տէրը բարեացակամ ընդունելութիւն ըրած էր Հայ երիտասարդներուն, Իսիի քաղաքապետական սրահի մերժուելուն պատճառաւ: Ուրախալի էր տեսնել այդ մեծ սրահին մէջ այնքան թիւով հայ երկսեռ երիտասարդներ:

Երիտասարդաց Միութեան քարտուղար Պ. Սահփան Միսաքեան հանդէսը բանալով բացատրեց թէ տարիէ մը ի վեր Իսիի մէջ գոյութիւն ունի իրենց կազմակերպութիւնը, որ սկսած էր հինգ հոգիով, բայց այսօր արդէն զօրացած է եւ կը ներկայանայ հայ հասարակութեան առջեւ: Իրենց նպատակն է երիտասարդութեան ինքնապաշտպանութիւնը: Իր այդ նպատակին մէջ յաջողած է արդէն եւ վախ չկայ որ Երիտասարդաց Միութեան անդամները այլասերին կամ ձուլուին: Հայ երիտասարդները պէտք է ամուսնանան հայ աղջիկներու հետ: Օտար աղջիկը չի հասկնար հայ երիտասարդի հոգին եւ չապրիր անոր տառապանքով:

Օրուան նախագահ Պ. Ա. Խասխեան վեր հանեց երիտասարդութեան դերը: Ըսաւ թէ կեանքի օրէնքն է որ հին սերունդը կ'երթայ տեղը կ'անցնի նոր սերունդը: Շնորհաւորելի են Իսիի երիտասարդները, որ յաջողած են կազմակերպուիլ: Ուժը միութեան մէջ է: Մեզմէ աւելի զօրաւոր ազգերու վարիչները կոչ կ'ուղղեն իրենց ժողովուրդի զանազան դասակարգերուն՝ համերաշխիլ եւ ձեռք ձեռքի տուած աշխատիլ: Մեր երիտասարդութիւնը պէտք է համախմբուի մեծ գաղափարներու շուրջ, օրինակ հայրենիքի գաղափարը, որ ամէնէն կարեւորն է: Մեր հայրենիքը այսօր վարչաձեւի եւ սահմաններու տեսակէտէն չի բաւարարեր հայ ժողովուրդը: Երիտասարդութիւնը պէտք է լծուի միացեալ եւ անկախ Հայաստանի գաղափարին եւ աշխատի անոր իրականացման:

Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ խօսեցաւ դոկտ. Տ. Պաղտասարեան, որ ըսաւ թէ այսօրուան երիտասարդութիւնը երէկի անապատներէն փրկուած բեկորներն են, որոնց սրտին մէջ կայ վէրք մը կարկը, կայծ մը բաւական է՝ բռնկե-

---

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԱԶՔՈՎ

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք, Հայաստանի խորհրդային գրողներու վերջին ընդհ. ժողովին մէջ, խօսք առած էր նաեւ ռուս «գրականագէտ» մը, Վ. Կիրպոտին, մասնաւորապէս նեղը դնելով Ա. Իսահակեանը եւ Ե. Չարենցը: Անհրաժեշտ կը գտնենք արտատպել նաեւ այդ ճառը, Գրական Թերթէն (23 ապրիլ), պարզելու համար թէ ինչ նոր պայմաններ ստեղծուած են ... ստեղծագործութեան համար:

Հայ գրականութիւնը, որի բախտի մասին խօսւում է այստեղ, գոյութիւն ունի հաւանօրէն աւելի քան 2000 տարի:

Հարց է առաջ գալիս, թէ ինչն է հայ գրականութեան կենսունակութեան հիմքը: Ես կարծում եմ, որ այդ հարցին կարելի է համարձակօրէն պատասխանել — հայ գրականութեան կենսունակութեան հիմքը, նրա պատմութեան մէջ տեղի ունեցած բոլոր փոփոխութիւնների ու շրջադարձների պայմաններում, հանդիսանում է հայ ժողովուրդը:

Նրա խօսքն արտայայտուել է ոչ միայն այն ժամանակ, երբ ստեղծուեցին այնպիսի երկեր, ինչպէս «Սասունցի Դաւիթ»ը կամ «Հէքեաթը Լէնինի մասին»:

Ամէն անգամ, երբ հայկական հին գրականութիւնն այլասերւում էր, վեր էր ածւում սխոլաստիկ գրականութեան, հանդէս էին գալիս ժողովրդի հետ կապուած մարդիկ, եւ վերակենդանում էին նրա գոյութիւնը: Այդպէս է եղել միջին դարերում, երբ Ֆրիկը հրաժարուեց եկեղեցու ու սխոլաստիկական վերնախաւերի հետ կապուած գրականութիւնից, սկսելով գրել այն ժամանակուայ խօսակցական լեզուով:

17—18րդ դարերում եւս, երբ ըսկսեց այլասերուել կրօնիկ, եպիսկոպոսական գրականութիւնը, որ նոյնպէս կապուած էր ժողովրդական շրջաններից անջատուած տիրապետող վերնախաւերի հետ, հանդէս է գալիս Սայաթ-Նովան — այդ դեմոկրատական պոէտը, ժողովրդի ծոցից ելած պոէտը, որ հայ գրականութեան նոր, աննախընթաց ստեղծագործական թըռիչք է տալիս, որ մինչեւ այժմ էլ դեռ հայ գրականութեան հիմնական ուղենիշներից մէկն է հանդիսանում:

Այդպէս եղաւ նաեւ 19րդ դարում, երբ Աբովեանն սկսելով գրել Արարատեան դաշտավայրի գիւղացիների համար հասկնալի լեզուով, դրեց 19րդ դարի գրական շարժման սկիզբը:

Այդպէս եղաւ, երբ Նալբանդեանը հայ ժողովրդի դեմոկրատական տենդենցները կապակցեց աշխարհի ժողովուրդների ու նախ եւ առաջ ռուս ժողովրդի դեմոկրատական տենդենցների հետ:

Հայ գրականութեան կենսունակութեան հիմքը միշտ եղել են նրա ժողովրդական արմատները:

Կարո՞ղ են արդեօք թշնամիները հաշտուել այն բանի հետ, որ ժողովուրդն ապրում է ինքնուրոյն կեանքով, որ ժողովրդական մասսաները— բանուորները, կոլտնտեսականները — տիրապետում են եւ քաղաքականութեան բնագաւառում, եւ էկոնոմիկայի բնագաւառում, եւ գրականութեան բնագաւառում: Ոչ, ժողովրդի թշնամիները, շահագործող դասակարգերը, որոնք կապուած են ամբողջ աշխարհի շահագործող դասակարգերի հետ, այդ բանը հանդուրժել չեն կարող: Որքան աւելի խոշոր են ժողովրդի յաղթանակները, այնքան աւելի ցասկոտ է դառնում թշնամու դիմադրութիւնը: Այդ է սովորեցնում մեզ ընկեր Ստալինը, այդ է հաստատում մեր քաղաքական պայքարի փորձը:

Ընկեր Ստալինը Համ. Կ(բ) Կ Կենտկոմի պլենումում ունեցած ելոյթներում մեզ յիշեցրեց կապիտալիստական շրջապատման մասին, այն մասին որ կապիտալիստները մեր երկիրն են ուղարկում իրենց գործակալներին, լրտեսներին, նրա համար որպէսզի վիժեցնեն մեր յաղթանակները, նրա համար, որպէսզի կապիտալիզմի լծի տակ վերադարձնեն խորհրդային բընակչութեան եւ այդ թւում հայ ժողովրդին:

Սոցիալիզմի թշնամիները, ժողովրդի թշնամիները — Փաշիստները, տրոցկիստները, Դաշնակները,— չեն կարող իրենց ուշադրութիւնից դուրս թողնել գրականութեան ասպարէզը, որովհետեւ գրականութիւնը դասակարգային պայքարի հզօր զէնք է, ժողովրդի ինքնագիտակցութեան հուժկու ձայնը: Նրանք այդ ասպարէզն են մեկնում իրենց շօշափուկները, որպէսզի փորձեն խորհրդային գրականութիւնը դարձնել կապիտալիստական ռեստաւրացիայի զէնք: Այդ բանը տեղի ունեցաւ նաեւ հայ գրականութեան վերաբերմամբ: Սիմոնեանը, Բակունցը, Ալազանը եւ ուրիշները, գրականութեան մէջ գործել են որպէս վնասարարներ, որպէս հակայեղափոխականներ, որպէս տրոցկիստներ, Դաշնակներ, որպէս միջազգային կապիտալի գործակալներ, նրա համար, որպէսզի հայ ժողովրդին շեղէին երջանիկ կեանքի ուղուց եւ վերադարձնէին անցեալում նրա ապրած բոլոր սարսափները: Իրենց քաղաքական դիրքաւորումներին եւ իրենց տէրերի առաջադրանքներին համապատասխան, նրանք վնասարարութիւն էին անում գրականութեան բնագաւառում, գրողներին հրահրում էին միմեանց դէմ, խեղդում էին այն բոլոր նախաձեռնութիւնները, որոնց նպատակն էր հայ գրականութիւնը դուրս բերել համաշխարհային ճանապարհի վրայ, նրանք խեղդում էին հայ գրականութեան տաղանդները:

Հակայեղափոխական, Դաշնակցական, տրոցկիստական թշնամիները վնասարար աշխատանք էին կատարում գրականութեան բնագաւառում: Նրանք ցանկանում էին դրութիւնն այնպէս պատկերացնել, թէ հայ ժողովուրդը, որին ղեկավարում է կոմունիստական կուսակցութիւնը, որին ղեկավարում է բանուոր դասակարգը, թշնամաբար է վերաբերւում դէպի իր դեմոկրատական անցեալը, դէպի անցեալի յեղափոխական տենդենցները:

Այդ վնասարարական գիծ էր,— մի գիծ, որի նպատակն էր ցոյց տալ, թէ հայ պրոլետարիատը չէ, Հայաստանի խորհրդային իշխանութիւնը չէ, որ հանդիսանում է անցեալի բոլոր կուլտուրական հարստութիւնների կրողը, այլ ասենք, Դաշնակները:

Վ. ԿԻՐՊՈՏԻՆ

(1)

ցնելու համար դայն։ Քաջալերիչ է տեսնել երիտասարդութեան կազմակերպուիլը ազատ եւ անկախ հայրենիքի գաղափարին շուրջ։ «Հայ Երիտասարդի Օր»ը կուգայ թիւ մը եւս աւելցնել զանազան «օր»երու շարքին մը։ Գնահատելի են Իսիի երիտասարդութեան ջանքերը։

Հայ Սպայից Միութեան կողմէ խօսեցաւ Գ. Բենօ, որ շեշտեց երիտասարդութեան իբրեւ զինուոր պատրաստուելու անհրաժեշտութիւնը։ Երիտասարդները իրենց գտնուած երկիրներուն մէջ պէտք է սորվին զինուորական բոլոր արդիական մեթոտները վաղը զանոնք կիրարկելու համար հայրենիքին մէջ, որուն սահմաններուն պաշտպանութիւնն ու ընդարձակումը այսօրուան երիտասարդութեան պարտականութիւնն է։

Վերջին խօսողն էր Գ. Լ. Զօրմիսեան, որ բացատրեց թէ երիտասարդը ան է, որ միշտ զուարթ է, որ վախկոտ չէ եւ անշահախնդիր է. իսկ հայ երիտասարդը բան մըն ալ աւելի է տակաւին։ Ու քաջալերական խօսքեր ըրաւ Իսիի հայ երիտասարդութեան հասցէին, վեր հանելով անոնց կատարած աշխատանքին կարեւորութիւնը։

Գեղարուեստական բաժինը շատ ճոխ էր։ Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբը Գ. Պարթեւեանի ղեկավարութեամբ երգեց «Մեր Հայրենիք», «Յառաջ նահատակ», «Գիւղացի դեռ զեկուհին» եւ ուրիշ ժողովրդական երգեր։ Տիկին Վարպետեան արտասանեց Ռ. Որբերեանէն։ Ցայտնի երգչուհի Օր. Իրիս Պիլպիլեան երգեց «Իմ երգը», «Հով արէք» եւ Թոսքայի «Աղօթքը»։ Տիկ. Արփիկ Արդութեան - Գէորգեան որ շատ քիչ անգամ կ'երեւայ հայկ. բեմերու վրայ, զգացումով երգեց Ռ. Մելիքեանի «Մի լար»ը «Կարմիր վարդը» եւ ֆրանսերէն երգեր։ Իսկ Թաւիսա Գ. Ժօրժ Շահպարոնեան խանդավառեց ներկաները իր հոգեյոյզ երգերով (Անուշ դարուն, Ղարդանեանի «Պայաթի»ն, «Սեւորակ աչեր» եւն.)։ Դաշնակի վրայ կ'ընկերանար տիկ. Շահպարոնեան։

Կէս գիշերէն վերջ սկսան եւրոպական պարերը։ Մթնոլորտը այնքան տաք էր, որ շատ քիչեր միայն մեկնեցան եւ հարիւրաւոր զոյգեր պարեցին մինչեւ լոյս, մինչ սեղաններու շուրջ համախմբուած երկսեռ երիտասարդութիւնը անմոռանալի ժամեր անցուց։

Վիճակահանութեան դրուեցաւ «Էյֆէլի աշտարակ»ին մանրանկարը, գեղարուեստական գործ Գ. Փօղոս Բէշլիքեանի։ Այս վերջինին պատրաստած ուրիշ մէկ «աշտարակ»ը չորս մեթր բարձրութեամբ պիտի ցուցադրուի Փարիզի միջազգ. Ցուցահանդէսին մէջ։

Իսիի հայ երիտասարդները նիւթական ծանր զոհողութիւններ սատնձնած էին։ Հանդէսին աննախընթաց յաջողութիւնը բարոյապէս մեծ վարձատրութիւն մը եղաւ իրենց համար։

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ՀԱՅԸ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԵՑ ԹՈՒՐՔԸ ՊԻՏԻ ԹԱՐԳՄԱՆԷ...

— • —

ԽՄԲ. — Թուրք մամուլը կը շարունակէ գնահատական գրութիւններ հրատարակել հանգուցեալ Թէրզիպաշեան վարդապետի եռահատոր ուսումնասիրութեան մասին, որ կը ներկայացնէ բանաստեղծ Ֆիզուլիի կեանքն ու գործը։ Ինչպէս կը յիշուի, *Սօն Փօսթա* «Բոլորիս երեսը կարմրցնող դէպք մը» կոչած էր այս պարագան, նոր իմացած ըլլալով թէ հայ հայրենակից մը երեք հատոր գրեր է իրենց մեծ բանաստեղծին վրայ, իսկ իրենք՝ հազիւ թէ յառաջաբան մը ...

Մամուլի նախկին վերատեսուչ եւ ծանօթ գրագէտ Գ. Էրճիւմէնտ Թալու հետեւեալը կը գրէ «Սօն Փօսթա»յի մէջ.

— «Մեր հայրենակիցներէն մէկը ընդարձակ գործ մը հրատարակեր է օսմանեան եւ թրքական գրականութեան անմահ բանաստեղծ մեծ Ֆիզուլիի մասին։ Դժբախտաբար չեմ գիտեր եւ նոյն իսկ ծանօթութիւն չունիմ հայ լեզուին որուն շատ հարուստ ըլլալը լսած եմ։ Հետեւաբար այս գործին գրական արժէքի մասին կազմելիք գաղափարս, այդ լեզուն գիտցողներուն ինծի բամբերէն միայն պիտի բաղկանայ։

Ինծի համար ուշագրաւ պարագան սա է որ, այս առթիւ մեր գրական աշխարհին մէջ ինչպիսի հակազդեցութիւն մը պիտի գործէ այս դէպքը որ զանոնքէն մեր երեսին կը զարնէ այն անտարբերութիւնը եւ գնահատանքի պակասը զոր ցոյց կուտանք մեր նախնիքներուն հանդէպ, մասնաւորապէս գրականութեան մարզին մէջ։

Մինչեւ այսօր, ոչ Ֆիզուլիի, ոչ Պաքիի, ոչ Նէֆիի, ոչ Նէտիմի եւ ոչ ալ ասոնցմէ յետոյ եկող բանաստեղծութեան եւ գրականութեան վարպետներու մասին խոր ուսումնասիրութեան եւ ծանօթութեան արդիւնք քանի՞ գործ մէջտեղ ելած է։

Հայերէն Ֆիզուլիի անունով գործը գեղեցիկ եւ իմաստալից մէկ զբաղականն է այն համակրանքին եւ յարգանքին որ ցոյց տրուած է դէպի յոյն Թուրք բանաստեղծին, Թուրք հանճարին հանդէպ։

Այս գրաւականը Պաղտատցի Թուրք բանաստեղծը իր ցեղակիցներէն կը սպասէր, բայց չկրցաւ ըլլալ ...

«Սոն Թէլէկրաֆ»ի Հալէ Ֆիլօզոֆը ծածկանունով քրոնիկագիրը կը գրէ.

— «Կարդ մը վիճարանութեանց պատճառ եղաւ Տէյիրմէնճեան (Ծ. Խ. — Թէրզիպաշեան պիտի ըլլայ) անունով հայ հայրենակցի մը մեծ Թուրք բանաստեղծ Ֆիզուլիի մասին, 20 տարի աշխ լոյս թափելով երկու հատորնոց գործ մը գրելը։ Թէրզիպաշեան այժմ մեռած է, եւ ինչպէս մաղթած է իր այս գործին մէջ, նոյն աշխարհը կը գտնուի Ֆիզուլիի հետ որուն հանճարին սիրահարած էր։

Ցօղուածագիր մը որ այս գործի մասին քիչ մը ուշ լուր ունեցած է, խիստ զգայնութիւն մը ցոյց տուաւ ի տես այն երեւոյթին թէ Հայ մը գրի առած է Ֆիզուլիի մասին ամէնէն մեծ գործը։ Մինչդեռ այս խնդրին մէջ զգայուն ըլլալու ի՞նչ կայ։ Ընդհակառակն թէ Թուրք մշակոյթը, անցեալի մը նացորդ փոքրամասնութիւնները այսքան հոգւով գրաւած ըլլար ... Պէտք է խորհիլ թէ որքան Թուրք պէտք է ըլլալ՝ Ֆիզուլիին այսքան հիացող մը ըլլալու համար։

Հայերուն մեծ Թուրք մշակոյթին այսպէս հոգիով ծառայութիւնները՝ մենք ոչ թէ ջղայնոտութեամբ, այլ ընդհակառակն եւ բնականօրէն շատ գոհունակութեամբ պէտք է դիմաւորենք։

Այսօր ալ մեր մէջ ունինք բարձր հայ մտաւորականներ որոնք մեծ Թուրք մշակոյթին խելայէս ծառայած եւ մեզմէ համակրանք եւ երախտիք խլած են, ինչպէս երաժշտութեան մէջ՝ Պիմէն, ուսողութեան մէջ՝ Գրիգոր Ֆէօմիւրճեան, մեր հարիւրաւոր երիտասարդներուն ուսուցիչը։

Թուրքին վայել չէ ազգայնական նեղմտութեամբ մը ուրանալ մեր ազգային մշակոյթին մատուցուած ծառայութիւնները։

Ճումհուրիէթի աշխատակից եւ ծանօթ պատմագէտ - գրագէտ Գ. Մ. Թուրհան Թան, այս անգամ ալ հետեւեալը կը գրէ իր մասնաւոր սիւնակին մէջ.

— «Թէրզիպաշեանի հայերէն գրի առած Ֆիզուլի անուն գործը արժէքաւոր հանգի մը երեւոյթը սկսաւ առնել։ Մենք անոր արժէքը ընդունելով հանդերձ, բանինք թէ, զայն կարելի է երեւան հանուած եւ գործածուած հանք մը նկատել, եւ այս կարգի հանքերու վրայ ոչ մէկը երեւան հանողի իրաւունք կրնայ ունենալ։

Գ. Թուրհան Թան կրկնելէ յետոյ թէ ինքը այս գործի մասին 5 տարի առաջ գրած էր, ամփոփ տեղեկութիւններ կուտայ երկու հատորներու բովանդակութեանց մասին եւ կը շարունակէ.

— Բայց հայերէն Ֆիզուլին մեծ աշխատանքի մը արդիւնքն է եւ բանաստեղծին հանդէպ հոգեւին սնուցուած սիրոյ մը յուզումով գրուած է։ Գիտական արժէք մը ունի, եւ աւաղ այս պատճառաւ ճիշդ կը զանենք որ մեր լեզուին թարգմանուի ան։

** Փոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ, երկու բանաւէր Թուրք բժիշկներ 200ական ոսկի տրամադրած են հայերէն Ֆիզուլին թուրքերէնի թարգմանելու եւ հրատարակելու համար։

ԷՎԳԱՖԻՆ ՀՐԱՒԷՐԸ ՄԻԻԹԷՎԷԼԼԻՆԵՐԸՆՏՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

— . —

Էվգաֆի վարչութեան Բերայի տեսչութիւնը հետեւեալ ազդը հրատարակած է թուրք թերթերու մէջ, որպէսզի միւթէվէլլի ներկայացնեն մինչեւ մայիս 19. —

1. Տիւրիկի վաղըֆ, Ս. Մարիամ եւ Ս. Առաքել եկեղեցիները։
2. Պէօյիւքտէրէ, Ս. Հռիփսիմեանց եկեղեցին եւ դպրոցը։
3. Պօյաճըքէօյ, Երից Մանկանց եկեղեցին եւ դպրոցը։
4. Ենիքէօյ Ս. Աստուածածին եւ Սթէնիայի Ս. Կարապետ եկեղեցիները։
5. Ղալաթիա Ս. Փրկիչ Հայ Կաթոլիկէ եկեղեցին։
6. Ցովհաննէս Կիւմիւշեան կտակը։
7. Սանասարեան վաղըֆը։
8. Այնալը Չէշմէի Ս. Երրորդութեան եկեղեցին (Ծ. Խ. — Հայ բողոքականներու եկեղեցին)։
9. Չէօփլիւքչէշմէ Անարատ Ցղութեան Քոյրերու մայրավանքը եւ դպրոցը։
10. Խասգիւղի Ս. Ստեփաննոս եկեղեցին եւ Ներսէսեան դպրոցը։
11. Գուրուչէշմէ Երեւման Ս. Խաչ եկեղեցին եւ Ս. Թարգմանչաց դպրոցը։
12. Հալըճօղլու Ս. Աստուածածին եկեղեցին եւ դպրոցը։ (Գալֆայեան որբանոցի մասուն)։
13. Բերայի Հայ Կաթոլիկ Պատրիարքարանի ենթակայ եւ զանազան թաղերու ութ եկեղեցիները։
14. Ր. Հիսար Ս. Սանդուխտ Կոյս եկեղեցին եւ դպրոցը։
15. Օրթաքէօյ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ Կաթոլիկ եկեղեցին եւ դպրոցը։
16. Գասըմ Փաշա Ս. Յակոբայ եկեղեցին։
17. Օրթաքէօյ Ս. Աստուածածին եկեղեցին եւ դպրոցը։
18. Ֆէրիքէօյ Ս. Վարդանանց եկեղեցին եւ դպրոցը։
19. Շիշլի Գարակէօզեան որբանոցը։
20. Բերա, Պալըքփազար Ս. Երրորդութիւն եւ անոր ենթակայ եկեղեցիները եւ դպրոցները։
21. Պէշիկթաշ Ս. Աստուածածին եկեղեցին եւ դպրոցը։
22. Սաքըզ Աղաճի Հայ կաթոլիկ Մխիթարեան վարժարանը եւ վանքը։
23. Ղալաթիա Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին եւ դպրոցը (Ճըրճիր վաղըֆէն)։
24. Թաքսիմ Ս. Յակոբ անկելանոցը, հիւանդանոցը եւ գերեզմանատունը։
25. Բանկալթիի Մխիթարեան վանքը եւ դպրոցը (Բանկալթիի լիսէն)։

Էվգաֆի Գատըգիւղի ճիւղն ալ իր կարգին նոյն հրաւէրը ուղղած է հետեւեալ հաստատութեանց համար. —

1. Գատըգիւղ, Ս. Թագաւոր եկեղեցի։
2. Գուզկունճուք, Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցի։
3. Սկիւտար, Ս. Խաչ եկեղեցի։
4. Սկիւտար, Ս. Կարապետ եկեղեցի։
5. Պէյքօզ, Ս. Նիկողայոս եկեղեցի։
6. Գանտիլլի, Ս. Առաքելոց եկեղեցի։
7. Գարթալ, Ս. Նշան եկեղեցի։

** Էվգաֆի շրջանակներէ քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, նոր հրահանգը կը ջնջէ, ինչպէս բոլոր ներկայ միւթէվէլլիներու, պատրիարքին միւթէվէլլի հանգամանքը։ Այնպէս որ, ըստ նոր հրահանգի տրամադրութեան, Պատրիարքն ալ երբ թեկնածու պէտք է ներկայանայ եւ կանոնական քննութեան ենթարկուի որմէ յետոյ միայն կրնայ շարունակել իր միւթէվէլլի հանգամանքը զանազան կտակներու եւ ազգապատկան կալուածներու վրայ։

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԵԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ թուրքխորհրդային յարաբերութեանց մասին, դեսպանի Գարախանի հետ կանչուելուն առթիւ (29 ապրիլ).

— «Կ'րսուի թէ Մոսկուա դէպքն է Լ. Գարախանին, որովհետեւ անոր պաշտօնավարութեան ընթացքին էր կիւրիի մէջ Թուրք կառավարութիւնը նկատելի կերպով մը պաղած է խորհ. կառավարութենէն եւ սկսած սիրաբանութիւններ ընել վերջինիս թշնամիներուն հետ, ինչ որ ամենայն իրաւամբ յաջողութեան նշան մը կը համարուի։

Թէ ինչ չափով Լ. Գարախան անձամբ մեղաւոր է թուրքխորհրդային յարաբերութեանց պաղելուն մէջ, դժուար է ըսել։ Անհաւանական չէ, որ ան, Հայ մը ըլլալով, շատ ալ համակրելի անձ մը չէ եղած Թուրք փաշաներուն համար։ Սակայն անհեթեթութիւն է խորհիլ, թէ այդ պարագան կրնար վճռական կամ նոյն իսկ որ եւ է նկատելի դեր կատարել Մոսկուայի եւ Էնկիւրիի բարեկամութեան տկարացման մէջ։

Պատճառները, անկասկած, աւար կայական են եւ ոչ թէ ենթակայական։ Միջազգային ընդհանուր կացութեան մէջ վերջին երկու երեք տարուան ընթացքին տեղի ունեցած են այնպիսի խորունկ փոփոխութիւններ, որոնք չէին կրնար չազդել նաեւ թուրքխորհրդային յարաբերութեանց վրայ։

Նախ եւ առաջ՝ զինաթափ Գերմանիոյ փոխարէն Եւրոպայի կեդրոնին մէջ նորէն գլուխ է բարձրացուցած ոտից ցցուած սպառազինուած Գերմանիա մը, որ Ճափոնի հետ միասին կը սպառնայ Խորհ. Միութեան եւ ժեծապէս կը տկարացնէ անոր քաղաքական ու զինուորական արժէքը Թուրքիոյ համար։

Երկրորդ՝ Եթովպիոյ դժբախտ պատերազմին հետեւանքով Անգլիոյ Լիկը այլ եւս որ եւ է ապահովութիւն չի ներկայացներ փոքր ազգութեանց համար ընդդէմ աշխարհակալ մեծերու յարձակումներուն, եւ Թուրքիա, իր գոյութիւնը ապահովելու համար, հարկադրուած է փնտռել նոր երաշխիքներ եւ նոր հովանաւորողներ։

Երրորդ՝ Մոնթրէօյի խորհրդաժողովին յաղթական դուրս գալով Թուրքիա վերստացած է իրաւունքը ամրացնելու Տարտանէլն ու Վոսփորը, որով մեծապէս զօրացուցած է իր դիրքը եւ դարձած կրկին բաղձալի դաշնակից մը Միջերկրականի մէջ յանուն դերիշխանութեան իրարու հետ մրցող ծովային երկու մեծ պետութեանց՝ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ համար։

Չորրորդ՝ Եուկոսլաւիոյ եւ Պուլկարիոյ մերձեցման հետեւանքով եւ Գերմանիոյ ու Իտալիոյ դէպի արեւելք չարժման սպառնալիքին տակ վտանգուած է Թուրքիոյ դիրքը իր արեւմտեան սահմաններուն վրայ, եւ Խորհ. Միութիւնը, ինքը վտանգուած ըլլալով, չի կրնար որ եւ է ապահովութիւն ընծայել Էնկիւրիի կառավարութեան։

Այսպիսի պայմաններու մէջ ծագումով ռուս եւ Լ. Գարախանէն ալ անհամեմատ աւելի տաղանդաւոր դիւանագէտ մը իսկ պիտի չկրնար պահել թուրքխորհրդային բարեկամութիւնը նախկին ջերմ վիճակին մէջ։ Եւ ով ալ ըլլայ Լ. Գարախանի յաջորդը, կը թուի թէ, չպիտի յաջողի կասեցնել այն յարաճուն սառնութիւնը, որ ժամանակէ մը ի վեր կը նկատուի թուրքխորհրդային յարաբերութեանց մէջ։

Ընդհակառակն, պէտք է սպասել, որ իրերու երկամեայ տրամաբանութեամբ այդ յարաբերութիւնները հետզհետէ աւելի ու աւելի պաղին, մինչեւ որ օր մըն ալ անխուսափելիօրէն վերածուին թշնամութեան»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Դպրոցական հանդէս

ՌՈՄԱՆ, 6 մայիս. — Սերկլ «Յառաջ»ի, հինգշաբթի համբարձման տօնին առթիւ Տր. Կ. Խաչի մասնաճիւղը երկրորդ անգամ ըլլալով սարքեց իր նորակազմ դպրոցի հանդէսը։ Ժամանակէն առաջ ներկայ էր կոկիկ բազմութիւն մը, որ կը բաղկանար ընդհանրապէս ծնողներէ։ Օրուան նախագահն էր իր բացման խօսքին մէջ գոհունակութիւն յայտնեց գործին յաջողութեան համար։ Ցետոյ աշակերտները «Հայ Այբբենք» խմբերգով բացին հանդէսը ու յաջորդաբար եղան երգեր, մեներգներ եւ արտասանութիւններ։ Գրեթէ բոլոր աշակերտները արտասանեցին անխափ։ Աւելորդ կը նկատեմ բոլորին անունները նշանակել խնայելու համար «Յառաջ»ի էջերը։ Տիկ. Սինանեան (վարժուհին) գրաւոր ճառ մը խօսեցաւ դպրոցի շուրջ։ Ցետոյ խօսք հրաւիրուեցաւ Գ. Ա. Փօլաճեան որ ջերմապէս գնահատեց Կ. Խաչի գործունէութիւնը, կոչ ըրաւ ներկաներուն որ բոլորուին այս միութեան շուրջ, աջակցելով նիւթապէս եւ բարոյապէս։

Աճուրդէ մը գոյացաւ կոկիկ գումար մը։ Ապա աշակերտները ներկայացուցին մէկ արարով խաղ մը, «Գառնուկը» որ անցաւ շատ յաջող։ Ժողովուրդը հեռացաւ գոհ տպաւորութեան տակ, մաղթելով Կ. Խաչին կատարեալ յաջողութիւն իր այսպիսի ձեռնարկներուն։

Իսկ խաչուհիներն ալ շնորհաւորեցին վարժուհին որ ջանք չէր խնայած հանդէսին յաջողութեան համար։ Հանդէսը փակուեցաւ «Յառաջ նահատակ»ով։

Աստղիկ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (272)

ՁԱՐԹՈՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— • —

Շրթները ամուր մը սեղմած՝ Լեւոնը պահ մը ընկերներուն նայեցաւ, գլուխը տխրօրէն շարժելով։

— Մտիկ ըրէք, — Լեւոնը խօսքը ուղղեց ընկերներուն, — ինքս ալ գիտեմ քաղաք մտնելու հետ կապուած վտանգները, բայց աղէկ աւելի բան մըն ալ գիտեմ, որ դուք, վերջին դէպքերու ազդեցութեան տակ, բոլորովին անուշադրութեան կը մատնէք։ Չմոռնաք, որ լաւ կամ վատ, Վասպուրականի մտաւոր ու բարոյական կեդրոնը քաղաքն է։ Եթէ կ'ուզէք՝ գլխատեցէք զայն, բայց հաւատացէք որ ամբողջ շրջանները կը մեռնին անգլուխ մնալով, ու դուք է խաչ քաշած կը լինիք մեր գործի վրայ։ Մի խաբէք ինքզինքնիդ, մենք չէ որ քաղաքը դարձուցինք յեղափոխական շարժման կեդրոնը, այլ Վանայ քաղաքն էր, որ դեռ եօթանասնական թուականներուն ազգային պատտագրման հիմը կը դնէր «Միութիւն ի Փրկութիւն» գաղտնի ընկերութեամբ ու առավ կը դառնար կեդրոնը ամբողջ Հայաստանի։ Մեր սխալը՝ ծայրայեղ կեդրոնացումը եղաւ, սխալ մը, որու մասին հիմա խօսելու ժամանակը չէ սակայն։ Ինչ որ ալ լինի, մենք քաղաքը իր բախտին չենք կրնար ձգել, ինչպէս որ կ'առաջարկէ Պիծան։ Այդ պիտի նշանակէ ձեռք քաշել գործէն։ Ընդհակառակն, ամէն գնով պէտք է աշխատինք մէկը հասցնել քաղաք բարոյալքուած շարքերը ամրապնդելու, վստահութիւն եւ կորով ներշնչելու ժողովուրդին, եթէ նոյն իսկ ժողովուրդը մեզմէ խուսափի։

— Ճիշդ է, — Լեւոնի խօսքը կտրեց Գէորգը, — մենք ալ գիտենք քաղաքի նշանակութիւնը, բայց Լեւոն, ինքդ ալ ինծ նման կ'ըմբռնես որ ներկայ պայմաններու մէջ քաղաք երթալ փորձելը՝ չուանը վիզը անցընելու համազօր է...

— Ցետո՞յ ...

— Ցետոյ այն՝ որ պարզապէս ինքնասպանութիւն է քաղաք երթալը։

Զարդուչակ կրակ մը վառեցաւ Լեւոնի աչքերուն մէջ։ Ջերմէն չառացունած դէմքը յանկարծ գունաթափուեցաւ, ու ձախ երեսի պալարները սկսան արագ արագ կծկուիլ։ Երբ ճիգով մը ինքզինքին տիրապետելէ վերջ, Լեւոնը սկսաւ խօսիլ՝ բառերը ծանր ու հատիկ հատիկ արտասանելով, ձայնը՝ ջերմութենէ զուրկ՝ ծակող սառնութիւն մը ունէր։

— Հերոսութիւն չխաղանք, ոչ ալ մարդ քաղաք երթալու պէտք ունի անձնասպան լինելու համար։ Մենք բոլորս ալ, քաղաք երթանք թէ հոս մնանք, դէմ դիմաց կանգներ ենք մահուան։ Այդ գիտէք, թէեւ այդ ոչ մէկերնուս համար նորութիւն մըն է, մենք տարիներով այս վիճակը ապրած ենք։ Ուրեմն, այլ եւս չխօսինք վտանգի մասին։ Վտանգը ամէն տեղ ալ կայ, եւ մենք մահէն խուսափելու իրաւունք չունինք։ Պէտք է նայինք հարցին գործնական արժէքի տեսակէտով։ Բանտարկուած հարիւրաւոր ընկերներ ունինք քաղաքին մէջ։ Մեր լաւագոյն ընկերները, Եկաւեանը, Գաբրիէլը, Ներսէսը բանտի զնտանը նետուած են։ Թէ ի՞նչ վիճակի մէջ են, Աստուած միայն գիտէ։ Վիրաւոր Վահէն, առանձնարանի մէջ բանտարկուած է. իսկ դուք գիտէք թէ ինչ վախճան կը սպասէ անոր։ Խօսէ, Պիծա, ըսէ որ մենք բարոյական պարտականութիւն չունինք անոնց հանդէպ։ Ըսէ, ըսէ, որ մենք անտարբեր հանդիսատեսի դեր պիտի կատարենք, երբ մեր թանկագին Վահէն պարանի ծայրէն, լեզուն դուրս ինկած՝ ճօճուի ...

Պիծայի գունաթափ շրթները յուզմէն սկսան դողալ։ Հեկեկանք մը կոկորդին դէմ առաւ, ու հազիւ խեղդուկ ձայնով մը կրցաւ ըսել.

— Լեւոն, ես ալ հետդ կուգամ ...

— Ես ալ, ես ալ, — արցունքով մըկտաց վարդապետը։

Գէորգը յուսահատօրէն ձեռները տրորեց։ Լեւոնը իրաւունք ունէր։ Այլ եւս այդ հարցի մասին չխօսեցան։ Լեւոնը պիտի փորձէր մինակ կամ երկու ընկերով քաղաք մտնել։

Գէորգն ու Լեւոնը միասին կազմեցին ամէն մէկ խմբի մասնակցողներու ցանկը։ Երբ Գէորգը բարձրաձայն բըկաւ կարդալ հայդուկներու անունները, նոր յայտնի եղաւ, որ Լեւոնին հետ պիտի երթային Առիւծ Գեւօն եւ Թոփալ Սաատանն։

Մարագի անկիւնը, հայդուկ ընկերներով շրջապատուած Առիւծ Գեւօն, երբ իր անունը լսեց, հպարտութեամբ կողքի նստողներուն դառնալով, ըսաւ.

— Ծօ, աւանակներ, Սուրբ Նարեկի մէջ գրուկ է, որ մարգարէտը Փըխիի մէջ ալ նետես, նորէն մարգրիտ կը մնայ։ Շատ ալ որ ձեզ պէս մարդոց մէջ նստեր եմ, մարգրիտը նորէն մարգրիտ է... Ես ու պարոն Լեւոնը որ մէկտեղուինք, հէ՛յ հէ՛յ, աշխարհը իրար կ'անցընենք։

— Հա՛, ամմա էս անգամը զօռ է, Գեւօ, վախնամ Թուրքերը կաշիէդ պանիրի տիկ հանեն, — կատակեց ճահիլ հայդուկ մը։

— Սո՛ւս, լակոտ, երէկ մէկ էս օր երկու՝ ձեռքդ հրացան տուեր են, հէ՛լէ դու բերանդ մի բանար, — աչքերը չռելով սաստեց Առիւծ Գեւօն, — որ ձեր մէջը ինծի հաւասար մարդ էղնէր, ինչո՞ւ միայն իմ անունս կուտար պարոն Գէորգը։

— Ախպօրս ըսեմ, — Թոփալ Սաատանն մեղմօրէն ուղեց Առիւծ Գեւոյի սխալը ուղղել, — ախպօրս ըսեմ, պարոն Գէորգը իմ անունս ալ կարդաց։

— Հա, ծօ, քեզի փէչէնկ ձիու պէս հետս կը տանիմ, — մնթկոցով մը պատասխանեց Առիւծ Գեւօն, — գիտե՞ս ինչու համար։

— Չէ, ինչո՞ւ համար։

— Որ սիկարէթ փաթթելուս՝ առջեւս թէմէննահ բռնած, կրակ տաս ...

Չորս կողմէն հայդուկները ծիծաղելով դիմաւորեցին Առիւծ Գեւոյի կատակը, մինչ Թոփալ Սաատանն բարկացած քթի տակէն կը մռլտար։

Մինչեւ երեկոյ ոչ ոք եկաւ տղայոց մօտ։ Մթնել սկսելուն միայն, Ցովհաննէսն ու երկու գիւղացիներ բեռցուած հացի պաշարով՝ մարագի դուռնէն ներս մտան։ Տղաքը հացձեռով պատառ մը հաց կերան, մնացածը տեղաւորելով չանթաներուն մէջ։

Ցովհաննէսն ու Մոխրաբերդցիները սարսափելի բաներ պատմեցին Կարճկանի մասին։ Հոն ալ խիստ խուզարկութիւններ սկսած էին. բռնութիւն, ծեծ, ձերբակալութիւններ ամէն հայ գիւղի մէջ։ Ցովհաննէսի պատմածի համաձայն Բաղէշէն մեծ թիւով զօրք կը քալէր Կարկառի վրայ։ Բայց ամէնէն աւելի ծանր տպաւորութիւն ձգեցին լուրերու վրայ կեցանի Արդուլլահ բէկի կատարած հրէշութիւնները։ Այդ բէկը, որ մեծ ազդեցութիւն ունէր կառավարական շրջաններու մէջ, յիսունի մօտ զօլամներու գլուխը անցած՝ գիւղէ գիւղ կ'անցնէր, հրէշային անգթութիւններ կատարելով։

Հայդուկները մռայլած դէմքով մտիկ կ'ընէին Ցովհաննէսի պատմութիւնը։ Ինչպէս կ'երեւէր, Վասպուրականի հայութիւնը 1896 թուականի սարսափի օրերը կ'ապրէր կրկին։ Բոլորն ալ անհամբեր կը սպասէին մթնելուն՝ այդ մարագի սեղմուած պատերու մէջէն դուրս գալու համար։ Գիշերով կը սկսէր յեղափոխականներու օրը, երբ կառավարական ուժերը կ'աճապարէին ծակ ու ծուկ մտնել։ Գիշերը, հայդուկի տիրապետութեան ժամանակն է։ Երբ անճրագ գիւղերը կը կծկուին խաւարի մէջ կորած, երբ ճամբաները կ'ամայանան, հայդուկը ու սոված գայլը ազատ համարձակ կը շափշփեն ձիւնով ծածկուած երկիրը, որ կարծես անմարդաբնակ լինի։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

փոյթ կարգադրութիւնը երկու երկիրներուն միջեւ առկախ մնացած խնդիրներու: Էնկիւրիի մէջ կը կարծեն թէ Ա. Դ. Խորհուրդին յառաջիկայ գումարման ընթացքին (24 մայիս) սանճաքին վերաբերեալ բոլոր դժուարութիւնները պիտի հարթուին եւ Թուրքեւսուրիական սահմանագլուխին եւ սանճաքին վերաբերեալ դաշնագիրները պիտի ստորագրուին Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ:

Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ԸՆԷԻՆ ԽՐՈՒԱԾ ԱՀԱԲԵԿԻՉՆԵՐԸ

Իրը ռումբեր քանուեցան մեկուն սենեակէն

Երէկ հաղորդած էինք թէ Ապահովութեան տեսչութիւնը ձերբակալած է վտանգաւոր ահաբեկիչ մը, Սթէֆան Մարուզիք, Խրուաթ:

«Մաթէն» շատ մեծ կարեւորութիւն տալով այս ձերբակալութեան, կը գրէ թէ՝ Հակառակ Ապահովութեան Տեսչութեան գաղտնապահութեան, «կարելի չէ ծածկել թէ ահաբեկչական ճշմարիտ կազմակերպութիւն մը երեւան հանուած է Փարիզի մէջ. իբրեւ չարագործ հիդրա մը, Ուսթաշիներու չարաշուք խումբը կը վերածնի իր աճիւնէն»:

Այս բանաստեղծական բացատրութենէն վերջ, թերթը կը գրէ թէ Սթէֆանէն զատ երկրորդ ահաբեկիչ մը ձերբակալուած է հայրենակիցներու մօտ ուր ռումբեր կը պահէր: «Ի՞նչ նպատակով, ո՞ր ահաբեկչական գործողութեան համար: Քննութիւնը դեռ չէ կրցած հաստատել, ինչպէս որ չեն գիտեր թէ երկու կալանաւորները մեղսակիցներ ունի՞ն: Ամէն պարագայի մէջ, պրպտումները կը շարունակուին օրէ օր եւ յուսալի է թէ ոստիկանութիւնը պիտի կրնայ քակել այս վտանգաւոր ցանցին բոլոր գաղտնի թելերը. ցանց մը որ նորէն տարածուած է մեր երկրին վրայ»:

Քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, Սթէֆան Մարուզիք եղած է Մեսինայի Ուսթաշիներուն ղեկավարը, ապա հսկապետ Անթէ Փավէլիչի աջ բազուկը: Ֆրանսա եկած է մարտ 27ին եւ գաղտնապէս տեղաւորուած պանդոկի մը մէջ, իբրեւ լրագրող: Քիչ անգամ դուրս կ'ելլէր եւ շատ մարդ չէր ընդունէր: Կասկած հրաւիրեց ուրբաթ օր, երբ ինքնութեան թուղթ առնելու գացած էր: Անգլիոյ թագաւորին թագադրութեան առթիւ հաւաքուած տեղեկութիւնները օգնեցին ձերբակալելու, մանաւանդ որ անցագիրն ալ կեղծ էր: Սենեակին մէջ խուզարկութիւն կատարուելով, շատ կարեւոր թուղթեր եւ հասցէներու տետրակ մը բռնուեցաւ: Այս տետրակին շնորհիւ ձերբակալուեցաւ երկրորդ Խրուաթը, որ գաղտնի կ'ապրէր եւ որուն պայուսակներուն մէջ գտնուեցան 9 ռումբեր, իւրաքանչիւրը հինգ քիլօ ծանրութեամբ: Երկրորդ կալանաւորն ալ կեղծ անցագիր ունէր: Հարցաքննութիւններէն կ'երեւայ թէ կապ մը կայ իր քով գտնուած ռումբերուն եւ Պառօ - Մարսէյլ ճեպընթացին մէջ պատահած պայթիւնին միջեւ (5 մայիս):

Կ'ենթադրուի թէ ահաբեկիչները կ'ուզէին օգտուիլ Անգլիոյ թագաւորին թագադրութեան հանդէսէն եւ Փարիզի ցուցահանդէսէն, զանազան ահաբեկումներ կատարելու համար: Մինչեւ անգամ կը յիշուի Եուկոսլավիոյ խնամակալին՝ իշխան Փօլի անունը:

Հրեաներու ներգաղթը կը շարունակուի

Պաղեստինի կառավարութիւնը 700 նոր արտօնագիրներ սահմանեց Հրեաներու ներգաղթին համար, չորս ամիս տեւողութեամբ, սկսելով ապրիլ 1էն: Այս տնօրինութիւնը մեծ դժգոհութիւն պատճառեց Արաբներուն, որոնք մասնաւորապէս ջղագրգռուած են արքայական յանձնաժողովին տալիք որոշումէն, ի մասին Պաղեստինի հարցին լուծման: Իսկ Հրեաներն ալ կը տրտնջան թէ մեծապէս կրճատուած է արտօնագիրներու թիւը, ինչ որ հակառակ է հրէական շահերուն:

Խ. Միութեան խորհուրդ շարժանկարով

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Խ. Միութեան ընդարձակ շարժանկար-քարտէսը պիտի պատրաստուի մօտերս: Զանազան հանրապետութեանց կեանքը, ճարտարարուեստութիւնը եւ մշակոյթը պիտի պատկերացուին շարք մը շարժանկարներով որոնք պիտի ցուցադրուին դպրոցներու մէջ եւ դասախօսութեանց առեն: Շարժանկարի վեց արշաւախումբեր շուտով ճամբայ պիտի ելլեն պատկերները քաշելու համար: Դէպի Սառուցեալ ովկիանոս ղրկուած արշաւախումբ մը պիտի նկարէ նաւագնացութիւնը, խորհրդային կայանները եւ ձմեռնային կեանքը: Ուրիշ արշաւախումբ մը Կեդր. Ասիա երթալով, շարժանկարի նիւթեր պիտի հաւաքէ Քարաքում անապատի նուաճման մասին:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐԸ ժողով գումարելով, պատուիրակութիւն մը ղրկեցին վարչապետին, եւք մը գտնելու համար: Գործադուլը 24 ժամ յետաձգուեցաւ: Իսկ ճաշարաններու, պանդոկներու եւ սրճարաններու գործադուլը անխուսափելի կը համարուի:

ՍՊԱՆԻԱՅԷՆ հասած վերջին լուրերու համաձայն, Պիլպաոյի զօրքը յաջողած է ետ առնել Սոլլուպէի գագաթը: Միւս կողմէ կառավարական զօրքը հետզհետէ կը պաշարէ Թոլէտոն: Ապստամբները կը շարունակեն ռմբակոծել Մատրիտը: Առջի օր 100 ռումբ ձգեցին: 150 հոգի վիրաւորուեցան, 40 հոգի մեռան:

340.000 ՀՈԳԻ շարժման մէջ պիտի դրուին Մ. Նահանգներուն մէջ, գործադուլ պարտադրելու համար 17.000 սենէմաներու, ուրիշ խօսքով՝ 2.500.000 աշխատաւորներու որոնք կ'աշխատին շարժանկարին արուեստին մէջ:

Փարիզ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, ընկ. Ճիճանեանի բնակարանը, կը հրաւիրուին Ռազմիկ, Տաւրոս եւ Հրայր խումբի բոլոր ընկերները, ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ:

Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի ժողովներ եւ դասախօսութիւններ

«ՌՈՍՏՈՄ», «ԻՇԽԱՆ» ենթակոմիտէներու վաճագն եւ թաթուլ խումբերու դասախօսութիւնը՝ 13 մայիս հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, Շահրիկեան սրահին մէջ: Կը դասախօսէ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

«ՔԵՌԻ» խումբի կազմակերպած հրապարակային դասախօսութիւնը մասնակցութեամբ Նիկոլ-Դուման խումբի, տեղի պիտի ունենայ 16 մայիս կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 2,30ին: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ: Կը խօսի ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«Հայ Արծիւ» ակումբը իր անդամներուն զարգացման համար կազմակերպած է շաբաթական դասախօսութիւններ ծանօթ մտաւորականներու կողմէ:

Առաջին դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 15 մայիս, շաբաթ իրիկուն ժամը 21էն 22.30, իր կեդրոնատեղին՝ 22, Rue Richer, Փարիզ: Պիտի դասախօսէ Պ. Կ. Ց. Բասմաջեան նիւթ՝ «Հայ ազգին ծագումը»: Դասախօսութենէ վերջ պար մինչեւ կէս գիշեր:

EXPOSITION INTERNATIONALE

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՄԱՅԻՍ – ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1937
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ: ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՈՎ, ՕԴԱՆԱՒՈՎ, ՇՈԳԵՆԱՒՈՎ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ: ՏԵՂԵԿԱՆԱԼ ԲՈԼՈՐ ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ
ՄԱՅԻՍ 29ԻՆ, ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
ՄԱՅԻՍ 29ԻՆ
Մանրամասնութիւնները առանձին:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՊԷԼՎԻԼԻ «ՌՈՍՏՈՄ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
14 Մայիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին,
120 Bld. de Bellevilleի սրահը:
Կը խօսին՝ ընկերներ Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ եւ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ
Նիւթ՝ խորհրդային նոր սահմանադրութիւնը, դաշնակցութիւնը եւ ընկերվարութիւնը:
Սիրայօժար մասնակցութեամբ՝ Պ. Հ. ՏԱՐՕՆԵԱՆԻ (արտասանութիւն) եւ Պ. ՄԵՐՏԻՆԵԱՆԻ (երգ):
Մուտք՝ 2 ֆր.:

Թատերական Ներկայացում
կազմակերպուած Ալֆորվիլի Զէնկիլէրի Հայր. Միութեան կողմէ
15 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.45ին, Հայ Ակումբին մէջ,
1 Bld. Carnot, Ալֆորվիլ:
կը ներկայացուի Մ. Նուպարեանի ԱՐՑՈՒՆՔԸ (3 արար)
եւ ՀՆԱՐԱՄԻՏ ՎԱՐԺԱԿԱԼԸ (զաւեշտ)
Մուտք 3 եւ 5 ֆր.:

Թատերական Ներկայացում
կազմակերպուած Լիոնի Սղքստաի եամի կողմէ
15 մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Էմիլ Զոլա սրահին մէջ
127—129 րիւ Պուալօ
կը ներկայացուի ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ
Ղեկավարութեամբ Պ. Ա. ՀԱՅԱԴՈՐԾԵԱՆԻ, սիրայօժար մասնակցութեամբ Տիկ. Քիւթներեանի եւ Պ.Պ. Յ. Թորոսեանի, Մ. Միքայէլեանի եւ Յ. Պետրոսեանի:
փոքրիկներու կողմէ պիտի ըլլան գեղջկական պարեր:
Գիները՝ 5, 4 եւ 3 ֆր.:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
կազմակերպուած Հայ Երիտասարդաց Ակումբին կողմէ
16 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 16—24
18 Bld. Flandrin մէթրօ Pompe
ՊԱՐ, ԱԹՐԱՔՍԻՈՆ, ՊԻՒՖԷ
Անձրեւի պարագային պարերը պատսպարուած սրահի մէջ:
Մուտք 5 ֆր.:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ Տիկ. Դաւիթ Արապօյեան ցաւակցութիւն կը յայտնեն իրենց անզուգական հայրենակից՝ ԽԱՉԻԿ ԴԱՒԻԹԵԱՆի մահուան առթիւ, իր ընտանիքին եւ պարագաներուն:

50 մէթր հեռու Իսսիի կայարանէն եւ 23 թիւ օթօպիւսի կայարանէն, վարձու են (tout confort) յարկաբաժիններ, 1 փիէսնոց մեծ խոհանոցով 2000 ֆր., 2 փիէս խոհանոց 2400 ֆր.: շօֆաժ միասին:

Աժան գինով երկու խանութ: Դիմեցէք տեղւոյն վրայ, 72-74 Bld. Rodin, à Issy-les-Moulineaux.

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ յարկաբաժիններ, ամէն յարմարութիւններով (tout confort), մէկ սենեակ խոհանոցը մէջը՝ 1300 եւ 1825 ֆր. 3 փիէս, սալ տը պէն 3640 ֆրանք, (շարժ եւ շօֆաժ մէջը ըլլալով): Դիմել 13 rue de la Vistule մէթրօ Maison Blanche.

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Ցառաջդիմասիրաց Միութիւնը իր անդամները եւ անդամուհիները կը հրաւիրէ ընդհանուր եւ ճնողական ժողովի, որ տեղի պիտի ունենայ 15 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, դպրոցի սրահին մէջ: Օրակարգ՝ Չեկոյց Ցամեայ գործունէութեան եւ ընթացիկ հարցեր:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Պ. Ջ. Մերզաեանի (Գարակէօզեան) սրահը, 45 րիւ տը լա Տէֆանս, Իսի: կը խօսի Գնդ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, նիւթ ունենալով վասպուրականի հերոսամարտը: կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ
երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»
փարիզի եւ Շրջանի Յառաջի ցրուիչ
Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 14 ՄԱՅԻՍ
VENDREDI 14 MAI 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3420

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՖՐԱՆՔԵՒԹՈՒՐՔ ՀԱՆԳՈՅՑԸ

Երկուշաբթի օր, պետական անթելը սրտագին ողջոյն կ'ուղղէր Թուրքիոյ վարչապետին, որ Փարիզէն անցաւ Լոնտոն երթալու համար:

Սովորական մեծարանքներէն վերջ, մասնաւորապէս ծանրանալով ֆրանքեւթուրք բարեկամութեան վրայ, յոյս կը յայտնէր թէ շուտով պիտի լուծուին առկախ հարցերը երկու երկիրներուն միջեւ:

Բայց միայն անթելը չէ որ այս հարցի մասին կ'արտայայտուի առանց վերապահութեան: Եթէ անթելով արձակուած խօսքերը կ'արձագանգեն ու կը ցնդին, յեղյեղուկ տպաւորութիւններ ձգելով միտքերու վրայ, անդին կան թերթերն ու գիրքերը:

Իսմէթ Ինէօնիւի ժամանումէն շատ առաջ, բազմաթիւ թերթեր սրտառուչ արտայայտութիւններ ունեցան ֆրանքեւթուրք բարեկամութեան մասին:

Նոյնիսկ Ալեքսանտրէթի վէճը եւ այդ առթիւ Թուրք մամուլին ցանած թոյնը արգելք չեղան սրտագեղ արտայայտութեանց: Ճիշդ է, երբեմն դիտողութիւններ եղան, բայց շատ զգոյշ, գրեթէ անզգալի: Կարգ մը թերթերու լեզուէն դատելով, կարծես թէ Ֆրանսան արդարանալու պէտք ունէր, եւ կը ճգնէր համոզել որ գիմացինները սխալ չհասկնան ...

Մնաց որ, Թուրք մամուլին դժգոհութիւնները ոչ իսկ տեղ գտան Փարիզի թերթերուն մէջ:

Չէին կրնար առարկել թէ տեղեկութիւն չունէին կամ լեզուն չէին հասկնար, քանի որ մէկէ աւելի ֆրանսերէն թերթեր կը հրատարակուին Պոլսոյ մէջ: Մինչեւ չանթեր պիտի արձակէին, տարբեր պարագաներու մէջ:

Ո՞ւր է գաղտնիքը այս խոհեմագարդ քաղաքականութեան:

Ֆրանսա չուզեր որ ջուրերը աւելի պղտորին Միջերկրականի մէջ, Մօտաւոր Արեւելքի ափերուն վրայ: Իր հողերը սովորականէն աւելի ծանր կը կշռեն այստեղ, արեւմուտքի մէջ, եւ իրեն համար նախընտրելի է եթէ ոչ զինակից մը, գէթ վստահելի բարեկամ մը աւելի ունենալ Արեւելքի մէջ:

Միւս կողմէ, Փարիզի մէջ հետզհետէ աչքի կը զարնէ յարաճուն հոսանք մը՝ ֆրանքեւթուրք բարեկամութիւնը վերածելու փոխադարձ օգնութեան դաշինքի մը:

Այս տեսակէտին կառչած են ոչ միայն համայնավար կուսակցութիւնը եւ ուրիշ ձախակողմեան կամ չափաւոր հոսանքներ, այլ եւ նախկին վարչապետներ ու նախարարներ:

Օրինակ, նախկին վարչապետ Փօլ Պոնքուր, որ քանի մը տարի առաջ այնքան խանդավառութեամբ ողջունեց Թուրքիոյ մուտքը Ազգաժողովին մէջ, մինչեւ այսօր ալ ջերմապէս կը պաշտպանէ ֆրանքեւթուրք փոխադարձ օգնութեան դաշինքը:

Եթէ չենք սխալիր, նոյն տեսակէտին վրայ կանգնած են, նաեւ, Երեսփ. Ժողովի նախագահը, Պ. Էռիօ եւ արտաքին նախարարը, Պ. Իվօն Տէլպոս, դատելով իրենց պաշտօնաթերթին լեզուէն:

Ամէն պարագայի մէջ, բոլոր տրամադրութիւնները հակած են դէպի հաշտեցողութիւն, աւելի սերտ համաձայնութիւն՝ Թուրքիոյ հետ, հակառակ միջանկեալ տագնապներուն, որոնց վերջինը եւ գլխաւորը կը կազմէ Ալեքսանտրէթի թնճուկը:

Իսկ այս տրամադրութիւնը կը նշանակէ տեղի տալ զանազան հարցերու մէջ, լքելով տկարը կամ ինչ որ ուղղակի կապ չունի հետապնդուած քաղաքականութեան հետ:

Այսպէս եղած է միշտ Եւրոպան, ամէն անգամ որ խնդիրներ ունեցած է Մօտաւոր Արեւելքի եւ մասնաւորապէս Թուրքիոյ հետ: Եկող-գացող դահլիճները բան չեն կրցած փոխել այս ճակատին վրայ: Եւ, ընդհակառակն, եթէ անոնք ձախ հակումներ ունին, աւելի հաշտարար երեւցած են, յանուն խաղաղութեան:

Դժուար է ըսել թէ ի՛նչ նոր զիջումներ կրնայ կատարել Ֆրանսա, երբ Թուրքիոյ վարչապետը նորէն Փարիզ հանդիպի, Լոնտոնի մէջ ծրագրուած տեսակցութիւններէն վերջ, որոնք շատ աւելի կարեւոր հանգամանք ունին:

Եթէ հաւատանք արաբական թերթերուն, Թուրքերը միշտ անհաշտ են Ալէքսանտրէթի հարցին մէջ: Իբրեւ թէ անոնք հետեւեալ պահանջները դրած են.—

1. Սանճաքը պէտք է կոչուի Հաթայ, եւ վճիռները պէտք է տրուին յանուն Հաթայի ժողովուրդին.— 2. Պէտք է վճարել տուեան մը հաստատուի Սանճաքին մէջ, անկախ սուրիական իշխանութենէն.— 3. Սանճաքին արտաքին քաղաքականութիւնը պէտք չէ ենթարկուի Սուրիոյ կառավարութեան.— 4. Լիազօրութիւն առեւտրական դաշնագիրներ կնքելու, առանց Սուրիոյ միջամտութեան:

Տակաւին կայ դրօշի խնդիր մըն ալ:

Նոյն աղբիւրին համաձայն, Ֆրանսայի արտաքին նախարարութիւնը վճռական դիրք բռնած է այս պահանջներուն դէմ: Այնպէս որ, անելը պիտի լուծուի նոր տեսակցութեանց շնորհիւ, երբ Իսմէթ Ինէօնիւ Փարիզ հանդիպի:

Իսկ ամենավերջին տեղեկութիւնները կը հաւաստէին թէ շատ մը դժուարութիւններ հարթուած են Ժընեւի մէջ, ֆրանսական դեսպանին եւ Թ. Ր. Արասի բանակցութիւններով:

Այսպէս կամ այնպէս, երկար սպասելու պէտք չունինք, իմանալու համար բուն իրականութիւնը: Այս բոլոր հարցերը ելքի մը յանգած պիտի ըլլան մինչեւ մայիս 20-25, Փարիզի կամ Ժընեւի մէջ:

Ալէքսանտրէթի վէճը փակագիծ մը կը կազմէ ընդհանուր լաբիւրինթոսին մէջ: Բուն հարցը այն է որ՝ արեւմտեան պետութիւնները նորէն մրցումի ելած են, Թուրքիան սիրաշահելու համար, իսկ այս վերջինը յաճախ գլխու պտոյտներ կ'ունենայ, ամէն բան վերջացած համարելով:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՊԱՏԳԱՄԸ ԻՐ ԹԱԳԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՍԻՆ ԱՌԹԻՒ

Միջնադարեան արարողութիւններ եւ ամենավերջին գիւտեր իրար խառնուած

Աշխարհի բոլոր թերթերը սիւնակներով մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն Անգլիոյ Թագաւորին Թագադրութեան արարողութեանց առթիւ, որ իսկապէս աննախընթաց հանգամանք ունէին:

Արարողութիւնը տեւեց առտուն արշալոյսէն մինչեւ իրիկունը ուշ ատեն: Թագաւորը իր աւանդական ճառը խօսեցաւ ժամը 20ին, ի լուր բովանդակ աշխարհի: Ինչպէս օծման եւ երդումի արարողութիւնը, նոյնպէս այս ճառը կը լսուէր բրիտանական ամենահեռաւոր գաղթավայրին մէջ: (Կէս օրուան ժամը 12.30ին տեղի ունեցաւ աւանդական մեծարանքը Ուէսթմինսթըրի Աբբայարանին մէջ եւ այդ առթիւ երգուեցաւ գոհաբանական տաղ մը, որ միեւնոյն ատեն կը լսուէր Նոր Զելանտայի մէջ, ուր արդէն կէս գիշերը անցած էր եւ բրիտանական Քոլոմպիայի մէջ, ուր առտուան ժամը 4ն էր):

Բրիտանական հնարամտութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած էր, հաշտեցնելու համար միջնադարեան աւանդութիւնները նոր պայմաններու հետ: Կատարուած արարողութիւնը ճիշդ այն էր ինչ որ Միջին դարերուն: Վերջին թագադրութենէն ի վեր (1911) շատ մը նոր գիւտեր հնարուած ըլլալով, այս անգամ աւելցուած էին ձայնասփիւռներ եւ բարձրախօսներ: Մասնաւոր գործիք մը դրուած էր Աբբայարանի խորանին վրայ, բրիտանական ձայնասփիւռի ընկերակցութեան ազդարարներուն համար (սփիքըր): Հեռաձայն եւ փնէօմաթիքի խողովակներ հաստատուած էին, լուր եւ ձեռագիր հասցնելու համար թերթերուն: Ուրիշ մեքենաներ ալ դրուած էին շարժանկարի մասնագէտներու տրամադրութեան տակ: Նոյն իսկ Ս. Եդուարդի աթոռը, որ բրիտանական պատմութեան առաջին օրերէն մնացած յիշատակ մըն է եւ որուն վրայ տեղի ունեցաւ թագադրութիւնը չորեքշաբթի ժամը 12.30ին, օժտուած էր ձայնասփիւռով մը: Աթոռին ոտքերէն մէկուն ետեւ դրուած էր մետաղեայ սեւ տուփ մը, որ կը լսցնէր Թագաւորին ձայնը, երբ իր հանդիսաւոր պատասխանները կուտար Քէնթըրպըրիի Արքեպիսկոպոսին:

Վերջապէս, առաջին անգամ էր որ հազարամեայ արարողութեան առթիւ Թագաւորին պատգամը ի սփիւռս աշխարհի կը տարածուէր շնորհիւ ժամանակակից գիւտի մը, ռատիօ: Առաջին անգամ էր որ, ինչպէս Ճորճ Զ. ինքն ալ շեշտեց, նորապսակ Թագաւոր մը կրնար «իր ժողովուրդին խօսիլ իրենց տանը մէջ, իր թագադրութեան առթիւ»:

Թագաւորը իր ճառին մէջ սրտանց շեշտեց թէ «երբեք թագադրութեան հանդէս մը այսքան լայն նշանակութիւն չէ ունեցած, որովհետեւ գաղթապետութիւնները ազատ են այժմ եւ հաւասար՝ Միացեալ Թագաւորութեան հետ (Անգլիա): Ես այս առտու զգացի թէ ամբողջ կայսրութիւնը իսկապէս համախմբուած է Ուէսթմինսթըրի Աբբայարանին պատերուն մէջ: Ուրախ եմ որ կրնամ խօսիլ ձեզ բոլորիդ, ուր որ ալ ըլլաք: Թագուհին եւ ես առողջութիւն եւ երջանկութիւն կը մաղթենք բոլորիդ, եւ այս արարողութեան պահուն մենք չենք մոռնար անոնք որ կ'ապրին հիւանդութեան կամ մահուան ստուերին տակ: Բառեր չեմ կրնար գտնել շնորհակալութիւն յայտնելու ձեր սիրոյն եւ հաւատարմութեան, այսօր փողոցներու մէջ ձեր ցոյց տուած բարեացակամութեան համար: Մեր սիրտերը կը զեղուն այն անհամար շնորհաւորութիւններէն որ կը տեղան անդրծովեան երկիրներէ եւ այս կղզիներու միւս մասերէն: Կ'ուզեմ այսքանը միայն ըսել որ, եթէ յառաջիկայ տարիներու ընթացքին կրնամ իմ երախտագիտութիւնս յայտնել ձեզի ծառայելով ձեզ, այդ ճամբան պիտի ընտրեմ, ամէն բանէ վեր:

«Միլիոնաւոր էակներու համար Թագը խորհրդանշանն է միութեան: Շնորհիւ Աստուծոյ եւ կամօքն Բրիտանական Հասարակապետութեան ժողովուրդներուն ես ստանձնած եմ այս Թագին պատասխանատուութիւնը, եւ գիտեմ որ, իբրեւ ձեր արքան, ինծի կ'իյնայ պաշտպանել անոր պատիւն ու ամբողջութիւնը: Անշուշտ մեծ եւ տեւական պատասխանատուութիւն մըն է այս, սակայն տեսնելով ձեր ներկայացուցիչները իմ շուրջս Աբբայարանին մէջ եւ ձերմանակցութիւնը այս ազգային չքեղ արարողութեան, ես ուժ կ'առնեմ: Այս հանդիսութեան արտաքին ձեւերը շատ հին են, բայց անոր ներքին նշանակութիւնը եւ պատգամը միշտ նոր են, որովհետեւ անոր ամենամեծ արժանիքն է ծառայելու ճիգը:: Իմ կողքին ունենալով Թագուհին եւ արտասանելով ամէնէն հանդիսաւոր բառերը, կը յայտարարեմ թէ Աստուծոյ օգնութեամբ, մենք հաւատարմօրէն պիտի կատարենք մեր պարտականութիւնը: Թագուհին եւ ես միշտ մեր սիրտերուն մէջ պիտի պահենք այս օրուան ներշնչումը: Երանի՜ թէ մեր ջանքերը կարենային միշտ արժանի ըլլալ այն բարեացակամութեան որով շրջապատեցիք մեզ մեր իշխանութեան սեմին վրայ: Սրտանց շնորհակալութիւն կը յայտնեմ ձեզի: Աստուած օրհնէ ձեզ»:

Ուրիշ մանրամասնութիւններ եւ դէպքեր

Թերթերը կը գրեն թէ թագադրութեան հանդէսին առթիւ հիւանդացած են 7—9000 հոգի: Հազարաւորներ մարած են խճողումէն: Բայց եւ այնպէս, հրաշալի կազմակերպուած էր ամբողջ տօնակատարութիւնը: Ամբողջ Լոնտոն մարդկային ծով մը դարձած էր: Ոտքի վրայ էին աւելի քան 3.500.000 հոգի: Հազարաւորներ լուսցուցած էին սալայատակներու վրայ: Բարեկարգութեան կը հսկէին 11.000 ոստիկաններ եւ 15.000 զինուորներ, 12 քիլոմեթր բոլորակի մը վրայ: Ուէսթմինսթըրի Աբբայարանին մէջ խռնուած էին 7700 հրաւիրեալներ: Աւելի քան 100.000 հոգի խռնուած էին Թրաֆալկարի հրապարակին վրայ, որուն մուտքի դուռները փակուած ըլլալով 500.000 հանդիսատեսներ մընացին պաշարուած: Պաշտօնական հանդիսարեմերու վրայ կը գտնուէին 90.000 հոգի, պատուհաններէն կը դիտէին 350.000 հոգի, մասնաւոր տեղեր վարձած էին 200.000 հոգի, առասպելական գիներով: Հանդէսին հրաւիրուած էին 37 հազար դպրոցական աշակերտներ: Առողջապահական ծառայութեան յատկացուած էին 10.000 հիւանդապահուհիներ եւ հիւանդապահներ:

Քանի մը ցաւալի դէպքեր ալ պատահեցան: Խճողումի մը պահուն, կին մը ծագելով, մէկը միւսին գլխուն շիշ մը զարկաւ եւ մարդը գետին փռուեցաւ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԼՈԳԱՆՔ

Աղազարեանի նուագահանդէսէն կուգամ:

Մենենական պահեր ապրեցայ, ամբո՜ղջ իրիկուն մը: Ու տարօրինակ զգայավառութեամբ մը, ինքզինքս զգացի հին ու պանծալի օրերու տօնեքէն մէկուն մէջ, երբ մեր հեթանոս ժողովուրդը կ'երթար հաղորդուիլ աստուածներուն հետ, աստուածներու բնակարանին մէջ: Բնութեան ամէնէն գեղազուարճ բարձունքին վրայ, կանանչ հրդեհի մը նման տարածուն սօսեաց անտառին մէջ յաղթահասակ կը կանգնի մեհեանը,— զաւիթին մէջ, գեղակերտ աւազաններու եզերքը, ի լուր աղաւնակտուց շատրուաններու երաժշտութեան եւ ի տես ջուրերու կապոյտ պատմուճանին, կը մերկանայ ժողովուրդը, երկիւղա՛ծ եւ հոգեւոր: Մեհեանին ներսը, քրմուհիներու դասը կ'երգէ հրաշաձայն եւ նըւագարաններու խորհրդաւոր թիւնը սարսուռով կը լեցնէ միջոցը: Աղօթք եւ փառաբանութիւն ժամերո՜վ, ու սիրտերը կը լեցուին միայն մէկ հեւքով,— գեղեցկութի՛ւն ըմպել, աւե՛լի, աւե՛լի: Ու հոգիները կը լեցուին մէկ թրթռումով,— ճաշակե՛լ, աւե՛լի ճաշակել խորհուրդին քաղցրութիւնը: Անուշահոտութիւնները կը գինովցնեն բոլոր զգայարանքները: Իրականութիւնը կը դադրի իրականութիւն ըլլալէ:

Այսպէս է որ Հայաստանի բարձրաւանդակին վրայ, երբ մեր ժողովուրդը իր հոգին կը թաթխէր մեհենական երաժշտութեան եւ հեթանոսական անուշահոտութեանց մէջ, կը մոռնար բիրտ կեանքը, զոր տաժանքով ապրեր էր վարը, հովիտին մէջ: Այն ատեն, իրիկնային լեռնակոյն մշուշը, արեւի եւ սօսիներու զուռնաչին, կ'իջնէր անոնց հոգւոյն վրայ, աւելի եւս խաղաղութիւն պարգեւելու համար զգայարանքներուն, մարմինին:

Երաժշտական այսպիսի լոգանքներով եւ գեղեցիկ զգացումներու հաղորդութեամբ էր, որ Հայաստանեայց ժողովուրդը տեւեց ժամանակին մէջ, քալեց պատմութեան թեւերուն վրայ:

Ես նման լոգանքի պահ մը ապրեցայ Աղազարեանի նուագահանդէսին, երեքշաբթի երեկոյ:

Խաղաղեցան հոգեկան զգայարանքներս, յագեցաւ գեղեցկութեան եւ խորհուրդի ծարաւս: Բայց եւ զգացի որ կը մեծնա՜մ, կը բարձրանա՜մ, կը զօրանա՜մ: Երբ անզուսպ նկատագիրը ոչնչութեան մը կը վերածէ մեզ ազգովին, ահա կը տեսնեմ որ հայ արուեստագէտին հրաշքով՝ յանկարծ թեւ կ'առնէ ցեղն Հայկազանց, ահա կը տեսնեմ որ հայկական հին քաղաքակրթութեան հիւլէն կը բոցավառի, կը փայփլի, եւ հիացումի կը կանչէ անինք որ արհամարհեցին երբեմն մեզ:

Կ'ըսեն թէ Սաւուղի սրտէն դեւը կը փախչէր՝ երբ Դաւիթ տաւիղ կը զարնէր: Պէտք է հաւատալ որ օր մը Հալածիչը, (դժբախտ նկատագիրը) կը լքէ մեզ այլ եւս խղճահար, քանի հայ ժողովուրդը իր ծոցէն կը ծնի այսքան մեծ արուեստագէտներ, ինչպէս սքանչելի եւ մեծ արուեստագէտդ ո՛ւ, Աղազարեա՛ն:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ ՕՖԻՍԸ ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ

600 տնակներ շինել Աթէնքի եւ Պիրէոսի մէջ

«Նոր Օր»ի մէջ կը կարդանք.— Ցունաստանի Խնամատարական նախարարութիւնը Նանսէնեան Օֆիսի Աթէնքի ներկայացուցիչ Պ. Փօթէլնիքովին յայտնած էր թէ կարօտ հայ գաղթականներուն տրամադրուած հողերու քանակը 50 հազարէն 100 հազարի կը բարձրացնէ, եթէ մէկ շաբթուան ընթացքին Նանսէնեան Ժընեւի գրասենեակը գրաւոր կերպով պատասխանէ թէ ինք պիտի կառուցանէ յիշեալ հողերուն վրայ տնակներ չքաւոր հայ գաղթականներու համար:

Պ. Քօթէլնիքով որ օդային թղթատարով տեղեակ պահած էր Ժընեւի կեդրոնը սոյն առաջարկութեան մասին, Ազգ. Կեդր. Վարչութեան նիստին ներկայանալով յայտնեց թէ արդէն Պ. Հանսէնի ստորագրութեամբ յանձնառութեան գիրը ստացուած է եւ պիտի ներկայացնէ նախարարութեան:

Խնամատարական նախարարութեան ճարտարապետին հետ խորհրդակցութիւններ պիտի ունենան Կեդր. Վարչութեան ատենապետ Պ. Ա. Գալփաքեան, Պ. Քօթէլնիքով եւ Պ. Ճօն Վէլհ, ճշդելու համար կառուցուելիք տնակներուն ձեւը եւ մանրամասնութիւնները: Մինչեւ 6—7 միլիոն տրխ. ծախք կը նախատեսուի եւ հնարաւոր կը նկատուի 600 տնակներու կառուցումը:

Նախապէս 50 հազար արշին հողը տրամադրուած էր Նէա Զմիւռնի (Աթէնք) եւ Գարավաս (Պիրէոս): Դեռ չի գիտցուիր թէ հողի յաւելումը ո՛ր կողմը պիտի ըլլայ: Նոյնպէս դեռ անորոշ է սեփականատիրութեան պարագան:

Ամէն պարագայի մէջ չափազանց ուրախալի է որ հելլէն կառավարութիւնը եւ Նանսէնեան գրասենեակը լաւագոյն տրամադրութիւններ ցոյց տուին հայ գաղթականներու վերաշինման գործին ի նպաստ:

Սուրիոյ ախորականներուն վերադարձը

Այսօր, 14 մայիս, յաղթապանծ Սուրիա կը վերադառնան քաղաքական աքսորականները, որոնք ներում ստացան: Այս առթիւ ընդունելութիւն մը սարքուած է Դամասկոսի մէջ: Ցաղթական կամարներ շինուած եւ ձայնարձակներ զետեղուած են Թափօրին անցնելիք ճամբուն վրայ: Երկու կառավարական պատուիրակութիւններ գացած են Հայֆա եւ Ամման: Մէկը Տոքթ. Շահպէնտէրը պիտի դիմաւորէ, իսկ միւսը՝ Սուլթան Աթրաշը եւ ընկերները: Երկու ականաւոր աքսորականները պիտի միանան սահմանագլուխին վրայ եւ միացեալ թափօրով մը պիտի առաջնորդուին Դամասկոս: Թուրքիա ապաստանած փախստականները Հալէպ վերադարձած են արդէն:

Տոքթ. Շահպէնտէր, հիմնադիրն ու առաջնորդը Սուրիոյ ժողովրդական կուսակցութեան (1924), գործօն դեր ունեցած էր 1925ի ապստամբութեան մէջ, ընկերակցութեամբ Տիւրզիներու ցեղապետին՝ Սուլթան Աթրաշի եւ Սուրիա-Պաղեստինեան կոմիտէին: Դեռ 1926ին Տիւրզիներուն հետ էր Սուէյտայի մէջ ուրկէ փախչելու հարկադրուեցաւ քաղաքին գրաւման ատեն, 1926 ապրիլ 26ին: Ֆրանսական յառաջապահ գունդը Տոքթ. Շահպէնտէրի բնակարանին առջեւ գտաւ Կարմիր Խաչի ինքնաշարժ մը ամբողջովին լեցուած ռումբերով, ինչպէս կը պատմէ «Թան»:

Ռումանիա կ'ամրացնէ արեւմտեան սահմանը

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ կարեւոր ամրութիւններ պիտի շինուին արեւմտեան սահմանագլուխին վրայ, հետեւողութեամբ Մաժինոյի գծին: Պաշտօնական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ պարտաւորիչ աշխատանքի ենթակայ երիտասարդները պիտի մասնակցին այս շինութեանց: Ինչպէս կ'երեւայ, Ռումանիոյ մէջ կը կասկածին Հունգարիոյ ընթացքէն:

«ՓՏԱԾ ԹԷՈՐԻԱՆԵՐ»

Արտակարգ, խռովայոյզ կեանք մը կ'ապրի մեր հայրենիքը :

Իրականութենէն շատ հեռու ենք եւ հազիւ արձագանգը կը հասնի մեզի այն ալեկոծութեան, որմէ բռնուած է ամիսներէ ի վեր խորհրդային իշխանութիւնը. ալեկոծութիւն՝ անշուշտ՝ նախ Խ. Միութեան ովկիանոսին մէջ եւ ապա Սեւանի ափերուն :

Կը տապալին, «հարուածային կարգով», աթոռները, ամէնէն ամրապինդ ու հաստատներէն սկսած, մանաւանդ հաստատները. կը փոխուին դէմքերը՝ այլանդակուած ու վարկաբեկ, հասարակ դիմակներ դարձած, անցեալը հաշուեյարդար»ի կ'ենթարկուի, ներկան «մաքրագործում»ի, կարծէք՝ վարչակարգ կը փոխուի, կամ Դաշնակցութեան դէմ հալածանքի օրերն են վերադարձած :

Պարզ էր երեւոյթը 17 տարի առաջ. Թուրք եւ ռուս հորդաներու արշաւանք. ընդհ. աղէտ ու ողբերգութիւն եւ հրապարակի վրայ «դաշնակ»ը՝ թրքական բացատրութեամբ: Ու «դաշնակ»ը «հակայեղափոխական» էր այն ատեն, «շովէն», «մաուզերիստ» եւն. եւն.:

Այսօր, 17 տարի ետք, համայնավար փրոփականտի ողողումին տակ, փողին ու թմբուկին աղմուկին մէջ, «դրախտ»ային կեանքին ստեղծումէն եւ «երջանկութեան» թուականներէն ետք, այս բոլոր որակումները նորէն հրապարակ կը հանուին ու կը թափուին այս անգամ ոչ թէ «դաշնակ»ներուն գլխուն, այլ համայնավարներուն. զտարին, վարիչ ու ղեկավար, հին ու հզօր համայնավարներու գլխուն: Համայնավար շարքերը, համայնավար կարգերը, պաշտօնատուները լեցուած են «տրոցկիստ»ներով, «հակայեղափոխականներ»ով, «երկերեսանիներ»ով եւ ոչ թէ «դաշնակ»ներով, այլ դաշնակ գործակալներով. այն տարբերութեամբ՝ որ «մաուզերիստ» չեն այլեւս անոնք, այլ ուրիշ բան. «բանտիտ», աւազակ, ուրեմն՝ աւելի անարգ ու աւելի ստոր աստիճանով :

Ու մարդիկ, համայնավար իշխանաւորները, անոնք որ այսօր գործի անցած են, տարիներ ու տարիներ քնանալէ ետք, յանկարծ արթնցեր ու տեսեր են դառն իրականութիւնը. համայնավար շարքերը վարակուած. Խանջեանը՝ «երկերեսանի», ու Երզնկեան, Շահվերդեան, Սիմոնեան, Ստեփանեան, Բակունց եւ դեռ «ուրիշներ»ը «հայ ժողովուրդի ամենաոխերիմ» թշնամիներ եւ գործակալները ոչ միայն Խանջեանի այլեւ «դաշնակների ու ռամկավարների»... այն ալ «ուղղակի» տեսակէն ...

Ուրեմն՝ դաշնակներ չկան այլեւս Հայաստանի մէջ, այլ կան անոնց գործակալները, անոնց շուքերը, որոնք փռուեր են մինչեւ պետական բարձր պաշտօնատուները եւ կեդր. կոմիտէի գրասենեակները :

Առաջին տապալելը՝ ուրեմն՝ ամենազօր Խանջեանէն մինչեւ եղկելի Ամատունին՝ եղած այն յայտարարութիւնը թէ՝ դաշնակները «ջախջախուած» են եւ «հողմացրիւ» եղած :

Տասնըեօթ տարի առաջ՝ մարդիկ դաշնակներէն կը հալածուէին, ու այսօր անոնց ուրուականներէն :

Հանդիստ չունին, ինչպէս չունէր հանդիստ Միասնիկեանը, որ 1924ին դեռ, Երեւանի սրահներէն մէկուն մէջ, դատախօսական հաւաքոյթի մը ընթացքին շօշափելով, գրեթէ տեսնելով ներկաներուն ներաշխարհը, բացագանչեր էր թէ «ձեր ամէն մէկուն մէջ Դաշնակցութեան հոգին է նստած»...

«Խ. Հայաստան», ինչպէս Կ. Կոմիտէի քարտուղարը՝ Ամատունի այսօր նոյն հոգին կը տեսնեն ու կը շօշափեն, ու կը յայտարարեն խուճապահար, տասնըեօթ տարի ետք, թէ խաբուեր են: Խորհրդ. կարգերու հակառակորդները տարօրինակ մթնոլորտ են ստեղծեր. յայտարարեր են թէ՝ «Դաշնակցութիւնը այլեւս անելիք չունի» կամ թէ Խ. երկրի ներսը ոչ մէկ «սոցիալիստական յենարան» չունի եւ «դարձել է զուտ գաղութային կուսակցութիւն»:

«Մեր սխալն այն է, որ մենք հաւատացել էինք սպեցիֆիկների միջից եկած լիբերալ «մարքսիստներին», թէ դաշնակները այլեւս ուժ չեն, որ դաշնակները երկրի ներսում չունեն բազա, չունեն սոցիալական յենարան, ուստի եւ նրանց կարելի է հաշուից հանել: Բայց դուրս եկաւ, որ այդպէս չէ»: (Տես՝ Ամատունիի զեկոյցը).

Այո, այդպէս չէ եղեր:

Սուտ խօսքեր ու «փտած թէորիաներ», տեսութիւններ, ընդհակառակն :

Ուրեմն, ըստ Խ. Թերթին ու Կ. Կոմիտէի քարտուղար Ամատունիի՝ սուտ են այս բոլորը :

Ընդհակառակ, «Դաշնակցութիւնը անելիք ունի»:

«Յենարան» ունի :

Եւ մանաւանդ «զուտ գաղութային կուսակցութիւն» չէ:

Երբեք :

Վտանգին հետ, վտանգին մէջ, վտանգին խորը ապրիլ եւ չզգալ, օրօրուիլ թէ ամէն բան կարգին է :

Ինչ վտանգաւոր «թէորիաներ» որոնք «չափից դուրս անհոգ» դարձուցեր են ռամկավար ղեկավարները (Ամատունի), եւ ուշադրութենէ վրիպեցուցեր են այն իրողութիւնը թէ «Դաշնակցութիւնը եւ նրա գլխաւորութեամբ գործող ջախջախուած դասակարգային թշնամու մնացորդները երկրի ներսում բնաւ զինաթափ չեն լինում». ընդհակառակն «աւելի գազազում» են, ու այս՝ հակառակ իրենց «յաջողութիւններ»ի...

Տասնըեօթ տարի, կռթնած օտար սուիններու եւ կարմիր դրօշին, հալածել, «ջախջախել», թաղել ու դամբանական խօսիլ, պանծալ ու պարծենալ թէ համայնավար վարդապետութիւնը խորարմատ հաստատուած է երկրին մէջ, ու յետոյ, օր մըն ալ ելլել ու ի լուր աշխարհի յայտարարել՝ թէ այս բոլորը աւազի վրայ հաստատուած են եղեր ու իրենք քուն,— ողբերգութիւն մըն է ասիկա, որ անուն չունի, որ ոչ թէ «թէորիաներ»ու փտութիւնը, այլ համայնավար բովանդակ շարժման փտութիւնը կ'ապացուցանէ ...

Ուրեմն՝

Զառանցանքնե՞ր էին Խանջեանի յայտարարութիւնները. խեղկատակութի՞ւն Շահվերտեանի պայքարը եւ սադրանքները արտասահմանի մէջ, Նապոլէոնի դէմ :

Ճամարտակութի՞ւն՝ Ս. Տ. Գարբիէլեանի ջախջախիչ ճառերը :

Ջե՞ք տարուիր հարցնելու, «ընկ.» ու ողորմելի Ամատունիի թէ ի՞նչ է իր ճառերուն արժէքը, եւ վստա՞հ է թէ հիմակ արթուն է եւ ոչ քնացած ...

Լուռ է Ամատունին ու կը շարունակէ խօսիլ, ըստ Սթալինեան կարգախօսի... Զըլլայ թէ աւելորդ, նոր, սեփական բառ մը փախցնէ յանկարծ եւ գլուխը վրայ տայ ..

Ահա մթնոլորտը որ կը տիրէ մեր հայրենիքին մէջ եւ ուր կը շնչէ մեր ժողովուրդը:

Քաոս, որմէ անշուշտ պիտի ծագի լոյս մը, անշուշտ պիտի բացուի հորիզոնը, բռնութեան տապալումով :

Եւ պէտք էր որ ըլլար այսպէս, որովհետեւ Յեղափոխութեան Աստուածը երբեք այս աստիճան անարգուած չէր եւ Յեղափոխութիւնը երբեք այսքան ծաղրանկարի չէր վերածուած :

Ու, մանաւանդ, երբեք այսքան փտութեան չէին հասած մարդկային բարոյական, ընկերային ու մտաւորական տեսութիւնները: Երբեք :

(Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

ՓԱՐԻԶԻ ՆՈՐԱՀԱՍՆԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԽՄԲ.— Ինչպէս կը յիշուի, Փարիզի Երիտ. Ակումբը վերջերս դասախօսութիւն մը սարքած էր Աւ. Իսահակեանի մասին, անոր ծննդեան 60ամեակին առթիւ: Դասախօսներն էին Ակումբին անդամներէն երեքը, բոլորն ալ այստեղ հասակ նետած: Մեր աշխատակիցը կը ներկայացնէ կարդացուած «շարադրութեանց» ամփոփում մը.—

Նախորդ յօդուածով ըսի թէ Գ. Ռուբիկ Տէր-Դաւթեանին վիճակուած էր ներկայացնել Ա. Իսահակեանին կեանքն ու գրական գործունէութիւնը: Այս մասին չկան աղբիւրներ, ուրեմն մեր երիտասարդ դասախօսը իր հաւաքումները կատարած էր հետախուզելով ռուսահայ մտաւորական շրջանակները: Տանք խօսքը իրեն.—

«Արեւելահայ նորագոյն գրականութեան առաջնակարգ քնարերգակներէն մէկն է յոբելեար Ա. Իսահակեանը, ծնած՝ 1875ին Ալէքսանդրապոլի Ղազարապատ գիւղին մէջ: Իր նախնական կրթութիւնը ստանալէ վերջ կ'անցնի Գէորգեան ճեմարան, բայց կը ստիպուի կիսատ ձգել, աշակերտական շարք մը անկարգութիւններու հետեւանքով: Ցետոյ կ'անցնի Թիֆլիս եւ կը միանայ երիտասարդութեան կողմէ Գ. Արծրունիի յուղարկաւորութեան առթիւ կատարուած ցոյցին: Այդ օրերուն կը սկսի աշխատակցիլ Տիգրան Նազարեանի Աղբիւր Տարազին, ուր հրատարակած բանաստեղծութիւնները յետոյ հատորի մը մէջ հաւաքելով, կուտայ տասր Երգեր ու վէրքեր անունը: Առաջին համակրական արտայայտութիւնը կ'ընէ Ն. Աղբալեան, Մուրճի եւ Աղօնցի «Բամբեր»ի էջերէն :

Իսահակեան իր կիսատ ձգած ուսումը լրացնելու համար կ'անցնի Գերմանիա, եւ կը հետեւի համալսարանական դասընթացքներու, գրականութեան եւ փիլիսոփայութեան ճիւղին: Դժբախտաբար հիւանդանալով այս ալ կիսատ կը մնայ ու 1907ին կը վերադառնայ իր ծննդավայրը եւ կ'աշխատի Հ. Յ. Դաշնակցութեան դաղտնի գործունէութեանց մէջ: 1908ին կը բանտարկուի, Ահարոնեանի եւ շարք մը մտաւորականներու հետ: Երաշխաւորութեամբ կ'արձակուի ու անմիջապէս Թուրքիոյ մէջէն անցնելով արտասահման, այլեւս երկար ատեն չի մտածեր տեսնել իր այնքան յուզումով երգած Մանթաշի սարերը: 1926էն 30 գինք կը գտնենք Վենետիկ, իսկ յետոյ, ուրեմն քառորդ դարու բացակայութենէ մը վերջ՝ Հայաստան, սակայն կարճ ժամանակով: Դարձեալ կուգայ արտասահման, կ'ապրի հայ պետութեան սահմանած թոշակով: Իսկ այժմ նորէն կը գտնուի Հայաստան :

Այս կենսագրումէն ինչպէս կ'երեւի, Իսահակեանի կեանքին մէջ դժուար է գտնել վճռական դէպքերու շինիչ հանգոյցներ: Ասիկա կարծես ցոլացումն է իր նկարագրի մեղմութեան: Զկայ նախաձեռնող, զանգուածներ շարժող ու խանդավառող հանրային ոգի իր մէջ: Կատակախօս, մտերմիկ շրջանակներու մէջ զարդն է ընկ. հանդիպումներու, ուր երեւան կուգան իր բազմակողմանի ծանօթութիւնները արեւելեան ժողովուրդներու յատուկ պատմուածքներու, առակներու եւ սրամիտ ասացուածքներու: Իր խօսակցութիւնը հաճելի է, զուարճախօս, հակապատկերը իր գրականութեան յոռետես նկարագրին: Այս վերջինը կարծես արդիւնքն է իր կատարած փիլիսոփայական ընթերցումներուն: Նախասիրած հեղինակներն են եղած՝ Նիցշէ, Շոփէնհաուէր, Հարթման, եւայլն:

Իր քերթուածները հայրենակարօտ գոյն ունին: Կ'օրօրուին մեր դիւթիչ բնանկարներուն ընդմէջէն: Երգած է մանուշակի պէս, մօր մը անփոխարինելի, ճշմարիտ սէրը:

Իսահակեանի բանաստեղծութեան դիմագիծը երկու փոփոխակներով կը ներկայանայ. հայրենասէրն ու սիրերգակը: Ասոնց իւրաքանչիւրին ընդհանրացման մէջ չենք մտներ, քանի որ մեզմէ վերջ ուրիշներ պիտի արտայայտուին արդէն »:

Բ. դասախօսն էր Օր. Հ. Գագալեան, որ ներկայացուց Ա. Իսահակեանը իբրեւ սիրոյ երգիչ :

«Ինչպէս ամէն արուեստագէտ, բանաստեղծն ալ հանրութեան կը ներկայանայ իր գրականութեան կեդրոնական գաղափարականութեամբը: Երբ Սիամանթօ կ'ըսենք, անմիջապէս կը պատկերանայ մեր առջեւ յեղ. ըմբոստացումի հուժկու երգիչը: Ցովհ. Թումանեան՝ իբրեւ հայ գիւղի երգիչ: Իսկ Իսահակեան անունն ալ նոյնացած կը մնայ սիրոյ զգայութեան հետ: Արդարեւ իր արտադրած գրականութեան մեծագոյն մէկ մասին մայր երակը, հէնքը սիրերգակն է, սէր դէպի կինը: Իր բանաստեղծութիւններու առաջին հատորին մէջ, որ «Երգեր ու Վէրքեր» անունը կը կրէ, հետեւեալ նշանակալից քերթուածը կը գտնենք.—

Գիշերն եկաւ, զով - հովն ընկաւ
Աստղունք լուսնին հէն տուին
Լուսնեակն ելաւ, մով - ծովն ընկաւ,
Հաւքերն ինձի հէն տուին :
Ես վեր ելայ ոգի առած՝
Զարկի սրտիս լարերին.
Սիրտս խնդաց, կուրծքս թնդաց.—
Եւ լարերը կտրուեցին ...
—Մենակ սիրոյ լարը մնաց
Սրտիս անհուն խորքերում.
Ու վառ սիրոյ երգը շողաց
Կեանքիս ամէն ծալքերում ... :

Թէեւ յետագայ քերթողը երգեց ուրիշ նիւթեր ալ — հայրենասիրական, փիլիսոփայական խոհեր, առակախօսութիւններ — սակայն անոր «սրտի անհուն խորքերում» եւ «կեանքի ամէն ծալքերում» տիրապետող մնաց սիրոյ լարն ու շողաց «այդ երգը: Անոր սիրային բանաստեղծութիւնները կարելի է բաժնել շրջաններու, համաձայն արուեստագէտի տարիքին: Առաջինը պատանեկութեան շրջանն է, սիրոյ արշալոյսը, երբ անհոգ ու անվիշտ կ'երգէ իր զգացումները, յետոյ հասունութիւնը ու վերջապէս Աբու լալա Մահարին որուն միջոցաւ կուտայ իր խորունկ ատելութիւնը դէպի կինն ու սէրը: Իսահակեան իր պատանեկութեան օրերէն իսկ կինը կը տեսնէ նիւթական, շօշափելի ցանկութիւններով, հեռու է Դուրեանական երազատես յածումներէն ոչ թէ երբեմն «կ'ըսես հիմայ կը մարին», այլ ընդհակառակը՝ մանրամասնութեամբ տեսնուած «Եղնիկի աղջիկն» է, «ալ ու լալ շրթունքներով», «Սեւիկ աչերով», «Կեռ ունքերով» եւ «Ծով մազերով».

«Թող որ խմեմ իմ սիրական
Շրթունքներիդ կարմիր գինին» :

Կամ ուրիշ տեղ մը՝

«Ծամերդ հիւսել
Կանգնել ես կալը
Օրըս սեւ արել
Կապել ես ալը» :

Թէեւ այս զգայականութիւնը որքան իրապաշտ գիծերով, քնքշութիւն մը ունի, արտայայտութեան զուսպ նկարագիր մը որ ազնուական է.

«Էդ համբոյրը որ ինձ տուիր
Էնպէս անուշ մեղուշ էր
Էնպէս սպտուղ ծառ ու ծաղիկ
Ծով ու ցամաք չի ծլիլ» :

Կեանքի հասունութեան օրեր, դժբախտ ճակատագրի դժբախտ արգելքներ: Կորսնցուցած է արդէն իր երբեմնի սիրած «եար»ը ու այժմ՝

Դարդս լացէք, սարի ամպեր,
Ալւան, ալւան ծաղիկներ :
Դարդս լացէք յաղի բլբուլ,
Ամպշող էրկնուց զով - հովեր ...

Այժմ սիրոյ երգերը սիրոյ վէրքերու կը փոխուին եւ ասոնց պատկերացումին մէջ, կարելի է ըսել թէ, Իսահակեանը նշանակելի տեղ կը գրաւէ մեր քերթողներուն մէջ.

Սիրեցի եարս տարան,
Եարս տուին ու տարան,
Էս ինչ զուլում աշխարհ է,
Փսկեցին նիրս ու տարան :

Խորտակուած սիրոյ դոհար նմոյշ մըն է նոյնպէս.

Սեւ մութ ամպեր նակտիդ դիզուան
Դուման հազար, Ալագեազ,
Սրտումս արեւ էլ չի ծաղկում
Սիրտս է՛լ դուման Ալագեազ :
Ջառ փեշերդ անցայ, տեսայ,
Առանց դարտի սիրտ չըկայ,
Ախ, իմ դարդս, ջան Ալագեազ,
Իմ դարդիս պէս դարդ չկար:

Իսահակեանի ողբերգական հոգեփոխութիւնը կը պայթի Աբու լալա Մահարիով: Զենք խօսիր այդ մասին: Մեզմէ վերջ ընկեր մը պիտի բանայ այդ յոռետես երազատեսութեան ծալքերը, բայց կեդրոնանալով իր սիրերգակ քերթուածներուն վրայ, պիտի ըսենք թէ, նախ քան Աբու լալա Մահարին, ան գեղապաշտ բանաստեղծ մը ըլլալէ աւելի, ժողովրդական երգիչ մը եղաւ: Եւ զարմանալի չէ, որ անոր քերթուածներէն շատերը դարձած են ժողովրդական երգեր, ու այսօր, դժուար է որոշել, թէ որն է Իսահակեանին գրածը եւ որը՝ ժողովուրդին յօրինածը :

Տպարան կայ, Տպարան ալ կայ

— . —

L'Imprimerie Française պարբերաթերթին աշխատակիցներէն մին այսպէս կը նկարագրէ «Փրավտայ»ին տպարանը, Մոսկուայի մէջ :

«Փրավտա»յի տպարանը կը գրաւէ 30,000 քառ. մեթր տարածութիւն: Բոլորովին նորակառոյց շէնք մըն է, օժտուած՝ արդի արհեստագիտութեան եւ ճարտարագիտութեան վերջին կատարելագործութիւններով.

Խմբագրութեան շէնքը ունի մարմարեայ գեղեցիկ սանդուղներ, ընդունելութեան դահլիճներ սքանչելի որմանկարներով, ժողովասրահներ եւ աշխատասենեակներ :

Խմբագրութեան պատկառելի շէնքին կողքին կը գտնուի արդիւնաբերական տունը զանազան բաժիններով,— գրաշարատուն, թուղթի պատրաստութիւն, տպագրութիւն, եւայլն, ամբողջովին գետնայարկի վրայ, լուսաւոր եւ ընդարձակ: Այստեղ կ'աշխատին 4000 բանուորներ :

Հոս կը տպուին, «Փրավտա»յէն զատ, որուն թիրաժն է 1.800.000, կոմսոմոլներու յատուկ «Փրավտա»ն (600.000 օրինակ), արիներու «Փրավտա»ն, (450,000 օրինակ), ինչպէս նաեւ 19 պարբերաթերթեր, 60,000էն մինչեւ 600,000 թիրաժով :

«Փրավտա»ն կրնայ տպագրել օրական մինչեւ 5 միլիոն. Փաստ որ Մոսկուայի մէջ լրագրավաճառներու կրպակներուն առջեւ՝ երկար պոչեր կը կազմուին թերթը չեկած: Սակայն երկրին թղթաշինութիւնը, 5 անգամ աւելի քան նախայեղափոխական շրջանին, չի բաւեր պահանջին, որովհետեւ հրատարակչական գործը, [illegible] թերթ կը [illegible]: «Փրավտա»ն [illegible] կը [illegible] 110 [illegible] թերթ, իսկ ամսաթերթերը՝ 20 - 35 [illegible] ամսական: «Փրավտա»յի 10 15 [illegible] րիւրը գաւառ կը փոխադրուի օդանաւով :

Փորձեր կը կատարուին հեռուէն լուսատպագրելու թերթերը. Այսպէս կարելի եղած է 3,000 քիլոմեթր հեռուէն լուսատպագրել «Փրավտա»ն եւ նոյն ձեւով ու միաժամանակ լոյս ընծայել հեռաւոր գաւառներուն մէջ, այսպէս խնայելով փոխադրական ծախքերը եւ ժամանակի կորուստը:

Տպագրական գործիքները կատարելութիւնն իսկ են,— 46 տողաշարներ եւ բազմաթիւ տպագրիչ մեքենաներ այլազան: Ցիշենք միայն ամերիկեան ռոթաթիվ մեքենան 88 մեթր երկար, որ մէկ ժամու մէջ կը տպէ մէկ միլիոն: Արդէն տեղ պատրաստած են նման ուրիշ մեքենայ մը եւս զետեղելու համար,— այդ մեքենան շինած են ռուս բանուորները: Սակայն այդ մեքենան պիտի բանի այն ատեն միայն,

Իսահակեանի սիրոյ բանաստեղծութիւններէն վերջ, ամբողջ տասնեակ մը բոլորը սկսան իրեն պէս գրել, նոյնիսկ անոր գործածած բառերով: Արեւելահայ գրականութեան մէջ յառաջ եկաւ նոր ուղղութիւն մը: Այս հանգամանքը ինքնին կը խօսի արդէն Իսահակեանի նշանակութեան ու արժանիքի մասին »:

Ցաջորդով երրորդ ուսումնասիրութեան մասին :

Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԱՉՔՈՎ

Իսկ գործնականում հէնց նրանք էին խեղդում հայ ժողովրդի կուլտուրական ժառանգութիւնը: Այժմ բոլորովին այլ պատկեր է: Այժմ կայ Հայաստանի կոմունիստական կուսակցութեան Կենտրոնական Կոմիտէի որոշումը Ֆրիկի — ոչ միայն հայկական, այլ եւ համաշխարհային գրականութեան ականաւոր պօէտներից մէկի — երկերը հրատարակելու մասին, կայ որոշում լայնօրէն նշելու Սունդուկեանի, Պռօշեանի, Ծատուրեանի յոբելեանները, նախապատրաստւում է Նալբանդեանի յոբելեանը՝ 1937 թուականին, կայ կուսակցութեան Կենտկոմի ու կառավարութեան որոշումը՝ հայ ժողովրդի կլասիկների հրատարակման մասին:

Երբ գրական ժառանգութեան հարցին մօտենում են բոլշեւիկօրէն եւ ոչ թէ վնասարարաբար, ապա դուրս է գալիս, որ այսօրւայ հայ գրականութեան եւ անցեալի կլասիկներու լաւագոյն արտադրիչների միջեւ գոյութիւն ունի կապ: Այդ կապը չի յանգում, ի հարկէ, նմանուելուն:

Մենք անցեալին դիմում ենք ոչ թէ նրա համար, որպէսզի անցեալի մէջ խեղդենք այսօրուան օրը, այլ նրա համար, որպէսզի երէկուանը ծառայի այսօրուանին ու վաղուանին, եւ անցեալի հայ գրականութեան կուլտուրական հարստութիւնները քննադատաբար ըմբռնելով, կարողանան ծառայել այսօրուան սոցիալիստական աշխատանքին :

Եւ ահա ընկերներ, շնորհիւ այն բանի, որ գրականութեան զարգացման հիմքը հանդիսանում են իր՝ ժողովրդի կենսական շահերը, վնասարարները — հակայեղափոխական տրոցկիստներն ու Դաշնակները չկարողացան հայ գրականութեան զարգացումը շեղել ուղիղ ճանապարհից: Աւելին, շնայած եւ Խանջեանի, եւ Սիմոնեանի, եւ Ալազանի, եւ այլ թշնամիների վնասարար աշխատանքին, տեղի է ունենում հայ գրականութեան կոնսոլիդացիայի պրոցէս՝ նրա սոցիալիստական բովանդակութեան հիման վրայ:

Ի՞նչ է նշանակում ընկ. Ա. Իսահակեանի մասնակցութիւնը խորհրդային գրականութեան:

Այդ՝ առողջ պրոցէսի նշան է, դա նշան է այն բանի, որ մեր յաղթանակների հիման վրայ, հայ ժողովրդի սոցիալիստական վերածնման հիման վրայ, տեղի է ունենում այն ամբողջ առողջի հաւաքումը, որ կայ հայ գրականութեան մէջ:

Ի՞նչպէս պատահեց, որ Իսահակեանը նստած է այստեղ, մեզ հետ, մեր շարքերում: Մենք գիտենք, որ նա ընթանում էր դեկադենտների եւ մոլորութիւնների ուղիով: Նա բուրժուական նացիոնալիզմի բանակումն էր: Դեկադենտների եւ մոլորութիւնների այդ ուղին շատ վիշտ ու պեսիմիզմ բերեց նրան: Վիշտն ու պեսիմիզմն արտայայտութիւն գտան նրա երկերի մէջ: Վերցրէք նրա «Աբու Լալա Մահարի» պօէմը: Այդտեղ շատ դառն խօսքեր կան պետական իշխանութեան դէմ, հարուստների իշխանութեան դէմ. կան շատ դառն խօսքեր ուղղուած մարդկային ոչ-ճիշդ յարաբերութիւնների դէմ, անհաւատարիմ բարեկամութեան դէմ, մարմնական սիրոյ դէմ: Բայց Աւետիք Իսահակեանին մոլորութեան մէջ էին գցել, նա ընկել էր սիմվոլիստական, ինդիվիդուալիստական բուրժուական գրականութեան ազդեցութեան տակ: Նրան թւում էր, որ ելքը սոցիալական ու քաղաքական ոչ ճիշդ, դժուարին ու ծանր կարգերից, կարող է տալ ինդիվիդուալիզմը: Պօէտը պէտք է սովորեցնի մարդկանց եւ դէպի արեւակը գնա մենակ: Բայց մենակ գնալ դէպի արեւակը, անհնարին է, մենակ միայն կարելի է կործանուել աւազուտների մէջ:

(Աւետիք Իսահակեան — ճիշդ է):

Այնուամենայնիւ, ընկերներ, պէտք է ասել հետեւեալը. շնայած այն ամբողջ ազդեցութեանը, որ ունեցել է նրա վրայ Նիցշէն, ընկեր Իսահակեանը չընկաւ նիցշէականութեան այն կողմի ազդեցութեան տակ, որն ասում էր, թէ ժողովրդական մասսաները պարզ պէնք են հանդիսանում տիրապետող գերմարդու համար: Այդ բանը չկայ «Աբու Լալա Մահարի»ի մէջ: Ինչո՞ւ չկայ: Որովհետեւ Իսահակեանի ստեղծագործութեան մէջ Նիցշէի ազդեցութեան զուգընթաց եղել են նաեւ գրական սկզբունքներ: Այդ նախ եւ առաջ նրա լիրիկայի, նրա երկերի ժողովրդական կապերն են: Այնուհետեւ, ի հակադրութիւն դեկադանտութեան, Իսահակեանն իր մէջ պահպանել է գրական սոցիալական զգացմունքներ, դրանք — նրա ստեղծագործութեան կարեւոր սկզբունքներն են: Դուք, ի հարկէ, յիշում էք նրա «Մայրիկիս» ռոմանսի տողերը: Մի մարդ, որ կարողացել էր գրել այն մասին, որ իր որդուն անսահման սիրող մայրն աղօթում է, որպէսզի աստուած նախ եւ առաջ օգնի ժողովրդին, միւս մարդկանց, եւ ապա միայն իր որդուն, ապացուցում է, որ նա պահպանել էր սոցիալական կապերը ժողովրդի հետ, պահպանել էր սոցիալական առողջ զգացմունքները: Ես կարող եմ բերել մի ամբողջ շարք նման օրինակներ:

Ստեղծագործութեան ժողովրդական արմատները, սոցիալական գրական զգացմունքները, կապը ժողովրդի հետ, խորհրդային իշխանութեան, նրա ժողովրդի ակնյայտ յաղթանակի հիման վրայ, այն բանի հիման վրայ, որ նա կատարում է ժողովրդական գործ — այս բոլորն էլ հէնց մեզ մօտ բերեց Իսահակեանին:

Իսահակեանի գալը մեզ մօտ գրական երեւոյթ է, որ վկայում է այն մասին, որ ոչ մի վնասարարի չի յաջողւի խորտակել ոչ հայկական խորհրդային գրականութեան ու հայկական կուլտուրայի գոյութիւնը, ոչ նրանց յաղթական առաջընթացը:

Ի՞նչ է մնում մեզ ցանկանալ Իսահակեանին: Իմ կարծիքով վերջ ի վերջոյ ոչ շատ բան: Կարողանալ իրերին նայել խորհրդային աչքերով: Ցիշել թէ մեզ մօտ ի՞նչ է նշանակում ապագայ: Մեր ապագան — այդ ռէալ, շօշափելի մի բան է: Ահա, Երեւանում, օրինակ, թէեւ կան շատ թերութիւններ, կայ եւ շատ փոշի, եւ շատ կեղտ, կան վատ կառուցուած շատ շէնքեր, բայց այստեղ կայ սինթետիկ կաուչուկ, մեր խորհրդային սոցիալիստական արդիւնաբերութեան ունիկում մը: Այն դեռ լիակատար պատրաստութեամբ չկայ, բայց նա գոյութիւն ունի: Այն ոչ թէ հեռաւոր, այլ մօտիկ ապագայի հարց է, նա ծնւում է:

Վ. ԿԻՐՊՈՏԻՆ

(2)

...երբ Բղթաչինութեան նոր գործարանները հասնին հետզհետէ աճող պահանջին։

Տպարանին արհեստանոցները ընդարձակ են եւ լուսաւոր։ Քիմիքի արհեստանոցը ունի վեց կոնք, այնպէս մը շինուած որ վնասակար փոշիներէն պաշտպանէ բանուորներուն։ Պատրաստուած քլիշէները մեքենաբար կը փոխադրուին տպարան եւ նոյն ձեւով կը վերադարձուին՝ երբ գործածուին, վերստին ձուլուելու։

Կան նաեւ արհեստանոցներ աշկերտներու համար, — տեսակ մը արհեստագիտական դպրոց։

Ընկերային առողջապահական սպասարկութիւնը կը բաղկանայ 9 բժիշկներէ եւ ատամնաբոյժներէ։ Հաստատուած են անդրմանիշակագոյն եւ ենթակարմիր ճառագայթներու դարմանատուներ։ Ամէն խնամք եւ դարման ձրի։ Մսուր մը կայ մինչեւ 3 տարեկան երեխաներու համար, պարտէզ մը 3-7 տարեկան երեխաներու համար։ Շինուած են 25 խուցեր տուշի համար՝ այրերու յատուկ, եւ 25 խուցեր՝ կիներու յատուկ։ Ջրաբուժութեան բաժին մըն ալ կը շինուի ներկայիս։

Փրավդան ունի հանգստեան տուն մը Մոսկուայէն 30 քիլոմեթր հեռու, իր աշխատաւորներուն համար, ինչպէս նաեւ 2 ապաքինարան՝ Սոչիի մէջ, Սեւ ծովուն եզերքը։ Այս օրերուս խմբագրութեան դիմաց կը շինուի հրաշալի շէնք մը, որուն կեդրոնը պիտի ըլլայ թատրոն մը, ձախ թեւին վրայ՝ ակումբ մը, աջ թեւին վրայ՝ ճաշարան մը, որ արդէն կը գործէ,— օրական կը սպասարկէ 3 միլիոն պնակ։ Ակումբը պիտի ունենայ մատենադարան, դահլիճ մը պարի եւ երաժշտութեան համար, լուսանկարչատուն, մարզարան։

Ռուսիոյ մէջ, աշխատանքի տեւողութիւնն է օրական 7 ժամ, շաբթուան վեցերորդ օրը՝ հանգիստ եւ տարեկան 15 օր արձակուրդ վճարովի։ Խմբագրութեան մէջ տարեկան վճարովի արձակուրդը մէկ ամիս է։

ՓԱՐԻԶԻ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ
(FOIRE DE PARIS)

Փարիզի տօնավաճառը կը բացուի մայիս 22ին եւ կը տեւէ մինչեւ 7 յունիս, Փորթ տը Վերսայլի ընդարձակ պարտէզին մէջ։

Փարիզի տօնավաճառը տարեկան ցուցադրութիւնն է միջազգային անտեսական կեանքին,— այնտեղ կը ցուցադրուին, նմոյշի ձեւով, բոլոր երկիրներու արտադրութիւնները։

Փարիզի տօնավաճառին մասնակցողներուն թիւը, ինչպէս եւ տօնավաճառին տարածութիւնը այնքան շատցած են որ իրական Միջազգային Տօնավաճառ մըն է որ տեղի կ՚ունենայ այս տարի։ Քանի մը թիւեր կը հաստատեն այդ պարագան.—

1904ին ցուցադրողներուն թիւն էր 497, տօնավաճառին տարածութիւնը՝ 9000 քառ. մեթր։ 1917ին՝ 1750 ցուցադրող, 53.000 քառ. մեթրի վրայ։ 1925ին՝ 5.500 ցուցադրող, 190.000 քառ. մեթրի վրայ, 1930ին՝ 7.486 ցուցադրող, 340.000 քառ. մեթրի վրայ։ 1937ին՝ 8.350 ցուցադրող, 400.000 քառ. մեթրի վրայ։

Այս տարուան տօնավաճառին՝ 800 ցուցադրողներ կը ներկայացնեն 35 երկիրներ։ Տօնավաճառը ունի 80 բաժանում, որոնց մէջ աչքի կը զարնեն ճարտարագիտական բաժինները (ելեկտրականութիւն, ձուլարան, մեքենագործութիւն, հանրօգուտ շինութիւններ, սառնարան, կարի մեքենայ), ինչպէս եւ կահաւորումի, գինեգործութեան, ռատիոյի, զարդանկարչական ճարտարարուեստի (ոսկերչութիւն, խեցեգործութիւն, ապակեգործութիւն), գիւտերու, խաղալիկներու բաժինները։

Ամէն տարի Փարիզի տօնավաճառը կը յաճախեն աւելի քան 2 միլիոն գնորդներ եւ այցելուներ, Ֆրանսայէն եւ արտասահմանէն։ Տօնավաճառին մէջ՝ այս տարի տեղի պիտի ունենան կարգ մը համագումարներ (գինեգործութեան, փայտամշակութեան, գրօսաշրջաններու, ինքնաշարժի, չիմագործութեան)։

Բացման հանդէսին ներկայ պիտի ըլլայ Հանրապետութեան նախագահը, ինչպէս եւ Ֆրանսացի եւ օտար նախարարներ։

Այն գնորդները որ կ՚ուզեն այցելել Փարիզի տօնավաճառը՝ գալով արտասահմանէն, 10—15 առ հարիւրի զեղչի իրաւունք ունին շոգեկառքի, շոգենաւի եւ օդանաւի տոմսակներու գինին վրայ, ըլլայ Ֆրանսայի մէջ, ըլլայ արտասահմանի մէջ։

Տօնավաճառին բացումը յատկապէս յետաձգուած է մինչեւ մայիս 22, որպէսզի զուգադիպի Փարիզի Միջազգ. ցուցահանդէսին բացման առաջին օրերուն։

ԵՓՐԱՏԻ ՇԱՀԱԳՈՐԾՈՒՄԸ

Սուրիական կառավարութեան կողմէ կազմուած ոռոգման յատուկ յանձնախումբը, երկար քննութիւններէ եւ ուսումնասիրութիւններէ վերջ պատրաստած է իր տեղեկագիրը Եփրատի եւ Խապուրի հովիտներուն ոռոգման մասին։ Յանձնախումբը նախատեսած է երեք ջրհան մեքենաներ իւրաքանչիւրը 75 ձիու ուժով, որոնք պիտի հաստատուին Մէսքէնէի մօտ։ Երաշտ եղանակին այդ մեքենաները շարունակ գործելով պիտի կարենան ոռոգել 1000 հէքթար հող, որ պիտի բաժնուի երկրագործներու, պայմանաւ որ անոնք ըստ յատակագիծներու շինեն արդիական բնակարաններ։ Կառավարութիւնը իւրաքանչիւր հէքթարի համար պիտի գանձէ 800 ս. դահեկան։ Այս կերպով երկու տարիէն պետական գանձին վերադարձուած կ՚ըլլայ 25.000 ս. ոսկին, որ նախատեսուած է այս ծրագրին իրագործման համար։

Խապուրի ջուրերէն օգտուելու համար պիտի շինուին երկու թումբեր, մին Եփրատի միացած տեղը, միւսը Մայատինի եւ Ապու Քամալի միջեւ։ Այս ծրագրով պիտի ոռոգուի 20.000 հէքթար հող։ Իբրեւ ծախք նախատեսուած է 100 հազար ս. ոսկի։ Այս հողերէն մէկ մասը պիտի տրամադրուի հանգստեան կոչուած պաշտօնեաներու։

«ՖՐԱԹԷՐՆԻԹԷ»Ի ՀԱՅԵՐԷՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ.— Ստացած ենք հետեւեալ կոչը հրատարակութեան խնդրանքով.—

Ֆրաթէրնիթէ ամսաթերթը տարիներէ ի վեր Ֆրանսա բնակող օտար աշխատաւորներու իրաւական պաշտպանութեան դրօշակն է եղած, ինչպէս նաեւ կենդանի կապը օտար աշխատաւորներու եւ տեղացի ժողովուրդին։

Ինչպէս Ֆրանսաբնակ միւս գլխաւոր ազգային ժողովուրդներուն, այնպէս ալ Ֆրանսահայ ժողովուրդին մէջ այս օրկանի թափանցումը կենսական նշանակութիւն ունի մեր գաղութի իրաւական հարցերու ճշգրիտ ըմբռնումի եւ անոնց իրագործման մասին։

Ֆրաթէրնիթէի իտալական, չեխական, սպանական, լեհական հրատարակութիւններէն վերջ անհրաժեշտ էր նաեւ հայերէն հրատարակութիւնը։

Յառաջիկայ, յունիսի սկիզբը լոյս պիտի տեսնէ Ա. թիւը։

16 էջ ֆրանսերէն՝ որոնց մէջ կը շօշափուին Ֆրանսաբնակ բոլոր ազգի օտար ժողովուրդներու իրաւական գոյավիճակի, ինքնութեան թուղթերու, աշխատանքի, ընկերային օրէնքներու, գրական-գեղարուեստական եւայլն հարցերու վերաբերեալ յօդուածներ։

4 էջ հայերէն՝ զուտ մեր գաղութին յատուկ խնդիրներ։

Հայ աշխատաւորները հոն պիտի գտնեն նաեւ ինքնութեան թուղթերու փոփոխութեան, հպատակութեան (նաթիւրալիզասիոն) եւն. վերաբերեալ խորհուրդներ։

Սէնտիքալիստ բանուորներ, մանր առեւտրականներ, արհեստաւորներ (արթիզան) իրենց վերաբերեալ իրաւական եւ կազմակերպչական բոլոր հարցերը։

«Ֆրաթէրնիթէ»ն կոչուած է դառնալու մեր գաղութի միութեան, անոր անմիջական եւ հիմնական շահերու պաշտպանութեան դրօշակը, անկուսակցական դետնի վրայ։

Հատը մէկ ֆրանք, տարեկան բաժնեգին 10 ֆրանք միայն։

Կոչ կ՚ընենք բոլոր ժողովրդական կազմակերպութիւններուն, ինչպէս նաեւ անհատ ընկերներուն այժմէն իսկ կատարել իրենց ապսպրանքը, հետեւեալ հասցէով.—

Fraternité, Edition Arménienne, 3, Rue Montholon, Paris (9).

ԾԻԾԱՂ

Երկու Մարսիլիացիներու միջեւ.

— Ի՞նչեր տեսար Փարիզ, պատմէ նայինք։

— Փարիզ երթալ չարժեր, շատ յետադէմ գտայ, ո՞ւր է մեր խելքը եւ ուշիմութիւնը, հինգ ճաշարան այցելեցի, ոչ մէկը «Պույապէս» ունէր, ամէնուն առջեւը կանաչեղէն կար, ի՞նչ կը սպասես այս մարդոցմէն։

ԶԱՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ
ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՊՈՒՏՕ (Ցապաղած).— Մայիս 2ի կիրակին խռնուած էինք Հ. Ց. Դ. Բարսեղ Շահպազ ակումբը, ապրիլ տասնըմէկի տարեդարձին առթիւ։

Այս տարի «Արարատ» Միութիւնը ստանձնած էր տօնակատարութիւնը, մասնակցութեամբ Հ. Ց. Դ. տեղւոյս Մուրատ խումբի։

Բեմի խորքը զետեղուած էր անմահ նահատակներու խմբանկար մը եւ անոր վերեւ եռագոյն մը սեւ երիզով։ Օրուան նախագահ Պ. Լ. Գասպարեան ներկաները հրաւիրեց յոտնկայս յարգել նահատակներու յիշատակը։ Պ. Վ. Պաղտասարեան երգեց «Տէր ողորմեա»ն, դաշնակի ընկերակցութեամբ Ա. Գ. Մելքոնեանի։ Տիկ. Անանեան զգայուն շեշտով արտասանեց «Մայրը», «Արարատ» Միութեան կողմէ գրաւոր ճառ մը կարդաց Պ. Երուանդ Փափազեան, ներկայացնելով մեր մտաւորականներու փաղանգը, տաղանդներ որ երգեցին ցեղին սիրտը, հայրենիքը, մեր դիւցազներգութիւնը, մինչեւ որ բռնեցին Գողգոթայի ճանապարհը։ «Այսօր տօնն է մեր մեռելներուն, մեր անթաղ սիրելիներուն, տօնը ամբողջ ազգին մարտիրոսագրութեան։ Ու մենք, զուսպ արցունքով բայց ոչ յուսահատ, կուգանք պահ մը ամփոփուիլ, անոնցմով ներշնչուելու համար»։ Պ. Վ. Պաղտասարեան երգեց «Տէր կեցո»ն, դաշնակի ընկերակցութեամբ Ա. Գ. Մելքոնեանի։ Հ. Ց. Դ. Մուրատ խումբի կողմէ խօսեցաւ ընկ. Ա. Քէնտիրեան եւ յայտնեց թէ ոճրածին Թուրքը որոշած էր բնաջնջել մեզ առանց սեռի եւ դաւանանքի խտրութեան, մի՛ անգամ ընդ միշտ վերջ տալու հայկական դատին որ իր հանգիստը կը խռովէր... Յիշեց հայաջինջ սարսափներու կարգ մը դրուագներ, ու եզրակացուց.— «Հայ ժողովուրդը այնքան տառապելէ եւ իր մէկ երրորդը կորսնցնելէ վերջ, որոշ հատուցում ստացաւ Մայիս 28ով»։

Վերջաւորութեան Օր. Եղ. Վարդանեան պատկերաւոր արտասանութիւն մը ըրաւ «Հանգիստ ոսկորներուդ», խորապէս յուզելով բոլորը։

Զալկարացի

ԳՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ուրբաթ երեկոյ, Սալ Վօլթէրի մէջ տեղի ունեցաւ Համազգային ընկերութեան Փարիզի վարչութեան կազմակերպած երեկոյթը։ Երեկոյթը, որ սարքուած էր դասախօսութեան մը համար, դարձաւ տեսակ մը փառաբանական ցոյց՝ պանծացնելու համար Հայ բանաստեղծութեան ցեղային լարը եւ այդ սեռին ներկայացուցիչները։

Կը նախագահէր ընկ. Շ. Միսաքեան, որ բանալով երեկոյթը՝ գոհունակութեամբ յիշեց քննական ոգին, վերլուծման ճիգը՝ հայ սերունդին մէջ։ Յետոյ կարգով խօսեցան Շ. Նարդունի, Բ. Թօփալեան եւ Հրաչ Զարդարեան,— նիւթն էր ցեղային եւ ենթակայական լարը ժամանակակից հայ բանաստեղծութեան մէջ։ Նիւթին մասին ներածական կարճ բացատրութենէ մը վերջ դասախօսներէն իւրաքանչիւրը կարգով ներկայացուցին Դանիէլ Վարուժանը, Գեղամ Բարսեղեանը, Վահան Թէքէեանը։

Երեկոյթը ունէր նաեւ գեղարուեստական խնամուած բաժին մը,— օրիորդներ Այտընեան եւ Ֆըշըճեան արտասանեցին գեղեցիկ կտորներ, առաջինը Վարուժանէն, երկրորդը Սիամանթոյէն։ Պ. Կիւրիւնլեան նուագեց ջութակի վրայ, որուն կ՚ընկերանար Պ. Զամիչ դաշնակով,— Nocturneը (Շոփէն) եւ Danse Hongroise, Պ. Ժ. Վարդանեան երգեց Մոկաց Միրզէ եւ Arioso de Benvenuto (Diaz), Պ. Գմբէթեան արտասանեց Գաղափարին (Սիամանթօ) եւ Բաժակաճառ Հայաստանեայց Գրականութեան (Գ. Բարսեղեան)։

Ներկայ մը

ՄԱՄՈՒԼ
ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՏՕՆ

«Ապարէջ» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (23 ապրիլ).

— Հայ ժողովուրդը ունի իր նահատակներու տօնը — Ապրիլ 24ը։ Անոր մէջ խտացած են մեր հին եւ նոր պատմութեան բոլոր նահատակները, սկսեալ առասպելական Արայէն, Վարդանանց նահատակներէն, մինչեւ քանեբորդ դարու նահատակները, որոնց անմահ եւ յաւիտենական հոգիներուն առջեւ ծնրադրելու կ՚երթանք տարին անգամ մը։ Կը լսենք անոնց պատգամները.

— Հա՛յ ժողովուրդ, մի՛ աղօթեր մեր արդար հոգիներուն համար, պէտք չունինք աղօթքներուդ, այլ ամբողջութեամբ ծնրադրէ մեր յայտնի կամ անյայտ շիրիմներուն առջեւ եւ լսէ մեր նահատակութեան պատմութիւնն ու անոր պատճառները, դասուելու համար վաղուան կեանքդ։

— Հա՛յ ժողովուրդ, դարերը ցոյց տուին որ մարդը մարդուն գայլն է՝ անվերջ ու անսահման, ի զուր է գայլէն սպասել քրիստոնէական եղբայրակցութիւն։

— Հա՛յ ժողովուրդ, քու կեանքդ դասաւորելու եւ քու ապագան ապահովելու եւ զայն յաւիտենական դարձնելու համար ապաւինէ քու կուռ սուրին, ամուր բազուկներուն եւ միաբանութեան։

— Հա՛յ ժողովուրդ, տկարին կարեկից եղիր, անկեալը վեր բարձրացուր, ամբողջ աշխարհի եղբայրակցութեան բարձր առաքինութիւնը մշակէ, բայց զարկ այն բազուկին որ քու վրայ կը բռնանայ։ Խորտակէ այն սուրը որ կեանքդ ու արեւդ կը փորձէ կարճել։ Պայթեցուր այն ուղեղը, որ ոճիր կը յղանայ քեզի եւ ամբողջ մարդկութեան համար։

— Հա՛յ ժողովուրդ, մէկ սրտով, մէկ հոգիով, միաբանութեամբ եւ գերագոյն զոհաբերութեամբ հաւաքէ քու բեկորներդ մայր հայրենիքին մէջ, նահատակներուդ շիրիմներուն շուրջ եւ աշխատէ կերտել քու նոր կեանքդ, մի՛ օտարութեան մէջ, քուն դատապարտուած ես անհետ կորսուելու, պատմութեան անէծքին նշաւակ դառնալու։

Անոնց — մեր նահատակներուն — հոգիները կը յածին մեր շուրջը, կը հսկեն մեր վրայ, կը քաջալերեն մեզ քալելու համար ուղիղ ճանապարհէն։ Այս խորհուրդը մեր մէջ արթուն պէտք է մնայ ամէն քայլափոխի։

Երբ կը վերադառնանք նահատակաց տօնէն, պէտք է մեր մէջէն չքանայ պառակտումի եւ ատելութեան ոգին։ Պէտք է չքանայ վարանումն ու տարակուսանքը։ Պէտք է յաղթահարուի պարտուողականութեան ոգին։ Պէտք է մշակուի ձեռներէցութիւնն ու ինքնավստահութիւնը մեր մէջ։ Պէտք է ոգեղանայ մեր հոգիին մէջ արդարութեան յաղթանակի հաւատքը։

Այդ պարագային միայն այլ եւս մեզի չեն կրնար սարսափեցնել օտար մեծութիւններն ու անոնց հզօր բանակները։ Ու հայ ժողովուրդը հպարտութեամբ պիտի կրկնէ Պարսից Շապուհի ներկայութեան՝ Վասակ Մամիկոնեան մեծ սպարապետին խօսքը.

— ... Ես այն առիւծն եմ որ տարածելով իւրաքանչիւր ոտքս դրած մէյմէկ լեռներու վրայ, որ կողմ հակէի ան կը խոնարհէր»...

Մամիկոնեան փոքրահասակ բայց առիւծասիրտ սպարապետը արդէն կալանաւոր, կաշկանդուած, Պարսից մեծազօր արքային կուտար այս խրոխտ պատասխանը ոչ թէ պարծենկոտութեան մը համար, այլ ցոյց կուտար իր արիական հոգիին անկախութիւնն ու անպարտելիութիւնը, որ յետագային պիտի ցնցէր հայ քաջորդիներու հոգին, անոնք հրապարակ բերելու համար նորանոր դիւցազուններ։ Նահատակաց յիշատակին ուխտի գացող այսօրուան սերունդը պիտի կրէ միեւնոյն անպարտելի հոգին։

Այս պարագային է միայն որ մեր խնկելի նահատակներու ոսկորները հանգիստ կը գտնեն իրենց յայտնի կամ անյայտ շիրիմներուն մէջ, եւ անոնց հոգիները կը խայտան երկնային հանգստին մէջ»։

ԹՈՔԱԹԵԱՆ - ՍԻՆԱՆԵԱՆ ՖԻԼԱՏԵԼՖԻՈՅ ՄԷՋ

Հ. Ց. Դաշնակցութեան Ֆիլատելֆիոյ Կոմիտէն ապրիլ 11ին Ֆիլատելֆիոյ հայ ժողովուրդին համար կազմակերպած էր երգահանդէս-նուագահանդէս մը ուր երգեց Մեթրոփոլիթըն Օփերայի աստղերէն Արման Թոքաթեան եւ ընկերացաւ տաղանդաւոր ջութակահար Սինանեան։

Բացառիկ պատեհութիւն էր այս, որ ներկայացուեցաւ Ֆիլատելֆիոյ հայ գաղութին լսելու հայ ժողովուրդին երկու տաղանդաւոր զաւակները. մէկը՝ Թոքաթեան արդէն տիրացած միջազգային համբաւի, միւսը Սինանեան իր խոստմնալից վերելքին մէջ կը գտնուի եւ արժանացած է եւրոպացի երաժշտական քննադատներու գնահատութեան։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (273)

ԶԱՐԹՕՆՔ
(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Վերջապէս մթնել սկսաւ։ Ամէն հայդուկ տրեխի կապը կը պնդացնէ, փամփուշտակալը կ՚ամրացնէ, հրացանը կը տնտղէ, չանթան վզէն կ՚անցնէ, պատրաստ վիճակի մէջ սպասելով հրամանի։

Դուրսը կարգին մթնած էր, երբ հայդուկները մէկիկ մէկիկ դուրս եկան մարագէն ու շարուեցան պատին տակը։ Բաժանման պահն էր։ Ո՞վ գիտէր, թէ անգամ մըն ալ պիտի հանդիպէի՞ն մէկ մէկու։ Այդ երկաթէ շինուած մարդիկը, որոնք ոչ տուն տեղ ունէին, ոչ ալ մօտիկ հարազատներ, մէկ ընտանիքի անդամներու նման յուզուած՝ իրարու վիզ ինկած համբուրուեցան։

Պիծայի ու Գէորգի ճանապարհը մինչեւ Նորգիւղ մէկ էր։ Երբ անոնք ճամբայ ելան, Լեւոնը մօտեցաւ տղոցը։ Տասնեմէկ հայդուկներ կը մնային իրեն հետ, չհաշուած Մակարը, որ մինչեւ Քարադաշտ պիտի առաջնորդէր խումբը։

Մակարը առաջ ինկաւ։ Տղաքը ծովեզերքով կը քալէին, մինչեւ որ դէպի Ոստան տանող ճանապարհը ինկան։ Թէեւ սովորաբար յեղափոխական խմբեր կը խուսափէին ճանապարհներով անցնիլ, բայց ձմեռուան ամիսներուն, երբ ցուրտն ու սառնամանիքը անհանդուրժելի կը դարձնէին ճանապարհորդութիւնը, հազիւ թէ մէկը համարձակէր գիշերով գիւղէ գիւղ անցնիլ։ Այդ էր պատճառը, որ խումբը գլխաւոր ճանապարհը ելած՝ ուղղակի առաջացաւ դէպի Ոստան։

Մոխրաբերդէն մինչեւ Քարադաշտ չորս հինգ ժամուան ճանապարհ կ՚ըլլէր։ Ոչ ոքի չհանդիպեցան։ Երբ չորս ժամ քալելէ վերջ, Ոստանի ճանապարհէն զատուելով դէպի աջ ուղղուեցան՝ հեռուէն հեռու կը լսէին Քարադաշտի շներու երբեմնակի հաջոցը։ Մէյ մը այդ կողմնակի ճանապարհը ինկած, խումբը առանց աճապարելու ծանր ծանր առաջացաւ, մինչ Մակարը քայլերը արագացնելով՝ հեռացաւ խմբի գալու մասին լուր տալու։

Պարզկայ գիշեր էր, սաստիկ ցուրտ։ Երբ գիւղին մօտեցան, Լեւոնը կարգադրեց, որ տղաքը նստին ճամբու կողքին՝ շարքով անկուած ուռիներու տակ։ Մէկ ժամէն աւելի սպասեցին հոդ։ Վերջապէս գիւղի ճամբուն վրայ երեք մարդիկ երեւցան, որոնք արագօրէն կը մօտենային։

Եկողներէն մէկը գիւղի քահանան էր, միւս երկուքը գիւղի Գործադիրի անդամներէն։ Մօտեցան, ու բարեւելով՝ տղոց կողքին նստան։ Լեւոնի ուշադրութենէն չվրիպեցաւ ընդունելութեան սառնութիւնը ու անոնց վարանոտ վերաբերմունքը։ Յայտնապէս կը դժուարանային խօսք բանալ. մեղաւորներու նման գլուխնին կախած, կը սպասէին որ առաջ Լեւոնը սկսի խօսիլ։

— Տէր հայր,— որպէս թէ չհասկնալու տալով սկսաւ խօսիլ Լեւոնը,— երկար ճամբայէ կուգանք, տղաքը քրտնած էին, հիմա ցրտէն տախտակ կտրեցան. գիւղ մտնենք, համ կը հանգստանանք, համ կը խօսինք...

Տէրտէրը մօրուքը քերելով՝ ընկերներուն նայեցաւ, կարծես օգնութիւն կ՚աղերսէր անոնցմէ ու նեղը մնացած մարդու նման, բառերը ծամծմելով՝ ըսաւ.

— Լաւ կ՚ըսես, պարոն Լեւոն... անունդ լսած էինք, փառք Աստուծոյ, ահա լուս երեսդ ալ տեսանք...

Փութիկ Սուրբ Գէորգը բազկիդ կարողութիւն տայ... դուն որ կաս, մեր տէրն ու տիրականն ես... Հա, ցուրտ է, շատ ցուրտ, տղաքն ալ հեռու տեղէ եկած... Աստուած Թուրքին օճախը քանդէ... Ի՞նչ ընենք, մեր ձեռքը չէ, էս անգամը մեր պակասութեան մի նայէք... Տրչողը, Ջիլուն երկու քայլի վրայ... մեր գեղը, անտէր մնայ, ոնց որ Ոստանին կպած... չուն ու Թուրք գեղին չորս բոլորը, կը տեսնեն՝ կուիւ կ՚եղնի՝ մեր գեղը կ՚աւերի,— ու խեղճ քահանան խօսքի թելը կորսնցուցած բարկութեամբ խօսքը ընկերներուն ուղղեց.— Ծօ, դուք ալ բան չըսա՞ք... գեղականի առջեւ որ լինի՝ մեծ մեծ կը խօսիք. չըսէ՞ք թէ գեղականը ինչ որոշեց... Պարոն Լեւոնը որ կայ, ոնց որ մեր թագաւորը... մեր հա՛լ, մեր կացութիւն կը հասկնայ...

— Հա, տէրտէրը շիտակ կ՚ըսէ,— վարանքով խօսեցաւ գիւղացիներէն մէկը, որ Գործադիրի գործունեայ անդամներէն մէկն էր,— էս անգամի համար գեղականը կը խնդրէ, որ...

Լեւոնը ձեռքի կարուկ շարժումով մը չձգեց, որ Գործադիրի անդամը խօսքը շարունակէ։ Եկողներու վարանոտ ձեւերէն արդէն հասկցեր էր անոնց նպատակը։ Չէին ուզեր, որ խումբը գիւղ մտնէ։ Պարզ էր, որ Քարադաշտցիք կ՚աշխատէին վտանգը հեռացնել իրենց գեղէն. թող յեղափոխականները երթան Ջիլու, Տրչող, Պատականց, այդ շրջանի մէջ հայ գեղեր չէին պակսեր, բայց միայն, որքան կարելի է հեռու Քարադաշտէն։

Լեւոնը ինքն ալ գիտէր Քարադաշտցիներու վախի հիմնաւոր ըլլալը, բայց պայմաններու հարկադրանքը շատ անգամ կը ստիպէր զինքը խիստ միջոցներու դիմել, հակառակ ժողովուրդի կամքին գիւղ մը մտնել, ուր միայն խմբի ներկայութիւնը կրնար մեծ վտանգի մը պատճառ դառնալ։ Բայց եւ այնպէս, յաջորդ օրերը խումբը անխուսափելի կերպով պէտք էր Քարադաշտ մնար, գիշերով Ոստանի եւ ծովեզերքի շատ նեղ տարածութեան մէջէն Հայոց Ձոր անցնելու համար։ Ուրիշ ճամբայ չկար։

— Պարոն Լեւոնը, փառք Աստ...

— Բաւական է,— խիստ կերպով ընդմիջեց Լեւոնը,— փոխանակ անկարելի բան մը խնդրելու, դուք պէտք է մտածէիք՝ առանց աղմուկի խումբը գիւղ մտցնելու մասին։ Ելէք, երկուքդ անցէք գիւղ, տեղ պատրաստեցէք, մենք Տէր հօր հետ միասին կուգանք։

Գիւղացիները գլուխնին կախ, առանց բառ մը արտասանելու, արագ քալուածքով հեռացան։

— Տէր հայր, ժամանակ է շարժելու։ Տղաք, ոտքի,— ու Լեւոնը՝ առաջ անցաւ կորսնցուցած քահանայի կողքին քալելով։

Խումբը դեռ գիւղ չէր հասած, երբ քիչ առաջ մեկնող գիւղացիներէն մէկը, դիմաւորեց զիրենք ու առաջնորդեց գիւղ, այգիի մը մէջ հազիւ նկատելի տուն մը։

Պառաւ ու աղքատ կնոջ մը տունն էր, ինկած գիւղի ծայրը։ Քահանան եւ Գործադիրի երկու անդամները, կարծես փուշի վրայ նստած էին։ Պահ մը տղոց հետ նստելէ վերջ մեկնեցան։

Դուրսը պահակ նշանակելէ վերջ, երբ Մոսօն կրկին թոնրատունը մտաւ, հայդուկները թոնիրի շուրջը, թաղիքներու վրայ երկնցած կը քնանային։ Ինքն ալ չոր տեղ մը գտնելով՝ Թոփալ Սատանային քով երկնցաւ։ Քիչ վերջ, բոլորն ալ հանդարտ կը քնանային, բացի [illegible] Գեւոյէն, որ կանոնաւոր կերպով կը խռմփացնէր։

Դուրսի պահակէն զատ, միայն Լեւոնը մնացեր էր։ Մէջքը յենած թոնրատան հաստ սիւնին, երկու ձեռքերով ծունկերը գրկած՝ Լեւոնը այն աստիճան մտքերու մէջ կորած էր, որ նոյնիսկ Գեւոյի [illegible] խռմփոցը զինքը չէր խանգարեր։ Գլուխը կուրծքին կախած՝ միտք կ՚ընէր Լեւոնը։ Մռայլ դէմքին վրայ, հազիւ երբեմն ժպիտի մը վաղանցուկ հետքը կը խաղար։ Վերջին երկու շաբաթներու ընթացքին, իրարու յաջորդող դէպքերը մէկը միւսէն աւելի ուժեղ կերպով ցնցեր էին Լեւոնի ողջ էութիւնը։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

անկենդան: Աղնուականի մը չորս տարեկան աղջիկը պատշգամէն վար իյնալով մեռաւ: Ծնողքը Աբբայարան կը գտնուէին, իբրեւ աղգական Թագաւորին:

Ժողովուրդի ընդհ. տրամադրութիւնը շատ բարձր էր, հակառակ մշուշին, ցուրտին եւ անձրեւին: Հազարաւորներ ժամերով դիրք բռնած էին ճամբուն վրայ, առանց պատառ մը բան ուտելու, որպէսզի կարենան տեսնել Թագաւորը... Երգեր, զուարճախօսութիւններ կը թնդացնէին մթնոլորտը:

** Իտալական մամուլը բառ մը չգրեց Թագադրութեան առթիւ: Միայն հեռագրական գործակալութիւնը լուրը հաղորդեց 11 բառով: — Անգլիական թերթի մը թղթակիցը վտարուեցաւ Հռոմէն:

«Կարմիր Նախըլեոն»ին պաշտօնանկութեան վերջ

Միջազգային մամուլը մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ մարաջախտ Թուխաչեւսկիի պաշտօնանկութեան, որուն մանրամասնութիւնները հաղորդած էինք երէկ: Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ զարմանազան զրոյցներ շրջան կ'ընեն: Կ'ըսուի թէ վերջերս խուզարկութիւն կատարուած էր իր բնակարանին մէջ, երբ ինք Խրիմ կը գտնուէր: Անցեալ շաբթու, երբ հասկցուեցաւ որ Լոնտոն պիտի չերթայ Թագադրութեան հանդէսին առթիւ, ըսին թէ պաղ առած է մայիս 1ի զօրահանդէսին ատեն, բայց հաւատացող չեղաւ:

Թրոցքիի վտարումէն ի վեր, առաջին անգամ է որ այսքան կարեւոր փոփոխութիւններ կը կատարուին կարմիր բանակի հրամանատարութեան մէջ: Այս նոր փոփոխութիւններն ալ սահմանուած են բարձրացնելու կուսակցութեան ազդեցութիւնը բանակին վրայ:

** Մարաջախտ Թուխաչեւսկի նախապէս կը ծառայէր ցարական բանակին մէջ: Մեծ պատերազմին գերի բռնուեցաւ Գերմանացիներուն կողմէ, բայց յաջողեցաւ փախչիլ: 1917 հոկտեմբերին Ռուսաստան դառնալով, համայնավար կուսակցութեան անդամ արձանագրուեցաւ 1918 ապրիլին եւ փայլուն ասպարէզ յառաջդիմութիւն մը ունեցաւ կարմիր բանակին մէջ: Աւելի մեծ ապագայ մը կը սպասէր իրեն, բայց ահա կը փակուի ճամբան:

Իր յաջորդը, մարաջախտ Եգորով, նմանապէս ցարական սպայ մըն է: Ծնած 1882ին, տասը տարի աւելի մեծ է Թուխաչեւսկիէն: Արդէն գնդապետ էր երբ ծագեցաւ 1917 փետրուարի յեղափոխութիւնը: Բոլշեւիկեան կուսակցութեան անդամ եղաւ 1918ին եւ նշանակուեցաւ հրամանատար Փեթրոկրատի կարմիր պահակազունդին: Ինքն էր որ վարեց հակաբոլշեւիկ զօր. Քրասնովի դէմ կատարուած գործողութիւնները: Լեհական պատերազմին մասնակցեցաւ իբրեւ հրամանատար հարաւային բանակին: Եղած է զինուորական կառավարիչ Փեթրոկրատի, Ուկրայնայի եւ Սպիտակ Ռուսաստանի: Գործօն մասնակցութիւն ունեցած է կարմիր բանակին վերակազմութեան մէջ, նախ Ֆրունզէի, յետոյ Վորոշիլովի հրամանին տակ: Երկու անգամ վիրաւորուած ըլլալով քաղաքացիական պատերազմներուն մէջ, վարձատրուած է Կարմիր Դրօշի շքանշանով եւ պատուոյ սուրով մը: Անդամ է Կեդր. Գործադիր Կոմիտէին եւ օգնական անդամ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէին:

Զօր. Շապոշնիկով, որ իրեն կը յաջորդէ իբրեւ նախագահ ընդհ. սպայակոյտին, նոյնպէս ծնած է 1882ին եւ եղած է ցարական սպայ: Գնդապետ էր 1917ին եւ կուսակցութեան անդամ եղաւ շատ ուշ, 1930ին: 1927ին Մոսկուայի զինուորական կառավարիչն էր, 1932ին՝ տնօրէն զինուորական վարժարանի: Ունի քանի մը մասնագիտական գիրքեր, — «Հեծելազօրք», «Բանակին ուղեղը», ինչպէս եւ ուսումնասիրութիւն մը 1920ի պատերազմի մասին, «Վիսթուլա»:

Հիթլէր եւ Մուսոլինի պիտի տեսակցի՞ն

Նորէն զրոյց կը շրջի թէ Հիթլէր եւ Մուսոլինի պիտի տեսակցին կիրակի օր (Հոգեգալուստ): Իբրեւ թէ գերմանական մասնաւոր կառախումբ մը շաբաթ օր մեկնելով Գերմանիայէն, Իտալիա պիտի երթայ Թիրոլի ճամբով, եւ յետոյ պիտի վերադառնայ: Նախապէս կ'ըսէին թէ Հիթլէր ինք նստելով կառախումբը, պիտի դիմաւորէ Մուսոլինին, իսկ հիմա կ'ըսեն թէ զօր. Կէօրինկ նստելով, գերմանական սահմանագլուխը պիտի բերէ Իտալիոյ Առաջնորդը: Ուրիշ զրոյցի մը համաձայն, հաւանական է որ տեսակցութիւնը տեղի ունենայ Վենետիկի մէջ:

ՔԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐԸ գործադուլ հռչակեցին չորեքշաբթի առտու: Բազմաթիւ վարպետներ խանութները բաց պահեցին, իրենք իրենց գլխուն աշխատելու համար:

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ 6րդ. շարքին վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ յունիս 5ին, Բլէժոն Ֆէռանի մէջ:

ԽՐՈՒԱԹ ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ մը ձերբակալութեան առթիւ, քննութիւնները կը շարունակուին մեծ գաղտնապահութեամբ: Ապահովութեան տեսչութիւնը կը հերքէ թէ երկրորդ ահաբեկիչ մըն ալ ձերբակալուած է եւ թէ 9 ռումբեր գտնուած են:

ՊԻԼՊԱՕ ուժգնօրէն կը ռմբակոծուի Սպանիոյ ապստամբներուն կողմէ: Երկու կողմերն ալ զերադոյն ճիգեր կը թափեն: Այս շաբթու 2000 մանուկներ պիտի փոխադրուին Անգլիա:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ մէջ զինկատուրա հաստատելու փորձեր կը կատարէ միլիոնատէր մը, համաձայն Պերլինի ամերիկեան դեսպանին տեղեկագրութեան: Մեղսակից են նաեւ կարգ մը ծերակուտականներ: Լուրը մեծ յուզում պատճառեց ամբողջ երկրին մէջ: Կ'ըսուի թէ միլիոնատէրը 1.500.000 տոլար տրամադրած է այս նպատակին համար:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մարզուանցի Հաւուտողեան Ցակոբին աղջիկը Ազաւնի (բուն մականունը Թորոսեան) կը փնտռէ իր եղբայրները Օհանէս, Նշան, Տիգրան եւ Միսաք, ինչպէս նաեւ իր հօրեղբօր որդիները՝ Արմենակ, Մեսրակ, Միհրան, Սամուէլ եւ Ռուբէն: Հօրեղբօրորդիները մեծ պատերազմէն առաջ Ամերիկա գացած էին եւ այժմ հոն կը գտնուին: Կը խնդրուի իրենց հասցէն իմացնել Ազաւնի Շիրվանեանի, 23, Rue Danton, Issy les Moulinaux, (Seine), France:

Կը խնդրուի Ամերիկայի հայ թերթերէն արտատպել:

Փառիզ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, ընկ. Ճիճանեանի բնակարանը: Կը հրաւիրուին Ռազմիկ, Տաւրոս եւ Հրայր խումբի բոլոր ընկերները: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Ա. ԽԱՉԱԿԵԱՆ:

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ Արամ ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ սրահը:

Գաւառ

«Քեռի» խումբի կազմակերպած հրապարակային բանախօսութիւնը մասնակցութեամբ Նիկոլ-Դուման խումբի, տեղի պիտի ունենայ 16 Մայիս կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 2,30ին: մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ: Կը խօսի ընկ. Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Անիէռ-Պուա-Քոլոմպի Արամ ենթակոմիտէի

22 ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

ԱՆԻԷՌԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՃՈԽ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ ԵՒ Հ. ՎԻՇԱՊԵԱՆ

կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ—ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Ս. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 29ԻՆ, ՓԼԷՅԷԼ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 29ԻՆ

Մանրամասնութիւնները առանձին:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՊԷԼՎԻԼԻ «ՌՈՍՏՈՄ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին,

120 Bld. de Belleville ի սրահը:

Կը խօսին՝ ընկերներ Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ եւ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Նիւթ՝ խորհրդային նոր սահմանադրութիւնը, դաշնակցութիւնը եւ ընկերվարութիւնը:

Սիրայօժար մասնակցութեամբ՝ Պ. Հ. ՏԱՐՕՆԵԱՆԻ (արտասանութիւն) եւ Պ. ՄԵՐՏԻՆԵԱՆԻ (երգ):

Մուտք՝ 2 ֆր.:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. Փարիզի «Եգիպտացի» կոմիտէին կողմէ

6 Յունիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ,

Ռոպէնսոնի ծանօթ պալատին մէջ:

Թատերական Ներկայացում

կազմակերպուած Այֆորվիլի Զէնկիլէրի Հայր. Միութեան կողմէ

15 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.45ին, Հայ Ակումբին մէջ,

1 Bld. Carnot, Այֆորվիլ:

Կը ներկայացուի Մ. Նուպարեանի ԱՐՑՈՒՆՔԸ (3 արար)

եւ ՀՆԱՐԱՄԻՏ ՎԱՐՁԱԿԱԼԸ (զաւեշտ)

Մուտք 3 եւ 5 ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսի լէ Մուլինոյի «Հայ Երիտ. Միութիւն»ս իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբին, Տիկ. Ա. Արզումանեան - Գէորգեանի, Օր. Ի. Պիլպիլեանի, Տիկ. Վարպետեանի, Թատերական ժորժ Շահպարոնեանի որոնք իրենց մասնակցութիւնը բերին հանդէսին գեղարուեստական բաժնին: Շնորհակալութիւններ նաեւ Հայ Արիներուն, որոնք հսկեցին կարգապահութեան: Թոմպոլայէն շահեցան 0.49 (Կայծեր) Պ. Մաթոսեան (Անուլիլ), 304 «Մուսա լերան 40 օրերը», Գ. Պալապանեան (Իսի) եւ 540 էյֆէլի աշտարակը՝ Պ. Ա. Պօյաճեան, որ Միութեան նուիրեց 200 ֆրանք արժանանալով բոլորին ջերմ շնորհաւորութեան:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս կիրակի, 16 Մայիս, առաւօտեան ժամը 10ին, Լիոնի Ս. Աստուածածնայ մատրան մէջ հոգեհանգիստ պատարագ տեղի պիտի ունենայ վաղամեռիկ ԶԱՒԷՆ ՊԱԼԵԱՆԻ մահուան քառասունքին առթիւ: Կը հրաւիրուին ազգականները, բարեկամները եւ ծանօթները:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Յառաջդիմասիրաց Միութիւնը իր անդամները եւ անդամուհիները կը հրաւիրէ ընդհանուր եւ ծնողական ժողովի, որ տեղի պիտի ունենայ 15 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, դպրոցի սրահին մէջ: Օրակարգ՝ Ջեկոյց Ցամսեայ գործունէութեան եւ ընթացիկ հարցեր:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Պ. Զ. Միրզաեանի (Դարակէօզեան) սրահը, 45 րիւ տը լա Տէֆանս, Իսի: Կը խօսի Գնդ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, նիւթ ունենալով վասպուրականի հերոսամարտը: Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ:

ՆՊԱՍՏԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

1—12 ՄԱՅԻՍ

ԼԻՈՆ, Տ. Տօնա. —140:
ՍԷՆ ԼՈՒ, Գործ.— 421.50:
ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, Նորոյ. —100:
ԹԷՀՐԱՆ, Յ. Բ.— 100:
ՊՈՄՕՆ, Գործ.— 172.45:
ԼԻՈՆ, Վարժ.— 65:
ՊՈՒ ԱՐԱՐԻՃ, Գրիգ. —140:
ԼԱՐՕՇ ՊԷՐՆԱՌ, Վ. Շ.— 140:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 767:
ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕ, Գործ.— 416.80:
ՓԻԷՌՖԻԹ, Պետր. —50:
ԹՈՒԼՈՒԶ, Մարկ.— 280:
ՍԷՎՐԱՆ, Մ. Համ.—35:
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ.—306:
ԿԱՐՏԱՆ, Գործ.— 242:
ՄԷՕՏՈՆ, Գ. Բար.— 100:
ՊԱՐԺՈԼ, Օ. Պ.— 50:

Մարսէյլի Բալուի Խօշմաթ գիւղի Կարօտելոց Միութեան վիճակախաղէն շահած են հետեւեալ թիւերը. — 261, 312, 131, 286, 387, 68, 276, 396, 45: Ստանալու համար դիմել Պ. Խորէն Ուլուսեանի, 10 Ռիւ Լաֆար, Մարսէյլ:

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻ ԱՆԺԷԼ ՆԻԶԱՄԵԱՆԻ (Գեղարուեստական)

Նուագահանդէսը տեղի կ'ունենայ 12 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 21ին, Maison Caveau, 45 Rue La Boëtie, Paris (8) Մասնակցութեամբ դաշնակահարուհի ՕՐ. ԳՈՀԱՐԻԿ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆի

Փոքրիկն ԱՆԺԷԼ պիտի նուագէ կտորներ՝ ՊԱԽԷՆ, ՊԷԹՀՈՎԷՆԷՆ, ՄՈՑԱՐԹԷՆ, ՇՈՒՄԷՆԷՆ, ՇՈՊԷՆԷՆ, ՉԱՅՔՈՎՍՔԻԷՆ, ԲԱՐԽՈՒԹԱՐԵԱՆԷ, ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ եւ իր յօրինած երեք պարերգները:

Մուտք՝ 15 եւ 10 ֆր.,

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅ ՆՈՒԱԳԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒՆ

Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ կան քանի մը հարիւր հայ ընտանիքներ, որոնց շատերը ունին իրենց տուներում վիքթրոլ ելեկտրոլեր: Բայց հեռու լինելով հայ գաղութներու կեդրոնից զրկուած են հայ փլաքներու միջոցով լսել հայերէն երգը:

Ուստի ով որ կ'ուզէ քանի մը հարիւր հայերէն փլաքներ ծախել, թող որ կէ ինծի հայերէն նորագոյն պլասթինքաններու ճոխ քաթալոկը:

Կարելի է հինգ պլաստինքա լաւերից որպէս նմոյշ Ծանխայ Հոնկքոնկ պանքի վրայ ուղարկել (5 հատ իհամար մաքս չեն վերցներ) փոխարժէքը վճարելով նմոյշը կը ստանամ:

Իսկ ձեռնտու լինելուն մեծ ապսպրանքը կը ստանաք Տայրէն որ ազատ մաքսի քաղաք է, ուրկէց կը ղրկենք զանազան քաղաքներ: Իմ հասցէն է. — M. Tatzian, 23, Naniwadori, confectionery Ararat, Mukden (Manchudiko).

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme. PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ 15 ՄԱՅԻՍ
SAMEDI 15 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3421

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՄԵՂՔԵՐԴ ԽՈՍՏՈՎԱՆԵՑԱ՞Ր, ՍՈ՛ՒՏ ԵՍ...

Երէկ Երեւանի թղթարերը յանձնեց «Գրական Թերթ»ի վերջին թիւը, 1 մայիս, որուն անհամբեր կը սպասէինք, իմանալու համար Հայաստանի խորհրդային գրողներու ընդհ. ժողովին ելքը:

Խորհրդային պարբերականը նախապէս հրատարակած էր միայն երկու օրերու ամփոփումը, ապրիլ 23ի թիւին մէջ: Այս անգամ ամփոփած է երրորդ, չորրորդ եւ հինգերորդ օրուան աշխատանքները, վերջին նիստի նկարագրութիւնը յետաձգելով յաջորդ համարին:

Ամբողջութեամբ կարդալով հրատարակուած ամփոփումը, անգամ մը եւս համոզուեցանք թէ հարթիչ գլանը ոչ թէ մէկդի դրուած կամ իր ծանրութիւնը կորսնցուցած է, այլ աւելի կատարելագործուած է:

Նոր դամեր, փուշեր եւ խիճեր կը սպառնան ուրիշ գլուխներ ալ տրորել: Եւ ասոր համար հնարած են մեթոտ մը, որ ընկալեալ սովորութեամբ «ինքնաքննադատութիւն» կը կոչուի, բայց իրականին մէջ սարկացման եւ անրանացման բոլշեւիկեան եղանակ մըն է: Աւելի անարգ եւ ամարդի, քան միջնադարեան հաւատաքննութիւնը:

Այս ինքնախարազանումը միայն ենթակային խոստովանութեամբ չի վերջանար: Ներկաներն ալ, քննիչ, ունկնդիր կամ պոռեսատակից, կը լրացնեն պակասը, իրենց կարգին չաչեցնելով խարազանը.

— Ամէն բան խոստովանեցա՞ր, սո՛ւտ ես ... Զղջումդ ուժգին չէ, անկեղծ չէ...

Փաստերը քաղենք բուն աղբիւրէն, կանխելու համար որ եւ է չարախօսութիւն կամ թիւրիմացութիւն:

Գրողներու ընդհ. ժողովին երրորդ օրն է.

— «Ընդարձակ ելոյթ է ունենում ընկ. Հրաչեայ Քոչարը, որ կանգ է առնում մեր մօտաւոր գրական անցեալի, Հայաստանի գրականութեան պատմութեան վերջին տասնամեակի վրայ: Խօսելով Չարենցի, Բակունցի եւ միւսների «Նոյեմբեր» խմբակի մասին, ընկ. Քոչարը շեշտում է որ այդ խմբակը տարել է նացիոնալիստական, սպեցիֆիկեան քաղաքականութիւն ոչ միայն հրապարակային ելոյթներում, այլ եւ գեղարուեստական գրականութեան մէջ: Նա գտնում է որ, չնայած իր մի շարք յեղափոխական պօէմներին, այնուամենայնիւ Չարենցը հետեւողական յեղափոխական գրող չի եղել»:

Եւ կը ներկայացնէ շարք մը փաստեր, Չարենցի վերջին գիրքէն, «որոնք ցոյց են տալիս նրա նացիոնալիստական յանցանքները»: (Չարենց չէ մասնակցած ժողովին):

Յետոյ առեան կը կանչուի աւելի երիտասարդ գրող մը, Մկրտիչ Արմէն, իր գիրքով՝ «Հեղնար աղբիւր»:

«Գրական Թերթ»էն կ՚իմանանք թէ հեղինակը «քաղաքական եւ ստեղծագործական լուրջ սխալներ» գործեր է անցեալին մէջ: Ուրեմն, ժողովը կը սպասէր որ «գէթ այսօր, երբ քննւում են մեր գրականութեան հիմնական խնդիրները», Մկրտիչ Արմէն «մինչեւ վերջ կը գիտակցի իր այդ սխալները, կը գնահատի խորհրդային հասարակայնութեան (հանրային կարծիք?) համբերատար վերաբերմունքը»:

Յուսախաբութիւն մեծ եւ անճառելի: Ամբաստանեալը «յամառօրէն պնդում է որ իր ստեղծագործութիւնների մէջ, բացի «Երեւան» վէպից, ուրիշ սխալներ չունի»: Եւ «կարականապէս» կը մերժէ ո՛ր եւ է սխալ «Հեղնար Աղբիւր»ի մէջ:

Ժողովականները — մեծ մասով իր տարեկիցները — չեն հանդուրժեր այս յամառութեան: Տեղէն ցատկողը կարկուտ կը տեղայ խեղճ տղուն գլխուն:

Ոմն ընկեր Արաքս կը ճաղկէ Մկրտիչ Արմէնի «գոռոզութիւնն ու մեծամտութիւնը»: Ուրիշ մը, Ա. Ոսկերիչեան յիշեցնելով թէ ամբաստանեալը չխոստովանեցաւ իր սխալները, «հակախորհրդային» կը գտնէ հեղինակին առաջին վէպը, «Երեւան», եւ «ռէակցիոն ռոմանտիզմ» կը կոչէ երկրորդ գործը, «Հեղնար Աղբիւր»:

Եւ այսպէս ուրիշներ ալ, միշտ նոյն իմաստով,— Մ. Արմէնի «ելոյթը անկեղծ չէր, նա չխոստովանեց իր բոլոր սխալները»:

Այն աստիճան որ, վերջին նիստին մէջ, խեղճ տղան կը ստիպուի յայտարարութիւն մը կարդալ, ընդունելով որ «ընկերների դիտողութիւնները ճիշդ են եւ ինքն այժմ գիտակցում է լիովին իր սխալների էութիւնը»:

Նոյն ձեւով կրակը նետուած է ուրիշ երիտասարդ գրող մը, Սողոմոն Տարոնցի:

Տղան խոստովանելով իր շարք մը «նացիոնալիստական սխալները», տեղեկութիւններ կը հաղորդէ «հակայեղափոխական - նացիոնալիստ» Բակունցի եւ Նորենցի հետ «վարած նացիոնալիստական քաղաքականութեան» մասին, «Գրական Թերթ»ի մէջ: Եւ սակայն, ժողովը գոհացում չի գտներ.

— «Յետագայում ելոյթ ունեցող ընկերները գտան որ Տարոնցին աւելին կարող էր ասել իր սխալների, հակայեղափոխական արիկաների Ալազանի եւ Նորենցի մասին, որոնց հետ երկար ժամանակ չափազանց սերտ կերպով կապուած է եղել»:

Կարելի մանրամասնութեամբ տուած եղանք պատկերը, իրեւ միակ աղբիւր ունենալով «Գրական Թերթ»ը, որ օրկանն է Խ. Հայաստանի Գրողներու Միութեան: Անշուշտ ժամանակ պէտք է անցնի, իմանալու համար սարքուած ողբերգութեան ամբողջական պատկերը:

Իսկ այսքանը արդէն չա՞պացուցաներ թէ վարպետօրէն լարուած է մեքենան, նոր տաղանդներ եթէ ոչ ցամքեցնելու, գոնէ փետրաթափ վիճակի մը վերածելու համար...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻԹԼԵՐ ԵՒ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԻՐԱ՞Ւ ՊԻՏԻ ՏԵՍՆՈՒԵՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ, ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՕՐ

Միջազգային մամուլը կը շարունակէ չնդալից տեղեկութիւններ հրատարակել Հիթլեր - Մուսոլինի տեսակցութեան մասին, որ իբրեւ թէ տեղի պիտի ունենայ երկուշաբթի օր, Գերմանիոյ մէջ:

Տրուած տեղեկութեանց համաձայն, Մուսոլինի օդանաւով Հիթլերի մասնաւոր օդնականը՝ Այնբինկ պիտի իջնէ, որ 35 քիլոմեթր հեռու է Առաջնորդին ամառանոցէն՝ Պէրխթէսկատէն: Այս ինքնաշարժով պիտի երթայ նշանակուած վայրը: Ճամբան մասնաւոր պահակներ պիտի հսկեն ապահովութեան: Մուսոլինիի այցելութիւնը պիտի ծանուցուի միայն ժամանումէն վերջը: Ընդունելութիւնը պիտի կատարուի զինուորական պատիւներով: Այցելութեան հաւանական նպատակը պիտի ըլլայ հարաւային - արեւելեան Եւրոպան բաժնել երկու պետութեան շրջանակներու:

** Պերլինէն կը հեռագրեն Աժանս Հավասի.— Զօր. Հէրման Կէօրինկ, Փրուսիոյ վարչապետը եւ Գերմանիոյ օդանաւային նախարարը, Պերլինէն ճամբայ պիտի ելլէ մայիս 15ին, Հոգեգալստեան տօնը Իտալիոյ մէջ անցընելու համար: Գերմանիոյ իրատեսու շրջանակները կ՚ըսեն թէ այս այցելութիւնը անհատական հանգամանք ունի, քանի որ Տիկ. Կէօրինկ Իտալիա կը գտնուի առենէ մը ի վեր: Իսկ ուրիշ աղբիւրէ կը պնդեն թէ զօրավարը շաբաթ օր (այսօր) պիտի տեսակցի Մուսոլինիի հետ, կարգադրելու համար երկու Առաջնորդներուն հանդիպումը: Դեռ կարծողներ ալ կան թէ տեսակցութիւնը տեղի պիտի ունենայ յունիսի կիսուն:

Ամէն պարագայի մէջ, այս լուրին շուրջ ստեղծուած խորհրդաւորութիւնն իսկ մեծ հետաքրքրութիւն կը շարժէ քաղաքական շրջանակներու մէջ: Մանաւանդ հիմա որ յարաբերութիւնները պղտորած են Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ:

ՇԱՏ ՉԱՓԱՒՈՐ ՃԱՌ ՄԸ

Իտալիոյ արտաքին քաղաքականութեան մասին

Կոմս Չիանօ, Իտալիոյ արտաքին նախարարը, հինգշաբթի օր Երեսփ. ժողովին ներկայանալով, խօսեցաւ ճառ մը որ մեծ զարմանք պատճառեց իր չափաւորութեամբ: Խօսելով անգլեւիտալական յարաբերութեանց վրայ, ցաւով դիտել տուաւ թէ «կարգ մը չնախատեսուած խոչընդոտներ կասեցուցին մերձեցման զարգացումը որ սկսած էր փոխադարձ բարեացակամութեամբ»: Շատեր կը կարծեն թէ Իտալիա փոխած է իր քաղաքականութիւնը Անգլիոյ վերազինման պատճառով. բայց ճիշդ չէ. կոմս Չիանօ շեշտեց.— «Անգլիոյ որոշումը ամենաթեթեւ ազդեցութիւն չունեցաւ, որովհետեւ զինաթափութեան խորհրդաժողովը ձախողած ըլլալով, մենք կ՚ընդունինք ուրիշներուն ալ վերազինման իրաւունքը»:

Յետոյ բացատրեց թէ «Փարիզի եւ Հռոմի միջեւ չկան հիմնական խնդիրներ որ խորապէս բաժնեն երկու երկիրները»: Իտալիա կ՚ուզէ վերստանձնել Լոքառնոյի դաշինքով հաստատուած պարտաւորութիւնները: «Լոքառնոյի ոգին», որ դժբախտաբար անհետացաւ, կոչուած էր դիւրացնելու Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ մերձեցումը: Իտալիոյ քաղաքականութիւնն ալ սկիզբէն ի վեր ձգտած է Գերմանիան վերադարձնել միջազգային գործակցութեան ճամբուն վրայ: Ինչ կը վերաբերի Ազգերու Դաշնակցութեան, կոմս Չիանօ դիտել տուաւ թէ Իտալիա սպառողական դիրք մը բռնած է անոր վերանորոգման հանդէպ, հետեւելով Մուսոլինիի յայտարարութեան,— Ազգաժողովը կամ պէտք է վերանորոգուի եւ կամ մեռնի: «Վերանորոգման որ եւ է նախաձեռնութիւն պիտի չգայ մեր կողմէ, բայց եթէ ճշմարիտ պատեհութիւն մը ներկայանայ ծառայութիւն մատուցանելու խաղաղութեան դատին, փաշական կառավարութիւնը պիտի չզլանայ իր չնչին գործակցութիւնը»:

Նախարարը խօսելով Սպանիոյ դէպքերու մասին, յայտարարեց թէ զօր. Ֆրանքօ եւ միւս ազգայնական պետերը «աւանդապահներն են Սպանիոյ պատիւին եւ հեղինակութեան եւ հարկադրուեցան կռիւ բանալ կառավարութեան մը դէմ որ երկրին սարկացումը կը պատրաստէր, զայն ենթարկելով բոլշեւիկեան աշխարհահայեացքին եւ դրութեան»: Խ. Միութեան հանդէպ վերապահ էր կոմս Չիանօ:

ՊԱՂ ՀՈՎԵՐ ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

Ճիշդ մէկ շաբաթ է որ Մուսոլինի ետ կանչեց Լոնտոնի թղթակիցները եւ արգիլեց անգլիերէն թերթերու մուտքը՝ բացի երեքէն, եւ տակաւին չէ պարզուած կացութիւնը: Աւելին ըլլալով, մթնոլորտը նորէն պղտորեցաւ, քանի որ իտալական մամուլը բացարձակ լռութիւն պահեց Անգլիոյ Թագաւորին Թագադրութեան առթիւ, բացի երկտող լուրէ մը:

Հռոմի մէջ կը գանգատին թէ Մուսոլինի ուրիշ կերպ չէր կրնար շարժիլ, նկատի առնելով անգլիական մամուլին մղած պայքարը՝ սպանիական պատերազմին առթիւ: Բայց դիտել կը տրուի թէ այդ խնդիրը շատ հին է եւ իտալական թերթերը պատասխանեցին եղած յարձակումներուն:

Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ կացութիւնը այնքան պղտորած է որ շուտով ուրիշ անհամութիւններ ալ պիտի ծագին: Գերմանիոյ արտաքին նախարարին այցելութենէն վերջը կը սպասուէր որ միջազգային կացութիւնը մեղմանայ, մինչդեռ աւելի կը բարդանայ:

** Իտալական մամուլը դիտել կուտայ թէ Եթովպիոյ պատերազմին առեն, անգլիական կառավարութիւնը պաշտօնապէս իտալական թերթերու քննադատական դիրքին վրայ հիմնուեցաւ, Միջերկրական զրկելու համար ներքին նաւատորմը: Եւ կ՚եզրակացնէ թէ մինչ Անգլիա այն առեն իր զրահաւորները օգտագործեց, Իտալիա այժմ կը գոհանայ իր կապերը խզելով բրիտանական մամուլին հետ: «Փօփոլօ տի Ռօմա» երկու երկիրներուն յարաբերութեանց լարումը կը վերագրէ աշխարհագրական եւ պատմական պատճառներու: «Իտալիա կը գտնուի Անգլիոյ կայսերական ճամբաներուն վրայ. արդ, այսպիսի աշխարհագրութիւն մը հաճելի չէ անգլիական ճաշակին: Միւս պատճառները պատմական են. որովհետեւ Անգլիա Եթովպական տաղնապին առեն իր պատ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՍԻՐՈՒՄ ԵՄ ՄԻ ԿՆՈՋ» ...

Տասնըհինգ տարի առաջ, հայ վարդապետ մը, որ կոչուած էր Լոնտոնի եկեղեցին վարելու, նախընտրեց սիրտ մը վառել, եւ գրեց Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին.— «Սիրում եմ մի կնոջ»:

Կաթողիկոսին ձեռ՞քն էր մարել կրակը: Եւ վարդապետը առտու մը մէկդի նետելով փիլոնն ու վեղարը, կնոջ բռնեց ալ կապել տուաւ եւ չունեց:

Չեմ գիտեր թէ անկէ ի վեր ուրիշ սիրտեր կամ ընտանեկան բոյներ ալ վառեցա՞ն, հայ վարդապետներու կամ եպիսկոպոսներու միջոցաւ:

Բայց, կրնամ հաստատել որ հայ վարդապետին երգը — «Սիրում եմ մի կնոջ», ալիք - ալիք տարածուելով, բարձրանալով հասաւ մինչեւ արքունիքները:

Ահա երեք դէպքեր իրարու ետեւէ, ընդամէնը վեց ամսուան ընթացքին:

Առաջինը,— ո՞վ չի գիտեր—Ն. Վեհափառութիւն Էտուըրտ Ը., թագաւոր Մեծն Բրիտանիոյ եւ կայսր Հնդկաստանի:

Դեռ նոր գահ բարձրացած էր, եւ առաջին գործն եղաւ երկար պտոյտ մը կատարել Ադրիականի ափերուն վրայ, նեղքել Միջերկրականը ու Վոսփորը, անցնիլ Պալքան, կանգ առնել Վիէննա:

Ո՞վ կը համարձակէր ուրիշ զաղտնիք փնտռել այս արքայական պտոյտին մէջ:

Եւ սակայն չար բերաններ բացուեր էին արդէն, հեռաւոր Ամերիկայէն:

Իսկ առտու մը թագաւոր - կայսրը իրեն մէջտեղ հանեց ամէն բան,— «Սիրում եմ մի կնոջ»:

Այլ եւս ոչ գահ կ՚երեւար աչքին, ոչ կայսրութիւն, ոչ ալ աշխարհի մը գեղեցկութիւն ու շքեղութիւն:

Իրազեկներ շատ ալ յանցաւոր չեն գտներ զինք:

Այն ատեն թերթերը գրեցին, իր բերնով.

— Հազար անգամ բնի այս ապուշներուն որ ոսկի վանդակի մէջ չդնեն զիս ...

Միւս երկու դէպքերը դեռ թարմ են, ապրիլ - մայիսի պատմութիւն:

Մէկը՝ Ռումանիոյ թագաւորին եղբայրն է, իշխան Նիքոլա, որ սիրահարած ըլլալով ոչ - իշխանազուն կնոջ մը, որոշեց ամուսնանալ անոր հետ: Իբրեւ հետեւանք, զրկուեցաւ իր բոլոր առանձնաշնորհներէն, մինչեւ անգամ Ռումանիա բնակելու իրաւունքէն, դառնալով սովորական մահկանացու, ինչպէս դուն եւ ես:

Միւսը՝ Շուէտի ծերունի թագաւորին եղբօրորդին է, որ նոյնպէս ըմբոստացաւ արքունիքի օրէնքներուն դէմ, բռնկած՝ միեւնոյն կրակով — «Սիրում եմ մի կնոջ»: Իսկապէս արքենի տիպար մը, նոր ամուսնացուած:

Սէրը կոյր է, բաց են հին մարդիկ: Ճի՞շդ է:

Ես կը կարծեմ թէ աւելի ճիշդ է միւս առածը,— Շատ աւելի դիւրին է երկիր մը կառավարել, քան կին մը:

Վկայ՝ երեք «դասալիք» իշխանները, որոնք պատերազմ ալ տեսած են, սակայն այս անգամ նախընտրեցին պատուաւոր նահանջը, որովհետեւ ճակատը ... աչք էր եւ սէր: Աւելի հզօր, քան մահը:

ՎԱՀԷ

Ի՞ՆՉ Կ՚ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Թուխաչեւսկիի պաշտօնանկութիւնը եւ ուրիշ դէպքեր

«Թան»ի թղթակիցը կը գրէ Մոսկուայէն.—

Որ եւ է պաշտօնական լուսաբանութիւն չէ հրատարակուած տակաւին մարաջախտ Թուխաչեւսկիի չնորհանկութեան պատճառներու մասին: Պէտք է նըկատել որ այսպիսի որոշումները կը տրուին Քաղաքական Բիւրոյի գաղտնի ժողովին մէջ եւ միայն մամուլին միջոցաւ է որ ոչ միայն ժողովուրդը, այլ եւ պաշտօնական շրջանակները տեղեկութիւն կը ստանան: Ուստի, ընդհանրապէս քանի մը օր կ՚անցնի, մինչեւ որ կարելի ըլլայ գիտնալ տրուած որոշման պատճառները:

Տարակոյս չկայ թէ այս չնորհանկութիւնը կապ ունի անցեալ յունուարի դատավարութեան հետ եւ թէ իր թիկնապահին արարքները փութացուցին Թուխաչեւսկիի անկումը եւ փոխադրութիւնը դէպի յետին կարգի հրամանատարութիւն մը, ինչ որ աքսորի ձեւ մըն է: Սակայն պէտք է խոստովանիլ թէ իրեն վերագրուած քաղաքական փառասիրութիւններն ալ կապ ունին իր չնորհանկութեան հետ: Այս առթիւ կ՚արժէ կարդալ մեր պաշտօնակից եւ բարեկամ Փիէռ Ֆէրվաքի գիրքը: Ըլլալով Թուխաչեւսկիի գերութեան ընկերը մեծ պատերազմին առեն, ան հաւաքած է ապագայ մարաջախտին խօսքերը: Այն ատեն Թուխաչեւսկի դեր - տեղակալ մըն էր, եւ հիացում ունէր միայն պատմութեան մեծ դէմքերուն համար,— Մեծն Պետրոս, Կատարինէ Բ., Նափոլէոն: Կ՚արհամարհէր սարուկներու բարոյականը, հրեայ եւ քրիստոնեայ ընկերվարականները: Թուխաչեւսկի եղած է միշտ ռուս ազգայնական մը, եւ իր գործելու անհամբերութիւնը, իր փառքի տենչը ակներեւ էին: Հաւանական է որ, ինչքան ալ փայլուն ըլլար իր երէկուան դիրքը, գոհացում չէր տար իր անյագ փառասիրութեան եւ բարձր շրջանակներու մէջ կը զգային այս պարագան: Կասկած էին թէ Նափոլէոնեան խոշոր ծրագիրներ կ՚որոճայ եւ ուզեցին հեռացնել իր հաւանական փորձութիւնները: Մնաց որ, ինք մեկուսացած էր կարմիր բանակի մեծ վարիչներուն միջեւ, որովհետեւ Եգորով, թէեւ նախկին ցարական սպայ մը, շատ խոնարհ ծագում ունի եւ միւս մարաջախտներն ալ ժողովուրդէն սերած են: Թուխաչեւսկի ազնուական ըլլալով, միշտ կասկածելի կը թուէր ճշմարիտ բոլշեւիկներուն եւ նախանձոտներ պակաս չէին իր շուրջը: Խորտակուած՝ ապակիի մը պէս, ինք ոչ Պոնափարթ մը պիտի ըլլայ, ոչ իսկ Պուլանժէ: Անշուշտ ոչ առաջինին հանճարը ունի, ոչ ալ այն հրապոյրը զոր երկրորդը պահ մը կրցաւ գործել բազմութեանց վրայ: Երկար ատեն ծանօթ էր իբրեւ համակիր Գերմանիոյ եւ երբ երկու երկիրները գործակցութեան քաղաքականութիւն մը կը վարէին Ռափալլոյի դաշնագրով, բազմաթիւ չփումներ ունեցած է գերմանական բանակին հետ: Միւս կողմէ, Փըրանքեւխորհրդային մերձեցման գործին մէջ, իր ընթացքը աւելի շատ հնազանդութիւն էր քան խանդավառութիւն:

** Պաշտօնապէս կը հաստատուի թէ «զինուորական սովետներ» պիտի հաստատուին իւրաքանչիւր զինուորական շրջանի մէջ: Միւս կողմէ, լիազօրներ պիտի նշանակուին բոլոր զօրամասերուն եւ կարմիր բանակին հետ կապուած հաստատութեանց մէջ: Որ եւ է լուսաբանութիւն չի տրուիր ծրագրուած սովետներու եւ լիազօրներու պաշտօնի մասին: Բայց կ՚ենթադրուի թէ քաղաքական պիտի ըլլայ, պայքարելու համար Թրոցքիական վտանգին դէմ: Բայց այս հսկողութիւնը պիտի չկատարուի ներքին գործավարութեան կամ Ձեկային կողմէ, այլ ուղղակի կախում պիտի ունենայ բանակին վերին հրամանատարութենէն:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

«ԱՍԻԱԿԱՆ ՈՒԽՏԸ»

Մեր վերջին յօդուածին մէջ արագ մատնանշում մը ըրինք՝ Իրան - Աֆղանիստան - Թուրքիա - Իրաք քաղաքական շրջանակի մասին։ Ցաճախ կը գրուի արդէն «ասիական ուխտ»ի շուրջ, կ'արժէ լայնօրէն անդրադառնալ անոր ։

Այդ ուխտի գոյքը անհիմն չէ ։ Ստոյգ է որ մօտերս պիտի ստորագրուի դիւանագիտական փաստաթուղթ մը՝ չորս իսլամ պետութիւններու միջեւ։ Փաստաթուղթ մը, զոր առաջադրած է Էնկիւրին եւ զոր պիտի հովանաւորէ Աթաթիւրքը ։

Պարզենք այդ առաջադրութեան ու այդ հովանաւորումին ներքին ծալքերը ։

Քեմալ, յաղթելէ վերջ յունական բանակին, գնաց տիրացաւ Պոլսոյ։ Տապալեց ոչ միայն սուլթանն ու իր կառավարութիւնը, այլեւ ջնջեց խալիֆայութիւնը, հաստատեց հանրապետական վարչաձեւ, հալածեց կրօնականները եւ երկիրն ու պետութիւնը ձերբազատեց կրօնական ազդեցութենէն ։

Այն ատեն, ոչ միայն դուրսէն դիտողներ եւ ընդդիմադիրներ, այլեւ իրեն ստորադաս գործակիցներ սխալ գտան իր այդ քայլը, այն առարկութեամբ թէ, Քեմալ, ջնջելով խալիֆայութիւնը եւ ժխտելով կրօնի դերակայութիւնը, Թուրքիան կը զրկէ առնուազն 50 միլիոն իսլամական զանգուածին համակրանքէն, զայն դարձնելով, ընդհակառակն, անոնց սառնութեան ու զայրոյթին առարկան ։

Այդ կարծիքէն էին գրեթէ բոլորը։

Եւ սակայն, քամալական Թուրքիան անտեսեց այդ կարծիքը։ Ան չվարանեցաւ հալածել կրօնական տարրը։ Արհամարհեց իրեն վերագրուած «անհաւատութիւնը»։ Եւ, դէպքերու աննախատեսելի դասաւորումով մը, յաջողեցաւ, գրեթէ տասնամեակի մը ընթացքին, աւելի լաւ քան Օսմանեան կայսրութիւնը, իր միջնորդութեան ենթարկել շրջակայ իսլամ պետութիւնները։ Իր յեղափոխական ու բացարձակ անկախութեան թափը ստեղծեց հոսանք մը, զոր երբեք չէր կրցած հաստատել Սուլթաններու վարչաձեւը ։

Իրականին մէջ, խալիֆայութիւնը որ եւ է առաւելութիւն բերած չէր Թուրքիոյ։ Արաբական աշխարհը դէմ էր Օսմ. կայսրութեան։ Իրանը՝ նմանապէս։ Իսկ իսլամութիւնը, բաժնուած ըլլալով Սիւննիներու եւ Շիիներու, խալիֆան փաստօրէն քաղաքական տեսակէտով այնքան ազդեցութիւն ու դեր ունէր, որքան պապը՝ քրիստոնեայ աշխարհին մէջ ։

Ուրեմն, իսլամութիւնը խալիֆային մէջ երբեք տեսած չէր միակ պետը։

Քեմալ իր ստեղծած հոսանքով, քաղաքական աւելի մեծ կշիռ ձեռք ձգեց։

Մէկ կողմէ հարուածելով կրօնաւորները, անջատելով կրօնքը պետութենէն, փակելով կրօնական կարգ մը հաստատութիւններ, ան միաժամանակ իսլամական աշխարհին մէջ ամէն տեսակ քարոզութիւններով ստեղծեց այն համոզումը թէ այդ հալածանքներն ու մաքրագործումները ոչ միայն չեն վնասեր կրօնքին, այլ, ընդհակառակն, կը ձգտին անոր արժէքը բարձրացնել, որովհետեւ հալածուած այդ տարրերը նսեմացուցած էին զայն ու ենթարկած իրենց անձնական նախասիրութիւններուն ։

Աւելին,— այդ շարժումին հետեւեցաւ երկրորդ իսլամ պետութիւն մը՝ Իրանը, ղեկավարութեամբ իր վերանորոգիչ Շահին։ Իրանի այդ շարժումը լաւագոյն առիթն էր երկու երկիրներու ղեկավարութեանց միջեւ ստեղծելու սերտ կապ մը։

Ղեկավարներու այդ կապին յաջորդեց համակցութիւն մը Իրանի ու Թուրքիոյ միջեւ, որ երկարեցաւ նոյնիսկ մինչեւ սահմանագծի փոփոխումին ։

Մինչ այդ, արդէն Էնկիւրի ընդունեց այցելութիւնները իսլամ վեհապետներու ։

Անոնցմէ առաջինը եղաւ Աֆղանիստանի Ամանուլլահ խանը։ Յետոյ Իրաքինը ու Ռիզա Շահ Փէհլէվին ։ Մասնաւորապէս Ֆէյսալի այցելութիւնը ուշագրաւ եղաւ, որովհետեւ ան Էնկիւրի գնաց շատ մը իշխաններով, ողջունելու համար Քեմալ Աթաթիւրքը, որ, չեշտենք, իսլամ աշխարհի աչքին եթէ կրօնական պետը չէր, պետն ու ղեկավարն էր, սակայն, այն միակ իսլամ պետութեան, որ յաղթած էր քրիստոնեայ աշխարհին ։

Էնկիւրի, որ վարպետ է այսպիսի տրամադրութիւններ ստեղծելու եւ օգտագործելու մէջ, դիտցաւ իր առանցքին շուրջ համախմբել շրջակայ իսլամ երկիրները։ Զմոռնանք, որ Աֆղանիստանը արդէն իսկ ենթակայ էր իրեն ու Թուրքերն էին որ սկսան վերակազմել անոր բանակը։ Անկէ վերջ, քանի յառաջացան Թուրքիոյ քաղաքական յարաբերութիւնները մեծ պետութեանց հետ, շատ բնականօրէն այնքան զօրացան Էնկիւրիի հըմայքն ու ազդեցութիւնը իսլամ երկիրներուն վրայ։ Մասնաւորապէս Մոնթրէօն, ուր Անգլիան գրեթէ իր կողքին էր կեցած, իրեն աւելի մօտեցուց նաեւ Իրաքը։ Կասկած չկայ, որ, արտաքին այցելութեանց յարաբերութենէն անջատ, Էնկիւրի ամէն իսլամ երկրի մէջ ստեղծեց կամ գտաւ իրեն մերձ քաղաքական շրջանակ մը, զօրացուց զայն, եւ այդ երկիրներու ներքին խորհրդատու դիրքը ապահովեց իրեն։ Նոյնիսկ, ատեն ատեն ան իրաւարարը եղաւ միւսներուն միջեւ, երբ անոնք տարակարծութիւններ ու վէճեր ունեցան։ Այդ ձեւով էր որ Իրաքի ու Իրանի միջեւ կարգադրուեցաւ վէճը որ ստեղծուած էր Շաթ էլ-Արապի մասին։

Այս բոլորին բնական հետեւանքը պիտի ըլլար անշուշտ, ուխտ մը, որ, ինչպէս կ'ըսէինք մեր յօդուածի սկզբնաւորութեան, ի լինելութեան է։

Այդ ուխտի նախապատրաստութեան կը ծառայեն այն բոլոր այցելութիւնները որոնք աւելի յաճախակի դարձան վերջերս ։

Պերնի Թրքական նախորդ դեսպանը, Ճէմալ Հիւսնի, գլուխն անցած մեծամիտ պատուիրակութեան մը, այցելեց Պաղտատ, ուր իրեն եղաւ մեծ ընդունելութիւն մը։ Իսկ դեռ անցեալ օր Էնկիւրի եկաւ Իրաքի արտաքին նախարարը՝ Նաճի Էլասիլ, որ անծանօթ մը չէ Թուրքիոյ՝ իր կեանքին մաս մը յատկացուցած ըլլալով այդ երկրին։ Թուրքերէն «Թան», խօսելով այս վերջին այցելութեան մասին, կ'ըսէր թէ «Իրաքի սահմանը մեզի համար անջատ գիծ մը չէ. այլ դուռ մը՝ որ շատ բարեկամ հարեւանի մը տունը կը տանի։ Այդ դրան մեր կողմի Թուրք պահակները իրենց երկիրը չեն պահպաներ։ Որովհետեւ, մեր ու անոնց միջեւ գոյութիւն ունեցող վստահութիւնը զայն անհրաժեշտ չի դարձներ»։

Ծանօթ է որ Ռիւշտիւ Արաս մօտերս պիտի այցելէ Պաղտատ ու Թէհրան ։

Ուրեմն, Էնկիւրի կը ջանայ ստեղծել ուժ մը, Ասիոյ մէջ, որուն տիրակալութիւնը կը տարածուի ընդարձակ հողամասերու վրայ, կ'երկարի Կասպից ծովէն մինչեւ Պաղտատ եւ Վոսփորէն մինչեւ Ուրալ։ Իր այս ճիգին մէջ անիկա կը վերահաստատէ այն ազդեցութիւնը, զոր կորսնցուցած էր հանրապետութեան հռչակումին ու խալիֆայութեան տապալումի տարիներուն։ Կասկած չկայ, որ քաղաքական - պետական այս կապը աւելի մեծ, ազդեցիկ ու նախընտրելի է, քան կրօնականը։ Իսկ Էնկիւրին աւելի առաւ է զայն օգտագործելու, քան Պոլիսն էր՝ ատենին։ Անկէ զատ, Էնկիւրի մեծ դժուարութիւններ չունի այդ ուխտը յաջողցնելուն մէջ, եթէ այդ երկիրները առաջնորդուին իրենք իրենցմով։ Որովհետեւ, Թուրքիա ոչ Իրաքի, ոչ Իրանի եւ ոչ ալ Աֆղանիստանի հետ ունի առկախ մնացած խնդիրներ, սահմանային վէճեր եւ շահերու հակադրութիւններ ։

Եւ սակայն, ծրագրուած ուխտով ստեղծուելիք այն հողային ընդարձակութիւնը, զոր մատնանշեցինք վերը, ինքնին կը հպի այլ սահմաններու, շահերու եւ քաղաքականութեանց, մանաւանդ Ասիոյ այդ մասին մէջ, ուր մեծ եւ ուժեղ հոսանքներ կը բախին իրարու ։

Էնկիւրիի համար բաւական դժուար է, անշուշտ, այդ հակադիր հոսանքներուն միջեւ իրեն ենթակայ խմբաւորում մը ստեղծել, եթէ խնդրոյ առարկայ պետութիւնները անկարող են ձերբազատուելու շահագրգռեալ մեծերու ազդեցութիւններէն ։

Ծանօթ է, սակայն, որ Իրանը գրեթէ թօթափած է անգլիական այն ազդեցութիւնը, որ երբեմն տիրական տեղ ունէր Թէհրանի մէջ։ Ան թօթափած է, հաւասարապէս, ռուսական յաւակնութիւնները։ Մոսկուա, իր քարոզութիւններով ու հեղինակութիւններով, նոյնը չմնաց նաեւ աւելի վար՝ Աֆղանիստանի ու Պելուճիստանի մէջ։ Կը մնայ Իրաքը, որուն հողատէրը Անգլիան է, բայց ունի իր որոշ անկախութիւնը։ Իսկ անգլեւթուրք մերձեցումը փաստ է արդէն։

Դատելով «Փրավտա»ի ու «Իզվեստիա»ի արտայայտութիւններէն, որոնք Մոսկուայի դժգոհանքէն կը խօսէին՝ Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան փոփոխումի մասին, հարկ կ'ըլլար եզրակացնել թէ Քրէմլը շատ հաճոյ աչքով չի դիտեր Թուրքիոյ նաեւ այն ձեռնարկը, որ ասիական ուխտի մը կը ձգտի եւ որ, կ'ենթադրուի, տեղի կ'ունենայ առանց Մոսկուայի հաւանութեանը ։

Անկախ այս բոլորէն, ու նաեւ այն արդիւնքէն, զոր պիտի ունենան Թուրքիոյ եւ միւս երկիրներու միջեւ կատարուած բանակցութիւնները, այդ ուխտը մեզ կը շահագրգռէ այն տեսակէտէն թէ ինչ անդրադարձում կրնայ ունենալ Կովկասի իսլամ տարրին վրայ, որ երբեք անտեսուած չէ Էնկիւրիի կողմէ, եւ որ, իր կարգին, ունի քաղաքական նպատակներ, հակումներ կամ ընդդիմութիւններ ։

Էնկիւրի, այդպիսի ուխտ մը կնքումէն վերջ, երբ աւելի կը սերտանան իր կապերը, պիտի ջանայ անշուշտ այդ երկիրները օգտագործել իր արտաքին քաղաքականութեան ճակատին վրայ, ինչպէս նաեւ կովկասեան մարզին մէջ, որու մասին երբեք դադրած չէ ծրագիրներ որոճալէ ...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՇԻՆԱՐԱՐԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐՆ ԱԼ ՋՈՒՐՆ ԻՆԿԱՆ...

Խորհրդայնացման առաջին օրերէն իսկ սկսեց շինարարութեան քարոզութիւնը եւ Երեւանեան «պլան»ները եւ ծրագիրները կարծես թէ գալիս էին փոխարինելու հայկական ազգային ձգտումները։ Վերաշինութեան շնորհալից աւետիսը նկատւում էր միակ դեղատոմսը հայկական դժբախտութիւնների համար։ Այս հետեւողական քարոզը այնպիսի չափերի հասաւ, որ նրան ենթարկեցին ոչ միայն «կոմերիտականները», այլ եւ թէ երկրում եւ թէ դուրսը գտնւող շատ «ազգային գործիչներ» սկսած տխրօրէն դասաւոր գրականագէտներից մինչեւ բարձրաստիճան հոգեւորականները ։ Քարոզչութեան շրջանը այնքան երկար էր, որ նոյնիսկ շատերը այն տարրերից, որոնք անցուդարձը եւ համայնավար աչքակապութիւնը լաւ էին ճանաչում, կարծես թէ հակամէտ էին այդ թոհ ու բոհի մէջ տեսնել մէկ մասը հայկական ազգային ձգտումների։ Խանջեանի սպանութիւնը եւ խորհրդային նոր սահմանադրութիւնը կարկտահար արին «Հայաստան»աւէրներին, որոնք ուզում էին հաւատալ, որ նոր ձեւով, բայց Հայաստանն է ստեղծւում ։

Շինարարական պատրանքները ամէն տեղ դեռ եւս մնում են, այդ պատրանքներին կոչուած է վերջ տալու «Խ. Հ.» թերթի ապրիլ 17ի համարում հայկական Խ. Ս. Հ. Կենտրոնական գործադիր կոմիտէի եւ Ժողովրդական կոմիսարների խորհրդի որոշումը 1937 թուականի ժողովրդատնտեսական պլանի մասին»։ Այդ ծրագրի ուշադիր ընթերցումը եւ քննութիւնը ամէնէն կողմնակալ «Հայաստանաւէրին» պիտի համոզի, որ շինարարական շատ հաճելի մշուշը չքացել է եւ լեռը մուկ է ծնել։

Այդ պետական ծրագրի մէջ հեռաւոր ակնարկներ չկան իսկ մինչ այժմեան Խ. Հայաստանի շինարարական ծրագիրների մասին։ Տանք մօտաւոր ցանկը այդ ձեռնարկների, որոնց մասին են գրել բոլոր խորհրդային եւ ոչ խորհրդային թերթերը եւ որոնք եղել են բոլոր հայ համայնավարների բերանին ամէն առթիւ ։—

Ջուրն են ընկել Երեւան - Աղստաֆա երկաթուղին ամբողջութեամբ, նաեւ նրա յետոյ փոքրացած Երեւան - Սեւան (Ելենովկա) գիծը, նաեւ աւելի փոքր Երեւան - Ախտա ծրագիրը, կապուած՝ Զանգի - Սեւանի շինարարութեան, վերջապէս Լենինական - Երեւան երկրորդ գծի կառուցումը, Երեւանի կենտրոնական երկաթուղային արհեստանոցները, բոլոր խճուղային ծրագիրը Լեռնահայաստանի վրայով։

Խօսք չկայ Սեւան - Զանգու ելեկտրակայանների խմբակից Սոլակի եւ Կիւմիւշի մեծ կայանների շինարարութեան ձեռնարկման ։

Սեւան - Զանգու ծրագրից մնում է Քանաքեռհէսը, որ իր 88,000 գործող կարողութեամբ պիտի վերջացած լինէր, բայց այդ էլ կրճատել է եւ հասցւելու է 65 հազար գործող կարողութեան։ Զքացել են փոքր եւ մեծ Սարդարապատների ջրաշինարարական ծրագիրները, նաեւ զանազան շրջանների համեմատաբար փոքր ջրանցքների ծրագիրները։

Ջրերի շինարարական ծրագրից մընացել է միայն մի մասը, Վեդիի եւ Ղամարլուի ճահիճների չորացման ծրագրով։

Ջուրն են ընկել Ղարաքիլիսայի (Կիրովականի) ցեմենտի գործարանի, պարարտանիւթերի արտադրութիւնը, Համամլուի ապակու գործարանի ծրագիրը, Լոռի - Փամբակի շրջանի արճիճի հանքերի վերանորոգումը եւ շահագործում, Իջեւանի վիմագրական քարի գործարանը, Ալմազանի արօտատեղերի կանոնաւորը, Մէյդանի արօտատեղիի ծրագրեալ օգտագործումը եւ քուլորական օգտագործումից հանքը, Նոր - Բայազետի օսլայի գործարանի խնդիրը, ինչպէս նաեւ շաքարի գործարանի ծրագիրը ։

Զքացել են Արթիկ - Տուֆից պատրաստի առարկաների արտադրութեան կազմակերպումը, Էյլարի Պեմզայի շահագործման խնդիրը, Փիրդաուդանի մոլիբդէնի հանքերի շահագործումը ։

Վերջ է տրւել ամարանոցային ամբողջ շինարարութեանը։ Արզնին կիսատ է թողնւում, Դիլիջանի բուժավայրը այնպէս, ջուրն են ընկել Տաք Ջրերի (Իսսի - Սու) Սեւանի եւ Գիւնէյի օգտագործման նշանակալից նախաձեռնութիւնները ։ Ժողովրդական Տան (Թատրոնի) շինութիւնը կրկնայի քայլերով պիտի առաջ գնայ եւայլն եւայլն ։

Այսպիսով այն բոլոր քաղաքական արհեստական ծրագիրները, որոնք Հայաստանի տնտեսութեան ճարտարարուեստացման եւ գիւղատնտեսական զարգացման վրայ էին հիմնւում, ձգտելով համոզել թէ ներկայ Հայաստանը կարող է իր մէջ պարփակել հայութիւնը՝ ինքն իրեն ընկնում են։ Հայութեան բոլոր հատուածները եւ հոսանքները վերադառնում են այն կէտին, որ հայկական դատը կարող է լուծւել միայն միացեալ Հայաստանով։ Այս վիճակը պարզացնում է կացութիւնը եւ հէնց որ այս գիտակցութիւնը ընդհանրանայ, հնարաւոր պիտի լինի հայութիւնը համախմբել իր բնական գաղափարների շուրջ ։

Ն. ԲԱԴԱԼԵԱՆ

ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻԿՆԵՐԸ

«Նոր Օր» կը գրէ.—

Նորակազմ հայ նախկին պատերազմիկներու միութեան կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ պատերազմական նախարարութեան, որպէսզի զինւորման խնդիրներուն մէջ դիւրութիւններ շնորհուին։ Գրաւոր խնդրագիր մըն ալ յանձնուած է։

Կ'իմանանք թէ պատերազմ. նախարարութիւնը արդէն յանձնարարած է պատկան նախարարութիւններուն, որպէսզի հելլէն բանակին մէջ ծառայող նախկին հայ պատերազմիկներուն դիւրութիւններ տրուին։

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Իբրեւ փոքր «թափում» մը քերականական բարդութիւններու տաղտուկէն, որ, դժբախտաբար, անխուսափելի է վարժապետական կոչուած ուսուցչամոլութենէն (pédanterie), այսօր, քու բարեհաճ հաւանութեամբ, մեր դասարանին կ'ընծայեմ փոքրիկ ու թեթեւ նմոյշ մը մեր հին գրական լեզուին գանձարանէն, եւ կը խորհիմ, թէ առիլ մենք ալ, մեր կարգին, գործադրած կ'ըլլանք ընկերային նոր բարեփոխութիւններու համարժէք դադար մը, ուր մեր աշակերտները կամ, աւելի, ուսանողները, պէտք պիտի ըլլան, իրենց ուզած ձեւով, կացութիւնքով, ունկնդրելու, առանց պարտականութեան բռնադատութեան։ Օն ուրեմն։

Շամիրամ, տխրակիր դէմքով, Արայի անհաշտ մերժումին վրայ, Հայաստան արշաւած էր եւ գրաւելով անոր լաւագոյն մասերը, ու դիտելով նաեւ գեղի ու ճոխաճեմ կայքը մեր փառաւոր հայրենիքին, տեսաւ որ իրեն համար կ'արժէ հաստատել քաղաք մը շինել հոն, ուր Մասիսի հեռաւոր ստուերներուն ներքեւ պիտի կրնար Ասորեստանի տխրավարակ, ճեղկարարոյ շրջակայքէն պրծելով՝ գալ անցընել ամառնային եղանակը, ու, այս կերպով, Արայի հուժկու յիշատակին զայրոյթը ու մնացորդ կաթոտութիւնը փարատելու առիթ ունենալ։ Եւ կը սկսի ապագայ Շամիրամակերտին կամ Վանին վայրը խուզարկել, իր հետաքննութիւնը տարածելով ընդարձակ սահմանի վրայ ։

Բայց ինչո՞ւ մենք բացատրենք, Խորենացին լաւ թողլով։ Ոսկեդարու այդ չքնաղ հանճարը, ամէնէն լուսաւոր քաղաքակիրթ դարերու վայելուչ ու մըգորդ լեզուով, ահա կը պատմէ այդ պարագան զոր վերը չօշափեցինք միայն եւ հիմա անոր հաղորդ կ'ընենք մեր հետեւորդները, առաջնորդութեամբ սքանչելի Արազին.—

Եւ անցեալ ըստ բազումս ի տեղեաց, գայ հասանէ յարեւելից կողմանէ յեզր ծովակին աղւոյ, եւ տեսեալ առ եզերբ ծովուն երկայնաձեւ բլուր մի, որոյ նիստ երկայնութեանն ի մուտս կոյս արեգականն. սակաւ ինչ առ ի կողեալ ի հիւսիսոյ, իսկ ի միջօրէ կողմանէ՝ դէպ ուղիղ առ երկին հայելով, քարանձաւ կանգուն անձեղ. եւ ի սմանէ՝ զհարաւով բացագոյն հովիտ իմն դաշտաձեւ երկայնաձիգ յարեւելից կողմանէ լերինն՝ իջանելով յեզր ծովուն, ընդարձակ եւ գեղեցիկ ձորաձեւ, որոց ընդմէջն հոսանէր ջուրց բարեհամաց՝ ի լեռնէն իջանելով, ի ձորձորոց եւ ի հովտաց ծորեալք, եւ ի հիմանց փեղկից լերանց միաւորեալք՝ ի ծաւալումն գետոց պերճանանայինն, եւ չէին ոչ սակաւ ի հովտաձեւ ձորակին՝ յաջմէ եւ յահեկէ ջուրցն յօրինեալք. եւ յարեւելից կողմանէ հանդէպ բլրոյն՝ լեառն մի փոքրագոյն ։

Այսօր կը բաւէ այսքան գործը այրասիրտ ու կաթոտ Շամիրամին։ Ուշադրութեամբ կարդալով եւ միջտ չունինչ առնելով ու ճառօրէն չէշտ տալով մեր ընթերցումին, մեր մէջէն ամէնէն յետինը անգամ պիտի կրնայ ըմբռնել լեզուին գեղեցկութիւնը, բայց ոչ միայն այս, այլեւ մեր այսօրուան լեզուին եւ տասնըվեց դար կանխող լեզուին նոյնութեան հրաշքը։ Զէ՞։ Դուք ըսէք ուրեմն հակառակը։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԱՉՔՈՎ

Դարձեալ մի քանի ամիս, եւս մէկ տարի եւ նա այստեղ արդէն գոյութիւն կ'ունենայ։

Երեւանի թատրոնի շէնքը շատ վատն է, բայց լաւ շէնք նրա համար արդէն գոյութիւն ունի, քանի որ Ժողովրդական Տունը, որը կառուցւում է Երեւանում, համաշխարհային լաւագոյն թատերական շէնքերից մէկն է։ Նա դեռ չկայ, բայց նա արդէն գոյութիւն ունի — եւ այսպիսին է մեր ամբողջ իրականութիւնը։ Այդ իրականութիւնը հարկաւոր է տեսնել հեռանկարի մէջ, տեսնել յեղափոխական զարգացումը չափազանց արագօրէն իրականութիւն է դարձնում ամենահամարձակ նախաձեռնութիւնները

Մենք Իսահակեանին կը ցանկանայինք եւս մէկ բան - օրինակ վերցնել մի մեծ գրողից, մի մեծ մարդուց — Ռոմէն Ռոլանից, որ անցել է հին աշխարհի կուլտուրայի միջով, մի մարդուց, որ այժմ տարիքով ծեր է եւ փիլիսոփայէս հիւանդ, բայց որ կարողացաւ քայքայուած հին աշխարհի կեղտը համեմատել նոր աշխարհի հրեղէն լոյսի հետ, արեգակնային հըրէ սիրտի հետ։ Նա ամբողջ սրտով, եւ գեղարուեստական, եւ հրապարակախօսական խօսքով սկսեց ծառայել այդ նոր, ծագող արեգակին եւ սոցիալիստական մարդուն,— այդ բանը մենք կը ցանկանայինք նաեւ ընկեր Իսահակեանին, Խորհ. Հայաստանում կատարելիք նրա գործունէութեան մէջ։

Ընկերներ, երբ ժողովրդական արմատները պահպանուած են, երբ կարւած չէ կապը ժողովրդի հետ, — միշտ կարելի է ուղղել սխալները եւ օգնել մոլորուածին՝ վերադառնալու ճշմարիտ ուղի ։

Պէտք է ասել նաեւ այլ բան,— նա, ով կոնֆլիկտի մէջ է մտնում ժողովրդի հետ, ով գնում է նրա թշնամիների բանակը — նա կանգնում է վըտանգաւոր ուղու վրայ։ Եւ ահա այդպիսի վտանգաւոր ուղու վրայ է գտնւում այժմ — այդ մասին պէտք է ասել ամբողջ ձայնով — Չարենցը ։

Ես ցանկանում եմ յիշեցնել նրա՝ որպէս գրողի՝ էվոլիւցիայի մասին ։ Չարենցը, որպէս պօէտ, իր ստեղծագործութիւնն սկսեց յուսահատութեան երգերից։ Նրա առաջին երգերը լի են խաւարով։ Նա կապուած չէր յեղափոխական շարժման հետ, դրութիւնը Հայաստանում ծանր էր եւ նա ելք չէր տեսնում։ Նրա առաջին երկերի մէջ յուսահատութեան նօտաներ, մահուան թախիծի նօտաներ են հնչում։ Երբ սկսուեց իմպերիալիստական պատերազմը, նա ընկաւ նացիոնալիստների բանակը։

Բայց ի՞նչ տեսաւ Չարենցն այդ բանակում, իմպերիալիզմի բանակում, նացիոնալիզմի բանակում ։

Նա տեսաւ կոտորած, միմեանց անողոք ոչնչացում, սարսափներ։ Այդ սարսափն արտայայտուեց նրա «Դանթէական առասպել»ի մէջ, որտեղ ասուած է թէ ինչպէս կոտորածի ժամանակ կոյր մօր աչքերի առջեւ դաշնում են նրա երեխաները ... Չարենցը սարսափեց եւ հեռացաւ, նա գնաց յեղափոխութեան կողմը ... Նա լսեց յեղափոխութեան կանչը եւ անցաւ նրա կողմը,— եւ ոչ թէ միայն Չարենցի տաղանդն էր, այլ հէնց նրա՝ յեղափոխութեան կողմն անցնելն էր, որ ստեղծեց նրա ստեղծագործութեան յաջողութիւնը, փառք բերեց նրա համար։ Միայն տաղանդը, միայն ձիրքը — դեռ ոչինչ չեն կարող անել։ Տաղանդը, ձիրքը, կարելի է հողի մէջ էլ թաղել։ Միայն Չարենցի կապը յեղափոխութեան հետ հնարաւորութիւն տուեց նրան՝ ստեղծելու մի շարք հիանալի երկեր, որոնց մէջ նա երգում է յեղափոխութիւնը, ինչպէս օրինակ «Ամենապօէմ»ը, «Ամբոխները խելագարուած»ը, «Լէնին»ը եւն.։ Այն հանգամանքը որ նա հասկացաւ յեղափոխութեան ազատարար նշանակութիւնը, հնարաւորութիւն տուեց նրան ուղիղ աչքերով տեսնելու հայ ժողովրդի թշնամիներին, գեղարուեստօրէն մերկացնելու նրանց — «Երկիր Նայիրի»ի, «Խմբապետ Շաւարշը» ։ Սակայն բանաստեղծ Չարենցը դաւանելով յեղափոխութիւնը, նրա հետ ձուլուեց ոչ մինչեւ վերջ։ Նա ռադիկալ ինտելիգենտ էր, անցած յեղափոխութեան կողմը, եւ ոչ թէ մի մարդ, որ լիովին ձուլուել էր պրոլետարիատի շարքերի մէջ։

Նա յեղափոխութիւնը հասկանում է ոչ որպէս օրինաչափ մի պրոցէս, նախապատրաստուած մարդկութեան նախորդ պատմութեան ընթացքով, ինչպէս այն նկարագրել են Մարքսը, Էնգէլսը, Լէնինը, Ստալինը,— նա յեղափոխութիւնը նկարագրում էր որպէս արբեցում, որպէս կրակէ մրրիկ, որ այրում է հին աշխարհը։ Յեղափոխութեան ստեղծագործական ուժերին նա մօտենում էր որպէս ռադիկալ ինտելիգենտ։ Իսկ մեզ համար, բանուորներիս ու գիւղացիներիս համար, կոմկուսակցութեան համար, յեղափոխութիւնը չի կատարւում սոսկ թուական մեծութեամբ — յեղափոխութիւնը կատարում են մարդիկ, անձնաւորութիւնները, հիանալի անձնաւորութիւնները, որոնք արթնացել են դարաւոր քնից՝ դասակարգերի փոխյարաբերութեան բարդ հիւսուածքի պայմաններում։ Միանալով որպէս դասակարգային ու կուսակցական կոլեկտիւ, նրանք կատարում են յեղափոխութեան գործը ։ Իսկ Չարենցի համար յեղափոխութիւնը կատարում է դիմազուրկ մասան ։

Ի՞նչպէս էր Չարենցն այն ժամանակ վերաբերւում կուլտուրական ժառանգութեան։ Նա ամբողջապէս ժխտում է այն, ոչնչացնում է ամբողջ հինը, այդ թւում եւ այն, ինչ ստեղծել է ժողովուրդը, դեմոկրատական ժողովուրդը, եւ այն, ինչ ստեղծել են մեծ գրողները, որոնք այնպէս չըջահայեաց չէին, ինչպէս մենք, բայց մեզանից առաջ, խարխափելով, ժողովրդական գործ էին կատարում ։

Այդպիսի վերաբերմունքը դէպի կուլտուրական ժառանգութիւնը ոչ մի ընդհանուր բան չունի ոչ Լէնինի ուսմունքի հետ, ոչ իրերի էութեան ռէալիստական ըմբռնման հետ։ Դրա մէջ երեւում էր յեղափոխութեան կողմն անցած ռադիկալը եւ ոչ թէ պրոլետարական յեղափոխութեան արմատական մարդը։ Այդ ռադիկալիզմը երբեմն ընդունում էր ուղղակի անարխիզմի երանգ — յիշենք «Ռոմանս անսէր»ը ։

Վ. ԿԻՐՊՈՏԻՆ

(3)

Եկէք քիչ մը ընդլայնենք մեծիմաստ մեր Մովսէսին այս տիպաձեւ ճշտորոշ շարքը կենդանի հատուածներուն.—

«Շատ տեղերէ անցնելով, արեւելքէն եկաւ հասաւ աղի ծովակին (լիճին) եզերքը: Հոն տեսաւ երկայնաձեւ բլուր մը, որուն երկայնութիւնը դէպի արեւմուտք քիչ մը դառնալով էր հիւսիսէն: Իսկ հարաւէն շիտակ կը նայէր դէպի երկինք ցից անշեղ քարանձաւ մը. Եւ անկէց ալ քիչ մը անդին դաշտաձեւ (տափարակ) երկայնաձեւ (երկընկէկ) հովիտ մը, ընդարձակ, գեղեցիկ, ձորաձեւ, որ լերան արեւելեան կողմէն կ'իջնէր ծովուն եզերքը (Վանայ լիճին): Առոնց ամէնուն մէջտեղէն բարեհամ (անոյշ) ջուրերու հոսանքներ (վտակ, գետակ) կ'իջնէին լեռնէն, վար կը թափէին ձորձորներէն ու հովիտներէն, եւ ամէնը մէկ լեռներուն փեղկերուն հիմերէն դուրս գալով ու մէկտեղելով, ընդարձակ գետեր կը կազմէին: Այս հովտաձեւ ձորին մէջ շատ մը գիւղեր, շէն վայրեր, գետակներուն աջ ու ձախ կողմը: Իսկ հաճելի (ակնահաճոյ) բլուրին արեւելքէն ալ աւելի փոքր լեռ մըն»:

Բայց կարդալով ու պարզուկ թարգմաններով չի վերջանար մեր նպատակը: Նայինք փոքր ինչ խորը հատուածներուն, հազմախօսական յօրինուածքը պարբերութիւններուն, որոնց մէջ կը խօսի բնիկ մը Հայկեան բարբառը, անաղարտ ու անվթար պահելով իր վճիտ շունչը՝ ժամանակի այնքան մասս միջոցներուն մէջէն իսկ անցնելով: Այս իսկ է արդէն Հայկեան նկարագիրը, որ ամէնէն աւելի իր յաձախութիւնը կը պահէ գրականութեան մէջ. Եւ ուշադրութիւն ըրէք, տղաք: Կը բծես, իրենց շուրջը դրոշմող քաղաքական փոթորիկին հանդէպ անտարբեր, Ոսկեդարու մատենագիրները ինկած կամ իյնալու մօտ գահերն աւերակներուն վրայ հսկայ մնքը կը կանգնեն հայկական գրականութեան, իբրեւ խորունկ ու հաստահիմն ամրարատակ արտաքին աւարառութիւններուն եւ ասպատակութիւններուն ի հեճուկս: Ու երբ անդին Վարդանանք կ'իյնան, Հայ ժամը հերոսութիւնները կ'երգէ հին Հայ կիսատուածներուն, եւ Խորենացիին գրչին տակ Վահագնի երգը կը թրթռայ վերկենդանացած, եւ Մասիսի դեւերը պատրաստ կը սպասեն կալանաւոր ընելու համար Մեծ Նահապետին գերդաստանին ոսոխին թշնամիները: Ազգերու պատմութեան մէջ ճակատագիր մըն ալ այս:

Սիրելի Արամ, ահա վերլուծում մը մանր ու վարկպարազի. — Ծովակին աղոյ. պարզ ու գեղեցիկ նմոյշ մը գոյականին եւ ածականին հոլովակցութեան, ծովակ(ն) աղի (ուղղական), ծովակի(ն) աղւոյ (սեռական): Առ եզերբ, առ նախդրութեամբ գործիական հոլով, կը նշանակէ քովը, մօտը. առ նովաւ (անոր մօտը, քովը, անոր հետ բաղդատելով): Ի մուտս կոյս արեգական (դէպի արեւմտեան կողմը) ի՛նչ սիրուն եւ հիանալի (Պ. Զօպանեանի ոճով): Առ ի կողմն ·գառիվայր, զառիթափ: Բայց մի կարդաք, մի՛ ըսէք անցնիք, դիտեցէք կազմութիւնը, առ ի կողմն (արմատը կող): Ի միջօրէ կողմանէ. Հարաւէն (կէս օրը ամէն լեզուներու մէջ կը գործածուի նաեւ իբրեւ Հարաւ): Դէպ ուղիղ, ճիշդ այսօրուան պէս այս շատ հասարակաց բառը գործածուած ահա Ոսկեդարեան բարբառով: Զհարաւով, զ նախդիրը գործիականով կը նշանակէ շուրջը, առեններ. զմիջաւուրբ (կէս օրուան առենները). զերկնիւ (երկինքին շուրջ): Բացագոյն (քիչ մը անդին, աւելի հեռուն), երբ միայն ըսել ուզենք հեռու, պէտք է ըսենք — ի բաց, բայց աւելի հեռուն — բացագոյն: Կ'ըսենք — ի վեր, բայց աւելի վերը — վերագոյն, ինչպէս՝ որպէս ի վերագոյնդ ասացաք (ինչպէս որ քիչ մը առաջ — աւելի վերը — ըսինք: Որոց ընդ մէջն (որոնց մէջտեղուանքէն) à travers: Ջուրց բարեհամաց. այսքան բացատրութիւններէ վերջ, ո՞վ պիտի չկրնայ իսկոյն հասկնալ, թէ ահա ջուր գոյականը եւ բարեհամ ածականը հոլովակից — յոգնակի սեռական կամ (տրական): Ի ծործորց ծործւոյ, թերեւս կը կարծէք թէ հիմակուան բանաստեղծները միայն նմանաձայնութիւններով կ'երգեն: Բայց տեսէք, ահա Վանայ լիճը կազմող ջուրերը զարիւ զարիւ խփելով ի՛նչ ձայներ կը հանեն Խորենացիին եղէգին տակ:

Լաւագոյնը պիտի տեսնէք սակայն:

ՏԱՐԱԶ

«ԱՊԱԳԱՆ ԿԸ ՊԱՏԿԱՆԻ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ»

— ● —

Աշխատաւոր բազմութեանց յաղթանակի այս օրերուն՝ պէտք է յիշել նաեւ Զօր. Քլիւզըրէն, որուն մէկ անտիպ նամակը գտնուեցաւ, վերջերս, Հիւկոյի գրադարանին մէջ: Այդ նամակը ցոյց կուտայ թէ բանուորական շարժումը տակաւին չկազմակերպուած՝ Զօր. Քլիւզըրէ կը մարգարէանար աշխատաւոր բազմութեան յաղթանակը, նոյնիսկ կը խորհէր օգտագործել, շարժման մէջ դնել բանուորութիւնը:

Զօր. Քլիւզըրէ արկածալից կեանք մը անցուցած է: Անդամ Փարիզի կոմմունային, յետոյ կ'աքսորուի, դարձեալ երեսփոխան կ'ըլլայ, կը մեռնի Միջերկրականի եզերքը: Մասնակցած է Կարիպալտիի արշաւախումբին, ամերիկեան Անջատման պատերազմին:

1862 — 1865 Թուականներուն պիտի ըլլայ, Նիւ - Եորք կը գտնուէր, այդ քաղաքէն նամակ մը գրելով Վիքթոր Հիւկոյի՝ կը հրաւիրէ զայն որ ողջոյնի խօսք մը գրէ ամերիկեան բանուորութեան ուղղեալ: Այդ նամակին մէջ երազներ կը հիւսէ՝ «իրականացնելու համար ժողովուրդներու տնտեսական համերաշխութիւնը աշխատանքի շնորհիւ»:

Յետոյ կը շարունակէ.

— «Իբրեւ ներկայացուցիչը 3 միլիոն բանուորներու, պիտի ունենայի բարոյական մեծ ուժ մը, որով պիտի կրնայի առաջնորդել այս զանգուածը դէպի յառաջ, իրեն ցոյց տալով իր ուժը: Ապագան կը պատկանի աշխատաւորութեան: Ձեզի կը մնայ բարձրացնել ձեր ձայնը, արագացնելու համար ապագայ օրերու ընթացքը, ողջունեցէք ամերիկացի աշխատաւոր մեծ ժողովուրդը, խրախուսեցէք զայն որ նոր յառաջխաղացութիւն մը կատարէ ազգային խրամատներու քանդումին մէջ: Կայ միայն մէկ եւ մեծ մարդկային ընտանիք մը,— աշխատաւորներու ընտանիքը, որ կ'արհամարհէ կառավարութիւնները, կը կարճեցնէ միջոցները եւ կը յաղթէ ժամանակին՝ գիտութիւնը դնելով ի սպաս բոլորին»:

Այսպէս ժողովուրդներու ինքնօրինութեան եւ աշխատանքի ազատութեան երազով խանդավառուած՝ Զօր. Քլիւզըրէ հետեւեալ խօսքերով կը վերջացնէ իր նամակը.

— «Ձեր հանճարը ի՛նչ մեծ դէմք մը կրնայ կերտել ներկային մէջ յօգուտ ապագային: Բնութիւնը առատօրէն օժտած է ձեզ, շնորհ ըրէք փշրանք մըն ալ ժողովուրդին, եւ օգնեցէք անոր ազատագրութեան»:

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, 9 մայիս, Հայ Արիներու Միութիւնը տուաւ իր 12րդ տարեկան հանդէսը, մասնակցութեամբ Փարիզի եւ շրջանի գայլիկներուն, սկաուտներուն եւ երէցներուն, Ժան Կուժոնի սրահին մէջ: Ժամը 3ին սրահը արդէն նեղ կուգար: Օտար սկաուտական կազմակերպութիւններէն ֆրանսական, անգլիական, լեհ, հելլէն եւ ռուս պատուիրակներ ներկայ էին, ինչպէս նաեւ Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանի Մխիթարեան հայրերը խումբ մը ուսանողներով:

«Մեր հայրենիք»ով բացին հանդէսը եւ սկսաւ տողանցքը գայլիկներուն եւ սկաուտներուն, որոնց թիւը գրեթէ կրկնապատկուած էր համեմատելով նախորդ տարուան հետ: Կոկիկ հագուած առողջ ու պճլտուն աչքերով Հայկակներ համաչափ քայլերով կ'անցնէին, պատուի առնելով ֆրանսական ու հայկական եռագոյն դրօշները: Կարգով բեմ կուգան իրենց խմբապետ - ուհիներու առաջնորդութեամբ գայլիկներ՝ երգերով ու պարերով, որոնց կը յաջորդէին սկաուտներու կողմէ պատրաստուած զաւեշտներ: Մասնաւորապէս շատ յաջող անցաւ «Մարգասէրը»: Ընդհ. պետ բժ. Գ. Մեծատուրեան նախ ֆրանսերէն շնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին, յետոյ հայերէն տեղեկութիւններ տուաւ Արիներու կազմակերպութեան մասին Ֆրանսայի եւ արտասահմանի մէջ եւ վեր հանելով այսօրուան կազդուրիչ պատկերը, ծնողներու եւ բարեկամներու ուշադրութեան յանձնեց վաղուան համար լաւ քաղաքացիներ պատրաստելու խնդիրը:

Հանդէսի Բ. մասին խօսք տրուեցաւ ներկաներէն Պ. Մարք Սաննէի որ ըսկիզբէն մինչեւ հիմա բարեկամ ու քաջալերող եղած է Հայ Արիներու Միութեան: Պ. Սաննէ յայտարարեց թէ հետեւած է հայ տղոց բոլոր քայլերուն իրենց սկաուտական կեանքին մէջ եւ ուրախութեամբ կրնայ ըսել թէ անոնց հոգիներուն խորը շատ արժէքաւոր գանձեր կան օգտագործելու մարդկային բարօրութեան համար: Մասնաւորելով իր խօսքը հայ ժողովուրդին հանդէպ, ըսաւ թէ տարիներէ ի վեր հետաքրքրուած ու սիրած է այս ժողովուրդը որ իր բոլոր տառապանքներուն մէջ, պատմութեան ընթացքին չտեսնուած իր խաչելութեան մէջ անգամ, չէ կորսնցուցած զգացումներու գեղեցկութիւնը ու բարձրանալու տենչը:

Անակնկալ մը եղաւ սկաուտներու նորակազմ նուագախումբին երեւումը եւ անոր աշխարհի շրջանը: Գրեթէ իւրաքանչիւր երկիրէ եղանակ մը հրամցուցին մեզի, մեծ յաջողութեամբ: Գնահատելի է նուագախումբին համար կատարուած աշխատանքը այսքան կարճ ժամանակաշրջանի մը մէջ: «Երեք քաջեր»ու ներկայացումով վերջացաւ հանդէսը, ուրախ եւ գոհ մթնոլորտի մը մէջ: Իբրեւ սկաուտական հանդէսի յարատեւ հետեւող մը, պէտք է ըսեմ որ այս տարուանը ամէնէն լաւ պատրաստուածն էր:

Թղթակից

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ.Մ.Ը.Մ. – ՅՈՒՆԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 10 մայիս.— Հ. Մ. Ը. Մ.— Յունական խումբերու Փութպոլի մրցումը որ օդին անյարմարութեան հետեւանքով յետաձգուած էր մայիս 2ին, տեղի ունեցաւ խուռն բազմութեան մը ներկայութեան եւ այս անգամ ալ վերջացաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի յաղթութեամբ 5—1:

Չափազանց ուրախալի է որ տարուէ տարի մարզանքը քաջալերող երիտասարդութեան թիւը կ'աւելնայ: Դաշտին չորս կողմը կը վխտան պատանիները, որոնք օգտուելով գանձապահին բացակայութենէն ժամանակէն առաջ շրջապատած էին դաշտը: Անկեղծօրէն ըսենք որ Հ. Մ. Ը. Մ.ը շատ բան կը պարտի հայ փոքրիկներուն, որոնք օրեր առաջ, բերնէ բերան բոլոր թաղերուն մէջ կը տարածեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի մրցումներուն յայտարարութիւնը:

Մրցումը եղաւ խիստ բարեկամական եւ սիրալիր: Ծաղկեփունջեր փոխանակելէ վերջ, մրցումի դատաւորութիւնը յանձնուեցաւ յունական խումբին նախագահ Պ. Վաֆիատէսին, որ կատարեալ անաչառութեամբ վարեց խաղը:

Առաջին կիսախաղին, հակառակ երկկողմանի հաւասար խաղարկութեան Հ. Մ. Ը. Մ.ը կը յաղթէր 2—1: Երկրորդ կիսախաղին, հակառակ Յոյներու բուռն ջանքերուն, հայ խումբին տիրապետութիւնը քիչ մը աւելի զգալի էր, հայ յառաջապահներու խելացի խաղարկութեան շնորհիւ: Յունական խումբին մաս կը կազմէր Պոլսոյ հռչակաւոր յոյն խաղացող Սավան որ 22 խաղացողներուն մէջ արտակարգօրէն կը փայլէր, հակառակ իր քիչ մը աւելի յառաջացած տարիքին: Սակայն իր խումբին մէջ չունենալով իրեն հաւասար երկրորդ մը, իր ջանքերը անցան ապարդիւն եւ իր բոլոր փորձերը փշրուեցան Հ. Մ. Ը. Մ.ի կայտառ միջնապահներով, որոնք խաղի սկիզբէն մինչեւ վերջը մնացին արթուն, աքնեցան եւ յառաջապահներուն միշտ օգնեցին, բազմաթիւ անգամներ վտանգէ ազատելով նաեւ հայ բերդը: Խաղի վերջաւորութեան մօտերը երբ Հ. Մ. Ը. Մ.ը կը յաղթէր 4—1ով, Յոյները փորձեցին վերջին ճիգ մըն ալ եւ հինգ վայրկեանի չափ հայ բերդը մնաց վտանգուած, սակայն շնորհիւ բերդապահին պաղարիւն եւ անվախ խաղարկութեան, եւ վերջին պահուն Հ. Մ. Ը. Մ.ի ձախ յառաջապահ Զարեհ Կօլքէպլիեանի ճարպիկ վայրէջքով նշանակեց հինգերորդ եւ վերջին կէտը եւ խաղը վերջացաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի յաղթութեամբ 5—1, ծափերու տեղատարափին տակ:

Յունական խումբը խաղաց մեծ եռանդով եւ այս անգամ գոնէ յաղթելու վճռականութեամբ: Իր ամէնէն լաւ խաղացողներն էին Սավան, կեդրոնական յառաջապահը, ձախ վերջապահը եւ բերդապահը: Հ. Մ. Ը. Մ.ի տղաքը ամէնքն ալ խաղացին մեծ ոգեւորութեամբ: Մասնաւորապէս փայլեցաւ կեդրոնական յառաջապահ Սարգիսը, բերդապահ Տէր Գրիգորեանը, աջ միջնապահ Թէքէեանը եւ Բուրպանեան: Շնորհաւորելի էրիտասարդներու կարգապահութիւնը, ինչպէս նաեւ մարզասէր երիտասարդութիւնը, որ կատարեալ անաչառութեամբ քաջալերեց մէկ կամ միւս կողմը:

Մրցումէն յետոյ Յոյները խնդրեցին մրցում մը եւս կատարել այս անգամ իրենց դաշտին վրայ: Որոշուեցաւ այն մրցումը կատարել յունիսի սկիզբը:

Վարդան Քիւփէլեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼ, 9 մայիս (Յառաջ).— Մենք ալ տօնեցինք Հ. Կ. Խաչի օրը, կիրակի կէս օրէ վերջ:

Փոքրիկ սրահ մը Հայնոցին մէջ, ուր շաբաթը երկու անգամ փոքրիկներու դաստիարակութիւն կը կատարուի Ա.Բ.Գ. սորվեցնելու: Սրահը այնքան լեցուած էր որ հանդիսականներուն մէկ մասը ստիպուեցաւ ոտքի մնալ դրան առջեւ:

Հանդէսը բացուեցաւ փոքրիկներու երգչախումբի «Բամ Փորոտան»ով: Օրուան նախագահը ընկ. Ղ. Թորոսեան քանի մը խօսքով բացատրեց տօնին իմաստը եւ պարզեց Կ. Խաչին դերը: Յետոյ 8—10 տարեկան փոքրիկներու շարք մը արտասանութիւնները մայրենի լեզուով եւ մաքուր առոգանութեամբ ներկաներու ջերմ ծափերուն արժանացան:

Օրուան բանախօսն էր Տիկին Էլլէն Բիւզանդ, որ սկսաւ այսպէս. «Ձեզ գիտեր թէ ինչո՞ւ կը յուզուիմ ամէն անգամ որ խումբ մը հայրենակիցներու կը հանդիպիմ անծանօթ վայրի մը մէջ ... Մենք կը նմանինք անտառի մը այն ճիւղերուն, որ ահեղագոյն փոթորիկի մը առեն ջարդուած եւ ցանուած են երկրագունդի 4 ծագերուն: Հակառակ այն ողբերգական վիճակին, հայութիւնը դարձեալ շնորհիւ իր ընդունակութեան եւ աշխատասիրութեան, տուն տեղ եղաւ եւ դարմանեց իր խոցոտուած մարմինը, դիմանալու համար այդ պայքարներուն: Կեանքի մէջ կռիւները միայն զէնքով չէ որ կ'ըլլան, կայ եւ խաղաղութեան պատերազմը այլասերման դէմ, որուն դիմադրաւելու համար կազմուած է Հ. Կ. Խաչը: Այս կազմակերպութիւնը ունի արդէն մօտ 10.000 անդամ արտասահմանի մէջ, հազարէ աւելի միայն Ֆրանսայի մէջ: Ընկերուհիներ եւ հայրենակիցներ, երբեք մի յուսահատիք ձեր պարտականութեան ճանապարհին, վերջ կը գտնէ այս վիճակը վաղ թէ ուշ, կարելի չէ որ 7էն 800 հազար հայութիւնը մի անգամ ընդմիշտ պոկուի իր հայրենիքէն: Հայը ինչ դաւանանքի ալ պատկանի, ունի ազգային մէկ իտէալ, անոր առջեւ պէտք է փշրուին գաղափարի բոլոր տարբերութիւնները: Անհատական ձեռներէցութիւնը պէտք է փոխուի հաւաքականի, ահա այն ատեն մենք կը տիրենք ամբողջական հայրենիքի մնացեալ մասին եւ կ'ազատուինք օտարութենէ»:

Բուռն ծափերէ վերջ, Կ. Խաչի կողմէ աճուրդի դրուեցան գեղեցիկ բարձ մը, գլխարկ մը եւ պատի զարդեղէն մը, երեքն ալ նուիրուած իր անդամներու կողմէ եւ կարճ ժամանակի մէջ գոյացաւ 175 ֆր. զարդանիշին հետ միասին 245 ֆրանք:

Հանդէսը փակուեցաւ «Յառաջ նահատակ»ով եւ ուրախութեամբ բաժնուեցանք, շնորհաւորելով մեր քոյրերուն յաջողութիւնը:

Տ. Սողոմոնեան

ՀՐԵԱՆԵՐԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Բարձրագոյն վարժարանի ուսուցիչ մը հետեւեալը կը գրէ Վիէննայի մէկ թերթին մէջ.

— Ձեր թերթն ալ լուրը թէ գերման կրթական նախարարը արգիլած է «վարդապետ»ի (տոքթօր) աստիճան շնորհել այսուհետեւ գերմանահպատակ Հրեաներուն, նոյն իսկ մերժել անոնց տոքթորայի քննութիւնը: Այս կերպով Գերմանիոյ մէջ Հրեայ ուսանողականներուն կը զլացուի որ եւ է հնարաւորութիւն՝ բարձրագոյն վարժարանի ուսում եւ ընթացք կատարել գործնական նպատակի համար, քանի որ ոչ փաստաբան, ոչ բժիշկ եւ ոչ այլ ինչ այսպիսի կրնան ըլլալ: Նոյն իսկ զուտ գիտական հետազօտութիւններու նուիրուողները պիտի չկրնան ասպարէզին վրայ արժեցնել իրենց եռանդը: Հակահրէական այս ծանր որոշումները տրուած են ժողովրդավարական - քաղաքական պատճառներով: Հրեան կասկածելի կը համարուի հիթլերական վարչաձեւին համար, որուն հիմա այնքան եռանդով կապուած է ապագայի մեծամեծ յոյսերով բուն գերման - արիական ցեղը: Հակահրէական այս շարժումը այնքան առաջ գացած է որ նշանաւոր Հրեաներ, ինչպէս Վասէրման, Էհրլիխ, քաղցկեղի առաջնակարգ մասնագէտ Պլումէնթալ, նոյն իսկ բորակածինի (azote) աշխարհահռչակ խուզարկու Հապըր, որ ոչ շատ ժամանակ առաջ պաշտօնապէս գնահատուեցաւ գերման գիտութեան եւ տնտեսութեան իր մատուցած ծառայութիւններուն համար, այսօր արգիլուած են «վարդապետ» կամ որ եւ է տիտղոս աւելցնել իրենց այցաքարթերուն վրայ: Միջին Դարու մէջ, հաւատաքննութեան ամենասաստիկ ժամանակներուն անգամ, Հրեաներուն կը ներուէր Սպանիոյ մէջ բժիշկ ըլլալ: Ցաւալի է որ այս մասին տակաւին վերջին խօսքը չէ ըսուած, եւ կը մաղթենք որ միջոց մը գտնուի, այս արգելքը գոնէ չափով մը մեղմացնելու համար,— կը վերջացնէ վիէննական թերթին նամակագիրը, որ կը թուի թէ Հրեայ է:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (97ա)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— ● —

Միեւնոյն դիրքին մէջ նստած՝ Լեւոնը երկար ժամանակ կը մտածէր, երբ երկու ժամ վերջ դրսի պահակը ներս գալով ընկերներէն մէկը արթնցուց ու ինք սրսփալով երկնցաւ անոր ձգած տաք թաղիքի կտորին վրայ:

Առաջին աքլորականչին, Լեւոնի ծանրացած կոպերը գոցուեցան, ու ինք նստած վիճակի մէջ քնացաւ, մէջքը տուած թոնրատան սիւնին:

ԿԵՑՑԷ ԱՊՏՈՒԼԼԱՀ ԲԷԿԸ

— . —

«Ակն ընդ ական եւ ատամըն ընդ ատաման»:
ՀԻՆ ԿՏԱԿԱՐԱՆ

Լոյսը բացուեր էր: Դուրսը ամպամած գորշ երկինք մը կը սպառնար, երբ հայդուկները իրարու ետեւէ արթնցան, ու մերկ թոնրատունը կենդանութեամբ լեցուեցաւ: Տանտէրը, կնճռոտած դէմքով պառաւ մը, թոնիրը կպցուց հոր ցախերով: Երբ փթթրի կոճերով լեցուց թոնիրը, այնպիսի ծուխ մը թանձրացաւ թոնրատան մէջ, որ Լեւոնը հազալով, փնդռտալով արթնցաւ, մինչ հայդուկները դեռեւս պառկած՝ ոտքի չէին ելլեր:

— Այ, մարէ, սաղ սաղ մորթեցիր մեզ,— արցունքոտ աչքերը սրբելով՝ ծիծաղեցաւ Առիւծ Գեւօն:

— Հա, որդի, որ թոնիրը չվառեմ՝ թանապուրը կ'եփի՞... Ինչի՞ որ, դու գեղական չե՞ս ...

— Չէ, ճանըմ,— խօսքի մէջ ինկաւ Արշակը, անհանդարտ երիտասարդ հայդուկ մը.— չէ, ճանըմ, մարէ, էն Թիֆլիսի քաղաքէն կուգայ, հէչ թոնիր տեսա՞ծ կայ որ ...

— Ծօ, ձէնդ,— մռնչաց Առիւծ Գեւօն՝ աչքերը ոլորելով:

— Պա, որ թոնիր չեն վառեր՝ հացը ո՞նց կ'եփի,— զարմացած հարցուց բարեսիրտ պառաւը.— Տէրամէր Աստուածածին, առանց թոնիրի ալ տո՞ւն կ'ըլլի ...

— Մարէ, դու էղար բամբներուն ականջ մի տար,— աքացի մը հասցնելով երիտասարդի մէջքին՝ ըսաւ Առիւծ Գեւօն,— հա ջաղացքի չախչախը՝ հա խօր չորնալիք լեզուն ...

Ըստ սովորութեան, Առիւծ Գեւօն՝ հայդուկները գլխուն հաւաքած՝ մեծ ոգեւորութեամբ իր անսպառելի քաջագործութիւններէն դրուագներ կը պատմէր: Հայդուկները մոլիկ կ'ընէին Գեւոյին: Երբեմն, երբ Առիւծ Գեւոյի պատմութիւնը պոչաւոր սուտի մը չափ մեծ սուտի պոչ մը կ'ունենար ետեւէն երկարած, տղաքը իրար մխթելով կը հռհռային, անկարող խոշոր սուտը կլլելու:

Կէս օրը անցած էր: Ինչպէս ըսինք, պառաւի տնակը գիւղի ամենածայրը կը գտնուէր: Գիւղացիներէն ոչ ոք եկած էր ազայոց մօտ, թէեւ մութ ու լուսին, բերնէ բերան լսած էին խումբի գալու մասին: Անոնք խոհեմութիւն համարեցին տներէն դուրս չգալ ամբողջ օրը, մանաւանդ երբ Գործադիրի անդամները յայտնեցին, թէ Լեւոնի հրամանով այդ օրը ոչ ոք Ոստան պիտի երթայ:

Այս կարգադրութիւնը աւելի եւս զգուշաւոր դարձուց գիւղացիները: Դեռ առաւօտեան Ոստանցի Քրտի մը պատահական կերպով Քարադաշտ գալը տակնուվրայ ըրած էր գիւղացիներու տրամադրութիւնը: Հապա եթէ Քիւրտը իմանար խումբի հոն գտնուիլը, եթէ մէկը միամտաբար բերնէն խօսք մը փախցնէր ...

Մինչեւ որ Քիւրտը գիւղէն չհեռացաւ, գիւղացիք չհանդստացան: Եւ սակայն այդ նոյն Քարադաշտեցիք, ամիս մը առաջ, երբ Վահէն իր մեծ խմբով Հայոց - Ձոր կ'անցնէր, մասնաւոր պատուիրակութիւն մը ղրկած էին Ախավանք՝ Վահէին, որ անպատճառ օր մը իրենց գիւղը մնայ: Հակառակ անոր որ Քարադաշտի մէջ երեք զափթիա եւ երկու Քրտեր կային, գիւղացիք հնարք գտած էին աննկատելի կերպով խումբը գիւղ մտցնել, եկեղեցիի մեծ կաթսայով հերիսա դնել, Գոլ ծաղիկի թոնրատան մէջ սեղան մը բանալ, որուն ներկայ եղած էր գրեթէ ամբողջ գիւղը, տղամարդ, կին, ծեր ու պզտիկ:

Քաղաքի ցնցող դէպքերէն վերջ, շատ բան փոխուած էր: Փոխուած էր մասնաւորաբար ժողովուրդի տրամադրութիւնը: Խախտած էր անոր հաւատքը: Եթէ դեռ մէկ ամիս առաջ դերդ՝հաստելով յեղափոխութեան ուժը՝ հայ բան տրամադրութեամբ ամբողջովին անձնատուր էր եղած ազգային շարժման, հիմա արդէն սկսած էր կասկածիլ. երկու անգամ կը մտածէր քայլ մը առնելու համար:

Լեւոնը պարզօրէն կը տեսնէր, որ հարիւրաւոր ընկերներու բանտարկութիւններէն, զինական պահեստներու գրաւումէն շատ աւելի մեծ կորուստ մը առջեւ կը գտնուէր յեղափոխական շարժումը: Ժողովուրդը սահմռկած էր, բարոյալքուած, իր ղեկավարներուն վրայ ունեցած հաւատքը կորսնցուցած: Նոյնիսկ Փեսայիի առասպելական քաջութիւնն ալ հարցական դարձած էր գիւղացիին համար:

«Պէտք է, պէտք է այդ հմայքը վերականգնել», ինքնիրեն կը մտածէր Լեւոնը, առանց սակայն միջոց մը գտնալու:

— Պարոն Լեւոն ...

Տղաքը թանապուրի հողէ խոշոր ամանը շրջապատած՝ ձայն կուտային խմբապետին: Մէկ երկու դգալ վերցնելով, Լեւոնը քաշուեցաւ նախկին տեղը, բոլորովին ծանր մտքերով տարուած:

Դուրսը ձիւնախառն քամի մը կ'ոռնար: Մթնելէն երկու ժամ առաջ միայն, Լեւոնի մօտ եկան քահանան եւ գիւղի Գործադիրի երկու անդամները: Իրենց ցոյց տուած անխրախոյս ընդունելութեան պատճառով խեղճերը շատ վատ կը զգային ու սարսափէ կծկուած կ'երեւէին: Անոնց հետ ներս մտաւ Կարճկանի շրջանէն եկած Հայ մը, որ եկած էր ազգի մեծը տեսնելու: Կինդրանց գիւղի ուսուցիչը ճամբած էր, կերպով մը Ալթամար լուր հասցնելու Կարճկանի Հայ գիւղերու մէջ կատարուած զազանութիւններու մասին: Եկողը Սորփ գիւղացի մըն էր, մազ ու մօրուքը ճերմկած, պեւոր խեղճ մարդ մը:

Երբ քահանան Լեւոնը ցոյց տալով յայտնեց Սորփեցիին, որ ազգի մեծը թոնրատան սիւնի մօտ նստողն է, ծերունին գլխի քոլոզը վար առնելով՝ մօտեցաւ Լեւոնի ձեռքը համբուրելու, որպէս թէ ան վարդապետ ըլլար: Ներողամտաբար ժպտելով, Լեւոնը գիւղացիի թեւէն բռնած՝ քովը նստեցուց:

— Հայրիկ, ի՞նչ կայ չկայ ձեր կողմերը,— նախ Լեւոնը սկսաւ խօսիլ՝ ժամանակ տալու համար ծերուկին, որ սաստիկ յուզուած կ'երեւէր ...

Ծերունին զարմացած հայեացքը վախվխելով չորս բոլորը պտտցուց: Բոլորը նոր, անծանօթ դէմքեր էին, մինչեւ ատամները զինուած երիտասարդներ, իսկ ազգի մեծը, լայնաթիկունք զաման դէմքով երիտասարդ մը, որու դէմքին չէնքով շնորհքով չէր համարձակեր նայիլ: Յանկարծ անսպասելի կերպով ծերունին դէմքը ծածկեց, ու հեկեկալով սկսաւ արտասուել:

Բոլորը շփոթած՝ իրարու նայեցան: Քահանան ծռելով Լեւոնի կողմը՝ կամաց ձայնով անոր ականջին փսփսաց.

— Անհաւատալի բաներ պատմեց մեզ... սարսափելի զազանութիւններ կատարուած են Կինդրանցի մէջ:

— Պատմէ, հայրիկ, պատմէ,— ծերունին հանդարտեցնել ջանալով՝ մեղմօրէն ըսաւ Լեւոնը,— խօսէ, լալէն ի՞նչ օգուտ, պատմէ, ի՞նչ տեսար Կինդրանցի մէջ:

(Շար.) ՄԱԽՍՍ

մութեան ամենածանր պարտութիւնը կրեց, Մ. Նահանգներու անկախութեան պատերազմէն վերջը։ Աւելորդ է փափկանկատ մեղմարանութիւններ գործածել. այս պատմութիւնն ալ հաճելի չէ անգլիական ճաշակին։ Մեր ձեռքէն բան չի գար. մենք չենք կրնար ոչ պատմութիւնը փոխել, ոչ ալ աշխարհագրութիւնը։ Մեզի կը մնայ միայն մէկ բան,— հետեւիլ Մուսոլինիի պատուէրին,— չարունակել»։

Բրիտանական կայսրութեան խորհրդաժողովը

Թագադրութեան հանդէսներէն անմիջապէս վերջը, երէկ Լոնտոնի մէջ բացուեցաւ բրիտանական կայսրութեան մեծ խորհրդաժողովը, մասնակցութեամբ բոլոր գաղթապետութեանց ներկայացուցիչներուն, որոնք կամ վարչապետներ են եւ կամ նախարարներ։ Օրակարգի գլխաւոր նիւթերն են կայսրութեան պաշտպանութեան զօրացումը, տնտեսական գործակցութեան զարգացումը եւ համաշխարհային դրամներու ամրացումը։

** Անգլիոյ Թագաւորն ու Թագուհին առջի օր պտոյտ մը կատարեցին Լոնտոնի բազմամարդ ժողովրդական թաղերուն մէջ, առանց նախապէս լուր տալու։ Բազմութիւնը այնքան խռնուած էր որ կառքը չէր կրնար յառաջանալ, մինչ մանուկներ կառքին վրայ կը ցատկէին, դրօշներ պարզելով։

Անգլիական մարտանաւ մը թորփիլահար

Անգլիական «Հընթըր» թորփիլահալածը, որ պաշտօն ունէր հսկողութիւն կատարելու սպանիական ջուրերուն մէջ, արկածի մը հանդիպեցաւ առջի օր Սպանիոյ հարաւային ծովեզերքը, Ալմերիայի մօտ։ Կը կարծուի թէ մարտանաւը արկածի մը զարնուած կամ թորփիլահար եղած է։ Առաջին լուրերու համաձայն մեռած են 3 կամ 8 հոգի, վիրաւորուած՝ 12 հոգի։ Դէպքը մեծ յուզում պատճառեց Անգլիոյ մէջ։

** Կռիւները նոյն կատաղութեամբ կը շարունակուին Պիլպաօ եւ Թոլէտօ քաղաքներուն շուրջը։ Ապստամբները կը պնդեն թէ իրենց զօրքը գրաւած է Պիլպաոյի կենսական դիրքերը։ Կառավարութիւնը 60000 օգնական զօրք ղրկած է, պաշտպանելու համար քաղաքը, որ այժմ ունի 110.000 զինուոր։ Կառավարական զօրքը յարձակողականի ձեռնարկած է Թոլէտոյի դէմ, բուռն թնդանօթաձգութեամբ։

Խորհրդային գրագէտ մըն ալ վտարուեցաւ

Բոլշեւիկեան կուսակցութենէն վտարուեցաւ լեհ գրագէտ Պրունօ Եասենսքի, զանազան մեղադրանքներով։ Եասենսքի Լեհաստանէն վտարուած ըլլալով, Փարիզ հաստատուեցաւ 1925ին, միացաւ Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան եւ յեղափոխական թատրոն մը հաստատեց, ընկերակցութեամբ քաղաքական տարագիրներու։ Փոլ Մորան գիրք մը գրած էր, «Ես կ'այրեմ կուտամ Մոսկուան», լեհ գրագէտն ալ անմիջապէս ուրիշ գիրք մը գրեց.— «Ես կ'այրեմ կուտամ Փարիզը»։ Իր գործունէութիւնը կասկած ներշնչած ըլլալով, ֆրանսական ոստիկանութիւնը վտարման վճիռ արձակեց։ Եասենսքի Մոսկուա ապաստանեցաւ, գրական շրջանակներու մէջ մտաւ եւ եղաւ խմբագրապետ «Համաշխարհային Յեղափոխութեան Գրականութիւն»-հանդէսին։ Խորհրդային գրողներու համագումարին մէջ, 1934ին, ատելավառ ճառ մը խօսեցաւ Ֆրանսայի եւ ֆրանսական ընկերութեան դէմ։ Վերջերս յարձակում կրեց խորհրդային մամուլէն, իսկ խորհրդային գրողներու Միութեան անդամները երեքշաբթի օր խաչեցին զինքը։ Այս առթիւ հաստատուեցաւ թէ Եասենսքի կամաւոր եղած է լեհական բանակին մէջ, 1920ին, Խ. Միութեան դէմ մղուած պատերազմին ատեն եւ այն մարդիկը որ իր թեկնածութիւնը դրած էին իբրեւ անդամ կուսակցութեան, այսօր դիմակազերծ եղած են իբրեւ թրոցքիական լրտեսներ ... Ուրեմն խորհրդային գրողներու համայնավար հատուածը միաձայնութեամբ վտարեց զինքը կուսակցութենէն։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ թերթերը կը գրեն թէ Ջեկան նախապէս ուզած է ձերբակալել Թուխաչեւսկին, դատի յանձնելու համար, բայց Վորոշիլով եւ Եգորով ընդդիմացած են, յիշեցնելով մարաջախտին մատուցած ծառայութիւնները եւ հաւանելով բանակը ենթարկել կուսակցական լիազօրներու հսկողութեան։ Կ'ըսուի թէ Թուխաչեւսկի լսելով իր չնորհազրկութեան լուրը, բոլորովին խորտակուեցաւ եւ կը վախցուի որ անձնասպանութիւն փորձէ։

ՀԱՅՅԻՆ ՔԻԼՕՆ 2.35ի պիտի ծախուի մայիս 17էն սկսեալ, ալիւրը աժան ըլլալով։

ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ կը շարունակուի, թէեւ ոչ ամբողջական յաջողութեամբ, քանի որ վարպետները իրենք կ'աշխատին, իսկ շատ մը բանուորներ չեն միացած գործադուլին։ Բանթողները կը պահանջեն յաւելում եւ շաբաթական հինգ օր աշխատանք, 40 ժամուան օրէնքի հիման վրայ։

ՌՈՒՄԲ մը ոչնչացուց Անգլիոյ Ճորճ Բ. Թագաւորին ձիաւոր արձանը, Տըպլինի մէջ (Իրլանտա)։ Կը կարծուի թէ մոլեռանդներ ուզած են վրէժ լուծել, որովհետեւ կառավարութիւնը արգիլեց իրլանտական բանակին ցոյցը՝ Անգլիոյ Թագաւորին թագադրութեան դէմ (իբրեւ թագաւոր Իրլանտայի)։

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԵՐԿՈՒ ՕԴԱՉՈՒՆԵՐԸ, որոնք 21 ժամէն կտրած էին Ատլանտեանը, ճամբայ ելան դէպի Նիւ Եորք, միասին տանելով Անգլիոյ Թագաւորին Թագադրութեան լուսանկարները։

«Էքօ տը Փարի»ի խմբագրապետը հրաժարած ըլլալով, խմբագիրները եւ գլխաւոր աշխատակիցներն ալ քաշուեցան, ինչպէս եւ շատ մը գրաշարներ։ Այս միջոցին լուրջ տագնապ մը կ'անցրնէ աջակողմեան մամուլը։ Կ'ըսուի թէ Տօրիօ պիտի գնէ «Լա Լիպէրթէ» օրաթերթը, սաստկացնելու համար հակաբոլշեւիկեան պայքարը, յանուն «Ազատութեան Ճակատ»ի։

Օգտուեցէք պատեհութենէն

Փարիզ

ԱԼՖՕՐՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, ընկ. Ճիճանեանի բնակարանը։ Կը հրաւիրուին Ռազմիկ, Տաւրոս եւ Հրայր խումբի բոլոր ընկերները։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ։

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ Արամ ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ տեղը։

Գաւառ

«Քեռի» խումբի կազմակերպած հրապարակային բանախօսութիւնը մասնակցութեամբ Նիկօլ-Դուման խումբի, տեղի պիտի ունենայ 16 Մայիս կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 2,30ին։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։ Կը խօսի ընկ. Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ։

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՖԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆներու Յոբելեանական հանդէսը յետաձգուած է Յունիս 6ին։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տարօն - Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Ֆրանսայի վարչութիւնը խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ իր բազմաչարչար հայրենակից Պ. ԽԱՉԻԿ ԴԱՒԻԹԵԱՆի մահուան առթիւ իր ընտանիքին, Եղիշէ քհյ.ին եւ իրենց պարագաներուն։

Մարսէյլի Զմշկածագի Հայր. Միութիւնը իր հայրենակից Պ. Սիմոն Գալուստեանի որդւոյն մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրէ 25 ֆրանք, Հ. Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութեան եւ 25 ֆր. Համազգայինի Կեդր. Վարչութեան։

×

Այս առթիւ Սէնթ Անթուանի Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը 25 ֆր. կը նուիրէ Համազգայինի Կեդր. Վարչութեան։ Իսկ Պ. Մովսէս Առաքելեան եւ տիկին Սիրանոյշ Բաղիկեան 25ական ֆր. կը նուիրեն Հ. Յ. Դ. Վերթերաններու ֆոնտին։

Ընկալագրով ստանալ «Յառաջ»ի վարչութենէն։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս կիրակի, 16 Մայիս, առաւօտեան ժամը 10ին, Լիոնի Ս. Աստուածածնայ մատրան մէջ հոգեհանգիստ պատարագ տեղի պիտի ունենայ վաղամեռիկ ԶԱՒԷՆ ՊԱԼԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ։ Կը հրաւիրուին ազգականները, բարեկամները եւ ծանօթները։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Գրեց՝ Գ. Գիւզալեան

Հրատ. «Արազ» Հրատարակչական ընկերութեան թիւ 1։ Պէյրութ, 1937։ Գին 10 ֆրանք։ Ստանալու համար դիմել.— Sarkis Pakhdikian, B. P. 589 Beyrouth (Liban).

Կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Յառաջդիմասիրաց Միութիւնը իր անդամները եւ անդամուհիները կը հրաւիրէ ընդհանուր եւ ծնողական ժողովի, որ տեղի պիտի ունենայ 15 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, դպրոցի սրահին մէջ։ Օրակարգ՝ Ջեկոյց Յամսեայ գործունէութեան եւ ընթացիկ ցեր։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Հայ կամ. եւ Մարտիկներու միութեան դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Պ. Ջ. Միրզաեանի (Գարակէօզեան) սրահը, 45 Րիւ տը լա Տէֆանս, Իսի։ Կը խօսի Գնդ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, նիւթ ունենալով վասպուրականի հերոսամարտը։ Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
7 Rue Damesme, PARIS (13)

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«Հայ Արծիւ» ակումբը իր անդամներուն զարգացման համար կազմակերպած է շաբաթական դասախօսութիւններ ծանօթ մտաւորականներու կողմէ։

Առաջին դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 15 մայիս, շաբաթ իրիկուն ժամը 21էն 22.30, իր կեդրոնատեղին՝ 22, Rue Richer, Փարիզ։ Պիտի դասախօսէ Պ. Կ. Ց. Բասմաջեան։ Դասախօսութեան նիւթ՝ «Հայ ազգին ծագումը»։ Դասախօսութենէն վերջ պար մինչեւ կէսգիշեր։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մարզուանցի Հաւուտողեան Յակոբին աղջիկը Աղաւնի (բուն մականունը Թորոսեան) կը փնտռէ իր եղբայրները Օհանէս, Նշան, Տիգրան եւ Մինասը, ինչպէս նաեւ իր հօրեղբօր որդիները՝ Արմենակ, Մեսրոպ, Միհրան, Սամուէլ եւ Ռուբէն։ Հօրեղբօր որդիները մեծ պատերազմէն առաջ Ամերիկա գացած էին եւ այժմ հոն կը գտնուին։ Կը խնդրուի իրենց հասցէն իմացնել Աղաւնի Շիրվանեանի, 23, Rue Danton, Issy les Moulinaux, (Seine), France։

Կը խնդրուի Ամերիկայի հայ թերթերէն արտատպել։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250	» 130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200	» 100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 16 ՄԱՅԻՍ
DIMANCHE 16 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3422 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

«Հայրենիք» շաբաթական հարցարան մը ուղղած է իր աշխատակիցներուն, նոր սերունդի փրկութեան մասին:

ՀԱՐՑՈՒՄ Ա. — Վերջին հինգ-վեց տարիներու ընթացքին կատարուած աշխատանքներէ յետոյ ի՞նչ առաջդիմութիւն կը նկատէք մեր նոր սերունդին մէջ հայ ազգային ոգիի արթնացման, հայ կեանքի, պատմութեան ու գրականութեան հանդէպ հետաքրքրութեան եւ առ հասարակ հայեցի դաստիարակութեան տեսակէտներով:

ՀԱՐՑՈՒՄ Բ. — Ի՞նչ թերութիւններ կը տեսնէք այդ ուղղութեամբ մինչեւ այժմ կատարուած աշխատանքներուն մէջ եւ ի՞նչ նոր թելադրութիւններ ունիք ընելու, մեր նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան գործին աւելի եւս զարկ տալու համար:

Հարցը աւելի մանրելու համար, ըսենք թէ մեր պաշտօնակիցը անգլիերէն գրութեանց բաժին մը բացած էր իր էջերուն մէջ, նախ քանի մը սիւնակ, յետոյ աւելի ընդարձակ տեղ տալով:

Իրական պահանջի մը հետեւանքն էր այս նորութիւնը եւ ջերմ ընդունելութիւն գտաւ: Շատ չանցած, խմբագրութիւնը որոշեց առանձին շաբաթաթերթ մը հրատարակել, ամբողջովին անգլիերէն: Եւ ահա երրորդ տարին է որ կը բոլորէ «Հայրենիք Ուիքլի»ն:

Անգլիերէն շաբաթաթերթը մեծ մասով կը խմբագրեն իրենք՝ անգլիացած սերունդին ներկայացուցիչները, պատասխանատու խմբագրի մը ձեռքին տակ: Նախապէս չորս էջ էր շաբաթաթերթը, բարձրացաւ ութի եւ դեռ կրնայ աւելի ճոխանալ. քանի որ հետզհետէ կ'աճի հետաքրքրութիւնը:

Շաբաթաթերթին գլխաւոր նպատակն է վերահաստատել եւ միշտ վառ պահել կապը՝ անգլիախօս սերունդին եւ իր ժողովուրդին ու անոր պատմութեան հետ:

Այս առաջադրութեամբ, «Հայրենիք Ուիքլի» կը հրատարակէ լուրեր՝ Հայաստանի եւ գաղութներու մասին, թղթակցութիւններ, խմբագրականներ, եւ հատընտիր թարգմանութիւններ՝ հայկական գրականութենէն ու պատմութենէն:

Միեւնոյն ատեն, շաբաթաթերթը դարձած է վառարան մը՝ նոր տաղանդներու զարգացման: Այնտեղ կը ծաղկին զանազան ընդունակութիւններ, եւ կրնան երեւան գալ իրական արժէքներ: Արդէն հռչակ հանած երիտասարդ գրագէտը, Ուիլեըմ Սարոյեան, յաճախ կ'երեւայ այնտեղ:

Ուրեմն հայկական մշակոյթի զարգացման նուիրուած շաբաթաթերթ մը՝ անգլիերէն լեզուով, գոհացնելու համար պահանջ մը զոր կարելի չէ անտեսել:

Արդ, «Հայրենիք» — օրաթերթը — նկատելով որ բաւական ճամբայ կտրուած է արդէն եւ յիշելով ուրիշ աշխատանքներ, կ'ուզէ գիտնալ թէ ի՛նչ արդիւնքներ ձեռք բերուած են վերջին վեց տարիներու ընթացքին: Կ'ուզէ լսել նաեւ դիտողութիւններ եւ թելադրութիւններ, անոր համեմատ ուղղելու համար ճամբան:

Մինչեւ հիմա հրատարակուած պատասխանները կը պարզեն շարք մը ուշագրաւ իրողութիւններ, որոնք նոյնքան ճիշդ պիտի նկատուէին մեր միջավայրին համար:

Արդարեւ, այս երկու գլխաւոր գաղութները, ֆրանսականն ու ամերիկեանը շատ կը նմանին իրարու, թէ երկու երկիրներուն համայնակուլ հրապոյրներով եւ թէ մեր տարագիրներուն, հետեւաբար եւ անոնց զաւակներուն բազմութեամբ:

Ինչ որ տեղի կ'ունենայ, այսօր, Մ. Նահանգներուն մէջ, իբրեւ ինքնապաշտպանութեան, դիմադրութեան փորձ՝ օտարացման եւ ձուլման դէմ, հետզհետէ աւելի անհրաժեշտ կը դառնայ նաեւ այստեղ, Ֆրանսայի մէջ:

Մեր գաղութը թարմ է տակաւին, 15 տարեկան, իսկ ամերիկեանը՝ 55 - 60 տարուան: Բայց աւերը լայն ճեղքեր բացած է արդէն, եւ այլասերման տեսարաններ ունինք որ իսկապէս ըմբոստացուցիչ են:

Տակաւին առիթ կ'ունենանք զբաղելու հարցարանին պատասխաններով, որոնց մէջ կ'երեւան շատ մը ծանօթ ստորագրութիւններ:

Առաջին առթիւ, մեր ուշադրութիւնը գրաւեց պատասխանը ամերիկացի տիկնոջ մը, որ ամուսնացած է մեր ընկերներէն մէկուն հետ եւ որ ծանօթ է իր բազմազան յօդուածներով եւ բանաստեղծութիւններով:

Լրջօրէն խանդավառուած՝ նոր սերունդին հայեցի դաստիարակութեամբ, Տիկին Էնի Հէչ (Պուրնազեան) կը յանձնարարէ աւելի արդիական հիմերու վրայ դնել շարժումը եւ այս առթիւ հետեւեալ տեսութիւնները կը պարզէ.

— «Հայերէն լեզուով կտոր մը հաց ուզել՝ նշան չէ Հայ լինելու: Հայ է այն մարդը կամ պատանին, որ կը խանդավառուի հայ ժողովուրդի տոկունութեամբ, կը հպարտանայ նոր հերոսներով, կը հրճուի ու կը վերանայ Արարատի անմահական զառիթափերով եւ հաւատալով որ հայ ժողովուրդը, ինչպէս անցեալին, նոյնպէս եւ յառաջիկային, սերունդէ սերունդ պիտի շարունակէ զարկ տալ այն յառաջդիմական ոգիին, որ կենսական է ազգութեան ու քաղաքակրթութեան զարգացման ու յարատեւութեան համար:

... Ու այս հարցին պատասխանը միշտ միեւնոյնն է: Սորվեցուցէք անոնց այն լեզուով, որով անոնք դիւրաւ կը սորվին, եթէ կ'ուզէք հասնիլ այն խոր, ներքին հոսանքին, որ կը միացնէ զանոնք Հայաստանի եւ հայ ցեղին»:

Կարելի է վիճիլ այս մասին: Բայց իրողութիւն է որ նոյն հարցականը ցցուած է նաեւ մեր առջեւ, եւ ուշ-կանուխ, մենք ալ պիտի հարկադրուինք ելքեր փնտռել: Անշուշտ հարցարան մըն ալ, իր կարգին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԲԱՑՈՒՄԸ ՄԱՅԻՍ 24ԻՆ

Վերջնապէս կը հաստատուի թէ ցուցահանդէսը պիտի բացուի մայիս 24-ին, յառաջիկայ երկուշաբթի:

Այդ օրը ժամը 3.30ին հանրապետութեան նախագահը պիտի երթայ արդի արուեստի թանգարանը, ուր պիտի ընդունուի առեւտրական նախարարին եւ ցուցահանդէսի վերատեսուչին կողմէ: Կարճ այցելութենէ մը վերջը, նախագահը իր հետեւորդներով պիտի երթայ Թրոքատէրոյի հրապարակը, ուր պիտի ընդունուի կառավարութեան անդամներուն, դեսպաններուն եւ ցուցահանդէսի օտար ներկայացուցիչներուն կողմէ: Յետոյ կարգով պիտի պտտի ցուցահանդէսին զանազան մասերը:

Յաջորդ օրը ժամը 9ին ցուցահանդէսը պիտի բացուի հանրութեան առջեւ: Միեւնոյն ատեն պիտի բացուին հինգ օտար տաղաւարներ,— պելժիական, իտալական, նորվեկեան, դանիական եւ խորհրդային: Մուտքի գլխաւոր դուռը պիտի ըլլայ, առ այժմ Քոնքորտի հրապարակէն:

Անհամար այցելուներ եկած են արդէն, մասնաւորապէս Ամերիկայէն:

*** Անցեալ օր ցաւալի դէպք մը պատահեցաւ ցուցահանդէսի շէնքերու տաղաւարին մէջ: Որմնադրական աշխատանքները լրացած ըլլալով, կանչուած էին ելեկտրական բանուորները, որոնք բոլորն ալ կը պատկանին մասնաւոր հաստատութեան մը: Առտուան ժամը 10.30ին 150 բանուորներ, որոնք անդամ են Աշխատանքի Դաշնակցութեան, եկան արգիլեցին աշխատանքները, առարկելով թէ այդ բանուորները անդամ չեն: Ոստիկան կանչուեցաւ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան մէկ պատուիրակը խրատներ տուաւ, եւ վերջապէս կարելի եղաւ հարթել վէճը: Ընդհ. դատախազը քննութիւն բացած է:*

Աթաթիւրքի փառաբանութիւնը Փարիզի մէջ

«Փառի Սուար» այս կիրակի օրուան բացառիկ թիւին մէջ ամբողջ էջ մը նուիրած է Քեմալ - Աթաթիւրքի, շռնդալից խորագիրներով եւ պատկերներով, — «Ազատարար եւ հայր արդի Թուրքիոյ, որուն քով իր փեսան կը ղրկէ Մուսոլինի»: Յօղուածը համառօտ կենսագրութիւնն է Մ. Քեմալի, 1919էն մինչեւ վերջնական յաղթանակը: Յօղուածագիրները երկու հոգի են եւ յառաջաբանին մէջ կը բացատրեն թէ Աթաթիւրք այսօր առաջնակարգ դէմք մըն է համաշխարհային քաղաքականութեան մէջ: «Մասնաւորապէս այն օրէն ի վեր որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը 1936ի գարնան զինքը արտօնեց ամրացնելու Նեղուցները, ան իր խօսքն ունի Միջերկրականի վերաբերեալ բոլոր խնդիրներուն մէջ: Տարտանէլը եւ Վոսփորը, միակ անցքերը Միջերկրականի եւ Սեւ ծովու միջեւ, բնական ճամբայ Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ, աշխարհի ամէնէն զգայուն կէտերէն մէկն են: Ան որ իր ձեռքն ունի Կէլիպօլուն եւ Պոլիսը, կրնայ հաւասարէ հաւասար խօսիլ այն պետութեանց հետ որոնց իշխանութեան տակ են Ճիպրալթարը, Սուէզը եւ Փանաման: Դեռ երէկ, ականաւոր պետական մարդը, Իսմէթ Ինէօնիւ, անձնական բարեկամ մը Քեմալ Աթաթիւրքի, կարեւոր տեսակցութիւններ ունեցաւ Փարիզի մէջ, Պ. Լէօն Պլումի եւ միւս նախարարներուն հետ: Վաղը կոմս Ջիանօ, Մուսոլինիի փեսան եւ մտերիմ ներկայացուցիչը, Էնկիւրի պիտի երթայ վարելու համար բանակցութիւններ որոնք մեծ աղմուկ պիտի հանեն»:

Յօղուածագիրները չափազանց հերոսացնելով Աթաթիւրքը, կ'ուզեն համոզել թէ Մ. Քեմալ դեռ 1919ին, Շիշլիի ապարանքին մէջ մեկուսացած ատեն, ծրագրած էր բոլոր բարենորոգումները, սուլթան - խալիֆայութեան ջնջումէն մինչեւ լատինական տառերու հաստատումը:

Յօղուածագիրները մէկ էջ փառաբանութիւնը կը վերջացնեն այսպէս.

— «Անվիճելի տէրը Թուրքիոյ, Քեմալ այժմ բաւական հեռու կը մնայ սալօններէն եւ դեսպանատուներէն: Գիշերները կ'անցընէ իր վաղեմի բարեկամներուն հետ: Կը սիրէ կիները, սէրը, գինին, օղին, զրոյցները: Անհաշիւ կը ծախսէ աշխատանքի եւ հաճոյքի մէջ»:

Նորէն շարժանկարի պատմութիւն մը

Առնենէ մը ի վեր Փարիզի մէջ կը ներկայացուի զինուորական լրտեսութեան շարժանկար մը, **«Mlle Docteur» (Film Trocadéro)**, որուն բեմադրիչն է ծանօթ արուեստագէտը, Պ. **Pabst**: Այս շարժանկարին մէջ ալ Կուտոյեան կամ Խանինեան անուն Հայ մը իբրեւ լրտես ներկայացուած ըլլալով, Հայ Սպայից Միութեան կողմէ Պ. Ո. Թադէոսեան եւ Շահխաթունի առանձին դիմումներ կատարած եւ լայնօրէն բացատրած են թէ ի՛նչ անախորժ տպաւորութիւն կրնայ գործել այս անտեղի վարկաբեկումը հայ գաղութին վրայ: Հաստատութեան վարչութիւնը եւ Պ. Պափսթ ինք բանաւոր գտնելով տրուած լուսաբանութիւնները, խոստացած են սրբագրել շարժանկարին այդ մասը. մանաւանդ որ իբրեւ հայ ներկայացուած տիպարը Սելանիկ ծնած լեվանթէն մըն է, իրենց իսկ բացատրութեամբ:

Պէտք է միշտ հետեւիլ եւ լուսաբանել, ինչպէս ըրած էր Լոնտոնի մեր թղթակիցն ալ, «Ստամպօլի Գաղտնիք»ին ներկայացման առթիւ:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՆՊԱՍՏ ԵՒ ՁԵՂՉԵԱԼ ՏՈՄՍԱԿ

Երէկ հետեւեալ նամակը ստացանք Լիոնէն.— *Սիրելի «Յառաջ», այսօր մայիս 13ին, մեր թաղամասի պաշտօնատունը գացինք, գործազրկութեան նպաստ ստանալու համար: Ռուսներուն եւ Վրացիներուն ըսուեցաւ թէ այսուհետեւ Ֆրանսացիներուն չափ պիտի ստանան, այսինքն օրական 8 ֆրանք, փոխանակ 5 ֆր. 30ի: Նոյն իսկ վճարեցին մէկ ամիս եւ 13 օրուան տարբերութիւնը (յետնեալ):*

Արդեօք մեր Օֆիսները լուր ունի՞ն: Չե՞ն կրնար մեզի Հայերուս ալ ապահովել այս առաւելութիւնը, դիմելով աշխատանքի նախարարութեան կամ ուր որ անկ է: Երեւանի գիւղերէն Ռուսահայ մը եւս օգտուեցաւ, ինքնութեան թուղթին վրայ «ռուսահպատակ» գրուած ըլլալով:

ԽՄԲ. — Նամակագիրը չէ յայտնած իր անունը, բայց նկատի առնելով հարցին կարեւորութիւնը, հարկադրուեցանք արձանագրել, հակառակ մեր

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Այս գեղեցիկ աշտարակը շինած է Սեբաստացի որբ մը, Պօղոս Քէշիշեան: Աշտարակին բարձրութիւնն է 4 մեթր: Ունի 100 ելեկտրական լամբարներ, որոնք ինքնաբերաբար կը բացուին եւ կը գոցուին, ռատիօ մը եւ ժամացոյց մը: Հայ երիտասարդը այս գործին վրայ աշխատած է 1200 ժամ: Ընդհանուր ծախք եղած է 2000 ֆրանք:

Այս նուրբ գործը պիտի ցուցադրուի Փարիզի Միջազգային Ցուցահանդէսին մէջ: Անոնք որ կ'ուզեն քաջալերել այս տղան, կրնան դիմել «Յառաջ»ի:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՆՔ ԵՒ ԱՆՈՆՔ

STUR, ֆրանսերէն պարբերաթերթը, որ նուիրուած է գրական ուսումնասիրութեանց, Ապրիլի թիւով հետաքրքրական հաշիւ մը կուտայ իր ընթերցողներուն:

Ուրախութիւն կը յայտնէ որ 1937 տարին կը թեւակոխէ 102 բաժանորդներով եւ վեց հազար ֆրանք պարտքով: Այս «նուաճումը» արդէն սպառ բերաթերթին վարչութեան յոյս կը ներշնչէ կատարելու նոր նուաճումներ: Սկիզբները՝ պարբերաթերթը կը տպուէր 600 օրինակ, հիմա կը տպուի 1000 օրինակ: 102 բաժանորդներէն զատ թերթ կը ղրկուի նաև 160 պարբերաթերթերու՝ փոխանակութեան համար, եւ մօտ 300 օրինակ եւս՝ փրոփականտի համար: Առաջին տարին տակաւին չփակուած՝ վեց հազար ֆրանք պարտք:

Եւ սակայն պարբերաթերթին վարչութիւնը երբեք յուսահատական չի գտներ կացութիւնը, ըսել կ'ուզէ թէ հապա ի՞նչ պիտի ըսէին՝ երբ 102 բաժանորդի տեղ ունենային միայն 50 բաժանորդ, իսկ վեց հազար ֆրանքի տեղ տասնըվեց հազար ֆրանք պարտք, առաջին տարուան հաշւոյն:

Սարսափով կարդալէ վերջ այս թիւերը, բաղդատութեան կը դնեմ հայերէն պարբերական հրատարակութիւնները,—ուրեմն ֆրանսերէն պարբերաթերթին գտած յաջողութեան հետ բաղդատելով մեր թերթերուն արժանացած ընդունելութիւնը, պէտք է որ մեր գլխարկները երկինք նետենք: Տարօրինակ է որ մերոնք յուսահատական աղաղակներ կ'արձակեն՝ ի տես հայերէն գրական հրատարակութեանց արժանացած ընդունելութեան: Եւ դեռ ոմանք կ'ըսեն թէ հայ ժողովուրդը ընթերցասէր չէ, չի կարդար, թերթ չի գներ: Աւելի քան 40 միլիոննոց ժողովուրդի մը մէջ գրական պարբերաթերթ մը կ'ունենայ 102 բաժանորդ, մինչ մօտ մէկ միլիոն հայկական Սփիւռքը ամէն թերթի համար կը նարէ անպայման 200 բաժանորդ,— եթէ թերթ չհրատարակած՝ բաժնեգինը ուտել սովորութիւն չըլլայ, աւելին ալ կուտայ մեր ժողովուրդը: Ո՛չ, ես հաւատացած եմ որ կարդացող ժողովուրդ ենք,— աւսոքի նամբուն վրայ, վրաններու տակ, մանուկներուն այբուբեն սորվեցնող մեր ժողովուրդը կը սիրէ կարդալը: Մի՛ խարուիք մեր թրքօներուն եւ շոգեկառքերուն մէջ իրենց գլուխը թերթի մը վրայ կախող բազմութենէն, պատկեր դիտողներու բանակէն, (դիտա՞ծ էք, ամէնէն լուրջ թերթերն անգամ պատկերազարդ են հիմա, որովհետեւ գիտեն որ ընթերցանութենէն աւելի սինեման կը հետաքրքրէ այդ բազմութիւնը),— մերոնք ալ կը կարդան, կարդալ չգիտցողն անգամ յարգանք ունի կարդալ - գիտցողին մասին, անկէ կը խնդրէ լուր մը, տեղեկութիւն մը աշխարհի բաներու մասին:

Աղուո՛ր, աղուո՛ր ժողովուրդ, — մեր ժողովուրդին միակ թերութիւնն այն է որ յիմար բան շատ կը կարդայ: Այդ սովորութիւնն ալ իրմէ չէ որ կուգայ, ամերիկացի պատուելիներէն սորվեցան կարդալ *բուհճի*ական թերթեր ու գիրքեր, որոնց խմբագիրները կ'արժէր յիմարանոց դնել ... Աստուծոյ համար:

STUR թերթին վարչութիւնը անուղղակի մեզի կը սորվեցնէ թէ յուսահատութենէն ... գետ նետուելու կարգը մերը չէ, մեզմէ առաջ թող իրենց յուսահատութիւնը խոստովանին նախ սա ոհրող ազգերը եւ *քիթապսըզ* Թուրքերը:

ԱՐԱՋ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԵՐԿՈՒ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՆԵՐԸ, որոնք Լիվըրփուլէն մեկնած էին հինգշաբթի ժամը 20.15ին, Նիւ Եորք հասան ողջ առողջ, 5600 քիլոմեթր կտրելով 24 ժամ 20 վայրկեանէն. ուրեմն ժամական 230 քիլոմեթր: Ինչպէս կը յիշուի, Նիւ Եորքէն Լոնտոն եկած էին միեւնոյն չարթուն, 21 ժամէն: Միասին տարած են Անգլիոյ թագաւորին թագադրութեան շարժանկարը:

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ վրայ հանդարտութիւն կը տիրէ առ այժմ: Անգլիական թորփիլահալածին պայթիւնը յառաջ եկած է ծփուն ականէ մը, ինչպէս կը հաստատէ պաշտօնական քննութիւնը:

ՊԱՅՔԱՐԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՒՈՒՄ Է

«Պրաւդա»յի մէջ, վերջերս, (26 ապրիլ) կար մի բացսիրտ խոստովանութիւն. հալածանքների ու ձերբակալութիւնների նոր ալիքը համայնավար պաշտօնաթերթը կապակցութեան մէջ է դնում «Խորհուրդների ընտրութիւնների նախապատրաստութեան հետ»: Այդ նախապատրաստութիւնը «բացայայտ կերպով ցոյց է տալիս, որ նոր սահմանադրութեան կիրառումով սկսւում է Խորհրդ. Միութեան բանուոր դասակարգի դիկտատորութեան մի նոր շրջան»: Հետեւաբար, անհրաժեշտ է լուրջ միջոցներ ձեռք առնել՝ ապահովելու համար բանուոր դասակարգի իշխանութիւնը համայնավար կուսակցութիւնից տարբեր հայեացքներ ունեցող տարրերին ոտնձգութիւնների դէմ:

Պարզ եւ վճռական: Պաշտօնապէս յայտարարւում է, որ Խորհրդ. Միութեան սահմաններում ամիսներից ի վեր կատարւող ձերբակալութիւնները՝ նախապատրաստական ընտրական աշխատանք են. հազարաւոր մարդիկ, իբրեւ «համայնավար կուսակցութիւնից տարբեր հայեացքներ ունեցողներ», բանտ են նետւում, որպէսզի չկարողանան ընտրութիւններին մասնակցել եւ նոր սահմանադրութեան գաղտնի քուէարկութեան իրաւունքից օգտուելով՝ ձայն տալ օրուայ իշխանութեան համար անհաճելի մարդկանց:

Փաստօրէն նոյն «նախընտրական աշխատանք»ն է կատարւում եւ Հայաստանում, ուր մի կողմից բանտերը լցւում են «հակայեղափոխական» բոլշեւիկներով, իսկ միւս կողմից ամբողջ ճակատով կատաղի պայքար է սկսուած բոլոր նրանց դէմ, որոնք խունկ չեն ծխում Ստալինի ու նրա փարախի մարդկանց առջեւ: Ինչ որ, սակայն, ուշագրաւ է՝ այն անդուլ, ջղագարութեան հասնող վայրերան յարձակումներն են, որոնց ենթակայ է վերջերս Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Խանջեանի դրած արդելքից ազատուած՝ հայ բոլշեւիկները, վերջապէս, նորից գտել են նիւթ եւ իմաստ իրենց գոյութեան եւ գործունէութեան համար. առանց Դաշնակցութեան միսը ուտելու նրանց կեանքը անհամ էր եւ աննպատակ:

Ընթերցողի միտքը շատ չյոգնեցնելու համար երկար մէջբերումներ չըտանք: Օր չի անցնում որ, օրինակ «Խորհ. Հայաստան» պաշտօնաթերթը չզբաղի Դաշնակցութեամբ: Բայց մի նմոյշ այնուամենայնիւ բերենք: Ահա Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի քարտուղար Ամատունու զեկոյցը Համ.Կ.(բ)Կ. Կենտկոմի վերջին պլենումի արդիւնքների մասին — դրեթէ ամբողջ երկար ճառը ուղղուած է «հակայեղափոխական տրոցկիստների» եւ, առաջին հերթին, Դաշնակցութեան դէմ: Քանիերորդ անգամ կրկնում է, թէ՝ «երկերեսանի Խանջեանը գերի էր ընկել Դաշնակների եւ Ռամկավարների ձեռքը» եւն., «ամբողջապէս անձնատուր էր եղել նրանց»: Թէ՝ Խանջեանի եւ Ս. Տէր-Գաբրիէլեանի վարած քաղաքականութիւնը եղել է հօգուտ «ազգայնականներին», այսինքն՝ Դաշնակցականներին: Թէ՝ Դաշնակցականները օգտուելով այդ նպաստաւոր վիճակից՝ թափանցել են խորհրդային մեքենայի բոլոր մասերի մէջ եւ վնասարարութիւն արել: «Դաշնակների» զօրանալը սարսափ է պատճառում Ամատունիին, մանաւանդ որ «խորհրդային կազմակերպութիւնները եւ նրանց ղեկավարները պատրաստ չեն ղեկավարելու խորհուրդների առաջիկայ ընտրութիւնները»:

Նոյն առիթով դրած երկար խմբագրականում «Խորհրդ. Հայաստան»ը (2 ապրիլ) բուռն կերպով յարձակւում է այն տեսութեան դէմ, թէ՝ «Դաշնակցութիւնն այլեւս անելիք չունի»: Ոչ, պնդում է նա, Դաշնակցութիւնը կայ ու դեռ կը մնայ Հայաստանում եւ գործում է խորհրդային իշխանութեան դէմ թէ ուղղակի եւ թէ «Դաշնակների ագենտը» դարձած երկերեսանի դաւաճան Խանջեանների», կամ «մերձկուսակցական քաղքենիների, նացիոնալ օպորտունիստների խմբակի՝ Կասեանի գլխաւորութեամբ» եւ կամ «երկերեսանի դաւաճան Խանջեանի ամենամօտիկ գործակալներ Ա. Երզնկեանի, Դ. Շահվերդեանի, Դ. Սիմոնեանի, Ն. Ստեփանեանի, Ա. Բակունցի» միջոցով: Թերթը կոչ է անում ջախջախել Դաշնակներին եւ նրանց գաղտնի եւ յայտնի գործակալներին:

Այսպիսի սանձարձակ եւ անդուռնբերանով Հայաստանի ներկայ վարիչները ծամում են Դաշնակցութեան միսը եւ Դաշնակցութեան պատրուակով իրենց շարքերին ձերբակալում են բոլոր նրանց, որոնք որ եւ է պատճառով ընկած են օրուայ իշխանաւորների երեսից:

Ի՞նչ է ցոյց տալիս այս: Այն, որի մասին խօսում է եւ «Պրաւդա»ն, պէտք է կազմակերպել Խորհուրդների ընտրութիւնը, որովհետեւ ընտրութիւնները պիտի կատարուին գաղտնի քուէարկութեամբ, իսկ, ըստ Ամատունիի խոստովանութեան, «խորհրդային կազմակերպութիւնները եւ նրանց ղեկավարները պատրաստ չեն ղեկավարելու խորհուրդների առաջիկայ ընտրութիւնները»: Ամէն տեսակ անհաճոյ անակնկալներից խուսափելու համար անհրաժեշտ է մաքրել ասպարէզը: Եւ այդ մաքրագործման հետեւանքով այսօր Հայաստանում ոչ մի խելքը գլխին մարդ չի մնացել երկրի վարիչ մարմինների մէջ. ամէնքը բանտումն են կամ աքսորուած, իսկ իշխանութիւնը մնացել է գանգան Ամատունիների, Ստեփա Ակոպովների ու Մուղդուսիների ձեռքը՝ մեծ մասամբ ոչինչ չասող եւ ոչ մի արժէք չներկայացնող անուններ:

Երկրորդ՝ Դաշնակցականների դէմ ամիսներ տեւող այս գազանական ոռնոցը ապացոյց է այն բանի, որ, հակառակ բոլոր բանտերի ու Չեկաների, Դաշնակցութիւնը կայ ու կը մնայ, Դաշնակցութեան հմայքը շատ բարձր է Հայաստանում: Ինչեր ասես չգրեցին ու չխօսեցին Դաշնակցութեան մասին. «այլեւս անելիք չունի», «լիկուիդացիայի է ենթարկուած», «դիակ է», «մեռած ու թաղուած է», «տխուր յիշատակ է միայն», «Դաշնակցութեան հետքն իսկ չի մնացել Հայաստանում», բայց — ահա պաշտօնապէս ու հանդիսաւորապէս յայտարարւում է, որ Դաշնակցութիւնը կենդանի է, ժողովրդական է, նրա գաղափարներն այնքան զօրաւոր ու գրաւիչ են, որ նոյնիսկ Ա. Խանջեանի, Ս. Տէր-Գաբրիէլեանի, Ա. Երզնկեանի ու Դ. Շահվերդեանի պէս մարդիկ դարձել են «դաշնակցական» կամ Դաշնակցութեան գործակալը: Բանը հասել է այնտեղ, որ Հայկոմկուսի օրուայ վարիչը նոյնիսկ ահաղանգ է հնչեցնում՝ վախենալով, որ խորհուրդների գաղտնի քուէարկութեան ժամանակ «դասակարգային թշնամի» Դաշնակցութիւնը յաջողութիւն կ'ունենայ…

Մենք կարող ենք միայն ուրախանալ այս փաստից, նշանակում է մեր բոլոր գուշակութիւնները, ինչպէս ասում են, հարիւր տոկոսով արդարացել են: Նշանակում է Դաշնակցութիւնը կանգնած է ճիշդ ճանապարհի վրայ եւ գործում է անսխալ: Նշանակում է Դաշնակցութեան գաղափարները այնքան կենսունակ են եւ ուժեղ, որ, նոյնիսկ բռնութեան անհնարին պայմաններում, հասնում են ժողովրդի խորքը եւ մնում իշխող գաղափարներ երկրում: Բայց Ամատունիները կարող են հանգիստ մնալ. Դաշնակցութեան մէջ իրենց աթոռներին աչք ունեցող չկայ: Եթէ աթոռի տենչացողներ կան՝ այդ իրենց շարքերում են: Իրենց ներկուսակցական գզվռուքի հետեւանքով է, որ Հայաստանի վարիչները, աքուրմա խաղացողների պէս, իրար են յաջորդում՝ մէկը միւսի ոտների տակ քարեր նետելով: Մեզ համար այսքանն էլ բաւ է. — Բաւական է, որ Դաշնակցութիւնը կենդանի է Հայաստանի ժողովրդի հոգիներում: Այդքանը հերիք է, որ մեր յոյսը Հայաստանի ապագայի մասին մընայ վառ…

Ուշագրաւ է եւ մի այլ երեւոյթ. ամէն անգամ, երբ բոլշեւիկ վարիչները հայհոյում են Դաշնակցութեան, չեն մոռանում կցել եւ «ռամկավար» անունը: Ռամկավարներն էլ առել են Երեւանում, ռամկավարներն էլ թշնամիներ են Հայաստանի: «Հայաստանասիրութիւնն» էլ չօգնեց: Ցամենայն դէպս, բոլշեւիկներն աւելի հետեւողական են, քան ռամկավարները, արդարեւ եթէ բուրժուա, հակայեղափոխական, յետադիմական կայ, այդ, աւելի շատ, կարելի է գտնել ռամկավարների շարքերում: Փաստից ռամկավարները պէտք է հանեն տրամաբանական եզրակացութիւնը: Եւ կարծես՝ հանում էլ են, եթէ վերհրատարակուած «Ապագայ»ի առաջին խմբագրականը իրական արտայայտութիւնն է իրենց կարծիքի, նշանակում է Ամատունիների թափած ջանքերը անհետեւանք չեն անցել…

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՇԱԲԱԹԸ ՄԷԿ ՆՐԳԻԾԱՆՔ

ՀԱՅԵՐԷՆԷ ՀԱՅԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ

Բարեկամ մը, գաւառական հայ թերթ մը ձեռքը, սենեակէս ներս մտնելով ըսաւ.

— Մտիկ ըրէ: Կէս սիւնակ բան պիտի կարդամ որ գրուած է ծանօթներէս մէկուն մահուան առթիւ:

Ու առանց պատասխանիս սպասելու սկսաւ ընթերցումը որ աւասիկ.

— «Երէկ սեւ հողին յանձնեցինք գաղութիս ծանօթ դէմքերէն Պ. Տիգրան Սահակեանը: Հանգուցեալը եղած է, ընտանեկան յարկի ներքեւ, հեղինակաւոր պետ մը: Ծանօթ էր բոլորին իր ծայրայեղ աւանդապահութեամբ: Որքան խիստ եղած է ընտանեկան կեանքի մէջ, եղած է նոյնքան քաղցր ընկերական կեանքի մէջ: Սիրուած էր բոլորէն: Իր համոզումներուն մէջ եղած է հաստատամիտ: Երկար տարիներ յաջողութեամբ վարած է Ս. Լուսաւորիչ վարժարանին հոգաբարձութիւնը: Շրջան մըն ալ հայ որբանոցներու մէջ տնօրէնի պաշտօններ վարած է: Իր վերջին տարիներուն թէեւ քաշուած էր ազգային կեանքէ, սակայն, կը հետաքրքրուէր ամէն ձեռնարկով, գործնականապէս: Կըրնանք ըսել թէ իր ձեռքերուն մէջ կը պահէր գաղութիս խաղաղութիւնը: Իր մահը խոր սուգ պատճառեց քաղաքիս թէ՛ ունեւոր եւ թէ՛ արհեստաւոր դասակարգերուն: Տ. Եղիա աւագ քահանան յուզիչ ու շինիչ դամբանականով մը դրուատեց Տիգրան Սահակեանի բարութիւնը եւ հրաւէր ուղղեց ներկաներուն հետեւիլ հանգուցեալին օրինակին:

Զմոռնանք աւելցնել որ Պ. Տիգրան անդամ էր գաղութիս բոլոր միութիւններուն: Ուր որ հանդէս մը կազմակերպուած ըլլար, ինք առաջիններէն էր առաջին աթոռներուն վրայ նստող եւ իր խօսքին ազդեցութիւնը չզլացող: Կեանքի մէջ սակաւախօս այս ազգայինը՝ անճանաչելի կը դառնար բեմին վրայ: Մէկիկ մէկիկ կը հեռանան մենէ արդիւնաւոր կեանքով մը հարուստ հին դէմքերը ու նորերը, աւաղ, չեն լեցներ անոնց տեղը»:

Բարեկամս լրացուց իր ընթերցումը ու լրջօրէն ըսաւ.

— Հիմակ կարդացածս թարգմանէ որ հասկնամ:

— Ի՞նչ, պատասխանեցի, թարգմանե՞լ…: Բայց կարդացածդ չինարէն չէր:

— Ես քեզի չըսի թէ չինարէն է: Հայերէն է, այո, սակայն, կը կարօտի թարգմանութեան:

— Թարգմանութիւն մը հայերէնէ հայերէ՞ն …

— Կատարելապէս: Կրկին մտիկ ըրէ որ վերսկսիմ ընթերցումս: Գրուած է. «Հանգուցեալը եղած է, ընտանեկան յարկի ներքեւ, հեղինակաւոր պետ մը», ըսել կ'ուզէ որ իր կնոջը ու զաւակներուն կերած հացը՝ անոնց քիթէն բերնէն բերած է: «Ծանօթ էր բոլորին իր ծայրայեղ աւանդապահութեամբ» խօսքը կը նշանակէ թէ հին-գլուխին մէկն էր: Շատ ճիշդ է երբ որ կ'ըսէ «որքան խիստ եղած է ընտանեկան կեանքի մէջ, եղած է նոյնքան քաղցր ընկերական կեանքի մէջ»: Ներսը սատանայ, դուրսը քահանայ էր: Կ'աւելցնէ թէ «սիրուած էր բոլորէն»: Այո, անթերի կեղծաւոր մըն էր: «Իր համոզումներուն մէջ եղած է հաստատամիտ»ը պէտք է թարգմանել միակ բառով մը.— յամառ: Շարունակութեան մէջ կ'ըսէ «երկար տարիներ յաջողութեամբ վարած է Ս. Լուսաւորիչ վարժարանին հոգաբարձութիւնը»: Այսինքն՝ մայրը լացուցած է ուսուցիչներուն: «Շրջան մըն ալ հայ որբանոցներու մէջ տնօրէնի պաշտօններ վարած է»ն կը նշանակէ որ վաստակաւոր թալանճի մը եղած է: Յետոյ կը գրէ. «Իր վերջին տարիներուն թէեւ քաշուած էր ազգային կեանքէ, սակայն, կը հետաքրքրուէր ամէն ձեռնարկով, գործնականապէս», կը հասկցնէ որ հանգուցեալը խլրդային աշխատանքի նուիրուած էր: «Իր ձեռքերուն մէջ կը պահէր գաղութիս խաղաղութիւնը» խօսքը կը նշանակէ որ Պ. Տիգրան իր ձեռքերուն մէջ կը պահէր անդորրութիւնը, զայն ուզածին պէս ալեկոծելու համար: «Իր մահը խոր սուգ պատճառեց քաղաքիս թէ՛ ունեւոր եւ թէ՛ արհեստաւոր դասակարգին», քանզի ունեւորներէն փոխ դրամ առած էր ու արհեստաւորներէն ալ պարտքով ապրանք: Քահանան կը դըրուատէ Տիգրանի բարութիւնը որ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ իր մեռնիլը: Հըրաւէր կ'ուղղէ ներկաներուն հետեւիլ հանգուցեալին օրինակին. այսինքն՝ մեռնիլ: Մինչեւ վախճանը երթանք: «Պ. Տիգրան անդամ էր գաղութիս բոլոր միութիւններուն»: Որ թարգմանի՝ ոչ մէկուն նուիրուած էր: Առաջին աթոռներուն վրայ կը նստէր՝ քանզի փառամոլ էր: Իր խօսքին ազդեցութիւնը չէր զլանար, որովհետեւ ճառախօսելու մարմաջէն բռնուած էր իբրեւ … ճշմարիտ Հայ: «Կեանքի մէջ սակաւախօս այս ազգայինը՝ անճանաչելի կը դառնար բեմի վրայ» խօսքին թարգմանութիւնը հետեւեալն է.— Բեմի վրայ շատախօս էր ու կեանքի մէջ իր արտայայտած գաղափարներուն կը հակասէր: Այս բոլորէն վերջ մխիթարական կէտ մը կայ որ նորերէն ոչ ոք կը լեցնէ Տիգրան էֆէնտիներու տեղը: Ու այդ «տեղը» ուրիշ բան չէ եթէ ոչ ճահիճը, անդունդը, գերեզմանը:

Բարեկամս աւարտեց իր հայերէնէ հայերէն թարգմանութիւնը ու յաղթական ժպիտով մը երեսս նայեցաւ աշակերտի մը պէս որ իր լաւ թիւին կը սպասէ:

— Մէկ ու …

— Ի՞նչ, մէկուկէ՞ս կուտաս …

— Մէկ ու զէրօ եւ խաչ:

Բարեկամս ինծի ուղղեց հարցում մը.

— Ի՞նչ է պատճառը որ ամէնէն վնասարար ազգայինին մահէն վերջ անդամ միայն ու միայն գովեստ կը գրուի:

— Օրէնքի կարգ անցած է մարդու մը մահէն վերջ խօսիլ ու գրել մեռեալին ունեցած կամ չունեցած առաւելութիւններուն մասին: Հին հեթանոս ժամանակներէ կուգայ այս սովորութիւնը: Եղերամայրերը կուլային ննջեցեալին վրայ, մլուկը ուղտի վերածելով՝ այսինքն ունեցնելով հանգուցեալին յատկութիւնները: Եւ որպէսզի մարդ իր յիշատակը լաւ սնուցանէ, պարտի անդամ ըլլալ զանազան միութեանց: Այդ կազմակերպութիւններէն ամէն մէկը իրենց անդամին մահէն վերջը՝ ողբ ու կոծի ձայներ կը բարձրացնեն, ըսելով «անդարմանելի» կորուստը: Անիկա շատ տեսնելու չէ, երբ չորքոտանիներու համար իսկ ներբողներ կը հիւսենք …

— Ի՞նչպէս…

— Այսպէս.— Սա հաւը որ կը հանգչի հիմա մեր սեղանին կեդրոնը՝ ի՜նչ լաւ հաւ մըն էր: Ան սիրուած էր եօթը աքլորներէ: Կ'ածէր մեծ հաւկիթներ ու համեստօրէն գաղտնի տեղեր կը դնէր իր արտադրութիւնները: Իր միսն ալ անոյշ է իր բնաւորութեան պէս: Սա այծը որուն միսը կը ճաշակենք սխորժակով, խելքը գլուխը, խելօք այծ մըն էր: Իւղոտ կաթ ունէր: Ցից տեղեր չէր բարձրանար որ չնիհարնայ: Կը պատրաստուէր զոհաբերուիլ մեր սեղանին բազկին վըրայ: Սա էշը որ ներկայիս դիակնացած է՝ իմաստուն կենդանի մըն էր: Քիչ ուտելով շատ կ'աշխատէր: Եթէ օրը 48 ժամէ բաղկացած ըլլար՝ հաճոյքով յանձն կ'առնէր 40 ժամ բանիլ: Անձնուէր կենդանի մը որ սատկեցաւ, առանց յաջորդ մը ձգելու: Ա՜խ, սա խոզը, անիկա պատուական, աննման անձնաւորութիւն մըն էր՝ ազնուական ճարպով ու արքայական միսով: Հրաշալի արարած մը որ ամէն ինչ կը սրբացնէր: Աղտեղութիւնները կը լափէր՝ տունն ու պարտէզը մաքրելու համար: Կենդանի աղբաման մըն էր: Իրմով մեռաւ մեր գիւղին մաքրութիւնը: Ափսո՜ս իր տաղանդին որ հանգեաւ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՄԱԽՈՒԽԵԱՆ

ԺԸՆԵՒ.— Որքա՜ն քաղցր է այս անունը ինծի եւ մեր պատանեկան փոքրր խմբակի երազներուն ու որքան ամփոփ՝ գեղասէր պատանի հոգիներուն վրայ տիրող իր հոգին, որ այժմ անմահութեան հայկական բաժնին մէջ երրորդութիւնը կը կազմէ հայ սիրտերուն վրայ սերունդէ սերունդ տիրապետող Այվազովսկի ու Կոմիտաս անուններուն հետ:

Մախոխեան ու ծով, ծով ու Մախոխեան նոյնացած էին մեր սրտերուն մէջ: Նկարչութիւնը ծովէն դուրս ու ծովը լուսնակ գիշերներու խորհրդաւորութենէն դուրս մեզի համար կարելի չէր ըմբռնել: Որքա՜ն ուժեղ տպաւորութիւն ու որքան խոր յափշտակութիւն պատճառած էին Սամսոնի նկարչապաշտ մեր խմբակին վրայ, Մախոխեանի «Ցայգալոյս»ներն ու «Լուսնակ գիշեր»ները, «Ալիքներ»ն ու «Միջերկրականը արծաթանման»ները: Երազապաշտ միջավայր, միակ արուեստագէտի մը հոգիովը պատրաստուած ու հոգին՝ ծովուն անհունութենէն սնուցուած:

Ծովը կարծես մերն է, մեր արտայայտութեան նիւթը, գեղեցիկի մեր ներշնչարանը: Հայ նկարիչներէն գրեթէ բոլորը իրենց մուտքը ըրած են ծովով ու մինչեւ իրենց նիւթի նախասիրութեան ներքին պարտադրումը եւ ինքնութեան հաստատումը ծովն է որ տիրող ու առաջնորդող եղած է գեղեցիկի զգացումին ու արուեստի ըմբռնումին մէջ: Հայ պատանի զգայնութեան աւելի մտերիմ ու խօսուն է ծովը քան դաշտը. ծովն է որ մեզի տուաւ աւելի նկարիչներ քան դաշտը: Այս խորհրդածութեան ինքնաբերաբար յաջորդող «ինչու»ին առջեւ իրրեւ պատասխան կը ցցուին երկու տիտաններ՝ Այվազովսկի եւ Մախոխեան, որոնց ձգած հմայքը ժառանգութիւնն է հայ նկարիչներու ծովուն հանդէպ ունեցած նախասիրութեան:

Մախոխեան նկարեց ծովը, ինչպէս ուրիշ հայ նկարիչներ նոյնքան նկարչական արժէքով նկարեցին դաշտը կամ գիւղը, բոլորն ալ նկարեցին ուրեմն հասարակաց սեփականութիւն՝ բնութիւնը: Արդ, ո՞ւր է գաղտնիքը Մախոխեանի որով դարձաւ հայ սրտին մէկ մասը: Մախոխեան հոգեկան շարունակութիւնն է Այվազովսկիին, ու Մախոխեանի մէջ մենք կը զգանք ու կ'ապրինք Այվազովսկիի հմայքը. կը բաւէ որ տաղանդաւոր հայ նըկարիչ մը նուիրուի ծովուն, դասական ըմբռնումով, իր քովն է Այվա-

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԱՉՔՈՎ

Սակայն, կրկնում եմ, այնուամենայնիւ, այն հանգամանքը, որ Զարենցն անցաւ յեղափոխութեան կողմը, թոյլ տուեց նրա ստեղծագործութեան: Ո՞ւր պէտք է ընթանար Զարենցն այնուհետեւ: Նրա համար նորմալ կը լինէր, եթէ նա կարողանար գտնել ժողովրդի, ժողովրդական կեանքի ձայնափողը եւ այնուհետեւ ընթանար բանուոր դասակարգի հետ, կոմկուսակցութեան հետ միաձուլուելու ուղիով, — ընթանար այդ մանր-բուրժուական կեղտից, մանր-բուրժուական ռադիկալիզմի կեղտից ազատագրուելու ուղիով: Դժբախտաբար այդպէս չեղաւ:

Յետագայում Զարենցն ընկնում է հակայեղափոխական նացիոնալիստների ազդեցութեան տակ: Մենք անձնապէս գիտենք նրա «բարեկամներին» որոնք ազդում էին նրա վրայ — դրանք էին Բակունցը, Խանջեանը եւ ուրիշները:

Նա ստեղծում է մի գիրք («Գիրք ճանապարհին»), որ ամբողջապէս գրուած է որպէս հայ գրականութեան «ազգային յատկանիշների խտացման» թէորիայի իլլիւստրացիա:

Թէ ինչ է ներկայացնում հայ գրականութեան «ազգային յատկանիշների խտացման» «թէորիան», — այժմ բացարձակապէս պարզ է: Ընկ. Ամատունին քաղաքային ակտիւի հոկտեմբեր ամսին տեղի ունեցած նիստում տուած իր զեկուցման մէջ բերել է Բակունցի հետեւեալ ցուցմունքը.

«… Մեր խմբակի գործունէութիւնը, ամբողջովին վերցրած, ուղղուած էր Համ. Կ(բ)Կ ազգային քաղաքականութեան դէմ եւ ի հակակշիռ կուսակցութեան «ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ սոցիալիստական կուլտուրա» լոզունգին, մենք պաշտպանում էինք «ազգային յատկանիշների խտացման» թէզիսը, քաղաքականապէս այդ նշանակում էր «ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ նացիոնալիստական կուլտուրա»:

Թէեւ, ընկերներ, մենք այժմ ունենք այդ լոզունգի հակայեղափոխական լինելու բացարձակ ապացոյցը, այնուամենայնիւ մէկ անգամ եւս փորձենք քննութեան առնել այդ: Մենք լաւ գիտենք, որ դատարկ ձեւ չի լինում: Հակայեղափոխութիւնը հիանալի գիտէ, որ ազգային ձեւի միջից դուրս վանելով սոցիալիստական բովանդակութիւնը, նա ճանապարհ է բաց անում այդ ձեւը հակայեղափոխական բովանդակութեամբ լցնելու համար: Այդ լոզունգի տակ, ազգային ձեւի մասին խօսակցութիւնների տակ քօղարկուած, թշնամիները ձգտում էին գրականութիւնը դարձնել հակաժողովրդական զէնք, գրականութիւնը հեռացնել ժողովրդից:

Ի՞նչ է նշանակում գրականութեան միջից դուրս վանել սոցիալիստական բովանդակութիւնը: Այդ նշանակում է գրականութիւնը հակադրել ժողովրդին: Հայ ժողովրդի կեանքն ընթանում է սոցիալիստական ձեռնարկութիւններում, սոցիալիստական կոլտնտեսութիւններում, ընթանում է սոցիալիստական կուլտուրայի ձեւերի մէջ, — փորձեցէք խլել նրանից սոցիալիստական բովանդակութիւնը. նա այնպիսի ուժգին հակահարուած կը տայ, որ ոսկորներդ էլ չես կարողանայ հաւաքել (Ծափահարութիւններ):

Այդ լոզունգով թշնամիները ցանկանում էին գրականութեան զարգացումն ուղղակի կերպով ուղղել հայ ժողովրդի դէմ, նրա լաւագոյն ներկայացուցիչների դէմ:

Այնուհետեւ, ինչպէս այդ միշտ լինում է, տեղական նացիոնալիստական հակայեղափոխականները չեն կարող մնալ կղզիացած — նրանք ամենասերտ կերպով միահիւսւում են մեծապետական շովինիզմի հետ:

Ուրիշ ի՞նչ է նշանակում հայ գրականութեան «ազգային յատկանիշների խտացման» թէորիան: Այդ նշանակում է հայ գրականութիւնը սահմափակ-լոկալ նշանակութիւն տալու ձգտում, այն Արարատի եւ Արագածի միջեւ պարփակելու ձգտում, իսկ տաղանդաւոր գրքերը պէտք է թռչէին լեռների վրայով: Իսկ մեծապետական շովինիզմն էլ ձգտում է հէնց այն բանին, որ հայ գրականութիւնն ունենայ սոսկ տեղական նշանակութիւն:

Ահա Գուրկո-Կրեաժինի յօդուածը «Բոլ»ում: Այդ յօդուածի մէջ ասուած է. «Հայ գրականութեան նշանակութիւնը գերազանցապէս տեղական է»: Նոյն այդ բանը մի փոքր մեղմ ձեւով ասուած է Մսերեանի յօդուածի մէջ՝ «Լիտերատուրնայա էնցիկլոպեդիա»-ում, թէ «հին հայկական գրականութեան նշանակութիւնը գերազանցապէս ազգային է»:

Դուք տեսնո՞ւմ էք, թէ ինչ է ստացւում: Ստացւում է, որ այն մարդիկ, որոնք փրփուրը բերանին պաշտպանում էին «ազգային յատկանիշների խտացումը», գործնականում մեծապետական շովինիզմի հետ դաշն կնքած ցանկանում էին հայ մեծ, հզօր գրականութիւնը պարփակել նեղ, պրովինցիալիզմի շրջանակների մէջ, ցանկանում էին նրանից խլել ամէն մի ընդհանուր նշանակութիւն:

Այնուհետեւ, ի՞նչն էր հասցւում այդ լոզունգը անցեալի ժառանգութեան, կլասիկների նկատմամբ վերաբերմունքի հարցում: Զարենցը վերանայեց հին գրականութեան նկատմամբ ունեցած իր տեսակէտը, նա սկսեց պարծենալ այդ ժառանգութեամբ: Բայց ի՞նչպէս սկսեց նա պարծենալ: Ես ձեզ կը յիշեցնեմ նրա «Ուղերձ մեր հանճարեղ վարպետներին» բանաստեղծութիւնից չորս տող՝

Թո՛ղ հուրհրայ իմ գրքում ձեր ոգու
ցոլքը լուսէ,
Թո՛ղ երգերում իմ այսօր, խօսքերում
իմ — ձեր ջանքը եռայ —:
Ո՛վ մեր մեռած վարպետներ, իմ բա-
խանձանքը լսէք. —
Ձեր անմահ կնիքը դրէք — իմ անմար
երգերի վրայ …

Ի՞նչ է ստացւում: Ժառանգութեան կենդանի ներգործութիւն հաշւելու փոխարէն, նա ներկայումս առաջարկում է այսօրուայ ստեղծագործութեան մեռած մումիֆիկացիա: Զարենցը չի ցանկանում քննադատաբար վերանայել հինը, այսօրուան օգնելու համար — նա ցանկանում է, մեր այսօրուայ գրականութիւնը վերածել որոշ չափով «թանգարանային» գրականութեան, այնպիսի գրականութեան, որ ձայնակցում է անցեալի գերեզմաններին եւ ոչ թէ ժողովրդական կեանքի կենդանի յորձանքին:

(4)

Վ. ԿԻՐՊՈՏԻՆ

ԳԻՒՂԻ ՍԻՒՔԵՐ, ԵԱՐՈՋ ԵՐԳԵՐ

Սայլիս արեւ անցուցի, չորս բոլորակ արեգակ,
Դեռ առտու չէ ու սայլակս ի գիլ կուգայ շարունակ.
Այգիս կանանչ է հագեր, ճամբան՝ կարմիր — կապուտիկ,
Գիւղըս ճերմակ է հագեր, աչքին ծարիր խատուտիկ :

Ճամբան մարդու բան չըսի, սիրտս ես մարդու չըբացի,
Եարիս խընձորն ի գօտիս՝ մինչեւ առտու չըխածի.
Թո՛ղ մարդիկ զիս բամբասեն.— Նորէն կ'երթայ իր եարին,
Քառսունն անցաւ երթալուն՝ դեռ կէս չեղած նոր տարին :

Սայլիս արեւ անցուցի, չորս բոլորակ արեգակ,
Չորս անիւին կապեցի՝ եարիս երգերն անուշակ.
Երթամ սայլիս բեռցընեմ կեռաս, խընձոր ու շամամ,
Բեռըս ծանր է, անո՛յշ եար, անոր համար կ'ուշանամ :

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

...գովքիի յիշատակը, հետեւաբար իր քոյն է իր ժողովրդականութեան գաղտնիքը: Մախոխեանի մահով անգամ մըն ալ մեռաւ Այվազովսքի:

Այվազովսքիով սկսաւ հայ ժողովուրդին նկարչութեան սէրն ու հետաքրքրութիւնը: Անշուշտ ունեցած ենք նկարիչներ իրմէ առաջ, ինչպէս ունեցած ենք երգահաններ Կոմիտասէն առաջ, բայց Այվազովսքին է որ իր անունին շուրջ հիւսուած հէքեաթունակ պատմութիւններով ու իր արուեստին ուժով դրաւ մեր մէջ նկարչական արուեստին հետաքրքրութիւնը: Ուրեմն Այվազովսքի մեկնակէտ մը եղաւ ինչպէս Կոմիտաս:

Այվազովսքի եւ Մախոխեան զգացումի հակադրութիւններ են միեւնոյն նիւթը նկարելով հանդերձ:

Մախոխեան ծովը կը նկարագրէ, Այվազովսքի ծովը կը շարադրէ:

Մախոխեանի համար ծովը քնարերգութիւն մըն է, Այվազովսքիի համար՝ թատերգութիւն: Մախոխեան նկարիչ մըն է բառին արդի իմաստով: Այվազովսքի մարդ մըն է որ կ'արտայայտուի նկարչութեամբ: Գրական ողբերգութիւնը կը թարգմանէ Այվազովսքի նկարչական արուեստի լեզուով: Կը կուտակէ ամպեր, կը զինէ ծովերը հսկայ ալիքներով, նաւաբեկելու, ընկղմելու համար նաւեր: Ու նաւազներու ազատարար կանչերուն ու յուսահատ շարժումներուն մէջ ճարտարօրէն կուտայ բնութեան ու մարդկային զոյգ տրամը միակ մակերեսի մը վրայ ու միաժամանակ: Տեսողական ու գաղափարական երեւոյթներու խմբաւորումը սքանչելի գումար մըն է սահուն ու արագ ոճի մը մէջ՝ ուր Այվազովսքի կ'ապրի նիւթին տուած մտերմութեան հաճոյքը:

Մախոխեան անտարբեր էր այս բոլորին, իրեն նպատակ ըրած էր ջուրի դաշտին հովուերգութիւնը իր անապատային տպաւորութեան մէջ, անոր մերթ քաղցրալուր ու մերթ կատաղի գոռումով: Անոր համար բնութեան երեք տարր միայն, երկինք, ծով, ծայր: Այս երեք պարզ տարրերու պաշտամունք դարձած նուիրումով ու իր մեծ տաղանդով տուաւ բնութեան հեղուկ մասին ամբողջութիւնը իր այլազան երեւոյթներուն տակ ու մեծ Հոլանտացիներուն համահաւասար արժէքով: Ծովուն ու երկինքին նկարչական սիրերգէն վերջ, զոր այնքան մտերմօրէն զգացած եւ որուն մղած էր վարպետը նկարչի բոլոր ուշադրութիւնը, ամայի ժայռն է որ իր համրութեանը մէջ Մախոխեանի քնարական հոգիին էն խօսուն տարրը կը կազմէ:

Մախոխեան, բնութեան հետ դէմ դիմաց իր երկար խոկումներուն մէջ զգաց թէ իրերն ալ ունին իրենց հոգին որ շինուած է ձեւակերպէ, լոյսէ ու գոյնէ, զգացումի փոխակերպելիք, ու աս ալ՝ բանաստեղծութեան, եւ ընտրեց ժայռը, իբրեւ երրորդ լարը գործիքի մը՝ որուն վրայ պիտի տար այնքան զգայուն նկարչական ծովերգեր:

Մախոխեան, մնալով միշտ բնութեան մէջ ու բնութեան հետ առանձինն, առանձնութեան վայելքի վերածումով կրցաւ տալ ծովուն իրական ազուոր պատկերը նկարչական արուեստի բոլոր պահանջներուն գոհացումով: Արդարեւ, ո՞վ կրնայ արտադրել գեղեցիկ գործեր բնութենէն դուրս, ո՞վ կրնայ առանց բնութեան ծոցը խորանալու ու բնութեան հետ առանձինն խօսակցելու տալ ճշմարիտ զգացումի արտայայտութեան գործեր: Ինչ է արուեստը,— «Բնութիւն՝ աւելի մարդ» պատասխանած է ժամանակին հին իմաստութեան մէջ, Պլուտարքոս: Մարդը այնքան զգայուն է որքան ապրի բնութեան մէջ, այնքան արտադրող զգացումի գործեր որքան մօտենայ իր բնութենական կենցաղին: Արուեստի գլուխգործոցները պերճանք չեն տեսած, անոնք պտուղը եղած են նիւթական զրկանքին ու հոգեկան տառապանքին: «Մարդիկ որ կոչուած են ուրիշներու ծառայելու հոգեկան արտադրութիւններով, կը տառապին իրենց պարտականութեան կատարման մէջ, որովհետեւ հոգեկան աշխարհը կը ծնի միայն տառապանքին մէջ: Զոհողութիւն ու տառապանք, ահա մտածողին ու արուեստագէտին ճակատագիրը», կ'ըսէ գեղեցիկ փարդալետ մը՝ Թոլթոյ:

Մախոխեան նկարեց նաեւ կանաչ դաշտը, ձիւնածածուկ գիւղը, բայց իր երաժշտագէտի խառնուածքին ամէնէն աւելի կը համապատասխանէր ծովը: Ծովուն քնարերգութիւնը ինքնածին էր իր մէջ, անոր ալիքներու երաժշտութեան լեզուն իր պատանի տարիքէն մտերիմ էին իրեն: Ծովը Մախոխեանի հոգեկան հայրենիքն է, նկարելով զայն՝ կը նկարէր ինքզինքը: Ինչ որ կը ստանար ծովէն մեզի ըսելու՝ կը ստանար իր խորքէն: Նկարչութիւն եւ երաժշտութիւն ձուլուած են Մախոխեանի կտաւներուն մէջ իրար լրացնող կատարելութեամբ:

Այվազովսքիի համար ծովը ողբերգութեան բեմ մըն է ուր գաղափարն է որ կը ստանայ առաջնութիւնը: Բայց իր մեծ նկարչի արտայայտութեան միջոցները, միացած ցոլացումներու նրբագոյն զգացումներուն, կուտան՝ ապացոյցը ջուրի դրագէտ - բանաստեղծի իր անզերազանցելիութեան: Ինչ որ սակայն զարմանալի է, ցարերու եւ իշխաններու սէրն ու հովանաւորութիւնը վայելող ու զարմանալի կերպով արագ նկարող այս մարդուն մէջ, ալիքներու անհաւասար զանգուածներուն հետ դերակատար - նաւերուն կատարեալ համադրութիւնն է, որ կուտայ «քոմփոզիսիոն»ի հաւասարակշռութեան դժուարին գիտութեան իր անբաղդատելի տիրականութիւնը, զետեղելով զինքը ծովուն վայրագութիւնը երգող նկարիչներու առաջին շարքին մէջ:

Այվազովսքիի կտաւները մտքի ու տեսողութեան կատարեալ համադրութիւններ են իր ժամանակի ըմբռնումով ու տուեալներով մօտեցողին համար: Դիտողը կը զգայ Այվազովսքիի մէջ մեծ նկարագիրը, ուժի ազնուական որակը որ կը տիրապետէ նախ սրտով: Արուեստի մէջ մարդկային հիացումը կը փնտռէ ոչ միայն խելացութիւն, այլեւ մանաւանդ յուզականութիւն, հոգեկան վիճակի մը յեղաշրջման խռովքալի մեծութիւն: Որովհետեւ «արուեստը կը թափանցէ մեր ամբողջ կեանքին մէջ, մանկական խաղերէն մինչեւ ծերութեան յետին վայրկեանը: Արուեստը եւ խօսքը երկու օրկաններ են մարդկային յառաջդիմութեան. մէկը կը հաղորդէ սիրտերը, միւսը միտքերը»:

Այվազովսքի դասականութեան դասականն է, Մախոխեան՝ դասականութեան արդիականը: Այվազովսքի ծովբեմին տրամը կը շարադրէ յաճախ իր աշխատանոցին մէջ ինչպէս Քլոտ Լորէն, իր տեսողութիւնը օժանդակ է իր մտքին: Մախոխեան ծովուն դիմաց է միշտ կ'ուսումնասիրէ յարափոփոխ մթնոլորտին երանգային այլազան երեւոյթներն ու ամայի ջուրերուն երաժշտութեան տարբերութիւնը: Իր միտքը օժանդակ է իր տեսողութեան:

Մախոխեան մթնոլորտի անծանօթ երեւոյթներուն միշտ աւելի մտահոգութեամբ՝ կը սրէ իր տեսողութիւնը ծովուն դիմաց երկարատեւ նիստերով, մինչեւ որ կտաւին վրայ ստանայ սահմանել երեւոյթը ուսումնասիրած վայրկեանին, ուր կը խաղաղի ու կը հանդչի իր հոգին: Մախոխեանի կտաւները կը շնչեն թարմ ծովուն թարմ օդը, կը զգացնեն ծովուն ծաւալը իր այն համատարած խաղաղութեան մէջ ուր բողոքականն անգամ աչքերը բաց կրնայ աղօթել, որովհետեւ Մախոխեան հեռու կը պահէ իր հոգին ծովուն համայնատարածութեան խաղաղութիւնը խանգարող պատահական տարրերէ (նաւերէ, նաւակներէ): Իր կտաւները մենախօսութիւններ են ծովուն հետ: Մախոխեան միշտ աւելի նուիրումով կը ջանայ ալիքներու շարժման ու անոնց մարդակազմական գաղտնիքին մէջ թափանցել, իր որ եւ է մէկ նկարին առջեւ գեղագիտական բոլոր վէճերը աւելորդ դարձնելու համար: Մախոխեան իր դասական տեսողութեամբ ու թեքնիքի վիպական փափկութեամբ գիտէ տալ տպաւորութեան անմիջականութիւնը, ու գիտէ նաեւ գտնել լուսաւոր ներդաշնակութիւններ նուազագոյն միջոցներով: Տալ արուեստի լաւ գործ մը արտայայտութեան նուազ միջոցներով՝ մեծի մը յատկանիշն է, մեծերը կը պարզեն, փոքրերը կը բարդեն: Իր այս բոլոր առաւելութիւններուն ապացոյցը տուաւ քանի մը տարի Սթոքհոլմի մէջ 15 նկարներու ցուցահանդէսով, բոլորն ալ բարձր գիներով 2 ժամուան մէջ մայրաքաղաքին թանգարանին ու մեծ հաւաքածոներուն սեփականութիւնը դարձան:

Արուեստագէտներէն շատեր, մանաւանդ ներկայ շրջանիս, նուիրուելով արուեստի միայն գիտական կամ տեսական մասին, կը ծառայեն մարդկութեան շատ փոքր մէկ հատուածին: Քիչեր միայն ըմբռնած են որ արուեստը ամբողջութիւն մըն է մարդկային ամբողջութեան ծառայելու համար: Ասոնցմէ է Մախոխեան. իր կտաւները իրենց ճիշդ իմաստին մէջ գործածուած յստակ բառերով նկարագրութիւններ են, ուր մարդկութեան որ եւ է մէկ հատուածը կրնայ գտնել թէ հոգեկան թէ արուեստագիտական վայելք: Որովհետեւ Մախոխեան ամբողջ նկարիչ մըն է:

Մախոխեանով ծովը կորսնցուց զինքը դասական նուիրումով սիրող ու նկարող վարպետը, ու Մախոխեանով ծովը կորսնցուց նաեւ իր հայկական քաղաքացիութիւնը:

Այվազովսքի եւ Մախոխեան, երկու անմրցելի վարպետներն ահա, որոնց մտահոգութիւնն ու հոգեկան սնունդը ծովն էր միշտ, այդ անխնայ, շարժուն տարածութիւնը, որմէ առաջինը ստացաւ իր եղերական ներշնչումները, երկրորդը՝ իրապաշտ: Երկուքն ալ մեծ վարպետներ, լեցուցին իրենց գործերով եւրոպական կարեւոր թանգարանները, մնալու համար միշտ հայ ժողովուրդին արդար պարծանքը: Բայց արուեստի միջազգային պատմութիւնը խուսափած է միշտ Այվազովսքիէն, ու չի գիտցուիր թէ ինչու եւ ինչ դժբախտ պատճառով Այվազովսքի պատմութեան մէջ չէ գրաւած իր արդար տեղը, երբ իր կենդանութեան այնքան խանդավառութիւն, հետաքրքրութիւն եւ հիացում պատճառած է Եւրոպայի մէջ: Աւելորդ է ըսել թէ նոյն դժբախտ ճակատագիրը պիտի ունենայ նաեւ հէք Մախոխեանը: Տարակոյս չկայ որ եթէ Եւրոպացի մը ծնած ըլլար, իր մահը միջազգային ցաւ մը պիտի ըլլար, ու իր արուեստը՝ հիացման եւ ուսումնասիրութեան առարկայ: Բայց ինչ որ ալ ըլլայ ուրիշներուն համար յետ մահու իր ապագան, մեզի համար Մախոխեան պիտի մնայ մէկը անոնցմէ՝ որոնք խոր ակօս մը բացին հայ ժողովուրդին հոգեկան եւ զգացական կեանքին մէջ:

ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ֆրանց Վերֆէլի քոյրը թատերագիր

Մեծահամբաւ Ֆ. Վերֆէլի քոյրը եւ Ցիւրիխի թատրոնին տնօրէնին կինը՝ Տիկ. Մարիան Ռինչըր-Վերֆէլ գրած է վերջերս «Քաղաքականութիւն եւ Սիրոյ Խաղը» անունով թատերախաղ մը հինգ արարուածով, որ ծիծաղի եւ լրջութեան, հեգնանքի եւ գաղափարականութեան իր խառնուրդով, այս միջոցիս մեծ ազդեցութիւն կը ներգործէ Ցիւրիխի մէջ: Նիւթն է կնոջական Պետութեան մը ծրագիրը, իրականութիւնն իսկ: Չինաստան թատերավայրն է: Այրերու բռնակալութեան տակ տիրող ճնշումը վերջ ի վերջոյ կ'ապստամբէ միտքերը, կիներուն միտքերը, որոնք լաւագոյն առնական տարրերու օգնութեամբ կը տապալեն էրիկ մարդոց իշխանութիւնը եւ ղեկը կ'անցնի կիներուն ձեռքը: Կիները որոնք մինչեւ հիմա հազիւ բաւական կարողութիւն ունէին կերակուր եփելու, կարելու, լաթ լուալու, թէյասեղաններու մէջ սպասուհի ըլլալու,— աստիճանաբար այրերը անցան այս պաշտօններուն գլուխը, եւ կիները սանձնեցին նախարարական բարձերը, հրամանատարութիւնը զինուորականներուն եւ ոստիկաններուն նաեւ խորհրդարանին մէջ իբրեւ հակակշռող եւ հոգածու կ'ըլլային որ այլ եւս այրերու աշխարհը բնաւ ծոյլերու իր տիրապետութիւնը չկարենայ արժեցնել: Կիներուն խելքով այլ եւս տեղի պիտի չունենային անմիտ սպանութիւններ: Եթէ պատահէր սակայն որ կնոջավար պետութեան մէջ սպանութիւններ տեղի ունենային, առանց պատճառի չէր սակա — այրերուն փառասիրութիւնը, սնամտութիւնը, յաւակնութիւնը բարութեան եւ անկեղծութեան փոխարկելու համար՝ կիներու վարչութիւնը պէտք կը զգար գլուխ կտրելու: Այրերը ոչ այնքան իրենց բթամտութեամբ չար են, որքան իրենց անձնասիրութեամբ որ կը խափանէ գոյութիւնը լաւագոյն, այլասիրական աշխարհի մը — ահա թէ երբ պէտք է «կին» վարչութիւնը գլխատէ, թէեւ առով իսկ ինք յանցաւոր կ'ըլլայ եւ աշխարհը կրկին կը մատնէ արիւնի եւ մահուան, ինչպէս որ ալ եղաւ: Պարսիկ իշխան մը, Քալաֆ, տառապեալ եւ հալածական, ինչ կ'ընէ չի յաջողիր վերջ տալ իր կեանքին, գիպուածին նենգութիւնը միշտ որ եւ է ձեւով արգելք կ'ըլլայ իր մտածումին եւ գործադրութեան, մինչեւ որ կուգայ ժամանակ մը, ուր «կին» վարչութեան դատաստանէն կը յուսայ մահուան վճիռ մը ստանալ: Քալաֆ, վճիռը ընդունելէ առաջ, ճառ մը կը խօսի, բացատրելով թէ «կնավարի» պետութիւնը հետզհետէ կը կապկէ «մարդավարի» պետութեան կարգուսարքը, նոյն իսկ կը գերազանցէ այս վերջինին վատթարութիւնները, թէ արիւնը արիւնով չեն մաքրեր, այլ բարութեամբ, որուն պէտք է փոխադարձէ ուրիշներուն ալ բարութիւնը: Քալաֆ քիչ խօսելէն համ առնող չէ: Կը յայտարարէ թէ կեանքի եւ սիրոյ կամքը առ հասարակ պէտք է պարսպէ մարդիկը, ըլլան այր թէ կին, թէ պետութիւնը պէտք չէ ըլլայ ոչ «մարդավարի», ոչ «կնավարի», այլ իշխանութիւն մը՝ որուն մէջ այր ու կին հաւասար իրաւունքներով մասնակցին եւ իրենց լաւագոյն բարեմասնութիւններով տանելի ընծայեն, նոյն իսկ փնտռել տան կեանքը...

Անձկալի հիւրը

Գրասեղանիս մօտ կը նըստիմ շատ գիշեր,
Հին թուղթերու բօշնած բոյրով տագորուած :
Երփնազեղ կեանք մը կը խօսի անոնց մէջ,
Մեռած իղձեր կը զգամ նորոգ արթնցած :

Ըզգուշօրէն կը բացուի դուռ մը տխա,
Թեթեւ ու սուր շրշիւն մը, այլ վաղանցիկ :
Ինչպէս շրշիւնը սրնգուսին՝ երբ մօտ գայ :
Եւ գիրգ ձեռք մը կը շօշափէ զիս ադու :

Ձեմ նայիր վեր, անրջայոյզ կը կարդամ
Սիրուն բերբեր—երանութեամբ առլըցուն :
Ահա երկու շըրթներ այտերս կըշոյեն :

Անոնց շունչէն մոռցայ տեղենն ու միջոց,
Մինչեւ ժամուն հրնչեց ղօղանջն առաջին :
Անձկալի հիւրն ո՞վ էր, գիտէ՞ք — Անցեա՜լը :

Թրգմ. գերմ.-է Նուան

ԾԻԾԱՂ

ԴԱՍԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

— Ո՞ւր կը բնակիս, հարցէք ո՞ւր է :
— Բնակարան չունիմ, պարոն :
— Իսկ դուն անոր ընկերը՝ ո՞ւր կը բնակիս :
— Ընկերոջս բնակարանը, պարոն :

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԸՆԿԵՐ ՇԱՀԱԶԱՐ, (երգիծավէպ), Նշան Պէշիկթաշլեանի : Երկրորդ տպագրութիւն, Սոֆիա, տպ. Մասիս, գին 5 ֆրանք : Դիմել հեղինակին՝ 17, Rue Damesme, Paris (13) :

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (275)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Զուլում... զուլում,— արցունքը զսպել ջանալով խօսեցաւ ծերունին, — Կարճկանի խորտ գիւղեր հող ու մոխիր... Թալան, ծեծ, բռնութիւն... մեր աշխարհը աւերաւ, ազգութիւն չմնաց... մեզ ումուտ չմնաց, մարդ չմնաց, չէն տուն չմնաց, նամուս չմնաց...

Լեւոնը, որքան ալ որ կեդրոնացած ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր ծերունին խօսքերուն, հասկցաւ, որ եթէ անոր ձգուէր, հազիւ թէ կարողանար որոշ բան մը յայտնել: Մտածեց, որ աւելի նպատակայարմար պիտի ըլլար հարցումներով խօսեցնել ծերունին :

— Հայրիկ, մէկ էն ըսէ, թէ քեզ ո՞վ ճամբեց :

— Քե մատաղ, Կինդրանց գիւղի տէրտէրին : Ըսաւ. «Կարօ, տունդ չքանդուի, հասիր Աղթամար, մեր հալ, մեր վիճակ իմացուր ազգութեան. մեր ումուտ մէկ Աստուած, մէկ էլ էնոնք մնացին» :

— Հա, հայրիկ, լաւ կը պատմես, մէկ շունչ առ, արցունքդ սրբէ, հա էդպէս.— քաջալերեց Լեւոնը,— հիմա պատմէ, ինչ որ տեսար Կինդրանցի մէջ :

— Էսա ճուխտ աչքեր կուրանային, չտեսնէի իմ տեսած զուլում, աշխարհի աւեր : Պարոն Լեւոնին ըսեմ, Սորփէն Կինդրանց գնացեր էի, մենք ալ քիլֆէթի տէր ենք, ըսի մէկ Կինդրանց եղնեմ, չիթ միթ գնելու...

— Հա, հայրիկ, որ հասար, տեղական հայերէն որո՞նք տեսար :

— Հայ քրիստոնեաները զըմէն թափած էին բէսի թօնրատուն : Հեռուէն հեռու, բէսենք մեզ խնամի կուգան, միամիտ ներս մտնալս գիտեմ՝ քիւրտ մը տէկնէկով հատ մը մէջքիս հասցուց : «Էս լէ ֆլա է, ձեռքերը կապեցէք», կ'ըսէ միւս Քիւրտերուն : Քիւրտ քիրվա մը ունիմ, իմ բախտէս էնտեղ էր : « Էդ իմ ֆլաս է», կ'ըսէ Քիւրտերուն, «տասր ձեռք մի տաք, Սորփեցի է, միւղիր բաներու հետ գործ չունի» : Աղաս կը ձգեն զիս : Մէկ կը մտածեմ փախչիլ, երթալ Սորփի, մէկ էլ ինքնիրենս կ'ըսեմ, Կարօ հալա մնացիր...

— Լաւ, լաւ, իսկ թօնրատան մէջ կապկպածները կը ճանչնայի՞ր :

— Էդ ալ խօ՞սք է, պարոն Լեւոնիս ըսեմ, վաթսուն տարի է դըկից ենք, մեր ու անոնց հողերը ահա էսպէս,— ու ծերունին երկու ցուցամատները իրարու քով բերաւ :

— Լաւ, որ քեզ ազատ ձգեցին, յետոյ ի՞նչ տեսար :

Ծերունին սարսափահար աչքերը լայն բացած՝ Լեւոնին նայեցաւ. շրթները սկսան դողալ :

Թօնրատան մէջ ծանր լռութիւն մը կը տիրէր : Հայրուկները շունչերնին բռնած՝ կ'աշխատէին բառ մը իսկ չփախցնել ծերունիի խօսքերէն :

— Շատ քրիստոնեայ բռնուածներ կային, քովի գիւղերէն ալ բերած էին... Քաղքցի խանութպան Պետրոսն ալ հոն էր, կնիկն ալ, տասներկու տարեկան տղան ալ... Վայ չանսատակ լինիս, Արզուլլահ բէկ... Աստուծու դատաստանին հանդիպիս, դժոխքին մէջ էրիս մրկիս, պուտ մը ջուր տուող չգտնուի...

— Յետո՞յ, յետոյ ի՞նչ եղաւ :

— Յետո՞յ,— ծերուկի ձայնը խղդուեցաւ, դէմքը մահատիպ գունատութիւն մը առաւ, ու այնքան ցած ձայնով սկսաւ շարունակել, որ շուրջինները հազիւ անոր խօսքերը կը լսէին, — մէկ ալ Միւտիրը եւ Կեցանի Ապտուլլահ բէկը ղօլամներով ներս մտան : Թօնրատանը լռեցան. ով որ անօթի գազաններ կապուած Հայերը մէջտեղ առին : «Ծօ շուն Պետրոս», Պետրոսին մօտենալով ըսաւ Միւտիրը, «դուն ազգութեան մարդ ես, անոնց մեծը, զէնքերու տեղը դուն չգիտնաս, ալ ո՞վ գիտնայ : Վալլահ պիլլահ, ծեծելով պիտի սատկեցնեմ քեզ, եթէ բերանդ չբանաս... Խոստովանէ, ամէն բան ըսէ, քեզի կառավարութեան անունէն 10 ոսկի նուէր պիտի տրուի, մէկ ու կէս ոսկի ամսական ալ պիտի կապուի, մազիդ դպչող չպիտի լինի... Տէ, խօսէ նայիմ, ո՞ր գիւղերու մէջ զէնք ունիք» : Պետրոսը, ձեռքերը ետին կապուած, նայեցաւ Միւտիրին, գլուխը երերցուց : « Ես բանէ մը խաբար չունիմ», ըսաւ : « Վայ, դո՞ւն ես խաբար չունեցողը, անհաւատ շուն շան որդի, ես հիմա քեզի կը սորվեցնեմ», ու ձեռքի տականակով Միւտիրը տուր որ կուտաս : Ալ խեղճի գլխուն, մէջքին, ուսերուն կարկուտի պէս իջաւ տականակը, մինչեւ որ խեղճ Պետրոսը արիւնլուայ գետին ինկաւ :

Լեւոնի առանց այն ալ մռայլ դէմքը ալ աւելի մռայլեցաւ, երբ Պետրոսի անունը լսեց : Պետրոսը իբր խանութպան ծպտուած՝ յեղափոխական անձնուրաց գործիչ մըն էր, Կարճկանի շրջանի ղեկավարներէն : Ահա այս մարդու մասին էր որ կը պատմէր ծերունին : Հետեւաբար, անոր ձերբակալումը կը նշանակէր որ Կարճկանի մէջ ալ ներքին դաւաճանութիւն մը տեղի ունեցած էր :

— Շարունակէ, շարունակէ, քաջալերական շեշտով մը խօսեցաւ քահանան,— բան մի ծածկեր, պատմէ՝ ինչ որ քիչ առաջ մեզի պատմեցիր :

— Հա, տէրտէր ջան, պատմեմ, պատմեմ, եղածը թաքցնել կը լինի՞ որ... էն կ'ըսէի... Պետրոսը արիւնլուայ վար ինկաւ, մէկ ալ ան շուն Ապտուլլահ բէկը, աչքերը արիւնով լեցուած, Միւտիրին մօտեցաւ : «Միւտիր էֆէնտի» ըսաւ, «դուն Ստամպօլէն նոր եկած՝ աս անհաւատ շները խօսեցնելու կերպը չես գիտեր : Ինծի ձգէ, տես թէ ես ինչպէս ամէն բան խոստովանցնել կուտամ» :

Ու մօրը փէշերուն փաթթուած Պետրոսի տղուն թեւէն բռնածին պէս՝ կատուի ձագի նման թօնրատան մէջտեղը նետեց : Սրտաճաք մէրը սարսափելի աղաղակ մը արձակելով՝ առաջ նետուեցաւ ու զրկեց լեղապատառ երեխան :

Բէկի մէկ նշանին վրայ ղօլամները երկուքը վրայ հասան, ու ամէն մէկը մօր թեւերէն բռնած՝ գետնի վրայ քաշքշելով տղայէն զատեցին, ու այդպէս պահեցին : Էն ի՜նչ լաց էր, ինչ վայնասուն, սաղ թօնրատունը կը ընդար մօրը ձէնէն : Աստուած դուշմանիս չցուցնէ էն սահաթը : « Հը, հիմա պիտի խօսի՞ս թէ ոչ», ըսաւ բէկը, ոտքով աքացի մը հասցնելով Պետրոսի գլխուն. « Խօսէ, շուն, զէնքերը ո՞րտեղ պահուած են, ո՞ր գիւղերուն մէջ... խօսէ, թէ չէ էս լակոտը էն օրին կը հասցնեմ, որ արար աշխարհ զարմանայ, աշխարհ բերած լինելուդ համար փոշմանիս » :

Այդ պահուն թօնրատան մէջ ճանճի թեթեւ տզզոց մը իսկ կրնար լսուիլ : Հայրուկները շունչերնին բռնած՝ մտիկ կ'ընէին : Լեւոնը գլուխը յենած էր թօնրատան սիւնին եւ աչքերը անորոշ կէտի մը յառած, կարծես քարէ շինուած արձան մը ըլլար. միայն դէմքի կծկուած կարմիր պալարները ջղային շարժումով կը դողային :

— « Ծօ շան զաւակ, խօսիս քեզի է»՝ երկրորդ աքացի մը հասցնելով Պետրոսին, ոռնաց Ապտուլլահ բէկը. «բերանդ բաց, խօսէ», ու ափին մէջ սեղմեց երեխային թեւը : Երեխան մղիկ մղիկ զալարուելով՝ բէկի ոտքերուն պլլուեցաւ :

« Խօսէ, խօսէ, խօսէ» երթալով ինքնիրմէ դուրս ելած՝ կը գոռար բէկը : Պետրոսը դժուարութեամբ բարձրացուց գլուխը ու նայեցաւ բէկին : Գլխի պատռուածքին արիւնը դէմքը ողողած էր : «Բէկ, բան չունիմ ըսելիք», ըսաւ մարած ձէնով :

« Հը՞, բան չունի՞ս ըսելիք, բան չունիս ըսելիք հա՞, հիմա ես քու բերանը կը բանամ», ըսաւ վագրի նման կատղած բէկը. «Հէյ, մէկը թող շուտով հոս կանչէ նալպանտ Հասօն» :

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

տովորութեան: Պէտք է վերջ տալ անոր ու հասցէ ծածկելու այս նեղմտութեան:

** Ուրիշ նամակագիր մը, որ մեզի ծանօթ է, կը գրէ Քաշանէն.— Սիրելի «Ցառաջ», իմ աշխատած տանս պաշտօնէութիւնը, այս շաբթուան ընթացքին սկսաւ մասնաւոր խնդրագիր ներկայացնել, իրենց բնակութեան մօտիկ կայարանի տեսչութեան, ստանալու համար մասնաւոր տոմսակ մը, որ 40 առ հարիւր զեղչ կ'ապահովէ իւրաքանչիւր աշխատաւորի, դէպի գուասն ճամբորդութեան համար (արձակուրդ): Ես ալ ներկայացուցի բարեկամի մի միջոցաւ, Քաշանի կայարանի տնօրէնին: Կայարանին պաշտօնեան բարեկամիս ցոյց տուած է ցանկ մը, ուր նշանակուած են զանազան ազգութիւններ, բայց Հայը չէ արձանագրուած: Բարեկամս չափազանց յուզուած՝ բացատրած է Հայերու ծառայութիւնը դաշնակիցներու բանակին մէջ եւ մեր քաղաքական բացառիկ հանգամանքը: Պաշտօնեան ցաւելով հանդերձ ըսած է.— «Ոչինչ կարելի է ընել՝ քանի որ Հայերու անունը չէ արձանագրուած ցանկին մէջ»:

Այս պարագան կը յանձնեմ երկու Օֆիսներու լուրջ ուշադրութեան, որպէսզի գոնէ այսքան տարրական իրաւունքներէն չզրկուի հայ աշխատաւոր:

Լոնտոնի Կայս. Ժողովը եւ միջազգային կացութիւնը

Բրիտանական կայսրութեան խորհրդաժողովի առաջին նիստին մէջ, վարչապետ Պ. Պոլտուին բացատրեց թէ Մեծն Բրիտանիա հարկադրուած էր վերազինուիլ: «Մեր ժողովը տեղի կ'ունենայ այնպիսիատեն մը երբ միջազգային կացութիւնը մասնաւորապէս տաժանելի է, չըսելու համար սպառնալից: Մեր պարտականութիւնն է քննել միջազգային կացութեան անհաստատութեան պատճառները, կարծիքներ փոխանակել եւ միջոցներ գտնել ցրտութեան պատճառները հեռացնելու կամ նուազեցնելու համար»:

Քանատայի վարչապետը բաղդատելով կայսրութեան եւ ուրիշ պետութեանց ընկերային կարգուսարքը, յայտարարեց թէ բրիտանական ժողովուրդները չեն կրնար կասկածիլ իրենց խորհրդարանական եւ ժողովրդապետական կարգուսարքին արդիւնաբերութեան մասին: Աւստրիոյ վարչապետը շեշտեց թէ իր անծայրածիր երկրին ժողովուրդը հետզհետէ աւելի կը հետաքրքրուի միջազգային քաղաքականութեամբ, որովհետեւ կ'ըմբռնէ թէ այլ եւս ոչ մէկ երկիր կրնայ բաւել ինքն իրեն:

Խորհրդաժողովը չորեքշաբթի օր պիտի զբաղի կայսրութեան պաշտպանութեան վերաբերեալ խնդիրներով:

Զօր. Կէօրինկ Վենետիկի մէջ

Գերմանիոյ օդանաւային նախարարը Վենետիկ հասաւ նշանակուած ժամանակէն 24 ժամ առաջ: Աւստրիայէն անցած ատեն Գերմանացիներ խռնուած էին կայարան մը եւ անհամբեր կը հարցնէին.— «Ո՞ւր է Առաջնորդը»: Զօր. Կէօրինկ պատուհանէն երեւալով յայտարարեց թէ Առաջնորդը (Հիթլէր) կառախումբին մէջ չի գտնուիր: Իբրեւ թէ աւելցուցած ըլլայ,— «Բայց պիտի գայ»:

Զօրավարը շարք մը տեսակցութիւններ պիտի ունենայ Իտալիոյ վարիչներուն հետ: Այս առթիւ նորէն զրոյց կը շրջի թէ միասին Գերմանիա պիտի տանի Մուսոլինին եւ կամ անոր պիտի յանձնէ Հիթլէրի հրաւէրը, այցելութեան մը համար:

Իտալական թերթերը կը շարունակեն մոլտալ Անգլիոյ դէմ, իսկ Պերլինի մէջ ձգտում մը կը տեսնուի աւելի մօտենալու Անգլիոյ:

Սափրիչներու գործադուլը Փարիզի մէջ

Սափրիչ բանուորներու գործադուլը կը շարունակուի տակաւին, մտահոգութեան մատնելով մասնաւորապէս ... տիկիններն ու օրիորդներ: Տեղական թերթ մը սրամտօրէն գիտել կուտայ թէ կիները այսքան իրար անցած պիտի չըլլային, եթէ ուտելիքի բանուորները գործադուլ ըրած ըլլային: Ո՞վ պիտի շտկէ մազերը, ո՞վ պիտի յղկէ նրկէ եղունգները: Շատերուն համար այս վերջինը աւելի կարեւոր էր: Օփերայի հրապարակին վրայ տիկին մը փորձեց կաշառել սափրիչ մը, որպէսզի նախապատուութիւն տայ իրեն, վախնալով որ խանութը կը փակուի:

Առջի օր շարք մը դէպքեր պատահեցան, գործադուլին առթիւ: Բանթողները խմբակներ կազմելով, կ'երթան կը սպառնան այն վարպետներուն որ բացած են իրենց խանութները: Թէեւ ոստիկաններ կը հսկեն, բայց յաճախ ապակիներ կը ջարդուին եւ յարձակումներ կը կատարուին: Հարիւրաւոր բանուորներ ալ ձրի կ'ածիլեն անցորդները, ի հեճուկս վարպետներուն: Փողոցներու մէջ կ'երեւան նաեւ շրջուն սափրիչներ:

Վարպետները տեղի տալ չեն ուզեր: Աջակողմեան թերթերը կը գրեն թէ գործադուլը ձախողած է, խանութներու 85 առ հարիւրը բաց մնացած ըլլալով: Վարպետները կ'առարկեն թէ բանթողները խախտած են պարտաւորիչ իրաւարարութեան պայմանը եւ անընդունելի կը գտնեն անոնց պահանջը՝ միայն սէնտիքայի անդամ բանուորներ վարձելու մասին:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ շաբաթական տեղեկագրին համաձայն, մայիս 8ին արձանագրուած նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 363.569, որոնց 263-072ը այր, 100.497ը կին: Անցեալ շաբթուան վրայ պակսած է 4812 հոգի, իսկ անցեալ տարուան միեւոյն շաբթուան հետ բաղդատելով՝ 77,545 հոգի:

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ ԾԱՆՐ դէպքեր պատահեցան Լեհաստանի մէջ: Հրեայ մսավաճառ մը սպաննած ըլլալով օրինազանցութեան մը առթիւ զինքը հարցաքննող ոստիկանը, ամբոխը յարձակում գործեց եւ աւարի տուաւ 100ի չափ խանութներ, Պրէց քաղաքին մէջ: Հարիւր հոգի ձերբակալուեցան:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ Պ. Իվօն Տէլպոս վերադարձաւ Լոնտոնէն, ուր շատ կարեւոր տեսակցութիւններ ունեցած էր Անգլիոյ վարչապետին եւ միւս նախարարներուն հետ:

Լիոնի «Ցառաջ»ի ամենօրեայ յաճախորդներուն ներողութիւն կը խնդրենք որ միւսանգամ երկու թերթը հաստատաւ իրենց թեթեւութեան ցրուումը անցեալ շաբաթ տեղի ունեցած անկանոն:

Լիոնի «Ցառաջ»ի գործակալ ՒՐԱՆԿ ԿԵՆՃԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՌՈՒՍ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ (52 rue Regnault, Paris (13) կը ծանուցանէ թէ Միջազգային Ցուցահանդէսի մնայուն վարձու կառայից ... համար ... դիմել ...:

1 օրուան համար	10 ֆր.
Շաբաթը	60 ֆր.
Ամիսը	110 ֆր.
Կը տրուի նաեւ ամառ ժամ	4.50

Ֆրանկը զաշարանի տէօրէն ...

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

26 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

ՍԵՆՓՈՐԻԿ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ՄԱՅԻՍ
MARDI 18 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3423

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒՇ ՄՆԱՑԱԾ ՔԱՐՈԶՆԵՐ

Վիճաբանելու համար չէ որ գրի կ'առնենք այս տողերը, այլ պարզապէս յատկանշական երեւոյթ մը մատնանշելու:

Փարիզի ռամկավար օրաթերթը, մօտ մէկ տարուան դադարէ մը վերջ, վերսկսաւ իր հրատարակութիւնը, իբրեւ շաբաթաթերթ:

Ինչպէս կ'երեւայ, փոփոխութիւն մը կատարուած է նաեւ խմբագրութեան կամ խմբագրական ուղղութեան մէջ: Այդ կը հետեւի հրատարակուած երեք թիւերէն, անճար կանչերով եւ ելք մը փնտռելու ձգտումներով:

Ոգին, անշուշտ, նորէն ռամկավար - ազատական է, ռուսասէր, ինքնագոհ եւ մեծամիտ: Բայց եւ այնպէս, աչքի կը զարնեն որոշ նորութիւններ:

Այսպէս առաջին թիւին մէջ, ռամկավար օրկանը նորէն հաւատքներ ընծայելով իրենց «Հայաստանասիրութեան» մասին, գիտել կուտայ.

— «Բայց որոշապէս պէտք է աւելցնենք որ կը մերժենք իրեն (Խ. Հայաստանի կառավարութեան) հայ ժողովուրդին իրաւական կառավարութեան հանգամանքը եւ իբրեւ այդ ու մենք իբրեւ ընդդիմադիրներ, իրաւունքնիս շատ աւելի բացայայտ է պահանջելու համար որ ներկայ վարչաձեւը ըլլայ զուսպ իր գործելակերպին մէջ, իր բուն արժէքը տալով թէ հայրենիքի ժողովուրդին եւ թէ Սփիւռքի հայութեան հանրային կարծիքին»: (1 մայիս):

Թերթը ներգաղթի մասին ալ ունի նախադասութիւն մը, աւելի ծփուն եւ ծեքծեքուն.

— «Անկէ զատ ներգաղթի գործին պէտք է տրուի լուրջ համոզումի մը կիրարկութեան հանգամանքը եւ ոչ թէ հանրային կարծիքին ընդհատական, յապաղում եւ անբաւական գոհացում մը տալու պատկերը»:

Խմբագրականը կը պարունակէ համարձակ խօսքեր՝ նոյնիսկ Բարեգործականին հանդէպ: Արտատպելով այդ Միութեան հիմնական նպատակները, կ'աղաղակէ.

— «Այսպիսի մեծ առաջադրութիւն մը չի կրնար գործադրուիլ ժողովուրդէն հեռանալով եւ հանրային գործունէութեան մէջ առանձնաշնորհեալի կամայականութեան դնելով: Բարեգործականը պէտք է առնէ ձեռնհասներէց, ազատասէր եւ զոհաբերող հայ ազգէն ծնած հարազատ կազմակերպութեան մը նկարագիրը, եւ ոչ թէ քանի մը «մեծ»երու շնորհքը ժողովուրդին բաշխող ինքնակամ եւ անձկամիտ հոգաբարձութեան մը դիրքը»:

Ուշադրութի՛ւն, դաշնակցական թերթէ մը չէ որ կը կատարենք արտատպումը, այլ «Ապագայ»էն:

Երկրորդ թիւին խմբագրականը ընդվզում մըն է Երեւանցիներուն դէմ, որոնց բուն իշխանաւորը, Ամատունի, համարձակած էր ռամկավարներն ալ հռչակել «վարձկան գործակալները» աշխարհակալ պետութեանց, Դաշնակցութեան հետ միասին: Եւ թերթը կը բացագանչէ սրտառո՛ւչ միամտութեամբ.

— «Եթէ ըստ Ամատունիի Ռամկավար - Ազատականութիւնը իրապէս «երկրագունդին 5)6ին տէրը եղող «*կապիտալիստական պետութիւններուն* վարձուած գործակալը» ըլլար, կարելի՞ բան էր որ անոր տրամադրութեան տակ չի դրուէր անհրաժեշտ *կապիտալները* որպէսզի այս կուսակցութիւնը կարենար գոնէ Ֆրանսայի մէջ շարունակել իր օրաթերթը, ունենար դեռ տարբեր *օրկաններ*՝ գաղտնի եւ յայտնի գործունէութեան համար, մինչ ամէնուն ծանօթ է այս կուսակցութեան պարկեշտ աղքատութիւնը եւ փաստ է թէ մեր բոլոր ծախքերը ծայրը ծայրին կը հոգացուին ազգասէր ազատասէրներու ինքնաբուխ նուէրներովը» (8 մայիս):

Այս առթիւ, ինչպէս Գահիրէի, նոյնպէս Փարիզի ռամկավար օրկանն ալ կը յիշէ այն ծառայութիւնները զորս մատուցած է իրենց կուսակցութիւնը, Խ. Հայաստանը ճանչցնելու եւ սիրցնելու համար, պայքարելով Դաշնակցութեան դէմ ...

Եւ ահա վերջապէս երրորդ խմբագրականը, ուր կ'ուզէինք յանգիլ, պարզելէ յետոյ կատարուած հոգեփոխութիւնը:

Միջանկեալ ըսենք որ, երեք խմբագրականներուն մէջ ալ, մերկապարանոց կ'երեւան նոյն կանխակալ կարծիքները Դաշնակցութեան դէմ, ինչպէս եւ սնամէջ յոխորտանքներ,— «Չպիտի թոյլատրենք որ ...», «չպիտի հանդուրժենք որ ...»:

Ոչինչ. անցնինք բուն հարցին:

Ռամկավար օրկանը հարեւանցի ակնարկ մը նետելով միջազգային կացութեան վրայ, կը դառնայ կուգայ Սպանիա, բաղդատութիւններ կը գտնէ այդ երկրին եւ մեր ազգի ճակատագրին միջեւ, եւ կը յանգի շատ մռայլ եզրակացութեան մը:

Իր կարծիքով, աշխարհի ներկայ վիճակին մէջ, երբ բոլոր ազգերը հետ ի հետ կը սպառազինուին, «գուցէ շատ մօտիկ օր մը այս փոքր ազգն ալ կրնայ քշուիլ ընդհանուր տակնուվրայութեան մը որուն համար ոչ մէկ կերպով պատրաստ չենք» (15 մայիս):

Անշուշտ կը սպասէք որ գործնական առաջարկ մը ներկայացնէ, այսքան ճակատագրական հեռանկարի մը առջեւ:

Խմբագրականը նորէն կը մոլորի խորհրդածութեանց մէջ, կ'ողբայ որ զանազան ճակատներու բաժնուած է ազգը,— պոլշեւիկը այսպէս, Դաշնակցութիւնը այնպէս,— եւ փոխանակ բանաձեւ մը ներկայացնելու, կ'աղաղակէ.

— «Իսկ պատրաստուելու առաջին պայմանը իբր *մէկ ազգ* գոյութիւն ունենալն է: Դժբախտութիւն է որ այդ *մէկ ազգը* դեռ չկրցանք կերտել տարիներէ ի վեր»:

Հիմա որ լայնօրէն ծանօթացաք պատկերին, լսեցէք նաեւ անոր թելադրած խորհրդածութիւնները:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐԸ ՎԵՐՋԱՑՈՒՑԻՆ ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒՄԸ

Թուրքիա սանճաքահան հողե՞ր ալ կը պահանջէ...

Ազգերու Դաշնակցութեան մասնագէտներու յանձնախումբը շաբաթ օր վերջացուց Ալեքսանդրէթի կազմական կանոնագրին եւ սահմանադրութեան վերաբերեալ աշխատանքները: Երկու նստաշրջաններու ընթացքին, որոնց առաջինը գումարուեցաւ փետրուար - մարտին եւ երկրորդը ապրիլ - մայիսին, յանձնախումբը մշակեց երկու ծրագիրներ, մէկը՝ սանճաքի իրաւական վիճակին, միւսը՝ սահմանադրութեան մասին, համաձայն Ազգաժողովին կողմէ իրեն տրուած պաշտօնին (27 յունուար):

Իրաւական վիճակի վերաբերեալ կանոնագիրը կը կարգադրէ հետեւեալ խնդիրները.— Ընդհանուր տրամադրութիւններ, արտաքին յարաբերութիւններ, քաղաքացիի հանգամանքը, Ա. Դ. Խորհուրդի ընդհանուր հակակշիռը, սանճաքին ապազինումը, Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ գործակցութիւնը, Ա. Դ. Խորհրդին որոշումները եւ յանձնարարութիւնները, փոքրամասնութիւններ, մաքսային եւ ընդհանուր վարչութիւն, Ալեքսանդրէթ նաւահանգիստը, թղթատարական եւ հեռագրական վարչութիւն եւ հաղորդակցութիւններ եւն.:

Իսկ հիմնական օրէնքի վերաբերեալ ծրագիրը կը պարունակէ ընդհանուր տրամադրութիւններ, օրէնսդիր, գործադիր եւ դատական իշխանութեանց կազմակերպումը, հիմնական իրաւունքներ եւն.:

Այս երկու ծրագիրներուն հետ յանձնախումբը Ա. Դ. Խորհուրդին ուղղած է տեղեկագիր մը, որ ճշդումներ եւ թելադրութիւններ կը ներկայացնէ առկախ հարցերու մասին: Ա. Դ. Խորհուրդը այս տեղեկագիրը եւ ծրագիրները պիտի քննէ իր սովորական նստաշրջանին մէջ, որ կը բացուի մայիս 24ին: Այս առթիւ պիտի վճռէ երկու կէտեր որոնց մասին համաձայնութիւն չէ գոյացած կողմերուն միջեւ,— լեզուի խնդիր եւ երեք սահմանամերձ շրջաններու սեփականութեան խնդիր: Առաջին կէտին համար, Ֆրանսացիները կը պահանջեն որ թուրքերէնը եւ արաբերէնը հաւասարապէս գործածուին, իբրեւ պաշտօնական լեզու.— իսկ Թուրքերը մինչեւ հիմա կը պնդեն որ իրենց լեզուն գերակշռութիւն ունենայ, եւ արաբերէնը գործածուի միայն պէտք եղած ատեն:

Գալով երեք սահմանամերձ շրջաններուն, Թուրքերը ընդհանուր հանրաքուէ մը կը պահանջեն, իսկ Ֆրանսացիները կը մերժեն:

Թուրքիա միջնորդի դեր կը կատարէ

Թուրքիոյ արտաքին գործոց նախարար Թ. Ր. Արաս մօտերս Պաղտատ պիտի երթայ, իբրեւ իրաւարար Իրաքի եւ Իրանի միջեւ ծագած սահմանավէճի մը: Այս վէճին կարգադրութեամբ կարելի պիտի ըլլայ ստորագրել ասիական դաշինքը՝ Թուրքիոյ, Իրաքի, Իրանի եւ Աֆղանիստանի միջեւ:

Թուրքիա, Ռումանիա եւ Միջերկրականի խնդիրը

Թ. Ր. Արաս Պուքրէշ հասաւ կիրակի օր եւ այսօր ճամբայ կ'ելլէ դէպի Ժընեւ: Թուրքիոյ գործավարը խորհրդակցութիւններ կատարեց Ռումանիոյ նախարարներուն հետ, կեդրոնական եւ հարաւ - արեւելեան Եւրոպայի մասին: Ռումանական թերթ մը կը գրէ թէ Թուրքիա այս միջոցին բանակցութիւններ կը կատարէ Միջերկրականի մասին որոնց հանդէպ անտարբեր չի կրնար ըլլալ Ռումանիա: Միւս կողմէ Ռումանիա կը ջանայ բարուոքել իր յարաբերութիւնները բոլոր դրացիներուն հետ: Թուրքիոյ եւ Ռումանիոյ նախարարներուն անձնական շփումը ապացոյց մը կը համարուի փոխադարձ վստահութեան եւ բարեկամութեան:

** Պուքրէշի թերթերը կը գրեն Ր. Արաս շեշտելով Թուրքեւխորհրդային յարաբերութեանց սքանչելի վիճակը, յայտարարեց թէ անոնք մեծապէս կը ծառայեն խաղաղութեան դատին: Գործավարը շեշտեց նաեւ Ազգաժողովին անհրաժեշտութիւնը: Պուլկարեւեուկոսլաւ դաշինքը բնական բան մըն է, ըսաւ, իսկ իտալեւեուկոսլաւ համաձայնութիւնը չի վնասեր պալքանեան դաշինքին: Միւս կողմէ, Ր. Արաս կը յուսայ թէ Ալեքսանդրէթի խնդիրը վերջնապէս պիտի կարգադրուի Ազգաժողովի յառաջիկայ նիստին մէջ, աւելի սերտացնելով Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ բարեկամութիւնը:

Թ. Ր. Արաս մօտերս Մոսկուա եւ Թէհրան պիտի երթայ:

Հիթլերական կուսակցութիւն մը Պուլկարիոյ մէջ

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ նոր կուսակցութիւն մը կազմուեցաւ, ամբողջովին ներշնչուած ազգային - ընկերվարական վարդապետութենէն (հիթլերական): Շարժման գլուխը կը գտնուի փրոֆ. Քանթարճիեւ, դասախօս հողագիտական համալսարանի: Կուսակցութիւնը, որ կը կոչուի «Աշխատանք պուլկար ազգին յառաջդիմութեան համար», գրքոյկ մը հրատարակեց իր անդամներուն համար: Ինչպէս օտար ֆաշական կազմակերպութիւնները, պուլկարական այս խմբակցութիւնն ալ ունի իր մասնաւոր խորհրդանշանը,— հաւասար ճիւղերով խաչ մը կրկնակ շրջանակի մը մէջ: Բարեւն ալ հիթլերական է: Ըլլալով թունդ ազգայնական կազմակերպութիւն մը, իր գլխաւոր նպատակն է ատելութիւն ներարկել ամէն բանի դէմ որ օտար է: Ծրագրին գլխաւոր տրամադրութիւններն են.— Պայքար Պուլկարիոյ ազգային եւ հողային միութեան համար, ջնջում Նէօյյիի դաշնագրին եւ ազատ վերազինում, արգելք որ եւ է օտար քարոզութեան՝ կրօնական թէ դպրոցական, արգելք օտարականներուն երկրին մէջ հաստատուելու, սահմանափակում օտար առեւտրական ձեռնարկներու, թոյլ չտալ որ օտարականները գիւղական կալուածներ գնեն եւն.:

Աւելորդ է բացատրել թէ նոր կազմակերպութիւնը հակահրէական է, թէեւ Հրեաները բնակչութեան միայն 1 առ հարիւրը կը կազմեն: Առ այժմ շատ հետեւորդներ չունի այս շարժումը, մանաւանդ որ Պուլկարները մանաւորապէս թոյլատու ոգի ունին կրօնական հարցերու մէջ: Իրազեկներ այս շարժումը կը նկատեն նախաբանը իտալեւգերման գործունէութեան վերսկսման:

ԲԵՐԱՅԻ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՀԱՇԻՒՆԵՐԸ ԿԸ ՔՆՆԵՆ...

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ Բերայի ելմտական քննիչները սկսած են քննել Ս. Երրորդութեան եկեղեցիի հաշիւները:

Այս քննութեան ձեռնարկուած է այն լրատուութեան վրայ թէ՝ ելմտական մասնաճիւղին ճիշդ չեն հաղորդուած պաշտօնեաներու ամսաթոշակները: Քննիչները իրենց հետ առած են Ղալաթիոյ Թաղ. Խորհուրդի նախկին ատենապետ Պ. Յովհ. Շահին Գայան, թուրքերէնի թարգմանելու համար հայերէն տետրակները:

Մուէզզինները այլեւս պիտի չերգեն մինարէէն

Թուրքիոյ կրօնից տեսչութիւնը կարեւոր որոշում մը տուած է, որու համաձայն մուէզզինները այլ եւս պիտի չերգեն մինարէներէն: Այս որոշումը շրջաբերականով մը հաղորդուած է բոլոր Միւֆթիներուն:

Պոլսոյ կրօնից տեսուչ Ֆէհմի հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրած է այս առթիւ.— «Սալա»ի սովորութիւնը ոչ մէկ կապ ունի իսլամական կրօնքին հետ: Այդ սովորութիւնը արդէն գրեթէ վերցած էր Ստամպուլէն: Գաւառներու մէջ, մահուան առթիւ ժողովուրդին հրաւէր կը կարդացուէր ներկայ գտնուելու յուղարկաւորութեան: Սակայն այդ կոչն ու հրաւէրը անհանգիստ կ'ընէին հիւանդները: Այդ պատճառաւ վերջ տրուած է յիշեալ սովորութեան:

Սուրիոյ ախոյեաններուն վերադարձը

Դամասկոսէն կը հեռագրեն.— Խանդավառ ընդունելութեան մը արժանացան քաղաքական տարագիրները, որոնք ներում ստացած ըլլալով, քաղաք հասան մայիս 14ին: Հազար կառքեր կը հետեւէին թափօրին, որուն ճամբան զարդարուած էր յաղթական կամարներով, թանկագին գորգերով եւ դալարիներով: Ճամբան այնքան խճողուած էր որ, թափօրը երկու ժամէն հազիւ կրցաւ կտրել երեք քիլոմեթր հեռաւորութիւնը: Քաղաքապետութեան մէջ, վարչապետը, Երեսփ. Ժողովին նախագահը, նախարարները եւ քաղաքին կառավարիչը կը սպասէին սանդուղին վրայ: Կառավարիչը բարի գալուստ մաղթեց ի դիմաց քաղաքին: Աքսորականներուն գլխաւորը, Տօքթ. Շահպէնտէր, ջերմագին շնորհակալութիւն յայտնեց եղած ընդունելութեան համար եւ մեծարանք՝ 1916 մայիս 6 նահատակներուն, որոնք օսմանեան կառավարութեան կողմէ կախուեցան, համարաբական դատին համար: Ճառը վերջացնելով շեշտեց թէ ինք եկած է վերախմբելու ազգային ուժերը հայրենիքի բարիքին համար:

Յունաստանի ազգ. պաշտպանութիւնը

Պ. Մէթաքսաս, Յունաստանի վարչապետը, ճառ մը խօսելով իրեն ի պատիւ տրուած հացկերոյթի մը մէջ, յայտարարեց.

— «Թէեւ Յունաստան որ եւ է ռազմաշունչ նպատակ չի հետապնդեր եւ երբեք գիտում չունի դուրս ելլելու իր սահմաններէն, բայց եւ այնպէս պարտի ապահովել իր ազգային պաշտպանութիւնը, բացարձակ ապահովութեան մը զգացումը տալու համար աշխատաւոր ժողովուրդին: Մենք վերջերս միլիառ դրախմի ծախսեցինք ազգ. պաշտպանութեան համար, առանց մսխելու մէկ հատիկ հարիւրնոց դրախմի երաշխաւորութեան գումարը, առանց որ եւ է օտար փոխառութեան եւ առանց ջախջախիչ հարկահանութեան մը դիմելու»:

Ապստամբութիւն Ալպանիոյ մէջ

Թիրանայէն կը հեռագրեն թէ կիրակի օր ապստամբական շարժում մը ծագեցաւ հարաւային Ալպանիոյ մէջ: Ոստիկան - զօրքի սպայ մը սպաննուեցաւ: Կառավարութիւնը կը ծանուցանէ թէ ամէն միջոց ձեռք առնուած է, շարժումը սանձելու համար, բայց մանրամասնութիւններ կը պակսին դէպքին ծաւալման մասին:

Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ.— Խումբ մը յեղափոխականներ առաջնորդութեամբ նախկին ներքին նախարար Էթհէմ Թոթոյի, ոստիկան - զօրքի սպայի մը եւ նախկին հարկապետի մը գրաւեցին Արկիրոքասթրօ քաղաքը եւ կտրեցին հեռաձայնի հաղորդակցութիւնները: Սպայ մը սպաննուեցաւ ըմբոստներուն կողմէ: Կառավարութիւնը ձեռք առած է անհրաժեշտ միջոցները:

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊ ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Պ. Լարկօ Քապալյէրօ, Սպանիոյ հանրապետական կառավարութեան վարչապետը, հրաժարեցաւ շաբաթ օր, համայնավար անդամներուն հետ ծագած անհամաձայնութեան մը հետեւանքով: Հանրապետութեան նախագահը դարձեալ իրեն յանձնեց որ դահլիճին կազմութիւնը, եւ կը յուսացուէր թէ պիտի յաջողի մինչեւ կիրակի գիշեր, բայց վերջին պահուն քաշուեցաւ: Նորէն համայնավար կուսակցութիւնն է ձախողման պատասխանատուն:

Նոր դահլիճը պիտի բաղկանար 14 անդամներէ, մասնակցութեամբ բոլոր ձախակողմեան հոսանքներու: Համայնավարները պիտի ստանային հանրային կրթութեան եւ աշխատանքի նախարարութիւնները, ազգ. պաշտպանութիւնը պիտի յանձնուէր միակ նախարարութեան մը: Համայնավարները բոլորովին տարբեր ծրագիր մը ներկայացուցած էին ազգ. պաշտպանութեան եւ պատերազմական գործողութեանց ղեկավարութեան համար: Միւս կողմէ, թէ ընկերվարականները, թէ համայնավարները եւ թէ անիշխանականները զատ - զատ կը պահանջէին ամէնէն կարեւոր նախարարութիւնները:

Այս տագնապը կապ ունի Պարսելոնայի մէջ պատահած խռովութեանց հետ:

** Զինուորական գործողութիւնները կը շարունակուին Պիլպաոյի ճակատին վրայ: Ապստամբները կը փորձեն զինուոր հանել ծովու ճամբով:

Ապստամբ օդանաւերը ռմբակոծեցին Վալենցիան (մայրաքաղաքը): Քանի մը ռումբեր ինկան անգլիական դեսպանատունը, սպաննելով կին մը եւ տղայ մը որոնք հանրակառքի կը սպասէին: Ֆրանսական հիւպատոսարանն ալ վնասուեցաւ: Քաղաքին մէջ սպաննուեցան 33 հոգի, իսկ վիրաւորներուն թիւը 100ը կ'անցնի:

ՄԱՐՈՆԻՆԵՐՈՒ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Իտալիոյ թագաւորին կողմէ, ընկերակցութեամբ Դամասկոսի եւ Տրիպոլիսոյ եպիսկոպոսներուն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿՐԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

Մոսկուան ապրիլ 23ի որոշումով լուծեց Անդրկովկասեան երկրային կոմիտէն, որով ձեւականօրէն վերջ կը գտնէ Բերիայի բռնապետութիւնը Հայաստանի համայնավարների վրայ, դրանով իսկ Հայաստանի վրայ։ Թէ ինչ ձեւով պիտի ղեկավարի Մոսկուան Անդրկովկասը կուսակցականօրէն, ընդհանուր ձեւո՞վ թէ յատուկ յանձնաժողովի միջոցով, ինչպէս յեղափոխութեան առաջին տարիներին (Կաւբիւրօ), յայտնի չէ տակաւին։

Վրաստանին Անդրկովկասեան Դաշնակցութիւնը թողեց նորից հսկայական հարստութիւն անդրկովկասեան հաստատութիւնների միջոցով, նոր թալան եւս ընկան վրաց ազգայնական բոլշեւիկների ձեռքը։ Թէ գործնականօրէն ինչպէս է տեղի ունենում բաժանումը յայտնի չէ, նոյնպէս։ Ըստ երեւոյթին բաժանում նշանակում է առանց փոխարինութեան ամէն բան այնտեղ ձգել։ «Խ. Հ.» No. 94375 թերթը առայժմ միայն մի լուր է հրատարակել այդ կապակցութեամբ. — «Անդրկովկասեան փետերացիայի վերացման կապակցութեամբ Հայաստանում կազմակերպուած է աւխացիայի (օդագնացութիւն) վարչութեան, որի պետն է Երեւանի աէրոակումբի պետ ընկ. Վ. Դուեթեանը»։ Ոչ մի խօսք կազմածի փոխադրութեան մասին։

Լուծուած Անդրկովկասեան երկրային կոմիտէն, որ մարմնացած էր հայակեր եւ վրացի չովէն ազգայնական Բերիայով, վնասակար դեր կատարեց երեք կարեւոր տնտեսական ձեռնարկների հանդէպ, որոնք անհրաժեշտութիւն են Հայաստանի տնտեսութեան համար եւ միաժամանակ նրանց լքումով հարուածեց, Խ. Միութեան զինուորական պաշտպանութեան հնարաւորութիւնները։ Այս երեք տնտեսական կարեւոր ձեռնարկներն էին.—

1.— ԵՐԵՒԱՆ - ԱՂՍՏԱՖԱ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ (*), որ ոչ միայն Հայաստանի մայրաքաղաքի հաղորդակցութիւնը պիտի լրացնէր իր շրջանների հետ, այլեւ պիտի դիւրացնէր հայկական լեռնաշրջանների կենդրոնացումը Երեւանի շուրջ, իսկ այդ կենդրոնացումը Բաքուի ապահովութիւնն է, ինչ որ Խ. Միութեան պաշտպանութեան համար վճռական նշանակութիւն ունի։ Բաքուի քարիւղը խորհրդային նոր զօրքի մղիչ ուժն է։ Եւ ատոր համար ալ Մոսկուան ամէն կերպ աշխատում է Բաքուն դարձնել ռուսական մեծամասնութիւն ունեցող քաղաք եւ գրեթէ յաջողած է։ Նոյնպէս մի բան որոշ է, թէ այն ուժը, որ պիտի անցնի հայկական լեռները, անպայման Բաքու կը հասնի։ Կարելի չէ ասել թէ Բերիան վրացական շահերի տեսակէտից էլ ուղիղ շարժւեց, որովհետեւ Վրացիների այն տեսակէտը, թէ Երեւան - Աղստաֆան պիտի հարուածի Թիֆլիզի նշանակութիւնը, հիմնաւոր է, բայց ի՞նչ դրական նշանակութիւն ունի խայտառակ Թիֆլիզը վրաց ազգային տեսակէտից, երբ Թիֆլիզի բնակչութեան բազմազանութիւնը պատճառ է Վրաստանի ազգային զուլնաւորման խաթարման։

2. ՄՈԼԻԲԴԷՆԸ.— Մոլիբդէնը շատ հազուագիւտ մի մետաղ է եւ ծառայում պողպատի ազնւացման։ Համաշխարհային չափանիշով նրա արտադրութիւնը շատ չնչին է եւ հանքերը շատ քիչ են։ Օդանաւորդութեան չինութեան համար անհրաժեշտ է մոլիբդէնը, ոչ միայն օդանաւորդութիւնը, այլեւ բոլոր ժամանակակից մեքենական եւ զինուորական արտադրութիւնները պէտք ունեն մոլիբդէնի։ Մոլիբդէնը փնտռուած հանքանիւթ է եւ Անդրկովկասում էլ մոլիբդէնի վայրեր էին փնտռում։ Հայաստանի Փիրղուզանի հանքավայրը յայտնի է 1885 թուականից, բայց Վրաստանում էլ կար մոլիբդէն պարունակող հանք եւ Բերիային յաջողեց մոլիբդէնչէն (մոլիբդէնատրոյ) ձեռնարկեցել Վրաստան, թէեւ այժմ պարզւում է սըխալը։ Չնայած հսկայական ծախքերին, դեռ եւս ոչինչ չի յաջողել։ Բերիան կըցաւ յետաձգել Փիրղուզանի մոլիբդէնի շահագործումը ի վնաս խորհրդային ընդհանուր շահերի։ Մոլիբդէնի հանքերին հայ համայնավարները (Խանջեանը ողջ էր) մեծ նշանակութիւն էին տալիս իրաւամբ, որովհետեւ Հայաստանի կարեւոր մէկ հարստութեան՝ պղնձին աւելանում էր հազուագիւտ մոլիբդէնը։ Ձեռնարկը ինքնին խոշոր միջոցների կենդրոնացում էր նշանակում։ Թէ ինչպէս Բերիային այդ գործը յաջողեց, նկարագրում է «Խ. Հ.» թերթը իր 17 ապրիլ 1936 թւի համարում։

— «Մարտի կէսերին Հայաստանի կառավարութեան կողմից մի յատուկ յանձնաժողով գործուղղւեց Փիրղուզան ընկեր Մ. Շեստակովի նախագահութեամբ, որի մէջ մտնում էին հետեւեալ ճարտարագէտ - երկրաբանները՝ ընկերներ Կարապետեան, Խաչիկով, Զիրկով, Ցարութիւնեան եւ Նազիրաձէ (Երկու Ռուս, երկու Հայ, մի Թաթար եւ մի Վրացի)։ Յանձնաժողովի առաջ խնդիր էր դըրւած ստուգել, թէ արդեօք ճի՞շդ են տարւած այդ հանքավայրի բնահետախուզական աշխատանքները։ Ճի՞շդ են վերցւած հանքանիւթերի նմոյշները եւ ստուգել մոլիբդէնի եւ պղնձի պաշարների կատարած հաշւարկումները, ինչպէս եւ նոր նմոյշներ վերցնել կոնտրոլ անալիզներով (ստուգիչ տարրալուծումով) նախորդ աշխատանքներում թոյլ տրւած սխալները հանդէս բերելու համար։ Անհրաժեշտ էր վերջնականապէս պարզել 1932—33 եւ 1935 թւերին կատարւած բնահետախուզական աշխատանքների արդիւնքների մէջ եղած հակասութիւնը։

Այդ յանձնաժողովը աւարտելով իր աշխատանքը վերջին օրերս վերադարձաւ Երեւան։ Յանձնաժողովի նախագահ ընկ. Շեստակովը կատարւած աշխատանքը վերջին օրերս վերադարթերթի ներկայացուցիչին հաղորդեց հետեւեալը.— Ճարտարագէտ - հանքաբան Զիրկովը երկու եւ կէս տարի Փիրղուղանում աշխատելով պարզել է, որ մոլիբդէնը Փիրղուզանի հանքանիւթի մէջ կազմում է մօտ 0,1 տոկոս, մինչդեռ 1935 թւին 2 եւ կէս ամիս այդտեղ աշխատող ճարտարագէտ հանքաբան Նազիրաձէն (Վրացի) այն եզրակացութեան էր յանգել, որ մոլիբդէնը Փիրղուզանի հանքանիւթի մէջ կազմում է 0,04 — 0,05 տոկոս։ Ինն օր Փիրղուզանում աշխատելով՝ ապա վեց օր Ղափանի ու Թիֆլիզի լաբորատորիաներում՝ յանձնաժողովը մի շարք էական թերութիւններ է հանդէս բերել ճարտարագէտ - հանքաբան Նազիրաձէի աշխատանքում, բնահետախուզական աշխատանքները հիմնականում տարւել են հանքավայրի մակերեսում եւ հանքանիւթի նըմուշները մեծ մասամբ (360ից 280ը) վերցւած են այդ մասից։ Փիրղուզանի հանքավայրի համար այդ բնորոշ լինել չի կարող, քանի որ մոլիբդէնի հանքանիւթը անձրեւների եւ քամու ազդեցութեան տակ հեշտութեամբ քայքայւում է, այնինչ մոլիբդէնի պաշարների հաշւարկումները տրւած են հիմք ընդունելով նմանօրինակ նմոյշների արդիւնքները, որ միանգամայն սխալ է։ Փիրղուզանի հանքավայրըյայտնի է սկսած1835թըւականից։ Այդ ժամանակից այնտեղ պղինձ է վերամշակել եւ մինչեւ հիմայ մնում են հին գործարանի շլակները։ Այդ հանքանիւթը պղինձ եւ մոլիբդէնի միատեղ պարունակութիւն ունի, որ յայտաբերւեց 1932 թւին։ Փիրղուզանի 12 տարբեր վայրերից վերցրած մոլիբդէնի հանքանիւթի նմոյշների Թիֆլիզի եւ Մոսկուայի լաբորատորիաներում կատարած տարրալուծումները մոլիբդէնը պղնձից անջատելու գործում դրական արդիւնք տւին։

Մինչեւ հիմա եղած տւեալները Փիրղուզանը բնորոշում են որպէս Խորհրդային Միութեան պղնձամոլիբդէնի կոմպլեքսային խոշոր հանքավայրերից մէկը։ Մոսկւայում վերջերս կատարած տարրալուծումների արդիւնքները շատ մօտենում են ճարտարագէտ - հանքաբան Զիրկովի տւեալներին եւ այդ հանքավայրի մինչեւ հիմա կատարած համեմատաբար փոքըր մասին բնահետախուզական աշխատանքների տւեալներով՝ Փիրղուզանում պղնձի մետաղի պաշարը հասնում է 300,000 թոնի, իսկ մոլիբդէնը հաւասար է 13,500 թոնի, որ ինքնին արդիւնաբերական նշանակութիւն ունի եւ եթէ ի նկատի ունենանք, որ 0,6 տոկոս պղնձի պարունակութիւն ունեցող հանքանիւթին Ամերիկայում արդիւնաբերական նշանակութիւն է տրւում, ապա Փիրղուզանի հանքանիւթի վերամշակումը շատ արդիւնաբեր պիտի լինի, քանի որ պղնձի պարունակութիւնը նրա մէջ կազմում է 1,12 տոկոս։ Յանձնաժողովը հէնց տեղում մշակել է այս տարի Փիրղուզանում կատարելիք բնահետախուզական աշխատանքների ծրագիրը։ Այդ ծրագրով նախատեսւում է 1750 մեդր հորացման աշխատանք կատարել եւ 5 կէտում 800 մեդր արմատով փորել։ Այս տարի Ղափանի Փլօտացիոն գործարանում գործարանային չափանիշով Փիրղուզանի հանքանիւթի սելեկցիոն Փլօտացիա պիտի կատարւի՝ պղնձի եւ մոլիբդէնի կոնցէնտրատներ ստանալու համար։ Փիրղուզանի հանքավայրի շահագործումը սկսելու դէպքում անհրաժեշտ կը լինի այնտեղ կառուցել օրական 3500 թոն հանքանիւթ վերամշակելու կարողութեամբ Փլօտացիոն գործարան։ Այդ գործարանը Ալլահվէրդուն օրական կտայ 300թոն 10 տոկոս պղինձ պարունակող կոնցենտրատ եւ տարեկան երկրին կը տայ 900 թոն մոլիբդէն»։

Այս խոստմնալից ձեռնարկը յետաձգւեց Նազիրաձէի շնորհիւ հինգ տարի։ Այս ձեռնարկը Հայաստանում յաջողելու եւ իրագործւելու բոլոր տւեալները կան, որովհետեւ անհրաժեշտ է նաեւ Խ. Միութեան արդիւնաբերութիւնը եւ ռազմական նշանակութիւն ունի։ Այս ձեռնարկը ըստ երեւոյթին խոշոր վէճերի պատճառ է խորհրդային հիմնարկներում, շնորհիւ Նազիրաձէի, որովհետեւ հսկայական միջոցների ծախսում է պահանջւում։

Վերոյիշեալ զեկուցումից մի տարի յետոյ «Խ. Հ.» թերթի ապրիլ 22ի (1937) համարում կարդում ենք, որ «հանքային նիւթերի գիտա - հետազօտական ճեմարանի Հայաստանի բաժանմունքի լաբօրատորիան այս տարւայ յունւար եւ փետրւար ամիսներին կատարել է պողպատի մշակման համար խոշոր նշանակութիւն ունեցող Փիրղուզանի մոլիբդէնի հանքային նմոյշների հազար երկու հարիւր տարրալուծում։ Տարրալուծումների հիման վրայ որոշւել են այդ հանքային նիւթերի Հայաստանում եղած խոշոր պաշարները»։

ՋԱՋՈՒՌԻ ԱԾՈՒԽԸ.— Ջաջուռում յայտնաբերւեցին 1929 թուականին դորշ ածուխի հետքեր մակերեսում, նոյն իսկ տնայնագործական միջոցներով շահագործւեց, երբ խնդիրը եկաւ Բերիայի շրջանին իրագործման, Ջաջուռի ածուխի նոյն իսկ տնայնագործական շահագործումը կեցուցին, որովհետեւ կարող էր մրցել Տկւիբուլիի ածխահանքերի հետ, թէեւ Ջաջուռի ածխահանքերը աղքատիկ են, բայց Հայաստանի համար, որ զուրկ է դըրեթէ փայտից եւ վառելանիւթից, խոշոր նշանակութիւն ունի Ջաջուռի ածուխը։ Օրինակ Հայաստան ամբողջովին կաւ լինելով, ի վիճակի չէ աղիւսի եւ կղմինտրի բաւարար արտադրութիւն հաստատել, որովհետեւ փայտը շատ թանկ է նստում ներածելով։ Նոր ձեռնարկներից երկրի զանազան մասերում վառելիքի պահանջը շատացել է եւ Մոսկուան հրահանգել է խնայողաբար վարւել վառելանիւթի հետ։ Այս ձեռնարկի վիժեցումը նոյնպէս վնասարարութիւն է Խ. Միութեան շահերին։

Ն. ԲԱԴԱԼԵԱՆ

(*) ԾԱՆՕԹ.— Որպէսզի պարզ լինի թէ անճար Հայաստանը ինչքան անտեսւել է հաղորդակցութեան շինարարութեան տեսակէտից, կը բաւէ հետեւեալ թւերի համեմատութիւնը.—

Խորհրդային ամբողջ Միութիւնը 1913ին ունէր 58,500 քիլոմեթր երկաթուղի։ 1936ին երկաթուղին բարձրացած էր արդէն 84,400 քիլոմեթր կամ մօտ 44 տոկոս աւելի։ Ադրբէջանում 1935 թուի տուեալներով անփոփոխ է 1913ի հետ, երկաթագծի երկարութիւնն է 847 քիլոմեթր։ Հայաստանում նոյնպէս անփոփոխ է 1913ից 1935 թիւը 401 քիլոմեթր է երկաթագիծը, իսկ վրաստանում եղել է 1913ին 734 քիլոմեթր երկաթագիծ,1935ին արդէն 927 քիլոմեթր կամ 26 առ հարիւր աւելի։ Թւերը վերցուած են «Խ. Մ. ընկերվարութեան երկիրը։ վիճակագրական ժողովածու, հրատարակութիւն ժողովրդա - տնտեսական հաշուետուութեան կեդր. վարչութեան Մոսկուա 1936»։

ՓԱՐԻԶԻ ՆՈՐԱՀԱՍՆԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Երկրորդ դասախօսն էր Գ. Վ. Թահմազեան։ Նիւթն էր ներկայացնել Ա. Իսահակեանի գրականութեան յոռետես տրամադրութիւնները։ Աբու - լալա - Մահարին բազմաթիւ մէջբերումներով, կարդացուած հատուածներով կ'ուզէր ճշդորոշել Իսահակեանի յոռետեսութեան ծագման աղբիւրները, ստեղծագործական զարգացումն ու հետեւութիւնները։ Գ. Թահմազեան իր տեսութեան դէմ յանդիման բռնած էր գերմանացի իմաստասէր Շոփէնհաուէրի վարդապետութիւնը։

Երկրորդ դասախօսին հիմնական միտքը սա էր թէ, Աբու - Լալան երկնուած ըլլալով զգացումի յորդ հարազատութեամբ, յոռետեսութիւնը գրագէտին մօտ զգացողական է եղած՝ քան թէ տրամաբանական։ Միտքը չէ որ իշխած է, ղեկավարած այդ գործին խորքն ու նկարագիրը։ Ուրեմն եզրակացութեան մէջ Իսահակեան բըդղայնական եւ անգիտակից յոռետես մըն է, ինչպէս եղաւ պարագան Գ. Դուրեանին մօտ։

Բայց առնենք որոշ հատուածներ տրուած դասախօսութենէն, աւելի յստակ ցուցադրած ըլլալու համար անոր միտքերը.—

«Երբ կ'ուզենք ո եւ է գրագէտի կամ բանաստեղծի իմաստասիրութիւնը քննել եւ փնտռել, երկու նախապայմաններ անհրաժեշտ են.— նախ՝ ունի՞ որ եւ է իմաստասիրական գիծ, ինքնուրոյն թէ հետեւողական, եւ երկրորդ, ո՞ր գրութեանց մէջ է որ զգալի դուրս կը ցայտէ։

Իսահակեանի «Աբու - Լալայ»ին մասին երկու կարծիք կը տիրէ։ Ոմանք կ'ըսեն թէ անիկա կը կրէ գերմանացի որոշ յոռետես իմաստասէրներուն ազդեցութիւնը, իսկ ընդհակառակն, ուրիշներ ալ կը պնդեն թէ երկը ոչ մէկ ինքնուրոյն իմաստասիրութիւն ունի։

Բայց նախ քան այդ՝ տեսնենք թէ ի՞նչ է, կամ ո՞վ է Աբու Լալա Մահարին։ Ան արաբ մեծ միտք մը, ծնած է 973 թուականին եւ չորս տարեկանին կուրցած։ Ահաւասիկ Իսահակեանին յառաջաբանը անոր մասին.—

Աբու Լալա Մահարին,
Հռչակաւոր բանաստեղծը Բաղդադի,
Երեք տասնեակ տարի ապրեց խալիֆաների հոյակապ քաղաքում,
Ապրեց փառքի եւ վայելքի մէջ,
Հզօրների եւ մեծատունների հետ սեղան նստեց,
Գիտունների եւ իմաստասէրների հետ վէճի մտաւ,
Սիրեց ու փորձեց ընկերներին.
Եղաւ ուրիշ ուրիշ ազգերի հայրենիքներում,
Տեսաւ եւ դիտեց մարդկանց եւ օրէնքները,
Եւ նրա խորաթափանց ոգին ճանաչեց մարդուն,
Ճանաչեց եւ խորագին ատեց մարդուն եւ նրա օրէնքները։
Եւ որովհետեւ նա չունէր կին եւ երեխաներ,
Իր բոլոր հարստութիւնը բաժանեց աղքատներին,
Վերցրեց իր ուղտերի կարաւանը եւ մի գիշեր,
Երբ Բաղդադը քուն էր մտել Տիգրիսի ռոճիածածուկ ափերի վրայ,
Գաղտնի հեռացաւ քաղաքից...»

Անմիջապէս աւելցնենք որ արաբ բանաստեղծը մարդկութենէն հեռանալու այդ տենչանքը չիրագործեց երբեք։

Իսկ Իսահակեանի «Աբու Լալա Մահարի»ն նկարագրութիւնն է այդ մեծ բանաստեղծ - իմաստասէրի ուղղութեան, դէպի անապատ, դէպի մինակութիւն կամ բացարձակ ազատութիւն, թօթափելով մարդկային բոլոր կաշկանդումներն ու օրէնքները, կամ մէկ խօսքով, հեռանալով մարդէն եւ մարդկայինէն։

Ձեմ ուզեր կանգ առնել այդ կարաւանի անման նկարագրութիւններուն առջեւ, որոնք իրենց պարզ սակայն վառ գոյներով, կուտան արեւելքի աշխարհագրական պատկերը, Արեւելքը իր չնաշխարհիկ երազներով օրօրուած։

Սակայն այդ դիւթիչ նկարագրութիւններու կողքին կը բարձրանայ սեւ յոռետեսութիւնը ինչպէս անսահման անապատի մինակութեան եզին մարդը՝ իր բոլոր զգուելի գոյներով եւ կարգ ու սարքով։

«Աբու Լալա Մահարի»ն ստանձնած սրտի մը պոռթկումն է, ինչպէս Դուրեանի Տրտունջքը։ Մին կը պայքարի անողոք մահուան դէմ, կեանք եւ սէր խնդրելով։ Իսկ միւսը՝ զգուած մարդկային ընկերական կեանքէն եւ սէրէն, մինակութիւն եւ արեւային անմահութիւն կը փնտռէ։

Մինչդեռ, Դուրեան կը մնայ միայն զգայուն եւ տառապող յոռետես մը, Իսահակեան կը փորձէ դուրս ելլել այդ տրորիչ զգայնութենէն որ կարենայ իր յոռետեսութեան իմաստասիրական գոյն տալ։ Եւ այսպէս իր գործը կը բաժնուի երեք մասի.— նկարագրական, պայքարողը եւ իմաստասիրականը։

Ա.— Նկարագրականին մէջ կը տեսնենք Իսահակեան իր բոլոր վեհութեամբ եւ գեղեցկութեամբ։ Ան միակ է եւ զմայլած կը մնայ Արեւելքի կախարդիչ բնութեան մէջ, անկէ ծծելով իր բանաստեղծական աւիշը։

Բ.— Պայքարողի տրամադրութիւններուն մէջ, զինք կը տեսնենք յոռետես իմաստասէր Շոփէնհաուէրի կողքին, ընկեր, մարդկութիւն, միջավայր կոչուած այս խաժամուժը թէ թշնամին է արուեստագէտին սուր սլաքներուն։

Գ.— Ու վերջապէս իմաստասիրականին մէջ համակերպողն է ստեղծուած գրութեան. «Ես չեմ կարող մնալ պայքար ինձ համար»։ Հոս արուեստագէտը կը նախընտրէ քաշուիլ դէպի անապատ, մինակութիւն. նոր նման արեւին հետ եւ անոր միջոցաւ իշխել աշխարհի։

Իսահակեանի ցուցադրած իմաստասիրութեանը մէջ կարելի է նոյնպէս փնտռել տարրերը անհատական անիշխանութեան, երբ մէկդի կը նետէ մարդկային հասուածական կամ ընկերական բոլոր կարգերը։ Բայց պէտք է մանաւանդ որ կողմէն ալ քննենք իր հոգին, ամէն բանէ դերիվեր զգայական...

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԱՉՔՈՎ

Եւ բնորոշ է որ Չարենցի ստեղծագործութեան այս շրջանում ուղիներ չկան դէպի կենդանի ժողովրդական ստեղծագործութիւնը, որ Հայաստանում յորդում է անսպառ յորձանքով, որ ստեղծում է այնպիսի չեւէօվրներ, ինչպէս «Հէքեաթը Լէնինի մասին»։

Չարենցի ձեռքից բռնեց թշնամին, իսկ յեղափոխութիւնը սովորեցնում է — կամ գիտակցիր թշնամու ազդեցութեան կործանիչ լինելը, կամ կ'ընկ — նես անյուսալի ճահճուտի մէջ։ Այս փորձը հաստատուել է բազմիցս։ Ըստ որում ,պէտք է ասել հետեւեալը — Չարենցի վերաբերմամբ, չնայած նրա բոլոր սխալներին, հայ խորհրդային հասարակութիւնը, հայ ժողովուրդը ցուցաբերել են հիանալի համբերատարութիւն ու մեծահոգութիւն։

Չնայած ամէն ինչին, խորհրդային հասարակայնութիւնը, Չարենցին դըրեց այնպիսի պայմանների մէջ, երբ նա հնարաւորութիւն ունի ուղղուելու, ուղղուելու ուղին Չարենցի համար փակուած չէ, այդ ամբողջապէս կախուած է միայն եւ միմիայն նրանից։

Խորհրդային հասարակութիւնը, կրկնում եմ, իր բոլոր օղակներում, հիանալի համբերատարութիւն ու մեծահոգութիւն ցուցաբերեց դէպի Չարենցը, եւ Չարենցը, եթէ նա յիշի ,թէ նրան ինչ է տուել յեղափոխութիւնը, եւ թէ դէպի ինչպիսի ճահիճ է նրան ձգում հակայեղափոխութեան ազդեցութիւնը, պէտք է ինքը հասկանայ, որ նա դեռ կարող է դուրս գալ լուսաւոր ուղի, կարող է միանալ իր ժողովուրդին եւ այն ժամանակ նրա ստեղծագործութիւնը կը ստանայ նոր թըռիչք, նոր խթան։

Ընկերներ, մէկ անգամ մենք արդէն խօսեցինք կլասիկ ժառանգութեան նըկատմամբ ունենալիք վերաբերմունքի մասին, ժողովրդական ստեղծագործութեան մասին։ Ես կը ցանկանայի յիշեցնել, որ հայկական կլասիկ գրականութեան մէջ եղել են ուղիներ, հակադիր հայ գրականութեան «ազգային յատկանիշների խառացման» լոզունգին, որ հռչակել են ժողովրդի թշնամիները։ Ցիշեցէք Թումանեանի — հայ հիանալի գրողի — տրադիցիաները։ Թումանեանն իր հիանալի երկերն ստեղծել է ժողովրդական մասսաների հետ ունեցած շփման մէջ։

Բայց Թումանեանն ամենեւին չէր մոռացում խոնարհուել ժողովրդի յետամնացութեան առջեւ, որ կար նաեւ հայ ժողովրդի մէջ։ Թումանեանը, որ ցնծութեամբ էր խօսում այն մասին ,թէ անհրաժեշտ է որ գրականութիւնը սովորի հայկական Փոլքլորի պատմողներից, միեւնոյն ժամանակ իր առջեւ խնդիր էր դնում՝ ուսումնասիրել հայ ու օտարերկրեայ գրականութեան կլասիկներին եւ յամառօրէն ուսումնասիրում էր նրանց։ Նա գրել է ռուս եւ համաշխարհային կլասիկներին՝ իր վրայ ունեցած ազդեցութեան մասին։ Թումանեանն ուղղակի ասում է, որ իր ստեղծագործութեան էպիկական ձեւը նա գտել է Լերմոնտովի եւ Պուշկինի մօտ։

Պատահականութի՞ւն է արդեօք այդ։ Բացառութի՞ւն է։ Ոչ։ Հայ գրականութեան բուն վերելքը 19րդ դարում, սերտօրէն կապուած էր Ռուսաստանի 60ական թուականների յեղափոխական ու ազատագրական մեծ վերելքի հետ։

Առաջաւոր գաղափարների հետ կապուած լուսաւորութիւնը բնաւ չի հակասում ժողովրդայնութեան։ Աւելին, այդ երկուքը ամենասերտ կերպով կապուած են միմեանց հետ։ Առաջաւոր գաղափարները, յեղափոխական գաղափարները, գրականութեան ժողովրդայնութիւնը փոխադարձաբար աջակցում եւ ամրապնդում են միմեանց։ Ընդհակառակն, հակայեղափոխական նացիոնալիզմը կտրուած է եւ ժողովրդից, կտրուած է եւ համաշխարհային պատմութիւնից։ Բայց չէ՞ որ Հայաստանի խորհրդային գրականութեան ներկայացուցիչները գտնւում են անչափ աւելի բարենպաստ պայմաններում, քան գտնւում էր Թումանեանը։ Նրանց առջեւ լայն բացուած են Մարքսի, Էնգէլսի, Լէնինի, Ստալինի գրքերը, նրանք լսում են Ստալինի կենդանի խօսքը, Ստալինի, որ ղեկավարում է մեր ամբողջ կուլտուրական ու քաղաքական շինարարութիւնը։ Չէ՞ որ մեզ համար դժուարութիւն չի ներկայացնում դարի առաջաւոր գաղափարներին մօտենալը։

Կոմունիզմը եւ ազգն ամենեւին հակադիր սկզբունքներ չեն, ինչպէս այդ մասին զրպարտում են թշնամիները. կոմունիզմը, ի հակակշիռ հակայեղափոխականներին, նացիոնալիստներին, Դաշնակներին, որոնք հայ ժողովրդին տանում են դէպի իմպերիալիստական պատերազմների ու ազգային երկպառակութեան ուղին, կործանման ուղին ,— կոմունիզմը հայ ժողովրդին փրկեց կործանումից։

Ես կը յիշեցնեմ ձեզ ընկ. Ստալինի խօսքերը, որ նա ասել է Հայաստանի խորհրդայնացման առթիւ ուղարկած հեռագրի մէջ. «Տանջուած ու բազմաչարչար Հայաստանը, որ Անտանտի ու Դաշնակների ողորմածութեամբ մատնուել էր սովի, քայքայման ու գաղթի — բոլոր «բարեկամների» կողմից խաբուած Հայաստանն իր ազատագրումը գտաւ այն բանի մէջ, որ իրեն յայտարարեց խորհրդային երկիր։

Միայն խորհրդային իշխանութեան գաղափարը խաղաղութիւն ու ազգային վերածնման հնարաւորութիւն բերեց Հայաստանին» (Ծափահարութիւններ)։

Կոմունիզմը սովորեցնում է պարծենալ իր ժողովրդով, սիրել իր ժողովրդին։ Միայն կոմունիստներն են ճիշդ սովորեցնում, թէ ինչպէս պէտք է սիրել մարդկանց։ Իսկական սէրը դէպի մարդը արտայայտւում է հակայեղափոխութեան դէմ, կեղեքիչների տիրապետութեան դէմ մղուող պայքարի մէջ, որոնք մինչ Հայաստանում եւս միահիւսուել են օտարերկրեայ կեղեքիչներին։

Մենք խօսում ենք ազգային անցեալը յարգելու մասին, մենք խօսում ենք անցեալի կուլտուրական նուաճումներով պարծենալու մասին, — բայց այդ չի նշանակում որ մենք գտնում ենք թէ Խորհ. Հայաստանի գրականութիւնը պէտք է կանգ առնի անցեալի վրայ, թէ նա պէտք է երգի Պարթեւների, Արշակունիների, Համամյեցիների (?) ... թրքական նացիոնալիզմի կողմից հայ ժողովրդի կեղեքման մասին։ Ի հարկէ, անցեալը պէտք է յիշել, բայց ... ընկերներ, հայ ժողովուրդն ազատագրուել է այդ անիծեալ անցեալից։

(5)

Վ. ԿԻՐՊՈՏԻՆ

ՁԱՅՆ ՄԸ ԾԱՅՐ. ԱՐԵՒԵԼՔԷՆ

—.—

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ՀԱՅԵՐ ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ

ՏԱՅՐԷՆ (Մանչուրիա) 24 ապրիլ (Յառաջ).— Մանչուրիոյ հոգեւոր հովիւ Առողիկ վարդապետ, որ Երուսաղէմէն նշանակուած է, «Դայրէն Մարօ» նաւով այսօր Շանկայ հասաւ, Տայրէն քաղաքը: Մեր փոքրաթիւ գաղութը նաւահանգիստ գացած էր դիմաւորելու: Կէս օրուան ժամը 2ին երեք ներկայացուցիչներու (Բժ. Գէորգեան, Բ. Առաքելեան եւ տողերս գրողը) թոյլ տուին մտնել նաւը եւ իր խցիկը երթալ բարի գալուստ մաղթելու համար: «Վերսայլ» հիւրանոցին մէջ, որ կը վարէ մեր հայրենակից Արշակ Մամինեանը, վարդապետին տրամադրուած էին երկու մեծ սենեակներ: Մէկ ժամ հանգստանալէ վերջ, առաջարկեցինք վարդապետին գերեզմանատուն երթալ, եւ հոգեհանգիստ կատարել ի յիշատակ ապրիլեան նահատակներուն, որոնց արդէն տարեդարձն էր այսօր, 24 ապրիլ:

Ժամը 3ին բոլոր Հայերը հաւաքուած էին գերեզմանատունը, ուր նախ քան հոգեհանգիստ կատարելը, Առողիկ վարդապետ զգայուն ճառ մը արտասանեց, խորապէս յուզելով ներկաները, այր թէ կին: Վարդապետը դեռ շատ երիտասարդ է, հազիւ 29 տարեկան, համեստ բնաւորութեան տէր: Ինքն ալ Ջարդի մնացորդ որբերէն է: Կը յուսանք թէ երիտասարդ վարդապետը պիտի կրնայ ազգային ոգին վառ պահել այս հեռաւոր երկրին մէջ: Շատ լաւ գիտէ Փրանսերէն, անգլիերէն եւ արաբերէն եւ կը յուսայ շուտով սորվիլ նաեւ ռուսերէն:

Վաղը, 25 ապրիլ, պիտի կատարէ կրօնական արարողութիւն, իսկ իրիկուան պիտի մեկնի իր պաշտօնատեղին, ուր գաղութը ունի սեփական եկեղեցի, շէնք մը սենեակներով եւ հարուստ գրադարան մը, ժառանգութիւն հանգուցեալ Ռոստոմեան քահանայէն: Խարպինի մէջ կան մօտ 350 Հայեր, Զանչունի մէջ 15, Մուկտէնի մէջ 7, Տայրէնի մէջ 34, Ցինդաոյի մէջ 15, Շանկայի մէջ 206:

Մկրտիչ Շարոյեան

ութիւնն է իշխող իր գործին մէջ»:

Օրաթերթի մը հանգամանքը նկատի առնելով, ամփոփեցինք այնքան՝ ինչքան որ հնարաւոր էր ներկայացնելու համար երիտասարդական այս մտերմիկ բոյնին շինիչ աշխատանքը:

Հաւաքոյթի աւարտման խօսք առին Ն. Միսաքեան, Հրաչ Զարդարեան եւ Տիկին Պերճուհի, որ շեշտեց.— «Ինքնաբուխ, ստեղծագործող կայծը կը պլպլայ այս երիտասարդական վերնատան մէջ»:

Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

—.—

ՍԷՆ ԹԻԷԹԻԷՆ, 12 Մայիս (Յառաջ).— Մեր դպրոցը կը գտնուի Ազգ. Միութեան հովանաւորութեան տակ: Վարչութիւնը ո՛չ եւ է որոշ պիւտճէ մը չունի, որպէսզի կանոնաւորապէս վճարէ շէնքին վարձքը: Շէնքը, որ թէ եկեղեցիի եւ թէ ալ դպրոցի կը ծառայէ, տարեկան 1600 ֆրանք վարձք ունի: Այս գումարը ձեռք բերելու համար Ազգ. Միութեան վարչութիւնը ստիպուած է տարին քանի մը անգամ հանդէսներ սարքել, քանի որ գաղութիս մեծամասնութիւնը գրեթէ անտարբեր է այս հաստատութեան շուրջ: Բարեգործականը տարեկան 600 ֆրանքի աննշան գումար մը միայն սահմանած է դպրոցին, իսկ մնացեալ մասը, ինչպէս ըսի, կը ճարուի հանդէսներով եւ քիչ մըն ալ ամսականներ գանձելով հայրենակիցներէ:

Մայիս 8ին շաբաթ երեկոյ Սալ Ժան տ'Արքի սրահը նեղ կուգար հասարակութեան: Անոնք եկած էին իրենց սրտի հատորներուն բերնէն լսելու «մեծասքանչ»ի անուշութիւնը: Ժամը 8ուկէսին բացուեցաւ վարագոյրը, բեմին վրայ հասակի կարգով շարուած են դպրոցի աշակերտ, Հայկակներ ու Հայկուհիները, առանց բացառութեան ամէնքն ալ մաքուր հագուած ու խնամքով սանտրուած: Տօնական օր է: Իւրաքանչիւրը իրեն յատուկ բաժինը ունի հանդէսին մէջ: Ազգ. Միութեան ատենապետ ընկ. Արշակ Պօղիկեան եւ ուսուցիչ Պ. Յարութիւն Յովսէփեան իրարու ետեւէ բեմ կուգան, երկուքն ալ կը խօսին միեւնոյն նպատակին շուրջ. «Օգնեցէք դպրոցին՝ օգնելու համար ձեր իսկ հոգեհատորներուն, որոնք այլասերման ահաւոր վտանգին առջեւ կը գտնուին»: Ուսուցչի մէկ ազդանշանին վրայ, մօտաւորապէս 40 Արմէններ կը սկսին սրահը թնդացնել «Բամ Փորոտան» խմբերգով: Ներկաները ոտքի վրայ կ'ունկնդրեն անմահն Ալիշանի այս տաղերգը եւ ապա կը սկսին արտասանութիւնները, մեներգը եւ տրամախօսութիւնները:

Ընկեր խմբագիր, գիտնալով հանդերձ թէ «Յառաջ»ի սիւնակները սուղ են, շատ պիտի խնդրէի որ գէթ այս մէկ անգամուան համար մէկ կողմ դնէք ձեր աւանդական մկրատը, որպէսզի սիրասուն փոքրիկներուն անունները հոս արձանագրեմ ի քաջալերութիւն: Արտասանութիւններ ըրին Լալեզար Բրթոյեան, Մարիամ Գրգքեսէլեան, Ստեփան Միխաքանեան, Լուսին Կլաղեան, Անդրանիկ Էքմալեան, Լուսին Հէքիմեան, Երջանիկ Թաշճեան, Յակոբ Քիւրքճեան, Ժագլին Երեմեան, Ժագ Աբրահամեան, Ռօզա Սեդրակեան, Անահիտ Ստեփանեան, Մարգարիտ Շիւրելեան, Պերճուհի Թէյլերեան, Ժինէթ Գրգքեսէլեան, Գալուստին Երեմեան, Ալիս Մուրատեան, Մարգարիտ Սուլայեան, Լուիզ Խաչատուրեան, Ֆիլոր Միխաքանեան, Պօղոսիկ Գասպարեան, Զուարթ Երեմեան, Եղիա Տէմիրճեան, փոքրիկն Եղիսաբեթ Թաշճեան (երեք տարեկան): Երգեցին Թագուհի Ստեփանեան «Ուստի կուգաս», Լուսին Կլաղեան «Հայոց դաշտեր», Երջանիկ Թաշճեան «Ես խնդրում եմ», Մարգարիտ Խրիմեան «Զար տղային մէկը», իսկ ձկնորսի տարազով Լուիզ Խաչատուրեան երգեց Պէպօին երգը: Ուղերձ մը ըրաւ Եփիմէ Համալեան «Ով սիրելի Հայաստան»: Տրամախօսութիւններ ըրին՝ Երջանիկ, Լուսին եւ Մարիամ «Բարով եկար», Երջանիկ եւ Մարգարիտ «Իմ չինար», Թագուհի եւ Եփիմէ «Հովին ու հովուհին»: Այս դերակատարներուն ամէնէն տարէց հազիւ 12 տարեկան է, երկու երրորդը թրքախօս, իսկ այսօր շնորհիւ դպրոցին իրենց մայրենի լեզուի թոթովանքներով հպարտութեամբ ուռեցուցին ծնողներուն կուրծքերը: Չորս ժամ անդադար Ժան տ'Արքի սրահը փոքրիկ Հայոցի մըն էր վերածուած: Ջերմ գնահատանքի արժանի է ուսուցիչ Պ. Յարութիւն Յովսէփեան, համեստ հայրենակից մը, որ ամենամեծ համբերութեամբ եւ զոհողութեամբ (գրեթէ ձրիաբար) կը տոկայ, գլուխ հանելու համար այս նուիրական պարտականութիւնը:

Հանդէսի վերջաւորութեան տեղի ունեցաւ գաւեշտ մը «Պաշտօնս է խոմփալ»: Դերակատարները՝ Թագուհի Ստեփանեան, Եղիա Տէմիրճեան, Երջանիկ Թաշճեան եւ Մարգարիտ Շիւրելեան, այնքան բնականօրէն կատարեցին իրենց դերը, որ ներկաները կուշտ ու կուռ խնդացին: Հանդիսականներու փափաքին վրայ մեներգ մը ըրաւ Օր. Ռաքէլ Միխաքանեան: Միջնարարին ջութակով սոլօներ ըրին Պ. Պ. Բարսեղ Ներսէսեան եւ Գասպար Աբրահամեան: Սեղանի գեղեցիկ ծածկոց մը (նուիրուած Ազգ. Միութեան գանձապահ Պ. Վահան Քիւրքճեանէ) աճուրդի դրուելով շահեցաւ ընկ. Ստեփան Ստեփանեան: Կը կարծեմ թէ նիւթական արդիւնքն ալ գոհացուցիչ պէտք է եղած ըլլայ:

Հարգանցի

Ներկայացում

—•—

ՏԷՍԻՆ, 10 Մայիս.— Հ. Յ. Դ. Կոմիտէի նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած թատերական ներկայացումը (Ա. Շիրվանզադէի «Վանականը») զոր թատերախաղի վերածած է ընկեր Վ. Հիւսեան, տեղի ունեցաւ մայիս 9ին, կիրակի ցերեկ Հ. Յ. Դ. Տան սրահին մէջ: Սրահը ծայրէ ծայր լեցուելէն յետոյ շատեր ոտքի վրայ մնացին կամ վերադարձան: Լիոնէն եւ Ս. Շամոնէն ալ եկողներ կային: Տէսինի մէջ առաջին անգամ այսչափ ժողովուրդ ներկայ կ'ըլլայ թատերական ներկայացման մը: «Վանականը» կամ «Թխպարա»ը վէպին բովանդակութիւնը ծանօթ ըլլալով բոլորին՝ զանց կ'առնեմ մանրամասնութիւններ:

Հակառակ անոր որ դերակատարներէն շատերը առաջին անգամ բեմ կ'ելլէին, խաղարկութիւնը անցաւ շատ յաջող շնորհիւ թափուած աշխատանքին: Ա. Միքայէլեան (Վարդան աղան), Թ. Հերոյեան (Վանական), Օր. Լ. Պոստանեան (Լուսիա), Օր. Գ. Գասպարեան (Լալեզար), Վ. Հիւսեան (ռէս Մելիք եւ դատախազ), Ժ. Պառաւեան (Տէր Օհան), Վ. Պօյաճեան (տիրացու Սիմոն), Պ. Տ. Պօղոսեան (գիւղ Զաքօն եւ Արծրունի), Մ. Պառաւեան (Վահէ), Փ. Փանոսեան (մոլլան), Գ. Շաթրեան (Շիւքրի փաշան), Վ. Աթմաճեան (Միրօ-աղբար), Օր. Օր. Ա. Աստուրեան (հայ աղջիկ մը), Ե. Տէր Թորոսեան (պառաւ կին) եւ միւս քանի մը փոքր դերակատարները յաջող էին իրենց դերերուն մէջ, Գ. Պօյաճեան՝ յուշարար:

Այս խաղին շարունակութիւնը «Թխպարա»ը փորձի տակ է եւ պիտի ներկայացուի յունիս 6ին կիրակի ցերեկին:

** Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէն իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Ս. Էթիէնի Հ. Յ. Դ. կոմիտէին եւ Ս. Շամոնի Տէր եւ Տիկ. Գույումճեաններուն, որոնք սիրայօժար տրամադրեցին բոլոր թատերական հագուստները, օժանդակելով խաղին յաջողութեան:

Վեհունի

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՎԱՂԱՀԱՍ ՏԱՂԱՆԴ ՄԸ

Յունիս 12ին, Սալ Կավոյի մէջ իր առաջին Ռէսիթալը կուտայ վաղահաս դաշնակահարուհի մը, ինը տարեկան աղջնակ մը, Անժէլ Նիզամեան: Իր յայտագրին մէջ կան կտորներ Պախէն, Պէթհովէնէն, Մոցարթէն, Շումանէն, Շոփէնէն, Զայքովսքիէն, եւ Բարխուդարեանէն ու Կոմիտաս վարդապետէն: Անակնկալ, անհաւատալի նորութիւն մը եւս,— երեք պարերգներ ալ իրմէ:

Արդարեւ, այս վաղահաս տաղանդը ոչ միայն կը դաշնակահարէ, այլ եւ կը ստեղծագործէ,— ինքն է յօրինած այդ երեք պարերգները, զորս պիտի նուագէ դաշնակի վրայ:

Պէտք է բացագանչել արդար հպարտութեամբ եւ խոր հիացումով,— այս ի՛նչ հրաշք ժողովուրդ է Հայը: Անօրինակ ողբերգութեան մը մէջ, ուր կ'ապրի հայ ժողովուրդը, արդարեւ հրաշքի պէս բան մըն է տեսնել որ իր ծոցէն տաղանդներ կը ծնին ամէն տարի, խոյանքներ կը կատարուի շարունակ: Անցեալները Հայաստանի թերթերը կը գրէին թէ վերջերս Երեւանի մէջ եւս երեւան եկած են վաղահաս տաղանդաւոր, 9-10 տարեկան մանուկներ, երաժշտական զարմանալի կարողութիւններով օժտուած: Բնական ձիրքերու այդ ժայթքումը կը տեսնըուի նաեւ արտասահմանի մէջ,— այժմ ամէնուն ծանօթ է Րաֆֆիկը, այդ հրաշք-մանուկը, որ երաժշտական աննման ձիրքեր ունի: Հրաշք-աղջիկ մըն ալ այս, փոքրիկն Անժէլը, որ յայտնութիւն մըն է ոչ միայն իր վաղահաս մտերմութեամբը դաշնակին հետ, այլ եւ ստեղծագործելու գերազանցօրէն գնահատելի կարողութեամբը: Լաւ որ կ'աճի շունչին տակ տաղանդաւոր եւ խմորուն իսկ արուեստագէտ դաշնակահարուհիի մը, Օր. Գոհարիկ Ղազարոսեանի, որ դաշնակին ընտելացնելու ժամանակ՝ պիտի անշուշտ աշխատէր բանալ նորածիլ տաղանդին թեւերը, թռիչք ու ճախրանք սորվեցնելու համար միաժամանակ: Որովհետեւ արուեստագէտ կայ որ թէքնիքի տաղանդ ունի, արուեստագէտ ալ կայ — եւ մեծ արուեստագէտն այն է— որ թէքնիքի տաղանդին կը միացնէ ստեղծագործական տաղանդ:

Օր. Գոհարիկ Ղազարոսեան այդ վերջին կարգի արուեստագէտներէն է նոյնպէս որ իր շունչին տակ աճող տաղանդը, վստահ ենք, պիտի չկասի ու մնայ չոր ու ցամաք թէքնիքի մը ցուցադրութեան մէջ, այլ միշտ պիտի բոցավառի:

Օր. Ղազարոսեան կը մասնակցի փոքրիկն Անժէլի տօնին:

Ն.

ԾԻԾԱՂ

Ճաշարանին մէջ.

— Կառսօն, բերած ձուկդ քանի՞ օրուան է:

— Զարմանալի հարցում, պարոն, բերածս ձուկ է եւ ոչ թէ գառնուկ. ծովուն մէջ անոնց տարիքը անկարելի է գիտնալ:

— Ուրեմն առէք այս ձուկը եւ տարիքը որոշ գառնուկի միս բերէք:

ՄԱՄՈՒԼ

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՁԵՏԵՂՈՒՄԸ

—•—

Աթէնքի Նոր Օրը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (9 մայիս).

— «Ազգերու Դաշնակցութեան Նանսէնեան Օֆիսը պաշտօնապէս յանձն առած է Աթէնքի հայ չքաւոր գաղթականներուն զետեղման գործը: Մանրամասնութիւնները տակաւին յայտնի չեն: Շուտով կ'ունենանք եւ կը լուսաբանենք հանրութիւնը:

Նանսէնեան օֆիսը հայ գաղթականներու զետեղումով զբաղած է եւ տակաւին կը զբաղի Սուրիոյ մէջ, ուր մեծ թիւով գաղթականներ տուն տեղ եղած եւ հողին կապուած են, դառնալով արտադրող եւ ինքնապահ քաղաքացիներ սուրիական պետութեան:

Սուրիահայ գաղթականութեան զետեղման գործին ղեկավարութիւնը յանձնուած էր Պ. Պիւրնիէ, գործունեայ եւ սրտցաւ հայասէր մը, որ իր առաքելութիւնը գլուխ հանելու համար զոհողութիւններու եւ դժուարութիւններու առջեւ չընկրկեցաւ:

Կը յուսանք թէ Պ. Պիւրնիէի չափ նուիրում ցոյց պիտի տայ Նանսէնեան օֆիսի Աթէնքի ներկայացուցիչ Պ. Քօթէլնիկով, որուն ջանքերուն եւ դիմումներուն շնորհիւ էր որ պատկան նախարարութիւնը յօժարեցաւ գաղթականներուն զետեղման համար տրամադրած հողի տարածութիւնը կրկնապատկել:

Նանսէնեան օֆիսին առանձնած յանձնառութեան մէջ ալ կարեւոր դեր խաղցած է Պ. Քօթէլնիքովի միջնորդութիւնը, որուն Ժընեւ ղրկած տեղեկագիրը վստահութիւն ներշնչած է Օֆիսին:

Զետեղման գործը այսքանով չի վերջանար սակայն: Մեր կողմէ եւս տարուելիք մեծ աշխատանք կայ, մենք եւս մեր ճիգերը եւ կարելիութիւնները պէտք է տրամադրենք, որպէսզի մեր գաղթականութեան երերեալ եւ տատանեալ վիճակը միանգամ ընդ միշտ վերջ գտնէ եւ ապահովութեան նոր շրջան մը բացուի անոր համար:

Մեր խօսքը Բարեգործականի մասին է: Գիտենք որ Բարեգործականը շատ ալ համաձայն չէ հայ գաղթականներու Յունաստանի մէջ զետեղման: Անոր փափաքն է ուժ տալ ներգաղթին եւ այդ նպատակին համար ալ կը շարունակէ դիմումներ ընել Երեւան, առանց սակայն դրական խոստում կամ հաւաստիք ստանալու:

Մեր ալ փափաքն է որ գաղթականութիւնը մաս առ մաս երկիր փոխադրուի եւ վերջնապէս հաստատուի հոն: Բայց փափաքը ամէն բան չէ: Ներգաղթը մեզմէ կախում չունի: Մեր ուզելը կամ չուզելը որ եւ է դեր չի կատարեր: Բայց նկատելով որ ներգաղթ ըլլալու պարագային ալ, հազիւ քանի մը հազար գաղթական փոխադրել կարելի պիտի ըլլայ, ինչպէս եղած է անցեալին, մեր սեղանին վրայ պիտի ունենանք դարձեալ զետեղման խնդիրը:

Աթէնքի գաղթականներուն մէջ տեղաւորուած են մօտաւորապէս 15 հազար գաղթականներ. այս թիւին մեծամասնութիւնը տուն տեղ չունի, անստոյգ վիճակի մէջ է: Եթէ քանի մը հազարի ներգաղթ ալ ունենանք, անդին կը մնայ գաղթականութեան մեծ թիւ մը, որուն բախտը չենք կրնար ձգել պատահականութեան:

Հետեւաբար, Բարեգործականը պէտք չէ յոյսը ամբողջովին դնէ ներգաղթին վրայ: Երեւան կատարուելիք դիմումները պատճառ չեն որ զետեղումը անտեսուի կամ անոր կարեւորութիւնը թերագնահատուի:

Բարեգործականին հետ, Կ. Խաչն ալ ի վիճակի է համեստ դեր մը կատարելու: Կ. Խաչը ներկայիս ծաւալուն կազմակերպութիւն է, բազմահազար անդամ-անդամուհիներով: Ան եւս բարոյական պարտականութիւն ունի աշխատել եւ տարագիր ազգակիցներուն հանդէպ: Ան եւս կրնայ նպաստել զետեղման գործին»:

Ամերիկեան ինքնաշարժի արտադրութիւնը

Մեծ գործադուլին եւ տնտեսական տագնապին բերումով ամերիկեան ինքնաշարժի արտադրութեան մէջ առաջ եկած խոշոր բացը կամ անկումը ոչ միայն դադրած է, այլ եւ արտասովոր կերպով աւելցած է արտադրութիւնը: Ուաշինկթընի Առեւտրական Սենեակին վերջին տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ ապրիլ ամսուան շրջանին 139 հազար կառք շինուած է շաբաթական... Արտադրութեան մրցանիշը կոտրած այսպէս: Անցեալ տարի միեւնոյն շաբթուան մէջ շինուած էր միայն 127,555: Ամէնէն աւելի բարգաւաճ 1929ին շաբաթական արտադրութիւնն ալ 139,000ը անցած չէր: Ներկայիս Մ. Նահանգներուն մէջ օրական արտադրութիւնն է 28,000 կառք, անձնական եւ բեռան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (276)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Մէկ երկու Քիւրտեր դուրս թռան՝ բէկի հրամանը կատարելու: Ժողովուրդը շփոթած՝ իրարու նայեցաւ. ոչ մէկը հասկցաւ բէկի հրամանի միտքը: Գործիքներու կաշիի նեղ տոպրակը ուսին նետած՝ նալպանտ Հասօն ներս մտաւ: «Բէկ», ըսաւ, «ինծի կանչեր ես, ես քու ծառադ»:

Բէկը սաղայէլի նման խնդաց՝ Հասօյի ուսը ծեծելով. «Հասօ, կ'ըսեն, դուն շատ վարպետ նալպանտ մըն ես, ճի՞շդ է»: Հասօն ուսերը վեր քաշելով ըսաւ. «Աստուած ամէն մարդու շնորհք մը տուած է, բէկ. բէկի տղան բէկութիւն կ'ընէ, չոպանի տղան ալ չոպանութիւն: Ողորմած հէրս ալ նալպանտ էր: Ջէննէթի հուրի փերիներու մէջ հանգստանայ անոր հոգին, ես ալ նալպանտութիւն կ'ընեմ... խասս երկաթէ կը շինեմ նալերս... մեխերը էնպէս կը զարնեմ, որ առանց հայուանի ոտքի խմորին հանդիպելու՝ եղունգի մէջէն դուրս կուգայ... քանի տարի է ես գործը կ'ընեմ, դեռ էշ մը չեմ կաղցուցեր»... Երբ Հասօն կը խօսէր, բէկը չարագուշակ ժպիտով մը կը նայէր Պետրոսին: «Հը՞», կը լսե՞ս, Պետրոս, Հասօն ինչ կ'ըսէ. դեռ էշ մը չէ կաղցուցեր, հա, հա, հա, հիմա մարիֆաթը պիտի ցուցնէ», ու ատամները սեղմած, աչքերը ոլորելով հրամայեց. «Տէ, Հասօ, շնորհքդ տեսնեմ, էս լակոտը նալէ», ու երեխայի թեւէն բռնած՝ նետեց թոնրատան մէջտեղը: Զինքը բռնող Քրտերու ձեռքէն ազատուելու ի զուր փորձ մը ընելով՝ երեխայի մէրը գետին ինկաւ մարած վիճակի մէջ:

Ծերունի Կարոյի շրթները այնպէս կը դողային, որ պահ մը չկրցաւ պատմութիւնը շարունակել: Աչքերը ապշած սարսափէն լայն բացուած էին: Հայդուկները կարծես քարացած լինէին, եւ ոչ իսկ ամենափոքր շշուկ մը, միայն Առիւծ Գեւոյի շնչառութեան ծանր հեւքը կը լսուէր:

— Աչքը քոռնար Պետրոսին, շշնջալով շարունակեց ծերունին, աչքը քոռնար ու չտեսնար աչքին առջեւ կատարուածը: Ինկած տեղէն բարձրանալ ուզեց, բայց բէկը ոտքը Պետրոսի գլխուն վրայ սեղմած՝ գետին փակցուց: Թոնրատան մէջ եղողները, հայ թէ քիւրտ, սարսափահար իրարու կը նայէին, առանց բառ մը արտասանելու: Նալպանտ Հասօն շշմած՝ քարացածի նման մնացեր էր: «Ի՞նչ փէտի նման կեցեր ես, Հասօ, շուտ գործի անցիր» բարկացած պոռաց բէկը:

«Բէկ», ըսաւ ծերունի Հասօն՝ ամբողջ մարմնովը դողալով, «բէկ, վերը Աստուած կայ... կեանքիս մէջ էսպէս... միւտիր էֆէնտի, ոտքդ պագնիմ, դուն խօսք հասկցուր»... Միւտիրը ուսերը անտարբեր կերպով շարժեց ու կռնակը դարձուց, քթի տակէն մռլտալով. «Եթէ անհաւատ շունը չուզեր որ տղան նալուի, թող բերանը բանայ, գիտցածը պատմէ»:

Հասօն ամբողջ մարմնով կը դողար ջերմէ բռնուողի նման, ի զուր մէկ բէկէն կը խնդրէր մէկ միւտիրէն:

«Նալէ», սպառնագին պոռաց բէկը՝ ձեռքը կողքի ատրճանակին նետելով, ու քայլ մը մօտեցաւ Հասօյին, «նալէ կ'ըսեմ, դուն որո՞ւ շունը եղար, որ հրամանիս կրկնել կուտաս»: Հասօն վախէն գոյնը նետած, ուսի տոպրակը գետին նետեց ու սաստիկ դողացող ձեռքերով նալերը դուրս բերաւ: Երկու Քրտեր, մէկը երեխայի մէջքին վրայ նստած, աջ ոտքը վեր բռնած էին... Երեխան վառեակի նման կը թփրտար Քրտերու ուժեղ ձեռքերուն մէջ... Ախ էնպէս, էնպէս լեղապատառ կուլար, որ քար սիրտն իսկ չէր դիմանար: «Աման մարէ, վայ պապօ, պապօ ջան, պապօ ջան»... Քրտերէն մէկը քոլոզով ծածկեց երեխայի բերանը... Հասօյի ձեռքը կը դողար... Երկու անգամ չկրցաւ ձեռքի չէքիճը մեխին զարնել... երրորդ անգամին. արիւնը շատրուանի նման վեր զարկաւ... Պետրոսը անկարող տեղէն շարժելու՝ եզան նման կը տքար...

Ծերունին դարձեալ ձեռքերով դէմքը ծածկած՝ հոնդուր հոնդուր սկսաւ լալ: Ոչ ոք սակայն ուշադրութիւն կը դարձնէր անոր լացին:

Հայդուկներէն շատեր լուռ կ'արտասուէին: Առիւծ Գեւօն ծոցէն կարմիր թաշկինակը հանելով աչքերը չորցուց, տէտէրի շրթունքները անձայն կը շարժէին: Թերեւս կ'աղօթէր: Լեւոնը քարի արձանի նման նստած՝ կարծես չէր իսկ լսած: Թոնրատան մէջ կը լսուէր ծերունի Կարոյի հեկեկանքը, ու պառաւ տանտիրոջ զսպուած հեծկլտուքը:

— Յետո՞յ:

Առանց որ եւ է շարժումի, կարծես մեքենաբար հարցուց Լեւոնը, որու ձայնը տարօրինակ կերպով դաժան ու սառն էր: Ծերունին սարսռալով գլուխը վերցուց, ուղիղ նայեցաւ Լեւոնին, ու անմիջապէս աչքերը վար առաւ: Եթէ գիշերով տեսնէր այդ մռայլ դէմքը՝ ապահովաբար սրտաճաք կը լինէր:

— Բէկը, Պետրոսի վրայ ծռած,— հեկեկանքը զսպել ջանալով շարունակեց ծերունին,— կը ստիպէր, որ խօստովանի, զէնքերու տեղը յայտնէ: Երեխայի սիրտ ճմլող ձէնը կը թնդար թոնրատան մէջ... Հասօն գործը վերջացուց ու պարկը շալկած, լալով փախաւ դուրս... Երեխայի երկու ոտքերն ալ... Մէկ ալ Պետրոսը գլուխը քիչ վերցուց ու իր վրայ կախուած բէկի աչքերուն նայեցաւ անզօր կատաղութեամբ:

Ծերունին, բազմաթիւ անգամներ ընդմիջելով պատմեց, թէ ինչպէս կատղած բէկը Պետրոսը կապել տուաւ սիւնին, ինչպէս անոր լայն շալվարի մէջ ողջ կատու մը դնել տուաւ, ու ինչպէս բարակ ճիպոտներով զօլմները սկսան ծեծել բանտարկուած կատուն, որ ժանիքներով, ատամներով սկսաւ բզքտել Պետրոսի մարմինը:

— «Անհաւատ շուն, խօսէ», — ինքնիրմէն ելած կը պոռար բէկը,— «խօսէ, վալահի մարմինդ կտոր կտոր կ'ընեմ, գեղի շներուն կը նետեմ»: Պետրոսը սիւնին կապուած մաղիկ մաղիկ կը տրորուէր ծանր անքալով:

Կուրծքին ինկած գլուխը վերցուց: Բէկն ու Պետրոսը իրարու նայեցան անօթի գայլերու նման: Սարսափելի ցաւէն գալարուելով՝ Պետրոսը ըսաւ. «Կեցանի Աբդուլլահ բէկ, մէրդ քեզ շունէ մը փառատակած լինելու է»... Աս եղաւ խեղճ Պետրոսի վերջին խօսքը: Բէկը գայլի նման յարձակեցաւ անոր վրայ, զօլմներն ալ այնքան տուին խեղճի գլխուն, որ մէկ երկու րոպէի մէջ անոր անկենդան մարմինը կախուեցաւ սիւնէն, չորի կտորի նման...

— Վե՞րջը...

Ծերունի Կարոյի ողջ մարմնէն սարսուռ մը անցաւ: Լեւոնի պողպատի նման հատու ձայնը սառեցուց ծերունիի ողջ էութիւնը: «Հա բէկի դաժանութիւնը», մտածեց Կարօն, «հա էս ազգի մեծի անտարբեր վերաբերմունքը. էսպէս ալ դաժան սառնութիւն»:

— Պատմէ, հայրիկ,— առանց ծերունիին նայելու, յօնքերը թեթեւ մը կիտած՝ ըսաւ Լեւոնը,— յետոյ ի՞նչ ըրաւ բէկը:

— Բոլոր բռնուածներու թեւերը ետեւէն իրարու կապած՝ բէկն ու միւտիրը զօլմներով միասին ճամբայ ելան:

— Ճամբայ ելա՞ն, դէպի ո՞ւր...

— Ոստան, գայմագամին մօտ գալու:

— Ուրեմն, ճամբան անոնց հանդիպեցա՞ր,— յայտնապէս հետաքրքրուած հարցուց Լեւոնը, որու դէմքը վայրկենաբար կենդանացաւ:

— Պարոն Լեւոնին ըսեմ, ես անոնց հետ միասին եկայ. բռնուածներու հետ կուգայի...

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

«Ի հարկին օրը 24 ժամ կ'աշխատին»

Պ. Մուսոլինի կիրակի օր ճառ մը խօսելով արհեստակցութեանց ընդհ. ժողովին մէջ, յայտարարեց թէ երբեք պիտի չըքէ տնտեսական ինքնաբաւութեան քաղաքականութիւնը: «Ան որ տնտեսական պաշարման չուանով խեղդուելու վտանգը անցուց, գիտէ թէ ինչ պիտի խորհի եւ ինչ պիտի ընէ: Ոչ մէկ վարանում այս կէտին վրայ, քանի որ խնդիրը կապ ունի Իտալիոյ մեծ ժողովուրդին կեանքին հետ»:

Առաջնորդը յետոյ բացատրեց թէ Եթովպիոյ հարստութիւնները բացաուիկ են, բայց հսկայական դժուարութիւններ կը ներկայացնէ անոնց շահագործումը: «Իտալացիները պատրաստ են օրը 24 ժամ աշխատելու, եթէ պէտք ըլլայ, հասնելու համար փաշական պետութեան գերագոյն նպատակին: Մենք մինակ էինք Իտալիան պաշարող պետութեանց ուժին առջեւ: Հակառակ այդ պաշարման, մեր յաղթական լեգէոնները հերքեցին մամուլին ռազմախաղերը: Այդ օրէն ասդին նոր իրողութիւն մը արձանագրուեցաւ պատմութեան մէջ, — կայսրութեան հաստատումը՝ իր քաղաքական, զինուորական, բարոյական եւ տնտեսական խոր նշանակութեամբ»:

Տեսակցութեան մը առթիւ, Մուսոլինի բացատրեց թէ Իտալացիները միշտ կայսերական զգացումով տոգորուած են: Եւ յիշեց Միքէլ Անճելոյի շրջանը, երբ մեծ արուեստագէտներ Հռոմը կ'ընդունէին իբրեւ մայրաքաղաքը կայսրութեան:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՐԳԻՍ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ, անդամ Մարսէյլի համայնավար կուսակցութեան, որ վերջերս բուռն պայքար կը մղէր Պոմոնի Թաղ. խորհուրդին դէմ, ձերբակալուեցաւ ոստիկանութեան կողմէ, գողցուած մատնի մը ծախու առած ըլլալով: Մատնին, որ 3000 ֆրանք կը գնահատուի, գողցուած էր դոհարավաճառ Օր. Լաքռուայի խանութէն, Մորիս Փութիէի կողմէ, եւ 350 ֆրանքի ծախուած՝ գողօնաթաքոյց Սարգիսի, ինչպէս կը գրեն տեղական թերթերը: Մատնին իր քով գտնուած ըլլալով, յանձնուեցաւ տիրոջը:

ՑԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ ԵՂԱՒ լորտ Սնօտըն, 73 տարեկան հասակին մէջ: Կինը արքայական պալատին մէջ տրուած պարահանդէսին մէջ էր, երբ հաղորդեցին գոյժը: Ի բնէ տկարակազմ, Սնօտըն օժտուած էր սուր իմացականութեամբ եւ հզօր կամքով: Այնպէս որ երբ աշխատաւորական կուսակցութեան մէջ մտաւ, առաջնակարգ դիրք գրաւեց: Ելմտական նախարար էր Անգլիոյ ընկերվարական դահլիճին մէջ, 1924ին, յետոյ նորէն ընտրուեցաւ 1929—31: Պահ մը ազգ. դահլիճին ալ մասնակցելով, ի վերջոյ բոլորովին քաշուեցաւ:

ԻՐԱՔԻ ՀԱՄԱՐ 20 թոն ռազմանիւթ գնուած ըլլալով Զուիցերիոյ մէջ, ճամբայ հանուեցաւ Ռուանի գծով: Ապրանքը, որ կ'արժէ երկու միլիոն ֆր., կը պարունակէ մանաւորապէս հինգ փոքր թնդանօթներ եւ 12 թոն փամփուշտ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԱՆԹԵԼԸ մտիկ ըրած ըլլալով, խումբ մը քաղաքացիներ 2 - 6 տարի բանտարկութեան դատապարտուեցան Համպուրկի մէջ: Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ չկայ օրէնք մը որ արգիլէ Մոսկուայի անթելին ունկնդրութիւնը, բայց կարգ մը պարագաներու մէջ այդ արարքը համազօր է դաւաճանութեան, քանի որ ունկնդիրները կրնան հակադերման լուրեր ստանալ այդ միջոցաւ:

ՊԻԼՊԱՌՅԻ կիներուն եւ մանուկներուն տեղափոխութիւնը կը շարունակուի: Կիրակի օր 4000 հոգի եւս փոխադրուեցան: Այս շաբթու աշխատանքը պիտի կրկնապատկուի, 20.000ը լրացնելու համար:

ՏՕՐԻՕ, նախկին համայնավարը, որ այժմ կատաղի պայքար մը կը մղէ Մոսկուայի դէմ, մայիս 24էն սկսեալ պիտի հրատարակէ «Լա Լիպէրթէ» օրաթերթը, իր բոլոր աշխատակիցները կեդրոնացնելով անոր մէջ: Կը նշանակէ թէ պիտի սաստկացնէ պայքարը, քանի որ մինչեւ հիմա միայն շաբաթաթերթ մը ունէր, «Լ'Էմանսիփասիոն Նասիոնալ»:

ԶՕՐ. ԿԷՕՐԻՆԿ Վենետիկի մէջ կարեւոր տեսակցութիւններ պիտի ունենար, բայց վերջին պահուն ետ կեցաւ եւ Պերլին վերադարձաւ օդանաւով: Տակաւին որոշում տրուած չէ Մուսոլինիի այցելութեան մասին:

ԵՐՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹՆ է որ կը շարունակուի Լոնտոնի հանրակառքերուն գործադուլը եւ դեռ յոյս չերեւար լուծելու տագնապը: Ընդհակառակն, ուրիշ գործադուլներէ ալ կը վախցուի:

ԿԻՆ ՄԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ գտնուեցաւ Մեթրոյի վակոնի մը մէջ, կիրակի իրիկուն, Փորթ տը Շարանթոնի եւ Փորթ Տօրէի կայաններուն միջեւ: Զոհը, այրի տիկին Թուռօ, գանձապահուհի էր գիշերային հաստատութեան մը մէջ, բայց կը կարծուի թէ ուրիշ կապակցութիւններ ալ ունէր: Նախ կարծուեցաւ թէ անձնասպան եղած է, բայց դանակը մինչեւ կոթը մխուած էր ձախին աջ կողմէն, կարելով փողերակը:

14 ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐՆԵՐ ձերբակալուեցան Լէնինկրատի, Օտեսայի եւ Քիեւի մէջ: Կալանաւորներուն մէջ կը գտնուին ընկերային ապահովագրութեանց գրասենեակին վարիչը, ուսուցիչներու միութեան նախագահը, գիտական հետազօտութեանց օգնական վարիչը եւն.: Բոլորն ալ ամբաստանուած են իբրեւ հակայեղափոխական կամ զեղծարար:

15 ԵՐԿԻՐՆԵՐԷ 30.000 նախկին ռազմիկներ իրենց տարեկան ժողովը գումարեցին էքս լէ Պէնի մէջ, ճառեր խօսելով ի փառս խաղաղութեան: Այս առթիւ թափօր մըն ալ կազմուեցաւ:

ՀՕԼԻՒՈՒՏի մէջ, բանթողները լոլիկ եւ ուրիշ նիւթեր նետեցին շարք մը «աստղ»երու վրայ, որոնք խախտած էին գործադուլը: Շարժումը կը ծաւալի հետզհետէ:

"ՎԷՄ,,

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «Վէմ»ի ԺԸ. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Խմբագրութիւն՝ բաժանորդագրութեան նոր շրջանի շէմքին —— Ա. Աբեղեան՝ Միջազգային դաշնագիրներ Հայաստանի մասին —— Եր. Հայրապետեան՝ Հայ թատերական գրականութեան զարգացման ընթացքը.— Տոքթ. Վ. Ց. Թորգոմեան՝ Ցուշատետրէս —— Հմ. Մանուկեան՝ Դէպքերը Վասպուրականում —— Ս. Վր.՝ Հայ - Վրացական միութիւնը.— Հայ - Հայկական բանակցութիւններ —— Հին թուղթեր —— Անցեալէ.— Զօր. Մ. Մելիք Մուրատեան, Վարդ Մախոխեան, կեանք եւ Մշակոյթ.— Քէմանչիստ Ռուբէն, Ս. Վ.— Րաֆֆիի Ցոբելեանը: Բերկրիի դէպքը: Գիրք եւ մամուլ: Գրախօսական, խմբագրութեան կողմից, յաւելուած: Վահրամ եպ. Մանկունի, Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը:

Խմբագրութիւնը շատ կը խնդրէ բաժանորդներէն փութացնել բաժնեգիններու ճարումը: Մասնաւորապէս կը խնդրուի Ֆրանսայի բաժանորդներէն ջանալ շուտով փակել իրենց հաշիւները, որով մեծ աջակցութիւն ցոյց տուած կը լինին խմբագրութեան: Փարիզի բաժանորդները կարող են բաժնեգինը ուղարկել Լ. Գեւոնեանի հասցեով «Յառաջ»ի խմբագրատուն, Մարսէյլինը՝ Ն. Կակոսեանին 49 rue Nationale: կամ ուղղակի խմբագրութեան՝ S. Vratzian, 13 Rue des Platanes Plessis-Robinson. (Seine).

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

ՀԻՒԱՆԴՏԵՍ կատակերգութիւնը մէկ արար:

Գին՝ 5 ֆրանք:

Դիմել հեղինակին.— 17 rue Damesme, Paris (13)

(կարելի է ստանալ գիրքը՝ ղրկելով 5 ֆր ի դրոշմաթուղթ):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մարզուանցի Հաւուտողեան Յակոբին աղջիկը Աղաւնի (բուն մականունը Թորոսեան) կը փնտռէ իր եղբայրները Օհաննէս, Նշան, Տիգրան եւ Միսաք, ինչպէս նաեւ իր հօրեղբօր որդիները՝ Արմենակ, Մեսրակ, Միհրան, Սամուէլ եւ Ռուբէն: Հօրեղբորորդիները մեծ պատերազմէն առաջ Ամերիկա գացած էին եւ այժմ հոն կը գտնուին: Կը խնդրուի իրենց հասցէն իմացնել Աղաւնի Շիրվանեանի, 23, Rue Danton, Issy les Moulinaux, (Seine), France:

Կը խնդրուի Ամերիկայի հայ թերթերէն արտատպել:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Գրեց՝ Գ. Գիւզալեան

Հրատ. «Արագ» Հրատարակչական ընկերութեան թիւ 1: Պէյրութ, 1937: Գին 10 ֆրանք: Ստանալու համար դիմել.— Sarkis Pakhdikian, B. P. 589 Beyrouth (Liban).

Կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՌԱԶՄԻԿ — Թիւ 1

(Հրատ. Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան, Փարիզ)

ԷՋԵՐ ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

«ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ» եւ «Հ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻՆ», գրեցին տեղակալ՝ Յ. Սահակեան եւ գնդ. Տ. Բաղտասարեան

Հայրենակիցներ, յիշեցէք թէ ինչ հետաքրքրութեամբ եւ հեւիհեւ կը կարդայիք մեր մօտիկ ու փոթորկալից անցեալի այս յուզիչ եւ անոյշ յուշերը «Յառաջ»ի մէջ:

Արդ այդ բոլորը ամփոփուած, վերամշակուած ձեւի կը ներկայացուի մէկ բուն հատորի մը մէջ, տպագրուած մաքուր թուղթի վրայ եւ զարդարուած բազմաթիւ նկարներով եւ քարտէսներով:

Այժմէն իսկ բաժանորդագրուելու եւ ստանալու համար դիմել.—

ՖՐԱՆՍԱ, Միութեանս կեդրոնատեղին 163, Av. Jean Jaurès, Paris.

Պալքաններ՝ Յ. Սահակեան, St. Atelerilor N. 29, Constantza, Roumanie.

Սօֆիա՝ «Մասիս» Հրատարակչ. Ընկ. Ցար Սիմէոն, թիւ 72:

Իրաք—Սուրիա՝ Գ. Սիւրմէնեան, New Street, Bagdad—Irak.

Գրատուն Հրանտ - Սամուէլ, 51, Rue Monsieur Le Prince, Paris, որուն կը նան դիմել բոլոր այն վայրերէն, որոնց առանձին հասցէ չենք տուած:

Գինը՝ Ֆրանսա, Լիբանան, Սուրիա եւ Պալքաններ	10 ֆր.
Ամերիկա, Անգլիա, Իտալիա, Իրաք, Կիպրոս, Զուիցերիա	15 ֆր.

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅ ՆՈՒԱԳԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒՆ

Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ կան քանի մը հարիւր հայ ընտանիքներ, որոնց շատերը ունին իրենց տներում վիքտրոլ ելեկտրոլեր: Բայց հեռու լինելով հայ գաղութներու կեդրոնից զրկուած են հայ փլաքներու միջոցով լսել հայերէն երգը:

Ուստի ով որ կ'ուզէ քանի մը հարիւր հայերէն փլաքներ ծախել, թող մ կէ ինձի հայերէն նորագոյն պլասթինքաներու ճոխ քաթալոկը:

Կարելի է հինգ պլաստինքա լաւերից որպէս նմոյշ Շանխայ Հոնկքոնկ պանքի վրայ ուղարկել (5 հատ իհամար մաքս չեն վերցներ) փոխարժէքը կը ճարելով նմոյշը կը ստանամ:

Իսկ ձեռնտու լինելուն մեծ ապպրանքը կը ստանաք Տայրէն որ ազատ մաքսի քաղաք է, ուրկէց կը ղրկենք զանազան քաղաքներ: Իմ հասցէն է.— M. Tatzian, 23, Naniwadori, confectionery Ararat, Mukden (Manchudiko).

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme. PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆ ՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 ›	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ›	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ՄԱՅԻՍ
MERCREDI 19 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3424

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՐ «ԱՆԲԱՂՁԱԼԻ»ՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

—o—

Սրէֆան Լօզան ցաւով դիտել կու-տայ, որ օտար ժողովուրդներու տաշ-տին փրփուրը կը թափի Փարիզի մէջ, — գողեր, ոճրագործներ եւ դատար-կապորտներ, ի՛նչ ազգէ որ կ'ուզէք, ժամադրուած են կարծես Լոյս - Քա-ղաքին մէջ:

Ոստիկանութիւնը յաճախ կը ձեր-բակալէ զանոնք, կը բանտարկէ կամ կ'արտաքսէ,— շաբաթ մը վերջ դար-ձեալ Փարիզ հասած են անոնք: Դուռնէն կը վռնտես, պատուհանէն կը մտնեն ներս: Աջակողմեան թերթերուն առ-ջեւ օտարականի խօսք բաց անգամ մը,— ալ խտիր չկայ Հրէին ու հերա-ցողին, կը խառնեն խեղճ Հայն ալ ան-բաղձալիներու կարգին:

Սրէֆան Լօզան կը թուի թէ յուսա-հատած է վարչական ծանօթ միջոցնե-րէն, որ փորձուեցան, այս վերջին տարիներուն, օտար ազգերու «աղտոտ փրփուրը» մաքրելու համար Լոյս - Քաղաքին հորիզոնէն: Ու կ'առաջար-կէ նոր միջոցներ.—

1. Օտարականներու յատուկ բանա-կատեղիներ ստեղծել, օրինակ՝ Աֆ-րիկեան գաղութներուն մէջ եւ հոն փոխադրել բոլոր անբաղձալիները, ճիշդ ինչպէս պատերազմական գերի-ները կը զետեղուէին մասնաւոր ճամ-բարներու մէջ:

2. Փակել Ֆրանսայի դուռները ճիշդ ինչպէս փակած են Ռուսիա եւ Անգլիա:

3. Անջնջելի մելանով մը, ճիշդ ինչ-պէս ընդհ. պատերազմի ժամանակ՝ գերիներուն կռնակին կը դրոշմուէին P.G. տառերը, անբաղձալիներուն կռ-նակին վրայ դրոշմել անուն մը կամ նշան մը:

Այս վերջին եղանակը պիտի յանձ-նարարէի գործադրել նաեւ հայ մա-մուլին մէջ:

Հայ մամուլն ալ դարձած է այն տաշտը, ուր մեր մտաւորականութիւ-նը կը թափէ իր աղտոտ փրփուրը աղ-տոտելով նաեւ ամէնէն մաքուր մտա-ւորականին աշխատանքը: Դժուար է արգիլել որ այդ աղտոտ փրփուրը չթափի հայ մամուլէն ներս, չես կր-նար հակակշռել անբաղձալիները,— դուռնէն վռնտես, պատուհանէն կը մտ-նեն: Իբրեւ ռամկավար ապուր մը կ'ուտէ՝ կ'արտաքսես, կարմիր շապիկ կը հագնի՝ համայնավարի անձնա-գիրով ներս կը մտնէ: Դաշնակցու-թեան մէջ սպրդած քսոտ այծ մը յանցանքի վրայ կը բռնես՝ դուրս կը նետես, Սոցիալիստական դարձած՝ ներս կը մտնէ նորէն: Մէկ թերթէն կը վռ-նտես, ուրիշ թերթի մը մէջ կը տե-ղաւորուի նոր սուրբի պէս: Քեզի կուգայ Ռուսին կը հայհոյէ, անդին կ'երթայ Ռուսը կը գովէ,— քիչ որ մը-նայ՝ Թուրքն ալ կը գովէ, ի հեճուկս քեզի:

Ի՞նչպէս, ի՞նչպէս պատժես մեր տաշտին այս «աղտոտ փրփուրը»: Հին մեթոտները ազդու չեն ըներ,— Սրէֆան Լօզանի մեթոտը խելքի մօ-տիկ է քիչ մը:

Տաղե՛նի նակատը հայ մամուլի անբաղձալիներուն,— բաւական է դր-րոշմել երկու տառ, յետոյ կ'որոշենք թէ ի՞նչ տառ, եւ ընթերցողն ալ կը հասկնայ թէ ի՞նչ ապրանք է հայ մա-մուլը Արշակաւան դարձնող «անբաղ-ձալին»:

ԱՐԱՋ

ՏՈՂԱՇԱՐ ՄԵՔԵՆԱՆ ԽԱՆԳԱՐՈՒԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ, ՀԱՐԿԱԴՐՈՒԵՑԱՆՔ ՉԱՆՑ ԱՌՆԵԼ ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆԸ ԵՒ ԿԱՐԳ ՄԸ ԼՈՒՐԵՐ:

ՄԻՒԹԷՎԷԼԼԻՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Փոքրամասնութիւնները պետական խորհուրդին կը դիմեն

Պոլսոյ թերթերուն մէջ կը կարդանք (14 մայիս). — Մխակ միւթէվէլլիի դրութիւնը, որուն թեկնածու ներկայանալու համար վերջերս հրահանգներ ուղղուած են Էվգաֆի տեսչութեանց կողմէ, նկատելով որ կը հակասէ Ազգ. Մեծ Ժողովի կողմէ վաւերացուած Էվգաֆի նոր օրէնքին, ինչպէս նաեւ չի համապատասխաներ նա-խապէս Պետական Խորհուրդի կողմէ տրուած վճռին, որոշուած է որ Թաղ. Խորհուրդներու կողմէ դիմում կատարուի Պետ. Խորհուր-դին մօտ:

Յանուն Թաղ. Խորհուրդներու, այս դիմումը կատարելու հա-մար Անգարա կը մեկնին Պ. Պ. Լ. Գույումճեան եւ Կ. Բարոնի:

** Մխակ միւթէվէլլիի խնդրի մասին Անգարա մեկնող յոյն պատուիրակութիւնը երէկ առտու վերադարձած է:

** Կը հերքուի այն լուրը թէ յետաձգուած է միւթէվէլլիներու ընտրութեան վերաբերեալ որոշումին գործադրութիւնը:

** Փոքրամասնութեանց եւմասնաւոր վագըֆներու (միւլհաք) մատակարարութեանց համար միւթէվէլլիի թեկնածու ներկայա-ցողները պէտք է լրացնեն հետեւեալ պայմանները. — Թուրք հայ-րենակից ըլլալ, պատիւը վտանգող յանցանքով վճռամսեալ բան-տարկութիւն չունենալ, առ նուազն նախակրթարանէն շրջանա-ւարտ ըլլալ եւ կատարուելիք քննութեան մէջ յաջողիլ: Անկէ զատ թեկնածուն մտային թէ մարմնական թերութիւններէ զերծ պէտք է ըլլայ եւ համայնքի վագըֆներու համար սովորական դարձած պայմանները ունենայ:

Թեկնածուներուն 15 հարցումներ պիտի ըլլան: Յաջողածնե-րու քննութեանց տեղեկագիրը ընդհ. տեսչութեան կողմէ (Անգա-րա) վաւերացուելէ յետոյ միայն թեկնածուները պիտի կրնան միւ-թէվէլլի ըլլալ:

** Փոքրամասնութեանց վարժարաններուն մէջ Թուրքերէնի, պատմութեան եւ աշխարհագրութեան դասերը յառաջիկայ տարե-շրջանէն սկսեալ պիտի աւելնան:

—o—

ԻՏԱԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐՆ ու թագուհին Փէշթա գացին երէկ, ըն-կերակցութեամբ արտաքին նախարարին եւ բազմաթիւ պաշտօնա-տարներու:

ՏԱԿԱՒԻՆ ՉԷ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԱԾ Փարիզի Մեթրոյին մէջ կա-տարուած սպանութեան գաղտնիքը: Զոհը, գեղանին Եօլանտան, բառ չէր կրցած արտասանել, երբ գտան զինքը վակոնին մէջ, ար-դէն հոգեվարք: Կը կարծուի թէ մարդասպանը դանակը կնոջ վզին մէջ խրելէ վերջ, անհետացած է, կառախումբին մեկնելէն առաջ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԼՊԱՆԻՈՅ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ԶՍՊՈՒԱԾ

—o—

Համայնավարնե՞րը սարքած էին

Ալպանական կառավարութիւնը պաշտօնական զեկոյցով մը կը ծանուցանէ թէ արագօրէն զսպուեցաւ հարաւային գաւառներու մէջ ծագած ապստամբու-թիւնը: Զեկոյցը կ'աւելցնէ թէ կառավարական զօրքը առանց դիմադրութեան գրաւեց Արկիրոքասթրօ եւ Թէփէլէնի քաղաքները, որոնց պահակազօրքը եւ ոստիկան - զինուորները միացած էին ապստամբներուն:

Շարժումին վարիչն էր Էթհէմ Թոթօ, պահպանողական մը որ ներքին նա-խարար էր երկու տարի առաջ եւ որ վերջերս գլուխն անցաւ ներկայ կառա-վարութեան արդիացման քաղաքականութեան դէմ սարքուած ընդդիմու-թեան: Շարժումը մասնաւորապէս ուղղուած էր կիներու ազատագրման դէմ: Պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ Էթհէմ Թոթոյի կուսակիցները մեծ մասով համայնավարներ են, որոնք յաջողած էին իրենց կողմը շահիլ հարաւային Ալ-պանիոյ պահակազօրքը, կազմակերպուած քարոզութեամբ մը:

Տարբեր աղբիւրէ հաղորդուած լուրերու համաձայն, ապստամբները պար-տուած են բուռն կռիւներէ վերջ, որոնք ծանր կորուստներ պատճառած են եր-կու կողմերուն ալ: Պելկրատի թերթերը կ'ըսեն թէ կռիւները կը շարունակ-ուին դեռ:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ նշանակութիւն չեն տար այս ապըս-տամբութեան: Նմանօրինակ շարժում մը տեղի ունեցաւ 1935ին, երբ 30 ա-պըստամբներ մահուան դատապարտուեցան, իսկ 213 հոգի երկարատեւ բան-տարկութեան: Այս ծանր տնօրինութիւնները մեծ դժգոհութիւն պատճա-ռեցին եւ կառավարութիւնը հարկադրուեցաւ հրաժարիլ: Թէեւ Զօկու թագա-ւորը ընդհ. ներում շնորհեց, բայց ներկայ կառավարութիւնը շարունակեց իր պայքարը երիտասարդ մահմէտականներու պահպանողական շարժման դէմ, համայնավարութեամբ ամբաստանելով զանոնք:

Օրուան հեռագիրները չեն յայտներ թէ ի՛նչ եղած է Էթհէմ Թոթօ. բայց կ'ըսեն թէ անոր եղբայրը սպաննուած է ուրիշ երկու քաղաքացիներու հետ, Վալոնայի ճամբուն վրայ:

***«Իմանիթէ» հաղորդելով ապստամբութեան լուրը, կ'ըսէ թէ շար-ժումը ուղղած էր օրուան իշխանութեան բռնութեանց եւ իտալական տիրա-պետութեան դէմ: «Ուսանողները, ոստիկան - զինուորները որոնք զաւակներն են գիւղացիներու եւ խեղճուկրակ թօշակ մը կը ստանան, լեռնականները նո-րէն զէնք վերցուցին ժողովրդավար հանրապետութեան մը եւ իրենց երկրին անկախութեան համար: Էթհէմ Թոթօ, որ մեծ ժողովրդականութիւն կը վա-յելէ Արկիրոքասթրոյի նահանգին մէջ, գլուխն անցած է ապստամբական շարժման որ չէ պարտուած, այլ կրնայ արագօրէն տարածուիլ ամբողջ երկ-րին մէջ»:

Անգլիա եւ Գերմանիա պիտի բանակցի՞ն

Անգլիոյ թագաւորին թագադրութեան առթիւ Լոնտոն գացած էր Գեր-մանիոյ պատերազմական նախարարը, մարաջախտ Պլոմպէրկ, որ տեսակցու-թիւններ ունեցաւ դահլիճին անդամներուն հետ: Այս պարագան զանա-զան ենթադրութեանց տեղի տուած ըլլալով, Լոտոնի պաշտօնական շրջանակ-ներուն մէջ կը յայտարարեն թէ հաւանական է որ մօտերս բանակցութիւններ կատարուին երկու երկիրներուն միջեւ: Բայց եւ այնպէս, անգլիական թեր-թերը դիտել կուտան թէ մթնոլորտը բաւական մեղմացած է: «Տէյլի Մէյլ»ի կարծիքով, Անգլիոյ նախարարները գերման մարաջախտին հետ խօսած ատեն, թելադրած են հրատարակութեան տալ բոլոր եւրոպական պետութեանց զին-ուորական ելմտացոյցները, այսպէս վերջ տալով սպառազինութեանց զաղտ-նիքին: Կ'ըսուի նաեւ թէ Մ. Նահանգներու նախագահին ներկայացուցիչը ա-ռաջարկած է 10 առ հարիւր կրճատել զինուորական ելմտացոյցները, բայց Անգլիա մերժած է, յայտնելով թէ չի կրնար վերաքննել իր վերազինման ծրա-գիրը, ցորչափ իրականացած չէ պաշտպանութեան ներկայ ծրագիրը: Իսկ ուրիշ թերթ մը կը գրէ թէ աշխարհ կը գտնուի կարեւոր բանակցութեանց նախօրեակին: Այդ բանակցութիւններէն առաջինը պիտի ծառայէ դաշինք մը մը կնքելու Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ, Լոքառնոյի հիման վրայ, երաշ-խաւորութեամբ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ: Միեւնոյն ատեն ջանքեր պիտի թափ-ուին հասկցնելու համար Գերմանիոյ թէ ազատ է միանալու ֆրանքօ-խորհըր-դային դաշինքին:

Պերլինի մէջ ալ շատ կը զբաղին անգլօ-գերման յարաբերութիւններով: Կարգ մը թերթեր ցաւ կը յայտնեն որ երկու երկիրները բարւոք յարաբերու-թիւններ չեն տածեր, հակառակ իրենց ազգակցութեան: Անոնց կարծիքով, այդ յարաբերութիւնները ազդուած են Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի յարաբերու-թիւններէն:

Քաղաքական խորհրդակցութիւններ Փարիզի մէջ

Այս միջոցին դիւանագիտական եռուզեռ մը կը տիրէ Փարիզի մէջ: Անգլիոյ թագադրութեան հանդէսները վերջացած ըլլալով, հեռահեռէ երեւելիներ կը հասնին այստեղ: Երէկ Փարիզ եկան Եուկոսլավիոյ խնամակալ իշխանը եւ Խ. Միութեան արտաքին գործավարը, Լիթվինով: Իսկ այսօր կը սպասուի Աւստրիոյ ար-տաքին նախարարը: Երեքն ալ կարեւոր խօսակցութիւններ պիտի ունենան Պ. Իվօն Տէլպոսի հետ: Իսկ հինգշաբթի կամ ուրբաթ Ֆը-րանսայի արտաքին նախարարը Պրիւսէլ պիտի երթայ, խորհրդակ-ցելու համար պելժիական կառավարութեան հետ:

Այս միջոցին երկու կարեւոր խնդիրներ կը զբաղեցնեն Եւրոպա-յի դիւանագէտները: Առաջինը՝ նոր Լոքառնոյի մը կնքումն է, որուն վրայ կը պնդէ Անգլիա, հռենոսեան շրջանին վերազինումէն ի վեր, միւսը՝ Աւստրիոյ անկախութեան երաշխաւորութիւնը, ո-րով մեծապէս շահագրգռուած է Ֆրանսա, մանաւանդ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ մերձեցումէն ի վեր:

Նոր Լոքառնոյի մասին խրազեկներ կ'ըսենթէ Գերմանիոյ պա-տերազմական նախարարը Լոնտոն գտնուած ատեն ծրագիր մը ներկայացուց, որուն հաւանութիւն յայտնած է Անգլիոյ արտաքին նախարարը, պայմանաւ որ Ֆրանսա եւս հաւանի: Իսկ Լիթվինով կ'ուզէ իմանալ թէ նոր Լոքառնոն ինչ ազդեցութիւն պիտի ունե-նայ ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքին վրայ:

Անգլիոյ եւ Իտալիոյ յարաբերութիւնները

—o—

Հռոմի քաղաքական շրջանակներուն խօսակցութեանց մէջ կարեւոր տեղ մը կը բռնեն Անգլիոյ հետ եղած յարաբերութիւնները: Այս առթիւ ուշադրու-թիւն գրաւած է արտաքին նախարարին վերապահ դիրքը: Կոմս Չիանօ իր ճառին մէջ բառ չարտասանեց անգլօ-իտալական բանալէճի մասին, լռութեան մատնեց Թագադրութեան հանդէսը եւ յիշեց միայն անսպասելի խոչընդոտ մը, որ ուշացուց երկու երկիրներուն մերձեցման զարգացումը: Կը կարծուի թէ այս խօսքը կ'ակնարկէ Նէկիւսին եղած հրաւէրին:

Բայց եւ այնպէս, այս լռութենէն պէտք չէ հետեւցնել թէ Իտալիա կ'ու-զէ ծայրայեղութեան երթալ ընդդէմ Անգլիոյ: Անշուշտ Իտալիա կը պահէ իր դիրքը՝ Միջերկրականի հանդէպ, բայց չուզեր փակել բոլոր դուռները կամ խորտակել կամուրջները: Այսպէս ըլլալով հանդերձ, Իտալիա որ եւ է նա-խաձեռնութիւն պիտի չստանձնէ, սպասելով Անգլիոյ բռնելիք դիրքին, որպէս զի անոր համեմատ ճշդէ իր քաղաքականութիւնը:

** «Քորրիէրա տ'Իթալիա» յօդուած մը հրատարակեց հետեւեալ խորա-գրով. «Ճորճ Զ. Թագաւոր Ֆրանսայի»: Ամբողջ գրութիւնը սուր հեգնութիւն մըն է Ֆրանսայի դէմ, որ կը ներկայացուի իբրեւ Անգլիոյ կալուածը: Ահա-ւասիկ հատուած մը.

— «Ֆրանսայի խորհրդարանը շուտով բանաձեւ մը պիտի քուէարկէ, որուն համաձայն Քրէսի, Ազէնքուր եւ Վաթերլօ ազգ. տօն պիտի հռչակուին: Ուէսթմինսթըրի յառաջիկայ թագադրութեան արարողութեանց ներկայ պիտի ըլլայ Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահը, ոչ թէ իբրեւ անկախ եւ գերիշխան պետութեան մը գլխաւորը, այլ քով քովի Պարոտայի Ռաճային եւ Զանզիպարի սուլթանին»:

Թերթը կ'աւելցնէ թէ՝ թագադրութեան առթիւ փարիզեան մամուլին մէջ երեւցած բազմաթիւ յօդուածներէն եւ լուսանկարներէն վերջ, Ֆրանսա ինք-զինքը զուրս ձգեց բրիտանական գաղթապետութեանց շարքէն եւ դարձաւ պարզ գաղթավայր մը:

Թուրքիոյ դերը Պալքաններու մէջ

Թ. Ր. Արաս, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, կարեւոր յայտարարու-թիւններ ըրաւ, Պուքրէշէն մեկնելէ առաջ: Բացատրեց թէ ինչ որ կ'ընեն եր-կու երկիրներուն կառավարութիւնները, կը բխի բուն իսկ իրենց փոխադարձ զգացումներէն: «Ամէն բան կը մօտեցնէ մեզ, ոչ մէկ բան կը բաժնէ: Այս պէտք է ըլլայ ամբողջ Պալքաններու նշանաբանը»: Իր կարծիքով, Պալքան-եան գործակցութեան ուղին մեծ յառաջդիմութիւններ կը կատարէ Պուլկարիոյ զանգուածներուն մէջ եւ կը յուսայ որ վարիչներն ալ այս տեսակէտը պիտի ընդունին մօտերս: Ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի յարաբերու-թեանց, Թ. Արաս յայտարարեց.

— Ալեքսանտրէթի խնդիրը պիտի լուծուի այս ամսուան վերջը, Ազգաժո-ղովին մէջ եւ այն ատեն սքանչելի պիտի ըլլան ֆրանքօ-թուրք յարաբերու-թիւնները: Մնաց որ, Ալէքսանտրէթի ներքին խնդիրը երբեք չէ խանգարած Փարիզի եւ Էնկիւրիի փոխադարձ բարեկամութիւնը:

Թուրքիոյ արտաքին գործավարը նախընտրելի կը գտնէ որ գործադրուի անգլօ-իտալական համաձայնութիւնը Միջերկրականի մասին, փոխանակ նոր դաշինք մը կնքելու, ինչպէս կը թելադրուի:

Թուրքօ-խորհրդային բարեկամութեան մասին ալ ջերմ գոհունակութիւն յայտնելէ վերջ, Թ. Ր. Արաս հաստատեց թէ Էնկիւրի հրաւիրած է Ռումա-նիոյ վարչապետը, Թուրքիոյ ազգ. տօնին առթիւ, յառաջիկայ հոկտեմբերին: Յետոյ հաստատեց թէ մօտերս Էնկիւրի պիտի այցելէ կոմս Չիանօ, Իտալիոյ արտաքին նախարարը, իսկ ինք պաշտօնապէս պիտի այցելէ Պաղտատ, Թէհ-րան եւ Մոսկուա:

Քաղաքական գետնի վրայ կատարեալ համաձայնութիւն գոյացած ըլլալով Թուրքիոյ եւ Ռումանիոյ միջեւ, մօտերս առեւտրական դաշնագիր մըն ալ պիտի կնքուի:

Սպանիոյ դահլիճը կազմեց ընկերվարական մը

—o—

Պ. Խուան Նէկրին, ընկերվարական նախարար մը, յաջողե-ցաւ կազմել Սպանիոյ նոր դահլիճը, որուն մէջ կը գտնուին երեք ընկերվարականներ եւ երկու համայնավարներ: Այս վերջիններուն տրուած են կրթական եւ հողագործական նախարարութիւնները: Տեղ չէ տրուած անիշխանականներուն:

Նոր վարչապետը 45 տարեկան է, բժիշկ եւ տնտեսական գի-տութեանց դասախօս Մատրիտի համալսարանին մէջ: Կը ներկա-յացնէ ընկերվարական կուսակցութեան կեդրոնական ձգտումը:

**Վերջին լուրերու համաձայն, ապստամբները միայն իներ մը-ղոն հեռու կը գտնուին Պիլպաօ քաղաքէն: Կռիւները սաստկացած են եւ ապստամբները կը յուսան անձնատրութեան մղել քաղաքին 250,000 բնակիչները: Բայց եւ այնպէս պահակազօրքը քաջաբար կը դիմադրէ: Վեցերորդ շաբաթն է որ կռիւներ կը մղուին այս ճակատին վրայ:

Չինուորական խորհուրդներ Խ. Միութեան մէջ

—o—

Խորհրդային իշխանութիւնը հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն զինուորական խորհուրդներ պիտի կազմուին ամբողջ երկրին մէջ, արտակարգ լիազօրութիւններով: Իւրաքան-չիւր խորհուրդ գերագոյն իշխանութիւն ունի վարելու իր շրջանին զինուորական գործերը եւ շարժման մէջ դնելու բնակչութիւնը, երկաթուղիները եւ հաղորդակցութեան միւս միջոցները: Իւրա-քանչիւր զինուորական խորհուրդ պիտի բաղկանայ երեք հոգիէ, — շրջանին հրամանատարը եւ երկու նշանակովի անդամներ: Այս խորհուրդներուն գլխաւոր գործը պիտի ըլլայ պայքարիլ ներքին եւ օտար թշնամիներու, լրտեսներու, ահաբեկիչներու եւ խափա-նարարներու դէմ:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՊՏՈՅՏՆԵՐԸ

Կարգ մը այցելութիւններ իրարու յաջորդեցին վերջերս: Աւստրիոյ վարչապետ Շուշնիկը եւ իր արտաքին նախարարը՝ Կվիտօ Շմիտ Վենետիկ գացին:

Իսկ Ջօր. Կէօրինկ ու գերման արտաքին նախարար Ֆոն Նոյրաթ՝ Հռոմ այցելեցին :

Պարզ է, որ այս կրկնակի տեսակցութիւններուն նպատակն էր լուսաբանել կարգ մը հարցեր, որոնք կապուած են Իտալիոյ եւ Աւստրիոյ՝ մէկ կողմէ, ու Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ՝ միւս կողմէն : Ասոնցմէ զատ, Աւստրիոյ հանրապետութեան նախագահը եւս, պատերազմէն ասդին առաջին անգամն ըլլալով, այցելեց Պուտափեշտ՝ Աւստրիան ու Հունգարիան շահագրգռող հարցերու լուսաբանութեան համար: Անշուշտ, Պուտափեշտի մէջ քննուեցան նաեւ այդ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները՝ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ, ինչպէս նաեւ փոքր համաձայնութեան հետ :

Հարկ է աւելցնել, սակայն, որ այն այցելութիւններուն ամէնէն գլխաւոր նպատակն էր ճշդել այն միասնականութիւնը զոր ունին այս չորս պետութիւնները: Միասնականութիւն մը, որուն հիմք է, անտարակոյս, Պերլին-Հռոմ առանցքը: Ճշդենք, սակայն, որ այդ միասնականութիւնը հաւաքական կամ չորսերու դինակցութիւն մը չէ, այլ՝ համընթացութիւն մը, որ ապահովուած է սա կերպով, — Հռոմ եւ Պերլին: Զինակցութիւն ընդմէջ Իտալիոյ, Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ, եւ գերմանեւաւստրիական համաձայնութիւն (11 յուլիս 1936): Այցելութիւններու այս շարքին մէջ չմոռնանք նաեւ այն պարագը զոր Իտալիոյ վեհապետը որոշած է ընել, մօտերս, Հունգարիա :

Եթէ, սակայն, կայ այդքան սերտ է այս պետութեանց միջեւ, ի՞նչ հարկ այսքան յաճախակի այցելութիւններու, քանի որ անոնք բոլոր հնարաւորութիւններըունին աւելի նուազ ցուցական ձեւով կարգադրելու ամէն բան :

Ասոր պատասխանը երկու են :

Առաջին — Ցետպատերազմեան նոր գործելակերպն է: Ամէն օր նոր այցելութիւն մը, վեհապետներ, վարչապետներ ու նախարարներ, նոյնիսկ խորհրդարանական ներկայացուցչութիւններ եւ սպայակոյտի պետեր մէկ մայրաքաղաքէն միւսը: Քաղաքական կեանքը այնքան անորոշ է ու մթնոլորտը այնքան լեցուած, որ պետութիւնները ամէն օր սպառնուած են նոր ապահովութիւն մը կամ հաւասարակշռութիւն մը ձեռք ձգել, եւ կամ վերաքննել կացութիւնը: Ու ամէն անգամ որ որ եւ է խմբաւորումի վարիչները իրարու կ՚այցելեն, հակաշարժումը կը սկսի հակադիր խմբաւորումին մէջ: Փոքր Համաձայնութիւնը, վերջերս, անընդհատ երթեւեկեց, — Պուքրէշ, Փրակա, Պելկրատ : Ու ասոր հակադիր՝ շարժումի սկսան նաեւ անոնք որ կը գտնուին Պերլին — Հռոմ առանցքին շուրջ :

Երկրորդ պատճառն էր Աւստրիոյ ընթացքը: Երբ Հռոմ եւ Պերլին իրարու մօտեցան, Վիէննա սկսաւ լըրջօրէն մտահոգուիլ, քանի որ Պերլինի տրամադրութիւններուն դէմ միայն Հռոմն էր որ վստահելի նեցուկ մըն էր: Որով, Աւստրիա ջանաց նոր ապահովութիւններ փնտռել՝ իր անկախութիւնը անվթար պահելու համար: Ծանօթ են, այդ օրերուն, Վիէննա — Փրակա մերձեցումի փորձերը: Նոյնիսկ զրուցուեցաւ թէ ճիգ կը թափուի Աւստրիան քաշելու միւս խմբաւորումին ու միացնելու Փոքր Համաձայնութեան:

Եւ սակայն, Հռոմի, Պուտափեշտի եւ Վենետիկի այցելութիւններէն վերջ, կ'երեւի Աւստրիան վերադարձաւ իր նախկին նեցուկը՝ յանձին Իտալիոյ: Ուրեմն, միակ պատճառը որ կրնար չորսերու միասնականութիւնը խախտել, վերցաւ մէջտեղէն :

Անջատ ասոնցմէ, Նոյրաթի՝ Հռոմ այցելութիւնը եկաւ ցոյց տալու թէ Իտալիա եւ Գերմանիա որոշած են վճռապէս պաշտպանել իրար:

Գերման արտաքին նախարարին ճառը Հռոմի մէջ՝ այդ կը փաստէր :

Բայց, հազիւ վերջացեր էին այս այցելութիւնները, հասան նոր այցելութիւններու լուրերը :

Ահա, օրինակ, կրկին Փոքր Համաձայնութիւնը շարժման մէջ դրաւ ինքզինքը : Ռումանիոյ, Եուկոսլաւիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ խորհրդարաններու պատուիրակները պիտի հաւաքուին Պելկրատի մէջ, ուր, կ'երեւի, կ'ուզեն անգամ մը եւս ճշդել իրենց միակամութիւնը :

Ուրեմն, ցոյց մըն ալ աս՝ ցոյցին դէմ: Այս բոլորը, անշուշտ, չորսի վրայ կը պահեն տրամադրութիւնները: Ու մամուլը, որ ուղեկիցն է բոլոր այցելութիւններուն ու ցոյցերուն, կը հրահրուի ու կը հրահրէ, աւելի վառ պահելով խնդրոյ առարկայ երկիրներու ժողովուրդներուն տրամադրութիւնները :

Այս բոլորին մէջ, չափազանց հետաքրքրական է, սակայն, Եուկոսլաւիոյ դիրքը :

Այս երկիրը, որ, իր աշխարհագրական դիրքին բերումով, բացառիկ դեր մը կրնայ խաղալ, մեծ ուշադրութեան առարկայ եղաւ վերջերս, որովհետեւ սկսաւ նոր հակումներ ցոյց տալ : Իր կապը՝ Պալքանեան ուխտին հետ՝ դըգալէս թուլցաւ: Մօտեցաւ Իտալիոյ, այնքան խանդավառ կերպով ընդունելով կոմս Չիանոն: Ու ահա, որոշ ատենէ ի վեր, Պելկրատը դրեթէ ամէն շաբթու, այցելուներ կը ընդունի, երկու ճակատներէն ալ:

Ի՞նչ է, վերջը վերջը, դիրքը Պելկրատի: Ասոր պատասխանը պիտի տան ապագայ դէպքերը: Մէկ բան միայն ուշագրաւ է, որ, Չիանոյի Պելկրատ այցելութենէն վերջ, երբ Իտալիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ յարաբերութիւնները դըլալէս լաւցան, տեսակ մը տեղ — քայլ սկսաւ Պելկրատի մէջ : Օրինակ՝ վարչապետ Սթոյատինովիչ որ շուտով Հռոմ պիտի երթար, յետաձգեց իր այցելութիւնը: Եուկոսլաւիոյ եւ Հունգարիոյ մերձեցումի աշխատանքները կասեցան կամ դանդաղեցան առնուազն : Իսկ Փոքր Համաձայնութեան խորհրդարաններու ներկայացուցիչներուհաւաքումին առթիւ, Պելկրատի պաշտօնաթերթը գրեց թէ « Փոքր Համաձայնութիւնը ոչ միայն բանաձեւ մըն է, այլեւ, ի հարկին, պիտի ըլլայ ուժեղ զէնք մը այն ազգերուն համար որոնք որոշած են պահպանել իրենց պատմական նուաճումները »... :

Կը տեսնուի, որ դիրքերը դեռ ճշդուած չեն ու կապերը տակաւին այնքան ալ որոշ չեն :

Կը նշանակէ թէ ներքինպայքարները դեռ կը շարունակուին ու ապահովաբար այցելութիւնները եւս պիտի շարունակուին մինչեւ որ ճակատները վերջնականապէս ճշդուին ...

ՎԱՀՐԻՃ

ՄԻՑՏ Հ. Մ. Ը. Մ.

Նաւասարդական կոթող :

Անունն է երկու հարիւր քսան էջեր պարունակող շատ գեղեցիկ հատորին, զոր Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Պոլսոյ շրջանը հրապարակ հանած է վերջերս :

Առաջին հրատարակութիւնը ծրագրուած էր Միութեան տասնամեակին առթիւ, ուրեմն 1928ին անմիջապէս յաջորդող մէկ երկու տարիներու ընթացքին, ու յապաղած է «նիւթական եւ խմբագրական» խոչընդոտներու պատճառաւ:

Մի՞թէ կարելի է յապաղած նկատել գիրք մը որուն մէջ կը խտանան ոչ միայն Հ. Մ. Ը. Մ.-ի առաջին տասը տարիներէն դրուագներ, թէեւ շատ աղօտ եւ պակասաւոր, այլ մանաւանդ խիստ թանկարժէք ուսումնասիրութիւններ հայկական մարմնակրթանքի նախապատերազմեան շրջանի եւ անցեալի մասին:

Արդարեւ սոյն աշխատութիւնը նուիրուած է առաւելապէս անցեալին, քան թէ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի գործունէութեան ու ատով կ՚արդարանայ իր «Նաւասարդական» անունը:

Հ. Մ. Ը.Մ.-ի ծագման եւ զարգացման ծանօթ որ եւ է անհատի համար ան մեծ շահեկանութիւն մը ունի, հայկական մարմնակրթանքի մասին իր արդէն իսկ ունեցած ծանօթութիւնը ամբողջացնելու եւ հետաքրքրութեան գոհացում տալու տեսակէտով:

Ընթերցողը հոն պիտի կարդայ Պ. Յ. Հինդլեանի «Մեծարանքը առ Հ. Մ. Ը. Մ.»: Պալաքեան սրբազանի խանդավառ տողերը, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի դերը բնորոշող ու իր խօսքերը ուղղուած «Բարձրացի՛ր, բարձրացուր»-ին: «Նշանաբան մը, ազնիւ, բարի եւ գաղափարական» :

Ահա կարօտալ ձայնը Պ. Հայկ Ճիզմէճեանի: «Պուտ մը քրտինք ալ հիներէն», ներշնչեալ եւ հաւատաւոր գրութեան մէջ ան կը գոչէ, — «Անցնողները մահերդ չեն ուզեր՝ քայլեր գիծ են կարօտ», «հայ պատանի, դուն երբեք չես եղեր վատոգի: Դարեր միշտ փառքդ են պատմեր: Երազներէդ միշտ լոյս է ճառագեր: Զոհուեր ես, բայց չես դոհեր»:

Տօքթ. Սալբի տասնամեակի առթիւ խորհրդածութիւններ գրի առած է եւ շահեկան թելադրութիւններ կ'ընէ, ինչպէս նաեւ վերյիշումներ մարմնակրթանքի սկզբունքներուն, ու կը վերջացնէ հետեւեալ առաջարկով. — «Ընդհուպ կազմել կեդրոնական վարչութիւնը, եւ եթէ առիթը կը հանդիպի նիւթական եւ արհեստագիտական դժուարութիւններու, շրջանային վարչութիւնները պէտք է թղթակցին եւ համաձայնին, նոյն իսկ երկու երեք մօտաւոր շրջաններ կազմեն շրջանային կեդրոնական վարչութիւն մը, որ պտտի եւ կազմակերպէ շրջանները, ընդհանրացնէ գիտական մարմնամարզը եւ պատրաստէ տեղւոյն վրայ դաստիարակ մարզիչներ»:

Պ. Աստուածատուրեան, պատասխանատու եւ անխոնջ գործիչը մը փորձառութիւնն ու գաղափարներն արտայայտող տողեր ունի իր «Խօսք առանց գործի մեռեալ է» յօդուածին մէջ: Ահա մաս մը իր եզրակացութենէն, — «Կացութիւնը եւ ցեղին ըսպառնացող վտանգը ուրուագծեցինք, բնորոշեցինք ախտը անդամալուծութիւնը, ճշտեցինք որ խօսքի եւ զուր ահազանգի աղմուկը ախտաւոր հոգեվիճակ մը միայն կը մատնէ: Ընդգծեցինք ազգային գետնի վրայ գործակցելու, խօսքէն գործի անցնելու պարտադրանքը, որ դարերու խորքէն կուգայ, ցեղին արիւնէն ու ինքնապահպանման բնազդէն կը բխի :

Ցոյց տուինք վերջապէս գործելու օրհնուած ասպարէզ մը, կռուի ճակատ մը, ուր արդէն երիտասարդուժեր հիանալի հաւատքով կը պայքարին...

Հ. Մ. Ը. Մ.

Բեռը ծանր է, ճամբան քարքարոտ, դողդոջ զառիվեր, բայց կատարը հասնելուն մէջ գոյութեան իմաստ մը կայ :

Խօսքէն գործի անցիր, հա՛յ ազգասէր» :

Իմաստասիրական, գիտական, բնախօսական եւ պատմական երկարաշունչ աշխատութիւն մը, Հայկ Աստուրեանի կողմէ «Ներածութիւն» ընդհանուր վերնագրով: Քանի որ էջեր բռնող սոյն քննական գործը բաժնուած է երկու մասի:

Կ՚արժէ կարդալ այդ ուսումնասիրութիւնը, որուն ամէնէն ակար կողմը լոբթին լեզուն կը կազմէ:

Իրա՞ւ այդքան աղքատ է մեր լեզուն իմաստասիրական ու գիտական մտքեր ամփոփելու, վերլուծելու եւ արտայայտելու համար:

Գիտական լեզուն կը մշակուի երբ նման փորձերը կրկնուին, իւրաքանչիւր մտածողի բերելիք նորութիւններուն եւ բարելաւումներուն շնորհիւ: Այսպէս է որ ձեւակերպուած են ծանօթ գիտական լեզու կոչուած ֆրանսերէնը, անգլիերէնը, գերմաներէնը եւն.:

Մինչեւ մեր օրերուն հասնիլը գիրքին մէջ վաթսուն էջ մեզ կը ծանօթացնեն մեր նախնեաց մարմնակրթական կեանքին:

Կը կարդանք, բնաշխարհի տեսաններու վրայ՝ Հայկի, Տորքի, Մհերի եւ Արարատի մասին: Հ. Վ. Հացունիի «Մարզանք եւ մարզարանք հին Հայոց մէջ»: Հ. Եփրեմ Պօղոսեանի՝ «Հին Հայոց Նաւասարդեան խաղերը»: Պ. Գէորգ Մեսրոպի «Որսորդութիւն եւ զինուորութիւն հին Հայոց մէջ»: Փրոֆ. Ադոնցի «Մենամարտի ախոյեաններ պատմութեան մէջ»: Այս ախոյեաններն են՝ Արտաւազդ, Անգղ, Արտաւան, Ցոլհանէս, Սմբատ Բագրատունի (Մանուէլեան) եւ Սմբատ Բագմայաղթ, Վասիլ Մակեդոնացի, Աշոտ Բագրատունի, Վասակ Պահլաւունի, Հասան եւ Ճնճղուկ, Սագուն Արծրունի: Պ. Բասմաջեան կուտայ համառօտ տեղեկութիւն Ռուբէնեանց շրջանի մարզական կեանքի մասին: Հ. Ակինեան ընտրած է հայ կինը, երբ նիւթ ունենալով «Քաջ Լիպարիտի քոյրը զօհմարտ »:

Անցեալի վերաբերեալ այս բաժինին մէջ, ինչպէս կը տեսնուի, տեղ տրուած է անվիճելի հեղինակներու, անշուշտ բոլոր անոնց որ բարեացակամութեամբ պատասխանած են իրենց ուղղուած խնդրանքին:

Նոր շրջաններու յատկացուած բաժինին մէջ, Պ. Թափառական Նաւասարդեան աւանդութիւնները պահուած կը գտնէ Տէրսիմի մէջ, որուն բնիկները, Քիւրտերը «իսլամական անունին տակ ծածկուած քրիստոնեայ Հայեր են...» եւ զանոնք կը համարի «որպէս շառաւիղները մեր նախարարական սերունդներուն», « որոնք թէեւ կիսավայրենի, բայց մեզմէ աւելի լաւ կերպով կը տօնեն Նաւասարդը»:

Պ. Թափառական մեզ կը վերապրեցնէ նշանտուութեան, զօհմարքի, գաւառական Վարդավառի, ազատ ձիարշաւի, նիզակաւոր ձիարշաւի եւ այլ այլ խաղերու օրերը, մանկութեան խանդավառ երեւակայութեամբ դրոշմուած յիշատակներ, որոնց մըտաբերումը այսօր ալ մեզ կ՚առթէ անխառն սփոփանք մը:

Այս առթիւ աւելորդ չըլլար յիշեցնել որ 1914ին արդէն Տէրսիմի մէջ գոյութիւն ունէր սկաուտական խումբ մը: Նաւասարդեան աւանդութիւնները պահած ըլլալը եւ կիրարկելը մեծագոյն նպաստն է որ Տէրսիմը կը բերէ հայկական մարմնակրթանքին, մասնաւորապէս:

Ու Մշեցի լարախաղացն է ամէնէն աւելի խանդավառ հետաքրքրութեան առարկան, Պոլսոյ մէջ, ինչպէս որ անսահման խանդաղատանքով մը կը նկարագրէ Որսորդ Ալօն:

Գիրքը ունի նաեւ դրուագներ պատմագրական շարժումէն, քաղուած «Հայրենիք» ամսագրի «Հայ յեղափոխականի մը յիշատակները» յօդուածաշարքէն:

Պոլկարիոյ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի ջանքերով լոյս տեսած Նաւասարդական այս կոթողը մանրամասն կուտայ մարզական խմբումներու զանազան փորձերը Պոլսոյ մէջ, նախապատերազմեան շրջանին, որ անվիճելիօրէն Հ. Մ. Ը. Մ.-ի նախաշրջանն է:

Այս շրջանին վերաբերեալ ու Հ. Մ. Ը. Մ.-ի տասնամեակի գործունէութեան շուրջ կը թուի թէ նախաձեռնողները ունեցած են առատ նիւթ, քանի որ կը խոստովանին թէ «կարելիութիւն չենք ունեցած հրատարակել բոլոր ձեռագիրները եւ նկարները»... պիտի սպասեն յարմար առիթին, եւ մեզ կը մնայ ենթադրել որ կատարուած ընտրութիւնները եղած են անկողմնակալ ու խղճամիտ ոգիով:

Ինչ որ նորութիւն մը եղաւ մեզ համար, սկաուտներու ազգային պետ Պ. Գրիգոր Ցակոբեանի յուշերուն մէջ Շաւարշ Քրիսեանի վերաբերեալ մասն է:

Հոդ յստակօրէն կը պարզուի որ, Շաւարշ Քրիսեանի Անգլիայէն Պոլիս փոխադրուելու եւ մարմնակրթական ասպարէզին նուիրուելու պարագան ուղղակի կը պարտինք Պ. Ցակոբեանի ու կը փութանք անգամ մըն ալ արձանագրել իրեն պատիւ բերող այս արարքը: Արդարեւ Շաւարշ Քրիսեանը եւ Պոլսահայ մարմնակրթանքը շատ բան կը պարտին մեր ազգային սկաուտ պետի այս միջամտութեան եւ այն յարատեւ քաջալերանքին եւ գուրգուրանքին, որ շռայլած է մարմնակրթանքին թէ սկաուտիզմին:

Այս տողերը գրի առնելէ վերջ հաճոյքով կ'ընդունինք որ գիրքը վերջանայ Շաւարշ Քրիսեանով. հոն կը գտնուին իր կենսագրական նօթերը եւ իր շրջանի նկարագրութիւնը:

Գիրքը պատկերազարդ է ու հոն կը հանդիպինք նաեւ նախապատերազմեան շրջանէն ղեկավար անուններու, Վահան Չերազ, Վարդգ Փօղարեան, Մ. Գույումճեան, Ազնաւոր, Գրիգոր Մէրճանով, Գառլօ Շահինեան, Մըկրեան, Քաջունի եղբայրներ, Հայկ Ճօլօլեան, Օննիկ Ֆրէնկեան եւն. եւն.:

Ու մեր այս համառօտ նկարագրութիւնը կը վերջացնենք հսկայ քար մը մեր սրտին դրած, չարձանագրելու համար բողոքի ճիչ մը:

Հատորին գինն է տասներհինգ ֆրանք : Բաւականաչափ ապսպրանքի պարագային կարեւոր զեղչ:

Անոնք որ կը փափաքին զայն ունենալ, թող բարեհաճին մեզ իմացնել մինչեւ մայիսի վերջը, նամակով կամ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաուտի մը միջոցաւ :

Կը յանձնարարենք մեր բարեկամներուն գնել զայն, ոչ միայն քաջալերութեան, այլ իր իրական արժէքին համար:

ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ՐԱՖԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

Կոչ համայն հայութեան

Մեր ազգային մեծ վիպասան Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակի Ցոբելինական Ցանձնաժողովս, որ վերջերս ընտրուեցաւ «Համազգային» Ընկերութեան Փարիզի Կեդր. Վարչութեան հրաւէրով գումարուած հաւաքոյթի մը մէջ, որուն մասնակցեցան փարիզահայ մշակութային, հայրենակցական եւ մարզասիրական զանազան մարմիններու ներկայացուցիչներ, գլխաւոր հայ թերթերու խմբագիրներ եւ յայտնի մտաւորական անձնաւորութիւններ, որոշեց, ըստ այդ հաւաքոյթի մէջ արտայայտուած միահամուռ բաղձանքին Փարիզի մէջ սարքել ներկայ տարուան ընթացքին՝ Րաֆֆիի Ծննդեան Հարիւրամեակի յոբելինական մեծաշուք հանդէս մը՝ պատուելու համար Սամուէլի եւ Կայծերու բաժինով մը ուր Րաֆֆիի գեղեցիկ էջերը արտասանուին եւ իր երգի վերածուած բանաստեղծութիւններէն ոմանք՝ հայ երաժշտութեան եւ քնարերգութեան այլ ընտիր կտորներու հետ՝ արտասանուին, երգուին կամ նըւագուին տաղանդաւոր հայ արուեստագէտ... անմահ հեղինակին գործն ու յիշատակը:

Հանդէսը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ հոկտ. 31ի կիրակի օրը կէսօրէն յետոյ ժամը 2էն 6, Մութիւալիթէի մեծ սրահին մէջ որ արդէն վարձուած է, եւ Ցանձնաժողովս ամէն ջանք պիտի թափէ որպէսզի հանդէսին յայտագիրը տօնախմբութեան մեծ դէմքին արժանի փայլ ու ճոխութիւն ունենայ, թէ՛ ի պատիւ Րաֆֆիի ճառերով եւ թէ գեղարուեստական

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԱՉՔՈՎ

Նա կառուցում է սոցիալիստական երջանիկ կեանք — նա վերածնւել է : Նա այժմ ունի ե՛ւ արդիւնաբերութիւն, եւ ծաղկող գիւղատնտեսութիւն, առաջ է գնացել նրա կուլտուրական կեանքը: Դուք գիտէք, որ աշխատանքը երգով աւելի լաւ է կատարւում: Հայ ժողովուրդը ցանկանում է ուրախ, կայտառ երգեր, որոնք օգնեն հարուածելու թշնամուն եւ կառուցանելու սոցիալիստական մեծ ներկան ու ապագան:

Հայ ժողովուրդը ցանկանում է երգեր լսել նրանց մասին, ովքեր նրան դուրս բերին լուսաւոր ուղի, ովքեր նրան ազատեցին մայլ անցեալից, երգեր՝ յեղափոխականների մասին, պրոլետարիատի մասին, հայ գիւղացիութեան մասին, որոնք ռուս բանւորների ու գիւղացիների հետ դաշն կնքած ազատագրեցին նրան: Ցանկանում են երգեր լսել Լէնինի մասին, Ստալինի մասին — չէ՞ որ ոչ ոք չի փորձի ժխտել այն հսկայական դերը, որ հայ ժողովրդի ազատագրման գործում խաղացել են ընկերներ Լէնինն ու Ստալինը: Ոչ բոլոր գրողներն են հասկացել այդ, բայց հայ ժողովուրդը հասկացել է այդ, եւ Լէնինին ու Ստալինին երգում է իր երգերի մէջ :

Ահա թէ ինչպէս է լուծւում ազգերի ազատ զարգացման նկատմամբ կոմունիզմի վերաբերմունքի հարցը:

Ես ցանկանում եմ իմ ելոյթի մէջ շօշափել մի թեմա, որն ամենասերտ կերպով կապուած է հայ գրականութեան այսօրուայ զարգացման հետ : Չի կարելի իր ժողովրդի հետ կապուած լինել միայն դեկլարացիաների միջոցով: Պէտք է ժողովրդին սիրել ոչ վերացականօրէն, պէտք է կենդանապէս լինել նրա հետ կապուած եւ ճանաչել նրան: Պէտք է ուղղակի ասել, որ ժողովրդական կեանքի չիմանալը տանում է դէպի գաղափարական թերութիւններ եւ հարուածում է երկի գեղարուեստական ուժին:

Պէտք է նշել, որ հրաշալի դէպի ժամանակակից իրականութիւնը հայ գրականութեան մէջ կայ: Ժամանակակից թեմաների վերաբերեալ գրում են Վշտունին, Զարեանը, Սարեանը եւ ուրիշները:

Ընկերներ, լիարժէք երկեր ստեղծելու համար իրականութիւնը հէնց այնպէս իմանալը, ի հարկէ, քիչ է:

Համ.Կ(բ)Կ կենտկոմի վերջին Պլենումում ընկ. Ստալինը խօսեց «կադրերի քաղաքական դաստիարակման, բոլշեւիզմին տիրապետելու» մասին : Ընկ. Ստալինի կոչը մեր ամբողջ աշխատանքը գաղափարականութեամբ յագեցնելու մասին, ուղղակի կերպով վերաբերում է նաեւ գրականութեան:

Ես հաւատացած եմ, որ եթէ խորհրդային հայ գրողները զինուած լինեն գաղափարապէս, ինչպէս այդ սովորեցնում է ընկեր Ստալինը, եթէ նրանք հասկանան Կենտ. Կոմիտէի Պլենումի որոշումների իմաստը, եթէ հասկանան ընկ. Ստալինի ցուցումները, եթէ հանդէս բերեն նախաձեռնութիւն, ինքնաքննադատութիւն, ապա հայ գրականութիւնը ձեռք կը բերի նոյնպիսի յաղթանակներ, ինչպիսի յաղթանակներ ձեռք է բերում հայ ժողովուրդը՝ Հայաստանի կոմկուսակցութեան ղեկավարութեամբ՝ քաղաքականութեան եւ էկոնոմիկայի ասպարէզում: Հայ գրողները կը գրեն այնպիսի գրքեր, որոնց նշանակութիւնը կը լինի ոչ միայն իրենց շրջանի համար, այլ դրանք կը կատարեն այնպիսի թռիչքներ, ինչպիսին կատարեց ընկ. Չկալովն իր ինքնաթիռով (Ծափահարութիւններ):

Չէ՞ որ, ընկերներ, գրականութեան համար, գեղարուեստական ստեղծագործութեան համար ԽՍՀՄում գոյութիւն չունի մեծ ու փոքր ժողովուրդների բուրժուական հին հասկացողութիւնը: Լէնինեան - ստալինեան ազգային, քաղաքականութեան ղեկավարութեամբ, սոցիալիստական մրցութեան ասպարէզը բաց է գրականութեան համար, բաց է Խորհ. Միութեան բոլոր ժողովուրդների համար:

Այժմ, խորհրդային իշխանութեան հետեւանքով, հանճարի նուաճումները կախուած չեն նրա ժողովրդի թըւից: Եթէ բուրժուական կուլտուրայի պայմաններում նորվեգիական փոքր ժողովուրդը կարողացաւ ստեղծել այնպիսի երկեր, որոնք ունեն ընդհանուր - համաշխարհային նշանակութիւն, ապա համաշխարհային գրքեր ստեղծելու համար որքան մեծ պայմաններ ունեն հայ գրողները: Հայ ժողովուրդը — տաղանդաւոր ժողովուրդ է, հայ գրականութեան մէջ կան շատ տաղանդներ, էլ աւելի մեծ թւով տաղանդներ գալիս են փոխարինելու եղած տաղանդներին: Եւ եթէ մենք կարողանանք ազատագրւել — իսկ մենք կը կարողանանք ազատագրւել — թշնամու ազդեցութիւնից, եթէ խորհրդային հայ գրողները կարողանան ճանաչել կեանքը, սերտ համագործակցութեան մէջ լինեն իրենց ժողովրդի հետ եւ ամբողջ խորհրդային սոցիալիստական իրականութեան հետ, — նրանք կը ստեղծեն այնպիսի գրքեր, որոնք կ'ունենան համամիութենական եւ ընդհ. համաշխարհային նշանակութիւն :

Դրա համար կան բոլոր պայմանները: Մարքսիզմ - լէնինիզմի առաջատար թէօրիան բաց է մեր առջեւ, Խորհ. Միութեան ժողովուրդների եղբայրական բարեկամութիւնը, Խորհ. Միութեան բոլոր գրականութիւնները, այդ թւում նաեւ հայ ժողովրդի գրականութիւնը, ի մի է համախմբում ռուս ժողովրդի գրականութեան հետ :

Թարմ ուժերով, մաքրուած հակայեղափոխական կեղտից, մոռանալով մանրուքները, տոգորուած ընկերական բարեկամութեամբ, հայ գրողները ստեղծագործական ոգեւորութեամբ առաջ կը շարժուեն եւ իբրեւ նուէր իրենց ժողովրդին ու Խ. Միութեան ժողովուրդներին կը բերեն գեղարուեստական մեծ յաղթանակներ (Ծափահարութիւններ) :

(Վերջ)

Վ. ԿԻՐՊՈՏԻՆ

ԾԻԾԱՂ

ԿԻՆԸ.— Ցաւալի լուր մը պիտի տամ քեզի :

ԱՅՐԸ.— Ինչ է :

ԿԻՆԸ.—Աղջիկնիս վանք պիտի քաշուի, մայրապետ ըլլալու համար :

ԱՅՐԸ.— Ա՞յդ է ցաւալի լուրդ, ընդհակառակն բարի լուր է, նախ մեր տունէն բերան մը կը պակսի, դրամօժիտ տալէ կ'ազատինք, յետոյ ալ ... ջիկը մեզի համար ամէն օր կ՚աղօթէ:

...ազգայիններու կողմէ։

Յանձնաժողովս կը հրաւիրէ Մարսէյլի, Լիոնի ու Ֆրանսական այլ քաղաքներու հայ գաղութները, որ յառաջիկայ սեպտ. ու հոկտ. ամիսներուն սարքեն նմանօրինակ հանդէսներ, որոնց կազմակերպումին մենք սիրով պիտի բերենք մեր բարոյական աջակցութիւնը, երբ այդ քաղաքներուն մէջ Րաֆֆիի Ծննդեան Հարիւրամեակի տեղական Կարգադիր Մասնախումբեր կազմուին եւ դիմեն մեզի։

Յանձնաժողովս նոյն հրապարակային կոչը կ'ուղղէ նաեւ Սփիւռքի բոլոր հայ գաղութներուն, որպէսզի անոնք եւս կազմեն նոյն գրական մեծ յոբելեանի տեղական կազմակերպիչ յանձնաժողովներ եւ յառաջիկայ սեպտ. եւ հոկտ. ամիսներուն սարքեն նոյն ձեւով հանդէսներ տօնելու համար յիշատակը հայ մշակոյթի փառքերէն մէկուն, որ կը պատկանի բովանդակ հայութեան։

Յանձնաժողովս որոշած է նաեւ հրատարակել, հանդէսէն առաջ, համար մը, կազմուած այս առթիւ յատկապէս գրուած յօդուածներով զորս խումբ մը հայ ծանօթ գրողներ — որոնց դիմում պիտի կատարուի քիչ օրէն, — պիտի շարադրեն Րաֆֆիի կեանքին ու գործին վրայ։ Այդ համարին տպագրութեան ծախքերը պիտի պաշտպանուին Ֆրանսայի եւ այլ երկիրներու մէջ տեղի ունենալիք հանդէսներու մուտքի հասոյթէն չահ մնացած գումարներով, որոնք պէտք է կեդրոնանան Փարիզի Նախաձեռնարկ Կազմակերպիչ Յանձնաժողովին մօտ։

Յանձնաժողովս իր անդամներուն մէկ մասով կազմած է Խմբագրական Մասնախումբ մը եւ անոր յանձնած է այդ համարի ձեռագիրներուն համախմբման եւ հրատարակման գործը. իր անդամներուն մէկ ուրիշ մասովն ալ կազմած է Ելմտական Մասնախումբ մը Փարիզի յոբելենական հանդէսին կազմակերպման ինչպէս եւ համարին հրատարակման՝ նիւթական հոգատարութիւնն անոր յանձնելով։ Երկու մասնախումբերը պիտի պիտի աշխատին, Յոբելենական լիակատար Յանձնաժողովին հաւանութեան ենթարկելով իրենց գործառնութիւնները։

Բացի հանդէսներու մուտ հասոյթով գոյացած գումարներէն որ պիտի յատկացուին համարին հրատարակման, Յանձնաժողովս կողմէ շնորհակալութեամբ պիտի ընդունուին նաեւ հանդէսներէ առաջ, անհատական նուէրներ նոյն նպատակին համար։ Բոլոր գումարները պէտք է ղրկուին, գանձապահ Տիգրան խան Ներսէսեանի 17, Րիւ Քատէ, Փարիզ (9)։ Համարին հրատարակումէն յետոյ, Յանձնաժողովս զեկոյց մը պիտի ղրկէ հայ մամուլին իր հաշուետուութիւնը ներկայացնելու համար։ Րաֆֆիի նուիրուած համարին հրատարակման բոլոր ծախքերը հանելէ յետոյ, մնացած գումարները պիտի յատկացուին գրական մրցանակի մը, Րաֆֆիի անունով, որուն մանրամասնութիւնները պիտի յայտարարենք իր ատենին։

Յանձնաժողովիս անդամներն են. — Նախագահ՝ Ա. Չօպանեան, հիմնադիր տնօրէն Անահիտ Հանդէսի, փոխ-նախագահ՝ Վ. Նարճանեան, նախ. «Համազգային»ի, ընդհ. քարտուղար՝ Մկրտիչ Պարսամեան, հիմն. տնօրէն Կեանք եւ Արուեստ ամսագրի, գանձապահ՝ Տիգրան խան Ներսէսեան, Հ. Վ. Յովհաննէսեան, անդամ Մխիթարեան Միաբանութեան, Լ. Քիյ. Արսլանեան, Տիկին Մարի Կիւլպէնկեան, Տիկ. Տիրուհի Միսաքեան, նախագահուհի Հ. Կապոյտ Խաչի, Օր. Գազազեան, քարտուղարուհի Փարիզի Հայ Երիտ. Ակումբի, Օր. Զ. Գալփաքեան, Հայ Օրիորդաց Միութ. Հ. Բ. Ը. Մ.ի, Փրոֆ. Ադոնց, Գ. Աթմաճեան (Ա. Սեմա), խմբագիր Մշակոյթ պարբերականի, Վ. Անդրէասեան՝ Հ. Մ. Ը. Մ. Սկաուտներ, Բժ. Ա. Ասլան, Հ. Բալուեան, խմբագիր Զուարթնոց տարեգրքի, Տ. Բաղտասարեան, Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւն, Լ. Բաշալեան, Ռ. Բերբերեան, Դաւիթ-Բէկ, Բժ. Հ. Զարդարեան, Հայ Գրողներու Ընկ. Վ. Էլմաեան, Հայ Ազատ Արուեստագէտներ, Վ. Էսմէրեան, Ռ. Թադէոսեան, Նախկին Պատ. Հայ Սպաներու Միութիւն, Շ. Թիւրապեան, ատենապետ Հայ Ուս. Միութ., Բժ. Վ. Թորգոմեան, Ա. Խանէտանեան, Զափահաս Որբ. Միութիւն, Ա. Խատիսեան, Տ. Կամսարական, Լ. Կիւմիւշկէրտան, Հ. Բ. Ը. Միութեան ներկայացուցիչ, Ա. Հանըմեան, Ա. Ճիւնպիւշեան, խմբագիր Ապագայ շաբաթաթերթի, Մ. Մալումեան, Աղքատ. Ընկ. Փարիզի Հայոց, Ղ. Մելոյեան, Շ. Միսաքեան, հիմնադիր տնօրէն Յառաջ օրաթերթի, Եր. Յարութիւնեան, Շ. Նարդունի, խմբագիր Հայ-Բոյժի եւ Երկունք, Ս. Պօղոսեան, խմբագիր Արագած շաբաթաթերթի, Ա. Շահխաթունի, Հրանտ-Սամուէլ, Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբ, Ս. Վրացեան, հիմնադիր տնօրէն Վէմ հանդէսի, Ք. Ֆարշեան, Հայ Արիներ։

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

Ընդհ. Քարտուղարի հասցէն. — M. Barsamian, 121, Rue Marcadet, Paris (8), գանձապահի հասցէն. — Տիգրան Խան Ներսէսեան, 18, Rue Cadet, Paris (9)։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՆԵՐ ԳԱՂԹ. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ

Պուքրէշի «Արազ»ը կը գրէ (2 մայիս). —

Փարիզի Գաղթականաց Յանձնաժողովը՝ որ տեսակ մը շարունակութիւնն է հանգուցեալ Պօղոս Նուպարի նախագահած Ազգ. պատուիրակութեան՝ հարկ տեսած է Փարիզի մէջ համագումարի մը հրաւիրել զանազան հայ գաղութներու ներկայացուցիչները, իր աւելի քան տասը տարիներու գործունէութեան համարատուութիւնը ընելու, եւ համագումարին խորհրդակցութեան ենթարկելու համար Նանսէնեան Հայերու ապագայ կացութեան խնդիրը։

Ռումանահայ գաղութին ալ դիմում եղած ըլլալով այդ առթիւ՝ խառն խորհրդակցութեան մը մէջ զոր ունեցան Թեմական Խորհուրդը եւ Ռումանահայ Միութիւնը, Ռումանահայութեան պատգամաւոր անուանուեցան Պ. Պ. Հմայեակ Խօսրովեան եւ Տոքթ. Արշակ Պօղոսեան, իսկ փոխ-պատգամաւոր՝ Պ. Պ. Հայկ Արամ Քիպարեան եւ Արշաւիր Խանէտանեան։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Օգտուելով ընկ. Ս. Վրացեանի ներկայութենէն, Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն անհրաժեշտ նկատեց կազմակերպել հրապարակային դասախօսութեանց շարք մը, օրուան հարցերու շուրջ։ Ձեռնարկը մեծ ընդունելութիւն գտաւ հայրենակարօտ եւ ճշմարիտ խօսքի ծարաւի մեր ազգակիցներու կողմէ անխտիր։ Միեւնոյն ժամանակ, շատերու կողմէ պահանջ ներկայացուած է տեղական կազմին, հնարաւորութիւն ստեղծել շարունակ լսելի դարձնելու Դաշնակցութեան խօսքը, որուն չափէն աւելի կարօտ ունի այս ժողովուրդը, մանաւանդ այսպիսի մռայլ եւ անորոշ ժամանակներու մէջ։

Մարսէյլէն եւ կարգ մը հրջաններէ յետոյ, մայիս 9ին կիրակի երեկոյեան նոյն դասախօսութիւնը (Հայաստան եւ գաղութներ) տեղի ունեցաւ Պոմոնի «Վարանդեան» սրահին մէջ նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Պոմոնի Զաւարեան ենթակոմիտէի։ Ճիշդ ժամանակին սկսաւ դասախօսութիւնը։ Ընկ. Վրացեան խօսեցաւ մօտաւորապէս մէկուկէս ժամ, որուն լարուած ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր ներկայ բազմութիւնը։ Ընկերը հարցին մօտենալով զուտ իրաւական եւ օրէնական գետնի վրայ, բացատրեց «գաղութ» բառին իմաստը մեզի եւ ուրիշ ազգերու համար։ Հայկական գաղութներու հանգամանքը նկատեց բոլորովին բացառիկ պարագայ մը, եւ ըստ այնմ շարունակեց իր դասախօսութիւնը։ Բացատրեց Հայաստանի եւ գաղթահայութեան իրարու հանդէպ ունեցած պարտաւորութիւնները եւ յարաբերութիւնները յանգելու համար վերջնական եւ տրամաբանական եզրակացութեան։ Նախ խօսեցաւ հանրապետական Հայաստանի շրջանին ստեղծուած իրաւական կացութեան մասին Հայաստանի եւ արտասահմանի հայութեան միջեւ։ Այն ատեն շատ բնականօրէն ամէն մարդ, որ երկնքի տակ ալ որ գտնուէր, նկատուեցաւ Հայաստանի հանրապետութեան քաղաքացի եւ ըստ այնմ ենթակայ անոր պաշտպանութեան եւ հոգածութեան։ Այս կացութիւնը շարունակուեցաւ որոշ ժամանակ մը եւս նոյն իսկ Հայաստանի խորհրդայնացումէն յետոյ, երբ դեռ չէր ստեղծուած Անդրկովկասեան համադաշնակցութիւնը։ Յետոյ Հայաստանը կորսնցուց անկախ պետութեան մը բոլոր իրաւասութիւնները եւ դարձաւ կովկասեան միւս ազգերու հետ միասին, Մոսկուայի կեդրոնական իշխանութեան նահանգային մէկ վարչութիւնը։ Կորսնցնելով իր իրաւասութիւնները գաղթահայութեան հանդէպ, մեր երկիրը կը դառնար Արարատեան Հայաստանի ներքին վիճակով զբաղող կառավարութիւն մը եւ ոչ թէ «Ամենայն Հայոց կառավարութիւն», ինչպէս շատ իրաւամբ կը յայտարարէր Հայաստանի կոմիսարներէն Ա. Եսայեան, Փարիզ մէկ այցելութեան միջոցին։ Այն ատեն շուրջերին հասկնալ, բայց ճիշդ եւ անկեղծ էր։ Այդ իսկ էր պատճառը որ հակառակ շատ մը ազդակարարութեանց, ներգաղթը մնաց սահմանափակ թիւով Հայեր ներս առնելու ձեռնարկ եւ չստացաւ զանգուածային հանգամանք։ Այլ եւ երեւոյթները փրկելու միջոց, արտասահմանի մէջ գործող եւ բոլշեւիկեան քարոզութեան գործիք ծառայող Հօկերու վարկը բարձրացնելու քաղաքականութիւն։

Այս դրութիւնը շարունակուեցաւ մինչեւ այն ժամանակ, երբ մէջտեղ եկաւ «Ստալինեան նոր սահմանադրութիւնը» որ հիմնովին կերպարանափոխեր պատկերը, լուծելով Անդրկովկասեան համադաշնակցութիւնը, ծնունդ տալով այսպէս կոչուած տասնմէկ «անկախ» հանրապետութիւններու, կապուած միշտ Մոսկուայի կեդրոնական կառավարութեան։

Հեռու ամբոխային տրամադրութիւնները օգտագործելու ձգտումէն, որ միակ զէնքն է մեր անարժան հակառակորդներուն, ընկեր Վրացեան շատ յստակ եւ փաստացի տուեալներու վրայ, բացատրեց նոր սահմանադրութեան շատ մը աննպաստ անդրադարձումները մեր դժբախտ հայրենիքին վրայ, արտաքին եւ ներքին քաղաքականութեան տեսակէտով։ Ցեչտեց թէ շատ երկրորդական խնդիրներու կարգադրութիւնն իսկ վեր կը մնայ Հայաստանի խորհրդային իշխանութեան իրաւասութենէն։ «Խորհրդային Միութեան տասնմէկ հանրապետութիւններէն վեցը զուտ Թրքական հանրապետութիւններ են, միացեալ հինգէն ալ ոմանց տրամադրութիւնը դէպի մեզ պէտք է նկատել ոչ բարեացակամ, առոր վրայ աւելցնելով Թուրք-խորհրդային բարեկամութեամբ ստեղծուած զոյավիճակը, յոյս չունինք թէ հնարաւորութիւն պիտի ունենանք զանգուածային ներգաղթ կազմակերպելու։ Դժբախտութիւն է, բայց եւ իրականութիւն։ Հակառակը պնդել՝ կը նշանակէ, առանց այդ ալ բիւրիցս խոցուած այս ժողովուրդը գիտակցաբար խաբել։ Իսկ երբ այս է իրականութիւնը, ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր դերը եւ ընելիքը հանդէպ Հայաստանի եւ ի մասնաւորի հանդէպ մեզ գաղթահայութեան։ Շատ պարզ է, ցրուած աշխարհի չորս անկիւնը, ենթակայ զանազան ազդեցութեանց եւ մէկզմէկէ բոլորովին տարբեր միջավայրի եւ պայմաններու, ամէն տեղ Հայը ենթակայ է հալածանքի եւ արհամարհանքի։ Տեղ մը շատ, տեղ մը քիչ։ Ի՞նչու, որովհետեւ օտար է։ Իսկ ամէն տեղ առանց բացառութեան ենթակայ ճերմակ ջարդի — ձուլման։ Առանց թուելու դեռ շատ մը ուրիշ աննպաստ պայմաններ, այս երկուքը կը բաւեն, որպէսզի մտածենք թէ ժամանակն է միասնաբար եւ միացեալ ճակատով գործելու։ Հայապահպանման նուիրական պայքարին լծուիլ ու ամէն Հայու մէջ վառ պահել հոգեկան Հայաստանը, զայն կապելու համար նիւթական Հայաստանին։ Մեր տեղը հոն է եւ ոչ թէ հոս, ուր վերջ ի վերջոյ դատապարտուած ենք մեռնելու։ Մեր առաւելագոյն գոհունակութիւնը պէտք է ի սպաս դնենք հայրենիքին եւ աշխատինք որ գաղթահայութեան այս ինքնանուէր տրամադրութիւնները օգտագործուին լայնօրէն, առանց վարդապետական աղանդամոլութեան։ Մեր անխախտ համոզումն է թէ վիճակը երկար չի կրնար տեւել…։

Կայ նաեւ ուրիշ աշխատանք, Հայկական Դատը, որ պէտք է լուծուի եւ որու մասին պէտք է խօսիլ առանձին։

Կարգ մը հարցումներու գոհացուցիչ բացատրութիւններէ յետոյ, ժողովը վերջացաւ եւ ժողովուրդը հեռացաւ լաւագոյն տրամադրութեամբ։

Յ. Տ.

ՄԱՄՈՒԼ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՇԻՆՈՒԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Վերջերս կարգ մը թերթեր «Վոլոյի դէպք մը» յերիւրեցին, զզուելի վերագրումներով։ Աթէնքի «Նոր Օր»ը դիտել կուտայ այս առթիւ գրած խմբագրականի մը մէջ (2 մայիս).

— «Խեղճ արարած մը, որ Վոլօ կը բնակի եւ երեւի կը պատկանի երեւանեան մունետիկներու հատուածին, օրին մէկը սրճարանային սովորական դէպքի մը՝ հանրային շապիկ հագցնելով, զայն կը տեղեկագրէ հոս՝ երեւանեան թմբկահարին, որ առիթի կը սպասէ թունաւոր տատմները երբեմն երկարելու իր սահմաններէն ալ անդին։

Խումբ մը Հայեր Վոլոյի մէջ կը կռուին, ով գիտէ ինչ պատճառաւ։ Թերեւս գինովութիւն, թերեւս անհատական ատելութիւն կամ հին հաշիւներ, որոնք պատճառ եղած են ամենուրեք պատահող այդ դէպքին։

Ո՞ւր չի պատահիր կռիւ։ Աթէնքի մէջ, օրը քանի մը հազար նման դէպքեր կ'արձանագրուին ոստիկանութեան տետրակներուն մէջ։ Մին կը հայհոյէ միւսին ու վէճը ծայր կուտայ, բերանները կը բացուին, որոնց կը յաջորդեն բռունցքը, գաւազանը ու եթէ սրճարանին մէջ են՝ աթոռն ու սեղանը։ Երբեմն՝ դաշոյն ու ատրճանակի անգամ կը դիմուի, հին կամ նոր հաշիւ մաքրելու համար։

Ոստիկանութիւնը՝ որ ոճիր — արկածի տոմար մը ունի, նման դէպքերը կ'արձանագրէ եւ մամուլին կը հաղորդէ, իսկ մամուլն ալ, նայած դէպքին ծանրութեան, անոր շապիկ կը հագցնէ, առ ի հետաքրքրութիւն ընթերցողներուն։

Մեր մէջ հատուած մը կայ եւ այդ հատուածին չար մտածումները արտայայտող թերթեր, որոնք երբեմն մտագարութեան նոպաներէ բռնուելով, երեւակայական եւ անգոյ պատմութիւններ կը շինեն, պարզապէս մթոլորտը պղտորելու համար։

Վոլոյի սրճարանին դէպքը, որու մասին մինչեւ այսօր ոչինչ գրուեցաւ մեզի ուղղակի աղբիւրէն, երեւանեան փայտոջիլին մէջ ներկայացուեցաւ ազգային կարեւոր անցուդարձի մը գոյնով։ Դաշնակցականներ յարձակում գործեր են Հօկի անդամի մը վրայ. յարձակումը գործուեր է սրճարանի մը մէջ, գիշերուան ժամը 11,30ին, դաշոյններով եւ աթոռներով։ Հօկի անդամը ծանրապէս վիրաւորուած, թաղապետական հիւանդանոց փոխադրուած է։ Ոճրագործները ձերբակալուած են։ Այսքան։ Ոչ աւելի, ոչ պակաս։

Յարձակողը կ'ըլլայ միշտ դաշնակցական, յարձակումները կը գործուին միշտ գիշերը, վիրաւորուողը կամ մեռնողը կ'ըլլայ միշտ Հօկի անդամ կամ հակադաշնակցական։

Ակամայ կը խորհիս թէ ինչ ապուշ եւ անմիտ են սա հակադաշնակցականները, որոնք միշտ կը վիրաւորուին, կը ծեծուին հերոսանալու համար։

Թերթեցէք գաղթահայ մամուլը, մանաւանդ վերջին հինգ տարիներու հաւաքածոները ու պիտի տեսնէք որ մեր նորագոյն պատմութիւնը հարուստ է այս տեսակ առասպելներով։

Երեւանեան փայտոջիլը՝ որուն համար առիթներ են այս սովորական դէպքերը օգտագործելու յօդուտ իր մութ քաղաքականութեան, բերանը կը բանայ, ախորժակը կը սրէ, իր թոյնը սրսկելու համար։

Կռիւ մը պատահած է Հայերու միջեւ։ Ինչու կուսակցական գոյն չը տալ անոր։ Ինչո՞ւ հաշիւ չդնել անոր մէջ, պայքարները վերարծարծելու, կիրքերը վերստին հրահրելու, սուտն ու իրաւը իրար չխառնելու համար։

Անոր համար, դժուար չէ դաշնակցականի շապիկ հագցնել ամէն Հայու՝ որ իր փարախէն չէ կամ իր դեղահատները կլլելու չափ միամիտ ու ապուշ չէ։ Դէպքերը խեղաթիւրելու, իրողութիւնը հիմնովին շրջելու, եւ ճշմարտութիւնը սուտի վերածելու անոր ճարպիկութիւնը հանրածանօթ է։ Ինչ կը սպասես մէկէ մը՝ որ երէկ պոլշեւիզման էր, Մոսկուան կը փառաբանէր եւ այսօր դարձած է հակահամայնավար։

Արհեստ մը՝ այս ալ, կերպարանափոխութիւնը, որ օտար կը մնայ մեզի։

Վոլոյի դէպքը այսքանով չի վերջանար սակայն։ Երեւանեան փայտոջիլէն յետոյ, անոր արձագանգ կ'ըլլայ փարիզեան թերթ մըն ալ, որուն ուղղութիւնը կը փոխուի հովի հոսանքներուն համաձայն։

Ու մի զարմանաք, եթէ վաղը արտասահմանեան ուրիշ թերթեր ալ դէպքը արձանագրելով, զայն նիւթ դարձնեն երկարապատում խմբագրականներու։

Հաւատացէք որ եթէ Լեւոն Կանանեանը, Վոլոյի դէպքին մէջ վիրաւորուողը, կարդայ երեւանեան փայտոջիլներու դէպքի մասին հրատարակուած մեկնութիւնները, կուշտ ու կուռ պիտի խնդայ ու պիտի ցաւի որ իր հատուածը բաղկացնող Հայերը անմրցելի ստախօսներ են, որոնք պատմութիւն կը շինեն առանց ատաղձի։

Այս սրճարանային դէպքին տրուած գոյնը մեզի ծիծաղ պատճառեց միայն եւ առիթ տուաւ որպէսզի փայտոջիլին ինքնութիւնը ծանօթացնենք հանրութեան, թէեւ ան ծանօթ է ամէնուն իր հարուստ անցեալով»։

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Այդ հաշուով, ուրեմն, անոնք Ռոստան անցած պիտի ըլլին, — ինքնիրեն յուսախաբուած ըսաւ Լեւոնը.

— Չէ։ Պարոն Լեւոնին ըսեմ, բէկն ու միւսները Նորդիւզ մնացին երէկ գիշեր։ Ես առաջ անցայ… գացի Ախալանք… Հոն ալ ասկեր կար, մարդ չհրցայ տեսնել։ Գիշերը հոն մնացի, առտու մութ ու լուսին ճամբայ ելայ… Ըսի՝ մէկ Քարադաշտ ալ երթամ… Աստուծու բան էր… ձեզի հանդիպեցայ… լաւ որ եկայ.

— Լաւ, լաւ, — ծերունիի խօսքը ընդհատեց Լեւոնը, — դուն էն լաւ, հայրիկ, բէկի հետ քանի՞ բռնուած կար։

— Համբա՞նքը կայ, մեր գեղէն, Վանիկէն, Կէօլուէն, Ուրանցէն… պարոն Լեւոնին ըսեմ…

— Ամբողջը քանի՞ հոգի կը լինէր, — անհամբերութեամբ հարցուց Լեւոնը, որ մտածկոտ արտայայտութեամբ ժամացոյցին նայեցաւ։

— Երեսուն, քառասուն մը… պէլքի աւելի…

— Իսկ բէկի հետ քանի՞ զօլամ կայ։

— Շնէն շատ, ես քառասուն ըսեմ՝ դուն վաթսուն հասկցիր. նորէն քիչ է…

— Հայրիկ, շատ շնորհակալ եմ, հիմա կրնաս երթալ։ Գեղամէջ գնա։ Տէր հօր մօտ կը հանդստանաս էս գիշեր, վաղը ճամբայ կ'ելլես… դուք ալ գնացէք, — խօսքը քահանային եւ ընկերոջը ուղղելով ըսաւ Լեւոնը։

— Հա, լաւ կ'ըսես, պարոն Լեւոն, որ Կինդրանց վերադառնամ, — գլուխը քերելով տատամսոտ հարցուց ծերունին, — մեր Կինդրանցի տիրացուին ի՞նչ ճուղապ տամ…

— Կ'ըսես որ գլխ տեսար։

— Է՞դ չափ։

— Հա։ Կ'ըսես, որ գլխ տեսար ու եղածը պատմեցիր… Տէ, հիմա գնացէք, Աստուած բարի ճանապարհ տայ։

— Բարին վրադ մնայ, պարոն Լեւոն, դու որ կաս…

Բայց ծերունին, առանց նախադասութիւնը վերջացնելու, Լեւոնի մռայլ դէմքէն հալածուածի նման աճապարեց քահանային հասնիլ, որ ընկերոջ հետ դուրս էր եկած Թոնրատունէն։ Պառաւ տանտէրն ալ դուրս գալով՝ մտաւ դրկիցի մը մօտ, անշուշտ լսած սարսափելի պատմութիւնը աւելիօք պատմելու համար։

Թոնրատան մէջ մեռելային լռութիւն մը տիրեց։ Կարծես ներկաները կը վախնային ձայն հանելէ, շարժում մը ընելէ։ Ծերունիի սարսափելի պատմութիւնը, անոր ալիքորդ հեծկլտոցը լեցուեր էր Թոնրատունը, ֆիզիքական ծանր բանի մը նման, որ թէեւ ձեւ չունի եւ ոչ ալ կը շօշափուի, բայց իր աներեւոյթ գոյութիւնը կը զգացնէ, կը ճնշէ հոգիները, կը սեղմէ կոկորդները աքցանի նման։ Լեւոնը, ծերունին ճամբելէ վերջ, տեղէն չէր շարժած, կարծես պարառժի կոճ մը լինէր, որ չես գիտեր որտե՞ղ յանկարծ Թոնրատան մէջ էր ինկած։

— Ֆուրթունա պիտի էլնի, — ձեռքերը իրարու շփելով ըսաւ Առիւծ Գեւոն քովը նստող հայդուկներուն, — մեծ ֆուրթունա պիտի էլնի, տղերներուդ կապը ամրացուցէք…

— Ծօ, ի՞նչ ֆուրթունա, — նոյնպէս փսփսալով հարցուց Թոփալ Սամսոնն, — տունդ չքանդուի, կեցած տեղդ բան մը կը ստեղծես…

Առիւծ Գեւոն պատասխանելն իսկ աւելորդ համարեց, միայն գլխու շարժումով Լեւոնը ցուցուց։ Լեւոնի առանց այն էլ հաշմուած դէմքը դաժան արտայայտութիւն մը ստացած էր։ Յօնքերը կիտած, հայեացքը պողպատի կարծրութիւն մը առած՝ ուղիղ մէկ կէտի մը կը նայէր։ Գերեզմանէն նոր ելած մեռելի նման աժգոյն՝ կարծես կաթիլ մը արիւն չէր մնացած երակներուն մէջ։ Երբեմն շրթունքները անձայն կը շարժէր, իսկ դէմքի կարմիր պալարները զարմանալի արագութեամբ կը շարժէին։

— Ես քեզի կ'ըսեմ՝ ֆուրթունա պիտի էլնի, — ըսածը հաստատ գիտցողի վճռականութեամբ փսփսաց Առիւծ Գեւոն։

Օդի մէջ կարծես աներեւոյթ ծանր բան մը կախուած կը մնար։ Ճնշող լռութիւնը անտանելի խեղդուկ մը կը պատճառէր բոլորին։ Թոնիրի շուրջը բոլորուած հայդուկները ազատ շունչ մը քաշեցին, երբ Լեւոնը յանկարծ դիրքը փոխելով՝ դարձաւ դէպի տղաքը, մէկ երկու րոպէ լուռ դիտեց ընկերները ու զարմանալի կերպով դէմքի արտայայտութիւնը փոխած՝ մտերմական ջերմութեամբ ըսաւ.

— Տղաք, գիտէք թէ ինչ պիտի ընենք, չէ՞…

Ոմանք ի հարկէ չհասկցան Լեւոնի միտքը եւ տարակուսած իրարու նայեցան։ Մոսոն ու Մոկացի Յակոբը դրական իմաստով գլուխնին շարժեցին, իսկ Առիւծ Գեւոն գազանի նման մռնչաց.

— Վալլահ գիտենք, էսա մեր գլուխ ազգութեան ուղուրին ղուրպան էղնի. ինչ որ դու կ'ըսես, ընդունակ է… դու մեր մեծ, դու մեր հէր… Ծօ, ի՞նչ անբան հայվաններու պէս պապանձեր էք…

— Դու մեր կողմէն կը խօսաս, հերիք չէ՞, — հեգնօրէն ըսաւ հայդուկներէն մէկը, — պարոն Լեւոն որ կայ, ազգութեան գլուխն է, էլ մեզի խօսալ կը վա՞յլէ… մեր գլուխն վաղուց ազգի տաֆթարի մէջ թալլուկ է, հա էջմիածնի կաթողիկոս, հա մեր պարոն Լեւոն։

— Հա վալլահ մեր Արշակ չիտակ զրուցեց. սուտ խօսամ, որ ի՞նչ, ես բան մըն ալ չհասկցայ էս խօսքերէն, բայց մեծ ախպօրս ըսեմ, որ պարոն Լեւոն էդա գործ ազգի գործ կը սեպէ մեզի խօսալ չմնար. ահա ես ու իմ թֆանք…

Լեւոնի դէմքը պայծառացած՝ աչքերը անհնարին կատաղութեամբ կը փայլէին։ Տեղէն բարձրանալով՝ ըսաւ ընկերներուն.

— Տղաք, կ'ուշանանք։ Ճամբայ ելլենք։

Ձէնքը վերցնողը ոտքի ցատկեց։ Գրեթէ բոլորն ալ հասկցեր էին, թէ ինչ գործի կ'երթան։ Միայն ջահիլ հայդուկ մը, որ գիտէր թէ յեղափոխականները ցերեկով դուրս չեն ելլեր, զարմանալով մօտեցաւ Գեւոյին.

— Մեծ ախպէր, օրը ցերեկով… էս ո՞ւր կ'երթանք…

— Ծօ, սարսախ, — ժպտալով ըսաւ Առիւծ Գեւոն՝ ընկերոջ փամփշտակալը ամրացնելով, — ծօ չե՞ս գիտեր, հարսնիք կ'երթանք։

Գիւղի շուրջ կիսաշրջան մը դառնալով՝ խումբը տեղաւորուեցաւ նախորդ գիշերուան հանգստացած տեղին մօտ, հեղեղատի մը ձիւնով լեցուած փոսին մէջ։ Ռոստանի ճանապարհը քիչ վարը կը մնար։

Լեւոնը, Մոկացի Յակոբը, Մոսոն, իրարու քով նստած կը խորհրդակցէին։ Կարճ դադարներով ընդմիջուած, աւազի նման մանր ձիւնը կը մտրակէր տղայոց երեսները, ձեռքերը. սակայն, ոչ ոք ուշադրութիւնը կը դարձնէր փոթորիկին։ Տղաք փոսին մէջ նստած՝ գրեթէ չէին երեւնար։

— Ցուրտ է, — փսփսաց հայդուկ մը։

— Քիչ մը սպասէ, էնպէս տաքանաս որ…

— Տօ, նայեցէք, գէլը, գէլը։

Իրօք, լեռան կողմէն հանդարտօրէն դէպի Քարադաշտ կ'իջնար խոշոր գայլ մը՝ ուղիղ տղայոց կողմը գալով։ Մէկ ալ, տեսաւ տղաքը, կանգ առաւ, սոված աչքերով նայեցաւ տղոց, ու մէկ ալ կ'երեւի թշնամին շատ ուժեղ գտնելով՝ սկսաւ հանդարտօրէն եկած ճամբով ետ երթալ։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

«ՎԷՄ»

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «Վէմ»ի ԺԲ. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Խմբագրութիւն՝ բաժանորդագրութեան նոր շրջանի չէմքին.— Ա. Աբեղեան՝ Միջազգային դաշնագիրներ Հայաստանի մասին.— Եր. Հայրապետեան՝ Հայ Թատերական գրականութեան զարգացման ընթացքը.— Տոքթ. Վ. Յ. Թորգոմեան՝ Ցուշատետրէս.— Հմ. Մանուկեան՝ Դէպքերը Վասպուրականում.— Ս. Վր.՝ Հայ-Վրացական միութիւնը.— Հայ-Հայկական բանակցութիւններ.— Հին Թուղթեր.— Անցեալը.— Զօր. Մ. Մելիք Մուրատեան, Վարդ Մախոխեան, Կեանք եւ Մշակոյթ.— Բէմանչիստ Ռուբէն, Ս. Վ.— Րաֆֆիի Ցոբելեանը: Բերկրիի դէպքը: Գիրք եւ մամուլ: Գրախօսական, խմբագրութեան կողմից, յաւելուած: Վահրամ եպ. Մանկունի, Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը:

Խմբագրութիւնը շատ կը խնդրէ բաժանորդներէն փութացնել բաժնեգիններու ճարումը: Մասնաւորապէս կը խնդրուի Ֆրանսայի բաժանորդներէն ջանալ շուտով փակել իրենց հաշիւները, որով մեծ աջակցութիւն ցոյց տուած կը լինին խմբագրութեան: Փարիզի բաժանորդները կարող են բաժնեգինը ուղարկել Լ. Գեւոնեանի հասցէով «Յառաջ»ի խմբագրատուն, Մարսէյլինը՝ Ն. Կակոսեանին 49 rue Nationale: կամ ուղղակի խմբագրութեան՝ S. Vratzian, 13 Rue des Platanes Plessis-Robinson, (Seine).

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅ ՆՈՒԱԳԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒՆ

Մայրագոյն Արեւելքի մէջ կան քանի մը հարիւր հայ ընտանիքներ, որոնց շատերը ունին իրենց տներում վիքտրոլ ելեկտրոլեր: Բայց հեռու լինելով հայ գաղութներու կեդրոնից զրկուած են հայ փլաքներու միջոցով լսել հայերէն երգը:

Ուստի ով որ կ'ուզէ քանի մը հարիւր հայերէն փլաքներ ծախել, թող գրկէ ինծի հայերէն նորագոյն պլասթինքաններու ճոխ քաթալոկը:

Կարելի է հինգ պլաստինքա լաւերից որպէս նմոյշ Շանխայ Հոնկքոնկ պանքի վրայ ուղարկել (5 հատ ինհամար մաքս չեն վերցներ) փոխարժէքը վճարելով նմոյշը կը ստանամ:

Իսկ ձեռնտու լինելուն մեծ ապսպրանքը կը ստանաք Տայրէն որ ազատ մաքսի քաղաք է, ուրկէց կը ղրկենք զանազան քաղաքներ: Իմ հասցէն է. — M. Tatzian, 23, Naniwadori, confectionery Ararat, Mukden (Manchudiko).

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կիրակի, 23 Մայիս, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին,
Սեվրի Մ. Պէշիկթաշլեան Թատերասրահին մէջ,
26 Rue Troyon, Sèvres, *մէթրօ* Pont de Sèvres.

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՕՇՈՒՂ—ՂԱՐԻԲ

(Ջրամ—օբերէթ 7 արար)

ԺՈՐԺ ՇԱՀՊԱՐՈՆԵԱՆ կը վարէ երաժշտութիւնը:
Կը մասնակցին՝ Ա. ԴՄԲԻԹԵԱՆ, Մ. ԱՋՆԱՒՈՒՐԵԱՆ, ՍԱՐՍՖԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ՏԻԿ. ԽԱՆԴԱՄԻՐՕՖ, Ք. ԱԶՆԱՒՈՒՐԵԱՆ եւ Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ.
Գիները՝ 5, 7 եւ 10 ֆր.

Տոմսերը կը ծախուին Գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 rue M. le Prince:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Ցառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ վաղը, հինգշաբթի 20 Մայիս ժամը 21ին, Ecole des Langues Orientales*ի մէջ,* 2 rue de Lille, Paris.

Դասախօս՝ Պ. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ
Նիւթ՝ Յովհաննէս Թումանեան

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ «Հրազդան», «Ռոստոմ» եւ «Եօթնեղբայրեան» խումբերու ընկերները, 21 Մայիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Քաֆէ օ Քլէռ տը Լիւն սրճարանին վերնայարկը: Մէթրօ Փլաս տ'Իթալի: Կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Քաւարեան կոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը 21 Մայիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, իր Ակումբին մէջ: Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի Հրապարակային բանախօսութիւնները

ՎԲԷԺ խումբի հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 22 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 8 Bld. Neuf, Սէն Ժեռոմ:
Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Նիւթ՝ «Հայաստան եւ գաղութները»:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ կոմիտէի հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 23 Մայիս, կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Շահրիկեան սրահին մէջ:
Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Նիւթ՝ Ստալինեան սահմանադրութիւնը եւ Հայաստան:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Անիէռ-Պուա-Քոլոմպի Արամ Ենթակոմիտէի

22 ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ
ԱՆԻԷՌԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ ԵՒ Հ. ՔԻՕՍԷԵԱՆ

Կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ—ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ:
Կ'ԵՐԳԷ ՕՐ. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ
Հայկական եւ եւրոպական պարեր մինչեւ առաւօտ:
ԸՆՏԻՐ ՃԱՇ:
Պարի մրցում՝ ղեկավարութեամբ ՎԱՀՐԱՄ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ:
Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:
Մուտք 3 եւ 5 ֆր.:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 29ԻՆ, ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 29ԻՆ

Մանրամասնութիւնները առանձին:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 5ԻՆ

Մանրամասնութիւնները առանձին:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած Վիէնի Հ. Յ. Դ. կոմիտէին կողմէ
23 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Սէրքըլ-կաթոլիկ սրահին մէջ,
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ԱՐՇԱԿ Բ.
(Տրամ 5 վարագոյրով)
Կը մասնակցին տեղւոյս լաւագոյն ուժերը:
Հագուստները վարձուած են Լիոնի «Կրան-Թէաթր»էն:
Տոմսերու գիները՝ 4 եւ 3 ֆր.:

Թատերական Ներկայացում

Ալֆորվիլի Կ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ
ի նպաստ Սպանիացի տարագիր մանուկներու.
5 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ալֆորվիլի քաղաքապետարանի սրահին մէջ, 142 rue Villeneuve:
Գիներ՝ 5, 3 եւ մանուկներու 1 ֆր.:

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

Յ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի Մասնաճիւղը Կ. Խաչի Օրը կը տօնէ
22 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հայ Ակումբին մէջ:
Կը խօսի՝ Պ. Ս. ՕՀԱՆՆԷՍԵԱՆ
Կը ներկայացուի երկուք արար «Անուշ»էն:
Պար, խմբերգ, երգ եւ արտասանութիւն՝ Մանուշ Միութեան կողմէ:
Մուտքը ազատ է:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին
23 մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,
Պառ Պէլվէտէրի օդաւուն պարտէզին մէջ:
Մասնակցութեամբ Հայրենակցական, Երիտասարդական եւ Մարզական Միութիւններու:
Կը նախագահէ Պ. Տ. ԹԷՔԷԵԱՆ
Կը խօսին՝ Գնդ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ (Փարիզէն) եւ ԱԶԳԻՆ:
Կը մասնակցին Կ. Խաչի Պուլվար Օտտօի մասնաճիւղին սանուհիներու երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Տիկ. ԲՆ. ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆԻ,
Կ. Խաչի Լա-Վիսթի մասնաճիւղին սանուհիները կը ներկայացնեն «ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՎԻՃԱԿ»Ը ղեկավարութեամբ Տիկ. Մ. ՇԱՀՄԻՐԵԱՆԻ:
Կ'արտասանեն՝ Օրիորդներ ՄԱՐԻ ՀԱՅԱԴՈՐԵԱՆ եւ Գ. ՏԷՐ-ՆԱԶԱՐԷԹԵԱՆ, Պ. Պ. Ա. ՅԱԿՈԲԵԱՆ, Պ. ՔԱՐՕՆԵԱՆ, Ս. ԲՐՈՒՏԵԱՆ, Կ. ԹԻՒԹԻՒՆԵԱՆ եւ Ն. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ:
Հայկական եւ Կովկասեան պարեր:
Թառի վրայ պիտի նուագեն եւ պարեն Յ. եւ Օ. ԶՈՐՊԱՃԵԱՆՆԵր:
Կարելի է առաւօտէն գալ եւ ճաշը միասին բերել:
Տախտակներու համար 2 ֆր.:

ԾԱՆՕԹ.— Քուռ Պիլզօսէն առնել թիւ 25 հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան: Սէն Ժեռոմէն Լա Ռօզի օթօպիւսը առնել եւ իջնել պարտէզին առջեւ:

Կը փնտռուի

Մարզուանցի Հաւուտողեան Յակոբին աղջիկը Ազանի (բուն մականունը Թորոսեան) կը փնտռէ իր եղբայրները Օհաննէս, Նշան, Տիգրան եւ Միսաք, ինչպէս նաեւ իր հօրեղբօր որդիները՝ Արմենակ, Մեսրակ, Միհրան, Սամուէլ եւ Ռուբէն: Հօրեղբօրորդիները մեծ պատերազմէն առաջ Ամերիկա գացած էին եւ այժմ հոն կը գտնուին: Կը խնդրուի իրենց հասցէն իմացնել Ազանի Շիրվանեանի, 23, Rue Danton, Issy les Moulinaux, (Seine), France:

Կը խնդրուի Ամերիկայի հայ թերթերէն արտատպել:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Գրեց՝ Գ. Գիւզալեան

Հրատ. «Արազ» Հրատարակչական ընկերութեան թիւ 1: Պէյրութ, 1937: *Գին 10 ֆրանք: Ստանալու համար դիմել.—* Sarkis Pakhdikian, B. P. 589 Beyrouth (Liban).

Կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

«Հայ Արծիւ» Ակումբի անդրանիկ պարահանդէսը, որ կը խոստանայ ըլլալ եղանակին ամէնէն զուարթը, տեղի պիտի ունենայ Cercle des Chambres Syndicales de France*ի ընդարձակ եւ շքեղ սրահներուն մէջ,* Elysées Palace Hôtel,
12 Rue de Marignan, Paris (8), *մէթրօ* Rond-Point-des Champs-Elysées
23 Մայիս, կիրակի ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր,
Ընտիր նուագախումբ (ճազ եւ թանկօ Արժանթին),
Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով:
ՄՈՒՏՔ՝ 15 ՖՐ., (որ իրաւունք կուտայ մէկ գօնսօմասիօնի),

ԾԱՆՕԹ.— Պարերը կը շարունակուին անընդհատ: Չպարողներուն համար պիտի տրամադրուին ժամանցի եւ թէյիմասնաւոր սրահներ:

ՅՈԲԵԼԵԱՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի Հայ երիտասարդաց Միութիւնը ի պատիւ Մուրատ-Ռաֆայէլեան վարժարաններու հիմնարկութեան հարիւրամեակի Յոբելեանական հանդէսներու առթիւ կը կազմակերպէ Ցերեկոյթ—Հանդէս մը, 23 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, իր կեդրոնատեղին,
8 Rue Bossuet, Place Lafayette, Փարիզ
Կը նախագահէ Պ. Լ. ԿԻՒՄԻՒՇԿԷՐՏԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ ՀԻՒԱՆԴՏԵՍ

կատակերգութիւնը մէկ արար:
Գին՝ 5 ֆրանք:
Դիմել հեղինակին.— 17 rue Damesme, Paris (13)
(կարելի է ստանալ գիրքը՝ ղրկելով 5 ֆր.ի դրոշմաթուղթ):

Օգտուեցէք պատեհութենէն

Մալխասի ԶԱՐԹՕՆՔԸ (հինգ հատոր) եւ ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆԸ (երկու հատոր), համագումար ԵՕԹԸ հատոր ծախու են 4 տոլարի:

«Արարատ» Հրատ. Ընկերութիւն, P. O. Box 197 Astor Sta. Boston, Mass. (U. S. A.)

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՌԱԶՄԻԿ *Թիւ 1*

(Հրատ. Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան, Փարիզ)

ԷՋԵՐ ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

«ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ» եւ «Հ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻՆ», գրեցին տեղակալ՝ Ց. Սահակեան եւ գնդ. Տ. Բաղտասարեան

Հայրենակիցներ, յիշեցէք թէ ինչ հետաքրքրութեամբ եւ հեւիհեւ կարդացիք մեր մօտիկ ու փոթորկալից անցեալի այս յուզիչ եւ անոյշ յուշերը «Յառաջ»ի մէջ:

Արդ այդ բոլորը ամփոփուած, վերամշակուած ձեզի կը ներկայացուի մէկ բուն հատորի մը մէջ, տպագրուած մաքուր թուղթի վրայ եւ զարդարուած բազմաթիւ նկարներով եւ քարտէսներով:

Այժմէն իսկ բաժանորդագրուելու եւ ստանալու համար դիմել.—

ՖՐԱՆՍԱ, Միութեանս կեդրոնատեղին 163, Av. Jean Jaurès, Paris.

Պալքաններ՝ Ց. Սահակեան, St. Atelerilor N. 29, Constantza, Roumanie.
Սօֆիա՝ «Մասիս» Հրատարակչ. Ընկ. Ցար Սիմէոն, թիւ 72:
Իրաք—Սուրիա՝ Գ. Սիւրմէնեան, New Street, Bagdad—Irak.

Գրատուն Հրանտ - Սամուէլ, 51, Rue Monsieur Le Prince, Paris, *որուն կը նան դիմել բոլոր այն վայրերէն, որոնց առանձին հասցէ չենք տուած:*

Գինը՝ Ֆրանսա, Լիբանան, Սուրիա եւ Պալքաններ	10 ֆր.:
Ամերիկա, Անգլիա, Իտալիա, Իրաք, Կիպրոս, Զուիցերիա	15 ֆր.:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 20 ՄԱՅԻՍ
JEUDI 20 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3425

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՊԱՏՐԱՍՏ ՉԵՆՔ

Իմացաք ուրեմն,— Փարիզի ռամկավար չաբաթաթերթը շատ սեւ կը տեսնէ աշխարհի վիճակը: Իսկ մեր կացութիւնը՝ արդէն ողբալի, քանի որ «պատրաստ չենք»:

Ո՞րն է պատրաստուելու առաջին պայմանը,— «գոյութիւն ունենալ իբրեւ մէկ ազգ: Դժբախտութիւն է որ այդ մէկ ազգը դեռ չկրցանք կերտել տարիներէ ի վեր»:

Ինչպէս կը տեսնէք, շատ վերէն թռած է ռամկավար օրկանը, յանգելու համար եզրակացութեան մը որ կրնայ երազներ հիւսել տալ, բայց երբեք՝ ելք մը ցուցնել:

Վերջին արտագաղթէն ի վեր, լման 15 տարի վիճեցանք արտասահմանի մէջ եւ դեռ նոյնքան եւ աւելի ալ կրնանք այսպէս շարունակել, միշտ մնալով անպատրաստ:

Ինչո՞ւ,— պարզապէս անոր համար որ, մենք իրական գետինը ձգած, փոխանակ համեստ, գործնական ծրագիրներ հետապնդելու, ցնորքներու ետեւէն կը վազենք: Բուն բառով՝ տունը կը նստինք, պատուհանէն կը դիտենք աշխարհը եւ երազներ կը հիւսենք:

Արդարեւ, ի՞նչ կը նշանակէ «մէկ ազգ կերտել», ներկայ պայմաններուն մէջ, որոնց նմանը ոչ մեր պատմութիւնը արձանագրած է, ոչ ալ միջազգային պատմութիւնը: Այո, կան ուրիշ բախտակիցներ ալ, ինչպէս Ռուսերը կամ Ասորիները, բայց անոնց պարագան բոլորովին տարբեր է:

Ամէնէն բախտաւոր ժողովուրդներուն մէջ իսկ, «մէկ ազգ»ը կամ ցնորք է եւ կամ պերճանք, իսկ մեզի համար՝ պարզապէս ժամանց եւ մարզանք: Եթէ կ՚ուզէք՝ դատալքութիւն:

Մինչդեռ, կրնայինք պարզէն, տարրականէն սկսիլ:

Ի՞նչպէս կը պատկերանայ մեր կացութիւնը,— Հայաստան եւ Արտասահման:

Ի՞նչպէս կրնանք դասաւորել մեր աշխատանքը,— Հաւասար զուգզուրանք ընծայելով երկուքին ալ: Եթէ մէկը խարիսխն է, միւսը հաճրանք է: Բուն բառով՝ տասանորդուած ժողովուրդի մը վերջին մնացորդը:

Երեւանը ամէն բան չէ,— ազդարարեցինք մենք, տարիներով: Կեանքն ալ հաստատեց որ աւելի պակաս է քան կ՚ենթադրէինք: Եւ երբ երկու ճակատները հաւասար կը բռնէինք — իբրեւ անողոք եզրակացութիւնը որոշ կացութեան մը — իրաւագիտական դասեր տրուեցան մեզի:

Բան մը փոխուա՞ծ է այսօր, այդ նոյն շրջանակին մէջ:

Այո, — դատելով Փարիզի ռամկավար շաբաթաթերթին առաջին խմբագրականէն:

Խ. Հայաստանի կառավարութիւնը նկատելով «իրողութիւն մը, առ ի չգոյէ լաւագոյնին», խմբագրականը կ՚ազդարարէ.

— «Բայց որոշապէս պէտք է աւելցնենք որ կը մերժենք իրեն հայ ժողովուրդին իրաւական կառավարութեան հանգամանքը»:

Դեռ ուրիշ բացատրութիւն մը,— «եւ իբրեւ այդ ու մենք իբրեւ ընդդիմադիրներ»:

Արդ, ռամկավար օրկանը վերագնահատման փո՞րձ մըն է որ կը կատարէ, ազդուելով Հայաստանի վերջին դէպքերէն, թէ պատահաբար չարած է խօսքեր, որոնց ճիշդ հակառակն ալ կրնան գրել, վաղը:

Եթէ առաջին ենթադրութիւնն է ճիշդ— եւ կ՚ուզէինք որ այդպէս ըլլար — այն ատեն թող բարեհաճին փնտռել եւ կարդալ 1932-ին մշակուած համաձայնութիւնը, որ նշանագրուեցաւ եւ առկախ մնաց:

Անհրաժեշտ է այդ ընթերցումը, միանգամ ընդ միշտ փարատելու համար շարք մը կանխակալ կարծիքներ, որոնք ռամկավար շաբաթաթերթի նոր շրջանի խմբագրականներուն մէջ ալ տեղ գտած են, իբրեւ գոց եղած խօսքեր:

Այդ ընթերցումը կրնայ միեւնոյն ատեն ցուցնել «պատրաստուելու պայմանները», որոնք շատ աւելի մատչելի են, քան «ազգ կերտելու» ծրագիրը:

Աշխարհը այսքան վրդովիչ եւ անստոյգ վիճակ չունէր, երբ երկու կողմերը կը բանակցէին այդ համաձայնութեան մասին: Թերեւս մթնոլորտն ալ աւելի թեթեւ էր կամ կրնար նօսրանալ, այդ օրերուն:

Եւ սակայն, խուսափեցա՛ն ռամկավարները, տանց լուրջ եւ համոզիչ պատճառաբանութիւն մը ներկայացնելու, իսկ հիմա կ՚ողբան որ Իւրաքանչիւր հոսանք իր ճամբով կ՚երթայ:

Թողունք այդ համաձայնութիւնը եւ գործակցութեան ուրիշ եղանակներ: Հարցում մը, միայն,— ռամկավարները երբ այնքան բարձր կը խօսին քաղաքական հեռանկարներու մասին, երբ Արեւն ու Պայքարը իրենց ուղեղծին մէջ կ՚արձանագրեն,— «Հետապնդում իրաւազուրկ հայութեան դատին», ունի՞ն որ եւ է բանաձեւ: Իրենց որ եւ է մէկ ժողովին մէջ զրադած, տեսակէտ մշակած, աշխատանքի եղանակներ, միջոցներ եւ վարկեր նշանակա՞ծ են:

Անհրաժեշտ է բացորոշապէս պատասխանել այս հարցումին, գտնելու համար բուն ճամբան եթէ ոչ դէպի «մէկ ազգ», գոնէ դէպի «Մեծ Տեսիլքը»:

Այս հարցումին պիտի յաջորդեն ուրիշներ ալ:

Որ եւ է հարցում ուղղած ատեն, մենք այն միամտութիւնը չունինք թէ հորիզոնը պիտի պայծառանայ եւ տարիներով ձախողած փորձեր յանկարծ պիտի յաջողին:

Բայց եւ այնպէս, անհրաժեշտ են այդ հարցումները, իմանալու համար ռամկավարներու նոր ուղեգիծը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԶՐՈՅՑՆԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ֆրանսա հաւատարիմ կը մնայ Խ. Միութեան հետ կնքուած դաշինքին

Լոնտոնէն վերջը, այժմ Փարիզն է որ կեդրոն կը դառնայ դիւանագիտական խօսակցութեանց: Ամբողջ շաբաթը այսպէս պիտի անցնի:

Երեքշաբթի օր ամէնէն կարեւոր խօսակցութիւնը տեղի ունեցաւ Պ. Լիթվինովի հետ: Արտաքին նախարար Պ. Տէլպոս իր խորհրդային պաշտօնակիցը ճաշի հրաւիրելէ վերջ, վերսկսաւ Լոնտոնի մէջ կատարուած խորհրդակցութիւնները՝ հաւաքական ապահովութեան եւ արեւելեան դաշինքի մը մասին: Խորհրդային իշխանութիւնը գիտէ որ Անգլիոյ գլխաւոր նպատակն է Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ վերադարձնել Գերմանիան, որ եւ է ընդհանուր համաձայնութիւն կնքելէ առաջ: Գիտէ նաեւ որ, Գերմանացիներուն համար եւրոպական համաձայնութեան մը գլխաւոր խոչընդոտը կը կազմէ ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը:

Արդ, Պ. Իվոն Տէլպոս հաւաստեց թէ՝ արեւելեան դաշինք մը կնքուի թէ ոչ, Ֆրանսա հաւատարիմ պիտի մնայ ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքին: Բիչ յետոյ Պ. Լէօն Պլում ալ մասնակցելով խօսակցութեան, կրկնեց նոյն հաւաստիքը: Բայց, թէ վարչապետը եւ թէ արտաքին նախարարը հասկցուցին թէ չեն կրնար աւելի յառաջ երթալ, զինուորական դաշինք մըն ալ կնքելով, ինչպէս կ՚առաջարկէր Պ. Լիթվինով: Այսպիսի ձեռնարկ մը պիտի հակասէր Անգլիոյ հետ հաստատուած սերտ գործակցութեան:

Վարչապետը արտաքին գործերու պաշտօնատունէն իր պաշտօնատունը տանելով Պ. Լիթվինովը, երկարօրէն խօսեցաւ միջազգային կացութեան մասին: Ցետոյ խորհրդային գործավարը ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Հանրապետութեան նախագահին կողմէ: Միջազգային շրջանակներու մէջ այս ջերմ ընդունելութիւնը ապացոյց մը կը նկատուի թէ Ֆրանսա մեծ կարեւորութիւն կ՚ընծայէ Խորհ. Ռուսաստանի գործակցութեան, ի խնդիր խաղաղութեան եւ հաւաքական ապահովութեան: Այդ կ՚ապացուցանէ նաեւ, հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը, որ կ՚ըսէ.—

Պ. Պ. Լէօն Պլում եւ Իվոն Տէլպոս կարծիքներու լայն եւ սիրալիր փոխանակութիւն մը ունեցան Խ. Միութեան արտաքին գործավար Պ. Լիթվինովի հետ եւ գոհունակութեամբ հաստատեցին երկու երկիրներուն յարաբերութեանց բարեկամական վիճակը, ինչպէս եւ ֆրանսական եւ խորհրդային քաղաքականութեան նպատակներու նոյնութիւնը, որ կը ձգտի պահպանել եւ կազմակերպել անբաժանելի խաղաղութիւնը՝ հաւաքական ապահովութեան մէջ: Անոնք վերստին հաստատեցին իրենց հաւատարմութիւնը՝ երկու երկիրները միացնող դաշինքին եւ իրենց կամեցողութիւնը՝ շարունակելու միջազգային գործակցութեան ուղղամիտ քաղաքականութիւն մը՝ Ազգաժողովի շրջանակին մէջ եւ համաձայն անոր սկզբունքներուն:

Պ. Իվոն Տէլպոս կատարուած խօսակցութեանց մասին զեկուցում տուաւ նախարարական խորհուրդին մէջ, որ նիստ գումարած էր երէկ:

Արտաքին նախարարը երէկ շարունակեց դիւանագիտական խօսակցութիւնները, ունկնդրութեան ընդունելով Աւստրիոյ արտաքին նախարարը, Կուիտօ Շմիտ: Այս խօսակցութիւնն ալ մեծ կարեւորութիւն ունի, որովհետեւ Ֆրանսա եւ Անգլիա ատենէ մը ի վեր տարբեր տեսակէտներ ունին աւստրիական հարցի մասին եւ անհաւանական չէ որ ընդունին մինչեւ հիմա մերժուած լուծումներ:

Պ. Տէլպոս ունկնդրութեան ընդունեց նաեւ լեհական դեսպանը, իսկ այսօր Պրիւսէլ կ՚երթայ, ուր պիտի մնայ երկու օր, խորհրդակցելու համար Պելժիոյ չէզոքութեան մասին: Շաբթուան վերջը պիտի ընդունի Եուկոսլավիոյ խնամակալը:

Ինչո՞ւ պարտուեցան Ալպանացիները

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը գրէ թէ խիստ գրաքննութիւն հաստատուած ըլլալով, կարելի չէ ստոյգ լուրեր ստանալ հարաւային Ալպանիոյ ապստամբութեան ելքի մասին: Արկիրօքասթրօ, ապստամբութեան կեդրոնը, միշտ միջնաբերդը համարուած է յետադիմական խլամներու եւ տարակոյս չկայ թէ շարժումը ծագեցաւ երկու պատճառներով: Առաջին՝ բողոքելու համար կատարուած բարենորոգումներու, մասնաւորապէս կիներու քօղի արգելքին դէմ: Երկրորդ՝ թօթափելու համար իտալական լուծը: Ճամբորդներ կը պատմեն թէ քօղերու գործածութեան արգելքը այնքան լարած է կիրքերը որ, կարելի չէ կնոջ երես տեսնել հարաւային Ալպանիոյ մէջ: Ոստիկանութիւնը չի թոյլատրեր փողոց ելլել քօղերով, իսկ այրերը կամ հայրերը թող չեն տար որ կիները առանց քօղի երեւան: Հետեւաբար փողոցներուն մէջ կին չերեւար, բոլորն ալ իրենց տուներուն մէջ փակուած ըլլալով:

** Ալպանական տեղեկատու դիւանը կը ծանուցանէ թէ Տէլվինայի գրաւումով եւ առնուած կ՚ըլլան ապստամբներուն ձեռքն անցած բոլոր վայրերը եւ թէ ժողովուրդը մեծ ուրախութեամբ ողջունեց կառավարական զօրքին յաղթանակը: Էթհէմ Թօթոյի մէկ հօրեղբայրը անձնասպան եղած է: Կառավարական զօրքը կը շարունակէ հալածել ապստամբութեան ղեկավարը որ փախուստի մատնուած է: Պաշարման չղթան կը սեղմուի:

** Գերմանական թերթերը միաձայնութեամբ Մոսկուայի կը վերագրեն Ալպանիոյ խռովութիւնները, իսկ ուրիշներ՝ շարժումը ուղղուած կը նկատեն Իտալիոյ դէմ, ինչպէս յիշած ենք վերը:

Իտալիա ամէնէն շատ սուզանաւ ունի

Հռոմէն պաշտօնապէս կը ծանուցանեն թէ 20 նոր սուզանաւեր պիտի շինուին այս տարի, ընդհանուր գումարը բարձրացնելով 108ի: Ասով Իտալիա սուզանաւերու ամենամեծ տորմիղը կ՚ունենայ ամբողջ աշխարհին մէջ: Բացի ութէն, բոլորն ալ արդիական դրութեամբ շինուած են: Ցետոյ կարգով կուգան Ֆրանսա՝ 85 սուզանաւ, Ճափոն՝ 64, Անգլիա՝ 54, Մ. Նահանգներ՝ 51:

Գաղափար մը տալու համար Իտալիոյ ծովային սպառազինութեանց մասին, կը բաւէ ըսել թէ 1935-37 շինած կամ ապսպրած է 44 սուզանաւեր, բացի 50 թորփիլանաւերէ եւ թորփիլահալածներէ: Պաշտօնապէս կը հաստատուի թէ Միջերկրականի իտալական կղզիները նաւային եւ օդանաւային կայաններու կը վերածուին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՇԱՐՇԱՒԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Չեմ գիտեր ինչո՛ւ սովորութիւն եղած է բոժոժաւոր աւանակ մը ձգել առջեւէն, երբ ուղտերու կարաւան մը ճամբայ կը հանեն:

Դժբախտաբար սովորութիւնը շատ հին է, այլապէս մրցանակը պիտի շահէին մեր քոսոտ քուռակները:

Չէ՞ որ անոնք միշտ պատրաստ են որ եւ է կարաւանի խառնուելու, իբրեւ յառաջապահ կամ վերջապահ:

Խելքի եւ խառնուածքի խնդիր: Իր գլուխը կապել չի գիտեր, կ՚երթայ հարսնեւորին տունը հարսին գլուխը կապելու:

Այսպէս է որ, հայ կամաւորներ ունեցանք, նաեւ, սպանիական ճակատին վրայ: Մինչդեռ Սպանիոյ դրացիներն անգամ, Ֆրանսա, Անգլիա եւ միւսները պաշտօնապէս արգիլեցին կամաւորներու առաքումը, եւ միայն փաշական Իտալիան եւ հիթլէրական Գերմանիան են որ շատ բարակը չեն նայիր:

Խոստովանեցէք որ հեռատես մարդիկ են մեր կարմրուկները:

Քանի որ Անգլիա, Ֆրանսա եւ միւս ժողովրդավար երկիրները չեն կրնար կամաւոր ղրկել, ո՞վ պիտի կռուի փաշական եւ հիթլէրական վաշտերուն դէմ: Ո՞վ պիտի փրկէ Սպանիան:

Ուրեմն, կեցցէ՛ հայկական վաշտը, որուն անդամներէն մէկն ալ շքանշան ստացեր է վերջերս, «105 փաշիստ գերիներ» բռնած ըլլալով, ինչպէս կ՚աւետէր «Բանուոր»ը:

Բայց, կարելի՞ բան է որ Հայ մը, մանաւանդ կարմիր Հայ մը կռուի ճակատի մը վրայ եւ իր դիմացը չտեսնէ ուրիշ Հայ մը: Հոգ չէ թէ երազին մէջ:

Եւ ահա նոր մարտակոչ մը,— «Հայ կոմունիստ բանուորները եւ դաշնակ հիթլէրականները դէմ դիմաց կը կռուին Սպանիոյ մէջ»:

Նորէն Բանուորն է որ կը պատմէ, «Ցունաստանէն Նիւ Եորք հասած ճամբորդներէ իմանալով»:

— «Դաշնակցական տխրահռչակ արկածախնդիր «զօրավար» Թորգոմ խումբ մը հակայեղափոխական դաշնակ հայ «կամաւորներով» Ցունաստանէն Սպանիա մեկնած է զօր. Ֆրանքոյի ուժերու կողքին՝ կռուելու համար Սպանիոյ հանրապետութեան եւ ազատատենչ ժողովուրդին դէմ:

«Զարմանալի չէ որ դաշնակ զինուորական այս բախտախնդիրը կը միանայ մարդկութեան եւ քաղաքակրթութեան թշնամի Ֆրանքոյին, որ այսօր Մուսոլինիի եւ Հիթլէրի կողմէ ղրկուած թնդանօթներով, սաւառնակներով, ռումբերով ու սուիններով կը կռուի Սպանիոյ ժողովուրդին դէմ:

««Զօրավար(?) Թորգոմ իր ներկայ եպերելի արարքով անգամ մըն ալ կ՚ապացուցանէ, թէ Դաշնակցութեան ծոցէն ելած իժերը որպիսի քստմնելի ոճիրներ կատարելու ընդունակ են եւ ինչպէս պատրաստ են աշխատաւոր ժողովուրդի եւ բանուոր դասակարգին դէմ կռուելու՝ Ֆաշիզմի սեւ ուժերուն հետ:

«Թորգոմ նոյն այդ աւազակապետն է, որ ժամանակ մը նոյն իսկ գաղափարը յղացաւ արտասահմանի մէջ բանակ մը կազմելու եւ «Հայաստանը բոլշեւիկներու ձեռքէն ազատելու» համար»:

Թորգոմ Դաշնակցակա՛ն, երբ գիտեն որ ճիշդ հակառակն եղած է, տարիներով:

Թորգոմ Սպանիոյ մէջ,— դեռ երէկ ՄԱՅԻՍ 14 ԹՈՒԱԿԻՐ ՆԱՄԱԿՈՎ ՄԸ, ՀՌՈՄԷՆ, իր տպաւորութիւնները կը յայտնէր ռուս հարիւրապետ Շավերնեւի յուշերուն առթիւ ...

Թող Ֆրանսացիները չպարծենան իրենց Լօնշանի ձիարշաւներով:

Գաղափար ունի՞ն մեր կարմիր - կանանչ իշարշաւներու մասին:

ՎԱՀԷ

Ինչո՞ւ կը կազմուին Զինուորական Խորհուրդները

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, խորհրդային իշխանութիւնը զինուորական խորհուրդներ պիտի նշանակէ ամբողջ երկրին մէջ, լայն լիազօրութիւններով:

Նոր տեղեկութեանց համաձայն, զօրքերուն տրուած որ եւ է հրաման վաւերական պիտի համարուի միայն այն ատեն երբ այս խորհուրդներուն ստորագրութիւնը կը կրէ: Խորհուրդներուն իրաւասութիւններն են.— Ղեկավարութիւն ճակատամարտի մէջ, պատրաստութիւններ զօրաշարժի համար, ընտրութիւն սպաներու եւ քաղաքական կրթութիւն զօրքին եւ երիտասարդութեան:

Իւրաքանչիւր զինուորական շրջանի խորհուրդը ենթակայ պիտի ըլլայ ուղղակի ազգ. պաշտպանութեան գործավարութեան:

Լոնտոնի աջակողմեան թերթերը շատ մեծ կարեւորութիւն կուտան այս տնօրինութեան, որուն գլխաւոր նպատակն է պայքարիլ ընդդիմադիրներուն դէմ: Անոնց կարծիքով, տեսակ մը զինուորական դիկտատուրա է որ կը հաստատուի: Միւս կողմէ, ենթադրողներ կան թէ այս բոլորը կ՚ըլլան ի նախատեսութիւն գերմանա-ճափոնական դաւադրութեան մը: «Տէյլի Էքսփրէս» կը գրէ թէ ամբողջ Ռուսաստանը պատերազմական վիճակի մէջ կը գտնուի: Ծայր. Արեւելքի նահանգները երկար ատենէ ի վեր պատրաստուած են դիմադրելու Ճափոնի: Այս նահանգները, որոնց մէջ զինուորական օրէնքը կը տիրապետէ, իբրեւ տիպար պիտի ծառայեն ամբողջ Խ. Միութեան համար:

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը գրէ թէ եղած տնօրինութիւնը կապ ունի նաեւ կրօնի վերակենդանացման հետ: Բողոքական աղանդները հզօր ազդեցութիւն մը կը գործեն երիտասարդութեան վրայ, շատ մը գիւղերու մէջ: Խաղաղասիրական տեսակէտներ կը տարածուին եւ ճնշում կը գործադրուի երիտասարդներուն վրայ, որպէսզի չմիանան բանակին:

Հրեաներու ներգաղթը Պաղեստինի մէջ

Հրէական գործակալութիւնը քննելով ներգաղթի խնդիրը, որուն չէն - գունիլ ապրիլ 1էն յուլիս 31, չորս ամսուան համար սահմանուած համեմատութիւնը, որ անբաւական կը համարուի: Բայց եւ այնպէս ընդունեց Գերմանիայէն հասած գաղթականներու մասնաւոր արտօնագիրները: Հրէական գործակալութիւնը յայտարարութեան մը մէջ արդարացնելով իր մերժումը, կ՚ըսէ թէ միայն 220 արտօնագիրներ տրուած են սովորական աշխատաւորներու եւ 400 ալ՝ գերման Հրեաներու, այնինչ 11.250 արտօնագիր պահանջուած էր առաջին շարքին, 700 ալ՝ երկրորդին համար: Այս տարբերութիւնը կը նշանակէ թէ հոգատար իշխանութիւնը մէկդի դրած է այն սկզբունքը, որուն համաձայն ներգաղթը կախում պիտի ունենայ Պաղեստինի տնտեսական վիճակէն,— մարսելու կարողութենէն:

ՈՒԻՆՁՈՐԻ ԴՈՒՔՍԻՆ (Նախկին Էտուըրտ Ը.) ամուսնութիւնը տեղի պիտի ունենայ յունիս 3ին, Քանտէի դղեակին մէջ (Թուռ): Ոչ ոք ներկայ պիտի ըլլայ Անգլիոյ արքայական գերդաստանէն: Հրաւիրուած են միայն այն բարեկամները որ իրեն հետ էին վերջին ամիսներու ընթացքին:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՐԱՖՖԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

ԽՄԲ.— Ամերիկահայ գաղութին մէջ ալ արդէն արձագանգ է գտած Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակի տօնակատարութիւնը: Այս առթիւ յօդուած մը՝ «Հայրենիք»էն.—

Մեր թերթերը սկսել են խօսել Րաֆֆու ծննդեան հարիւրամեակի մասին:

Դա լաւ նշան է: Կարելի յուսալ, ուրեմն, որ Րաֆֆու հարիւրամեակի տօնակատարութիւնը կը կազմակերպուի:

Տարօրինակ է, սակայն, որ մեր թերթերի յօդուածագիրը, Րաֆֆու հարիւրամեակի տօնակատարութեան անհրաժեշտութիւնը կամ ցանկալիութիւնը փաստելու համար, օրինակ են բերում ռուս բանաստեղծ Ա. Պուշկինի մահուան հարիւրամեակը, որ տօնւեց երկու ամիս առաջ նաեւ Հայաստանում եւ այդ առթիւ որոշ քայլեր ակնկալում Երեւանի կողմից: Քանի որ Երեւանը տօնեց Պուշկինի հարիւրամեակը, արդարութիւնը պահանջում է որ Երեւանը տօնէ նաեւ Րաֆֆու հարիւրամեակը: Այս իմաստով արտայայտուեցին «Հայրենիք»ի, «Ցառաջ»ի եւ «Ցուսաբեր»ի յօդուածագրերը:

Ուրիշ խօսքով՝ այնպէս է դուրս գալիս որ, եթէ Րաֆֆու հարիւրամեակը չզուգադիպէր Պուշկինի հարիւրամեակին եւ, մանաւանդ, եթէ Երեւանը չտօնէր Պուշկինի հարիւրամեակը, մենք էլ կարող էինք չյիշել Րաֆֆու մասին:

Ի հարկէ, շատ լաւ պիտի լինէր, եթէ գէթ մէկ անգամ՝ մեր ազգային մեծագոյն գրողի ծննդեան հարիւրամեակը տօնելու հարցի մէջ՝ արտասահմանի հայութիւնը եւ Հայաստանը միօրինակ մտածէին եւ միօրինակ շարժուէին:

Բայց այդ, դժբախտաբար, դրեթէ անկարելի է ակնկալել:

Այսօրուան պայմանների մէջ անկարելի է որ Երեւանը ոչ միայն ստանձնէ Րաֆֆու հարիւրամեակի կազմակերպման նախաձեռնութիւնը, այլ նոյնիսկ որ եւ է կերպով մասնակցի այդ տօնին:

Խորհրդային Երեւանի համար Րաֆֆին արժէք չէ, կամ աւելի ճիշդը՝ Րաֆֆին այն արժէքը չէ, ինչ արժէք որ նա է ընդհանուր հայութեան համար:

Երեւանում բոլշեւիկները հրատարակել են Րաֆֆու «Փունջ»ը, «Ոսկի աքաղաղը»ը եւ «Ջահրումար»ը: Այս բանը, ի միջի այլոց, առիթ էր տուել Երեւանի արտասահմանեան ծառաներին ծափ զարնելու եւ յայտարարելու թէ՝ «տեսէք, Րաֆֆի իսկ կը հրատարակեն կոր, ալ ատկէ աւելի ի՞նչ մեծ ազգասիրութիւն»:

Այո, Երեւանը հրատարակել է Րաֆֆու այդ մի քանի երկերը, բայց Երեւանն էլ գիտէ, իսկ մենք Երեւանից աւելի լաւ գիտենք, որ Րաֆֆին «Փունջ»ով, «Ոսկի աքաղաղ»ով եւ «Ջահրումար»ով չէ որ դարձել է մեր գրականութեան Րաֆֆին: Եթէ գրած լինէր միայն բոլշեւիկների կողմից վերահրատարակուած այս երեք հատորները, նա կը լինէր Հայոց գրականութեան երկրորդական, երրորդական դէմքերից մէկը, իսկ հայ ազգային քաղաքական կեանքի մէջ նրա կատարած դերը զերոյի հաւասար կը լինէր: Եւ ընդհակառակն, եթէ «Կայծեր»ը, «Խենթը», «Դաւիթ բէգ»ը, «Սամուէլ»ը, «Խաչագողի յիշատակարանը» եւ «Խամսայի մելիքութիւնները» հրատարակելու լինէր, գիրկուածով կորչէին, ոչնչանային «Փունջ»ի, «Ոսկի աքաղաղ»ի եւ «Ջահրումար»ի ձեռագրերը, Րաֆֆու գրական եւ հասարակական արժէքից ոչ մէկ մազ կը պակսէր:

Մեր գրականութեան եւ մեր հասարակական զարգացման պատմութեան համար Րաֆֆին «Կայծեր»ի, «Դաւիթ Բէգ»ի, «Խենթ»ի եւ «Սամուէլ»ի Րաֆֆին է, մինչ այսօրուան Երեւանի համար հէնց այդ Րաֆֆին է, որ ժխտելի, անընդունելի է:

Դեռ աւելին կայ:

Եթէ այսօրուան Երեւանը յանկարծ, հրաշքով այնքան խելք եւ քաջութիւն ստանար, որ վճռէր տօնել Րաֆֆու հարիւրամեակը, Մոսկուան եւ Թիֆլիսը, եւ մանաւանդ Թիֆլիսը չպիտի թոյլ տային, որ Երեւանը կազմակերպէր այդ տօնը:

Գուցէ դեռ Մոսկուան մատերի արանքից նայէր Րաֆֆու հարիւրամեակի տօնակատարութեան վրայ, բայց ոչ երբեք Թիֆլիսը: Թիֆլիսը այսօր ձեռք է բերել Կովկասի տիրապետելու այնպիսի պատեհութիւն, որի մասին ամենածայրայեղ վրացի ազգայնականներն իսկ սրանից առաջ երազել անգամ չէին կարող: Ամբողջ Ռուսաստանն այսօր ապրում է վրացական տիրապետութեան մի շրջան: Մոսկուայում նստած է վրացի Ստալինը, իսկ Թիֆլիսում նրա փոխանորդը՝ վրացի Բերիան: Եւ Բերիան, յենուած Ստալինի վրայ, անում է ամէն ինչ տկարացնելու, քայքայելու համար Հայաստանը:

Բերիաները շատ լաւ գիտեն, թէ Րաֆֆին հայկական վերածնունդի ռահվիրան է, հայ ազգային քաղաքական ձգտումների մարմնացումը եւ, ի հարկէ, ոչ մէկ գնով չպիտի թոյլ տան որ տօնուի Րաֆֆու հարիւրամեակը, որ պանծացուի մեծագոյն հայ հայրենասէրի յիշատակը:

Ոչ, Երեւանը ոչ ուզում է, ոչ էլ կարող է տօնել Րաֆֆու հարիւրամեակը:

Սփիւռքի հայութիւնն է, որ կարող է եւ պէտք է տօնի Րաֆֆու հարիւրամեակը:

Սրանից երեք տարի առաջ էր, որ խօսք եղաւ տօնել Րաֆֆու ծննդեան հարիւրամեակը 1935ին այն հաշուով թէ Րաֆֆին, ըստ իր կենսագիրներէն ոմանց, ծնուել է 1835ին: Դրանից յետոյ, սակայն, թերթերում տեղեկութիւններ լոյս տեսան այն իմաստով թէ Րաֆֆին ծնուել է ոչ թէ 1835ին, այլ 1837ին, եւ ի հարկէ, նրանք, ովքեր պատրաստում էին կազմակերպել հարիւրամեակի տօնակատարութիւնը, ստիպուած եղան յետաձգել իրենց պատրաստութիւնները:

Այդ յետաձգումը, մեզ թւում է, եղաւ պատճառ, որ ոմանց մտքի մէջ շփոթ ստեղծուի եւ նախապատրաստական աշխատանքները կաղան:

Բարեբախտաբար, հիմա, ինչպէս կարելի է դատել մամուլի վերջին տեղեկութիւններից եւ յօդուածներից, հետաքրքրութիւնը Րաֆֆու հարիւրամեակի շուրջը սկսել է արթնանալ եւ տեղ տեղ տօնակատարութիւնը կազմակերպելու աշխատանքները սկսուած են:

Կասկած չկայ, որ շուտով Ամերիկայի հայ գաղութն էլ այդ ուղղութեամբ աշխատանքների կը ձեռնարկի: Որքան գիտենք, օրինակ, Նիւ Եորքում նախապատրաստական քայլեր են առնուած յոբելենական յանձնախումբ կազմելու: Նոյնը, հաւանաբար տեղի է ունենում Ամերիկայի եւ միւս հայաշատ կենտրոններում:

Անշուշտ, այդ տօնակատարութիւնը վայելուչ կերպով կազմակերպելու համար, բաւական ժամանակ է պէտք: Եկողը, ամառ է, ուստի հանդիսութիւնները պէտք է նշանակել աշնանը, ոչ շուտ հոկտեմբեր - նոյեմբեր ամիսներին:

Արժէ, որ Րաֆֆու հարիւրամեակի տօնակատարութիւնը չսահմանափակուի միայն մի քանի քաղաքներում սովորական հանդէսներով: Րաֆֆին հայ գրականութեան պարծանքն է: Րաֆֆու յիշատակը լաւագոյն կերպով յարգած կը լինենք, եթէ օգտագործենք Րաֆֆու հարիւրամեակը շօշափելի կերպով օգնելու համար հայ գրականութեանը: Ամերիկահայ գաղութը բազմաթիւ նպատակների համար ամէն տարի հարիւր հազարաւոր տոլարներ է տալիս: Ոչ մէկ դժուարութիւն կայ, որ Ամերիկահայ գաղութը Րաֆֆու հարիւրամեակի առիթով հիմքը դնի Րաֆֆու անունով մի գրական ֆոնտի, որից գրական մրցանակներ տրուեն հայ գրողներին:

Թող այդ մրցանակը լինի մի համեստ գումար, թէկուզ տարեկան 200 - 300 տոլար, բայց թող լինի այն, իբրեւ քաջալերանք մանաւանդ այն սկսնակ գրողներին, որոնք յաճախ մի փոքրիկ հատոր լոյս ընծայելու նիւթական հնարաւորութիւնը չունեն:

Եւ ի՞նչ աւելի լաւ անուն, քան Րաֆֆու անունը, որին կապելու է այդ գրական մրցանակը:

Մեզ թւում է, թէ դա կը լինի Րաֆֆու յիշատակը յարգելու լաւագոյն եւ մնայուն ձեւերից մէկը:

ՎԱՐԴԳԷՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ՍԵՎՐԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

Է.

Գ. Առաքել Սարուխանի պատրաստած՝ որ 13 մայիս 1926ին հասաւ մեր ձեռքը, ինձ յանձնուեցաւ Գ. Նորատունկեանի կողմէ, եւ ես իսկոյն զայն բազմագրել տուի եւ հատ մըն ալ առանձին՝ մասնաւոր գեղեցիկ թուղթի վրայ՝ Հռոմ Ս. Պաւլին ղրկուելու համար:

Գ. Նորատունկեան եւ միւս ժողովականները ուզեցին, որ խնդրագիրը միայն ես ստորագրէի՝ իբրեւ նախկին ատենապետ Կ. Պոլսոյ ազգային Երեսփ. Ժողովին, եւ անձամբ տանէի յանձնել՝ Փարիզի պապական նուիրակ կարտինալ Չէռէտթիի:

Թէեւ Նորատունկեան ինքը պատրաստ էր ստորագրել այդ Գիրը, բայց ինչ ինչ նկատումներով, յարմար չըտեսաւ որ իր ստորագրութիւնը Վատիկան երթար, ու ես ալ խնդիրը չերկարելու համար, ստորագրեցի, եւ 1926 յունիս 19ի շաբաթ առաւօտ տարի զայն կարտինալ Չէռէտթիին, որ նոյն օրն իսկ Հռոմ պիտի մեկնէր:

Մասնաւոր յանձնարարական ունէի պապական նուիրակին համար, առած էի զայն՝ անոր անձնական բժիշկ Տոքթ. Միհրան Քէմհաճեան վաղեմի բարեկամէս (այժմ մեռած), եւ այդ յանձնարարականին շնորհիւ արժանացայ խիստ լաւ ընդունելութեան, նախ նուիրակին քարտուղար Էվէնէօլ վարդապետէն (*), յետոյ կարտինալ Չէռէտթիէն, որ Ս. Պաւլին մատուցանելի խնդրագիրը ուշադրութեամբ կարդալէ յետոյ, եղաւ ձեռքս սեղմեց ու խոստացաւ անձամբ տանիլ ներկայացնել զայն Նորին Սրբութեան եւ հարկ եղած բարեխօսութիւնն ալ ընել իր կողմէն:

Թէ ի՞նչ եղաւ արդիւնքը.— այս մասին յետոյ:

Սրբազան Պաւլին ուղղուած այս խնդրագիրը կարտինալ նուիրակին յանձնելէս յետոյ, երբ որոշած էի օրինակ մը ղրկել Վենետիկ, Ս. Ղազար, որպէսզի Միաբանութիւնը տեղեակ ըլլար կատարուած դիմումին, եւ ահա կ'իմանայի թէ Գ. Ա. Սարուխան բարեկամս գիս կանխած էր, ու իր պատրաստած Գիրը Փարիզ ղրկած պահուն, փութացած էր իրողութիւնը հաղորդագրել փոխ - ատենակալ Հ. Մինաս վ. Նուրիխանի, ու սա ալ իմացուցած էր խնդիրը Հ. Գաբրիէլ վրդ. Նահապետեանի, որ առանց ժամանակ կորսնցնելու, իր 1926 յունիս 1 թուակիր ինձ ուղղած մէկ նամակին մէջ տեսակ մը դանդատ կը յայտնէր (ԽՄԲ.— Զանց կ'առնենք նամակին բովանդակութիւնը):

Խնդրագիրը տանելէս քանի մը օր վերջը, ըստ կանխաւ եղած որոշման, կը գրէի Հ. Սահակ Տէր Մովսէսեան բարեկամիս, խնդրելով որ հաճէր կարգ մը տեղեկութիւններ տալ մեզի, Փարիզի նախկին Մուրատեան վարժարանի մասին:

Հ. Սահակ բարի եղաւ Ազոլօի Մխիթարեան ամարանոցէն պատասխանել ինձ, իր 11 օգոստ. 1926 թուական նամակովը որ հետեւեալ ձեւով կը կը պատասխանէր հարցումներուս.—

«1. Թէ Մուրատեան վարժարանը Փարիզի մէջ ո՞ր թուականին բացուած է:

Պատ.— Մուրատեան վարժարանը Փարիզի մէջ բացուած է 1842ին, Լուի Ֆիլիպի օրով:

2. 1846—49 այս վարժարանին աշակերտները ո՞վքեր եղած են:

Պատ.— Անոնց ցանկը ներփակ պիտի գտնէք նամակիս մէջ:

3. Կ'ըսուի թէ վարժարանին բացումը տեղի ունեցած է, երբ կրթական նախարար էր Լամարթին բանաստեղծը: Ճի՞շդ է որ բացումին նախագահած է Լամարթին, թէ մրցանակաբաշխութեան հանդէսին:

Պատ.— Վարժարանին բացումը Լամարթինի նախարարութեան օրով եղած չէ, այլ ուրիշի մը, որուն անունը չեմ յիշեր, եւ զոր կրնամ գտնել երբ սեպտեմբերին Վենետիկ իջնեմ: Այնչափ որոշ գիտեմ, որ վարժարանին բացման հրամանագիրը ստորագրողն է Կիզօ նախարարապետը: Լամարթին բացումին նախագահած չէ, այլ մրցանակաբաշխութեան հանդէսի մը, ուր խօսած է փառաւոր ճառ մը, որուն թարգմանութիւնը հրատարակուած է «Բազմավէպ»ին մէջ:

4. Մխիթարեանները ի՞նչ կերպով հրաման խնդրած են Լուի Ֆիլիպէն, իրենց տուած խնդրագրին օրինակը ընդօրինակել տալ Հ. Թէոդորեանի գիրքէն:

Պատ.— Կը ցաւիմ որ այս հարցման պատասխանն այն ատեն միայն կրնամ տալ երբ Վենետիկ երթամ, զի հոն են Հ. Ս. Թէոդորեանին հատորները:

5. Ֆրանսական կառավարութեան հրամանագրին օրինակը Հ. Ս. Թէոդորեանի գիրքէն ընդօրինակել տալ:

Պատ.— Պատասխանը Վենետիկի մէջ:

6. Մուրատեան վարժարանը ե՞րբ փոխադրուեցաւ եւ ձուլուեցաւ Ռափայէլեանին հետ:

Պատ.— Մուրատեան վարժարանը Վենետիկ փոխադրուած է 1871ին եւ 1873ին պաշտօնապէս ձուլուած է Ռափայէլեանի հետ:

7. Փարիզի Մուրատեան վարժարանին շէնքը ե՞րբ ծախուեցաւ ու քանի՞ միլիոն ֆրանքի:

Պատ.— Փարիզի Մուրատեան վարժարանին շէնքը ծախուած է, եթէ չեմ սխալիր 1878ին: Որոշապէս գիտեմ, որ ծախուած է 900.000 ֆրանքի եւ այդ գումարով գնուած է Catron կալուածը:

8. Հ. Ս. Թէոդորեան եւ Գալֆաեան վարդապետները ու Հ. Այվազովսքի ե՞րբ հրաժարեցան ձեր Միաբանութենէն:

Պատ.— Եթէ չեմ սխալիր հրաժարումնին եղած է 1852ին:

9. Փարիզու Հայկազեան վարժարանը ո՞ր թուականին բացուեցաւ:

Պատ.— Այդ թուականը որոշ չեմ գիտեր, եւ ոչ ալ վեր. Հ. Մինաս վարդապետը, որ հոս է եւ ինձ հետ միասին ջերմեռանդ կ'ողջունէ զսիրելի բարեկամդ, մաղթելով քաջառողջութիւն եւ բիւր բարիք»:

Իր նամակին մէջ Հ. Սահակ թէեւ կը խոստանար կարգ մը ուրիշ հարցումներու ալ պատասխանել, երբ Վենետիկ դառնայ, սակայն առկախ թողուց, վասնզի դպրոցական վերամուտի զբաղումներով ծանրաբեռնուած էր, եւ ես ստիպուեցայ դիմել ուրիշ աղբիւրներու, հարկ եղած տեղեկութիւնները քաղելու Ֆրանսայի երբեմնի վարժարանին վրայ:

Բայց դառնանք դիտել արդիւնքը մատուցուած խնդրագրին:

Օրեր, շաբաթներ սահեցան, լուր մը չէր հասներ նաեւ Հռոմէն եւ ահա դարձեալ Հ. Գաբրիէլ ինքը առաջինը կ'ըլլար Վենետիկէն բարի տեղեկութիւն մը ինձ գրելու նամակով մը, որ 1926 սեպտ. 24 թուականն ունէր եւ որուն մէջ կ'ըսէր.—

«Երէկ ցերեկին քաֆէի վրայ Հ. Աթոռակալ վարդապետը, շատ ուրախութեան յայտնութիւն մը ըրաւ, որ ինքն ստոյգ եւ ապահով աղբիւրէ իմացեր է թէ նոյեմբերի մէջ Plenaria, այսինքն սրբազան քահանայապետի նախագահութեամբ Ծիրանաւորաց համագումար ժողով մը պիտի գումարուի քննելու մեր սահմանադրութիւնը եւ հաստատելու զայն քահանայապետական վճիռով»:

Համաձայն այս առթիւ ըրած յանձնարարութեանց, փութացի երթալ խօսիլ Էվէնէօլի հետ, եւ իրմէն իմանալ, այո, թէ Ս. Պաւլին տրուած խնդրագիրը արժանացած է Ծիրանաւորներու ժողովին բարձր հաւանութեան, եւ թէ Քահանայապետը ի մօտոյ պիտի արտօնէ եղեր Մխիթարեան Միաբանութեան, ընտրել Աբբահայր եւ բանալ դպրոց - վարժարաններ, ուր որ հարկ լինի:

Ուրախ էի ես, եւ ինձ հետ ուրախ եղան Գ. Նորատունկեան եւ ուրիշները, նկատելով որ կատարուած աշխատութիւնը ապարդիւն չէր անցած, եւ յոյս մեծ էր, որ Մուրատեան [illegible] վարժարանին վերաբացումը Փարիզի մէջ, արդէն պիտի չուշանար:

Այլ որպէսզի աւելի մղում եւ ապահովութիւն տրուէր գործին, Գ. Նորատունկեան չէր դադրեր Լուի Մառէնի, ինչպէս նաեւ կրթական նախարարութեան մօտ ունենալ յաճախակի տեսութիւններ:

ՏՈՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ Ց. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

(*) Սա նախկին թարգման եղած է Հռոմի ռուս դեսպանատունը, ապա կաթոլիկութեան յարելով վարդապետ եղած է, եւ ներկայիս ալ, եպիսկոպոս է Փարիզի մէջ, ռուս կաթոլիկներու:

ԿԱՅԾԱԿ ԵՒ ԱՐԱՔՍԻ

ԼԷ ՄԷՍ, 12 Մայիս.— Միջավայրին բնական գեղեցկութիւններն ու ընտանեկան կրթութիւնը մեծապէս կ'ազդեն մանուկներու հոգեբանական արտայայտութեանց վրայ:

Որքան մեծ երջանկութիւն է տեսնել առողջ մանուկներ հայեցի դաստիարակութեամբ օժտեալ, բնութեան հըրաշալիքներու մէջ՝ վարդերու վրայ փայփայող սոխակի մը նման երբ կ'երգեն հրեշտակային քաղցրութեամբ հայկական երգեր՝ որոնց անմահ ներդաշնակութիւնը մարդկային հոգին կը թրթռացնէ վշտահար մտածումներու մէջ:

Այսպէս, «Լէ Մէս»ի փոքրիկ գիւղաքաղաքը, հարաւէն շրջապատուած հրաշակերտ ժայռերով կը գտնուի Տիւռանս գետին գեղածիծաղ ափերուն վրայ: Ստորին Ալպեաններու այս պտղաբեր եւ գեղատեսիլ ովասիսը առաւօտեան արշալոյսին կը նմանի Մասիսի ստորոտը տարածուած հայկական հանդարտ գիւղերուն, իսկ վերջալոյսին ոսկեփայլ արեւուն հրաժեշտէն յետոյ գարնանային լուսնափայլ երկինքին տակ կը նմանի մերկ ապառաժներու կողքին կանգնած անյաղթ Զէյթունին: Առաւօտեան զեփիւռը փափկօրէն կը սահի ցօղափայլ եւ քաղցրաբոյր ծաղիկներու վրայ, որոնք տարածուած են դաշտերու մէջ: Ծառերու, թուփերու կապոյտներու, կանանչներու եւ ծաղկանց բոյրերու մէջ հանդարտ դրախտավայր մըն է Լէ Մէսը, ուր ծնած են երկու հայ մանուկներ՝ Կայծակ եւ Արաքսի Ճէլալեան:

Կայծակ հազիւ վեց ու կէս տարեկան, իր անունին պէս կրակոտ, խիտ սեւ եւ երկար մազերով, վարդ այտերով, սեւ աչուկներով, մարմնապէս զօրեղ, հեզահամբոյր բնութեամբ, աշուորիկ եւ թռմպուլիկ մանչուկ մըն է: Իսկ իր քոյրը՝ Արաքսի հազիւ 4 տարեկան, մանրակազմ սեւուլիկ եւ ժպտադէմ աղջնակ մը:

Երկու հայորդիները ազդուած են իրենց բնական միջավայրէն եւ ծնողքին ազգային նախանձախնդրութենէն:

Կայծակին մայրը 1914ի որբուհիներէն, կրթուած հայուհի մը եւ հայրը, նմանապէս ներկայիս չափահաս որբ մը եւ անցեալին տառապած մանուկ մը՝ մահուան սարսուռներու մէջ խաչուելէ յետոյ լիուլի ըմպած են տառապանքի բաժակը: Այժմ Կայծակ իր փոքրագոյն տարիքին մէջ ծնողքին անպատմելի տանջանքները լսելով ե-

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԻՆՉՊԷՍ ՊԱՐՊՈՒԵՑԱՒ ԿԱՐԻՆԸ

(«Յառաջ»ի համար գրեց՝ ռուս հարիւրապետ ՇԱՎԵՐՆԵԻ)

ԽՄԲ.— Ապրիլ 11 — 23 հրատարակեցինք ռուս հարիւրապետ Շավերնեի յուշերը՝ «ԵՐԶՆԿԱՅԷՆ ԿԱՐԻՆ - ՄՈՒՐԱՏԻ ՀԵՏ»: Այսօրուընէ կը սկսինք տալ շարունակութիւնը, որ կը նկարագրէ Կարնոյ օրհասական պայքարը եւ պարպումը.—

Երզնկայի ջոկատը Կարին հասաւ 1918 փետրուարի սկիզբը: Բոլորս ալ կը գտնուէինք սարսափելի թշուառութեան մէջ, աղտոտ, յոգնած, վրայ - գլուխնիս պատռտած:

Էրզրումի մէջ լաւ ընդունելութիւն մը կատարուեցաւ մեզի, մեզ լաւագոյն տեղաւորեցին բնակարաններու մէջ, մեզի տուին հագուստ եւ համազգեստ, ու թողուցին որ քանի մը օր հանգիստ ընենք, որպէսզի մոռնանք Երզնկայի նշանաւոր դիւցազներգութեան յուզումը:

Այդ օրերուն էր, որ տեղեկացայ թէ Էրզրումի զինուորական ուժերը ոչ կազմակերպուած էին, ոչ ալ ամբողջացուած: Հասկնալի էր որ տրամադրելի այդ ուժերով կարելի չէր լուրջ դիմադրութիւն մը ցոյց տալ թրքական բանակին:

Էրզրումի, ինչպէս եւ Երզնկայի մէջ, միշտ այն յոյսը կը սնուցանէին թէ օգնական ուժ պիտի հասնի մէկ օրէն միւսը: Զանազան զրոյցներ շրջան կ'ընէին այդ մասին: Ոմանք կ'ըսէին թէ Կարսի մէջ հետեւակազօրաց եւ հեծելազօրաց բազմաթիւ զօրագունդեր կազմուած են, ինչպէս եւ հրետաձիգ գունդեր: Բոլոր այդ ուժերը պիտի ղրկուէին Էրզրում, զօրացնելու համար մեր ուժերը, Զօր. Անդրանիկի հրամանին տակ: Ուրիշներ ալ կը պնդէին թէ Թիֆլիզի մէջ ամբողջ զօրաբանակ մը կազմուելու վրայ է, եւ Էրզրում պիտի ղրկուի անմիջապէս: Եւ դեռ բողոքներ ալ կային թէ Խաղախները ճամբայ ելած են արդէն, օգնութեան հասնելու համար մեզի:

Բոլոր այս զրոյցները կը տարածուէին անհաւատալի արագութեամբ եւ այն տպաւորութիւնը կը ստեղծէին թէ տակաւին կրնանք կռուիլ Թուրքերուն դէմ:

Եւ սակայն այս զրոյցները որ եւ է հիմ չունէին: Սպայակոյտին անդամներն ալ աւելի բան մը չէին գիտեր այդ զրոյցներուն մասին, քանի որ իրենք եւս կը սպասէին նախախնամական օգնութեան: Ոմանք նոյնիսկ գալիք ջոկատներուն եւ անոնց հրամանատարներուն անունները կուտային: Այսուհանդերձ օրերը իրարու կը յաջորդէին եւ ոչ մէկ օգնութիւն կը հասնէր:

Բերդին հրետանին պատրաստ չէր պաշարում մը դիմագրաւելու: Հրետաձիգ շատ քիչ զինուոր կար: Սպաներու թիւն ալ անբաւական էր: Հրետաձիգ սպաներէն անոնք որ յօժարութիւն ցոյց տուած էին մնալու բերդին մէջ, տեսնելով պաշտպանութեան տրամադրելի միջոցները, բոլորն ալ, շատ քիչ բացառութեամբ, կ'ընդունէին որ կարելի չէ երկար դիմադրել Թուրքերուն եւ չէին ուզեր կռուի մտնել:

Հրետաձիգ սպաներու խորհրդակցութեան մը ընթացքին, ցաւագին տըպաւորութիւն մը կրեցի հետեւեալ իրողութենէն: Բազմաթիւ սպաներ բացէ ի բաց յայտարարեցին թէ Թուրքերուն դէմ կը կռուին այն պայմանով միայն, որ լաւ վճարուին:

Մեր ջոկատը 15 օրէ ի վեր Էրզրում էր հասած արդէն, երբ լուր առինք որ թրքական բանակը կը մօտենայ:

Զօր. Օդիշելիձէ, որ կը հրամայէր մեր բանակին, զօրանցք մը կատարել տալէ վերջ յուզիչ ճառով մը զինուորներուն բացատրեց թէ ո՛րքան անհրաժեշտ է պաշտպանել Էրզրումը, յայտարարեց թէ կողք կողքի պիտի կըռուի մեզի հետ մինչեւ իր վերջին շունչը: Քանի մը ժամ վերջ պաշարման վիճակ յայտարարելով գնդ. Մորելը իրեն փոխանորդ նշանակեց եւ իր սպայակոյտին կարգ մը անդամներուն հետ հեռացաւ Էրզրումէն դէպի երկրին ներսերը (արեւելք):

Գնդ. Մորէլ գիս իր մօտ կանչեց, հաղորդեց թէ բերդաքաղաքը պաշարման վիճակի մէջ կը գտնուի, գիս նշանակեց նորակազմ լեռնային մարտկոցի մը հրամանատար: Այդ մարտկոցը ողբալի վիճակի մը մէջ կը գտնուէր: Զինուորները քիչ էին, ձիերն ալ նոյնքան պակաս: Տրամադրելի անասուններն ալ, դեռ աւելին ըլլալով, թշուառ վիճակի մը մատնուած էին: Երբ գացի աչքէ անցընել անգամ մը, ականատես եղայ տխուր պատկերի մը: Ձիերուն մարմինը ցեխերու մէջ էր, եւ սովահար՝ մէկը միւսին պոչը կերած էր: Սովահար այլ անասուններ մօտակայ ծառերուն կեղեւներն իսկ փրցուցած կերած էին: Բազմաթիւ ձիեր ոտքի կենալու կարողութիւն չունէին ու գետին ինկած էին, մէկ քանին անօթի սատկած էին, եւ ոչ ոք կը զբաղէր անոնց այս վիճակով: Կրնամ ըսել, առանց չափազանցութեան, թէ մէկ ձի չկար, որ կարող ըլլար աշխատելու:

Պատկերը տարբեր չէր ձիու սարքերու մթերանոցին մէջ: Գտայ փոկի անձեւ կտորուանք, որ բանի չէին կրնար ծառայել: Դժուար էր ըսել թէ ո՛վ էր այս կացութեան պատասխանատուն, բայց եւ այնպէս ոչ ոք ցանկութիւն ունէր բան մը փոխելու կացութենէն:

Ճիշդ է որ գրասենեակի աշխատանքները լաւ կ'ընթանային, սակայն ոչ մէկ օգուտ մարտկոցը վերականգնելու տեսակէտով՝ պաշարման համար:

Իրիկունը գացի տեսնել Մուրատը եւ խնդրեցի իրմէ, որ, գնդ. Մորելի մօտ իր ազդեցութիւնը ի գործ դնելով, գիս առնէ իր հեծելազօրաց ջոկատին մէջ, որովհետեւ մարտկոցին մէջ անկարելի էր աշխատանքս եւ անօգուտ՝ տրուած պայմաններուն մէջ: Մուրատ ըսաւ թէ նոյն գիշերն իսկ պիտի մեկնի Ըլըճա, ուր կը գտնուէին մեր առաջին գիծերը, ուստի յանձնարարեց ինձ սպասել քիչ մը եւ խոստացաւ այնպէս մը ընել, որ քանի մը օր վերջ աշխատէի իր մօտ եւ բոլորովին անկախ: Առժամաբար պէտք է մնայի մարտկոցին մէջ:

Մօտս հաւաքեցի այն զինուորները, որոնք հոս էին Երզնկայի մէջ: Ամէն օր սպայակոյտ կ'երթայի, լուր մը առնելու համար: Ստացուած լուրերը շատ գէշ էին: Թուրքերը ուժերով կը մօտենային Էրզրումի, մինչ մենք տակաւին պատրաստ չէինք պաշտպանութեան համար:

(1)

(Շար.)

…գած է Թունդ Թրքատեաց մը: Կայծակ …րեան որ յեղափոխական եւ վրէժխնդ…դիր միտ մը կը կրէ, այնքան ալ գը…թասիրտ, եւ ազնիւ է, սաեն սաեն իր …րբ արտայայտութիւնը տեսակ մը …գր երազանքի ապաւորութիւնը կը …ձէ իր վրայ: Վշտագին մտածումնե…բէ տարուած եւ աչքերը սեւեռած …անդրանիկի պատկերին, կը խորա…ուղուի տանջահար երեւակայու…թեանց մէջ եւ յանկարծ դանդուր մա…գերը մէկդի ընելով եւ ճակատը չփե…լով կը սկսի մելամաղձոտ երգ մը եր…գել. իսկ փոքրիկն Արաքսի անուշիկ …ընքնութեամբ կը ձայնակցի անոր: Երկուքը մէկ կ'երգեն այնքան յուզիչ եւ քաղցր շեշտերով եւ հրեշտակային անմեղութեամբ որ, բոլորս կը սքան…անանք եւ կը սկսին տաք համբոյրնե…րով օրհնել այդ քաղցրիկ բերաննե…րը:

Այս երկու մանուկները մէկ տարիէ ի վեր ֆրանսական դպրոցը կը յաճա…խեն: Դասաւանդութեան միջոցին վարժուհին ֆրանսերէն հարցումնե…րուն հայերէն կը պատասխանեն: Վարժուհին քանիցս կատակելով դի…տողութիւն ըրաւ: Ըսինք որ Ֆրան…սերէն խօսի: Պատասխան՝ «Ես Հայ եմ, կը սիրեմ հայերէն խօսիլ»: Շատ սիրուած են դպրոցին վարչութենէն: Անցեալները Թրքախօս Հայ մը եկած էր Տինեցի տօնավաճառին: Կայծակ լսելով որ այդ Հայը Թուրքերէն կը խօսի, զարմանքով հօրը ըսաւ.

— Հայրիկ այս մարդը խե՞նդ է:
— Ինչո՞ւ, մանչս,
— Հայ է, Թուրքերէն կը խօսի:
— Ինչո՞ւ գիտես Հայ ըլլալը:
— Անունը Կարապետ է, …

Կայծակ սիրահար մըն է «Յառաջ»ի: Անհամբեր կը սպասէ անոր, ուշի ու…շով զայն կը կարդայ եւ քովէն կը բա…ցատրէ, երբեմն ալ բանակռուն կը բա…նայ: Ներկայիս Կայծակ սկսած է պատկեր մը դծել հետեւեալ նշանա…կութեամբ: — Ամեհի առիւծ մը իր բերնին մէջ օձ մը առած կը բզքտէ: Հարցուցինք թէ ի՞նչ կը նշանակէ, ըսաւ թէ առիւծը Հայաստանն է՝ որ իր ժանիքներուն մէջ թշնամի օձը ա…ռած կը ճմլէ … Իսկ Արաքսին կ'ըսէ թէ եսեր որ մեծնամ, Հայ զինուորնե…րուն համար հիւանդապահուհի պիտի ըլլամ: Այսպէս այս երկու մանուկնե…րը Հայ ծնած, հայկական զգացումնե…րով լեցուած եւ ազգային կրթու…թեամբ մկրտուած զօհարներ են, չը…նորհիւ իրենց ծնողքին:

Սիրելի Կայծակ եւ Արաքսի, ան…շուշտ պիտի կարդաք գրութիւնս «Յա…ռաջ»ին մէջ, ձեր այս զովելի ընթաց…քը մեծ ուրախութիւն կը պատճառէ մեզի. դուք պէտք է ուղեցոյց ըլլաք բոլոր ձեր եղբայրներուն եւ քոյրե…րուն, միշտ առնելով թշնամին եւ սի…րելով մեր հայրենիքը: Ապրիք, օրհ…նակելի Հայորդիներ:

ԵՐՈՒԱՆԴ Թ. ԳՈՋՈՒՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ըն-թեռնլի եւ մելանով:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 17 մայիս (Յառաջ). — Շաբաթ գիշեր, Պ. Զատիկ Միրզայեանի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ դասախօսութիւն մը՝ կազմակերպուած Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու միութեան կողմէ: Հակառակ անձրեւոտ օդին, 50 — 55 հոգի փութացած էին սրահ: Դասախօսն էր Գնդ. Տ. Բաղտասարեան, նիւթը՝ «Վասպուրականի հերոսամարտը»: Ցարգելի դասախօսը, իբրեւ մասնակից, կենդանի գոյներով նկարագրեց հերոսամարտը զոր մղեց Վասպուրականցին 45 օր շարունակ, մինչեւ կամաւորական ուժերու ժամանումը: Դասախօսը կանգ առաւ նաեւ Շատախի կռիւներու վրայ: Երբ Շատախի մէջ առաջին անգամ 1915 մարտ 29ին սկսաւ կռիւը, Ճէվտէթ պէյ դիմեց նենգութեան եւ խնդրեց Իշխանէն որ երթայ Շատախ եւ խաղաղեցնէ հայ փէտայիները: Իշխան իր երկու ընկերներով կը մեկնի դէպի Շատախ եւ երբ կը հասնի Կիրճ գիւղը, նենգօրէն կը սպաննուի իր ընկերներուն հետ: Մինչ Իշխան կը սպաննուի իր ընկերներով, Ճէվտէթ կը փութայ Վռամեանն ու Արամը իր մօտ հրաւիրել՝ որպէսզի ծուղակը ձգէ եւ ժողովուրդը մնայ առանց ղեկավարի: Վռամեան կ'երթայ իբրեւ Օսմ. երեսփոխան, իսկ Արամ ի զուր կը սպասէ անոր վերադարձին: Այսպիսով կը փրկուի Արամ եւ յետագային կը վարէ հերոսամարտը: Վռամեան բանտարկուած էր եւ յետոյ սպաննուած էր:

Դասախօսը ըսաւ.— եթէ Ֆրանսացին ունի իր Վէրտոնի հերոսամարտը եւ անով կը պարծենայ, Հայն ալ ունի իր Վասպուրականի հերոսամարտը: 500 տարուան ստրկութենէ յետոյ առաջին անգամ էր որ անկախութեան դրօշը ծածանեցաւ Վասպուրականի վրայ:

Ցանկալի է որ նման դասախօսութիւններ յաճախ տրուին, հայ երիտասարդութեան ծանօթացնելու հայ ազատագրութեան պատմութիւնը:

Լրատու

ՏՈՔԹ. ՇԱՀՊԷՆՏԷՐ ԵՒ ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅԵՐԸ

Տոքթ. Շահպէնտէր, Սուրիոյ մեծ հայրենասէրը, որ անցեալ շաբթու իր հայրենիքը վերադարձաւ տասնամեայ աքսորէ մը վերջ, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է «Արեւ»ի թղթակցին, Եգիպտոսէն մեկնելէ առաջ.—

— Բոլոր վերջին անցուդարձերը եւ հարցին այժմու կացութիւնը ծանօթ ըլլալու են ձեզի: Խականը այն է որ Սանճագը սուրիական կը մնայ: Ձայն աւելի բացարձակ կերպով սուրիական ըլլալը կախում ունի մեզմէ, մեր տանելիք աշխատանքէն, մեր ունենալիք միաբանութենէն: Սանճաքին մէջ Հայերուն թիւը 55 հազար է: Անոնք կը կազմեն վստահելի տարր մը եւ բացարձակապէս մեզի հետ են, ինչպէս մեզի հետ են քրիստոնեայ Արաբներն ալ եւ նոյնիսկ թրքութեան մէկ հատուածը: Հայոց կեցուածքէն շատ գոհ ենք. անոնք լաւ Սուրիացի են:

«1925ին, մինչ Ճէպէլ Տրիւզի մէջ ապստամբութեան դրօշը պարզած էինք, մեզի դէմ զրկուեցան Սուրիոյ փոքրամասնութիւններէն չէրքէզ, քիւրտ եւ հայ զօրախումբեր: Այս դէպքին վրայ, յոռի տրամադրուած էինք Հայերուն հանդէպ: Բայց քիչ ատենէն, Հայերը, անսալով իրենց Կաթողիկոսին յորդորին, քաշուեցան այդ զօրախումբերէն եւ չուզեցին զէնք վերցնել իրենց ասպնջականութիւն տըւած ժողովուրդին դէմ: Անկէ ի վեր, լաւ են մեր յարաբերութիւնները Հայոց հետ:

Սանճաքի հարցէն ետք մեր յարաբերութիւններն ու մեր գործակցութիւնը դարձան աւելի սերտ: Կ'ընդունինք թէ Հայերը կենսունակ, օգտակար եւ վստահելի տարր մըն են Սուրիական հայրենիքին համար:

«Բարեկամական պատգամս ըլլայ ձեր հայրենակիցներուն, միշտ եղէք համերաշխական շարժումին հետ. ձեր լաւ ըմբռնուած շահը այդ կը պահանջէ»:

Պ. Ժ. ՍԻՆԱՆԵԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր Հիւսիսային Ամերիկայի հայաշատ քաղաքներուն մէջ նուագահանդէսներ կուտայ երիտասարդ ջութակահար Պ. Ժորժ Սինանեան, որ Փարիզի երաժշտանոցը Ա. կարգի վկայականով աւարտելէ վերջ, մեծ համբաւ չինած էր արդէն Փարիզի արուեստասէրներու գժուարահաճ շրջանակին մէջ, շնորհիւ իր տաղանդին:

Պ. Ժ. Սինանեան կը պատկանի արուեստագէտներու ընտանիքի մը եւ օժտուած է բնածին տաղանդով: Իր հայրը Անտոն, հօրեղբայրները Ցապութիւն եւ Յովսէփ, մեծ հայրը՝ Գրիգոր յայտնի երաժիշտներ էին, որ սերունդներ կրթեցին: Պ. Ժ. Սինանեան 15 տարեկան էր, երբ իր առաջին նուագահանդէսը տուաւ Պոլիս, 1921 նոյեմբեր 20ին՝ «Իւնիոն Ֆրանսէզ»ի սրահին մէջ, միջազգային հասարակութեան գնահատանքին արժանանալով: Անկէ վերջ Փարիզ եկաւ եւ հոս մեծ վարպետներու ղեկավարութեան տակ կատարելագործեց իր արուեստը:

Պ. Ժ. Սինանեան ոչ միայն ջութակահար է, այլեւ երգահան: Ցարդ հեղինակած կամ դաշնաւորած է բազմաթիւ կտորներ, մեծ մասամբ ջութակի եւ դաշնակի համար: 160 «էթիւտ»ներ գրած է ջութակի համար՝ ամփոփուած 8 տետրակներու մէջ: Ընդ ամէնը 60 տետրակ գրած է, որոնցմէ հինգը (թիւ 18 — 23) տպուած են արդէն (դաշնակի եւ ջութակի համար), միւսները, որոնց մէջ կան նաեւ հայերէն երգեր, անտիպ կը մնան դեռ:

Ամերիկայի մէջ տուած իր նուագահանդէսները կատարեալ յաջողութիւն եղած են ամէն տեղ: Նիւ Եորքի, Պոստոնի, Ուստրի, Տիթրոյթի, Ֆիլատէլֆիոյ, Փրովիտէնսի եւ այլ քաղաքներու մէջ բացի Հայերէ, տեղացիներ եւս ներկայ գտնուած են մեծ թիւով, ծափահարելու համար մեր տաղանդաւոր հայրենակիցը: Ամերիկեան թերթերու երաժշտական քննադատները մեծ գովեստով կ'արտայայտուին իր մասին: Ցիշատակենք «Իվնինկ Թրէնսքրիփթ», «Քրիսչըն Սայընս Մոնիթըր», «Պոսթըն Կլոպ», «Պոսթըն Հէրըլտ», «Պոսթըն Փոստ», «Շիքակօ Միւզիք Նիւզ», «Տիթրոյթ Նիւզ», «Ֆիլատէլֆիա Լէճըր», «Ֆիլատէլֆիա Պըլըթին», «Ուսթր Տէյլի Թէլէկրամ» թերթերը, որոնք հիացումով կը խօսին իր արուեստին մասին, զոր անքննադատելի կը գտնեն:

Պ. Ժ. Սինանեանի ամենամեծ յաջողութիւնը եղած է Ֆիլատէլֆիոյ մեծ նուագահանդէսը, կազմակերպուած Հ. Ց. Դ. կոմիտէին կողմէ: Ներկայ եղած են աւելի քան հազար հոգի: Նուագահանդէսին մասնակցած է նաեւ Օփերայի յայտնի երգիչ Արման Թօքաթեան:

Իր բոլոր նուագահանդէսներուն մէջ, Պ. Սինանեան ներկայացած է խրոխտ ու յաղթական մը: Եւրոպական նուագի բաժնին մէջ դրած է միջազգային մեծ վարպետներու կտորները, զորս ամէն արուեստագէտ չի համարձակիր նուագել:

Պ. Սինանեան նուագահանդէսի հրաւէրներ ստացած է Ամերիկայի ուրիշ հայաշատ գաղութներէն ալ, որոնց գոհացում պիտի տայ իր ժամանակին ներած չափով:

Պոստոնի Հանրային Գրադարանը գնահատելով մեր հայրենակցին տաղանդը, գնած է անոր տպուած երկերը:

Հայերէն թերթերն ալ ջերմ տողերով գնահատեցին Պ. Սինանեանի տաղանդը: Մասնաւորաբար նոր սերունդի բերան «Հայրենիք» չաբաթաթերթը (անգլերէն) խնամուած գնահատական մը հրատարակեց իր մասին:

Փարիզէն, Վիէննայէն ու Եգիպտոսէն վերջ, ներկայիս ալ Միացեալ Նահանգներու հայութիւնը առիթը կ'ունենայ վայելելու տաղանդաւոր արուեստագէտը:

Հ.

Պ. Գ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿ ՖՐԱՆՍԱՅԻ

Յունիս 14 — 19 Փարիզի մէջ պիտի գումարուի Փարիզի համաշխարհային Բ. Համաժողովը: Այս առթիւ Ֆրանսայի Հանրօգուտ շինութեանց նախարարութեան հանքերու, ելեկտրականութեան եւ վառելանիւթերու վարչութիւնը իրեն պաշտօնական պատուիրակ ընտրած է մեր երիտասարդ հայրենակիցը, Պ. Գառնիկ Ալեքսանեան, իբրեւ մասնագէտ հեղուկ վառելանիւթերու:

Ինչպէս կը յիշուի, երիտասարդ գիտնականը դեռ նոր ստացաւ պետական տոքթորայ, փայլուն քննութենէ մը վերջ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՑՈՒՇԱՐՁԱՆ (ՎԱՆ-ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ), գրեց՝ Համբարձում Երամեան: Երկու հատոր ընտիր տպագրութեամբ եւ լաթակազմ: Հրատ. «Ցուշարձան»ի կեդր. յանձնախումբի: Երկու հատորը միասին 100 ֆրանք:

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՅՍ ԱՆԳԱՄ …

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, թուրք մամուլի հակահայ սպառնալիքներուն առթիւ (6 մայիս).

— «Դեռ յայտնի չէ թէ այս սպառնալիքը ինչ չափով պիտի գոհանայ. բայց ինչ որ ուշադրաւ է այս առթիւ, թուրք թերթերու թափած փրփուրն է, այսինքն՝ Թուրքի սպառնալիքը՝ Հայերուն հանդէպ:

Ծըղուած է Հայերուն դիրքը, որ արդարութեան եւ արդար տիրոջ տարրին հետ եղբայրակցութեան դիրքն է: Բնական դիրք՝ որ ոչ մէկ կերպով գրգռութեան տեղի պէտք չէ տայ:

Գոհ են Հայերը Սուրիոյ իշխանութիւններէն եւ ժողովուրդէն, որոնք իրենց հայրենիքի դատը կը վարեն, որոնք բարեկամ են հայութեան եւ տարրերու իրենց ասպնջականութեամբ եղբայրական վերաբերում ցոյց տուին, ապահովելով հայ գաղութին համար ապահով կեանքի ու բարգաւաճութեան պայմաններ: Եւ ուրախ ենք, որ Սուրիոյ իշխանութիւններն ու ժողովուրդը շօշափելի փաստերով տեսան Հայուն ուղղամիտ ու արդարադատ կեցուածքը եւ հրապարակով իրենց գոհունակութիւնը յայտնեցին: Դեռ առջի օր էր որ Սուրիոյ դատական ու կրթական նախարարը Տոքթ. Ապտիւլ Րահման Քէմալի, «Ազգակ»ի խմբագրին տուած իր տեսակցութեան մէջ, կը գովէր Հայերը, գնահատելով անոնց մէկտող (վեհանձն) ու անկեղծ կեցուածքը, եւ համագործակցութեան ոգին:

Բաւական չէ՞ն այս բոլորը գրգռելու համար թուրք մամուլը, որ ամէն օր կը խայթէ Հայերուն հանդէպ, սպառնալիքներ ալ արձակելով:

Թուրքիոյ վէճը Սուրիոյ եւ կամ Ֆրանսայի հետ է. բայց Թուրքը վարժուած է արիւնի, եւ իր խառնուածքին ու պատմութեան աւելի պատշաճ կը նկատէ արիւնով սպառնալիքը:

Բայց փոխանակ Ֆրանսայի սպառնալու, քանի որ ան է իր արիւնը պղտորողը, կը սպառնայ Հայուն. «Եթէ ֆրանսական կառավարութիւնը կ'ուզէ Իսքէնտէրունի Սանճաքին մէջ բաժնել հայկական ուրիշ հարց մը, Հայերուն շատ սուղի պիտի նստի այս երկրորդ փորձը»: Այսպէս կը գրէ Ասըմ Ուս, «Գուրուն»ի մէջ, որ նախապէս «Վագըթ»ն է, ինչպէս գրողը՝ նախկին Մէհմէտ Ասըմը, այսինքն՝ ինչպէս Թուրքիան նախկին եւ յաւիտենական Թուրքիան:

Եւ շարունակելով դեռ իր արիւնոտ սպառնալիքը, թերթը կը զգուշացնէ Ֆրանսայի Հայերը զգուշանալ Թուրքիոյ դէմ, որովհետեւ կը վախնայ որ «Հայերը ենթակայ ըլլան այն միեւնոյն բանին, որուն ենթակայ եղան ընդհանուր պատերազմին, երբ քանի մը աղբեր պաշտպանեցին զիրենք Թուրքիոյ դէմ»:

Բայց այս անգամ պատիժը աւելի սաստիկ պիտի ըլլայ քան այն ինչ որ եղաւ ընդհանուր պատերազմին ըս-կիզբը»:

Այս անգամ …

Նախորդ անգամ այս նոյն Թուրքը մէկ միլիոն ջարդեց որովհետեւ Հայուն միակ յանցանքը իր ջարդարար բարուկը, բոլոր վայրերուն եւ նամէքրաներուն նման, Ասըմ Ուսերը կամ անոնց հայրերը անգէն ու անճար Հայերուն վրայ խուժեցին բարենիի նըման եւ իրենց պարտութեան, իրենց տկարութեան, իրենց խայտառակ քայքայումին կատաղութիւնը յագեցուցին անմեղներու արիւնով: Այսօր, աւելի քան քսան տարի ետք, այս նոյն ախտաւոր հոգեբանութիւնը նորէն կը դրսեւորուի, «այս անգամ» աւելի «սաստիկ պատիժ»ի մը սպառնալիքով …

Ուրեմն մէկ միլիոնի ջարդը «պատիժ» է Թուրքին համար.

Ուրեմն՝ աւելի քան մէկ միլիոն նորէ՞ն պիտի ջարդուի այս անգամ.

Թողունք սակայն այս արիւնոտ հարցումները, հաստատելու համար միայն թէ թուրք հոգեբանութիւնը չէ փոխուած երկու տասնեակ տարի ետքն ալ, հանրապետական դառնալէ ետքն ալ եւ աշխարհի քաղաքակրթութեան մայրն ու ապրիլը դառնալէ ետքն ալ:

Խօսք չունինք, եթէ Ասըմ Ուսերը սպառնային Ֆրանսայի՝ զայն սրտէն զարնելու. ի՞նչ հարկ քանի մը տասնեակ հազար Հայերուն սպառնալ, երբ միլիոնաւոր Ֆրանսացիները կան, զորս կարելի է անվերջ ու անխախճան ջարդել, մինչեւ որ թուրք ցեղը կըշտանայ, կշտանայ ու յագենայ արիւնով …

Ի՞նչու այս անգամ անոնց չըլլար արիւնի սպառնալիքը, Ասըմ Ուս, կամ Մէհմէտ Ասըմ, ո՞ւր է Թուրքին «մերթ»ութիւնը, աւանդական քաջութիւնը ու «ասպետականութիւնը»: Զըլլա՞յ թէ բաներ են միայն ասոնք, բարոյական անանկութիւնը ողկեզծելու սահմանուած …

Բայց, ինչ զզուելի ու ինչ ճարտարօրէն չինուած բաներ»:

ՆՇԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՕՐ. ԵՒԳԻՆԷ ՏԻԱՐԵԱՆ
եւ
ԱՐՄԵՆԱԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
Ամուսնացած
Պանկէօ — 16 Մայիս 937

ՕՐ. ՊԵՐՃՈՒՀԻ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ
եւ
ՕՆՆԻԿ ՖԵՍՃԵԱՆ
Նշանուած
Սիլիսարէ 9 Մայիս 937 Գոնոնժանցա

ԾԻԾԱՂ

ՆՈՐ ՀԱՐՈՒՍՏԸ.— Պարոն նկարիչ, ծաղիկներով պարտէզի տեսարան մը կ'ուզեմ: Գի՞նը:

— Շատ լաւ պարոն, հազար ֆրանքով կ'ըլլայ ձեր ուզածը:

— Մոռցայ ըսելու որ ես ալ իբր թէ մէջը նստած կը ծխեմ:

— Այն ժամանակ պէտք է կրկինը վճարէք:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (278)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Ծօ, աւանակ,— մրթմրթաց Աւիտ Գեւօն՝ զայլի հեռանալը տեսնելով,— ատե՞նը գտար փախչելու, որ մնայիր, քեզ էնպէս ընթրիք մը կը հրամցնէի …

Կէս ժամէ աւելի փոսին մէջ թաքած՝ սպասեցին մեր բարեկամները: Մթնելու հազիւ ժամ մը կը մնար:

— Ուշացաւ,— մտահոգուած ըսաւ Լեւոնը:

— Ահա, վազելով կուգայ …

Իրօք, Քերձ գիւղացի Արշակը, որ զինաթափի եղած՝ մինչեւ Ոստանի ճանապարհը իջեր էր հետախուզութեան համար, քանի մը բոպէէն հեւալով հասաւ ընկերներուն մօտ:

— Կուգան, կէս ժամէն էստեղ կը լինին. անտէր ձիւնը չթողուց որ կարենայի հաշուել: 30 — 35 ձիաւոր կը լինին, նոյնքան ալ ոտաւոր, որոնք անշուշտ բանտարկեալները լինելու են:

Լեւոնը անմիջապէս խումբը երկու մասի բաժնեց: Մոսօն, Աւիտ Գեւօն եւ երեք հայդուկներ, իջնալով Ոստանի ճանապարհի վրայ՝ դիրք բռնեցին արտ մը եզերող պատի տակ, որ հազիւ 15 քայլ հեռաւորութիւն ունէր ճանապարհէն: Նախ քան անոնց մեկնիլը, Լեւոնը պատուիրեց Մոսոյին, որ հոն ծածկուած մնան, առանց որ եւ է շարժումով իրենց ներկայութիւնը մատնելու, մինչեւ որ կռիւը սկսէր: Ատկէ վերջ ընելիքնին պարզ էր, Քրտերը երկու կրակի մէջ պիտի առնուէին:

— Միայն զգուշացէք, որ բանտարկեալներուն վնաս մը չհասնի, յանձնարարեց Լեւոնը,— ու ամէն բանէ աւելի ուշադիր եղէք, որ Աբդուլլահ բէկը եւ միւտիրը չփախչին: Եթէ հնարաւոր լինի, ողջ բռնեցէք:

Մոսոյի եւ ընկերներու մեկնելէն վերջ, Լեւոնն ու ընկերները մօտ քառորդ ժամ մնացին՝ առանց տեղերնէն շարժելու: Լեւոնը այդ յարձակումը ծրագրած էր՝ խորապէս գիտակցելով տեղի անպատեհութիւնները, խումբի գոյութեան սպառնացող ծանր վտանգը: Բայց եւ այնպէս որոշեց այդ ծանր քայլը առնել, ոչ միայն որպէս փոխվրէժ, այլ՝ անխուսափելի անհրաժեշտութիւն մը, մէկ կողմէն Հայ ժողովուրդի տրամադրութիւնը բարձրացնելու եւ միւս կողմէն կառավարական ու քրտական սանձարձակութիւնները զսպելու համար: Հայ ժողովուրդը պէտք էր գիտնար, որ յեղափոխական շարժումը մեռած չէր, եթէ այդ պիտի պահանջէր նոյնիսկ մեծ զոհաբերութիւն մը:

Եթէ Մոսօն եւ իր չորս ընկերները, ճանապարհէն քիչ հեռու, պատի տակ կրնային թաղնուիլ, առանց անցորդներու ուշադրութիւնը գրաւելու, Լեւոնին եւ ընկերներուն համար միեւնոյն յարմարութիւններով դիրք մը գոյութիւն չունէր ճամբուն վրայ:

Նախ որ՝ անհրաժեշտ էր բաւական ընդարձակ տարածութիւն մը ձգել Մոսոյի եւ Լեւոնի բռնելիք դիրքերուն միջեւ: Հազիւ մէկ երկու քայլ լայնութեամբ ճանապարհէն, որու երկու կողմերը ապշինաչափ խորութեամբ անկոխ ձիւնի հաստ շերտ մը նստած էր, եկողները սախպուած պիտի քալէին իրարու ետեւէ, երկարած պարանի նման, որով անոնք ահագին տարածութիւն մը բռնած կը լինէին երկու կողմերէն սեղմուելու համար Լեւոնի եւ Մոսոյի դիրքերուն միջեւ: Ճանապարհը Քարադաշտի ուղղութեամբ անցնելէն վերջ՝ զգալի զառիվերով մը կը բարձրանար բլուր մը, որու ստորոտը, հազիւ կէս ժամ հեռաւորութեան վրայ, կը գտնուէր Ոստանը՝ զայմաքամանիստ քրտական գիւղաքաղաքը:

Ուրիշ ոչ մէկ միջոց կը մնար Լեւոնին, բայց եթէ անցնիլ Ոստանի կողմը, եւ այն տեղէն զալով բլուրի ծայրը դիրք բռնել:

— Ճամբայ ելլենք, հիմա Մոսոյի դիրքին մօտեցած կը լինին Քրտերը: Ոչ ոք չկրակէ, մինչեւ որ ինքս կրակեմ: Տղաք, բարի յաջողութիւն …

— Բարի յաջողութիւն, բարի յաջողութիւն,— կրկնեցին հայդուկները՝ տեղերէն բարձրանալով:

Առանց ճանապարհը ելլելու, խումբը առաջացաւ զուգահեռական ուղղութեամբ դէպի բլուրը եւ առանց կանգ առնելու՝ շրջեցաւ բլուրի միւս երեսը: Այդ տեղէն թէեւ Գաւաշի շրջանը չէր երեւնար, բայց Ոստանը ընդարձակ այգիներով շրջապատուած՝ կ'երեւար Արտոսի փէշին փակած: Անշուշտ Ոստանէն նայող մը կրնար տեսնել խումբը, բայց չէր կրնար մտածել, որ այդ մարդիկ յեղափոխականներ էին, օր ցերեկով այդքան մօտ եկած Ոստանին:

Բլուրը անցնելէ վերջ, խումբը ելաւ ճամբուն վրայ, որ ոլորապտոյտ դառնալով կ'իջնար Ոստան, ու նորէն ետ դարձաւ ճամբայով, դէպի բլուրի ծայրը:

Լեւոնն ու Քերձեցի Արշակը առջեւէն կ'երթային: Քանի քայլ վրայ կը հետեւէին մնացածները: Ամբողջը ութ հոգի էին: Երբ Լեւոնը ընկերոջ հետ բարձրացաւ բլուրի ծայրը, հատակ կողմէն 2 — 300 քայլ հեռաւորութեան վրայ երեւցաւ Քրտերու եւ բանտարկուածներու խումբը, որոնք իրարու ետեւէ քալելով՝ ճանապարհէն կամաց կամաց կը բարձրանային ուղիղ դէպի Լեւոնը:

Արշակն ու Լեւոնը սովորական ճամբորդներու նման նստան ճամբու եզրը, մինչ խումբը, Լեւոնի ձեռքի շարժումը հասկնալով, եղած տեղը կանգ առաւ, առանց վեր բարձրանալու:

Բոլորովին վստահ կերպով կը յառաջանային Քրտերը: Լեւոնը իր բարձր դիրքի շնորհիւ՝ որոշ կերպով տեսաւ մօտեցող բազմութեան դասաւորութիւնը: Առջեւէն կուգային 6 — 7 ձիաւորներ, անոնց ետեւէն բանտարկեալներու խումբը, որոնք՝ ինչպէս ուրախութեամբ նկատեց Լեւոնը՝ կապկպուած չէին: Աւելի հեռուն, 8 մարդիկ լծուած, նեղ ու երկար սահնակ մը կը քաշէին, որու վրայ երկու մարդ խնամքով ծածկուած պառկած էին: Վերջապահ կուգային 20 ձիաւորներ:

Պարզ էր, որ սահնակի մէջ պառկողները Աբդուլլահ բէկն ու կինդրանցի միւտիրը լինելու էին:

Շատ հեռուն ճանապարհի կողքին կ'երեւէր Մոսոյի եւ ընկերներուն դիրք բռնած պատը: Ձիաւորները անցած էին այդ տեղէն: Լեւոնը դեռ ատեն մըն ալ հանդարտ նստած մնաց, ձգեց որ աւելի մօտենան Քրտերը: Հազիւ 100 քայլ հեռաւորութեան վրայ լինէին անոնք: Լեւոնի ձեռքի նշանին վրայ, խումբը մօտեցաւ ու՝ միանալով անոր՝ սկսաւ առաջ չարժուիլ դէպի մօտեցող Քրտերը, որոնք ուշադրութիւն իսկ չէին դարձուցած խմբի վրայ, սովորական բան մը համարելով ճամբու վրայ գտնուած Քրտերու հանդիպիլը:

Հազիւ 50 քայլ հեռաւորութիւն մը ունենային իրարու մօտեցող խմբերը, երբ յանկարծ Լեւոնը ինքզինքը նետեց ճամբու կողքը, քարի մը ետին.

— Տղաք, պառկեցէք:

Եւ սկսաւ կատաղի հրացանաձգութիւն մը: Հազիւ հրացան մը պայթած՝ վարէն, Մոսոյի դիրքէն տղաքը արագ համազարկեր բացին Քրտերու վրայ:

Անօրինակ շփոթ մը առաջացաւ: Քրտերէն շատեր ժամանակ իսկ չունեցան հրացան գործածելու: Ինկողը ինկաւ: Շատեր ձիերէն վար ցատկեցին, ու ճամբայէն դուրս ելած դէպի աջ՝ սկսան փչանալ եւ Քարադաշտ գիւղերու կողմը փախչիլ: Առաջին քանի մը բոպէներուն կատարեալ սպանդ մըն էր տեղի ունեցածը: Քիւրտ առաջապահ ձիաւորներէն ազատեցաւ միայն մէկը, որ շրջան մը ընելով՝ կորաւ բլուրի ետեւ, Ոստանի ուղղութեամբ:

(Տար.) ՄԱԼԽԱՍ

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Սպանիոյ նոր դահլիճին մէջ բանակը, նաւատորմը եւ օդատորմիղը մէկ իշխանութեան ենթարկուած ըլլալով, ազգ. պաշտպանութեան նախարարը լիազօրութիւն ստացաւ տիրաբար վարելու պատերազմը: Նախարարը, Ինտալեցիօ Փրիէթօ ծանօթ է իբրեւ գործի մարդ եւ ընկերվարական կուսակցութեան աջ թեւը կը ներկայացնէ: Հանրապետականները կը յուսան թէ պիտի կրնայ յաջող վախճանի մը հասցնել պատերազմը: Այժմ իր ուշադրութիւնը ուղղուած է դէպի Պիլպաօ, որուն գրաւման համար բուռն ճիգեր կը թափեն ապստամբները:

Վերջին լուրերու համաձայն, զօր. Մոլայի բանակը գրաւած են Ամորէ-պիէթա քաղաքը, զոր Պասքերը կրակի տուած էին պարպելէ առաջ եւ որ տասը մղոն հեռու է Պիլպաոյէն: Ապստամբները նոր յառաջխաղացութիւն մը կատարելով, հասած են արդէն քաղաքին «երկաթ գօտի»ին առջեւ, ուր կատաղի դիմադրութիւն մը կը կատարուի: Ծովու կողմէն ալ սպառնալիք եղած ըլլալով, առ այժմ յետաձգուած է կիներու եւ մանուկներու տեղափոխութիւնը:

17 հանրապետական օդանաւեր իրենց ճամբան կորսնցուցած ըլլալով, Ֆրանսա իջան (Փօ) եւ կը մնան տակաւին: Կ'ըսուի թէ միջազգային հսկողութեան ղանխական պատուիրակը առարկութիւններ ըրած է անոնց վերադարձին դէմ:

*** Փարիզի սպանիական դեսպանը հրաժարեցաւ:*

Պ. Պօլտուինի կոչը երիտասարդութեան

Վարչապետութենէ քաշուելուն առթիւ, Պ. Պօլտուին առջի օր իր հրաժեշտի ճառը խօսեցաւ Ալպըրթ Հօլի մէջ: Պահպանողական վարչապետին ձայնը կը դողար ծափերու տեղատարափին տակ: Տասը հազար երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ՝ բրիտանական կայսրութեան բոլոր մասերէն՝ փութացած էին դէպի սրահ, լսելու համար ճառը: Պ. Պօլտուին ընդհանրապէս կը խօսի կցկտուր, հեզնոտ կամ ծեքծեքուն, երբեմն կարծես կը քնանայ: Այս անգամ ներշնչուած ճառ մըն էր որ խօսեցաւ, առնական եւ թրթռուն:

— «Լրացած է իմ ժամս, ըսաւ խօսքն ուղղելով երիտասարդութեան: Ծուտով սառերը կ'իջնէ իմ վրայ, իսկ ձեզի համար կեանքը նոր կը բացուի: Ես երազներ ունեցայ, եւ վստահ եմ թէ դուք տեսիլքներ ունիք: Մեր շրջանը լրացաւ. դուք էք ապագային վարիչները: Ցեղապատերազմեան քսան տարիները կ'ապացուցանեն թէ պատերազմը չի փակեր հաշիւները: Բաց մը կայ ձեր առջեւ: Երբ ազատագրութիւնը դլուխ հանուած է, նոր դերութիւն մը կրնայ սկսիլ եւ յաղթութեան պահը կրնայ պարտութեան սկիզբն ըլլալ: Այն օրը որ տեսաւ Ազգաժողովին կազմութիւնը, տեսաւ նաեւ Վերսայլի դաշնագիրը: Կրնա՞նք երկուքն ալ մուտքի կողմը անցընել: Քսան տարի առաջ պիտի ըսէինք — այո. բայց այսօր պատասխանը կասկածելի է, որովհետեւ անոնք ի դերեւ հանեցին մարդկութեան յոյսերը»:

Պ. Պօլտուին ճառը վերջացուց ջերմապէս ջատագովելով ժողովրդապետական կարգուսարքը՝ բոլոր տեսակի դիկտատուրաներու դէմ»: Ձեզի կ'իյնայ պաշտպանել ժողովրդապետութիւնը ամբողջ կայսրութեան մէջ: Ժողովրդապետութիւնը պէտք է պաշտպանուի բոլոր արտաքին ինչպէս ներքին վտանգներուն դէմ: Մարդկային անձնաւորութիւնը գերագոյն է եւ միայն ազատ պետութեան մը մէջ կրնան ուրանալ զայն: Անշուշտ անցած է թագաւորներու աստուածային իրաւունքի հին վարդապետութիւնը, բայց մենք անոր տեղ պիտի չդնենք պետութեանց աստուածային իրաւունքի նոր վարդապետութիւնը, որովհետեւ երբեք պետութիւն մը արժանի եղած չէ ազատ մարդու մը պաշտումին»:

—— o ——

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ, որ առջի օր բացուեցաւ Փարիզի մէջ, բաղձանք յայտնեց որ վերահաստատուի ոսկեփչի դրութիւնը ամբողջ աշխարհի մէջ:

Տէր եւ Տիկ. Միսաք Եսմէնիճեան, Տէր եւ Տիկ. Ռուբէն Եսմէնիճեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկ. Հաճի Բենեամին Եսմէնիճեան եւ զաւակունք (Պէյրութ), Տէր եւ տիկ. Նազարէթ Եսմէնիճեան եւ զաւակունք (Կիպրոս) Պ. Լութֆիկ Աշճեան, Տէր եւ Տիկ. Գրիգոր Նաճարեան, Տէր եւ Տիկ. Պետրոս Զէնարեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկ. Ռուբէն Կէօնճեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկ. Հաճի Մաքիտ Աստուրեան (Պէյրութ), Այրի Տիկ. Աստուր Աստուրեան եւ զաւակունք (Պէյրութ), Այրի Տիկ. Միհրան Քէօշկէրեան եւ զաւակունք (Պէյրութ), Այրի Տիկ. Տիգրան Այթօ-Օղլեան եւ զաւակունք (Պէյրութ), Այրի Տիկ. Եղիսաբեթ Քէօշկէրեան (Կիպրոս) Տէր եւ Տիկ. Տիգրան Քէօշկէրեան եւ զաւակունք (Կիպրոս), Տէր եւ Տիկ. Լութֆիկ Քէօշկէրեան եւ զաւակունք (Կիպրոս), Հաճի Օհաննէս Տարաքճեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկ. Հաճի Գրիգոր Տարաքճեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկ. Հաճի Կիրակոս Տարաքճեան (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկ. Աստուր Տարաքճեան (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկ. Օհաննէս Քէօշկէրեան (Կիպրոս), Տէր եւ Տիկ. Արթին Քէօշկէրեան (Կիպրոս), իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակով եւ հեռագրով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր, մեծ մօր, զոքանչին, հօրեղբօրկնոջ, ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՆՈՒԻՐԻՑԱ ԵԷՄԷՆԻՃԵԱՆԻ

(Ծնեալ Նալպանտեան)

դառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 8 մայիս 1937, Սէն Լուի մէջ, Մարսէյլ:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

5 ՅՈՒՆԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ՅՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԸ

Մանրամասնութիւնները առանձին յայտագրով:

Նկատի ունենալ այդ Թուականը:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

«Հայ Արծիւ» Ակումբի անդրանիկ պարահանդէսը, որ կը խոստանայ ըլլալ եղանակին ամէնէն զուարթը, տեղի պիտի ունենայ Cercle des Chambres Syndicales de France*ի ընդարձակ եւ շքեղ սրահներուն մէջ.* Elysées Palace Hôtel, 12 Rue de Marignan, Paris (8). *մէթրօ* Rond-Point-des Champs-Elysées

23 մայիս, կիրակի ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր:

Ընտիր նուագախումբ (ճազ եւ թանկօ Արժանթին):

Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով:

ՄՈՒՏՔ՝ 15 ՖՐ., (որ իրաւունք կու տայ մէկ գօնսօմասիօնի):

ԾԱՆՕԹ.— Պարերը կը շարունակուին անընդհատ: Ջպարողներուն համար պիտի տրամադրուին ժամանցի եւ թէյիմասնաւոր սրահներ:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ այսօր, հինգշաբթի 20 Մայիս ժամը 21ին, Ecole des Langues Orientales*ի մէջ.* 2 rue de Lille, Paris.

Դասախօս՝ Պ. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Յովհաննէս Թումանեան

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ Սաներու Միութիւնը կը յայտնէ թէ Մայիս 23ի կիրակի օրը Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի անմահ բարերար Մկրտիչ Սանասարեանի, կտակակատար Կարապետ Եղեանի, բոլոր ուսուցիչներու եւ սաներու յիշատակին: Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ:

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ «Հրազդան», «Ռոստոմ» եւ «Եօթնեղբայրեան» խումբերու ընկերները, 21 Մայիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Քաֆէ օ Քլէռ տը Լիւն սրճարանին վերնայարկը: Մէթրօ փլաս տ'Իթալի: Կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւարեան կոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը 21 Մայիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, իր Ակումբին մէջ: Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ:

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ 22 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, Պանեէօի S. F. I. O.ի Ակումբը, 40 rue de Fontenay, ուր ընկերվարականներու ժողովին պիտի խօսի ընկ. *ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ*, դաշնակցութեան, իսկ ընկ. *ՊԱՇԷՐ* Ֆրանսայի ընկերվարականներու մասին:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները վաղը, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Զարդարեան գրադարանը, *181* Cours Lafayette.

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէի անդամական ընդհ. ժողովը 23 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, սովորական ժողովատեղին: Կը հրաւիրուին երեք խումբերու ընկերները:

ՊՈՄՕՆԻ (Մարսէյլ) Ջաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի հրապարակային բանախօսութիւնները

ՎՐԷՖ խումբի հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 22 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 8 Bld. Neuf, Սէն Ժեռոմ: *Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Նիւթ՝ «Հայաստան եւ գաղութները»:*

ՄԱՐՍԷՅԼի կոմիտէի հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 23 Մայիս, կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Շահբիկեան սրահին մէջ: *Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Նիւթ՝ Ստալինեան սահմանադրութիւնը եւ Հայաստան:*

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Անիէռ-Պուա-Քոլոմպի Արամ ենթակոմիտէի

22 ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

ԱՆԻԷՌԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **ԸՆԿ. Ռ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ **Ա. ԽՈՆՏԻՍԵԱՆ** ԵՒ **Հ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ**

Կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ—ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը

ղեկավարութեամբ Պ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ:

Կ'ԵՐԳԷ ՕՐ. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Հայկական եւ եւրոպական պարեր մինչեւ առաւօտ:

ԸՆՏԻՐ ՃԱԶ:

Պարի մրցում՝ ղեկավարութեամբ ՎԱՀՐԱՄ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ:

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Մուտք 3 եւ 5 ֆր.:

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋ.— Շաթլէէն եւ փորթ Շամփէրէէն առնել BD օթօպիւսը, Պաթինեոլէն եւ փորթ Անիէռէն առնել 45 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել մէռի տ'Անիէռ. փորթ Քլիշիէն օթօպիւս՝ 40, 39 եւ 3 եւ իջնել փլաս վօլթէռ, կառ Սէն Լազարէն՝ շոգեկառք:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած Վիէնի Հ. Յ. Դ. Կոմիտէին կողմէ

23 մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Սէրքլ կաթոլիկ սրահին մէջ,

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ **ԱՐՇԱԿ Բ.**

(ցրամ 5 վարագոյրով)

Կը մասնակցին տեղւոյս լաւագոյն ուժերը:

Հաքուստները վարձուած են Լիոնի «Կրան-Թէաթր»էն:

Տոմսերու գիները՝ 4 եւ 3 ֆր.:

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

Ֆ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի Մասնաճիւղը Կ. Խաչի Օրը կը տօնէ

22 մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հայ Ակումբին մէջ:

Կը խօսի՝ Պ. Ս. ՕՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Կը ներկայացուի երկօն արար «Անուշ»էն:

Պար, խմբերգ, երգ եւ արտասանութիւն՝ Սանուց Միութեան կողմէ:

Մուտքը ազատ է

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին

23 մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,

Պառ Պէլվէտէրի օդաւէտ պարտէզին մէջ:

Մասնակցութեամբ Հայրենակցական, Երիտասարդական եւ Մարզական Միութիւններու:

Կը նախագահէ Պ. Տ. ԹԷՔԷԵԱՆ

Կը խօսին՝ Գնդ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ (Փարիզէն) եւ ԱԶԳԻՆ:

Կը մասնակցին Կ. Խաչի Պուլվար Օտտօի մասնաճիւղին սանուհիներու երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Տիկ. Ֆն. ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆի,

Կ. Խաչի Լա-Վիսթի մասնաճիւղին սանուհիները կը ներկայացնեն «ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՎԻՃԱԿ»Ը ղեկավարութեամբ Տիկ. Մ. ՇԱՀՄԻՐԵԱՆԻ

Կ'արտասանեն՝ Օրիորդներ ՄԱՐԻ ՀԱՑԱԳՈՐԾԵԱՆ եւ Գ. ՏԷՐ-ՆԱԶԱՐԷԹԵԱՆ, Պ. Պ. Ա. ՅԱԿՈԲԵԱՆ, Պ. ՎԱՐՕՆԵԱՆ, Ս. ԲՐՈՒՏԵԱՆ, Կ. ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ եւ Ն. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ.

Հայկական եւ Կովկասեան պարեր:

Թառի վրայ պիտի նուագեն եւ պարեն Գ. եւ Օ. ԶՕՐԳԱՃԵԱՆներ:

Կարելի է առաւօտէն գալ եւ ճաշը միասին բերել:

Տախտակներու համար 2 ֆր.:

ԾԱՆՕԹ.— Քուռ Պիլզօնէն առնել թիւ 25 հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան: Սէն Ժեռոմէն Լա Ռօզի օթօպիւսը առնել եւ իջնել պարտէզին առջեւ:

Օգտակար պատեհութեան

Մալխասի ՋԱՐԹՕՆՔը (հինգ հատոր) եւ ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆԸ (երկու հատոր), համագումար ԵՕԹԸ հատոր ծախուեն 4 տոլարի:

«Արարատ» Հրատ. Ընկերութիւն, **P. O. Box 197 Astor Sta. Boston, Mass. (U. S. A.)**

Գին 5 տոլար փոստի ծախքով:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

ՀԻՒԱՆԴՏԵՍ *կատակերգութիւնը մէկ արար:*

Գին՝ 5 ֆրանք:

Դիմել հեղինակին.— 17 rue Damesme, Paris (13)

(կարելի է ստանալ գիրքը՝ ղրկելով 5 ֆր ի դրոշմաթուղթ):

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«Հայ Արծիւ» ակումբը իր անդամներուն զարգացման համար կազմակերպած է շաբաթական դասախօսութիւններ ծանօթ մտաւորականներու կողմէ, իր կեդրոնատեղին, 22 րիւ Րիշէ, Փարիզ: 22 մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 21 – 22.30, կը դասախօսէ Պ. ՊԷՐՆԱՐ ՎԱՀԷ: Նիւթ՝ իրաւագիտակն հարցեր:

Դասախօսութենէն վերջ պար մինչեւ կէս գիշեր:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17 Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 21 ՄԱՅԻՍ
VENDREDI 21 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3426

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆՍՏՈՒԳՈՒԹԵԱՆ ՄՂՁԱՒԱՆՋԸ

Այս օրերս նոր թափ ստացած են դիւանագիտական երթեւեկ-ներն ու զրոյցները, թէ արեւմուտքի եւ թէ արեւելքի մէջ:

Անգլիոյ թագաւորին թագադրութիւնը Լոնտոն համախմբեց աննախընթաց շքախումբ մը երեւելիներու, աշխարհի բոլոր մասե-րէն, այլ մանաւանդ Եւրոպայէն: Շատերը, ինչպէս Իտէն Ինէօ-նիւ, Անգլիա հասած էին հանդէսներէն առաջ, այնպէս որ պատե-հութիւն ունեցան խօսակցելու բրիտանական դահլիճին անդամնե-րուն հետ: Ուրիշներ քանի մը օր աւելի կեցան, խօսակցելու հա-մար, իսկ դեռ ուրիշներ ալ մինչեւ այսօր կը մնան Լոնտոն:

Շատեր որ իրենց գործը վերջացուցած էին Լոնտոնի մէջ, փու-թացին Փարիզ, շարունակելու համար դիւանագիտական զրոյցնե-րը, որոնք բազմակողմանի պատկեր մը կը ներկայացնեն:

Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ ինչ որ կը կատար-ուի Լոնտոնէն Փարիզ, անճար փորձ մըն է, վերականգնելու համար հին տախտակները:

Այսպէս, Մեծն Բրիտանիա կը ճգնի Ազգերու Դաշնակցու-թեան մէջ վերադարձնել Գերմանիան, որպէսզի կարելի ըլլայ ո-րոշ յանձնառութեանց տակ դնել զայն: Իսկ Հիթլէր չառնող փոր-ձած ըլլալով ինքնագլուխ, ամէն պարագայի մէջ անկաշկանդ գոր-ծելու առաւելութիւնները, միշտ կը խուսափի:

Եւ պատրուակներ ալ չեն պակսիր: Օրինակ՝ Փրանքեւխորհր-դային դաշինքը, կամ գաղթավայրերու խնդիրը: «Դուք ունիք, ե՞ս ինչու չունենամ»:

Բանգէտներ կը կարծեն թէ այս երկու խնդիրները իրարու հետ կապ ունին:

Աւելի պարզ խօսելով, Գերմանիա կը խրտչի Փրանքեւխորհր-դային զինակցութենէն, իբրեւ խոչընդոտ մը իր ապագայ հեռա-նկարներուն համար:

Դժկամակելով ժընեւ դառնալ, Գերմանիա միեւնոյն ատեն կը շարունակէ խուսափողական պատասխաններ տալ արեւմտեան դաշինքի ծրագրի մասին, որուն նոյնպէս յամառութեամբ կառ-չած են Ֆրանսա եւ Մեծն Բրիտանիա:

Կը թուի թէ այսօր պարագաները աւելի նպաստաւոր են Գեր-մանիոյ համար՝ շարունակելու այս ժխտական դիրքը, քանի որ ա-ւելի սերտացան Պերլինի եւ Հռոմի յարաբերութիւնները:

Արդէն ամիսներէ ի վեր կը խօսուի Հռոմ-Պերլին առանցքի մասին: Իսկ վերջին իրադարձութիւնները, փոխադարձ այցելու-թիւններն ու խօսակցութիւնները եւ ուրիշ պարագաներ կը հաս-տատեն թէ երկու երկիրներուն գործակցութիւնը չառնող անցած է սովորական մերձեցումի մը սահմանները: Կարծողներ կան թէ կրնայ յանգիլ մինչեւ զինակցութիւն, կամ գոնէ սպայակոյտներու գործակցութիւն:

Դատելով երեւոյթներէն, կացութիւնը հետեւեալ պատկերը կը ներկայացնէ.—

Լոնտոն եւ Փարիզ միշտ յառաջ քշելով հաւաքական ապահո-վութեան ծրագիրը, կը ջանան ցանցին մէջ քաշել Իտալիան եւ Գերմանիան: Առաջինը՝ տրամադիր է ստորագրելու նոր Լոքառնօ մը, իսկ երկրորդը միշտ վերապահ դիրք մը բռնած է, ինչպէս բա-ցատրեցինք:

Արդ, քանի կ'երկարաձգուի այս քաշքշուք վիճակը, այնքան կը զօրանայ Պերլին-Հռոմ առանցքը: Մանաւանդ որ, Կեդր. Եւրո-պայի եւ պալքանեան պետութիւններն ալ նախկին վստահութիւ-նը չունին արեւմտեան Եւրոպայի աջակցութեան մասին: Անոնք ալ նոր ելքեր կը փնտռեն, խմբովին կամ առանձին:

Կարելի չէ ուրանալ թէ Պերլինի եւ Հռոմի վերջին անակնկալ յաջողութիւնները եւ գործօն քաղաքականութիւնը լայն ճեղքեր բացին թէ միջին Եւրոպայի եւ թէ Պալքաններու մէջ: Սովորական դէպք մը չէ Իտալիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ միջեւ կնքուած դաշինքը, որ կրնայ ճամբայ բանալ ուրիշ համաձայնութեանց: (Արդէն կը խօսին Ռումանիոյ մասին):

Ուրիշ պարագայ մը — Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա երաշ-խաւորներն են Աւստրիոյ, որ կը ներկայացնէ նախկին կայսրու-թեան ամէնէն տկար մնացորդը:

Արդ, Հռոմ որ ամբողջ բանակ մը շարժման մէջ դրած էր մօտ երկու տարի առաջ, պաշտպանելու համար Աւստրիոյ անկախու-թիւնը Գերմանիոյ դէմ, այսօր երկրորդական կարեւորութիւն կու-տայ այդ հարցին: Կը թուի թէ միւս երկու երաշխաւորներն ալ, Ֆրանսա եւ Անգլիա, նախկին ջերմութեամբ կապուած չեն իրենց պարտականութեան: Անշուշտ երկուքն ալ տրամադիր չեն բոլորո-վին ազատ ձգելու Գերմանիան եւ Իտալիան, այդ անտէր պետու-թեան գլխուն վերեւ, բայց ուրիշ մտահոգութիւններ աւելի ծանր կը կշռեն այս միջոցին: Եւ կը թուի թէ Աւստրիոյ արտաքին նա-խարարը նոյն սովորական հաւաստիքները պիտի ստանայ Փարիզի մէջ, ինչպէս Լոնտոնի մէջ:

Ուրեմն, համատարած անստուգութիւն, որ սքանչելի պատր-ուակ մը դարձած է օրուան վարիչներուն ձեռքը, շոգեխինդ յառաջ տանելու համար աննախընթաց զինարշաւը՝ բոլոր ճակատներուն վրայ:

Տենդագին պատրաստութեանց այս մրցումին մէջ ամէնէն վճ-ռական ազդանշանը տուաւ Մեծն Բրիտանիան: Այն պետութիւնը որ մինչեւ հիմա ամէն միջոց կը փորձէր սպառազինութեանց կը-ճատման պայմանագիր մը ստորագրել տալու համար, այսօր չու-զեր որ եւ է խօսք լսել այդ մասին, մինչեւ իր վերազինման վիթ-խարի ծրագրին լրացումը:

Ճամբան շատ երկար չէ դիւանագիտական տենդագին պտոյտ-ներու եւ զրոյցներու նոր ցուցահանդէսէն մինչեւ զինարշաւ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Արտաքին նախարարը Պրիւսէլ գնաց

Արտաքին նախարար Պ. Իվօն Տէլպոս չորեքշաբթի օր ունկնդրութեան ըն-դունեց Աւստրիոյ արտաքին նախարարը, Պ. Կուիտօ Շմիտ: Խօսակցութենէն վերջը, որ բաւական երկար տեւեց, Պ. Տէլպոս ճաշի հրաւիրեց իր պաշտօ-նակիցը: Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ թէ երկու նախարարները փոխադարձ վստահութեամբ եւ ջերմութեամբ քննեցին Եւրոպայի կացութեան զանազան երեւոյթները եւ հաստատեցին որ երկու կառավարութիւնները հա-մաձայն են հիմնական հարցերու մասին:

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Ֆրանսա Աւստրիոյ քաղաքական անկախու-թիւնը կենսական դանելով հանդերձ Կեդր. Եւրոպայի խաղաղութեան համար, կ'ուզէ կարելի եղածին չափ քիչ սրտնեղութիւն պատճառել Պերլինի կամ Հռոմի մէջ, եւ Աւստրիան ազատ ձգել իր փրկութիւնը գտնելու իր սեփական միջոցներով: Ֆրանսայի համար ցանկալի է մերձեցում մը Աւստրիոյ, Հուն-գարիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ միջեւ, իբրեւ տեսակ մը համաղաշնակցութիւն, բայց Փարիզի մէջ գիտեն որ բազմաթիւ դժուարութիւններ կան այս ճամբուն վրայ, մանաւանդ Փեշթայի եւ Փրակայի միջեւ: Կ'ըսուի թէ երկու նախա-րարները նկատի ունեցած են այդպիսի դաշնակցութիւն մը կազմել Չեխոսլո-վաքիոյ տեղը դնելով Եուկոսլաւիան, ինչ որ ցանկալի է նաեւ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ համար: Այս ծրագիրը նորէն պիտի քննուի Փարիզի մէջ, Եուկոս-լաւիոյ խնամակալ իշխանին հետ: Արտաքին նախարարը իր խօսակցութեանց մասին լայն տեղեկութիւններ հաղորդեց նախարարական խորհուրդին եւ գո-հունակութեամբ յիշեց թէ բարւոքած կը տեսնէ միջազգային մթնոլորտը: Նա-խարարը Պրիւսէլ գնաց երէկ, վերսկսելու համար դիւանագիտական խօսակ-ցութիւնները Պելժիոյ վարչապետին հետ: Այս այցելութիւնը աւելի շատ բա-րոյական արժէք ունի, չեշտելու համար Ֆրանսայի եւ Պելժիոյ աւանդական բարեկամութիւնը:

Իտալիա եւ Գերմանիա զաղտնի ծրագի՞ր ունին

Անգլիական կարեւոր օրկան մը, «Տէյլի Նիւզ», կը գրէ թէ Աւստրիոյ, Չե-խոսլովաքիոյ եւ միւս դանուբեան պետութեանց անկախութեան պայքարը ծանր փորձի մը պիտի ենթարկուի յառաջիկայ շաբաթներու ընթացքին: Իր կարծիքով, Պերլին եւ Հռոմ համաձայնած են սպասելու անգլիական թագա-դրութեան լրացման, որ եւ է վճռական գործողութիւն կատարելու համար այդ պետութեանց դէմ, պայմանաւ որ արեւմտեան պետութիւնները Լոնտո-նի մէջ որոշած չըլլան պաշտպանել զանոնք: «Կը թուի թէ Պ. Պ. Իտըն եւ Իվօն Տէլպոս յուսացուած հաւաստիքները չեն տուած Աւստրիոյ արտաքին նա-խարարին եւ Աւստրիացիներու լաւատեսութիւնը տեղի տուած է խորունկ յո-ռետեսութեան մը: Տակաւին յայտնի չէ թէ ինչ ձեւ պիտի ստանայ իտալա-գերման յարձակողականը. բայց կը կարծուի թէ նախ ճնշում պիտի գործա-դրուի Աւստրիոյ վարչապետին վրայ, որպէսզի նացիներուն լայն բաժին տայ դահլիճին մէջ: Իբրեւ ապացոյց Գերմանիոյ ազդեցութեան աճման, կը պատ-մեն թէ մօտերս օդանաւային նոր գունդ մը պիտի կազմուի Աւստրիոյ մէջ, եւ բոլոր օդանաւերը գերմանական պիտի ըլլան: Գալով իտալական ազդեցու-թեան, հետզհետէ կը տկարանայ, նոյն իսկ պաշտօնական շրջանակներու մէջ, եւ Աւստրիացիները կ'ըսեն թէ ի հարկին իրենց երկիրը կրնայ լեզու գտնել Գերմանիոյ հետ, առանց Իտալիոյ միջնորդութեան»:

Անգլ. թերթը եզրակացնելով, կ'ըսէ թէ պարզուած հեռանկարին առջեւ, Աւստրիա, Հունգարիա եւ Չեխոսլովաքիա ոչ-յարձակման դաշինք մը պիտի կնքեն յառաջիկայ աշնան:

«Գաղտնի» ընտրութիւններ Խ. Միութեան մէջ

«Փրավտա», Մոսկուայի պաշտօնաթերթը, կը գրէ թէ կուսակցական մար-միններու առաջին գաղտնի ընտրութեանց առաջին արդիւնքը կ'ապացուցանէ թէ կուսակցութեան վարիչ խաւերու կազմը դիմացած է փորձին: Կուսակցու-թեան հին անդամներու ջախջախիչ մեծամասնութիւնը վերընտրուած է. բայց հայպաւոր նորեր ալ ընտրուած են, ինչ որ կ'ապահովէ վարիչ տարրերու ե-րիտասարդացումը: Թերթը դիտել կու տայ թէ ընտրողները կրցած են երեւան հանել այս նոր մարդիկը, մինչդեռ տեղական վարիչները միշտ կազմակեր-պիչներ կը պահանջէին վերին մարմիններէն:

«Մաթեն» կը պահանջէ խստացնել ներգաղթի եւ հպատակութեան կանոնները

«Մաթէն», որ սկիզբէն ի վեր դժկամակ դիրք մը բռնած է օտարականնե-րու հանդէպ, երէկ խմբագրական քրոնիկով մը կը պահանջէր հսկողութեան տակ առնել ներգաղթը եւ աւելի խստացնել օտարականներու հպատակութեան պայմանները, «եթէ չենք ուզեր աւելցնել պետութեան ծախքերը»: Այս առ-թիւ կը յիշէ Տոքթ. Մարսիալի մէկ ուսումնասիրութիւնը, որ երեքշաբթի օր կարդացուած է բժշկական Ակադեմիային առջեւ եւ որուն համաձայն 1926ին Սէնի նահանգին մէջ հպատակութիւն ստացած օտարականներէ 17822ը ոչ աշ-խատած, ոչ ալ արտադրած են: Այս գումարէն զեղչելով 7493 հաստատուն կամ հանգստեան կոչուած անձեր, կը մնան 10329 հոգի որոնք բեռ եղած են պետու-թեան: Այսպէս,— 4289 բանտարկեալ, 3550 հիւանդանոց ինկած, 2790 խելա-գար: «Ուրեմն եթէ չենք ուզեր միայն մեր հիւանդանոցները, բանտերը եւ յի-մարանոցները լեցնել, անհրաժեշտ է զօրացնել առողջապահական հսկողու-թիւնը, մանաւանդ մտային ժառանգական հիւանդութեանց մասին, չինուա-յին, կենսաբանական եւ մարդաբանական մեթոտներով եւ ընտանեկան նախըն-թացները քննելով: 1927ին 30.459 հպատակութիւններ ընդունեցինք, 1930ին՝ 21.007, մինչդեռ 1900ին ընդունուած էին 1910, իսկ 1871էն 1875 միայն 261»:

ՌՈՒՍԱՆԻ նաւահանգիստը անչարժութեան դատապարտուեցաւ, գործա-դուլի հետեւանքով:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵԹԷ ԱՄԷՆ ԲԱՆ ԽՈՍՏՈՎԱՆԷԻՆ ԱՅՍՊԷՍ ՑՈՒՇԻԿ - ՑՈՒՇԻԿ ...

Պոլսոյ թուրք մամուլը տաք բանա-վէճի մը բռնուած է այս միջոցին, Ֆիզուլիի մասին եղած գիտին առ-թիւ:

Գիտէք պատմութիւնը,—«Սօն Փոս-տա» առտու մը բունէն արթնալով, կ'իմանայ թէ «հայ հայրենակից մը» երեք հատոր ուսումնասիրութիւն գը-րած է իրենց մեծ բանաստեղծին՝ Ֆիզուլիի մասին. մինչդեռ իրենք հազիւ յառաջաբան մը ունին:

Այս գիտին վրայ, երկու բժիշկներ ալ 400 ոսկի տրամադրեցին, որպէսզի թուրքերէնի թարգմանուի հայ հեղի-նակին գործը (Թէրզիպաշեան Ծ. վրդ. մեռած):

Ինչպէս կ'երեւայ, խնդիրը հրա-տապ հանգամանք առած է այժմ:

Փէյամի Սէֆա, Ճիմհուրիէթի գը-րագէտ-քրոնիկագիրը, դառն խոս-տովանութիւններ կ'ընէ, «այս տխուր առթիւ».

— «Թէրզիպաշեան անուն եւ Հռոմի մէջ փիլիսոփայութիւն ուսած (փիլի-սոփայութիւն!) հայ հայրենակից մը (Հայ!) երեսուն տարի միմիայն Ֆիւ-զուլիի կեանքն ու գործը ուսումնասի-րելէ յետոյ (երեսուն տարի!), չորս մեծ հատորնոց գործ մը մէջտեղ կը բերէ (չորս մեծ հատոր!): Մեզմէ ոչ մէկը հայերէն չգիտնալուն, մեր թեր-թի ընկերներէն Շամլեան հասկցուց թէ, հեղինակը առանձին ուսումնա-սիրութիւն մը պատրաստած է նաեւ Ֆիւզուլիի «Լէյլա եւ Մէճնուն»ի մա-սին, բայց յիշեալ գործին երկու վեր-ջին հատորին նման, այս գործն ալ ան-տիպ մնացած է, հեղինակին մահուա-նը պատճառաւ»:

Յետոյ տեղեկութիւններ հաղորդե-լով չորս հատորներու բովանդակու-թեան մասին, կը հառաչէ ի խորոց սրտի.

— «Հիմա, այս ճշմարտութենէն ծնունդ առած ուրիշ ճշմարտութեանց նայինք, հոգ չէ թէ քիչ մը նեղուելով.

1. Թուրքերէնի մէջ, Ֆիզուլիի հա-մար ոչ թէ չորս հատորնոց, այլ նոյն իսկ չորս պրակնոց գործ մը չէ հրա-տարակուած: Հրապարակ հանուած բաները իրենց բացատրական եւ վեր-լուծական մասերով երկու յօդուածի ծաւալը չեն անցնիր եւ Ֆիզուլիի մա-սին տրուած վճիռները միջնակարգ դպրոցի մակարդակը չեն անցնիր:

2. Ոչ միայն Ֆիզուլին, այլեւ Թուրք գրականութեան պատմութեան մէջ անցած բոլոր արուեստագէտները, ա-նոնց կեանքն ու գործերը զուրկ մնա-ցած են հիմնական ուսումնասիրու-թեան մը լոյսէն, որ զիրենք պիտի փրկէր անտարբերութեան, պղտոր-թեան եւ ապերախտութեան թաղէն:

3. Ահա այս պատճառաւ, մեր գը-րականութեան պատմութիւնները, մեր գրագէտներու մասին լեցուն են սովորական հրապարակային կարծիք-ներով եւ վճիռներով: Ոչ մեթոտ, ոչ բաղդատութիւն, ոչ պատմական եւ ընկերային շրջաններու լուրջ փիլիսո-փայական տեսակէտէ մը ուսումնասի-րութիւն, ոչ անհատականութեան մա-սին պրպտումներ: Այնպէս որ վերլու-ծական տեսակէտէ ոչ մէկ արժէք կը ներկայացնեն այս կարծիքներն ու վը-ճիռները»:

Շատ աղուոր բաներ կ'ըսէ Փէյամի Սէֆա, քար մըն ալ կրթական գործա-վարութեան նետելով, որ մինչեւ հի-մա խելք չէ ըրած թուրքերէնի թարգ-մանել եւ հրատարակել հայ վար-դապետին քառահատոր ուսումնասի-րութիւնը:

Միայն դիտողութիւն մը, իբրեւ նախկին հայրենակից:

Այսքան խիստ մեղադրանքներ ար-ձակած ատեն, Փէյամի Սէֆա չի՞ գիտեր թէ «մեղմացուցիչ դէպք յան-ցանաց» կոչուած բան մը կայ:

Տարիներով ջարդի եւ աւարի փիլի-սոփայութիւնը եւ մեթոտները ու-սումնասիրող եւ գործադրող մտաւո-րականութիւն մը ե՞րբ ժամանակ պի-տի գտնէր գրական-գիտական ու-սումնասիրութիւններ ալ կատարելու:

Քիչ մը մէրհամէ'թ, պայ Սէֆա:

ՎԱՀԷ

Ա. Խանջեանի սպանութեան շուրջ...

«Յուսաբեր»ի մէջ կը կարդանք (11 մայիս).— Ռուսիայէն արտասահման անցած ճամբորդ մը, որ Աղասի Խանջեանի սպանութեան օրերուն եղած է Թիֆլիս եւ Երեւան, ի միջի այլոց, հետեւեալը կը պատմէ.

«Աղասի Խանջեանին Անդրկովկասեան Երկրային Կոմիտէի շէնքում ատր-ճանակի հարուածով սպանել է Բերիան, մի բուռն վէճի հետեւանքով, որ ծագել է երկուսի միջեւ հայ-վրացական սահմանային հարցերի շուրջ: Այս մասին գիտեն բոլորը թէ' Կովկասի եւ թէ Մոսկուայի մէջ: Այս է պատճառը, որ բոլշեւիկները Խանջեանի սպանութիւնը չվերագրեցին որ եւ է պատահա-կան արկածի: Սպանութեան լուրը այնքան արագօրէն տարածուեց երկրի մէջ եւ այնքան արագօրէն դարձաւ սեփականութիւնը ամբողջ ժողովուրդի, որ բոլշեւիկները այլ եւս հնարաւորութիւն չունէին որ եւ է սուտ հնարելու եւ սպանութիւնը ուրանալու: Այնքանը կարողացան անել, որ սպանութիւնը դարձրին «ինքնասպանութիւն», առանց, սակայն, բացատրել կարենալու, թէ Խանջեանը ինչո՞ւ «անձնասպան» պիտի լինէր»:

Իտալիոյ թագաւորն ու թագուհին Հունգարիոյ մէջ

Քաղաքական շրջանակներու մէջ ուշադրութեամբ կը հետեւին Իտալիոյ արքայական ամոլին այցելութեան, մանաւանդ որ արտաքին նախարարն ալ միասին է, բարձրաստիճան պաշտօնատարներու հետ: Հաւանական չէ որ կա-րեւոր որոշումներ տրուին, բայց եւ այնպէս, կոմս Չիանոյի եւ Հունգարիոյ նախարարներուն խօսակցութիւնները որոշ հետեւանքներ պիտի ունենան: Պել-կրատի համաձայնութենէն վերջը, Իտալիա կը ձգտի բարւոք յարաբերութիւն-ներ պահպանել Եուկոսլաւիոյ եւ Հունգարիոյ միջեւ: Մասնաւորապէս կ'ուզէ որ այս վերջինը աւելի հաշտարար դիրք բռնէ: Հունգարիոյ վերազինման իրա-ւունքի մասին մեծ դժուարութիւններ չեն նախատեսուիր, որովհետեւ Հուն-գարական կառավարութիւնը այդ իրաւունքին վրայ պնդելով հանդերձ, չու-զեր կատարուած իրողութեան առջեւ դնել իր դրացիները: Ինչ կը վերաբերի դաշնագիրներու վերաքննութեան, Իտալիա կը ջանայ համոզել Հունգարիան որ համբերատար կենայ եւ վտանգաւոր ձեռնարկներ չկատարէ. մէկ խօսքով, ա-ռանց հրաժարելու իր կենսական պահանջներէն, քաղաքական իրատեսու-թեամբ շարժի, եւ հետեւի Գերմանիոյ օրինակին: Ուրեմն, Հունգարիոյ վե-րաքննական պահանջը յարձակողական հանգամանք պիտի չունենայ եւ պար-զապէս սկզբունքի խնդիր մը պիտի մնայ, մինչեւ որ աւելի նպաստաւոր պա-րագաներ ներկայանան:

Այսպէս կամ այնպէս, Իտալիոյ նպատակն է ամրապնդել իր դիրքերը, ընդլայնել իր ազդեցութիւնը եւ աւելի գործօն դարձնել իր յարաբերութիւն-ները դանուբեան Եւրոպայի պետութեանց հետ: Այս առաջադրութեամբ, Ի-տալիա ընդառաջ երթալով գերմանական տեսակէտին՝ Աւստրիոյ եւ Չեխոսլո-վաքիոյ հարցերուն մէջ, Գերմանիան ալ պիտի դիւրացնէ իտալական գործու-նէութիւնը Հունգարիոյ մէջ:

ԻՍԿԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՄՈԼՆԵՐՆ ՈՒ ՊԱՐԾԵՆԿՈՏՆԵՐԸ

Ցաջողութիւնների միօրինակ ու ձանձրացուցիչ թմբկահարումը վերջերս մի քիչ նուազել է խորհրդային մամուլի մէջ: Այս կամ այն «ճակատում» տարուած յաղթանակներին մասամբ յաջորդել են թերութիւններ ու անփութութիւններ մատնանշող գրութիւններ: Բարձրից հրաման է արձակուած զարկ տալ ինքնաքննադատութեան: Նրա արժէքը մեծ չէ, որովհետեւ թոյլ է տրւում երեւան բերել միայն մանր մունր բացասական դէպքերը, հարուածել միայն ժամկոչներին ու տիրացուներին, իսկ բռնութեան իրաւակարգի ամբողջութիւնը, նրա պապն ու կարդինալները շարունակում են օրհներգել անսխալականութեան սաղմոսներով: Այնուամենայնիւ ազատ հանրային կարծիքի կատարեալ բացակայութեան երկրում դժգոհութիւններ արձանագրելու այս թոթովանքը մի յառաջդիմութիւն է. փոքրիկ անկանոնութիւններ կարող են շտկուել նրանով. յետ ընկած անկիւնների սատրապները մի քիչ կը զգաստանան, իսկ մենք, հեռուից դիտողներս, եթէ լարենք մեր ուշադրութիւնը, խորհրդային ինքնաքննադատութեան աղօտ լոյսի տակ կը տեսնենք իրական կեանքի պատկերը. կը տեսնենք ոչ թէ կուսակցական հովանաւորեալ կամ գերարտադրող եղակի բանուորի «բարեկեցիկ, հրճուալից» ապրուստը, այլ ժողովրդի հոծ մեծամասնութեան, կամայականութիւնների ցանցի մէջ մխրճուած չարքաշ աշխատաւորների ամենօրեայ զրկանքը, ցաւն ու հոգը:

Մինչեւ մարտ ամիս խորհրդային աշխարհում նուագւում էր միայն մէկ յանկերգ — ամէն ինչ կատարեալ է, փառք հանճարեղ առաջնորդին. պատասխանատու վարիչները թմբել էին նրա դայլայլների տակ եւ տարուել «Ամերիկային հասնելու եւ նրանից անցնելու» երազներով. Ի՞նչ անցաւ դարձաւ, չգիտենք, բայց յանկարծ արթնցան, զուգէ զարնանային զեփիւռներից, ու ցնցուեցին չորս կողմը տիրող անհամար այլանդակութիւններից: Կենտկոմի նիստ, ճառեր, բանաձեւեր, որոշումներ կուսակցական ռամկավարութեան ու ինքնաքննադատութեան հաստատման — արագօրէն յաջորդեցին միմեանց:

«Արդիւնաբերութեան մէջ տիրում է քաոս եւ խառնաշփոթութիւն. ընթացիկ գործածութեան ապրանքների յատկութիւնը վատացել է. բանուորութեան կէսէն աւելի նուազ է արտադրում, քան անցեալ տարի, ժողովրդի ամենակենսական պահանջները մընում են անբաւարար», գրում է կուսակցութեան պաշտօնաթերթը: «Ընկերվարական շինարարութեան ասպարէզում մենք տեսնում ենք ինքնագոհութիւն եւ ցուցամոլութիւն. ոչ ոք չի կարող ժխտել, որ վերջին ժամանակներս պարծենկոտները մեղնում աչառելիօրէն բազմացել են», ասում է Ստալին: Կառավարութեան նախագահը մի ընդարձակ յօդուածում դառնօրէն գանգատւում է ստորադաս հիմնարկութիւնների պետերից, որոնք կառավարութեան խաբելը իրենց համար արհեստ են դարձրել: Նրանք եթէ մի թօն ածուխ են հանում հանքից, տեղեկագիր են ներկայացնում երկու թօնի մասին. դեռ չակաած շէնքը յայտարարում են աւարտած. արտադրական ծրագիրները փաստօրէն կէսն իսկ լրացրած չլինելով՝ թղթի վրայ կատարում են ժամանակից առաջ եւ յաւելում. «Ինչքան էլ մենք դատարանին ենք յանձնում եւ պատժում խաբեբաներին, այնուամենայնիւ նրանցից չենք ազատւում, որովհետեւ ամէնքն էլ ձգտում են, թէկուզ կեղծիքով, փայլել, պատիւ, շքանշան ու աւելի բարձր դիրք ստանալ»:

Մի քանի միջնակարգ դպրոցների տեսուչները վերջին դասարանի բոլոր աշակերտներին տուել են յոյժ գովելի վկայականներ, դաստիարակի իրենց արտակարգ հմտութիւնը ցոյց տալու համար եւ բարձրագոյն դպրոցներում յայտնուել են բազմաթիւ յոյժ գովելի անգրագէտներ: Երկու քաղաքների միջեւ հեծելանուորդի մրցանիշը կոտրող խումբը հանդիսաւորապէս ճանապարհուելուց յետոյ, կազմակերպիչների մեղսակցութեամբ տարածութեան մի մասը կտրում է երկաթուղիով եւ նախավերջին կայարանից հեծելանիւով մտնում յաջորդ քաղաքն ու ի հարկէ կոտրում մրցանիշը: Խորհրդային բարձր ղեկավարութիւնը գիտակցելով պարծենկոտների ու ցուցամոլների պատճառած վնասը երկրին, սախպուած է պայքար մղել նրանց դէմ, բայց ինքն էլ վարակուած այդ ախտերից, քաջութիւն չունի խոստովանելու, որ նրանց վտանգաւոր չափով բազմացնելու մէջ ամէնից առաջ ինքն է յանցաւոր: Նրա ամէն մի քայլում նկատւում է դափնիներ շահելու դիտումը. այն բոլոր արտաքուստ փայլուն կառուցումները, որոնք օտար կամ տեղացի դիտողներին զարմանք են պատճառում իրենց ճոխութեամբ եւ հսկայականութեամբ, գլուխ են բերուած անհուն աշխատանքի աւելորդ վատնումով յատկապէս տպաւորութիւն, փառաբանութիւն եւ խնկարկութիւն առաջ բերելու հանդէպ ժողովուրդների առաջնորդի եւ նրա համհարզների:

Մոսկուայի նորակառոյց մեթրօն հոյակապ է, կայարանները մէկ մէկ մարմարեայ պալատներ, մշակոյթի եւ հանգստեան պարտէզը հիացմունքի եւ խանդավառ գովասանքի առարկայ զբօսաշրջիկների համար: Վերջերս աւարտուած Մոսկուա-Վոլգա ջրանցքը իր ծաղկանոցներով ու շատրուաններով նման է կամ պիտի նմանի 80 քիլոմեթր ձգուող զբօսավայրի. Նրա մուտքը զարդարուելու է Լէնինի եւ Ստալինի հսկայ արձաններով. գլուխների քանդակման յատկացուած մարմարի կտորներն ունին երեք մեթր լայնք: Արդէն հաստատուած է Խորհուրդների Պալատի յատակագիծը, որ պիտի կոտրէ աշխարհի ամենաբարձր շէնքի մրցանիշը: Պալատը 300 մեթր բարձրութեամբ իր մի քանի դահլիճներով, որոնցից մէկը քսան հազար աթոռով՝ պատուանդանն է լինելու 125 մեթր բարձրութեամբ Լէնինի արձանի, ձուլուած չժանգոտող պողպատից եւ տեսանելի 60 քիլոմեթր հեռաւորութիւնից:

Այսպէս Մոսկուայում եւ այլ մեծ ու փոքր «մայրաքաղաքներում» խորհրդային առաջնորդները կուտակում են ցուցամոլութեան, պարծենկոտութեան ու փառասիրութեան կոթողներ. Նրանք իրենց կիկլոպեան չափերով նախ եւ առաջ նպատակ ունին ոչ թէ լայն զանգուածների յառաջդիմութեան զարկ տալու, այլ մեր ժամանակի փարաւոնների մեծարելու ու աստուածացնելու ինչպէս Եգիպտոսի բուրգերը: Մի իշխանութիւն, եթէ ղեկավարւում է աշխատաւոր ժողովրդին ծառայելու դիտումով, իր շինարարութեան մէջ կը մտցնէ ներդաշնակութիւն, կը ձգտի բարիքները հաւասարապէս բաժանել երկրի բոլոր բնակիչների մէջ ու խուսափել պետական միջոցների անափառ վատնումից: Հազարաւոր մարդկանց գրաստների պէս լծում են ժայռերին՝ փոխադրելու նրանց Ուկրայնայից մինչեւ Մոսկուա, որ Լէնինին եւ Ստալինին արձան կանգնեցնեն, իսկ հազարաւոր քաղաքներում ու գիւղերում փլատակները ահա 20 տարի է սպասում են վերաշինութեան:

Մոսկուայից ոչ շատ հեռու ընկած է մի փոքրիկ քաղաք, Դիմիտրով, ուր որ եւ է զբօսաշրջիկ ոտք չէ դնում, ոչ էլ որ եւ է խորհրդային իշխան այցելում է, որովհետեւ նա ոչ քարիւղ ունի, ոչ քարածուխ, ոչ էլ որ եւ է «չէֆ»ի ծննդավայրն է. երկրագործական շրջանի կենտրոն է Դիմիտրովը: «Իզվեստիա»ի թղթակիցը պատմում է.— «Կայարանից քաղաք տանող ճանապարհը նման է ալեկոծ ծովի. կառքը թռչկոտում է ինչպէս մակոյկը վրդոված ալիքների վրայ, փողոցի այս ու այն կողմը տեսնում են աւերակներ, փլած պատեր, քարակոյտեր ու փտած գերաններ: Մի տեղ տեսայ մօտակայ տան դուռը փռուած փողոցի մէջտեղը. Ի՞նչ է սա, հարցրի տեղացուն. — Ոչինչ, երեկ մի ինքնաշարժ այդտեղ փոսի մէջ էր ընկել, կառավարն ալ այդ դրան օգնութեամբ կառքը փոսի վրայից անցկացրեց: 10-15 տարի է այստեղ որ եւ է նորոգութիւն չի եղել. քաղաքի միակ բաղնիքը չի բանում: Ելեկտրակայանի մեքենաները վաղուց է ինչ հանգստանում են: Թէեւ այստեղ ու այնտեղ երեւում են ելեկտրաթելեր՝ լոյսի միակ աղբիւրը քարիւղն է: Դիմիտրովում կայ երկու դաշնամուր, բայց փըճացած են. վերջին թատերական ներկայացումը տեղի է ունեցել 1930ին: Քաղաքային խորհրդի դրասենեակում նորագոյն պաշտօնական գրութիւնը կրում է 1935 թուականը. Նրանից յետոյ պատահած դէպքերը քաղաքացիներն արձանագրել են միայն իրենց յիշողութեան մէջ»:

Անվերջ կարելի է շարել թշուառութեան, անտէրութեան ու աւերի փաստերը մի քաղաքում, որ ունի միջնակարգ եւ մանկավարժական դպրոցներ, բազմաթիւ արդիւնաբերական հիմնարկութիւններ եւ երկաթուղիների հանգոյցի վրայ է: Պարզ է, նման պայմաններում աշխատող մշակոյթի եւ ճարտարարուեստի ձեռնարկներից չի կարելի սպասել քանակով եւ մանաւանդ որակով գնահատելի արտադրութիւն: Որքան ճիշդ է Անտրէ Ժիտ իր «Վերադարձ ԽՍՀՄ-ից» գրքում, երբ ասում է թէ Խ.Մ.ի մէջ ազէտ երիտասարդութիւնը իրենից միայն մի բան էր ուզում լսել,— գովասանք, եւ դա բնական է, որովհետեւ նրան հաւատացրել են թէ Ֆրանսական գիւղերում անհամեմատաւելի վատ են ապրում, քան խորհրդայինում:

«Այնտեղ ապրանք չհաւանել չկայ, քանի որ բոլոր ապրանքները վատ են եւ լաւի մասին գաղափար չունին. պիտի առնես այն, ինչ գտնւում է այսօր, անգամ եթէ պէտք չունիս. վաղը, երբ պէտք ունենաս, կարող ես չգտնել. ուզեցի որ եւ է յիշատակելի բան հետս վերցնել, ի զուր փնտռեցի»:

Խորհրդային փարաւոնների պալատներն ու արձանները չեն կարող մեզ մոռցնել ցեխերի ու փլատակների մէջ մխրճուած Դիմիտրովները, այսինքն աշխարհի մէկ վեցերորդի երեք քառորդը, որոնց իսկական քաղաքակրթական վերելքը կը սկսի այն օրը, երբ ցուցամոլ ու պարծենկոտ դիկտատորներին կը փոխարինէ ազատ ժողովրդից ընտրուած ժողովրդավար կառավարութիւնը:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ԿԵԴՐ. ՄԱՐՄԻՆ ՄԸ ԵՒ Հ.Մ.Ը.Մ.Ի ԴԻՐՔԸ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուլկարիոյ շրջանէն մեզ ուղղուած նամակի մը մէջ կեդրոն մը կամ գէթ ընդհանուր քարտուղարութիւն մը վերստեղծելու հարցը դըրուած է ու մեր կարծիքը խնդրուած, անշուշտ իբրեւ շրջանի մը սկաուտ ղեկավար:

Անմիջապէս պատասխանեցինք իրենց յայտնելով մեր տեսակէտը այդ հարցի մասին, ինչպէս եւ տեղեկութիւններ մեր շրջանի կացութեան մասին:

Եթէ նկատի ունենանք Հ. Մ. Ը. Մ.ի կարեւոր դերը եւ անոր շուրջ կատարուած վէճերը, ակներեւ է որ անոր զարգացման հետ կապ ունեցող որ եւ է խնդիր մասամբ կը պատկանի հանրութեան, հետեւաբար չենք վարանիր մամուլով արտայայտուիլ այդ մասին, մեր կարգին հրաւիրելով ուրիշները հրապարակաւ յայտնելու իրենց տեսակէտը:

Գաղութներու մէջ տիրող խառնիճաղանճի եւ բիւզանդաբանութեամբ մթոլորեալ այս շրջանին, եթէ ուզենք լրջօրէն քննել Հ. Մ. Ը. Մ.ի դիրքը ճշդելու պարագան, առաջին պակասը որ զգալի կը դառնայ՝ կեդրոնական մարմնի մը չգոյութիւնն է: Գալով մասնաւորապէս Ֆրանսայի շրջանին, կարելի եղած չէ երբեւիցէ հեղինակաւոր շրջանային վարչութիւն մը իսկ պահել, աւելի ճիշդ պիտի ըլլար թերեւս ըսել, շրջանային վարչութեան մը հեղինակութիւնը ճանչցնել տալ:

Շրջանին համար գոյութիւն ունեցող միակ մարմինը սկաուտականն է:

Զանգուածային գաղթէն յետոյ կեդրոնական վարչութիւն մը ունենալ եղած է ամենօրեայ հարց եւ սակայն ոչ մէկ յաջողութիւն գտած են եղած բոլոր ձեռնարկները:

Կեդրոնական վարչութիւնը Փարիզի մէջ հաստատել ուզե՞լն է արդեօք այդ ձախորդութեան գլխաւոր պատճառը: Եթէ այո, ինչո՞ւ չփորձել ուրիշ երկրի մը մէջ: Օրինակ, մենք ամենայարմար վայրը կը նկատենք Պուլկարիան, բայց կարելի է փորձել ի հարկին Սուրիոյ, Ռումանիոյ եւ կամ Յունաստանի մէջ:

Գործի մը համար որ կը տարուի անձնուիրաբար, առանց նիւթական վարձատրութեան, Փարիզը յարմար միջավայր մը չէ թերեւս, մինչդեռ վերոյիշեալ երկիրներու մէջ կեանքը անհամեմատ նուազ արագ է ու գործը կարգին դրած մէկը, աւելի լայն ժամանակ կրնայ ունենալ այդպիսի գործի մը նուիրուելու համար: Աղէկ գիտ, յիշեալ վայրերու մէջ Հ. Մ. Ը. Մ.ի թէ որակը եւ թէ քանակը մեզմէ աւելի բարձր եղած են քան Ֆրանսայի մէջ, ուր ան մերթ աղօտ ճառագայթ մը կը ցոլացնէ ու շատ յաճախ անդոյ է:

Իրաւ է որ ան իր գոյութիւնը կը պահէ, բայց մեր երազած Հ. Մ. Ը. Մ.ը աւելի տիրական գործ ունի կատարելիք: Պարզ գոյութիւն մը զուրկ է խանդավառութենէ եւ մեզի գոհացում չի տար:

Ազգային գրեթէ կարեւոր հաստատութեանց կամ կուսակցական գլխաւոր դէմքերուն Ֆրանսայի եւ մասնաւորաբար Փարիզի մէջ գտնուիլը միակ առաւելութիւն ըլլալով, պէտք չէ Հ. Մ. Ը. Մ.ը դատապարտել կեդրոն մը չունենալու:

Անտարակոյս Ֆրանսայէն դուրս կան կարող եւ փորձուած Հ. Մ. Ը. Մ.ականներ, որոնք կեդրոնական վարչութեան անդամակցութեան ծանր պարտականութիւնն ստանձնելով, կուտան որոշումներ եւ հրահանգներ, ներշնչուած հայ երիտասարդին եւ ազգին օգտակար ըլլալու լաւագոյն կերպերէն: Իսկ կարգապահ Հ. Մ. Ը. Մ.ական մը միմիայն մէկ բան ունի ընելիք,— հնազանդիլ եւ գործել:

Մենք, յանուն Ֆրանսայի շրջանի սկաուտներու սիրով եւ հաճոյքով ընդ առաջ կ'երթանք կեդրոնը ուրիշ վայր մը հաստատելու գաղափարին, ու կը բերենք մեր անվերապահ հաւատարիքները՝ անոր տալիք հրահանգներուն ենթարկուելու:

Մեզ պէս պիտի պատասխանեն ապահովաբար բոլոր միւս շրջանները:

Առանց Հ. Մ. Ը. Մ.ական այս ոգիին, ոչ մէկ կեդրոնական վարչութիւն կրնայ իր հեղինակութիւնը տարածել, քանի որ ան պատժական որ եւ է միջոցէ զուրկ է, երկրէ երկիր քաղաքական իշխանութիւններէն ճանչցուած չըլլալով, իսկ մեր մէջ՝ հանրային կարծիքի չգոյութեան պատճառաւ:

Կեդրոնի եւ շրջաններու կապը, միայն ու միայն բարոյական արժէքներու մասին միեւնոյն ըմբռնումը եւ յարգանքը ունեցող վարիչներով կ'ամրապնդուի ու կը դառնայ տեւական, թիկունք ունենալով զօրաւոր հանրային կարծիք մը:

Ու քանի որ կեդրոնի խնդիրը մէջտեղ նետուած է, պէտք է անոր վերակազմութիւնը անյապաղ յաջողցնել: Եթէ միւս շրջաններէն երկու գլխաւորները, Պուլկարիան եւ Սուրիան, կը պնդեն անպատճառ իրենց թեկնածութեան վրայ, կ'առաջարկենք իւրաքանչիւր շրջանի համար հինգ տարուան ժամանակամիջոց մը ու շուտով գործի լծուիլ:

Այսօր կեդրոնական վարչութիւն գոյութիւն չունենալէ զատ շրջաններու մէջ պարբերական թղթակցութիւն անգամ չկայ կանոնաւորաբար: Միեւնոյն անունը կրող այս կազմակերպութիւնը, կարծես չունի հաւաքական ինքնասիրութիւն, միութիւնը զանազան ոտնձգութիւններու դէմ արժեցնելու եւ ինքզինքը պարտադրելու համար, ինչպէս օրինակ Փարիզի մէջ Հայ արհեստաւորներու կազմութեան օրերուն:

Այս գործելակերպը եթէ շարունակուի, հետզհետէ մէկը միւսին յաջորդելով շրջանները կը քայքայուին եւ կամ Հ. Մ. Ը. Մ.ը կը կորսնցնէ իր սկիզբնական դիմակը ու համաձայն երկիրներու ան կը դառնայ տեղ մը դաշնակցական, տեղ մը ռամկավար կամ հնչակ, ուրիշ տեղ մըն ալ կարմիր, եւ սակայն շատ տեղեր զերօ:

Ցաջորդով իր դիրքի մասին:

ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԱՆՏԷՐ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ

ԼԻՈՆ, 16 մայիս.— Վիլֆրանշ, Լիոնէն 31 քիլոմեթր հեռու, ունի շուրջ 18—20 հազար բնակչութիւն: Քաղաքապետն է Պ. Շուֆէ, ընկերվարական: Այստեղ կան որպէս ճարտարուեստ պլէտինի, հիւսուածեղէնի, երկաթեղէնի եւ վերարուժութեան վե... բարերեալ նիւթերու գործարաններ:

Վերջերս առիթ ունեցայ այցելելու այս քաղաքը: Պտոյտի ժամանակ կը հանդիպիմ երիտասարդի մը, որուն արտաքին երեւոյթէն անմիջապէս կը կռահեմ որ Հայ է: Կը մտնենք սրճարան մը:

— Ո՞րքան Հայեր կան այս քաղաքին մէջ:

— Հարիւր քառասունէն հարիւր յիսուն:

— Առհասարակ ի՞նչ գործերով կը զբաղին:

— Գործարաններու մէջ աշխատելով:

— Անգործ հայրենակիցներ ունի՞ք:

— Բարեբախտաբար, կարելի է ըսել ոչ: Միայն վերջերս հիւսուածեղէնի գործարանէն 40ի չափ բանուորներ արձակեցին, որոնց մէջ Հայերը շատ չնչին թիւ մը կը կազմեն: Բայց մենք կը կարծենք թէ բանուորներու արձակման պատճառը գործի պակասը չէ, այլ բանուորական վերջին խըռովումը: Մեր հայրենակիցներու մէջ տակաւին տատամսողներ կան C.G.T.ի անդամակցելու համար:

— Վիլֆրանշի գաղութը ի՞նչ կազմակերպութիւններ ունի:

— Ժամանակին ունէինք մշակութային միութիւն մը, որուն նպատակն էր մատաղ սերունդին հայերէն սորվեցնել: Այդ ուղղութեամբ ալ գործի սկսանք, կազմակերպեցինք կիրակնօրեայ դասընթացքներ ուր բաւական թիւով աշակերտներ հաւաքեցինք: Չունենալով աւելի յարմար մէկը, ստիպուած գործը յանձնեցինք Պ. Թ. Արվաքեանի (Լիոնէն), որ յանձն առնելով այդ ձանձրոյթը, ամէն կիրակի կ'այցելէր մեր գաղութը: Դժբախտաբար երկար չտեւեց: Վէճեր ծագեցան եւ միութիւնը քայքայուեցաւ: Քաղաքական կամ ուրիշ կազմակերպութիւններ չունինք:

Ինչպէս կը տեսնէք, այս պզտիկ գաղութին տնտեսական վիճակը մխիթարական է: Բայց, մեր հայրենակիցները չունենալով որ եւ է կազմակերպութիւն, իրենց ժամանակը կ'անցընեն յօրանջելով: Ի՞նչ կը կորսնցնեն ... թէ իրենց աշխատանքէն վերջ ... մէկ ժամ տրամադրէին հանրային ... խնդիրներու, մանաւանդ որ ընդհանրապէս անձեր չեն պակսիր:

Ինչ կը վերաբերի Աշխատանքի Դաշնակցութեան, իրենց շահն ... այդ կը պահանջէ. ինչո՞ւ կը վարանին:

Վերջերս Վիլֆրանշ այցելած է Տիկ. Կ. Խաչի ներկայացուցիչ Տիկ. Բիւզանդ եւ յաջողած էր իր շուրջը հաւաքել բաւական թիւով տիկիններ, որոնց բացատրեր է Կ. Խաչի նպատակը: Ի վերջոյ թելադրած է ... կազմակերպուիլ Կ. Խաչի շուրջ, ... իրենց աշխատանքի բաժինը բերելու այս բարենպատակ ընդհանուր ...ման: Ներկայ տիկինները զարմացան ... տատամսին խօսքէն գործի անցնիլ ... կը մեկնին առանց արդիւնքի:

Վերջին պահուն կ'իմանամ թէ ...նի մը տիկիններ մտադրած են Կ. ...չի մասնաճիւղ մը կազմել եւ ... անդամակցիլ մասնաճիւղին:

Մ. ՓԵՏԱՆԵԱՆ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԻՆՉՊԷՍ ՊԱՐՊՈՒԵՑԱՒ ԿԱՐԻՆԸ

(«Յառաջ»ի համար գրեց՝ ռուս հարիւրապետ ՇԱՎԵՐՆԵԻ)

Օր մը, սպայակոյտի շէնքին մէջ, խումբ մը սպաներու մօտ տեսայ մարդ մը որ զինուորականի պէս հագուած չէր: Կը խօսէին մեր կացութեան եւ մեր ուժերուն մասին, որ կը գտնուէին առաջին գիծերուն վրայ, ինչպէս եւ Թրքական ուժերուն մասին: Կը վիճէին մասնաւորաբար Թրքական ուժերու քանակին եւ անոնց իրական կացութեան մասին: Եւ ահա, այդ տաք խօսակցութեան մէջ, ինծի անծանօթ մարդը յայտարարեց մօտաւորապէս հետեւեալը.— Պարոններ, կը սխալիք, ես որոշ գիտեմ թէ Թրքական բանակին բաղկացուցիչ ուժերը բոլորովին տարբեր են ձեր գիտցածներէն, եւ ձեր կարծածէն տարբեր դիրքի մը մէջ կը գտնուին: Իմ տեղեկութիւններս ճիշդ են եւ ես գիտեմ ինչ որ կ'ըսեմ:

Ոչ-զինուորականի մը բերնէն նման յայտարարութիւն մը լսելով, հետաքրքրուեցայ եւ սպայակոյտի անդամ սպաներէն մէկուն մօտենալով հարցուցի թէ այս մարդը արդեօք մեր լրտեսական կազմակերպութեան անդամներէն մի՞ն է որ այդքան տեղեկութիւններ ունի թշնամիին ուժերուն եւ դիրքերուն մասին:

— Ոչ, ըսաւ սպան, չէ՞ք ճանչնար, իսլամական բարեգործական ընկերութեան նախագահն է, Պ. Սէյլիտով:

Այս Պ. Սէյլիտոֆը մտքերս պղտորեց, կասկածներ արթնցուց մէջս: Պահ մը վերջ խօսակցութիւնը վերջ գտաւ եւ Սէյլիտոֆ մինակ մնաց: Մօտեցայ իրեն եւ խօսիլ սկսայ հետը: Ինծի հարցուց թէ ո՞վ եմ եւ ո՞ր զօրագունդին կը պատկանիմ: Երբ իմացաւ որ ռուս հրետաձիգ մըն եմ, ըսաւ թէ իր կարծիքով՝ ռուս սպայի մը կռուիլը Թուրքերուն դէմ՝ այլեւս իմաստ չունէր, որովհետեւ Ռուսիա պատերազմի մէջ չէր այլեւս Թուրքիոյ հետ: Պատասխանեցի որ եթէ նոյնիսկ չուզէի կռուիլ Թուրքերուն դէմ, չէի կրնար հեռանալ Էրզրումէն, որ պաշտպանման վիճակի մէջ կը գտնուէր:— Պէտք չըկայ Էրզրումէն հեռանալու, ըսաւ, կրնաք այնպէս մը կարգադրել որ կըրակի առաջին գիծերուն վրայ չգտնըւիք, եւ երբ Թուրքերը գան՝ ես կ'երաշխաւորեմ ձեզ որ իբրեւ ռուս ըսպայի՝ ձեզի որ եւ է վնաս չհասցնեն: Եթէ կ'ուզէք, ժամադրութիւն մը նըշանակենք եւ այդ մասին խօսինք, կը կարծեմ թէ կրնամ ձեզի օգտակար կարգադրութիւն մը ընել:

Այդ պահուն մէկը մօտեցաւ մեզի եւ Պ. Սէյլիտոֆ խօսքը կտրեց:

Սպայակոյտի շէնքէն հեռանալէ վերջ, գացի գտնել Մուրատը, որ բարեբախտաբար Էրզրում կը գտնուէր: Զինք գտայ բազմաթիւ անձնուէրներով պաշարուած: Ըսի իր թարգմանին, նոյն ծերունի բժիշկին, զոր կը ճանչնայի Երզնկայէն, թէ կ'ուզէի առանձին խօսակցութիւն մը ունենալ Մուրատի հետ, կարեւոր խնդրոյ մը շուրջ:

Եւ Մուրատին պատմեցի ինչ որ լըսեցի Սպայակոյտի շէնքին մէջ, ինչպէս եւ խօսակցութիւնը զոր ունեցայ Սէյլիտոֆի հետ: Մուրատ արդէն բաւական տեղեկութիւն ունէր Սէյլիտոֆի «բարեգործական» գործունէութեան մասին, եւ խնդրեց որ մարդու բան չըսեմ առայժմ: Աւելցուց որ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք պիտի առնէ Սէյլիտոֆի լրտես. գործունէութեան դէմ: Շատ չանցած Սէյլիտոֆ ձերբակալուեցաւ, միաժամանակ ձերբակալուեցաւ, Էրզրումի մէջ, Թրքական զօրաբաժինի հրամանատար մը, որուն զօրքը նահանջի մատնուած էր Ռուսերու կողմէ, Էրզրումը գրաւուած ժամանակ: Ի՞նչպէս Թուրք զինուորական մը կրնար պահուըտիլ Էրզրումի մէջ, առիկա մինչեւ այժմ հանելուկ մը կը մնայ ինծի համար:

Այդ օրերուն՝ լուր առինք թէ հայ նշանաւոր ազգային հերոսը, Զօր. Անդրանիկ, Էրզրում կուգայ: Անհամբերութեամբ արդէն կը սպասէինք իրեն եւ յաղթական ընդունելութիւն մը ըրինք: Դժբախտաբար Անդրանիկ հասաւ ընկերակցութեամբ շատ քիչ թիւով զինուորներու:

Իր ժամանումէն 2 օր վերջ, Մուրատ զիս առաջնորդեց Անդրանիկի մօտ որուն ներկայացուց:

Անդրանիկ հագուած էր ռուս զօրավարի համազգեստ եւ կը կրէր Ս. Գէորգի Բ. կարգի շքանշան մը, եթէ չեմ սխալիր: Շատ գէշ ռուսերէն մը կը խօսէր, իր մօտ ունէր թարգման մը, Տոքթ. Զաւրիեւ, եթէ չեմ սխալիր:

Շատ սիրալիր ընդունելութիւն մը ըրաւ Մուրատի: Կը տեսնուէր որ շատ կը յարգէր զայն: Խօսեցան Թրքական ուժերուն մասին, ճշդեցին այն դիրքերը, զորս Մուրատ պիտի գրաւէր իր զինուորներով:

Երբ հեռացանք Անդրանիկի քովէն, Մուրատ ըսաւ ինծ.— Էհ, նորէն, երկու օր վերջ դարձեալ միասին պիտի գործենք: Ձեզի պիտի տամ հարկ եղած զինուորները:

Այս լուրէն ուրախացած, գացի գտնել այն զինուորները, որոնք կռուեցան կողքիս՝ Երզնկայի մէջ, ըսի թէ պիտի վերակազմուի մեր ջոկատը: Զինուորներն ալ ուրախացան, լսելով այս լուրը:

Ցաջորդ առաւօտ հրաման ստացանք երթալ միանալու գնդ. Թորգոմի ջոկատին, Թէքքէ — Տէրճանի մօտ, ...զրումէն քսան վերստ հեռու, ...դի ճամբուն վրայ:

Ինծի հրահանգ տրուեցաւ ...ուորել զինուորներ, եւ յաջորդ ...ւօտ ներկայանալ, Վարդապարով... ...յին հետ, զօրահաւաքի վայրը, ...թարկուելու համար գնդ. Թորգոմի հրամաններուն:

Դիւրին գործ չէր մարտկոց պատրաստել եւ դնել կռուելու յարմար վիճակի մէջ: Ամբողջ օրը ...ղեցանք ապահովութեան պակասները լրացնել փակի կտորները իրարու կցելով, նոյնիսկ չուան գնելով ... կարելի էր: Սակայն ... էին: Ձիերը այնքան տկարացած էին որ չէին կրնար քաշել թնդանօթները մինչեւ զօ... հաւաքի վայրը: Գնդ. Մորէլի ... եւ ըսի թէ ոչ միայն կարելի չէ ...տանին փոխադրել մինչեւ կրակի առաջին գիծերը, այլեւ մինչեւ ...հաւաքի վայրը:

(2)

(Շար.)

ԴԷՊԻ ԲԱՐԵԼԱՒՈՒՄ

Ամէն ազգային տնտեսութիւն մասնիկն է համաշխարհային տնտեսութեան:

Համաշխարհային տնտեսութեան գընացքը միշտ եւ ուղղակի կ'ազդէ ազգային տնտեսութեանց վրայ:

Այժմ, համաշխարհային տնտեսութիւնը նոր ուղիի մը մէջ է: Տագնապը որ սկսաւ 1929ին, հիմա իր դէմքը զգալապէս փոխած է շատ մը երկիրներու մէջ: Ծայր տուած է տնտեսական բարելաւում մը, որ կը վանէ յուռետեսութիւնը, կը փոխէ հետզհետէ՝ նոյն այդ երկիրներու տնտեսական եղանակները եւ կը նպաստէ, անշուշտ համաշխարհային ամբողջ տնտեսութեան բարգաւաճումին:

Անգլիա, Նորվեկիա, Ֆինլանտիա եւ Հարաւ. Ափրիկէի հետ շատ մը անգլիական գաղթավայրեր կը գտնուին տնտեսական բարելաւումի ճամբուն վրայ: Անոնցմէ վերջ կուգան Ամերիկա եւ Ճափոն: Գերմանիոյ մէջ քանի մը ճարտարարուեստական ճիւղեր են որ կը ծաղկին: Ֆրանսա, Հոլանտա, Զուիցերիա, Լեհաստան, Չեխիա եւ կարգ մը ուրիշ երկիրներ դեռ կը գտնուին 1929ի տնտեսական տագնապի ազդեցութեան տակ:

Տնտեսական նոր բարգաւաճումը ի՞նչ ձեւով տեղի կ'ունենայ: Հարկ չկայ այդ բարգաւաճումին տեսական վերլուծումը ընելու: Թուենք միայն անոր գլխաւոր գիծերը.—

1. Գիներու արագ բարձրացումը:
2. Մասնաւոր բանուորներու պահանջին յաւելումը եւ մասնաւոր բանուորներու նուազութիւնը:
3. Աշխատավարձերու յաւելումը:
4. Արժեթուղթերու հրապարակին եռուզեռը:
5. Ծահագիտութեանց աւելնալը:
6. Վարկերու ընդլայնումը:
7. Տոկոսներու բաւարար չափով բարձրացումը:

Անգլիա տագնապին գագաթնակէտը ապրեցաւ 1932ի կիսուն: Ճարտարարուեստի քանակը ամենացած չափին իջած էր: Բայց, 1932էն վերջ աստիճանական բարձրացումով մը նոր պատկեր մը երեւան բերաւ:

Ամերիկան ալ կը նմանի Անգլիոյ: Սակայն, 1933ին հոն ստեղծուեցաւ դրամատուներու ահաւոր տագնապ մը, այդ պատճառաւ ալ բարգաւաճումի թափը դանդաղեցաւ: Թէեւ՝ տակաւ է արագանալու:

1936ին, Ամերիկա՝ ամերիկեան ամբողջ պատմութեան մէջ չտեսնուած չափով արձանագրեց մեքենաներու յանձնարարութիւն: Ուրեմն, բարգաւաճումը, հոն, կ'ընթանայ ճարտարարուեստին բարգաւաճումին հետ, ինչ որ շատ լաւ է ապագային համար:

Ճափոն, ինչպէս ծանօթ է, 1930էն ի վեր մեծ չափով կը սպառազինուի, մինչ ուրիշներ նոր սկսան: Այդ է պատճառը որ տագնապին ծանրութիւնը շատ չզգաց: Անկէ զատ, հոն բանուորներու աշխատանքի պայմանները բոլորովին կը տարբերին ուրիշ երկիրներու պայմաններէն: Որով, հոն տնտեսութիւնը տարբեր հանգամանք ունի եւ ազգային տնտեսութիւնը մասամբ պետութեան հաշւոյն կ'ընթանայ:

Գերմանիոյ մէջ, ամբողջ ազգային տնտեսութիւնը կազմակերպուած, սպառազինումի ծրագրին համաձայն: Ուստի, այս երկիրը, որ տագնապէն ամէնէն աւելի հարուածուեցաւ, ազգային սպառազինումի՝ հետեւաբար պետութեան հաշւոյն ճարտարարուեստի կարգ մը ճիւղերու ուժգնօրէն զարկ է տուած:

Այս բոլորը ցոյց կուտան, թէ մարդկութիւնը այս անգամ եւս գտաւ ելքի ճամբայ մը, այն տագնապէն, որ աննախընթաց էր իր պատճառներով, արդիւնքներով, տեւողութեամբ եւ տարողութեամբ:

Այդ ելքը, չէ՞ք տեսնէք, գլխաւորաբար պատերազմական ճարտարարուեստն է:

Բայց, եթէ սպառազինումը յանկարծ կասի, հաւանական է որ տնտեսական բարելաւումի ընթացքը նորէն պղտորի:

ՄԱՍՆԱԳԷՏ

Ապրիլ 24ը Երուսաղէմի մէջ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 4 մայիս (Յառաջ). — Երէկ, երկուշաբթի, Զատկի երկրորդ օրն էր (Ն. Տ.): «Սիոն» Կրթասիրաց Ընկերութեան նախաձեռնութեամբ Ֆրէրներու ընդարձակ սրահին մէջ սարքուեցաւ Ապրիլ 24ի սգատօնը: Նախագահը բացատրելով ունկնդիր հասարակութեան օրուան իմաստը, հրաւիրեց վայրկեան մը յոտնկայս յարգել մէկ միլիոն նահատակներու յիշատակը: «Մեր հայրենիք»ով սկսաւ յայտագիրը զոր դարձեալ յոտնկայս ունկնդրեց ներկայ ժողովուրդը: Հ. Մ. Ը. Մ.ի Կոմիտաս նուագախումբը բեմին վրայ տեղ գրաւած էր, մէջտեղը կը գտնուէր մահարձան մը, նահատակ գործիչներու խմբանկարով եւ թարմ ծաղիկներով:

Տեղի ունեցան մեներգ եւ արտասանութիւններ: Խօսեցան Պ. Կարպիս Ղազարեան եւ Տոքթ. Սուրէն Էթէկմէջեան: Երկու բանախօսներն ալ պատշաճ կերպով բացատրեցին օրուան յուշատօնին նշանակութիւնը եւ թելադրեցին չմոռնալ Ապրիլ 24ը:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի արիները կը հսկէին կարգապահութեան:

Այստեղ ալ վեղարաւոր «ազգասէրներ» իրենց բացակայութեամբ կը փայլէին, կարծես թէ հայ ժողովուրդին մէկ միլիոն նահատակները հատուածի մը կը պատկանէին, հայ ազգին զաւակները չէին, ուրիշ կրօնք ունէին ... Բեմը ունէր իր սրբութիւն սրբոցը, — հայ եռագոյնը, որ ծուփ ծուփ կը ծփար իր շուրջն ունենալով հայ աշխոյժ երիտասարդութիւնը:

Ուշ ատեն հաւաքոյթը փակուեցաւ «Յառաջ նահատակ»ով: Ժողովուրդը նուագախումբին հետ յոտնկայս երգեց զայն ու իր կուրծքին վրայ Ապրիլ 24ի նշանակով մեկնեցաւ տուն, հաղորդուելով օրուան նուիրականութեամբ:

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ԱՐՄԵՆՈՒՇ»Ը ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ.— Զ. Ո. Միութեան մասնաճիւղի վարչութիւնը մէկուկէս ամիս առաջ ձեռնարկած էր, ներկայացնելու Ղեւոնդ Մելոյեանի «Արմենուշ» դրամը, 5 արար: Նախապէս պիտի ներկայացուէր ապրիլ 17ին, բայց դերակատարներէն երկու հոգի զասալիք եղան, Հօկի դրդումով:

Ներկայացումը տեղի ունեցաւ մայիս 15ին: Ներկայ էր կոկիկ բազմութիւն մը: Բացման խօսքն ըրաւ ընկ. Պ. Խաչերեան, բացատրելով թէ ինչու այնքան յետաձգուեցաւ մեր ներկայացումը: Դերակատարները յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը:

Յետոյ ներկայացուեցաւ զաւեշտ մը եւ հանդէսը վերջացաւ կէս գիշերին: Վարչութիւնը ջանք չէր խնայած յաջողութեան համար:

*** Զ. Ո. Մ. մարզականի վերջին մրցումը տեղի ունեցաւ, Փօլիկօնի դաշտին վրայ: Զ. Ո. Մ.ի Բ. խումբը մրցեցաւ տեղական զօրաւոր խումբի մը հետ, որ խաղը շահեցաւ: Հանդիսատեսները կը ծափահարէին մեր մարզիկները, նկատելով որ հակառակորդը շատ զօրաւոր է: Ամբողջ մարզական եղանակին մեր խումբը ունեցաւ 14 մրցում, երկու պարտեալ, 3 հաւասար, 9 հատ ալ յաղթական: Յաջողութիւն կը մաղթենք մեր մարզիկներուն:

Վահագնեան

ՄԻՇՏ ԱՒԵԼԻ ԲԱՐԱԿ ԹՈՒՂԹ

Գիրքի տպագրութեան եւ թուղթի ճարտարարուեստին մէջ Ամերիկա երկար ատենէ ի վեր ձգտում ունի բարակ թուղթի վրայ տպագրելը քաջալերել: Եւ այս ձեւով տպագրուած գիրքերուն թիւը — որոնց մէջ բազմաթիւ չքեղ հրատարակութիւններ — յանչափս բազմացած է: Բայց, միեւնոյն ատեն, խնդիր ծագած է թէ ի՞նչ կերպով կարելի պիտի ըլլայ առաջքը առնել հետզհետէ բարակցած թուղթին թափանցկոտութեան: Վերջապէս սահման մը կայ, ուրկէց անդին անկարելի է գրել բարակ թուղթին վրայ, քանի որ մէն մի տառ կամ մէն մի գրիչի հարուած, որքան ալ թեթեւ ըլլայ, պիտի անցնի միւս կողմը: Բայց Ամերիկայի մէջ ասոր ալ ճարը գտնուած է: Պետական արտօնութիւն ձեռք բերուեցաւ գիւտի մը համար, որով կարելի կ'ըլլայ ամէնէն բարակ, այսինքն ամէնէն թափանցիկ թուղթը գործածել առանց գիրը կամ տառը միւս կողմը անցնելու: Թուղթը կը պատրաստուի titaniumdioxydeով: Այս գիւտը ահագին կարեւորութիւն ունի, որովհետեւ titanium կարծուածին չափ հազուագիւտ մետաղ մը չէ, եւ անով ճարտարարուեստական նախապատրաստութիւնը բնաւ մեծ դժուարութեան չի բաղխիր:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԿՈՉ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

Հայրենակիցներ, Փարիզի եւ շրջանի Վասպուրականի հայրենակցական Միութիւնը 5 մայիս 1937ին գումարուած ընդհ. ժողովին ընտրեց իր նոր վարչութիւնը եօթը անդամներով:

Նորընտիր վարչութիւնս, պարտք կը համարի սոյն կոչով, անգամ մըն ալ դիմել իր հայրենակիցներուն, որ անյապաղ իմացնեն իրենց անուններն ու հասցէները, որպէս զի, կարելի ըլլայ անոնց ուղարկել մեր կազմակերպելիք հանդէսներու եւ երեկոյթներու հրաւիրագիրը, ինչպէս նաեւ այն կոչերն ու գրութիւնները որոնք կրնան հետաքրքրել զիրենք:

Սիրելի հայրենակիցներ, մեր անցեալի փառաւոր պատմութիւնը, մշակութային, մտաւորական ու հայրենասիրական մարզերու մէջ յայտնաբերած մեր ստեղծագործ ընդունակութիւնները, իրաւունք կուտան մեզի՝ պահանջելու ձեզմէ որ մէկդի թողուք ձեր կրաւորական եւ անտարբեր վերաբերմունքը եւ բոլորուիք մեր միութեան կողքին, զայն օրինակելի դարձնելու համար նոյն նպատակներու շուրջ կազմուած բոլոր քոյր միութիւններուն:

Այդ պատմութիւնը սերտօրէն կը կապէ մեզ վասպուրականցիներս իրարու հետ:

Մեր աշխատաւոր ժողովուրդի կենսունակ ու շինարար ձեռքն ու միտքը չեն յապաղիր—այդ յոյսն ունինք, իրենց բաժինն ու մասնակցութիւնը բերելու մեր հայրենիքի շինարարութեան գործին, քար մըն ալ մեր ձեռքով դնելու անխախտ հաւատքով:

Վստահ ենք, սիրելի հայրենակիցներ որ ձեր բաժինը եւ մասնակցութիւնը չէք խնայեր մեր հետապնդած նպատակը իրագործելու համար:

Մենք կ'ուզենք նախ եւ առաջ, օգնել իրարու՝ բարոյապէս եւ նիւթապէս:

Մենք կ'ուզենք նոյնպէս օգնել եւ օժանդակել մեր նորակառոյց Հայաստանին:

Ձենք յուսար որ գտնուի որ եւ է Վասպուրականցի որուն սրտին մօտիկ չխօսի այդ կոչը:

Լիայոյս ենք որ խումբ առ խումբ ձեր մասնակցութիւնը կը բերէք մեր Միութեան գործին եւ սատար կը հանդիսանաք անոր բարգաւաճման եւ ուժեղացման:

Վարչութիւն

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԷՋԵՐ Յ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ «ԱՆՈՒՇ» ՀՈՎՈՒԵՐԳՈՒԹԵՆԷՆ. Երաժշտութիւն Վ. Սարգսեանի: Ա. շարք.— 1. Սիրերգ Սարոյի—, Աղջի Անաստուած: 2. Ողբերգ հարսներու — Եկէք քոյրեր.— 3. Պարերգ վիճակի — Համբարձում եայլա: Տպ. Փարիզ: 1937:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ (Նիւթեր մեր ժամանակակից պատմութենէն): Գրեց՝ Գ. Գիւզալեան: Հրատ. «Արաք» հրատարակչական ընկ. Թիւ 1: Պէյրութ: 1937: Գին 10 ֆրանք: (Կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը):

ՀԱՃԸՆԻ ՈՒԹԱՄՍԵԱՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ (պատկերազարդ): Գրեց՝ Սուլրատ Յ. Թէրզեան: Կը հրատարակուի պրակ - պրակ: Ամբողջութիւնը պիտի կազմէ 500 էջ, գինը՝ 1 տոլար: Դիմել «Նոր Օր», 20a, Rue Voulis, Athènes, (Grèce):

ՄԱՄՈՒԼ

«ԵՍ ՊԱՐՏՈՒԱԾ ՄԱՐԴ ՄԸՆ ԵՄ»...

Սելանիկի «Հորիզոն»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (15 մայիս).

— «Ուրեմն այսպէս: Կաթողիկոսական նուիրակ Գարեգին արքեպիսկոպոս — կը գրէ Պոլսոյ Այրէսի «Արմենիա»ն — հաւանաբար առանց Հարաւային Ամերիկայի հայկական գաղութները հանդիպելու, ստացած հրահանգներուն անսալով Էջմիածին կը վերադառնայ: «Խորհրդային» ... Էջմիածինը անիմաստ կը նկատէ աւելի երկարաձգել անոր շրջագայութիւնը գաղութէ գաղութ, արտասահմանի մէջ: Արդէն բաւական երկար տեւեց այդ ճամբորդութիւնը: Երկու տարին շատոնց անցաւ, իսկ այս կացութեան մէջ ուրիշ տարի մըն ալ կրնայ անցնիլ, առանց որ եւ է դրական արդիւնքի: Ուրեմն լաւ է իրապէս, որ նուիրակը օր առաջ վերադառնայ եկած ճամբով, իր գործունէութեան հաշուետուութիւնը ընելու համար կաթողիկոսին, որուն, Երեւանէն պարտադրուած կամ ներշնչուած հրահանգներովը գործեց գաղութներու մէջ, աւելի քան երկու տարի:

Եւ ինչ գործունէութիւն...

Ամէնէն բարեմիտ, ամէնէն պահպանողական մարդն իսկ անվարան պիտի յայտարարէ այսօր, որ կաթողիկոսական նուիրակ Գարեգին արքեպիսկոպոսի առաքելութիւնը, անկէ աւելի անխառուտնակ, անկէ աւելի դժբախտ վախճան մը չէր կրնար ունենալ: Կատարեալ ձախողանք, ֆիասքօ,— ահաւասիկ այդ առաքելութեան վախճանը: Եւ բացարձակ անճրկում, բացարձակ անզօրութիւն ի դէմս այն մութ ուժերուն, որոնք շուքի պէս իրեն հետեւեցան Երեւանէն ճամբայ ելած օրէն սկսեալ եւ որոնք միշտ ամուր բռնեցին իրենց ձեռքերուն մէջ, նուիրակի բերնին անցուած սանձը, յաջողելով զեկավարել զայն ուզուած ուղղութեամբ:

Նուիրակին առաքելութիւնը վերջացած էր դեռ հինգ ամիս առաջ, երբ Նիւ Եորքի մէջ, տաղտկալի բանակցութիւններէն ուժասպառ արքեպիսկոպոսը, Պիղատոսի նման լուաց իր ձեռքերը եւ յատենի ժողովոյ յայտարարեց.— «Ես պարտուած մարդ մըն եմ» ... Մինչեւ այս յայտարարութիւնը ներելի էր ապահովաբար, դէթ ծայրայեղ լաւատեսներուն համար, ունենալ տակաւին որոշ ակնկալութիւններ, մասնաւորաբար ամերիկահայ գաղութի խաղաղեցման մասին: Բոլոր ձեռնարկներէն յուսահատած նուիրակի այս խոստովանութենէն վերջ, սակայն, կը փարատէին բոլոր լուսատեսութիւններն ու ակնկալութիւնները: Եւ կաթողիկոսին չէր մընար ընել ուրիշ կարգադրութիւն, քան վերջացած հռչակել իր նուիրակին առաքելութիւնը:

Երբ անցեալ տարուան Մարտին, Աթէնքի մէջ պատեհութիւնը կ'ունենայինք տեսնուելու Էջմիածնի ներկայացուցչին հետ, այս վերջինս կ'ըսէր մեզի, թէ ամերիկահայ գաղութի մէջ եւս իր առաքելութիւնը յաջողութեամբ պսակելու խորունկ հաւատքը ունէր: Անիկա այսպէս համոզուած էր, անշուշտ, տեսնելէ վերջ այն գրգռիչ ընդունելութիւնը, որուն առարկայ հանդիսացաւ ռումանահայ, պուլկարահայ, ֆրանսահայ, սուրիահայ, եգիպտահայ եւ յունահայ գաղութներու մէջ, բոլոր հոսանքներու կողմէ անխտիր: Մինչ այդ պառակտուած այդ գաղութները, մէկ մարդու պէս բոլորուեցան նուիրակին շուրջը եւ խոստացան ամէն կերպով դիւրացնել իր առաքելութիւնը: Ասով՝ անոնք, ամէն բանէ առաջ ուզեցին իրենց նուիրումը արտայայտել Էջմիածնի եւ անոր գահակալին հանդէպ եւ ապա այն վստահութիւնը, թէ Էջմիածնի ներկայացուցիչը պիտի ուզէ արդար եւ անաչառ տնօրինութիւններով խաղաղեցնել իր պառակտուած հօտը: Առանձնապէս, գաղութներու հակամարտ հոսանքները, որոնք, իրենց տարիներու փորձառութեան բերմամբ իրաւունք ունէին որոշ վերապահութիւն մը ցոյց տալու նուիրակի առաքելութեան հանդէպ, լուսաւոր տրամադրութիւններով մօտեցան անոր եւ յայտնեցին, թէ ի հարկին զոհողութեանց եւ զիջումներու գնով, պատրաստ են ուժ տալու իր բոլոր ձեռնարկներուն,— կը բաւէ որ նուիրակը անկողմնակալ ըլլայ իր դատումներուն մէջ եւ գործէ կաթողիկոսական նուիրակի մը վայել հեղինակութեամբ եւ վճռականութեամբ:

Բայց դժբախտաբար, նուիրակը կը գտնուէր իր վրայ ճնշող ուժերու անմիջական ազդեցութեան տակ: Անիկա իր կամքին եւ իր դատողութեան տէրը չէր: Ստիպուած էր գործել այնպէս, ինչպէս կը պարտադրուէր իրեն, զինքը զեկավարող խորհրդաւոր ուժերու կողմէ: Այս կացութեան մէջ, հետեւաբար, ձախողանքը, պարտութիւնը նախասահմանուած ճակատագիր մըն էր իրեն համար: Նուիրակին կը մնար թօթափել պատրանքները եւ յայտարարել ի լուր ամէնուն, թէ ինք պարտուած մարդ մըն է ...

Թող շէն մնայ Էջմիածին: Շէն մընայ մանաւանդ Երեւանը, որ կրցաւ իր կամքը պարտադրել առաջինին, պէտք եղածին պէս խորացնելով իր իսկ ձեռքով բացուած խրամատ ամերիկահայ գաղութին մէջ»:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Տիկին Նելլի Ղազարեան Բ. Տ. Ֆ.ի Փարիզի կայանէն պիտի արտասանէ հայկական հին հէքեաթ մը, փրոֆ. Մաքլէրի թարգմանութեամբ, այսօր, ուրբաթ, ժամը 14ին: Յետոյ Թաւիստ Արգար պիտի նուագէ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (279)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Բանտարկեալները գլխի իյնալով թէ յարձակողները ովքեր կրնան ըլլալ, բնազդօրէն գետին տափեցան, բացի երկու հատէն, որոնք չփոթելով, Քրտերու հետ դէպի Փշաւանց փախան:

Երբ այս կռուրածը տեղի կ'ունենար Լեւոնի կողմը, Մոսոյի գիւղի շուրջ կատաղի կռիւ մը սկսած էր: Վերջապահ ձիաւոր Քրտերը անակնկալի եկան: Երբ առջեւի կողմէն գնդակները սկսան վզզալ, անոնք բնազդօրէն դէպի ետ քաշուիլ փորձեցին՝ յարմար դիրքեր բռնելու համար, բայց հանդիպեցան Մոսոյի եւ ընկերներու կրակին: Անկարող ազատօրէն շարժելու նեղ ճանապարհի վրայ, որու երկու կողմերուն այնքան թանձր ձիւն նստած էր, Քրտերը ձիերէն վար ցատկեցին եւ ով ինչպէս կրցաւ, դիրք բռնելով՝ սկսաւ կրակել պատի ետին թաղնուած թշնամիին վրայ:

Արղուլլահ բէկն ու միւտիրը, ինչպէս ենթադրած էր Լեւոնը, սահնակին մէջ երկնցած կը քնանային, երբ կռիւը սկսաւ: Սահնակին լծուած հայ գիւղացիները, հրացանի ձայն առածնուն պէս, սահնակը իր բախտին ձգեցին եւ ցրուեցան: Արղուլլահ բէկը յանդուգն կռուող մըն էր: Հրացաններու դոռոցին վրայ աչքը բացած՝ անմիջապէս եափունջին վրայէն մէկդի նետեց:

— Ալի,— պոռաց բէկը իր զինակիրին, որ բէկի հրացանը ուսը նետած էր,— հրացանս: Ես ի՞նչ խաբար է:

Այդ պահուն, երբ Ալին կը մօտենար Արղուլլահ բէկին, մէկ ալ իրենցմէ հազիւ հարիւր քայլի վրայ դոռացին Մոսոյի եւ ընկերներու հրացանները: Սահնակի շուրջ բանտարկեալ ու ձիաւոր իրար անցան, երկու Քրտեր անկենդան գետին գլորուեցան:

— Բէկ, վալլահի ֆէտայիներ են, մեր տունը քանդուեցաւ,— պոռաց Ալին՝ սահնակի ետին դիրք բռնելով ու սկսաւ կրակել դէպի պատը, որու ետին հազիւ կը նշմարուէին քանի մը գլուխներ:

— Ֆետայի՞,— մռնչաց Արղուլլահ բէկը ու կը պատրաստուէր սահնակէն դուրս ցատկելու, երբ գնդակ մը աջ ուսի ոսկորը ջախջախեց, հրացանը ձեռքէն ինկաւ ու աջ թեւը անկենդան վար կախուեցաւ:

Ծանր մասկոյտի նման Արղուլլահ բէկը սահնակի վրայ ինկած էր: Քրտերը բոլորն ալ ձիերէն վար ցատկեցին՝ մինչ քանի մը հատը սկսան փախչիլ, իրենք ալ չգիտնալով թէ դէպի ո՞ւր, մնացածները ծնկներնին գետին դրած՝ աջ ու ձախ սկսան կրակել:

Անյոյս դիմադրութիւն մըն էր: Երբ Լեւոնը իր ընկերներով, առաջապահ ձիաւորներու գործը վերջացնելէ վերջ, հեռուէն սկսաւ ծեծել սահնակի շուրջ հաւաքուածները: Մէկ ալ Քրտերը՝ դիմադրութիւնը այլեւս անկարելի համարելով՝ որքան կարողութիւն ունէին, սկսան փախչիլ Փշաւանց եւ Պատականց գիւղերու կողմը, հետապնդուելով վզզացող գնդակներէ:

Առաջինը Առիւծ Գեւօն հասաւ սահնակի մօտ: Բէկի քոլոզը գլխէն վար նետեց եւ անոր երկար մազերը ափին մէջ առնելով՝ գլուխը ետ ծռեց.

— Դո՞ւն ես Կեցանի Արղուլլահ բէկը:

— Հա, անհաւատ շուն, ես եմ,— հպարտօրէն պատասխանեց բէկը:

Բէկի՝ արեւէն պղնձագոյն դարձած գոռոզ դէմքի վրայ սառը անտարբերութիւն մը դրոշմուած էր: Կատաղի աչքերը արհամարհանքով ան դարձուց Առիւծ Գեւոյի դէմքին:

— Շուն, ալ ի՞նչ կը սպասես, գործըդ վերջացուր ...

Վարպետ մսագործի մը ճարպիկութեամբ, Առիւծ Գեւօն կեռ դաշոյնի մէկ հարուածով բէկի գլուխը զատեց իրմէն: Մինչեւ այդ պահը, կինդրանցի միւտիրը բոլորովին ծածկուած, անշարժ երկնցած էր սահնակի մէջ: Գեւօն, երբ բէկի գլուխը տոպրակի մէջ դնելով կը պատրաստուէր Մոսոյին միանալու, որ դէպի Լեւոնը կը վազէր, մէկ ալ սահնակի մէջ շարժում մը դիպաւ աչքին: Առիւծ Գեւօն թանձր կապերտը մէկդի նետեց, ու ահա երեւան եկաւ միւտիրի մեռելի նման գունաթափ դէմքը:

— Վալլահ պիլլահ,— թոթովեց միւտիրը՝ ամբողջ մարմնով դողալով,— ես քիւրտ չեմ, թուրք եմ, կինդրանցի միւտիրը, կեանքս խնայէ ... Ես, ես Հայերը շատ ... շատ կը սի ... սի ... սի.

— Պետրո՞ն ալ կը սիրէիր, անոր անմեղ երեխա՞ն ալ կը սիրէիր,— ու Գեւոյի դաշոյնը բարձրանալով՝ վայրագ թափով մինչեւ կոթը խրուեցաւ ողորմելի միւտիրի կուրծքին մէջ, երբ Գեւոյի բարձրացած ձեռքը տեսնելով՝ ան աչքերը փակած էր:

— Ծօ, Գեւօ, Աստուած քու տունը չաւերի,— Արշակը վրայ հասնելով յանդիմանեց ընկերը,— ծօ, ինչո՞ւ սպաննեցիր.. պարոն Լեւոնը պատուիրեց...

— Ծօ, հա,— ինքզինքին գալով մըռլտաց Առիւծ Գեւօն,— ծօ հա, մոռցեր էի ...

Լեւոնը շրջապատուած էր բանտարկեալներով: Անոնցմէ հինգը, որոնք իրենց գիւղերու մէջ յայտնի յեղափոխական գործիչներ էին եւ բնականաբար ծանր ամբաստանութեան տակ, զինուեցան ինկած Քրտերու զէնքերով ու միացան Լեւոնի խմբին:

— Մոսօ, բէ՞կը եւ միւտի՞րը,— հարցուց Լեւոնը, երբ տղաքը մօտեցան իրեն:

— Հըմ, երկուքն ալ սպաննուեցան,— անորոշ կերպով պատասխանեց Մոսօն,— բաւական հեռու էինք անոնցմէ, կռուի ժամանակ ...

Մնացած բանտարկեալները ցրուեցան շրջակայ հայ գիւղերը: Լեւոնը իր ընկերներով նորէն բարձրացաւ բլուրի ծայրը, ուրտեղէն կ'երեւէր Ոստանը: Գիւղի մէջ անօրինակ կենդանութիւն մը կը տիրէր: Հեծեալները ետ ու առաջ կ'արշաւէին: Խումբ մը ձիաւորներ արդէն գիւղէն դուրս եկած՝ ոլորապտոյտ ճամբայով վեր կ'արշաւէին: Կամաց կամաց սկսաւ մթնիլ: Լեւոնը երբ համոզուեցաւ, որ բանտարկեալները հեռացած են, որ Ոստանէն եկող ձիաւորները այլեւս չեն կրնար անոնց վնասել, քերձեցի Արշակի հետ առաջ ինկաւ եւ բլուրը հրջելով սկսաւ իջնալ դէպի ծոմեդերք:

ԵՐԲ ՀԱՅ ԳԻՒՂԱՑԻՆ ԴՈՒՌԸ ԿԸ ԳՈՑԷ

Լեւոնի խումբը, երկու օր Քերձ գիւղի մէջ պահուելէ վերջ, Կըղզաշի մէջ երկու մասի բաժնուեցաւ: Լեւոնը, Առիւծ Գեւօն, ու Թոփալ Սատտոնան Կըղզաշէն Կէմ անցնելով, գիշերով հեռացան այդ գիւղէն՝ Բերդակ երթալու համար: Կէմէցի վալադ մը կ'առաջնորդէր զիրենք: Կէմի մէջ գիւղացիք դժուարութեամբ տեղ տուած էին փախստականներուն, որոնց դեռ երկու շաբաթ առաջ այնքան մեծ ոգեւորութեամբ ու պատիւներով ընդունած էին այդ նոյն գիւղացիները:

Մեր երեք ընկերները Կէմի սարը կը բարձրանային: Լեւոնն ու վալադը քիչ առաջ անցած էին: Առիւծ Գեւոյի քէֆը շատ տեղը չէր այդ գիշեր: Արղուլլահ բէկի կտրուած գլուխը Լեւոնէն աննկատելի կերպով պահած էր չանթային մէջ, ինքն ալ չէր գիտեր թէ ինչո՞ւ համար: Վերջ ի վերջոյ երբ Լեւոնը իմացաւ եղածը, սաստիկ բարկացաւ եւ կարգադրեց, որ փոսի մը մէջ թաղեն բէկի գլուխը: Սակայն, բէկի ականջները չգտնուեցան: Առիւծ Գեւօն հազար երդում ըրաւ, որ ինք խապար չունէր կտրուած ականջներէն: Խմբի միւս տղաքն ալ երդուեցան, որ չէին տեսած:

Այս ականջներու խնդիրը պատճառ եղաւ որ Լեւոնը հայդուկներու ներկայութեան խստօրէն յանդիմանէ Առիւծ Գեւօն, որ հին եւ անուն ունեցող մարտիկ մը ըլլալուն՝ շատ վատ ազդուած էր:

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Վերջին լուրերու համաձայն, զօր. Ֆրանքօ չէզոք շրջան մը նշանակած է, որպէսզի հոն ապաստանին Պիլպաոյի ոչ - պատերազմիկները, եթէ քաղաքին պահակազօրքը չընդունի առաջարկուած համաձայնութիւնը: Ապստամբ զօրավարը անձնատուրութիւն պահանջելով, փոխարէն կը խոստանայ,— 1. Երաշխաւորել քաղաքացիներու կեանքը.—2. Պահպանել անոնց ստացուածքը.—3.Մասնաւոր վարչութիւն մը հաստատել Պիսքայեան շրջանին համար (Պասքերու երկիր):

Իսկ ուրիշ լուրի մը համաձայն, հետեւեալ հեռագիրը ուղղուած է Լոնտոն, չէզոքութեան յանձնախումբին.— «Եթէ Պիլպաօ անձնատուր չըլլայ, զօր. Մոլա կը սպառնայ գերեզմանի վերածել Պիսքայիան: Ան բաւարար միջոցներ ունի իր ձեռքին տակ եւ տրամադիր է գործադրելու իր ծրագիրը, ինչպէս բրաւ յաջորդաբար (կը յիշէ կործանած քաղաքներու անունները):

Պիլպաոյի պաշարումը վերսկսաւ: 4000 կիներ եւ մանուկներ ճամբայ հան - ուեցան դէպի Անգլիա:

Նաւահանգիստ մը 160 մարտանաւերով

Երէկ, հինգշաբթի, Անգլիոյ Թագաւորին Թագադրութեան հանդէսները փակուեցան վիթխարի եւ փառաշուք նաւահանդէսով մը, որ տեղի ունեցաւ Սփիթհէտի առջեւ եւ որուն կը մասնակցէին 160 մարտանաւեր: Ֆրանսա եւս ղրկած էր իր ամենավերջին զրահաւորը, «Տէօնքէրք»: Թագաւորն ու Թագուհին նաւահանդէսին մասնակցեցան մասնաւոր մարտանաւով մը: Տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը, գերմանական մարտանաւը խարիսխ նետած էր խորհրդային զրահաւորի մը մօտ: Անհամար բազմութիւն մը խռնուած էր ծովուն եւ քարափին վրայ, դիտելու համար նաւահանդէսը, որ ծիվուն բերդերու տպաւորութիւնը կը գործէր, ցուցադրելով բրիտանական կայսրութեան ուժը:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ իր հրաժարականը պիտի յանձնէ յառաջիկայ շաբթու: Այս առթիւ կոմսութեան տիտղոս ստանալով, պիտի կոչուի լորտ Պոլտուին, իսկ տղան՝ Օլիվըր Պոլտուին, որ ընկերվարական է (երբեմն ալ Դաշնակցական), պիտի կոչուի դեր - կոմս: Նոր վարչապետը պիտի ըլլայ ելմտական նախարարը, Պ. Նէվիլ Չէմպըրլէն:

ԵԹՈՎՊԻՈՅ շահագործումը յառաջ տանելու համար, վեցամեայ ծրագիր մը մշակած է իտալական կառավարութիւնը: Այս առթիւ գաղթային նախարարութեան տրամադրութեան տակ դրուած է խոշոր գումար մը: Ամէնէն առաջ ուժ պիտի տրուի բուրդի, տաղձի, մորթի, սուրճի, թանկագին մետաղներու, միսի, կաթի, արմտիքի եւ բամպակի արտադրութեան, ինչպէս եւ գաղթականներու տեղաւորման:

ՆՈՐ ԴՐՈՒԹԵԱՄԲ ՋՐՕԴԱՆԱՒ մը, որ յատկացուած էր հարաւ. Ամերիկայի Թղթատարական սպասարկութեան, առջի օր փորձեր կը կատարէր Անթիպի առջեւ, երբ ջրամոյն կորաւ, բոցեր արձակելով: Նաւուն մէջ կային 10 հոգի, որոնց հինգը մեռան, երեքը ծանրապէս վիրաւորուեցան:

Այս առթիւ բսենք թէ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը արգիլեց Ատլանտեանի օդանաւային մրցումները, վտանգաւոր գտնելով զանոնք:

10 ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՂՋԻԿ ՄԸ ՅՈՇՈՏՈՒԵՑԱՒ Կրընոպլի շրջանին մէջ, Ս. Պէրնառի հռչակաւոր շուներէն մէկուն կողմէ որ կատղած էր: Աղջիկը դահուկի (սքի) մարզանքներ կատարելով կը վերադառնար, ուրախ զուարթ, շրջապատուած շուներով, երբ մէկը յանկարծ վրան խոյացաւ: Վանականները սարսափահար կը փորձէին հանդարտեցնել շունը, ականատես մը ի զուր կը փորձէր զարնել, շունը կատաղօրէն բզքտեց անճար որսը որ մեռաւ 15 վայրկեան վերջը: Վանահայրը կը պատմէ թէ ամէնէն հաւատարիմ շուներէն մէկն էր եւ բազմաթիւ կեանքեր փրկած է Ալպեան լեռներուն մէջ...

ՍԱՓՐԻՋՆԵՐՈՒ գործադուլը վերջացաւ փոխադարձ համաձայնութեամբ:

Այրի Տիկ. Վառվառա Ղազէրեան եւ զաւակը՝ Վահան Ղազէրեան, Տէր եւ Տիկ. Կարապետ Մոմջեան (Լա Սիօթա), Տէր եւ Տիկ. Ս. Թիմուրճեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկ. Զարեհ Թիմուրճեան (Պէյրութ), Տէր Գաբրիէլ քհյ. Սամուէլեան հոգեւոր հովիւ Սան Փաւլօ (Պրազիլիա), սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն հօր, աներհօր, մօրեղբօր, փեսին եւ ազգականին՝

ՅԱԿՈԲ ՂԱԶԷՐԵԱՆԻ

(Սպարթացի)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ Գոկոլէն (Վառ) մայիս 17ին, 60 տարեկան հասակին եւ մարմինը ամփոփուեցաւ տեղւոյն գերեզմանատունը: Այս առթիւ իրենց շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, նամակով եւ հեռագրով ցաւակցութիւններ յայտնեցին: Իրենց հասցէն.— V. Gazerian,Cogolin (Var), France:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկ. Վարսենիկ Դաւիթեան, եղիշէ քհնյ. Մխիթարեան եւ Սիրանեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի մարմիններուն եւ ընկերներուն, Հայրենակցական միութիւններու, հայրենակիցներու եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր կամ մամուլով ցաւակցութիւն յայտնեցին տարաբախտ ԽԱՉԻԿ ԴԱՒԻԹԵԱՆԻ (Քեռի) դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՀԱՅ ՀՌՈՄԷԱԿԱՆՆԵՐՈՒ Կաթողիկոս-Պատրիարք Գեր. Աւետիս արք. Արփիարեան Մայր. Վարդապետ Թեան ստորեան տուած ըլլալով Մարսէյլի ժողովրդապետ Հ. Յովհ. Վրդ. Զուհաճեանի, կարգադիր յանձնախումբ մը կազմուած է նախագահութեամբ Պ. Էտմօն Չագարեանի եւ կիրակի օր, 23 Մայիս, տեղի պիտի ունենայ, 92 Րիւ տ'Օպանեը, Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյն մէջ, այս Վարդապետութեան ստորեանին նուիրուած եկեղեցական արարողութիւնը: Նոյն օրը, ժամը 9.30ին, կոնդակին ընթերցումէն ետք, Անտոն Ապիսի. Փահապանեան պաշտօնապէս պիտի յանձնէ Մայր. Վարդապետին այս ստորեանի վերաբերեալ պատուանշանները: Արարողութենէն ետք, Հ. Յովհ. Մայր. Վրդ. Զուհաճեան պիտի մատուցանէ ձայնաւոր Ս. Պատարագ:

ՅՈՒՇԱՏԵՐ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ Սաներու միութիւնը կը յայտնէ թէ Մայիս 23ի կիրակի օրը Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի անմահ բարերար Մկրտիչ Սանասարեանի, կտակակատար Կարապետ Եզեանի, բոլոր ուսուցիչներու եւ սաներու յիշատակին: կը խնդրուի ներկայ ըլլալ:

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Վալանսի մասնաճիւղին հրապարակային բանախօսութիւնը, շաբաթ, 22 մայիս, ծանօթ հաւաքատեղին: Պիտի խօսի Պ. Ս. ՔԱՐԵԱՆ, Նիւթ ունենալով «Հայրենակցական Միութիւններու դերը գաղութներու մէջ»: Ցաջորդ օրը ժամը 2ին, խնջոյք եւ պար:

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Նահանգ. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը կիրակի 23 մայիս, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին 8 rue Bossuet, փարիզ. Մէթրօ Gare du Nord կամ Poissonnière: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի հանարուի:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme. PARIS (13)

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ «Հրազդան», «Ռոստոմ» եւ «Եօթնեղբայրեան» խումբերու ընկերները, 21 Մայիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Քաֆէ օ Քլէռ տը Լիւն սրճարանին վերնայարկը: Մէթրօ Փլաս տ'Իթալի: կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը 22 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, իր Ակումբին մէջ: կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ:

ՊԱՆԵՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ 22 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշտ 9ին, Պանեօի S. F. I. O.ի Ակումբը, 40 rue de Fontenay, ուր ընկերվարականներու ժողովին պիտի խօսի ընկ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ, Դաշնակցութեան, իսկ ընկ. ՊԱՇԷՐ Ֆրանսայի ընկերվարականներու մասին:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները վաղը, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Զարդարեան գրադարանը, 181 Cours Lafayette:

ՏՓՍԻՆԻ կոմիտէի անդամական ընդհ. ժողովը 23 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, սովորական ժողովատեղին: կը հրաւիրուին երեք խումբերու ընկերները:

ՊՕՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի հրապարակային բանախօսութիւններ

ՎՐԷԺ խումբի հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 22 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 8 Bld. Neuf, Սէն ժերոմ: կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Նիւթ՝ «Հայաստան եւ գաղութները»:

ՊԱՐՍԷՅԼի կոմիտէի հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 23 Մայիս, կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Շահրիկեան սրահին մէջ: կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Նիւթ՝ Ստալինեան սահմանադրութիւնը եւ Հայաստան:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Անիէռ-Պուա-Քոլոմպի Արամ ենթակոմիտէի

22 ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

ԱՆԻԷՌԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Ռ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Ա. ԽՈՍՏԻԿԵԱՆ ԵՒ Հ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ—ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ:

Կ'ԵՐԳԷ ՕՐ. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Հայկական եւ եւրոպական պարեր մինչեւ առաւօտ:

ԸՆՏԻՐ ՃԱԶ:

Պարի մրցում՝ ղեկավարութեամբ ՎԱՀՐԱՄ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ:

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Մուտք 3 եւ 5 ֆր.:

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋ.— Շաթլէէն եւ փորթ Շամփէրէէն առնել BD օթօպիւսը, Պատլէնէն եւ փորթ Անիէռէն առնել 45 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Մէռի տ'Անիէռ, փորթ Քլիշիէն օթօպիւս՝ 40, 39 եւ 3 եւ իջնել փլաս վօլթէռ, կառ Սէն Լազարէն՝ շոգեկառք:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած Վիէնի Հ. Յ. Դ. կոմիտէին կողմէ

23 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Սէրքըլ-կաթոլիկ սրահին մէջ,

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ԱՐՇԱԿ Բ.

(Տրամ 5 վարագոյրով)

կը մասնակցին տեղւոյս լաւագոյն ուժերը:

Հագուստները վարձուած են Լիոնի «Դրան-Թէաթր»էն:

Տոմսերու գինը՝ 4 եւ 3 ֆր.:

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

Յ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի Մասնաճիւղը Կ. Խաչի Օրը կը տօնէ 22 մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հայ Ակումբին մէջ:

կը խօսի՝ Պ. Ս. ՕՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

կը ներկայացուի երկուկ արար «Անուշ»էն:

Պար, խմբերգ, երգ եւ արտասանութիւն՝ Սանուց Միութեան կողմէ:

Մուտքը ազատ է

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին

23 մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Պառ Պէլվէտէրի օդաւուն պարտէզին մէջ:

Մասնակցութեամբ Հայրենակցական, Երիտասարդական եւ Մարզական Միութիւններու:

կը Նախագահէ Պ. Տ. ԹԷՔԷԵԱՆ

կը խօսին՝ Գնդ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ (Փարիզէն) եւ ԱՅԳԻՆ:

կը մասնակցին Կ. Խաչի Պուլվար Օտտօի մասնաճիւղին սանուհիներու երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Տիկ. ՔՆ. ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆի,

Կ. Խաչի Լա-Վիսթի մասնաճիւղին սանուհիները կը ներկայացնեն «ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՎԻՃԱԿ»Ը ղեկավարութեամբ Տիկ. Մ. ՇԱՀՄԻՐԵԱՆի

Կ'արտասանեն՝ Օրիորդներ ՄԱՐԻ ՀԱՅԱԳՈՐԾԵԱՆ եւ Գ. ՏԷՐ-ՆԱԶԱՐԷԹԵԱՆ, Պ. Պ. Ա. ՅԱԿՈԲԵԱՆ, Պ. ՎԱՐՕՆԵԱՆ, Ս. ԲՐՈՒՏԵԱՆ, Կ. ԹԻՒԹԷՆԵԱՆ եւ Ն. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ:

Հայկական եւ Կովկասեան պարեր:

Թատրի վրայ պիտի նուագեն եւ պարեն Գ. եւ Օ. ԶՈՐԳԱՃԵԱՆներ:

կարելի է առաւօտէն գալ եւ ճաշը միասին բերել:

Տախտերու համար 2 ֆր.:

ԾԱՆՕԹ.— Քուռ Պիլզօնէն առնել թիւ 25 հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան: Սէն Ժերոմէն Լա Ռօզի օթօպիւսը առնել եւ իջնել պարտէզին առջեւ:

Դասախօսութիւն

Յ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին երրորդ դասախօսութիւնը 30 Մայիս, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին, 8 rue Bossuet, փարիզ, բարեգործականի տան մէջ:

կը դասախօսէ ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿ

Նիւթ՝ Հայ կնոջ դերը ընկերութեան մէջ:

Մուտք 3 ֆր. (օշարակ եւ խմորեղէն միասին):

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

«Հայ Արծիւ» Ակումբի անդրանիկ պարահանդէսը, որ կը խոստանայ ըլլալ եղանակին ամէնէն զուարթը, տեղի պիտի ունենայ Cercle des Chambres Syndicales de Franceի ընդարձակ եւ շքեղ սրահներուն մէջ, Elysées Palace Hôtel, 12 Rue de Marignan, Paris (8), մէթրօ Rond-Point-des Champs-Elysées

23 Մայիս, կիրակի ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր:

Ընտիր նուագախումբ (ճազ եւ Թանկօ Արժանթին):

Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով:

ՄՈՒՏՔ՝ 15 ՖՐ., (որ իրաւունք կուտայ մէկ գօնսօմասիօնի):

ԾԱՆՕԹ.— Պարերը կը շարունակուին անընդհատ: Չպարողներուն համար պիտի տրամադրուին ժամանցի եւ թէյիմասնաւոր սրահներ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կիրակի, 23 Մայիս, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Սեվրի Մ. Պէշիկթաշլեան թատերասրահին մէջ, 26 Rue Troyon, Sèvres, մէթրօ Pont de Sèvres.

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՕՂՈՒՂ-ՂԱՐԻԲ

(Տրամ—օբէրէթ 7 արար)

ԺՕՐԺ ՇԱՀՊԱՐՈՆԵԱՆ կը վարէ երաժշտութիւնը:

Կը մասնակցին՝ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, Մ. ԱԶՆԱՒՈՒՐԵԱՆ, ՍՈՐԱՖԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ, Տիկ. ԽԱՆԴԱՄԻՐՈՖ, Բ. ԱԶՆԱՒՈՒՐԵԱՆ եւ Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ.

Գիները՝ 5, 7 եւ 10 ֆր.:

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 rue M. le Prince:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«Հայ Արծիւ» ակումբը իր անդամներուն զարգացման համար կազմակերպած է շաբաթական դասախօսութիւններ ծանօթ մտաւորականներու կողմէ, իր կեդրոնատեղին, 22 րիւ Րիշէ, Փարիզ: 22 մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 21 – 22.30, կը դասախօսէ Պ. ՊԷՐՆԱՐ ՎԱՀԷ: Նիւթ՝ Փողոցի եւ այլ արկածներու վերաբերեալ իրաւագիտական հարցեր:

Դասախօսութենէն վերջ պար մինչեւ կէս գիշեր:

կը հրաւիրուին նաեւ համակիրները:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ 22 ՄԱՅԻՍ
SAMEDI 22 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3427

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՆՉՊԷՍ ՓՐԿԵԼ Ե՛Ւ ՀԱՄՐԱՆՔԸ Ե՛Ւ ՈԳԻՆ

Երէկ ուրիշ իմաստ ունէր այս բացատրութիւնը,— համրանքի պահպանում: Ըսել կ'ուզէինք՝ խնայել, կանխել նոր եւ անտեղի կորուստներ: Ի հարկին անկարելին փորձելով, եթէ պարագաները հարկադրեն:

Վերջին 15 տարիները հիմնական փոփոխութիւն մը յառաջ բերին մեր կեանքին մէջ:

Անշուշտ նորէն իր ուժը կը պահէ առաջին մտահոգութիւնը: Նորէն վտանգներ կրնան ծագիլ մեր ժողովուրդի այս կամ այն հատուածի գլխուն, երբ դղրդագին դէպքեր պատահին:

Ո՞վ կրնայ նախատեսել, օրինակ, Անդրկովկասի վիճակը, պատերազմի մը պարագային ...

Արդ, եթէ այդ մտահոգութիւնը թէական է, առ այժմ, միւսը արդէն ստացած է հրատապ հանգամանք: Եւ ամէն օր իր սուր փուշերը կը մխէ մեր կողերուն:

Կ'ակնարկենք նոր սերունդին փրկութեան հարցին:

Անմիջապէս ըսենք որ մենք այդ սերունդը կը բաժնենք երկու մասի: Առաջինը՝ այն որ 15 - 20 տարեկան էր եւ օտարութեան մէջ ծաղկեցաւ, միւսը՝ 5 - 15, այսինքն անոնք որ կամ հոս ծնան, եւ կամ ծաղկոցի երեխաներ էին, երբ եկան:

Հարց է այժմ,— այն բոլոր միջոցները որ փորձուեցան մինչեւ հիմա, կը բաւե՞ն, կը զօրե՞ն փրկելու այս երկու հատուածներուն եթէ ոչ մեծամասնութիւնը, գոնէ կէսը:

Աւելի բաց խօսինք,— ինչ որ կ'օգնէր 10 - 15 տարի առաջ, կը նա՞յ օգնել նաեւ այսուհետեւ, երբ առաջին շարքը արդէն ոսկոր կապած է, իսկ երկրորդը՝ բոլորովին տարբեր, խորթ եւ համայնակուլ կաղապարի մը մէջ ձուլուած:

Անշուշտ շատ բան փրկուած է առաջին շարքէն, գոնէ լեզուով եւ հոգեկան կազմով:

Շատերը, այդ շարքէն, հայերէն կը խօսին, կը կարդան, ընդհանրապէս հաճութեամբ կը հետեւին հայկական հանդէսներու: «Կոկիկ բազմութիւն» մըն ալ կապուած է զանազան կազմակերպութեանց եւ միութեանց հետ. ուրեմն որոշ պարտականութիւններ ստանձնած է հանրային կեանքին մէջ:

Բայց, այս քիչ - շատ մխիթարական պատկերը կ'աղօտանայ, երբ նկատի առնենք մնացեալ բազմութիւնը, պիտի ըսէինք՝ մեծամասնութիւնը:

Արդարեւ, հազուադէպ է անոնց «ներկայութիւնը»: Կան եւ չկան: Հայ են եւ չեն: Զես կրնար վստահօրէն ըսել թէ մաս կը կազմեն վաղուան, նոյն իսկ այսօրուան համրանքին:

Միայն լեզուի կորուստը կամ աղճատումը չէ որ աչքի կը զարնէ, այս բազմութեան մէջ:

Ընդհակառակն, շատեր կան որ տակաւին հայերէն կը խօսին, բայց ֆրանսերէն կը մտածեն, արդէն կաղապարուած, «տեղական» են: Ինչպէս որ կան ուրիշներ ալ որոնք թէեւ մոռցած են հայերէնը, բայց կը պահեն ոգին: Ճիշդ այն թրքախօսներուն կամ քրտախօսներուն պէս, որոնք բանի կորսնցուցած են լեզուն, առանց վրայ տալու ազգային զգացումը: (Թող չպարծենան անոնք որ հայերէն գիտեն, բայց կը յամառին թրքերէն խօսիլ ծուլութեամբ, սովորամոլութեամբ, անզգայութեամբ կամ ինքնահաւանութեամբ: Մեր ըսածը բոլորովին ուրիշ բան է):

Ուրեմն կորուստը ակներեւ է, արդէն, այս ճակատին վրայ: Կորուստ ե՛ւ համրանքով ե՛ւ ոգիով:

Աւելի մռայլ եւ կսկծալի կը դառնայ պատկերը, երբ աչքէ կ'անցընենք երկրորդ շարքը:

Ո՛ր տարիքէն ալ տեղական դպրոցը մտած ըլլան, այս շարքին պատկանող մանուկներն ու պատանիները ստուար մեծամասնութեամբ կորսնցուցած են լեզուն. իսկ ոգին եթէ կը տեւէ, աւելի շատ բնազդական է:

Գիտենք, բաւական կարեւոր թիւ մը կը հետեւի հայերէնի դասընթացքներու: Կան որ գիտեն ե՛ւ գրել ե՛ւ կարդալ: Ուրիշներ ալ հայերէն կը խօսին տունին մէջ, թէեւ կարդալ - գրել չեն գիտեր: Դեռ ուրիշներ ալ կը մեղադրեն իրենց հայրն ու մայրը, որոնք ոչ միայն մայրենի լեզուն չեն սորվեցուցած, այլ եւ մղած են օր առաջ մոռնալու զայն ...

Եւ սակայն, եթէ մուտքն ու ելքը բաղդատենք, եթէ փորձենք թուանշաններով պատկերացնել դրականն ու բացասականը, մէկ անգամէն պիտի փլին շատ մը պատրանքներ:

Այս չի նշանակեր թէ ամլութեան դատապարտուած է ինչ որ կը փորձուի այս ճակատին վրայ, եւ պէտք է կրաւորական դիրքով մը դիմաւորել անխուսափելին:

Ընդհակառակն. պատկերը շատ աւելի սեւ, նոյն իսկ յուսահատական պիտի ըլլար, եթէ փրկութեան, պահպանման որ եւ է փորձ մէկդի դնէինք,— ինչպէս կը թելադրէին Փարիզի ջոջերը: Որ եւ է կայծ որ կ'արձակուի, չի կրնար անօգուտ անցնիլ: Մէկ հատիկ սերմնցուն իսկ մշակուելով կը դառնայ «առոք ցորեն կարմրահատ»:

Ուրեմն հարկ է բաց աչքերով եւ առանց ինքնախաբութեան տեսնել ամբողջ պատկերը, որպէսզի անոր համեմատ կազմակերպուի փրկութեան աշխատանքը: Այն ատեն գիւրաւ կը գտնուին միջոցներն ալ, աւելի արդիւնական եւ ազդու:

Անցած 15 տարիները փորձի շրջան մը եղան: Արդէն հասած ենք որոշ հանգրուանի մը, ուր շարժանկարի մը պէս կ'երեւան սեւն ու ճերմակը:

Փորձենք հարցարանի մը վերածել այս բոլորը, որպէսզի կարելի ըլլայ լաւագոյն ելքին յանգիլ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞նչ խնդիրներ առկախ մնացած են Ալեքսանտրէթի Սանճաքագրութեան մէջ

Պէյրութի արաբական թերթերը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն Ալեքսանտրէթի մասին գոյացած համաձայնութեան մասին, որ վերջնական ձեւ պիտի ստանայ յառաջիկայ շաբթու, Ազգաժողովին առջեւ.—

Կը հաւկցուի որ գլխաւոր դժուարութիւնը սանճաքի ընտրական օրինագծի եւ Պայըր Պուճաքի շուրջ կը դառնայ: Թուրքիա կ'ուզէ որ Պայըր Պուճաք կոչուած շրջանը կցուի սանճաքին, իսկ Ֆրանսա բուռն կերպով կը հակառակի այդ պահանջին: Ֆրանսական տեսակէտին յաղթանակը աւելի հաւանական կը նկատուի: Ֆրանսացիները կը մերժեն նաեւ Թուրքիոյ կողմէ առաջարկուած կարգ մը ընտրական տրամադրութիւններ: Թուրքերը կը պահանջեն որ ընտրելու իրաւունք տրուի միայն անոնց, որոնք որոշ դատախազութիւն եւ ուսում ստացած են: Կը կարծուի որ պիտի չընդունուի թրքական առաջարկը: Թուրքիոյ կողմէ կ'առաջարկուի նաեւ նոր մարդահամար մը, ընտրութիւններէն առաջ, ինչ որ Ֆրանսացիներու կողմէ կը նկատուի անընդունելի:

Արտաքին գործերու հարցը կարգադրուած է արդէն: Սանճաքը իր արտաքին բոլոր յարաբերութիւնները պիտի վարէ Սուրիոյ միջոցաւ: Դէպի սանճաք ճամբորդութեան արտօնութիւնը պիտի տրուի սուրիական հիւպատոսներու կողմէ: Միեւնոյն ատեն սանճաքին մէջ գտնուող օտար պետութեանց հիւպատոսները ինչպէս նաեւ Թուրքիոյ հիւպատոսը, իրենց հաւատարմագրերը պիտի ներկայացնեն սուրիական կառավարութեան: Օտար երկիրներ գտնուող սանճաքի բնակիչներուն իրաւունքները պիտի պաշտպանուին սուրիական հիւպատոսներու միջոցաւ: Թուրքիոյ մէջ գտնուող սանճաքցիներն ալ պիտի պաշտպանուին սուրիական հիւպատոսներու միջոցաւ:

Սանճաքի գործածական դրամը պիտի ըլլայ սուրիական ոսկին: Սակայն, Թուրքիա կ'ուզէ որ սանճաքն ալ իրաւունք ունենայ մասնակցելու սուրիական դրամատան պայմանագրութիւններուն ու բանակցութեանց: Սանճաքի մաքսային կազմակերպութիւնը պիտի կառավարուի մեծ մասամբ Սուրիացիներով:

Ամենամեծ դժուարութիւնը դրօշի շուրջ կը յարուցուի: Թուրքերը կը պնդեն որ սանճաքը առանձին դրօշ ունենայ: Սակայն, կը կարծուի որ դրօշի խնդիրը պիտի յետաձգուի առայժմ: Որովհետեւ սանճաքի ներկայացուցչական խորհուրդն է որ իրաւունք պիտի ունենայ որոշելու այդ խնդիրը:

Սանճաքը պիտի ունենայ չորս նախարարներ, պատասխանատու սանճաքի ներկայացուցչական խորհուրդին: Կառավարութեան պետը պիտի ընտրուի ժողովուրդին կողմէ: Ֆրանսական պատուիրակը շատ աշխատեցաւ որ ան ընտրուի Սուրիոյ Հանրապետութեան նախագահին համաձայնութեամբ, սակայն չյաջողեցաւ:

** Մասնագէտներու տեղեկագիրը չի յիշատակեր անկախ սանճաքի կառավարիչին ազգութիւնը, սակայն, կ'ըսուի թէ ներկայացուցիչներու խորհուրդը պիտի ընտրէ զայն: Թուրքերը կ'ուզէին որ սանճաքի մէջ իգական սեռին ալ իրաւունք տրուի ընտրելու եւ ընտրուելու, բայց տեղեկարերը մերժած է, առարկելով որ սանճաքի իգական սեռին մտային մակարդակը անբաւական է, քաղաքական ասպարէզի մէջ ծառայելու համար:

Սանճաքը պիտի ունենայ անկախ դատական կազմ: Իսկ թղթատարական, հեռագրական, մաքսային եւ դրամական ներկայ դրութիւնը պիտի պահպանուի: Գալով արտաքին գործերու եւ յարաբերութեանց, լուծուած են ի նպաստ Սուրիոյ: Ֆրանսական պատուիրակներու պնդումին վրայ սանճաքի արտաքին գործերը պիտի վարէ Սուրիա:

Պէլժիա կ'ուզէ պահել իր չէզոքութիւնը

Արտաքին նախարար Պ. Իվօն Տէլպոս ջերմ ընդունելութեան արժանացաւ Պրիւքսէլի մէջ: Քաղաքական խօսակցութիւններէն երեւան եկաւ որ անխախտ կը մնայ երկու երկիրներուն բարեկամութիւնը: Պ. Իվօն Տէլպոս, Պրիւքսէլի Ֆրանսական դեսպանը, Պելժիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը քննեցին նոր Լոքառնոյի մը ծրագիրը, աչքի առջեւ ունենալով նաեւ Գերմանիոյ տրամադրութիւնները: Այս առթիւ պելժ ներկայացուցիչները բացատրեցին թէ Պելժիա պիտի պաշտպանէ իր երկիրը, համախորհուրդ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ. բայց, կը խրտչի զինուորական գործակցութենէ մը: Ցանկալի գտնելով հանդերձ ընդհանուր համաձայնութիւն մը, չուզեր ընդունիլ որ օտար զօրք անցնի իր հողէն, ինչպէս եղաւ մեծ պատերազմին: Միւս կողմէ, հաւատարիմ մնալով Ազգերու Դաշնակցութեան, Պելժիա կը մերժէ միակողմանի համաձայնութիւն մը կնքել Գերմանիոյ հետ:

Մէկ խօսքով, Պելժիա կ'ուզէ պահել իր չէզոքութիւնը եւ գործելու ազատութիւնը, ինչ որ բաւարար չի համարուիր Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ: Ուրեմն պարզապէս բերանացի հաւաստիքներ պիտի տրուին:

Պ. Իվօն Տէլպոս երէկ ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Պելժիոյ թագաւորին կողմէ որ գլխաւոր ախոյեանն է չէզոքութեան: Ցետոյ տնտեսական հարցերու մասին խօսեցաւ Պելժիոյ վարչապետին հետ, որ յունիս 12ին Մ. Նահանգները պիտի երթայ, տեղեկութիւններ քաղելու համար յանուն արեւմտեան Եւրոպայի, իբրեւ մասնագէտ: Այս առթիւ քննուեցաւ նաեւ սահմանամերձ բնակիչներու խնդիրը: (80.000 Ֆրանսացիներ կը գտնուին Պելժիոյ մէջ, իսկ 200.000 սահմանամերձ Պելժեր ամէն օր Ֆրանսա կ'անցնին աշխատելու համար, առանց սովորական ձեւակերպութեանց):

Ցաղթական Կամարին հարիւրամեակը

Կիրակի օր բացառիկ զօրահանդէս մը պիտի կատարուի, Ցաղթական Կամարի հարիւրամեակին առթիւ, պանծացնելով Ֆրանսայի զինուորական ուժը: Հանրապետութեան նախագահը, դահլիճին անդամները զօրահանդէսը պիտի դիտեն մասնաւոր ամպիոններէ: Ցատուկ տեղեր պիտի սահմանուին նաեւ պատերազմի վեթերաններուն, Էթուալի հրապարակին վրայ: Տօնակատարութիւնը պիտի սկսի առտուան ժամը 10ին: Թափօրին առջեւէն պիտի քալէ հանրապետական պահակագունդին նուագախումբը: Զօրահանդէսը պիտի ներկայացնէ Ֆրանսական բանակի բազմազան զինուորները, սկսելով 1793ի հիւսարներէն (վալմիի ճակատամարտ) մինչեւ 1914ի պատերազմին մասնակցող ասպետները: Երբ զինուորները պատուի կենան, 10.000 աղաւնիներ պիտի թռցուին Ցաղթական Կամարէն, որպէսզի Ֆրանսայի ժողովուրդին ողջոյնը տանին աշխարհի բոլոր մասերուն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՀԱՒՈՐ ԳԱՂՏՆԻՔ ՄԸ ԵՒՍ ՊԱՐԶՈՒԱԾ

«Խ. Հայաստան» (27 ապրիլ) իր կարգին հրատարակելով Գրողներու Միութեան հինգօրեայ համագումարին ամփոփումը, պատահաբար երեւան կը հանէ զգայացո՛ւնց գաղտնիք մը:

Չեմ գիտեր, կը յիշէ՞ք,— այդ համագումարին մէջ սուր զամեր մխեցին ինչպէս Եղիշէ Չարենցի, նոյնպէս երկու երիտասարդ գրողներու գլխուն:

Մէկը՝ Մկրտիչ Արմէնն էր, որ համարձակեր է «ռէակցիոն - նացիոնալիստական» Երեւան վէպէն վերջ, «Հեղնար Աղբիւր» մըն ալ տպել, արտայայտելով իր «ռէակցիոն ռոմանտիզմը»:

Տղան աջ - ձախ ինկաւ ինքզինքը պաշտպանելու համար. բայց բոլորը մէկ վրան թափեցան: Ճարահատ, վերջին պահուն ստիպուեցաւ խոստովանիլ թէ «այժմ հասկանում է եւ ընդունում իր սխալները»:

Միւս ամբաստանեալը, Սողոմոն Տարօնցին էր, որ բաղդատաբար աժան ազատեցաւ:

Բայց, ստուգուեցաւ որ աններելի մեղք մը եւս գործեր է:

— «Տարօնցին միայն դահլիճից արուած ռեպլիկաներից յետոյ խոստովանեց որ իր գրքերն ուղարկել է հակայեղափոխական Ա. Չօպանեանին՝ պատշաճ մակագրութիւններով»:

Թերթը չըսեր թէ համագումարը ի՛նչ պատիժ սահմանած է այս մեղքին համար:

Բայց, այսքանը բաւական է արդէն, որպէսզի այդ երիտասարդն ալ կամաց - կամաց տրորուի եւ պատմութեան անցնի:

Անշուշտ հրահանգներ ստացած են Բերիայէն — Անդրկովկասեան Երկրային Կոմիտէի լուծումէն առաջ — «զարժանն տնօրինելու համար»:

Ինչպէս խանչեանը, այս տղան ալ տխրահռչակ կ'երթայ արտասահմանի «Հայաստանասէրներուն»:

Սիրելով սիրելով, նամակ նամակի վրայ գրելով, գիրք ղրկելով եւ գիրք ստանալով տես թէ ի՛նչ փորձանքներ բացին Չօպանեաններու:

Մինչդեռ, փոխանակ սիրահալ նայուածքներ նետելու եւ Հայաստանը գոլորշիներու մէջ տեսնելու, եթէ քիչ մը բաց աչքերով դիտէին իրականութիւնը, ոչ շարք մը Երեւանցիներ կասկածելի կը դառնային, ոչ ալ Արշակ Չօպանեան կը զրկուէր ... գիրք եւ թերթ ստանալու առանձնաշնորհէն:

Ներողութի՛ւն. այս պարագան անգամ մը եւս կ'ապացուցանէ «անոնց» Հայաստանասիրութիւնը:

Երբ Չօպանեան խանչեանի եւ ուրիշներու նամակներ գրած, Երեւանցիներու հետ գիրքեր փոխանակած, Փարիզի մէջ Ա. Երզնկեանի, Եսայեանի, Շահվերտեանի, Փիրումեանի, Դ. Սիմոնեանի, Ալազանի եւ ուրիշ «զմայլելի»ներու հետ խօսած չըլլար, Ամատունիները ի՞նչպէս պիտի կրնային մերկացնել այդ «յերկերասանի դաւանան», «տրոցկիստ - նացիոնալիստ, սպեցիֆիկ հակայեղափոխականները»:

Տեսէք, ես ոչ տող մը գիր կը գրեմ, ոչ մէկուն - միւսին հետ կը խօսիմ, ոչ ալ «պատշաճ մակագրութիւններով» գիրքեր կը ստանամ Երեւանէն:

Ուրեմն կը դաւադրե՛մ, իբրեւ «ոխերիմ թշնամի մը»: «Հակահայաստանեա՛ն» ...

ՎԱՀԷ

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՄԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ՑԵՏԱՁԳԵԼ ՖՐԱՆՔԵՒՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՄԸ

Պ. Ռէյմոն Փաթընօթր, երեսփոխան եւ նախկին փոխ - նախարար, յօդուած մը գրելով «Փառի - Սուառ»ի մէջ, կ'առաջարկէ յետաձգել Սուրիոյ հետ կնքուած դաշնագրին վաւերացումը (Սուրիոյ խորհրդարանը վաւերացուցած է արդէն, իսկ Ֆրանսա կը սպասէ Ալեքսանտրէթի վէճին լուծման, իր կարգին վաւերացնելու համար): Երեսփոխանը հետեւեալ կերպով կը պատճառաբանէ իր առաջարկը.—

Սուրիա - Լիբանանի պաշտպանումը մեզի արժեց 10000 զինուոր եւ ծախք մը որ քանի մը միլիարի կը հասնի: Պիտի թողո՞ւնք որ կորսուի այսքան ծանր զոհողութեանց փոխարէնը: Ասկէ զատ, պատմութիւնը մեզի կ'ըսէ թէ այս շրջանները միշտ թատերավայր եղած են կարեւոր դէպքերու. նոյն իսկ մեծ պատերազմի միջոցին զինուորական գործողութիւններ կատարուած են որոնք ցոյց կուտան ռազմագիտական դիրքի մը արժէքը երեք ցամաքամասերու սեմին վրայ, խարիսխ մը որ կրնայ օգտագործուիլ յարձակումներ կատարելու համար Սուէզի ջրանցքին կամ ասիական կամ եւրոպական Թուրքիոյ վրայ:

Առանց յիշելու ֆրանքեւսուրիական համաձայնութեան գործած չնդալից տպաւորութիւնը արաբական աշխարհին վրայ, եւ այն անխուսափելի վարակումը որ կ'ազդէ ընդհանրապէս մեր անդրծովեան դիրքերու եւ մասնաւորապէս հիւսիսային Ափրիկէի մէջ, չափազանց միամիտ պէտք է ըլլալ, երեւակայելու համար թէ ուշ - կանուխ ի դերեւ պիտի չելլէ ժողովուրդներու ինքնորոշման սկզբունքի համար մեր բրած զոհողութիւնը: Մենք երբեք չենք վարանիր հաստատել թէ այդ ժողովուրդները տակաւին շատ հեռու են բարեշրջումի այն շրջանէն որ չափահասութեամբ կ'արդարացնէ անկախ վարչութիւն մը:

Վերջապէս, հակառակ դաշնագրով եղած յանձնառութեան, փոքրամասնութեանց իրաւական վիճակը շատ խախուտ է եւ նոյնթակայ կամայականութեան որ այնքան անգամներ արխնոտած է այդ երկիրները: Հետեւաբար, ոչ մէկ տարակոյս թէ օր մը պիտի գայ երբ ջարդերու հետեւանքով (օրինակ, Մարոնիները՝ Տիւրզիներու կողմէ) կամ Ֆրանսա պիտի հարկադրուի միջամտել եւ կամ Իտալիա պիտի փութայ առիթէն օգտուիլ, իբրեւ ախոյեան ներկայանալու համար զոհ - փոքրամասնութեանց:

Ասկէ զատ, Թուրքիա պիտի չհանդուրժէ սուրիական իշխանութեան մը որուն վարիչները իր աչքին պիտի մնան միշտ ժառանգորդները ստորադաս ցեղի մը որ երբեմն իր տիրապետութեան տակ էր:

Երբ այսքան դիւրաբեկ է ֆրանքեւսուրիական դաշինքը, Ֆրանսայի շահը կը պահանջէ յետաձգել անոր վաւերացումը, սպասելով դէպքերու զարգացման եւ թերեւս այն ատեն Սուրիացիները իրենք պիտի ուզեն ֆրանսական վարչութեան ուղղակի մասնակցութիւնը:

Անգլ. նաւատորմիղը 2,000,000 ձիուժի հասած

Ինչպէս գրած էինք, հինգշաբթի օր վիթխարի նաւահանդէս մը տեղի ունեցաւ Սփիթհէտի առջեւ, Անգլիոյ թագաւորին թագադրութեան առթիւ: Կը մասնակցէին 160 անգլիական, 17 օտար առաջնակարգ մարտանաւեր, 140 շոգենաւեր եւ զբօսանաւեր: Հանդիսատեսներուն թիւը կը մօտենար երկու միլիոնի: Թագաւորը եւ թագուհին հանդիսաւորապէս աչքէ անցուցին բրիտանական կայսրութեան ամրոցները, որոնց այս դղրդագին ցուցադրութիւնը խոր տպաւորութիւն գործեց օտարներուն վրայ: Եւ տակաւին կ'ըսեն թէ Անգլիա իր սպառազինութիւնները մեծապէս կրճատած է 1919էն ի վեր ...

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԶՈՒԻՑԵՐԻԱՅԷՆ

ՔԻՉ ՄԸ ԱՒԵԼԻ ԱՐԹՈՒՆ ԵՒ ՀՊԱՐՏ

Քանի մը օր առաջ,, Վօ նահանգին գերագոյն խորհուրդը (խորհրդարան) կը քննէր 30 — 40 սպանիացի փոքրիկներու հիւրընկալութեան խնդիրը։

Ոստիկանական եւ դատական պաշտօնատան պետը, Պ. Պօն կը մերժէր ընդունիլ սպանիացի փոքրիկները, վախնալով որ օր մը իրենց վրայ բեռ կը մնան։

Եւ որպէսզի իր պատճառաբանութիւնը աւելի պերճախօս դառնայ, իբրեւ օրինակ յիշեց հայ որբերու պարագան։

— «Ատենին յիսունի չափ հայ որբեր ընդունեցինք մեր երկրին մէջ, որոնք վերջը մեր վրայ բեռ մնացին, Չկրնալով զանոնք ճամբել, կառավարութիւնը ստիպուեցաւ ինք ստանձնել անոնց հոգը։

Ցարգելի Պ. Պօն կ'ուզէ ակնարկել Պընեէնի որբերուն զորս ժամանակին Պ. Քրաֆթ Պոնար Զուիցերիոյ պէս օտարամերժ վայր մըն էր բերած։ Պ. Պօն Նիոնցի է եւ Պընեէն Նիոնի քովիկն է։

Բնական է թէ այս յայտարարութեան մէջ կայ մեծ անճշդութիւն մը որ գործածուած է միայն հակաճառողներուն բերանը գոցելու նպատակով։

Արդարեւ, այդ 50 որբերը որոնք այսօր կը չահագործուին իբրեւ փաստ, ոչ մէկ ատեն բեռ են եղած պետական սնտուկի մը։ Ատենին՝ երբ տակաւին զուիցերիական գլխաւոր առաքինութիւնը՝ հիւրընկալութիւնը՝ առեւտուրի նիւթ չէր դարձած, Դաշնակցային կառավարութիւնը փոխատուութիւն մըն էր ըրած, մօտաւորապէս 100,000 զուիցերիական ֆրանքի, հարիւրին 3 տոկոսով, որպէսզի կարելի ըլլայ թէ Պընեէնի եւ թէ Ժընեւի որբանոց - ապաստանարանները բանալ։

Այսօր Պընեէնի շէնքը, Ժընեւի շէնքը, բոլորն ալ ծախուած են, զանազան պարտքեր եւ տոկոսներ վճարելու համար։ Եւ այդ 50 որբերը հաւաքուած են Ժընեւի մէջ, աւելի համեստ երդիքի մը տակ, ջանալով իրենք իրենց իւղովը տապկուիլ։ Ոչ միայն այս որբերը չեն եղած բեռ որ եւ է իշխանութեան, այլ եւ չեն կրնար մեղադրուիլ Զուիցերիացիի մը վաստակին արդիւնք ըլլալու մեծ յանցանքով։ Այս խեղճ տղոց արգիլուած է նոյնիսկ աշխատիլ։ Հազիւ թէ կը թոյլատրեն իրենց գոյութիւնը զուիցերիական հողին վրայ, ատենը մէկ մը անբարեացակամ ակնարկութեանց նիւթ դարձնելու համար։

Բայց Պ. Պօն իրաւունք ունի, քանի որ օրուան մեծաւորն է։

Բարեսրտութիւնը կը դադրի բարեսրտութիւն ըլլալէ, երբ երախտաւորեալին երեսին կը տրուին եղած բարիքները։

Սակայն այս ամէնը՝ բարերարին գիտնալիք բաներն են։ Եթէ երբեք յիշեցի այս եղելութը, պատճառը այն է որ կ'ուզեմ անկէ հանել քանի մը եզրակացութիւն ի պէտս մեզի։

Բնական օրէնք մըն է թէ հաւաքականութիւն մը որ չի կրնար իր գոյութիւնը ապահովել սեփական ուժերով, դատապարտուած է կորսուելու։ Այդ ճակատագիրը կը սպառնայ նաեւ մեզի։

Չեմ գիտեր ինչո՞ւ կրաւորականութիւն մը ներարկուած է մեր երակներէն ներս, եւ կը սպասենք որ օտար «հայասէր»ներ գան մեր խլեակներուն եւ նոյնիսկ մեզմով զբաղին ու օգնեն։ Մի՞թէ դարերու ստրկութիւնն է որ մեր մէջէն ջնջեր է հպարտութեան բզգացումը, ձգելով որ առաջին հանդիպողը, ամէմը - չամէմը մեզ նկատէ աւելի վար քան Գնչուները, մեզի հետ վարուի որպէս «բարբար»ներ եւ առիթ ներկայացած ատեն մեր երեսին տայ՝ իր նետած ոսկորները։

Իրաւ է թէ երկարատեւ ստրկութիւն մը կը տանի դէպի այլասերում։ Այս կէտի՞ն հասեր ենք արդէն։

Աղէտին յաջորդող շրջանին մէջ, մեր գլուխը կորսնցուցած, հանդիպած «հայասէր»ին յանձնած ենք մեր արենակիցները։

Բայց գիտենք թէ օրինակ՝ Պընեէնի սա 50 որբերու համար ի՞նչպէս դրամ կը հաւաքուէր։ Թէ ինչպէս գիւղէ գիւղ, տունէ տուն կը պտտցնէին խեղճ որբերը, ցուցադրելու համար անոնց թշուառութիւնը, փոխան քանի մը ֆր.ի։ Անշուշտ այս երեւոյթները չեն որ նպաստաւոր գաղափար մը կազմել պիտի տան Հայոց մասին։

Ցաւով կը դանդաղինք թրքական հայաջինջ քարոզութեանց մասին, Տօն Քիշոթի նման ամէն տեղ կը տեսնենք թրքական մատ եւ դրամ եւ բնաւ չենք անդրադառնար թէ, յաճախ մեծագոյն վնասը, բարոյական գետնի վրայ վարկաբեկումը «հայասէր» կոչուած բարեկամներէ կուգայ։

Օրինակ, չէք կրնար զուիցերիական որ եւ է գիւղի մէջ «Հայ եմ» ըսել, առանց լսելու հետեւեալ խօսքը, թէեւ բարեմտօրէն արտասանուած.

— Իրաւ ատենին մենք ալ օգնեցինք ձեր որբերուն, ուրեմն տակաւին Հայեր կա՞ն եղեր։

— Բայց սովահար մեռնողի երեւոյթ չունիք...

Եւ այսպէս կամաց կամաց, քանի մը հազար ֆրանք հաւաքելու համար, ամբողջ ազգ մը վարկաբեկուած է։ Եւ երբ Հայ մը կը տեսնուի, անպատճառ կը խորհին.

— Նորէն դրամ զարնելու է եկած հաւանաբար։

Ու գերազանցապէս նիւթապաշտ այս աշխարհին մէջ դարձեր ենք ոչ թէ չահեկան տարր, այլ յաւիտենական մուրացկաններ որոնք, պետական ամպիոններէն կը մատնանշուին իբրեւ «գլխու փորձանք»։

Ատենէ մը ի վեր հայ մամուլը կը զբաղի նոր սերունդը այլասերումէ պաշտպանելու միջոցներով։ Բայց հազար ճամբաներ չկան ուղղուած այդ նպատակին համար։ Ներարկենք այս ժողովուրդին քիչ մը ազգային արժանապատուութեան եւ հպարտութեան զգացում, ինչ լեզուով որ կ'ուզէք։ Կը բաւէ որ արթննայ այս ժողովուրդին մէջ գիտակից հպարտութիւն մը։ Ինչպէս կ'ընեն Գերմանները, Իտալացիները, Թուրքերը, Ռուսերը (խորհրդային)։ Թող այլ եւս ան դառնայ «տխմար» ժողովուրդ մը։ Եւ հպարտօրէն ձեռք քաշէ իր սա մեծ ու փոքր, կրօնական թէ աշխարհական օտար «հայասէր»ներու բարեգործութենէն։

U. R. S. S.

«Ի՞նչ կանցնի կը դառնայ հոն» ... ըսելով, Լիոնի *Փրոկրէ*, որ շարունակ բերնին ջուրերը կը վազցնէր անտեղի եւ չափազանցուած գովեստներ շռայլելով Խ. Միութեան հասցէին, իր վերջին թիւերէն մէկուն մէջ կասկածելի բաներ կը գրէ, կարծես հասկցնել ուզելով թէ դրուատալից ջոյնուածներ նպաստակայր են, թէ դժուար է քաղաքականութեան ներկայ յարափոփոխ եւ անհաստատ կացութեան մէջ միջազգային մամուլէն սպասել հաւատալու եւ վստահելու արժանի ուղղութիւն մը ... Նոյնը նաեւ այն թերթերուն համար, որոնք *Փարի - Սուառներէն*, *Ժուռնալներէն* սկսեալ այնքան ստրկաբար կը փչեն Աթաթիւրքի ուղղութեամբ ... ԽՄԲ.

Վերջին դէպքերը այդ երկրին մէջ այնպիսի տակնուվրայութիւններ առաջ բերած են որ անոր կեանքին բոլոր կալուածները աւելի կամ նուազ վտանգուած են։ Այլազգային պատեր, մեծագործ շինարարութիւններ, կառավարական բարձր շրջանակներուն մէջ անակնկալ եւ յանկարծական փոփոխութիւններ, նոր սահմանադրութիւն, գործելու նոր հրամանակարգեր, վարիչ կուսակցութեան կազմակերպութեան մէջ անհարին շրջումներ, ամէնէն աւելի հաստատուն համբաւներու դէմ խոտնդական յարձակում, վարդապետական կամ տեսաբանական ըմբռնումներու էական թերացումներ, նոր ձգտումներու պնդում, եւ միեւնոյն ատեն Սթալինեան գիծին նկատմամբ համակերպութեան եւ հպատակութեան ամէն ժամանակէ աւելի խոստացող սրբագործութիւն մը — ահա ներկայիս U.R.S.S.ի մէջ երեւցած մարդու, իրի եւ գաղափարի յեղաշրջութեան մեծ գիծերը։

Ինչ ինչ մեծագործ դէպքեր մեկնելու համար կան մարդիկ, որ Սովետներուն արտաքին քաղաքականութեան ուղղութեան մէջ փոփոխութիւն մը կը տեսնեն եւ անոր կը վերագրեն այդ դէպքերը։ Այսպէս, երկար տարիներ Լիթվինովի օգնական Քրէսթինսքիի պաշտօնանկութեան, Փարիզի դեսպան Փօթեմկինի ետ կանչուելուն, ինչպէս նաեւ մարշալ Թուխաչեւսկիի շնորհազրկումի համարժէք պաշտօնի փոփոխութեան մէջ դիւանագիտական ցուցմունքներ կը տեսնեն ոմանք, Պերլինը նպաստաւորելու նպատակով, որուն կը փափաքի մօտենալ Մոսկուա, այդ մարդոց կարծիքով։

Իրաւ է որ սովետական մամուլը, բոլոր այս փոփոխութիւնները եւ ուրիշ այսպիսիներ ծանուցանելով որ եւ է մեկնութիւն չի տար, բայց արտաքին քաղաքականութեան նուիրուած իր յօդուածներուն մէջ, մինչ կը պահէ հիթլէրական Գերմանիոյ մասին իր յայտնապէս թշնամական դիրքը, այնպէս որ դժուար է ենթադրել, թէ Մոսկուա փափաք ունենայ հաճելի ըլլալու Գերմանիոյ, կամ անոր հետ մերձեցումի միջոցներ ու ճամբաներ փնտռելու։ Սովետ մամուլը Գերմանիոյ բռնած վարմունքը կը պախարակէ իբրեւ վտանգաւոր խաղաղութեան եւ իբրեւ յառաջաբան յարձակումի նպաստող պարագաներու։ Միեւնոյն ատեն կը պախարակէ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ քաղաքականութիւնը որ բաւական կորովով չի հակառակիր Եւրոպայի մէջ գերմանական դիւանագիտական սպառնալիքներուն։

Բայց, միեւնոյն ատեն, ճիշդ է որ ֆրանքօ-սովետական ուխտին սառնութեան երկրորդ տարեդարձին առթիւ, Մոսկուայի թերթերը տեսակ մը յուսախաբութիւն յայտնեցին, գլխաւորաբար այն պատճառաւ որ այդ ուխտը բաւական որոշ կերպով եւ բաւական ազդուօրէն չի զօրեր «դէպ - ժամանակ նախայարձակում»ին դէմ։

Ահա թէ այս մասին ինչ կը գրէ «Իզվեսթիա», մայիս 5ի թիւին մէջ. — Ֆրանսական քաղաքականութիւնը չը հետեւեցաւ խաղաղութեան կազմակերպութեան այն գիծին որ Պարթու եւ Փօլ Պոնքուրի գիծն էր։ Ասկէ կը հետեւի որ խաղաղութիւնը Եւրոպայի մէջ հաւաքական խաղաղութեան կազմակերպութեան վրայ չի հանգչիր, այլ սպառնալիքներու պարզ համեմատութեան եւ յարակցութեան վրայ ... Սակայն սպառնալիքներու ինք մինակ չապահովեր խաղաղութիւնը, եթէ յարձակելու տրամադիր կողմին հետ համաձայնելու կամ մէկ աւելի մէկ պակաս զինուած եղելու հակեցին ըլլանք։ Այս վերջին միջոց պիտի կրնայ նուաղող դիմադրութեան գիծ մը կամ սպառ կողմ մը զանել՝ խաղաղութեան ճակատը լքելու համար։ Ֆրանքօ - սովետ ուխտին ժողովրդականութիւնը հիմնուած էր սա ստուգութեան վրայ, թէ առաջին քայլը պիտի ըլլար խաղաղութեան ամրապնդումը կազմակերպելու։ Բայց սատանէ բան տեղի չունեցաւ ... Տակաւին կազմակերպութեան կը սպասուի ... Փոխանակ Գերմանիոյ դէմ խոչընդոտներ ստեղծելու, թոյլ տրուեցաւ որ ան, առանց ամենադոյզն դիմադրութեան հանդիպելու, քանդէ Լոքարնոյի, Ազգերու Դաշնակցութեան, Փոքր Համաձայնութեան եւ միջազգային իրաւունքին հիմերը անգամ ...» («Իզվեստիա»կամ հոս իրեն համախոհները թոյլ կուտա՞ն արդեօք որ այս տողերը թարգմանողը հարցնէ — գիտնալով հանդերձ թէ անոնց չափն ու կշիռքը վայրկեանէ վայրկեան, պարագայէ պարագայ կը տարբերի, կը խեղաթիւրուի — *միջազգային իրաւունքին հիմերը քակուած փլչած չէ՞ն ըլլար միթէ, երբ Թուրքիոյ մէջ Փոքրամասնութեանց Իրաւունքը ոտնակոխ կ'ըլլայ վեհափառ Աթաթիւրքին, միջազգային քաղաքականութեան նորադէմ նորահնար այս հերոսին վարչաձեւին բռնութեան տակ, որ կը բռնաբարէ եկեղեցիները, կը գրաւէ դպրոցները համբաւեալ թրքական դիւանագիտութեան աւանդութեան համեմատ, կը յափշտակէ կրօնական կալուածները, փոքրամասնութեանց համար կխամեւ Ազգաժողովէն արտօնուած դպրոցական - կրթական իրաւունքները։ Այս պարագային, ինչ երեսով, ինչ խիղճով «Իզվեսթիա»ներ եւ համախոհ փաղանգը «միջազգային իրաւունքի հիմերու վրայ կը բարբառին»*)։

Բայց չարունակենք իր ներշնչումները բարձր աղբիւրէ քաղող Փրոկրէի յօդուածը — Ահա սովետ մամուլին վերջերս բանեցուցած լեզուն, որ բնականաբար Մոսկուայի վարիչներուն լեզուն է, քանի որ «Իզվեսթիա» անոնց պաշտօնական բացատրութիւնն է։ Հիմա, կարելի՞ է արդեօք այս լեզուին տակ գտնել դիրք մը, վարմունք մը ենթադրել, հիթլէրական Գերմանիոյ հետ մերձեցում մը առաջ բերելու համար։ Մեզի համար դժուար է հաւատալ ատոր։

Բայց դառնանք մեր վերը խօսած փոփոխութիւններուն։ Ի՞նչ է անոնց տիրող սկզբունքը, ինչ գերակշիռ ուղղութիւն կրնանք նշմարել, բոլոր այդ դէպքերուն ու իրողութիւններուն ի՞նչ գաղափարի կամ ի՞նչ կամքի վրայ կը հանգչին։

Մենք անոնց մէջ կը տեսնենք գործելու երկու աղբիւր, երկու գլխաւոր շողեշարժ։ Մէկ կողմէն՝ անձնական կամք մը, Սթալինի կամքը, որ կը բացարկէ բացարձակ դատերը, զգայացունց ձերբակալութիւնները, անակնկալ պաշտօնանկութիւնները։ Կամք մը՝ որ հեղհեղուկ աղիկամի, այսինքն չափազանց անձնական, քմայքոտ, անտեսանելի կը դառնայ, հակառակ անոր որ իրր թէ կը գործէ վարչաձեւին շրջանակին մէջ, առանց լքելու «Սթալինեան գիծը» ...

Միւս կողմէ, կայ բնական եւ անխուսափելի մղում մը, խթանը այն մեծամեծ զանգուածներուն (մասսա), որոնք իրենց յատուկ հաւատալիքները, աւանդութիւնները, տրամադրութիւնները, ցանկութիւնները ունին։ Այս զանգուածները, հեղհեղուկ կ'արժեցնեն իրենց կամքութիւնները (վէթօ), դժգոհնքները իրենց համար արտօնուած շրջանակներուն մէջ, կուսակցական կազմակերպութեան մէջ, քանի որ գաղտնի քուէի եւ ամէն պաշտօններու ընտրելութեան իրաւունքը ունին, այսինքն նոր օրէնքները եւ ... կեանքը անգամ իրենցմէ կախում ունին։ Այս է պատճառը որ զիջումներ կ'ըլլան ժողովրդային աւանդութիւններուն, ժողովրդային ճաշակներուն, զիջումներ՝ որոնք ի յայտ կուգան գրական եւ գեղարուեստական նոր ձգտումներուն մէջ, անձնական սեփականութեան սկզբունքին հետ իրաւախոհութեան մէջ, այն չափով սակայն որ այս իրաւախոհութիւնը անձնական հանգիստի կամ հաճոյքի քիչ շատ աղբիւր մը ըլլայ, առանց ճարտարարուեստի կամ վաճառականութեան ոյժ մը դառնալու, ի վնաս պետականացած ճարտարարուեստին եւ վաճառականութեան։

Օր մը, Աթէնքի մէջ գաղթականաց մը պատմած պահուս հանդիպեցայ հայ ընտանիքի մը։ Ճիշդ 8 հոգիով կը պառկէին փոքր փայտաշէն սենեակի մը մէջ, փարելով ամէնէն վատառողջ կենցաղը։ Գիտէի թէ ունեւորներ են, քանի մը հարիւր հազար տրամադրող մարդիկ։ Երբ կարգ մը դիտողութիւններ ըրի, իրենց պատասխանը այսպէս եղաւ.

— Ինչո՞ւ ձրի նստած իւէն, եղածը թէ դրամով ախարքըմն բռնենք։

Խեղճերը չէին մտածեր թէ ինչ տպաւորութիւն կը գործեն օտարին վրայ։

Ի՞նչպէս կ'ուզէք որ այս պայմաններու մէջ, այս ժողովուրդը յարգանք վայելէ օտարին մօտ։

Ակամայ միտքս կուգայ հրեայ ուսանողական միութեան մը նշանաբանը, որ շատ լաւ կը պատշաճի նաեւ մեզի.

— «Ձեր փրկութիւնը՝ ձեզմով մի՛այն՝ Հայեր»։

ՊԵՐՃ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ԲԱՆՔ ՀԵՂՆԱԿԱՆՔ

ԳԻՐՔ ԳՐԵԼՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Դատապաշտպաններ կան որ կը փնտռեն իրաւունքի հետ անընդհատ մութ ու աղտոտ դատեր, քաջ գիտնալով թէ դրամը այն բոյսն է որ կը սնանի ու կ'աճի աղբով ու աղբաջուրով։

Այսպէս, անգլիացի նախկին պաշտօնեայ մը, Մր. Ճին, տեսնելով որ դրամ շահելու միջոցները խորութիւն չեն ունենար, մանաւանդ նկատելով ու աչքի առջեւ ունենալով ներկայ քաղաքական ասպարէզի ախոյեանները, որոնք աննախապաշար ընթացք մը ցոյց կուտան կեղծիքի ու անիրաւութեան մասին՝ կ'որոշէ ինքն ալ հետեւիլ այդ չահաբեր ասպարէզին ...

Քանի որ, կը մտածէ ան, բոլոր գիտունները, արեւելին արեւելքէն ծագումին վրայ կը պնդեն, որ շատ հասարակ եւ տղայական վարկած մը դարձած է, եւ, հետաքրքրութիւն շարժելու համար, պէտք է արեւը դուրս բերել հարաւէն եւ հետեւելով այս սկզբունքին, Թուրքին մորթը պէտք է հագցնել Հայուն, որուն ոչ գիտականը եւ ոչ ալ հիւպատոսը հասցէ ունին մեր երկրին մէջ։ Մանաւանդ որ, կ'ըսեն թէ, Հայերը իրենց շուրջը նայելու ժամանակ չունին, զբաղուելով ժողովներով, միութիւններ կազմելով ու զանոնք բազմացնելու արհեստով, եւ օտարին յանցանքները բրթելու մասնագիտութեամբ։

Իսկ Թուրքը թէ հասցէ ունի եւ թէ ո՛վ գիտէ, կրնամ ծախքս ապահովելէ զատ, փաշայութեան տիտղոսով մը ալ պոչաւորուիլ... կ'ըսէ ու մտաց կը խփէ հեռաձայնի գործիքին։

— Ալօ', ալօ', յաղթական մեծ ազգին հիւպատոսարա՞նն է հոդ։

— Այո, պարոն։

— Խնդրեմ ներողամիտ եղէք ձեզ անհանգիստ ընելուս համար։ Կ'ուզեմ կարգ մը տեղեկութիւններ քաղել ձեր երկրի ու ձեր թագաւորի մասին ...

— Մենք թագաւոր չունինք։

— Հա՜, ներողութիւն, «սուլթան» պիտի ըսէի։

— Սուլթանն ալ թաղեցինք։

— Վա՜յ, ցաւակցութիւններս, էֆէ։

— Բարեկամ, լուսի՞նէն կուգաք։

— Ախ, ներողութիւն, ներողութիւն, այս օրերս շատ զբաղած ըլլալով, օրուան թերթերը աչքէ չկրցայ անցընել, խնդրեմ, ըսէք, ո՞վ է ձեր սուլթանը հիմա։

— Ներկայիս մեր երկրին սուլթանը կը կրէ «Հայր ամենայն Թուրքերու» եւ «հանրապետական նախագահի» տիտղոսը ...

— Ուրախ եմ, կը շնորհաւորեմ ձեզ որ գլած անցած էք մեր երկիրը։ Մենք պէտք է որ օրինակ առնենք ձեզմէ։ Տեսէք, տակաւին «Աստուած պահէ թագաւորը» կ'երգենք մեծով պզտիկով։ Խնդրեմ կրնա՞ք ինծի քանի մը տեղեկութիւններ շնորհել ձեր երկրի ու ժողովուրդին վրայ։ Օրինակ՝ ու՞ր վերջին պատերազմին մեծ յաղթանակներ տարած էք մեր մեծազօր նաւատորմին դէմ, անոնց հետ չափուած էք կ'ըսեն մավունաներով։

— Այո՛, այո՛, նոյն իսկ ձեր օդանաւերը մեր մինարէներով կը վախցնէինք։

— Պռաւօ, կը շնորհաւորեմ ու կը հիանամ։

— Ոչինչ, ատոնք պզտիկ բաներ են

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԻՆՉՊԷՍ ՊԱՐՊՈՒԵՑԱՒ ԿԱՐԻՆԸ

(«Յառաջ»ի համար գրեց՝ ռուս հարիւրապետ ՇԱՎԵՐՆԵՒ)

Գնդ. Մորէլ հանել տուաւ ռումբերը եւ ռազմանիւթը, բեռցնելու համար երկանիւ կառքերու վրայ, մեզի տուաւ նաեւ քանի մը ձի իր խել հետեւորդներուն ձիերէն։ Բեռները թեթեւցնելէ եւ նոր ձիեր լծելէ վերջ, պէշ աղէկ յաջողեցայ յառաջանալ մինչեւ զօրահաւաքի վայրը։

Այնտեղ հանդիպեցայ սպայակոյտի անդամ ինծի ծանօթ քանի մը սպաներու, որոնք ըսին թէ մեծ եւ վտանգաւոր կռիւ մը պիտի սկսի շուտով, թէ ջոկատին հրամանատարին՝ գնդ. Թորգոմին խիզախութիւնն է միայն, որ յաջողութեան յոյս կը ներշնչէ։

Մեր այս արշաւին ամբողջ վտանգը ըմբռնեցի այն ատեն միայն, երբ սպայակոյտին մօտ կանչուեցայ, ուր ինծի յանձնեցին 12 Ս. Գէորգի խաչեր Դ. կարգի եւ 2 խաչեր Գ. կարգի, տալու համար զինուորներուն ի վարձատրութիւն իրենց զինուորական արժանիքներուն, հրահրելու համար անոնց քաջութիւնը։

Ամբողջ մեր արշաւախումբը հաւաքուեցաւ որոշուած վայրը։ Միայն հեծելազօրքն էր որ ներկայանալի վիճակի մէջ կը գտնուէր։

Բազմաթիւ կրակոտ ճառեր խօսուեցան, հրահրելու համար մարտական ոգին անոնց որ կռիւի կը մեկնէին, սպայակոյտի անդամները կ'ըսէին որ կռիւէն վերադարձին կարեւոր վարձատրութիւններու պիտի արժանանային մարտիկները։

Գնդ. Թորգոմ նաեւ կարճ ճառ մը խօսեցաւ իր զինուորներուն։ Կարճ եւ յստակ քանի մը խօսքով բացատրեց թէ Հայրենիքը բոլորէս կը սպասէր ապացոյցը տալ մեր անձնուիրութեան եւ աւելցուց որ վստահ էր թէ մենք պիտի կատարէինք մեր պարտականութիւնը հայրենիքի հանդէպ։ Ցետոյ հրամանը տուաւ արշաւախումբին յառաջ խաղալ։

Մեր արշաւախումբը բռնեց Խարբերդի ճամբան, դէպի Թէքքէ - Տէրէի ուղղութեամբ։ Ըլըճայի կողմէն որոշակի կը լսէինք թնդանօթաձգութեան եւ հրացանաձգութեան ձայներ, որոնք կը հաստատէին Թուրքերու յառաջխաղացութիւնը։

Մենք կը մեկնէինք բայց վստահ չէինք թէ Էրզրում կրնար դիմադրել մինչեւ մեր վերադարձը, ոչ ալ ապահով էինք որ թրքական բանակը պիտի չկարենայ մեզ պաշարել դէպի Էրզրում իր յառաջխաղացութեան ընթացքին։

Ցամբաբար կը յառաջանայինք դէպի Թէքքէ - Տէրէսի։ Ձիերը այնքան տկարացած էին, որ մեծ դժուարութեամբ կը քաշէին թնդանօթները եւ ամէնէն աննշան զառիվերին առջեւ հարկ կը դառնար հանգիստ տալ, որ ուժ առնեն քիչ մը։ Յաճախ զինուորները կ'օգնէին, չուանի կտորներ անցուցած կառքերու՝ քաշելով յառաջ։ Դժնդակ բան էր մտածել որ ծանր կռիւի մը պիտի մտնէինք քիչ վերջ այդ պայմաններուն մէջ։

Ձիերը կը յառաջանային դժուարութեամբ, զինուորները քիչ էին եւ շատ քիչ ծանօթ էին թնդանօթաձգութեան արհեստին։ Ասպուստքը հրաշքով միայն կը տանէր բեռները։ Ես նոյնիսկ չունէի անհրաժեշտ տարրերը փակ նշանառութեան համար։ Մարտկոցին մէջ չկար զինուորական կողմնացոյց մը եւ սպայակոյտը ինծի տուաւ հասարակ կողմնացոյց մը։

Մութը պատեր էր արդէն, երբ հասանք Թէքքէ - Տէրէսի։ Այս գիւղը կը գտնուէր 2 — 2ուկէս վերստ հեռու, Էրզրում — Խարբերդ խճուղիին ձախ կողմը։ Չորս կողմէն լեռները կը պաշարէին գիւղը։ Թուրքերը գրաւած էին գիւղին վրայ տիրապետող բարձունքները, այսպէս պաշարելով մեզ կիսաշրջանակով մը։ Անոնց խրամները կը գտնուէին Թէքքէ - Տէրէսիէն 2 վերստ հեռու, այնպէս որ կրնային իրենց կրակին տակ առնել գիւղը։

Գիւղ հասնելէն 3 ժամ վերջ, գնդ. Թորգոմ յաջողեցաւ քշել Թուրքերը իրենց գրաւած բարձունքներէն։

Զին. գործողութեանց անձնապէս կը մասնակցէր ինք, չարունակ նետուելով կրակի առաջին գիծերուն վրայ։

Ցաջորդ առաւօտ, որոշեց յարձակիլ Հանքէօյ գիւղին վրայ, որ կը գտնուէր մեր աջ թեւունքը, Էրզրումի հովտին բերնին մօտ։ Գրաւելէ վերջ այս գիւղը, Թուրքերը կը զրկէինք օգնական ուժ ստանալու միջոցէն։ Այսպէս կարելիութիւնը կ'ունենայինք ամբողջովին բնաջնջելու թրքական ուժերը, որոնք կը յարձակէին Թէքքէ - Տէրէսիի վրայ։ Հետեւակազօրքին հրահանգ տրուած էր, գիշերուան մէջ, որքան կարելի է մօտենալ Հանքէօյի, յարձակման անցնելու համար, առտուն կանուխ, Թուրքերուն դէմ։

Եւ կռիւը սկսաւ առտուն կանուխ։ Թանձր մառախուղ մը մեզի կ'արգիլէր յառաջանալ։ Հետեւակազօրքը քանիցս գրոհ տուաւ, գնդ. Թորգոմի առաջնորդութեամբ, որ կը գտնուէր ամէնէն վտանգաւոր դիրքերուն վրայ։

Հանքէօյը գրաւող Թուրքերը լաւ ամրացուցած էին գիւղը։ Հակառակ իրենց յամառ դիմադրութեան, առտուն ժամը 10ին մեր հետեւակազօրքը յաջողեցաւ գիւղ մտնել։ Կռիւը շարունակուեցաւ փողոցներուն մէջ։ Հարկ էր ամէն մէկ տուն գրաւել գրոհով։ Այդ շրջանին էր որ Թուրքերը օգնական ուժ ստացան։ Մեր զօրքը չկրցաւ Էրզրումի ճամբան պաշտպանել եւ թրքական ուժերը յաջողեցան օգնութեան հասնիլ Հանքէօյի իրենց ուժերուն։

Այսուհանդերձ գնդ. Թորգոմ յաջողեցաւ գրաւել գիւղը։ Անկէ իր յարձակումը ուղղեց այն թշնամի դիրքերուն դէմ, որոնք բարձունքներու վրայ թառած՝ կը սպառնային Թէքքէ - Տէրէսիի։

Ամբողջ օրը մեր զօրքը կռուեցաւ, յարձակելով թրքական դիրքերուն վրայ, հարկադրելով զանոնք նահանջել։ Իրիկուան դէմ ամբողջ բարձունքները լքուած էին։ Կռիւը դադրեցաւ այն ատեն միայն, երբ այլեւս մութը իջած էր բոլորովին։ Միայն մեր յառաջապահներն էին, որ մերթ ընդ մերթ կը կրակէին թրքական յառաջապահ դիրքերուն վրայ։ Առտուն կռիւը վերսկսաւ նոյն կատաղութեամբ։ Թուրքերը հակայարձակման անցած էին։ Սակայն ետ մղուեցաւ անոնց յարձակումը, այնքան որ ստիպուեցան նահանջել ամբողջ ճակատին վրայ։

(3)

(Շար.)

մեզի համար ։

— Եւ կարծեմ, այդ ձեր հերոսամարտի միջոցին, « Հայ » կոչուած ապերախտ ժողովուրդը մեծ դժուարութիւններ տուած է ձեզի, ձեր այդքան գրաւած միջոցին ջարդելով ու խողխողելով ձեր խաղաղ Թուրք ժողովուրդը եւ աւերելով ձեր շէն ու բարգաւաճ գիւղերն ու քաղաքները ։

— Այդչա՞փ միայն ։ Այդ բոլոր ոճիրներէ վերջ, մեր աշխատ դրամն ու հարստութիւնը կողոպտելով տարած յանձնած են ձեր դրամատուներուն եւ հիմա մեզ վարկաբեկելու համար Եւրոպայի առջեւ հաւատացնել կ'ուզեն թէ, մենք Թուրքերս ջարդած կողոպտած ենք զիրենք ։

— Վա՜յ, այս մէկը բոլոր ոճիրներու թագն ու պսակն է, ու աններելի կայելին ։ Վստահ եղէք, պիտի աշխատիմ համոզել մեր արդարադատ կառավարութիւնը որ ձեզի վերադարձնէ այդ գումարները իրենց տոկոսով եւ հաւատք չընծայէ այդ սուտերուն ։

— Բայց ո՞վ էք դուք, պարոն ։

— Համեստ մշակ մը դրականութեան եւ արուեստի՝ Մր. Ձին, որ ուխտած է ղրկուած ազգերու իրաւունքը պաշտպանելով արդարութիւնը երեւան հանելու՝ ի փառս իր պատկանած հայրենիքին ։

Ներկայիս շարժանկարի նոր ժապաւէն մը պատրաստելու վրայ եմ, ծախք չեմ խնայեր ի սէր ձեր երկրին, որուն հռչակաւոր կարաղն ու պանիրը բոլորին քիմքը շոյած են եւ որուն ազնիւ գործերը ձեր անուշիկ օրիորդներու մատներուն շնորհը փայլեցնելէ զատ, ձեր քաղաքակրթութեան մասին ալ փայլուն ապացոյց մը տուած են ։

Այդ գործերը այսօր պատիւը կը բարձրացնեն եւրոպական մեծ դիւանագէտներու սրահներուն ։ Ես ալ իմ կարգիս պիտի աշխատիմ փոքր յաւելում մը ընել այդ պատուին վրայ, եթէ ձեր վսեմութիւնը բարեհաճի ...

— Կը հասկնամ, անհոգ եղէք, Թուրքը ապերախտ չէ իր բարեկամներուն հանդէպ, անմիջապէս ղրկեցէք ձեր սրահին ու սենեակներուն չափերը ։ Այդ գործերէն բաւական մը ունինք տակաւին, հայ յափշտակիչներու ձեռքէն ազատուած ։ Անկէ զատ վստահ եղէք մեր ճէնըրըլմէնութեան վրայ ...

— Ահ, շնորհակալ եմ, հպարտ եմ որ կրնամ ձեզի պէս մեծ ազգի մը գոյն չափով ծառայել, միեւնոյն ատեն ծառայութիւն մըն ալ կատարած կ'ըլլամ իմ հայրենիքիս համար, դարմանելով այն մեծ անիրաւութիւնը որ գործուեցաւ ձեզի դէմ Պաղեստին՝ Արարատի ճակատին վրայ, մեր սպայակոյտին կողմէ, թոյլատրուելով Հայերուն որ ձեր անպարտելի բանակին դէմ բռունցք ցոյց տան եւ զայն պարտութեան մատնելու ամբարտաւանութիւնը գործեն ։

Վստահ եղէք, եթէ ողջ ըլլար Զօր. Ալէնպին, ներողութիւն պիտի խնդրէր ձեզմէ այն յաղթանակին համար եւ պիտի դարմանէր իր սխալը, ինչպէս ըրաւ մեր միւս զօրավարը, Թաունզէնտ ...

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՆ ԱՒԵՐՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Իր ժամանակին գրեցինք թէ շարունակական երկրաշարժ մը անցեալ փետրուարին ահուդողի մէջ պահեց Հայաստանի բնակչութիւնը ։ Այնքան որ խուճապային տրամադրութիւններ ստեղծուեցան եւ կառավարութիւնը ստիպուեցաւ սպառնալ սուտ լուրեր տարածողներուն ։ Արտասահմանի հեռագրական գործակալութիւնները հաղորդեցին թէ բաւական մեծ վնաս պատճառած է երկրաշարժը, սակայն Հայաստանի կառավարութիւնը հերքեց ։

Այսօր կը հաստատուի որ իրապէս կարեւոր վնասներ հասցուցած է փետրուարեան երկրաշարժը ։ Խորհ. Հայաստան կը հրատարակէ (20 ապրիլ) կառավարական հետեւեալ զեկոյցը (կ'ամփոփենք). —

Մոսկուայի կառավարութիւնը, մարտ 10ին, Երեւան քաղաքին եւ գիւղերուն մէջ պատահած երկրաշարժի աղէտեալներուն օգնութեան համար Հայկական Խորհրդային Հանրապետութեան յատկացուց 11,675,000 րուբլի, որուն 5,675,000 րուբլին՝ համամիութենական պիւտճէէն, իսկ 6 միլիոնը՝ իբրեւ «երկարատեւ փոխ» Կեդր. Համայնական Դրամատունէն եւ Գիւղատնտեսական դրամատունէն ։ Համամիութենական պիւտճէէն յատկացուած գումարը պիտի օգտագործուի հետեւեալ նպատակներուն. —

Ա) 500,000 րուբլի՝ տախտակէ տաղաւարներու եւ առժամեայ բնակարաններու շինութեան ծախքերը գոցելու համար, — այդ բնակարանները շինուած էին Հայաստանի կառավարութեան կողմէ՝ երկրաշարժին յաջորդող առաջին օրերուն, անօթեւան մնացած բնակիչներուն համար, մինչեւ անոնց զետեղումը նոր բնակարաններու մէջ ։

Բ) Մէկ միլիոն րուբլի՝ երկրաշարժէն աղետահար գիւղերու հասարակութեանց շինութեան համար (դպրոց, նամակատուն, գիւղական խորհուրդի տուն, եւն.) ։

Գ) 500,000 րուբլի՝ իբրեւ պետական օգնութիւն, որ պիտի չվերադարձուի, շինութեան նիւթեր հայթայթելու համար հաւաքական գիւղատնտեսութեան անդամներուն, որոնց տուները վնասուած են կամ փլած ։

Դ) 2 միլիոն րուբլի՝ Երեւանի անօթեւան մնացած բնակչութեան համար երկու մեծ բնակարաններ շինելու նպատակով, իսկ 1,675,000 րուբլի՝ երկու նոր դպրոց հիմնելու համար Երեւանի մէջ ։

Մնացեալ վեց միլիոն րուբլին, որ յատկացուած էր Կեդր. Համայնական Դրամատան եւ Գիւղատնտեսական Դրամատան կողմէ, պիտի օգտագործուի հետեւեալ նպատակներուն համար. —

Ա) Երեք միլիոն րուբլի՝ նոր տուներ շինելու համար Երեւանի մէջ ։

Բ) Երեք միլիոն րուբլի՝ վերաշինելու համար աղէտեալ կոլտնտեսականներուն տուները ։

Ասկէ զատ, հրահանգ տրուած է թեթեւ արդիւնաբերութեան, սնունդի արդիւնաբերութեան գործավարութեանց եւ քաղաքացիական օդային նաւատորմի վարչութեան՝ շինել այն շէնքերը, որոնք իրենց կը պատկանին ։

Հայաստանի կառավարութիւնը, համաձայն այդ հրահանգներուն՝ վարկերը բաշխեց այսպէս. — 1,675,000 րուբլի Երեւանի, աւելի քան երեք միլիոն րուբլի՝ Վաղարշապատի, 1,290,000 րուբլի՝ Ղամարլուի շրջանին, 120,000 րուբլի՝ Աշտարակի շրջանին ։ Երեւանի մէջ, բնակարանային շինութեանց ծրագրէն դուրս, շինել երկու բնակարան, իւրաքանչիւրը մէկ միլիոն արժէքով ։ Այդ բնակարանները պիտի ունենան մէկ կամ երկու սենեակնոց յարկաբաժիններ, ու պիտի տրուին միայն երկրաշարժէն աղէտեալներուն ։

Երեւանի մէջ երկրաշարժէն վնասուած դպրոցներու տեղ, դպրոցական շինութեանց ծրագրին իբրեւ լրացում, պիտի շինուին երկու դպրոցներ, իւրաքանչիւրը 880 աշակերտի համար ։ Այդ դպրոցներուն շինութիւնը պէտք է աւարտի 25 օգոստոսին ։ Պիտի նորոգուին երկրաշարժէն վնասուած տուները ։ Մասնաւոր տուներու սեփականատէրներուն տրուած օգնութիւնը, երկրաշարժին հասցուցած վնասը դարմանելու համար, պէտք է գործածուի իր նպատակին ։

Երկրաշարժէն աղետահար հաւաքական գիւղատնտեսութեան անդամներուն վնասները պիտի ճշդուին տեղական կառավարութեան կազմած յանձնախումբերուն կողմէ, եւ այդ աղէտեալներուն պիտի տրուի 600էն 3000 րուբլի օգնութիւն ։ Շինութեան նիւթեր ճարելու համար, աղէտեալներուն պիտի տրուի հարկ տեսնուած ու տեղական կառավարութեան կողմէ հաստատուած վարկը, 150էն մինչեւ 1500 րուբլի ։

Աղէտեալ վայրերուն մէջ պիտի հիմնուին հետեւեալ հանրային շէնքերը, — Վաղարշապատի շրջան, Փարաքար գիւղին մէջ՝ լրիւ միջնակարգ վարժարան մը, ծննդատուն մը, գիւղխորհուրդի շէնք եւ նամակատուն ։ Ջահմէթ գիւղին մէջ՝ նախակրթարան մը եւ գիւղխորհրդի շէնք մը ։ Արբաթ եւ Դէմիրջի գիւղերուն մէջ՝ մէկ մէկ նախակրթարան ։ Ղամարլուի շրջանին Քալարա եւ Նէջրլու գիւղերուն մէջ՝ մէկ մէկ նախակրթարան, Շորլու եւ Ջանղիլար գիւղերուն համար գիւղխորհուրդի մէկ շէնք ։

Երկրաշարժէն ամէնէն աւելի վնասուած են Փարաքար, Ջահմէթ գիւղերը, որոնք պիտի վերաշինուին նոր յատակագիծերու վրայ ։

Յանձնարարուած է դրամատուներուն, որ այս վարկերու վճարումը կատարուի առանց ձեւակերպական յապաղումի ։

Երկրաշարժին վնասները դարմանելու նպատակով բոլոր որոշումներուն գործադրութեան պիտի հսկեն Երեւանի մէջ Շահումեան, գաւառներու մէջ՝ Մամիկոնեան ։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Բանախօսութիւն

ԷՔՍ, 17 մայիս (Յառաջ). — Հ. Յ. Դ. Էքսի «Բեռի» խումբը իր կազմութեան շրջանէն ի վեր, առաջին անգամն էր, որ հրապարակային բանախօսութիւն մը կը սարքէր, օգտուելով ընկ. Ս. Վրացեանի ներկայութենէն ։

Հանդէսը տեղի ունեցաւ մայիս 16ի կիրակին, Պար Փալասի սրահին մէջ, մասնակցութեամբ Կարտանի «Նիկոլ-Դուման» խումբին ։ Ժամանակէն առաջ սրահը լեցուած էր ամբողջութեամբ ։ Քիչ յետոյ կը հասնին Կարտանի ընկերները, խանդավառ տրամադրութեամբ ։ Օրուան նախագահ ընկ. Յ. Պապիկեան սուր պատշաճի խօսքերով կը բանայ հանդէսը ։ Յետոյ կը հրաւիրէ Միլի Ուսումնասիրաց դպրոցի աշակերտները, որ երգեն «Ազատն Աստուած»ը ։ Փակագծի մէջ ըսենք որ ընկ. Ս. Բէնտոյեան, դպրոցին ուսուցիչը, ամէն ջանք թափած էր որպէսզի աշակերտները մաքուր առոգանութեամբ երգեն ։ Եղան քանի մը պատշաճ արտասանութիւններ ու մեներգներ, որոնց կարգին կ'արժէ յիշել փոքրիկն Անդրանիկ Մաթոսեանի (Կարտանէն, վեց տարեկան) մեներգները, «Արխոտ դրօշ», «Բեռիին երգը» եւ «Կոտրածն անդուխ»ը, որոնք արժանացան ներկաներու ջերմ գնահատանքին ։ Կարելի է աւելցնել որ Անդրանիկ մեր հանդէսներուն զարդն է ։ Դպրոցին երգչախումբը երգեց Փրանսերէն կտոր մը ։

Գեղարուեստական բաժնի լրացումէն վերջ, բեմ բարձրացաւ ընկ. Ս. Վրացեան, որ կուռ բանախօսութեամբ մը պարզեց նախահայաստանեան դէպքերը մինչեւ 1918 մայիս 28 ։ « Հայաստան եւ դաշնակները», — այս էր օրուան նիւթը, որուն մասին իր գեղեցիկ ճառը ունկնդրուեցաւ լարուած հետաքրքրութեամբ ։ Պատմական փաստերով ու տուեալներով ներկայացուց բոլոր այն օգտակար երեւոյթներն ու աշխատանքները, որ կատարուեցան Հայաստանի Հանրապետութեան հռչակումէն յետոյ, թուեց պետական գործիչներու, գրագէտներու եւ պաշտօնատարներու թաւալգլոր անկումը, որ նման է խուճապահար նահանջի ։ Խօսեցաւ նաեւ ներգաղթի մասին, ապացուցանելով թէ Հայաստանի կառավարութիւնը իր 16 տարուան գոյութեան ընթացքին չկրցաւ տանիլ այն աշխատանքները, որ նպաստաւոր վիճակ մը ստեղծէին արտասահմանի արմատախիլ բազմութեանց համար ։ «Քանի Խ. Հայաստանի եւ Խ. Ռուսաստանի կացութիւնը այս ուղղութեամբ չարունակուի, կարելի բան չէ որ մեծ քանակութեամբ ներգաղթ կատարուի ։ Եթէ Հայաստանի կառավարութիւնը կամենայ իսկ, հնարաւորութիւն չունի, որովհետեւ իր կամքէն ու կարողութենէն կախուած չէ» ։

Բանախօսութիւնը մեծ տպաւորութիւն գործեց ներկաներու վրայ ։ Բանախօսութենէն յետոյ Հօկեան մը քանի մը հարցումներ ուղղեց, որոնց փաստացի պատասխանեց ընկ. Վրացեան ։ Տեղն է աւելցնել թէ էքսի Հօկե-ըը իրար անցած էին, մեր ձեռնարկը ձախողեցնելու համար, բայց մնացին ամօթահար ։

Որքան կրցայ ստուգել, գաւառները նոյն օրը առտուան ժամը 10ին մօտերը հեռաձայնով լուր կուտան ոստիկանութեան, — Այսօր Պար Փալասի մէջ փաշիստ Դաշնակները ժողով կը գումարեն, կռիւ պիտի ըլլայ, խօսողն ալ փաշական մեծ դէմքերէն է ։

— Ո՞վ էք դուք, կը պատասխանէ ոստիկանական տեսուչը ։ — Ե՞ս, ես եմ» ։ «Ալէ քուշէ, կ'ըսէ տեսուչը ։ Նոյն նենգամտութեամբ հեռաձայնով կը խօսին նաեւ սրճարանատէրին թէ աթոռները պիտի կոտրեն, ահագին նիւթական վնասներու պիտի ենթարկուիք, մի թողուք որ այդ փաշիստները գան եւ քարոզութիւն կատարեն ։

Սակայն «առաջ Աստուած», ինչպէս կ'ըսէ ժողովուրդը, բոլոր զզուելի դաւերը կը ձախողին եւ մեր հրապարակային անդրանիկ ձեռնարկը կը պսակուի մեծ յաջողութեամբ ։ ... Եւ կարաւանը կը քալէ ։

Հանդէսէն վերջ ունեցանք ընկերական ժողով ։ Հոս եւս խօսեցաւ ընկ. Ս. Վրացեան ։ Բաժակներ պարպուեցան հայ մարտական մեծ կուսակցութեան կենացը ։ Ընկերական ջերմ մթնոլորտի մէջ բաժնուեցանք իրարմէ, Դաշնակցութեան խօսքն ու շունչը մեր սրտին մէջ ։

** Հ. Յ. Դ. Էքսի «Բեռի» խումբը եւ Կարտանի «Նիկոլ-Դուման» խումբը կը պատրաստուին մեծ դաշտահանդէս մը սարքել Խանասորի արշաւանքի առթիւ Էքսի մէջ, ընկ. Յարեթի ազարակը ։

Լեւոն Գեղունի

Հ. Ա. Ա. ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

(ՑԱՊԱՂԱԾ)

Պիտի չուզէի թերանալ հաճելի պարտականութիւն մը կատարելու, մասնանշելով այն յաջողութիւնը, որ ունեցան Հ. Ա. Արուեստագէտներու խմբակցութեան վարիչները, վերջերս իրենց տուած գեղարուեստական անակնկալներով օժտուած պարահանդէսով ։

Մասնաւորապէս փայլուն եւ վայելուչ մթնոլորտ մը, ուր եւրոպական կարգապահութեամբ շարժող երիտասարդութիւն մը խմբուած իր ցեղին պատուաբեր արուեստագէտներուն շուրջը, բերելով անոնց համակրանքի եւ գնահատանքի թարմ շունչը եւ քաջալերանքը ։

Սրահին տեսարանը սրտապնդիչ եւ զուարթ կազմակերպութեան իւրաքանչիւր անդամին համար, որոնք ամէն ջանք գործադրած էին իրենց հիւրերուն ընծայելու համար գեղարուեստականօրէն հաճելի ժամեր՝ մտերիմ եւ ընկերական հանդիպումի մը մէջ ։

Եւրոպական պարերը ընդմիջուեցան զանազան խաղերով՝ ռուսական պար, կատակերգանական պատկերներ, եւ ի վերջոյ ընտրութիւնը թագուհիի մը, որ միացնէր իր վրայ հայ աղջկան մը գեղեցկութեան յատկանիշները ։

Օրագրողներու եւ արուեստագէտներու դատաւոր մարմին մը, տասնըմէկ հոգիէ բաղկացած, քննելով — երեք տողանցքներու միջոցին — ներկայացող շնորհալի եւ տարբեր գեղեցկութիւններով օժտուած թեկնածուները, եօթը ձայնի առաւելութեամբ ընտրեց Օր. Շուշանիկ Թիւրապեանը, որուն համեստութիւնը եւ հայ աղջկան ամօթխածութիւնը միացած ներդաշնակ գիծերու եւ գրաւիչ արտայայտութիւններու, իր անունին վրայ խմբած էր ժիւրիին մեծամասնութեան ձայները ։ Օրիորդը իբր մըցանակ պիտի ստանայ ծանօթ նկարիչ Պ. Շահնազարի կողմէն գծուած իր կենդանագիրը ։

Ընդհանուր ոգեւորութեան մէջ եւրոպական պարերը վերսկսան, տեւելով մինչեւ կէս գիշեր նոյն գնահատելի կարգապահութեամբ, եւ աւելի մտերմիկ ընկերական մթնոլորտի մը մէջ ։

Շնորհաւորելի են ընկերակցութեան վարիչ մարմնի անդամները եւ անդամուհիները, որոնք յոգնած էին — եւ յաջողած — նախորդ տարիներէն աւելի լուրջ եւ գեղեցիկ արտայայտութեամբ մը շեշտել իրենց գոյութիւնը, փարիզահայ գաղութին մէջ ։

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ԱԶԳ. ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Պոլսոյ Սամաթիոյ մատակարարութիւնը ծանր տագնապի շրջան մը կը բոլորէ ։ Վարժարանը չհաստուրքի պարտք ունենալուն համար բոլոր գոյքերը գրաւի տակ (հաճզ) առնուած են ։

*** Էվգաֆը տպագրել տուած է ցուցակներ եւ յանձնարարած է որ մատակարար մարմինները ներկայանան եւ ստանան անոնցմէ ։ Եղած ազդարարութեան վրայ՝ Թօփգափուի Թաղ. Խորհուրդը գացած եւ առած է ։ Յանձնարարուած է այդ ցուցակներուն մէջ արձանագրել եկեղեցիներուն բոլոր գոյքերը ։

*** Անգարա մեկնած է Թաղ. Խորհուրդներու կողմէ պատուիրակութիւն մը, դիմում կատարելու համար Պետական Խորհուրդին մօտ, Էվգաֆի նոր հրահանգին առթիւ ։

*** Պատրիարքութիւնը նոյնպէս պաշտօն ունի դիմում կատարելու Պետական Խորհուրդին, եկեղեցիներէ պահանջուած իւղի ու մոմի հաշիւներու մասին, մինչդեռ օրէնքին մէջ ո եւ է յիշատակութիւն չկայ ։ Աղերսագիրը բացատրած է իւղի եւ մոմին հանգամանքը ։

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Մինչեւ յառաջիկայ ամիս պիտի շարունակուին ներկայացումները Թէաթրը տէ Մաթիւրէնի մէջ Փիթոյեւի կողմէ խաղցուած ու ցայսօր նոյն յաջողութեամբ հարիւր անգամէ աւելի ներկայացուած Անուըյհի Առանց գոյքի ճամբորդը Թատերախաղին, որուն դաշնակի, քլարինէթի եւ ջութակի համար Տարիուս Միյհոյի կողմէ յօրինուած երաժշտամասին դաշնակի բաժինը կը վարէ շնորհալի արուեստագիտուհի Օր. Տիրուհի Զաքարեան ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (280)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Ծօ, Սատանայ, — խռովկան երեխայի նման կը գանգատէր Առիւծ Գեւօն, — կարծես աշխարհը կործանեցաւ, եղած չեղածը երկու ականջ է ..

— Հա, իրաւ, էդ ականջները ի՞նչ ըրիր Գեւօ, անպատճառ դու պահած ես ։

Առիւծ Գեւօն իր մտերիմ ընկերոջն իսկ չուզեց յայտնել, որ բէկի ականջները, թելէ անցուցած, վզէն կախած էր ։

Կէմի սարի գագաթը որ հասան, վաշտը ետ վերադարձաւ ։ Անկէ անդին Թոփալ Սատանան ու Առիւծ Գեւօն շատ լաւ գիտէին ճանապարհը ։ Երեքը միասին իջնալով լեռնէն, արագօրէն կտրեցին դաշտը, ու մօտեցան Բերդակին ։

Գիւղին մօտեցած, Լեւոնը եւ երկու ընկերները պահ մը կանգ առին ։

— Հիմա որո՞ւ տունը երթանք, — ընկերներուն հարցուց Լեւոնը՝ ինքն ալ հաստատ չգիտնալով, թէ ի՞նչ ընդունելութիւն կրնային ստանալ Բերդակի մէջ ։

Գեւօն ու Թօփալ Սատանան ալ այդ մասին շատ վստահ չէին ։ Վերջին անգամ Բերդակի մէջ Առիւծ Գեւօն փառաւոր կերպով ապրած էր, մանաւանդ բէկի տանը, ուր փորցաւի այնքան ազդու դեղ մը գտաւ ։ Այդ յիշողութիւնը, մանաւանդ դարձեալ փորցաւ մը ունենալու ախորժելի հեռանկարը ջերմացուց Առիւծ Գեւոյի քիչ մը ինկած տրամադրութիւնը ։ «Այլեւս ի՞նչ կարիք կայ փնտռտուքի», խորհի մըտածեց Գեւօն, «անշուշտ բէկի մօտ պիտի իջնային » ։

— Գործադիր Գրիգորի տունը կրնանք երթալ, — առանց մեծ ոգեւորութեան խօսեցաւ Թօփալ Սատանան՝ քիթը քերելով ։

Բայց այդ առաջարկութիւնը այնպիսի ձեւով մը արտասանուած էր, որ աւելի կը նշանակէր թէ հոն չէին կրնար երթալ ։

— Հէյ, հէյ, բանը որ Գրիգորին մնայ ... Աստուած գիտէ չոլը կը մնանք ։ Աւելի լաւ է մէկ բէկին տունը երթանք, հացով մարդ է, — խօսեցաւ Առիւծ Գեւօն ։

Լեւոնի համար բոլորը մէկ էր, բաւական էր, որ տեղ մը ճարուէր, ուր ցերեկը կարենային մնալ ։ Սակայն, պէտք էր առաջուց լուր տալ բէկին ։

— Շատ լաւ, Գեւօ, ձեզմէ մէկը թող երթայ գիւղ, լուր տալու ։

— Ես կ'երթամ, — ուրախացած ըսաւ Գեւօն, — բէկը իմ խաս բարեկամն է ։

Լեւոնն ու Թօփալ Սատանան նստան քանդուած շէնքի մը մօտ, մինչ Գեւօն կորաւ խաւարի մէջ ։ Հազիւ հինգ րոպէ անցած՝ գիւղի շները կատաղութեամբ սկսան հաջել ։ Այդ կը նշանակէր, թէ Գեւօն գիւղը մտած էր ։

Քնած գիւղը մէկէն արթնցաւ ։ Հեռուէն կը լսուէր ճռճռալով բացուող գոցուող դռներու ձայնը ։ Քիչ անցած գիւղին մէջ աղմուկ մը փրթաւ ։ Շատ մը ձայներ պոռպռալով կը խօսէին ու անոնց մէջէն յստակօրէն կը լսուէր Առիւծ Գեւոյի բարձր ձայնը ։ Արդեօք ի՞նչ էր պատահած, ինչո՞ւ այդ աղմուկը ։ Լեւոնն ու ընկերը այնքան մը մօտ չէին, որ հասկնային այդ ղալմաղալի պատճառը ։

— Գեւոյի թարս տամարն է բռնած նորէն, — մըռմռալով խօսեցաւ Թօփալ Սատանան, — տեսնես՝ ի՞նչ պատահեցաւ ։

— Երթանք տեսնենք, հիմա ամբողջ գիւղը ոտքի կ'ելլէ ։

Երկու ընկերները քանի կը մօտենային գիւղին, ձայները այնքան կը բարձրանային ։ Յայտնի էր, որ անախորժ խօսքի կռիւ մըն էր տեղի ունեցածը ։ Մարագներու մօտէն անցնելով՝ Լեւոնն ու Թօփալ Սատանան աջ ծռեցան ու մտան գիւղի միակ փողոցը ։ Բէկի տան առջեւ բազմութիւն մը հաւաքուած էր ։ Շատեր շապիկ վարտիքով դուրս թափած էին փողոց ։

— Էնա ժամ պատարագ, — կը լըսուէր Առիւծ Գեւոյի բարկաճայթ ձայնը, — որ Վասակ վասակութիւն արած՝ ձեր գեղականի արածի քով հիչ բան է ... Հա Սողոմ Գոմոր, հա ձեր էս գեղը ...

— Ախպեր, զօ՞ր է, — բազմաթիւ ձայներու մէջէն կը լսուէր գիւղացիի մը բամբ ձայնը, — որ գեղական չուզեր, ալ ինչո՞ւ զոռով մեր գեղը կուգաք ... Զաթի մեր գեղ աւիրաւ ձեր երեսէն ... տահա ապուր ալ ունիք ... Ախպէր, ահա էս դու, էս լէ ճամբան, բարով, հազար բարով երթաս ... Հասկըցա՞ր ...

— Ծօ, անօրէնի տղայ, — ալ աւելի բարձր կը պոռար մեր բարեկամ Գեւօն, — ո՞նց թէ՝ էս դու, էս լէ ճամբան, պա դուք հայ քրիստոնեայ չէ՞ք, ձեր երեսին սուրբ մեռոն չկա՞յ ... Հիմա լուսը կը բացուի ... ո՞ւր կարանք երթալ. ես խօ մինակ չեմ. տնաքանդներ, դուք թասիպ չունի՞ք, պարոն Լեւոնը, մէկ հատ ալ ուրիշ ընկեր ունիմ ...

— Հայ հույ ... Լեւոն Մեւոն չենք ճանչնար, — հեգնօրէն պոռաց ուրիշ գիւղացի մը, — ձեր ճամբան գնացէք ... Էնա Տիրամէր, էս սհաթին արեւխիս կապերը պնդած՝ քաղաք կ'երթամ ... վայլահ պիլլահ խապար կուտամ ...

— Ծօ, դու Կայէնի կոտոշ, ծօ, դու կռապաշտ, ես քու ...

Այդ պահուն Լեւոնն ու Թոփալ Սատանան մօտեցան բազմութեանը ։ Եթէ բոլորովին մութ չլինէր, Լեւոնի դէմքը տեսնողը կը սոսկար ։ Ինքզինքը զսպելով՝ հանդարտօրէն հարցուց ։

— Էս ի՞նչ ղալմաղալ է, ախպրտիք ։

— Գեղականը չուզեր որ գեղ մը նանք, — բացատրեց Գեւօն՝ հազիւ ինքզինք զսպելով ։

— Միայն ցերեկ մը պիտի մնանք, — մեղմօրէն բացատրեց Լեւոնը զինք շրջապատող գիւղացիներուն, — վաղը մութը իջնալուն՝ պիտի մեկնինք ...

— Չէ ախպեր, — ընդմիջեց Բերդակի տանուտէր գիւղացիներէն մէկը, — ոչ ձեր խերը կ'ուզենք, ոչ ձեր չառը, հազիր ճամբու վրայ էք, անցէք՝ ձեր գործին գնացէք ...

— Ծօ, քու էդ բերանդ թրիքով կը լեցնեմ, — կատղած պոռթկաց Առիւծ Գեւօն, — ծօ, դու որո՞ւ հետ կը խօսիս ... պարոն Լեւոնին ...

— Տէ, դահլէ տարաք, — յոխորտալով առաջ անցաւ հարուստ գիւղացի մը, — պարոն Լեւոն, հա պարոն Լեւոն, գլուխնիս տարաք ձեր պարոն Լեւոնով ... Եանի ի՞նչ մեծ բան ըրած է էտ ձեր պարոն Լեւոնը, եղած չեղածը քանի մը փամփուշտ կրակեր է ...

Թահու, անցէք գնացէք ձեր գործին, մենք ալ մեր տեղը մարդ ենք, մեր գլխին ալ քօլոզ կայ, շատ մի տրտըռաք, Աստուած գիտէ ձեր ոտքը ձեռքը կապած՝ քաղաք կը տանիմ փաշին թալիմ կենիմ, ձեր մէրը չմեռնի, ինծի ջաղացպան Կարօ կ'ըսեն ...

Լեւոնը ձեռքի շարժումով մը զըսպեց Առիւծ Գեւօն, որ ձեռքը ղանչալին նետած՝ կը պատրաստուէր յարձակիլ յանդուգն ջաղացպանի վրայ ։

— Հանդարտ, — խստօրէն կրկնեց Լեւոնը ու դառնալով գիւղացիներուն՝ ըսաւ. — լաւ, որ չէք ուզեր, ահա կ'երթանք ...

Քանի մը ձայներ փախփխելով ըսին, « Աստուած հետերնիդ » ։ Գիւղացիք քաշուեցան իրենց տները ։

Մեր երեք ընկերները, պահ մը շփոթած իրարու նայելէ վերջ, ծանր քայլերով սկսան հեռանալ գիւղէն ։ Առիւծ Գեւօն, անկարող ինքզինք պահելու, բարկութենէն կ'արտասուէր երեխայի նման ։ Դեռ Ջրաղացը չհասած՝ ճամբու եզր նստան, ընելիքնին որոշելու համար ։

— Լոյսը շուտով կը բացուի, — մըմռաց Թոփալ Սատանան ։

— Զէյթուն չե՞նք կրնար երթալ ։

— Երկու ժամ կ'առնէ մինչեւ հոն հասնիլը ... մէկ ալ որ Թրքախառն գիւղ մըն է, ով ալ գիտէ թէ ...

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

«Անձնայն տեղ մահը մի է...»

Հինգշաբթի օր Փարիզի ամէնէն փարթամ հիւրանոցներէն մէկուն մէջ մեռաւ Ալվարի մահարաճան, Ռէյ Ռիչէ Սէվրա Շրա Դեւ, 55 տարեկան, որ համբաւ հանած է իբրեւ առաջնակարգ որսորդ վագրի եւ իբրեւ ջուրին տակէն լողացող։ Կ'ըսեն թէ մինչեւ հիմա 82 վագր որսացած է, իսկ ջուրին տակէն կրնար լողալ 150 մեթր առանց շունչ առնելու… Մարաճան իրեն հետ ունէր 24 սպասաւորներ, մէջն ըլլալով երգիչներն ու երաժիշտները, եւ 400 անօթւկ բեռ։ Առջի օր սկովտական մարզանք մը կը կատարէր, յետոյ սանդուղէ մը վար իջնալով վիրաւորուեցաւ եւ քիչ վերջը մեռաւ։ Իր կտակին համաձայն, մարմինը անմիջապէս զմռսուեցաւ, Հնդկաստան փոխադրուելու եւ հոն հրկիզուելու համար։

Հանգուցեալը տասը տարեկանէն ի վեր վեհապետն էր 700.000 ժողովուրդի, Հնդկաստանի արեւելեան մասին մէջ, եւ հաւատարմօրէն կը հետեւէր իր երկրին սովորութեանց։ Ո եւ է Եւրոպացիի ձեռք չէր սեղմեր առանց բամպակէ ձեռնոցները դնելու։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

44 ԼՐՏԵՍՆԵՐ գնդակահարուած են Սիպերիոյ մէջ, համաձայն Խապարովսքի Զվեստա թերթին (9 մայիս), որ դեռ նոր հասած է Մոսկուա։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ մինչեւ 1938ի գարունը երկարաձգելու առաջարկ մը ներկայացուեցաւ Երեսփ. Ժողովին։ Բանաձեւը կը տրամադրէ ցուցահանդէսը առժամապէս փակել 1937 նոյեմբերէն մինչեւ 1938 փետրուարի վերջը, որու ընթացքին բազմաթիւ բանուորներ գործ կրնան ճարել, նոր շինութիւններով կամ եղածները ամբացնելով։

Պելժիական տաղաւարը պաշտօնապէս պիտի բացուի երեքշաբթի օր։ Այս առթիւ հացկերոյթ մը պիտի տրուի մասնակցութեամբ 1500 կոչնականներու որոնք պիտի գան Պելժիայէն։

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԷՆ հասած վերջին լուրերը կը յայտնեն թէ ապստամբները չորս մղոն եւս առաջ խաղացած են դէպի Պիլպաօ։ Ցարձակման առեն 60 օդանաւեր կրակ կը տեղային երկինքէն։ Հանրապետական կառավարութիւնը Ազգաժողովին դիմեց, բողոքելով օտար պետութեանց միջամտութեան դէմ։

ԱԼՊԱՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը վերջին դեկոյցով կը ծանուցանէ թէ ապստամբներուն հրամանատարը, Էթհէմ Թոթօ, իր կուսակիցներուն հետ պաշարուած է անտառի մը մէջ եւ կը սպասուի որ անձնատուր ըլլայ։ Ուրիշ ապստամբական խումբեր ցրուած են անմատչելի լեռներու մէջ։ Արտակարգ ատեան մը հրամայեց անմիջապէս ձերբակալել Էթհէմ Թոթոյի բոլոր ազգականները եւ բարեկամները։ Ամբողջ բանակը եւ ոստիկան - զօրքը շարժման մէջ դրուած են, ինչ որ կը նշանակէ թէ նոր խլրտումներէ կը վախցուի։

ԾԽԱԽՈՏԻ ԵՒ ԳԼԱՆԻԿԻ գիներու բարձրացման լուրերը կը հերքուին։ Միայն օտար կարգ մը ծխախոտներու գիները բարձրացած են, իբրեւ հետեւանք Ֆրանքի արժեզրկման։

Շնորհակալիք

Այրի տիկ. Մ. Թահթալեան եւ զաւակունք եւ Տոքթ. Յ. Սիմոնիանեան իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն Սէն Ժէրոմի Տիկ. Միութեան, Հ. Յ. Դ. Վրէժ խումբին, ինչպէս նաեւ ամէնն անոնց որոնք անձամբ, նամակով, ծաղկեպսակով եւ բարեսիրական հաստատութեանց բրած նուէրներով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, քեռայրին

Յ. ԹԱՀԹԱԼԵԱՆԻ

մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 1937 մայիս 4ին, Սէն Ժէրոմի մէջ, Մարսէյլ։

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

Ց. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի Մասնաճիւղը Կ.Խաչի Օրը կը տօնէ
Այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հայ Ակումբին մէջ։
Կը խօսի՝ Պ. Ս. ՕՀԱՆՆԷՍԵԱՆ
Կը ներկայացուի երկոկ արար «Անուշ»էն։
Պար, խմբերգ, երգ եւ արտասանութիւն՝ Սանուց Միութեան կողմէ։
Մուտքը ազատ է

Դասախօսութիւն

Ց. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին երրորդ դասախօսութիւնը
30 Մայիս, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին,
8 rue Bossuet, Փարիզ, Բարեգործականի ցան մէջ։
Կը դասախօսէ ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿ
Նիւթ՝ Հայ կնոջ դերը ընկերութեան մէջ։
Մուտք 3 Ֆր. (օշարակ եւ խմորեղէն միասին)։

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Պրօպականտի ցանձնախումբի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ 25 Մայիս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը 22 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, իր Ակումբին մէջ։ Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ։

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ 22 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշտ 9ին, Պանեէօի S. F. I. O.ի Ակումբը, 40 rue de Fontenay, ուր ընկերվարականներու ժողովին պիտի խօսի ընկ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ, դաշնակցութեան, իսկ ընկ. ՊԱՇԷՐ Ֆրանսայի ընկերվարականներու մասին։

Գաւառ

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէի անդամական ընդհ. ժողովը 23 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, սովորական ժողովատեղին։ Կը հրաւիրուին երեք խումբերու ընկերները։

ՊՕՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի հրապարակային բանախօսութիւններ

ՎՐԷԺ խումբի հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 22 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 8 Bld. Neuf, Սէն Ժեռոմ։
Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Նիւթ՝ «Հայաստան եւ գաղութները»։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ կոմիտէի հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 23 Մայիս, կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Շահրիկեան սրահին մէջ։
Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Նիւթ՝ Ստալինեան սահմանադրութիւնը եւ Հայաստան։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Անիէռ-Պուա-Քոլոմպի
Արամ ենթակոմիտէի
ԱՅՍՕՐ, ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ
ԱՆԻԷՌԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Ս. ԽՈՍՏԻՍԵԱՆ ԵՒ Հ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ
Կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ—ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը
ղեկավարութեամբ Պ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ։
Կ'ԵՐԳԷ ՕՐ. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ
Հայկական եւ եւրոպական պարեր մինչեւ առաւօտ։
ԿԸ ՆՈՒԱԳԷ ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ՕՆՈՍԵԱՆԻ
ԹԱՌԻՍՏ ԳԱՐԵԳԻՆ (ԹԱՌ)
ԸՆՏԻՐ ՃԱՇ։
Պարի մրցում՝ ղեկավարութեամբ ՎԱՀՐԱՄ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ։
Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։
Մուտք 3 եւ 5 ֆր.։

ՃԱՄՓՈՐԴ. ՄԻՋ.— Շաթլէէն եւ փորթ Շամփերէէն առնել BD օթօպիւսը, Պաթլէնէն եւ փորթ Սնիէռէն առնել 45 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել մէռի տ'Անիէռ, Փորթ Քլիշիէն «Թօպիւս» 40, 39 եւ 3 եւ իջնել փլաս վօլթէռ, կառ Սէն Լազարէն՝ շոգեկառք։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
23 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Սէն Մարկրիթի մէջ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած Վիէնի Հ. Յ. Դ. կոմիտէին կողմէ
23 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Սէրքըլ-կաթոլիկ սրահին մէջ,
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ԱՐՇԱԿ Բ.
(Տրամ 5 վարագոյրով)
Կը մասնակցին տեղւոյս լաւագոյն ուժերը։
Հագուստները վարձուած են Լիոնի «Կրան-Թէաթր»էն։
Տոմսերու գիները՝ 4 եւ 3 ֆր.։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան
Մարսէյլի մասնաճիւղին
23 մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,
Պառ Պէլվէտէրի օդաւոր պարտէզին մէջ։
Մասնակցութեամբ Հայրենակցական, Երիտասարդական եւ Մարզական Միութիւններու։
Կը նախագահէ Պ. Տ. ԹԷՔԷԵԱՆ
Կը խօսին՝ Գնդ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ (Փարիզէն) եւ ԱԶԳԻՆ։
Կը մասնակցին Կ. Խաչի Պուլվար Օտտօի մասնաճիւղին սանուհիներու երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Տիկ. ՖՆ. ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆԻ,
Կ. Խաչի Լա-Վիքթի մասնաճիւղին սանուհիները կը ներկայացնեն «ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՎԻՃԱԿ»Ը ղեկավարութեամբ Տիկ. Մ. ՇԱՀՄԻՐԵԱՆԻ
Կ'արտասանեն՝ Օրիորդներ ՄԱՐԻ ՀԱՑԱԳՈՐԾԵԱՆ եւ Գ. ՏԷՐ-ՆԱԶԱՐԷԹԵԱՆ, Պ. Պ. Ա. ՅԱԿՈԲԵԱՆ, Պ. ՎԱՐՕՆԵԱՆ, Ս. ԲՐՈՒՏԵԱՆ, Կ. ԹԻՒԹԷԼԵԱՆ եւ Ն. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ։
Հայկական եւ Կովկասեան պարեր։
Թառի վրայ պիտի նուագեն եւ պարեն Գ. եւ Օ. ԶՕՐԳԱՃԵԱՆներ։
Կարելի է առաւօտէն գալ եւ ճաշը միասին բերել։
Տախտերու համար 2 ֆր.։

ԾԱՆՕԹ.— Քուռ Պիլզօթէն առնել թիւ 25 հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան։ Սէն Ժեռոմէն Լա Ռօզի օթօպիւսը առնել եւ իջնել պարտէզին առջեւ։

Ա'ՈՒԶՈՒԻ լաւ գործաւոր մը դերձակի խանութի մէջ աշխատելու համար։ Լաւ վճարում։ Դիմել՝ H. Beslinian, 17 Rue Danton, à Vesines, par Chalette (Loiret).

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՇԷՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Փարիզի Հայաւ. Շրջանի «Յառաջդիմասիրաց» Միութեան կողմէ, ի նպաստ իր վարժարանին
Յունիս 13ի կիրակին, առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ կէսգիշեր,
Ռօպէնսօն, Grand Arbre, Maison Fiquetի մէջ.
(Ամփրեւի պարագային ընդարձակ սրահ)
Կը ներկայացուի աշակերտութեան կողմէ
(Երկրորդ անգամ ըլլալով, բազմաթիւ խնդրանքներու իբր զոհացում)
ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ «ՀԻՒԱՆԴՏԵՍ»
կատակերգութիւնը մէկ գործողութեամբ։
Ներկայացումը կը սկսի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին,
ԽՄԲԵՐԳ ԵՒ ՄԵՆԵՐԳ ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ Ղեկ. ՕՆՈՍԵԱՆ
ՃՈԽ ԵՒ ԱԺԱՆ ՊԻՒՖԷ
Գին 3 ֆրանք։

ՃԱՄ. ՄԻՋ.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել օթօպիւս եւ իջնել թէրմինիւս։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

«Հայ Արծիւ» Ակումբի անդրանիկ պարահանդէսը,
որ կը խոստանայ ըլլալ եղանակին ամէնէն զուարթը,
տեղի պիտի ունենայ Cercle des Chambres Syndicales de Franceի ընդարձակ եւ շքեղ սրահներուն մէջ, Elysées Palace Hôtel,
12 Rue de Marignan, Paris (8), մեթրօ Rond-Point-des Champs-Elysées
23 Մայիս, կիրակի ժամը 16էն մինչեւ կէսգիշեր,
Ընտիր նուագախումբ (ճազ եւ թանկօ Արժանթին)։
Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով։
ՄՈՒՏՔ՝ 15 ՖՐ., (որ իրաւունք կուտայ մէկ գոնսօմասիօնի)։

ԾԱՆՕԹ.— Պարերը կը շարունակուին անընդհատ։ Չպարողներուն համար պիտի տրամադրուին ժամանցի եւ թէյիմասնաւոր սրահներ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կիրակի, 23 Մայիս, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին,
Սեվրի Մ. Պէշիկթաշլեան թատերասրահին մէջ,
26 Rue Troyon, Sèvres, մեթրօ Pont de Sèvres.
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՕՀՈՒԿ—ՂԱՐԻԲ
(Տրամ—օպերէթ 7 արար)
ԺՈՐԺ ՇԱՀՊԱՐՈՆԵԱՆ կը վարէ երաժշտութիւնը։
Կը մասնակցին՝ Ա. ԴՄԲԼԹԵԱՆ, Մ. ԱՋՆԱՒՈՒՐԵԱՆ, ՍԱՐՈՅԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ, Տիկ. ԽԱՆԴԱՄԻՐՈՖ, Ք. ԱԶՆԱՒՈՒՐԵԱՆ եւ Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ.
Գիները՝ 5, 7 եւ 10 ֆր.։
Տոմսերը կը ծախուին Գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 rue M. le Prince։

Դաշտապարահանդէս

կազմակերպուած Լիոնի Համախարբերդցիական Միութեան կողմէ
27 Յունիս, կիրակի օր, Լա Մուշ գեղեցիկ վայրը։
Կը խնդրուի Լիոնի հայ կազմակերպութիւններէն եւ միութիւններէն չխաչաձեւել։
Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ Սաներու Միութիւնը կը յայտնէ թէ Մայիս 23ի կիրակի օրը Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի ննջեցեալ բարերար Մկրտիչ Սանասարեանի, կտակակատար կաբապետ եզեանցի, բոլոր ուսուցիչներու եւ սաներու յիշատակին։ Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ։

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան վալանսի մասնաճիւղին հրապարակային բանախօսութիւնը, շաբաթ, 22 մայիս, ծանօթ հաւաքատեղին։ Պիտի խօսի Պ. Ս. ՔԱՐԵԱՆ, նիւթ ունենալով «Հայրենակցական միութիւններու դերը գաղութներու մէջ»։ Յաջորդ օրը ժամը 2ին, խնջոյք եւ պար։

ՍԵԲԱՍՏԻԱՅ Նահանգ. միութեան ընդհ. անդամական ժողովը կիրակի 23 Մայիս, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին 8 rue Bossuet. Փարիզ. մեթրօ Gare du Nord կամ Poissonnière։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ՆԵՐԹԵԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 23 ՄԱՅԻՍ
DIMANCHE 23 MAI 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3428

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ի՞ՆՉՊԷՍ «ՀԱՅԸ ՀԱՅ ՊԱՀԵԼ...»

Երբ կ'ըսենք «սերունդի փրկութիւն», գիտենք որ բացատրութիւնը յարաբերական իմաստ ունի: Ներկայ պարագաներուն մէջ, փրկութիւն պիտի համարենք ինչպէս հարիւրին 75ը, նոյնպէս 50ը, մինչեւ անգամ 25ը,— համաձայն միջավայրին:

Բնաւ կ'ուզենք թէ պէտք չէ տարուիլ հարիւր առ հարիւր փրկելու հրաշապատում հէքեաթներով: Կորուստներ միշտ ալ պիտի ունենանք, ինչպէս կ'ունենայինք երէկ ալ, Թուրքիոյ թէ Կովկասի մէջ, հակառակ միջավայրին բոլոր յարմարութեանց:

Եթէ Կովկասի մէջ ռուսական հարթիչ գլանն էր որ կը ճզմէր նոր սերունդը, մոռցնելով նոյն իսկ մայրենի լեզուն, Թուրքիոյ մէջ ալ քի՞չ աւերներ գործած են օտար կամ օտարոտի հաստատութիւնները:

Ոչ միայն Պոլսոյ, այլ եւ Վանի, Մուշի կամ Կիլիկիոյ մէջ բազմութիւն մը կը կազմէին այն ծնողները որ կը նախընտրէին «սէօռ»երու, «ֆրէր»ներու, միսիոնարներու կամ ճիզվիթներու դպրոցները ղրկել իրենց զաւակները, չառեսութեամբ եւ մասամբ նորին: (Մեր խօսքը այն օտար հաստատութեանց մասին չէ որոնք իրապէս կը ծառայէին լոյս տարածելու, ոչ թէ մեր գիտցածն ալ մոռցնելու եւ մեր սիրտն ու աչքերը մթագնելու):

Դեռ այսօր իսկ, երբ հիմնովին վերիվայր շրջած է մեր կեանքը, Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ եւ այլուր, հազարաւոր աշակերտներու հոգին կ'աղճատուի օտար կրթարաններու միջոցաւ, իբրեւ հետեւանք նոյն չառեսութեան կամ բանդիտութեան: Այն որ հինգ դահեկանը պիտի խնայէր հայկական դպրոցին, սիրայօժար կը ցնծայ 50ը, «րուհպի»ին կամ «փաթերա»յին:

Այսպէս եղած է մեր կեանքը, սկիզբէն ի վեր: Եւ քիչ մը ամէն ժողովուրդի մէջ:

Դառնալով բուն հարցին, եւ մասնաւորապէս մեր միջավայրին, աւելորդ է կրկնել հանրածանօթ ճշմարտութիւններ: Տարիներէ ի վեր կը գրուի այդ մասին:

Բոլորս ալ գիտենք թէ ինչ աժանելի հող է «Հայը Հայ պահել» այս անծայրածիր թոհ ու բոհին մէջ, ուր ամէն փողոց անելի մը կը յանգի, եւ ուր բոլոր ճամբաները դէպի փորձութիւն կամ ուրացում կ'առաջնորդեն ...

Ուրեմն, խօսինք փրկութեան, չարիքներու սահմանափակման մասին, որ պարտականութիւններ եւ պատասխանատուութիւններ կը պարտադրէ ամէն մէկուս:

Երբ «Հայը Հայ պահել» կ'ըսեն, մենք չենք հասկնար տառական իմաստով: Այսինքն պահել այնպէս ինչպէս երէկ, երբ մեր հողին վրայ կը գտնուէինք:

Ուզենք ալ, ոչ միայն մեր ուժէն վեր է այդ, այլ եւ անիմաստ:

Երբ այնքան հիմնական փոփոխութիւններ կատարուած են մեր կեանքին մէջ, երբ արեւելքի խաւարէն եւ խաժամուժէն յանկարծ նետուեր ենք արեւմուտքի ամէնէն ակնախտիղ եւ ծաղկազարդ ափերուն վրայ, կարելի՞ է տղան կամ աղջիկը կրթել, դաստիարակել երէկուան կաղապարին վրայ:

Մանաւանդ որ, ինչպէս աչքերը, նոյնպէս միտքերը չուտ կը բացուին այստեղ: Եւ կեանքը, ինքնին, դպրոց մըն է: Աւելի կարճ եւ ազդու քան բուն դպրոցը:

Ուրեմն, պիտի հետեւինք միջավայրի պահանջներուն, ինչպէս հագուստ-կապուստի, եւ կենցաղավարութեան, նոյնպէս նոր սերունդի դաստիարակութեան հարցին մէջ:

Հետեւիլ, յարմարիլ, պատշաճիլ՝ չի նշանակեր կապկել կամ դիմակ փոխել: «Էնթարի»ն, «եազմա»ն կամ «շալվար»ը մէկդի չէ՞ին նետեր, երբ գաւառի խորերէն Պոլիս կամ Իզմիր կը հասնէին: Պոլսէն ալ Փարիզ եւ մինչեւ Ամերիկա գացողները ամէն օր չէ՞ն ածիլուիր, փոխանակ շաբաթը անգամ մը սափրիչի երեստեսնելու:

Այս արտաքին փոփոխութիւնները կապկութիւն չեն նշանակեր, ինչպէս որ բարքերու նրբացումը չապիկ փոխել չի նշանակեր:

Արդ, փոխաբերաբար առնելով այս տարրական օրինակները, կ'ուզէինք ըսել թէ՝ նոր սերունդին փրկութեան, մինչեւ անգամ տարադիր չափահասին «հայացման» համար անհրաժեշտ է գտնել նոր մեթոտներ: Աւելի արդիական եւ ազդու միջոցներ:

Անոնք արդէն մեքենաբար կը տաչուին, կը յղկուին արտաքին արտայայտութիւններով: Ի՞նչպէս ընել որ այդ «վերյարդարումը» ներսէն ալ ազդելով հանդերձ, առողջ պահէ ոգին:

«Հայը Հայ պահել» — կը նշանակէ սերունդը պահել թ'ւ իբրեւ համբանք թ'ւ իբրեւ ոգի: Այլապէս, ի՞նչ իմաստ պիտի ունենար միայն «եան»երով զանազանուած ֆրանսախօս կամ օտարամէտ բազմութիւն մը:

Բայց, կը բաւէ՞ միայն հայախօսութիւնը:

«Հայերէն լեզուով կարդ մը հաց ուտել՝ նշան չէ Հայ ըլլալու», կը գրէր ծանօթ Ամերիկուհին, Տիկին Հէչ Պուրնազեան: «Հայ է այն մարդը կամ պատանին, որ կը խանդավառուի հայ ժողովուրդի տոկունութեամբ, կը հպարտանայ անոր հերոսներով»:

Երկրորդ անգամ կը յիշենք այս տեսակէտը, ոչ թէ հաւատալով անոր գործնականութեան, այլ քննութեան, վերլուծման մղելու համար միտքերը, երբ կը պատրաստուինք հարցարան մը բանալու:

Այնքան հիմնական է այս հարցը, որ ամէնէն սովորական կամ խիզախ տեսակէտն ալ կրնայ օգտակար ըլլալ: Թող կը բանայ միտքերը, ծուռն ու շիտակը զանազանելու համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ ՎԱՂԸ, ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

Այցելութիւնները առ այժմ սահմանափակ

Վաղը, երկուշաբթի, տեղի կ'ունենայ ցուցահանդէսին պաշտօնական բացումը: Ուրբաթ օր փորձ մը կատարուեցաւ նախագահական թափօրին համար: Երկուշաբթի օր ժամը 3.30ին Հանրապետութեան նախագահը պիտի կատարէ բացման արարողութիւնը: Առեւտրական նախարարը Էլիզէի պալատը պիտի երթայ, ցուցահանդէս առաջնորդելու համար նախագահը, որուն կառքին պիտի ընկերանան երկու զգաստ հանրապետական պահակներ: Ժամը 3.25ին, Արդի Արուեստի Թանգարանին դրան առջեւ (Ավընիւ տը Թոքիօ), Հանրապետութեան նախագահը պիտի ընդունուի վարչապետին, ցուցահանդէսի ընդհ. վերատեսուչին եւ օգնականներու կողմէ: Յետոյ պիտի երթայ Թռքատէրոյի հրապարակը, ուր պիտի հասնի ժամը 3.35ին: Այստեղ զինուորական պատիւներ պիտի ըլլան: Ապա թափօր մը պիտի կազմուի եւ նախագահը իր հետեւորդներով պիտի այցելէ ցուցահանդէսին զանազան մասերը: Ամբողջ արարողութիւնը պիտի հաղորդուի ձայնասփիւռներով:

Ցուցահանդէսը հանրութեան առջեւ պիտի բացուի յաջորդ օրը, երեքշաբթի, բայց առ այժմ ժամը 2էն 8, մինչեւ որ բոլոր շինութիւնները լրանան: Միայն ինը դուռները բաց պիտի ըլլան հանրութեան համար:

** Այժմէն միջոցներ կը խորհուին, որպէսզի մէկ անգամէն փողոց չնետուին ցուցահանդէսին բանուորները: Անցի օր պատուիրակութիւն մը գնաց վարչապետին պաշտօնատունը, բանուորներու պահանջները ներկայացնելու համար: Ընդհ. քարտուղարը, Պ. Ժիւլ Մօք, լսելով եղած տրտունջները, խոստացաւ անհրաժեշտ կարգադրութիւններն ընել: Մասնագէտներու յանձնախումբ մը պիտի կազմուի, որպէսզի գործատէրերը քմահաճօրէն չարձակեն բանուորները եւ անոր խորհուրդով շարժին:

Պատուիրակութիւնը ճամբայ ելած ատեն, ցուցահանդէսին բանուորները հինգ վայրկեան դադրեցուցին բոլոր աշխատանքները, ժամը 10—10.5, ապացուցանելու համար իրենց համերաշխութիւնը: Ցոյցը այլաբանական իմաստ ունէր: Բանուորները անշարժ կեցան իրենց տեղերը, եւ աշխատանքը վերսկան անմիջապէս, երբ լրացաւ հինգ վայրկեանը:

ԾԱՆՐԱԿՇԻՌ ԼՈՒՐԵՐ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԱՍԻՆ

Վրաստան անկախութի՞ւն պիտի հռչակէր

Մոսկուայէն կը հեռագրեն մայիս 21 թուականով (Հավաս) .—

Վրաստանի համայնավար կուսակցութեան 10րդ համագումարին ներկայացուած տեղեկագրին մէջ, կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, Բերիա, յայտնեց թէ անդամատեարերու սուղման շնորհիւ երեւան հանուեցան բազմաթիւ ժողովուրդի թշնամիներ: Այսպէս, երեւան հանուեցաւ ահաբեկման, լրտեսութեան եւ խափանարարութեան թրոցքիական կեդրոն մը, որուն գործօն անդամներուն մէջ կը գտնուէին Մտիվանի, Օքուճավա, Քաւթարաձէ եւ ուրիշներ: Անոնց նպատակն էր Անդրկովկասը եւ Վրաստանի մէկ մասը անջատել Խ. Միութենէն եւ, հակախորհրդային ուժերու աջակցութեամբ, վրացական անկախ պետութիւն մը հաստատել, դրամատիրական պետութեան մը հովանաւորութեան տակ:

Այս նպատակին հասնելու համար, վրացի Թրոցքիականները միացեալ ճակատ կազմած էին մենշեւիկ կուսակցութեան մնացորդներուն հետ, իսկ արտասահմանի հետ կապը կ'ապահովէր ոմն Նոյ Ժորդանիա, գործակալ աշխարհակալ պետութեան մը (ԽՄԲ.— Կ'ակնարկէ Վրաստանի ազգ. կառավարութեան նախագահին): Կուսակցական նախկին գործիչ Տոլիցէ եւս ժողովուրդի թշնամի հռչակուեցաւ:

Զինադադա՞ր պիտի կնքուի Սպանիոյ մէջ

Դիւանագիտական շրջանակներու մէջ կը հաստատուի թէ անգլիական կառավարութիւնը առաջարկած է Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ՝ հաւաքական դիմում մը կատարել Սպանիոյ հանրապետական կառավարութեան եւ ապստամբներուն, որպէսզի զինադադար կնքեն, թոյլ տալու համար որ օտար կամաւորները իրենց տեղերը վերադառնան: Այս ձեռնարկը յղացուած է Լոնտոնի մէջ, երբ հոն կը գտնուէր Պ. Իվօն Տէլպոս, այնպէս որ Ֆրանսա համաձայն է արդէն: Գերմանիա եւ Իտալիա վերապահ դիրք մը բռնած են: Մինչեւ անգամ կարծողներ կան թէ Մուսոլինի պիտի մերժէ: Հռոմի քաղաքական շրջանակներուն մէջ գիտել կուտան թէ զինադադարի որ եւ է առաջարկ պէտք է գայ Սպանիոյ կարմիր եւ ազգայնական կառավարութիւններէն:

** Վերջին լուրերու համաձայն, Պասքերը առաջին անգամ ըլլալով մէջտեղ հանեցին իրենց օդանաւերն ու հեծելազօրքը Պիլպաոյի ճակատին վրայ: Օդանաւերը յանկարծակիի բերին զօր. Մոլայի զօրքը, մեծ վնաս պատճառելով, իսկ հեծելազօրքը գրեթէ բնաջինջ եղաւ, ազգայնականներու ռնդացիրի կրակին տակ: Կառավարական ցեկոյցը կ'ըսէ թէ Պասքերը յաջողեցան ետ մղել՝ թշնամին:

Նոյն աղբիւրին համաձայն, երկու գերմանացի օդանաւորդներ մահուան դատապարտուեցան Պիլպաոյի մէջ, իբրեւ մասնակից ապստամբութեան: Երկուքն ալ գերի բռնուած էին ապրիլ 5ին:

** Թուլուզի պատժական ատեանը մէկ-մէկ ամիս բանտարկութեան դատապարտեց վեց օտարականներ, երբ կը փորձէին սահմանը անցնիլ, Սպանիա երթալու համար իբրեւ կամաւոր:

Իտալիոյ գաղթային ծրագիրները

Իտալիոյ ափրիկեան նախարարը, Պ. Լէսոնա, շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Երեսփ. Ժողովին մէջ, գաղթային եկամտացոյցի քուէարկութեան առթիւ: Խօսելով Լիբիոյ մասին, ըսաւ թէ այդ գաղթավայրը իտալական ուժին հիմնական ազդակներէն մին կը կազմէ: Ատոր համար է որ զօրաբանակի մը կեդրոն հռչակուեցաւ: Այդ բանակին ներկայութիւնը Ափրիկէի մէջ՝ սահմանուած է զիմաւորելու որ եւ է պատահականութիւն:

Ինչ կը վերաբերի արեւելեան Ափրիկէի զարգացման, նախարարը մանրա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԽՐԻՄ ՊԻԶԻՄ ՃԱՆԸՄԸԶ»

Անցորդ մը կը պատմէ .—

— «Շիտակը տ'ըսեմ (որպէս ասեն Աստափազարցիք), սիրելի Վահէ, «թօհաֆ» բան չէ՞, որ Սիլիստրէէն Թուրք սիրողներու խումբ մը Քոնսթանցա գայ, թատերական ներկայացում սարքէ «Թրանուլիս»ի մեծ սրահին մէջ, ուր առեւտրականութիւն մըն ալ ընէ Թուրք մը, զարթօնքի ազդանշանը տայ ներկայ Թուրք ու Թաթար ունկնդիրներուն, որպէսզի վերջապէս շարժին, միանան, ուժաւորին եւ ... «մօտ է զարունը» ... օգնեն իրենց Թաթար եղբայրներուն, ազատագրելու համար ... (ի՞նչը, ո՞ր բանը) Խրի՛մը, Խրի՛մը, ունենալու համար «Խրիմի ազատ հանրապետութիւնը», ընդ հովանեաւ Աթաթիւրքի, որուն բարձր պաշտպանութիւնը մեծագոյն գրաւականն է յաջողութեան ...

Մարդիկը գործին լրջութիւն տուած են: Գաղատիոյ քարոզչական տեսչութեան թելադրանքով կը շարժին ամէն դի: Նախորդ զինուորական երեփոխան Սալիմ էֆ. իր բարեկամական կապերով կը քաշէ կը տանի հայ, ռումէն, յոյն 25 առ հարիւր ներկայութիւն մը 600է աւելի ունկնդիրներուն, մայիս 11ին:

Ներկայացման նիւթն է՝ ցարական կառավարութեան օրով Խրիմի Թաթարներու ըմբոստութեան կեանքէն դրուագ մը: Թաթարները կ'ուզեն ազատագրել Խրիմը, որ 125 տարիներ առաջ ազատ է եղեր ու բռնագրաւուեր Ռուսերէն: Զերբակալում, բանտ, Սիպիր: Բոլշեւիկեան յեղափոխութիւն, ազատ արձակումի աւետիս: Անոնց հերոսը, երբ իր առջեւ կը բերեն բանտին մէջ զէնքը յաճախ ծեծող ռուս հարիւրապետը, լխկած, ամքած, ու կը հրաւիրեն զէնքը որ հիմա իր վրէժը լուծէ սպաննելով զայն, քանի որ ռուս զինուորները անդադար կը սպաննեն իրենց սպաները, իբր թէ հերոսն այս վեհանձնօրէն մէկդի կը հրէ այդ լխկած, ծեծուած սպան՝ իր հոգեկան մեծութեան ու քաջի արժանապատուութեան դէմ նկատելով այդ բանը եւ զո՛ւրս կը խոյանայ իր ընկերներով գործի՛ ,աշխատանքի՛ համար: Խաղը վերջացած է: Առեղնախօսը ճառէ ճառէ կը ճառէ:

— Խրիմը մերը եղած է, մերը պիտի ըլլայ: Մեր հայրերը մինչեւ Վիէննայի դռները գացին, Եւրոպան դողացուցին: Պատրաստուինք, ժամանակը կը մօտենայ, Աթաթիւրքը պատրաստ է իր թեւը տարածելու մեր վրայ»:

Անցորդը չափազանց զարմացած՝ այս յանդգնութեան, կը հարցնէ.

— Ուրեմն մեր «հանճարափայլ»ը կը քնանա՞յ: Թուրքիան Խ. Միութեան զինակից ըլլալով հանդերձ, ի՞նչպէս կը համարձակի աչք տնկել անոր հողերուն:

— Չի՛ քնանար, չի՛ քնանար, բայց ... ի՞նչպէս ըսեմ ... էշը նստիլը մէկ ամօթ, վար իջնելը երկու ...

Ամէն պարագայի մէջ, ես շատ ալ «թոհաֆ» չեմ գտներ այս ներկայացումը:

Վերջապէս թատրոն է եւ դերակատարներն ալ՝ սիրողներ:

Ի՛նչ «ներկայացումներ» տեսանք 1920էն ի վեր, ոչ թէ սիրողներու, այլ «փրոֆէսիոնէլ» դերասաններու կողմէ, քաղաքական ճակատին վրայ:

Ներկայացումներ արիւնազանգ, խեղկատակութիւններ եղերական, տռամներ՝ անհամեմատ եւ անգերազանցելի:

Ինչո՞ւ զարմանալ որ Թուրքերը այսօր Խրիմն ալ կ'ուզեն, երբ երէկ առանց դժուարութեան ստացան Թուրանի բոլոր բանալիները, Կարսն ու Սուրմալուն, նոյն իսկ Անիի աւերակները, Նախիջեւանն ալ ապահովելով իբրեւ պահականոց՝ Երեւանի դուռներուն առջեւ:

Չէ՞ որ ախորժակը ուտելով կը բացուի:

Եթէ «Կիրիտ պիզիմ ճանըմըզ»ը մեռաւ, ո՛ղջ մնայ Խրիմը, որ դարձեալ մաս կը կազմէ Թուրանի, ոլոր-մոլոր ճամբաներով:

Մի՛ ըսէք թէ աշխարհակալութիւն կը հոտին այս բաները:

Բուն աշխարհակալները կը գտնուին ոչ թէ Էնկիւրի, այլ Երեւան, ուր գիշեր ցերեկ արթուն կը հսկէ «մարդկութեան հանճարեղ առաջնորդը», «տէր ու պաշտպան» Սթալին:

ՎԱՀԷ

Թուրքիոյ նոր գաղթականներուն համար

«Ճումհուրիէթ» կը գրէ.— Այս տարի նոր գաղթականներ պիտի գան Թուրքիա: Անհրաժեշտ պատրաստութիւնները կ'ըլլան: Տեղաւորման Տեսչութիւնը Սիրքէճիի մէջ (Պոլիս) կը լրացնէ այն հսկայ շէնքը որ նոր շինուեցաւ: Շէնքին մէջ կարգադրութիւններ եղած են, հարիւրաւոր գաղթականներու պատսպարումին եւ պարենաւորման համար: Անկէ զատ, կան լողանքի, սնունդի եւ ննջելու սրահներ: Շէնքը ունի նաեւ մեծ խոհանոց մը:

Այս տարի օդերը քիչ մը աննպաստ գացին. այդ պատճառաւ, գաղթականներու փոխադրութիւնը հազիւ այս ամսուան վերջ պիտի սկսի: Առողջապահութեան գործավարը Ռումանիայէն եւ Պուլկարիայէն գալիք մեր հայրենակիցներուն համար մասնաւոր շոգենաւեր պիտի վարձէ: Այն գաղթականները որ Թրակիա պիտի հաստատուին, պիտի հանուին Սիրքէճի: Իսկ անոնք որ Անատոլու պիտի հաստատուին, Թուզլա պիտի ելլեն: Ուրլ, Թուզլուի եւ Իզմիրի մէջ եւս մէկ մէկ օթեւաններ կը շինուին: Անոնցմէ զատ, առողջապահական գործավարութիւնը պահպանելու համար գաղթականներուն հետ բերուելիք կենդանիները, մեծ ախոռներ շինել պիտի տայ այդ նաւահանգիստներուն մէջ:

Քրտական ըմբոստութիւն Տիարպեքիրի մէջ

Դամասկոսի Էլ Ճէզիրէ թերթին Հալէպի թղթակիցը կը յայտնէ թէ Թուրքերը շատ դէշ վերաբերում ցոյց կուտան Քիւրտերուն հանդէպ, որոնք Թուրք զինուորներու հետ ընդհարուած եւ երկու հոգի սպաննուած են: Այս ընդհարման տեղի տուած են Թուրք զինուորներու կողմէ քիւրտ կիներու հանդէպ գործադրուած բռնութիւնները: Կիները կ'ընդդիմանային հաղնիլ կառավարութեան կողմէ պարտադրուած տարազը:

Այս ընդհարումէն ետք թրքական նոր ուժեր օգնութեան հասած եւ ժողովուրդը խոշտանգած են:

Թղթակիցը կ'աւելցնէ որ Քիւրտերու կողմէ ապստամբական շարժումներ կան, Թուրք կառավարութեան կողմէ իրենց հանդէպ գործադրուած բռնութեանց պատճառով:

Թուրք կառավարութիւնը 30 հոգի մահուան դատապարտած է, որոնք ապստամբած էին Տիարպէքիրի վիլայէթին մէջ:

Թուրքերը ամէն կերպ կը ջանան որ ապստամբութեան այս լուրերը չտարածուին Թուրքիոյ սահմաններէն դուրս: Նմանապէս թոյլ չի տրուիր որ այս 30 մահապարտներուն մասին որ եւ է լուր տարածուի Տիգրանակերտի մէջ:

ԶՕՐ. ԻՍՄԷԹ ԻՆԷՕՆԻԻ, որ Լոնտոն կը գտնուէր, ուրբաթ գիշեր Փարիզ վերադառնալով, անմիջապէս մեկնեցաւ Կառ տը Լիոնի կայարանէն:

ԵԱԿՈՏԱՅԻ ԱՆՈՒՆԸ ԿԸ ՍՐԲՈՒԻ.— Տեղական թերթերը Մոսկուայէն կ'իմանան թէ Կեդր. Գործադիր Կոմիտէն որոշած է Եակոտայի անունը սրբել բոլոր հանրային հաստատութիւններէն:

ԱՆՑԵԱԼԻ ԿԱԽԱՐԴԱ՞ՆՔԸ ԹԷ ԱՊԱԳԱՅԻ ԵՐԱԶԸ

Ա.

Երկու ձգտումներ կան աշխարհը բուժող,— աւանդութեան ոգին եւ յեղափոխական միտումը :

Մարդոց մեծ մասին մէջ չփոթ ու խառնուած այս երկու ձգտումները սակայն կը բնորոշուին, կը լուսաւորուին ու կը հակադրուին արուեստագէտներուն եւ իմաստասէրներուն մէջ: Ցաւիտենապէս ներհակ հերոսներ են ասոնք, յաճախ իրենց ծառայած դատին իսկ անգիտակից, որովհետեւ աւելի բարձր օրէնք մը կը տիրապետէ իրենց վրայ :

Իմաստասէրը ապագան կը պատրաստէ, նոյնիսկ եթէ արհամարհէ զայն· արուեստագէտը անցեալը կը յաւերժացնէ, նոյնիսկ եթէ անկէ բաժնուիլ ուզէ : Եթէ արուեստագէտը աւանդութեան բնական պաշտպանն է եղած միշտ, պատճառն այն է որ անցեալով հրապուրուած է ան: Միմիայն անցեալն է որ ձեւերով ու յիշատակներով հարուստ է բաւական: Ապագան, խիստ աղքատ ու խիստ պարզ՝ վերացական իմացութիւն մըն է որ միայն իմաստասէրին երեւակայութեան կը խօսի :

Մինչ իմաստասէրը կը բողոքէ իրականութեան դէմ զոր կ'ուզէ ուղղել, արուեստագէտը չի կրնար դիմադրել այն կախարդանքին զոր պատմութիւնը եւ բնութիւնը յորդահոս սփռած են իր առջեւ : Կրօնքները, առասպելները, հերոսները, աստուածներն ու թագաւորները, սէրն ու մահը, ուրախութիւնն ու վիշտը, հանուր անցեալը արուեստագէտին ասպարէզը կը կազմեն :

Անցեալին հրապուրանքը այնքան զօրաւոր է արուեստագէտին համար որ, անիկա կը վերապրեցնէ հին կերպարանքները որոնք իմաստասիրութեան ու պատմական նոր պարագաներուն կողմէ խալառ ոչնչացուած կը թուէին: Քրիստոնեայ արուեստագէտները, հակառակ իրենց կրօնափոխութեան, հեթանոս դրոյցներէն չհրաժարեցան: Հոմերոսի ու Վիրգիլիոսի պաշտամունքով սնած արուեստագէտները անցեալին անյաղթելի կախարդանքին տակ էին ու չէին կրնար ազատուիլ անկէ: Հնութեան շնորհը մուտ գործած էր իրենց մէջ, ու իրենց մկրտութեան խոստումներէն աւելի զօրաւոր էր :

Վերածնունդը մեծ յաղթանակը եղաւ բանաստեղծական ոգիին որ երեւակայութեան ու սիրոյ զօրութեամբ վերապրեցուց անցեալը իր ճշմարիտ դէմքով: Ռաֆայէլ հին Հռոմի հոյակերտ մէկ վերանորոգման ձեռնարկեց: ԺԹ. դարու սկիզբը, երբ միջին դարու պատմութիւնն ու գրականութիւնը խաւրի վտարուած էին ուսումէն, Շաթօպրիանի երեւակայութիւնը, արուեստին մէկ անյեղլի օրէնքին ուժով, խաչակրութեանց եւ ասպետներու շրջանը վերակենդանացուց :

Բանաստեղծներն ու նկարիչները Միջին Դարուն մէջ դրուագներու եւ պատկերներու գանձ մը գտան, անհուն ու խորթին ողբերգութիւն մը, ուր թէեւ իմաստասէրին բանականութիւնը կը մոլորէր, այլ արուեստագէտին երեւակայութիւնը հեշտանքով կը յածէր: Ռոմանթիքները երգեցին Ռոլանը, Ժան Ժագը, Վիլհէլմ Թէլը, Էռնանին, Ֆաուստը, Նոթռ Տամ տը Փարին, յիշենք եւ Ուոլթըր Սքօթի եւ Վակնէրի գործերը:

Վարուժանի գիւթական գրիչը Անին, հեթանոս դարերու կեանքն ու աստուածներուն ուժը ոգեկոչեց: Հեթանոս երգերուն մէջ հնութեան աստուածութիւնները կ'երկնուին, Վահագն, Անահիտ, Վանատուր, մեռած աստուածները, սաղուանական են·:

Արուեստագէտը ոչ միայն կը ճանչցընէ մեզի անցեալը, այլ եւ կը սիրցնէ զայն մեզի: Գեղեցիկ առասպել մը, հէքեաթ մը չի կրնար հաճելի չըլլալ իրեն ու արուեստագէտը կ'ոգեւորէ, կը պճնաւորէ զայն իր երեւակայութեան շողովը· ինչպէս ըրին Հոմերոս, Շէյքսփիր եւ մեր մէջ Ռ. Զարդարեան:

Մինչ իմաստասէրը կը հրապուրուի միութիւնով, աւելի կ'ազդուի նմանութիւններէն քան թէ տարբերութիւններէն, արուեստագէտին երեւակայութիւնը կը յափշտակուի ամէն կարգի յիշատակներով, խրթնութիւններով ու հակասութիւններով որոնցմով անցեալը կը լեցնէ մեր կեանքը: Իմաստասէրը մարդկային ցեղին միութիւնը կը տեսնէ մանաւանդ ու անոր օրէնքներուն միօրինակութիւնը· մինչ արուեստագէտը ազգերու եւ ժողովուրդներու նկարչագեղ զանազանութեամբ կը հմայուի :

Բայց արուեստագէտը ասով ալ չի գոհանար· անիկա ընտրելագոյն պահապանը կ'ըլլայ տեղական աւանդութեանց եւ սովորութեանց: Այսպէս, պզտիկ հայրենիքները աւելի արուեստագէտը կը հրապուրեն քան թէ իմաստասէրը, որ մեծ պետութիւնները կը սիրէ: (Թերեւս ասոր համար է որ մենք իմաստասէրներ չենք ունեցած, այս բառին թանձրացեալ իմաստով):

Արուեստը, բնիկ, յուշերով կը սընանի: Այդ խառցեալ եւ ճշգրիտ բաները միայն յիշատակ ունին: Երբ կ'ըսենք մարդկութիւն, հայութիւն, Հայաստան, պատկերը տարտամ է դեռ. իսկ երբ կ'ըսենք Վան, Կիլիկիա, Զէյթուն, Սասուն,— աւելի ճշգրիտ ու կենսունակ պատկերներ ծնունդ կ'առնեն մեր մտքին մէջ: Այսպէս գաւառական աւանդութեանց պահպանման մէջ արուեստին դերը բացայայտ է: Եթէ որ եւ է գաւառ իր տեղական գոյնը, իր սովորութիւններն ու աւանդութիւնները պահած է բռնակալ տիրապետութենէն ասդին, ասիկա գրագէտներուն ու արուեստագէտներուն կը պարտի: Թլկատինցի եւ Զարդարեան գաւառի շունչը, գաւառի հոգին տուած են մեզի. Շիրվանզադէ քաղաքի կեանքը պատկերացուցած է, իսկ Սրմաքէշխանլեան Պոլսոյ թաղամասերու ձկնորսը, «Քարիւղճի»ն եւայլն:

Արուեստը, հակառակ իմաստասէրներուն եւ պետութեան կառավարիչներուն, հայրենիքն է փրկած շատանգամ: Երբ իմաստասիրութիւնն ու սովորութիւնները կռուի բռնուեցան, Ֆրանսացի յստակատես իմաստասէր մը Մօնթէնը բարքերու եւ սովորութեանց զօրութիւնը ճանչցաւ: Սովորութիւնը, ամէն տեսակ ծուղակներով ու հրապոյրներով, գիտէ յափշտակել մեզ, ու արուեստագէտն է որ մեղսակիցը կ'ըլլայ այդ կախարդանքին: Հայրենի պատկեր մը արցունքներ կը խլէ մեր աչքերէն, գիւղին հին մէկ երգը բաւական է որպէսզի սիրտը փղձկի: Բանականութիւնը խիստ մօտ է յանձնուելու, երբ սիրտն ու զգայարանքները բռնուած են: Երբ երեւակայութիւնն ու յիշողութիւնը կը յանձնուին, երբ հոգին համակ գինով է քաղցր, ընդմուտ ու նրբին թոյներով, մարդը միշտ անձնատուր կ'ըլլայ:

Իմաստասիրութեան պատմութիւնը ցոյց կուտայ մեզի իմաստասէրին մշտնջենական պայքարը արուեստին սխրագործութիւններուն դէմ : Անզգայ՝ անցեալի հրապուրանքներուն համար, աննեղոյ՝ ճշմարտութեան պէս, մտածողը գրեթէ միշտ պատկերաբեկ մըն է եղած: Տէքարթ անցեալը կ'արհամարհէր ու միմիայն բանականութեան առջեւ կը խոնարհէր: Իր յաջորդները աւանդութեանց դէմ աւելի յարձակողական դիրք բռնեցին: Ռուսօ հանուր քաղաքակրթութիւնը դատապարտեց, սկսելով գրականութենէն ու արուեստներէն որոնք գլխաւոր ազդակները եւ վկաներն են, կ'ըսէր, մեր ապականութեան: Իր վարդապետութիւնները տրամաբանօրէն յանգեցան 1793ի աւերումներուն:

Իմաստասէրին միտքը յեղափոխական է: Ասոր համար, մեկուսի եւ առանձնութեան մէջ կը կազմէ իր վըտանգաւոր ու ահաղդու գործը: Մինչդեռ արուեստագէտը օր ցերեկով, հրապարակաւ կ'աշխատի, բայց ամէն կողմէ կը խնդրեն, ազգը, քաղաքը կամ սկզբունքն է որ կոչ կ'ընեն իր երեւակայութեան :

ԱՐԱՄ ԱԶՆԱՒՈՐ

ՇԱԲԱԹԸ ՄԷԿ ՆԵՐԳԻՏԱՆՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՑԵՆԱՐԱՆԸ

Շէն է հայկական Փարիզը: Ազգային, կուսակցական, հայրենակցական, բարեսիրական, կրթական գրական, երաժշտական, քննադատական, պատմագիտական, թատերական, նկարչական, բժշկական, մարզական հազար ձեռնարկ միշտ յաջողութեամբ կը պսակուին այս լուսաքաղաքին մէջ: Գրեթէ ամէն շաբաթ տասը հանդէս, որոնք հակառակ խաչաձեւումներու կը փայլին աստղաձեւումներ ստացած :

Ուրիշ գաղութներու մէջ պիտի ըսեն անպայման.

— Երանելի փարիզահայեր, երջանիկնե՛ր, կ'ապրիք մտաւորական, հոգեկան եւ մարմնակրթական պերճ կեանքի մը մէջ:

Ու անխուսափելիօրէն շատերու մէջ կը ծագի հարց մը.

— Ո՞ր բոցաթեւ ոգին է, ո՞ր մոգ անձնաւորութիւնը կամ ո՞ր հրաշագործ կազմակերպութիւնը որ փարիզահայերը կը պահէ անշիջելի խանդավառութեան մը կրակի ու բոցին մէջ:

Կը պատասխանենք պաշտօնապէս .

— Պարը:

Այո, պարը, այս օրհնեալ եւ փառաւորեալ արուեստն է որ շունչ, կամք, կենդանութիւն կը բաշխէ, որ ոտքի կը պահէ միւս արուեստները, արհեստները ու գործերը:

Պարզագոյն ուշադրութիւն մը յայտարարութեանց վրայ բաւական է հաստատելու համար մեր բառին ճշմարտութիւնը:

Համերգ. ետեւը պարահանդէս: «Հայերուն ծագումը» պատմական դասախօսութիւն. քովը պարահանդէս: Գրական քննադատութիւն՝ Դանիէլ Վարուժան եւ Վահան Մալէզեան (իրարմէ շատ հեռու նիւթեր) ուրեմն մէջը պարահանդէս: Ազատ ակումբի բացում. կռնակը պարահանդէս : Դպրոցական ցերեկոյթ. հետը պարահանդէս: Ներկայացում. վերջը պարահանդէս: Հայրենակցական երեկոյթ. անշուշտ պարահանդէս: Սափրիչներու կողմէ գլուխներու ցուցադրութիւն. մէջը քանի մը պարահանդէս: Երեկոյ Աղքատախնամի. խնամին ու խնամողը՝ պարահանդէս: Եղբայրասիրական օր. գիշեր մը պարահանդէս: Դեռատի գրասէրներու հաւաքոյթ. հերթական պարահանդէս: Նկարահանդէս. անմիջապէս յետոյ կենդանի նկարահանդէս՝ այսինքն պարահանդէս: Դաշտահանդէս. առջեւը, ետեւը, քովը, տակը, վրան պարահանդէս: Հերոսամարտի տարեդարձ (մինչեւ լոյս) ամբողջ մութի (գիշերուան) ընթացքին պարահանդէս: Մարզական հանդէս (առողջ միտք, առողջ ոտքերու վրայ) ուրեմն ոտանաւոր հանդէս՝ այսինքն միշտ պարահանդէս:

Յունուար մէկի տօն. պարահանդէս: Յունուար վեցի տօն. պարահանդէս: Յունուար երեսունմէկի տօն. պարահանդէս: Փետրուար չորսի, ութի, տասնըութի, քսանըութի տօն. յաւէտ պարահանդէս: Մարտ մէկի տօն. պարահանդէս, մարտ տասնըհինգի տօն. մայիս մէկի տօն, մայիս տասնըութի տօն, անդադար պարահանդէս, մինչեւ դեկտեմբեր: Ու դեռ հաւկթախաղ, հաւկթապարահանդէս: Հաւախաղ. պարահանդէս : Աքլորախաղ. պարահանդէս: Հաւնոց. պարահանդէս:

Մեր դարը կանգնած է սրունքներու վրայ: Ոտքերու դարն է: Աւելի ճիշդ կ'ըլլայ ըսել չորքոտանիներու դարու մը մէջ կ'ապրինք: Չորքոտանի՝ քանզի չորս ոտք պէտք է ռումպա մը կամ որ եւ է պար մը դառնալու համար:

Ուրեմն պարը ՑԵՆԱՐԱՆՆ է մեր բոլոր ձեռնարկութիւններուն:

Որ եւ է հանրային գործի յաջողութեանը եթէ վստահ չէք, զետեղեցէք կռնակը ամենազօր փայլատակ՝ պարահանդէսը ու յաղթանակը շահուած է :

Մտնենք մանրամասնութեանց մէջ:

Գիտուն բարեկամ մը, նոր ժամանած Փարիզ Միացեալ Նահանգներէն, անցեալները կ'ըսէր.

— Գիտական խիստ լուրջ խնդրի մը վրայ կը փափաքիմ բանախօսութիւն մը սարքել, սակայն, կը կասկածիմ որ չունենամ ունկնդիրներ : Կը խորհիմ թէ ինչ պէտք է ընել բազմութիւն մը քաշելու համար ...

Քովս կեցող մէկը ըսաւ .

— Աստուած շատ քաշել չտայ : Ատ ալ խորհելիք բա՞ն է, մարդ Աստուծոյ: Քու գիտական խիստ լուրջ բանախօսութեանդ ետեւը պարահանդէս մը փակցուր:

Ուրիշ օր մը, խումբ մը երիտասարդներ, կը խորհրդակցէին գեղարուեստական երեկոյթի մը գինները որոշելու մասին: Իրենցմէ մին ըսաւ .

— Ժողովուրդ ունենալու համար խիստ աժան ըլլալու է գինները: Երկու եւ հինգ ֆրանք :

Ուրիշ մը յայտարարեց վճռապէս.

— Սիրելիս, եթէ մուտքը ձրի ալ ըլլայ, անկարելի բան է որ բազմութիւն ունենաս: Կը պնդեմ տեսակէտիս վըրայ. պէտք է մեր գեղարուեստական երեկոյթը փակցնել պարահանդէսի մը: Այն ժամանակ հինգ, տասը, տասնըհինգ ֆրանք կրնաս գին նշանակել եւ հարիւրին հարիւր ունենալ քանի մը հարիւր հոգի :

Ու այսպէս պարը ցից է, ձող է, գերան է, սիւն է եւ կանգուն կը պահէ փարիզահայ կուլտուրական, լիբիքական, հասարակական կեանքի շէնքը :

Ու բնաւ մի զարմանաք եթէ վաղը միւս օր, թերթերու չորրորդ էջերուն մէջ հանդիպիք հետեւեալ յայտարարութիւններուն.

— Ժողով եւ պարահանդէս:

— Րաֆֆիի հարիւրամեակը եւ պարահանդէս:

— Վահան Մալէզեանի ազգօգուտ գործունէութեան յոբելեանը եւ պարահանդէս:

— Պատարագ եւ պարահանդէս :

— Դասախօսութիւն (Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եւ Ս. Հռիփսիմէ) եւ պարահանդէս:

— Վռամշապուհ Արշակունեաց սրբազան կը քարոզէ եւ պարահանդէս:

— Ցուցարկաւորութիւն եւ պարահանդէս:

— Այց անծանօթ զինուորի դամբարանին եւ պարահանդէս:

— Անդրանիկի յուշարձանին բացումը եւ պարահանդէս:

— Սգահանդէս եւ պարահանդէս:

— Բժշկական դասախօսութիւն (նիւթ՝ պարամոլութեան վնասները) եւ պարահանդէս:

Դժբախտաբար կարելի չէ գիրքի մը, հանդէսի մը, տարեցոյցի մը կամ թերթի մը հրատարակութեան փակցնել պարահանդէսը, օգտուելու համար իր օժանդակութենէն: Ահա այս անկարելիութեան պատճառով է որ հայ գրականութիւնը մնացած է աննեցուկ ու յամրաբար կը հիւծի, կը կքի:

Պարը ի՛նչ բանի որ դպի անմիջապէս ոսկի կը հանէ զայն:

X

Անցեալները ես ալ պարահանդէս մը գացած էի, դիտելու եւ լսելու համար: Հեթանոս յորձանքի մը մէջ զոյգերը կը դառնային՝ ժազի մը երաժշտական կարկուտին ներքեւ : Այդ գեղարուեստական բարձրագոյն մթնոլորտին մէջ, կամայ ակամայ, ականջալուր եղայ շարք մը խօսակցութեանց, որոնցմէ լակոնական փունջ մը կ'ըմատուցանեմ բացականերուն :

Քովս նստած էին երկու կին: Մին ըսաւ միւսին.

— Սա կարմիր հագուստներով պարողը քանի՞ տարեկան է:

— Ինք կ'ըսէ թէ երեսուն տարեկան է:

— Ատիկա ես ալ գիտեմ: Երեսուն տարի առաջ, սակայն, քանի՞ տարեկան էր:

— Տասնըհինգ տարեկան մը չկա՞ր կ'ըսես:

Փոխեցի տեղս:

Մայր մը կ'ըսէր իր աղջկան.

— Ատ դէր պարողը հետդ պարած ատեն ի՞նչ կ'ըսէր քեզի:

— Կ'ըսէր որ զիս ճանչնալէ առաջ աշխարհը ճահիճ մըն էր իրեն համար:

— Ինչպէս յայտնի է խող ըլլալը:

Փոխեցի աթոռս:

Օրիորդ մը կ'ըսէր իր ընկերուհիին՝ ցոյց տալով պարող կին մը.

— Սա Թանգարանէ փախածը ո՞վ է:

— Հարուստ Ասատուրեանին կինն է: Լուվրի Թանգարանին մէջ գործեր են իրար :

Փոխեցի ականջս.

Տիկին մը կը հարցնէր օրիորդի մը.

— Շա՞տ կը սիրես հարստութիւնը:

— Ոչ, տիկին: Ես հարուստները կը սիրեմ :

Դարձեալ փոխեցի տեղս:

Ետեւէս կին մը կը հարցնէր մարդու մը.

— Այս մասին ի՞նչ կը մտածէք ...

— Ես կնոջս պէս կը մտածեմ ...

— Իսկ ձեր կինը ի՞նչպէս կը մտածէ ...

— Մեր կնքահօրը պէս :

Քիչ անդին կին մը կ'ըսէր աղջկան մը.

— Ասկէ բաւական առաջ լսեցի որ Ալպէրին հետ ես եղեր: Պէտք չէ շատ հեռուները երթալ անոր հետ:

— Ոչ, շատ հեռու չգացի իրեն հետ: Մեր փողոցի թաղապետարանը գացինք ու ամուսնացայ:

Ցայնկոյս երիտասարդ մը կ'ըսէր իր ընկերոջը.

— Լսեցի՞ր, Գեղամը Սիրանը փախցուցեր է:

— Սուտ է ու սխալ ...

— Ի՞նչպէս ...

— Սիրանն է որ Գեղամը փախցուցեր է:

Տիկին մը կը մօտենայ ինծի.

— Խնդրանք մը ...

— Եթէ պարել կ'ըմփոփաքիք, դժբախտաբար տղէտ մըն եմ:

— Ո՛չ. հաճեցէք ինծի ըսել թէ սպիտակ հագուած պարող կնոջ մանեակին մարգրիտը իրակա՞ն է թէ կեղծ ...

— Միակ բանը որ կեղծ չէ այդ կնոջ վրայ:

Կ'ուղղուիմ դէպի դուռը: Դիմացս կ'ելլէ տասնըվեցամեայ աղջնակ մը, ծանօթ ընտանիքի մը դուստրը: Կը հարցնեմ.

— Դո՞ւք ալ հոս: Ի՞նչպէս մտաք այս ճամբուն մէջ:

— Ոտքերովս: Քալելով:

— Շա՞տ կը սիրէք պարը:

— Օ՛, երկար տարիներէ ի վեր:

— Քանի՞ տարեկան էք:

— Մայրիկս գիտէ ծնունդս:

— Ծնած տարեթիւդ քանի՞ տարեկան էիք:

— Մէկ տարեկան:

— Կարծէք հայ մշակոյթի տարիքը ունիք: Այս պարահանդէսէն առաջ խօսուեցաւ արդէն հայ մշակոյթի մասին ...

— Ես նոր կուգամ:

— Տեսանելի է ու հասկանալի: Ի՞նչ կը խորհիք, սակայն, հայ մշակոյթի մասին ...

— Գիտէ՞ք ... ես ... այդպէս ...

— Այո, հասկցայ ... ես ալ այնպէս ..

— Համաձա՞յն էք ինծի ...

— Ոչ մէկ տարակոյս ...

— Որչափ ուրախ եմ որ համամիտ էք ինծի ...

— Ներողութիւն, օրիորդ, սակայն, ի՞նչ կէտի մէջ էր մեր համաձայնութիւնը ...

— Կէտի մէջ չէր ... հայ մաշկին մէջ ...

— Ա՛հ, այո՛, այո՛ ... եւ համաձայն ենք: Ի՛նչ օրինակելի տեսարան է այսպէս երկու Հայերու համաձայնութիւնը, պարահանդէսի մը դրան առջեւ:

Մեր այս իմաստալից տեսակցութիւնը վերջ գտաւ՝ որովհետեւ երիտասարդ մը մօտեցաւ օրիորդին, ըսելով.

— Ռումպա մը, օրիորդ ...

X

Եթէ օր մը — Աստուած մի արասցէ — չար դեւ մը, Բէլիար մը, վերցնէ փարիզահայ հանրային կեանքին ՑԵՆԱՐԱՆԸ, աստուածառաք ՊԱՐԸ՝ այն ժամանակ իգական, արական, երիտասարդական, բարեսիրական, հայրենակցական, կուլտուրական, բոլոր միութիւններն ու ձեռնարկները կը քանդուին, կը փլին, կ'իյնան, կը քաղուին, կ'երերան, կը թափին, կը տապալին, կը քայքայուին, կը փշրուին, կը փոշիանան, կը կործանին:

Շէն փարիզահայ կեանքը մէկ օրէն միւսը կը դառնայ կատարեալ Անի քաղաք մը:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒՆ ԲԱԺԻՆԸ

ԾԻԾԱՂ ԵՒ ՄԻԱՄՏՈՒԹԻՒՆ

Մեր Շուշանիկը թէեւ մեծ է շուշանէն, բայց մենծ - աղջիկ չի կրնար ըսուիլ տակաւին,— հազիւ երեք տարեկան կայ :

Հոգեգալստեան տօնին, անցեալ Կիրակի, ժամ գնաց Սուրբիկ մայրիկին հետ, թաթիկը անոր քղանցքէն կախ :

Եկեղեցւոյն մէջ տեսաւ որ հսկայ մարդ մը խաչը հանած են :

— Ո՞վ է, հարցուց մենծ - մօրը :

— Յիսուս մանուկը, ըսաւ մեծ — մայրը :

— Շատ կը զարմանամ, հինգ ամիս չըներ Ծնունդը, բայց ո՛րքան մեծցեր է :

X

Պլպլանը աղուոր աչուկներով աղջընակ մըն է: Թէեւ ոչ հարսնցու, քանի որ հազիւ չորս տարեկան կայ, բայց կը սիրէ օգնել իր մօրը :

Հոգեգալստեան տօնին օրը հիւր-հիւրի վրայ՝ իրենց տունը լեցուեցան ազգականուհիները եւ դրացուհիները: Տեսնէ՛ր Պլպլանը, մօրը հետ կ'ելլէ-կ'իջնէ, խոհանոց կը վազէ, հիւրանոց կը մտնէ, բանով մը մեծարելու համար պատուական հիւրերը :

Հիմա կարգը եկաւ թէյի սպասարկութեան ,— անուշահոտ թէյը կը ծըխայ ծաղկազարդ բաժակներուն մէջ՝ ճիշդ ու ճիշդ խնկամաններու նման :

— Պլպլա՛ն, աղջիկս, բռնէ՛ ափսէն եւ դուն հրամցուր , քեզ շատ կը սիրեն, քու հրամցուցածդ շատ յարգի կ'անցնի: Ամէն հիւրի մէկ աչուկ մէկ բաժակ : Միայն թէ առաջին աչուկը եւ առաջին բաժակը մեծին տո՛ւր :

Պլպլան հասկցաւ իր պարտականութիւնը, ափսէն ձեռքը ներս մտաւ եւ կանգնեցաւ երեք մեծ - մայրիկներու առջեւ՝ ձիւնը իրենց գլխուն :Շուարեցաւ, ետ դարձուց գլուխը եւ կանչեց մօրը.

—Մայրի՛կ, չելլեմ-սխալեմ, ասոնց ո՞րն է աւելի տարիքով մեծ, երեքին ալ մազերը ճերմկած են ...:

X

Սուրիկը գիւղացի է, բաղերու հայրենիքէն: Բաղ մըն ալ ինք, ճնալիկ, շատ - շատ ըսես՝ երեք տարու :

Հոգեգալստեան տօնին՝ հագաւ կարմիր սոլերը, դրաւ կանանչ գդակը եւ եկաւ Փարիզ, հին օրերու սալեակի մը պէս: Բայց չկարծէք թէ մինակ,— մենծ - հայրիկին հետ :

Մայրաքաղաքին գլխաւոր պողոտաներէն մէկուն վրայ, յանկարծ կանգ առաւ եւ ըսաւ մեծ հօրը .

— Պապա, տե՛ս տիրացուն՝ ճերմակ մոմը ձեռքին ...

Տեսածը ոստիկան մըն էր, որ ճերմակ գաւազանը վեր բռնած՝ ուղղութիւն կուտար ինքնաշարժներուն :

X

Անցեալ կիրակի, տօն ըլլալուն, ինչե՛ր, ինչե՛ր պատրաստեց Գանդուրին մայրիկը,— արդար իւղով, հաւկիթով և շաքարով պատրաստուած կարկանդակի տեսակ մը, որ երբ ուտես՝ մատներդ ալ հետը կ'ուտես,— չամիչով, շարմաղ ալիւրով եւ կարագով կարկանդակ մը, որ վարդի ջուրով ալ օծուած էր վրայէն, միայն թէ քիչ մը այրեցաւ, գոյնը աւրուեցաւ : Մայրիկը, խելացի կնիկ, այրածը յայտնի չընելու համար՝ շաքարի փոշի ցանեց վրան,— Գանդուրին ալ ուզա՜ծ բանը:

— Մամա՛, ըսաւ մխիթարական ձայնով մը, հայրիկը կը նեղանայ քեզի որ, երբ Վարդուշ մօրքուրին հետ խօսքի բռնուիս՝ անպատճառ կ'այրես եփածդ: Ասկէ վերջ, երբ նորէն այրես, շաքար ցանէ վրան, ամենեւին յայտնի չըլլար, հայրիկը չուտէ՝ ես կ'ուտեմ :

X

Բրուլ ձախաւեր է քիչ մը, հինգ տարեկան է արդէն՝ բայց շիտակ քալել չի գիտեր տակաւին: Կամ ոտքը պիտի սահի եւ գետին իյնայ, կամ գլուխը դարձուցած ատեն՝ պիտի զարնէ դրան բռնակին: Այդպէս ալ եղաւ երէկ,— ճիշդ ճակատին զարնուեցաւ դրան բռնակը, եւ այնքան ուժգին՝ որ աղմուկէն փիսիկը վախցաւ ու փախաւ: Բրուլին լացը հոգ չէ, ճակատին վրայ սունկի պէս ուռեցք մը բուսաւ: Բարեբախտաբար մայրիկը օգնութեան հասաւ: Մատ մը շոքոլա տըւաւ որ ուռեցքը անցնի,— եթէ ուռեցքը չանցաւ, լացը կտրեցաւ :

Կիրակի, Բրուլ կենդանաբանական պարտէզ գնաց մօրը հետ: Ուղտ մը տեսաւ, սապատն ալ՝ մզկիթի մը գմբէթին պէս կռնակին վրայ :

— Մարէ՛, ըսաւ, այս ուղտը ո՛րքան սաստիկ զարկած ըլլալու է կռնակը պատին, որ այդքան խոշոր ուռեցք է բուսեր :

X

Ժիժի, — բուն անունով Ժիրայր, բայց կ'ըսեն Ժիժի՝ որովհետեւ շատ կը խօսի, թէեւ բերանը պզտիկ, ինք ալ պզտըլիկ, հինգ տարի չեն տար, — կիրակի Սաքրէ - Քէօր կաթուղիկէին զանգակատունը բարձրացաւ ... հօրը թեւերուն վրայ :

Հայրը, պահ մը դիտելով Փարիզի համայնապատկերը, որ փռուած էր իրենց առջեւ, հարցուց .

— Հը՞, Ժիժի՛, ո՞ւր է մեր տունը, կրնա՞ս գտնել ...

Յանկարծ տեղատարափ լաց մը ըսկսաւ Ժիժին, աղիողորմ եւ սրտաճմլիկ լաց մը, որ արմանք - զարմանքի մատնեց հայրը :

— Ի՞նչ եղար, Ժիժի՛ ...

— Հայրիկ տե՛ս, բոլոր տուները փըլած՝ գետին պառկած են, հիմա որ մեր տունն ալ փլած է, մայրիկս ի՞նչ կ'ընէ փլած տունին տակ ...:

ՊԱՊԻԿ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԸ

«ՏՈՒՆԵՐՈՒ ԵՐԳԸ»

(Քերթուածներ)

Սուրբոյ Հունձքը ահաւասիկ:

Երիտասարդ բանաստեղծ մը, Մ. Իշխան, որ կը ներկայանայ ներշնչումի ինքնատիպ բնումով:

Ամբողջ հատորը նուիրուած է «տուներու երգ»ին: Քաջութիւն է իրապէս, երբ խորհինք որ բանաստեղծութիւնը, երկար ատեն, երգելու համար ուրիշ նիւթ չունէր՝ բայց եթէ վարդը, պլպուլը, լուսնկան եւ աղջկան մը շրթները:

Բայց ի՞նչ է տունը:

Որքա՞ն բարդ է մարդկային հոգին, — կ'աշխատինք արտայայտութեան անանկ դիւրին եւ բազմազան եղանակներ գտնել, որ կարենանք պարպել մեր զգացումները եւ մտածումները: Եւ սակայն ճիշդ չէ ըսել թէ մարդկային հոգին կը ջանայ միայն բացուիլ, արտայայտուիլ, կամ ցուցադրել իր ներքին ալեկոծութիւնը: Որոշ ձգտում մը եւս կայ ծածկելու, պահելու, — տաիկա կը կոչուի refoulement (Ֆրոյտ կը խօսի միայն սեռային ներմղումի մը մասին, որ մէկ երեսն է այս ընդհ. երեւոյթին): Ներմղումը մենք կը գտնենք ոչ միայն ընկերային կեանքի արտայայտութիւններուն, այլ եւ կենսաբանութեան մէջ, ոչ միայն մարդոց իմացական կեանքի երեւոյթներուն, ախտաբանական կամ ոչ, այլ եւ կենդանիներու բնազդային արտայայտութիւններուն մէջ: Եւ ոչինչ կայ զարմանալի, եթէ տունը կը նմանցնենք ներմղումի պահարանի մը, — հոն ուր մարդկային հոգին մերկ է քիչ մը աւելի, եւ երբ դուրս կ'ելլէ՝ կը ծածկէ իր մերկութիւնը, կը ներկայանայ տարբեր արտայայտութեամբ մը: Այս է պատճառը, որ Ուիլեամ Ճէյմս տնական զգացումը կը դնէ «ես»ին կազմութեան մէջ: Մեր «ես»ը ամէն օր յիշատակով մը կը հարստացնէ տունը, — հետզհետէ տունը կը դառնայ ապրող բան մը, կը ստանայ կենդանութիւն՝ վերապրեցնելու ձեւով մը նախահայրերու ժառանգութիւնը, կը հագնի գոյն մը մեր բարոյական անձնաւորութեան սիրած ցոլներէն՝ անբռնաբարելի դարձնելով զայն, եւ այսպէս տունը կը զարգացնէ սեփականութեան գաղափարը: Վերջապէս տան մէջ, ընտանեկան յիշատակներու կուտակումով, կը զօրանայ մեծ հաւաքականութեան, ազգային կեանքի սէրը:

Այս վերլուծումով՝ տունը ամփոփումն է ենթակայական եւ հաւաքական արտայայտութիւններու, — սկիզբները եւ մինչեւ քաղքենի դասակարգին ակարացումը՝ տունը այն բնակարանն էր, որ խոյս կուտար դէպի մենութիւն, քիչ մը ծաւ կ'առնէր իր մը ծոցը ինքնամփոփ՝ կը սիրէր երազել: Այդ տիպարի տուները իրենց ամէնէն երջանիկ օրերը ապրեցան ռոմանթիք շարժումէն վերջ:

Բոլորովին տարբեր է, սակայն, հայկական տունը, — քիչ մը ռոմանթիք, ու նաեւ միսթիք, հայկական տունը գանձարան մըն է հին յիշատակներու, (տառապողն է, որ բոլոր ուրիշներէն աւելի կ'ապրի յիշատակներով), ապաստան մըն է ազգային ինքնատպութիւնը պահպանելու համար: Բայց հայկական տունը, հիմա տարագիր, դղրդ է, եկեղեցի, պատմութիւն եւ աշխարհագրութիւն: Այդպէս ալ կը նկարագրէ զայն Մ. Իշխան:

ԱՐՈՒԵՍՏԸ. — Երիտասարդ բանաստեղծը կը շարժէ իրապաշտ վրձին մը, որ ազնուական գեղեցկութիւններ կը ստեղծէ եւ խորութիւններու սարսուռ կուտայ:

Իրապաշտութիւնը, մեր վէպին մէջ, յուսախաբ ըրաւ մեզ իր trivialismeով: Անոնք որ, Արփիարեանի, Բաշալեանի կամ Զօհրապի վէպը վերստեղծելու պատրանքը տալով պահ մը (բայց այդ վէպին ծագումն ու վարդապետութիւնը տարբեր մտահոգութենէ մը կուգային), ուզեցին պատկերացնել մեր օրերու խոնարհ խաւերը, այնքան իջան վար, որ վէպերու յատկանշական «ներքին մենախօսութիւնը» դարձաւ կավռօշային: Կը խորհիմ որ բանաստեղծութիւնը, իբրեւ ազնուական սեռ, թերեւս կարենայ վեր բարձրացնել իրապաշտութիւնը, մաքրել անոր վրձինը գռեհկութենէ: Մ. Իշխանի մաքրապաշտութիւնը այդ յոյսը կը ներշնչէ իր իրապաշտ արուեստին ապագային համար:

ՏԱՂԱՉԱՓՈՒԹԻՒՆԸ. — Պէտք է ողջունել որ նորերուն մէջ, ահա, կը յայտնուին տաղաչափ բանաստեղծներ: Ալ ձանձրացեր էինք կարդալով ոտանաւորներ, որոնք կը կաղային ոտքէ ոտք: Այսուհանդերձ, — մեր այս նշմարին մէջ կարելի չէ ծանրանալ աւելի, — պէտք է արձանագրել որ Մ. Իշխանի տաղաչափութիւնը սրբագրութեան կարօտ տեղեր ունի: Հատածէ հատած վանկերու սահմանը կը յենու յառաջատուական օրէնքներու, որոնք, դառն է խոստովանիլ, չեն յարգած նոյնիսկ մեր լաւագոյն տաղաչափերը: Դարձեալ ունինք ձայնաւորներ, շեշտաւոր եւ անշեշտ, որոնք հոգածութիւն կը պահանջեն՝ գործածուելու համար իրենց տեղը, մանաւանդ հատածներու վերջաւորութեան ժամանակ, խուսափելու համար hiatusներէ: Նոյնպէս սխալ է կարճ գոյականի մը կանակը դնել քառայարկ ածական մը: Եւ վերջապէս կանոնաւոր վանկաչափութիւնն իսկ չի կրնար ներդաշնակ ըլլալ, երբ հատածները շատ անկախ են իրարմէ, — այս պարագան դիւրելի կը դառնայ մանաւանդ հնգոտնեայ քերթուածներու մէջ: Երբ առաջին տողին վրայ 5 վանկը կազմուած է նախ կարճ, ապա երկար երկու բառով, երկրորդ տողին վրայ կարելի չէ կազմել նոյն 5 վանկը նախ երկար, ապա կարճ բառերով: Մենք ասոնք կը մատնանշենք իբրեւ ընդհանուր թերութիւն, յատուկ մեր բոլոր տաղաչափերուն:

Մ. Իշխան ընդհանրապէս յաջող տաղաչափութիւն մը ունի, — իր վրէպները աննշան են:

ԼԵԶՈՒՆ. — Մաքուր, պերճ, գունեղ լեզու մը ունի Մ. Իշխան, եւ սակայն չեմ կրնար չարձանագրել հետեւեալ թերութիւնները. —

1. — «Երկակենցաղ» լեզու կը կոչուի, երբ արեւելահայերէնի եւ արեւմտահայերէնի իրարու հիմնովին հակառակ օրէնքները կը գործածուին յօդուածի մը մէջ անխտիր: Օրինակ, արեւելահայերէնի ազդեցութիւն է (թէեւ սխալ գործածուած) ըսել (էջ 17).

Եւ հրեղէն ձիուն վրայ գրկեց ԻՐԵՆ
ու թռցուց...

Լեզուին գեղեցկութիւնը կը կայանայ ճիշդ խնդրառութեան մէջ:

Դարձեալ արեւելահայերէնի ազդեցութիւն է ըսել արնահոս (էջ 21), ոտնաքոփիկ (էջ 47), — եւ աւելցնենք անմիջապէս որ հայերէնի մէջ արնահոս բառ գոյութիւն չունի, ոչ ալ ոտնաքոփիկ, այդ բառերը հրէշային կազմութիւն մը ունին, հայերէն քերականութեան օրէնքներուն բոլորովին հակառակ:

Սխալ է նոյնպէս գործածել կորած (կորսուած) եւ նման խորթ ձեւեր:

Տպագրութիւնը գեղեցիկ է, բայց զերծ չէ վրիպակներէ, (վրիպա՞կ է արդեօք, թէեւ քանիցս կրկնուած, հոտը զոր պէտք է գրել հոդ, հոն ուր բոյր նշանակութիւն չունի անշուշտ):

X

Ընդհանուր տպաւորութիւնը հաճելի է եւ սփոփարար: Կ'ուրախանաս, որ ահա կը հասնին նորերը, արդէն իրենց նայուածքը լեցուն՝ խորութեանց ճանաչումով, արդէն իրենց շարժումը տպաւորիչ՝ տաղանդով ու շնորհով:

Մ. Իշխան գեղեցիկ խոստումներ կը բերէ հայ բանաստեղծութեան: Վասրկի խորք ունի, միւս կողմէ կը մատնէ ձեւի, ինքնատպութեան որոնում մը:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ. - ՎՐԷԺ

Ամէնէն գեղեցիկ յոյսերը ոչնչացնող տխմար դիպուածներէն մէկուն հետեւանքով, Պէն Օմար մէկ օրէն միւսը վրայ տուաւ տասը նետելիքի բաւող բազմահարուածեան հրացանի յատուկ փամփուշտները, զոր անկարագրելի բարեպաշտութեամբ մը գաղտնի պահած էր: Անգլիական գաղթային բանակին մէջ տասներկուտարի ծառայելէ վերջ ահա այսօր վաղը իր հեռաւոր հայրենիքը պիտի մեկնէր: Բայց այդ տխմար դիպուածը իր շարաղէտ դերը կատարած էր: Ըստ սովորութեան խուզարկուած էր իր գոյքը եւ մէջտեղ ելած էր փամփուշտի իր տեսակ մը գողութիւնը: Հիմա, թէ շղթայակապ բանտարկութիւն կար, թէ հանգստեան թոշակի կորուստ:

Բնիկ սպան պահ մը վարանեցաւ, այն միտքով թէ արդեօք տեսնելու չըրնէ՞: Սակայն վարանումը երկար չտեւեց, ըրաւ ինչ որ պէտք էր ընէր — ձերբակալել տուաւ Պէն Օմարը...

Յաջորդ առաւօտ, արդէն իսկ իր զօրագունդին հրամանատար գնդապետ Հուայթլի առջեւ կը գտնուէր դժբախտ... չարագործը:

Բայց, ճիշդ այդ միջոցին, Հուայթլի կարծես իր սպասարկութեան սենեակին մէջ չէր, այլ միտքով խորաթափանց սուզուած էր Գում Պուրնուի բլուրին շուրջ, զոր գրեթէ տասը տարի առաջ արիաբար պաշտպանած էր ապստամբներու դէմ իր վաշտէն մնացած ափ մը բնիկ զինուորներով: Ամէնէն սարսափելի գիշերն էր իր արդարեւ սարսափներով ոչ աղքատ զինուորական սպասարկութեան, ու երբ այսօր, աւելի հանդարտ ժամանակի մը մէջ, զօրագունդի հրամանատար եղած է, կը պարտի զայն Պէն Օմարի, որ զինքը այն սեւ գիշերուան մէջ իր սեփական մարմինով պատնէշափակած փրկած էր, երբ մահը մինչեւ տասներկու անգամ իր ոսկրոտ ձեռքը երկարած էր իրեն, ողջերու աշխարհէն խլելու համար զինքը: Այո, կը յիշէր, երէկի բուռն սոսկումով կը յիշէր դեռ ապստամբներուն գազանացած հորդանը դէպի ինքը, ատեցեալ Սպիտակը... Հուայթլի անդուլ կը շփէր իր քունքը: Շատ խօսող մարդ չէր ինքը, այլ գործի մարդ եղած էր միշտ, բայց այսօր... Եթէ Պէն Օմարի վարմունքը, գողութիւնը, անտես կամ անպատասխան թողուր, միւս բնիկները փամփուշտի գողութիւնը իբրեւ արտօնուած համարձակուած բան մը պիտի չնկատէի՞ն արդեօք, եւ անհատական որ եւ է գժտութիւն բանակի հրացանով պիտի չմաքրէի՞ն արդեօք: Շատ բնիկներու այս կերպով, այս պատճառով կախաղան հանուիլը տեսած էր արդէն շատ անգամ...

«Իրաւ որ քեզ պէտք է զինուորական ատեանին յանձնեմ, Պէն Օմար», ըսաւ վերջապէս Հուայթլի: «Բայց», վեր բարձրացուց անոր յանցապարտութեան տախտակը եւ կարդաց նետեց զայն, «կ'ուզեմ որ այս գործը թաղուի: Կրնաս վաղը հայրենիք մեկնիլ.. Ինծի նայէ, հարիւրապե՛տ Իպն Քաւատ», դառնալով իր օգնական սպային, «զօրագունդ գնա՛ եւ յայտարարէ ի լուր ամէնքին, թէ որուն քով որ գողցուած կամ պահուած փամփուշտ գտնուի, անողորմաբար պիտի յանձնուի իսկոյն զինուորական ատեանին: Շնորհակալութիւն»:

Հուայթլի խնդաց, երբ մինակ մնաց: «Այս արեւադարձային երկիրներուն մէջ իրաւ որ շատ շուտով ջուր կը կտրի մեր՝ Եւրոպացիներուս ուղեղը: Բայց, ինչ ալ ըլլար, չէի կրնար պատժել զայն. ո՛չ, Պէն Օմարը...»:

«Սահիպ, Պէն Օմարն է», պոռաց Հուայթլիի սպասաւորը երկիւղած պատկառանքով, իրիկունը ուշ ատեն, իր ծամածուռ բնիկի դէմքը գնդապետին ցոյց տալով դրան առջեւ:

Հուայթլի զարմանքով անոր երեսը նայեցաւ: Չէր կրնար հասկնալ թէ այդ մարդը դեռ ինչ կ'ուզէր: Իր թուղթերը կանոնաւոր կերպով պատրաստուած էին եւ երեք ամիս հանգստեան թոշակն ալ կանխաւ վճարուած էր իրեն, որով ամէն ինչ կարգին էր զինուորական սպասարկութեան տեսակէտով: Ալ ի՞նչ կ'ուզէ:

«Ներս թող գայ»:

Պէն Օմար շիլ մը սպասաւորին նայեցաւ: Ու երբ այս վերջինը իր ետեւէն դուռը գոցեց գնաց, ըսաւ մեղմօրէն.

«Փամփուշտներս, Սահիպ... Կ'աղաչեմ, ինծի տուր զանոնք»:

«Զա՛ր սատանայ», ըսաւ Հուայթլի, բռունցքը սեղանին զարնելով: «Ասկէց աւելի անպատկառ աներեսութիւն չըլլար, տասնի բան տեսած չեմ ես: Չի բաւեր որ քու գործդ խեղդէի, հիմա երես ունիս փամփուշտները ետ պահանջելո՞ւ»:

«Պէտք է ունենամ զանոնք», ըսաւ Պէն Օմար հանդարտօրէն: «Ճակատագիրը ինծի դէմ ելած ըլլալուն համար, պէ՞տք է որ մեռնիմ առանց ընտանիքս տեսնելու: Փամփուշտներս ինծի տուր, Սահիպ, բոլոր ունեցածս անոնք են»: Եւ պահանջումի ձեւով ձեռքերը երկարեց:

«Փամփուշտները քեզի չեն պատկանիր, այլ Թագաւորին»:

«Թագաւորը հարուստ է, Սահի՛պ, ու ես աղքատ մարդ մըն եմ: Թշնամիներս ինծի կը սպասեն թակարդ լարած, եւ ես ուրախ եմ որ չմեռած պիտի ողջագուրեմ կինս, զաւակս: Այդ փամփուշտներուն շնորհիւ թերեւս կարենամ տունս հասնիլ, որովհետեւ, դուն գիտես արդէն, Սահի՛պ, ես նշանառու մըն եմ»:

«Ըսէ ինծի ճշմարտութիւնը, Պէն Օմար: Երկուքիս մէջ պիտի մնայ, եւ բարի մարդիկ, մեզի պէս բարի ընկերներ կրնան խօսիլ սիրտէ սիրտ... Ի՞նչի պիտի գործածես փամփուշտները»:

«Եղբայր մը ունէի, Սահիպ, որ կը նայէր մեր տունը եւ մեր ունեցած քիչ մը հողը: Պիտի ամուսնանար: Նշանածին ծնողքին արդէն, ինչպէս մեր սովորութիւնն է, վճարած էինք ծախքը հարսնիքին համար, թէեւ աղքատ մարդիկ ենք, եւ ահա աչք տնկեց Մուհամմէտ խան» — Օմար այս անունը տուած ատեն, գնդապետէն պատկառելով, չթքաւ — եւ «եղբօր նշանածը իրեն կին պահանջեց: Ան հարուստ է եւ աղջկան ծնողքն ալ համոզեցին զինքը այս կերպով: Բայց աղջիկը իմ եղբայրս ուզեց, չէր ուզեր Մուհամմէտը եւ պաղատեցաւ եղբօրս որ միասին փախչին: Մուհամմէտ խան շատ բարեկամներ ունէր... Եղբայրս ձեռքէն եկածը ըրաւ դժբախտութեան առաջքը առնելու համար, բայց, վերջապէս ի՞նչ կրնար ընել իր հին հրացանովը իր կողմը ցցուած վեց նոր հրացաններուն դէմ: Ութ գնդակ առաւ մարմինին մէջ եւ ինկաւ մեռաւ, իր թշնամիներէն երկուքը տեղն ի տեղը սատկեցան եւ երկու ուրիշներ ալ անդամալոյծ եղան... Բայց Մուհամմէտ խան կ'ապրի... Բանակին մէջ ծառայած տարիներուս, այդ ապիրատ խանը կտոր կտոր գողցաւ մեր հողը, եւ ես պարտաւորուեցայ թագաւորին ինծի տուած վարձքը ամբողջ տուն ղրկել, որպէսզի եղբօրս կինը, իր զաւակները եւ իմ ընտանիքս անօթի չմեռնին: Աչքիս թարթիչներովը դրամ խնայեցի որպէսզի կարենամ հին հրացան մը գնել, որ բանակի յատուկ փամփուշտով միայն կը բանի: Բայց փամփուշտներս ձեռքէս առին, դէմը արծաթ ալ կչնեմ, չեմ կրնար անոնցմէ գտնել ուրիշ տեղ: Ուստի, Սահիպ, կ'աղաչեմ: Ահա, հայրերուս տունը կը վերադառնամ: Պարտաւոր եմ ընտանիքս պաշտպանել եւ անիրաւուած կոտորուած եղբօրս վրէժը լուծել, որովհետեւ դուն գիտես արդէն, Սահիպ, մեր երկրին մէջ ոչ օրէնք կայ ոչ ոստիկանութիւն, այլ մեծերուն քմահաճոյքը միայն, որով կը չարչարուին մեզի պէս աղքատ մարդիկը: Մեղք կ'ըլլայ ինծի, Սահիպ»: Դարձեալ երկարեց երկու ձեռքերը: «Սահի՛պ, տասը փամփուշտ միայն, Թագաւորը շատ ունի: Եթէ ես չունենամ, կը մեռնիմ — եթէ տաս ինծի, թերեւս կարենամ տեսնել ընտանիքս, եղբօրս վրէժը լուծել եւ կեանքս տակաւին ժամանակ մը պահել ...»: Կեցաւ: Դէմքը հալած մաշած, շատ մը խորունկ խորշոմներ ակօսաբեկ ըրած էին զայն: Դէմքն էր մարդու մը՝ որ տարիներով իրեններուն համար տառապած էր, որ գիշերներ անքուն վրէժի լորձունքը ծամած էր, եւ հիմա նորէն գիտէ թէ իր կեանքը եւ իր սիրելիներուն կեանքը միմիայն իրմէ կախում ունի...

Հուայթլի մտախոհ առջեւը կը նայէր: Կը ճանչնար կ'ըմբռնէր Պէն Օմարը եւ անոր ցեղը, որոնք անիրաւուածներու, հարստահարուածներու յատուկ խառնուածքի մը նախնականութեամբ, մշակոյթի սովորական ծեփծեփումներէն ազատուած, կը հաւատան թէ իրաւունք պէտք է ըլլայ քան անօգուտ շատախօսութիւն: Այսպիսի անիրաւուած մարդոց օրէնքը ողջերուն կը հրամայէ մեռելներուն վրէժը լուծել եւ իրենց սեփական տուներուն կիներուն անարգուած պատիւը դարմանել: Հուայթլի միտքովը կը տեսնէր Պէն Օմարը, թէ ինչպէս միս մինակ գիշեր մը պիտի սպրդէր իր տունը, ուր լքուած նախատուած կիներ եւ փոխ զաւակներ ցանկանալով կը ցանկային իրենց պաշտպանին վերադարձին: Հուայթլի դարձեալ միտքովը կը տեսնէր Մուհամմէտը, ժպիրհ ցեղապետը, որ յոյսը սպառածէն բարեկամներուն վրայ դրած, ծիծաղելով կը սպասէր ի նպաստ իրեն անձնական հակառակութեան վերջանալուն, Օմարի ալ սպանութեամբ՝ ամբարիշտ ձեռքով յափշտակելու անտէր անպաշտպան ընտանիքին բոլոր ունեցածը... Հուայթլիի կերպարանքը կը մատնէր երկաթեայ վճռականութիւն մը, երբ յանկարծ ոտքի ելաւ, քայլ առաւ դէպի իր զինանոցը եւ անկէց առաւ բազմահարուածեանի յատուկ տասը փամփուշտ:

— «Աղէկ նշան առ, Պէն Օմար», տուաւ զանոնք անոր, «եւ Աստուած հետդ ըլլայ»:

Պէն Օմարի աչքերը փայլատակեցին, երբ թանկագին ընծան կը ծածկէր գօտիին պատառին մէջ:

«Քու Աստուածդ միշտ իր պաշտպան ձեռքերը վրադ պահէ, Սահիպ», ըսաւ ան կերկերաձայն եւ մանկօրէն երջանիկ ծիծաղ մը զարնեցաւ անոր դիմագծերուն վրայ, յետոյ պրկուեցաւ իր նեարդոտ դէմքը, երկար շարժուձեւով ողջունեց եւ խորին մեծարանքով աներեւոյթ եղաւ գիշերուան մէջ...

«Սպայ մը ասկէց աւելի չէր կրնար օրինազանց գտնուիլ», ըսաւ Հուայթլի, եւ ձեռքովը հուիսքի մը լեցուց, գաւաթը բռնեց լոյսին դէմ, մէկ ումպով պարպեց առաջ: «Ի՞նչ պատիժ կրնայ գալ, երբ կառավարութիւնը իմանայ... Սպանութեան գործակի՞ց... Բայց մարդկայնական պարտականութիւնը... Ի՞նչ կը հասկնան ուրիշները Արեւելքի եւ անոր բնիկներուն գործերէն...»:

Գերմ. թրգմ. ** ՀԱՅՆՑ ՊԻԼՔԸՐ

Տուներ տարագիր

Արեւծագի ոսկեծամ ճառագայթներն առաջին
Քաղաքի հոծ տուներէն ծախ ա՛յն խումբին կը կառչին,
Որ դուրսն ազատ կընիրիէ դալարիքին մէջ գարնան՝
Մեկնելու մօտ ճարած կառախումբի մը նման...
Անոնց քովէն, ամէն օր, արեւծագին հետ յանկարծ
Դղրդագին կը սուրան շոգեկառքեր սըրընթաց,
Մուխի ամպեր խառնելով այդ տուներու ծխանին...
Գամուած հողին, միշտ անշարժ, բայց յոյսերու լուռ գերին՝
Տուներն այնտեղ կը յառին կարօտաբաղձ աչքերով
Իրենց այնքա՛ն հարազատ փախչող խումբին անխռով,
Եւ բոլորի սրտէն ներս կ'արձագանգէ ընդերկար
Հեռուն մարող սոյլերուն տրտմութիւնը միալար...
Ի տես ամէն գնացքի՝ տնակներն այդ տարագիր
Անզօր տենչով կ'երազեն հորիզոններ լուսալիր,
Հանդիսաւոր արշաւներ բլուրներու կողն ի վեր,
Ոսկի դաշտեր, նո՛ր աշխարհ եւ կապտաւուն ծովակներ...
Օրերն անվերջ կը սահին անվերադարձ եւ ունայն,
Բայց անոնք միշտ, քարացած կառախումբի մը նման,
Տարաշխարհիկ վայրերու երազանքով սրտազեղ՝
Կարծես կուլան գաղտնօրէն, ծաղիկներուն մէջ, այնտեղ... :

Մ. ԻՇԽԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (181)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Մեզ պիտի ընդունի՞ն, — ընկերոջ խօսքը լրացուց Լեւոնը, — բայց ցերեկով դուրսն ալ չենք կրնար մնալ, ճար մը ընելու է ...

— Գէշ աղէկ, նորէն Բերդակի մէջ մնալու ենք, թէեւ չեմ գիտեր թէ ինչպէ՞ս — գլուխը մեղաւորի նման կախած ըսաւ Թոփալ Սատանան:

— Ծօ, Սատանայ, չլսեցի՞ր, թէ գեղացիք ինչեր ըսին: Ես անոնց բոլորին ալ... — նախադասութեան վերջին մասը կուլ տալով պատասխանեց Սեւուծ Գեւոն:

Լեւոնը ճամբու եզրը ձիւնի վրայ նստած, գլուխը ձեռքերուն մէջ առած կը մտածէր: Մէկ ժամէն լոյսը կը բացուէր: Զնդրատան երթալու մասին այլեւս խօսք չէր կրնար ըլլալ: Սակայն, պարզ էր եւ այն, որ դուրսը չէին կրնար մնալ: Ջրաղացը ճամբու վրայ, մեր երեք բարեկամներուն համար ապահով ապաստանարան մը չէր կրնար ըլլալ: Մինչեւ Սեւուծ Գեւոն եւ Թոփալ Սատանան դառնութեամբ կը համեմատէին Բերդակցիներու նախկին սրտաբեկ ընդունելութիւնը քիչ առաջուան թշնամական վերաբերմունքին հետ, Լեւոնը, սառնօրէն, կը հասկնար գիւղացիներու հոգեկան վիճակը:

Բարոյալքուած, խուճապահար ժողովուրդ մը ամէն անդթութեան ընդունակ է. դաւաճանութիւնը չէ որ կը գործէ անոր մէջ, այլ զուտ անասնական բնազդը, ինքնապաշտպանութեան կոյր զգացումը: Լեւոնի համար պարզ էր որ այդ հոգեկան վիճակը կ'ապրէին ոչ միայն Բերդակցիք, այլեւ Վասպուրականի ժողովուրդի մեծամասնութիւնը: Սակայն, Լեւոնի այդ եզրակացութեան յանգիլը եւ ոչ ալ միւս երկուքի բարկութիւնը որ եւ է կերպով կրնային օգնել եղած վիճակը բարելաւելու: Հրամայական պահանջ մը կար մէջտեղ՝ թաղնուիլ տեղ մը, ցերեկը ապահով կերպով անցընելու համար: Բայց թէ ո՞ւր եւ ի՞նչպէս, այդ մասին ոչ մէկը միջոց մը կրնար ցուցնել:

Հաւանական է, որ քառորդ ժամէ աւելի հոդ նստած մնացին մեր երեք բարեկամները, երբ Սատանան վիզը առաջ երկարած՝ հայեացքը կեդրոնացուց մութ զանգուածի մը վրայ, որ գիւղի կողմէն ձիւնի վրայէն գլորուելով դէպի Ջրաղացը կուգար:

— Կարծեմ մէկը ես կողմը կուգայ, — փսփսաց Թոփալ Սատանան՝ մատնացոյց ընելով գիւղի կողմը:

— Հա, ծօ, իրաւ, բան մը կը շարժի, ծօ գէլ է ...

Երեք ընկերները ոտքի ցատկած՝ ուշադրութեամբ կը հետեւէին ձիւնի վրայ շարժող մութ ստուերին, որ մօտենալով մարդու ձեւ ստացած էր:

— Արդեօք ո՞վ կրնայ ըլլալ, — ինքնիրեն խօսեցաւ Գեւոն՝ հրացանը պատրաստ բռնած:

— Վայ, Ցովակ ապերն է, — ուրախացած բացականչեց Սատանան, երբ ծերունին դժուարութեամբ ձիւնի մէջէն քալելով բաւական մօտեցեր էր մեր բարեկամներուն:

— Ալմաստ մօրքուրի մարդը, էն սուրհանդակ պապաւը, որ Նամակը տարաւ, պարոն Լեւոն ...

Լեւոնը յիշեց Ալմաստ մօրքուրն ու անոր դժբախտ պատմութիւնը: Ծերունին տքտքալով հասաւ փախստականներուն մօտ:

— Աստուած ձեր բանը յաջողէ, — յայտնապէս յուզուած, ծանր ծանր հեւալով ըսաւ Ցովակ Ապերը, — վայ թէ ձեզ չգտնայի... անօթի մնան, ոտքերս կը զօրե՞ն որ ժիր ժիր քալեմ ... Քոտանան մեր դեղի մեծաւորները:

Էս օր Բերդակայ Նամուս ոտնատակ տուին ... Վախ, ցրտին փետ կտրեցաք ... էրթանք, էրթանք, — պապաս աչքը ճամբուն՝ կը սպասէ ... «Այ մարդ» ըսաւ պապաս, « որ ազգութեան մարդիկ եա չըբերես, հարամ էղնի կերած հացդ, մէկ էլ էս տան չէմքէն ներս չմտնես » ...

Հա, պարոն Լեւոն, պապաս զօռ պառաւ է ... Ըհըմ, փառք Աստուծու անկէ վախցողը չեմ ... մենք ալ քոլոզ ունինք մեր գլխուն ... բայց կին տրմատը թարս կ'եղնի ... որ մէկ բերանը բանայ ... էրթանք. էրթանք, լոյսը էս է կը բացուի ...

Ցովակ Ապերը առաջ ինկած՝ գիւղի շուրջը մեծ շրջան մը ընելով, աննկատելի կերպով մեր բարեկամները առաջնորդեց իր տունը որ, ինչպէս նախօրօք ըսած ենք, գիւղի ամէնէն վերի կողմը կը գտնուէր, գրեթէ առանձնացած գիւղի խմբաւորուած տներէն: Իրօք, տան սեմին վրայ նստած՝ Ալմաստ մօրքուրը կը սպասէր: Մեր մօտեցող բարեկամները տեսնելով՝ անխօսուկ տեղէն բարձրացաւ պառաւը, առաջնորդեց զանոնք ախոռի սաքուն, որ նոր աւլուած էր եւ թաղիքներ փռուած:

— Վայ, քէօռանամ, էս ի՞նչ հալի ինկաք, — ձեռքերը յուսահատօրէն տրորելէն Ալմաստ մօրքուրը կը դառնար հիւրերու շուրջը. — քեա մարդ, բուխերիկը թէժէցուր, փետի նման կեցեր ես որ ինչ ... կաղալ (չոր տերեւ) նետէ բուխերիկի մէջ, ցախ դիր ... Վախ վախ վախ, ես ձեր ցաւը տանիմ, փետացեր էք ...

Հակառակ Լեւոնի եւ ընկերներու ընդդիմութեան, Ալմաստ մօրքուրը պղինձով ջուր բերաւ, տաք ջրով անոնց ոտքերը մաժեց, միեւնոյն ժամանակ պատմելով գիւղի մէջ կատարուածները:

Անոր պատմածներէն իմացան մեր բարեկամները, որ երկու օր առաջ մութ ու լուսին գիւղը շրջապատուած էր քաղաքէն եկած զօրքով: Ամէն տուն խուզարկած՝ շատեր ծեծած ու քահանան ու 7 երիտասարդներ ձերբակալած էին ու հետերնին քաղաք տարած:

— Կայէնի կոտոշը բուսնի ջեռջ դիլխից Գործադիր Գրիգոր, — կը շարունակէր Ալմաստ մօրքուրը, — պեմուրազ սատկիս ... ես քեօ պատանք կարիմ ... Բերդակայ տուն աւրեցիր, քեօ տուն աւրուի, չօլ ու վերան դառնայ ... «Ամման մի թակէ, ես քեօ ոտք պաչեմ», ասաց էն վասակ՝ պինպաշու ոտքը ինալով, «ամման մի թակէ, պահարանից տեղ չանեց կուտամ ... Կեօ էատեղն է ...» պարպանձուէր խաա քեօ բերան, Ցուղայ, անմիտն Վասակ ...

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

մասն տեղեկութիւններ հաղորդեց վեցամեայ ծրագրի մասին, որ կը տրամադրէ մասնաւորապէս ճամբաներու, ջրանցքներու, ելեկտրակայաններու, զօրանոցներու, բնակարաններու, պաշտօնատուներու եւն. շինութեան: Մէկ խօսքով, հսկայական աշխատանք մը կը ներկայանայ Իտալիոյ առջեւ: Միւս կողմէ, հիմնական քաղաքականութիւն մը պիտի դառնայ ներգաղթը դէպի Եթովպիա: Նախարարը որ եւ է ակնարկութիւն չըրաւ մայրաքաղաքի փոխադրութեան մասին:

Լիբիոյ վերաբերեալ ճառին մէջ, նախարարը չեշտեց թէ Իտալիա զօրածակցութեան քաղաքականութիւն մը կը հետապնդէ բնիկներուն հետ: «Ոչ մէկ թաքուն դիտում ունինք. բայց քաղաքակրթութեան եւ խաղաղութեան շահը կը պահանջէ որ միլիոնաւոր խալամներ ճանչնան եւրոպական մեծ պետութեան մը բերած առաւելութիւնները իսլամական երկրի մը: Մեր դիրքը եւ գործերը ամրապնդեցին մեր իսլամ հպատակներուն հաւատարմութիւնը: Միեւնոյն ատեն սահմանէն դուրս եղած իսլամներու համակրանքը բերին մեզի»:

Եւ վերջապէս, խօսելով տնտեսական հարցերու մասին, յայտարարեց.— «Կայսրութիւնը պէտք է տնտեսական ինքնավար դրութիւն մը ունենայ: Պէտք չէ հարկադրուի մայր երկրէն ներածել սուղ արտադրութիւններ՝ իբրեւ հետեւանք Կարմիր ծովու մուտքին համար վճարուած տուրքերու (կ'ակնարկէ Սուէզի ջրանցքին): Նոյնպէս պէտք է կարենայ պահել իր նախկին յաճախորդները, զօրացնելով իր դիրքը արեւելեան հրապարակներու վրայ»:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԵԹՐՈՅԻՆ ՄԷՋ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ խնդիրը աւելի խորհրդաւոր հանգամանք ստացաւ: Մէկ շաբթուան քննութիւններէն վերջը, հաստատուեցաւ որ զոհը, պեղանին Նօլանտա Թուրօ, պաշտօն ունէր ոստիկանական մասնաւոր գործակալութեան մը մէջ և այդ պաշտօնին յարմար հագուստներ կը հագնէր: Այժմ կ'ենթադրուի թէ թշնամի մը վրէժ լուծել ուզած է:

«ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ ՀՈՎԸ», ճափոնական օդանաւը որ Եւրոպա եկած էր վերջերս, յաջողութեամբ Թոքիօ հասաւ ուրբաթ օր, մէկ շաբաթէն կտրելով Լոնտոն - Ճափոն հեռաւորութիւնը: Դիմաւորելու գացած էին 15 զինուորական օդանաւեր, 15 ջրօդանաւեր եւ 15 քաղաքային սաւառնակներ, իսկ ցամաքի վրայ կը սպասէին 60.000 ճափոնցիներ: Օդանաւորդները միասին տարած էին Անգլիոյ թագաւորին թագադրութեան շարժանկարները, որոնք անմիջապէս ներկայացուեցան 50 սինէմաներու մէջ:

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ Պ. Վէնսան Օրիօլ առջի օր Երեսփ. Ժողովի ելմտական յանձնախումբին ներկայանալով տեղեկութիւններ հաղորդեց գանձին կացութեան մասին: Կրկնելով ապրիլ 21ի յայտարարութիւնները, նախարարը չեշտեց թէ կառավարութիւնը յարգեց իր խոստումը, չարտօնելով որ եւ է նոր ծախք, բացի փոքր պաշտօնեաներու ռոճիկէն: Յանձնաժողովը լսեց նաեւ առեւտրական նախարարը, որ յայտնեց թէ բաղդատելով 1936 ապրիլի հետ, 1937ի ապրիլի տնտեսական կացութիւնը աւելի նպաստաւոր է:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ Պ. Իվօն Տէլպոս վերադարձաւ Պրիւսէլէն, ուր գացած էր բարեփոխելու համար Պելժիոյ չէզոքութեան քաղաքականութիւնը: «Իւմանիթէ» կը գրէ թէ նախարարը յուսախաբ եղած է:

ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ հրամանատարը, «զօրավար» տիկին Իվանճէլին Պութհ, պաշտօնանկ ըրաւ ընդհ. սպայակոյտին պետը, Մէփ, որ ութ տարիէ ի վեր կը վարէր այդ պաշտօնը եւ իր փոխանորդն էր: Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին:

40 ԺԱՄՈՒԱՆ դրութիւնը միջազգային օրէնքի մը վերածելու համար, Ազգամողովին Աշխատանքի Գրասենեակը բացառիկ նիստ պիտի գումարէ յունիսին, Ժընեւի մէջ: Լէօն Պլում եւս ներկայ պիտի ըլլայ ժողովին, պաշտպանելու համար 40 ժամուան առաւելութիւնները: Իսկ նախագահ Րուզվէլթ ծրագիր մը կ'որոճայ 35 ժամուան համար:

ԹՈՒԼՈՒԶԻ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՄԵԾ ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ, Լաթէքօէր, փակուեցաւ իբրեւ հետեւանք վերջին գործադուլներու եւ պիտի տեղափոխուի Պայօն: Այս որոշումը մեծ յուզում պատճառեց Թուլուզի շրջանին մէջ:

«ԱԺԱՆՍ ՀԱՎԱՍ»ը ազգայնացնելու առաջարկ մը կը ներկայացնէ արմատական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, իբրեւ օրինակ յիշելով Անգլիան, Գերմանիան, Խ. Միութիւնը եւն.: Այդ պարագային գործակալութեան խմբագիրները պիտի դառնան պետական պաշտօնեայ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Գավալճեան, Խաչմանեան, Խաչիկեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին ԽԱԶԻԿ ԳԱՎԱԼՃԵԱՆի դաղնադէտ մահուան առթիւ:

⁂

Աճէմեան, Զիթունի, Կիւմիւշեան եւ Խորթումճեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, նամակով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին Այրի Տիկին ՎԵՐԺԻՆ ԱՃԷՄԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՀԱՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐԸ կը տօնեն ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ ՕՐԸ, 24 Մայիս երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Սօսիէթէ Սավանթի C սրահին մէջ, 28 rue Serpente, Փարիզ:

ՓԱՐԻԶԻ Պրօպականտի ցանձնախումբի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ 25 Մայիս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ ճաւաքատեղին:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

«Հայ Արծիւ» Ակումբի անդրանիկ պարահանդէսը, որ կը խոստանայ ըլլալ եղանակին ամէնէն զուարթը, տեղի պիտի ունենայ Cercle des Chambres Syndicales de Franceի ընդարձակ եւ շքեղ սրահներուն մէջ, Elysées Palace Hôtel, 12 Rue de Marignan, Paris (8), մէթրօ Rond-Point-des Champs-Elysées

Այսօր, կիրակի ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր.

Ընտիր նուագախումբ (ճազ եւ Թանկօ Արժանթին),

Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով.

ՄՈՒՏՔ՝ 15 ՖՐ., (որ իրաւունք կուտայ մէկ զօնսօմասիօնի).

ԾԱՆՕԹ.— Պարերը կը շարունակուին անընդհատ: Զպարողներուն համար պիտի տրամադրուին ժամանցի եւ թէյիմասնաւոր սրահներ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Այսօր, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Սեվրի Մ. Պէշիկթաշլեան թատերասրահին մէջ, 26 Rue Troyon, Sèvres, մէթրօ Pont de Sèvres.

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ԱՆՈՅՇ–ՇԱՐԻԿ

(Դրամ—օբէրէթ 7 արար)

Գիները՝ 5, 7 եւ 10 ֆր.:

ՅՈԲԵԼԵԱՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութիւնը ի պատիւ Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարաններու հիմնարկութեան հարիւրամեակի Յոբելանական հանդէսներու առթիւ կը կազմակերպէ Ցերեկոյթ—Հանդէս մը, 23 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, իր կեդրոնատեղին, 8 Rue Bossuet, Place Lafayette, Փարիզ

կը նախագահէ Պ. Լ. ԿԻՒՄԻՒՇԿԷՐՏԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ, 27 Մայիս, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, իր կեդրոնատեղին

8 Rue Bossuet, Paris (10)

կը դասախօսէ՝ ՀԱՅԿ-ԱՐԱՄ ՔԻՊԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ երկրագործական վերելքը Խորհ. Հայաստանի մէջ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԶՈՒԻՅԵՐԻԱ, Պերժ.— կրնաք ազատօրէն գրել այդ նիւթի մասին:

ՇԱԼԷԹ, Մ. Մ.— Պիտի հրատարակուի յարմար ժամանակին:

ՍՏԱՑԱՆՔ

15—21 ՄԱՅԻՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 810:
ՊՈՒԼՎԱՐ OSSO, Գործ.— 462.40:
ԼԻՈՆ, Ա. ընկ.— 20:
ՌՈՄԱՆ, Պ.— 120:
ԻՒԺԻՆ, Օ. Լ.— 35:
ՍԱԼԷՆ ՏԸ ԺԻՐՕ, Սահ.—35:
ԹԻՐԱՆՍ, Ա. Զադ.— 250:
ԼԸ ՊՈՒՐԺԷ, Էմր.— 70:
ԼԻՈՆ, Գ. Զան.— 70:
ՄՈՆՓԵԼԻԷ, Ճուհ.— 35:
ԿԱԶԷՐ, Աւետ.— 140:
ՍԷԹԻՖ, Ս. Ա.— 140:
ՊԱՆԵԷՕ, Բաթ.— 108:
ՆԻՍ, Բ. Գալ.— 35:
ՈՒՍԹ, Բէօշ.— 35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Պապա.— 35:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՓՈՒՆՋ ՄԸ Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՅՕՐԻՆԱԾ «ԱՆՈՅՇ»էն

Ա. Շարք,– Երեք երգ դաշնակի բաժինով:

1.– Աղջի անուշատուած, 2.– Եկէք քոյրեր, 3.– Հոմ քարձուս եալլա

Գին 12 ֆրանք:

Գրատուն Հ. Յամուէլ, 51 rue M. le Prince, Փարիզ:

H. Malakian, 3 Bld. Théodore Thurner, Մարսէյլ

26 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Սեմֆոնիկ Նուագահանդէս ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի

Երգահանդէս Տիկ. Ա. Գէորգեան—Արղութեանի

4 յունիս ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին

Salle de Concert de l'Ecole Normale de Musiqueի մէջ

78, Ռիւ Քարտինէ եւ 114պիս Պուլ. Մալզէրպ:

Յայտագրին մաս կը կազմեն Gluckի, Կապրիէլ Ֆօրի Տիւփարքի, Շուպէրթի, Բլինկի, Պօրօտինի, Մուսորկսկիի, Չերեփնինի, Ֆօրի կտորները ինչպէս նաեւ Ռ. Մելիքեանի եւ Գ. Ալէմշահի գործերը. դաշնակով կ'ընկերանայ ռուսական օփերայի շէֆ տ'օրքէսթր A. LABINSKY

Տոմսերու գինն է 20, 15, 10 ֆր., կարելի է գտնել Գրատուն Հրանդ Սամուէլ եւ նոյն օրը կիշէն:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Այսօր, կիրակի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. եւ պահեստի խումբերը պիտի մրցին Ֆ. Բ. Օլնէի Ա. եւ պահեստին դէմ: Ժամադրութիւն՝ 1ին, կառ տիւ Նօռ:

Յանձնախումբս ամէն չորեքշաբթի երեկոյ կանոնաւորաբար իր ժողովները կը կատարէ Chope du Nordի սրճարանին գետնայարկը՝ ուր հին եւ նոր անդամները որ կը փափաքին մասնակցիլ յառաջիկայ եղանակին համար, թող գան արձանագրուին:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

... rue Beccaria, PARIS (12)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ՄԱՅԻՍ
MARDI 25 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3429

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ԱՒԼՏՈՒՔ ՎԵՐԷՆ ՎԱՐ

Հազիւ աչքէ անցուցեր էինք «Խ. Հայաստան»ի վերջին կարգը, մինչեւ մայիս 9, երբ ստացանք ծրար մը եւս, մայիս 10, 11 եւ 12:

Ինչպէս միւսները, նոյնպէս եւ մանաւանդ այս թիւերը կը յորդին «ինքնաքննադատութիւններով» եւ «մերկացումներով»: Ամէն տեղ հրապարակային ժողովներ, «ելոյթներ», բուռն յարձակողականներ եւ ամլութեան դատապարտուած պաշտպանողականներ, անճար զոհերով:

Եթէ հարկ ըլլար ամիսներէ ի վեր կատարուած մերկացումներուն ցանկը հրատարակել մեր աչքին առջեւ պիտի ներկայանար, իբրեւ կենդանի շարժանկար, հետեւեալ պատկերը,— Խ. Հայաստանի մեծ ու փոքր ղեկավարներուն, կուսակցական եւ պետական աստիճանաւորներուն մէկ երրորդը, տեղ տեղ նոյն իսկ երկու երրորդը «ժողովուրդի ոխերիմ թշնամի»: Անունով «յեղ կերեւանի դաւաճան», «հակայեղափոխական տրոցկիստ - նացիոնալիստ - սպեցիֆիկ - դաշնակ»:

Թող տուէք արագ ծաղկաքաղ մը կատարել, թէ իբրեւ տեղեկութիւն եւ թէ գաղափար մը կազմելու համար տիրող մթնոլորտի մասին, որ երթալով կը թանձրանայ:

«Խ. Հայաստան»ի մայիս 10ի թիւին մէջ կ'երեւայ յօդուած մը՝ նշանակալից խորագրով,— «Մայիսեան ապստամբութեան սեւ դաւաճանները»: Գրողն է՝ Պ. Կուզնեցով, երբեմն քարտուղար Անդրկովկասեան Երկրային Կոմիտէին,— այն որ Երեւան ղըրկուեցաւ անցեալ ամառ, Խանջեանի «անձնասպանութեան» հարցը լուսաբանելու եւ կացութեան համապատասխան բանաձեւերը քուէարկել տալու համար:

Յօդուածը պարզելով «պանծալի ապստամբութեան ծրագիրը», կը ջանայ ապացուցանել թէ ձեռնարկը ձախողեցաւ անոր համար որ «նացիոնալիստ ու ժողովրդի դաւաճանների՝ Կասեանի, Դ. Շահվերդեանի, Դրաստամատ Տէր Սիմոնեանի ու նրանց կողմնակիցների ձեռքը տուինք մեր ժողովրդի պայքարի պատմութեան մէջ չտեսնուած՝ սեփական ճնշողների դէմ յարուցուած ապստամբութեան ճակատագիրը»:

Շարունակութեան մէջ, դաւաճաններու թիւին վրայ կ'աւելնան երկու նոր անուններ, Խանոյեան եւ Մարտիկեան, յետոյ Տոքթ. Մելքոնեան եւ «բանդիտ» Պահլաւունի:

—«Սկսած մայիս 10ից, համարեա ամբողջ Հայաստանն ապստամբեց Դաշնակների դէմ: Ռազմյեղկոմներ կազմակերպուեցին Ալեքսանդրապոլում, Ղարսում, Սարիղամիշում, Նոր Բայազէդում եւն.: Երեւանը հեռու էր մնացել ապստամբութիւնից, թէպէտ նա Հայաստանի միւս բոլոր քաղաքներից ու շրջաններից աւելի տուեալներ ունէր դրա համար: Բայց այստեղ տեղի ունեցաւ այն ինչ որ բոլշեւիկների լեզուով կոչւում է շտրեյկբրեխերութիւն, սեւ դաւաճանութիւն՝ Հայաստանի աշխատաւոր յեղափոխական ժողովուրդի ազատագրական շարժման»ը:

Եւ նորէն նոյն անունները, Խանջեանն ալ միասին, որոնք իբրեւ վարիչները Արմենկոմի (Հայաստանի կոմիտէ) մերժեր են ընդունիլ ապստամբութեան պատասխանատուութիւնը:

Ամբաստանեալները շատ աւելի ծանր մեղք մը գործեր են.

—«Դաշնակների կառավարութիւնը իրեն կորցրած, զգալով իր անզօրութիւնն ապստամբների դէմ մղուող պայքարում, իր մօտ է կանչում Արմենկոմի ներկայացուցիչներին եւ պաշտօնապէս առաջարկում է նրանց վերցնել իշխանութիւնը: Արմենկոմի ներկայացուցիչները կտրականապէս հրաժարւում են, յայտարարելով թէ իրենք (Արմենկոմի ղեկավարութիւնը) դէմ են ապստամբութեան եւ միջոցներ ձեռք կ'առնեն վերջինս խաղաղութեամբ լուծարքի ենթարկելու ուղղութեամբ»:

Շնորհիւ «այդ ստոր դաւաճանութեան», Դաշնակները տեսնելով որ «պատասխանատու կոմունիստները ապստամբութեան դէմ են», «անմիջապէս հեռացրին Խատիսովին, կառավարութեան նախագահ նշանակեցին մոլի Դաշնակ Համօ Օհանջանեանին, յանձնելով ապստամբութիւնը ճնշելու գործը յայտնի ջարդարար խմբապետ Ռուբէն փաշայի ձեռքը»:

Դեռ աւելի «ստոր դաւաճանութիւն մը»․

—«Այժմ արդէն ապացուցուած է որ Արմենկոմը, Դաշնակների գիտութեամբ, ապստամբութիւնը խափանելու յատուկ առաջադրանքով, Ալեքսանդրապոլ է ուղարկում ժողովրդի յայտնի թշնամի դաւաճան Դրաստամատ Տէր Սիմոնեանին, Դոկտոր Մելքոնեանին, բանդիտ Պահլաւունու հովանաւորութեամբ: Եւ Հայաստանի աշխատաւոր ժողովրդի այդ ստոր դաւաճան Դրաստամատ Տէր Սիմոնեանը,, շտաբի պետ դաւաճան դաշնակ Կորգանովի հետ միասին (որ 1921 թուականին, Դաշնակների աւանտուրի ժամանակ, գնդակահարուեց մեր ձեռքով), կարողացաւ խաբել զրահագնացի հրամանատար, դիւրահաւատ, ազնիւ յեղափոխական ընկեր Մուսայէլեանին»:

... Միայն մէկ թիւ եւ մէկ յօդուած՝ ահա թէ ի՛նչպիսի գոհարներ կը պարունակէն:

Առու՝ նոր գլուխ մըն է որ կը բացուի «մերկացումներու» շարքին մէջ: Միայն երէկուան – այսօրուան մեղքեր չեն որ երեւան կը հանուին, այլ ամբաստանեալներուն ամբողջ անցեալը կը քրքրուի, կարելի եղածին չափ սեւցնելու եւ ուրիշ մեղսակիցներ երեւան հանելու համար:

Քանի որ սկսանք, փորձենք ուրիշ կարգ մը մերկացումներ ալ ամփոփել, միշտ միեւնոյն աղբիւրէն,— «Խ. Հայաստան»:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐԱԲՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ԱՆՏԻՈՔԻ ՄԷՋ

Թրքական եւ հայկական խանութները բաց կը մնան

Անտիոքէն կը հեռագրեն մայիս 21 թուականով.— Արաբները գործադուլ հռչակեցին, բողոքելու համար Ժընեւի մասնագէտներու յանձնախումբին որոշումներուն դէմ: Արաբներու խանութները փակուեցան: Ազգ. Կոմիտէին անդամները թոյլ չտուին որ տղաքները դպրոց մտնեն: Թրքական եւ հայկական խանութները բաց մնացին:

** Սուլթան Աթրաշ, Տիւրզիներու ցեղապետը որ անցեալ շաբթու վերադարձաւ աքսորէն, Դամասկոս երթալով այցելեց մարդպանութեան պատուիրակին: Այս վերջինը գոհունակութիւն յայտնեց տիւրզի ցեղապետին խօսած ճառին առթիւ, որ յոյս կը ներշնչէ բարեկամական գործակցութեան մը:

** Հալէպէն կը հեռագրեն թէ Մարգարէին ծննդեան տարեդարձը տօնուեցաւ արտակարգ հանդիսութեամբ: Կը մասնակցէին 10.000 հոգի, որոնց շատերը քրիստոնեաներ, ինչ որ կ'ապացուցանէ տօնակատարութեան միջազգային հանգամանքը: Արտաքին նախարար Սաատալլահ Ճապրի այս առթիւ ճառ մը խօսելով, թուեց Ֆրանքեւսուրիական դաշնագրին առաւելութիւնները անկախ Սուրիոյ համար: Իսկ Ալեքսանտրէթի հարցին առթիւ ըսաւ թէ Ֆրանսա մեծ գործունէութիւն ցոյց տուաւ, որպէսզի խնդիրը կարգադրուի ի նպաստ Սուրիոյ:

Ա. Դ. Խորհուրդին նոր նստաշրջանը եւ Աղեքսանտրէթի խնդիրը

Երէկ, երկուշաբթի, բացուեցաւ Ա. Դ. Խորհուրդին սովորական նստաշրջանը, իսկ վաղը՝ չորեքշաբթի կը կատարուի ընդհ. ժողովը: Ինչպէս Ֆրանսական պատուիրակութեան, նոյնպէս միւս պատուիրակութեանց գլուխը կը գտնուին իւրաքանչիւր երկրի արտաքին նախարարները: Խորհուրդը իր առաջին նիստին մէջ զբաղեցաւ օրակարգի պատրաստութեամբ: Սեղանի վրայ կը գտնուին քանի խնդիրներ, որոնց գլխաւորներն են սպանիական կառավարութեան բողոքը՝ իտալական եւ գերմանական կառավարութեանց միջամտութեան դէմ, Ալեքսանտրէթի հարցը, որուն մէջ վիճելի կը մնան շարք մը կէտեր եւ մասնաւորապէս պաշտօնական լեզուի խնդիրը, քաղաքական ահաբեկումներու դէմ ծրագրուած միջազգային օրէնքը, տարագիրներու միջազգային օգնութեան խնդիրը եւն.:

Արտակարգ ընդհ. ժողովը պիտի զբաղի Եգիպտոսի ընդունելութեան հարցով:

ՅԱՂԹԱԿԱՆ ԿԱՄԱՐԻՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

Կիրակի առտու ժամը 10ին տեղի ունեցաւ բացառիկ զօրահանդէս մը՝ Յաղթական Կամարի հարիւրամեակին առթիւ, որ խորհրդանշանն է Ֆրանսայի զինուորական փառքերուն: Անհամար բազմութիւն մը խռնուած էր Էթուալի հրապարակին վրայ: Հանրապետութեան նախագահին ժամանումէն անմիջապէս վերջը, սկսաւ զօրանցքը: Հանրապետական պահակներու նուագախումբին ետեւէն կը բարձրանար 1794ի դրօշը, նոյն շրջանի յատուկ զինուորներով (Վալմի): Յետոյ կարգով միւս պատմական շրջաններու զինուորները, մինչեւ 1914 - 1916: Զօրանցքէն վերջը, ժամը 11·30ին աղդանշանը տրուեցաւ մէկ վայրկեան լռութեան: Յետոյ ռումբ մը պայթեցաւ եւ, Յաղթական Կամարին տակէն արձակուեցան 10,000 աղաւնիներ, որոնք Ֆրանսայի խաղաղասիրական ողջոյնը պիտի տարածեն ի սփիւռս աշխարհի:

Ամբողջ արարողութիւնը վերջացաւ ժամը 12ին:

Ցուցահանդէսը բացուեցաւ երէկ

Երէկ, երկուշաբթի, Հանրապետութեան նախագահը կատարեց Փարիզի միջազգային ցուցահանդէսին պաշտօնական բացումը, մեծ հանդիսաւորութեամբ:

Ինչպէս գրած ենք, ցուցահանդէսը ժողովուրդին առջեւ բաց է այսօրուընէ սկսեալ (երեքշաբթի), առ այժմ կէս օրէն վերջը: Մուտքի տոմսերուն գինն է 6 ֆրանք: Իբրեւ փոխարինութիւն, տոմսակները արժէք ունին երկու կէս օրուան համար, մինչեւ որ կարելի ըլլայ այցելուներ ընդունիլ առաւօտէն մինչեւ իրիկուն: Լուսանկարչական մնայուն տոմսեր կը տրուին 120 ֆրանքի: Զեղչեր պիտի ըլլան բազմանդամ ընտանիքներու համար:

Մուտքի մնայուն տոմս մը յատկացուած է, նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրին, իբրեւ անդամ օտար մամուլի ընկերակցութեան:

** Պ. Լէօն Պլում շաբաթ օր առանց մէկուն լուր տալու այցելեց ցուցահանդէսին զանազան վայրերը, մանրամասնօրէն խօսելով բանուորներուն հետ: Շատեր կրցան ճանչնալ վարչապետը:

Օտարականներու հպատակութեան առթիւ

Անցեալ օր «Մաթէն» եւ ուրիշ կարգ մը թերթեր գրած էին թէ 1926ին Սէնի նահանգին մէջ հպատակութիւն ստացած 23,826 օտարականներու 4289ը բանւորն եղած են, 3250ը հիւանդանոցները, 2790ը յիմարանոցները: Դատական նախարարութիւնը հետեւեալ ճշդումները կը կատարէ պաշտօնական ղեկոյցով մը.—

Իրականին մէջ, 1926ին հպատակութիւն ստացած են միայն 11,633 հոգի, իսկ բանտարկեալներու, հիւանդներու եւ խելագարներու մասին հրատարակուած թիւերը կը վերաբերին այդ շրջանին Սէնի նահանգը բնակող օտարականներու որոնք հպատակ եղած են նախընթաց տարիներու ընթացքին: Մնաց որ, հպատակութիւն ստացած օտարականներու առողջապահական հսկողութեան տեսակէտով, նահանգապետներուն տրուած հրահանգները կը տրամադրեն թեկնածուներէն եւ անոնց ընտանիքներէն պահանջել բժշկական վկայականներ որոնք հաստատեն թէ վարակուած չեն ֆիզիքական կամ մտային տկարութիւններով: Աւելի զատ, 30էն վար երիտասարդները, որոնք ենթակայ են զինուորական գործօն ծառայութեան, պէտք է քննուին զինուորագրութեան ճիւղի կամ ուրիշ պաշտօնական բժիշկի մը կողմէ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱՐԱՆԸ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Հիմա որ 15 տարի անցած է այս գաղութին վրայ եւ արդէն սերունդ մը կազմուած, անհրաժեշտ կը գտնենք մեր աշխատակիցներուն եւ ընթերցողներուն ուղղել հետեւեալ հարցարանը.—

1. Ի՞նչպէս կ'ըմբռնէք օրուան նշանախօսքը,— «Հայը Հայ պահել»:

2. Ի՞նչ է ձեր կարծիքը այն աշխատանքներու եւ ձեռնարկներու մասին որ կը կատարուին 10 - 15 տարի է ի վեր: (Դպրոց, դասընթացք, սան - սանուհիներու միութիւն, հայերէն խօսակցութիւն տուներու մէջ եւն.):

3. Եթէ այս միջոցները անօգուտ կամ անբաւական կը գտնէք, ի՞նչ կը թելադրէք, իբրեւ աւելի գործնական եւ արդիւնական ձեռնարկ:

4. Կը կարծէ՞ք թէ ազգային ոգին կարելի է պահել, եթէ իրենց մայրենի լեզուն մոռցած պատանիներու Հայոց պատմութիւն, Հայաստանի աշխարհագրութիւն եւ ուրիշ հայկական գիտելիքներ աւանդուին, իրենց հասկցած լեզուով (ֆրանսերէն): Օգտակար կը գտնէ՞ք ֆրանսերէն հրատարակութիւններ՝ նոյն ուղղութեամբ:

5. Անհրաժե՞շտ է մասնաւոր կազմակերպութիւն մը ստեղծել, յատկապէս այս գործին համար: Ի՞նչպէս:

Պատասխանները կարելի է գրել երկու ձեւով.—

1. Կարճ եւ ամփոփ դիտողութիւններ եւ առաջարկներ, իւրաքանչիւր հարցումի դիմաց.

2. Առանձին յօդուածներ եւ ուսումնասիրութիւններ՝ այս կամ այն կէտի կամ ամբողջութեան մասին:

«Յառաջ»ի թղթակիցներուն կը յանձնարարուի նաեւ ներկայացնել իրենց շրջանին մէջ կատարուած աշխատանքները եւ արդիւնքները, թուանշաններով:

Կը խնդրուի ՄԱՔՈՒՐ գրել:

Ծածկանուն գրութիւններ կը հրատարակուին միայն այն ատեն երբ խմբագրութեան հաղորդուած ըլլան յօդուածագրին բուն անունն ու հասցէն:

Որ եւ է ձեռագիր չի վերադարձուիր:

Խորհրդային արշաւախումբ մը կը տեղաւորուի Հիւսիսային բեւեռի սառոյցներուն վրայ

Խորհրդային գիտական արշաւախումբ մը, որ կը գտնուի փրոֆ. Շմիտի նախագահութեան տակ, մայիս 21ին օդանաւով իջաւ Հիւսիսային Բեւեռ: Արշաւախումբը կը բաղկանայ 11 հոգիէ: Այս առաջին յաջողութիւնը աննկարագրելի խանդավառութիւն պատճառեց Խ. Միութեան մէջ, փառաբանուելով իբրեւ «ազգային հպարտութիւն»:

Ձեռնարկին բացառիկ արժէքը այն է որ արշաւախումբը երկար ատեն պիտի մնայ Հիւսիսային Բեւեռի մէջ: Չորս մասնագէտներ ամբողջ մէկ տարի պիտի մնան բեւեռային կայանին մէջ, որուն հաստատումը կը կազմէ արշաւախումբին նպատակներէն մէկը: Այս պատճառով ալ, նախորդ ձեռնարկները մոռացութեան կը տրուին եւ խորհրդային մամուլը Նանսէնի, Ամունտսէնի, Անտրէի, Նոպիլէի անունները կը յիշէ պարզապէս հաստատելու համար թէ չեն յաջողած: Միայն Րոպըրթ Փիրի յաջողած է բեւեռ հասնիլ 1909ին, կ'ըսէ թերթ մը, բայց չէ կրցած գիտական հետազօտութիւններ կատարել, գործիքներ չունենալով: Գալով Պիրտի, 1926ին միայն սաւառնեցաւ բեւեռին վերեւ: Փրոֆ. Շմիտի արշաւախումբը թէ երկար պիտի մնայ եւ թէ մեթոտիկ ուսումնասիրութիւններ պիտի կատարէ:

** Օդանաւը, որուն վարիչն է հռչակաւոր օդաչու Վոտոպիանով, իջաւ սառնակոյտի մը վրայ: Փրոֆ. Շմիտ անմիջապէս հետեւեալ հեռագիրը ուղղեց Մոսկուա.

—«Առաջին 24 ժամը անցուցինք խորհրդային օդանաւային կայանին մէջ, Հիւսիսային Բեւեռին մօտ: Հինգ վրաններ հաստատուեցան սառնակոյտին վրայ, անթելի կայանով մը եւ գիտական գործիքներով: Օդը բաղդատաբար տաք է,— զերոյէն 12 աստիճան վար արեւին տակ: Ամէնքն ալ շատ լաւ վիճակի մէջ են: Քսանըչորս ժամուան անընդհատ աշխատանքէ մը վերջ, պտուղ քուն մը քաշեցինք մեր մուշտակէ պարկերուն մէջ: Ուրախութեամբ կը հաղորդենք թէ յաջողեցանք իրագործել Սթալինի հրահանգները եւ ամուր խարիսխ մը հաստատել Հիւսիսային Բեւեռի մէջ, գիտութեան եւ օդագնացութեան համար:

** Արշաւախումբը ճամբայ ելաւ մարտ 22ին, Մոսկուայէն, հինգ խորհրդային օդանաւերով: Քառասուներկու հոգի կը գտնուէին օդանաւերուն մէջ: Ճամբան քանի մը անգամ կանգ առաւ օդին անյարմարութեան հետեւանքով եւ Ռուտոլֆ կղզին հասաւ ապրիլ 19ին: Այնտեղ աւելի նպաստաւոր օդի մը սպասեց, ճամբան շարունակելու համար դէպի Հիւսիսային Բեւեռ: Օդանաւերը միասին առած են ուտելիք, հագնելիք եւ վառելիք, որոնց շնորհիւ չորս հոգի պիտի կրնան սառոյցին վրայ բնակիլ 18 ամսուան համար (ձմեռնային կայանին պէտը, կենսաբան մը, անթելի վարիչը եւ աստեղագէտ մը): Իրականին մէջ բնակութիւնը նախատեսուած է միայն մէկ տարուան համար: Օդանաւերը կը տանին նաեւ տուն մը որ կրնայ քակուիլ եւ շինուիլ: Այս ամբողջ բեռը Հիւսիսային բեւեռ պիտի փոխադրուի, երբ ցամաք իջած խումբը օդակայան մը շինած ըլլայ վար իջնելու համար. եթէ կարելի չըլլայ գլուխ հանել այս ծրագիրը, այն ատեն բեռները վար պիտի իջեցնեն անկարգելներու միջոցաւ:

ՃՕՆ ՐԱՔՖԵԼԼԸՐ, քարիւղի թագաւորը, որու կեանքն ու գործը ժամանակին մանրամասնօրէն պատկերացուց Լոնտոնի մեր աշխատակիցը, մեռաւ կիրակի օր: 97 տարեկան էր եւ աշխարհի ամէնէն հարուստ մարդը կը նկատուէր: Երիտասարդ հասակէն տիրական դիրք մը գրաւեց «Սթանտարտ» ընկերութեան մէջ: 1878ին, շարք մը ճարպիկ խաղերէ վերջ, յաջողեցաւ իր ձեռքին մէջ կեդրոնացնել Մ. Նահանգներու քարիւղի ճարտարագործութեան 90 առ հարիւրը: 1928ին իր հարստութիւնը կը հաշուէին մէկ միլիառ տոլար: 1890էն ի վեր բարերարի համբաւ մըն ալ շինած էր, մեծագումար նուէրներ յատկացնելով բազմաթիւ հանրօգուտ ձեռնարկներու, Ամերիկայի, Ֆրանսայի եւ ուրիշ երկիրներու մէջ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ ԿԸ ՀԵՌԱԳՐԵՆ թէ Գիտական Ակադեմիան միաձայնութեամբ նախագահութեան անդամի պաշտօնէն վտարեց Պուխարինը, իբրեւ «ժողովուրդի թշնամի»:

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՆԱՀԱՆԳԻ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Կ'երեւի թէ վերջնական լուծում մը ստանալու վրայ է Ալեքսանտրէթի խնդիրը։ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ նշանակուած երկու մասնախումբերը արդէն լրացուցած են իրենց աշխատանքը,— Ազգերու Դաշնակցութեան նախորդ նիստին ընդունուած հիմնական սկզբունքներուն համաձայն սահմանադրութիւն մը յօրինել ։ Միւս կողմէ Անգլիոյ դահակալ Ճօրճ Զ.ի թագադրութեան դացող Զօր. Իսմէթ Ինէօնիւի կրկնակ այցը Փարիզ եւ Բիւշտի Արասի Ռումանիայէն արագ վերադարձը դէպի Ժընեւ աւելի պիտի դիւրացնեն կամ արագացնեն հարցին վերջնական լուծումը ։ Կը թուի թէ Ֆրանսա մեծապէս ընդառաջ պիտի երթայ Թրքական պահանջներուն, նաւահանգիստի առանձնաշնորհեալ օգտագործումի եւ մշակութային լեզուական մարզին մէջ, փոխարէն պարտաւորութիւն դնելով Թուրքիոյ վրայ սուրիական եւ Ալեքսանտրէթի սահմաններու անբռնաբարելիութեան մասին։ Եւ ասիկա թերեւս փոխարինութիւն մը համարուի Սուրիոյ համար, նկատի ունենալով անոր կրած բարոյական եւ նիւթական կորուստները ։

Թէ ինչ վերջնական ձեւ պիտի ունենան կնքուած համաձայնագրերը, կարելի չէ նախատեսել, միայն որոշ է որ Թուրքիա օգտուելով համաշխարհային խառնիճաղանճէն, գոհացում պիտի ստանայ իր պահանջներուն մէջ ։ Տնտեսական եւ մշակութային շահեր ապահովելէ աւելի պիտի ստանայ հսկիչի մը դերը, որ հիմնուորուած է Ֆրանքլէն-Պույեոնի եւ եկող-դացող մարդպաններու հետ կատարուած բանակցութիւններու արձանագրութիւններով։ Տեսնուեցաւ թէ ինչքան վէճի եւ միջազգային դիւանագիտական եւոյթներու առիթ տուաւ այն ատենի Թոյլ վերաբերմունքը Ֆրանսացի պաշտօնատարներուն, որոնք այսօր ի զուր կը ջանին բան մը փրկել անհաճոյ մրցակցութենէն որ տեղ գտած է արդէն Արեւելքի մէջ, ի շահ իտալական, գերմանական եւ անգլիական լուրջ քաղաքականութեան։ Աւելի սուր վէճ մը բացած էր Թուրքիա Մուսուլի մասին, բայց զարնուելով անգլիական տոկուն քաղաքականութեան, վերադարձաւ ձեռնունայն ։

×

Ալեքսանտրէթի խնդիրը Հայերս կը հետաքրքրէ շատ մօտէն. Հողային անկիւնելութիւններ չեն որ մեզ կը մղեն, թէեւ այդ շրջանը մօտ երկու հարիւր տարի մաս կազմած է պատմականօրէն Կիլիկեան Հայաստանի։ Մեզ հետաքրքրողը այն իրականութիւնն է որ այդ 5000 քառ. քիլոմեթր տարածութեան վրայ կ'ապրին աւելի քան 30000 Հայեր։ Ֆրանսական վիճակագրութիւն մը կը խօսէր 25,000 Հայերու մասին, բայց այս թիւին մէջ նկատի առնուած էին միայն առաքելական Հայերը, մինչ Աւետարանական եւ կաթոլիկ Հայերը «զանազան քրիստոնեայ»ներուն մէջ հաշուի առնուած էին եւ որոնց թիւը 5—6000 է։ Այդ շրջանի հայազգի երեսփոխանը յայտարարած էր «30,000 Հայերու կամքը», իսկ Թուրք «պաշտօնատար» մը կը խօսէր նոյնպէս 30,000 Հայերու մասին ։

Այս հայ բնակչութեան 15—20000ը դարաւոր բնիկներն են տեղին, իսկ 10—15,000ը 1915ի կամ 1921ի գաղթականներ։ Ասոնք ամէնքը իբր նախկին օսմանցիներ նոյն իրաւունքներն ունին, իրենց կամքը յայտնելու շրջանին վարչութեան մասին, որքան Թուրքերն ու Թիւրքմէնները կամ ոչ-Թուրք միւս տարրերը ։

Ալեքսանտրէթի շրջանի Հայերը կը զբաղին հողագործութեամբ, արհեստներով եւ վաճառականութեամբ։ Անոնք շատ տեղերու մէջ կը կազմեն հոծ եւ միատարր համայնքներ, ինչպէս Ալեքսանտրէթ նաւահանգիստ քաղաքին բնակչութեան հարիւրին 65ը, Գըրըդ խանի հարիւրին 85ը, Մուսա լերան Քէսապ-Սուետիայի հարիւրին 95ը։

Մինչ Անտիոքը Թիւրքմէն-արաբական քաղաք մըն է եւ հարիւրին 15ը միայն Հայեր են, Ալեքսանտրէթը եւ Գըրըդ խանը, ինչպէս Մուսա լեռը հայկական են։

Եթէ ամբողջ նահանգը հիւսիսային եւ հարաւային երկու մասերու բաժնուած երեւակայենք, հիւսիսի մարզը հարիւրին 45 Հայերով լեցուած կը գտնենք, իսկ մնացեալ հարիւրին 55ը ամենազգի խառնուրդ մը, որ կրօնքով եւ ցեղով տարբեր համայնքներու կը պատկանի ։

Ահա այս իրականութեան առջեւ, հարց կը ծագի թէ, երբ Ժընեւի մէջ կը խմբագրուին նոր կանոնագրեր վարչական եւ մշակութային կազմակերպութեան մասին, նկատի առնուա՞ծ է հայ տարրը իր բարձր մշակոյթով եւ իր ոսկեղնիկ լեզուով։ Զարմաչուք լռութիւն մը կը տիրէ։ Ու կ'երեւի թէ վհատութիւնը պատած է նաեւ հայ ժողովուրդի քաղաքական մտածողութիւնը։

Եթէ սուրիական գոյավիճակը անփոփոխ մնար, պէտք չկար մտատանջուելու, քանի որ սուրիական պետութիւնը չի խանգարեր բաղկացուցիչ տարրերու մշակութային ազատ զարգացումի գործը։ Բայց երբ դրացի մեծ պետութիւն մը, Թուրքիա, անդամ Ազգերու Դաշնակցութեան, բաւական չի համարիր այդ վարչաձեւը 80,000 Թուրք-Թիւրքմէն փոքրամասնութեան համար եւ այս առիթով կ'ապահովէ իրեն տեսակ մը խնամակալի կամ հսկիչի պաշտօն, Հայերս պարտաւոր ենք աչալուրջ հսկել անցքերուն եւ լսելի ընելու մեր պահանջքները հայ տարրին ֆիզիքական եւ մշակութային պաշտպանութեան եւ ազատ զարգացման համար։ Այսինքն ինչ որ արդէն գոյութիւն ունէր կամ պէտք էր գոյութիւն ունենար իբր օրէնք եւ կանոնագիր, ի պաշտպանութիւն հայ փոքրամասնութեան, ըստ Ազգերու Դաշնակցութեան սկզբունքին, մտցնել նոր կանոնագրին մէջ ։

Թուրքերէնի եւ արաբերէնի կարգին պէտք է ընդունիլ նաեւ հայերէնի գործածութեան իրաւունքը քաղաքային, դատական եւ մշակութային մարզերուն մէջ։ Պէտք է պահանջ դրուի որ պետական ծախքով հայաշատ կեդրոններու մէջ բացուին կամ լրացուին հայկական բարձրագոյն նախակրթարաններ եւ լիսէ մը։

Ահա պարզ մշակութային անհրաժեշտութիւններ զորս պէտք է շեշտել եւ ապահովել Ալեքսանտրէթի շրջանի հայ տարրին զարգացման համար ։

Այնտեղի մեր եղբայրները անշուշտ նկատի ունին անցուդարձը եւ իրենց կարելին կը փորձեն, բայց անոնք չեն կրնար ազատել արեւելեան դանդաղաշարժութենէն։ Հին ժամանակ ունին մարդիկ...։ Մինչ մենք կը տեսնենք որ նոյն Ալեքսանտրէթի խնդիրը հետապնդողն ալ այնտեղի Թուրքերը չեն, այլ «եւրոպականանալու» ճամբան բռնած Թուրքիան է։ Թուրքիոյ դիւանագէտներն են որ անընդհատ կ'երթեւեկեն եւ անխոնջ կ'աշխատին իրենց երկրի բարօրութիւն մը յարմարցնելու համար եւրոպականին եւ եւ քալելու համար արագավազ ժամանակին հետ ։

Ուրեմն վայրկեանները թանկ են մեզի համար ալ, եթէ կ'ուզենք բան մը շահիլ ։

ԱՐՄԷՆ ՏՈՀՄԻԿ

ԱՆՑԵԱԼԻ ԿԱԽԱՐԴԱ՞ՆՔԸ ԹԷ ԱՊԱԳԱՅԻ ԵՐԱԶԸ

Բ.

Արուեստագէտը մտացածին, ցնորական գործի մը չէ որ կ'օժանդակէ, բոլորովին խելալ՝ ինչպէս իմաստասէրները, այլ խիստ նիւթական, շօշափելի, տեսանելի, լսելի։ Անոր գործը տաճար մը, արձան մը, նկար մը, թատերախաղ մը կ'ըլլայ։ Արուեստագէտներուն կեանքը, բաղդատմամբ իմաստասէրներու կեանքին, կրնանք ըսել թէ հեշտ է եղած ու երջանիկ։ Անոնք պէտք չունեցան ապաքայի վճիռին ապաւինելու, ինչպէս Սոկրատ մը կամ Գալիլէոս մը։ Նոյն բանը կարելի չէ ըսել սակայն իմաստասէրներուն համար։ Նոյնիսկ Աթէնքի մէջ որ եւ է քաղաքէ աւելի լաւ կրցան հաշտեցնել փիլիսոփայութիւնն ու արուեստը, իմաստասէրները յաճախ անհանգիստ եղան հոն ու երբեմն իրենց կեանքին գնով վճարեցին ժամանակի կանխադատութեանց վրայ յարձակելու իրենց յանդգնութիւնը։ Ամէն յանդուգն գաղափարի դէմ տեսակ մը հաւատաքննութիւն կար այնտեղ։ Հռոմ երկար ատեն կասկածեցաւ իմաստասէրներէն։ Օր մը թէեւ Մարկոս Աւրելիոսի հետ իմաստասիրութիւնը տիրապետեց աշխարհին, բայց ասիկա հեթանոսական իմաստութեան վերջին յաղթանակը եղաւ ։

Հազիւ թէ քրիստոնէութիւնը աւանդութեան կարգ անցաւ, տիրապետութիւն դարձաւ, սկսաւ ազատ մտածումը հալածել ։

Հերետիկոսութեան դէմ պայքարը մեծ աւարը եղաւ եկեղեցիին որուն կ'օգնէին իշխանութիւնները,

Իմաստասէրներ ու գիտուններ յաճախ շփոթուեցան հերետիկոսներու հետ։ Ճշմարիտ հաւատացեալները հաւատքի եւ ողորմութեան պէտք ունէին երկինք երթալու համար. գիտութիւնը անօգուտ է, նոյնիսկ վտանգաւոր. չես գիտեր ինչ սատանայական հոտ մը կը ծաւալի անկէ. բոլոր այն մարդիկը որոնց գիտցածները հասարակաց չափը կ'անցնէին, մօգեր կը նկատուէին որոնք չար ոգիներու հետ յարաբերութեան մէջ են։

Արիստոտէլի իմաստութիւնը առանց երկար ընդդիմութեան չի ներմուծուեցաւ դպրոցական ուսուցման մէջ։ Հռչակաւոր Ապելառ լռութեան դատապարտուեցաւ կրօնաժողովի մը կողմէ։ Աններողութիւնը բողոքականութեան հետ ալ չանհետացաւ։ Իմաստասիրութիւն եւ գիտութիւն, մինչեւ ԺԶ. դար, սարկութեան դիմակն անցուցին իշխանութեանց կասկածները չարթնցնելու համար, նոյնիսկ իրենց անունները ծածկեցին ու աստուածաբանութեան ծառաները դառնալ հարկադրուեցան։ Մինչեւ ԺԷ. դար, գիտութիւնը այսպէս յաճախ շփոթուեցաւ մոգութեան հետ, ինչպէս իմաստասիրութիւնը շփոթուեցաւ ցնորութեան հետ։

Սակայն իմաստասիրական մտածումը միմիայն այս կասկածելի պտուղները չէր արտադրեր։ Հետզհետէ Կոպեռնիկի, Քէփլէրի, Նեւտոնի, Պէյքընի, Փասքալի եւ Լայպնիցի հետ, գիտութիւն եւ իմաստասիրութիւն, իրենց գիւտերուն մեծութեամբ, ամբոխին եւ իշխանութեանց յարգանքին պարտադրեցին իրենք զիրենք։ Ազատ մտածումը սակայն պէտք է դեռ զգուշանայ չխրտչեցնելու համար հաստատուած աւանդութիւնները։ Տէքարթի ամբողջ վերապահութիւնը արդելք մը չեղաւ հոլանտացի աստուածաբանները իր դէմ հանելու, որոնք իր գիրքերը այրել ուզեցին։ Սփինոզա Ամսթէրտամէն վտարուեցաւ հրեայ րաբբիներուն կողմէ ։

Սակայն ԺԸ. դարուն գիտութեան եւ իմաստասիրութեան ազդեցութիւնը անդիմադրելի դարձաւ։ Կարծես նոր ուժ մը կը բարձրանար արուեստին դէմ, նոր կախարդանք մը կը տիրանար մտքերուն, ու կը սպառնար վանել անկէ հին հմայքը։ Պուֆոնի, Լիննէի, Գիւվիէի, Լափլասի, Ֆրանքլինի, Լավուազիէի դարուն գիտական խանդավառութիւնը, զոր Թէն անմահ էջերու մէջ յիշած է, մարդկութեան մտքին մէջ տեղի ունեցած մեծ փոփոխութիւնը կը յայտնէ։

Արուեստին կախարդանքը սրբուելու վտանգին տակ է նոր կուռքին առջեւ։ Իշխանութիւնները, իրենց կարգին, կախարդուած կը թուին փիլիսոփայութեան հրաշալիքներով։ Կատարինէ, Ֆրետերիք, Յովսէփ Բ.ի պէս վեհապետները նորարարներու աշակերտները կ'ըլլան։ Իրականին մէջ սակայն կրակի հետ կը խաղան անոնք։ Իմաստասէրները, իրենք ալ, դէպի լուսամիտ բռնակալութեան դառնալով, պատրանքի մը զոհերը կ'ըլլան։ Իմաստասէրին ու վեհապետին միջեւ անկեղծ, բնական աշխատակցութիւն մը չէ որ տեղի կ'ունենար, ինչպէս այն աշխատակցութիւնը որ կը միացնէր Օգոստոս կայսրը Վիրգիլիոսին, Լեւոն Ժ.ը Ռաֆայէլին, կամ Ռասինը Լուի ԺԴ.ին հետ, այլ անցաւոր ու նորօրինակ հանդիպում մը։ Վոլթէրի Փոցտամէն վտարումը այս հակաբնական միութեանց խորհրդանիշը չէ՞ միթէ։ «Լոյսերու դար»ուն պատմութիւնը, իրականին մէջ, իմաստասէրներուն երկար մէկ տարագրութեան պատմութիւնն է։ Ասոնց ծայրայեղութեան ըսուած է թէ ԺԸ. դարու գրագէտներուն 9/10ը աքսորի, բանտարկութեան կամ իրենց գործերուն բնաջնջումին ենթարկուեցան։

Յեղափոխութիւնը, ի վերջոյ, աւելի իմաստասիրութեան ու գիտութեան նպաստած ըլլալ կը թուի քան թէ արուեստին, որ ինչպէս տեսանք, աւանդութեամբ կը սնանի, մինչ ժողովրդապետութիւնը կը նախընտրէ դառնալ դէպի գիտունը, անիկա իր բոլոր կորսուած կանխադատութեանց տեղը կը բռնէ, իր բոլոր յոյսերուն կը պատասխանէ։

Ի՞նչ պիտի ըլլան արուեստագէտները այս աշխարհին մէջ որ իրենց կը պատկանէր ու կը սպառնայ խուսափիլ իրենցմէ։ Պիտի պայքարի՞ն յուսահատօրէն անցեալը պաշտպանելու համար։ Պիտի վստահի՞ն միշտ երբեմն անդիմադրելի այդ կախարդանքներուն որոնք մեր բնութեան էական ու խորհրդաւոր մէկ պահանջին համապատասխան կը թուէին։

Արուեստագէտը խիստ վարպետ մըն է, քաջածանօթ ձեւափոխութեանց արուեստին։ Մենք զայն տեսանք հայրենասէր՝ Յունաստանի եւ Հռոմի մէջ, ասպետական ու քրիստոնեայ՝ Միջին դարուն, հեթանոս ու շքեղ, վերածնունդի շրջանին, միապետական՝ Լուի ԺԴ.ի ատեն, մենք զայն կը գտնենք յեղափոխական՝ 1830ին։

Ինքն ալ կ'ուրանայ աւանդութիւնը եւ ազատութեան դրօշին տակ կ'ապաստանի։ Յեղափոխական նկարագիրը արուեստագէտներուն թէ կեանքին եւ թէ գործերուն մէջ կը ցոլայ։ Պայրըն, Հիւկօ, Պէրլիոզ, Շաթօպրիան, Միւսէ, Ժ. Սան «դարուն հիւանդութիւնը» ունին. յեղափոխութեան վրդովն ու անհանդարտութիւնը կայ իրենց հոգիներուն մէջ։

Հապա մե՞ր մէջ։

1830ի այդ շրջանին, Պոլսոյ մէջ ոչ հայկական կեանք կայ, ոչ ալ գրականութիւն գոյութիւն ունի։ Սահմանադրութենէն է որ կը սկսի ազգային կեանքը եւ անոր հետ գրականութեան ու լեզուի խնդիրը։ Հետզհետէ կ'երեւին Խ. Միսաքեան, Օտեան, Ռուսինեան, ինչպէս նաեւ բանաստեղծներ Պէշիկթաշլեան, Դուրեան, Նարպէյ, Թէրզեան, Սէթեան, Մ. Աճէմեան, որոնք ռոմանթիք դպրոցին ազդեցութեան տակ են ու կ'երգեն բնութիւնը, սէրը, տխրութիւնը։ Հոգեպաշտութիւնն է իրենց դաւանանքը։ Բռնակալութեան թաթին տակ իմաստասիրութիւն ընելը դիւրին բան չէ։ (Ահա եւ երկրորդ մէկ պատճառը մեր մէջ իմաստասէրներու չգոյութեան)։

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՐԱՄ ԱԶՆԱՒՈՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՐՏՔԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ

Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը պարբերաբար կը հրատարակէ ցուցակը այն գումարներուն, զորս կը պարտին օտար պետութիւնները։ Այս ցուցակին համաձայն, Ամերիկա կը պահանջէ 12.014.919.764 (տասներկու միլիառ եւ 14 միլիոն տոլարէ աւելի) հսկայական գումար, մայր դրամով եւ բարդուած տոկոսներով միասին։

Ամբողջական ցանկին վրայ կը տեսնուի Հայաստանի անունն ալ։ Հայաստան, Նիքարակուա եւ Ռուսիա ընդամէնը ունին 204.851.114 տոլարի պարտք մը եւ Հայաստանինը այժմ 16 միլիոնէն աւելի կ'ենթադրուի։

Մեծն Բրիտանիայի պարտքը Ամերիկայի՝ 4.368.000.000 տոլար է, Ֆրանսայինը՝ 3.763.650.000, իսկ Իտալիա եւ ուրիշ 12 աւելի փոքր պետութիւններ կը պարտին 2.004.900.000 տոլար։

Ամերիկայի պարտական պետութիւններէն բացառութիւնը Ֆինլանտան է, որ կանոնաւորապէս կը հատուցանէ իր մասնավճարները եւ այսօր կը պարտի 8.342.233 տոլար։

ԳԱՌԹ. ԿԵՒՐ. ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

ԽՄԲ.— Նոր ստացանք հետեւեալ շրջաբերականը, որ ապրիլ (14?) թուականը կը կրէ եւ որ ղրկուած է 18 ազգային — եկեղեցական վարչութեանց, ինչպէս կ'իմանանք երկտող ծանօթութենէ մը.—

Հայ Գաղթականաց Կեդր. Յանձնաժողովը, որ պաշտօնի կոչուեցաւ Հայ Ազգ. Պատուիրակութեան 1924 նոյ. 30ի յայտարարութեամբ, 1925ի տարեգլխէն ի վեր անխափան կը շարունակէ իրեն վստահուած գործը, որ էր «Դաշնակից պետութեանց, Ազգերու Ընկերութեան, ռուս եւ հայկական կառավարութեանց եւ օտար մարդասիրական կազմակերպութեանց մօտ» հայ գաղթականներու եւ որբերու վերաբերեալ խնդիրներուն պաշտպանութիւնը եւ հետապնդումը։

Յանձնաժողովը այդ տասներկու տարուան ընթացքին զբաղած է տասնեակ հազարաւոր հայ գաղթականներ եւ որբեր խորհ. Հայաստան փոխադրելու եւ զանոնք տեղաւորելու Նանսէնեան ծրագրով, Թուրքիոյ Հայերուն «լքեալ գոյքերու» եւ օտար դրամատանց մէջ ունեցած աւանդներու գործով, Դաշնակիցներու կողմէ Թուրքիայէն գրաւուած գումարէն Հայերուն հասնելիք բաժինին հարցով, ապահովագրուած եւ պատերազմի ընթացքին տարագրութեան մէջ մեռած Հայերուն ժառանգութեամբ, Սուրիոյ հայ գաղթականներուն տեղաւորման ձեռնարկով, օտար երկիրներու մէջ մնացած գաղթականներու իրաւական դրութեամբ, անոնց մաս առ մաս դէպի խորհ. Հայաստան ներգաղթով, եւ, մասնաւորապէս Ֆրանսայի հայ տարագիրներու բարօրութեան վերաբերող ամենօրեայ կենսական գործերով (բնակութեան եւ աշխատանքի իրաւունք, գործազրկութեան նպաստ, վտարումներու եւ արտաքսումներու վճիռներու բարձում, տուրքերու թեթեւացում, եւ այլն)։

Յանձնաժողովը, որուն կից կազմուեցաւ 1931 յուլիսին, 1928ին Ժընեւի մէջ Ֆրանսայի եւ Պելժիքայի կողմէ կնքուած պայմանագրութեան հիման վրայ, Ֆրանսայի հայ գաղթականներուն իրաւական դրութեան վերաբերող գործերուն յատուկ գրասենեակ մը (օֆիս), ցարդ իր եւ օֆիսին նիւթական գործառնութեանց հաշուետուութիւնը ըրած է ինք իր մէջ, եւ իր բարոյական գործունէութեան համարատուութիւնն է ըրած գաղութահայ ընդհանուր հասարակութեան, պարբերական դեկոյցներով։

Իր պաշտօնավարութեան սկիզբներուն, յանձնաժողովը, իր կատարած եւ կատարելիք գործունէութեան ծրագրին էական կէտերուն վրայ տեղեկագիր մը ղրկեց գլխաւոր գաղութներու ազգային-եկեղեցական վարչութեանց, իր ծրագրին ամբողջական գործադրութեան մասին անոնց նիւթական աջակցութիւնը խնդրելով եւ անոնց իր տարեկան համարատուութիւնը ընել խոստանալով, բայց իր հրաւէրը որ եւ է արձագանգ չգտաւ։

Յանձնաժողովը այսօր որոշեց համաժողով մը գումարել, որուն մասնակցին ազգային-եկեղեցական վարչութիւնները բոլոր այն երկիրներուն ուր հայ գաղթականներ կը գտնուէին

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԻՆՉՊԷՍ ՊԱՐՊՈՒԵՑԱՒ ԿԱՐԻՆԸ

(«Յառաջ»ի համար գրեց՝ ռուս հարիւրապետ ՇԱՎԵՐՆԵԻ)

Ժամը 9ին, առտուն, Թրքական ուժերը, բոլորովին ջախջախուած, առանց կռուելու կը հեռանային ։

Ահա այդ պահուն էր, որ սաստիկ հրացանաձգութիւն մը լսեցինք մեր կռնակէն։ Մեր դէտերը հաղորդեցին, որ Թրքական կարեւոր ուժեր կտրած են Էրզրումի ճամբան եւ կը յառաջանային դէպի մեր դիրքերը, ուղղակի խճուղիէն։ Պաշարուած էինք Թուրքերու կողմէ։ Վայրկեանէ վայրկեան հրացանաձգութեան ձայները աւելի եւս կը մօտենային եւ ահա գնդակները սկսան վժժալ մեր ականջներուն տակ։

Առանց վայրկեան մը կորսնցնելու, գնդ. Թորգոմ, իր հեծելախումբին հետ, նետուեցաւ Թրքական հետեւակազօրաց վրայ ։ Այս յարձակումը շանթահար ըրաւ Թուրքերը, որոնք յանկարծակիի եկան եւ այսպէս խորտակուեցաւ անոնց կազմած ճակատը։

Այդ յարձակումին մէջ գնդ. Թորգոմի ձին սպաննուեցաւ, եւ հազիւ կարելի եղաւ փրկել զինք ։

Թորգոմ 3 անգամ կրկնեց իր գրոհը Թրքական դիրքերուն վրայ եւ 3 անգամ սպաննուեցաւ իր հեծած ձին, բայց ինք ողջ եւ անվնաս մնաց ։

Թէեւ Թրքական ուժերը թուական գերակշռութիւն ունէին մեր վրայ, այսուհանդերձ յաջողեցանք Թուրքերը վտարել իրենց դիրքերէն եւ բանալ Էրզրումի ճամբան ։

Տեսնելով որ այլեւս անօգուտ է շարունակել կռիւը Թէքէ-Տէրէսիի մօտ, որովհետեւ Էրզրումը պաշտպանող մեր ուժերը եւս կը նահանջէին, գնդ. Թորգոմ հրամայեց քաշուիլ Էրզրումի ուղղութեամբ, միշտ կռուելով Թուրքերուն դէմ, որոնք կը ջանային տակաւին վերագրաւել Էրզրումի ճամբան ։

Նախ հրահանգ տուաւ փոխադրել վիրաւորները եւ պարենաւորման բաժինը, անոնց ետեւէն կ'երթար հետեւակազօրքը ։

Մեր նահանջը տեղի ունեցաւ շատ դժնդակ պայմաններու մէջ։ Մէկ վերստ ճամբայ կտրելէ վերջ, Թրքական հետեւակազօրքը որ խորտակուած էր գնդ. Թորգոմի հեծելազօրքին գրոհին տակ, նոր օգն. ուժ ստանալով, գաղտնօրէն դիրք գրաւած մեծ ճամբուն եզերքը, շատ մօտէն սկսաւ կրակել մեր վրայ։ Էրզրումի կողմէն եւս կուգար Թրքական հրետաձիգ ջոկատ մը, որ նոյնպէս կրակ բացաւ մեզի դէմ ։ Գնդ. Թորգոմի հեծելազօրքն էր դարձեալ, որ ամէնէն վտանգաւոր դիրքերուն մէջ կը գտնուէր ։ Մեր նահանջի ամբողջ տեւողութեան՝ մեր հեծելազօրքը պարտաւորուեցաւ շարունակ կռուիլ թշնամիին դէմ, մեր ճամբէն հեռու պահելու համար զայն։

Իրապէս տարօրինակ է որ այսքան մօտիկ հեռաւորութենէ մը Թուրքերը չկրցան մեզ բնաջնջել ... ։

Գնդակներու տեղատարափին տակ մօտաւորապէս մէկ վերստ յառաջանալէ ետք, վերջապէս յաջողեցանք դուրս գալ Թուրքերու գրաւած շրջանակէն։ Շնորհիւ գնդ. Թորգոմի խիզախ յարձակումին, մեր զօրքը կրցաւ խորտակել մեզ պաշարող Թրքական շղթան ։

Մեր հետեւակազօրքը անցնելէ վերջ, գնդ. Թորգոմի հեծելազօրքը, միշտ կռուելով իբրեւ վերջապահ՝ սկսաւ յառաջանալ մեր ետեւէն ։

Դէպի Էրզրում մեր նահանջին ժամանակ, խորապէս յուզեց զիս դրուագ մը,— Քաղաքէն քանի մը վերստ հեռու, մեծ ճամբուն մօտ կը գտնուէր պզտիկ ամրոց մը, որ ունէր 155 մմ. թնդանօթներ։ Ամրոցին կը հրամայէր հրետաձիգ սպայ մը, քանի մը զինուորներու հետ։ Երբ մօտեցանք, հարցուց թէ Թուրքերը հեռո՞ւ էին։ Իմանալով որ Թուրքերը մեր ետեւն են, յուսահատ շարժում մը ըրաւ խոստովանելով որ չէր կրնար օգնութեան հասնիլ մեզի եւ կասեցնել Թուրքերուն յառաջխաղացութիւնը թնդանօթի քանի մը հարուածով, որովհետեւ իր թնդանօթներու բանալիները կը պակսէին։ Անհասկնալի պատճառով մը, թնդանօթներուն բոլոր բանալիները մնացեր էին Էրզրումի մթերանոցներուն մէջ ։

Մեր արշաւախումբը Էրզրում հասաւ կէսօրէ վերջ ժամը 2ին։ Երբ հաշուեցինք զօրքը, տեսանք որ շատեր կը պակսէին ...։

Կացութիւնը, Էրզրումի մէջ, շատ հեռու էր փայլուն ըլլալէ։ Թրքական բանակը մօտեցած էր արդէն փշաթելերուն եւ պարզ աչքով կարելի էր տեսնել որ մեր թնդանօթները կ'աշխատէին կասեցնել Թրքական հետեւակազօրքին յառաջխաղացումը։ Քաղաքը շրջապատող պարիսպներուն վրայէն կը տեսնէինք, փշաթելերու գիծէն անդին, մեր հետեւակազօրքին գրաւած դիրքերը, նօսր կուռուղներով, ինչպէս եւ Թրքական դիրքերը հոծ կուռուղներով։

Մանր հրետանին շարունակ կը կրակէր Թուրքերուն վրայ, սակայն ամրութիւնները լաւ չէին գործեր, հազիւ մէկ երկուքը կրցան քանի մը ռումբ նետել թշնամիին վրայ, որ կը մօտենար ժամէ ժամ, իսկ մեծ մասը համր մնացին։ Եւ խորհիլ որ Էրզրում 500 թնդանօթ կը հաշուէր իր ամրութիւններուն մէջ։ Ինչո՞ւ չէին գործեր այդ թնդանօթները։ Ինչո՞ւ կրակելու պատրաստ վիճակի մէջ չէին դրած զանոնք մինչեւ այժմ։ Ի՞նչպէս մոռցած են որ պաշարումի ժամանակ՝ ծանր հրետանին պաշտպանութեան զօրաւոր զէնք մը կը կազմէ։ Պէտք է գիտնային որ ամրութիւններուն շուրջը իւրաքանչիւր քառակուսի մեթր հողամասի վրայ նշանառութեան աստիճանը որոշուած է առաջուընէ, այնպէս որ եթէ բոլոր ամրութիւնները կրակէին, քանի մը ժամէն կրնային բնաջնջել փշաթելերուն մօտեցող թշնամին ։

Իրիկուան դէմ զիս ղրկեցին կռիւի առաջին գիծը, լեռնային թնդանօթի փոքրիկ ուժով մը։

Թուրքերը կը յառաջանային շարունակ։ Այլեւս որոշ էր թէ քաղաքը պիտի յանձնուէր մէկ վայրկեանէն միւսը ։

Երբ կ'անցնէի ամրութեան մը առջեւէն, որ անընդհատ կը կրակէր, հիացում պատճառեց ինծի իր հերոսական պաշտպանութիւնը։ Ամրութեան կը հրամայէր հրետաձիգ սպայ մը, որուն մօտ կային ենթասպայ մը եւ քանի մը զինուոր ։

(4)

(Շար.)

իրենց կիրակի օրուան խումբը չորս լաւագոյն մարզիկներով որոնց մէջ կը նշմարուէր նոյն իսկ համբաւաւոր «փրոֆէսիոնէլ» մարզիկ մը, թէեւ մեր մարզիկները արիաբար դիմադրեցին, բայց վերջին պահուն պարտուեցան 4—2ով:

Հ. Մ. Ը. Մ.ը մասնաւորաբար իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Իսի լէ Մուլինոյի եւ Պիյանքուրի մարզասէր հայ հասարակութեան որ երկու օր, կիրակի եւ երկուշաբթի իր ներկայութեամբ նիւթապէս եւ բարոյապէս քաջալերեց անոր կազմակերպած մարզահանդէսը:

Նաեւ յատկապէս Պ. Կիւլպէնկ Ասլամեանի, որ իր անձնուիրութիւնըցոյց տուաւ խաղի ամենակարեւոր միջոցին ինքնաբերաբար գետը նետուելով ջուրը ինկած գնդակը քաջութեամբ յանձնեց մարզիկներուն, ինչ որ բոլոր ներկաներուն մեծ գնահատանքին արժանացաւ:

Մ. Երամեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՈՂԲԱԼԻ ՊԱՏԿԵՐ

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն կ'ողբայ խմբագրականի մը մէջ (23 ապրիլ).

— Որ եւ է գործ միշտ լաւ կը սկըսինք, բայց դէշ կը վերջացնենք: Մեր ազգային նկարագրի յոռեգոյն կողմերէն մէկը, որ կարծես անդարմանելի կը մնայ:

Մեր դպրոցներէն ոմանց դէշ վերջաւորութիւնը մեզ կը սորվէ նորէն անդրադառնալ դպրոցական հարցին:

Ինչպէս յայտնի է, ասկէ մօտ տասը տարի առաջ հիմնադրուեցան մեր առաջին թաղական դպրոց - խրճիթները, որոնց թիւը հետզհետէ աւելցաւ եւ այսօր Պուէնոս Այրէսի եւ արուարձաններուն մէջ ունինք 16 դպրոցներ: Անշուշտ, դպրոցներու բազմացման եւ ճիւղաւորման մէջ աւելի մեծ դեր խաղացին հայկական մոլեգին կիրքն ու եսականութիւնը, քան բարի նախանձը եւ կրթասիրութիւնը:

Ժամանակ մը դպրոցներու շուրջը եղած հակամարտութիւններն ու կիրքերը այնքան լարուեցան, որ դպրոցները կոտորուեցան եւ բաժնուեցան, մնալով նոյն թաղամասի եւ գրեթէ միեւնոյն փողոցի վրայ, պահելով նաեւ իրենց անունները:

ՕՐ. ՆՈՒԱՐԴ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

եւ

Պ. ԱԲՐԱՀԱՄ ԱՍԼԱՆԵԱՆ

Նշանուած

17 Մայիս 1937, Սէն Շամոն

Ուրեմն, կը պարզուի, որ մեր դպրոցներուն գոյութիւնը եւ յարատեւութիւնը բացառապէս կախուած է եղեր մեր հակամարտութիւններէն եւ մոլեգին կրքերէն:

Սակայն, աւելի ողբալին կայ, միանգամայն չնախատեսնուած: Նախապէս դպրոցները սեփական շէնքեր չունենալով ամփոփուած էին վարձու տուներու եւ շէնքերու մէջ:

Ցետագային եւ տարիներու ընթացքին, աճագին զոհողութիւններով, թաղեցիները սեփական հողեր գնեցին եւ անոնց վրայ բարձրացուցին սեփական դպրոցի շէնքեր ամսավճարով:

Մրցութեանց պատճառով եւ իրար աչք տալով, դպրոցներէն ոմանք արդէն իրենց պարտքը լրիւ վճարած են կամ վճարելու մօտ են, որով դերծ են կալուածատիրոջ դրաւումէն: Կան ուրիշներ ալ, որոնք հազիւ կրցած են վճարել իրենց պարտքին կէսը եւ մօթէն կը շարունակեն տալ, բայց գըրեթէ յուսահատ: Կան աւելի ուրիշներ, որոնք աւարտելու վրայ են իրենց պարտքը, ինչպէս ամսական կանոնաւոր վճարելով, ու մնացած է միայն

« ՀԱՅԵՐՆ ՈՒ ՔԻՒՐՏԵՐԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ»...

Պէյրութի «Էլ Նիտա», որ երկարատեւ դադարէ մը վերջ սկսած է իր վերհրատարակութիւնը, խօսելով լիբանանեան հպատակութեան նոր օրինագծի մասին, կը գրէ.—

... Լիբանանեան կառավարութիւնը

...

մեր երկրին, պայմանաւ սակայն որ սահմանափակուած ըլլայ:

... Դիտել տանք, ի դէպ, թէ այդ օտար տարրերը միշտ չարաղէտ եղած են ո եւ է ազգային շարժման համար (Սուրիոյ կամ Լիբանանի մէջ): Արդարեւ Չէրքէզներն է որ, Սուրիոյ մէջ, զօրեցին սուրիական ապստամբութիւնը, իսկ Լիբանանի մէջ Հայերն ու Քիւրտերը եղան գլխաւոր պատասխանատուները Պէյրութի նոյեմբերեան վերջին խռովութեանց ...:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲՈՒՐԱՍՏԱՆ, պատանեկան եւ մանկական ամսագիր, Ա. տարի թիւ 1. մայիս 1937: Տարեկան բաժնեգին 15: Արտասահման՝ 20: Հատը 1.50 Ֆր.: Խմբագիր - հրատարակիչ Յ. Տավօեան 4, Rue de la Trémoille, Paris (8):

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՔԱՄԻՆ ԿԸ ՓՉԷ ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ ԵՒ ԵՐԵՒԱՆՑԻՔ ԵՂԷԳԻ ՊԷՍ ԿԸ ԽՈՆԱՐՀԻՆ

Փոթորիկը կը շարունակուի: Մոսկուայէն՝ քամին կը փչէ անընդհատ, եւ Երեւանի մէջ ամէն մարմին, կուսակցական թէ պետական, կուրծք կը ծեծէ մեղայականելով:

Ամէն օր հաւաքոյթ կայ Երեւանի մէջ: Պետական մարմինները հարկադրուած են հրապարակաւ խոստովանիլ իրենց գործած եւ չգործած մեղքերը: Ո՞վ աւելի շատ «մեղայ» կանչէ, ան միայն կը մնայ իր աթոռին վրայ եւ իր ... ընտանիքին մէջ,— այլապէս՝ դէպի անծանօթ ուղղութիւն:

Քրտնելու կարգը, Ապրիլ 17—22, կրթական գործավարութեան էր եկած: Կրթական գործավարը, Լ. Աբխեան, անդամ մը կրթ. գործավարութեան ...

...

բարձրացաւ կրթ. գործավարութեան աթոռին վրայ: Իր զեկոյցին մէջ, Ապրիլ 17 - 22 ժողովներուն, յարձակեցաւ «երկերեսանի նացիոնալիստ Խանջեան»ի հովանաւորած «հակա-

...

անդամներն են Ա. Զօպանեան, նախագահ, Լեւոն Բաշալեան, ընդհանուր քարտուղար, Արամ Ինճիճեան, անօրէն Հայ Գաղթ. Գրասենեակին, Լեւոն քհյ. Արսլանեան, Ա. Թէրզիպաշեան, Արամ Ճիմպլիշեան, Մատթէոս Նալպանտեան, Յակոբ Սարաճեան եւ Զարեհ Սրապեան:

Կը խնդրենք որ հաճիք համաժողովին գումարումէն առնուազն մէկ ամիս առաջ մեզի հաղորդել ձեր որոշումը եւ պատուիրակներուն անունը:

...

«մերկացուած եւ ջախջախուած (Երե-

...

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Դեռ երկար Ալմաստ մօրքուրը կը շարունակէր անիծել ապուրաց Գրիգորը, որ ծեծի չդիմանալով՝ գէնքերու տեղը ցուցուցած էր, մինչ Լեւոնը եւ ընկերները կողք կողքի երկնցած՝ կը քնանային պարտասած մարդու անխռով քունով:

Յաջորդ օրը առանց պատահարի անցաւ: Մթնելուն մեր բարեկամները Յովակ աղօր առաջնորդութեամբ աննկատելի կերպով դուրս եկան գիւղէն, իրենց հետ տանելով Ալմաստ մօրքուրի արտասուրը աղօթքները եւ ջերմագին մաղթանքները: Երբ հասան դէպի Կուսուպաչ տանող ճանապարհը, ջերմօրէն սեղմեցին Յովակ Աղօր ձեռքը ու արագ քայլերով կորան խաւարի մէջ:

Այդ գիշեր թէեւ երկար ճանապարհ ...

տանդաւոր էր որ եւ է հայկական գիւղ մտնել, առանց նախօրօք անոնց տրամադրութեանը ծանօթանալու:

Քաղաքի մօտ Կուսուպաչ եւ Ծուչանց գիւղերը կային, լաւ կազմակերպուած գիւղեր, բայց չէ՞ որ Կէմն ու Բերդակն ալ կազմակերպուած էին, խանդավառ երիտասարդ ընկերներ ունէին այդ տեղերու մէջ. ի՞նչ երաշխիք որ Կուսուպաչն ու Ծուչանցը պիտի ընդունէին զիրենք:

Իսկ եթէ չընդունէի՞ն:

— Տղաք, քանի մը րոպէ նստինք ու մտածենք մեր ընելիքի մասին, — առաջարկեց Լեւոնը:

Երեքով միասին նստան ճամբու եզերքը, սառած ձիւնի կոշտերու վրայ:

— Է, հիմա ո՞ւր պիտի երթանք,— ընկերները ճակատելով հարցուց Լեւոնը ...

Մարդ մը ինկաւ խաղախապետարանի պատուհանէն

Ծանր դէպքեր պատահեցան, շաբաթ օր, Սէն Տընիի քաղաքապետարանին առջեւ: Ֆրանսայի ժողովրդական կուսակցութեան Երիտասարդական Միութեանց համագումարը տեղի կ'ունենար մասնակցութեամբ 500 պատգամաւորներու եւ նախագահութեամբ Պ. Տորիոյի: Ինչպէս կ'ըսէ այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը, համայնավարները կանուխէն հաւաքուած էին քաղաքապետարանին առջեւ, «կրկնելու համար Քլիշիի դէպքերը»: Ժամը 20էն սկսեալ, «ծայրայեղ խմբակներ, որոնց մէջ կը գտնուէին բազմաթիւ օտարականներ, գրգռիչ ցոյցեր կատարեցին որոնք կրնային ծանր հետեւանքներ ունենալ: Կիրքերը հանդարտեցնելու համար յետաձգուած էր ի պատիւ պատգամաւորներուն սարքուած ընդունելութիւն մը: Համայնավարները այս կարգադրութեան պատասխանեցին վտանգաւոր ծայրայեղութիւններով,— կեցուցին եւ նախատեցին անցորդները, խոշտանգեցին կիներն ու մանուկները: Քաղաքապետարանին շրջակաները, բռնի փակել տուին սրճարաններն ու ճաշարանները: Նմանապէս փորձեցին քաղաքապետարան խուժել, բայց հանդիպեցան Տորիոյի բարեկամ քաղաքացիներու խմբակի մը որ թոյլ չտուաւ գործադրել իրենց ծրագիրը»:

Ուրիշ տեղեկութիւններու համաձայն, 1500 կարմիր ցուցարարները «Էնթէրնասիոնալ»ը թնդացնելով, աղմկարար ցոյցեր կը կատարէին, երբ օգնութեան հասան շրջանի պահակները, արդիական կազմածներով: Հրասայլ մըն ալ փոխադրուած էր, արտասուաբեր ռումբերով: Ցանկարծ քաղաքապետարանի երկրորդ յարկի պատուհանէն մարդ մը ինկաւ երկու անցորդներու վրայ, որոնց մէկուն աջ ոտքը կոտրեցաւ, միւսը թեթեւապէս վիրաւորուեցաւ: Իսկ զոհը անմիջապէս հիւանդանոց փոխադրուեցաւ: Հարցաքննութեան առեն հակասական պատասխաններ տուաւ: Կը կարծուի թէ ցուցարար մըն էր, պատահաբար ներս մտած: Ցայտնեց թէ անձնասպան ըլլալ կ'ուզէր:

Ցոյցերու առեն, երբ Տորիօ դուրս կ'ելլէր, անարգանքներու ենթարկուեցաւ: Մէկուն չհանդուրժելով բացատրութիւն պահանջեց: Մարդը փախաւ, Տորիօ ետեւէն գնաց մինչեւ սրճարան մը, ուր մարդը ներողութիւն խնդրեց, ինչպէս կը գրէ «Էքօ տը Փառի»:

Կռիւր ստասէկագաւ ապանիական ճակատին վրայ

Վերջին լուրերու համաձայն, զօր. Մոլա բուռն յարձակողականի մը ձեռնարկելով Պիլպաոյի դէմ, ութ քիլոմեթր յառաջ խաղացած է եւ կը սպառնայ պաշարել քաղաքին արուարձանները: Պասքերը յուսահատական դիմադրութեան մը կը պատրաստուին: Հեռագիր մը կ'ըսէ թէ ժողովուրդին համար կիրակի օր հաց չպատրաստուեցաւ, եւ սակայն այդ զոհողութիւնները չեն տկարացուցած թիկունքին բարոյական կորովը: Պաշտպանողական գծին վրայ նոր դիրքեր շինուած են եւ թշնամին ծանր կորուստներ կը կրէ իւրաքանչիւր յառաջխաղացութեան առեն:

Մանուկներու եւ կիներու փոխադրութիւնը կը շարունակուի: Կիրակի օր 4000 մանուկներ հասան Անգլիա, իսկ 250 ալ Փարիզ:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ 17 օդանաւերը, որոնք հետապնդուելով կամ մոլորելով Ֆրանսա ապաստանած էին, Սպանիա վերադարձուեցան օդանաւային նախաբարին եւ միջազգային հսկողութեան յանձնախումբին արտօնութեամբ: Երկու ֆրանսական օդանաւեր մինչեւ սահմանագլուխ հետեւեան սպանիական օդանաւերուն:

ՓԱՐԻԶԷՆ - ՄԱՐՍԷՅԼ 9 ԺԱՄԷՆ հասաւ նոր դրութեամբ կառախումբ մը՝ որ կը կոչուի «աէրօտինամիք»: Փարիզէն ճամբայ ելլելով չարաթ կէսօրին, կառախումբը Մարսէյլ հասաւ ժամը 9ին, երբեմն մինչեւ 140 քիլոմեթր արագութեամբ: (Փարիզէն Մարսէյլ 862 քիլոմեթր է): Կառախումբը կը բաղկանար չորս վակոնէ եւ կ'առնէր 192 ճամբորդ: Առ այժմ շահուած տարբերութիւն է 1 ժամ 20 վայրկեան:

ԻՏԱԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐՆ ՈՒ ԹԱԳՈՒՀԻՆ վերադարձան Փէշթայէն, ուր ջերմ ընդունելութեան արժանացած էին: Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ թէ երկու երկիրներու արտաքին նախարարները սիրալիր տրամադրութեամբ քննեցին օրուան խնդիրները եւ ամենամեծ գոհունակութեամբ հաստատեցին տիրող համաձայնութիւնը:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Աշխատանքի Դաշնակցութեան նախագահը, Պ. Կրին, ճայնասփիւռ ճառով մը յայտարարեց թէ բանուորական խլրտումներու կազմակերպիչը, Ճօն Լիւիս, իր հրահանգներն ու դրամները կը ստանայ Մոսկուայէն:

Պ. ՓՕԼ ԼԱՆՏՈՎՍԿԻ, օտար մամուլի ընկերակցութեան ընդհ. քարտուղարը, որ յանկարծամահ եղած էր մայիս 20ին, թաղուեցաւ երէկ, 24 մայիս, Թաիէնի գերեզմանատունը: Այս առթիւ մասնաւոր մահազդ ստացած էր նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը: Մեր ցաւակցութիւնները այրի տիկին Լանտովսքիի:

Հանգուցեալը Լեհաստանէն եկած էր Փարիզ: Մասնակցած է մեծ պատերազմին, ստանալով պատերազմի խաչ եւ պատուոյ լէգէոնի ասպետութեան աստիճան: Արագօրէն բարձրանալով լրագրական ասպարէզին մէջ, մեծ համակրանք շահած էր եւ տարիներէ ի վեր միշտ կ'ընտրուէր ընդհ. քարտուղար օտար մամուլի ընկերակցութեան:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ նաւահանգստի պաշտօնեաները գործադուլ հռչակած ըլլալով, 7 մեծ շոգենաւեր չկրցան ճամբայ ելլել:

ՌՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՎԵՐԱՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆԸ կրկին կը յանձնարարէ անցորդներուն՝ գամուած արահետներէն անցնիլ (փասաժ քլուտէ), խուսափելու համար յաճախադէպ արկածներէ: Անսաստողները պատասխանատուութեան կ'ենթարկուին:

ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ տեղական մարմիններու ընտրութիւնները գրեթէ վերջացած են, համաձայն Մոսկուայէն զարնուած հեռագիրներու: «Փրավտա» կը գրէ թէ 54.000 մարմիններու ընտրութեան արդիւնքին գատելով, նոր կոմիտէներու անդամներէն 55 առ հարիւրը եւ քարտուղարներէն 36 առ հարիւրը առաջին անգամ է որ կ'ընտրուին, շնորհիւ ընդհանուր եւ գաղտնի քուէարկութեան:

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Պրօպականտի Յանձնախումբի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ 25 Մայիս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue [illegible]

ԵՐԿՆՐԵՍ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ — ԱԶԵՒ

Գրեց՝ Մ. Ա. ԱԼԴԱՆՈՎ

Ռուսերէնէ թարգմանեց ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Ա.

1893 մարտին Պետերբուրգի ոստիկանութեան կենտրոնը Գերմանիայից մի յանձնարարեալ կարճ նամակ ստացաւ: Անյայտ նամակագիրը, որ ստորագրել էր նամակի տակ՝ «Ծառայութեան պատրաստ ձեր խոնարհ ծառայ», առաջարկում է ոստիկանութեան՝ տեղեկութիւններ տալ Կարլսրուէի երիտասարդական կազմակերպութեան եւ այն գաղտնի գրականութեան մասին, որ նշանակուած է նրանց համար Ռուսաստան ուղարկելու: Պատասխանի համար նշանակուած էր հետեւեալ հասցէն Վ. Շ. ցպահանջ (Poste restante):

Այդ նամակը ոստիկանութեան մէջ մեծ հետաքրքրութիւն առաջ չբերեց: Կարլսրուէի Երիտասարդական կազմակերպութիւնը, ըստ երեւոյթին, նրան շատ չէր անհանգստացնում: Մի շատ կարճ պատասխան տրուեց այդ նամակին, այն էլ միայն հինգ շաբաթ յետոյ: Ոստիկանութիւնը անտարբերութեամբ յայտնեց թէ Կարլսրուէի կազմակերպութիւնը եւ նրա գործունէութիւնը իրեն ծանօթ է, բայց առաջարկեց նամակագրին նախ հաղորդել իր անունը եւ ապա յայտնել թէ արդեօք կարո՞ղ է ճշգրիտ տեղեկութիւններ տալ այդ գրականութեան փոխադրութեան մասին, «յայտնելով, թէ ո՞րտեղ, ե՞րբ, ի՞նչպիսի ճանապարհով, ի՞նչ հասցէով եւ որու միջոցով են ուղարկւում նրանք»: Դրա համար ոստիկանութիւնը առաջարկեց «խոշոր վարձատրութիւն» եւ խոստացաւ խիստ գաղտնապահութիւն:

Նման ձեւի նամակներ, ըստ երեւոյթին, շատ սովորական են աշխարհի բոլոր ոստիկանութիւնների համար: Ըստ ձեւի նրանք մի քիչ յիշեցնում են ամուսնական յայտարարութիւններին, որոնց ամէն օր կարելի է հանդիպել գերմանական որոշ թերթերի մէջ, մի կողմից յայտարարւում է իր ունեցած հետաքրքրութիւնը հանդէպ դիմացինի, իսկ միւս կողմից խնդրւում է նախ եւ առաջ ճշգրիտ տեղեկութիւններ յայտնել օժիտի մասին եւ միաժամանակ ուղարկել լուսանկարը:

Բայց անյայտ նամակագիրը չշտապեց իր անունը ոստիկանութեան. նա որոշ ժամանակ սպասեց եւ ապա, նորից առանց ստորագրութեան, մի նամակ եւս գրեց, որտեղ բացատրեց թէ իրապէս ինչ է մտադիր յայտնելու: Պահանջուած համեստ գումարը նա պարզ կերպով յայտնեց.— «Ամսական վարձատրութիւն ոչ պակաս 50 րուբլուց»: Բացի դրանից, նամակագիրը խնդրեց պոկել եւ իրեն ուղարկել իր գրած առաջին նամակից մի կտոր, որպէս ապացոյց որ պատասխանը իսկապէս ոստիկանութեան կողմէ է գրուած (չէ՞ որ նամակները երբեմն կորչում են, նոյն իսկ եթէ ապահովագրուած լինեն): Հասցէն ցոյց էր տրուած նոր տառերով՝ Ն. Ս.:

Կանգ չեմ առնում այդ նամակագրութեան մանրամասնութիւնների վրայ: Միայն կ'ասեմ, որ յաղթանակը մնաց ոստիկանութեան կողմը: Ինչպէս օժիտ փնտռողները իրենց յայտարարութիւնները տալիս են մի քանի թերթերի միաժամանակ, նոյնպէս եւ «ծառայելու պատրաստ» նամակագիրը բացի ոստիկանութիւնից դիմեց նաեւ իր քաղաքի՝ Ռոստովի ժանդարմերիայի վարչութեան: Այդ ժամանակ գրամեքենաներ չկային եւ Ռոստովի ժանդարմերիայի վարչութիւնը ձեռագրից իմացաւ որ նամակը գրուած է Կարլսրուէից Ե. Ազեւի կողմից, որ շատ աղքատ ծնողների զաւակ էր եւ վերջերս սովորում էր Ռոստովի գիմնազիայում: Այդ երիտասարդը գրաւում էր «աշխատաւորական պրոպագանդով» եւ խուզարկու իշխանութեան մօտ համարւում ունէր:

Ըստ Ռոստովի ժանդարմերիայի վարչութեան նախագահ Սարախովի զեկուցման, Ազեւի ընկերները «կարգելով նրանից ուրիշի դրամները, հարկադրեցին նրան փախչել արտասահման»: Կար եւ մի ուրիշ տեղեկութիւն ըստ որի երբ թէ Ազեւը հեռացել է Ռուսաստանից «Մարիուպոլսկու վաճառականներից մէկի յանձնարարութեամբ ծախելով 800 րուբլու եղ եւ իւրացնելով դրամը»: Հոգեբանական տեսակէտից այդ երկու տեղեկութիւնների տարբերութիւնը էական էր, բայց գործնական նշանակութիւն, ի հարկէ, չունէր:

Ռոստովից տեղեկութիւն ստանալով Կարլսրուէի նամակագրի ինքնութեան մասին, ոստիկանութեան քաղաքական բաժնի վարիչ Սեմեակինը այդ երիտասարդին մի հետաքրքրական նամակ գրեց, որի մէջ յայտնեց, որ ոստիկանութիւնը համաձայն է վճարել ամսական 50 րուբլի, ընդունում է «մարտ 25 թուակիր ձեր նամակի ծրագիրը» իր կողմից աւելցնելով որոշ լրացումներ, ուղարկեց ապացոյց պահանջուած նամակի կտորը եւ տուեց պարզ հրահանգներ: Այդ հրահանգները գործնական էին («Ծոռոմաբանութիւն եւ տեսական դատողութիւններ պէտք չեն») եւ գործակալական տեսակէտից՝ ազնիւ («Խուսափել ամէն տեսակի չափազանցութիւններից եւ անբաւարար համարուած եզրակացութիւններից»): Իսկ ամենամեծ պատուորութիւնը պահուած էր նամակի վերջում: Սեմեակինը վերջացնում է իր նամակը հետեւեալ կերպով.— «Ես կարծում եմ սխալուած չեմ լինի, եթէ ձեզ, Պ. Ազեւ, կանչեմ ձեր իսկական անունով եւ կը խնդրէի ձեզ ինձ յայտնել թէ կարո՞ղ եմ արդեօք գրել ձեզ ձեր իսկական հասցէով՝ Շիւտցէնշտրասէ 22. 11, թէ՞ ուրիշ հասցէով»:

Այլ եւս կարիք չեղաւ ծածկուելու: Ազեւ պատասխանեց իր իսկական անունով: Համաձայնութիւնը գոյացաւ:

Վեց տարի շարունակ Ազեւ մնաց ոստիկանութեան արտասահմանեան թղթակիցը: Նրա զեկուցումներից կարելի է եզրակացնել, թէ ինչքան բարեխիղճ կերպով նա կատարել գործունէութիւնը իբրեւ գաղտնի գործակալ: Իր առաջին նամակներից մէկի մէջ ոստիկանութեան ղեկավարներից ինչ որ մէկի դէմ մի զայրացկոտ նկատողութիւն կար. «Յաջորդ նամակով ես կը խնդրեմ Ազեւին գրել աւելի պարզ, յատկապէս հասցէները եւ ազգանունները, որպէսզի հասկնալի լինի, թէ որն է տղամարդ եւ ով է կին եւ որու հասցէին է գրուած»:

(1)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 26 ՄԱՅԻՍ
MERCREDI 26 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3430

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՆԻԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ...

Մերկացումներու «շքեղ» բայց ոչ աննախընթաց պատկեր մը կը պարզէ «Խ. Հայաստան», մայիս 12ի թիւին մէջ:

Նախ եւ առաջ խոշոր խորագիր մը,— «Բօղարկուած թշնամին վտարուեց կուսակցութիւնից»:

Մայիս 4ին ժողով կը գումարէ Երեւանի կուսակցական կոմիտէն: Յետոյ 14 թեկնածուներ կ'առաջարկուին, նոր կոմիտէի ընտրութեան համար:

Մնացեալը այնքան համով - հոտով պատմութիւն մըն է որ, կը նախընտրենք արտատպել, միայն ուղղագրութիւնը փոխելով, ինչպէս միշտ.

— «Բնորոշ է նշել, որ առաջադրուած թեկնածութիւնների թւում չկար կուսկոմիտէի նախկին քարտուղար Հրանուշ Դաւթեանի անունը: Հաշուետու ժողովից մի քանի օր առաջ, Հրանուշ Դաւթեանը մերկացւեց որպէս իսկական երկերեսանի, որը մի շարք տարիների ընթացքում խաբելիս է եղել կուսակցութիւնը: Նրա ամուսինը՝ Մ. Ենգիբարեանը վերջնականապէս մերկացւած է որպէս հակայեղափոխական տրոցկիստ, որպէս մեր կուսակցութեան ու ժողովրդի ոխերիմ թշնամի: Հրանուշ Դաւթեանը աւելի քան տասը տարի ապրելով Մ. Ենգիբարեանի հետ եւ իմանալով այդ բոլորի մասին, ոչ մի անգամ չի փորձել այդ մասին իրազեկ դարձնել կուսակցութիւնը: Ճիշդ նոյնպէս էլ Լ. Արիսեանն իմանալով այդ բոլորի մասին, մինչեւ այժմ էլ դեռ երկերեսանիութիւն է անում, չնայած որ նա հնարաւորութիւն է ունեցել պատռելու հակայեղափոխական տրոցկիստ Մ. Ենգիբարեանի դիմակը: Լ. Արիսեանի նման վարմունքն, անկասկած, բացատրւում է այն բանով, որ նա ինքն էլ հէնց հանդիսանում է քաքնւած երկերեսանի, որը խուսափելով ուրիշներին մերկացնելուց, ձգտում էր մնալ «աննկատելի»:

Բանից դուրս է գալիս, որ Հ. Դաւթեանը կուլակային ընտանիքի զաւակ է, որի ծնողները եղել են ձայնազուրկ: 1923 թուականին նա վտարուել է կոմերիտմիութիւնից: Նրա քոյրը եւ եղբայրը 1926 – 27 թուականներին Պետական համալսարանում հակայեղափոխական աշխատանք կատարելու համար ձերբակալուել եւ դատապարտուել են:

Այս բոլորը Հ. Դաւթեանը խնամքով ու յամառօրէն թաքցրել էր կուսակցութիւնից»:

Մէկ շաբաթ վերջը, մայիս 10ին, նոր ժողով մը կը գումարեն եւ միաձայնութեամբ կ'որոշեն Հ. Դաւթեանը վտարել «որպէս երկերեսանի, սոցիալապէս խորթ եւ կուսակցութեան մէջ սողոսկած տարր, որ հովանաւորելիս է եղել մերկացուած հակայեղափոխական տրոցկիստ Ենգիբարեանին»:

Այս առթիւ կասկածելի կը դառնայ նաեւ վտարեալին մէկ ազգականը, որ «նոյնպէս կուլակային ընտանիքի զաւակ է եւ ունի մութ անցեալ»:

Ուրեմն, կարմիր աւելը հասաւ մինչեւ տուներէ ներս, մինչեւ էրիկ - կնոջ յարաբերութիւնները:

Ուրիշ խօսքով, անգամ մը եւս կը նուիրագործուի զուտ բոլշեւիկեան առաքինութիւն մը,— փոխադարձ լրտեսութիւն ընտանիքներու մէջ, այրը կնոջ վրայ, զաւակները հօրը դէմ, եղբայրը եղբօրը հանդէպ, քոյրը քրոջ դիմաց . . .

Ժամանակին «Գաղտնիք Փարիզու» մը հրատարակուած է, այս քաղաքին մէջ: Ուրիշ մը եւս,— «Գաղտնիք Հաւատաքննութեան»: Կը կարծենք թէ երկուքն ալ պիտի նսեմանային, եթէ փորձ մը կատարուէր ներկայացնելու խորհրդային «Գաղտնիք ընտանեացը»:

Բայց, ո՞ր մէկը յիշել, սեւնակէ սեւնակ բացուած մերկացումներուն, «Խ. Հայաստան»ի բոլոր թիւերուն մէջ:

Ամէն առիթով, փոխասացութեան պէս աջ ու ձախ կը կրկնուին արդէն գոց եղած անունները,— Ա. Խանջեան, Ն. Ստեփանեան, Դ. Սիմոնեան, Դ. Շահվերտեան, Կասեան, Մարտիկեան, Խանոյեան, Երզնկեան, Եղիազարեան, Արիսեան, Փիրումեան, Դաշտոյեան, Գալոյեան եւն. եւն.: Իսկ «Դաշնակցական» բառը ամէն տեղ կ'երեւայ ճիշդ այնպէս ինչպէս, երբեմն, «միւղիր» բառը՝ Թուրք մամուլին մէջ:

Որ եւ է ժողով չանցնիր առանց այդ բառը հոլովելու: Կը բաւէ որ մէկը աչքէ ելլէ,— տո՛ւր թէ կուտաս, «Դաշնակցական»ն ալ իբրեւ մուրճի հարուած: Երբեմն առանձին, երբեմն ալ իրար կապուած համրիչի կուտերու պէս,— «քօղարկուած տրոցկիստական — դաշնակցական - նացիոնալիստական»:

Այսպէս, Հոկտեմբերեանի մէջ ժողով կը գումարեն եւ կրակը ձգելով շրջանին քարտուղարը, կ'ամբաստանեն թէ «նա նոր կուսակցութեան տուն է տուել 19 տրոցկիստների եւ Դաշնակցականների»:

Կիրովեան շրջանի խորհրդաժողովին մէջ, մէկը միւսը կ'ամբաստանէ թէ քանի մը ամիս առաջ «մատերիալ» (նիւթ) ղրկուած է քարտուղարին, ամբաստանելով այսինչ ընկերը «Դաշնակներ հետ կապ ունենալու մէջ», բայց կարեւորութիւն չէ տրուեր:

Այլապէս պերճիմաստ յայտնութիւն մը՝ Հոկտեմբերեան շրջանէն.— Աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր շրջանային կոմիտէն մարդ չէ դացեր քրտական եւ թրքական գիւղերը, «եւ նրանց ուղարկուած գրութիւններն էլ միշտ հայերէն են գրուեր»:

— «Հակայեղափոխական Ղոնախչեանը ազգային փոքրամասնութիւնների մէջ դժգոհութիւն առաջացնելու համար, կտրել է քրտական գիւղերի հողամասերը եւ յանձնել է հարեւան հայ գիւղերին» (Խ. Հ. 12 մայիս):

Ո՛ր եւ է խորհրդածութեան կը կարօտի՞ն այս բոլորը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԲԱՑՈՒՄԸ

Հանրապետութեան նախագահին ճառը

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Փարիզի միջազգային ցուցահանդէսին բացումը տեղի ունեցաւ երկուշաբթի, կէսօրէն վերջը, աւանդական հանդիսութեամբ: Վեց հազար Ֆրանսացի պաշտօնեաներ եւ օտար ասպիճանաւորներ կը մասնակցէին արարողութեան: Հանրապետութեան նախագահին ժամանումը ողջունուեցաւ թնդանօթի 101 հարուածներով: Ժամը 3.30ին նոր Թրոքատէրոյի Պատուոյ Դրան առջեւ շարուած էին Երեսփ. Ժողովին, Ծերակոյտին, քաղաքապետական խորհուրդին եւ օտար պատուիրակութեանց անդամները, սպասելով Հանրապետութեան նախագահին, որ հասաւ ժամը 3.40ին, ուղեկցութեամբ հանրապետական պահակներու: Ֆրանսականին հետ, 44 ազգերու դրօշները կը ծածանէին բարձր աշտարակին կատարէն: Նախագահին կ'ընկերանային վարչապետը, առեւտրական նախարարը, ցուցահանդէսին ընդհ. վերատեսուչը եւ ուրիշ պաշտօնատարներ: Պաշտօնական արարողութենէն վերջ նախագահը իր հետեւորդներով պտտեցաւ գլխաւոր տաղաւարները:

Բուն արարողութենէն առաջ, Նախագահը պտոյտ մը կատարած էր Սէնի վրայ, ընկերակցութեամբ 600 երեւելիներու:

Նախագահը բացման ճառը խօսեցաւ Կաման Փալէի մէջ, յայտարարելով.

— «Յանուն Ֆրանսական Հանրապետութեան շնորհակալութիւն կը յայտնեմ այն ազգերուն որոնք պատասխանելով իրենց ուղղուած կոչին, բարեհաճեցան մասնակցիլ արդի արուեստներու եւ արհեստագիտութեանց միջազգային ցուցահանդէսին: Կ'ողջունեմ անոնց ներկայացուցիչները: Երախտագիտութիւն կը յայտնեմ բոլոր անոնց որ, որ եւ է հանգամանքով, խիստ անձնուէր ընդհ. վերատեսուչ Պ. Լապէէն մինչեւ ամէնէն համեստ արհեստաւորը, գործակցեցան այս փառապանծ գործին կառուցման»:

Յետոյ պանծացնելով կատարուած մեծագործութիւնները, շարունակեց.

— «Այսպէս կը հասկնանք խորունկ իմաստը մեր մեծ բանաստեղծի այն խօսքին որ կ'արտասանուէր 1878ի ցուցահանդէսի նախօրեակին եւ որ միշտ ճշմարիտ է,— այսինքն միջազգային ցուցահանդէս մը «ժողովուրդներու սոսորութիւնն է դրուած եղբայրակցութեան գործի մը տակ, ազգերու համբերութիւնն է աշխատանքէն բխած ներդաշնակութեան մէջ»: Երանի՜ թէ այս տարուան մեծ համախմբումը անգամ մը եւս ուսուցանէ մարդոց թէ այս աշխարհին մէջ չկայ աւելի արժանաւոր կեանք քան փոխադարձ հասկացողութիւնը իւրաքանչիւր ժողովուրդի պահանջներուն, իղձերուն եւ հանճարին, չկայ բարգաւաճում բայց թէ արտադրութեանց եւ գաղափարներու յարաճուն փոխանակութեամբ, չկայ երջանկութիւն բայց եթէ միջ. ներդաշնակութեամբ և խաղաղութեամբ: Այս բաղձանքներով եւ յոյսերով է որ հանդիսաւորապէս բացուած կը հռչակեմ 1937ի արուեստներու եւ արհեստներու ցուցահանդէսը»:

Նախագահին ընդունելութեան ատեն, ճառեր խօսած էին ցուցահանդէսին ընդհ. վերատեսուչը, Պ. Լապէ եւ առեւտրական նախարարը, Պ. Պաստիտ: Այս վերջինը բացատրեց թէ աւելի քան 80 տարիէ ի վեր, շարք մը միջազգային հանդիսութիւններ սերունդէ սերունդ Փարիզ համախմբած են ժողովուրդներու ընտրանին, փառաբանելու համար մարդկային հնարագէտ հանճարը: 1937ի ցուցահանդէսն ալ ահա պաշտօնապէս տեղ կը բռնէ այդ շարքին մէջ: «Մեր նպատակն է համախմբումներու եւ համագումարներու մէջ հաւաքել ազգերու ընտրանին,— ճարտարագործութեան վարիչներ եւ արուեստագէտներ, դասախօսներ եւ գիտնականներ, ուսանողներ եւ երիտասարդ մարդիկներ: Աւելի լաւ ճանչնալով իրար եւ աւելի սիրելով, անոնք պիտի կրնան աշխատանքի այս տօնը վերածել ներդաշնակութեան տօնի մը»:

*** Ցուցահանդէսը հասարակութեան առջեւ բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջը, ժամը 2էն սկսեալ: Երէկ, երեքշաբթի, այցելութեան առաջին օրն ըլլալով, ահագին բազմութիւն խռնուած էր, մանաւանդ որ արեւն ալ կը ժպտէր ցուցահանդէսին բացումէն ի վեր:*

*** Երէկ Փարիզ եկաւ Տոքթ. Շախթ, Գերմանիոյ տնտեսական նախարարը, գերմանական տաղաւարին բացումը կատարելու համար: «Իմանիթէ» կը կասկածի թէ Րայխսպանքի տնօրէնը ուրիշ ծրագիրներ ալ ունի:*

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ԽՆԴԻՐԸ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

Թուրքիոյ պահանջները լեզուի եւ սահմանագծման մասին

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդի նստաշրջանին բացման առթիւ, «Լ'էօվր», արմատական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, կը ներկայացնէ Ալեքսանտրէթի հարցին վիճակը, անշուշտ արտայայտելով արտաքին նախարարութեան տեսակէտները: Կ'ամփոփենք հիմնական մասերը.—

Փարիզի համար օրակարգի ամէնէն կարեւոր հարցն է սանճաքի սահմանադրութեան ընդունելութիւնը Թուրքիոյ կողմէ: Այդ հիմնական օրէնքը որ համբերութեամբ մշակուեցաւ անցեալ դեկտեմբերէն ի վեր, չէզոք մասնագէտներէ կազմուած յանձնախումբի մը կողմէ, կը բաղկանայ 55 յօդուածներէ: Այս առթիւ տեղեկագիր մը պիտի ներկայացնէ շուէտական պատուիրակը, Պ. Սանտլէր, ենթարկելով Ա. Դ. Խորհուրդին, որ ապահովաբար պիտի վաւերացնէ զայն: Որպէսզի օրէնքը ի զօրու ըլլայ որոշուելիք թուականի մը, պէտք է որ Թուրքիա ընդունի, ինչպէս ըրած է Ֆրանսա: Արդ, երկու կէտերու մասին Թուրքիա համաձայն չէ: Ան չընդունիր որ արաբերէնը պաշտօնական լեզու համարուի սանճաքին մէջ, այլ կը պահանջէ որ Թուրքերէնը ամբողջովին արաբերէնին տեղը տեղը բռնէ քանի մը տարիէն: Յետոյ, Թուրքիա չընդունիր սանճաքին հարաւային մասի սահմանագիծը, եւ կը պահանջէ անոր միացնել երեք շրջաններ, թէեւ սահմանադրութեան առաջին յօդուածին մէջ այս պահանջը մերժուած է չէզոք մասնագէտներուն կողմէ: Թրքական այս երկու առարկութիւնները երկու նոր պահանջներ կ'երեւան, առաջին տեսութեամբ: Արդ, մեր երկիրը չի կրնար ընդունիլ զանոնք, առանց ճշմարտապէս վտանգելու անցեալ աշնան կնքուած ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը: Սուրիացիները բնականաբար տաժանելի կը գտնեն որ իրենց երկրէն անջատուի սանճաքը ի նպաստ Թուրքիոյ: Բայց, նկատի առնելով ֆրանքօ-սուրիա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՇՏՐԵՅԿԲՐԵԽԵՐՈՒԹԻՒՆ

Այս թերթը երբ նոր ելած էր, երկար ատեն հատընտիր նմոյշներ կը հրատարակէր հայ - բոլշեւիկներէն լեզուէն: Նմոյշներ՝ բառակազմութեան, քերականութեան, ուղղագրութեան *եւ* ուրիշ « օրիգինալ » բարբարոսութեանց:

Անկէ ի վեր տարիներ անցան, եւ մեզի հետ ուրիշներ ալ պարբերաբար քրքրեցին այս վէրքը: Բայց, ո՞վ է լսողը:

Մանաւանդ հիմա, երբ քիչ - շատ հայերէն գիտցողները, նեմարականներ եւ ուրիշներ իրենց պաշտօններէն կամ երկրէն քշուած ըլլալով, ասպարէզը մնացած է իմաստակներու եւ բոշաներու:

Կը թուի թէ քանի այսպէս շարունակուի, աւելի աննանաչելի պիտի դառնայ խորհրդահայ լեզուն:

Երբեք այսքան սիրալիր համերաշխութիւն կնքած չէին տգիտութիւնն ու ծուլութիւնը, բարբարոսութիւնն ու ինքնահաւանութիւնը:

Երէկ բառ մը զարկաւ աչքիս,— *շտրեյկբրեխերութիւն*! (Խ. Հայաստան, 10 մայիս 1937):

Նախ փորձեցի արտասանել,— չեղաւ: Յետոյ քրքիջ մը թռաւ բերնէս: Գտա՛յ, շնորհիւ անգլիերէնի: Եւ քրքիջ մը եւս արձակեցի:

Լսեցէք,— Անգլիացիները գործադուլին կ'ըսեն strike (սթրայք): Ան որ գործադուլ կ'աւրէ, կը կոչուի strike - breaker (սթրայք - պրիքըր — գործադուլ կոտրող, աւրող, քանդող):

Ուրեմն, մեր ամենագէտները — այսինքն տգէտները — այս բառէն շիներ են գոյական մը, գերմանական արտասանութեամբ, — շտրեյկբրեխերութիւն! Այնքան դիւրին, այնքան անո՛ւշ եւ հնչուն, որ բանուոր Կարօն մէկ անգամէն կը սորվի ...

Այս հիմա վրայ, ունին ուրիշ նշանաւոր բառ մը եւս,— *շախմա՛տ*!

Գիտէ՞ք ինչ է,— chess - mate (չէս - մէյթ),— սա մեր գիտցած նատրակի խաղը:

Ասոր պոչին կապուած բառ մը եւս, —*Չեմպիոնատ*! (championnat —.ախոյեանութիւն):

Այս մէկն ալ՝ միջանկեալ,— *Գերբ*! որ երեւցաւ Խ. Հայաստանի նոր սահմանադրութեան բնագրին մէջ:

Ըսել կ'ուզեն՝ «զինանշան», կազմուած՝ gerbe բառէն, որ կը նշանակէ որայ, խուրձ եւն.: Գերմաներէն՝ *գարբա* կամ *գարբէ*:

Կ'ուզէի բառակազմութեան եւ անծանցումներու ամենավերջին նմոյշներն ալ շարել, բայց տեղս լեցաւ:

Տաքերը նոր սկսան, եւ կը կարծեմ թէ այսօրուան համար «շտրեյկբրեխերութիւն»ը կը բաւէ, իբրեւ ազդու ...զովացուցիչ:

ՎԱՀԷ

Անգլօ-թուրք բանակցութիւններ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն.— *Զօր. Ինէօնիւ մայիս 14էն ի վեր քանիցս տեսակցութիւններ ունեցած է Պոլտուինի, Չէմպըլէնի եւ Իտընի հետ: Այս տեսակցութիւններու ընթացքին որոնք երբեմն բաւական երկար տեւած են, երկու պետութեանց վարիչները մանաւորաբար նկատի առած են իրենց երկիրները շահագրգռող հարցեր: Տեսակցութիւնները ունեցած են սիրալիր հանգամանք:*

Խ. Միութեան արտաքին գործավար Լիթվինով եւս երկար տեսակցութիւն մը ունեցած է Զօր. Ինէօնիւի հետ, իր մեկնումէն առաջ: Երկու պետական անձնաւորութիւնները խիստ սիրալիր կերպով բաժնուած են իրարմէ:

Լոնտոնի Թուրք դեսպանը սեղան մը սարքած է ի պատիւ վարչապետ Ինէօնիւի: Ճաշին ներկայ եղած է նաեւ արտաքին նախարար Իտըն: Այս կերպով այլ եւս վերջ դրած են Լոնտոնի թուրքեւանգլիական խօսակցութիւնները, որոնց մեծ կարեւորութիւն մը կ'ընծայուի անգլ. շրջանակներու մէջ:

Իտալիոյ ծրագիրները Եթովպիոյ մէջ

Իտալիոյ ափրիկեան նախարարը մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդելով Եթովպիոյ ազատուած գերիներու մասին, յայտնեց թէ նոր գիւղեր պիտի շինուին, անոնց տեղաւորման համար: Գերիները պիտի գործածուին հանրօգուտ շինութեանց մէջ: Գալով կրօնական հարցին, բնիկներու աղանդները թոյլ պիտի տրուին, բայց իտալացի միսիոնարներու թիւը պիտի աւելնայ եւ անոնց աշխատանքին մղում պիտի տրուի: Նախարարը խուսափողական խօսքեր ըրաւ օտար միսիոնարութեանց հանդէպ, յիշելով թէ շատերը գիտակցաբար թշնամական դիրք բռնած էին: Կառավարութիւնը անոնց հանդէպ դիրք պիտի ճշդէ համաձայն ապահովութեան պահանջներուն:

Եթովպիոյ մէջ պիտի պահուի 60 վաշտ հետեւակազօրք, վեց հեծելագունդ, 16 ջոկատ հրետաձիգ եւն.: Օդանաւային ուժը պիտի ըլլայ 300 օդանաւ, 600 մեքենավարներով, 12.000 սպաներով եւ զինուորներով:

Պ. Ֆլանտէնի յարձակումը դահլիճին դէմ

Նախկին վարչապետ Պ. Ֆլանտէն կիրակի օր բուռն քննադատութիւններ ուղղեց դահլիճին դէմ, Լիոնի մէջ, իր կուսակցութեան համագումարին առթիւ: Ահա քանի մը հատուածներ.—

«Այլ եւս ոչ մէկը կրնայ պատրանքներ սնուցանել Ժողովրդական Ճակատի փորձարկութեան վերջնական արդիւնքի մասին: Նախ բարգաւաճման վերադարձ մը յուսացին զանգուածներու գնելու կարողութիւնը աւելցնելով: Երկրորդ շրջանին նոր յոյսեր սնուցին ֆրանքին արժեզրկումով: Վերջապէս յոյս դրին ցուցահանդէսին յաջողութեան վրայ: Այս բոլոր նախատեսութիւնները անողորմաբար ի դերեւ ելան: Կը թուի թէ Պ. Պ. Պլում այժմ մինակ ինք կը հաւատայ տնտեսական վերակենդանացման, որ պիտի լեցնէ պետական սնտուկը եւ պիտի հաւասարակշռէ եւմտացոյցը: Ճշմարտութիւնը մէջտեղն է եւ միայն կուսակցական կիրքերով կուրցած մարդիկ չեն տեսներ զայն: Ելմտական եւ դրամական դժուարութեանց չարաշուք նշանները կը բազդուին: Ազդը, որ խաբուեցաւ սկիզբէն մինչեւ վերջը, ի՞նչ պիտի ըսէ, երբ տեսնէ աղէտին ծաւալը: Ֆրանքին արժեզրկումով եւ ընկերային քաղաքականութեամբ, որոնք սպառեցին տնտեսական հնարաւորութիւնները, ժողովուրդին գնելու կարողութիւնը ի վերջոյ պիտի նուազի եւ ոչ թէ պիտի աւելնայ»:

Պաղեստինը երկու մասի՞ պիտի բաժնուի

«Տէյլի Մէյլ»ի քաղաքական խմբագիրը կը գրէ.— *Արքայական յանձնաժողովը այս միջոցին կ'ուսումնասիրէ Պաղեստինը հրէական գաղթապետութեան մը վերածելու ծրագիր մը: Յանձնաժողովին անդամները համոզուած են թէ արաբեւհրէական ընդհարումներուն վերջ տալու միակ միջոցն է երկու մասի բաժնել Պաղեստինը, հաւանութեամբ Ազգերու Դաշնակցութեան: Այդ բաժանումը պիտի ըլլայ սկսելով Գալիլիոյ ծովէն մինչեւ Մեռեալ ծով: Այդ գծին արեւելեան կողմը հաստատուած երկրամասը պիտի կազմէ արաբական պետութիւն մը, Անդրյորդանանի էմիրին վեհապետութեան տակ, իսկ հրէական պետութիւնը պիտի հաստատուի ծովեզերքին երկայնքը: Հայֆա պիտի դառնայ միջազգային նաւահանգիստ մը, իսկ Երուսաղէմ, Բեթղեհեմ եւ Նազարէթ սրբազան քաղաքները պիտի դրուին Մեծն Բրիտանիոյ հողատարութեան տակ:*

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ

Սանճաքի խնդիրը բաւական սրեց Թուրքեւֆրանսական յարաբերութիւնները ։ Ու, ճիշդ անցեալ տարուան նըման, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդի նիստի նախօրէին կրկին դէպի սահմանագլուխ զօրքերու առաքումի կամ հաւանական բախումի զրոյցներ սկսան շրջան ընել ։ Ազգերու Դաշնակցութեան նիստի օրերուն էր, դարձեալ, որ Իտալիա մօտեցաւ Թուրքիոյ, ինչպէս կ՚ընէ այժմ ։

Հակառակ այդ բոլորին, սակայն, Իսմէթ Ինէօնիւ Փարիզի մէջ շատ սիրալիր ընդունելութեան մը արժանացաւ ։ Իսկ ֆրանսական մամուլը, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ, նպաստաւոր արտայայտութիւններ ունեցաւ, նոյնիսկ լաւլեայն կուլ տալով, ինչպէս դիտել կուտար «Յառաջ», Թուրք թերթերուն փչոցը ...

Դէպքերէն աւելի, պարագաները նըկատի առնելով, փորձենք ճշդել թէ Թուրքեւֆրանսական յարաբերութիւնները ինչ կրնան ըլլալ ։ Կամ՝ աւելի ճիշդ՝ ինչու, հակառակ երեւութական լարուածութեան, թելը չի փրթիր երբեք ու պաշտօնական կապը կը շարունակէ մնալ դրեթէ բարեկամական ։

Առաջին պարագան այն է, որ թէ Ֆրանսա եւ թէ Թուրքիա Միջերկրականեան պետութիւններ են ։ Ու այդ ծովուն վրայ համընթաց շահեր ունին ։ Հակառակ իրարու այնքան մօտ ըլլալուն — Սուրիա եւ Կիլիկիա — անոնք այդ ծովուն վրայ ոչ միայն իրարու հակադիր ձգտումներ չունին, այլեւ հաւասարապէս դէմ են Իտալական զօրացման ։

Ֆրանսա Մերձաւոր Արեւելեան երկիր է ։ Հողամասեր ու շահեր ունի ։ Ու շատ հինէն հաստատուած կամ ձեռք ձգուած ազդեցութիւն մը ։ Ան՝ իբրեւ գաղթային պետութիւն, Թուրքիան՝ իբրեւ «տեղացի»՝ Մերձաւոր Արեւելքի հարցերուն կը նային միեւնոյն հայեցողութեամբ ։ Ֆրանսա հողային յաւակնութիւններ չունի այլեւս ։ Սուրիան իսկ «բեռ» մըն է իրեն համար ։ Աւելին, — ան կողմնակից է այդ վայրին մէջ ուժեղ Թուրքիոյ մը գոյութեան ։ Քամալ իր քաղաքական յաջողութիւններէն շատ բան կը պարտի Ֆրանսայի ։

Ֆրանսա եւ Թուրքիա հայեցակէտի նոյնութիւն մը ունին նաեւ «խաղաղութեան ու ապահովութեան» հարցի մասին ։ Ու երկուքն ալ ուժգնօրէն կողմնակից են գոյավիճակի պահպանումին ։ Մտահոգ՝ ուրիշ պետութիւններու թաքուն կամ բացայայտ միտումներէն, անոնք իրենց ամբողջ քաղաքական ազդեցութիւնը ի գործ կը դնեն խաղաղութիւնը անվթար պահելու համար ։ Վասնզի «հաշտութիւն»ը զոր երկուքն ալ — տարբեր տարբեր թուականներու — բայց միեւնոյն խստութեամբ պարտադրեցին իրենց թշնամիներուն, բերաւ խաղաղութիւն մը որ սաղմն է պատերազմին ...

Կայ եւ ուրիշ պարագայ մը ։ Ֆրանսա եւ Թուրքիա առանձին զինակցութիւն մը չունին իրենց միջեւ, բայց, միեւնոյն զինակիցները ունին ։

Ֆրանսա զինակից է Ռուսիոյ ։ Թուրքիա եւս զինակից է անոր ։ Ֆրանսա զինակից է կամ դաշնակից է Ռումանիոյ ։ Թուրքիա եւս Ռումանիոյ կապուած է Պալքանեան Ուխտով ։

Մոռնանք նաեւ պատմական կապը, որ, ճիշդ է՝ հիմնական ազդակ մը չի կրնար ըլլալ իրենց այժմու քաղաքականութիւններուն, բայց իր որոշ դերը կը կատարէ ։

Թուրքիա դրեթէ երբեք ճակատ ճակատի եկած չէ Ֆրանսայի հետ, բաց ի ընդհանուր պատերազմէն ։ Իսկ մենք գիտենք թէ Ֆրանսայի վերաբերումը ինչ եղաւ զինադադարէն ։ Մասնաւորապէս Կիլիկիոյ մէջ ...

Այսուհանդերձ, Փարիզ ու Էնկիւրի կը շարունակեն վիճիլ, պիտի առարկուի ։

Կը թուի թէ Ֆրանսա ոչ քաղաքական, ոչ տնտեսական եւ ոչ ալ զինուորական լուրջ պատճառներ ունի ընդդիմանալու Թուրքիոյ պահանջին ։

Եւ սակայն, սկիզբէն ի վեր ամէն միջոց ի գործ կը դնէ թրքական պահանջներուն ընթացք չտալու համար ։ Նոյն իսկ, հակառակ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ վերոյիշեալ կապերուն, Փարիզ, դաշնագրային կէտեր հիմք բռնելով, հարցը տարաւ Ժընեւ, ուրիշներու ձեռքով դուռը փակելու համար ։

Սխալ կ՚ըլլար, ի հարկէ, խորհիլ թէ Ֆրանսա իր սեփական նկատումներէն թելադրուած ընթացք չի տար Թուրքիոյ պահանջին ։ Ծանօթ է, որ Ֆրանսայի քաղաքական ղեկավարութիւնը շատ կը գնահատէ «Թուրքիոյ բարեկամութիւնը», ու պատասխանատու անձեր երբեք չեն ծածկեր Թուրքիան սիրաշահելու իրենց տեսակէտը ։

Եւ սակայն, Սանճաքի պարագան զուտ ֆրանսական հարց մը չէ ու միայն Ֆրանսացիները չի շահագրգռեր ։ Ան սերտօրէն կապուած է Սուրիոյ՝ հողային սահմանադծումով, անցեալով, ճակատագրով եւ մանաւանդ դաշնագրային յօդուածներով ։ Վերսայլը անոնց սահմանած է միեւնոյն ճակատագիրը, ու մէկուն մասին կատարուելիք փոփոխում մը ինքնաբերաբար կ՚անդրադառնայ միւսին ։

Անկէ զատ, Ֆրանսա ստիպուած է նկատի ունենալ Սուրիոյ տրամադրութիւնն ու տեսակէտը ։ Թուրքիան բաւարարելու ցանկութենէն մղուած՝ ան չի կրնար դժգոհեցնել Սուրիան ։

Հարցը արդէն դրուած է այնպէս մը, որ ուղղակի կը շահագրգռէ Սուրիան եւ ոչ թէ Ֆրանսան ։

Օրինակ՝ սանճաքի արտաքին քաղաքականութեան, դրօշի, մաքսի եւն. ի խնդիրները սուրիակա՞ն պիտի ըլլան, թէ առանձին ։ Կը տեսնուի որ ֆրանսական դրօշի կամ ֆրանսական արտաքին քաղաքականութեան խօսքը չկայ ։

Անշուշտ, Սուրիան ինքնին Ֆրանսա է՝ որոշ չափով, գոնէ առ այժմ ։ Բայց եւ այնպէս Սուրիացիները հարցին կը նային ազգային նկատումներով, ու երբեք համաձայն չեն՝ նախ՝ իրենցմէ անջատելու սանճաքը, եւ, երկրորդ՝ այնպէս մը ընելու զայն, որ Թուրքիայէն տարբերութիւն չունենայ ...

Փարիզի մէջ Իսմէթի ու Ֆրանսայի վարիչ դէմքերու միջեւ եղած տեսակցութիւնները կը ձգտէին, անշուշտ, դիւրացնել այն համաձայնութիւնը, որուն պիտի ջանայ հասնիլ Ժընեւ ։ Ր. Արաս եւ Մէնէմէնճիօղլու արդէն իսկ կը գտնուին Ժընեւ, ուր վերջնականօրէն պէտք է լուծուի սանճաքի հարցը ։

Ստոյգ է, որ Ֆրանսա Կիլիկիան աւելի դիւրաւ յանձնեց, քան սանճաքը ։ Անիկա չի նշանակեր թէ Ֆրանքլէն Պույյոնի քաղաքականութիւնը վերջ գտած է ։ Ընդհակառակն, այն օրերուն, «թրքասիրութիւնը» եթէ հոսանք մըն էր Ֆրանսայի մէջ, այսօր պետական քաղաքականութիւն մըն է ։

Հակառակ ատոր, Ֆրանսա կը դժուարանայ տալ այն ինչ որ Թուրքիա կը պահանջէ ։

Ի՞նչ ընել, սակայն, — կռուի՞լ ։

Անկարելի է ։ Թուրքիա ինք ալ կողմնակից չէ զէնք վերցնելու ։ Նախ՝ չի կրնար չափուիլ Ֆրանսայի հետ ։ Երկրորդ՝ առ հասարակ պատերազմէ կը խուսափի, որովհետեւ որ եւ է կռուի ելք աւելի նպաստաւոր կացութիւն չի պարգեւեր իրեն, քան ինչ որ ունի այժմ ։

Բայց, զօրք կը համախմբէ, կը սպառնայ, կը պահանջէ, որովհետեւ գիտէ թէ ուժեղ Ֆրանսան տկար կողմ մը ունի, — հոգ մը եւ փորձանք մը պակաս ունենալ եւ ի վերջոյ որ եւ է ձեւով համաձայնիլ ...

Թուրքերէն «Թան» բոլորովին տարբեր կերպով կը մեկնէ Ֆրանսայի ընդդիմութիւնը, ու կը գտնէ որ կան «երկու Ֆրանսաներ» ։ Ու, ըստ իրեն, «չարիքը աղէկ է որ կը բխի» ։ «Այդ երկու Ֆրանսաներէն մին, կը գրէ ան, մտքի ու դատողութեան յատուկ գործերուն մէջ միշտ յառաջ ընթացող, լայն հայեցողութեամբ, մարդկային սիրով տոգորուած աշխարհ մըն է ։ Միւսը՝ նեղ հայեցողութիւններ, շահեր, կիրքեր սնեցնող եւ մեծ Ֆրանսային միշտ կից տուող մութ մարդ մըն է» ։ Ու կը բաղձայ որ առաջինը յաղթէ երկրորդին՝ «յանուն Ֆրանսայի իսկ շահերուն» ...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԱՆՑԵԱԼԻ ԿԱԽԱՐԴԱ՞ՆՔԸ ԹԷ ԱՊԱԳԱՅԻ ԵՐԱԶԸ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Հայուն ցաւը, մեր համատարած ողբերգութեան կանչը կ՚արձագանգէ Կովկասէն, Աբովեանի, Րաֆֆիի, Պատկանեանի, Փափազեանի, Ահարոնեանի գործերով ։

Ժողովրդական լեզուն կը բարբառի մեծագոյն վարպետներուն գրչին տակ, — Խրիմեան, Սրուանձտեանց, Թլկատինցի, Յ. Թումանեան, Աւ. Իսահակեան ։

Ութսունական թուականներուն կ՚երեւի այն սերունդը որուն առաջնորդը կ՚ըլլայ Արփիար եւ որուն շուրջը կը գտնենք Գ. Զօհրապ, Բաշալեան, Հ. Կիւրճեան, Հ. Ասատուր, Տիգ. Կամսարական, Ե. Օտեան, աւելի վերջը Զօպանեան, Զ. Եսայեան, Ս. Պարթեւեան ։ Ժողովրդասէր, ժողովրդավար ոգին ծայր կուտայ ու հետզհետէ կը զարգանայ ։ Իրապաշտ դպրոցի ազդեցութեան տակ, անոնք կը ձաղկեն ընկերային չարիքները ։ Բայց անկարող են ելք մը ցոյց տալու, որովհետեւ իրենք ալ որոշած չեն դեռ այդ ելքը ։

Վերջապէս ահա մեծ թուականը 1890 ։ Բուն յեղափոխական շրջանը կը սկսի ։ Ազատութիւն, արդարութիւն ու երջանկութիւն ցանկացող բայց հայրենիքին տառապանքներով ու աքսորի դառնութիւններով սգաւոր այդ շրջանի մեր արուեստագէտները գրեթէ բոլորն ալ յեղափոխական են ։ Ինչո՞ւ համար ։ Որովհետեւ արուեստը գերագոյն արտայայտութիւնն ըլլալով ցեղին, մեր արուեստագէտները չէին կրնար չընդվզիլ ։

Յեղափոխական երգիչներու գլուխը, իբրեւ մեծագոյն ռազմերգուն պէտք է դասենք Սիամանթօն, որուն հերոսները գրեթէ բոլորն ալ յեղափոխականներ են ու վրէժի առաքեալներ ։

Ցեղին մէկ ուրիշ զաւակը, ահա եւ Զարդարեան, իր այլապէս յանկուցիչ արուեստով, որ պոլսական կարգ մը թոյլ ու ծալլուած գրողներու արուեստին դէմ կը փորձէ հակադրել, հայրենի երկրին կենդանի գոյնը ներմուծելով ։

Ու Վարուժան, որուն քնարը բազմալար է ու դիւթական, Արտ. Յարութիւնեան, Ռ. Սեւակ, Յ. Գաղանճեան, Գեղամ, Չէօքիւրեան, Կիւրճեան Մելքոն եւ ուրիշներ ։

ԺԹ. դարուն, Եւրոպայի արուեստագէտները մեծ դեր մը նշանակել սկսան արուեստին, ընկերութեան մէջ ։ Բանաստեղծին առաքելութիւնը, քրմութիւնը նախասիրուած բնաբաններէն մէկը եղաւ Վինեի, Հիւկոյի եւ Վակնէրի ։ Հետզհետէ ԺԹ. դարու ամենամեծ արուեստագէտները քաղաքական կամ ընկերական դաւանանք մը կը յայտարարեն ։ Մարդուն ծագումին ու ճակատագրին գաղտնիքները կը յաճախեն բոլորին ալ մտքերը ։ Մինչեւ իսկ ժամանակակից հակաճառութեան մէջ կողմ կը բռնեն ։

Իմաստասիրական ու ընկերական այս ձգտումները որոնք հետզհետէ աւելի զգալի դարձան բանաստեղծութեան, վէպի թէ թատրոնի մէջ, նոյնքան եւ ոչ նուազ կը զգացուին կերպարուեստներու եւ երաժշտութեան մէջ Ռոտէնի, Պէթհովէնի, Վակնէրի քով ։ Գրագէտներէ ոմանք գիտութեան հետ իսկ կ՚ուզեն մրցիլ, ինչպէս Պալզաք եւ Զօլա ։

Սակայն գիտութեան եւ իմաստասիրութեան մօտենալու համար ժամանակակից արուեստագէտներուն բրած բոլոր ջանքերը չյաջողեցան ամոքել գիտուններուն եւ իմաստասէրներուն անհաշտութիւնը ։ Այս վերջիններուն մեծ մասը դեռ թշնամի կը մնայ ։

Իմաստասէրներուն առարկութիւնները միշտ գոյութիւն ունին, ինչպէս Պղատոնի, Տէքարթի եւ Ռուսոյի ժամանակ, արուեստը միշտ կը դատապարտուի յանուն ճշմարտութեան եւ բարոյականի ։

Արուեստագէտը, Փրուտոնի, Թոլսթոյի, Նիցչէի համար կատակերգակ մըն է, շաղակրատ մը, երբ ապականող մը չէ ։ Արուեստը իր զօրութեամբ իսկ, իր խորհրդաւոր կախարդանքով կը պահէ մարդը իր առաւել կամ նուազ կոյր, առհաւական հակումներուն տիրապետութեան տակ ։ Անիկա մարդուն ստորին մասին, զգայականութեան կը դիմէ ու կ՚ուշացնէ քաղաքակրթութիւնը, պահելով զայն անցեալի հետքերուն տակ ։

Արուեստը հետզհետէ աւելի հակասական կը թուի արդի գիտութեան, ժողովրդապետութեան եւ յառաջդիմութեան հետ ։

Իմաստասէրները խոհեմ ժամանակ մը կ՚երազեն, ուր բնութիւնը յաղթահարուած՝ մարդկային բանականութեան ընթացքին վրայ նկատելի ազդեցութիւն պիտի չունենայ այլ եւս. կ՚երազեն ժամանակ մը ուրկէ սրամտութիւնն աքսորուած պիտի ըլլայ ։

Բայց արուեստը միշտ պատմութեան ու աշխարհագրութեան վրայ կը յենու ։ Անիկա ոչ անցեալէն կրնայ ազատիլ ոչ ալ բնութենէն ։ Արուեստագէտը ինքզինքը օտար կը զգայ ապագայապաշտ աշխարհին մէջ որուն շատ կը պակսին անցեալի կախարդանքներն ու պանծացումները ։

Ահաւասիկ երկու հակադրութիւնները ։ Անցեալին կախարդանքը որ արուեստագէտը կը հրապուրէ եւ որուն դէմ իմաստունները կը բողոքեն իրենց բոլոր ուժով, ու ապագայի երազը զոր իմաստասէրը կ՚անձնաւորէ ։

Մին պահպանողական է, միւսը յեղափոխական ։ Այս հակամարտութիւնը կայ մտքերու երկու խումբերուն միջեւ ։ Բայց կայ նաեւ ուրիշ պայքար մը որ անհատներու հոգիին մէջ տեղի կ՚ունենայ ։

Մենք գիտենք թէ ո՞ր բանակին կը պատկանին Վիրգիլիոս, Ռաֆայէլ կամ Ռասին ։ Նոյնպէս չենք վարանիր Տէքարթի, Սփինոզայի եւ Փրուտոնի հոսանքի մասին ։ Բայց երբ կարգը կուգայ դասելու Փէթրարքա մը, Լէօնարտօ տը Վինչի մը, Կէօթէ մը, Միլտոն մը, Ռընան մը, Հիւկօ մը կամ Վակնէր մը, մենք աւելի վարանոտ ենք ։

Ո՞ր դրօշին տակ կռուեցան անոնք. ո՞րն է այն դատը որուն յաղթանակը կը ցանկային ։

Պայքարը շարունակական է այդ մեծ հանճարներու հոգիին մէջ ։ Արուեստագէտ՝ որքան ատեն որ անցեալին հաւատարիմ են մնացած, այդ մեծերը իմաստասէրներ եղած են, ամէն անգամ որ ապագայի գաղափարը չարչարած է զիրենք ։

Ա. ԱՋՆԱՒՈՐ

4000 ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻ
ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՇԷՆՔԸ ԳՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Պ. Սիմոն Գայըքճեան, եղբայրը Երուսաղէմի միաբաններէն հանգուցեալ Մատթէոս եպսկ. Գայըքճեանի, 4000 սթերլին նուիրած է Անթիլիասի կաթողիկոսարանի հողին եւ շէնքերուն գնման համար ։

Ինչպէս ծանօթ է, Կաթողիկոսարանը ազգային հանգանակութիւն մը բացած է, գնելու համար Ամերիկացիներէն այս հողն ու շէնքերը, որոնք տարիներէ ի վեր մարդասիրաբար Հայոց տրամադրուած էին եւ այժմ կը ծախուին ։

Պ. Գայըքճեանի այս կարեւոր նուէրը կ՚ապահովէ գնման ձեռնարկը ։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԼՈՆՏՈՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Աշխարհն ամբողջ իր ուշադրութիւնը պահ մը կեդրոնացուց Անգլիոյ մայրաքաղաքը՝ Թագաւորութեան աննախընթաց հանդիսութիւններուն առթիւ ։

Բայց, տնտեսական աշխարհին համար աւելի հետաքրքրական պիտի ըլլար ուրիշ հաւաքում մը, որ տեղի կ՚ունենար դարձեալ Լոնտոնի մէջ ։ Կ՚ակնարկենք բրիտանական կայսրութեան տնտեսական խորհրդաժողովին, որ պիտի յաջորդէր Թագաւորութեան հանդիսութիւններուն ։

Կը յիշուի, որ հինգ տարի առաջ, տնտեսական նման խորհրդաժողով մը գումարուեցաւ Օթաւայի մէջ, ու ստորագրուեցաւ Անգլիոյ ու իր գաղթավայրերուն միջեւ՝ համաձայնութիւն մը, ու որոշուեցաւ կայսրութեան կապուած երկիրներու ապրանքները նախընտրել ուրիշ երկիրներու ապրանքներէն ։

Արդ, հետաքրքրական է, անշուշտ, գիտնալ թէ Օթաւան ինչ արդիւնք տուաւ անցնող հինգ տարիներու ընթացքին ։ Ու կայսրութիւնը կազմող պետութիւնները ի՞նչ օգուտներ ձեռք ձգեցին՝ իրենց ներքին համաձայնութեամբ ։

Ուշադրութեան արժանի առաջին պարագան այն է, որ, շնորհիւ Օթաւայի համաձայնութեան, Անգլիոյ եւ գաղթավայրերու միջեւ ներածումի եւ արտածումի չափը աւելցաւ՝ ի վնաս օտար երկիրներու ։

1931ի վիճակագրութեան համաձայն, Անգլիա իր ներածումներուն միայն 28,7ը իր գաղթավայրերէն բերած էր ։ Օթաւայի համաձայնութենէն յետոյ՝ այդ ներածման համեմատութիւնը բարձրացաւ՝ 1932ին՝ 35,2ի իսկ 1936ին 39,1ի ։ Ուրեմն, նոյն ժամանակամիջոցին Անգլիոյ կողմէ օտար երկիրներէ եղած ներածումը 71,3 համեմատութենէն իջաւ 60,9 համեմատութեան՝ ի շահ իր գաղթավայրերուն ։

Տարբերութիւն մը ձեռք ձգուեցաւ նաեւ արտածումին մէջ ։

1931ին, Անգլիա կայսրութեան գտնուող գաղթավայրերուն արտածած էր, ընդհանուր կերպով, 43,8ը՝ իր ամբողջ արտածումին ։ Օթաւայի համաձայնութենէն վերջ, այդ համեմատութիւնը բարձրացաւ 45,4ի, նախ, յետոյ, 1936ին, հասաւ 49,2ի ։ Կլոր գումար՝ տարեկան 350 միլիոնի յաւելում մը ։

Հակառակ այս արդիւնքներուն, սակայն, Անգլիոյ մէջ կայ տնտեսական շրջանակ մը, որ շահ մը չի տեսներ արտածումի եւ ներածումի այս ներքին յաւելումին մէջ ։ Իրարմով եղած այս առեւտուրին յաւելումը, կ՚ըսեն անոնք, նպաստ մը չէ երկրի տնտեսութեան համար ։ Որովհետեւ, այդ կերպով «Անգլիա եւ իր գաղթավայրերը իրենց արտաքին յաճախորդները կորսնցուցին» ։ Անկէ զատ, այդ համաձայնութիւնը արգելք եղաւ, կը շարունակեն, զայն ստորագրողներէն ամէն մէկուն ազատ բարգաւաճումին ։ Եւ որովհետեւ այս տեսակէտին կուսակիցները կ՚ուզեն որ համաշխարհային տնտեսութիւնը նոր ու ազատ փոխանակումի դրութիւն մը ընդգրկէ ,

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԻՆՉՊԷՍ ՊԱՐՊՈՒԵՑԱՒ ԿԱՐԻՆԸ

(«Յառաջ»ի համար գրեց՝ ռուս հարիւրապետ ՇԱՎԵՐՆԵԻ)

Թուրքերը մօտենալով ամրութեան, իրենց հրացանի եւ գնդացիրի կրակով նահատակեցին բոլորը, ողջ մնաց միայն սպան, որ կը շարունակէր տակաւին կռուիլ, ինք կը լեցնէր թնդանօթները եւ կը կրակէր յառաջացող թշնամիին վրայ, մինչեւ որ Թուրքերը մտան ամրութենէն ներս ։ Այն ատեն սպան սկսաւ կրակել ատրճանակով ։ Թուրք սպան, սքանչանալով այս հերոսական դիմադրութեան վրայ, հրաման ըրաւ ողջ բռնել զայն ամէն գնով ։

Յետոյ այս հերոս սպան ներկայացուեցաւ թրքական բանակի հրամանատարին, Վեհիպ փաշայի, որ իրեն յանձնեց իր զէնքերը եւ արտօնեց վերադառնալ իրեններուն մօտ, զինուորական պատիւներով ։

Ռազմաճակատ հասայ այն պահուն՝ երբ Թուրքերը խորտակած էին փշաթելերու առաջին գիծը ։ Մեր զինուորները, գիշեր ցերեկ կռիւ մղելէն յոգնած, օգնական ուժ չստանալով, կը կռուէին ոչ այնքան մեծ խանդավառութեամբ, եւ տեսնելով թշնամիին աննշան յառաջխաղացումն անգամ, պաշարուելու եւ բուն բանակէն կտրուելու վախէն տարուած, տեղի կուտային շարունակ ։ Իրենց հրամանատարը մեծ ճիգ կը թափէր զանոնք կեցնելու համար իրենց դիրքերուն մէջ եւ կը ջանար ետ մղել թշնամիին յարձակումը ։ Սակայն կարգ մը ջոկատներ, իրենք իրենց գլխուն, լքեցին կրակի առաջին գիծերը եւ նահանջեցին՝ առանց ընդդիմութիւն ցոյց տալու Թուրքերուն ։ Զօր. Անդրանիկ բանի ուժով զանոնք կը մղէր դէպի իրենց դիրքերը, որպէսզի շարունակեն կռիւը ։

Միայն Մուրատի զինուորներն էին, որ քաջաբար կը կռուէին մինչեւ վերջին վայրկեանը, եւ հողի ամէն մէկ թիզ կը լքէին խիստ ընդդիմութենէ մը վերջ միայն ։ Մուրատ միշտ կրակի գիծերուն մէջ էր եւ տեղի կուտար միայն այն պահուն, երբ Թուրքերը կը փորձէին պաշարել զինք ։

Իրիկուան ժամը 10ին, մեր զինուորները կը կռուէին արդէն Էրզրումի պարիսպներուն տակ ։

Այդ պահուն էր որ լուր առինք թէ Թուրքերը մեծ ուժեր կը համախմբեն մեր աջ թեւունքը, սպառնալով խուժել քաղաքէն ներս Կարսի դռնէն, եւ կտրել նահանջի մեր միակ ճամբան ։

Ճիշդ Կարսի դռնէն կը սկսի կիրճը, որ հետեւելով մեծ ճամբուն դէպի Հասան-Քալէ, կ՚երկարի մինչեւ Սարը-Քամըշ ։

Գնդ. Մորէլ ինձ հրաման տուաւ թնդանօթներով եւ հետեւակազօրքի ջոկատով մը երթալ դիրք բռնել, Կարսի դրան եւ., պաշտպանելու համար Էրզրում-Սարը-Քամըշ ճամբան ։

Կէս-գիշերին մօտ յաջողեցանք դուրս ելլել Կարսի նեղ դռնէն եւ 2—3 վերստ յառաջանալէ վերջ կանգ առինք նախապէս որոշուած կէտին վրայ ։

Այդ պահուն կը լսէինք Էրզրումի առջեւ տեղի ունեցող կռիւին աղմուկը, որ հետզհետէ կը սաստկանար, մասնաւորաբար աջ թեւունքին վրայ ։ Ու քիչ վերջ տեսանք որ մեր առջեւէն կ՚անցնէին վիրաւորները փոխադրող կառքերը, Էրզրումէն դէպի Սարը-Քամըշ ։

Առտուան դէմ ժամը 2ին, քաղաքին հետ հաղորդակցութիւն պահող մեր զինուորը լուր տուաւ որ կռիւը տեղի կ՚ունենայ արդէն Էրզրումի արուարձաններուն մէջ ։ Մինչ քաղաքը կը պարպուէր, ծերունիները չէին ուզեր հեռանալ իրենց տուներէն ։ Մուրատի կամաւորներէն մաս մը կ՚ամրանար բնակարաններու եւ մզկիթներու մէջ, շարունակելու համար կռիւը եւ կասեցնելու համար Թուրքերը, որպէսզի մեկնողներուն ժամանակ եւ կարելիութիւն տրուի հեռանալու ։ Աւելի վերջ լուր առինք որ Էրզրումէն չհեռացողները, ինչպէս նաեւ բոլոր անոնք որ մզկիթներու մէջ ամրացած կռուեցան Թուրքերուն դէմ, նահատակուեցան իրենց դիրքերուն վրայ ։ Իրենց անձնուիրութիւնը անօգուտ չեղաւ, յաջողեցան Թուրքերուն ուշադրութիւնը շեղել նահանջող ուժերէն ։

Գնդ. Մորէլ հրաման տուաւ օդը հանել քաղաքին բոլոր մթերանոցները, անմիջապէս որ զօրքը նահանջէր ։ Առտուան ժամը 4ին մեր ուժերը, դուրս ելլելով Կարսի դռնէն, ճամբայ ինկան դէպի Հասան Քալէ ։ Մեր ուժերէն քանի մը ջոկատներ ստիպուած էին կռուիլ Թուրքերուն հետ, ճամբայ բանալու համար թրքական ուժերուն մէջէն դէպի Կարսի դուռը ։ Եղաւ վայրկեան մը, երբ Թուրքերը յաջողեցան մտնել քաղաքէն ներս եւ յառաջանալ մինչեւ Կարսի դուռը, կտրելով նահանջի ճամբան անոնց, որոնք տակաւին ժամանակ չէին ունեցած հեռանալու քաղաքէն ։

Մուրատ իր զինուորներով յարձակեցաւ Թուրքերուն վրայ եւ ետ քշեց, այսպէս բանալով մեր նահանջի ճամբան ։

Մէկ վայրկեանէն միւսը կը սպասէինք մթերանոցներու պայթիւնին ։ Ժամ մը անցաւ, ժամ մը եւս, ամբողջ մեր զօրքը հեռացած էր քաղաքէն, եւ տակաւին չէինք լսած պայթիւնը ։

Մուրատ իր զինուորներով եւ գնդ. Թորգոմ կը կազմէին մեր վերջապահները ։ Բոլոր ջոկատներէն միայն անոնք էին որ կը կռուէին Թուրքերուն դէմ, պաշտպանելով մեր նահանջը եւ կասեցնելով թրքական յառաջխաղացումը, միւս ջոկատները բոլորովին անկարող էին դիմադրութիւն մը ցոյց տալու ։

Հասան Քալէ հասնելէ վերջն էր, որ հասկցանք թէ ինչո՛ւ օդը չելան մթերանոցները ։ Պայթեցնելու պաշտօնն ստանձնած խումբին պետը հրաման ունէր դժոխային մեքենաներ տեղաւորել մթերանոցներուն մէջ, այնպէս մը որ պայթէին զինուորներու նահանջէն վերջ ։ Քանի մը զինուորներով կ՚երթայ իր պաշտօնը գործադրելու, ճամբան կը հանդիպի հրետաձիգ գնդապետի մը որ կարեւոր դիրք մը կը գրաւէր Էրզրումի մէջ ։ Գնդապետը կը հարցնէ թէ ո՛ւր կ՚երթայ ։ Անձնապէս ծանօթ ըլլալով գնդապետին, մթերանոցները պայթեցնելու պաշտօն ունեցող զինուորականը չի ծածկեր եւ կը յայտնէ թէ ինչ ընելու կ՚երթայ ։

(5)

(Շար.)

կը պնդեն թէ Մեծն Բրիտանիան առաջին օրինակը պէտք է տայ եւ գլխաւոր առաջնորդողը ըլլայ անոր։

Ուրեմն, Լոնտոնի տնտեսական խորհրդաժողովին ինքզինքը դրած է երկու հակադիր ուղղութիւններու առջեւ։

Որոշ կը թուի որ Լոնտոնը մասամբ պիտի հետեւի Օթավայի գծած ուղիին։ Յիշենք, այս առթիւ, որ Գանատան այդ խմբաւորումէն անջատուած ու Անգլիոյ հետ առանձին համաձայնութիւն մը կնքած է։ Աւոր պատճառը առաւելապէս այն է որ Գանատա-երը կապեր ունի Միացեալ Նահանգներու հետ եւ ինքզինքը չի կրնար կամ չուզեր կաշկանդել Օթավայի ներքին կապանքներով։

Հաւանական է, սակայն, որ Լոնտոնի խորհրդաժողովը ընդգրկէ այլ ձեւ մը, դառնելու համար, նախ, միջին ճամբայ մը, եւ, երկրորդ, թէ ներքին կապը պահելու եւ թէ նոր դրութեան նախընթաց մը ստեղծելու միջոցով։

Այսպէս. Ընկեր նախընտրութի գաղթավայրերու առանձին Անգլիոյ հետ համաձայնութիւններ կնքելու ձեւը, այս կերպով ներքին թումբերը քանդած ըլլալու, բայց կայսրութեան տնտեսութեան մէջ փոխադարձ օժանդակութիւն մը ապահովելու համար։

Այս ենթադրութիւնը աւելի կը հիմնաւորուի, երբ նկատի ունենանք որ խորհրդաժողովին հրաւիրուած են, առաջին անգամ ըլլալով, քանի մը օտար դիտողներ եւ Պելժիայի վարչապետին մէկ ներկայացուցիչը։

Արգելքները վերցնելու տեսակէտը կը պատկանի առաւելապէս Մ. Նահանգներուն։ Եթէ իրացուի, գոնէ մասամբ, Լոնտոնի մէջ ներքին ճակատին վրայ նախընթաց մը բացուած կ'ըլլայ արտաքին ճակատին համար եւս։ Այդ պարագային կամ տնտեսական խմբաւորումներ երեւան կուգան եւ կամ ընդհանուր հասկացողութիւն մը կը ստեղծուի։

Խմբաւորումը պիտի ըլլայ սա կերպով,— Ամերիկա եւ Անգլիա նոյն դիրքութիւնը ցոյց պիտի տան այն պետութեանց, որոնք իրենց հանդէպ պիտի նուազեցնեն մաքսային եւ այլ արգելքները։ Կը թուի թէ Ֆրանսա եւս Ամերիկայի նման պիտի շարժի։ Իսկ հեղինակային այն պետութիւնները որոնք Օսլոյի խմբաւորումին մաս կը կազմեն, նոյն հակումը ցոյց կուտան։ Կը յիշուի որ Տոքթ. Շախթ եւս յայտարարեց թէ Գերմանիա կողմնակից է միջազգային առեւտրական գործակցութեան մը, իսկ Հիթլէր նոյն տեսակէտը պարզեց՝ երբ կը տեսակցէր Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան պետին հետ։

Նկատի ունենալով մեծերու քով տիրող այս տրամադրութիւնը, ինչպէս նաեւ բրիտանական կայսրութեան մեծ դիրքն ու արժէքը՝ համաշխարհային տնտեսական կեանքին մէջ, Լոնտոնի կայսերական տնտեսական խորհրդաժողովի որոշումները կոչուած են, ուրեմն, նկատելի դեր կատարելու՝ համաշխարհային տնտեսութեան նոր ուղիին ճշդումին մէջ։

ՄԱՍՆԱԳԷՏ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ – ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԽԱՌՆ ԺՈՂՈՎ ՄԸ

Այս տարի Պանեօ - Քաշանի «Արծիւ» ենթակոմիտէն քարոզչութեան եւ դաստիարակչական բնոյթ շրջան մը կը բոլորէ։ Եւ պէտք է խոստովանիլ որ իր բոլոր ձեռնարկները, ըլլայ կուսակցական կամ հրապարակային, ամենուրեք, յաջողութեամբ պսակուած են։

Առանց մտնելու մանրամասնութեանց մէջ, ամփոփեմ չորաթ օրուան խառն ժողովը, որ տեղի ունեցաւ Ֆրանսացի ընկերվարականներու ակումբին մէջ, ներկայութեամբ Դաշնակցական ընկերներու եւ ընկերվարականներու կազմին մասնակցող Ֆրանսացի ընկերներու։

Ժողովը զուտ կուսակցական հանգամանք ունէր, որով շատեր զրկուեցան ներկայ գտնուելու առիթէն։ «Յառաջ»ի չորրորդ էջին վրայ, կուսակցական բաժնին մէջ պզտիկ յայտարարութիւն մը բաւած էր ոգեւորութիւն ստեղծելու եւ բարի նախանձ մը արթնցնելու շատերու մէջ, ներկայ գտնուելու համար։ Չէ՞ որ Դաշնակցական ընկեր մը Ֆրանսերէն պիտի խօսէր Ֆրանսացիներու ժողովին, ներկայացնելով թէ հայ ժողովուրդի եւ հայ յեղափոխական Դաշնակցութեան պատկերը։

Առաջին անգամն է որ, եթէ չեմ սխալիր, այսպիսի խառն ժողովի մը, Դաշնակցական մարմին մը իր մասնակցութիւնը կը բերէ, անշուշտ կուսակցական հանգամանքով։ Ցանկալի է որ ուրիշ շրջաններ ալ սկսէին այդ ձեւով ներկայացնել ֆրանսական ժողովրդական խաւերուն մէջ, մեր խակական դէմքը։

Այս ձեւի դասախօսութիւններ կամ ժողովներ մեծապէս կը նպաստեն մեր կուսակցութեան եւ մեր հայ ժողովուրդի հանդէպ կը ստեղծեն հետաքրքրութիւն եւ նպաստաւոր կարծիք։ Անշուշտ «Արծիւ»ը առաջին անգամ այդպիսի խառն ժողովի մը մասնակցելէ յետոյ, պիտի շարունակէ իր աշխատանքները նոյն ուղղութեամբ, աւելի ընդարձակ եւ հրապարակային ժողովներու մէջ, Ֆրանսերէն թէ հայերէն, մեր ժողովուրդը ներկայացնելու Ֆրանսացիին։ Անոնք որ ներկայ գտնուեցան չորաթ օրուան ժողովին, համոզուեցան թէ մեր ժողովուրդի եւ մեր կուսակցութեան կեանքը ինքնուրոյն ըլլալով կարելի է ներկայացնել հարազատօրէն, առանց կուսակցական ծայրայեղ կիրք դնելու, եւ տալ պատկերը այնպէս ինչպէս որ եղած է եւ է։

Ապրիլ տասնըմէկի ստահանդէսին, որ տեղի ունեցաւ այս տարի Փարիզի մէջ, Ֆրանսացի բանախօսի մը հիմնական առաջարկութիւնը եւ մտատանջութիւնը այն էր, թէ Ֆրանսացի ժողովուրդը, բացի ղեկավար կարգ մը անձնաւորութիւններէ, չի գիտեր եւ չի ճանչնար հայ ժողովուրդի պատմութիւնը։

Շատեր մեզ կիսավայրենի ժողովուրդ մը կը կարծեն, շատեր դնչուներու կարգին կ'ուզեն դասել եւ այսպէս դեռ ինչեր։ Վերջերս ականատես եղանք կարգ մը անախորժ վերագրումներու, որ մեզ նուաստացնել զատ, մեր խակական դէմքի հակառակ պատկերը ցոյց կուտան։

Ընկ. Լ. Զորմիսեան պատրաստած էր Ֆրանսերէն գրաւոր դասախօսութիւն մը, որ տեսակ մը պատմականն էր մեր ժողովուրդի եւ մեր կուսակցութեան։ Շատ գեղեցիկ ոճով եւ Ֆրանսերէն յստակ առոգանութեամբ մը ընկերը կարդաց դասախօսութիւնը որ մօտաւորապէս տեւեց մէկ ժամ։ Բոլոր Ֆրանսացիները կը հետեւէին լարուած հետաքրքրութեամբ ու հազիւ դասախօսութիւնը վերջացած, սկսան ծափահարութիւններն ու պոռալոնները։

Դասախօսութենէն վերջ խօսք առին քանի մը Ֆրանսացի ընկերներ։ Ահա մէկը հարցումներ կ'ուղղէ, հեռուէն հեռու իմացած է Պրէսթ - Լիթովսքիի դաշնագիրը, ուրիշ մը խօսք չի գտներ եթէ ոչ շնորհաւորութիւններ յայտնել, երրորդ մը ուրախալի եւ ցանկալի կը գտնէ «Յառաջ»ի մէջ բանալ ֆրանսերէն սիւնակ մը, որպէսզի իրենք ալ օգտուին, եւ կը խնդրէ հաղորդել իր այս փափաքը խմբագրութեան։ Ընկերը կը պատասխանէ բոլորին եւ ամէնքն ալ կը գոհանան տրուած լուսաբանութիւններով։

Դասախօսութիւնը անկեղծ էր եւ հարազատ պատկերը մեր ժողովուրդին։ Հայ ժողովուրդին եւ Դաշնակցութեան պատմութիւնը գրեթէ նոյնացած էին։ Ընկերը ծանրացաւ մեր ազգային գաղափարականութեան վրայ, խօսեցաւ մեր ընկերվարական սկզբունքներուն, Բ. Միջազգայինի մասնակցութեան մասին, չեշտեց թէ ինչո՞ւ դէմ ենք բոլշեւիզմի եւն.։

Շատ ուրախալի պիտի ըլլար, եթէ նոյն կարեւոր դասախօսութիւնը հրատարակուէր գրքոյկի ձեւով որ, ինչպէս ըսի, հարազատ պատկերն էր մեր կեանքին։ Քարոզութեան լաւագոյն ձեւերէն մէկն ալ կարելի է այդ համարել, քանի որ մեծ ծախքի մըն ալ չի կարօտիր։

Գալով հայերէն թարգմանութեան, ընագիրը կը յանձնեմ խմբագրութեան յուսալով որ մեր սիրելի խմբագիրը ուրախութեամբ պիտի հրատարակէ «Յառաջ»ի մէջ։

Ն.

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութիւնը, ի պատիւ Մուրատ - Ռափայէլեան դպրոցներու հիմնարկութեան հարիւրամեակի, կազմակերպած էր ցերեկոյթ մը նախագահութեամբ Պ. Լ. Կ. Կերտանի, կիրակի օր։

Պ. Նախագահը, գրաւոր ճառով մը օրուան հանդէսին իմաստը բացատրելէ յետոյ, խորհուրդ տուաւ որ, ամէն Հայ իր կարելին ընէ, հեղ մը, Սուրբ Ղազարու վանքը այցի երթալ։ Որովհետեւ, ըսաւ, հոն է որ պիտի տեսնէ այցելուն Մխիթարեաններու տարած աշխատանքին փաստերը։ Ու փափաք յայտնեց որ, Մխիթարեանները մնան միշտ կանգուն։

Պ. Սարգիս Սալբեան, յայտնեց թէ՝ բուն յոբելենական հանդէսը պիտի տօնուի յունիս 6ին, Սէվրի Մխիթարեան վարժարանին մէջ։

Ուղերձ մը կարդացուեցաւ Հ. Ե. Միութեան կողմէ, որ կը վերջանար հետեւեալ բառերով.

— «Որքան որ հեռու կը մնանք մեր ցանկալի Հայաստանէն, այնքան աւելի ուժ պէտք է տանք անոր զարգացման եւ յառաջացման վերելքին»։

Ապա, բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, Հ. Սահակ Տ. Մովսէսեան, որ պարզեց Մխիթարեան հաստատութիւններու ծագումն ու զարգացումը։

Մօտ մէկուկէս ժամ խօսելէ վերջ, վարդապետը չեշտեց.— — Սկիզբէն մինչեւ վերջ, Մխիթարեանները հալածուած են կարգ մը թշնամիներէ, սակայն միաբանութիւնը միշտ ապառաժի մը պէս կանգուն մնաց։ Այս բանախօսութենէ վերջ, Օր. Պիլպիլեան իր թրթռուն երգերով ալ աւելի զօրացուց հանդիսականներու հաւատքը հայ ժողովուրդի վերածնութեան մասին։ Նուագեցին, ջութակ՝ Պ. Կիւրինլեան, դաշնակ՝ Պ. Աճէմեան։ Տիկին Արշալոյս Սարգիսեան սքանչելի առոգանութեամբ մը արտասանեց «Ճանապարհ խաչի»ն եւ «Սուրբ Մեսրոպ»ը։ Փոքրիկն Շուշան Թիւրապեան դաշնակի վրայ նուագեց քանի մը անուշ եղանակներ։ Պ. Ո. Զարդարեան արտասանեց Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի «Քաջորդւոյն Թաղումը»։

Հանդէսը վերջացաւ Ռափայէլեան սաներէն՝ փոքրիկներ Գէորգեանի, Ոզունեանի եւ Հալեանի գեղեցիկ արտասանութիւններով։

Պ.

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Թուրքիոյ մէջ Երիտասարդութեան տօն հռչակուեցաւ մայիս 19ը։ Այս առթիւ բազմաթիւ նշանախօսքեր եւ առածներ հրատարակուած են։ Ահաւասիկ նմոյշ մը (մարդական).—

Ուղիղ մարդը շիտակ կը քալէ։

Աշխատցուր մարմինդ եւ գլուխդ։

Ուր որ շարժում կայ, հոն առատութիւն կայ։

Բամբասանք մի ըներ, այլ մարզանք։

Մարդիկը թշնամին է տղեղին, անմաքուրին, չարին։

Գեղեցիկ մարդը բարի մարդ է։

Ձեր ամէնէն մեծ հարստութիւնը ձեր մարմինն է։

Առողջ մարմին, առողջ միտք, գեղեցիկ մարդ։

Գեղեցկութեան երկու պայմանները,— զուարթութիւն եւ շարժում։

Զուարթ եղիր, երիտասարդ կը մընաս։

Այսօր ամէնքս ալ պիտի խնդանք։

Առողջութիւնը ամէնէն մեծ երջանկութիւնն է։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԵՐԵՔ ՄԵՆԵՐԳ, 1. Ծիծառնիկ. — 2. Գարուն. —3. Մրմունջներ։ (Դաշնակի ընկերակցութեամբ)։ Յօրինեց՝ Աւետիս Գ. Մեսումենց (Մելքոնեան)։ Միեւնոյն հատորին մէջ հայերէնի թարգմանուած են երեք մեներգները, երաժշտութեամբ։ Գին 15 Ֆր. 50։

ՄԱՄՈՒԼ

ԶԱՐԻՔ ՄԸ

Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (14 մայիս).

— «Հայ կեանքին մէջ տակաւ կը խորանայ չարիք մը, որ շատերու համար արժէքազուրկ, թերեւս ալ անծանօթ կը մնայ։

Պէտք չէ թաքցնել եւ պէտք է խոստովանիլ թէ հայ գաղութները ստիճանաբար կը վարակուին անտարբերութեան ախտէն, որ գաղթաշխարհի ներկայ բացառիկ պայմաններուն մէջ, եւ հայապահպանման գործին համար, կրնայ դառնալ ահռելի չարիք մը։ Ու այդ չարիքը կրնայ անդարմանելի դառնալ, եթէ չեչտակի չնայինք իրականութեան երեսին, ճիշդ ախտաճանաչումը չկատարենք եւ հաւաքական աշխատանքով դարմանը չփութացնենք։

Անտարբերութեան վարակը գաղութներէն թափանցած է արդէն կազմակերպութիւններէ ներս ու կը չեչտուի ամէն տեղ եւ ամէն ուղղութեամբ։

Պակսած է նախկին հետաքրքրութիւնը հայ դատին հանդէպ։ Հայաստան եւ հայ ժողովուրդի երազները այլեւս նախկին ձգողական ուժը չունին շատերու համար, որոնցմէ ոմանք եթէ ուրացողներ են եւ ուրիշներ պարզ հիասթափուողներ, քիչ չեն սակայն անոնք որ մոլորուածներ են կամ լքուածներ, երկար ատեն անդաստիարակ ու անծանօթ մնացած եւ ապա աստիճանաբար ու մեքենաբար անտարբերութեան ճահիճը մտած։

Նախկին բուռն հետաքրքրութեան փոխարէն, ոչ միայն անտարբերութիւն, այլ նոյնիսկ խորշանք մը կայ շատերուն քով դէպի հայ կեանքի հարցերու քննութիւնը — եթէ նոյնիսկ ճակատագրական ըլլան յաճախ այդ հարցերը — ու խորշանք նաեւ հայ կեանքի ներքին պայքարներէն, եթէ նոյնիսկ անոնք մղուին զուտ գաղափարական գետնի վրայ։ Եւ այս ուղղութեամբ անտարբերները տակաւ իրենց հետաքրքրութիւնը կը կեդրոնացնեն օտար կեանքի վրայ, «բնական» կը համարին հայ կեանքի հանդէպ իրենց «զզուանք»ն ու անտարբերութիւնը եւ, աստիճանաբար կորսուելով մեր իրականութենէն, կ'ուծանան մեզմէ եւ կը ձուլուին օտար կեանքին, հոգ չէ թէ հոն պարարտացնող աղբի դեր միայն վիճակուած ըլլայ իրենց։

Շեշտուած անտարբերութիւն կայ նոյնիսկ հայ ազգային հաստատութիւններու եւ ձեռնարկներու հանդէպ։ Նոյնիսկ անոնք որ, ատեն մը ոգի ի բռին կ'աշխատէին հայ դպրոցի, եկեղեցիի, ընկերութիւններու, մամուլի եւ գրականութեան համար, ազգային մարմիններու մէջ կամ մշակութային ասպարէզներու վրայ, այժմ մեծ մասամբ ձեռնթափ եղած են, «յոգնած» են, «զզուած», իրենց անձնական պատեանը քաշուած։ Ու անոնք ալ եթէ ուրիշներու նման ընդմիշտ ուծացած չեն հայ կեանքէն, բայց անպէտ դարձած են այդ կեանքին համար, ու նոյնիսկ վնասակար, որովհետեւ ձանձրախտի թոյնը կը պատցնեն իրենց հետ ամէն տեղ ու կը վարակեն փոքրաթիւ ուրիշներ, որոնց հաւատքն ու եռանդը տակաւին մարած չեն։ Ու լաւագոյն պարագային ատոնք ալ կ'երթան յիցուելու անտարբերութեան հաւերը։

Անտարբերութեան ախտը վարակած է մինչեւ անգամ անոնք, որ տակաւին երէկ թանկագին ծառայութիւններ կը կատարէին հայ քաղաքական կեանքին մէջ, քաղաքական կազմակերպութիւններէ ներս։ Ասոնց կորուստը շատ աւելի մեծ է հայ կեանքին համար ու անտարբերութիւնը շատ աւելի աղետաւոր, որովհետեւ դեռ կիսատ մնացած է անոնց լքած գործը եւ տակաւին գործ! վրայ է անոնց դաստիարակած սերունդը, որ այս պարագային ալ ամէնէն դիւրին վարակուողը կրնայ ըլլալ իր երէկուան ուսուցիչներու, ղեկավարներու, «աւագ ընկեր»ներու անտարբերութեան ախտէն։

Ու ամէնէն սոսկալին այն է որ անտարբերութեան վարակը թափանցած է նորահաս երիտասարդութեան շարքերը»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱՐԱՆԸ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Հիմա որ 15 տարի անցած է այս գաղութին վրայ եւ արդէն սերունդ մը կազմուած, անհրաժեշտ կը գտնենք մեր աշխատակիցներուն եւ ընթերցողներուն ուղղել հետեւեալ հարցարանը.—

1. Ի՞նչպէս կ'ըմբռնէք օրուան նշանախօսքը,— «Հայը Հայ պահել»։

2. Ի՞նչ է ձեր կարծիքը այն աշխատանքներու եւ ձեռնարկներու մասին որ կը կատարուին 10 - 15 տարի է ի վեր։ (Դպրոց, դասընթացք, սան - սանուհիներու միութիւն, հայերէն խօսակցութիւն տուներու մէջ եւն.)։

3. Եթէ այս միջոցները անօգուտ կամ անբաւական կը գտնէք, ի՞նչ կը թելադրէք, իբրեւ աւելի գործնական եւ արդիական ձեռնարկ։

4. Կը կարծէ՞ք թէ ազգային ոգին կարելի է պահել, եթէ իրենց մայրենի լեզուն մոռցած պատանիներու Հայոց պատմութիւն, Հայաստանի աշխարհագրութիւն եւ ուրիշ հայկական գիտելիքներ աւանդուին, իրենց հասկցած լեզուով (ֆրանսերէն)։ Օգտակար կը գտնէ՞ք ֆրանսերէն հրատարակութիւններ՝ նոյն ուղղութեամբ։

5. Անհրաժե՞շտ է մասնաւոր կազմակերպութիւն մը ստեղծել, յատկապէս այս գործին համար։ Ի՞նչպէս։

Պատասխանները կարելի է գրել երկու ձեւով.—

1. Կարճ եւ ամփոփ դիտողութիւններ եւ առաջարկներ, իւրաքանչիւր հարցումի դիմաց.

2. Առանձին յօդուածներ եւ ուսումնասիրութիւններ՝ այս կամ այն կէտի կամ ամբողջութեան մասին։

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Հա՛ մէկն ալ կ'ըլլար իր փայլուն ընկերներէն՝ այնքան անժամանակ կերպով։ Այս բոլորի վերջը ո՞ւր պիտի երթար… Դժբախտութիւն դժբախտութեան կը յաջորդէր։

Ոմանք բանտարկուած էին, ոմանք սպաննուած… խոշոր ամրակուռ կարծուած շէնքն էր որ կը փլէր անհնարին թափով։

Նշանը հեռացեր էր։ Լեւոնը մինչեւ լուսաբաց արթուն մնաց։ Եթէ առաջ քաղաք մտնելը անհրաժեշտութիւն մը կը համարէր, հիմա արդէն հրամայական պահանջ մը կը դառնար իրեն համար։ Բայց ի՞նչպէս մտնալ քաղաք։ Ամբողջ քաղաքը զինուորական խիստ հսկողութեան տակ առած էր կառավարութիւնը։ Առկէ զատ կը մնար եւ ուրիշ հարց մը։ Եթէ յաջողէր քաղաք մտնալ, ո՞ւր պիտի երթար, որո՞ւ տունը պիտի ապաստանէր. արդեօ՞ք նախկին բարեկամներն ու ընկերները տեղ պիտի տային, թէ Բերդակցիներու նըման տան դուռը պիտի գոցէին։ Բայց ինչ ալ որ ըլլար, Լեւոնը կը զգար, որ պարտաւոր է քաղաք երթալ։ Պէտք էր ցրուած ուժերը հաւաքել, ոգեւորել զանոնք, վերջ տալ բարոյալքումին եւ դաւաճանի շահատակութիւններուն։

Կէս օրուան ժամանակ Նշանն ու ընկերը եկան։ Լեւոնը անոնց հետ միասին բարձրացաւ մարագի տանիքը, ուրկէ կ'երեւէր Վան քաղաքի համայնապատկերը։ Դիտակը ձեռքը, Լեւոնը երկար ժամանակ ուսումնասիրեց քաղաքի շրջակայքը, քաղաք մտնալու ճանապարհները։ Շուշանցի դաշտը, որ մինչեւ քաղաք կ'երկարէր, ծածկուած էր ձիւնի անկարուկ սաւանով մը։

Դեռ բոլորովին չմթնած, երեք ընկերները կարճ խորհրդակցութիւն մը ունեցան։ Լեւոնը այդ գիշեր իսկ պիտի փորձէր քաղաք մտնալ, իսկ ընկերները Սուրբ Խաչի մէջ պիտի սպասէին անոր հրահանգին։ Այս կարգադրութիւնը որքան ալ որ մեր երկու բարեկամներու սրտովը չէր, որոնք չէին ուզեր Լեւոնէն բաժնուիլ, բայց գիտակցելով երեքով քաղաք մտնալու անկարելիութիւնը, կամայ ակամայ լռեցին։

— Իսկ եթէ ինծի հետ ալ բան մը պատահելու ըլլայ,— պատուիրեց Լեւոնը,— այդ պարագային անմիջապէս ճանապարհ կ'իյնաք դէպի Հայոց Ձոր Մոսոյին միանալու համար։ Ամէն պարագայի, չորաթ մը հոս կը սպասէք։

Գեւօն եւ Սատտանան գլուխնին կախած մտիկ կ'ընէին Լեւոնի խօսքերուն։ Ի՞նչպէս թէ եթէ Լեւոնին ալ «բան մը պատահելու ըլլէր», մի՞թէ այդ կարելի էր, Լեւոնը որ իրենց ամենակարող առաջնորդն էր, իրենց դնահատութեամբ գերմարդ մը։ Բայց եւ այնպէս Լեւոնի վերջին խօսքերը շատ ծանր ազդեցին անոնց վրայ։

Դուրսը սկսած էր մթնել։ Նշանը եկաւ տղոց մօտ լուր տալու, որ ժամանակն է շարժելու։ Բոլորը միասին դուրս եկան բակը։

— Նշան, խնդրած շապիկս բերի՞ր,— հարցուց Լեւոնը։

Նշանը անութի տակ սեղմած փոքր ծրարը երկարեց Լեւոնին, վանքի դարպասը կամաց մը բացաւ ու բոլորը միասին դուրս եկան վանքէն։ Առիծ Գեւոյի հետ խօսիլ չէր ըլլեր, քիթն ու մուութը կախած՝ ճիգ կ'ընէր ինքզինք զսպելու։

— Տէ, տղերք ջան, մնաք բարով…

Երեք ընկերները ջերմօրէն համբուրուեցան։ Առիծ Գեւօն պինդ մը Լեւոնը գրկած՝ հեկեկալով կ'արտասուէր։

— Լաւ, բաւական է, Գեւօ,— Լեւոնը սաստիկ յուզուած կ'աշխատէր հանդարտեցնել ընկերը,— Գեւօ, նոր բան մը չէ, շատ անգամներ դուրս ենք պրծած նեղ վիճակէ, էս էլ կ'անցնի… Տէ, նորէն մնաք բարով, սպասեցէք, մինչեւ որ ձեզ լուր ուղարկեմ,— ու Լեւոնը միայն տասնոց առրճանակով մը զինուած՝ Նշանէն ստացած ծրարը թեւին տակ պինդ մը սեղմեց, որպէս թէ շատ թանկագին բան մը ըլլէր ան, խոշոր քայլերով դանդաղօրէն իջաւ ու չքացաւ անյայտացաւ խաւարին մէջ։

— Ներս մտանք,— խորհուրդ տըւաւ Նշանը՝ աչքերը շորցնելով,— լաւ է դարպասը գոց պահենք, հէչ հոգ չընէք, վանքի մէջ էնպէս թագստոց մը կայ, որ ոչ ոք կրնայ ձեզ գտնալ…

Գեւօն եւ Սատտանան անխօս հետեւեցան Նշանին, որ խնամքով դրան փայտէ ահագին լեզուակը կոխեց երկաթէ շրջանակին մէջ։

— Մարագը մտանք, Գեւօ,— առաջարկեց որբացածի նման գլուխը կախած Թոփալ Սատտանան,— Աստուած բարի յաջողութիւն տայ էնոր։

— Չէ,— յամառեցաւ Առիծ Գեւօն,— չէ, տանիքը ելլենք… ականջ տանք… տեսնենք թփանքի ձէն կուգա՞յ…

— Լաւ, դուք բարձրացէք՝ ես տաւարին յարդ պիտի տանիմ,— ու Նշանը մեկնեցաւ, մինչ Գեւօն ու Թոփալ Սատտանան իրարու օգնելով բարձրացան տանիքը։

Երկու ընկերները իրարու քով պըպեցան։ Ցուրտ էր։ Եթէ վարը, դաշտի մէջ հրացան մը արձակուէր, անշուշտ այդտեղէն պիտի լսուէր։ Կէս ժամէն Լեւոնը անցնելու էր Հաճի-Պէքիրի զօրանոցի առջեւէն։ Մէկ մը այդ վտանգաւոր տեղէն անցնէր, մնացած ճանապարհը համեմատաբար աւելի դիւրին էր։

Անցաւ կէս ժամ, երեք քառորդ ժամ։ Թանձր խաւար ու համատարած խոր լռութիւն մը կ'իշխէր քաղաքի ուղղութեան վրայ։ Թոփալ Սատտանան աչքերը լարած ու ամբողջովին լռութիւն կտրած՝ արձանացած էր։ Գեւոյի շրթները երբեմն կը շարժէին, ու ինքնիրեն մեղմօրէն կը մրմնջէր.

— Ես, Տիրամէր… զօրութեանդ դուրպան էղնիմ Սուրբ Գէորգ… Վալլահ ուխտի պիտի գամ ոտքդ… դու քէօմէկ եղնիս մեր պարոն Լեւոնին… դուն փորձանքէ պահես… Սուրբ Գէորգ ախպօրս ըսեմ, ինծի Առիծ Գեւօ կ'ըսեն… էնա Աստուած գիտէ, խօսքս բռնող մարդ եմ… խօսքս՝ խօսք… պատկերիդ առջեւ տասներկու Քրաւ ականջ պիտի կախեմ… որ խօսքս չպահեմ… էն ատեն դու գիտես… Հայր մեր Սուրբ Աստուած, որ սուրբ եղիցի յանուն քո… ծօ ատանակ,— ու Գեւօն դադրեցնելով ջերմեռանդ աղօթքը, որուն կապը կորսնցուցած էր, բռունցքը իջեցուց Թոփալ Սատտանայի կողին,— ծօ, կապաշտ, բերան մը աղօթք չըսե՞ս…

Երբ երկու ժամ վերջ Գեւօն եւ Սատտանան վար իջան տանիքէն, կարգին սառած էին։ Երկնցան յարդի կոյտին վրայ։ Սակայն, մինչեւ լուսաբաց ոչ մէկը կրցաւ քնանալ։

կայն, մինչեւ լուսաբաց ոչ մէկը կրցաւ քնանալ։

ՑՈՒՍԱԼՔՈՒՄ

Լեւոնը ընկերներէն բաժնուելով արագօրէն բլուրէն իջաւ ու տասը րոպէէն հասաւ Կուռուպաշի գետակը, որ Այգեստանի մօտէն անցնելով, Շամիրամ Թաղի միջով կը հոսի Վանայ ծովը մէջ։ Գետակէն հազիւ քարընկէց մը հեռաւորութեամբ կ'անցնի Նոր Գեղի գլխաւոր ճանապարհը։ Այդ ճանապարհը քաղաքէն սկսելով՝ կը հասնի մինչեւ Պաշ - Քալէ, մինչեւ Գեւաշ ու Պարսկաստան։

Լեւոնը զգուշութեամբ առաջանալով եկաւ ճամբու վրայ։ Ոչ մարդ, ոչ մարդասպան։ Ճանապարհը ամայի, Շուշանցի դաշտը ձիւնի տակ ծածկուած։ Բաւական մը տեղ ճանապարհէն երթալով՝ Լեւոնը կանգ առաւ։ Խաւարի մէջ ձիւնի սպիտակ ֆոնի վրայ դուրս ինկած կ'երեւային Հաջի-Պէքիր զօրանոցի մութ շէնքերը։ Զօրանոցի շէնքերու պատուհաններէն ոմանք աղօտ լոյսով մը լուսաւորուած էին։

(Տար.)

ՄԱԼԽԱՍ

կան դաշնագրով եւ Ֆրանսայի, Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ համաձայնութեամբ տրուած երաշխաւորութիւններէն, Սուրիացիները արժանաւորութեամբ պիտի ընդունին սահմանքին սահմանադրութիւնը: Եւ սակայն, եթէ Ֆրանսա կատարէ Ենկիւրի պահանջած երկու զիջումները, պիտի քանդուի Սուրիացիներու վստահութիւնը մեր երկրին հանդէպ, իսկ եթէ Ֆրանսա զոհացում տայ նաեւ հողային պահանջներուն, պարզապէս անոր համար որ Թուրքերը կը կարծեն թէ այդ սահմանամերձ շրջաններու բնակիչները աւելի Թուրք են քան Արաբ, այն ատեն հետեւանքը չափազանց վտանգաւոր պիտի ըլլայ, քանի որ ինքնին կը պարունակէ դաշնագիրներու վերաքննութեան այն սկզբունքները որոնց դէմ Ֆրանսա միշտ պայքարած է Եւրոպայի մէջ, փոքր ժողովուրդներու համար որոնց քաղաքական հոգատարութիւնը յանձնուած է իրեն:

Եւ վերջապէս, համաձայն զանազան երկիրներու բազմաթիւ մասնագէտներու, որոնք զբաղած են այս դժուարին հարցով, եթէ Ֆրանսա նոր զիջումներով սահմաններու վերաքննութեան ճամբուն մէջ մտնէ, շատ չանցած թերեւս Թուրքիա նման զիջումներ պիտի պահանջէ թուրքեւսուրիական 600 քմ. սահմանագծին վրայ:

Այս խնդրին տպաւորութիւնը այն է թէ Թուրքերը տոգորուած՝ յաւակնոտ տրամադրութեամբ և պատշաճ խորհուրդներն ստացած՝ Անգլիացիներուն եւ Ազգաժողովի ամէնէն ականաւոր անդամներուն, ի վերջոյ համաձայնութեան պիտի յանգին եւ կը յուսացուի, առանց բոլորովին հաւատալու, թէ սանճաքի այս Ֆրանքօ-Թուրք խնդիրը վերջնապէս պիտի կարգադրուի, երբ Պ. Տէլպոս եւ Պ. Վիէնօ Փարիզ վերադառնան:

Ընդհ. գործադուլ գլխաւոր նաւահանգիստներուն մէջ

Նաւաստիներու գործադուլը, որ սկսած էր Մարսէյլէն, ընդհանուր համեմատութիւն ստացաւ, տարածուելով մինչեւ Հավր: Զանազան նաւահանգիստներու պատուիրակները վարչապետին ներկայացան երէկ, վէճը լուծելու համար, մանաւանդ որ տագնապը կը զուգադիպի ցուցահանդէսին բացման: Մարսէյլի նաւահանգիստը անգործութեան դատապարտուած է ամէնէն աւելի: Անցեալ օր կրցան մեկնիլ միայն 11 նաւեր, մեծ մասով օտար: Հավրի մէջ, «Նորմանտի»ի ճամբորդները դուրս ելան, բայց բեռները կը մնան:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ճակատին վրայ կռիւները կը շարունակուին նոյն սաստկութեամբ: Զօր. Ֆրանքօ բացարձակապէս կը մերժէ զինադադար կնքել իր թշնամիներուն հետ, ինչպէս թելադրած են Անգլիա եւ Ֆրանսա:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ գերագոյն ատեանը, որ ընդհանրապէս անվաւեր կը հռչակէր նախագահ Ռուզվէլթի հռչակած օրէնքները, հաւանութիւն յայտնեց բանուորներու ընկերային ապահովագրութեան եւ հանգստեան թոշակի ծրագիրներու մասին: Իսկ նախագահը պատգամագիր մը ուղղեց խորհրդարանին, պահանջելով շաբաթական աշխատանքը վերածել 35 ժամուան, նուազագոյն աշխատավարձք հաստատել, արգիլել մանուկներու աշխատանքը եւն.:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Պօմոնի Զաւարեան ենթակոմիտէին կողմէ

Այսօր, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, Վարանդեան սրահին մէջ, Պօմոն:

կը խօսի՝ ԸՆԴ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Գարեգին Բրուտեան, Սմբատ Յակոբեան եւ իրենց ընտանեկան պարագաները խորին ցաւակցութիւն կը յայտնեն իրենց անդուլական հայրենակից՝ Խաչիկ Դաւիթեանի դառնակսկիծ մահուան առթիւ իր սգաւոր այրիին եւ պարագաներուն:

Տէսին, 20 մայիս 1937

ՊԱՇՏՕՆ. ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՐԱՒ. ՖՐԱՆՍԱՀԱՅՈՑ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻՆ

Յառաջիկայ կիրակի, մայիս 30, տօն կաթողիկէ եկեղեցւոյ Ս. Էջմիածնի, կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, Սէն Փիէռ գերեզմանատան մէջ տեղի կ'ունենայ օրհնութեան Գրիգորիս եպիսկ. Պալաքեանի մարմնին փոխադրութիւնն ու զետեղումը իր սեփական հանգստավայրին մէջ, ուր կը կատարուին թաղման արարողութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն:

Կը հրաւիրուի ամբողջ Մարսէյլի հայութիւնը իր պաշտօնական մարմիններով եւ կազմակերպութիւններով ներկայ ըլլալու ժամը 2.30ին գերեզմանատան մէջ՝ մասնակցելու համար թաղման թափօրին եւ պաշտամունքին:

Առաջնորդարան Հարաւ. Ֆրանս.

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Փարիզի Հայ Սափրիչներու Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ յունիս 1ին երեքշաբթի իրիկուն, ժամը 8.30ին, 8, Rue Bossuet, Փարիզ Բարեգործականի տան մէջ, Մեթրօ Կար տիւ Նօռ կամ Փուասոնիէռ:

ՕՐԱԿԱՐԳ.— Վարչութեան ընտրութիւն եւ տարեկան հաշուետուութիւն:

Կը խնդրուի անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր արհեստակիցներէն ներկայ գտնուիլ:

Ֆ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները 28 մայիս, ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին իր դպրոցին մէջ:

ՎՐԻՊԱԿ.— Տիկին Նուրիցա Եէմէնիճեանի մահուան առթիւ յայտնուած շնորհակալիքին մէջ («Յառաջ», 20 մայիս) Աստուր Աստուրեանի, Տիգրան Ալթօ-Ազարեանի եւ Միհրան Քէօշկէրեանի անուններուն սկիզբը թիւրիմացութեամբ հրատարակուած է այրի, փոխանակ Տէր եւ Տիկին:

Փարիզ

ՊԱՆԷԼԷՕ—ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 28 մայիս, ուրբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, իր Ակումբին մէջ:

Պուաս

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընկերական ընդհ. ժողով 28 մայիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse. Մարսէյլ: Կարեւոր օրակարգ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

29 ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ, 21 Rue Cadet

Մեթրօ Cadet

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Ներկայ պիտի ըլլան Ֆրանսացի եւ օտար ծանօթ անձնաւորութիւններ:

ՊԻՏԻ ԽՕՍԻՆ՝ ԶՕՐԱՎԱՐ BENOIST D'AZY

(կազմակերպիչը Արեւելեան Լէգէոնի)

ԵՒ ԶՕՐԱՎԱՐ BREMOND

ՆԵՐԿԱՅ Կ'ԸԼԼԱՅ M. DELAHOCHE

(Նախագահ Ֆրանսացի Նախկին Ռազմիկներու Միութեան)

ԽՕՍՔ Կ'ԱՌՆԵՆ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՅԱՅՏՆԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐ

Ուղերձներ Հայ Միութիւններու կողմէ:

Գեղարուեստական բաժին՝ կ'երգեն՝ ՏԻԿ. Ա. ԳԷՈՐԳԵԱՆ—ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ եւ Պ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

կ'արտասանեն՝ ՕՐ. ՌՍՆԺԷԼԵԱՆ (ֆրանսերէն), ՊԵՐՃ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ—ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը

ղեկավարութեամբ Պ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի:

Եւրոպական պարեր՝ կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ:

ՃԱԶ, ԹՈՄՊՕԼԱ, ՊԻՒՖԷ:

Կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Հայ Արծիւներու սկաուտները:

Մուտք 5 ֆր.:

ՄԱՅԻՍ 28

կազմակերպուած Պանեէօ-Քաշանի Արծիւ ենթակոմիտէի կողմէ

5 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ, Քաշանի քաղաքապետարանին նորակառոյց շէնքին մէջ:

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Պուլվար Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէի

30 մայիս, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Պար Էնթէրնասիոնալի մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ, 27 Մայիս, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, իր կեդրոնատեղին 8 Rue Bossuet, Paris (10)

կը դասախօսէ՝ ՀԱՅԿ-ԱՐԱՄ ԲԻՊԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Երկրագործական վերելքը խորհ. Հայաստանի մէջ:

ԵՐԿՆԵՐԵՍ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ — ԱԶԵՒ

Գրեց՝ Մ. Ա. ԱԼԴԱՆՈՎ

Ռուսերէնէ թարգմանեց ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Բայց արդէն 1896ին մենք գտնում ենք բոլորովին տարբեր նկատողութիւն. «Ազեւի տուած տեղեկութիւնները զարմացնում են իրենց ճշգրտութեամբ եւ եղրակացութիւնների բացակայութեամբ»: Իսկ արդէն մի քանի տարի յետոյ յայտնի Ռատայեւը գրում է Ազեւին. — «Աշխարհիս երեսին ես ամէնից շատ վախենում եմ ձեր խայտառակուելուց եւ ձեր ծառայութիւններից զրկուելուց»:

Եւ իսկապէս Ազեւի տեղեկութիւնները, նոյն իսկ նրա ծառայութեան սկզբնական շրջանում, շատ կարեւոր էին: Նա ոստիկանութեան աչքերը բացաւ երիտասարդ յեղափոխականների վրայ, որոնք յետագային միայն յայտնի դարձան: «Անհրաժեշտ է յատուկ ուշադրութիւն դարձնել Պ. Կարպովիչի վրայ» ... «Ձեր յատուկ ուշադրութիւնն եմ հրաւիրում Ձէնզինովի վրայ» ... Ամենավտանգաւոր ահաբեկիչ Գրիգոր Գերշունիին Ազեւը գնահատեց իր նրա հետ ունեցած առաջին հանդիպումից եւ խսկոյն եւեթ մեծ յուզումով ոստիկանութեան տեղեկագրեց «այդ պարոնի» մասին:

Ազեւ իր տեղեկութիւնները գրում էր մեծ բաւականութեամբ եւ կարծես նոյն իսկ ուզում էր մրցել յեղափոխականների հետ: Օրինակ, խորհրդաւոր ոստիկանութեան գրաւել գրականութեան մի որ եւ է փոխադրութիւն, նա աւելցնում է.— «Այլ եւս Գերշունին չի կարող պարծենալ, որ հիանալի ճանապարհ է գտել»:

Ազեւ ոստիկանութիւնից պահանջում էր լրիւ վստահութիւն հանդէպ իր խօսքերի: 1901ին վիրաւորուած Ռատայեւի անվստահելի նկատողութիւններից, Ազեւ պատասխանում է (յունուար 15) խիստ վիրաւորուած ոճով.— «Ինձ թւում է դուք ոչ մի փաստ չունիք, որ հարկադրի ձեզ մտածելու, թէ ես ընդունակ եմ ձեզ խաբելու: Կարծում եմ, որ ոչ մի անգամ ես չեմ տուել. դա իմ բնաւորութիւնից դուրս է ... Ձեր անվստահութիւնը ինձ համար վիրաւորական է եւ անպատուաբեր»:

Նամակագրութիւնը, ըստ ձեւի, երբեմն տարօրինակ էր: Այսպէս, որոշ ժամանակ յետոյ կամենալով հետեւել Գերշունիին, ոստիկանութիւնը (1902 ապրիլ 17) գերմաներէն հեռագրում է Պերլին Ազեւին. — «Շատ եմ անհանգստանում Գրիշայի Պետերբուրգում ունեցած կացութեան մասին: Կը ցանկանայի որոշ տեղեկութիւններ ստանալ, որպէսզի հնարաւորութիւն ունենամ նրա հետ տեսակցելու: Դմիտրի»: Կամ թէ Ազեւ իր տեղեկութիւնները սկսում է հետեւեալ խօսքերով (1902 յունիս 17)— «Սիրելի Հանրիէտտա», իսկ վերջացնում է նամակը՝ «Համբուրում եմ քեզ: Քո Իվան»(*):

Նման ոճով գրուած նամակներ ես հանդիպել եմ ֆրանսական Ազգ. Դիւանատան մէջ. այդպէս սիրում էին գրել Նափոլէոնի ժամանակի լրտեսները:

(*) Այս տեղեկութիւնները գրուած էին ծածկագիր մելանով: Իսկական բնագիրը իր մէջ պարունակում է Պլեւէյի դէմ պատրաստուելիք մահափորձի մասին լուրեր:

Բ.

Երբ Ազեւ վերադարձաւ Ռուսաստան, նրան յանձնարարեցին Զուբատովի մօտ սովորել ոստիկանական գործի արուեստը: Ըստ երեւոյթին նա այդ արուեստը սովորեց կատարելութեան աստիճան: Հին յեղափոխականները պատմում են, որ նա շատ սուր յիշողութիւն ունէր եւ ճանաչում էր Պետերբուրգի բոլոր փողոցներն ու միջանցիկ տուները եւ կարող էր ահաբեկչական որ եւ է գործողութեան համար ի հարկին յիշողութեամբ նկարել մայրաքաղաքի իւրաքանչիւր մասը: Տարբեր «գործերի» բերմամբ նա պիտի իմանար բազմաթիւ հասցէներ եւ հեռախօսի համարներ: Ազեւ «զգուշութեան» համար երբեք այդ բաները գրի չէր առնում, բայց բոլորը յիշում էր անսխալ: Ահաբեկչական գործի մէջ նա մտցրեց մի քանի նոր ձեւեր (որոնք սովորել էր Զուբատովից): Հաւանաբար այս արուեստի մասնագիտութիւնն էր պատճառներից մէկը, որ նա մեծ համարում ունէր Մարտական Կազմակերպութեան մէջ. այդ ժամանակի ահաբեկիչները միայն քաղաքական գրականութիւն չէին կարդում: Նրանք, ինչպէս մենք ամէնքս, հաւանաբար իրենց ազատ ժամերին կարդում էին եւ «Շերլոկ Հոլմս»ը:

Սովորելով ոստիկանական գործը, Ազեւ յարեց սոցիալիստ-յեղափոխական կուսակցութեան: Աւելի ճիշդ, դարձաւ մէկը այդ կուսակցութեան հիմնադիրներից: Նա մասնագիտացաւ ահաբեկչական գործի մէջ եւ սկզբում եղաւ Գերշունիի ամենամօտ օգնականը, իսկ յետոյ՝ Մարտական Կազմակերպութեան առաջնորդը, հոգին եւ տէրը: 1902 յունիս 4ին Ազեւ ոստիկանութեան մի կարեւոր նամակ է գրում, յայտնելով ահաբեկչական գործի համար իր ծախսած 500 րուբլու մասին: «Ես անհրաժեշտ գտայ այդ անել նրա համար, որպէսզի իմանամ թէ ի՞նչ է այդ Մարտական Կազմակերպութիւնը եւ ի՞նչ են նրա ապագայ ծրագիրները. եւ դա ինձ յաջողուեց ... ես գործօն դեր եմ գրաւել այդ յեղափոխական կուսակցութեան մէջ: Նահանջելը այլ եւս օգտակար չէ մեր գործի համար, բայց ազդեցութիւն ունենալու համար անհրաժեշտ է չափազանց շրջահայեաց լինել»:

Ազեւի վիճակը հետզհետէ լաւացաւ ոստիկանութեան մէջ: 1899ին ամսական ստանում էր 100 րուբլի ռոճիկ եւ նոր տարուան 50 րուբլի նուէր: 1900ին նրա ռոճիկը բարձրացաւ 150 րուբլու, իսկ 1901ին միանգամից բարձրացաւ մինչեւ 500 րուբլու: Իր գործունէութեան վերջում նա ստանում էր ամսական 1000 րուբլի եւ նոյնքան էլ եթէ ոչ աւելին, ճանապարհածախս յաւելեալ աշխատավարձ, «պարգեւ» եւ «նուէր»: Նրա ստացած «նուէր»ները 1904—5ին մի քանի հազարների էին հասնում: Հէնց այդ ժամանակներն էր, որ նա կազմակերպեց Կ. Պլեհվէի եւ մեծ իշխան Սերգէյ Ալեքսանդրովիչի սպանութիւնները:

(2)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER AGOPIAN

17, Rue Dareseme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 27 ՄԱՅԻՍ — JEUDI 27 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3431

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԽՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄՇԱԿԵՆՔ ԱՅՍ ՃԱՄԲԱՆ

Երկար ատենէ ի վեր, բայց մանաւանդ վերջերս մեր շարքե-րուն մէջ աւելի ուշադրութիւն կ'ընծայուի տարրական պահանջի մը,— ծանօթանալ, սերտ յարաբերութիւններ հաստատել տեղա-կան կազմակերպութեանց հետ, քաղաքական ըլլան թէ տնտեսա-կան - ընկերային:

Տարիներու ընթացքին, մենք յիշեցնելով այս անհրաժեշտու-թիւնը, միշտ ալ բացատրած ենք թէ մինչեւ ո՛ւր կրնան հասնիլ մեր թեւերը եւ ի՛նչ առաջադրութիւններ կրնանք ունենալ:

Այս առթիւ դիտել տուած ենք, նաեւ, յաճախ կոպտօրէն, թէ այլ եւս ներելի չէ տարուիլ «հայասիրական» միամտութիւննե-րով: «Հայասէրներ» չէ որ պիտի փնտռենք այս պողոտաներուն վրայ եւ այլուր, ոչ ալ «խաչապաշտներ» կամ «քեռի»ներ, այլ պարկեշտ եւ տաքսիրտ քաղաքացիներ, ընդունակ՝ մեր տառա-պանքն ու տագնապը հասկնալու, եւ տրամադիր՝ իրենց եղբայ-րական աջակցութիւնն ընծայելու:

Ուրիշ պարագայ մը եւս,— քանի կը սահին տարիները, այն-քան կ'աճին ու կը ծաւալին հաւաքական ուժերը, կազմակերպուած հոսանքներու եւ բազմութեանց դերն ու կշիռը: Անհատները, նոյն իսկ ամէնէն հեղինակաւոր կամ տաղանդաւոր դէմքերը նախկին արժէքը չունին այլ եւս: Անշուշտ կը պահեն իրենց հմայքը, եւ կրնան ամբողջ բազմութիւններ շարժման մէջ դնել իրենց խօսքով կամ գրիչով: Բայց, ուրի՛շ է զանգուածը:

Ըսել կ'ուզենք թէ ինչպէս ընկերային կամ քաղաքական շար-ժումներու յաջողութիւնը, նոյնպէս այս կամ այն ժողովուրդին համակրանքը աւելի շատ բազմութիւններով կ'ապահովուի, քան երեւելիներով:

Ուրեմն, հարկ է մօտենալ, խօսիլ, բացատրել, մթնոլորտ ստեղծել ինչպէս անմիջական, ընթացիկ պահանջներու, նոյնպէս վաղուան համար:

Մանաւանդ որ, արդէն սերունդ է հասած, ամէն տեղ, եւ հետ-զհետէ մատի վրայ կը համրուին անոնք որ քիչ-շատ ծանօթ են հայ ժողովուրդին պատմութեան: Ի՛նչ յեղաշրջումներ կատար-ուեցան Մեծ Պատերազմէն ի վեր, եւ դեռ կը կատարուին, խոր-քին ասպարէզէն քշելով ճերմկած գլուխները, եւ գիրքերու վրայ բարձրացնելով բոլորովին նոր տարրեր:

Արդ, այս պարագաները եւ ուրիշ նկատումներ կը պարտա-դրեն մեզ ծրագրեալ եւ յարատեւ աշխատանք:

Չի բաւեր օտարը յիշել միայն աղէտի մը կամ հարս-նիքի մը առթիւ, գործ մը յաջողցնելու համար, ինչպէս կ'ըլլայ տարիներէ ի վեր:

Գիտենք որ բազմաթիւ նոր ծանօթութիւններ հաստատուած են վերջին 10 - 15 տարիներու ընթացքին, Փարիզ եւ ամէն տեղ: Բայց, ընդհանրապէս պատահականութեան ձգուած է ամէն բան, եւ յարաբերութիւնները մնացած են կիսկատար վիճակի մէջ: Ե-ղած են աւելի շատ արարողական, քան գործնական եւ տեւական:

Տարակոյս չկայ թէ ընդհանրական հանգամանք ունի այս գործն ալ: Եւ սակայն, իւրաքանչիւր կազմակերպութիւն պարտա-ւոր է բերել իր բաժինը, համաձայն իր կարողութեան եւ հայեցո-ղութեան:

Այս տեսակէտին վրայ կանգնած, եւ միշտ գիտակից ամէնէն աւելի իր վրայ ծանրացող պատասխանատուութեան, Դաշնակցու-թիւնը տարիներէ ի վեր ճիգեր կը թափէ հին կապերը նորոգելու կամ նոր կապեր ստեղծելու համար, իր գտնուած երկիրներուն մէջ:

Նոյն մտահոգութեամբ, կուսակցութեան տեղական մարմին-ներն ալ վերջերս աւելի աշխուժութիւն կը ցուցնեն, այս ճամբան մշակելու համար:

Զանազան ձեռնարկներու կարգին, առջի օր ուրախութեամբ արձանագրեցինք մօտակայ արուարձանի մը, Պանթէօ — Քաշանի «Արծիւ» ենթակոմիտէին խառն ժողովը՝ Ֆրանսացի ընկերվա-րականներու հետ, անոնց ակումբին մէջ:

Մանրամասնութիւնները ծանօթ են արդէն: Ընկեր մը Ֆրան-սերէն ուսումնասիրութեամբ մը ներկայացուցած է Հայ ժողովուր-դը եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, մեծ հետաքրքրութիւն շարժե-լով:

Կրնաք վստահ ըլլալ թէ ներկաներէն շատերը առաջին անգամ էր որ կ'իմանային տարրական գիտելիքներ՝ մեր մասին: Ըլլալով ընդհանրապէս երիտասարդներ եւ բանուորներ, անոնք հայ ժո-ղովուրդը ճանչցած են կա՛մ իրենց աշխատած գործարանին մէջ, եւ կամ կասկածելի աղբիւրներէ:

Կը մնայ նմանօրինակ աշխատանքներ կատարել տարբեր շըր-ջաններու մէջ, օգտագործելով ընդունակ ուժերը, համաձայն կան-խորոշ ծրագրի մը:

Աշխատանքի ձեւերը կրնան տարբերիլ, շրջանէ շրջան. բայց հիմնականը կը մնայ նոյն մտահոգութիւնը.— սերտ յարաբերու-թիւններ հաստատել, ծանօթացնել ինչպէս մեր ժողովուրդը, նոյնպէս մեր տեսակէտները: Եւ, ինչո՞ւ չէ, թարմացնել յիշողու-թիւնները:

Կարելի չէ կղզիացած մնալ եւ անցեալ փառքերով օրօրուիլ, ընկերային եւ քաղաքական յեղաշրջումներու այս ալեկոծ շրջանին մէջ:

Կարելի չէր երէկ, իսկ աններելի է այսօր, քանի որ մեր կեան-քըն իսկ վեր ի վայր շրջուեցաւ, եւ լեռներէն իջանք, նետուեցանք ծովուն ափերը:

Միւս կողմէ, ա՛յս է, նաեւ, մէկ ճամբան սերունդ հասցնելու: Սերտելու եւ հասուննալու, ինքնագործունէութեան վարժուելու:

Ծ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ԽՆԴԻՐԸ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՊՆԴԷ ԻՐ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Երէկուան թերթերը յոռետես կ'երեւան Ալեքսանտրէթի հարցին կարգա-դրութեան մասին, բացի ընկերվարական «Փոփիւլէռ»էն:

«Լ'Էօվր», արմատական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, կը գրէ.— Ազգաժողովի նրբանցքներուն մէջ բանակցութիւնները յառաջ չացին: Իւրա-քանչիւր կողմ մնաց իր դիրքերուն վրայ: Պ. Վիէնօ դիտել տուաւ Պ. Ր. Արաս-ի թէ Ֆրանսա, որ 300 տարիէ ի վեր հաստատուած է սուրիական հողին վը-րայ, չի կրնար Սուրիացիներուն համար պակաս առաւելութիւններ պահանջել քան ինչ որ ըրած են չէզոք մասնագէտները իրենց խմբագրած հիմնական օրէնքով: Թուրքերը կ'ուզեն ձեռք ձգել երեք սահմանամերձ շրջաններ, որոնց մասին խօսեցանք երէկ: Յետոյ, կը շարունակեն պահանջել որ երկլեզու սան-ճաքին մէջ որ միջազգային տեսակէտով միշտ մաս կը կազմէ Սուրիոյ, արա-բերէնը որ եւ է պաշտօնական հանգամանք չունենայ, ինչ որ պիտի հարկադրէ արաբ մեծամասնութիւնը միայն Թուրքերէն գործածել:

Ֆրասս կը նկատէ որ Թրքական կառավարութիւնը, ներկայ հանգամանք-ներուն պատճառով, կարծես կը ձգտի տեսակ մը «Քիւլթիւրքամփֆ»ի որուն անշուշտ չի կրնար հասնիլ:

Վերջապէս, Թուրքերը յայտարարեցին Ֆրանսացիներուն թէ պիտի ար-տայայտուին Ա. Դ. Խորհուրդի հրապարակային ժողովին մէջ, առանց սա-կայն անոր որոշումներն ընդունելու յանձնառութեան:

Իսկ Փոփիւլէռ կը գրէ նոյն հարցին առթիւ.—

Ա. Դ. Խորհուրդի մասնաւոր մէկ նիստին մէջ, տեղեկաբեր Պ. Սանտլէր զեկուցում մը ներկայացուց Ալեքսանտրէթի սանճաքի մասին, պարզելով իր տեղեկագրին հիմնական մասերը: Այս առթիւ բացատրեց թէ վիճելի կը մնան երկու խնդիրներ,— սահմանագիծ եւ լեզու:

Հարցը քննութեան պիտի ենթարկուի յառաջիկային: Բայց արդէն, ինչ-պէս նախատեսեր էինք, նպաստաւոր ընթացք առնել սկսած է: Թ. Ր. Արաս, որ այսօր (երեքշաբթի) շատ սիրալիր խօսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Վիէնոյի հետ, անշուշտ ըմբռնեց թէ Ֆրանսա չի կրնար աւելի անդին երթալ քան ինչ որ բանաւոր գտած են չէզոք մասնագէտները: Ասկէ զատ, կը թուի թէ Թուր-քիա պիտի չպնդէ սահմանագծի փոփոխման մասին: Այսպէս, լուրջ դժուա-րութիւն մը չկայ սանճաքին համար:

«Իւմանիթէ»ն անգամ կը յորդորէ տեղի չտալ

Այժմ լսենք կարմիր պաշտօնաթերթը, «Իւմանիթէ», որ իբրեւ խորագիր գրած է հետեւեալ բառերը.— «Սանճաքին ծանրակշիռ վէճը».—

Կը մնայ սանճաքին նեղացուցիչ խնդիրը: Ինչպէս յայտնի է, մասնագէտ-ները իրաւական վիճակի նախագիծ մը եւ սահմանադրութեան օրինագիծ մը պատրաստած են. (այս վերջինը կը լրացնէ առաջինը, իսկ իրաւական վիճակի տրամադրութիւնները պիտի գերակշռեն հիմնական օրէնքին վրայ, երբ վէճ ծագի) :Իրաւական վիճակի նախագիծը կը կազմէ սանճաքին միջազգային սահ-մանադրութիւնը: Ան մասնաւորապէս կը սահմանէ թէ «սանճաքը անջատ ինք-նութիւն մը կը կազմէ, վայելելով կատարեալ անկախութիւն իր ներքին գոր-ծերուն մէջ»: Սանճաքին արտաքին գործերը պիտի վարէ սուրիական պետու-թիւնը: Դրամական եւ մաքսային միեւնոյն վարչութիւնը պիտի ունենան սանճաքը եւ Սուրիան: Ծրագիրը կը նախատեսէ նաեւ Ա. Դ. Խորհուրդին ընդ-հանուր հսկողութիւնը: Խորհուրդը պատուիրակ մը պիտի նշանակէ որ պիտի ըլլայ Ֆրանսացի եւ պիտի բնակի սանճաքին մէջ: Վերջապէս ծրագիրը կը տրամադրէ սանճաքին ապազինումը:

Իսկ սահմանադրութիւնը կը նախատեսէ օրէնսդիր իշխանութիւն մը՝ բաղ-կացած 40 անդամներէ եւ ընտրուած չորս տարուան համար, երկաստիճան դրութեամբ, այլ գործադիր իշխանութիւն մը նախագահով մը, որ պիտի ընտրուի ընդհ. ժողովին կողմէ չորս տարուան համար եւ գործադիր խոր-հուրդով մը որ պիտի բաղկանայ վարչապետէ մը եւ իր նշանակած չորս ան-դամներէն: Վարչապետը պիտի ընտրուի սանճաքի նախագահին կողմէ:

Ինչպէս կը տեսնուի, այս ծրագիրը լայն— մեր կարծիքով չափազանց լայն — տեղ կուտայ Թրքական յաւակնութեանց: Եւ սակայն Էնկիւրիի կա-ռավարութիւնը դեռ աւելին կ'ուզէ,— կը պահանջէ նոր սահմանագծում: Յետոյ կ'ուզէ արաբերէնը վտարել իբրեւ պաշտօնական լեզու սանճաքին մէջ, համընթաց Թուրքերէնի: Մինչեւ հիմա, ֆրանսական կառավարութիւնը ընդ-դիմացաւ այս տարապայման յաւակնութեանց: Խորհուրդ կուտանք շարունա-կել այդ ընդդիմութիւնը: Անշուշտ Ֆրանսա պարտի ջանալ գտնել ֆրանքեւ-թուրք համերաշխութիւնը, բայց իրաւունք չունի յուսախաբութեան մատնե-լու արաբական աշխարհը եւ նպաստաւոր գետին մը պատրաստելու Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի հրապուրիչ եւ գրգռիչ ձեռնարկներուն համար: Արդէն չափէն աւելի վնասներ քաշել տուին սուրիական միութեան: Խոհեմութիւնը կը պա-հանջէ աւելի յառաջ չերթալ:

** Սէն - Պոլս, «Ժուռնալ»ի քաղաքական խմբագիրը, իր կարգին խօսելով այս հարցի մասին, կը գրէ Ժընեւէն,— Սանճաքի խնդիրը յետաձգուեցաւ, որովհետեւ վիճելի հարցերը առկախ կը մնան աւելի քան երբեք: Ֆրանսա հա-կցուցած է թէ բացարձակապէս անկարելի է որ եւ է զիջում կատարել ոչ լեզ-ուի, ոչ ալ սահմանագծման հարցին մէջ:

Օրակարգի միւս հարցերը

Երէկ, չորեքշաբթի, նիստի հրաւիրուած էր Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը, հռչակելու համար Եգիպտոսի ընդունելութիւնը: Արարողու-թեան ներկայ էր Եգիպտոսի վարչապետը, Նահաս փաշա:

Ազգաժողովը սփոփանքի հառաչանք մը արձակեց, իմանալով թէ Նէկիւսը պատուիրակ պիտի չղրկէ: Տարագիր արքան նամակ մը գրած էր այս առթիւ, գործածելով իր բոլոր տիտղոսները, իբրեւ արքայից արքայ եւ կայսր Եթով-պիոյ:

Բոլոր թղթակիցները կը հաստատեն թէ այս անգամ լաւատեսութիւն կը տիրէ Ազգաժողովի շրջանակներուն մէջ: Այս լաւատեսութեան պատճառը տուաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարը, Պ. Իտըն, իր ճառին մէջ շեշտելով թէ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱԽՏԱԲԱՆԱԿԱՆ

Նոր ժամանակներու մէջ կ'ապրինք, ու նոր հիւանդութիւններ յառաջ կու-գան:

Ժամանակին, Վարք Սրբոցի գրա-կանութեամբ սնած քրիստոնեաներու մէջ ո՛րքան շատ էին միսթիք խենթե-րը, որոնք հրեշտակ կը տեսնէին ի-րենց շուրջ: Ու հեռագրի առաջին փոր-ձերուն հետ բազմաթիւ էին այն խենթ-երը, որոնք ձայներ կը լսէին հեռա-ւոր աշխարհներէ: Կը տեսնուի որ մը-տային հիւանդութիւններն ալ ունին ի-րենց նորոյթները,— ա՛յ, տեսէ՛ք ար-դի Ռուսիոյ մէջ: Քանի մը տարի ա-ռաջ «բանուորական ինքնահոս» կը կո-չէին հիւանդութիւն մը որ ծանօթ է fugue անունով կամ maladie des chemineaux բացատրութեամբ: Հիմա նոր հիւանդութիւն մը կը ճարակի կարմիր դրախտին մէջ,— կը կոչուի «ապու-շախտ»: Ի՞նչ բանի մէջ կը կայանայ այս ապուշախտը, — համաձայն մեր կատարած քննութեանց՝ ապուշախտէ վարակուած է այն կոմունիստը, որ բարձր պաշտօն մը ստանձնելէ վերջ՝ անտարբեր եւ անհոգ կը մնայ, փոխա-նակ ամէն օր մէկը կամ միւսը ամ-բաստանելու իբրեւ հայրենիքի դաւա-ճան, կամ տրոցկիստ, կամ Դաշնակ-ցական:

Այս ապուշախտէ վարակուածները անմիջապէս կը ղրկուին Սիպերիա կամ Սոլովեան կղզիները, դարման-ուելու համար:

Հիւանդութեան ախտանանչու-թիւնը կատարուած է Մոսկուայի մէջ,— եւ հիմա կարմիր դրախտին յետին գիւղերուն մէջ մարդիկ գործ չունին՝ բայց եթէ փնտռել ապուշախտաւոր-ներ:

Հայաստանի ժողովուրդն ալ, իր կարգին, այսուհետեւ երկար ժամա-նակ մը,— մինչեւ որ նոր հիւանդու-թիւն մը գտնուի,— ոչ միայն պիտի լսէ այդ «ապուշախտ»ին մասին տր-ուած զեկոյցները եւ անոր զոհերուն պատմութիւնները, այլ եւ բաւական պիտի ապշի Երեւանի Երէկուան մեծ-խօսիկներուն յանկարծական ապուշ-նալը տեսնելով:

Ցաւալի բա՛ն է իրապէս,— Եղիա Զուբարի վարած Խորհ. Հայաստանը հիմա ուրիշ բանի մասին չի խօսիր, բայց եթէ այդ ապուշախտի մասին: Ամէն կոմունիստ պարտաւոր է, բժշ-կական վկայական մը ցոյց տալու պէս, հաստատել թէ ինք վարակուած չէ ա-պուշախտով,— եւ ի՛նչ դժուար գործ: Քեզ առնան կը կանչեն, կը հրամա-յեն պատմել անցեալդ, կուսակցական գործունէութիւնդ, ըրածներդ եւ չը-րածներդ: Եթէ ատոնց զեկուցումը կատարած պահուդ քիչ հայհոյեցիր ինքզինքիդ եւ քիչ մեղադրեցիր ինք-զինքդ,— ապուշախտէ վարակուած ես: Եղիա Զուբարի թերթը շարունակ կը պոռայ.— Պէտք է մեղայի գալ եւ աւելի շատ խոստովանիլ: Խոստովա-նելիք ունենաս կամ ոչ, կարեւորը ինքզինքդ վարկաբեկելն է, ինքզին-քըդ բարոյապէս փճացնելն է,— պզ-տիկցո՛ւր ինքզինքդ, խարազանէ՛ բա-րոյական անձնաւորութիւնդ, կուրծք ծեծէ՛ քիչ մը, խոստովանէ՛ թէ ապուշ մըն ես, որովհետեւ կը փրկուի այն ապուշը միայն որ ապուշ ըլլալուն գի-տակցութիւնը ունի, իսկ ով որ այդ գիտակցութիւնը չունի, կը նշանակէ թաթախուած է ապուշութեան մէջ, ապուշախտաւոր է: Եւ, դժբախտնե՛-րը, Երեւանէն մինչեւ Գորիս՝ ինքնա-խարազանումի կ'ենթարկուին, — այս հիւանդութիւնը, գիտական լեզուով, կը կոչուի masochisme: Վա՛յ անոր որ չի զարներ խարազանը ինքզինքին եւ հրապարակաւ,— այլապէս կը ղրկուի Սիպերիա:

Փարի - Միտի թերթին երգիծաբան գրագէտ աշխատակիցը, Փիէր Օտիա, անցեալ օր, խօսելով ռուսական գիտա-կան արշաւախումբին մասին, որ Հիւս. Բեւեռ գնաց եւ ուր պիտի մնայ մէկ տարի, կ'արձանագրէ այն երջան-կութիւնը, զոր կը զգան արշաւախում-բին անդամները.— Նախ մէկ տարի ազատ պիտի ըլլան ինքնաքննադա-տութիւն կատարելէ, փոխանակ լսե-լու Մոսկուայի արջուն ձայնը՝ պիտի լսեն Հիւսիսի արջուն ձայնը, ինչ որ նուազ վախ կը ներշնչէ, եւն. եւն.:

Կը մտածեմ,— որպէսզի հայ ժողո-վուրդը ինքնօրէն ապրի, լաւ չէ՞ր ըլ-լար որ Հիւսիս ղրկուէին բոլոր հայ կոմունիստները:

Իբրեւ ապուշներ, որ իրենց գլխուն գալիք չնախատեսեցին: Կամ իբրեւ հիւսիսի արջեր,— չէ՞ որ հիւսիսէն ե-կան եւ Հայաստանցին զանոնք կ'ան-ուանէ «եկուոր»:

ԱՐԱՉ

ՄԵԾ ՈԳԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ԱՌԹԻՒ

Աննախընթաց տեսարան մը պարզուեցաւ երեքշաբթի կէսօրէն վերջը, երբ հանրութեան առջեւ բացուեցան ցուցահանդէսին դուռները: Աւելի քան 50.000 հոգի խուժեցին տասը դուռներէն, տեսնելու համար հինգ ազգերու տաղա-ւարներուն պաշտօնական բացումը: Տակաւին բաւարար մուտքի դռնակներ (կիչէ) հաստատուած չըլլալով, շատեր ներս խուժեցին առանց վճարելու 6 ֆրանքը: Այդ օրը բացուեցան Պելժիոյ, Իտալիոյ, Տանըմարքայի, Նորվեկիոյ եւ Խ. Միութեան տաղաւարները (վերջինին մաս կը կազմէ նաեւ Հայաստանի բաժինը): Իտալական տաղաւարին մէջ մեծ ուշադրութիւն գրաւեց Եթովպիոյ տեղագրական քարտէսը: Խորհրդային տաղաւարը բացուեցաւ իրիկուան ժա-մը 5ին: Մէկ ժամ առաջ հազար հոգինոց բազմութիւն մը խռնուած էր զանա-զան անկիւններէ, երբ դուռները բացուեցան եւ ահագին զանգուած մը ներս խուժեց: Ցուցադրութեանց մէջ աչքի կը զարնէր Լէնինի հսկայ մէկ արձա-նը:

** Ինչպէս գրած ենք, ցուցահանդէսը առ այժմ բաց է ամէն օր ժամը 2— 8: Երէկ բացուեցաւ գերմանական տաղաւարը: Այսօր, հինգշաբթի, ժամը 3.30-ին կը բացուի Զուիցերիոյ տաղաւարը, ժամը 6ին՝ Գիւղական Կեդրոնը, Փորթ Մայոյի մէջ: Վաղը՝ ուրբաթ ժամը 10.45ին Պաղեստինի Հրեաներուն տաղա-ւարը, ժամը 4ին՝ Հոլանտայի տաղաւարը:

Իսմէթ Ինէօնիւ Աթէնքի մէջ

Թուրքիոյ վարչապետը, որ Լոնտոնէն վերադարձին Փարիզէն անցաւ ա-ռանց կանգ առնելու, Սելանիկ իջաւ 14 ժամուան յապաղումէ մը վերջ: Հոն այցելեց Աթաթիւրքի ծնած տունը: Յետոյ Աթէնք անցաւ երկուշաբթի առ-տու: Կայարանին մէջ իրեն կը սպասէր վարչապետը, զօր. Մեթաքսաս :Էվզոն-ներու վաշտ մը պատիւներ ընծայեց: Կէս օրէն վերջը երկու վարչապետները երկար տեսակցութիւն մը ունեցան:

ՄԵԹՐՈՆ ԿԸ ՍՂԻ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՕՐ.— Քաղաքապետութեան պաշտօնա-թերթը հրատարակեց մեթրոյին նոր սակացոյցը, որ գործադրելի է երկու-շաբթի օրէն սկսեալ (31 մայիս): Ահաւասիկ նոր գիները.— Ա. կարգ 1.30, Բ. կարգ 80: Ա. կարգ երթեւեկ (ժամը 9էն առաջ) 1.90 ,Բ. կարգ 1.05: Դպրոցի աշակերտները (հաւաքաբար) 10 սանթիմ: Անոնք որ Ա. կարգ կը նստին Բ. կարգի տոմսակով պիտի վճարեն 10 սանթիմ, իբրեւ տուգանք:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ մէջ երեւան հանուած դաւադրութեան առթիւ, Պ. Ժորտա-նիա, ազգ. կառավարութեան նախագահը, մամուլին հաղորդուած երկտողով մը կը յայտնէ թէ «ինք որ եւ է ուղղակի կամ անուղղակի կապ չէ ունեցած Թիֆլիսի մէջ ամբաստանուած Թրոցքիականներու հետ»:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

(Թղթակցութիւն Ն. Ֆ. Փրէսէի)

ՄՈՍԿՈՒԱ, Մայիսի սկիզբը

Թրոցքիականներու առաջին դատավարութենէն վերջ շարունակուող ձերբակալութիւնները, բազմաթիւ առաջնակարգ պետական պաշտօնատարներու կալանաւորումը, մէկէ աւելի յարգի հեղինակութիւններու թաւալգլոր անկումը նուիրապետական արժէքներու որոտընդոստ կործանումի մը երեւոյթը առին ժողովուրդին աչքին: Տաներ՝ որոնք դեռ երէկ աստուածներ էին, այսօր փոքր կուռքեր դարձած են, որոնց կաւեղէն փլատակները առ առաւելն հանրային վիճարանութեան գետինին վրայ կը գտնուին: Եթէ սակայն պետական կամ կուսակցական կեանքի մարզին վրայ աւելի կամ նուազ վարիչ անձնաւորութիւններու այսպիսի անկում մը կամ խորտակումը բնական համարենք, անդին կը տեսնենք որ միեւնոյն բանն է գեղարուեստին եւ մասնաւորապէս գրականութեան հանդէպ բռնուած ընթացքը: Բացառութիւն չկայ: Դեռ ոչ շատ ժամանակ առաջ հանդիսաւորապէս տօնուեցաւ իբրեւ մասնաւորապէս Խորհրդային, իբրեւ մասնաւորապէս Վարչաձեւին ոգին համապատասխան համարուող սովետ թատերագիրներէն մին, հեղինակ «Ողջոյն, Սպանիա» անուն թատերախաղի մը, որ շատ ալ անճաշակ եւ յոռի գրուած մըն էր — Աֆինոկենով: Սակայն, մէկ օրէն միւսը, ծիծաղելի յանկարծականութեամբ մը, Խորհրդային հասարակութիւնը իմացաւ որ գրագէտ քննադատ Լէոփոլտ Ավէրպախ, երէկի խստավանեալ վարիչը ռուս Գրականութեան ուղղափառ պոլշեւիկեան թեւին, ռուս գրագէտներու հին չափաւոր խաւին դէմ պայքարի այդ վարիչը, ձերբակալուեր է իբրեւ Թրոցքիական եւ դաւաճան: Եւ անոր հետ կ'իյնան անոր կողմէ հովանաւորուած մեծամեծները գլխաւորաբար՝ Քիրշոն եւ Աֆինոկենով թատերագիրները:

Սթանիսլավսքիի եւ Նեմիրովիչ — Տանչենքոյի անուններով ծանօթ Մոսկուայի գեղարուեստասիրաց թատրոնը, որուն բեմին վրայ բերուած էր վերջերս «Աննա Քարենինա», ռուս թատերական դասական աւանդութեան այս թատրոնը, կը ներկայացնէր նաեւ Քիրշոնը եւ Աֆինոկենովը: Աֆինոկենով գրած էր «Անձկութիւն» (Angst) թատերախաղը: Նիւթն է համայնացումի շուրջ պայքարի շրջանը, քաղաքային կռիւներու այն սուր ժամանակամիջոցը, որ կը կոչուի Առաջին Հնգամեայ Ծրագրի Շրջան, եւ հեղինակը մտադրած է ապացուցանել, թէ մարդու մը ընկերային գաղափարներուն գնացքը եւ անոր կարգադրութիւնները ժառանգականօրէն նախասահմանուած են: Թատերախաղին մէջ ցոյց կը տրուի այսպէս ծերակուտականի մը որդին, որ կեանքին մէջ բնաւ տեսած չէր հայրը եւ յեղափոխութեան մէջ կ'աճի կը մեծնայ, եւ սակայն իր «ընկերային» ժառանգականութեամբ հակայեղափոխական կ'ըլլայ: Թատերախաղին կեդրոնը կար նաեւ հոգեբանութեան ուսուցիչ մը, որուն տեսութիւնները սխալ էին հեղինակին կարծիքով: Եւ ահա Ձեկային հարցաքննիչ մէկ դատաւորուհին հետ քանի մը վայրկեան խօսակցութենէն վերջ, մեր այս հին գիտնական ուսուցիչը իր ամբողջ կեանքին մէջ վարդապետած տեսութիւնները մէկ վայրկեանի մէջ կը խորտակէ:

Այդ միեւնոյն առաջնակարգ թատրոնը ներկայացուց Քիրշոնի «Հաց»ը, որ կը նկարագրէ քաղաքային պատերազմը եւ պայքարը կարծեցեալ կամ իրական կալուածատէրերուն դէմ: Այս երեք գրագէտները վարիչն էին ռուս գրականութեան մէջ այն շարժումին, որ դեռ երէկ կը նկատուէր իբրեւ ըստ ամենայնի եւ միակ շարժումը պրոլետարական եւ պոլշեւիկեան դիծով:

Ռուս գրականութեան մէջ պայքարը արդէն երկար ատենէ ի վեր սկսած էր: Յեղափոխութիւնը սկսելուն պէս՝ արմատական գրագէտները խմբուեցան «պրոլետկուլտ» (Պրոլետարական Կուլտուրա) կազմակերպութեան շուրջ եւ անկէց կը պայքարէին գրագէտներու կամ գրողներու հին խաւին, անկուսակցական գրողներու հին խաւին դէմ, որոնց ներկայացուցիչներն էին Ալեքսէյ Թոլսթոյ, Լէոնիտ Լէոնով, Վզեվոլոտ Իվանով եւ ուրիշներ: Գրեթէ 1925ի շուրջ կազմակերպուեցաւ այս արմատական խմբակը, կուսակցական անդամատոմսերով օժտուած սակաւաթիւներէն ոմանք, եւ սկսաւ հրատարակել «Դիրքերում» գրական քննադատական պարբերաթերթ մը, եւ իբրեւ գրական ուղղութիւն առին «Նապոստովականութիւն» անունը: Եւ յետոյ շարժումը տարածուելով մեծ կազմակերպութիւն մը եղաւ, «Պրոլետար Գրողներու Յեղափոխական Ընկերակցութիւն» այսինքն նշանաւոր Ռապպ (Rapp)ը, որ խրացուց իշխանութիւնը դիկտատորաբար սովետներու գրականութեան կայսրութեան մէջ: Խ. Միութեան հին, կամ ըստ բառով ճշմարիտ գրագէտները կամ գրողները ուրախանալիք ո եւ է բան չունէին: Բոլորովին դուրս նետուած էին դէպ ի պատերը: Պարբերաթերթերն ու մամուլը Արմատականներուն ձեռքը անցան, որոնք տրուած բառին օգնութեամբ, կուսակցական եւ պետական մեքենային օգնութեամբ, ճզմեցին ճնշեցին գրական աշխարհի ո եւ է կազմակերպական եւ գաղափարաբանական ընդդիմութիւն: Այդ խումբը ինքզինքը իբրեւ Յեղափոխութեան աղը կ'ընդունի, քանի որ — կ'ըսէ — իրապէս պոլշեւիկեան գրականութեան մը համար դիկտատորութիւն մը անխուսափելի է: Եւ, այսպէս, ստեղծեց ամբողջ բանակ մը, իրեն ույժ տուող գանգուած մը, Wydwishenije կոչուած, — ամէնէն աղքատ գիւղացիական խաւերէն եւ արհեստաւոր պրոլետարներէն անմիջապէս գրագէտներ մէջ բերել, ստեղծել: Եւ ահա յանձնարարական պարզ թղթիկներով բուսան կերպարանքներ... բաւական է որ հաստատէին իրենց գիւղացի եւ պարզ արհեստաւոր ըլլալը, եւ սարսափ կ'ազդէին մէկ օրէն միւսը պետական տպարանի վարիչներուն:

Կարծեցեալ ռուս գրագէտներու այս բանակը բանակէն ոչինչ իսկապէս ռուսական մնացած է ռուս գրականութեան մէջ: Փոշիացած են... : Լէոփոլտ Ավէրպախ եւ Քիրշոն իրենց համախոհներուն, ամբողջ արմատականներուն, նաեւ լեհ համայնավար Պրունօ Եասէնսքիի հետ երկար ատեն տէր տիրական էին գրականութեան եւ անոր հետ կապուած ... ոստիկանական ուժին: Մինչեւ որ 1923ին իջաւ լախտի առաջին հարուածը: Տիրող կուսակցութիւնը որոշում մը տուաւ, որուն «պատմական» իմաստը այսօր կը հասկցուի, դատապարտելու չափազանց մեծցող արմատականութիւնը, նաեւ Ռապպի չափազանց մեծցած դիկտատորութիւնը, եւ հրամայեց լուծել ինչ ինչ խմբակներ եւ կազմել միակ գրական կազմակերպութիւն մը: Պէտք չէ մոռնանք յիշատակել, թէ բնականաբար միեւնոյն ճնշումին կ'ենթարկուէին գեղարուեստը, շարժանկարը, ճարտարապետութիւնը, որոնք պէտք է սնանէին արտօնուած հիւթերով միայն: Ուրեմն ահուսարսափ բոլոր անոնց համար որոնք խմբակին կամ օջախին չէին պատկանիր, կամ ինքնասպանութիւն, կամ բանտարկութիւն, կամ աքսոր: 1932ին չափաւորութեամբ սկսաւ այս... շարժումը, նոյնիսկ գաղտնի խօսակցութիւններու մէջ միայն ակնարկութիւններ կ'ըլլային: Այսօր սակայն իր բարձրագոյն կէտին հասած է: Ոչ միայն թատրոնին մէջ մոռցուած են երբեմնի ծայրայեղ արմատականները եւ երիտասարդները, ինչպէս Ֆօրէկըր, այլեւ ձախակողմեան երբեմնի թատրոնին մեծ սիւները, ինչպէս՝ Մէյերխոլտ եւ Թայիրով շնորհազուրկ եղած են: Նեմիրովիչ — Տանչենքօ դասականները պետական գեղարուեստին բարձունքը հասած են, իսկ արմատական գրականութեան վերջնական անկումը ի գլուխ եկած է: Կուսակցական դրօշմով գրականութիւնը այսչափ կ'ըլլայ: 1932ին, ծանօթ որոշումէն վերջ, Ավէրպախ եւ Քիրշոն, առաջինը իբրեւ պետ քննադատութեան եւ երկրորդը իբրեւ պետ թատերագիրներու, պահեցին իրենց պաշտօնը: Բայց հիմա ինկած են: Ո՛չ թէ միայն ա՛յն պատճառով որ անոնք Թրոցկիականութեան կ'երթան, ո՛չ միայն այն պատճառով որ մէջտեղ ելաւ յանկարծ թէ լեհ Պրունօ Եասէնսքին լրտեսի մը յանձնարարութեան վրայ իբր թէ համայնավարական կուսակցութեան մէջ առնուած ըլլայ, թէ ինք ալ երկու լրտեսի դերութիւն տուած է Խ. Միութեան մէջ ճամբորդելու:

Խնդիրը ա՛յն է թէ Խ. Միութեան մէջ գրականութեան եւ պետական ոստիկանութեան միջեւ յարաբերութիւնները ծածկող վարագոյրին մէկ ծայրը վեր ելաւ: Ցայտնի եղած է որ երկուքն ալ, Ավէրպախ եւ Քիրշոն մտերմական, մօտիկ կապակցութիւններու մէջ եղած են Եակոտայի հետ, եւ Պրունօ Եասէնսքի ընդարձակ անձնական յարաբերութիւններ կը տածէր Ձեկային մէջ գտնուող Լեհերուն հետ: Խորհրդային ահարկելիչ պետական ոստիկանութեան վարիչ պաշտօնատարները առանձնայատուկ հոգեբանութիւն մը ունին: Ծանդալից դատավարութիւններու ատեն չէ միայն որ կը վխտան անոնց համաղբեստները: Թատերական ներկայացումներու պահուն ոստիկանութիւնը աղի պէս ցանուած է հասարակութեան մէջ, եւ բնաւ չի ներուիր որ ո եւ է թատրոնի որ ոստիկանութեան մասնաւոր հրաւէր ղրկած չէ: Սովետ պետութեան ոստիկանութեան մեծերը բան գործ ըրած են անհատներուն ներքին կեանքին մէջ ալ տեսնել բացարձակ հնազանդութիւն, թէ որ եւ է գաղտնիք պէտք չէ ըլլայ իրենցմէ դուրս, թէ հանրութիւնը իր ամէն կողմը պէտք է ցոյց տայ ոստիկանութեան, եւ կը պահանջեն որ գրագիրները զիրենք գովեն, այնքան ալ փառասէր են: Այդ մեծերը կ'ուզեն որ իրենց պաշտպանութեան տակ գտնուող գրագէտներէ եւ գեղարուեստագէտներէ ... սալայակոյտ մը իրենց շուրջը յածի: «Եակոտայի Տունը», այսինքն պետական ոստիկանութեան պաշտօնատունը ոչ միայն կեանքի ամէն տեսակ հաճոյքներով եւ վայելումներով օժտուած «ներքին օջախ» մըն էր — եթէ պէտք է հաւատալ զրոյցներուն — ուր բաղոսական խրախճանութիւններ տեղի կ'ունենան երբեմն իրենց սարօքը, օրինական սահմանէն բոլորովին անդին, այլ «գրական սրահ» մըն ալ էր, որմէ դուրս կը ճառագայթէր մասնաւոր շնորհներու արեւը, ինքնաշարժի նուէրներու, դրամի եւն. ձեւին տակ...

Պատմութիւնը հոս ալ կը կրկնուի. Պուշկինի մահէն հարիւր տարի վերջ հիմակ ալ պատմական զուգակշիռը պարտաւորիչ կ'ըլլայ: Ոստիկան զօրքերու պետ, կոմս Պէնքէնտորֆ, եւ իր սալայակոյտի պետը՝ Տուպէլթ, երկուքն ալ առելի դարձած այն ատենուան (մէկ դար առաջ) ռուսական ընկերութեան, ռուս գրականութեան մեկենասներն էին սակայն, Նիկոլա Ա. ցարին օրով: Բայց այդ երկուքը չէին համակրած հանճարեղ Պուշկինին, եւ մասնաւոր համակրանք ունէին անոր հակառակորդ համբաւաւոր բայց անուանարկուած Ֆատտէյ Պուլկարինի համար: Ֆատտէյ Պուլկարին չօժտուած գրագէտ մը չէր, եւ միեւնոյն ատեն գրական - քաղաքական «Կրաժտանին» օրաթերթին յաջողակ ու վարպետ խմբագիրն էր: Նաեւ, չմոռնանք, Պէնքէնտորֆի եւ Տուպպէլթի վստահելի մարդը, այսինքն ... զեկուցիչը:

Հիմա ուրեմն զուգակշիռը կատարեալ չէ՞, երբ ըսենք թէ Քիրշոնի եւ Աֆինոկէնով եւ միւս արմատականները, որոնք երբեմն գաղտնի ոստիկանութեան ... զեկուցիչներն էին, այսօր իրենք ալ նոյն ծուղակը ինկան, եւ հիմա ինքզինքնին կը հռչակեն իբրեւ ժառանգորդ ռուս գրական մեծ անցեալին, իբր ժառանգորդ Ալեքսանդր Պուշկինի ... Բայց պատմութիւնը աններող է եւ անկարեկից: Ան կը պատռէ կը նետէ դիմակները, եւ կը ցուցնէ թէ մէկ տասնեակ տարիներ փայլատակող կամ բազմաշողիւն այս սովետ գրողները, ի շնորհ եւ ի փառս ոստիկանութեան այս սովետ գրողները, Ալեքսանդր Պուշկինի ժառանգները չէին, այլ իրենց ծագումը կ'առնէին Ֆատտէյ Պուլկարինէն, ոստիկանութեան գրականապետէն...

Արմատականներուն դէմ այս պայքարէն, Երէկի կուռք, սին, կեղծ գրական արժէքներուն այս խորտակումէն կարելի է կարճ ժամանակ մը ստեղծագործ գրական աշխատութեան մը հնարաւորութիւններ ունենալ, բայց Խ. Միութեան արդի շրջանին կարելի չէ անանկ տեւական միտքի կեանք մը առաջ բերել, քանի որ կարմիր պետական ոստիկանութեան ամենախոր մութի մէջ ծածկուած աշխատութեան սենեակին ազդեցութեան հնարաւորութիւնը կը ծանրանայ հասարակաց լոյսին տակ աշխատող գրականութեան վրայ:

Թրգմ. Գհրմն. ***

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԲՋԻՋՆԵՐԸ ԵՒ ԿԵԱՆՔԻՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Մեր օրով գիտնականները մօտէն ուսումնասիրելով բջիջներու կեանքը, հետամուտ եղած են թափանցելու կեանքի գաղտնիքին: Երբ ասեղի մը ծայրով առնենք գնդասեղի գլխու խոշորութիւն ունեցող կտոր մը հաւի լեարդէն, ոսկորէն կամ արիւնէն եւ զայն դնենք խոշորացոյցի մը տակ, կը տեսնենք թէ ինչ որ կ'ալրի՝ ուրիշ բան չէ, բայց եթէ կուտակում մը անթիւ ու անհամար եւ մէկը միւսէն անջատ մանր պարկերու:

Ծածուած անոնց իւրաքանչիւրը կազմուած է թափանցիկ ու մածուն նիւթով մը, որուն նախաւիւթ անունը կուտան: Այդ հիւթին մէջ կը լողայ աւելի անթափանց նիւթէ բաղկացած կէտ մը, որ կորիզ կը կոչուի:

Իւրաքանչիւր պարկ կ'առնէ կենդանի բջիջ անունը եւ որուն խոշորութիւնը մէկ միլիմեթրին տասնըհինգ հազարերորդ մասին կը հաւասարի:

Արու եւ էգ սերմերուն իւրաքանչիւրը կը կազմէ միակ բջիջ մը: Երբ այս երկու սերմերը իրարու կը հանդիպին, իւրաքանչիւրը կը պահէ միայն իր կէսը, ու երբ այդ երկու սերմերը իրարու կը միանան կը վերակազմեն ամբողջական բջիջ մը, որ նոր էակի մը ծնունդ կուտայ:

Այսպէս, կեանքի սկզբնական շրջանին մէջ, մենք անտեսանելի կորիզ մըն ենք, բանտարկուած նախահիւթ կոչուած փոքր կաթիլի մը մէջ: Ոչինչ գիտենք այդ հեղուկի մասին, որ ինքնին կը կազմէ կեանքը:

Ձենք գիտեր նաեւ թէ ինչպէս այդ հեղուկը արեան միջոցաւ իրեն հասնող սննդարար նիւթերը կը ձեւափոխէ եւ անոնցմէ կը շինէ իրեն սեփական նիւթը:

Մինչեւ այսօր կարելի չէր եղած ճշդիւ քննել թէ ինչպէս բջիջ մը ծնունդ կուտայ ուրիշ բջիջի մը: Ֆրանսացի ծանօթ կենսաբան Ալեքսիս Քարէլ երկար խուզարկութիւններէ յետոյ, յաջողած է լոյս սփռել այդ թաքուն երեւոյթին վրայ:

Ասկէ առաջ, երբ կենդանի մարմինէ մը բջիջ մը կ'առնէին ու մանրադիտակով կը քննէին զայն, կը տեսնէին որ բջիջը անօթութենէն կամ բարեխառնութեան տարբերութիւններէն կը մեռնէր: Քարէլ միջոցը գտաւ բջիջը առանձին ապրեցնելու, հեռու այն գործարանէն, որուն մէջ կ'ապրէր: Այդ նպատակով, չրացուած հաւկիթի մը մէջէն սաղմնային վիճակի մէջ գտնուած վառեակի մը սրտէն մէկ կտոր առաւ, եւ զայն սնուցիչ հեղուկի մը մէջ ձգելով, դրաւ խոռոչաձեւ տպակիի թերթի մը վրայ. տեսաւ թէ սրտին կտորը կը մեծնար, եւ ինչ որ աւելի տարօրինակ էր, կը ծծկուէր եւ կը բաբախէր, իբր թէ տակաւին մաս կազմէր ամբողջ սրտին: Որոշ ժամանակէ մը ետք, աճումը կը դադրէր, նոյն իսկ եթէ սնունդ տալը շարունակուէր, եւ վերջապէս մահը վրայ կը հասնէր: Սակայն եթէ փորձին տեւողութեան նոր աճած կտորէն մաս մը կտրուէր, բջիջները կը վերսկսէին բազմանալ: Սրտին կտորը միշտ յաջորդական ընձիւղներ կ'արձակէր:

Քարէլ քսանըչորս տարիէ ի վեր կ'ուսումնասիրէ բջիջներու կեանքը, թափանցելու համար կեանքի գաղտնիքին:

Ցիշեալ գիտնականը, բջիջներու թափանցիկ պարկերը մանրադիտակով քննած ատեն, գիտած է որ ներքին կորիզը երկու ժամը անգամ մը կը կտրուի եւ կը բաժնուի երկու մասերու, որոնք դէպի ծայրերը կը հեռանան: Երբ այս ձեւափոխութիւնը կը վերջանայ, նախահիւթը եւ զայն պարունակող թաղանթը կը խեղդուին կարծես թէ մէկը երկու մասերով զանոնք մէջտեղէն կը սեղմէ: Քանի մը վայրկեան եւս, եւ կը մնայ միայն լեզուակ մը, որ տեղի կուտայ, պարտելով այս ձեւով կազմուած երկու նոր բջիջները: Անոնք իրենց կարգին կը սկսին մեծնալ եւ մասերու բաժնուիլ: Այդ մասերը քանի մը ամսուան ընթացքին ամէն կողմէ միլիոններով իրարու վրայ կը բարդուին եւ կը կազմեն նորածինը: Երբ մանուկը աշխարհ կուգայ, անոր ուղեղը կը պարունակէ ինը միլիոն բջիջներ, իսկ ամբողջ գործարանաւորութիւնը մօտաւորապէս քսան միլիառ բջիջներ, որոնց թիւը հետզհետէ կը շատնայ, մինչեւ աճումին վախճանը: Մօրը արգանդին մէջ, մանուկին առաջին բջիջը կազմուելուն պէս յղութեան ամբողջ տեւողութեան, շարժման մէջ կը դրուի ամենանուրբ ու հանճարեղ մեքենականութիւն մը: Բնութիւնը մեկնելով միակ բջիջէ մը, կը կերտէ հրաշալի ու դժուարակնճիռ ամբողջութիւն մը, կը շինէ զանազան ու զարմանազան գործարաններ, մկաններ, ոսկորներ, եղունգներ, ուղեղ, եւայլն:

Մարդոց, ինչպէս նաեւ բիւրաւոր տեսակ կենդանիներուն եւ բոյսերուն մէջ բջիջները իրարու վրայ կը կուտակուին ամէն կողմերէ եւ ամէն ձեւերով, սակայն երբ անոնց մէջ աճումի գործողութիւնը կ'աւարտի, կանգ կ'առնեն ու այն ատեն կը բաւականանան վերանորոգելով իրենց մաշած մասերը: Եթէ բջիջները չհպատակէին բնութեան այդ մեծ օրէնքին, բոլոր կենդանիներն ու բոյսերը ամէն կողմէ աճելով ու բազմանալով, անհամեմատ խոշորութիւն մը պիտի ստանային: Անոնք ձեւ պիտի չունենային եւ պիտի չկրնային ապրիլ:

Այս անկանոն աճումը երբեմն տեղի կ'ունենայ մեր հիւսուածներուն մէջ: Տակաւին անծանօթ պատճառներով, երբ բջիջ մը դիպուածով չուզէ հպատակիլ ընդհանուր օրէնքին, դադրեցնէ իր աճումը եւ սկսի առանց չափի վերարտադրել, այդ անչափաւոր ծաւալումը մարդկութեան համար կը կազմէ սոսկալի աղէտ մը, որուն քանսէր կամ խլիրդ անունը կուտան:

Քարէլի կարծիքով, քանսէրը բառին իսկական առումով հիւանդութիւն մը չէ, այլ խանգարում մը անծանօթ մեքենականութեան, որ կը ճշդէ ու կը կանոնաւորէ բջիջային հիւսուածներուն աճումը: Այդ խանգարման հետեւանքով, բջիջները պէտք եղածէն աւելի կ'աճին, կը կազմեն ուռեր, եւ չունենալով այլ եւս սնանելու որ եւ է նիւթ, կը մեռնին եւ առաջ կը բերեն խլիրդ, որ մահացու հանգամանք ունի:

Այն գաղափարը թէ կեանքը արդիւնք է բջիջներու գործունէութեան, թելադրած է Քարէլ քննելու այն պատճառները, որոնց հետեւանքով առաջ կուգայ ծերութիւնը:

Իր քննութիւններուն համաձայն, նախաստաղմը տղուն ծնունդէն ութ ամիս առաջ 97 առ հարիւր ջուր կը պարունակէ, նորածինը 75 առ հարիւր, չափահասը՝ 67 առ հարիւր եւ ծերը 60 առ հարիւր, որմէ կը հետեւցնէ թէ տարիքին յառաջացումով բջիջային հիւսուածքներուն մէջ պարունակած ջուրը կը նուազի, ու երբ այդ քանակը չափազանց պակսի, առաջ կուգայ մահը: Թէ ինչպէս կը պակսի ջուրի այդ թանկագին պաշարը, եւ թէ ինչ պատճառաւ տարիքին յառաջացումով գործարանները կը մերժեն ջուրին վերանորոգումը արտաքին խոնաւութեամբ, այդ հարցը կը մնայ տակաւին անլուծելի գաղտնիք մը:

Ամփոփելով մեր խօսքը, կրնանք ըսել թէ՝ մարդկային գործարանաւորութիւնը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ կուտակում մը հարիւր միլիառաւոր բջիջներու, որոնք ծնունդ կ'առնեն միակ բջիջէ մը, կ'աճին, կը բազմանան, կը կազմեն հիւսուածքներ ու գործարաններ, որոնք ժամացոյցի մը ճշդութեամբ կը բանին, ու կը յօրինեն անթերի ու կատարեալ ամբողջութիւն մը հրաշալի մեքենականութեան, որ կը կազմէ կեանքին առեղծուածը:

ՀՐԱՉԵԱՑ ՏԷՐՈՍԿԻ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԻՆՉՊԷՍ ՊԱՐՊՈՒԵՑԱՒ ԿԱՐԻՆԸ

(«Յառաջ»ի համար գրեց՝ ռուս հարիւրապետ ՇԱՎԵՐՆԵՒ)

Գնդապետը կ'արգիլէ դժոխային մեքենայ դնել, ըսելով որ հակահրաման հասած է: Ասկէ չի համարձակիր առանց մասնակ ընելու իր մեծին՝ գործադրել իր պարտականութիւնը, ու դժոխային մեքենաները առանց գետեղելու կը վերադառնայ սալայակոյտ: Թանկագին ժամանակը կորսուած էր այլեւս, այնպէս որ օդը չհանուեցան մթերանոցները: Իսկ այդ գնդապետը մնաց Թուրքերուն մօտ:

Տխուր է խոստովանիլ, բազմաթիւ այլ սպաներ մնացին Էրզրումի մէջ, յուսալով բռնել նահանջի ճամբան: Եւ ատիկա գործն էր խելամ բարեկործական կոմիտէի նախագահ Սէյլոսֆի:

Մեր զօրքը գիշեր ցերեկ նահանջեց: Կանգ կ'առնէինք միայն կարճ հանգիստի եւ ճաշի համար, յետոյ նորէն ճամբայ կ'իյնայինք, առանց կռուելու հասնելու համար Սարը Քամըշ:

Որքան տարօրինակ ալ թուի, իրողութիւն է որ նահանջող բանակին վերջամասին մէջ կը գտնուէր սալայակոյտը գնդ. Մորէլի հետ: Իսկ, ինչպէս ըսի, գնդ. Թորգոմի եւ Մուրատի զինուորները կը պաշտպանէին մեր նահանջը ընդդէմ թրքական հեծելազօրքին:

Նահանջի ճամբան կտրեցինք արագարար: Նախ Հասան Գալէ հասանք, յետոյ կտրեցինք Ձիվինի լեռները: Շատ ժամանակ չէր ըներ, որ այդ լեռները հանդիսատես էին դարձած մեր բանակներու յաղթական արշաւին: Ամէն կողմ կը տեսնէինք տակաւին նոր չահուած մեր կռիւներուն հետքերը, ամէն կողմ խրամատ, ճամբուն եզերքը ձիու թամբեր, ռազմանիւթ, իսկ փոսերու եւ լեռներու կողմած հովիտին մէջ՝ լքեալ դիակներ:

Քանի՛ քանի՛ մարդկային կեանք տալով շահած էինք այդ հողերը: Դեռ նոր էր որ աշխարհ կը դղրդար լսելով անառիկ բերդաքաղաքին Էրզրումի գրաւումը մեր բանակին կողմէ: Դեռ երէկ էր որ Կովկասի փառապանծ բանակը գիտակցութիւնն ունէր թէ ոչ մէկ խոչընդոտ կը ճանչնայ իր յաղթական արշաւը: Դեռ երէկ էր որ հայկական նահանգները կ'ազատագրուէին թրքական լուծէն, — եւ ահա այդ ամէնը յանկարծ կորսուած:

Ոչ բանակ կար այլեւս, ոչ ալ յոյս լաւագոյն օրերու:

Մենք կը նահանջէինք դէպի մեր հին սահմանները, լքելով մեր նորագոյն յաղթանակի պսակները:

Սարը Քամըշ հասած էինք արդէն:

(Վերջ)

ԳՈՌՆԱՒՈՐ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ — Ընդհանուր պատերազմէն ետք, այնքան այլափոխուած են մարդոց նկարագիրը, բարոյականը, ըմբռնումները որ շատ մը պարագաներու մէջ, մարդ սարսուռ կը զգայ, դիտելով յաճախ տխուր երեւոյթներ:

Ինչ որ արդահատելի էր եւ այպանելի երէկ, ի պատուի է այսօր:

Կրնաս դաւել ազգիդ, անարգել ընտանեկան սրբութիւններ, ոտնահարել եղբօրդ, հարեւանիդ արդար իրաւունքները. ոչ ոք կը մեղադրէ քեզ, ոչ ոք դատապարտութեան խօսք ունի այդ բոլորին հանդէպ: Նոյն իսկ գովասանքն ալ կ'ընդունիս: Ճարպիկ է, գործը գիտցող, աչքը բաց, խօսքի տակ չմնացող եւ դեռ ինչե՜ր:

Ցետպատերազմեան մարդկութիւնը կարծես հաշտուած, ընտելացած է այս բացասական երեւոյթներուն:

Մեր մէջ աւելի գունաւոր է պատկերը: Չէ՞ որ մեր գլխաւոր յատկութիւնն է, ամէն բանի մէջ պայծն աւելի պապակ երեւալ: Օրինակ մը: Տարիներէ ի վեր, մամուլով, յօդուածներով, ճառերով ու գրքերով, կը լուսաբանուի, կը բացատրուի պարագայ մը, բայց կարգ մը բախտախնդիրներ սուտ խենթ ձեւանալով չեն ուզեր հասկնալ, եւ հրապարակի վրայ միտք կը պղտորեն, բարեմիտ մարդոց տրամադրութիւնները օգտագործելու համար:

Հազարաւոր անգամներ կրկնուած է թէ որ եւ է խելօք, ազատամիտ ու իր ճամբէն Հայ, կուսակցական կամ ոչ, կրնայ, իր համոզումներու համաձայն հակառակ ըլլալ բոլշեւիկեան գաղափարին եւ մեր երկրի մէջ տիրող վարչաձեւին, բայց կրնայ մնալ ջերմ հայրենասէր, անկեղծ ազգասէր եւ նուիրուած Հայ մը: Ասիկա այնքան պարզ ճշմարտութիւն է որ խօսք ու վէճ չի վերցներ:

Բայց հայ բոլշեւիկը ճշմարտութենէ կը հասկնա՞յ: Բացատրէ իրեն կոչտ ու կոպիտ օրինակներով, թէ այսօր արտասահմանի մէջ կ'ապրին իտալացի եւ գերման տարագիրներ, որոնք իրենց երկրին մէջ տիրող իշխանութեան դէմ ըլլալով, կը ճգնին

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱՐԱՆԸ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Հիմա որ 15 տարի անցած է այս գաղութին վրայ եւ արդէն սերունդ մը ...ցած, անհրաժեշտ կը գտնենք մեր աշխատակիցներուն եւ ընթերցողնե... ուղղել հետեւեալ հարցարանը.—

1. Ի՞նչպէս կ'ըմբռնէք օրուան նշանախօսքը,— «Հայը Հայ պահել»։

2. Ի՞նչ է ձեր կարծիքը այն աշխատանքներու եւ ձեռնարկներու մասին որ ...կը կատարուին 10 - 15 տարի է ի վեր։ (Դպրոց, դասընթացք, սան - սանուհի... միութիւն, հայերէն խօսակցութիւն տուներու մէջ եւն.)։

3. Եթէ այս միջոցները անօգուտ կամ անբաւական կը գտնէք, ի՞նչ կը թե...լէք, իբրեւ աւելի գործնական եւ արդիական ձեռնարկ։

4. Կը կարծէ՞ք թէ ազգային ոգին կարելի է պահել, եթէ իրենց մայրենի ...ւն մոռցած պատանիներու Հայոց պատմութիւն, Հայաստանի աշխարհա...գրութիւն եւ ուրիշ հայկական գիտելիքներ աւանդուին, իրենց հասկցած լեզ...ւով (ֆրանսերէն)։ Օգտակար կը գտնէ՞ք ֆրանսերէն հրատարակութիւններ՝ ...ին ուղղութեամբ։

5. Անհրաժե՞շտ է մասնաւոր կազմակերպութիւն մը ստեղծել, յատկապէս ...յս գործին համար։ Ի՞նչպէս։

Պատասխանները կարելի է գրել երկու ձեւով.—

1. Կարճ եւ ամփոփ դիտողութիւններ եւ առաջարկներ, իւրաքանչիւր հար...ցումի դիմաց.

2. Առանձին յօդուածներ եւ ուսումնասիրութիւններ՝ այս կամ այն կէտի ...կամ ամբողջութեան մասին։

«Յառաջ»ի թղթակիցներուն կը յանձնարարուի նաեւ ներկայացնել իրենց ...ջանին մէջ կատարուած աշխատանքները եւ արդիւնքները, թուանշաններով։

Կը խնդրուի ՄԱՔՈՒՐ գրել։

Ծածկանուն գրութիւններ կը հրատարակուին միայն այն ատեն երբ խմ...բագրութեան հաղորդուած ըլլան յօդուածագրին բուն անունն ու հասցէն։

Որ եւ է ձեռագիր չի վերադարձուիր։

...ւ կ'աշխատին որ իրենց երկրի փա...ռական իշխանութիւնները խորտակ...ուին։ Որովհետեւ համոզուած են թէ ...այդ իշխանութիւնները իրենց երկրին ...եւ ժողովուրդին վնասակար են։

Արդ, կրնա՞նք այդ գերմանացի եւ ...իտալացի տարագիրները հակադեր...ձաններ կամ հակիտալացիներ կոչել։ ...Նախ բառն իսկ հիմնական նշանակու...թենէ զուրկ է եւ ծիծաղելի. քանի որ ...այդ hակառները Գերմանացի եւ Իտա...լացիներ են, իրենց ազգութեամբ։

Իսկ մեր պարագան բոլորովին տար...բեր է, քանի որ այս խորթ ու անհրա...ժեշտ ափերուն վրայ կը դեգերինք, ան...կախ մեր կամքէն։ Իտալացի հակա...ֆաշականը կը սպասէ որ երկրի վար...չաձեւը փոխուի իր հայրենիքը վերա...դառնալու։ Իսկ մենք հաշտուած մեր ...ճակատագրին, կը հանդուրժենք մեր ...երկրի մէջ տիրող իշխանութեան եւ ...կ'ուզենք հոն երթալ մեր արդար աշ...խատանքն ու քրտինքը հայրենի հողի ...վրայ թափելու եւ այդ իսկ կը ըլլա...յ մեղի։ Յօսէ, գրէ, բացատրէ օրի...նակներով, անօգուտ։ Վա՛յ քեզ որոր...խալիս ու հարցնես թէ Խանջեանը ին...չո՞ւ անձնասպան եղաւ, կամ Հայաս...տանի գրողները աջ ու ձախ կը վռն...տուին։ Նոյնիսկ եթէ ըսես թէ ինչո՞ւ ...չեն ձգեր մեզ որ մեր դրամով ու մաս...նակցութեամբ երկիր երթանք, այն...տեղի զարգացման ու վերաշինութեան ...մասնակցելու իրենց իսկ իշխանութեան ...տակ։ Առ քեզի. անմիջապէս հակա...հայաստանեան կը կնքեն քեզ։ Ալ յի...շուն վկայագիր ու մեղայական ոչինչ ...կ'արժէ։ Քանի քանի բախտախնդիր...ներ եւ հացկատակներ կը ճանչնամ, ...որոնց բանը գործը այս է։ Անոնք ...սուտ անկիւններ կը թափառին բարե...կամներ որսալու, եւ կեղծ ու խար...

...դախ խոստումներով անոնց կոնակէն ապրելու համար ժամանակ մը։ Անոր անուր հայաստանասիրութեան կամ հակահայաստանեան ըլլալու մասին ժուռնալներ գրեն ու ցուցմունքներ կ'ընեն օրուան հացը ճարելու համար։ Բարւոք ծառայութեան վկայական ու...նենալու վերիններուն քով։ Այնքան աղմուկով, աներեսութեամբ եւ հը...պարտանքով կը խօսին որ կարծես թէ Հայաստանի համար ստացած վէրքե...րու սպիներով ծածկուած է իրենց մարմինը կամ պատրաստ են ամէն տե...սակ զոհաբերութեանց։

Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի նեղ օրերուն, անկիւնները մնացած նշանաւոր անծանօթներն են այս կար...գի տիպարները, որոնք գիշերուան օ...դին պարզութիւը տեսնելով, աղտոտ գործերու պէս գլուխնին դուրս ցցած կը կռկռան։ Վաղը թող փոթորիկը պայթի եւ հեղեղը սկսի թափիլ, ա...նոնք նորէն կը թաղուին ճահիճներուն խորը, բան չիմանալու համար դրսէն։

Եւ այս՝ գունաւոր պատկերներէն մէկն է միայն։

ՀԵԹԱՆՈՍ

ԾԻԾԱՂ

— Ցուսալի է որ կառավարութիւնը ուտելիքներու գիները իջեցնէ։

ԳԻՆՈՎԸ.— Գինիի մասին խօսք չը...կայ, կարծես մարդիկ միայն ուտելով կ'ապրին։

*** — Սիրելի ամուսինս, այս առ...տուան տան ծախքի համար տուած դը...րամով գեղեցիկ եւ աժան գլխարկ մը գնեցի։

— Ուրեմն հին գլխարկդ բեր ու...տենք, հարկաւ վրան քիչ մը խոտ կայ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԱՐԱԲԿԻՐ

—.—

Խորհ. Հայաստան (10 մայիս) հե...տեւեալ թղթակցութիւնը կը հրատա...րակէ Նոր Արաբկիրի մասին. —

Երեւանէն դէպի հիւսիս Քանաքեռի տակ, այժմ կը կանգնի մեր նորաշէն աւաններէն մին Նոր Արաբկիրը։

Հիմը դրուած է 28 նոյ. 1925ին։ Ցաջորդ տարի նոյն ամսուն արտա...սահմանէն Նոր Արաբկիր կը հասնին 72 Արաբկիրցիներ։ 1927ին, երբ ար...դէն գիւղը ունի 15 տուն, կը հիմնուի առաջին ջուլհականոցը։ Նոյն տար...ւոյն մէջ, Օգոստոսին արտասահմա...նէն կը հասնի Արաբկիրցիներու երկ...րորդ խումբ մը։ 1928ին, սեպտեմբե...րին, երրորդ խումբ մը 193 հոգինոց։ Հոկտեմբերին կը բացուի առաջին դպ...րոցը, փոքրիկ շէնքի մը մէջ։ Կը հիմ...նուին նաեւ կօշկակարատուն մը եւ դերձակատուն մը։ 1929ին՝ մանկա...պարտէզ մը եւ մանկամսուր մը։ 1932ին՝ բաղնիք մը, եօթնամեայ վարժարան մը։ Գիւղ կը բերուի նաեւ ելեկտրական լոյս։

Այժմ Նոր Արաբկիրը բարգաւաճ ա...ւան մըն է։ Նոր Արաբկիրցիները ստեղ...ծագործական եռանդ ունին, արդիւ...նաբերական աշխատանքները այնքան զարգացած են որ այս տարի կը յու...սացուի 3.5 միլիոն րուբլի արժէքով արտադրութիւն կարի, կօշիկի, գըլ...խարկի եւ հիւսուածեղէնի, — 427,245 մեթր կերպաս, 28.400 ճերմակե...ղէն, 19,500 զոյգ կօշիկ, 33,845 ար...խիչ, 7000 ծղօտէ եւ թաղիքէ գլխարկ, 51,800 հագուստ։

Աշխատաւորութեան թիւն է 400, ո...րոնք բարեկեցիկ դարձած են։ Ունին ձայնասփիւռի եւ բարձրախօս գոր...ծիքներ, ակումբ մը ուր տեղական եւ դուրսէն հրաւիրուած ուժեր ներկա...յացում կուտան։ Ունին չարժանկարի սրահ մը որ միշտ լեցուն կ'ըլլայ։ Ա...ւանը ունի բուժարան, տատմնաբու...ժարան, դեղարան։

Նոր Արաբկիր ներկայիս ունի 2500 բնակիչ։ Գիւղացիները իրենք կը ծաղ...կազարդեն եւ կը ծառազարդեն փո...ղոցներն ու պարտէզները։ Այս գար...նան տնկած են 1800 ծառ։

Նոր Արաբկիրը ամենամեծ աւանն է արտասահմանէն գաղթած աշխատա...ւորներու շինած գիւղերուն մէջ, մեծ են նաեւ իր պահանջները, որոնց ի...րականացումը ժամանակի կը կարօ...տի։ Այսպէս, պէտք է շինուի ջրանցք մը, Քանաքեռի ջրանցքէն ջուր առնե...լով ոռոգելու համար Արաբկիրի դաշ...տերն ու պարտէզները, — այդ աշխա...տանքը չէ կատարուած տակաւին։ Դարձեալ պէտք է Նոր Արաբկիրը եւ միւս աւանները հաղորդակցութեան անհրաժեշտ միջոցներով կապել Երե...ւանի,— այդ եւս կը մնայ անտես...ուած։ Նոր Արաբկիրի դպրոցին շէնքը նեղ կուգայ, աշակերտներէն մաս մը կը մնայ ներքնայարկը, իսկ այս տա...րի 60 հոգի պիտի անցնին 8րդ դասա...րան, բայց Նոր Արաբկիր 8րդ դասա...րան չունի, փոխադրութեան միջոց ալ չկայ որ Երեւանի դպրոցները յաճա...խեն։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԻՆՉ ԿԸ ԿԱՐԴԱՆ

Թուրքիոյ մամուլի ընդհ. տեսչու...թիւնը ուսումնասիրական քննութիւն մը կատարած էր՝ հասկնալու համար թէ Թուրքիոյ ժողովուրդին ընթերցա...սիրութիւնը ի՞նչ նիւթերու շուրջ կը դառնայ, այսինքն ժողովուրդը ի՞նչ...պիսի գիրքեր կը կարդայ։

Քննութիւնը երեւան բերաւ թէ ա...մէնէն աւելի ժողովրդական խաւերն են որ շատ գիրք կը կարդան, իսկ բարձր եւ մտաւորական դասակարգը շատ քիչ գիրքեր կը կարդայ։

Բայց ի՞նչ են ժողովրդական խաւե...րուն կարդացած գիրքերը.— «Աշուղ Ղարիպ», «Քէրէմլէ Ասլը», «Քէօրօղ...լու», «Լէյլա Մէճնուն», որոնք երկու երեք դարերու հնութիւն ունեցող առասպելային գրուածքներ են եւ զուրկ որ եւ է գրական, իմաստասի...րական կամ պատմական արժէքներէ եւ ամբողջովին անճաշակ հէքեաթ...ներ են։ Ասոնցմէ 50,000 օրինակ ծախ...ուած են, իսկ մտաւորականներուն կարդացած լուրջ գիրքերէն հազիւ 1000 օրինակ ծախուած է։

Արդ, մամուլի ընդհ. տեսչութիւ...նը, նկատի առնելով որ եթէ ընթեր...ցասիրութիւնը այսպէս իր վիճակին մէջ ձգուի, ժողովրդական խաւերը միշտ պիտի մնան խոր տգիտութեան մէջ եւ իրենց միտքը թմրած պիտի մնայ արմատական նախապաշարումներով, որոշած է օգտակար ընթերցանութիւ...նը ընդհանրացնել այդ խաւերուն մէջ, ժողովրդական այդ գիրքերուն անուն...ները պահելով՝ զանոնք օժտել արդիա...կան նիւթերով, պատշաճեցուցած ժո...ղովուրդին առօրեայ կենցաղին։

Այս կերպով նախապէս պիտի գր...ուին «Աշըք Կարիպ», «Քէօրօղլու», «Ֆէրատ Շիրին», «Լէյլա Մէճնուն», «Նէտի Ալիմլէր», «Թահիր Զիւհրէ», «Արզու իլէ Դամպէր», «Նասրէտտին Հօճա» եւայլն։

Նոյնպէս Մամուլի ընդհ. տեսչու...թիւնը պայքար բացած է սրճարաննե...րու մէջ տարածուած անճաշակ պատ...կերներու դէմ։ Որոնց տեղ ծանօթ նը...կարիչներու պիտի յանձնարարուի պատրաստել ազգ. պայքարի, յեղաշր...ջումի եւ կենդանիներու, ծառերու, օդանաւերու եւ երկաթուղիներու մա...սին սէր ներշնչող նկարներ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Վիէն, 24 մայիս (Յառաջ).— Հ. Ց. Դ. Վիէնի կոմիտէի նախաձեռնու...թեամբ կազմակերպուած թատերա...կան ներկայացումը «Արշակ Բ.» տեղի ունեցաւ մայիս 23ին, կիրակի ցերեկ, Սէրքըլ Կաթոլիկ սրահին մէջ։

Հակառակ օրուան կիզիչ արեւին եւ հայ վարդապետի մը կազմակերպած ուխտագնացութեան, ներկայ էր չըս...պասուած բազմութիւն մը որ ուշա...դրութեամբ հետեւեցաւ խաղին մին...չեւ վերջը։

Գլխաւոր դերակատարներն էին ըն...կերներ, Ց. Մաթոսեան (Արշակ Թա...գաւոր), Աւետիս Մաղաքեան (Արշա...կի որդին), Դ. Երամեան՝ (Տարօնէ Թագաւորը), Մ. Կարապետեան՝ (զին...ուոր մը), Պ. Պ. Արսէն Կարապետեան (Մուշղանդա զօրավար), Զաքարիա Ղոկոյեան (Մեծն Ներսէս), ու նաեւ քանի մը հայ եւ պարսիկ զինուորներ։ Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ օրուան յուշարարն էր Կարապետ Մուրատ...եան։ Բոլոր դերակատարներուն հա...մար ալ մասնաւոր հագուստներ առնը...ւած էին Լինիի մեծ թատրոնէն։ Դե...րակատարները, որոնք բոլորն ալ երի...տասարդ ուժեր էին, շատ լաւ կատա...րեցին իրենց դերերը։ Գլխաւոր թե...րութիւնը որ կար, բեմին կահաւորման պակասն էր։ Հոս Վիէնի մէջ վարձու չեն տար այն սրահները, որոնք ունին բեմական բոլոր կահաւորումները։ Մեր վարձած սրահը զուրկ է այդ յարմարութիւններէն։ Բայց եւ այն...պէս ներկաները միշտ ալ գոհունակու...թիւն կը յայտնեն կոմիտէի կազմա...կերպած ներկայացումներուն առթիւ։

Հ. Ց. Դաշնակցութեան համակիր...ներէն Պ. Թովմաս Թովմասեան, ին...չպէս ուրիշ ատեն, այս անգամ ալ մուտքի տոմսակ մը առնելով, 20 ֆր. վճարեց, իբրեւ նուէր Խաժակ Ակումբին։

Գարունի

ՄԱՄՈՒԼ

ՊԱՌԱԿՏԻՉՆԵՐԸ ԿՐԿԻՆ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՅ

—.—

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (6 մայիս).

— «1933 սեպտեմբերին Ամերի...կահայոց Երեւափոխանական ժողովէն հեռացած եւ Մարթինիք հօթէլը ա...պաստանած Ռամկավար - Հնչակ - Հօկ...ճի փոքրամասնութիւնը քանի մը օր առաջ Նիւ Եորքի մէջ ունեցած է նոր «Երեսփոխանական ժողով» մը։

Ուշագրաւ է, որ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի լիազօր ներկայացուցիչ Գարեգին արքեպիսկոպոս ներկայ չէ գտնուած այդ ժողովին, թէեւ ան տա...կաւին Քալիֆորնիա է եւ դիւրու...թեամբ կրնար Նիւ Եորք գալ, եթէ մի...այն Ռամկավար - Հնչակ - Հօկճի քլի...քի գործին զար անոր ներկայութիւ...նը։

Ամենայն հաւանականութեամբ այդ քլիքը որոշ հիմեր ու հաշիւներ է ու...նեցած, երբ որոշած է այս «Երեսփո...խանական ժողովը» գումարել ի բացա...կայութեան Գարեգին Սրբազանի եւ այդ ընել օր առաջ, քանի դեռ Գարե...գին Սրբազանը գրաւած է Քալիֆոր...նիոյ մէջ։

Թէ ինչ են այդ հիմերն ու հաշիւնե...րը, դժուար չէ գուշակել, եթէ ի նկա...տի ունենանք այն անախորժ վայր...կեանները, զորս Գարեգին Սրբազանը պատճառեց Ռամկավար - Հնչակ - Հօկճի պատուիրակներուն տակէ քանի մը ամիս առաջ ամերիկահայ եկեղե...ցիի միութիւնը վերականգնելու իր ծանօթ առաջարկով։

Ճիշդ է, թէ Ամենայն Հայոց կաթո...ղիկոսի լիազօր ներկայացուցիչը, ի...րենց ձեռքէն կրած դառն պարտութե...նէն յետոյ, Քալիֆորնիոյ մէջ կը շար...ժի իրենց ուզածին պէս։ Սակայն, ըստ երեւոյթին, անոնք վստահ չէին, թէ ան, եթէ ներկայ ըլլար իրենց «Ե...րեսփոխանական ժողով»ին, նոր անա...խորժութիւններ չպիտի պատճառէր ի...րենց։

Ինչպէս յայտնի է, նախորդ «Երես...փոխանական ժողով»ին մէջ Ռամկա...վար - Հնչակ - Հօկճի տիրահռչակ քլիքը, կատարելագործուողանքի մատ...նելով հանդերձ Ամենայն Հայոց կաթո...ղիկոսի լիազօր ներկայացուցչին ա...ռաջարկած եկեղեցական միութեան ծանօթ ծրագիրը, չէր յաջողած սա...կայն ընտրել տալ ա) նոր Առաջնորդ մը եւ բ) նոր «ազգային կեդրոնական վարչութիւն» մը՝ բացառաբար իրենց ուզած անձերէն կազմուած։ Չէին յա...ջողած, որովհետեւ Գարեգին Սրբա...զան, ըստ երեւոյթին, տակաւին ձեռք չքաշելով միութեան իր ծրագիրը ժա...մանակ մը յետոյ իրագործելու յոյ...սէն, արգելք էր եղած թէ Առաջնորդի մը եւ թէ նոր «ազգային կեդր. Վար...չութեան» մը ընտրութեան, որպէսզի այդ քայլերով նոր դժուարութիւններ չստեղծուին միութեան ձեռնարկին համար։

Արդ՝ նոր «Երեսփոխանական ժո...ղով» մը հրաւիրելով ի բացակայու...թեան կաթողիկոսի լիազօր ներկայա...ցուցչին՝ Ռամկավար - Հնչակ - Հօկճի պատուիրակներու սպայակոյտը ակնե...րեւօրէն ուզած է լրացնել այն տխուր գործը, զոր չէր կրցած վերջացնել նախորդ «Երեսփոխանական ժողովի» ատեն ի ներկայութեան Գարեգին Սր...բազանի։

Այդ տեսակէտէն չափազանց հետա...քրքրական է, որ, ինչպէս կ'իմանանք, «Երեսփոխանական ժողովը» իր օրա...կարգի վրայ ունեցած է նաեւ այն եր...կու հարցերը, որոնց քանի մը ամիս առաջ ընդդիմացած էր Ամենայն Հա...յոց կաթողիկոսի լիազօր ներկայացու...ցիչը։ Այն է՝ ա) Առաջնորդի եւ բ) Ազգային Կեդր. Վարչութեան ընտրու...թիւն։

Սակայն, «Պայքար»ի մէջ տպուած կարճ տեղեկատուութենէն կ'երեւի, որ «Երեսփոխանական Ժողովը» «գո...հացած է Առաջնորդական տեղապահ Գեր. Մամբրէ եպ. Գալֆայեանը հաս...տատելով իր պաշտօնին մէջ»։ Եթէ ի նկատի ունենանք այն ծանօթ պարա...գան, որ դեռ անցեալ աշնան Ռամկա...վար - Հնչակ - Հօկճի քլիքը դժգոհ էր Գալֆայեան եպիսկոպոսէն եւ կերպով մը կ'ուզէր անկէ ազատիլ, պէտք է ենթադրել, թէ Ամենայն Հայոց կաթո...ղիկոսի լիազօր ներկայացուցիչը Քա...լիֆորնիայէն յաջողած է կրկին վի...ժեցնել այժմ Առաջնորդ ընտրելու ծը...րագիրը, որով Ռամկավար - Հնչակ - Հօկճի ադաները ստիպուած են ժամա...նակ մը եւս «գոհանալ» Գալֆայեան եպ. պահելով իր ներկայ պաշտօնին վրայ։ Սակայն, այդ ադաները, ճա...րահատեալ տեղի տալով Առաջնորդի խնդրին մէջ, կրցած են իրենց կամքը առաջ քշել իրենց նախասիրած անձե...րէն ընտրելով «Ազգային Կեդր. Վար...չութիւն մը»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (784)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—•—

Լեւոնը նշանէն առած ծրարը բա...ցաւ։ Տիրացուներու յատուկ եկեղե...ցական շապիկ մըն էր։ Զգեստի վրա...յէն շապիկը հագաւ, որ մինչեւ ոտ...քերը ծածկեց։ Զանթայի մէջէն երես...որբիչը հանեց եւ գլուխը անով փաթ...թեց եւ ճանապարհէն ելլելով՝ կարծ...րացած ձիւնի վրայէն զգուշութեամբ սկսաւ մօտենալ զօրանոցին։ Եթէ ձր...բագի լոյսը չըլլար, մարդ կրնար խաբ...ուիլ, կարծելով թէ զօրանոցը անմար...դաբնակ է։

Լեւոնը կռացած՝ հանդարտօրէն կը մօտենար։ Երբ հազիւ հարիւր քայլ հեռաւորութեան վրայ կը գտնուէր, նոր միայն նշմարեց մութ ստուեր մը, որ համաչափ քայլերով կ'երթեւեկէր զօրանոցի առջեւ։ Անշուշտ պահակն էր։ Սակայն, Լեւոնի գիտնալ ուզածը այդ չէր։ Կարեւորը այն էր, թէ քա...ղաքի կողմէն Տուշանցի դաշտը հսկո...ղութեան տա՞կ էր թէ ոչ։

Լեւոնը ձիւնի վրայ անշարժ նստե...լով՝ համբերութեամբ սպասեց։ Տասը րոպէէն աւելի անցաւ։ Մէկ ալ Լեւոնը որոշապէս նշմարեց զօրանոցի առջեւ խռնմաթիւ ստուերներու շարժումը։ Երբ անոնք իրարու եւեւէ ձիւնի վրա...յէն քալելով՝ դաշտի խորութեամբ սկսան յառաջանալ, Լեւոնը համրելով տեսաւ, որ տասնեակ մը զինուորներ էին։ Այդ կը նշանակէր, որ դաշտը քաղաքի ուղղութեամբ պահակներու խիստ հսկողութեան տակ կը գտնը...ւէր։

Կը մնար, որ Լեւոնը երկու պահակ...ներու արանքէն աննկատելի կերպով անցնէր քաղաք մտնալու համար։ Ջրրքոտանի անասունի նման, ձեռքե...րով ու ոտքերով, սկսաւ առաջանալ, որքան հնար էր, հեռանալով զօրանո...ցէն դէպի բաց դաշտը։ Այդ վիճակին մէջ արագ չէր կրնար երթալ։ Ցան...կարծ աջ կողմէն, հազիւ քսան քայլ հեռաւորութեան վրայ ստուեր մը ցը...ւեցաւ։ Զինուոր պահակն էր, որ կ'երեւի մինչ այդ քամիէն պաշտպան...ուելու համար՝ թումբի մը տակ նըս...տած կը հանգստանար։

Լեւոնը ամբողջ հասակով երկնցաւ ձիւնի վրայ ու ատեն մը բոլորովին անշարժ մնաց։ Պահակը փոքր տարա...ծութեան վրայ սկսաւ եռ ու առաջ երթալ, կ'երեւի ցուրտէն սառած ոտ...քերը տաքցնելու համար։ Ամէն ան...գամ, որ պահակը կռնակը կը դարձը...նէր, Լեւոնը ձիւնի վրայ փորսող տա...լով կ'առաջանար։ Հակառակ ցրտին, Լեւոնը արեւն քրտինք մտած՝ կէս ժա...մէն աւելի չարչարուեցաւ, փոքր տա...րածութիւն մը կտրելու համար։ Պա...հակը արդէն ետին մնացած էր։ Լեւո...նը քիչ մը տեղ ալ ոտքերու եւ ձեռքե...րու վրայ չորեքթաթի երթալով՝ բարձրացաւ ու խոշոր քայլերը բացած ուղղուեցաւ Այգեստանի կողմը, որու երկարաձիգ հողէ պատերը անորոշ կերպով կ'երեւային մութ գանգուածի նման։

Վերջապէս հասաւ Այգեստանի հա...րաւ - արեւելեան ծայրը գտնուող Մարգարուսի Մէչէի մօտ։ Վայրկեան մը հանգստանալու համար, պատի մը տակ նստաւ Լեւոնը ու գլուխը ձեռքե...րուն մէջ առած՝ սկսաւ մտածել ա...նելիք հետեւեալ քայլերու մասին։ Հիմա որ գրեթէ Այգեստան մտած էր, կը մնար որոշել, թէ որո՞ւ մօտ պիտի երթար, ո՞ւր պիտի թաղնուէր։

Իր բացակայութեան տեղի ունեցած ահաւոր աղէտը ամէն ինչ տակնուվը...րայ ըրած էր։ Ընկերներէն շատեր ձերբակալուած էին, շատերն ալ յու...սալքուած, այլեւս չէին ուզեր որ եւ է կապ ունենալ յեղափոխութեան եւ յե...ղափոխականներու հետ։ Այդ պայման...ներու մէջ դժուար էր ընտրութիւն մը ընել. բայց վերջապէս պէտք էր տեղ մը թաղնուիլ։

Լեւոնը մտածեց Վահանի մօտ եր...թալ։ Աչքի զարնող հին յեղափոխա...կան ընկերներէն էր Վահանը, կատա...ղի հայրենասէր մը եւ յանդուգն ըմ...բոստ մը։

Զգուշութեամբ շապիկը վրայէն հա...նեց, որ այլեւս պէտք չէր, ու պատի մօտ, ձիւնի տակ թաղեց զայն. առա...ճանակը պատրաստ բռնած՝ բարձրա...ցաւ տեղէն ու Փաշի փողոցը մտաւ, ո...րու պատերու տակէն քալելով՝ յաճախ կանգ կ'առնէր, լռութիւնը սրած։

Փաշի փողոցը կարծես ամայի լի...նէր. ոչ միայն անցորդ մը չէր երե...ւար, այլ փողոցը գերեզմանատան նը...ման խաղաղ ու լուռ էր, նոյնիսկ տան ճրագները մարած էին, հակառակ, որ դեռ շատ կանուխ էր։ Այդ փողոցի ձախ կողմէն վրայ կը բացուէին երկու նեղ փողոցներ, որոնք քիչ երկննալէ վերջ, իրարու միացած կը հասնէին մինչեւ Արարուց հրապարակը։ Լեւոնը հազիւ երկրորդ փողոցի առջեւէն ան...ցած՝ յանկարծ լսեց Միրաւի Ձատրի կողմէն, կարծրացած ձիւնի վրայ, բազմաթիւ քայլերու հանած ճըռռո...ցը։ Կանգ առաւ։ Առանց շփոթելու, ինքզինք նետեց այգիի մը ցած պատի ետեւը ու շունչը բռնած սպասեց։ Զէր սխալած։ Գիշերային տէվրիյէ (պա...հակախումբ) մըն էր անցնողը։

Դէմքը պատի ճեղքուածքին սեղ...մած՝ Լեւոնը ուշադրութեամբ կը դի...տէր։ Ոտքի ձայները մօտեցան։ Ոստի...կան մը առջեւէն կը քալէր։ Զինուոր...ները իրարմէ հնգական քայլ հեռաւո...րութեամբ, ձգուած շղթայի նման, կը հետեւէին իրենց առաջնորդին, առանց ձայն ձուն հանելու։ Ինչ որ սակայն ստուեր զարմացուց Լեւոնը, այդ՝ վերջապահ զինուորն էր, որ բաւական մը հեռուէն կը հետեւէր պահակա...գունդին, ուսին երկար սանդուխ մը շալկած։ Ինչո՞ւ համար էր այդ սան...դուխը։

Լեւոնը մտքին մէջ այդ հանելուկը լուծել կ'աշխատէր, երբ տէվրիյէն քանի մը քայլ եւս առաջանալով՝ երկ...յարկանի տան մը առջեւ կանգ առաւ։ Լեւոնն ու ընկերները բազմաթիւ ան...գամներ այդ տունը գիշերած էին։

Առաջնորդող ոստիկանի ձեռքի շար...ժումին վրայ, սանդուխը առնող զին...ուորը մօտեցաւ, եւ ուսէն վար բերե...լով՝ սանդուխը կրթնցուց տան պա...տին։ Թեթեւաշարժ ոստիկանը արագ...օրէն բարձրացաւ եւ սկսաւ պատուհա...նէն ներս նայիլ։ Հազիւ աղօտ լոյսով մը լուսաւորուած էին պատուհաննե...րը։ Ոստիկանը, որքան որ հնարաւոր էր, զգուշութեամբ ու առանց աղմուկի վար իջնելով՝ քովի ընկերոջը ը...սաւ.

— Կիտէլի'մ, պիր շէյ եօք, (եր...թանք, բան չկայ)։

Ոստիկանը առաջ իյնալով՝ ծանրա...քայլ հեռացաւ, զինուորներն ալ ետե...ւէն։ Կամաց կամաց ոտքերու հանած աղմուկը մեռաւ, եւ Փաշի փողոցը ըս...տացաւ նախկին մեռած վիճակը։

Լեւոնը ապահով ըլլալու համար քանի մը րոպէ եւս սպասեց ու ապա, ուշադրութեամբ չորս բոլորը խուզար...կելէ վերջ, պատի վրայէն ցատկեց փողոց։

Հիմա արդէն աւելի զգուշութեամբ սկսաւ քալել։ Փաշի փողոցի ծայրը հասնելով, անկիւնի պատին կրթնե...ցաւ եւ հայեացքը խաւարի մէջ մխր...ճեց։ Միրաւի Ձատրը ամայի էր։ Ա...րագօրէն կտրեց այդ փոքր հրապարա...կը ու դիմեց դէպի Ձախկլ Պէնտ կոչ...ուած թաղը, ուրտեղէն քանի մը փո...ղոցներ կը բացուէին դէպի Այգեստա...նի ներքին մասերը։

Ապահովուած որ ճամբան բաց է, արագ քայլերով մօտեցաւ Ձախկլ Պէն...տին։ Կը պատրաստուէր ձախ դառնալ դէպի Ձախկլ փողոցը, բայց դեռ անկիւ...նը չդարձած, տեսաւ նոր տէվրիյէ մը, որ ուղիղ դէպի իր կողմը կուգար։ Ե...կողները հազիւ քսան քայլ հեռաւորու...թիւն մը ունենային։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

միջազգային լարումը մեղմացած է եւ «Թերեւս մօտ է միջազգային պատեհութեանց շրջան մը» : Պ · Իտըն այս յայտարարութիւնն ըրաւ ի պատիւ Նահատ փաշայի տրուած ճաշկերոյթի մը : Իրազեկներ կ'ըսեն թէ անգլիացի նախարարին լաւատեսութիւնը հիմնուած է երեք բաներու վրայ ·— Առաջին՝ յոյս կայ մօտերս համաձայնութեան մը յանգելու, Սպանիոյ օտար կամաւորները ետ կանչելու մասին, ինչ որ պիտի նպաստէ քաղաքացիական պատերազմին վերջանալուն · երկրորդ՝ մեծ յոյս դրուած է Պելժիոյ վարչապետին ուսումնասիրութեան վրայ՝ ի խնդիր անտեսական գործակցութեան · եւ երրորդ՝ յոյս կայ ապահովութեան նոր դաշինք մը կնքելու, Լոքառնոյի տեղ :

Լաւատես տրամադրութիւնները աւելի զօրաւորուեցան, երբ Սպանիոյ Հանրապետական կառավարութեան ներկայացուցիչը պատրաստակամութիւն յայտնեց դիւրացնելու օտար կամաւորներու յետս կոչումը :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏՈՔԹ · ՇԱԽԹ, Գերմանիոյ տնտեսական նախարարը, որ Փարիզ եկած է ցուցահանդէսին գերմանական տաղաւարը բանալու համար, կարեւոր տեսակցութիւններ պիտի ունենայ վարչապետին, առեւտրական եւ տնտեսական նախարարներուն հետ : Առաջին առթիւ յայտարարեց թէ ինք եկած չէ փոխառութիւն մը խնդրելու, այլ «բոլորին օգտակար համաձայնութեան մը համար աշխատելու» :

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ մասին քննադատութիւններ եղան առջի օր, Երեսփ · Ժողովին մէջ : Այս առթիւ նորէն խօսք առնելով, նախկին վարչապետ Պ · Ֆլանտէն պնդեց թէ յունիսը չվերջացած, կառավարութիւնը պիտի հարկադրուի նոր միջոցներ խորհիլ, վստահութիւնը վերարծարծելու համար : Ելմտական նախարարը պատասխանելով, հեգնութեամբ դիտել տուաւ թէ Ֆլանտէնի օրով 14 միլիառ ֆրանք փախած էր երկրէն : Բայց եւ այնպէս չծածկեց թէ բազմաթիւ դժուարութիւններ կան, որոնց մէկ մասին պատասխանատուները նախկին վարիչներն են :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ կուսակցութեան կեդր · Կոմիտէն վաւերացուց Վորոշիլովի մէկ ծրագիրը, որուն համաձայն բոլոր այն սպաները որ կասկածելի կը համարուին քաղաքական տեսակէտով, հանգստեան պիտի կոչուին, նորահաստատ զինուորական խորհուրդներու յանձնարարութեամբ : Ասոնց մեծ մասը Սիպերիա պիտի փոխադրուին իրենց ընտանիքներուն հետ, իբրեւ գաղթական տեղաւորուելու համար : Իրենց պիտի յաջորդեն զինուորական վարժարաններէն եւ կուսակցութեան շարքերէն ելած երիտասարդներ :

ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐԸ որոշեցին գործադուլ ընել այս շաբաթ կէս օրին, եթէ ետ չառնուի աշխատանքի նախարարին մայիս 14 թուակիր հրամանագիրը, որ 60 առ հարիւրի կը բարձրացնէ օտարներու մասնակցութիւնը նուագախումբերու մէջ :

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՃԱՄԲՈՐԸ (ճէմպորի) այս տարի տեղի պիտի ունենայ Հոլանտայի մէջ, յուլիս 31էն օգոստ · 9 : Մասնակցող արիներու (սկաուտ) թիւը կը հաշուէն 25.000, որոնք պիտի բաժնուին տասը բանակավայրերու : Ֆրանսացիներու թիւը պիտի ըլլայ 2500 :

ԱՀՌԵԼԻ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐ պատահեցան Պելկրատի մէջ : Անլուր փոթորիկ մը պայթեցաւ քաղաքին վրայ, տեւելով երեք ժամ, յետոյ կարկուտ տեղաց այնքան առատ, որ յաջորդ օրը փողոցները դեռ ծածկուած էին 30 սանթիմեթրը թանձրութեամբ : Վնասները քանի մը միլիոն տինարի կը հասնին :

11 ՀՈԳԻ ԵՒՍ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԵՑԱՆ Խապարովսքի մէջ (Սիպերիա), իբրեւ աճարեկիչ կամ լրտես : Ասկէ առաջ գնդակահարուած էին 44 հոգի, միեւնոյն ամբաստանութիւններով :

ՆԱՒԱՀԱՆԳԻՍՏՆԵՐՈՒ գործադուլը, որ անշարժութեան դատապարտած էր աւելի քան 100 նաւեր, վերջացաւ Պ · Լէօն Պլումի միջամտութեամբ : Երթեւեկը վերսկսաւ երէկ իսկ :

ՓՐՈՖ · ՓԻՔԱՌԻ օդապարիկը բանկելով ոչնչացաւ, երբ նոր փորձի մը կը պատրաստուէր : Բարեբախտաբար մարդկային կորուստ չպատահեցաւ :

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԲԵՒԵՌ գացած երեք խորհրդային օդանաւերը, որոնք ուտելիք, հագնելիք եւն · կը տանին բուն բեւեռին մէջ հաստատուած չորս մասնագէտներու համար, դեռ կը սպասեն 550 մղոն հեռաւորութեամբ, օդերը աննպաստ ըլլալով :

Յունիս 1ին կը բացուի

Տօքթ. Ս. ՄԵԼԻՔԻ

ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ 87 Rue Ernest Renan, Issy-les-Moulinaux

Մէթրօ **Mairie d'Issy**ի ճիշդ դիմացը:
Մասնագէտ քթի, ականջի, կոկորդի, գլխի եւ վիզի հիւանդութեանց: կը դարմանէ նաեւ ներքին հիւանդութիւններ:
Կ'ընդունի երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 5—7:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Դերձակ ՊՕՂՈՍ ԳՈՐԳԻԿԵԱՆի, **31 Route de Choisy, Ivry-sur-Seine,** հեռաձայնի թիւն է **Italie 02-71**

Փարիզ

ՊԱՆԵԷՕ—ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 28 մայիս, ուրբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, իր ակումբին մէջ:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 28 մայիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse. Մարսէյլ: կարեւոր օրակարգ:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) ընկեր կարօ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը 30 մայիս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, սովորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

29 ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ
ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ, **21 Rue Cadet**
Մէթրօ **Cadet**

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ**
ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ, **CHARLES PIVERT**
ԸՆԴՀ. ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ ՍԷՆԻ ՇՐՋԱՆԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ, ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ **BENOIST D'AZY** (ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉԸ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԳԷՈՆԻ) ԵՒ ԶՕՐԱՎԱՐ **BREMOND**
ՆԵՐԿԱՅ Կ'ԸԼԼԱՅ **M. DELAHOCHE**
(Նախագահ Ֆրանսացի Նախկին Ռազմիկներու Միութեան)
Ներկայ պիտի ըլլան Ֆրանսացի եւ օտար ծանօթ անձնաւորութիւններ:
Ողջերձներ Հայ Միութիւններու կողմէ:
Գեղարուեստական բաժին՝ կ'երգեն՝ Տիկ. Ա. ԳԷՈՐԳԵԱՆ—ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ եւ Պ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ: Դաշնակով կ'ընկերակցի Օր. Ա. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ եւ Տիկ. Լ. ԵԱԶԸՃԵԱՆ:
Կ'արտասանէ՝ Օր. ՌԱՆՏԷԼԵԱՆ (ֆրանսերէն), ՊԵՐՃ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ
կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ—ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը
ղեկավարութեամբ Պ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ:
Եւրոպական պարեր՝ կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ:
ՃԱՇ, ԹՈՄՊՕԼԱ, ՊԻՒՖԷ:
Կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Հայ Արիներու սկաուտները:
Մուտք 5 ֆր.:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Պուլվար Օտտօյի Վռամեան Ենթակոմիտէի
30 մայիս, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Պար Էնթէրնասիոնալի մէջ:
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Մ. ՎԻՐԱՅԵԱՆ
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Դասախօսութիւն

Յ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին երրորդ դասախօսութիւնը
30 մայիս, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին,
8 rue Bossuet, փարիզ, բարեգործականի տան մէջ:
կը դասախօսէ ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿ
Նիւթ՝ Հայ կնոջ դերը ընկերութեան մէջ:
Մուտք 3 ֆր. (օգտակար եւ խմորեղէն միասին):

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան Տէսինի Մասնաճիւղին կողմէ
29 մայիս շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին, Հ. Յ. Դ. տան սրահին մէջ:
կը խօսի՝ ԳՆԴ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ
(Նախագահ Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան)
Նիւթ՝ Ֆրանսայի մէջ Հայերու զինուորագրութեան եւ օրուան քաղաքական հարցերու շուրջ:
Ներկայ կ'ըլլան Տէսինի Les Médaillés Militaires 717րդ Sectionի անդամները,
Մուտք 1 փրանք:

Գրաւուած Օր

Յ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին կազմակերպած դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ 27 Յունիս, կիրակի օր, ՌՈՊԷՆՍՈՆի մէջ.

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՕՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆոն **Nord 84-04** (անփոփոխ)
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2—7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յունուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլովաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, գուլպաներու եւն.ի համար:
Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով:
Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal դիւրափոխադրելի գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.
Փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գիները
Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**
Tél. Opéra 67-77, 67-78

Maison DARON

Entreprise Général- de Bâtiments

PLOMBERIE-COUVERTURE

Eau, Gaz, appareils sanitaires, lavabo et tout à l'égout

TATOULIAN ARAKEL

Կը ստանձնէ նաեւ շէնքերու նորոգութիւնը եւ շինութիւնը:
Դիմել իր արհեստանոցը 32 Rue Menilmontant, Paris (20)

Etude de Me BERNARD WAHÉ
(17e ANNÉE)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales
JURISCONSULTE
de
Droit Français et International Privé
Mandataire en Justice
159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ: Խորհրդակցութիւն իրաւագիտ. ամէն տեսակ խնդիրներու: Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ: Նաթիւրալիզասիոնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում: Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն: Իրաւագիտական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն: Ճառերու եւ դասախօսութիւններու խմբագրութիւն: Խորհրդակցութիւն 25 ֆր.: Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5—7, բացի շաբաթ, կիրակի եւ տօնի օրերէ:
Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նախաձեռնութեամբ Ն. Պ. Հայ Սպայից Միութեան եւ մասնակցութեամբ բոլոր զինուորական եւ երիտասարդական միութիւններու 30 մայիս, կիրակի առաւօտ Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Րիւ Ժան Կուժոն, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ Սարդարապատի, Բաշ-Ապարանի, Ղարաքիլիսէի ինչպէս նաեւ պատերազմի միջոցին բոլոր ճակատներու վրայ քաջաբար ինկած հայ մարտիկներու յիշատակին: Սկիզբ պատարագի ժամը 10ին, հոգեհանգիստ ժամը 11.40ին:
Կը հրաւիրուին բոլոր Հայերը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Աղքատախնամը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Լիոնի բոլոր այն հայրենակիցներուն, որոնք քաջալերեցին եւ օգտակար հանդիսացան 15 մայիսին մեր կազմակերպած ներկայացման: Մեր շնորհակալութիւնները բոլոր այն առեւտրականներուն, որոնք զանազան առարկաներ նուիրեցին Աղքատախնամին հասարակութեան բաժնելու համար: Մեր շնորհակալութիւնները նաեւ բոլոր դերակատարներուն, որոնք անձնուիրաբար մասնակցեցան ներկայացման:

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ յարկաբաժիններ, ամէն յարմարութիւններով (tout confort). մէկ սենեակ խոհանոցը մէկը՝ 1300 եւ 1600 ֆր. (շարժ եւ գօֆաժ մէջը ըլլալով): Դիմել 13 rue de la Vistule մէթրօ Maison Blanche:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
CinémaREXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibald

ՑՈՒՑԱՏԵՍԻ

Փարիզի Հայ Սափրիչներու Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ յունիս 1ին երեքշաբթի իրիկուն, ժամը 8.30ին, 8, Rue Bossuet, Փարիզ Բարեգործականի տան մէջ, Մեթրօ Կար տիւ Նօռ կամ Փուասոնիէռ:
ՕՐԱԿԱՐԳ.— վարչութեան ընտրութիւն եւ տարեկան հաշուետուութիւն:
Կը խնդրուի անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր արհեստակիցներէն ներկայ գտնուիլ:

×

Յ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները 28 մայիս, ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին իր ակումբին մէջ:

×

Տիգրանակերտի եւ շրջանի Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը կիրակի, կէսօրէն վերջ ժամը 3ին, Falschի ճաշարանը, 50, Rue de Cléry, մեթրօ Սանթիէ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Ցառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ այսօր, հինգշաբթի 27 Մայիս ժամը 21ին, Ecole des Langues Orientalesի մէջ, 2 rue de Lille, Paris.
Դասախօս՝ Պ. ԽԱՆԴԿԱՐԵԱՆ
Նիւթ՝ Յովհաննէս Թումանեան

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ
CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe LYON.
Dancing-Cigale, պարահանդէս ամէն շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին եւ կիրակի ցերեկները ժամը 3ին, իսկ գիշերները ժամը 8.30ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ԵՐԿԵՐԵՍ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ — ԱԶԵՒ

Գրեց՝ Մ. Ա. ԱԼԴԱՆՈՎ

Ռուսերէնէ թարգմանեց
ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Նա ռոճիկ էր ստանում նաեւ կուսակցութիւնից, բայց աւելի համեստ գումար՝ կարծեմ ամսական 125 ր.: Վ. Ս. Վօյ պատմում է, թէ ինչպէս մի անգամ կայարանում ընկերները աշխատում էին համոզել Ազեւին մի մշակ վարձել սնտուկների տեղափոխութեան համար, նա կտրականապէս մերժում է, ասելով, որ չի կարելի ծայրայեղ կարիք չեղած դէպքում շռայլել կուսակցական դրամները: Կուսակցութեան անդամները սրտառուչ կերպով էին խօսում Ազեւի կեանքի մասին. «Նա միայն չոր հացով է կերակրւում»: Բայց բաժանուելով յեղափոխականներից, նա այնքան էլ ճգնաւորի կեանք չէր ապրում: Մենշինսկին իր յուշերի մէջ ի միջի այլոց գրում է.— «1905 յունուար 5ին Ազեւ Պետերբուրգից Մոսկուա է գալիս ենթադրելով առաջին կարգի վագոնով... Գիշերը անց է կացնում Սառյէցկու ամենաթանկ հանրատան մէջ» ...

Ազեւի երկերես գործունէութեան մասին դեռ շատ դժւար է լրիւ գաղափար տալ. հէնց նրա կատարած գործերի ցուցակը միայն մի քանի էջ կը բռնի: Նա ինքը ասում էր, որ ամենամօտ մասնակցութիւնն է ունեցել կուսակցութեան կատարած ահաբեկչական բոլոր գործերի մէջ, բացառութեամբ Սիպեագինի սպանութեան: Սավինկովը, որ բաւական ծանօթութիւններ ունի այդ մասին, Ազեւի համար սաւած պաշտպանողական ճառի մէջ տալիս է ահաբեկչական ամենամեծ գործերի ցուցակը, կազմակերպուած Ազեւի մասնակցութեամբ, գործակցութեամբ եւ թոյլտուութեամբ: Այս ցուցակի մէջ մտնում են 25 սպանութիւններ եւ մահափորձեր, իսկ ցուցակը վերջանում է «եւայլն»ով: Մտանանշում եմ միայն կարեւորները. Պլեհվէի, Մեծ Իշխան Սերգէյ Ալեքսանդրովի, զօր. Բոգդանովիչի, Գապոնի եւ Թաթարովի սպանութիւնները, Թագաւորի դէմ կազմակերպուած երեք մահափորձերը, մեծ իշխան Վլադիմիր Ալեքսանդրովիչի եւ Նիկոլայ Նիկոլայեւիչի մահափորձերը, Ստոլիպինի, Դուրնովի, Տրեպովի, ծովակալներ Դուպասովի եւ Չուխնինի մահափորձերը: Ազեւը մասնակցել է նաեւ «բոլոր ծրագիրների կազմութեան մէջ անխտիր, որոնց թւում եւ Մոսկուայի, Սվեաբորգի եւ Կրոնշտադի ապստամբութիւններին»:

Բացի այս ցուցակից կայ նաեւ մի ուրիշ երկար ցուցակ այն յեղափոխականների, որոնց նա մատնել է ոստիկանութեան: Նրանք հաշւում են տասնեակներով, եթէ ոչ հարիւրներով: Թէ նրանցից քանիսն են մահափորձի ենթարկել, չեմ ուզում ասել(*):

Ազեւի գործունէութեան ձեւը էական կերպով հետեւեալն էր: Նա «նշանակում էր» ահաբեկչական մի քանի գործողութիւններ, նրանցից մի քանիսը նա տանում էր ոստիկանութիւնից խիստ գաղտնի եւ աշխատում էր, որ դրանք անպայման յաջողւեն: Այդ սպանութիւնները ապահովում էին՝ նրան կասկածից դուրս պահելու յեղափոխականների աչքին: Մինչեւ վերջին րոպէն կուսակցութեան առաջնորդները ծիծաղում էին նման կասկածի վրայ. «Ի՞նչպէս կարելի է մի մարդու մեղադրել մատնութեան մէջ, որ մեր աչքի առջեւ եւ համարեա իր սեփական ձեռքով սպաննեց Պլեհվէին եւ մեծ իշխանին»: Ահաբեկչական գործողութիւնների միւս մասը Ազեւը ժամանակին յայտնում էր ոստիկանութեան, որպէսզի դրանց մօտ էլ կասկած գոյութիւն չունենայ: Այս պայմանների մէջ Ազեւի իսկական դերը երկար ժամանակ գաղտնի մնաց թէ յեղափոխականների եւ թէ ոստիկանութեան համար: Իւրաքանչիւր կողմ մը հաւատացած էր, որ նա ամբողջ հոգով իրենց է նուիրուած:

(Շար.)

(*) Ազեւի կողմից մատնուած յեղափոխական մի խմբի պատմութիւնը պատկերացուած է Լէոնիդ Անդրէեւի «Եօթը կախուածների պատմութիւնը» գրքի մէջ:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (ACOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 28 ՄԱՅԻՍ — VENDREDI 28 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3432

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽԹՍՈՅԻՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Հատկացքը մը եւս, «Խ. Հայաստան»ի վերջին թիւերէն, ուրոնք խօսուն շարժանկարի մը պէս կը ներկայացնեն մեր երկրի մեծ ու փոքր վարիչներուն «վարք սրբոց»ը։

Մինչեւ Ա. Խանջեանի սպանութիւնը, ինչ որ կը հրատարակուէր Դաշնակցական նամամուլին մէջ, իբրեւ փաստացի տեղեկութիւն, կը համարուէր յերիւրանք։ Անոնուաղն չափազանցութիւն։ Այժմ ունինք աղբիւր մը, որ ոչ միայն ուղղափառ է, այլ եւ կը յայտնէ գաղտնիքներ, որոնց մասին դժուար թէ կարենար գաղափար ունենալ դրսեցի մը։

Եւ աղբիւրը միշտ կը հոսի։ Կը հոսի ամէն ուղղութեամբ, նիւթեր ճարելով հին ու նոր պատմութեններէն,— մինչեւ իսկ Հայաստանի խորհրդային իշխանութեան մեղրալուսնի օրերէն։

Եթէ տասը տարի մանաւոր թղթակից մը պահած ըլլայինք Երեւանի մէջ, նորէն պիտի չկրնար այսքան ողբերգութիւն «մերկացնել», ի լուր աշխարհի։

«Ինքնաքննադատութեան» այս արշաւը կը ներկայացնէ պատկեր մը, որ ե՛ւ կազդուրիչ է ե՛ւ յուսահատական։

Կազդուրիչ՝ անոր համար որ շատ մը դիմակներ կը պատռին եւ տարիներով պարտկուած մեղքեր երեւան կը հանուին։

Ու նաեւ յուսահատական, քանի որ այս բոլորը կը յանգին ահաւոր փլուզումի մը։ Աւելի կամ նուազ ճշմարտութեամբ կը հաստատուի թէ ինչ որ Հայաստանի (նաեւ ուրիշ հանրապետութեանց) ղեկավարութիւն կը կոչուի, կազմուած է «երկերեսանի սրիկաներէ», «ժողովրդի ոխերիմ թշնամիներէ», քօղարկուած դաւաճաններէ, «բանդիտ»ներէ (աւազակ), զեղծարարներէ եւ գոյնզգոյն գողերէ։

Զենք ընդհանրացներ։ «Խ. Հայաստան»ի մէջ տպուած բառերը եւ որակումներու ամէնէն սովորականներն է որ կը յիշենք, պատահաբար։

Այնքան արտայայտումներ կատարեցինք մինչեւ հիմա, վարչական, կուսակցական, գրական եւն. ճակատներու վրայ կատարուած մերկացումներէն։ Եթէ բոլորը մէկ հաւաքուին, պիտի տեսնէք որ հին ու նոր ղեկավարներու բազմութեան մէջ, «մեղաւորները» համրանք չունին, իսկ «անմեղները», այսինքն անոնք որ առ այժմ բարոյապէս «ողջ» ձգուած են, մատի վրայ կը համրուին։ Իսկ «մերկացուած» երեւելիներէն խուրաքանչիւրի ճակատին այնքան մուր քսուած է որ, միայն գերեզմանը կրնայ մաքրել։—

Առաւել կանուխ արթնցողը երկանաքար մը կը կախէ նշանակուած ամբաստանեալի ոտքին, չուան մը կ'անցրնէ վզին եւ կը քաշէ։ Ո՞վ է, ի՞նչ է, ինք առաջին անմե՞ղն է,— անշուշտ մենք չէ որ պիտի ճշդենք։

Ամէն պարագայի մէջ, այս բոլորը կը ներկայացնեն շարժանկար մը, որուն սեւութիւնը պիտի չկրնար պարտկել ամէնէն թթու բոլշեւիկն անգամ։

Ահա, օրինակ, նոր պատմութիւն մը, լսուած՝ Երեւանի կուսակցական ժողովին մէջ. («Խ. Հայաստան» 11 մայիս).

— «Կոնֆերանսի մի շարք պատգամաւորներն իրենց ելոյթներում մէջ բերին բազմաթիւ փաստեր Լ. Արիստեանի կողմից տրոցկիստական հակայեղափոխական տարրերին հովանաւորելու մասին եւ նշելով նրա գործնական աշխատանքներում տրոցկիստական պրակտիկայի փաստերը, պահանջեցին քննութեան առնել Լ. Արիստեանին կուսակցութեան մէջ թողնելու հնարաւորութեան հարցը»։

Այսքան ծանր ամբաստանուած Լ. Արիստեանը կրթական գործավար եղած է, ինչպէս միւսները՝ Դ. Սիմոնեան, Եղիազարեան եւայլն։

Իսկ այս ալ ուրիշ պատմութիւն.

— «Ընկերներ Լ. Ղազարեանը եւ Սահակեանը կոնֆերանսում ունեցած իրենց ելոյթներում առանձնապէս խօսեցին Հայմատառի դիրեկտոր ընկ. Վարդան Գրիգորեանի մասին, ցոյց տալով, թէ ինչպէս այլասերուել է նա, թէ ինչպէս իրեն վստահուած հիմնարկում անխնայ վատնում, շռայլում է պետական գումարներն ու միջոցները։ Վարդան Գրիգորեանը Հայմատառում իր շուրջն է համախմբել ցարական եւ Դաշնակցական բանակի տասնեակ սպաների եւ անհարազատ տարրերի ու նրանց հետ միասին խժռում է պետական միջոցները։ Միայն մէկ տարուայ ընթացքում,— ասում է ընկ. Լ. Ղազարեանը,— զանազան պրեմիաների ու նուիրատուութիւնների պատրուակի տակ, Հայմատառի գլխաւոր հաշուապահ Շահնազարեանին բաց է թողնուել 13,900 րուբլի, նախկին Դաշնակցական Լ. Նաւասարդեանի եւ բաց է թողնուել 12 հազար րուբլի, իսկ Վ. Գրիգորեանը հիմնարկութեանը պարտք է մնացել 8000 ր.»։

Ազգանշանը վերէն տրուած ըլլալով, արշաւը կը շարունակուի տակաւին, հետզհետէ աւելի ուժգին, մինչեւ նոր մարտակոչ մը։ Կը թուի թէ մարդիկ ամէն գործ, նոյնիսկ առանին հողերը ձգած, իրար լրտեսելով, հետապնդելով, սեւցնելով, «տօսիէ»ներ կազմելով զբաղած են։ Եւ ստեղծուած է կախարդական շրջանակ մը, ուր ամէնէն վստահելի համարուած կոճղն անգամ կը փոխուի նայ մէկ օրէն միւսը։

Ո՞ւր կրնայ յանգիլ այս վիճակը, երբ ղեկավարութեան եւ շարքերուն կէսը օրը իրիկուն կ'ընէ միւս կէսը հալածելով, կամ հալածուելու ախտէն տառապելով…

Կ'ըսեն թէ սերունդի փոփոխութիւն է որ կը կատարուի,— ե՛րիտասարդացո՞ւմ։

Ուրեմն «յերկերեսանի սրիկաներու» արտադրած սերո՞ւնդն է որ պիտի կառավարէ Հայաստանը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵԳԻՊՏՈՍ ԱՆԴԱՄ ՀՌՉԱԿՈՒԵՑԱՒ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ, 46 ՁԱՅՆՈՎ

Նախագահութեամբ Թուրքիոյ Արտ. գործավարին

Չորեքշաբթի օր, 26 մայիս, Եգիպտոս միաձայնութեամբ անդամ հռչակուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան, իբրեւ անկախ պետութիւն։ Արարողութիւնը յուզիչ էր մանաւանդ անոր համար որ նոր թեկնածուն թէ ամենահին եւ թէ ամէնէն երիտասարդ պետութիւնն է։ Այս առթիւ 18 ճառեր խօսուեցան, զանազան պետութեանց պատուիրակներուն կողմէ։ Անգլիոյ արտաքին նախարարը, Պ. Իտըն, իր ճառին մէջ չեշտեց թէ «Եգիպտոսի ընդունելութիւնը կնիք մը դնէ անոր անկախութեան վրայ»։

Տեղական թերթ մը դիտել կուտայ թէ ամէնէն կարծրացած թղթակիցն ալ յուզուեցաւ, երբ 46 պետութիւններ միաձայնութեամբ քուէարկելով Եգիպտոսի ընդունելութիւնը, դուռները կռնակի վրայ բացուեցան ընդհ. ժողովի նախագահ Թ. Ր. Արասի հրամանով եւ Եգիպտոսի տասը պատգամաւորները ներս մտան առաջնորդութեամբ իրենց վարչապետին, Նահաս փաշայի, բոլորն ալ ֆէսեր դրած։

** Մոնթրէօյի ժողովին մէջ, որ ջնջեց Եգիպտոսի «քափիթիւլասիոն»ները, նախագահ ընտրուած էր Փարիզի հելլենական դեսպանը, Պ. Փոլիթիս։ Այս անգամ ալ, Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին համար պիտի ընտրուէր, բայց հրաժարեցաւ, իր տեղը առաջարկելով Թուրքիոյ արտաքին գործավարը։ Ուրեմն Եգիպտոսը Ազգաժողովին մէջ հրաւիրելու պաշտօնը ինկաւ այն երկրին որուն իշխանութեան տակ էր մօտ չորս դար։ Ինչպէս դիտել կուտայ Փարիզի արմատական պաշտօնաթերթը, Թուրքիա կը ջանայ ձգողական բեւեռը դառնալ արաբական աշխարհին համար։ Ատոր առաջին քայլն է սահմանային դաշինքը մասնակցութեամբ Թուրքիոյ, Իրանի, Իրաքի եւ Աֆղանիստանի, որուն համար Ր. Արաս շարք մը ճամբորդութիւններ պիտի կատարէ մօտերս։ «Թրքական հանրապետութեան ամէնէն հեռաւոր փառասիրութիւնն է օր մը այս դաշինքին միացնել ուրիշ կարգ մը պետութիւններ,— Եգիպտոս, Սուրիա, Արաբիա։ Ահա թէ ինչ ծրագիր ունի Թուրքիան յառաջիկայ տարիներու ընթացքին։ Դիտելի է որ ան լրացուց իր բարեշրջումը դէպի արդիական կեանք եւ կրցաւ պետութեան գաղափարը ստեղծել, գայն դնելով նոյն իսկ իր կրօնէն վեր, գաղափար մը որուն համաձայն սահմաններ չկան եղբայր ժողովուրդներու միջեւ։ Այժմ ընկերի իր ժողովուրդին տենչերուն համար իբրեւ նոր եւ ապագայ սատան մը կը ներկայացնէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը։ Թուրքիա Ազգաժողովը իր ժողովուրդին կը ներկայացնէ իբրեւ ֆրանքօ-անգլիական հաստատութիւն մը, որ անխախտ կռթնած է Խ. Միութեան վրայ։ Բոլոր երկիրներէ բազմաթիւ արեւելագէտներ ներկայ էին արարողութեան եւ կը խօսակցէին Ազգաժողովի պատուիրակներուն հետ որոնք բոլորն ալ կ'ընդունէին թէ մայիս 26ը «մեծ օր»ն է արաբական աշխարհին համար։ Արդարեւ, 1932ին Իրաք ընտրուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ, 1937ին՝ Եգիպտոս, իսկ 1940ին ալ պիտի ընդունուի Սուրիան, ինչպէս հաւկցուց Պ. Իվօն Տէլպոս իր ճառին մէջ»։

Լեհաստան կ'առաջարկէ ցանկէն ջնջել Եթովպիան

Ազգաժողովին նոյն օրուան երկրորդ կարեւոր դէպքը եղաւ լեհական պատուիրակութեան մէկ առաջարկը՝ որ կը տրամադրէր Եթովպիան ջնջել Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներու ցանկէն։ Լեհաստանի գլխաւոր պատուիրակը կ'ուզէր որ ընդհ. ժողովը քննէ այս խնդիրը, միանգամ ընդ միշտ վերջ տալու համար կացութեան մը որ «արգելք կը հանդիսանայ Իտալիոյ վերադարձին»։ Պ. Իտըն նախապէս հասկցուցած էր լեհական պատուիրակութեան թէ Անգլիա բոլորովին հակառակ է այս առաջարկին։ Եւ լեհական ձեռնարկը ձախողեցաւ։ Մասնաւոր ժողովի մը մէջ, լեհական պատուիրակը յայտարարեց թէ իր երկիրը Եթովպիան ջնջուած կը նկատէ Ազգաժողովի ցանկէն եւ կը ճանչնայ իտալական կայսրութիւնը, բայց միւս պետութիւնները չպաշտպանեցին այս տեսակէտը։

Այժմ նորէն կը քննուի Նոր Լոքառնոյի խնդիրը, որու մասին մէկէ աւելի ծրագիրներ կան սեղանի վրայ։

Աթաթիւրքի այցելութիւնը Պալքաններու մասին

Աթէնքէն կը հեռագրեն.— Զօր. Իսմէթ Ինէօնիւ երկուշաբթի օր երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ վարչապետ Պ. Մեթաքսասի հետ։ Յետոյ ընդունուեցաւ Եօրկիոս թագաւորին կողմէ։ Պ. Մէթաքսաս հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ մամուլին.— Լիովին գոհ եմ Պ. Իսմէթ Ինէօնիւի հետ ունեցած տեսակցութենէս։ Յունաստան եւ Թուրքիա բացարձակապէս համաձայն են բոլոր տեսակէտներու վրայ եւ կատարելապէս վստահ՝ Պալքանեան Միութեան ամրութեան մասին»։

Իրիկունը Պ. Մէթաքսաս սեղան մը սարքեց ի պատիւ Թուրքիոյ վարչապետին եւ բաժակաճառ մը խօսելով շեշտեց.— «Կնքելով մեր զինակցութիւնը, որուն բարոյական ուժը կը կայանայ իր հետապնդած խաղաղասիրական նպատակներուն մէջ, մեր երկու երկիրները կ'ըմբռնեն վերջնապէս համերաշխ եւ սերտ գործակցութեան մը հետեւելու օգտակարութիւնը»։

Իսմէթ Ինէօնիւ պատասխանելով ըսաւ.— «Պալքանեան համաձայնութիւնը, դաշինք մը որ իրարու կը կապէ չորս պետութիւններ՝ խաղաղութեան ի նպաստ եւ իրենց սահմաններուն ապահովութեամբ, Եւրոպայի կարեւոր մէկ մասին մէջ դարձած է խաղաղութեան ամէնէն ամուր կազմակերպութիւնը, քանի որ ուղղուած չէ որ եւ է մէկուն դէմ եւ բաց կը մնայ խաղաղասիրական լայն գործակցութեան մը համար»։

Ճաշի ընթացքին, բուռն ծափերու մէջ կարդացուեցաւ Աթաթիւրքի հետեւեալ պատգամը, որ հաղորդուած էր հեռաձայնով.

— «Պալքանեան պետութեանց սահմանները միակ սահմանագլուխ մը կը կազմեն։ Անոնք որ դիտումներ կը սնուցանեն այդ սահմաններու մասին, պիտի ենթարկուին հրակէզ արեւի մը ճառագայթներուն։ Խորհուրդ կուտամ անոնց որ զգոյշ մնան։ Այս հիման վրայ է որ պիտի լրանայ պալքանեան բարեկամութիւնը եւ ատոր մէջ կը կայանան իր մարդկային եւ քաղաքակրթիչ նպատակները»։

Զօր. Մէթաքսաս հետեւեալ հեռագիրը ուղղեց Թուրքիոյ Հանրապետու-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԲԱՐՔԵՐԸ ՊԻՏԻ ՓՈԽՈՒԻ՞Ն ԵՐԲԵՔ»

Այս բացագանչութիւնը կ'արձակէ Փարիզի ռամկավար շաբաթաթերթը, խմբագրական ծանօթութեան մը մէջ, խօսքն ուղղելով «Յառաջ»ի, որ համարձակա՛ծ էր քանի մը քարեր գլորել։

Միամի՛տ ադաւնի, իր կտուրին վրայ թառած, կ'ուզէ ըսել թէ իրենք միշտ բարի եւ առաքինի եղած են, բայց,—

«… Դաշնակցական օրկանին մեր վերհրատարակումը ողջունող այդ զոյգ խմբագրականներուն ցոյց տուած ինքնահաւան եւ կրքոտ ոգին պիտի բաւէր բացատրելու թէ ինչպէս ցարդ անկարելի դարձած է այդ կուսակցութեան հետ գործակցութեան մը ամէնէն լուրջ փափաքն անգամ (22 մայիս)։

Վա՜յ եմ ըսեր Գառնիկին…

Ես ամբարիշտս, որ հեռուէն - մօտէն գիտեմ թէ ի՛նչպէս այս բարի՛ եւ առաքինի մարդիկը համախորհուրդ մշակուած եւ հանդիսաւորապէս նշանագրուած համաձայնութիւնը կէս ճամբան ձգեցին, անցած - գացած բաներ պիտի չպատմեմ։

Պատասխան ալ պիտի չտամ, այլ ուշադրութեան պիտի յանձնեմ քանի մը «մանրամասնութիւններ», շաբաթաթերթի նոր շրջանին առաջին երեք թիւերէն, որոնց վրայ հիմնուած էին «Յառաջ»ի երկու խմբագրականները։

Ռամկավար շաբաթաթերթը կը յոխորտա՛յ, մէկ տարուան դադարէն վերջը, առաջին խմբագրականով (1 մայիս).

— «Դաշնակցութեան հանդէպ մեր դիրքը նորէն կը ճշդենք ուղղամիտ անկեղծութեամբ։

Զպիտի թոյլատրենք ո եւ է փորձ արտասահմանի հայութիւնը բռնակալութեան ենթարկելու։

Զպիտի հանդուրժենք որ Խորհ. Հայաստանի կառավարութեան ինչպէս նաեւ հայրենիքի ծառայող ազգային հաստատութիւններուն գործունէութեան արգելք հանդիսացուի պարզ կուսակցական նեղմտութեամբ»։

Ռամկավար շաբաթաթերթը կը պարծենա՛յ, Բ. թիւի խմբագրականով, իբրեւ պատասխան Երեւանցիներու կողմէ իրենց դէմ եղած մեղադրանքներու (8 մայիս).

— «Որքան շատ մոռցուեցան ու կը մոռցուին այն բուռն պայքարները զորս մղեց Ռամկավար Ազատական կուսակցութիւնը Դաշնակցութեան դէմ եւ դեռ եւս ալ կը մղէ, Դաշնակցութեան խափանարար ընդդիմութիւնը փշրելու եւ Խորհ. Հայաստանի կառավարութիւնը եւ անոնց իշխանութեան ենթակայ եղող Հայաստանը համակրելի դարձնելու համար սփիւռքի հայութեան»։ Եւայլն։

Ռամկավար շաբաթաթերթը կը կակազէ, երրորդ խմբագրականով (15 մայիս).

— «Արտասահմանի մէջ Դաշնակցութիւնն է որ ինքզինքը կը նկատէ միակ իրաւատէրը ժողովուրդին ճակատագիրը վարելու եւ Հայաստանի կառավարութիւնը կը նկատէ օտար մարզպանութիւն մը եւ ռամկավար Ազատականութիւնը՝ դաւաճան գործակալները Մոսկուայի եւ Անգարայի»։

Ինչպէս կը տեսնէք, ազգակէ՛ր, համե՛ստ եւ բարեհամբոյր մարդիկ են մեր հարեւանները։ Բայց, սա «ինքնահաւան» Դաշնակցականները չկա՞ն, անոնք են որ արիւն կը պղտորեն։

Վերցո՛ւր Դաշնակցութիւնը եւ բոլոր դիրքերը յանձնէ ռամկավարներուն, տես ինչպէս «բարքերը կը փոխուին», եւ կը շտկուի, կը խաղաղի ամէն բան։

Խաղաղութիւն մը որ գերեզմանատան մէջ անգամ չես կրնար գտնել։

ՎԱՀԷ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Աւետիս Նատիրեան	5
Քրէօզոյէն Յ. Աւագեանի ձեռքով	—
Դաւիթ Օհանէսեան	10
Օհանէս Չէմպէրճեան	10
Եղիա Տագէսեան	10
Գէորգ Մուրատեան	10
Ոմն	10
Գումար՝	55
Մայիս 13ի գումար	5183
Ընդհ. գումար	5238

Ա. Իւնկեան Ուխտը կը յետաձգուի

Ճումհիւրիէթ կը գրէ.— Արտաքին գործավար Թ. Ր. Արաս մայիսի վերջին շաբթուն պիտի վերադառնայ Ժընեւէն։

Վերադառնալէ յետոյ պիտի երթայ Պաղտատ՝ փոխադարձելու համար բարեկամ Իրաքի արտաքին նախարար Նաճի Ասիլին այցելութիւնը։ Հոն հաւանաբար մնայ երկու օր, յետոյ պիտի անցնի Թէհրան։

Որոշուած էր մօտերս Թէհրանի մէջ ստորագրել Արեւելեան ուխտը, եւ, այն միջոցին երբ Ր. Արաս Թէհրան պիտի գտնուէր, հոն պիտի երթային նաեւ Իրաքի եւ Աֆղանիստանի արտաքին նախարարները։ Բայց, Իրաքի կառավարութիւնը փափաք յայտնած է որ այդ ուխտը ստորագրուի այն ատեն, երբ Իրաքի ու Իրանի սահմանավէճը ամբողջովին հարթուի։ Իրաք, իբրեւ ժառանգորդը օսմ. կայսրութեան, կարգ մը հողեր կը պահանջէ։ Հաւանական է որ մեր արտաքին նախարարը Պաղտատի մէջ լուծէ այդ վէճը։ Եթէ Ր. Արասի այս ճամբորդութեան ատեն Արեւելեան Ուխտը չստորագրուի, չորս պետութեանց արտաքին նախարարներուն ուրիշ մէկ հանդիպումի միջոցին պիտի ստորագրուի։

Գերմանիա Ճօրէն կը յիշեցնէ…

Անցի օր, միջազգային ցուցահանդէսի գերմանական տաղաւարին բացման առթիւ, Գերմանիոյ տնտեսական նախարարը, Տոքթ. Շախթ իր բանախօսութեան մէջ անգամ մը եւս յիշեցուց իր երկրին պահանջները։ Բացատրեց թէ անոնք որ կ'աջակցին բարեփոխելու Գերմանիոյ գաղթային կացութիւնը, պիտի կրնան «ապահովել Եւրոպայի եւ աշխարհի խաղաղութիւնը ապագայ սերունդներուն համար։ Այն տենչերը որ կը ներշնչեն Գերմանիան քաղաքական եւ տնտես. խաղաղութեան իր բոլոր ճիգերուն մէջ, երբեմն դժուար կը հասկցուին միայն անոր համար որ պէտք եղած կերպով չէ գնահատուած գերմանական կեանքին հիմնական մէկ տարրը։ Թոյլ տուէք ձեզի ըսել բան մը զոր շատերը չեն գիտեր. բացի Զուիցերիայէն, որ կ'օգտուի միջազգային երաշխաւորութենէ մը, Գերմանիա աշխարհի միակ ազգն է որ իր տրամադրութեան տակ չունի ներքին կամ գաղթային բաւարար կռուան մը՝ ապահովելու համար իր ժողովուրդին ուտեստը։ Քաղաքագէտները պէտք է ի վերջոյ հաշուի առնեն այս նախնական իրողութեան նշանակութիւնը ամէն ազգի եւ մանաւանդ մեծ ազգի մը համար։ Անոնք որ կը նախընտրեն պահել իրերու այս վիճակը, երբեք պիտի չյաջողին փարատել անոր պատճառած անստուգութիւնը»։

**Մինչ խորհրդային եւ իտալական տաղաւարները կը յորդին քարոզչական ցուցադրութիւններով, գերմանականը բաղդատաբար ժուժկալ է։ Մուսոլինիի եւ Սթալինի բազմաթիւ պատկերները տիրական տեղ կը գրաւեն երկուքին մէջ, իսկ Հիթլէրի կենդանագիրը երկու անգամ միայն կ'երեւայ խմբանկարներու մէջ։ Գերմանական ցուցադրութեանց հիմնական մասը կը կազմեն ճարտարագործական արտադրութիւնները։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

Հրաժարեալ Էտուըրտ Ը., Պոլսէն անցած ատեն, Քամալը հրաւիրած էր Լոնտոն: Այս վերջինը յայտնած էր թէ Իսմէթ Ինէօնիւ «արդէն իսկ կը պատրաստուի Անգլիա այցելելու»: Թուրքիոյ վարչապետը, սակայն, ըստիպուեցաւ յետաձգել իր ճամբորդութիւնը: Ատոր պատճառը, ապահովաբար, այն օրերուն յանկարծ երեւան եկած անգլեւիտալական մերձեցումն էր:

Այդ այցելութիւնը կատարուեցաւ հիմա, — ճորճ Զ.ի թագադրութեան առթիւ: Հակառակ Անատոլուի գործակալութեան այն զեկոյցին թէ՝ «Զօր. Իսմէթ Ինէօնիւի Լոնտոն այցելութիւնը նպատակ ունի միայն ներկայացնել Թուրքիան՝ թագադրութեան հանդիսութեանց» եւ թէ՝ «հոն տնտեսական ու քաղաքական տեսակցութիւններ պիտի չունենայ», Թուրքիոյ վարչապետը, ինչպէս Փարիզ՝ նոյնպէս եւ Լոնտոնի մէջ քաղաքական լուրջ ու կարելի է ըսել վճռական ձեռնարկներ կատարեց:

Վարչապետը, Սիրքէճիի կայարանէն բաժնուելէ քիչ առաջ, յայտարարեց թէ «դէպի Լոնտոն իմ այս առաջին այցելութիւնս օգտակար կը գտնեմ ու շատ գոհ պիտի մնամ»:

Ու այդ գոհունակութեան փաստը կ'երեւի պէտք է նկատել այն «ծովային զինուորական դաշինքը» որ, համաձայն վերջին հեռագիրներուն, կնքուած է Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ:

Հեռագիրը կ'ըսէ թէ դաշինքը «Միջերկրականեան» է: Արդէն ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ, քանի որ Անգլիա եւ Թուրքիա միայն Միջերկրականով հաղորդակից են ծովու վրայ:

Ըսինք, անմիջապէս, որ այս դաշինքը կամ զինակցութիւնը անակնկալ մը չէ քաղաքական աշխարհին համար: Իբրեւ վերջացած կամ յայտարարուած իրողութիւն՝ ան նորութիւն է, անշուշտ: Բայց, իբրեւ չօշափելի արտայայտութիւնը երկու երկիրներու տրամադրութիւններուն, ձգտումներուն ու կամքին՝ անակնկալ մը չէ:

Կը յիշուի, որ «Միջերկրականեան ուխտի» կամ դաշինքի ծրագիրը հրապարակ նետուեցաւ այն օրերուն, երբ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ յարաբերութիւնները չափազանց լարուեցան: Այն ատեն մթնոլորտը այնքան թանձրացած էր ու բախում մը այնքան հաւանական կամ կարելի կը նկատուէր, որ Անգլիա աճապարեց կազմել այդ ուխտը, որուն մասնակցեցան, իրմէ զատ, Թուրքիա, Եուկոսլաւիա եւ Յունաստան: Այսինքն՝ այն պետութիւնները, որոնք Արեւելեան Միջերկրականով շահագրգռուած են ու ծովուն այդ մասին ջուրերէն կը ծեծուին: Եւ սակայն, այդ ուխտը շատ կարճ կեանք մը ունեցաւ: Անոր յաջորդեց անգլեւիտալական «ճէնթլմէնական համաձայնութիւնը», Եուկոսլաւիա սերտօրէն մօտեցաւ Իտալիոյ կամ հակեցաւ իտալեւգերման ճակատին, եւ Արեւելեան Միջերկրականի մէջ քաղաքական կացութիւնը մնաց անորոշ:

Իրերու այդ վիճակին մէջ, Թուրքիա առաւ քայլ մը որ չափազանց ուշագրաւ ու խօսուն էր՝ իր քաղաքական մտահոգութիւններուն ու հակումներուն տեսակէտէն: Հազիւ Միջերկրականեան ուխտը լուծուած, ան պաշտօնապէս դիմեց Անգլիոյ, յայտարարելով թէ այդ ծովուն մէջ իր գործակցութիւնը կը տրամադրէ Անգլիոյ: Լոնտոն խօսուն պատասխան չտուաւ: Նոյնիսկ չճապարեց հրաւիրել Իսմէթը, որուն այցելութիւնը, ինչպէս ըսինք, յետաձգուած էր: Բայց, անկէ վերջ, մենք ականատես եղանք քաղաքական նոր շարժումներու: Իտալիա փորձեց փաղաքշել Թուրքիան: Անգլիա ձեռնարկեց երկաթի ու պողպատի գործարանի շինութեան՝ Թուրքիոյ մէջ, իսկ Մոսկուա սկսաւ գանգատիլ Էնկիւրիէն ...:

Հիմա այլեւս պարզ է, որ Թուրքիա եթէ հեռացած չէ իր հիւսիսի զինակիցէն, բոլորովին հակած է, սակայն, Մեծն Բրիտանիոյ:

Ինչո՞ւ այս մերձեցումը եւ ինչո՞ւ այս դաշինքը:

Թուրքիա, կ'ըսէինք մեր նախորդ յօդուածներէն մէկուն մէջ, մտահոգ է Ռուսիոյ ներքին կացութիւնով: «Իզվէստիա» կը հարցնէր թէ «ո՞ւր կ'երթայ Թուրքիան», այդ հարցումին մէջ դնելով դժգոհանք մը՝ Թուրքիոյ քաղաքական քայլերու մասին:

Էնկիւրի, լռելայն, սկսած է միշտ տալ ինքնիրեն նման հարցում մը, — «Ո՞ւր կ'երթայ Ռուսիան»:

Ըսել կ'ուզենք, — ներքին խառնակութեանց վա՞յր մը կ'ըլլայ, կ'ազգայնականանա՞յ բոլորովին, զինուորական դիկտատուրա՞ կ'ունենայ, թէ ցար մը կը դնէ մէջտեղ յանկարծ: Կամ՝ արդեօ՞ք կ'ունենայ վարչաձեւ մը որ Մեծն Պետրոսի կտակը հանէ փոշիներէն եւ ընդգրկէ ցարական Ռուսիոյ քաղաքական էջը դէպի տաք ջուրերը ...: Ան մէկ օրէն միւսը կրնայ ձեռք երկարել նաեւ Գերմանիոյ, հիմէն փոխելով ամէն փոխյարաբերութիւն: Կամ՝ յանկարծ ենթարկուիլ յարձակումի: Հաւանականութիւններ են ասոնք, որոնցմէ որ եւ է մէկին իրականացումը բաղձալի չէ Թուրքիոյ համար, ոչ ալ ապահովիչ:

Ասկէ զատ, Էնկիւրի միշտ կասկածով կը նայի Իտալիոյ: Սիրալիր տեսակցութիւններ, բանակցութիւն, հաւաստիք, — այդ բոլորը կ'երեւի դեռ փարատած չեն մղձաւանջը թէ Հռոմի աչքը Փոքր Ասիոյ վրայ է՝ ուշ կամ կանուխ: Եւ կամ՝ իտալեւգերման ճակատը, առհասարակ, իր գրկին մէջ կ'առնակոխէ նաեւ Թուրքիան: Մնաց որ այդ ճակատը «խաղաղասիրական» չէ, մինչ Թուրքիա գոյավիճակի խաղաղ պահպանումին ամէնէն մեծ ջատագովներէն է: Այս պայմաններուն մէջ, ըմբռնելի է թէ ինչու իր հայեացքը սեւեռած է Լոնտոն՝ համոզուած ըլլալով թէ Անգլիա պատճառներ ունի իր գոյութիւնը պահպանելու:

Այդ պատճառներէն առաջինը այն է, որ Թուրքիա տէրն է Նեղուցներուն: Մոնթրէօյի մէջ, Անգլիա ուժ տուաւ թրքական տեսակէտին: Ատոր պատճառը այն չէր որ, Անգլիա այլեւս չահագրգռուած չէր Նեղուցներով: Ոչ: Այլ՝ իր այդ շահագրգռութեամբ կ'ուզէր Նեղուցները ծառայեցնել այլ քաղաքականութեամբ մը, — յանձնել զանոնք ամբողջովին Թուրքիոյ ու Թուրքիան առնել իր ձեռքերուն մէջ:

Անգլեւթուրք Միջերկրականեան ծովային դաշինքը այդ քաղաքականութեան իրականացումը կը փաստէ:

Երկրորդ պատճառը այն է որ թէ Թուրքիա եւ թէ Անգլիա լրջօրէն մտահոգ են Միջերկրականի մէջ Իտալիոյ անուցած յաւակնութիւններով: Այդ յաւակնութեանց արձագանգները ծանօթ են: Որոշ է նաեւ թէ Լոնտոն որքան շահագրգռուած է դէպի Կարմիր Ծով երկարող Արեւելեան Միջերկրականով: Բնական է, ուրեմն, որ Թուրքիա եւ Անգլիա «Միջերկրականեան ծովային դաշինք» մը կնքեն:

Երրորդ պատճառը ասիական է: Թուրքիա կեդրոնական ուժն է դարձած Միջին Ասիոյ իսլամ պետութիւններուն: Իրան - Աֆղանիստան - Իրաք - Թուրքիա ուխտը քաղաքական մեծ նշանակութիւն ունի: Անգլիա, իրեն զինակից ունենալով Թուրքիան, շատ բնականօրէն իր ազդեցութեան ներքեւ առած կ'ըլլայ, Ասիական ուխտով, Իրանը եւ Աֆղանիստանը, որոնք պատուար մըն են Ռուսիոյ առջեւ: Անգլիա երկու քաղաքականութիւն ունի Ռուսաստանի հանդէպ: Եւրոպայի մէջ անխոցելի պահել զայն, երբ մանաւանդ այդ հարուածը պիտի ստանայ ի շահ Գերմանիոյ: Բայց, Ասիոյ մէջ՝ սանձուած ու ընկճուած՝ երբ մանաւանդ հետզհետէ կը դառնայ հին ազգայնական ու այլեւս զօրաւոր Ռուսաստան մը:

Հիմք ունենալով այս բոլորը, ուրեմն, Անգլիա կը ցանկայ զօրաւոր Թուրքիա մը տեսնել: Թուրքիա մը, որ իրը կամ իրեն հետ ըլլայ:

Իր այդ ցանկութեան արդիւնք էր Մոնթրէօն:

Նոյն այդ ցանկութեան արդիւնք էր, դարձեալ, որ Թուրքիոյ երկաթի ու պողպատի գործարանը սկսաւ շինել: Ճարտարարուեստի այդ ճիւղը առաւելապէս պատերազմական ու պաշտպանողական նպատակներ կը հետապնդէ: Կասկած չկայ, որ Անգլիա նմանապէս ալ կ'օժանդակէ կամ պիտի օժանդակէ Թուրքիոյ, անոր սպառազինումը կատարեալ ընելու համար: Վասնզի, տկար Թուրքիա մը անկարող է Ասիոյ մէջ ըլլալու զօրավիգ մը իրեն, իր ձեռքին մէջ պահելու Տարտանէլը եւ դիմադրելու արեւմտեան ճակատէն ըլլալիք որ եւ է յարձակումի: Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, որուն խաղաղութեամբը այնքան շահագրգռուած է Անգլիա, ուժեղ Թուրքիա մը մեծ դեր կրնայ կատարել գոյավիճակի անխախտ պահպանումին համար, եթէ, անշուշտ, իրմէ աւելի մեծ ուժ մը կամ ուժեր չխախտեն այդ գոյավիճակը:

Եւ վերջապէս, չմոռնանք, որ Թուրքիա իսլամ պետութիւն մըն է: Խալիֆային հեռացումը գրեթէ բան չփոխեց Թուրքիոյ եւ ուրիշ իսլամ երկիրներու փոխյարաբերութեան մէջ: Կարելի է ըսել, նոյնիսկ, որ անոնք այժմ, քաղաքական ըմբռնումներէ մղուած, աւելի մօտ են իրարու: Ունենալ Թուրքիան իր հետ, կը նշանակէ չօշափելի պատասխան մը տալ Մուսոլինիի այն յայտարարութեան, թէ «իսլամներու պաշտպանն է» ...:

Իսմէթի այցելութիւնը՝ Լոնտոն, ու կնքուած դաշինքը քաղաքական մեծ արժէք ունին այն տեսակէտէն, որ Էնկիւրի, այդ կերպով, այլեւս որոշապէս կը հակի դէպի Մեծն Բրիտանիան: Հետաքրքրական է, անշուշտ, տեսնել թէ Իտալիոյ վերաբերումը ինչ պիտի ըլլայ այս դաշինքին հանդէպ: Քանի որ, Հռոմէական կայսրութիւնը, նստած Արեւելեան Միջերկրականի մէջ, չի կրնար անտարբեր ըլլալ «իր» ջուրերուն մէջ իրար սեղմող երկու ձեռքերու դիմաց ...

Բայց, առաւելապէս շահեկան է տեսնել Ռուսիոյ վերաբերումը: Մոսկուա, ինչ որ ալ ըսուի, գոհ չի կրնար ըլլալ երկաթի գործարանին Անգլիացիներու կողմէ կառուցուելէն, Նեղուցներու տէր Թուրքիոյ՝ Անգլիոյ հետ զինակցելէն՝ նոյն այդ Նեղուցներուն կապուած ծովուն յատուկ դաշինքով մը, եւ Անգլիոյ հաւանութեամբ ասիական ուխտ կնքող Թուրքիայէն:

Թերեւս պայմաններն ու պարագաները Մոսկուան ստիպեցին լռելայն կուլ տալ այս դեղահատը: Բայց քաղաքական Ռուսաստանը անկարող է ներելու Թուրքիոյ այս քայլին, քան տարիներու իր օժանդակութիւններէն վերջ: Եւ այս՝ ոչ թէ զգացողական, այլ քաղաքական շարժառիթներով:

Այսպէս կամ այնպէս, «դիրքերը ճշդուած են» այլ եւս:

Թուրքիա հարկադրուեցաւ ընել այդ ճշդումը:

Կը նշանակէ՝ անոր եղաւ «ամէնուն հետ բարեկամ» մնալու իր քաղաքականութեան հետեւիլ, եւ, շեշտենք դարձեալ, հարկադրուեցաւ մասամբ կոնակ դարձնել իր «եղբայր ու զինակից Ռուսաստանին»:

Իսկ այս «կոնակը» մենք գիտենք թէ այլապէս վրդովիչ ու վտանգաւոր եղած սով. կայսրութեան համար ու կը թուի թէ պիտի ըլլայ նաեւ քամալական Թուրքիոյ համար ...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԽՄԲ.— Կը խնդրուի ՅԻՇԵԼ ԱՂԲԻՒՐԸ այս եւ ուրիշ աշխատակիցներու յօդուածները արտատպած ատեն:

ՀԻՆՆ ՈՒ ՆՈՐԸ

(Հետեւողութեամբ)

Հարկ չկայ, գոնէ այսօր, քաղաքականութիւն խառնել: Ցուցահանդէսը Աստուծոյ հրաշալի զինադուլն է Փարիզցիներուն համար: Անոնց ամենամեծ մասը ուրիշ բանի վրայ չեն խորհիր այլ եւս: Ասիկա, ուրեմն, լաւ առիթ մըն է հին ցուցահանդէսներուն տարուիլ մեր միտքով: Եւ, այսպէս, անցեալին դառնալու համար, կը փնտռենք, կը թղթատենք հին հրատարակութիւններ եւ անոնց կը նայինք միշտ առոյգ, միշտ արթուն հաճոյքով: Հին այդ պատկերներուն մէջ ամէնէն աւելի աչքի զարնող բանը զգեստի ձեւերը, տարազներն են: Եւ, գիտէ՞ք արդեօք, այսօրուաններէն աւելի հիանալի են, թէեւ լուսանկարչութիւնը հիմա իր կատարելութեան հասած է: 1900, դեռ կէս դարէն ալ պակաս միջոց մը:

Բայց այս, դէչ չէր ըսուէր այն ատենները: Այրերը ամէնքն ալ մազով մօրուքով էին: Կիները ամէնքն ալ խոշոր գլխարկ եւ երկայն շրջազգեստ կը կրէին: Սիրուն, հմայիչ, այսուհանդերձ: Միայն թէ, կրնանք հետաքրքրուիլ եւ հարցնել թէ փափկակազմ օրիորդներ եւ ոչ նուազ թարմ կիներ ի՞նչպէս կրնային թեւ թեւի քալել կապիկի նմանող թաւիչ, մազոտ մօրուքոտ այրերու հետ:

Բայց մի աճապարէք ձեր դատումին մէջ: Ենթադրենք թէ այսօր վաղը սափրիչական մեծամեծ գործադուլներ տեղի ունենան, եւ այրերն ալ, չուզելով իրենք իրենց ձեռքով ածիլուիլ, մօրուք թողուն: Դուք ալ, յարգելի տիկիններ եւ ոչ նուազ նազելի օրիորդներ, դուք ալ պիտի պարտաւորուիք լքել կարճ կտրուած մազերու նորոյթը եւ պիտի դառնաք երկար մազերուն, որոնք աւելի վայելուչ են եւ զոր մշակել, յարդարել ալ աւելի դիւրին:

Մի մոռնաք, որ 1900ի այդ հեռաւոր Ցուցահանդէսի թուականին, երբ վիպասան մը, բանաստեղծ մը ուզէր գրուատել կնոջ մը գեղեցկութիւնը, կ'ըսէր թէ «ան մազեր ունի, որոնք մինչեւ ծունկերը կ'իյնան, եւ որոնց մէջ պիտի կրնայ փաթթուիլ, եթէ ... կորսնցնէր դիպուածով իր բոլոր հագուստները»:

Դուք ալ այդ հնոյթին պիտի դառնայիք եւ աւելի սիրով, եթէ հիմա նոր հանճարեղ վարսավիրայ մը միջոցը գտնէր մազերը երկնցնելու եւ մեքենայ մը հնարելու, որպէսզի Աստղիկին պէս գլուխ կամ, աւելի, վրայ գլուխ շտկելու ճաշակը տրուէր ձեզի:

Բայց կարճ մազերը ի՞նչ կը նշանակեն, գիտէ՞ք, — Անոնք ձեզ ազատած են հպատակութենէն: Կեցցէ՛ սափրիչը, քանի մը անգամ մկրատը շարժելով, առտուն իսկ, էրիկ մարդոց պէս կ'ըլլաք, ոչ եւս գանգրահեր, ոչ եւս երկարատեւ կայարաններ ... հայելիին առջեւ: Արդարեւ կիներուն ազատամտութի՛ւնը, որմէ ծնաւ տունէն դուրս ամէն տեսակ արհեստանոցներու մէջ կանացի աշխատութիւնը, որմէ ծնաւ գործադրկումը, որմէ ծնաւ կառավարական անհարկի տաղտուկը, որմէ ծնաւ անհոգութիւնը ի մասին փոքրիկներուն, ընտանեկան դաստիարակութեան, եւ դեռ ինչե՛ր, ինչե՛ր:

Բայց կարճ մազերուն արտառոց երեւոյթէն զատ ուրիշ բան մըն ալ կայ որ մեր այսօրուան ցուցահանդէսը կը տարբերէ 1900ի եւ 1889ի նախորդներէն — հագուստ կապուստի մէջ տիրող ազատութիւնը, որ էապէս ծնունդն է զբօսախաղերուն: 1900ին եւ մանաւանդ 1889ին, բացօթեայ կեանքի սխոյեաններուն պէս հագուիլ համարձակող մարդկային էակները հայհուչներով, եուհաններով պիտի ընդունուէին փողոցներուն մէջ, եւ ապահովաբար ոստիկանութեան կողմէ պիտի առաջնորդուէին պահականոց՝ խեղկատակութիւնը արդարացնելու համար: Բարեբախտաբար երկանիւին գիւտը շատ բան ծածկեց, բայց հիմակ ալ երկանիւը նոր փորձանք մը կ'ըլլայ փողոցներուն այլապէս պարզած տեսարաններուն մէջ, քանի որ կիներն ու աղջիկներն ալ սկսած են ցուցադրուիլ կամ ցուցադրել անոնց վրայ: Յիսուն տարի առաջ ատանկ բաներ չըկային, եւ չեմ գիտեր թէ այս ատենուան ընտանեկան կեանքը աւելի երջանիկ չէ՞ր արդեօք: Եւ մի կարծէք թէ մեր հին մայրերուն եւ մեր հին քոյրերուն աշխատանքը աւելի թեթեւ էր, տունը մնալով: Ընդհակառակն անոնք տունին ստրուկներն էին, հետեւաբար ամբողջ բեռը իրենց ուսերուն վրայ կը կրէին, բայց աւելի աշխոյժ էին իրենց բոլոր պարտականութիւններուն, որոնց կատարումը կընպաստէ աղջիկները կար կարելով, մեքենաներ դարձնելով ոչ թէ իրենց տունէն, այլ օտար հաստատութիւններու մէջ, աւելի կը միտին տունէ դուրս կեանքին քան թէ իրենց բնական, ընտանեկան պարտականութիւններու, որոց կատարումը կը նպաստէ ընկերութեան բարգաւաճումին, մեծութեան եւ ժողովուրդին աճումին: Բայց բոլոր այս ճշմարտութիւնները որո՞նց ականջը կը մտնէ:

Անցեալ կիրակի, Լիոնի կայարանին մէջ, տեսայ մատաղատի զոյգ մը, այնքան տարօրինակ կերպով հագուած, որ անկարելի էր այրը զատել կնոջմէն: Երկուքն ալ կարճ էին, կինը քիչ մը աւելի բարձր քան այրը: Կատարելապէս երկու ծալք եղած էին իրենց բեռան ծանրութեան տակ: Արիւն քրտինք մտած էին: Եթէ խնդիրը դատապարտեալներու վրայ ըլլար, այսինքն եթէ ասոնք երկուքը դատաստանի մը կողմէ այսպէս երթալու դատապարտուած ըլլային, վստահ եղէք որ ամէն կողմէ բողոքի ձայներ պիտի լուէին արդէն ընկերութեան դէմ: Բայց ոչ: Ասոնք ... զբօսանքի կ'երթային: Վրաս գրէ՛: Եւ ատանկներ երկու հարիւր կային կառախումբին մէջ:

Ի՞նչ աշխատութիւն եւ ի՞նչ արձակուրդ:

Հաց ճարելու օրինաւոր ձեւը ա՞յս է միթէ ...

Ի՞նչ ընկերութիւն:

Ե.

ԲԱՆՔ ՀԵԳՆԱԿԱՆՔ

ԱՒԵԼՈՐԴ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆ

Եռուզեռ, իրարանցում բոլոր թերթերու չորրորդ էջերուն մէջ:

Անուններ գոյնզգոյն, սրտայոյզ, ցնցող:

Հայ Առիւծ, Հայ Բազէ, Հայ Զալամ, Քաջորդի, Հսկայորդի, Մասիս, Այրարատ, Արագած, Հրազդան, Սեւան, Դիլիջան, Տաթեւ, Շիրակ ...

Միայն այսչա՞փ: Շարեցէք հին ու նոր Հայաստանի աշխարհագրութեան բոլոր քաղաքները, գիւղերը, աւանները, գետերն ու առուակները:

Ասով կը լրանա՞յ: Շարունակեցէք առանց շունչ առնելու, պոչաւորելով այս բոլոր անունները «նոր» կամ «վերաշէն» ածականներով:

Վերջացա՞ւ: Քաւ լիցի, ինչո՞ւ մոռնաք դստերք Սիոնիները, Այծեմնիկները, Ասպետ, Ղազարոսները, եւ այլն, եւ այլն:

Եւ այս բոլորը իրենց ծրագիր-կանոնագիրներով, կնիքներով, ստացագրի տետրակներով կուզան ապացուցել՝ Հայ նոր սերունդը Հայ պահելու, ամուր կերպով զօդելու Հայ ազգին գիրկը կամ պահելու Հայոց փարախին մէջ:

Այս միութենամոլութիւնը իր բարոյական օգուտէն զատ ունի իր նիւթական բարիքներն ալ:

Այսպէս կան մեր մէջ շատեր որ արհեստ մը փնտռելու ետեւէ են, արհեստ մը որ տեւական ըլլայ եւ դադարի շրջան չունենայ:

Ահա ձեզի, այդ ձեր փնտռածէն աւելին:

Հիմնեցէք «Անուն Կերտողներու Ընկերակցութիւն» մը, որուն համար ոչ դրամագլուխի պէտք կայ եւ ոչ ալ փորձ. Տոմսեանցին դիմելու: Ձեր գործը պիտի ըլլայ մէկը միւսէն աւելի հմայիչ, շնդալից ու սրամիտ անուններ հնարել եւ թուղթին վրայ շարել:

Այս գործին համար տարին քանի չորս ամիս, շաբաթական ութսուն ժամ աշխատանք կայ: Եւ զուտ հայկական ճարտարարուեստ մը ըլլալով, աշխատանքի ընկերակցութեանց հա-

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

«ՄԱՅԻՍԵԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ՆՈ՛Ր ԴԱՒԱՃԱՆՆԵՐԸ»

ԽՄԲ.— Այս յօդուածը կ'արտատպենք «Խ. Հայաստան»ի 1937 մայիս 10ի թիւէն: Գրողն է՝ Պ. Կուզնեցով, երբեմն քարտուղար Անդրկովկասեան Երկրային Կոմիտէին.—

1920 մայիսին Հայաստանում գոյութիւն ունէր միանգամայն հասունցած յեղափոխական սիտուացիա, այսինքն կար կազմակերպուած կոմունիստական կուսակցութիւն, գոյութիւն ունէր մինչ այդ Հայաստանի պատմութեան մէջ չտեսնուած յեղափոխական վերելք բանուորական եւ գիւղացիական լայն մասսաներում, որոնք վճռել էին մեր կուսակցութեան ղեկավարութեամբ, զէնքը ձեռքին, պայքար մղել դաշնակցական կուսակցութեան եւ նրա կառավարութեան դէմ, կատարեալ շփոթութիւն էր տիրում կառավարութեան բանակում եւ տիրապետող կուսակցութեան՝ Դաշնակցութեան մէջ, վերջապէս գոյութիւն ունէր բացառիկ նպաստաւոր արտաքին իրադրութիւն (խորհրդային իշխանութեան յաղթանակն Ադրբէջանում եւ յաղթական Կարմիր բանակի մօտիկութիւնը):

Հայաստանի կոմունիստական կուսակցութիւնը մայիսեան ապստամբութեան նախօրեակին իր շարքերում ունէր բաւական թւով կուսակցականներ: Նրանք հսկայական հեղինակութիւն էին վայելում ժողովրդի լայն մասսաներում, կուսակցութեան լոզունգներն ագահօրէն իւրացնում էին իրաւազուրկ ու դաժանօրէն շահագործուող բանուորները քաղաքներում (մանաւանդ Ալեքպոլում) եւ ազգամիջեան անընդհատ պատերազմներից վերջնականապէս քայքայուած աշխատաւոր գիւղացիութիւնը, որ բացի դրանից ենթակայ էր հարստացող գիւղական դաշնակ կուլակների եւ մաուզերիստների դաժան շահագործմանը: Մեր կուսակցութեան լոզունգները հսկայական յաջողութիւն էին գտնում Դաշնակների կանոնաւոր բանակի զինուորների մէջ, պետական ծառայողների ստորին կատեգորիաներում, աշակերտների մէջ եւն.: Օրինակ, Ալեքպոլում մայիսեան ապստամբութեան պահին, բանուորների, ծառայողների եւ նոյն իսկ աշակերտների պրոֆէսիոնալ կազմակերպութիւնները կոմունիստների ձեռքումն էին: Ալեքպոլի կուսակցական կազմակերպութեան վիճակուած էր հսկայական աշխատանք կատարել՝ այդ կազմակերպութիւնները նուաճելու եւ Դաշնակներին նրանց միջից վտարելու ուղղութեամբ: Ես յիշում եմ թէ ինչպիսի խոշորագոյն յաղթանակ ձեռք բերինք երկաթուղայինների պրոֆմիութենական համագումարում եւ ինչպիսի ոգեւորութեամբ այդ համագումարում ողջոյնի հեռագիր ընդունեց՝ Բագուի բանուորական կոնֆերանսին ու պրոֆմիութիւնների Բագուի խորհրդին ուղարկելու համար (այն ժամանակ Բագւում դեռ խորհրդային իշխանութիւն չկար):

Ալեքպոլի կուսակցական կազմակերպութիւնը մայիսեան ապստամբութեան պահին իր ազդեցութեան տակ էր առել գիւղացիական միութիւնը, որի նախագահին մենք ներգրաւեցինք մեր կուսակցութեան մէջ:

Մարտական այն յեղափոխական աշխատանքը, որ Ալեքպոլի կազմակերպութեան նախաձեռնութեամբ, մայիսեան ապստամբութիւնից շատ առաջ, հակառակ Արմենկոմի հսկայական դիմադրութեան եւ ընդդէմ նրա, սկսուել էր Դաշնակցական կանոնաւոր բանակում, տուեց այն արդիւնքը, որ մայիսեան ապստամբութեան օրերին Ալեքպոլի ամբողջ կայազօրը, Մուսայէլեանի զրահապատ գնացքի գլխաւորութեամբ, կանգնեց մեր կուսակցութեան մարտական դրօշների տակ:

Ալեքպոլի ընդյատակի կազմակերպութիւնը, մայիսեան ապստամբութիւնից առաջ, մի լայն կազմակերպչական խորհրդակցութիւն գումարեց 1919ին ամրան եւ երկու կուսակցական կոնֆերանսներ:

Առաջին կոնֆերանսում (1919 թ. դեկտ.) վերջնականապէս ձեւաւորեց կուսակցական կազմակերպութիւնը, որ այդ ժամանակներն արդէն բաւական թւով անդամներ ունէր իր շարքերում: Նա ընտրեց կուսակցութեան Ալեքպոլի ընդյատակեայ կոմիտէն եւ մարտական բանաձեւ ընդունեց՝ տուեալ քաղաքական մոմենտի կապակցութեամբ կուսակցական կազմակերպութեան խնդիրների մասին: Այդ բանաձեւը կազմեց մեր ամբողջ աշխատանքի հիմքը: Նրա մէջ շեշտուած էր Հայաստանի կոմունիստական կուսակցութեան, որպէս Հայաստանի բանուոր դասակարգի եւ ամենաչքաւոր գիւղացիութեան մարտական կազմակերպութեան, դերն ու նշանակութիւնը՝ Դաշնակցական կառավարութեան դէմ աշխատաւոր մասսաների ապստամբութիւնը կազմակերպելու եւ հայ բուրժուական նացիոնալիզմը վերջնականապէս ջախջախելու գործում, որ պէտք է կատարուէր Դաշնակցութեան դէմ յեղափոխական քաղաքացիական պատերազմ մղելով եւ վերջնականապէս հաստատելով խորհրդային իշխանութիւն Հայաստանում:

Բանաձեւը մատնանշում էր, թէ անհրաժեշտ է աշխատանք ծաւալել բանակում, գիւղացիութեան մէջ, նուաճել բոլոր բանուորական կազմակերպութիւնները, վտարել նրանց միջից Դաշնակներին եւն.:

Հայաստանի կուսակցական կոնֆերանսն իր կողմից նոյնպէս ընդունեց այդ բանաձեւը՝ հակառակ Կասեանի եւ նրա բարեկամների խմբակի հսկայական դիմադրութեանը, որոնք այդ կոնֆերանսում ծաւալեցին խաղաղ ճանապարհով «Դաշնակցական Հայաստանը սոցիալիզմի մէջ ներաճելու» օպորտունիստական թէօրիան: Կասեանը եւ նրա խմբակն առանձնապէս ուժեղ յարձակումներ էին գործում Ալեքպոլի կազմակերպութեան պատկանող ընկերների վրայ՝ բանակում նրանց կատարած աշխատանքի համար, Դաշնակցութեան եւ նրա կառավարութեան դէմ ապստամբութիւն բարձրացնելու եւ քաղաքացիական պատերազմ մղելու լոզունգի համար: Կասեանը այդ ժամանակներն արդէն լոյս էր ընծայել «Ո՞ւր է ելքը» օպորտունիստական գիրքը, որտեղ նա երկչոտ կերպով կոչ էր անում ժողովրդին եւ Դաշնակցական կառավարութեան՝ միանալ Խորհ. Ռուսաստանին, որպէս ստեղծուած դրութիւնից դուրս գալու միակ ճանապարհ:

(Մնացեալը յաջորդով)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱՐԱՆԸ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Հիմա որ 15 տարի անցած է այս գաղութին վրայ եւ արդէն սերունդ մը կազմուած, անհրաժեշտ կը գտնենք մեր աշխատակիցներուն եւ ընթերցողներուն ուղղել հետեւեալ հարցարանը.—

1. Ի՞նչպէս կ'ըմբռնէք օրուան նշանախօսքը,— «Հայը Հայ պահել»:

2. Ի՞նչ է ձեր կարծիքը այն աշխատանքներու եւ ձեռնարկներու մասին որ կը կատարուին 10 - 15 տարի է ի վեր: (Դպրոց, դասընթացք, սան - սանուհիներու միութիւն, հայերէն խօսակցութիւն տուներու մէջ եւն.):

3. Եթէ այս միջոցները անօգուտ կամ անբաւական կը գտնէք, ի՞նչ կը թելադրէք, իբրեւ աւելի գործնական եւ արդիական ձեռնարկ:

4. Կը կարծէ՞ք թէ ազգային ոգին կարելի է պահել, եթէ իրենց մայրենի լեզուն մոռցած պատանիներու Հայոց պատմութիւն, Հայաստանի աշխարհագրութիւն եւ ուրիշ հայկական գիտելիքներ աւանդուին, իրենց հասկցած լեզուով (ֆրանսերէն): Օգտակար կը գտնէ՞ք ֆրանսերէն հրատարակութիւններ՝ նոյն ուղղութեամբ:

5. Անհրաժե՞շտ է մասնաւոր կազմակերպութիւն մը ստեղծել, յատկապէս այս գործին համար: Ի՞նչպէս:

Պատասխանները կարելի է գրել երկու ձեւով.—

1. Կարճ եւ ամփոփ դիտողութիւններ եւ առաջարկներ, իւրաքանչիւր հարցումի դիմաց.

2. Առանձին յօդուածներ եւ ուսումնասիրութիւններ՝ այս կամ այն կէտի կամ ամբողջութեան մասին:

«Յառաջ»ի թղթակիցներուն կը յանձնարարուի նաեւ ներկայացնել իրենց շրջանին մէջ կատարուած աշխատանքները եւ արդիւնքները, թուանշաններով:

Կը խնդրուի ՄԱՔՈՒՐ գրել:

Ծածկանուն գրութիւններ կը հրատարակուին միայն այն ատեն երբ խմբագրութեան հաղորդուած ըլլան յօդուածագրին բուն անունն ու հասցէն:

Որ եւ է ձեռագիր չի վերադարձուիր:

անութեան ալ պէտք չունի: «Հայրենին տալը օտար աշխատաւորի խնդիր ալ չկայ»:

Աշխատէ ու աշխատցուր:

Մի կարծէք որ, միայն անուններ կերտելով պիտի բաւականանաք, ոչ, այս կազմակերպութիւնները պէտք ունին ծրագիր - կանոնագրի, այդ թուղթերը օտարերէնի թարգմանողներու, ժողովատեղի յարմարցնողներու, հանդիսարահ վարձողներու, յայտագիր չարագրողներու, բանախօսներ ճարողներու, ատենաւոր արտասանողներու եւ սովեցնողներու, վարչութեան համար ուղղագրութիւն գիտցող քարտուղար հայթայթողներու, թերթերու տրուելիք յայտարարութիւններու համար հմայիչ ածականներ հնարողներու եւն.:

Եւ ըսենք որ այս ասպարէզը անանձնութիւն բառը պիտի չճանչնայ, անգործութեան մուխը պիտի մարէ, եւ նոր ու աղաղայ սերունդներու համար ապրուստի միջոց պիտի ճարէ:

Եթէ կը կարծէք որ միայն մշակութային կազմակերպութիւններու համար պէտք են այս պիտակները, կը սխալիք: Աղքին կան նպարավաճառները, կօշկակարները, ճաշարանները, հնակարկատները, վարսայարդարները, հացագործները, բաղնեպանները, կօշիկ ներկողները, քրջահաւաքները եւ մեռելաթաղները, որոնք պէտք ունին հայեցի պիտակներու: Կրնաք հաշուել թէ որքան գործ կայ այս ճիւղին մէջ:

Դեռ կան կազմակերպութիւններ ալ որ կը գործեն իրապէս եւ հրապարակ եկած չեն իրաւապէս:

Նմոյշի համար տանք անոնց ցանկն ալ, որքան կրնանք յիշել:

Հայ պարակրօններու, սիրակրօններու, նամպարապաշտներու, օտար շլացնողներու, իրենց քիթէն անդին չտեսնողներու, աթոռամոլներու, ստադացողներու, անունները գրելու անընկող փրփխէսէօրներու, պետերու եւ մէթրներու, ազգ իմ, ցեղ իմ կանչողներու, ազգին սիրոյն համար մեռնելի դիմակ անցընողներու, հայ արհամարհողներու, պատի մը խորշին մէջ պարկ մը սոխ դնելով վաճառականի հով առնողներու, բեմերու վրայ կըտուց կափկափողներու, նստած տեղէն զարզարդարեալ թղթակցութիւն հնարողներու, ուրիշին նամակները գրաքննութեան ենթարկողներու, բըռուցիկ շարադրող մասնագէտներու, եկեղեցիին մէջ ծնրադիր մոմ վառելէն ետք դուրսը կրօնը ծաղրողներու, աջքկան տարիք սրբագրողներու, եւ կին որսացողներու ընդհ. միութիւններ:

Այս բոլորը պէտք ունին կոկիկ եւ պատուաւոր պիտակներու եւ ծրագիր կանոնագրի:

Երբ, թուանշանները յուսահատեցնող այսքան միութիւններ ունինք եւ նորեր ալ կը ծնին ձուկի հաւկիթի պէս, ու երբ այս ամէնուն առջեւ բաց են Հայ մամուլի երրորդ եւ չորրորդ յարկերը, ալ որ հզօր ապաւէնն է որ պիտի կրնայ խլել Հայը հայութեան ճիրաններէն: Ըստ իս, յաւակնոտութիւն ալ է այսքան իրարանցում, կարծելով թէ բոլոր ազգերը ինկած են մեր ետեւէն Հայ խլելու համար:

Անկարելի է մանուանդ պուտ մը Հայ դուրս տալ, քանի ունինք երկնքի աստղերուն թիւով կազմակերպութիւններ, որոնք պէտք ունին անդամի գոնէ վարչութիւն կազմելու համար:

Մարդ իր աւելցածէն է որ կուտայ ուրիշին:

Եթէ այս բոլոր խմբակցութիւնները երկերկու Հայ անդամ ալ բերեն, հայութիւնը փրկելէ զատ, դուրսէն օտարներ եւս ներածելու պէտքը անհրաժեշտ կը դառնայ:

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

Հ. Կ. ԽԱՉԻ «ՕՐ»Ը ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

— . —

Անցեալ շաբաթ երեկոյ Ալֆորվիլի Հայ Ակումբին մէջ խուռն բազմութեան մը ներկայութեան տօնուեցաւ Հ. Կ. Խաչի «Օր»ը:

Որոշուած ժամուն Ալֆորվիլի Սանուց Միութեան նորակազմ երգչախումբը «Մեր հայրենիք»ով բացաւ երեկոյթը, եւ ամբողջ ժողովուրդը յոտնկայս ունկնդրեց զայն:

Նախագահ Տոքթ. Կիլիկեցի խօսեցաւ Հ. Կ. Խաչի «Օր»ուան, անոր կատարած գործին եւ հետապնդած ոգիի մասին:

Դրուագներ յիշեց մեր անցեալ պատմութենէն, ցոլացնելով հայ կնոջ դերը, եւ զոհաբերութեան ոգին հայ հայրենիքի եւ հայ սերունդի հանդէպ: Ցոյց յայտնեց որ «հայ կինը կազմակերպուած Կ. Խաչի մէջ եւ բոլորուած անոր շուրջ՝ ներկայ փորձութեան շրջանն ալ պիտի կրնայ անցընել եւ կանգ պիտի չառնէ որ եւ է զոհողութեան առջեւ, մինչեւ որ հայ գեղին անխրաւուած ժառանգորդները իրենց վերջնական հանգրուանը հասնին, որ է ազատ եւ անկախ հայրենիքը»:

Յաջող կերպով արտասանեցին օրիորդներ Բ. Ալթունեան եւ Վ. Տէր Վարդանեան, ինչպէս նաեւ Պ. Գ. Էմիրմէեան: Յուզումով երգեցին նաեւ օրիորդներ Հ. Մուրատեան եւ Բ. Գարճեան, բոլորն ալ Սանուց Միութենէն: Սանուց Միութեան երկսեռ երգչախումբն ալ երգեց երկձայն քանի մը ժողովրդական երգեր ջերմ ծափեր խլելով ժողովուրդէն:

Ցետոյ նախագահը խօսք տուաւ ընկեր Ս. Յովհաննէսեանի որ գրաւոր ճառ մը կարդաց, թուելով օգտակարութիւնը Հայ Կ. Խաչին, մանաւանդ տարագիր կեանքի մէջ: Ըսաւ թէ Հ. Կ. Խաչը օգնութիւն ձեռք կարկառելով հանդերձ հիւանդին ու անկարին, օգ ու արեւ տալով հայ երախային, Ֆրանսայի մէջ ամէն կողմ ծաղկոցներ կը պահէ, որպէսզի հայ մատաղ սերունդը չզրկուի իր սեփական եւ մայրենի լեզուին ուսուցումէն: Ասկէ զատ գիշերային դասախօսութեամբ ճիգ կը թափէ նաեւ կազմակերպելու հայ չափահաս սերունդը, աշխատելով անոնց մէջ վառ պահել Հայու ոգին եւ հայրենիքի սէրը: Կոչ ըրաւ Ալֆորվիլի Տիկիններուն որպէսզի գան եւ շարքերը խտացնեն Հայ Կ. Խաչի որուն գործունէութիւնը բացարձակապէս ազգային է:

Կարճ դադարէ մը վերջ ներկայացուեցաւ «Անուշ» օփէրէթի առաջին արարը, նուագի ընկերակցութեամբ, որ շատ յաջող անցաւ: Բոլոր դերակատարներն ալ ջերմօրէն գնահատուեցան:

Վերջաւորութեան հայկական տաբաղով սանուհիները երեք պարեր պարեցին, (Իմ երազներ, Հօյ հելիւ եւ Հօյ նար) որոնք անվերջ ծափերու վրայ կրկնուեցան:

Կը յուսանք որ Հայ Կ. Խաչի Օրուան այս յաջողութիւնը, բարոյական մեծագոյն վարձատրութիւնը եղաւ Ալֆորվիլի ժրաջան խաչուհիներուն:

Ներկայ մը

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ, ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան, Գ. տարի, թիւ 32 (Մայիս), հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Լեռ զացէք՝ (ՏՈՔԹ. Ա. ԱՃԵՃԵԱՆ). — Նախ քեզ մեղադրէ՛, բարեկամս (ՏՈՔԹ. ՀԱՃՕԼԵԱՆ) — Ջիւն մեռ (ՓՐՕՖ. Ա. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ) — Ի՞նչպէս ունենալ առողջ ակռաներ՝ (ՏՈՔԹ. ԳԵՂԱՄ ԱՅՎԱԶԵԱՆ) — Վախի եւ դեղնախտի դէմ (ԽՈՐԷՆ ՀԱԼԱՃԵԱՆ). — Ցաւի դէմ դեղեր (ԽՄԲ.) — Կեցցէ սխտորը (ՏՈՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ). — Վահանագեղձին ենթագործունէութիւնը (ՏՈՔԹ. Գ. ՍԵՐՈԲԵԱՆ). — Ի՞նչ հիւանդութիւններ կարելի է կանխել մարզանքով (ՏՈՔԹ. Գ. Օ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ) — Բժշկ. հին մեծ կեդրոններ (Կ. Յ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ) — Հարցարան (ԽՄԲ.):

Բաժանորդագրութեան պայմանները են — տարեկան՝ Ֆրանսա 25 ֆր. արտասահման 30 եւ 35 ֆրանք:

Դիմել՝ 17 Րիւ Տամէմ, Փարիզ:

ՏՈՔԹ. ԲԱՐՈՆԱԿ ՊԷՅ ՖԷՐՈՒԽԱՆ

Վերջերս Փարիզի Հայ Բժշկ. Միութիւնը տօնեց Տոքթ. Բարոնակ պէյ Ֆէրուխանի մահուան 70ամեակը: Այս առթիւ խօսեցան Տոքթ. Քօլօլեան, Տոքթ. Թորգոմեան եւ Պ. Բասմաջեան:

Տոքթ. Բարոնակ պէյ Ֆէրուխան ծնած է Հասքէօյի մէջ (Պոլիս), 18 նոյեմբեր 1824ին: Նախ կը յաճախէ Գանլը - Քիլիսէի վարժարանը, յետոյ Սկիւտարի լիսէն, ապա բժշկական վարժարանը: 1847ին, տակաւին ուսանող, կը ղրկուի հայկական նահանգները եւ Միջագետք, իբրեւ անդամ առողջապահական քննիչ մարմինի մը: Վերադարձին կ'աւարտէ (1849) բժշկական վարժարանը, եւ յաջորդաբար բժիշկ կը նշանակուի Հայաստ - Փաշայի, Մանասթրրի, Շումէնի հիւանդանոցներուն: 1856ին կը վերադառնայ Պոլիս եւ կը նուիրուի ազգային բեղուն գործունէութեան մը,— անդամ Ուսումն. խորհուրդին, ատենապետ Ազգ. Ժողովին, անդամ հոգաբարձութեան Ենտիգուլէի հիւանդանոցին: Ցանկարծամահ կ'ըլլայ 5 հոկտեմբեր 1868ին, երբ 42 տարեկան էր:

Իրմէ կը մնայ շատ հետաքրքրական գիրք մը,— իր տպաւորութիւնները Հայկական Նահանգներէն եւ Միջագետքէն, ուր գացած էր իբրեւ քննիչ, 1847ին, Ապտիւլ - Մէճիտի հրահանգով: Այս գիրքը տպուած է Արմաշի տպարանին մէջ: Ֆէրուխանի այս գիրքը շատ կարեւոր է՝ հասկնալու համար Հայոց թիւը, վիճակը, կրթական եւ եկեղեցական գործը հայկական նահանգներուն մէջ, 1847ին, մօտաւորապէս մէկ դար առաջ:

ՄԱՄՈՒԼ

ՐԱՖՖԻԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

— o —

« *Պայքար* », Ամերիկայի Ռամկավարներուն օրկանը, այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ գոհունակութիւն յայտնելով Փարիզի ձեռնարկին առթիւ, կը բացատրէ.

— « Եթէ նկատի առնենք քաղաքական մտածումը որ կը տիրէ իր երկերուն մէջ, պիտի տեսնենք որ, մաքուր եւ իմաստուն, նոյնիսկ խորամանկ ու խոհական ազգայնականութեան մը ձգտումով առաջնորդուած էր Րաֆֆի: Եւ երբ իր բոլոր գործերուն մէջ անիկա զետեղեց բարախող սրտէն բխող ազատութեան հզօր ըղձանքն՝ որպէս զի հայ ազգը միանգամ ընդ միշտ փրկուի գերութենէ, Րաֆֆի երբեք չը քաջալերեց այն անհեռատես արկածախնդրութիւնը որ խոհականութենէ եւ իրատեսութենէ զուրկ է: Իր « Խենթ »ը եւ « Խաչագող»ը փառաւոր իրատեսութիւն մը կը մատնեն՝ հակաւակ գաղափարապաշտ ձգտումէ բղխած ըլլալնուն: « Դաւիթ Բէկը », « Սամուէլ»ը ցոյց կուտան՝ որ Րաֆֆի հին պատմութեան մէջ ալ ճշմարտութիւնները փնտռած է, ըլլայ հայկական կեանքի թէ հայ նկարագրին ու հոգեբանութեան մէջ, հետեւաբար, սխալ է զայն կարծել ցնկատեսութեամբ առլի անխորհուրդ գաղափարապաշտ մը: Րաֆֆիի ազատագրական եւ ազգայնական վերածնութեան ներշնչումները քաղաքական դաւանանքի մը փոխող յեղափոխական կազմակերպութեանց պարտականութիւնն էր անոր ազատագրական հիմնական մտածումը հաշտեցնել հայ կեանքի ընկերային եւ քաղաքական պայմաններուն հետ, առանց երեւակայելու կամ երազելու որ իրենք եւս կարող պիտի ըլլային դառնալ «Կայծեր » եւ «Ֆարհատներ»:

Անշքէլվիչ ալ նոյն ժամանակ զալ - րոցին կը պատկանի: Ֆրանսական մեծ յեղափոխութեան մարդկայնական եւ ազատագրական հզօր գաղափարները, այդ շրջանին, Վիքթոր Հիւկոյի եւ Լամարթինի նման մեծ հոգիներու բացվառ շունչով տարածուած էին աշխարհի ամէն կողմը վսեմ երազներով եւ սքանչելի տեսիլներով զինուած գրագէտներու մէջ: Րաֆֆի ալ զուեցաւ այս մարդկայնական գաղափարներէն, ինչպէս ազդուած էր Թուրքիոյ: Մարդկայնական առաքեալներու երկու գլխաւոր քարոզութիւններն էին ազատութիւն եւ արդարութիւն, մանաւանդ՝ բանտը, շղթան, կախաղանն ու մահը գիմագրաւող ըմբոստութիւնը, որ յօժար է բռնութեան մարտի - րոսութեան:

RAGNHILD (Schünen von Waldheim)

եւ

ՋՕՐ. ԹՈՐԳՈՄ

(*Ամուսնացած*)

Հռոմ, 1937 *մայիս* 27

Առանց Րաֆֆիի գիւթական ազդեցութեան, կարելի չէ երեւակայել տասնեւիններորդ դարու հայկական վերածնունդ ու ազատագրական շարժում: Սակայն Րաֆֆի ժողովուրդի մը դատին առաքեալը եւ ախոյեանը դարձաւ՝ ինչպէս Վիքթոր Հիւկօ մարդկութեան՝ կամ Թոլստոյ քրիստոնէական բարոյականի առաքեալը դարձած էր, արուեստը չզոհելով: Այս մեծ փիլիսոփաներուն նման՝ Րաֆֆի գերազանցօրէն արուեստագէտ մնաց՝ իր նկարչական, զուենագեղ եւ խանդավառ ոճով: Իր պատմական գրառութիւնները, երկարապատում տեսութիւնները եւ վերլուծումները, այսօր կրնան անհամբեր ընթերցողը յոգնեցնել, ինչպէս կ'ընեն Հիւկոյի վերլուծումները «Նօթրը տամ տը Փարի»ի մէջ,— բայց առանց շատ քիչ բան կը պակսեցնեն փիլիսոփային արուեստագէտի արժէքէն: Րաֆֆի ռոմանթիզմի արուեստ սրտին սիրայի եւ կենսախայտ յուզումներովն ասըլ ցուն կեանք մը ստեղծեց, ամէնէն ազնուական երեւակայութեանց հրաշալի տեսիլներէն կազմելով գաղափարական գեղեցկութիւն մը:

Հայկական կեանքի խոր եւ յուզող տրաման հերոսային ապրումներով կը ցոլանայ « Դաւիթ Բէկ »ի, «Սամուէլ »ի, « Կայծեր »ու, « Խենթ»ի էջերէն: Քառորդ դար, կէս դար, դարեր վերջ, երբ թերեւս բոլորովին փոխուած պիտի ըլլան մարդոց ընկերային տեսակէտները եւ քաղաքական ըմբռնումները, հայ սերունդներ պիտի կարդան Րաֆֆին, որովհետեւ ազրող ուժեղ արուեստով մը նկարած է հայկական կեանքի իրական պատկերը եւ անոր հոգեբանական ճշմարտութիւնները, ազգային երազներն ու խանդները, զանոնք արտայայտելով սահուն, կուռ, վճիտ, չնորհալի եւ անուշ լեզուով մը: Անիկա իր գործին մէջ դրած է խոր, յորդող յուզում եւ իր մեծ սրտին ամբողջ բոցը, ըմբոստ եւ ցաւատանջ զգայութիւնը: Րաֆֆիի այս գործը պիտի ապրի՝ իբրեւ հայ ազգին տպրած վերածնութեան կեանքին ճշմարիտ արտայայտութիւնը»:

ԾՆՈՒՆԴ.— Էքսի « Քեռի » խումբը կը խնդրէ մեզմէ ճշդել թէ իր հանդէսին առթիւ դաւաղիրները հեռաձայնով լուր տուած են միայն սրճարանատիրոջ, եւ ոչ թէ ոստիկանութեան, ինչպէս գրած էր մեր թղթակիցը:

ԾԻԽԱՂ

Ցակոբիկ, նոր լեզու եկած, իր կոտրած մատիտը ներկայացնելով մօրաքրոջ, ըսաւ.

— Կեղեւէ մատիտս:

Նշան է թէ Ցակոբիկ պիտի դերազանցէ մեր նոր գրողները:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

« Յ Ա Ռ Ա Ջ »Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (285)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Լեւոնը ժամանակ չունէր եա դառնալու: Փողոցի երկու կողմերն ալ շարքով տներ էին: Անկիւնի տունը միայարկ խեղճ տնակ մըն էր, հազիւ մարդահասակէ բարձր տանիքով: Առջեւի դուռը պատուհաններով խաչած՝ վարժ մարդիկի արագութեամբ տանիքի եզրէն կախուած՝ ձյայլինդ թեւերու արտաքուրդ ուժով իրանը մինչեւ կէս մէջքը վեր բարձրացուց եւ անշարժ երկնցաւ տանիքի վրայ:

Տէվրիչէն քանի մը բոպէ կանգ առաւ անկիւնի մօտ եւ հանդարտ քալուածքով մը հեռացաւ:

Կէս ժամուան ընթացքին երկու տէվրիչէի հանդիպելու պարագան Լեւոնին աջօրէն մտածել տուաւ: Պարզ էր, որ կառավարութիւնը Այգեստանի հայկական մասը զինուորական խիստ հսկողութեան տակ առած էր: Բարեբախտաբար, երբ կառավարութիւնը փողոցները կը հսկէր, Այգեստանի ընդարձակ այգիները ազատ կը մնային: Լեւոնը որոշեց այգեւս խուսափիլ փողոցներէն, այգիներով երթալ, մանաւանդ որ քաջածանօթ էր անոնց ծակ ու ծուկին: Շատ շատ, երբեմն միայն այգիէ մը փողոց դուրս պիտի գար՝ ուրիշ այգի մը մտնելու համար:

Բոլորովին ապահովուած, որ տէվրիչէն հեռացած է, վար ցատկեց տանիքէն, վազելով անցաւ Զաղլի փողոցով դէպի վար: Աջ կողմի վրայ այգիի մը փայտէ փականքը քաշեց, ընդարձակ այգի մը մտաւ, դուռը ետեւէն գոցելով: Հին օրերուն այդ այգիով շատ անգամներ անցած էր: Սեփական տանը մէջ եղողի մը նման, վստահութեամբ սառած առուի թումբի վրայէն սկսաւ քալել: Գիտէր թէ ուր կերթար: Մտերիմ ջերմութիւն մը զգաց հոգիին մէջ ու կսկծագին ցաւ մը՝ վերյիշելով անցեալ օրերը, երբ ընկերներով միասին կ'անցնէր այդ տեղերէն: Իսկ հիմա... ո՞ւր էին իր անձնուէր ընկերները: Ո՞ւր էր Վահէն, Գարեգինը, ո՞ւր Կայծակը, սեւ զուռ մազերով այն կորովի երիտասարդը, որ դեռ քանի մը օր առաջ բռնկած էր Այգեստանի մէջ...

Շարքով տնկուած բարտիներու ստուերներով պաշտպանուած՝ Լեւոնը այգիէ այգի անցնելով հասաւ բարձր պատերով շրջապատուած այգի մը: Սողալով անցաւ այգիի ջրի դռնէն: Այգիի երկու կողմերը կը բարձրանային կերոններու նման տնկուած բարտիի կրկնակ շարքերը: Այգիի վարի ծայրը կ'երեւէր ընդարձակ տուն մը: Վահանի տունն էր այդ: Լեւոնը մօտեցաւ տան այգիի դրանը, ու փորձեց հրելով բանալ: Դուռը ներսէն պինդ գոցուած էր:

Բակի պատերը բարձր էին, մագլցելով բարձրանալը անկարելի: Լեւոնը կռանալով ափ մը ձիւն վերցուց եւ նետեց պատուհանի ապակիներուն: Քիչ անցած՝ պատուհանը կամաց մը բացուեցաւ ու նախ՝ կանացի ու ապա՝ տղամարդու գլուխ մը կախուեցան պատուհանէն դուրս:

— Ո՞վ է,— լսուեցաւ անհամարձակ կանացի ձայն մը:

— Ես եմ, Լեւոնը, Վահան, շուտ դուռը բաց...

— Ո՞վ ես,— այս անգամ առնական ձայն մը լսուեցաւ վերէն, որ կ'երեւի կամ լաւ չէր լսած Լեւոնի խօսքերը եւ կամ վստահ չէր լսածին:

— Ես եմ, Լեւոնը:

Զոյգ գլուխները անմիջապէս ներս քաշուեցան, պատուհանը գոցուեցաւ: Լեւոնը անհամբեր սպասեց դրան բացուելուն: Ահա, հիմա բակի մէջ կը լսուին ոտքի ձայներ, դրան սողնակը կը շարժի, ու Վահանը դրկարաց կ'ընդունի զինք: Անցաւ հինգ բոպէ, տասը բոպէ:

Տունը խաղաղ էր ու անձայն՝ որպէսպատացուց փողոցի երկարութեամբ ամայի ճամբու վրայ ինկած աւերակ մը: Լեւոնի սիրտը կսկծալով մղկտաց: Հին, լաւ ընկերը երեւս կը դարձնէր, չէր ուզեր ապաստան տալ երբեմնի գաղափարակից ընկերոջը: Լեւոնը գլուխը կախ, անդամալոյծի նման չէր կրնար տեղէն շարժիլ: Կէս ժամէ աւելի մնաց դրան առջեւ, որ չէր բացուեր, որ պիտի չբացուէր այլեւս:

Վերջապէս Լեւոնը ինքզինք թափահարելով, կարծես կուշմար երազէ մը արթննալու համար, դանդաղօրէն հեռացաւ ու նորէն ջրի դռնէն սողալով անցաւ յաջորդ այգին: Մէջքը տուած բարտիի մը բունին՝ նստաւ, առանց զգալու սարսափելի ցուրտը, որ մինչեւ ոսկորները թափանցած էր: Այդ բոպէին Լեւոնը հազիւ թէ կը մտածէր իր վտանգաւոր կացութեան մասին. զինք սաստիկ ընկճողը Վահաններու հոգեփոխութիւնն էր, այն համատարած բարոյալքումը, որ նոյնիսկ աղդած էր Վահանի նման վստահաւոր ընկերոջ վրայ:

Երկար նստած մնաց Լեւոնը, անտարբեր տեղէն շարժելու: Երբ բարձրացաւ տեղէն, կէս գիշերը վաղուց անցած էր: Անցաւ յաջորդ այգին, որ Ապաշածոր փողոցի վրայ կը գտնուէր: Լեւոնը մօտեցաւ այգին փողոցէն զատող պատին, բարձրացաւ վրան, եւ ուշադրութեամբ հայեացքը փողոցը ամայի էր: Ցատկեց վար, յաջորդ կտրեց փողոցը ու բարձրանալով հակառակ կողմի պատին վրայ՝ ինքզինք նետեց այգիի մը մէջ:

Այգեստանի բոլոր թաղամասերու նման, այդ շրջանն ալ, ուր կը գտնուէր Լեւոնը, բազմաթիւ այգիներով խճողուած ընդարձակ տարածութիւն մըն էր, միայն փողոցներու կողմէն եզերուած տներով: Ընդհանրապէս, Այգեստանի տները նկարի մը շրջանակին նման կը շրջափակէին լայնածաւալ այգիները, որոնք իրարմէ զատուած էին հողէ պատերով: Այնպէս որ, մէկը կրնար Այգեստանի մէկ ծայրէն միւսը երթալ՝ այգիէ այգի անցնելով հազիւ երկու երեք փողոց լայնքէն կտրելու սահմանուած:

Այգեստանի այս բացառիկ կազմութիւնը, տասնեակ տարիներէ ի վեր, գլխաւոր ազդակը դարձած էր յեղափոխական գործունէութեան, հեշտացնելով անոնց կեդրոնացումը Այգեստանի մէջ, հակառակ կառավարութեան ձեռք առած բոլոր միջոցներուն:

Այդ շրջանին մէջ բազմաթիւ ծանօթ տեղեր կային՝ Լեւոնին ծանօթ: Շատ անգամ իր ընկերներով հիւրնկալուած էր այդ բնատնիքներու մօտ. նոյ օրերուն՝ անոնց տները ապաստանած: Վահանի անկարելիի ընդունելութենէն վերջ, Լեւոնը սիրտ չէր ըներ մօտենալու այդ տներէն եւ ոչ մէկուն:

Ծանր ծանր կը քալէր, երբեմն կանգ առնելով բարտիի մը բունին մօտ, կամ կրթնելով պատի մը: Հոգին փոթորկած էր:

Կը մտածէր ժողովուրդի հոգեկան լքումի մասին: Այդ բարոյալքումը, ինչպէս կ'երեւէր, համատարած բնաւորութիւն մը առացեր էր: Մօտեցեր էր ջրի դրան մը, որ երկու պատկից այգիներ իրարու միացնելու համար կը բացուի, կուզած կ'ուզէր անցնիլ ջրի դռնով, երբ յիշեց, որ այդ տեղին մօտ կը գտնուէր կեդրոնականի բարձր դատարանի աշակերտներէն Ջալէնի տունը:

Լեւոնը ետ դարձաւ, մօտեցաւ այգիի ծայրը գտնուող տան բակի դրանը: Դուռը թխկացուց, մէկ անգամ երկու անգամ: Թէկուզ ոչինչ կը տեսնէր, ոչինչ կը լսէր, բայց զարմանալի զգայնութեամբ՝ կը զգար, երբ տան մը ներսը քունը կը խանգարի, երբ տան մէջ քնած կեանքը շարժում կը ստանայ:

Բակի մէջ թեթեւ ոտնաձայն մը լսուեցաւ:

— Ո՞վ է,— դրան ետեւէն լսուեցաւ տարեց կնոջ մը լալկան ձայնը:

— Բաց, մայրիկ, Ջալէնը կ'ուզեմ տեսնել:

— Ջալէ՞նը, քօռանամ ես... էս երեք շաբաթ կ'եղնի պոլիս մարուան ի... դուն վո՞վ ես...

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

Թեան նախագահին, իբրեւ պատասխան.— «Ցանաստանի բանակին, նաւատորմին եւ օդատորմիղին ներկայացուցիչները, որոնք ներկայ են մեր ճաշին, իրենց անհուն ուրախութիւնն ու խաղաղասիրութիւնը կը յայտնեն Թուրքիոյ նախագահին խօսքերուն առթիւ»:

Թուրքիոյ վարչապետը եւ հետեւորդները յետոյ մեկնեցան: Շոգենաւին մէջ ողջերթ մաղթելու գացած էին բոլոր այն անձնաւորութիւնները որոնք զինքը դիմաւորած էին Աթէնքի կայարանը հասած ատեն:

Տորիոյի պաշտօնանկութիւնը

Ներքին նախարարը պաշտօնանկ հռչակեց Սէն Տընիի քաղաքապետը, Տօրիօ, որուն գործառնութեանց մասին քննութիւն բացուած էր անցեալ դեկտեմբերին: Պաշտօնանկութիւնը հաղորդուեցաւ Սէնի նահանգապետին միջոցաւ: Ներքին նախարարութեան մէջ կ'ըսեն թէ այս պաշտօնանկութիւնը որ եւ է քաղաքական հանդամանք չունի, այլ հետեւանք է հետեւեալ վարչական պատճառներուն.— 1. Անկանոն աճուրդ ածուխի եւ ելեկտրական լամբարներու.— 2. Ապրանքներ յանձնուած են որոնք չեն համապատասխաներ ոչ տետրակներու մէջ արձանագրուած տեսակին, ոչ ալ վճարուած քանակին: Այս առթիւ կատարուած քննութեան թղթածրարը հաղորդուած էր Տորիոյի, բայց բացատրութիւնները բաւարար չեն համարուած: Ներքին նախարարին վճիռը անվերաքննելի է: Տօրիօ չի կրնար քաղաքապետ ընտրուիլ մէկ տարիէն առաջ եւ արդէն փոխանորդ մը նշանակուած է:

Տօրիօ լսելով իր պաշտօնանկութիւնը, յայտարարեց թէ եղածը քաղաքական պայքար մըն է: «Ես երբեք չեմ խուսափած ո եւ է մէկուն հետ կռուելէ, եւ կ'ընդունիմ պայքարը»:

Ինչպէս կը յիշուի, Տօրիօ Թունդ համայնավար էր երբեմն եւ վարած է բազմաթիւ պատասխանատու պաշտօններ, բայց վտարուեցաւ, մերժած ըլլալով հլու հնազանդութեամբ համակերպիլ Մոսկուայի հրամաններուն: Այժմ նախագահն է Ֆրանսայի Ժողովրդական Կուսակցութեան եւ երկուշաբթի օրէն վեր կը վարէ «Լա Լիպէռթէ» օրաթերթը, բուռն պայքար մղելով Ժողովրդական Ճակատին եւ համայնավարութեան դէմ, յանուն «Ազատութեան Ճակատ»ի: Դեռ լեզու չէ գտած գնդ. Տը լա Ռօքի հետ, թէեւ երկուքն ալ նոյն պայքարը կը մղեն:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ խնամակալ իշխանը Լոնտոնէն Փարիզ հասնելով, առջի օր ճաշի հրաւիրուեցաւ Էլիզէի պալատին մէջ: Այցելութիւնը քաղաքական հանդամանք չունի, եւ սակայն պիտի ծառայէ սերտացնելու երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները: Անշուշտ խօսակցութիւններ պիտի կատարուին օրուան հարցերու մասին:

Պ. ՊՈԼՏՈՒԻՆ, Անգլիոյ վարչապետը, չորեքշաբթի օր նախագահեց նախարարական վերջին ժողովին: Նախորդ օրը Թագաւորը ճաշի գնաց վարչապետարան, քանի որ առաջին անգամ տեղի կ'ունենայ 26 տարիէ ի վեր: Այսօր, ուրբաթ, վարչապետը վերջնապէս հրաժարելով, պիտի կոչուի լորտ Պօլտուին Պիւտլի:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԲԵՒԵՌԻ մէջ հաստատուած չորս մասնագէտներուն ուտելիք, հագնելիք, գործիքներ նետ. հասցնելու համար, մայիս 26ին 23 հոգի ճամբայ ելան երեք խորհրդային օդանաւերով: Օդանաւերէն երկուքը ցամաք իջան, բայց երրորդէն լուր չկայ տակաւին:

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺՆԵՐԸ անդադար կ'աճին Եթովպիոյ մէջ: Պատերազմէն առաջ միայն 200 օթօ կը գտնուէր Ատիս - Ապէպայի մէջ, այժմ կը հաշուեն 8700, որոնց 6900 բեռնակառք:

ՍՊԱՆԻՈՅ ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐԸ ֆրանսական օդանաւ մը վար առին, հետապնդելով ութ օդանաւերու միջոցաւ. Երեք հոգի վիրաւորուեցան: Ֆրանսական օդանաւը կ'երթեւեկէր Պայոնէն Պիլպաօ, ծովային հաղորդակցութեանց խզումէն ի վեր: Ապստամբները նոր յարձակողականի մը կը պատրաստուին Պիլպաոյի դէմ:

ՊԱՂՏԱՏԷՆ կը հեռագրեն թէ նախկին սպայ մը սպաննեց պետական կալուածներու ընդհ. վերատեսուչը, Ապտիւլ Գատէր Սինայի:

ԱԼՊԱՆԻԱԿԱՆ կառավարութիւնը կը տեղեկացնէ թէ ապստամբներուն հրամանատարը, Էթհէմ Թոթօ, երբեմն ներքին նախարար, պաշարուելով բռնկեցաւ գիւղի մը մէջ: Հեռագիրը կ'ըսէ թէ Թոթօ քաջաբար կռուեցաւ, մինչեւ որ գնդակ մը ծակեց սիրտը: Ուրիշ մըն ալ սպաննուեցաւ, իսկ միւսները անձնատուր եղան:

Դասախօսութիւն

Ց. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին երրորդ դասախօսութիւնը
30 մայիս, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին,
8 rue Bossuet, փարիզ. Բարեգործականի ցան մէջ:
Կը դասախօսէ ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿ
Նիւթ՝ Հայ կնոջ դերը ընկերութեան մէջ:
Մուտք 3 ֆր. (օգարակ եւ խմորեղէն միասին):

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան Տէսինի Մասնաճիւղին կողմէ
29 մայիս շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին, Հ. Յ. Դ. ցան սրահին մէջ:
Կը խօսի՝ ԳՆԴ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ
(Նախագահ Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան)
ՆԻՒԹ՝ Ֆրանսայի մէջ Հայերու զինուորագրութեան եւ օրուան քաղաքական հարցերու շուրջ:
Ներկայ կ'ըլլան Տէսինի Les Médaillés Militaires 717րդ Sectionի անդամները
Մուտք 1 ֆրանք:

Հրապարակային հանդէս Վիէնի մէջ

Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան մասնաճիւղի եւ Վասպուրականցիներու կողմէ կազմակերպուած է մեծ հանդէս մը՝ նուիրուած Վասպուրականի հերոսամարտի տարեդարձին, եւ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու մասնաճիւղի բացումին:

Հանդէսը տեղի կ'ունենայ 30 մայիս, կիրակի ժամը 2.30ին, Ռ. Ա. կուսակցութեան սրահին մէջ:

Կը խօսի Գնդ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին:

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Կրօնական ժողովոյ որոշմամբ եւ ժողովուրդին ընդհ. փափաքին ընդառաջ երթալով, հոգաբարձութիւնս որոշած է 3 յունիս, հինգշաբթի օր հանդիսաւոր յատուկ պատարագ մատուցանել տալ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ, այս առթիւ Ս. Հաղորդութիւն պիտի մատակարարուի միայն եւ միայն հայ մանուկներու եւ պզտիկներու, ինչպէս կատարուեցաւ անցեալ տարի՝ երբ Ս. Զատկի հաղորդութիւն:

Կը հրաւիրուին բոլոր հայ հաւատացեալ ծնողքները նկատի ունենալով վերոյիշեալ թուականը եւ իրենց զաւակները առաջնորդել եկեղեցի, մաքուր հագուած եւ ծոմ պահած:

Պատարագը կը սկսի ժամը 10ին:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Daguerre, PARIS (14)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ 29 ՄԱՅԻՍ
SAMEDI 29 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3433

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ԲԱՐՔԵՐ

Շաբթուան ղարմանք, ուրիշներու հիացում պատճառեցին Անգլիոյ վեհապետին թագադրութեան ծիսակատարութիւնները, այնքան միջնադարեան, նոյն իսկ ժամանակավրէպ սովորութիւններով:

Ընթերցողները կը յիշեն թէ հինգ–տասը «ընդհանուր փորձեր» կատարուեցան, արքայական պալատէն մինչեւ Ուէսթմինսթըրի Աբբայարանը, սորվելու համար յետին մանրամասնութեանց օրինակութիւնը:

Թագադրութեան կազմակերպիչները աչքէ անցուցին, փորձեցին, նորէն քննեցին ամէն գործողութիւն,— ինչպէս կառք պիտի նստին թագաւորն ու թագուհին, ինչպէս պիտի բարեւեն, ինչպէս Աբբայարան պիտի մտնեն, հետեւորդներէն ո՛վ ուր պիտի նստի, երգեցողութիւնները, երդումը, օծումը ինչպէս պիտի կատարուին եւն.:

Բուն արարողութեան մասին գաղափար մը տալու համար, պիտի թելադրէինք յիշել մեր կաթողիկոսական օծումները,— անշուշտ պահելով բոլոր համեմատութիւնները:

Բանդէտներ կը հարցնեն,— բրիտանական ժողովուրդը ի՞նչպէս կառչած կը մնայ այս միջնադարեան աւանդութեանց, Եւրոպայի սրտին վրայ: Այդ երկիրը չէ՞ր որ աշխատաւորական կառավարութիւն հաստատեց դեռ 1924ին, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ, որ աշխարհի ամէնէն ազատամիտ սահմանադրութիւնն ունի, եւ իր արհեստակցական կազմակերպութիւններով շատ աւելի խորունկ յեղաշրջումներ, անարիւն յեղափոխութիւններ կատարած է քան հանրապետական կամ ժողովրդավար կոչուած երկիրներ… Այս բոլորին ի՞նչպէս հանդուրժեցին Անգլիոյ ընկերվարականներն ու միւս ձախակողմեան հոսանքները:

Կարելի է անվերջ շարունակել այս «ինչպէս»ները եւ «ինչու»ները, որոնց լրիւ պատասխանը շատ հեռուները պիտի տանէր մեզ:

Ինչպէս նախընթաց թագադրութեանց առթեն, այս անգամ ալ, յանգալից նկարագրութիւններու ժխորին մէջ, լուրջ թղթակիցներ եւ հրապարակագիրներ պարտք սեպեցին վերլուծել այս հազար–ամեայ ծիսակատարութեան պատմական եւ հոգեբանական իմաստը: Բացատրեցին թէ այդ բոլորը իրենց հնութեամբ, շքեղութեամբ եւ այլաբանական բծախնդրութեամբ կը կազմեն գերագոյն խորհուրդը բրիտանական միութեան:

Արդ, պէտք չէ մոռնալ որ Մեծն Բրիտանիան ամէն բանէ առաջ բարեշրջումի վառարանն է,— հայրենիքը՝ Տորիներու եւ անոր հիմնած վարդապետութեան:

Եւ ահա թէ ինչ կը տեսնենք, թագադրութեան խրախճանքներէն անմիջապէս վերջ:

Անգլիոյ աշխատաւորականներու համագումարին մէջ, ամիսներ առաջ թելադրուեցաւ դիրք բռնել թագադրութեան դէմ (պոյքոթ): Նախագահը բացատրեց այդպիսի քայլի մը անպատշաճութիւնն ու ձախաւերութիւնը, եւ առաջարկը մերժուեցաւ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ:

Հիմա որ տօները վերջացած են, նոյն հոսանքը օրինական բոլոր միջոցները կը փորձէ, գոնէ կարգ մը բարեփոխումներ հաստատելու համար այդ հնադարեան աւանդութեանց եւ արքունիքի ծախուց մէջ:

Այսպէս, երկուշաբթի օր, երբ Երեսփ. Ժողովը կը քննէր թագաւորին եւ արքայական ընտանիքին անձնական ծախսերու խնդիրը, ելմտական նախարարը երկու բառով յայտնեց թէ օրինագիծը կը տրամադրէ տարեկան 400,000 ոսկի, եւ թէ 6000 ոսկի պիտի յատկացուի իշխանուհի Էլիզապէթի (գահաժառանգ), մինչեւ որ չափահաս ըլլայ:

Այս յայտարարութեան վրայ, աշխատաւորական խմբակցութեան առաջնորդը սկզբունքի խնդիր մը դրաւ: Յայտարարեց թէ իր կուսակցութիւնը չուզեր կրճատել այդ գումարը եւ «ճրագի ճոթի խնայողութեանց հարկադրել արքունիքը», բայց, անհրաժեշտ կը գտնէ որ ամէն տարի Երեսփ. Ժողովին ներկայացուի օրինագիծը:

— «Արդարեւ, մենք կը յուսանք թէ թագաւորը շատ երկար պիտի թագաւորէ, բայց մենք, աշխատաւորականներս, կը հաւատանք թէ միապետութիւնը պիտի կերպարանափոխուի: Մենք երբեք չենք ուզեր վարչաձեւի փոփոխութիւն, եւ պէտք չէ հանրապետական ընդդիմութիւն տեսնել մեր ընթացքին մէջ: Սակայն մենք ընկերային փոփոխութիւն մը կ'ուզենք. մենք այլ եւս չենք ուզեր որ ազգը դասակարգերու բաժնուի, թագաւորը դնելով բուրգին կատարը, ինչպէս մէկ դար առաջ: Այս վերջին տարիներու ընթացքին, մամուլին ինչպէս ձայնասփիւռներու մէջ, քիչ մը շատ աղմուկ հանեցին թագադրութեան շուրջը: Այս բանը լաւ չէ միապետին համար, իսկ վտանգաւոր է ժողովուրդին համար: Կարգ մը թերթեր անձնատուր եղան ամենագռեհիկ շողոմարարութեան: Ուրիշներ աւելի նրբին ստրկամտութիւն մը ցոյց տուին: Ամէն պարագայի մէջ, լաւ չէ այսպէս ծուռ գաղափար տալ գահուն կարեւորութեան մասին»:

Պահպանողականները լուռ չմնացին, անշուշտ: Օրինագիծին երկրորդ ընթերցումը կատարուած առեն, հինգշաբթի օր, աշխատաւորականները նորէն յարձակողականի ձեռնարկեցին, այս անգամ քիչ մը աւելի բաց խօսելով: Դիտել տուին թէ 700,000 ոսկի ծախսուեցաւ թագադրութեան միջնադարեան շքեղանքին համար, ինչ որ լայն անջրպետ մը կը բանայ ժողովուրդին եւ թագաւորին միջեւ:

Ի հարկէ մերժուեցաւ իրենց բանաձեւը, 112ի դէմ 240 ձայնով,— բայց երեւոյթը խորապէս պերճիմաստ է:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԴԱՇԻՆՔԸ ՆՈՐԷ՛Ն ԿԸ ՑԱԽՈՒԻ

Ժընեւէն հասած վերջին տեղեկութիւնները յուսախաբութիւն կը մատնեն: Անգլիա եւ Ֆրանսա ջերմապէս կը փափաքին որ նոր Լոքառնօ մը կնքուի, հինին տեղը բռնելու համար, բայց երկու նախարարական յայտարարութիւններ յոյս չեն ներշնչեր թէ մօտերս կարելի պիտի ըլլայ գլուխ հանել այդ ծրագիրը: Առաջինը Ֆրանսայի արտաքին նախարարին յայտարարութիւնն էր Ազգաժողովին առջեւ: Պ. Իվոն Տէլպոս ըսաւ թէ արեւմտեան Եւրոպայի ապահովութիւնը անքակտելի կերպով կապուած է արեւելեան Եւրոպայի ապահովութեան հետ: Երկրորդը Պելժիոյ արտաքին նախարարին այն յայտարարութիւնն էր թէ իր երկիրը հաւատարիմ կը մնայ Ազգաժողովի ուխտին եւ անոր պարտաւորութեանց: Արդ, այս երկու տեսակէտներն ալ կը հակասեն Հիթլէրի ցանկութեանց:

Ահաւասիկ Ֆրանսայի արտաքին նախարարին գլխաւոր միտքերը.— «Ֆրանսական կառավարութիւնը երբեք չի մոռնար այն կապերը որ կը միացնեն արեւմտեան շրջանի եւ Եւրոպայի ընդհ. ապահովութիւնը: Առաջինը չի կրնար ձեռք բերուիլ առանց երկրորդին»:

Պ. Լիթվինով, որ հեղինակն է «անբաժանելի խաղաղութեան» տեսակէտին, հաճութեամբ, սակայն եւ անձկութեամբ կը լսէր այս խօսքերը:

Պ. Իտըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարը, գոհացաւ դիւանագիտական ճառով մը: Ըսաւ թէ իր կառավարութիւնը կը յուսայ որ Պելժիոյ հետ կատարուած բանակցութիւնները պիտի նպաստեն աւելի սերտ գործակցութեան մը բոլոր շահակիցներու միջեւ: Բայց, խոհեմօրէն զգուշացաւ ըսել թէ բրիտանական կառավարութիւնը արեւմտեան Եւրոպայի խաղաղութիւնը կապուած կը համարի՞ արեւելեան Եւրոպայի ապահովութեան հետ:

Ալեքսանտրէթի խնդիրը եւ Սուրիոյ պատուիրակներ

Սուրիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ երեսփոխանները ուժգնօրէն արտայայտուեցան Ալեքսանտրէթի հարցի մասին, չեշտելով Սուրիոյ գերիշխանութեան իրաւունքները, արաբերէնի հաստատումը իբրեւ պաշտօնական լեզու եւ խորհրդարանական միութիւնը: Արտաքին նախարարին զեկուցումէն վերջ, ժողովը միաձայնութեամբ հաւանութիւն յայտնեց որ վարչապետը Ժընեւ երթայ, պաշտպանելու համար Սուրիոյ շահերը: Վարչապետ Ճէմիլ Մէրտամ եւ արտաքին նախարար Սաատալլահ Ճապրի ճամբայ ելան դէպի Ժընեւ, այն յոյսով թէ Ազգաժողովը պիտի յետաձգուի, մինչեւ իրենց ժամանումը: Կ'ըսուի թէ սուրիական կառավարութիւնը միեւնոյն առեն տրամադիր է ուղղակի բանակցութիւններ կատարելու Թուրքիոյ պատուիրակին հետ:

Միջադէպ մը Տորիոյի եւ ներքին նախարարին միջեւ

— o —

Սէն - Տընիի քաղաքապետին պաշտօնանկութեան խնդիրը կը շարունակէ յուզել հանրային կարծիքը: Ձախակողմեան մամուլը բնականաբար գոհ է, եւ «Իւմանիթէ» աւելի քան երբեք ուժգնութեամբ կը պահանջէ բանտարկել իրենց նախկին գործիչը: Իսկ աջակողմեան թերթերը պաշտօնանկութիւնը կը վերագրեն քաղաքական վրէժխնդրութեան:

Պ. Տորիօ, որ միեւնոյն առեն երեսփոխան է, հրաժարեցաւ քաղաքապետական խորհուրդի անդամակցութենէն, իր թեկնածութիւնը դնելու համար յառաջիկայ ընտրութեանց մէջ: Եւ արդէն ձեռնարկած է բուռն պայքարի մը: Երէկ «Լա Լիպէրթէ»ի ճակատը, վեց սիւնակի վրայ դրած էր հետեւեալ ազդարարութիւնը,— «Կը վերցնեմ ձեռնոցը»: Ուրեմն ասպարէզ կը կարդայ: Արդէն պետական խորհուրդին դիմած է: Տարակոյս չկայ թէ խնդիրը պիտի արծարծուի նաեւ Երեսփ. Ժողովին մէջ, բարեկամներու թէ թշնամիներու կողմէ:

Տորիոյի կուսակցութիւնը անցեալ օր բողոքի ժողով մը գումարեց Սէն Տընիի քաղաքապետական թատրոնին մէջ: Օրուան բանախօսն ալ ինքն էր եւ բացատրեց թէ իր պաշտօնանկութիւնը հետեւանք է քաղաքական թշնամութեան: Այդ միջոցին դուրսը խումբ մը ցուցարարներ «Էնթէրնասիոնալ»ը կը թնդացնէին, միեւնոյն առեն պոռալով,— «Բանտարկեցէք Տորիօն»: Ոստիկանութիւնը շղթայ կազմած ըլլալով ցրուեց բազմութիւնը:

** Հինգշաբթի ժամը 4ին բուռն միջադէպ մը ծագեցաւ Տորիոյի եւ ներքին նախարար Պ. Տորմուայի միջեւ: Պաշտօնանկ քաղաքապետը սրահի մը մէջ կեցած էր, երբ նախարարը իրեն մօտենալով ձեռք երկարեց: Տորիօ մերժեց սեղմել ձեռքը, յայտարարելով.

— Ես սովորութիւն չունիմ ձեռք սեղմելու անոնց հետ որ անարգար եղած են ինծի հանդէպ:

Նախարարը.— Բայց ես անարդարութիւն չգործեցի քեզի հանդէպ եւ բարեկամական չէ քու բռնած ընթացքդ:

Տորիօ.— Կը պնդեմ, պարոն նախարար, թէ դուք անարդար եղաք ինծի հանդէպ:

Պ. Տորմուա զարմացաւ որ Տորիօ եզակի չի խօսիր, ինչպէս սովորութիւն է երեսփոխաններուն համար: Տորիօ բացատրեց.

— Ես այլ եւս չեմ ուզեր եզակի խօսիլ ձեզի հետ: Մնաց որ, իբրեւ նախարար, ձեզի համար անպատուութիւն պիտի ըլլար խօսիլ մարդու մը հետ զոր կ'ամբաստանէք իբրեւ գօշաքաղ եւ զեղծարար:

Նախարարը (բողոքելով).— Ես երբեք չեմ ըսած թէ դուք զեղծարար մըն էք: Ես միայն հարկադրուեցայ հաստատել թէ թոյլ տուած էք կարգ մը զեղծումներ:

Տորիօ.— Այդ արդէն չէ որ վեց ամիսէ ի վեր թոյլ տաք «Իւմանիթէ»ի մէջ ըսել թէ ես գող մըն եմ եւ պաշտօնանկ ընէք զիս, ինչպէս կը պահանջէին այդ լրագիրը եւ իր բարեկամները:

Վիճաբանութիւնը շարունակուեցաւ հետզհետէ աւելի տաքնալով: Տորիօ բողոքեց թէ նախարարը արգիլած է իր կուսակցութեան 150 ժողովները, խօսեցաւ Քլիշիի դէպքերուն եւն. մասին: Նախարարը տեսնելով որ վիճաբանութիւնը անվերջ պիտի շարունակուի, ձգեց գնաց:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՏԸԼԷ ԵԱՄԱ՛Ն, ՊԱՉԵԼ ՉԿԱՅ …

— . —

Հայ ժողովրդական այս անուշ երգը ինկաւ միտքս,— նոյն իսկ սկսայ սուլելով զայն երգել,— երբ կարդացի թէ բարոյական հով մը կը փչէ ներկայիս սինէմաներուն մէջ, ուր որոշ պայքար մը կը մղուի գայթակղեցուցիչ տեսարաններու, եւ մասնաւորաբար ատուածահամ (կեցցե՛ս, լեզուդ իմ հայերէն) եւ արեգջեր համբոյրին դէմ:

Ո՛չ, կ'ըսեն բարոյագէտները, շրթունքներու հպումը թոյնը կը հանէ խեղճ ծերուկներուն հոգին, կամ բաներ մը կը յիշեցնէ ամուրիներուն: Պէտք է վերջ դնել սիրային զեղումներուն, կը բաւէ միայն «թելադրել» կամ «երեւակայել» տալ, քան թէ ցոյց տալ:

Համբոյրի ցուցահանդէսը ոչինչ կ'աւելցնէ շարժանկարին գեղեցկութեան, կ'ըսեն անոնք:

Ազդուելով այս քննադատութիւններէն, շարժանկարի ճարտարարուեստի վարիչները քայլ մը առին դէպի … բարոյագիտութիւն, կրճատելով համբոյրին տեւողութիւնը: Ժապաւէնին վրայ, համբոյրին երկարութիւնը ընդունուեցաւ մինչեւ 6 մեթր:

— Սակայն այս կրճատ համբոյրն անգամ գրգռիչ է, ըսին պատուելիները:

— Առանց համբոյրի ո՛չ սէր կայ, ո՛չ ալ շարժանկար, ինչպէս ո՛չ զաւակ, ո՛չ ալ քաղաքակրթութիւն, ընդդիմախօսեցին շարժանկարի ճարտարարուեստի վարիչները:

—Համբոյրի դէմ չենք, կ'ըսեն պարզուակ պատուելիները, բայց դէմ ենք համբոյրի ցուցադրութեան, (ուրեմն կ'արտօնեն դրան ետեւի համբոյրը եւ համբոյրի գողութիւնը):

Աստ վրայ, ժամանակ մը շարժանկարի ժապաւէններուն վրայ սէրը կը հասուննա՛ր, կը հասուննա՛ր, բայց քաղը կը կատարուէր վարագոյրին ետեւ: Ձեզի թելադրելով եւ հասկցնելով մնացածը: Ձեր ճաշակին թողլով երեւակայել համբոյրին ձեւը, կրակը եւ բարակ բարակ մանրամասնութիւնները:

— Աւելի լաւ է, այն առեն, վէպ կարդալ, ըսին երիտասարդները, որոնք կ'ուզէին տեսնել եւ ուսումնասիրել համբոյրին փիզիոկրաֆին:

Եւ պարպուեցան սինէմաները:

Մամուլին մէջ եւս, պայքար մը բացուեցաւ ի նպաստ համբոյրին: Համարձակ գրիչներ այսպէս կը փաստարկէին.

— Դո՛ւք որ արիւնի կրակ չունիք, դուք որ քնարերգի արտոններու վրայ զամուած՝ երազանքի նամբով միայն կը ճանչնաք կեանքի վայելքները, ո՛վ կեղծաւորներ բարոյագէտի վերարկուով, մի՛ մոռնաք որ չկայ աւելի խայտառակ բան քան օտանական համբոյրը: Մինչ բնական համբոյրը, մաքուր եւ իտէալական, կենսապարար գինովութիւն մը կու տայ հոգիներուն: Կրնա՞ք ուրանալ որ կան համբոյրներ յիսուսեան, կան համբոյրներ մայրական եւ կան համբոյրներ աստուածահամ, աւելի սրբակրօն քան աղջիկ մերկացնելու արարողութիւնը, թատրոններու բեմերուն վրայ, լեղակագոյն մթնշաղի մէջ…

Չեմ գիտեր թէ ո՞ւր պիտի յանգի այս պայքարը,— համբոյրին թե՞ր թէ դէմ,— ե՞ս, այժմ ես կ'երգեմ մեր հայկական երգը.

Տըլէ եամա՛ն … պաչել չկայ …

Ու կը յիշեմ համբոյրին այն ձեւը,— որ վարդի նման կը բացուի, կրակովը կ'այրէ քեզ, կը մօտենայ այլ չի կցուիր շրթներուդ: Հայկական համբոյրն է այդ,— որ կը թելադրէ բայց չերեւար, երեւակայել կու տայ բայց չի ցուցներ իրականութիւնը, ցանկութիւն կ'արթնցնէ մէջդ եւ համբոյրին ջերմութիւնը կ'երգէ քեզի՝ Հայաստան աշխարհի պատկերի պէս աղուոր այգիներուն մէջ, բայց կարծես թէ կը մերժէ,— վարդավառեան համբո՛յրը որ կը խաղցնէ, կը ցանկրտեցնէ հոգիդ հազար ու մէկ *Չիմ ու չիմ*ներով, բայց մեղրի պէս քսուելով քեզի եւ օծելով շրթներդ:

Այսպիսի համբոյրը Աստուած իսկ մեղք պիտի չհամարէր: Ու թերեւս պատուելիներն անգամ դարձի բերէր: Ես վստահ եմ որ համբոյրի արգելք պիտի չդնէին անոնք, անգամ մը որ լսէին մեր *Տըլէ եամանը* կամ *Համբարձում եայլան*:

ԱՐԱԶ

Թրքուհիներու զինուորութիւնը պատերազմի առեն

Անգարայէն կ'իմացնեն թէ, ազգ. պաշտպանութեան գործավարութիւնը դարձեալ եւ հիմնական կերպով սկսած է զբաղիլ կիներու զինուորական ծառայութեան հարցով: Կը ճշդուի թէ, պատերազմի մը պարագային, կիները ո՞ւրտեղ, ի՞նչ ձեւով պիտի ծառայեն եւ ինչպիսի ծառայութիւններ պիտի տեսնեն:

Օրինագիծը մօտ առենէն պիտի ներկայացուի Ազգ. Մեծ Ժողովին:

Խրուաթները անկախութիւն կը պահանջեն

Տոքթ. Մաչէք, Խրուաթներու վարիչը, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ Եուկոսլաւիոյ խնամակալ իշխանին եւ վարչապետին հետ ունեցած տեսակցութեանց մասին.—

Խորհրդակցութիւններէն ոչ մէկը նպաստեց բարելաւելու Սերպերու եւ Խրուաթներու յարաբերութիւնները: Խնամակալ իշխանը տակաւին չուզեր փոփոխել ներկայ սահմանադրութիւնը, որուն օրինականութիւնը չենք ճանչնար մենք: Ըսի թէ բարելաւում կարելի չէ յուսալ, եթէ ներկայ խորհրդարանին տեղ, որ ընտրուած է նախկին վարչապետ Եէվթիչի ապականեալ եւ ահաբեկչական մեթոտով, չհաստատուի կանոնաւոր ընտրութեամբ կազմուած սահմանադիր ժողով մը, ժողովրդապետութիւնը վերահաստատելու եւ խրուաթական ազատ պետութիւն մը ստեղծելու համար:

Թէ խնամակալին եւ թէ վարչապետին բացատրեցի թէ մինչեւ ուր կրնայ հասնիլ մեր աջակցութեան սահմանը: Մենք կ'ընդունինք անձնական միութիւն մը Գարաճորճեվիչ դինաստիային հետ եւ Եուկոսլաւիոյ սահմանները, ուրիշ ոչինչ: Իսկ մեր պահանջներն են ոչ թէ պարզապէս ինքնավար, այլ անկախ Խրուաթիա մը, որ կատարեալ հաւասարութիւն պիտի ունենայ Սերպիոյ եւ դաշնակցային Եուկոսլաւիոյ միւս անդամներուն հետ: Ինչ կը վերաբերի բանակին, ուսումնասիրութեան կարօտ խնդիր մըն է, բայց մենք պիտի պնդենք բանակին վերակազմութեան վրայ, նախաձեռնութեամբ խրուաթ պատերազմական նախարարի մը: Խրուաթները պէտք է զետեղուին զուտ խրուաթական գունդերու մէջ, հրամանատարներն ըլլալով Խրուաթներ, մինչեւ ամենաբարձր աստիճանները, փոխանակ մեր զինուորները ցրուելու սերպիական եւ ուրիշ ոչ - խրուաթ զօրագունդերու մէջ: Խրուաթներու եւ Սերպերու յարաբերութիւնները երթալով կը լարուին վերջին դէպքերէն ի վեր եւ ես ամենամեծ դժուարութեամբ կրնամ զսպել ժողովուրդին յարաճուն ցասումը:

— o —

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ կառավարութիւնը սպիտակ տետրակ մը ներկայացուց Ազգաժողովին, պնդելով թէ Սպանիոյ մէջ կռուող Իտալացիները կանոնաւոր բանակէն առնուած են: Այս առթիւ հրատարակուած փաստաթուղթերը կը ձգտին ապացուցանել թէ Մուսոլինի անձամբ կը քաջալերէ այս շարժումը: Ա. Դ. Խորհուրդին անդամները զեկուցումը լսելէ վերջ, անցան օրակարգին …

Կռիւները կը շարունակուին Պիլպաոյի ճակատին վրայ:

Հ Ի Ն Ց Ա Ւ

Շատ են մեր ցաւերը եւ բազմապիսի, եւ կարելի է ըսել թէ բոլորն ալ հին։ Բայց ատոնց մէջ մասնաւոր տեղ մը կը գրաւէ այն ցաւը, որ հայ միտքին՝ գիրքին, գրականութեան եւ գրագէտին կը վերաբերի ։

Առանց երկար փնտռտուքի, կրնանք ըսել թէ այս բոլորին պատճառը նոյնն է.— Հայ գիրքը չի կարդացուիր, հայ գիրքը չի սպառիր։ Նախ՝ հացն ու ըզգեստը, կօշիկն ու գլխարկը, յետոյ սենեակն ու պտոյտը, սուրճն ու գարեջուրը, յետոյ՝ ժամանցն ու զբօսանքը եւ վերջը, շատ վերջը, ձանձրոյթի պահերուն, կամ իբրեւ պարտականութիւն, թերթն ու գիրքը։ Մէկ խօսքով, նախ՝ ինչ որ մարմինին կը վերաբերի, հանգիստին ու հաճոյքին եւ ապա միտքին, եթէ ժամանակ ըլլայ ու տրամադրութիւն։

Այս է ընդհանուր եւ սովորական վերաբերումը հայ գիրքի, թերթի ու գրի հանդէպ, որոնք մաս կը կազմեն «ազգային» պարտականութեան եւ նոյնիսկ բարեգործութեան ....

Հայ գիրքը կը հրատարակուի առաւելագոյնը հազար օրինակ, 1000 օրինակ՝ 7—800,000 գաղթահայութեան համար. ծիծաղելի թիւ մը, որ սակայն ողբերգականի կը վերածուի, որովհետեւ տասնեակ տարիներով կը մնայ դարակներու մէջ եւ փոշիին տակ ... Ու գիրքին հետ՝ հայ միտքը, հայ հոգին կը քնանայ ու կը մնայ մութին մէջ, անգործօն եւ անազդեցիկ։ Ինչ գիրքեր ու հեղինակներ ունինք, որոնց գիւտը կ'ընենք, պատահօրէն, տասնեակ տարիներ ետք, զարմանալով որ ունինք եղեր այդպիսի գրող մը եւ արժէքով գիրք մը։ Գիւտը կ'ընենք մինչեւ իսկ անմոռանալի գրողներու, ինչպէս Զօհրապին, Երուխանին, Զարդարեանին ...

Հայ գրողները, այսինքն անոնց գործերը չեն փնտռուիր, չեն պահանջուիր, ու եթէ գնուածն ալ չըլլայ, կը մնան ոչ միայն մոռցուած, այլեւ մեռած ընդմիշտ ։

Շատ են պատճառները այս երեւոյթին, բայց մէկը՝ այս չարերէն ։

Հայ ընթերցողը, այն որ օտար լեզու չի գիտեր, կը գոհանայ շատ-շատ թերթով ։

Իսկ ան՝ որ օտար լեզու գիտէ, կը նախընտրէ օտար գիրքը, նոյնիսկ իր ամէնէն թեթեւ նմոյշներովը ։

Նոյնն է, ընդհանրապէս, վերաբերումը հայ մտաւորականին, որ աւելորդ կը նկատէ հայ գիրքին դրամ տալը, բայց կրկնապատիկը, եռապատիկը կը տրամադրէ օտար գիրքին ։

Ու արդիւնքը այն կ'ըլլայ, որ հայ գիրքը կը մնայ լքուած, հայ գրականութիւնը որբ եւ հայ գրողը՝ յուսահատ. դուրս հանրային կեանքէն ու կրկէսէն, թշուառ ու «վարժապետ»ի դերով, որ հազիւ դեր կրնայ կատարել ։

Այս պայմաններուն մէջ, երբ հրատարակուած գործերը կը մնան, ձեռագիրները, հին ըլլան թէ նոր, բոլորովին կը մոռցուին. յաճախ՝ քանակով շատ ու արժէքով մեծ։ Ձեռագիրներ՝ վանքերէն ներս ու գրողներու դարակներուն մէջ։ Հարցուցէք Շանթին, Օշականին, Աղբալեանին, Անդրէասեանին եւ դեռ ուրիշ շատերու, որոնք պատրաստ եւ արժէքաւոր գործեր ունին եւ կրնան մեզի նոր լոյս մը ու կենդանութիւն մը տալ, բայց կը մնան մութին մէջ ։

Իսկապէս, ինչ համարձակութեամբ հրատարակութեան ձեռնարկել, երբ նահատակ գրագէտները իրենց գործերովն ալ նահատակութեան մէջ են։ Չեն ծախուիր, չեն կարդացուիր ու կը դիզուին իրարու վրայ, մինչ անոնցմէ քանի մը անգամ աւելի սուղ օտար գիրք կը գնուի ու կը կարդացուի, յաճախ արժէքով շատ աւելի վար ։

Յիշե՞նք այս առթիւ թէ՝ կը մնան մեր լաւագոյն գրողներու գործերը, բայց հրապարակ թափուած յոռեգոյն յաճախ փողոցային գրուածքները կը ծախուին հարիւրներով, ոճրային, սեռային եւ սատպատր, կեղծ գրական գործերը, ամէն օր, պրակ պրակ ու մեր աչքերուն առջեւ։ Կը ծախուին՝ մոլորեցնելով ընթերցող հասարակութիւնը եւ խաթարելով անոր գրական ճաշակն ու բարոյականը ։

Ո՞ւր պիտի երթանք եւ ո՞վ պիտի անդրադառնայ այս հիւանդագին վիճակին ու պիտի դարմանէ զայն ։

Չենք խօսիր այլեւս ցաւին մէկ ուրիշ երեսի մասին, որուն կ'ակնարկէ «Վէմ», արդար դառնութեամբ, իր վերջին թիւով (ԺԲ).

« Հայ մարդը ամէն բանի համար դրամ չի խնայի, բայց երբ հերթը հայ գրքին ու թերթին գայ, հազար տեսակ հնարամտութեան կը դիմէ, պարտականութիւնից խուսափելու համար։ Հայ հրատարակչի ու խմբագրի դրամը իւրացնելը, կարծես, բնական եւ արդար է համարւում »։

Ըսած ենք մէկէ աւելի անգամ. բայց հարկ է կրկնել նորէն, պէտք է վերջ տալ այս ցաւին, որ ցաւ չէ այլեւս, այլ հիւանդութիւն. ախտ, ֆիզիքական ու բարոյական, անհատական ու ազգային։ Ոչ միայն պէտք է մտածել հայ գիրքը պահանջ դարձնելու մասին. հաց ու լոյս դարձնելու, հայ մարդուն, երիտասարդի, կնոջ ու աղջկան համար. անհատին ու ընտանիքին համար։ Պէտք է բոլորը համոզուին խորապէս, որ հայ գիրք գնելը, կարդալը, անհատական օգուտէն զատ, ազգային օգուտ է, ազդակ՝ հայ մշակոյթի զարգացման եւ ազգային գիտակցութեան մշակման ու խորացման ։

Ֆրանսերէն թերթ մը վերջերս խօսելով գրքի եւ ընթերցումի կարեւորութեան մասին՝ կը գրէր.

—«Որքան պտտինք, կանչենք, դարձեալ քիչ է, թէ գիրքը գործիքն է ճշմարիտ ազատութեան, մանաւանդ միտքին ազատութեան։ Ամէնէն գեղեցիկ մարդ-կենդանին, ամէնէն ուժովը, ամէնէն ճկունը, դժբախտ գերի մը, կալանաւոր մը կ'ըլլայ յաւէտ, եթէ խորհուրդը, միտքը պակսի անոր, եթէ չկարդայ, եթէ ներքին կեանք չունենայ։ Ասոր գլխաւոր ապացոյցը այն է, որ բոլոր բռնապետական վարչաձեւերը տարագրած, հալածած են գիրքը։ Որովհետեւ մարդ գիրքին մէջէն կը քաղէ միտքին անկախութիւնը, ընտրութեան կարողութիւնը։ Գիրքը մեծ ազատարարն է, գիրքը մխիթարիչն է նաեւ։ Մեր մտերիմ բարեկամն է, միշտ ներկայ եւ միշտ հաւատարիմ։ Ի՞նչպէս կարելի է մոռնալ զայն, այն պահուն, երբ բոլոր մեր ըրած կամ ընելիք կազմակերպութեան մէջ պէտք է ամէնէն թանկագին օժանդակը ըլլայ»։

Աւելցնելիք ոչինչ ունինք մենք։ Բայց, ըսենք միայն, թէ ինչ որ ճիշդ է եւ ճշմարիտ Ֆրանսացիի մը համար, մեզ համար, Հայուն համար, մեր հայրենիքէն այնքան հեռու եւ հազար հովերու ենթակայ, անառարկելի ճշմարտութիւն է, տասն անգամ աւելի «թանկագին օժանդակ» ազգային պահպանման ու զարգացման ։

Ո՞ւր էր թէ անդրադառնայինք վերջապէս այս ցաւին, դարմանէինք զայն որովհետեւ մինչեւ այս ցաւը չդարմանուի, մենք իրաւունք չունինք խօսելու ազգային առողջութենէն ։

(Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.—Շարունակենք նախորդը։ Հայ լեզուին տիրական չէտը կը դառնայ Խորենացիին Աղի Ծովակին (Վանայ Լիճին) եզերքը, առ եզերբ ծովակին աղտոյ։ Քիչ անգամ այսքան գողտր կ'ոլորակի կը գտնայ ի վերջաւորուած բառ մը — աղի — աղտոյ. հայլի — հայլոյ (Դուրեանի հայլոյդ մէջ)։ Գողցես դարերու մէջէն անեղծ կուգայ կը դիմաւորէ մեզ մեր լեզուին ինքնարուհ համարձակութիւնը, որով այսօր իսկ կարող է քար հանել քաղաքականութեան (ոչ թէ քաղաքակրթութեան) առաւվրայ հզօր ազգերուն լեզուներուն հետ իր խաղին մէջ։ Գոնէ այսօր անսահման է խանդավառութիւնս, եւ վստահ եմ, թէ դասապետի իշխանութեամբ, որ տրուած է քեզի, սիրելի Արազ, կը ներես յորդահոսան հիացումին՝ հանդէպ եւ ի տես Ոսկեդարեան հայագիտ, հայադրոշմ գրականութեան, որուն առջեւ, որքան պիտի երանէի ինքզինքս, եթէ հալէին կուսակցական մարտադրու ամբոխումները եւ եղերէ եղերք յարաբերութիւնները ընդհատող թանձր սառերը։

Կը զգամ թէ կը չափազանցեմ։ Ուստի շուտ դառնանք կաթոտ Թագուհիին քաղաքաշէն ծրագրին՝ զոր այնքան գեղեցիկ կը ճարտարապետէ Մեծն Խորենացին, քերթող-կերտողը հայկածնունդ արգանդին։ — Իբրեւ շարունակութիւն նախորդին վերլուծումին. — Ի հիմանց փեղկից լերանց — նոյնիմաստ ո՞ր բանաստեղծութիւնը այսքան բնական բացատրութիւն մը պիտի դնէր՝ լեռներու խորքերէն, հիմերէն բղխող ջուրերը որակելու համար։ Լեռներու փեղկե՛րը ... Փե՛ղկ, իբրեւ պատառուածք եւ իբրեւ կողք, վարագոյր, այսքան բնորոշ առումով ուրիշ ո՞ւր պիտի կրնաս գտնել։ Ահա ջուրերը այդ պատառուածներէն սորսորելով ծորելով, կը խուժեն աղի ծովակին ձեւացուցած անհուն փորքին մէջ — ի հիմանց փեղկից լերա՛նց, եւ դուն, Արա՛զ, կ'ուզես թմբել հեղեղը, մինչ քու անուանակիցդ, գերագոյն յիշատակներով Արաքսը, թումբ ու ռումբ քամահելով, կը սուրայ, թէկուզ իր մանկութիւնը խառնելու մեծածովին հսկայ դղրդիւնին, վեհափառ չառաչիւնին։ [illegible] այսօր Հայ Լեզուին տրուած բանուորը օգտուելու հանքին դաշտերէն, ինչպէս ընկերային շունչը այսօր կը խանդավառէ այն միւս բանուորը՝ որ հաց ու իւղ ու գինի կը հայթայթէ մարդկութեան միւս նատուկ մասերուն, գանձի պահապաններուն։ — Բայց իրօք հերի՛ք։

Ի ծաւալումն գետոց պերճանայի՛ն, անկարելի է Ոսկեդարու այս գոհարը նոյնքան յստակութեամբ եւ տարերային օծումով տալ յեղուլ մեր արդի բարբառով, որ, սակայն, ունի հիմա, ինքն ալ, իր հրաշակերտ ուղիները։ Ի ծաւալումն գետոյ պերճանայի՛ն, այսինքն՝ ընդարձակ գետեր կը ձեւանային այն բարեհամ ջուրերուն հոսանքներէն։ Հաճեցեալ բլրոյն — հաճելի, անոյշ, մեղմ — հաճեցեալ՝ ածական՝ բլուրին։ Խորենացին ապահովաբար գիտէր թէ արձակ քերթուած մըն է որ կը յօրինէ — հաճեցեալ բլրոյն ըսելէ վերջ աւելցնելով լեառն մի փոքրագոյն։

Ասորեստանէն բերուած բիւրաւոր գործաւորներու խառնիճաղանճը կը սկսի աշխատիլ այն հողին վրայ, ուր զիրենք համախմբած է իրենց վաւաշոտ Թագուհին, Արայի երանքը հոտոտելով դեռ այն կողմերը ...

Եւ պերճիմաստ Խորենացին կը շարունակէ.— «Եւ հրամայէ (Շամիրամ) նախ ամբարտակ գետոյն ապառաժիւք եւ մեծամեծ վիմօք շինել, կրով եւ աւազով մածուցեալ, ամբաւ լայնութեամբ եւ բարձրութեամբ, որ կայ հաստատուն, որպէս ասեն, մինչեւ ցայսօր ժամանակի։ Եւ ի պատառուածս նոյն ամբարտակի գետոյն, այժմ, որպէս լսեմք, մարդիկ աշխարհին ի հէն եւ ի պաղթական փախստեամբ ամրանան, իբր ի ծայրս քարանձաւաց լերանց ամրացեալք, եւ թէ փորձ առնուլ պէպ ումեք լինիցի, եւ ոչ իբր պարսատկաց քար մի արժանաւոր ի շինուածոյ ամբարտակին խլել ոք զօրեսցէ, թէեւ մեծաւ աշխատութեամբ ջանասցէ։ Եւ ի հեղուածս արուեստին՝ որ զքարամբք հայեցեալ ուրուք, որպէս ճարպոյ ինչ հեղման հայեցողացն երեւեցուցանէ կարծիս։ Եւ այսպէս ընդ բազում աստարեկս անցուցեալ զամբարտակն, հասուցանէ ի նկատեալ տեղի քաղաքին։ Անդ հրամայէ զամբոխն ի բազում դասս որոշել եւ ի վերայ իւրաքանչիւրոց դասուց զընտիրս ի ճարտարացն վարդապետս կարգել։ Եւ այնպէս ի սաստիկ ճգնութեան պահեալ, յետ սակաւ ամաց կատարէ զհրաշալին ամրացունիւք պարսպօք, հանդերձ դրամբք պղնձակերտիւք։ Շինէ եւ բնակս ընտիրս ի մէջ քաղաքին ապարանս ի պէս պէս քարանց եւ ի գունից զարդարեալս, կրկնայարկս եւ եռայարկս, եւ ըստ պատշաճի իւրաքանչիւր՝ արեգակնակս, եւ գեղեցկագունիւք եւ ընդարձակ փողոցիւք զկողմանս քաղաքին որոշելով»։

Քերականական խրթնաբանութենէ անգամ զերծ այս հատուածները, դիւրհասկնալի հանգամանքով, հայ ընթերցողին ականջին այսօր իսկ կը հնչեն անխորթալուր։ Ածականի եւ գոյականի հոլովակցութեան ուշադիր ուսանողը անհելի չի հանդիպիր բնաւ ազնիւ քարերէ շինուած այս նրբարուեստ տաղաւարին մէջ։ Համաձայնութեան կանոններով այնքան շաղախուած այս հատուածները կարելի է փոքր ճիգի մը շնորհիւ փոխել հայ բարբառին արդի ձեւին ։

Ուշադրութեամբ ընթերցումը կը բաւէ իմաստին խելամուտ ըլլալու ։ Իսկ քերականական ձեւերը փոքր ինչ բացատրել այս դասին անկ է.

— «Մարդիկ աշխարհին ի հէն եւ ի պաղթականս փախստեամբ ամրանան» — գետին շրջակայ թումբը այնքան պատառուածքներ, խոշոր ճեղքեր ունի, որ շատերը փախչելով կ'երթան ապաստան կը գտնեն անոնց մէջ իբրեւ աւազակ կամ իբրեւ փախստական (պաղթական) որ եւ է յանցանքի համար։ Փախստեամբ — փախուստ - գործիական հոլով։ Այսպէս կորուստ — կորստեամբ, թաքուստ - թաքստեամբ։ Ամրանալ - արմատական ամուր, որմէ ամրոց, նաեւ յամրի (ապահով տեղ)։ «Թէ պէպ ումեք լինիցի» — եթէ պատահի։ Ումեք տրական ձեւն է ոք անորոշ դերանունին (ո եւ է մէկուն)։ «Ոչ իբր պարսատկաց քար մի արժանաւոր ի շինուածոյ ամբարտակին խլել ոք զօրեսցէ» —Պարսատիկի յարմար քար մը չի կրնար փրցնել թումբին շինուածքէն։ Ոչ ոք զօրեսցէ խլել ի շինուածոյ ամբարտակին քար մի արժանաւոր պարսատկաց։ Այս կերպով պարզած կ'ըլլանք նախադասութիւնը, այսինքն իւրաքանչիւր բառ իր յարմար տեղը դրած կ'ըլլանք, պարզարուն վիճակէն պարզ վիճակին վերածած կ'ըլլանք։ «Հայեցեալ ուրուք» — Եթէ մէկը նայի։ Հայեցեալ անցեալ դերբայ, որուն տէր բային է ուրուք (ոք) սեռական հոլովը։ Կրկնենք որ հին գրականին մէջ անցեալ դերբային ենթական կ'ըլլայ սեռական, ինչպէս հոս։ Եթէ մէկը նայի քարերուն շուրջ կամ վրայ կատարուած արուեստին հեղուածներուն (ձուլումները, թափծու շարուածքը — հեղուած), իրեն այնպէս կուգայ որ ճարպ թափուած է քարերուն վրայ (այնքան ողորկ են)։ — «Ի նկատեալ տեղի» — կանխաւ որոշուած տեղը։ Ճարտար կը նշանակէ վարպետ արհեստաւոր, իսկ հոս ահա կը տեսնէք որ վարդապետ բառը գործածուած է պարզապէս իբրեւ արհեստի վարժիչ, ուսուցիչ։ Վարժապետ — վարդապետ։ Ժ եւ Դ գիրերուն փոխադրութիւնը ։ — «Ամրացունիւք պարսպօք» — ածական - գոյական միեւնոյն հոլովով. ինչպէս դրամբք պղնձակերտիւք (պղինձէ դուռներով, ամուր պարիսպներով)։ Գեղեցկագունիւք փողոցիւք — նոյն ձեւով։— « Զկողմանս քաղաքին » Քաղաքին թաղերը ։

Դասը վերջացաւ, գոնէ շրջանի մը համար։

ՏԱՐԱԶ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով ։

Ցիլիթ Աղազարեանի նուագահանդէսը

Ցաղթանակի օր ։

Տ. Նարդունի իր նուրբ բանաստեղծի խանդավառ նախադասութիւններով՝ այս սիւնակներուն մէջ ստորագրած էր հայ հանճարը, ցեղին անսպառ աւիշը, հայկազեան քաղաքակրթութեան բոցավառումը։

Կը հասկնամ իր հայորդիի հպարտութիւնը եւ գեղասէրի զմայլանքը։

Աղազարեան մանաւանդ այս տարի իր անխոնջ եւ յամառ աշխատանքին շնորհիւ, նայուածքը դամած արուեստին բարձունքներուն, հասած է հանգրուան մը՝ ուր մեր արուեստագէտներէն գրեթէ ոչ մէկը կրցաւ հասնիլ մինչեւ այսօր, եւ ուր կը հանդիպինք Քրայսլէրի, Հայֆէցի, Թիպոյի, Մենուհինի, Միլսթէյնի, Քիթայինի նման աշխարհահռչակ անուններու։

Մանաւանդ այս տարի, կ'ըսեմ, որովհետեւ նոր խոյանքով մը, ան կրցաւ տիրապետել երաժշտութեան ամպածրար գագաթներէն մէկուն, Ժ. Ս. Պախի մեհենակերտ ու սահմռկեցնող «Շաքօն»ին, ուր բարձրանալու համար արուեստագէտէն կը պահանջուի ոչ միայն գործիական կատարումի անվրէպ ճշգրտութիւն եւ տիրակալութիւն, այլ եւ հոգեկան արժանիքներ ։

Այդպէս եղաւ անցեալ շաբթու, Շոփէնի սրահը լեցնող հաւատացեալ բազմութեան համար ։

Աղազարեան այս անգամ իր յայտագրին մէջ դնելով Պախի այդ գործը, ստանձնած էր ճակատագրական պատասխանատուութիւն մը ։

Արուեստագէտի մը բովանդակ արժանիքները եւ գիտութիւնը խստապահանջ փորձութեան մը ենթարկող այդ գործը չեմ լսած՝ տարիներու ընթացքին՝ նոյն իսկ Քրայսլէրի մը կամ Թիպոյի մը աղեղին տակ, որոնք կը բաւականանան որոշ կտորներէ բաղկացած յայտագիր մը պատրաստելով, օտար երկինքներու տակ ։

Աղազարեանի արժանիքներէն մէկն է նաեւ ամէն տարի թարմացնել եւ բարդացնել իր յայտագիրը, իր երեք հարիւր կտորներու պատկառելի հաւաքածոյին մէջէն ընտրելով ամէնէն գեղակերտ գլուխ - գործոցները։

Պախի գործը տեսիլք մըն է, պարունակելով հոգեկան աշխարհի մը փոթորկայոյզ խռովքներէն մինչեւ հոգեպարար երկնասլաց երգեհոնային ներդաշնակութիւնները։ Եւ իր վերարտադրութիւնը յաղթանակ մը եղաւ, իր հոյակապ կատարումին մէջ՝ հեւացող սրահի մը առջեւ։

Իր հարուստ յայտագրին ցայտուն գործերէն էին նաեւ Շուպէրթի sonate en sol mineurը, եւ Պէթհովէնի Sonate en ut mineurը, երկու տիրական գործեր ։

Շուպէրթ երազանքի եւ հաղուագիւտ նրբութիւններու, ներդաշնակութիւններու մեծ վարպետն է, եւ իր զմայլելի Andanteին մէջ տատանող հոգիի մը ցաւալի նօթերը կը հասնին խորապէս յուզիչ արտայայտութիւններու, մինչդեռ Minuettoին մէջ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

«ՄԱՅԻՍԵԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ՍԵՒ ԴԱՒԱՃԱՆՆԵՐԸ»

Կասեանը կտրականապէս ժխտում էր Դաշնակների կառավարութեան դէմ ապստամբութիւն կազմակերպելու, հայ նացիոնալիզմը եւ նրա գլխաւոր Դաշնակցութեան յեղափոխական պատերազմի միջոցով ջախջախելու անհրաժեշտութիւնը։ Նա հայ ժողովրդի առջեւ յանցանք էր համարում որ եւ է աշխատանք կատարել Դաշնակցական բանակում որ իբրեւ թէ հարկաւոր էր «հայ ժողովրդի ֆիզիքական գոյութիւնը» պաշտպանելու համար։ Ինչպէս ցոյց տուին յետագայ իրադարձութիւնները, մեր սխալն այն էր, որ հէնց այն ժամանակ մինչեւ վերջը չպատռեցինք այդ խմբակի հակայեղափոխական դիմակը կուսակցութեան անդամների եւ անկուսակցականների լայն մասսաների առջեւ, չհեռացրինք նրանց Արմենկոմի ղեկավարութիւնից եւ նացիոնալիստ ու ժողովրդի դաւաճանների՝ Կասեանի, Դ. Շահվերդեանի, Դ. Սիմոնեանի ու նրանց կողմնակիցների ձեռքը տուինք մեր ժողովրդի պայքարի պատմութեան մէջ չտեսնուած՝ սեփական ճնշողների դէմ յարուցուած ապստամբութեան ճակատագիրը։

Ալեքսանդրապոլի կազմակերպութեան երկրորդ կոնֆերանսը, ինչպէս ասացինք, գումարել էր ապստամբութեան նախօրեակին։ Ես յիշում եմ, թէ ինչպիսի ոգեւորութեամբ անցաւ երկրորդ կոնֆերանսի աշխատանքը։ Կոնֆերանսին ներկայ էր Սերգօ Մարտիկեանը, որպէս դիտող Կասեանի խմբակից (Արմենկոմից)։ Յիշում եմ, թէ ինչպէս Ալեքպոլի կազմակերպութեան ընկերներից մէկի հարցին ապստամբութեան մասին նա հառաչեց եւ շշնջաց՝ «վախենում եմ»։ Որքան բնորոշ է դա Կասեանի տիպիկ հետեւորդի բերանում։

Եռուն օրեր էր ապրում այն ժամանակ Ալեքպոլի կազմակերպութիւնը։ Ամէն ինչ զօրաշարժի էր ենթարկուած, զգացւում էր մեծ դէպքերի մօտենալը։ Այդ ոգին ոգեւորում, հերոսութեան եւ պայքարի էր մղում, վհատեցնում էր, ինչպէս Կասեանին, Մարտիկեանին, Խանոյեանին, Դրաստամատ Տէր Սիմոնեանին։

Կոնֆերանսը կրկին հաստատեց թէ անհրաժեշտ է ապստամբութիւն կազմակերպել դաշնակցական կառավարութեան դէմ եւ խորհրդային իշխանութիւն հաստատել Հայաստանում, ջախջախել հայ նացիոնալիզմը, զինուած ապստամբութիւն բարձրացնելով Դաշնակցութեան դէմ։ Կոնֆերանսը մի յատուկ կէտով նշեց, որ այդ բոլորը չեն հասկանում մի քանի ղեկավար աշխատողներ։ Այդպէս ասելով, բանաձեւը նկատի ունէր, ի հարկէ, Կասեանի խմբակը։

Սկսած մայիսի 10ից համարեա ամբողջ Հայաստանն ապստամբեց Դաշնակների դէմ։ Ռազմյեղկոմներ կազմակերպուեցին Ալեքսանդրապոլում, Կարսում, Սարիղամիշում, Նոր-Բայազէտում եւն.։ Միմիայն Երեւանը հեռու էր մնացել ապստամբութիւնից, թէպէտ նա Հայաստանի միւս բոլոր քաղաքներից ու շրջաններից աւելի առաւելներ ունէր դրա համար։ Բայց այստեղ տեղի ունեցաւ այն, ինչ որ բոլշեւիկների լեզուով կոչւում է շտրեյկբրեխերութիւն, սարսափ, սեւ դաւաճանութիւն Հայաստանի աշխատաւոր յեղ. ժողովրդի ազատագրական շարժմանը։ Կուսակցութեան Ալեքսանդրապոլի կոմիտէն եւ գրաւոր, եւ բանաւոր ձեւով, ամէն կերպ աշխատում էր համոզելու, որ Արմենկոմը գլխաւորի ապստամբութիւնը։ Բայց այդ ջանքերն ապարդիւն անցան։ Ընդհակառակն որքան աւելի վճռական, ահեղ դէպքեր էին վրայ հասնում, իրենց պահանջները ներկայացնելով Արմենկոմի ղեկավարութեանը, այնքան աւելի նա, յանձինս իր անդամների՝ Կասեանի, Դ. Տէր Սիմոնեանի, Դ. Շահվերդեանի եւ Երեւանի Կոմիտէի անդամներ Մարտիկեանի ու Խանջեանի, աշխատում էր վերցնել իր վրայից ապստամբութեան պատասխանատւութիւնը։ Եթէ այն ժամանակ մենք չէինք հասկացել այդ նացիոնալիստական հակայեղափոխական բանդայի դաւաճանական քաղաքականութիւնը, ապա այսօր բոլորի համար ակնյայտ ու պարզորոշ է, որ նրանք այլ կերպ չէին էլ կարող վարուել։ Դաշնակների կառավարութիւնը իրեն կորցրած, զգալով իր անզօրութիւնն ապստամբների դէմ մղուող պայքարում, իր մօտ է կանչում Արմենկոմի ներկայացուցիչներին եւ պաշտօնապէս առաջարկում է նրանց վերցնել իշխանութիւնը։ Արմենկոմի ներկայացուցիչները կտրականապէս հրաժարւում են, յայտարարելով, թէ իրենք (Արմենկոմի ղեկավարութիւնը) դէմ են ապստամբութեան եւ միջոցներ ձեռք կ'առնեն վերջինս խաղաղութեամբ լուծարքի ենթարկելու ուղղութեամբ։ Արմենկոմի՝ ղեկավար շարքի այդ սեւ դաւաճանութիւնից յետոյ, Դաշնակներն ուշքի եկան, ոգեւորուեցին, զգացին, որ դեռ ամէն ինչ կորած չէ — եթէ իրենք, պատասխանատու կոմունիստներ, ապստամբութեան դէմ են, դեռ կարելի է փորձել բախտը։ Նրանք անմիջապէս հեռացրին Խատիսովին, կառավարութեան նախագահ նշանակեցին մոլի դաշնակ Համօ Օհանջանեանին, յանձնելով ապստամբութիւնը ճնշելու գործը յայտնի ջարդարար խմբապետ Ռուբէն փաշայի ձեռքը։

Արդեօք Արմենկոմի ստոր դաւաճանները կատարեցի՞ն Դաշնակների կառավարութեան իրենց տուած այն խոստումը, թէ խաղաղ ճանապարհով լուծարքի կ'ենթարկեն Ալեքսանդրապոլի ապստամբութիւնը։ Անշուշտ կատարեցին։ Այժմ արդէն ապացուցուած է, որ Արմենկոմը, Դաշնակների գիտութեամբ, ապստամբութիւնը խափանելու յատուկ առաջադրանքով, Ալեքսանդրապոլ է ուղարկում ժողովրդի յայտնի թշնամի դաւաճան Դ. Տէր Սիմոնեանին եւ դոկտոր Մելքոնեանին, բանդիտ Փահլաւունու հովանաւորութեամբ։

Եւ Հայաստանի աշխատաւոր ժողովրդի այդ ստոր դաւաճան Դ. Տէր Սիմոնեանը, [illegible] պետ դաւաճան դաշնակ Կորղանովի հետ միասին (որ 1921 Թուականին, Դաշնակների ապստամբութեան ժամանակ, գնդակահարուեց մեր ձեռքով), կարողացաւ խաբել զրահագնացի հրամանատար, դիւրահաւատ, ազնիւ յեղափոխական ընկեր Մուսայէլեանին։ Դ. Տէր Սիմոնեանի քայքայիչ աշխատանքի հետեւանքով, Ցեղկոմը ժամանակին թշնամուն դիմադրութիւն կազմակերպելու փոխարէն, զուր տեղը թանգ ժամանակը կորցրեց այն վիճաբանութեան վրայ, այն մասին թէ հարկաւո՞ր է արդեօք յարձակման անցնել դաշնակցական զինուած ուժերի դէմ։ Ռազմյեղկոմը յեղափոխական դեկլարացիաները չէ վերածեց յեղափոխական բոլշեւիկեան գործի, յարձակման չանցաւ Դաշնակցութեան զինուած ուժերի դէմ, չէ՝ խառնեց հակայեղափոխական ուժերը քաղաքում։

Դրան պէտք է աւելացնել նաեւ այն, որ այդ ժամանակները դաւաճանին յաջողուեց իր կողմը գրաւել Ցեղկոմի մի քանի անդամներին, եւ կապիտուլյացիայի որոշում ընդունել տալ, դրանով իսկ կատարելով Արմենկոմի ցուցումը՝ դադարեցնել բոլշեւիկեան պանծալի ապստամբութիւնը։

Մարդասպան Դաշնակների հետ հաւասարապէս ժողովրդի այդ դաւաճանների՝ Դ. Տէր Սիմոնեանի, Շահվերդեանի եւ նմանների վրայ է ընկնում մայիսեան ապստամբութեան պարտութեան եւ Տաճկաստանի դէմ մղուող պատերազմի պատճառով հայ աշխատաւոր ժողովրդի ջարդուելու, ինչպէս եւ մեր մարտական ընկերներ Սեւեանի, Ղուկաս Ղուկասեանի, Մուսայէլեանի եւ ուրիշների գնդակահարման պատասխանատուութիւնը։

(Վերջ)

ան կը յայտնուի միշտ շնորհալի եւ գերազանցօրէն զուսպ :

Allegroին զուարթութիւնը կը մնայ միշտ ազնուական ուժի մը վրայ, վայելուչ եւ շնորհալի գիծերու ճարտարապետութեամբ մը :

Պէթհովէնեան հզօր ու մխանձամբ գգուող շունչը զգալի է առաջին նախադասութիւններէն իսկ, եւ անմիջապէս ստեղծուած խռովայոյզ ու շիկափայլ երկինքի մը վրայ կը ձեւաւորուի, կը բարձրանայ հսկայ եւ տպաւոր սիլուէթ մը, ապշեցնող պատկերը մեծ ստեղծագործին ու մեծ տառապողին ...

Իր մեծ հոգիին տառապանքը՝ իր ցաւի ճիչերուն մէջ դժնդակօրէն ողբերգական՝ մեր հոգիները կը քամէ, կը փոթորկէ նոր ողբերով, անբռնաւորելի նախադասութիւններով, վիրաւորած նօթերու շղրուած եւ սրտաճմլիկ ճիչերով :

Մտանսուորապէս յուզիչ է իր Adagioն, ուր վիշտը կը քօղարկուի հանդարտ ու երկարաձգուող հեծեծանքներու մէջ, համակերպող ու ճակատագրին առաջ խոնարհող ճիչերով :

Եւ յանկարծ Scherzoն կուգայ, զուարթ եւ գինովական քայլերգի մը նախադասութիւններով, հակառակելով այն կարծիքին՝ թէ Պէթհովէն միշտ տխուր եւ վշտակոծ է եղած :

Իր Finaleը հակառակը կը փաստէ թէեւ, բայց նոյն իսկ հոս, ցաւը կը միախառնուի, իր վշտին մեծութիւնը բռնազբօսիկ ժպիտի մը տակ ծածկելու տաժանելի ճիգին մէջ :

Fioccoի Allegroն ժանեակի մը հիւսուածքը ունէր, թեթեւ ու թափանցիկ, որուն մէջէն խտալական արեւը կ՚անցնէր :

Մանկական ու զուարթ շունչ մը, բուրումնաւէտ, կապոյտ ու լուսաւոր երկնքի մը ներկայութիւնը յանկարծ։

Մեծամասնութեան համար նորութիւն մը եղաւ Ibertի «Le petit âne blanc»ը՝ երաժշտական սիրուն կատակաբանութիւն մը՝ կարելի է ըսել, ուր իշուկին սովորաբար անհաճոյ երգը կը դառնայ հաճելի եւ ժպտաւիթ :

Աղազարեանի հեղինակութիւնը՝ Berceuseը ծանօթ է արդէն իր ներշնչումի յաջողութեամբ, եւ դաշնաւորումի նշանակելի գիւտութեամբ, այս վերջինը եւրոպական իմաստով — եւ որ պատիւ պիտի բերէր ո եւ է օտար մեծ երաժշտագէտի :

Այդ գողարիկ կտորը լսուեցաւ մեծ հաճոյքով, եւ ծափահարուեցաւ սրտագին ու կրկնուեցաւ :

J. Ninի Montagnardeին առաջին նախադասութիւններէն իսկ՝ պատկերացումի ուժեղ թափով մը կը պարզուի լեռնային կապոյտատարածութիւններու եւ արծաթափայլ գագաթներու համայնապատկեր մը, ու կը լսենք հովիւին երգը մելամաղձիկ ու հանդարտ նօթերով, մինչեւ վերջաբան մը ամէն կը շեշտէ անծայրածիր տեսարանին նկարչագեղ յատկանիշները :

Ցայտագիրը կը պարունակէր նաեւ Granadosի սպանիական շատ յատկանշական Rondelle Aragonesaն եւ Վիէնիավսքիի «ռուսական երգ»երը, կտոր մը՝ ուր արհեստագէտին կարողութիւնները շատ խառնմբեր փորձութիւններու կ՚ենթարկուին, մանուածապատ դժուարութիւններու մէջ :

Ժամանակի անբաւականութեան պատճառով, հակառակ բուռն ծափերուն, երիտասարդ արուեստագէտը կրցաւ միայն Gossecի «Թամպուրէն»ը նուագել իբրեւ bis:

Հր. ԱԼԵՄԱՆԱՔ

Մայիս 28ը Անիէռի մէջ

— . —

ԱՆԻԷՌ,— Շաբաթ իրիկուն մօտ հինգ հարիւր հոգինոց բազմութիւն մը լեցուած էր Անիէռի Թաղապետական նոր եւ շքեղ սրահին մէջ, տօնելու Մայիս 28ը : Մեր թաղին մէջ առաջին անգամ է որ այսչափ բազմութիւն կը տեսնուի : Շատերը ոտքի վրայ մնացին : Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով, որմէ վերջ նախագահ ընկեր Շ. Մխաքեան բացատրեց տօնին նշանակութիւնը եւ հրաւիրեց ներկաները մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել յիշատակը բոլոր այն քաջերուն, որոնք ինկան ազատութեան ճամբուն վրայ :

Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբը մեծ յաջողութեամբ երգեց երեք երգեր, որոնցմէ վերջ բեմ հրաւիրուեցաւ ընկեր Հր. Քէօսէեան : Ընկերը կարդաց գեղեցիկ ճառ մը, որ պիտի հրատարակուի առանձին :

Պ. Գարեգին նուագեց «Կառնիկ»ը, որ կրկնուեցաւ : Օր. Ա. Առաքելեան իր հմայիչ ձայնով ծափեր խլեց բոլորէն, որմէ վերջ հրաւիրուեցաւ ընկեր Ա. Խատիսեան, որ յուզիչ դրուագներ յիշեց Հանրապետութեան առաջին օրերէն : «Երբ Պոլիս հասնելով այցելութեան գացինք Թալէաթի եւ Էնվէրի, երկու նախարարները իրարմէ բացատրութիւն կը պահանջէին թէ ի՞նչու համար ամբողջ Հայերը բնաջինջ չըրինք, ի՞նչու տակաւին Հայ մնաց մեր հողերու վրայ որ այսօր մեզ հանգիստ չեն ձգեր» : Ինչ որ կէս ձգեցին Թուրքերը, կը լրացնեն եւրոպական երկիրներու այլասերումն ու օտարացումը, մէկը բռնութեամբ, միւսը անուշութեամբ : Պէտք է մեր մայրենի լեզուն եւ պատմութիւնը սորվեցնել նոր սերունդին : Եւ Դաշնակցութիւնը այս ճամբուն վրայ եւս լուրջ աշխատանքներ կը կատարէ . պէտք թէ ոչ հոկտեմբերը մայիսէն առաջ կուգայ բողոքներ ալ կան մեր մէջ : Միջանկեալ ու գեղեցիկ կտորներ արտասանեցին Պ. Պերճ Կարապետեան եւ ընկեր Զ. Ղարիպեան : Կէս գիշերէն վերջ սկսան պարերը, ղեկավարութեամբ Վ. Կարապետեանի, տեւելով մինչեւ առտու : Օր. Վ. Մանուկեան եւ Օր. Փափազեան պարեցին Կովկասեան պարերը : Խիստ գոհ մնացին բոլոր հանդիսականները : Առտուն ժամը 6էր արդէն, բայց ներկաները դժուարաւ կը բաժնուէին սրահէն :

Կ՚իմանամ թէ բարոյական յաջողութեան չափ շօշափելի եղած է նիւթական արդիւնքը : Բոլոր ընկերներն ալ, որոնց կէսը դեռ նոր արձանագրուեցան, սիրով լծուած էին աշխատանքի, հանդէսին յաջողութեան եւ բարեկարգութեան համար :

Սեւ Հովիւ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ՍԵԲԱՍՏԻԱ

— . —

«Խորհ. Հայաստան»ի թղթակիցը կը գրէ (27 ապրիլ) .—

Գարնանային արեւին տակ կ՚երկարի ոլորապտոյտ արծաթաւուն գիծ մը : Զրանցքն է, որ կը յագեցնէ խոպան դաշտերուն մէջ տնկուած թթենիներուն ծարաւը, կ՚ոռոգէ Նոր Սեբաստիա աւանին 25 հեկտար տարածութեամբ թթենիները : 2 —3 տարի վերջ այստեղ կը ստեղծուի մետաքսի արդիւնաբերութեան կարեւոր կայան մը :

Նոր Սեբաստիան արդէն դարձեր է գեղեցիկ աւան մը : Այս տարի Նոր Սեբաստիայի մետաքսէ հիւսուածքներու գործարանը եւ կօշկակարանոցը պիտի տան 3 միլիոն րուբլի արժէքով արտադրութիւն : 6 ամիս վերջ պիտի ստացուին նոր գործիքներ, որոնց շնորհիւ կը յաւսացուի տարեկան արտադրութիւնը հասցնել 4,5 միլիոն րուբլիի :

Արդիւնաբերութեան հետ, Նոր Սեբաստիոյ մէջ կը զարգանայ նաեւ գիւղատնտեսութիւնը ընկերվարական հիմերու վրայ : Կառավարութիւնը 60 հեկտար պարտէզ տուած էր Նոր Սեբաստիայի, Երեւանի հին պարտէզներէն, իսկ Շահումեան հաւաքական գիւղատնտեսութիւնը անցեալ տարի 22 հեկտար մրգաստան տուաւ : Այս տարի ջուր բերուեցաւ գիւղը, ոռոգելու համար մշակութիւնները, ասոր վրայ՝ 43 հեկտար եւս յատկացուեցաւ աւանին : Երկու տարի վերջ Նոր Սեբաստիան կը խեղդուի պտղատու ծառերու մէջ :

Մեծ աշխատանք կը թափուի նաեւ բարեզարդելու համար աւանը : Անցեալ տարի խմելու ջուրի ջրմուղին վրայ ծախսուեցաւ մօտ 100,000 րուբլի :

Ներկայիս Նոր Սեբաստիան լծուած է շինարարական ծրագրի մը : Կը կառուցուին մանկապարտէզ մը, մանկամսուր մը, բաղնիք մը, գիւղական խորհուրդի շէնք մը, բնակարաններ եւ 2 խանութներ : Պետութեան օգնութեամբ շինուած են բազմաթիւ անհատական բնակարաններ :

Անցեալ տարի Նոր Սեբաստիոյ դպրոցը կը յաճախէին 100 երեխայ, իսկ այս տարի 220 :

Գիւղական խորհուրդի նախագահն է Յակոբ Յովիկեան : Վերջին կարաւանով Ֆրանսայէն եկած են 93 տուն, որոնք գրեթէ անծանօթ էին մետաքսի արդիւնաբերութեան, բայց այսօր բոլորը վարպետ աշխատաւորներ դարձած են,—յիշենք Կիւրեղ Մայիլեանը, կինը Աննան, Նշան Մօսիկեանը, Եղիսաբեթ Մելքոնեանը, Զարուհի Քամանջեանը, Մկրտիչ Պօղոսեանը : Մարսէյլի նաւահանգիստի բեռնակիրներէն Սուրէն Արապչեան կ՚աշխատի շինութեանց մէջ, իսկ կինը՝ Պետհրատի մէջ, ամսական երկուքը միասին կը ստանան 600 րուբլի (4,5 ֆրանքը 1 րուբլի) :

Ցետոյ «Խորհ. Հայաստան» կը հրատարակէ հատուած մը Ավինեանէն գրուած նամակէ մը, որու մէջ Արապչեանի հայրենակիցները իրենց փափաքը կը յայտնեն Հայաստան երթալու :

Նուպարաշէն

— • —

Նոյն թղթակիցը կը գրէ դարձեալ «Խորհ. Հայաստան» թերթին մէջ (29 ապրիլ) .—

Այս քարքարոտ բլուրները եւ ձորերը, դեռ երէկ, ճամբայ չունէին : Ամայի անապատ էր այստեղ :

Քանի մը տարի առաջ Երեւանէն 8 քիլոմեթր դէպի հարաւ - արեւելք ըսկսան բարձրանալ ճերմակ տնակներ : Ցրէ օր մեծցաւ եւ ընդարձակուեցաւ գիւղը ներգաղթող աշխատաւորներով ,—եւ աւանը կոչուեցաւ Նուպարաշէն : Սկիզբները աւանը ոչ ջուր ունէր, ոչ ելեկտրական լոյս, ոչ հեռախօսային կապ քաղաքի հետ, ոչ ալ ճամբայ :

Անցեալ տարի մեծ զարկ տրուեցաւ աւանին բարեզարդութեան, որուն համար յատկացուեցաւ 3,8 միլիոն րուբլի : Միայն Երեւան — Նուպարաշէն ճամբուն շինութեան համար ծախսուեցաւ 800,000 րուբլի : Այժմ կանանչ բլուրներու ուսին վրայէն Երեւանէն դէպի Նուպարաշէն կ՚երկարի կլրապատ ճամբայ մը, որու եզերքին՝ ելեկտրական լոյսի եւ հեռախօսի լարերը :

Ներկայիս Նուպարաշէն լծուած է շինարարական աշխատանքի : Ծրագրուած է շինել 106 շէնք : Կառուցուած բնակարաններէն 100ը գեղեցիկ շէնքեր են, իւրաքանչիւրը ունի 2 սենեակ, մէկ խոհանոց եւ 1 նկուղ, իսկ մնացեալ շէնքերը՝ թատրոն (150 աթոռով), հիւանդանոց, մանկապարտէզ, մանկամսուր, տասնամեայ վարժարան, բաղնիք : Ցառաջիկայ երկուքուկէս ամսուան մէջ Նուպարաշէնի շինարարութեան վրայ պիտի ծախսուի 1,959,351 րուբլի :

Այսպէս երբեմնի անջրդի եւ ամայի սարահարթը շուտով կը դառնայ ըսքանչելի հանգստեան վայր մը : Շինարարութեան թափին վրայ դէչ կ՚ազդէ անշուշտ ջուրի պակասը, ինչպէս կը խոստովանի աւանի խորհուրդին նախագահը Յովհ. Սանթրոսեան : Այժմ ուժ կը տրուի ջրանցքին շինութեան : Շինութեանց համար բանուորի պահանջ կայ, բայց ջուրը պակսելուն՝ բանուորներն ալ կը պակսին :

ԵՐԲԵՄՆԻ ՀԱՊԷՇ ԿԱՅՍՐԸ .— Ն. Ֆ. Փրէսէի Կ. Պոլսոյ թղթակիցը հետեւեալը կը հեռագրէ իր թերթին .— Հոս զրոյց կը շրջի թէ երբեմնի Հապէշ կայսրը, Հայլէ Սէլասէ, որ այս միջոցիս Լոնտոն կը բնակի, Ցունիսի սկիզբը քանի մը օրուան համար Պոլիս պիտի գայ : Իր հետեւորդներուն մէջ պիտի գտնուի նաեւ երբեմնի Հապէշիստանի արտաքին նախարարը : Նախկին Նէկիւսը Պոլիսէն Պաղեստին պիտի ճամբորդէ Տաւրոսեան ճեպընթացով, հոն գտնուած իր կինը տեսնելու համար : Հապէշիստանի երբեմնի կայսրուհին Ալեքս Ալէպպայէն փոխուած էր վեր շարունակ Պաղեստին կը բնակի : Հոս, Պոլսոյ մէջ, դարձեալ զրոյց կը շրջի, թէ նախկին Նէկիւսը բացարձակապէս պիտի քաշուի քաղաքականութենէ, նոյնիսկ այլեւս պիտի չզբաղեցնէ Ազգաժողովը հապէշական հարցով :

ԹՈՒՐՔԻԱ

Արեւելեան ուխտը

Թուրքերէն «Թան» հետեւեալ խմբագրականը կը հրատարակէ .—

Մեր արտաքին նախարարը՝ Տոքթ. Թէվֆիք Րիւշտիւ Արաս մայիսի վերջերը արեւելեան ուղեւորութիւն մը պիտի կատարէ եւ պիտի այցելէ Պաղտատ ու Թէհրան : Այդ ճամբորդութեան ընթացքին, Արեւելեան ուխտ մը պիտի ստորագրուի :

Այդ ուխտի մասնակից երկիրներէն միայն Աֆղանիստանի կառավարութեան կեդրոնը կարելի պիտի չըլլայ այս տարի այցելել : Ժամանակը կարճ ըլլալուն, այդ այցելութիւնը յառաջիկայ տարուան կը մնայ : Ասոր փոխարէն՝ Մոսկուան կը մտնէ այս տարուան այցելութեանց յայտագրին մէջ :

Ստորագրուելիք Արեւելեան ուխտին նշանակութիւնն ու հանգամանքըկարգ մը օտար թերթերուն առեն առեն տարբնակ բաներ գրել կուտան : Պէտք չէ զարմանալ ատոր : Թերթերէն մէկ մասին համար իրականութիւնը շատ աղմոյն ու ամպոյն է : Անոնք միշտ եւեւակայական մարզերու մէջ կը մտնեն եւ եռանդուն ու յամառ ենթադրութիւններ կը փնտռեն : Միւս մասը քաղաքական ձեւի մը չափանիշովը կը նայի ու այդ պատճառով չոր ճշմարտութեանց առջեւ չի կրնար կենալ, — ինչ որ բնական պէտք է նկատել :

Արեւելեան ուխտը՝ Թուրքիոյ, Իրանի, Իրաքի եւ Աֆղանիստանի միջեւ նպատակի նոյնութեան մը արտայայտութիւնն է : Այս չորս բարեկամ ու եղբայր ազգերէն ամէն մէկը իրեն եւ ուրիշներու համար խաղաղութիւն, գոյատեւձակի տեւականութիւն եւ ապահովութիւն կ՚ուզէ : Անոնց ոչ մէկը իր սահմաններէն դուրս աչք չունի եւ ոչ ալ յոյս : Չորս երկիրներն ալ կարգ մը պատմական ազդակներու պատճառաւ՝ ետ են մնացած յառաջդիմութեան եւ զարգացման ճամբուն մէջ : Միեւնոյն ճամբուն ուղեւորները ըլլալ, միեւնոյն հարցերով դիմաւորուած ըլլալ, միեւնոյն նպատակները հետապնդել, այս բոլորը անոնց միջեւ ներդաշնակութիւն մը, անկեղծութիւն մը եւ սէր մը ստեղծած են :

Հայեցողութեան եւ ուղիի այս նոյնութիւնը ուխտով մը արտայայտել օգտակար են նկատած :

Այդպիսի ուխտ մը, չորս դրացի ու բարեկամ պետութեանց միջեւ, հետեւեալ հաշուումը պիտի ամրացնէ .— «Իմ շուրջ կան բարեկամներ, որոնք ինծի նման խաղաղութիւն կը փընտռեն, վէճերէ խոյս կուտան, ունեցածէս աչք չունին եւ իմ բարիքս կ՚ուզեն սրտանց : Ես ամէն առիթով ու բոլոր պայմաններուն մէջ կրնամ անոնց կրթնիլ : Անոնցմէ բարիք կրնայ գալ ինծի : Ու ոչ մէկ չարիք : »

Այսպիսի անկեղծ մտածումով եւ մաքուր սրտով ուղեկիցներ գտնել՝ որքան արժէքաւոր ու հաճելի բան է անձի մը համար, ազգի մը համար տասնապատիկ աւելի հաճելի է : Չորս երկիրները, խաղաղութեան ճամբուն վրայ, իրարու արժէքաւոր նեցուկներ պիտի ըլլան :

Մարդուս մէջ հետեւեալ մտածումը ծնունդ կ՚առնէ : Չորս երկիրներու միջեւ այս ձեւով մերձեցում մը արդեօք իրենց շուրջ անախորժութիւններ ու կասկածներ չ՚որթնցներ :

Երկու պետութիւններ կան, որոնք կրնան շահագրգռուիլ Արեւելեան ուխտով,— Խ. Միութիւնը ու Անգլիան :

Խ. Միութիւնը ու մեր միջեւ բարեկամական դաշինք մը գոյութիւն ունի : Ըստ այդ դաշինքին, կողմերէն ոչ մէկը, առանց միւսին հաւանութեանը, անոր դրացի երկիրներուն հետ համաձայնութիւններ չի կրնար կնքել :

Մեր ու Խ. Միութեան յարաբերութիւնը կը յենու փոխադարձ վստահութեան եւ իր անկեղծութիւնը կը պահէ : Թուրքիան արդէն երկիր մըն է որ խստօրէն կը յարգէ իր յանձնառութիւնները : Արեւելեան ուխտով զըրաղած ատեն, անշուշտ նկատի առնուած է Խ. Միութեան հետ մեր ունեցած դաշինքը : Հարկ է բնական նկատել այս պարագան :

Գալով Անգլիոյ, ան բարեկամական ու վստահութեան յարաբերութիւն մը ունի բոլոր ուխտակից երկիրներուն հետ, իսկ Իրաքի հետ ունեցած իր դաշնագրին պատճառով, կասկած չըկայ թէ Արեւելեան ուխտը օգտակար պիտի գտնէ ու զայն պիտի դիմաւորէ՝ իբրեւ խաղաղութեան ու ապահովութեան ազդակ մը :

Աշխարհագրականօրէն՝ թէ Անգլիոյ եւ թէ Խ. Միութեան համար չափազանց կարեւոր է այս երկիրներու մարզը : Այդ մարզին մէջ խաղաղութեան ու ապահովութեան այս ձեւով արմատացումը ուշադրութեան արժանի դէպք մըն է այդ երկու երկիրներու յարաբերութեանց տեսակէտէն : Երկու երկիրները այս հարցին մէջ թէեւ ուղղակի իրար չեն դիմաւորեր, բայց արդիւնքի տեսակէտով իրենց միջեւ բարոյական կապը կ՚ամրանայ : Արեւելեան ուխտը խաղաղութեան եւ ապահովութեան ազդակի մը տպաւորութիւնը պիտի թողու՝ աշխարհի անդորրութեան յատուկ ինչ կէտէ ալ քննենք զայն :

ՖՈՒԹՊՈԼ

Կիրակի 23 մայիս Սթատ տը Քոլոմպի մէջ տեղի ունեցաւ քսանըվեց հազար հանդիսատեսներու ներկայութեան Միջազգային Ֆութպոլի մեծ մրցում մը, Ֆրանսայի ազգային խումբը ընդդէմ Իրլանտայի :

Բրիտանացիները անգամ մը եւս ցոյց տուին իրենց համբաւը, պարտութեան մատնելով Ֆրանսացիները 2-0 ով, ինչպէս նաեւ նախորդ կիրակի Զուիցերիոյ ազգային խումբին 1 —0-ով :

Այս առթիւ Հ. Մ. Ը. Մ.ը առաջինը խառն խումբով ներկայացաւ Ֆ. Բ. Օնէյի դէմ որմէ պարտուեցաւ 4—2:

Պահեստին ալ իր կարգին պարտուեցաւ 3 — 1ով :

Ցանձնախումբս կը յայտարարէ մարզասէր հասարակութեան որ ֆութպոլի եղանակը վերջացած է, եւ պիտի վերսկսի սեպտեմբերին :

Կիրակի 30 մայիս պահեստի խումբը պիտի կատարէ իր վերջին մրցումը Բ. Բ. Պալանքուրի Ա. խումբին դէմ : Սոյն գիւղաքաղաքը կը գտնուի Փարիզէն 50 քիլմ. հեռու դէպի հարաւ :

Ժամադրութիւն .— 11.30ին Կառ տը Լիոն, շոգեկառքը կը մեկնի 12.18 : Անոնք որ կը փափաքին խումբին ընկերանալ եւ հաճելի պտոյտ մը ընել, կրնան ժամադրավայրը գտնուիլ, օգտուելու համար հաւաքական տոմսերէն (երթեւեկ 10 ֆրանք) :

Միսաք Երանեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (286)

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— ■ —

Լեւոնը առանց պատասխանելու հեռացաւ դրան քովէն ու վերադարձաւ նախկին տեղը, ջրի դանակին մօտ : Շուտով տեղ մը պէտք էր ճարել, թաքնուելու համար :

Լոյսը բացուելու շատ չէր մնացեր : Դրան կուշտը կանգնած՝ միտք կ՚ընէր Լեւոնը, երբ հեռաւոր փողոցի մէջէն անցնող ժամհարի կոչնակի ձայնը լսուեցաւ : Լեւոնը ինքզինքը հաւաքեց : Շուտով կը լուսնար : Վճռական որոշում մը տուողի հաստատուն քայլերով անցաւ ջրի դանէն, յաջորդ երկու այգիները արագութեամբ կտրեց, ու բարձր պատերով շրջապատուած այգիի մը պատը մագլցելով՝ այգին մըտաւ :

Շատ ընդարձակ տուն մը կ՚երեւէր այգիի վարի կողմը : Լեւոնի ընկերներէն Ջոջ Աղայի տունն էր այդ, որ յեղափոխական կարիճ զինուորի համբաւ ունէր :

Լոյսը հետզհետէ կը բացուէր :

Լեւոնը առանց սպասելու, բարձրացաւ ծառի մը վրայ ու անկէ ցատկեց թոնրատան տանիքը : Մնացածը հեշտ էր արդէն : Իջաւ բակը :

Բակի մէկ կողմը թոնրատունն էր ու մառանը, միւս կողմը երկյարկանի տունը, որ, ինչպէս Վանի տներու մեծագոյն մասը, լայն խարխլով ձգուած շատ ընդարձակ շինութիւն մըն էր : Լեւոնը, թոնրատան մէջ առեն մը սպասելէ վերջ, երբ մօտեցաւ տան դուռը բանալու, վերի յարկէն պառաւ կին մը, Ջոջ Աղայի մայրը, աքաքալով սանդուխով բակը իջաւ : Խեղճ պառաւը յանկարծ հոն կանգնած Լեւոնը տեսնելով՝ վախցած կանգ առաւ .

— Ցիսուս Քրիստոս ... դու վ՞ով ես ...

— Մայրիկ, չճանչցա՞ր ... Լեւոնն եմ ... Ջոջ Աղան տա՞ւնն է :

— Լեւո՞նը ... Պարոն Լեւո՞նը,— ու պառաւի սարսափած դէմքի վրայ անհուն տառապանք մը նկարուեցաւ : Խեղճ կնոջ ձեռքերն ու շրթունքները սկսան սաստիկ դողալ :

— Հա, մայրիկ, Լեւոնն եմ, բան չկայ՝ մի վախնար ... Եկայ՝ Ջոջ Աղան ...

— Մարէ, էդ որո՞ւ հետ կը խօսիս, — լսուեցաւ վերէն տղամարդու ձայն մը ու ծանր ոտնաձայն մը սանդուխին վրայ :

— Ես եմ, Ջոջ Աղա ... մէկ վար եկուր ...

Պառաւը տան մուտքի առջեւ կանգնած՝ խեղճացած կը նայէր Լեւոնին, անկարող զգացած յուզումը զսպելու : Շրթները անձայն կը շարժէին, կարծես կ՚աղօթէր :

Այդ պահուն, Ջոջ Աղան վար իջաւ գիշերանոցով, ուսերուն նետած վերարկու մը, ու բակին մէջ դէմ յանդիման եկաւ Լեւոնի հետ : Եթէ յանկարծ կայծակ մը զարնէր Ջոջ Աղայի ոտքերու տակ, հազիւ թէ այն ազդեցութիւնը ընէր՝ ինչ որ ըրաւ Լեւոնի ներկայութիւնը :

Կարծես չիկացած երկաթ մը լինէր Լեւոնը եւ, փոխանակ անոր պարզած ձեռքը թօթվելու, Ջոջ Աղան սարսափած մէկ երկու քայլ ընկրկեցաւ, անկարող Լեւոնի դէմքին նայելու : Բայց անմիջապէս ինքզինք գտնալով՝ ձեռքը պարզեց Լեւոնին՝ գունաթափուած դէմքին վրայ հազիւ նշմարելի ժպիտ մը ցուցնելով .

— Ջոջ Աղա, չէի՞ր սպասեր,— ժըպտալով ընկերոջ ձեռքը սեղմեց Լեւոնը,— այս գիշեր քաղաք հասայ ... երկար պատմութիւն է ... կարգին սառած եմ ...

— Հա՞, հըմ ... լաւ ըրեր ես ... վեր ելլենք ... ըհըմ, մարդ տեսա՞ւ հոս մտնելդ ...

— Ոչ ոք, դեռ լուսցած չէր, երբ պատով իջայ ձեր բակը ...

Երկու ընկերները բարձրացան երկրորդ յարկը, մինչ Ջոջ Աղայի պառաւ մայրը կարծես բոլորովին ուժաթափ եղած, կրթնեցաւ դրան շրջանակին, նոյն սարսափի արտայայտութիւնը դեռ դէմքին վրայ, ինչ որ առաջին անգամ Լեւոնը տեսնելուն : Պառաւի աչքերը ալրած ցաւէն թրջեցան, զոյգ մը արցունք ակօսեց ճմրթկուած դէմքը, ու պաղատաւոր աչքերը երկինք բարձրացուց ...

— Ջօրութեանդ մեռնիմ, Սբ. Գէորգ ... դուն իմ տան նամուս պահէս, դուն իմ ճերմակ մազեր խնայես ...

×

Ընդարձակ դահլիճ մըն էր այն սենեակը, ուր երկու ընկերները բարձրացան : Բազմաթիւ պատուհաններ՝ ծածկուած ճերմակ վարագոյրներով, երկար սէտիր մը դահլիճի ամբողջ ճակատը բռնող :

Այդ ընդարձակ սենեակը եւ որպէս հիւրանոց եւ որպէս ննջարան կը գործածուէր տանեցիներուն կողմէ : Սենեակի մէկ կողմը, քիւրսի մը դրուած էր, մեծ վերմակով մը ծածկուած, շուրջը՝ բազմաթիւ մինտէրներ ու յենուելու բարձեր :

Ջոջ Աղան ու Լեւոնը քիւրսիի տակ նստան եւ ցած ձայնով շարունակեցին խօսիլ իրարու հետ, մինչ Ջոջ Աղայի երիտասարդ կինը նախաճաշը կըպատրաստէր : Գիլխի լաչակը մինչեւ քթի ծայրը բարձրացուցած՝ Ջոջ Աղայի կինը լուռ կը սպասարկէր երկու ընկերներուն, թախծոտ լեցուն հայեացքը երբեմն Լեւոնի վրայ նետելով : Երկու փոքր երեխաներ կը խաղային սենեակի մէջ, իսկ Ջոջ Աղայի քոյրը՝ Աշխէնը, Սանդխտեան վարժարանի բարձրագոյն դասարանի աշակերտուհի մը, տուրս կանուխ դպրոց գնացած էր, առանց Լեւոնի իրենց տունը գտնուելու մասին իմացած ըլլալու :

Ջոջ Աղան, առջի բերան զգացած շփոթութենէն եւ սարսափէն ինքզինք գտած, մտերմօրէն կը խօսէր Լեւոնի հետ, կը պատմէր վերջի շաբաթներու անցուդարձերը, պահեստներու կառավարութեան ձեռք անցնիլը, դաւաճան Դաւիթի քաջագործութիւնները, ընկերներու ձերբակալուիլը, Կայծակի սպաննուիլը, քաղաքի մէջ ստեղծուած քաոսը : Ժամերով երկու ընկերները գլուխ գլխի տուած պատմեցին իրարու իրենց ապրած ծանր օրերու մասին :

Կէս օրէ վերջը, Ջոջ Աղան կարծես փուշի վրայ նստած լինէր : Երկու անգամ բարձրացաւ տեղէն՝ դուրս ելլելու համար, բայց երկու անգամին ալ Լեւոնը, հակառակ գիշերային յոգնեցուցիչ ճամբորդութեանը, առիպեց որ Ջոջ Աղան դեռ չհեռանայ, պատմէ քաղաքի անցուդարձերէն, բանտարկուած ընկերներէն :

Երեկոյեան կողմ, երբ Աշխէնը դպրոցէն վերադարձաւ, աղմուկով սենեակի դուռը բացաւ ու ներս մտաւ, կարծելով որ ներսը մարդ չկայ : Երբ քիւրսիի տակ նստած Լեւոնը տեսաւ որ եղբօրը հետ նստած մտերմօրէն կը խօսէր, քարացածի նման սառած մընաց կանգնած տեղը, ու անութի տակէն գրքերը վար թափեցան :

— Հը՞,— աչքերը բարկութեամբ ոլորելով գոռաց Ջոջ Աղան,— խենթեցա՞ր, աղջիկ, ի՞նչ փայտի նման տնկուեցար հոդ ... դուրս կորսուէ սենեակէն ...

Աշխէնը խոշոր խոշոր բացաւ աչքերը, որոնց մէջ անըմբռնելի սարսափի արտայայտութիւն մը դրոշմուած էր : Գինովի նման երերալով՝ դուրս եկաւ սենեակէն, դուռը կիսաբաց ձգելով :

Ջոջ Աղայի յանկարծական բռնկումը թէեւ զարմացուց Լեւոնը, որ այդ տունը շատ անգամ եկած ըլլալով՝ տընեցւոց բոլորին ալ ծանօթ էր, բայց նկատողութիւն մը չըրաւ, այլ հանդարտօրէն շարունակեց խօսքը : Առեն մը վերջ, Ջոջ Աղան վճռական շարժումով քիւրսիի տակէն բարձրացաւ՝ խօսքը Լեւոնին ուղղելով .

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԻՆԵՐՈՒ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵԱՆ խնդիրը ողջնցաւ նորէն: Պատուիրակութիւն մը դիմեց վարչապետին, որ խոստացաւ նախարարական խորհուրդին ուշադրութեան յանձնել զայն: Երեսփ. ժողովը անցեալ յուլիսին քուէարկած էր օրէնքը, հիմա կարգը եկած է Ծերակոյտին: Ներկայիս քուէարկելու իրաւունք չունին մինչեւ անգամ այն կիները որ անդամ են կառավարութեան:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԲԵՒԵՌԻ առաջին չարժանկարը քաշելու ձեռնարկած է խորհրդային բեւեռախոյզ արշաւախումբին մէկ անդամը, Թրոյանովսկի: Ինչպէս գրած էինք, երկու օդանաւեր Ռուտոլֆ կղզիէն իջան հիւսիսային բեւեռ, ուսեալք, հաղնելիք եւն. տանելով չորս մասնագէտները որոնք հոն պիտի մընան մէկ տարի: Երկու օդանաւերուն մէջ կը գտնուէին 7ական հոգի, որոնց երկուքը «Փրավտա»յի եւ «Իզվեստիա»յի թղթակիցներն են: Ուրիշ երկու օդանաւեր ալ ճամբայ ելան:

ԼՈՆՏՈՆԻ հանրակառքի վարիչներու գործադուլը, որ կը շարունակուէր մէկ ամիսէ ի վեր, վերջացաւ առջի օր եւ 25.600 աշխատաւորներ վերսկսան աշխատանքը: Գործադուլը 500.000 ոսկի նստած է աշխատաւորներուն եւ արհեստակցական Միութեան:

Պ. ՆԷՎԻԼ ՉէՄԲՐԼէՆ, Անգլիոյ նոր վարչապետը, ուրբաթ առտու ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Թագաւորին կողմէ: Պ. Պօլտուինի հետ, հրաժարական տուած էր, նաեւ, Պ. Մաքտօնըլտ: Թագաւորը երկրորդ անգամ ըլլալով ազնուականութեան տիտղոս մը առաջարկեց, բայց ընկերվարական կուսակցութեան նախկին վարիչը մերժեց: Պ. Մաքտօնըլտ քանի մը շաբաթ հանգստանալէ վերջ, Հարաւ. Ամերիկա պիտի երթայ, յետոյ պատմական գիրք մը պիտի գրէ, վերջին 30 տարիներու շարժումներու մասին:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ անտեսական նախարարին ի պատիւ, հացկերոյթ մը տրուեցաւ Փարիզի գերման առեւտրական սենեակին մէջ: Այս առթիւ Տոքթ. Շախթ շեշտեց թէ երկու կառավարութիւնները չարաթներէ ի վեր կ'աշխատին նոր հիմեր գտնել առեւտրական փոխանակութեանց համար: Գերման նախարարը լաւատեսութիւն յայտնեց Փարիզի ցուցահանդէսին յաջողութեան համար: Ֆրանսայի առեւտրական նախարարն ալ իր կարգին խօսք առնելով, մաղթեց որ նոր սերունդը «ազատ մնայ մեր թշուառութիւններէն եւ զարհուրանքներէն»:

ՎԱՇԽԱՌՈՒԹԵԱՆ դատ մը բացուեցաւ Մարսէյլի մէջ, Խօժէն Պըրնէ անուն մարդու մը դէմ, որ փոխ դրամ կուտար նեղութեան մատնուած առեւտրականներու, 10 առ հարիւր տոկոսով, բայց ամսէ ամիս նորոգելու պայմանով. այսինքն հարիւրին 120: Միեւնոյն ատեն յաճախորդներուն ստորագրել կուտար ոչ թէ մուրհակներ, այլ չէքեր, առանց պահեստի: Եւ որովհետեւ մարդիկը չէին կրնար վճարել, նորէն տոկոս կը պարզէր, դատարան դիմելու սպառնալիքով: Վաշխառուին հետ պիտի դատուին նաեւ իր 30 զոհերը, կեղծ չէքեր ստորագրած ըլլալով: Քանի երկու փաստաբաններ վարձուած են:

45 ՄԱՐՏԱՆԱՒԵՐ եւ 60 ջրօդանաւեր ռազմափորձ կը կատարեն Պրէսթի բացերը: Ծովային նախարարն ալ կը հետեւի գործողութեանց, Ֆրանսայի ամենավերջին զրահաւորին «Տէօնքէրք»ի մէջ:

ԻՐԱՐՈՒ ԵՏԵՒԷ ԵՕԹԸ ՀՈԳԻ ՍՊԱՆՆԵՑ Արաբ մը, Ամարա Պէն Ահմէտ, Պօնի մէջ (Ալժերիա): Այս հրէշը, որ 54 տարեկան է, կինը ճամբած էր ամուսնութենէն քանի մը ամիս վերջը եւ կ'ուզէր ամուսնանալ 16 տարեկան աղջկան մը հետ, որ մերժեց: Ամարա աղջկան բնակարանը երթալով, նորէն կրկնեց առաջարկը, բայց կրկին մերժուեցաւ: Ասոր վրայ հրացանը քաշելով սպաննեց աղջիկը եւ անոր երեք եղբայրները: Յետոյ գնաց թաղին միւս կողմը եւ սպաննեց կին մը որ իբրեւ թէ կը ծաղրէր զինքը, անոր ամուսինը եւ քոյրը: Եւ երկու կողմի տուներն ալ կրակի տալով, լեռ բարձրացաւ:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Պուլվար Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէի
30 մայիս, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Պար էնթէրնասիօնալի մէջ:
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԱՎԻՆԵՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Հ. Դ. Ավինեոնի Մուրատ խումբի եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի, 30 մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Գրուա Վէրթ Փիժոնիէրի վերնայարկի սրահին մէջ: Կը խօսի ընկ. Հ. Սէրէնկիւլեան:

Գեղարուեստական բաժին: Մուտքը ազատ է:

ՊՇՏՕՆ. ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՐԱՒ. ՖՐԱՆՍԱՀԱՅՈՑ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻՆ

Յառաջիկայ կիրակի, մայիս 30, տօն կաթողիկէ եկեղեցւոյ Ս. Էջմիածնի, կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, Սէն Փիէռ գերեզմանատան մէջ տեղի կ'ունենայ օրհնութեան կարգ Ճաքայ Պօղոս Սէր[illegible]... Պալաքեանի մարմնին փոխադրութիւնն ու զետեղումը իր սեփական հանգստավայրին մէջ, ուր կը կատարուին թաղման արարողութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն:

Կը հրաւիրուի ամբողջ Մարսէյլի հայութիւնը իր պաշտօնական մարմիններով եւ կազմակերպութիւններով ներկայ ըլլալու ժամը 2.30ին գերեզմանատան մէջ՝ մասնակցելու համար թաղման թափօրին եւ պաշտամունքին:

Առաջնորդարան Հարաւ. Ֆրանս.

Գաւառ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) ընկեր կարօ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը 30 մայիս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, սովորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ:

ՍԷՆԹ'ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 30 մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Դուրեան գրադարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: կը խնդրուի թալօտիէի ընկերներէն ներկայ գտնուիլ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

ԱՅՍՕՐ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ
ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ, **21 Rue Cadet**
Մէթրօ **Cadet**

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ, **CHARLES PIVERT**
ԸՆԴՀ. ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ ՍԷՆԻ ՇՐՋԱՆԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ,
ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ,
ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ **BENOIST D'AZY** (ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉԸ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԳԷՈՆԻ) ԵՒ ԶՕՐԱՎԱՐ **BREMOND**
ՆԵՐԿԱՅ Կ'ԸԼԼԱՅ **M. DELAHOCHE**
(Նախագահ Ֆրանսացի Նախկին Ռազմիկներու Միութեան)

Ներկայ պիտի ըլլան Ֆրանսացի եւ օտար ծանօթ անձնաւորութիւններ:
Ողջերձներ Հայ Միութիւններու կողմէ:
Գեղարուեստական բաժին՝ կ'երգեն՝ ՏԻԿ. Ա. ԳԷՈՐԳԵԱՆ—ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ եւ Պ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ: Դաշնակով կ'ընկերակցին ՕՐ. Ա. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ եւ ՏԻԿ. Լ. ԵԱԶԸՃԵԱՆ:
Կ'արտասանեն՝ ՕՐ. ՌԱՆԺԷԼԵԱՆ (ֆրանսերէն), ՊԵՐՃ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ
Կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ—ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը
ղեկավարութեամբ Պ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ:
Հայկական պարեր բեմի վրայ ընկերակցութեամբ թառի եւ տափի:
Եւրոպական պարեր՝ կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ:
ՃԱԶ, ԹՈՄՊՈԼԱ, ՊՈՒՖԷ:
Կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Հայ Արիներու սկաուտները:
Մուտք 5 Ֆր.:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԱՅՍՕՐ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ
ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
146 Ave. des Chartreux, Marseille

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի
Մասնակցութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Հ. Մ. Մ. Ը. Մ.ի Սկաուտական կազմի, Հայ Արիներու, Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան, Հ. Կ. Խաչի, Զ.Ո.Մ.ի, Լսարանական Միութեան, Զարթօնք Երիտասարդաց Միութեան, Վասպուրականի, Տարօն Տուրուբերան Նահանգ. Հայր. Միութեան, Բարձր Հայքի, Սալնոյ Ձորի Կարճկան գաւառի, Բաբերդի, Քղիի, Եղեգիի Յառաջդիմասէր Միութեան, Ուրֆայի, Երզնկայի, Ամասիոյ եւ Մարզուանի շրջակայքի Վեր. Հայր. Միութեան, Զարեանճագի Երիտ. Միութեան եւ ուրիշ շատ մը ազգային կազմակերպութիւններու

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն ՕՐ. ՄԱՌԻ ՍԻՄՈՆԵԱՆ (մեներգ), ՕՐ. ՌՕԶԱ ԹՈՒՂԼԱՃԵԱՆ (արտասանութիւն), Պ. ՀԱՅԿ ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ (նուագ):
Կը ներկայացուի «ԱՅ ՔԵԶ ՄԻՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ» զաւեշտ
Ղեկավարութեամբ Տէր եւ Տիկ. ՂԱԶԱՐԵԱՆներու: Կը մասնակցին՝ Պ.Պ. Վ. Տէր Վարդանեան, Աբէլեան Թատերախումբէն Պ. Պ. Վ. Բէշէճեան եւ Փ. Ասատուրեան:

ՆՈՒԱԳ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Պ. Ս. ՄՈՒՇԿԱՄՊԱՐԵԱՆԻ
ԿԷՍ ԳԻՇԵՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐ
Կը նուագէ ՄԱԹԷի նուագախումբը
Տախքերու համար մուտք՝ 2 ֆր.:

Դասախօսութիւն

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին երրորդ դասախօսութիւնը
30 Մայիս, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին,
8 rue Bossuet, Փարիզ, Բարեգործականի ցան մէջ:
Կը դասախօսէ ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿ
Նիւթ՝ Հայ կնոջ դերը ընկերութեան մէջ:
Մուտք 3 ֆր. (օգտակ եւ խմորեղէն միասին):

Հրապարակային հանդէս Վիենի մէջ

Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան մասնաճիւղի եւ Վասպուրականցիներու կողմէ կազմակերպուած է մեծ հանդէս մը՝ նուիրուած Վասպուրականի հերոսամարտի տարեդարձին, եւ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու մասնաճիւղի բացումին:

Հանդէսը տեղի կ'ունենայ 30 մայիս, կիրակի ժամը 2.30ին, Ռ. Ա. կուսակցութեան սրահին մէջ:

Կը խօսի Գնդ. Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Փունջ մը Վ. Սարգսեանի յօրինած «ԱՆՈՒՇ»ին

Ա. Շարք.— Երեք երգ դաշնակի բաժինով:

1.— ԱՂՋԻ ԱՆԱՍՏՈՒԱԾ
2.— ԵԿԷՔ ՔՈՅՐԵՐ
3.— ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԵԱՅԼԱ

Գին 12 ֆրանք:

Գրատուն Հ. Ցամուէլ, 51 rue M. le Prince, Փարիզ:
H. Malakian, 3 Bld. Théodore Thurner, Մարսէյլ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները 30 մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2 ուկէսին, Պրասըրի տը Լ'էթուալի վերնասրահին մէջ (1, Քուռ Կամպէթթա) Փլաս Տիւփոնի մօտ:

Օրակարգ.— Ձեկոյց նիւթական եւ բարոյական. Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակի տօնակատարութեան հարց. Կրթական խնդիրներ. Դպրոցական ամավերջի հանդէս եւ ընթացիկ հարցեր:

Ֆ. Կ. ԽԱՉի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր իր անդամուհիները 31 մայիս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Հայ Ակումբը:

Ֆր. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները այս կիրակի, 30 մայիս, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 181, Քուռ Լաֆայէթի գրադարանին սրահը: Կը խնդրուի անդամուհիներէն ներկայանալ անդամատետրերով:

Օրակարգ.— Շրջաբերականի ընթերցում, դաշտահանդէսի խնդիր, ընթացիկ հարցեր:

Տիգրանակերտի եւ շրջանի Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը կիրակի, կէսօրէն վերջ ժամը 3ին, Falschի ճաշարանը, 50, Rue de Cléry, մեթրօ Սանթիէ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Գէորգ (Ժորժ) Մանթարլեան, ծնած Ռոտոսթօ, թուրքիա: Հասցէն հաղորդել Հ. Գալթ. կեդր. Յանձնաժողովին, 15 Ռիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ (8):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

ԵՐԿՆԵՐԵՍ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ — ԱԶԵՒ

Գրեց՝ Մ. Ա. ԱԼԴԱՆՈՎ

Ռուսերէնէ թարգմանեց
ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Գ.

Ազեւը արտաքինով գէր եւ տգեղ մի մարդ էր, ուռած երեսով եւ հաստ, կախուած շրթունքով: Նրա անճոռնի արտաքինի մասին հաստատում են բոլոր նրան հանդիպողները: Ոմանք մարդիկ հաւաստացնում են, որ «նրա աչքերը միշտ վազում էին եւ նա երբեք չէր նայում իր խօսակցի երեսին», մի նշան, որ ընդունուած է յանցաւորներին ճիշդ կերպով ճանաչելու գործում: Դէլեւսկին գրում է Ազեւի «օձի նայուածքի» մասին: Բայց ուրիշ յեղափոխականներ գտնում էին նրա մէջ «լաւ եւ հաճելի հայեացք», «հրաշալի ժպիտ» եւ մինչեւ հիմա էլ պնդում են իրենց ասածի վրայ: Վ. Մ. Չերնովը, Բուրցեւի դէմ բացած դատի ժամանակ իր խօսած ճառի մէջ ասել է. «Եթէ ուշադրութեամբ նայենք Ազեւի երեսին, նրա մաքուր, զուտ մանկական աչքերի մէջ չենք կարող չտեսնել անսահման բարութիւն»: Մ. Բասով-Վերխոյեանցեւը Ազեւին գտնում է «երկերեսանի, կեղծ, անգութ եւ ծածկամիտ, տխուր աչքերով»: Լուսանկարից դատել դժուար է, ի դէպ, Ազեւը չէր սիրում նկարուել:

Բայց ընդհ. տպաւորութիւնն այն է, որ «Աստուած չանի, որ մարդ գիշերը երազում նրան տեսնի»:

Ազեւը իր զեկուցումները գրում էր ոչ այնքան գրական լեզուով եւ նոյնիսկ մի քիչ էլ անգրագէտ կերպով, բայց միշտ՝ պարզ եւ խելացի: Այն խմբագիրները, որոնք իրենց երիտասարդ թղթակիցներից միշտ «փաստեր, աւելի շատ փաստեր» էին պահանջում, Ազեւից շատ գոհ պիտի մնային. Նա միշտ էլ փաստեր էր ունենում:

Յեղափոխականները (քիչ բացառութեամբ) այդ ժամանակներում աւելի շատ տարուած էին պերճախօսութեամբ: Ազեւը չէր սիրում պերճախօսութիւն: Նրա նամակների ոճը հասարակ էր եւ գործնական. Հակառակորդները նոյն իսկ նրան անկիրթ մարդ էին համարում: Բայց Ազեւի մերկանալուց յետոյ, կուսակցական քննութեան ժամանակ, վկաներից մէկը պատմում է, թէ ինչպէս մի անգամ Մոսկւայում Ազեւը ճառ ասաց մարքսիստական կազմակերպութեան ժողովում: «Վէճը վերաբերում էր Միխայլովսկուն: Նոր հիւրը (Ազեւը) լուռ էր: Բայց ահա նա բարձրացաւ եւ յուզուած ձայնով սկսեց պաշտպանել Միխայլովսկուն, առանձնապէս յենուելով անհատականութեան համար պայքարելու տեսութեան վրայ:

Այդ ճառը շարունակեց շատ երկար եւ իր անկեղծութեան եւ հմտութեան համար մեծ տպաւորութիւն թողեց: Մենք բոլորս էլ կրթուած մարդիկ ենք եւ գիտենք, որ նման վէճերի ժամանակ ամենամեծ տպաւորութիւնը կարելի է թողնել անկեղծութեամբ»:

Իր գործունէութեան վախճանին Ազեւի զգուշութիւնը շատ վատթարացաւ: Նա հարկադրուած էր շարունակաբար մատնել եւ սպաննել, մատնել եւ բանտել... Նա լարում էր իր ամբողջ ուժերը, որպէսզի գոնէ կարողանայ իր մատնած եւ սպաննած մարդկանց թիւը նուազագոյն չափի վրայ պահել:

Ֆրանսական վանքերից մէկում մի նկար կայ, որի տակ գրուած է՝ «Սատանայի պատիժը»: Նկարը հետեւեալն է պատկերացնում. սատանան դատապարտուած է իր ձեռքում բռնելու այն կանթեղը, որ գողացել է Ս. Դոմինիկից: Կանթեղը վառւում է եւ այրում սատանայի մատները, բայց նա նրանից ազատուելու համար ուժ չունի. նա միայն կարող է կանթեղը մի ձեռքից միւսը անցկացնել, այրելով մերթ աջ եւ մերթ ձախ ձեռքը: Ահա նոյն դրութեան մէջ էր գտնւում Ազեւը՝ իր մերկացման ժամանակ:

(Շար.)

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՎԱՐՁՈՒԹԻՒՆ «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»Ի.— Ստացած ենք:

ԲԺ. Ա., ՄԻԼԱՆ.— Ստացած ենք շնորհակալութեամբ:

Յ. Մ. ԿՐԵՏԷ.— Ստացած ենք ձեր նամակը:

Ա. Վ. ՄՈՆՓԷԼԻԷ.— Սոաջինը աւելի ստեղծողական է:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER HAGOPIAN
17 Rue Daguerre PARIS (14)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 30 ՄԱՅԻՍ
DIMANCHE 30 MAI 1937

ԺԹ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3434

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆԵՐԿՈՒՆՔԷ ՆԵՐԿՈՒՆՔ

Կ'ըսե՛ն, «ոմանք ի նոցանէ».—

Կ'արժէ՞ այդքան պանծացնել մայիս 28ը: Պարզապէս պատահականութիւն: Դէպքերու զառացումն, որ իրեն հետ բերաւ յուսախաբութիւն, աւեր եւ արիւն: Եւ ի՞նչքան կրցաւ տեւել,— ոչ իսկ երեք տարի: Եթէ Ռուսն ալ օգնութեան հասած չըլլար ...

— Մի՛ փրփրիր եւ լսէ՛, ցամաք հոգի: Սորվէ լսել:

Եթէ առիթ ունեցած ես պատմութիւն թղթատելու, գոնէ ժամանակակից պատմութիւնը սերտելու, պիտի տեսնես բազմաթիւ նման «պատահմունքներ»: Շատ - շատերը այսօրուան ազատ ու անկախ ազգերէն իրենց փրկութիւնը կը պարտին այդպիսի զառացումներու: Աշխարհ մը կը բոնկի, ամբողջ ժողովուրդներ կրակ կ'իյնան: Ճակատներ կը փայլատակին ու կը խորտակուին, ուրիշներ կը բոցավառին եւ կը յաղթանակեն: Դժուար է գիտական ճշգութեամբ նախատեսել ճակատամարտներու ելքը: Շատ բան կախում ունի աշխարհագրական, զինուորական, նիւթական ազդակներէ: Իսկ այդ բոլորին վերեւ՝ բարոյական կորովն է որ կը որէ նայուածքները, եւ աւիշ կը հոսեցնէ երակներուն մէջ:

Արդ, մէկդի դնելով բոլոր յարակից դէպքերը,— Ռուսին փախուստը, Թուրքին գալը, հարեւաններուն խաղերը եւ ուրիշ բազմաթիւ պարագաներ, — 1918 մայիսի վերջերը, ճակատագրական շրջանի մը մէջ, կռիւ եղա՞ւ թէ ոչ: Օրհասական ճակատամարտներ մղուեցա՞ն նախնական, անբաւական միջոցներով, բայց գերագոյն վճռականութեամբ, — Մահ կամ Ազատութիւն: Այս կամ այն դրօշին տակ եւ կամ առանց դրօշի: Ցէտայիններով եւ կանոնաւոր զինուորներով: Հինով ու նորով: Ե՛ւ արեւելքի ե՛ւ արեւմուտքի քաջերով: Գոյամարտ՝ 10 - 12000ով, ընդդէմ թշնամի բանակի մը որ կը հաշուէր 30 - 35,000:

Եւ այս բոլորը յանգեցա՞ն ելքի մը, հոգ չէ թէ ոլոր - մոլոր: Մնացա՞նք ափ մը հող մեր ոտքին տակ: Իսկ այդ ափ մը հողը չէ՞ր որ փառեց հոգիները, միեւնոյն ատեն սրբելով դաւադիր եւ թշնամի պորժակները, հարաւէն թէ հիւսիսէն:

Եւ ի՞նչպէս կ'ուրանայիք դուք այսօրուանը, թող կոչուի խորհրդային, եթէ կազմուած չըլլար երէկուանը:

Ի՞նչպէս կը համբէիք այսքան միատարր ժողովուրդ, մեր հայրենի ժառանգութեան մէկ մասին վրայ: Կ'ունենայի՞ք այսօրուան Երեւանը, առանց այն սկզբնական եւ հերոսական աշխատանքին որ թափուեցաւ անասելի թշուառութեանց եւ անհնարին դժուարութեանց մէջ, չեղածէն բան մը ստեղծելու առաջադրութեամբ ...

Լսէ՛, սերտէ եւ պատասխանէ:

×

Կ'ըսե՛ն ուրիշներ, միշտ «ի նոցանէ».—

Ընդունինք թէ արդար են այդ բոլորը: Բայց, դուք Դաշնակցականներդ անկախութեան հռչակման տօնը դարձուցեր էք մենաշնորհ: Միեւնոյն ատեն՝ մարտակոչ, օրուան իշխանութեան դէմ: Դուք ձեր փառասիրութիւնները յագեցնել կ'ուզէք:

— Զա՛րկ, բայց մտիկ ըրէ, դպիրդ իմ ամենագէտ: Մինչեւ Պոլսոյ վերջին արտագաղթը (1922) եւ անկէ վերջն ալ քանի մը տարի շարունակ միասին կը տօնէի՞նք այս տօնը: Ամէն տեղ շարք շարք բանախօսներ բեմ կ'ելլէի՞ն,— կղերական, Դաշնակցական, ռամկավար, հնչակեան: Բոլորն ալ կը պանծացնէի՞ն զայն, իբրեւ ազգային պարծանք: Նոյն իսկ հռչակաւոր Քաջազնունին, զոր միշտ օգնութեան կը կանչէք, չատ բնական եւ նուիրական պարտականութիւն մը չհռչակե՞ց Մայիս 28ի տօնակատարութիւնը, ընդունելով հանդերձ նոյեմբեր 29ը (դեկտեմբեր 2):

Արդ, ինչո՞ւ կէս ճամբան մնացիք դուք:

Ինչո՞ւ այսօր խոտելի կը գտնէք երէկուան պաշտելին:

Ձեր երէկուան դի՞րքը կեղծիք էր թէ այսօրուանը: Ի՞նչ բան փոխուեցաւ էութեան մէջ:

Նոր բանե՞ր սորվեցաք. ուրախ ենք, աւելին սորվեցէք: Բայց, ի՞նչպէս կրնաք ուրանալ պատմական երկունքը, այնքան դժխեմ պայմաններու մէջ:

Երկունքը երկունք ըլլալէ կը դադրի՞, երախայ մը դուրս բերելու, հոգածութեան իրաւունքէն կը զրկուի՞, պարզապէս մը ուրի մէջ ծնած, տաժանելի մանկութիւն մը անցուցած ըլլալուն համար:

Իսկ երբ դուք տէր չէք ըլլար ոչ օրհասական պայքարին, ոչ կատարուած գերմարդկային ճիգերուն, ոչ հերոսական խոյանքին ոչ ալ թափած արիւնին, կամ տէր կ'ըլլաք ականները թափած կեսուրներու պէս, կէս բերան,— ինչո՞ւ մեղաւոր կ'ըլլայ Դաշնակցութիւնը:

Անո՞ր համար որ հասակագեղ կանգնած, իր ետեւէն քաշելով անհամար բազմութիւններ, կը յայտարարէ.

— Ես կը խոնարհիմ կատարուած մեծագործութեան առջեւ: Ես թոյլ չեմ տար որ ազէտ կամ քինախնդիր մարդիկ նսեմացնեն մոռացութեան մատնեն երէկուան Երկունքը: Իմ հոգիս կը խայտայ ոգեկոչելով յիշատակը հազարաւոր քաջերու որոնք արիւրար մարտնչեցան, իրենց եղունգներով ճանկռտեցին ռազմադաշտի հողերն ու ժայռերը, եւ ստեղծեցին խարիսխ մը,— ափ մը հող:

Ես, Դաշնակցութիւն, ամէն տարի տօնելով չահուած յաղթանակը, միեւնոյն ատեն աչքերս կ'ուղղեմ Երեւան եւ կը յիշեցնեմ,— Աճեցո՛ւր, լրացո՛ւր սահմանը, եւ կառավարէ այնպէս ինչպէս որ կը թելադրեն այս ժողովուրդին հիմնական շահերը: Նոյն երկունքն է որ կը շարունակուի, եւ վա՛յ անոր որ չըմբռներ պատմութեան վճիռը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ԽՆԴԻՐԸ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԵՑԱՒ

Թէ արաբերէնը եւ թէ թուրքերէնը պաշտօնական լեզու

Վերջին պահուն համաձայնութիւն գոյացած ըլլալով, Ա. Դ. Խորհուրդը Մայիս 28ի նիստին մէջ կարգադրեց Ալեքսանդրէթի խնդիրը: Այս տեղեկութիւնը հաղիւ քանի մը տողով հաղորդուած էր երէկուան թերթերուն մէջ, Սպանիոյ մասին խօսուած ճառերու ծանրութեան տակ: Այնպէս որ, առ այժմ կը պակսին մանրամասնութիւնները:

Հեռագիր մը կ'ըսէ թէ տեղեկաբերը՝ Պ. Սանտլէր, հարթեց վերջին դժուարութիւնները, կատարելով համաձայնութեան վերջնական խմբագրութիւնը որ վաւերացուեցաւ Ա. Դ. Խորհուրդին կողմէ: Այս առթիւ որոշուեցաւ որ Ֆրանքօ-թուրք երաշխաւորութեան զինուորական համաձայնութիւնը ի զօրու ըլլայ քաղաքական համաձայնութեան վաւերացումէն անմիջապէս վերջը:

Քաղուած տեղեկութեանց նայելով, լեզուի խնդիրը կարգադրուած է համաձայն Ֆրանսացի մասնագէտներու տեսակէտին: Թէ արաբերէնը եւ թէ թուրքերէնը պաշտօնական լեզու պիտի համարուին սանճաքին մէջ: Արաբերէնի գործածութեան եղանակները պիտի ճշդուին վերջնական համաձայնութեան մէջ: Գալով սահմանամերձ երեք վճռելի զաւառներուն, կը մնան Սուրիոյ, իբրեւ անոր ամբողջական մասը: Թուրքերը, որ պահանջներ դրած էին այս մասին, ապահովութիւններ ստացան թրքախօս բնակիչներուն համար:

Երէկ, չարաթ, Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ ներկայացուցիչները պիտի ստորագրէին այն համաձայնութիւնը որու մասին բանակցութիւններ կը կատարուէին Ժընեւի մէջ, թրքական կառավարութեան եւ ֆրանսական դեսպանին միջեւ, զուգընթաց Ժընեւի բանակցութեանց հետ: Այս թուղթերէն մէկը Ֆրանքօ-թուրք դաշնագիր մըն է, որ կ'երաշխաւորէ սանճաքին հողային ամբողջութիւնը: Սանճաքը պիտի ապազինուի, համաձայն մշակուած օրէնքին: Երկրորդը համաձայնութիւն մըն է Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ, որ կ'երաշխաւորէ Թուրքեւսուրիական սահմանագլուխը: Ցառաջիկային Սուրիա եւս պիտի ստորագրէ այս դաշնագիրը:

Թերթերուն գինը նորէն կը բարձրանայ

Տեղական թերթերուն գինը նորէն պիտի աճէ յունիս 1էն սկսեալ, բարձրանալով 40 սանթիմի («Թան»ը 60 սանթիմի): Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ ինը ծանօթ սէնտիքաներ մայիս 25ին ժողով գումարելով, որոշեցին տասը սանթիմ աւելցնել օրաթերթերու գինը: Բնականաբար պիտի աւելան նաեւ բաժնեգինները: Այս բարձրացումը անհրաժեշտ կը համարուէր ամիսներէ ի վեր, եւ կարգ մը թերթեր չվարանեցան ինքնագլուխ աւելցնելու իրենց գինները: «Այսօր, բովանդակ մամուլը, մինչեւ ծայրայեղ սահմանը յետաձգելէ վերջ իր որոշումը, հարկադրուած է կատարել տնօրինութիւն մը զոր կը պարտադրեն անցեալ օգոստոսէն ի վեր բարդուած բազմապատիկ ծախքերը, — ընկերային օրէնքներ, յաւելում թոշակներու եւ աշխատավարձի, թերթերու մատակարարութեան եւ առաքման ծախքերու, թուղթի գնի, եւ, ընդհանրապէս բոլոր նախնական նիւթերու: Վաճառման նոր գինը, 40 սանթիմ, հազիւ կը վերահաստատէ սովորական հաւասարակշռութիւնը եւ նուազագոյն չափին իսկ չընծայեր այն ապահովութեան որուն պէտք ունի: Թերթերու Ազգ. Դաշնակցութիւնը պարտականութիւն կը սեպէ յիշեցնել հանրութեան թէ մամուլի կեանքը կը շահագրգռէ հարիւր հազարաւոր աշխատաւորներ եւ աշխատակիցներ: Վերջերս կարգ մը թերթեր դժբախտաբար չդիմանալով ազգային տնտեսութեան մէջ յառաջ եկած խոր փոփոխութեանց հետեւանքներուն, դադրեցուցին իրենց հրատարակութիւնը: Այս դադարումը չատ ծանրակշիռ ազդարարութիւն մըն է: Ուրիշ թերթեր ալ դադրելու վտանգին ենթարկուած են: Ազգ. Դաշնակցութիւնը վստահ է թէ հանրութիւնը պիտի ըմբռնէ իր առած որոշման հարկեցուցիչ շարժառիթները, մանաւանդ որ այս յաւելումէն վերջն ալ, Ֆրանսական թերթերուն գինը աւելի աժան է օտար թերթերու գինէն»:

** Համայնավար պաշտօնաթերթը, «Իւմանիթէ», որ սկիզբէն ի վեր պայքար կը մղէ գիներու յաւելման դէմ, թուղթի սղութիւնը վերագրելով թուղթի սէնտիքային չարաչահութեան, չէ համակերպած այս որոշման եւ պիտի ծախուի 30ի:

Երբ այս է տեղական թերթերուն վիճակը, հակառակ հարիւր հազարաւոր սպառումներուն եւ միլիոնաւոր խոստովանելի թէ անխոստովանելի եկամուտներու, աւելորդ է խօսիլ հայկական մամուլի մասին, որ նոյնպէս կը ճնշուի նոյն ընկերային օրէնքներուն եւ սղութեան տակ: Երբ տեղական թերթերը 25 սանթիմը 30ի վերածեցին, ռուսերէն օրաթերթը 70ի բարձրացաւ, շաբաթաթերթերը՝ 75էն 1 եւ 1.25ի:

Իսկ մենք ուրիշ բան չենք ուզած երէ ոչ նոր բաժանորդներ ...

Պորտոյի մէջ ալ կը կանչեն զինուորացուները 20-48

Պորտոյի մեր թղթակիցը կը գրէ (28 մայիս).—

Հոս եւս ոստիկանական ընդհ. տեսչութիւնը մեզ հրաւիրելով օտարականներու ընդհ. գրասենեակը, յայտնեց թէ կ'ուզեն տարագիր երիտասարդներու իրաւական կացութեան վերջնական ձեւ մը տալ, այսինքն ֆրանսահպատակ դարձնել: «Բայց ատոր համար հարկ է որ Ֆրանսական դրօշի տակ ծառայէք, կ'ուզէ՞ք»: Պատասխանեցինք,— «Այո»: Երբ հարցուցինք թէ որքան պիտի տեւէ ծառայութիւնը, պաշտօնեան ըսաւ.

— Այդ մասին բան մը չենք գիտեր, նախարարութիւնը մեզի հրահանգած է ձեզի միայն այսքանը հարցնել, բայց կը մաղթենք որ ձեր ծառայութեան ժամանակը կարճ ըլլայ»:

Հրաւիրուած էին 20էն մինչեւ 48 տարեկանները:

ԱՆԳԼԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ, Պ. Նէվիլ Չէմպըրլէն, անմիջապէս պաշտօնի ձեռնարկեց ուրբաթ օր: Կէսօրէն վերջ նախարարները ընդունելով իրենց պաշտօնատան կնիքը, երդում ըրին թագաւորին առջեւ: Ելմտական նախարար նշանակուեցաւ Սըր Ճոն Սայմըն, ներքին՝ Սըր Ս. Հօր: Պատերազմական նախարարն ալ փոխուեցաւ, նախորդը ծովային նախարար նշանակուած ըլլալով: Լորտ Պօլտուին միեւնոյն ատեն ստացաւ բրիտանական ամենաբարձր պատուանշանը, Ծնրակալ, որ չատ քիչերու կը տրուի:

ՄԱՍԻՍ

(ՀԱՏՈՒԱԾ ՄԸ ՀԱՄԱՆՈՒՆ ՔԵՐԹՈՒԱԾԷՆ)

Մասիս, ջա՛ն Մասիս, մանուկ օրերից
Մի երիվարի խրխինջ եմ լսում քո անդունդներից,
Քո ծոցն է շղթայուած իմ երազ արքան
Մեզ Արտաւազդն իր բոց երիվարով,
Եւ պիտի ելնի զէնք ու զրահով
Իր զաւակների արիւնն ուզելու
Արար - աշխարհից.
Հզօր օրերին՝ իմ ցեղը զգաստ
Քեզ է պահ տուել իր աստուածներին,
Աժդահարներին, հին - հին քաջերին,
Աւերիչ դեւերին, իր հսկաներին,
Կայծակը ծամող իր վիշապներին,
Մանուկ օրերից քո կռանների զընգոցն եմ լսում քո անդունդներից,
Հայոց վուլկանն է զարնում զնդանին,
Մեծ զաղափար է դարբնում հայ ցեղի,
Շղթայուած արքայի իղձը դարաւոր.
Մանուկ օրերից հոգիս է թնդում քո հուր հոգու հետ.
Եւ ահա կեանքիս այս վերջալոյսին՝
Նորէն հինաւուրց խրխինջն եմ լսում.
Այն Արտաւազդի ձին է վրնջում՝ հուր երիվարը,
Գետինն է դոփում խուլ դրնդիւնով,
Շներն են հաչում, շղթան կրծոտում կապուած արքայի,
Ա՛հ, վաղուց է հասել օրը օրերի
Մասիս, ջա՛ն Մասիս, Արտաւազդը տուր մեզ:

×

Հայոց աշխարհի հսկայ նահապետ,
Քո ծոցում ծնած՝ մանուկ օրերից,
Ես Երիվարի խրխինջն եմ լսում քո անդունդներից,
Շղթայի շռինդ, զնդանի տնքոց.
Եւ ահա կեանքիս այս արեւմուտին,
Հոգիս վերստին դէպ քեզ է դարձած,
Որպէս լուսաբացի ծաղիկն արեւին,
Ցրի՛ր կատարիդ ամպերը մռայլ,
Ճակատիդ աստղէ պսակը շորթիր,
Նայիր Գրգուռին, Սիփան, Նեմրութին,
Սեւանայ լճից մինչեւ Վանայ ծով,
Հայկական Պարից մինչեւ մեր Տաւրոս,
Արաքսի ափերից, մինչ Տիգրիս, Եփրատ,
Վիթխարի հովիտ Հայոց Աշխարհի,
Զաւակներդ ո՞ւր են, ո՞ւր են հօտերդ.
Ձին է խրխնջում քո անդունդներում
Մեզ Արտաւազդի հուր երիվարը.
Վուլկանը Հայոց վաղուց է կերտել
Սուսերն ահեղ շանթերից ձուլուած.
Փշրի՛ր շղթաները ամեհի արքայի,
Քաջերդ ոտքի հա՛ն, աժդահարներդ,
Հուր ու բոց շնչող քո վիշապները.
Աշխարհի վրայ շպրտիր նրանց.
Վա՛ր քաշիր վերից հին Աստուածն անզօր,
Աստուածը Հայի,
Ու փակիր նրան քո անդունդներում,
Ու հազար տարի ու հազար տարի,
Կարմիր հողմերից թումբերը քանդիր,
Արտաւազդը տուր մեզ, զէնք ու զրահով,
Ու թող աշխարհի հիմքերը դղրդան
Նրա փրկարար յաղթ հարուածներից:
Մասի՛ս, ջան Մասի՛ս:
Ա՛հ, մենք այնպէս կարօտ ենք ուժին,

(ԿԱՐՕՏ ՀԱՅՐԵՆԻ, 1927) Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ԿԸ ԲԱՐԴԱՆԱՅ

Իտալական մարտանաւ մը ռմբակոծուած, Անգլիական փոխադրանաւ մը ընկղմած

Ուրբաթ օր երկու ծանրակշիռ դէպքեր հաղորդուեցան սպանիական ճակատէն: Իտալական մարտանաւ մը, որ բրիտանական եւ գերմանական նաւերուն հետ կ'ըմասնակցէր միջազգային հսկողութեան, չորեքշաբթի օր ռմբակոծուեցաւ կառավարական օդանաւերու կողմէ, Փալմայի առջեւ (Մայորքա): Կ'ըսուի թէ վեց սպաներ սպաննուած եւ չորս հոգի վիրաւորուած են, կամրջակին վրայ պայթած ռումբի մը հետեւանքով: Լուրը անմիջապէս հաղորդուեցաւ Լոնտոն, չէզոքութեան յանձնախումբին: Դէպքը մեծ զայրոյթ պատճառեց Իտալիոյ մէջ: Կառավարութիւնը անմիջապէս ուժգին բողոքագիր մը ուղղեց:

Միւս դէպքին պատճառ եղան ապստամբները, երբ օդանաւային ռմբակոծութիւն մը կը կատարէին Վալենցիայի դէմ, որ հանրապետական կառավարութեան մայրաքաղաքն է: Թորփիլ մը ինկաւ նաւահանգիստին մէջ խարսխած անգլիական նաւի մը վրայ: Եօթը հոգի սպաննուեցան, ութ հոգի վիրաւորուեցան, որոնց երեքը ծանրապէս: Նաւը ընկղմեցաւ: Երկրորդ ռումբ մը ինկաւ ուրիշ անգլիական նաւու մը վրայ, բայց նաւաստիները դուրս ելած ըլլալով, մարդկային կորուստ չպատահեցաւ:

Վալենցիա քաղաքին ռմբակոծութեան հետեւանքով 42 հոգի սպաննուեցան, աւելի քան 100 հոգի վիրաւորուեցան: Աւելի քան 50 ռումբեր եւ օդային թորփիլներ ձգուած էին քաղաքին եւ նաւահանգիստին վրայ, աւերելով քաղաքին կեդրոնէն մինչեւ ծովեզերքը:

** Ա. Դ. Խորհուրդի ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, Սպանիոյ հանրապետ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ ՉԵՆ ՄԵՌՆԻՐ

Պանծալի եւ հերոսական թուականներ շատ կան մեր պատմութեան մէջ. բայց ոչ մէկը իր տարողութեամբն ու պարտադրած զոհաբերութիւնով կրնայ հաւասարիլ ազատ եւ ինքնիշխան ապրիլ ուխտած ժողովուրդի մը հոյակապ ընդվզումին՝ Մայիս 28ի Անկախութեան թուականին :

Վեց դար յետոյ, առաջին անգամ ըլլալով, այդ օրն էր որ մեր ժողովուրդը գիտցաւ խորտակել ստրկութեան կապանքները :

Արդարեւ ի՞նչ է այս տօնը :

Մեր ժողովուրդին կատարած աշխատանքին, թափած արիւնին յիշատակը: Անոր ազատագրական պայքարին առաջին հանգրուանը, որ հիմը դրաւ իր պետական գոյութեան: Դարերով զրկուած մեր ճակատագիրը վարելու իրաւունքէն, ենթարկուեցանք դժոխային կեղեքումներու: Բռնեցինք արիւնոտ ճանապարհներէ եւ քամնելի սրածութիւններու ենթարկուեցաւ մեր պատմական հայրենիքը, որուն վրայ ապրելու, տոկալու դիմադրականութիւնը ցոյց տուած էր այս ժողովուրդը: Անհաշուելի նիւթական կորուստներ եւ միլիոնաւոր զոհեր տուինք, որովհետեւ վերջ ի վերջոյ գիտակցեցանք թէ անկախութիւնը չի դրնուիր, այլ կը խլուի անհուն զոհաբերութիւններով եւ մեծ պայքարներով : Աւելի քան կէս դար առաջ սկըսաւ այդ պայքարը եւ դուլ ու դադար չճանչցաւ: Եւ մենք այդ թուականէն ասդին ականատես եղանք այնպիսի հերոսական մարտնչումներու, որոնք Աւարայրեան աշխարհն ու հայկական բարձրաւանդակը կարմիր թելով մը իրար կապեցին: Յեղափոխութեան մըրկաշունչը նախ արծիւներ արձակեց բնաշխարհի սարալանջերուն վրայ, յետոյ քաղաքներ զինեց եւ օր մըն ալ ապրիլ ուզող եւ մահը արհամարհող ժողովուրդ մը ճակատեցուց ասիական խուժանին դէմ՝ Սարտարապատի եւ Ղարաքիլիսէի դաշտերուն առջեւ: Անհաւոր են բոլոր այս կռիւներուն մանրամասնութիւններն ու հերոսական դրուագները :

Թուրքը մահ ու աւեր սփռած էր ամբողջ կայսրութեան մը շէն ու բարգաւաճ հողամասերուն վրայ: Թրքահայաստանը վերածուած էր անծայրածիր աւերակոյտի: Հայութեան մեծ մասը կոտորուած, հայրենի երդիքները քար ու քանդ եւ վհատութիւնը ընդհանուր: Ռուսական բանակը լքած էր Կովկասեան ճակատը եւ ռազմաճակատի պաշտպանութիւնը ծանրացած էր ամբողջովին հայ կամաւորական գունդերու ուսերուն վրայ, որոնք ամիսներ շարունակ հարկադրուեցան կուրծք տալ գերազանց բանակի մը գրոհներուն՝ մնացորդ հայութեան խընայելու համար նոր ողբերգութիւն եւ նոր սպանդ :

Այս հերոսական դիմադրութիւնը ի հարկէ չէր կրնար երկար տեւել: Ռազմանիւթի եւ պարէնաւորման ծայրայեղ պակասէն տառապող հայկական գունդերը, թրքական կանոնաւոր բանակի գրոհին առջեւ տեղի տուին :Մեր դարաւոր թշնամին կը հարուածէր Երեւանի դուները՝ վերջին ու վճռական հարուածը տալու համար մնացորդ հայութեան :

Այդ միջոցին է որ, թրքական բանակի հրամանատարութիւնը վերջնագիր կը յանձնէ Անդրկովկասի կառավարութեան՝ պահանջելով Կովկասեան Հայաստանի մնացեալ բոլոր գաւառները: Թրքական վտանգին առջեւ, մեր դրացիները կը բաժնուին Կովկասի ամբողջականութեան գաղափարէն, ձգելով որ Հայը առանձինն ճակատի Անդրկովկասի դուռները զարնող Աններային դէմ: Հայ ղեկավարութիւնը կը տեսնէր որ իր հարեւանները մէկիկ մէկիկ կը դաւեն իրեն, եւ զէնքը առանձին կը թողուն ահաւոր վտանգին դիմաց :

Հայութիւնը կ'ապրէր իր ամէնէն եղերական ճգնաժամը: Զարհուրանքի եւ մղձաւանջի այդ օրերուն ուրիշ բան չէր մնար ընել, եթէ ոչ տէր կանգնիլ մեր ճակատագրին՝ յաղթանակի եւ կամ մահուան գնով:

Թուրքը կուգար մեր գոյութեան եւ մեր դատին վերջ տալու ծրագրով :

Այդ օրերուն, օրհասական կոչ մը կ'ուղղէր հայկական սպարապետութիւնը·

— « Հայեր, ծանր փորձութիւններ կ'ապրի մեր ժողովուրդը: Հասած է րոպէն, երբ իւրաքանչիւր Հայ, մոռնալով իր անձնականը, յանուն հայրենիքի փրկութեան եւ իր կնոջ եւ աղջիկներուն պատուի պաշտպանութեան, ի գործ պիտի դնէ իր վերջին ճիգը՝ թշնամին հարուածելու համար :

... « Ոտքի կանգնեցէք բոլորդ: Դէպի գործ, դէպի սրբազան պատերազմ »:

Եւ կոչը անարձագանգ չմնաց: Եկան չարա՜ն-չարա՜ն, հնազանդ եւ գիտակից իրենց պայքարին, մեռնելու կամ յաղթելու ուխտով: Անբացատրելի հերոսական ոգեկոչումը կատարուած էր: 24 ժամուան ընթացքին բազմապատկուած հայկական բանակը յառաջացաւ դէպի Սարտարապատ, եւ չորս օրուան կռիւէ մը յետոյ խորտակեց եւ փախուստի մատնեց թրքական բանակը: Եւ մինչ թշնամին կը հալածուէր Սարտարապատի հերոսական բանակին կողմէ, անդին, Ղարաքիլիսէի առջեւ կը սկսէր երկրորդ արիւնահեղ ճակատամարտը, իրերայաջորդ ու ահռելի բախում մը, որու ընթացքին հայարուռ գիւղեր ինկան: Հնգօրեայ պատերազմը կը վերջանար զարհուրելի ողբերգութիւնով մը: Թուրքերը ի զուր սպասեցին իրենց բանակներու յաղթական լուրին, եւ հերոսներու դիակոյտին եւ մահամերձ արիւններու հանդէններուն մէջէն բարձրացաւ հայկական դրօշը, եւ 1918 մայիս 28ին հիմը դրուեցաւ Հայաստանի Անկախութեան :

Հիմնաքարը դրուած էր: Ստեղծագործ աշխատանքի եւ վէրքերու սպիացման շրջանն էր որ կը բացուէր այլեւս՝ մինչեւ այդ թուականը ինքնապաշտպանութեամբ կլանուած մեր ժողովուրդին առջեւ: Ամբողջ ցեղ մը, ամբողջ աշխարհ մը փիւնիկի նման կը վերածնէր աւերակներէն եւ անծայրածիր գերեզմաններու մէջէն :

Երկու տարուան յարաբերական անդորրութեան շրջանէ մը յետոյ, սակայն, խուսափուկ երազներ պիտի դառնային այդ բոլորը, եւ արտաքին դէպքերու դժբախտ դասաւորումները մեծ չափով պիտի սահմանափակէին մեր անկախութիւնը: Այդ անկախութենէն ստուեր մը միայն մնացած է այսօր, եւ հայութեան ստուարագոյն մասը հողմավար տաշեղներու նման երկրէ—երկիր կը թափուի անտէր եւ հայրենազուրկ :

X

Ժողովուրդները չեն մեռնիր, անձնատուր կ'ըլլան :

Երբ ժողովուրդի մը մէջ կը մեռնի դիմադրական ոգին, յարատեւելու եւ ազատ ապրելու կամքը, պատմութիւնը տապանաքար կը դնէ այդպիսի ցեղերուն վրայ: Անշուշտ անոնք գոյութիւն կ'ունենան իբրեւ անհատներ բազմազան ժողովուրդներու ծոցին մէջ— ուծացած եւ այլասերած—բայց աստիճանաբար կը կորսնցնեն իրենց ցեղային յատկանիշները, կը տարրալուծուին իբրեւ հաւաքականութիւն, եւ քանի մը սերունդ յետոյ կ'անյայտանան պատմութեան երեսէն՝ իբրեւ ցեղային ամբողջութիւն :

Հաւատքն է որ կանգուն կը պահէ ազգերը: Այն ժողովուրդը որ այլեւս չի հաւատար իր ազգային իտէալին, կը պարտուի կեանքի պայքարէն, կը տարուի սպաննող եւ քայքայիչ վհատութեամբ, մօտ է այդ ժողովուրդին վախճանը: Յաղթանակը կը շահուի անդուլ պայքարով, յամառ վճռականութեամբ եւ մոլեռանդութեամբ:

Աշխարհասասան սպանդը չկրցաւ քայքայել մեզ: Բայց փարթամ պողոտաներու հրապոյրը, միջավայրին անհաշուելի խայծերը, եւ հզօր մշակոյթի մը ազդեցութիւնները կրնան խորտակել մեր դիմադրական ոգին:

Հպարտութիւնը պիտի ունենանք կրկնելու ամէն տեղ թէ Հայ ենք, ճակատ - ճակատի կռիւ մղած, բայց լքուած եւ պարտուած ժողովուրդի մը զաւակները: Կը շարունակենք պայքարը՝ արդարութեան յաղթանակին հաւատքով: Մեր զաւակներուն կը ներշնչենք արմենական ոգի, ցեղային հպարտութիւն եւ գիտակցութիւն: Ժողովուրդ մը որ հազարամեակներու պատմութիւն եւ մշակոյթ ունի, չի մեռնիր: Երբ օրուան հզօրները ստրկութեան եւ գերութեան մէջ կ'ապրէին, Հայը արդէն պատմութիւն եւ մշակոյթ կերտած էր, կայսրութիւն էր, Մեծն Տիգրաններ եւ Արտաշէս աշխարհակալներ ունէր: Մեր այսօրուան աշխարհացրիւ վիճակը պատճառ մը չէ վհատութեան եւ ճիտը ծռած կենալու: Կանգուն են մեր հոյակապ լեզուն, մեր մշակոյթը, մեր պատմութիւնը: Կանգուն են Վասպուրականի, Շ. Գարահիսարի, Ուրֆայի, Մուսա լերան հերոսամարտերը: Կանգուն են նաեւ Աւարայրի, Սարտարապատի եւ Ղարաքիլիսէի յաղթական ճակատամարտերը: Կանգուն է Արարատը:

Մայիս 28 ստեղծագործութիւնն է մեր տաժանելի երկունքին, մեր ընդվզումին, մեր սքանչելի եւ սրտառուչ զոհաբերութեան: Եւ եթէ երէկ բնազդն էր ազատութեան գաղափարը, այսօր գիտակցութիւն եւ պահանջ է անկախութեան տենչը այնքան փոթորիկներէ եւ վերիվայրումներէ յետոյ: Մեր անպաշտպան եւ իրաւազուրկ վիճակը — որ մեզ կ'ենթարկէ ամէն տեսակ վարչական կամայականութեանց —, աշխատանքի կաշկանդումները եւ վերջապէս բոլոր այն անօրինութիւնները որ կը կատարուին մեր գլխուն վրայէն, նոյն իսկ առանց մեր գիտութեան, աւելորդ անգամ մը եւս կ'ապացուցանեն թէ ժողովուրդ մը ազատ զարգացման եւ երջանիկ կեանքի պատեհութիւնը կրնայ ունենալ միմիայն սեփական հայրենիքի շուքին տակ:

Բայց նախապայման է որ մենք ըլլանք ազգովին միակամ: Անհրաժեշտ է որ հարթուին ներքին ճակատները: Այսպէս կտորակուած եւ բաժան - բաժան չենք կրնար ոչ մեր իրաւունքները արժեցնել եւ ոչ ալ դիմադրաւել փոթորիկը, որ ահա կը կուտակուի քաղաքական հորիզոնին վրայ: Անցեալի արիւնոտ սայթաքումները պէտք է բան մը սորվեցուցած ըլլան մեզի: Մեր փրկութիւնը մեր միութեան մէջն է: Այն օրը պիտի կրնանք համդարտութեամբ լսել իրար, մեր մէջէն վանել կանխակալ կարծիքները եւ ատելութեան թոյնը, երբ չափ ու կշիռ պիտի դնենք մեր մաղձոտ արտայայտութեանց, այդ օրը խոշոր քայլ մը նետած պիտի ըլլանք դէպի ազգային համերաշխութիւն, դէպի միացեալ ճակատ: Միացեալ ճակատ մեր ներքին կեանքին մէջ, միացեալ ճակատ արտաքին ուժերուն հանդէպ:

Կայ նաեւ ուրիշ անհրաժեշտութիւն մը: Զանտեսել այն ուժերը որ կը հըջապատեն մեզ: Քիչ մը աւելի մօտիկութիւն մեր հարեւաններուն հետ, եւ տրամաբանական չափ մը մեր անսահման միամտութեան, առանց խոշոր յոյսեր կապելու արտաքին ուժերուն, որոնք այնքան անգթութեամբ շահագործեցին մեր դատը:

Հայաստանի տնտեսական եւ ֆիզիքական զարգացման համար անհրաժեշտ է նաեւ, որ այս աշխատաւոր եւ խնկապէս ընչազուրկ ժողովուրդը ամփոփուի իր ազգային սահմաններուն մէջ :Այս պատճառով ներգաղթը պէտք է դառնայ ազգ · եւ պետական քաղաքականութիւն: Պէտք է բախել ամէն դուռ, արժեցնելու համար այս տարրական իրաւունքը: Յաջողութեան պարագային մեր վաստակը կ'ըլլայ երկու.—ներգաղթողները կը փրկուին թշուառութենէն եւ այլասերման վըտանգէն, հայրենիքը կ'ունենայ աշխատաւոր նոր բազուկներ, թուական աճում: Հայաստան կը դադրի զանցառելի քանակ մը ըլլալէ եւ կը դառնայ հաշուի առնուելիք ոյժ:

Ինչ փոյթ թէ այսօրուան խաւարը իր թեւերուն տակ առած է հորիզոններու պայծառութիւնը: Աւելի սեւ եւ աւելի սրտաբեկ չէ՞ր երէկը, որուն վրայ ծագեցաւ Մայիս 28ի արեւը: Մի՞թէ առաւօտները անվերադարձ են պայքարող ժողովուրդներու պատմութեան մէջ: «Արեւները չեն մեռնիր» : Ամպերը ժամանակաւոր հիւրեր են եւ «Ջախորդ օրեր»ու նման կուգան ու կ'երթան:

Վստահութեամբ նայինք ապագային եւ հաւատանք Հայաստանի հրաշափառ յարութեան:

ՀՐԱՆՏ ՎԻՇԱՊԵԱՆ

ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

Դարեր շարունակ լացինք եւ ողբացինք ազգովին արեւելեան բարբարոս աշխարհակալ բռնութիւններու սպանիչ ուժէն կքած :

Լացինք ու ողբացինք ապաւինելով նախախնամութեան եւ «մարդասէր քրիստոնեայ հզօրներուն» , փրկելու հայ ազգը «օտարի անարգ եւ պիղծ լուծէն»:

Լացինք ու ողբացինք աւելի սրտառուչ եւ ողբերգու եղանակներով, աւելի լսելի դարձնելու մեր ձայնը բռնի ուժի եւ շահու վրայ կերտուած «արդարութեան ատեանին»:

Աղօթեցինք ալ, բոլոր բարեպաշտներէն աւելի մաքուր եւ անջինջ նուիրումով մը, բոլոր առաքինութիւններու ատուածուն:

Աղօթեցինք բոլորէն աւելի հաւատաւոր եւ բոլոր ազգերէն աւելի միաձայն եւ միակամ:

Լացուկոծ աղօթքին հետ աշխարհի բոլոր քրիստոնեաներէն աւելի, համբերութիւնն եւ համակերպումը ընդունեցինք քրիստոնէական խաղաղասիրական առաքինութեամբ:

Մեր միջավայրի յատուկ պայմաններու թելադրիչ միջոցնե՞րն էին ասոնք, թօթվելու ստրկութեան շղթան, մեր ազգային գոյութեան զարգացման հրէշը, թէ զուտ ազգային ըստեղծագործութիւն— թող գնահատէ պատմագէտը:

Գիտենք եւ պէտք է կրկնենք սակայն բոլոր հասարակ մահկանացուներս, որ այս նոր թշուառ միջավայրին մէջ լացող եւ ողբացող, աղօթող եւ ապաշխարող հայութեան ծոցէն էր նոյնպէս, որ պիտի լուսէին նոր պատգամներ որոնք կը թելադրէին փոխել ոչ միայն պայքարի միջոցները, այլ եւ բովանդակութիւնը:

«Ազատութիւն ազգիս Հայոց » հայ - քրիստոնէական աղօթքը - որուն ձայնակցեցաւ Հայը առանց դաւանական, դասի եւ սեռի խտրութեան, հայ եկեղեցական երգերէն ամենասրտառուչը եղաւ — որ իր մէջ խորհրդանշեց որքան հայ ու կրօնական ջերմութիւնը - առաւել եւս Հայ եւ ազատ ապրելու յաւերժական ձգտումը :

Բան մը կը փոխուէր «հայկական դժոխքին» մէջ, փոխելով յաւիտենական լաց ու կոծի, մեղկ աղօթքի եւ ստրկական համակերպումի ծանր եւ թմրեցնող մթնոլորտը :

Ինքնապաշտպանութեան սրբազան ձայնը կ'արձագանգէր հայ աշխարհը:

Մահը ազատութեան համար, կը նուիրագործուէր իբրեւ անմահութիւն իսկ լացն ու կոծը որպէս անպատիւ առաքինութիւն :

« Ի զէն, ի սուր Հայեր, դէպի պատերազմ» կը կանչէին ոչ միայն հայ կղերն ու մտաւորականը, հայ բանաստեղծն եւ վարժապետը, այլեւ բուն հայ ռամիկ ժողովուրդը, բռնութեան ու բարբարոսութեան այդ իրական մեծ զոհը:

Պատմական տարբեր շրջաններու մէջ պատահած այս հրաշք - փոփոխութիւններով, որոնք իրաւամբ կը կազմեն հայկական վերածնութեան շրջանը, Հայը կը փոխուէր անճանաչելի դառնալու աստիճան :

19րդ դարու վերջին կիսուն մասնաւորաբար, մինչեւ այս դարու ըսկիզբները, Հայը արդէն իւրացուց ազատութեան պայքարի անհրաժեշտութիւնը, իբրեւ միակ ազդու միջոցը իր ազգային ձգտումներու իրականացումին :

Այս գիտակցութիւնն էր, սրբազան ու նուիրական գիտակցութիւնը, որ առաջնորդեց Հայը Գողգոթայէ Գողգոթա:

Եղաւ պահ մը, 1915ի արիւնոտ օրերուն, երբ կարծողներ կային նոյնպէս, որ հայութիւնը թաղուած իր անծայրածիր գերեզմաննոցին մէջ, մեռած է յաւիտենապէս :

Այսպէս չխորհեցաւ, սակայն, վերապրող հայութեան ազատատենչ զանգուածը: Այսպէս չխորհեցաւ հայ - քրիստոնեայ ժողովուրդը: Յիսուսի յարութեան տուրք տուողը հաւատաց իր սեփական ազգի յարութեան գաղափարին:

Սրբազան միութեան դրօշին տակ համախմբուած, իր անվեհեր Մասիսէն՝ ուժ, եւ իր ազգային միութեան հրաշակերտ կոթողը հանդիսացող Էջմիածնէն՝ հաւատք առած, նետուեցաւ օրհասական պայքարի դաշտը, ողողելու համար իր եւ թշնամի արիւնով Սարտարապատն ու Ղարաքիլիսան ...

1918ի մայիս 28ին յարեաւ Հայն ու Հայաստանը :

Այս հրաշքը տեսաւ ու աշխարհին վկայեց ամէնէն առաջ հայութեան դահիճն ու գերեզմանափորը :

Յարութեան այս տօնն է ահա Մայիս 28ը:

19 տարի ետք այդ նուիրական թուականէն, հակառակ բոլոր տեսակի իմաստակ - իմաստասէրներու բոլոր բարբանջանքներուն, հայութիւնը կը փառաբանէ իր յարութեան թուականը — Մայիս 28ը:

Ինչքան ալ որ փորձեն մեր կարմիր ու գոյնզգոյն դահիճները, չեն կրնար աղարտել այս նուիրականութեան իրական իմաստը: Ինչ ալ որ ընեն եւ ինչ փորձի ալ դիմեն անոնք, չեն կրնար արմատախիլ ընել հայութեան մէջէն այն անխախտ հաւատքը թէ՝ հոն ուր Հայը կրցաւ անգամ մը գերեզմաննոցէն կեանք առնել, պիտի ապրի իր կամքով, իր սեփական հաւատքով ու դաւանանքով: 1918ի մայիս 28ը ապրող Հայը, կը հաւատայ անխախտօրէն այն Մայիս 28ին, երբ հարաւէն եւ հիւսիսէն հայկական գլխաւոր մուտքերը արգիլող պահակները իրենք պիտի վկայեն առաջինը, վերստին յարութիւնը կոտորակուած հայութեան եւ իր կոտորակուած հայրենիքին: Փառք ուրեմն Մայիս 28ը կերտող հայութեան :

Ս. ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ը

Ոչ միայն այս թուականը, այլ նաեւ անկախութեան իրողութիւնը պատմական փաստ է. մի փաստ, որ ծանօթ է թէ մեր բարեկամներին եւ թէ մեր թշնամիներին:

Եթէ չկայ մի փաստ, որ ծանօթ չլինէր թէ մեր բարեկամներին եւ թէ մեր թշնամիներին, դա էլ մեր անկախութեան չձգտելու փաստն է, որ պատմութեան մէջ գոյութիւն չունի:

Որովհետեւ ձգտել ենք անկախութեան, դրա համար էլ ունեցել ենք թշնամիներ, նաեւ բարեկամներ: Ազգ ենք եւ ունենք հայրենիք:

Այս երկու յատկանիշները մեզ պարտադրում են անկախութեան:

Այս ճանապարհին թափած արիւնը անջնջելի փաստ է, որ մենք ազգ ենք որ մենք ունենք հայրենիք, որ մենք ձգտում ենք անկախութեան:

Ահա, ինչ որ պէտք է գիտակցենք նախ մենք եւ յետոյ ինչ որ պէտք է որ գիտակցեն մեր բարեկամները, մանաւանդ մեր թշնամիները, թէ մենք ձգտում ենք անկախութեան:

Որովհետեւ ազգ ենք:

Որովհետեւ ունենք հայրենիք:

Ազգ ենք եւ ունենք հայրենիք այն քան ատեն որքան ատեն կը ձգտենք անկախութեան, բաւական է որ մի պահ դադարի մեր այս ձգտումը՝ կը դադարենք ազգ լինելէ, կը դադարենք հայրենիք ունենալէ:

Դարերի ստրկութիւնը պէտք է տեղի տայ ժամանակի ոգուն եւ զարթօնքին, եղակի ապաւէնը մեր մշակոյթին, մեր գոյութեան, մանաւանդ մեր գոյութեան իմաստի:

Այնպէս ինչպէս տեղի պէտք է տայ դարերի բռնակալութիւնը արդարութեան կանչի, մանուկների եւ կանանց ճիչի առջեւ, մանաւանդ հերոսական խոյանքի առջեւ:

Տենչալ՝ ազգովին, ձգտել՝ ազգովին, պայքարել ազգովին:

Ծափի ձայնը ճառախօսն է լսում. հայրենիքը լսում է միայն ուժգին թափով զարկի ձայնը:

Իրաւունք ունի վաղը հայրենիքի տէրը լինելու նա ով հաւատարիմ ծառան է այսօր նրա:

Այն դարաւոր ու արիւնոտ պայքարը որ մղում է բռնակալը խափանելու մեր վերելքը, ստրկացնելու մեր ազգը, ամայացնելու մեր հայրենիքը, մի մի ապացոյցներ են ազգի ստեղծագործ հանճարի, հայրենիքի փրկարար ու պաշտպան դերի եւ անկախութեան երջանկաբեր հանգամանքի:

Արդ՝ բռնակալի պարտքն է եւ շահը որ հանճարը խաւարի, հայրենիքը աւերուի, անկախութիւնը ստրկանայ,

Ահա թէ ինչու բախումը ուժգին պիտի լինի եւ ցնցող:

Կողմերի քանակն ու որակը հոս քիչ դեր են խաղալու. գլխաւորը՝ այդ գաղափարի արմատացումն է ամբոխների հոգիների մէջ: Դրա համար էլ պարտութիւնը արդիւնք է յաճախ անկախութեան գաղափարի տարակուսանքի ենթարկուելուն՝ քան բուն որակի ու քանակի:

Նիւթ լինելէ բարձր են ազգ, հայրենիք, անկախութիւն յորջորջումները, այլ՝ միմի զգացական հոսանքներ, որոնց սկզբի ակերն են անհատների հոգիները, իսկ վերջնական աւազանը՝ ժողովուրդների հոգու ովկիանը:

Ազգը մենակ չէ իր պայքարին մէջ անկախութեան: Նրա բնական եւ հաւատարիմ դաշնակիցն է իր սրբազան հայրենիքը անտառներով, լեռներով, գետերով ու անդնդախոր կիրճերով: Անկախութիւնը միայն կը տանի դէպի եղբայրութիւնը ազգերի ներսում, ազգերի դրսում: Աշխարհակալութեան հողային կցումների անհետացումով, կ'անհետանան նաեւ պատերազմները եւ անարդարութիւնները:

Տկարների եղակի յենարանն է անկախութիւնը, քանի բռնակալն է կանգնած այդ յենարանի վրայ՝ ինքը տակը պիտի ճզմուի: Անարդարութիւնը մեր տկարութեան ստորճանաչափն է. որքան տկար լինենք մենք այդքան անարդար պիտի լինի բռնակալը: Անիմաստ է ոխ պահել եթէ այդ ոխը ուժ չծնի: Բոլոր դասի ու դասակարգի մարդիկ, բոլոր տարիքի եւ սեռի մարդիկ միաբերան «ցանկանում են» անկախութիւն, իրենց երազի մէջ, գինեձօնի սեղանի շուրջը եւ իրենց աղօթքների մէջ: Բայց, մատի վրայ են հաշւում նրանք, որոնք իրենց ցանկութիւնը յայտնէին հրապարակներում, մարտի դաշտում, աքսորի ճանապարհին, կախաղանի առջեւ: Երազը, գինին, աղօթքը կարող են մըխիթարել՝ բայց երբեք չեն կարող ազատագրել: Կը գայ մի օր այդ երազն էլ կը մթագնի, գինին կը թըթուի, աղօթքը կը լռէ:

Ով որ զոհաբերելու հոգի ունի եւ կամք յաղթելու՝ նա է արժանի երազելու իր յաղթանակը, հարբենալու իր յաղթանակով եւ աղօթելու իր յաղթութեան տեւականութեան համար՝ որպէսզի նրա բարիքներէն օգտուեն գալիք ժամանակների բոլոր սերունդները:

ՏՈՔԹ. Յ. ԿԻԼԻԿԵՑԻ

ՄԱՅԻՍ 28Ը

Մայիս 28ը տօնելը տեսած եմ եւ ապրած շատ անգամ, սակայն առանձնապէս տպաւորիչ եւ ծայրայեղ խանդավառ մթնոլորտի մէջ տօնուեց 28ը 1920 թուականին Հայաստանի մէջ: Դրա պատճառներից գլխաւորն էր ազատումը այն դաւադիր հարուածից որ պատրաստուած էր իջեցնելու նորածնած, հազիւ մէկ տարի հասակ ունեցող անկախ ժողովրդավար պետութեան գլխին՝ Ռուսաստանի մեծամասնական կառավարութեան կողմից հայ մեծամասնականների միջոցով: Այդ օրը բոլորը երջանիկ էին զգում իրենց այնպէս, ինչպէս կարող է ըզգալ մի ընտանիք, երբ իր անդամներից մէկը ծանր տարափոխիկ հիւանդութիւնից բռնուած է լինում եւ ուժեղ պայքարից յետոյ ազատուած եւ ապաքինած է զգում: Բոլորի երեսները ժպտում էին եւ իրենց մասնակցութիւնը բերում արտայայտելու իրենց հոգիների բերկրութիւնը ամբողջ Հայաստանի ընդհանուր խանդավառութեան մէջ: Մայրաքաղաքը՝ Երեւանը մանաւանդ ցնծութեան մէջ էր: Տերեւներով, ծաղիկներով զարդարուած էին փողոցները եւ յայտնի շէնքերը (Խորհրդարանը, պետական հիմնարկութիւնները, դպրոցները եւն.), սիրելի ճարտարապետ Թամանեանի ցուցմունքներով եւ ղեկավարութեամբ բոլորովին զարդարուած էին :Աբովեան փողոցում կառուցուած էր շատ գեղեցիկ յաղթական կամար, բոլոր տուները զարդարուած էին ծաղիկներով եւ տերեւներով ու դրօշներով: Առաւօտ հանդիսաւոր մաղթանք եւ զօրահանդէս կատարուեցաւ բազմահազար ժողովրդի մասնակցութեամբ եւ հրճուանքով, զանազան միութիւններ, խմբեր մէկը միւսի ետեւից շարժւում էին եւ անցնում փողոցներով, խոր տպաւորութիւն ձգելով: Ցերեկը Նորականոյց գիմնազիայի սրահում հրապարակային հանդէս կար սքանչելի ճառերով ու մաղթանքներով, իսկ երեկոյեան եւ գիշերը ժողովրդական հանդէսներ:

Անցեալ օր «Խ. Հայաստան»ի մայիս 1ի թիւի մէջ Անդրկովկասեան Երկրային Կոմիտէի երբեմնի քարտուղար Կուզնեցով մեղադրում էր Խանջեանին եւ Արմենկոմին, թէ դեռ 1920 թուականին դաւաճանի դեր են կատարած մերժելով ապստամբութիւն կազմակերպել Երեւանի մէջ: Մինչդեռ, այդ երիտասարդ բոլշեւիկները (Խանջեան, Շահվերտեան եւն.) տարուած մոլեռանդօրէն աշխատում էին համայնավարացնել Հայաստանը բայց շուտ բռնուեցան ու բանտից այլ եւս հնարաւորութիւն չունէին այդ ուղղութեամբ աշխատելու: Ո՛րքան դաժան եւ անբարոյական պիտի լինի մարդը, որպէսզի ժողովրդին խաբելու եւ անձնական կուսակցական շահերը առաջ քշելու նպատակով սեւցնէ իր ընկած ընկերների յիշատակը:

Յ. ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆ

Ֆրիկի գործերը

Հայաստանի կառավարութիւնը հըրահանգ տուաւ պատմութեան եւ գրականութեան կաճառին, հաւաքելու միջնադարեան տաղասաց Ֆրիկի բոլոր գործերը, տպուած թէ անտիպ, Երեւանի թէ արտասահմանի մատենադարաններէն, եւ հրատարակել ժողովածուով մը :

Այս ժողովածուէն զատ պիտի հրատարակուի գեղատիպ հատոր մը, յառաջաբանով եւ ուսումնասիրական բաժինով : Այդ նպատակով խմբագրական յանձնաժողով մը ընտրուեցաւ հետեւեալներէն —

Ն. Դարաղեան, Մ. Աբեղեան եւ Հէնրի Գաբրիէլեան :

ԻՆՉՊԷՍ ԱՐԺԵՒՈՐԵԼ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

— . —

Թուականներու արժեւորման մասին չէ մեր խօսքը։ Մեր առնչուող ցեղը մարտական կամ մշակոյթի թուականներ ստեղծեց, մղուած իր գոյութեան ապահովութենէն կամ իր ստեղծագործական կարողութենէն։

Այդ չքեղ կամ սուտերոտ թուականները պատմութիւնը արձանագրած է իր անխարդախ գրչով եւ անկողմնակալ ոգիով։ Պատմութեան վճիռը հրապարակագրին քինախնդիր միտումներով կարելի չէ փոխել։ Աւրինով գրուածը մելանով կարելի չէ սրբել։ Մեր Վարդանանցի ճիւթանան պարտութիւնը պատմութեան մէջ դարձաւ բարոյական յաղթանակ, եւ հայ ժողովուրդը այդ թուականէն մինչեւ այսօր կը տօնէ եւ կը պանծացնէ հաւատով ու ջերմեռանդութեամբ։

Պատմութեան մէջ, ժողովուրդի փառքն ու պատիւը կազմող թուականները, որոնք ստեղծուած են անհամար զոհերու արիւնով, անձնուէր զինուորներու արիւթեամբ, մաքի եւ հոգիի տառապալին երկունքներով, կը դառնան խորհրդանիշ, գալիք բոլոր սերունդներուն համար։

1918 մայիս 28ը մեր արիւնոտ պատմութեան չքեղագոյն էջը գրաւող թըւականն է։ Մայիս 28ը ճակատագրական եւ պատմական արժէք ունէր այդ օրերուն համար, երբ մեր գոյութեան հարցը Սարդարապատի, Ղարաքիլիսէի եւ Բաշ - Ապարանի ճակատներուն վրայ պիտի վճռուէր։ Յաղթանակը չահուեցաւ եւ այդ օրէն սադին արդէն մենք ունինք Հայաստան։ Չենք գիտեր ինչո՞ւ Մայիս 28ի պատմական արժէքը կ'ուրանան, բացի Հ. Յ. Դաշնակցութենէն, մնացեալ բոլոր կուսակցութիւններն ու կարգ մը խմբակցութիւններ։ Չէ՞ որ Մայիս 28ով դարեր չարունակ մեզմէ խլուած հայրենիքին տէրը դարձանք։ Մայիս 28ով ստեղծուած Հայաստանը մնաց, միայն վարիչները փոխուեցան։ Միթէ ամէն կուսակցութիւն եւ վարիչ կարող է երկրի մը ազատագրութեան թուականը փոխել եւ պարտադրել այն թուականը, երբ ինք եկաւ իշխանութեան գլուխը։ Եթէ այսպէս ըլլար ինչպէս է դժբախտաբար մեր մէջ, ոչ մէկ ազգ ազատագրութեան ուղիղ ու մնայուն թուական կ'ունենար։ Իսկ սակայն պղծութիւն է արդէն, հեգնանք այն հազարաւոր զինուորներու յիշատակին, որոնք իրենց արիւնով գրեցին այդ թուականը։

Ցաւոք, ինչո՞ւ ուրանալ պատմական փաստ մը, երբ փոքրիկ ժողովուրդի մը արի զաւակները, ընդհատաբար հալածական ու արիւնաքամ, զրկուած ու թշուառ, միայն ցեղի գոյութեան ի խնդիր անհնարին, գերմարդկային զոհաբերութեամբ եւ տոկունութեամբ իրենցմէ հազարապատիկ ուժեղ եւ կազմակերպուած թշնամիին դէմ յաղթանակ տարին, հայրենիք ստեղծեցին։

Մանաւանդ, ինչո՞ւ մոռնալ որ, այսօրուան հակամայնեան կուսակցութիւններն ու միութիւններն ալ, ժամանակին, այնքան սրտագին ու խանդավառօրէն կը մասնակցէին ազատագրական տօնակատարութիւններուն եւ Մայիս 28ի յաւերժական փառքը կը գովաբանէին իրենց ատենախօսութիւններուն մէջ։

Եւ, այսօր, ինչո՞ւ յանցաւոր կ'ըլլայ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, երբ կը շարունակէ Մայիս 28ը տօնել, իբրեւ պատմական անառարկելի փաստ, որպէս Հայաստանի ստեղծման թուական եւ իբրեւ յարութեան օր։ Ինչո՞ւ, այսօր, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը դատապարտուի եւ կը մեղադրուի իր երէկուան գործակիցներէն։ Որովհետեւ մենք հետեւողական եղանք եւ անոնք ո՞չ։ Որովհետեւ անոնք ուրացան եւ մենք զայրացա՞նք, որովհետեւ անոնք օրուան իշխանաւորներուն դարչապարները կը լիզեն եւ մենք ո՞չ։

Օ՛, տակաւ մեղի պարծանք է, իսկ ուրացողներուն համար թուք, մեզի համար պատիւ է, իսկ աննկարագիրներուն համար՝ մուր, մեզի համար հպարտանք է, իսկ սողացողներուն համար՝ արհամարհանք։

Ի՞նչպէս չեն խղճահարիր, ի՞նչպէս գրիչնին առաջ կ'երթայ գրելու համար թէ՝ «Թուրքին շնորհած Մայիս 28ի տօնակատարութենէն չենք հրաժարիր»։ (Ռամկավար թերթի մը խմբագրականը, 12 մայիս 1937)։

Ո՞վ այսքան սանձարձակ իրաւունք ու քաջութիւն տուաւ այս թրքարիւն արիկաններուն, որ ուրանալ յետոյ պատմական թանկագին թուական մը, անարգեն մեր ցեղին եւ մեր հայրենիքին համար իրենց կեանքը զոհաբերող, իրենց ազնիւ արիւնը թափող մեր անմահ հերոս զինուորներու յաւէտ խնկելի յիշատակը։ Ըսէք, ինչո՞ւ համար մասը մոխիրը չթաթխող այս գարշելի, այս կեղծաւոր հայրենասէրները հրապարակի վրայ են իրենց քսութիւններով։ Ծի՞չդ չէ՞, երբ յայտարարենք թէ քանի կը շարունակուի մեր գաղթային կեանքը, դեռ շատ ու շատ այլանդակութիւններու, անկումներու, վատութիւններու ականատես պիտի ըլլանք։

Ինչքան շատ կը զբաղեցնէ մեզ, մեր ներքին այլասերածը, ներքին չարիքը։ Այսքան ցրուած ու տարտղնած ըլլալէ յետոյ, արդէն շատ քիչ կազմակերպուած ուժ ըլլալէ վերջ, հա՞րկ էր միթէ, մէկ մըն ալ ներքին ճակատով զբաղիլ։

Ամէն անգամ որ Մայիս 28ը կը մօտենայ, հակազգային ճահիճը կը շարժի։ Ծիչեր ու դարչահոտութիւններ։ Բայց Մայիս 28ը տարուէ տարի աւելի բազմամարդ, աւելի մեծ սրահներու մէջ կը տօնուի։

Մայիս 28ը խորհրդանիշ մը դարձած է, ազատ եւ անկախ հայրենիքի խորհրդանիշը։ Եռագոյնը մեր ցեղի գոյութեան եւ անոր դիմացծի պահպանման դատառակն է։

Հակառակորդը ինչքան բուռն կերպով հալածէ մեր դրօշն ու Մայիս 28ը, ազգայնական հայութիւնը նոյնքան մոլեռանդօրէն պիտի սիրէ ու պիտի փարի անոնց։

Բայց, մենք ալ պէտք չէ բաւարարուինք չքեղ տօնակատարութիւններով, ոգեւորութիւններով եւ ծափով, որոնք կ'ըլլան մէկ օրուան համար։ Դժբախտաբար, առ հասարակ, մեր հայկական տօնակատարութիւնները դարձած են ցուցադրական։ Ամէն կուսակցութիւն կամ միութիւն, երբ կը տեսնէ որ իր կազմակերպած հանդէսին ժողովուրդը բազմութեամբ ներկայ է, կը նկատէ որ ձեռնարկը յաջողած է եւ ալ ուրիշ սպասելիք չունի եւ ոչ ալ ուրիշ պարտականութիւն։ Ծախ յաջողութիւնը, հասոյթը եւ հայաչունչ մթնոլորտը վաղանցիկ են։

Տօնակատարութիւններուն ոգին կայ, եւ այդ ոգին իւրացումը, տարւոյն 364 օրերու ընթացքին։ Չենք կրնար 364 օր մոռնալ մեր հերոսները, մեր նահատակները, մեր պայքարները, մեր ուժեղ ըլլալու անհրաժեշտութիւնը, մեր հայրենիքի բոցավառ ձայները, մեր թարմանալու կենսական ձգտումը, զոհաբերական ոգիի զարգացումը, եւն. եւն.։ Եւ սակայն միայն չմոռնալով կամ չարաթը անգամ մը, թերթերու սիւնակներէն, բեմէն յիշելով ալ չի վերջանար։ Գործնական քայլեր են հարկաւոր վաղուան համար։ Այսպիսի գործնական դարու մը մէջ կ'ապրինք, որ խօսքով, երգով, արտասանութեամբ, ծափով ու չոր խանդավառութեամբ բան դուրս չի գար։

Մեր ժողովուրդի մեծ մասը դեռ գիտողի դերին մէջ է։ Մայիս 28ի տօնակատարութեան կուգայ, կը հաճի հանդէսին, կը ծափահարէ, բայց, Մայիս 28ի ոգին թափանցած չէ, իւրացուցած չէ անոր խորհուրդը։

Մայիս 28ը պատգամ է։ Մայիս 28ը մեր պատմութեան ոսկեղէն եւ ոսկեհունչ զանգն է։ Քանի որ Մայիս 28ը խլուած է այսօր մեզմէ, բսել կ'ուզենք մեր ազատութիւնը եւ հայրենիքը, այդ ոսկեղէն եւ ոսկեհունչ զանգը կ'աղաղակէ աշխարհի չորս ծագերուն ցրուած հայութեան։— «Կ'ուզե՞ս քեզի պէս հալածական եւ տարագիր եղբայրներդ հետ միասին վերադառնալ Հայաստան, պատրաստ եղիր Մայիս 28ը վերանուաճելու»։

Իսկ Մայիս 28ը վերանուաճել բսել է ուժապաշտ դառնալ, զօրեղ ըլլալ, կեանքի եւ արիւնի չխնայել, վճռական եւ նետուող ըլլալ, դարնել գլուխ, հրաժարիլ անձնական մանր մունր հաշիւներէն եւ պատառ մը չոր հացով ապրելէ յետոյ, ծառայել ցեղին եւ հայրենիքին։

Երբ այս ոգին կը մշակուի, երբ այս չունչը կը վարակէ գաղթահայութիւնը, երբ մենք ալ ցրուած ուժ չենք ըլլար, այլ հոգեբանօրէն նոյն նպատակին համար կազմակերպուած բանակ, այն ատեն է որ մեր տօնակատարութիւնները կ'արժեւորուին իրենց բացառ ակօսներով։

ՄԱԼԽԱՍՅԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

Վերջին կտակ

(Հատուածներ)

Թո՛ղ աշխարհաց լուր լինի
Որ քանի ենք կենդանի
Հայաստան ո՛չ տի մեռնի ···
Հ. Ղ. Մ. ԱԼԻՇԱՆ

Դարերն ըսին. «Հայը՝ գերի պէտք է ապրի միշտ, տարագի՛ր,
Զընջել՝ ջարդով, կախաղանով, պատմութենէն զայն աշխարհի,
Զի լրութեան բիրտ օրէնքին կը պատկանի արդ անցեալն իր.
Ան ունի ոյժ՝ պէտք է ապրի. իսկ եթէ ոչ՝ պէտք է մեռնի» ···
Ազգերն այսպէս հաւատացին. ցեղն իմ ըմբոստ զարհուրեցաւ,
Անդունդն էր այդ ճակատագրին որ չէր ճանչնար ոչ մէկ պատուար,
Հայը՝ հին էր. վրտանգին դէմ ոչխարի տեղ՝ վազքը դարձաւ
Զինուած՝ կամքով, սուրբ խտէպով յաւերժացուց անկախութեան
մեծ շունչը վա՛ռ ···

Եթէ այսօր՝ ամէն Հայու խորքին խորն է ներշնչրակուած
Ուխտը՝ ցեղին Արշալոյսի՛ն, հայրենիքի մ'իրաւունքին,
Անյիշաչար արժանիքն է անոնց բոլոր՝ որ են զոհած
Կեանքերն իրենց համար ցեղին նըպատակին, Նեմեսիսի՛ն ···
Անոնց բոլոր՝ որ անվարան բռունցքի դէմ բռունցք մ'եղան,
Իրենց արեամբ, անիւններով անհունցուցին նեղ ճանապարհն
Յաղթանակին՝ ուրկէ երբեմն արքաներ հայ փառքով անցան,
Որպէսզի ցեղն ըլլայ՝ հզօր, կրու՛ի, հաւտա՛, խորհրդածէ՛
արար աշխարհն։

Ոտքի ե՛լ ցեղ ··· թո՛ղ վերելքիդ ժողովուրդներն ականտես
Լաւ ըմբռնեն մըտքի՛, բազկի՛, զէնքի բոլոր տիտաններուդ
Զօրութիւնը անպարտելի, եւ չը ծաղրեն կամ խաբեն քեզ
Քանի ծընած ես վախազներ, փաստ՝ դիւցազուն ցեղ մ'ըլլալուդ,
Քանի՛ ուխտած ես խպառ միայն ապրիլ յանուն լիճ - կըտակին՝
Մեռելներուդ ··· երբ՝ պատնէշին, հայրենիքի սուրբ բազնին վրայ
Նահատակուած հերոսներուդ վարձատրութեան տեղ, փոխարէնն
Աստանդական զաւակներուդ հոգին է որ կը կըսկըծայ ···

Հայ պատմութեան ամէնէն վեհ ընդվզումին դասն է հիմա
Գիտակցութիւն՝ զոհողութեան, ցեղին դերին, ազատութեան,
Ցաղթել ուզող պարտեալ ցեղի մը հաւատքին աղբիւրը կայ
Ապրողներու խորհուրդին մէջ։ Դարերը թո՛ղ լըսեն, գիտնան,
Այսուհետեւ վերջին Հայուն վերջին կըտակն է ամեհի,
«Ոտքի կոխան չըլլալու մերթ», անհունօրէն է գերազանց
Լոկ պաշտպանուիլ, արեւուն տակ տեղ կայ անոր՝ որ կը կռուի
Յաւէտ ինչոր պիտ թելադրեն կեանքն ու աշխարհ, բընազդն ու անձ։

ՖԵՐԱՊ

Հայրենիք
անհնի բանն տուաշ

— . —

Ամէն ամիս իր խորհուրդն ունի ալ մեզ համար։

Ու թուականներ ունինք մենք ալ, որ անմոռաց պէտք է մնան ու քանդակուին մեր սրտերուն։

«Ապրիլ»ն երէկ ամբողջ ցաւ էր, ողբերգութիւն մը անանուն,

Մայիսն այսօր կը ժպտի մեզ ու կուգայ իր ոսկեղէններովն կամքի, ու - ժի։Դարերով սարկութեան տակորըրուած ցեղ մը երբ կ'ողջունէր արշալոյսը այդ մեծ օրուան, որքան յուզիչ ու ցնծալից էր ան։

Այնքան հալածանք ու բռնութիւն ու սքսոր եւ բանտ ու չարչարանք արգելք չէին ընկրկելու իր գաղափարէն նուիրական։

Եւ որքան արիւն, զոհեր, զոհեր ու պատարագ, թափեց, տուաւ ու ընծայեց ան, ազատագրութեան ճամբուն վրայ ··· :

Շատ սուղ գնեց Հայն իր անկախութիւնը 28 մայիսի այդ օրուան ··· :

Անոր համար հպարտ էր ան, ամէն գնով ու ամէն կողմ գլուխը բարձր, սիրտը ցեղուն մանուկներէն մինչեւ հաներն, փառք կուտային որ հասեր էին այդ տօնին։

Ու գովքը կ'ընէին այն մեծ մարդոց որ կերտեր էին նոր Հայաստան։

Ու կ'օրհնէին յիշատակը անոնց որ անոր սիրոյն ինկան, մեռան ···։

Այդ օրերուն երբ դեռ չկար կարմիր սարսափը գլխուն վրայ, չկար Չեկան, ոչ կիրք ու նախանձ, ատելութիւն եղբայրասպան։

Այդ օրերուն խորթ չկար Հայուն մէջեւ, Երեւանէն թէ հեռուէն մէկ սիրտ, մէկ հոգի, բոլոր խաւերը պինդ, գրկախառն հայրենիքի սէրը կ'երգէին միանուագ ու միաձայն ···։

Ամէն բանէ վեր ու ամէն բանէ առաջ հայրենիք մը ունինք մենք սրբազան։

Անոր դրօշն եռագոյն թող սաւառնի ու ծածանի աշխարհի չորս հովերուն ուր կայ ափ մը հայութիւն, իբր նշանաբան առաջնորդ մեր ճամբուն ու փարոսը մեր հոգւոյն։

Փոքրիկներ ու մեծեր ու խոր - չակներ, սեւ, սեւ ամպեր հիւսիսէն ու հարաւէն, Արեւելքէն, Արեւմուտքէն շատ են անցեր Արարատի վեհ ճակատէն, բայց դարերով ու դարերով, դիմացեր է ան հպարտօրէն։

Կուգայ օրը ու կը փարատին եւս կարմիր ամպեր ···

Ու կը տեսնենք կապոյտ երկինք, պայծառ արեւ, պղտոր լուսին, փայլուն աստղեր, խաղաղ ծով, անոյշ շունչերու գետակներ, կանանչ դաշտեր, չէն բուրաստաններ ···

Պատմութիւնն ալ խաղեր ունի եւ կատակներ անհամ, անհոտ, ինչպէս կեանքը մեր ամէնուն։

Ժամանակն է որ կը չինէ ու կը քանդէ, ու կը լուծէ եւ կը յաղթէ այդ բոլորին։

Ամրակուռ հաւատքով մը փարինք, լծուինք այդ աշխատանքին, դիմաւորելու համար գալիք այդ նորագոյն օրերը ···

ՄԷՆ - ՍԷ

Գտուոր ոսկի...

Գարուն է նորէն,
Ոսկեվա՛ռ արեւ,
Ծըծղուն ժըպիտով
Եթեր ու տերեւ։
Ծաղիկներու թոյր,
Վառ վարդերու բոյր,
Կարկաչուն երգով
Վեհաշուք թափօր,
Շարք - շարքի կանգնած,
Կուրծքերը բացած,
Ու բազկատարած
Ոսկի տաղերով
Օրհներգ մը կ'երգեն···
Եւ կանանչ դաշտեր,
Եւ ոսկի արտեր,
Ու սարալանջեր,
Լայն ու ծաւալուն
Կապոյտ երկընքին
Դիմացը փռուած՝
Արծաթ ժպիտով,
Կիսախուփ աչքով,
Լուռ ու մեղմօրօ՛ր
Զայնով մը առ կայծ՝
Խորհրդով եռուն,
Սաղմոսներ կ'երգեն···
Ու խորախորհուրդ,
Եւ յաւերժական,
Խնկաբոյր ծօնով,
Լուսէ երգերով
« Փառք ի բարձունս»ի
Ոսկի տաղերով
Գարնան վառ կանանչ
Ծընունդը կ'երգեն ···

×

Իմ սիրտըս, սակայն,
Տխո՛ւր է նորէն ···
Ոսկի գարունի
Շէնշո՛ղ պատկերին,
Վասնզի երբե՛ք
Երբեք չտեսայ
Ո՛չ օր ու արեւ
Ո՛չ գարուն ոսկի ···

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (287)

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—•—

— Ես դուրս ելլեմ ··· մէկ պզտիկը ման գամ ··· տեսնեմ՝ ի՞նչ կայ չկայ ··· հիմա ամէն օր նորութիւն մը կը լսենք ··· Օֆ, դաւաճանի տունը քանդուի ··· դուն ալ յոգնած ես ··· պառկէ, հանգստացիր, մեր տունը բոլոր բոլորին ապահով է. մութը չկոխած կը վերադառնամ ···

— Իրաւ, սաստիկ յոգնած եմ, մէկ երկու ժամ հանգստանամ,— համաձայնեցաւ Լեւոնը ու քիւրսիի տակ երկննալով՝ գլուխը դրաւ բարձին, աչքերը գոցեց, ու անմիջապէս քնացաւ։

Զօջ Աղան քանի մը բոպէ ալ մնաց Լեւոնի մօտ, երբ վստահ որ Լեւոնը քնացաւ, զգուշութեամբ դուրս ելաւ սենեակէն, իջաւ տան բակը ու մտաւ թոնրատունը, ուր ծերունի մայրը, կինը եւ Աշխէնը թոնրատան կուշտը նստած էին։

— Հը՞, նորէն չոռն ու ցա՞ւը դպեր է ձեզի,— սրտնեղած բարկացաւ Զօջ Աղան, նկատելով անոնց ցաւատանջ դէմքերը,— ինչ է նորէն քթերնիդ մռութնիդ կախեր էք ··· տունիս սգատուն դարձուցիք, ձեր հէրն անէծած ··· Հա, դուն նորէն լացդ ըսա՞ր,— ալ աւելի զայրացած՝ խօսքը մօրը ուղղելով գոռաց Զօջ Աղան,— բաւական է ··· բաւական է, կ'ըսեմ ձեզի, գլխ մի խենթեցնէք ··· Դուրս կ'երթամ ··· գործ ունիմ ··· վերը կը քնանայ ··· սենեակը մի մտնաք ··· թողէք որ քնանայ ···

— Զօջ Աղա ··· ես քեզ ոտք պաչեմ,— ծերունի մայրը լալով փաթթուեցաւ զաւկի ոտքերուն,— Զօջ Աղա, ես քեզ ոտք պաչեմ ···

— Ալ հերիք է,— մայրը մէկդի հրելով՝ Զօջ Աղան մօտեցաւ թոնրատան դրանը եւ մատը սպառնագին ձեւով թափահարելով՝ դարձաւ քրոջը.— Աշխէն, որ բառ մը խօսեր ես, քու բերանդ կը պատռեմ, հասկցա՞ր,— ու դուրս ելաւ՝ դուռը ետեւէն թխկացնելով։

Քիչ վերջ տան դրսի դրան գոցուելու ձայնը լսուեցաւ։ Թոնրատան սահմռկած երեք կիները սարսափով իրարու նայեցան։ Պառաւը երեսը խաչակնքեց ու գլուխը բարձրացուց մեղմօրէն շրթունքները շարժելով։ Զօջ Աղայի կինը ձեռքերով դէմքը ծածկեց եւ սկսաւ լուռ արտասուել։ Աշխէնը թոնրի կուշտը նստած՝ մէկ մօրը կը նայէր, մէկ հարսին, առանց տեղէն երերալու։ Աչքերը անորոշ արտայայտութիւն մը ստացած էին եւ, ինչպէս կ'երեւէր, հոգեկան ահաւոր տառապանք մը կ'ապրէր։

Թոնրատան մէջ ծանր լռութիւն մը տիրեց։ Ոչ ոք կ'ուզէր խանգարել լռութիւնը, որ սարսափելի ծանրութեամբ կը ճնշէր մտքերը, կը բզքտէր սրտերը։ Այնպիսի հոգեկան տառապանք մըն էր այդ, որ պառաւը այլ եւս անկարող տոկալու՝ բան մը ըսած ըլլալու համար, քիթը վեր քաշեց ու դառնալով հարսին՝ ըսաւ.

— Աղջի, եւ, կերակուրը թոնրի կուշտը դիր ··· որ տեղ որ է՝ տուն կուգայ, շուտով կը մթնի ···

«Շուտով կը մթնի» մօր արտասանած այդ բառերը հրաշէկ երկաթի կըտորի նման դպաւ Աշխէնի ականջներուն։ «Շուտով կը մթնի». Աշխէնը գիտէր որ իրիկուան մթնով էր, որ Այդեստանը նոր կերպարանք մը կը ստանար, այնքան սարսափելի դէպքեր կը պատահէին, կառավարութեան ուժերը մութով ու դաւաճաններով շըրջապատուած կը շրջապատէին կասկածելի համարուած տները, նոր պահեստներ գտնալու, նոր ձերբակալութիւններ կատարելու համար։

Թոնրատան ծանր լռութեան մէջ մօրը արտասանած «շուտով կը մթնի» բառերը կարծես թէ նոր իմաստ մը ստացան Աշխէնի մտքին մէջ, ու այդ բառերը զարմանալի հնչականութեամբ եւ ուժով կը ծեծէին աղջկան լողութիւնը, կը փոթորկէին միտքն ու հոգին։ Աշխէնին կը թուէր, թէ այդ բառերը կարծր նիւթի մը նման, կը սաւառնէին օդի մէջ, ու ինք կը զարմանար, որ մայրն ու հարսն ալ իրեն նման այդ անտանելի ծանրութեան տակ չէին ճնշուեր։ Պառաւը գլուխը կախած՝ կ'աղօթէր, իսկ Զօջ Աղայի կինը հազիւ պոռթկացող հեկեկանքը խեղդելով՝ կ'արտասուէր։

Աշխէնը յանկարծ ոտքի ցատկեց եւ հաստատուն քայլերով ուղղուեցաւ դէպի թոնրատան դուռը։

— Աշխէն, ո՞ւր կ'երթաս,— սարսափահար եղած հարցուց մայրը,— աղջի, որ եղբայրդ լսէ ···

Հարսը բարձրաձայն հեկեկալ սկըսաւ, պառաւը մեղաւորի նման գլուխը կախեց, մինչ Աշխէնը առանց պատասխանելու՝ ուսերը թօթուեց, դուրս ելաւ բակը, բարձրացաւ մօրը սենեակը, որ իր սենեակն ալ էր միաժամանակ, հապճեպով երկաթ մը դըրեց ու տոմսակը ձեռքին դուրս ելաւ սենեակէն ու մօտեցաւ դահլիճի դըրանը։

Առանց վարանելու՝ Աշխէնը զգուշութեամբ բացաւ դահլիճի դուռը ու ներս մտաւ։ Լեւոնը քիւրսիի տակ երկնցած անխռով կը քնանար։ Աշխէնը պահ մը շունչը բռնած՝ կանգնեցաւ քնացողի գլխուն վրայ, նայեցաւ Լեւոնի անդորր դէմքին։

Աղջկան դէմքը յուզումէն կծկուեցաւ, ու աչքերը արցունքով լեցուեցան։ Վար ծռեցաւ, ու դրած տոմսակը գնդասեղով մը ամրացուց քիւրսիի վերմակին վրայ այնպիսի դիրքով մը, որ Լեւոնը արթննալուն՝ չէր կրնար չտեսնել։ Ոտքի մատներուն վրայ քալելով՝ մօտեցաւ պահարանին, պլինձէ մեծ ափսէն վերցուց եւ ամբողջ ուժով զարկաւ յատակին։ Ափսէի շառաչիւնով անկումը ընդոստ արթնցուց քնած Լեւոնը, մինչ Աշխէնը արագօրէն սենեակէն դուրս փախաւ։

Դեռ քունը գլուխը՝ Լեւոնը պառկած տեղէն շարժելով՝ չէր կրնար ինքնիրեն հաշիւ տալ եղածի մասին։ Ինչո՞ւ Աշխէնը դուրս փախաւ, այն ի՞նչ օտարոտի ձայն էր լսածը։ Յանկարծ աչքը ինկաւ վերմակին գնդասեղուած տոմսակի վրայ։ Այդքանը բաւական էր, որ Լեւոնի մէջ զարթնէր դաւադիր յեղափոխականը։ Բնազդօրէն ձեռքը կողքին գնաց եւ շօշափեց ատրճանակը։ Տոմսակը վերցնելն ու ոտքի ցատկելով պատուհանին մօտենալը մէկ եղաւ։ Դուրսը սկսած էր մթնել։ Թէեւ դժուարութեամբ, բայց կրցաւ կարդալ։

«Զօջ Աղան դաւաճան Դաւոյի գործակիցն է։ Փախիր։ Աստուած քեզ պահէ»։

Ստորագրութիւն չկար։

Լեւոնի առաջին բնազդական շարժումը եղաւ դէպի սենեակի դուռը խոյանալ, բայց անմիջապէս ինքզինք զսպեց ու մնաց կանգնած տեղը։

Դէմքին վրայ անցողակի սառն ժըպիտ մը խաղաց, յօնքերը կիտեց եւ, երկու քայլի չափ մատծելէ վերջ, մօտեցաւ ու բացաւ այգիի վրայ նայող պատուհանը։ Գետնէն քառն եւ հինգ ոտք բարձրութիւն ունէր պատուհանը։ Բարեբախտաբար տանիքէն թափուած ձիւնը բարձր կոյտ մը կազմած էր պատուհանի տակ։ Լեւոնը վար ցատկեց ձիւնի կոյտի վրայ։ Թէեւ ոտքը սահեցաւ ու ամբողջ հասակով գետին փռուեցաւ, բայց անմիջապէս ոտքի ցատկելով՝ ձեռքէն թռած ատրճանակը վերցուց ու բարտիներու քովէն վազելով անյայտացաւ խաւարի մէջ։

×

Այդ գիշեր ուշ ատեն, Սուրբ Խաչ վանքը անակնկալ կերպով պաշարուեցաւ բազմաթիւ զինուորներով։

Սուրէն Գեւօն ու Թոփալ Սարգսեան նոր երկնցած էին քնանալու համար, երբ վանքի դարպասը դրսէն սկսան ծեծել։

Նշանն ու ընկերը աղմուկը լսելով՝ անմիջապէս վազեցին դէպի մարագը, ուր դրան վրայ հանդիպեցան մեր երկու փախստականներուն, որոնք նոյնպէս դրսի աղմուկը լսելով՝ մարագէն դուրս եկած էին։

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

տական կառավարութեան ներկայացուցիչը կրկնեց իր մեղադրանքները Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ դէմ, հարկերէ աւելի փաստաթուղթեր ներկայացնելով: Այս առթիւ կը սպասէր որ Ազգաժողովը դատապարտէ այդ երկու պետութիւնները, բայց անդամները կրնայի՞ն այդքան յառաջ երթալ: Ասոր վրայ Սպանիոյ ներկայացուցիչը ինք ճառ մը խօսեցաւ եւ ձաղկեց կատարուած միջամտութիւնները եւ միջազգային հսկողութեան անբաւականութիւնը: Յետոյ հաւաստեց թէ իր կառավարութիւնը տրամադիր է պատեհ ժամուն Թոյլատրելու օտար կամաւորներու արձակումը եւ պահանջեց որ Ազգաժողովը յատուկ եւ վճռական դիրք մը բռնէ:

Ապա խօսք առին միւս ներկայացուցիչները: Ֆրանսայի արտաքին նախարարը առաջարկեց եա կանչել օտար կամաւորները: Պ. Լիթվինով պնդեց թէ օտար միջամտութիւն կատարուած է Սպանիոյ մէջ: Պ. Իտըն ազդարարեց թէ Անգլիա պիտի չհանդուրժէ որ օտար պետութիւնները առաւելութիւններ չահին սպանիական տագնապէն: Իր երկրին ուզածը այն է որ, սպանիական պատերազմ մը չ՞աւալի եւ երկրորդ՝ ինչ որ ալ ըլլայ հետեւանքը, Սպանիոյ հողային ամբողջութիւնը պահպանուի:

Եակոտա սպաննուա՞ծ է

Հետեւեալ տեղեկութիւնը կը քաղենք Լոնտոնի «Տէյլի Մէյլ»էն, անչուշտ վերապահութեամբ.—

Վարչաւայի մեր Թղթակիցը կը տեղեկացնէ թէ Եակոտա՝ Չեկային երբեմնի վարիչը, սպաննուած է իր յաջորդին՝ Եէժովի կողմէ, իր բանտային խցիկին մէջ, մայիս 27ի գիշերը: Սթալին այսպէս օձիքը ազատած է մարդէ մը որ չատ կարեւոր գաղտնիքներ գիտէր:

Հեռագիրը կ'ըսէ թէ Եէժով հրաւիրեց Եակոտան որ ինքզինքը սպաննէ, բայց ան ուժասպառ եղած ըլլալով սրտի երկարատեւ հիւանդութենէ մը, վճռապէս մերժեց: Ասոր վրայ Եէժով ատրճանակը քաշեց եւ սպաննեց Եակոտան, ի ներկայութեան վկայի մը:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

75.000 ՀՈԳԻ այցելեցին ցուցահանդէսը, առջի օր: Մուտք 285.000 ֆր.: Նոյն օրը բացուեցաւ Պաղեստինի բաժինը:

ՖՐԱՆՔՕ-ԳԵՐՄԱՆ առեւտրական դաշնագրի մասին համաձայնութիւն գոյացաւ, Պ. Լէօն Պլումի եւ Տոքթ. Շախթի տեսակցութենէն վերջը: Դաշնագիրը գործադրելի պիտի ըլլայ երկու ամիսէն, իսկ ցուցահանդէսին վերաբերեալ մասը՝ երեքշաբթի օրն իսկ: Իբր 50.000 գերման այցելուներ կը սպասուին Փարիզ:

ՆԱԽԿԻՆ ՀՐԵՂԷՆ ԽԱԶԵՐՈՒ մէկ պինարանը երեւան հանուած է Սուասոնի մօտ, համաձայն «Փոփիւլէր»ի: Բռնուած են վեց գերմանական, 6 ֆրանսական հրացաններ, ուրիշ մանր զէնքեր եւ ռազմանիւթ:

ԿԱԹՈԼԻԿՆԵՐՈՒ ԴԷՄ պայքարը կը շարունակուի Գերմանիոյ մէջ: Տոքթ. Կէօպէլս, քարոզութեանց նախարարը, ճառ մը խօսելով ազդարարեց թէ ամենախիստ միջոցներու պիտի դիմէ, եթէ կաթոլիկները ուզեն միջամտել Գերմանիոյ գործերուն: «Այն ատեն պիտի չվարանիմ գերմանական դատարաններու առջեւ քաշել կարգ մը եկեղեցւոյ պետեր»: Նախարարը այս առթիւ ձաղկելով կաթոլիկ վանքերու մէջ տիրող անբարոյութիւնը, գոռաց.— «Կառավարութիւնը վճռած է հետապնդել ոճրագործները: Ան չէ՞ր որ 1924ին պարզապէս հրացանի բռնեց մօտ 60 հոգի, մեր կուսակցութեան անդամները, որոնք անբարոյականութիւն գործած էին»:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նախաձեռնութեամբ Ն. Պ. ՀԱՅ ՍՊԱՅԻՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ եւ մասնակցութեամբ բոլոր զինուորական եւ երիտասարդական միութիւններու այսօր, կիրակի առաւօտ Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Րիւ Ժան Կուժոն, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ, ԲԱՇ - ԱՊԱՐԱՆԻ, ՂԱՐԱՔԻԼԻՍԱՅԻ, ինչպէս նաեւ պատերազմի միջոցին բոլոր ճակատներու վրայ քաջաբար ինկած հայ մարտիկներու եւ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՍՊԱՐԱՊԵՏ ԶՕՐ. ՆԱԶԱՐԲԷԿԵԱՆԻ յիշատակին: Սկիզբ պատարագի ժամը 10ին, հոգեհանգիստ ժամը 11.40ին:

Կը հրաւիրուին բոլոր Հայերը:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ, ՅՈՒՆԻՍ 5ԻՆ — ԿԸ ԽՕՍԻ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ, ՅՈՒՆԻՍ 5ԻՆ — »

ՍԷՆԹ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ, ՅՈՒՆԻՍ 6ԻՆ — »

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ, ՅՈՒՆԻՍ 13ԻՆ

Շնորհակալիք

Կարապետ Մէչիքէճեան (Հալէպ), Գրիգոր Մէչիքէճեան (Փարիզ), Հաննէ Մէչիքէճեան (Պաղտատ), Տէր եւ Տիկ. Յ. Լեւոնեան (Պուէնոս Այրէս), Յովհ. Թահթաճեան (Գահիրէ) շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց հօր, եղբօր, աներոջ եւ աներձագին՝

ՍԻԵՏԻՍ ՄԷՇՔԷՃԵԱՆԻ

դառնակսկիծ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Հալէպի (Սուրիա) մէջ:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆոն **Nord 84-04** (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2-7, Կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«Հայ Արծիւ» ակումբը իր անդամներուն զարգացման համար կազմակերպած է չաբաթական դասախօսութիւններ ծանօթ մտաւորականներու կողմէ, իր կեդրոնատեղին, 22 րիւ Րիշէ, Փարիզ: 5 յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 21 – 22.30, կը դասախօսէ Պ. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ:

Դասախօսութենէն վերջ պար մինչեւ կէս գիշեր:

Կը հրաւիրուին նաեւ համակիրները:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի Զաւալի Տօնիկ էվճուկեանի աղջկան հօրեղբօր աղջիկները՝ Մէսիմիս եւ Արմենուհի էվճուկեանները: 1924ին Յունաստանէն որբերու հետ միասին Եգիպտոս մեկնած են: Իմացնել Մարիամ Ղուկասեանի, 23, Rue Danton, Issy les Moulineaux, Seine, France: Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

EXPOSITION INTERNATIONALE 1937

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՅԻՍ – ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1937

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ: ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՈՎ, ՕԴԱՆԱՒՈՎ, ՇՈԳԵՆԱՒՈՎ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԶԵՂՉՈՒՄՆԵՐ: ՏԵՂԵԿԱՆԱԼ ԲՈԼՈՐ ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ, 1 Յունիս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, իր կեդրոնատեղին

8 Rue Bossuet, Paris (10)

Կը դասախօսէ՝ Պ. Ա. ԶՕՊԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ Ոսկեդարեան Հայ գրականութիւնը:

Այս նիւթի մասին ամէն երեքշաբթի երեկոյ յաջորդաբար պիտի դասախօսեն ուրիշ յայտնի հայ գրագէտներ:

26 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Սէնֆոնիկ Նուագահանդէս ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Երգահանդէս Տիկ. Արփիկ Արղութեանի

4 յունիս ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին

Salle de Concert de l'Ecole Normale de Musiqueի մէջ

78, Րիւ Քարտինէ եւ 114պիս Պուլ. Մալզէրպ:

Ցայտագրին մաս կը կազմեն Gluckի, Կապրիէլ Ֆօրի Տիփարքի, Շուպէրթի, Քլինկի, Պորոտինի, Մուսորկսկիի, Չերեփնինի, Ֆօրի կտորները ինչպէս նաեւ Ռ. Մելիքեանի եւ Գ. Ալէմշահի գործերը. դաշնակով կ'ընկերանայ ռուսական օփերայի շէֆ տ'օրքէսթր A. LABINSKY

Տոմսերու գինն է 20, 15, 10 ֆր., կարելի է գտնել Գրատուն Հրանտ -
Տոմսերու գինն է 20, 15, 10 եւ 7 ֆր., կարելի է գտնել Գրատուն Հրանտ-

ԴՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻ ԱՆԺԷԼ ՆԻԶԱՄԵԱՆԻ (Ցտեսութեան)

Նուագահանդէսը տեղի կ'ունենայ 12 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 21ին, **Maison Caveau, 45 Rue La Boëtie, Paris (8)**

Մասնակցութեամբ դաշնակահարուհի ՕՐ. ԳՈՀԱՐԻԿ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆԻ

Փեքրիկն ԱՆԺԷԼ պիտի նուագէ կտորներ՝ ՊԱԽԷՆ, ՊԷԹՀՕՎԷՆԷՆ, ՄՈՑԱՐԹԷՆ, ՇՈՒՄԷՆԷՆ, ՇՈՊԷՆԷՆ, ՉԱՅՔՕՎՍՔԻԷՆ, ԲԱՐԽՈՒԴԱՐԵԱՆԷ, ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ եւ իր յօրինած երեք պարերգները:

Մուտք՝ 15 եւ 10 ֆր.,

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ ԼԱՒ ԵՒ ՆԵՐԿԱՅԱՆԱԼԻ ՎԱՃԱՌՈՒՀԻ (վանտէօզ) ՄԸ ԱՆՈՒՇԱՀՈՏՈՒԹԵԱՆ ՎԱՃԱՌԱՏԱՆ ՄԷՋ ԱՇԽԱՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ: ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԼԱՒ ԳԻՏՆԱԼԸ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է: ՆԵՐԿԱՅԱՆԱԼ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 1 — 3.30'

BOITE A PARFUME, 100, BOULEVARD MONTPARNASSE, PARIS (14):

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ քոնֆէքսիոն առվ կարող գործաւորուհիներ: Տնական գործ: Դիմել Յ. ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ, 2 Rue Pierre Mareel. Gentilly, Seine. Հաղ. միջ.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 125 թիւ օթօպիւսը (1 թիքէ):

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Տիկին Աղնիւ Տամլամեան իր ողբացեալ եղբօր Գրիգոր Քիթապճեանի անուան տարեդարձին առթիւ կը նուիրէ 100 ֆր. Ֆ. Կ. Խաչի եւ 100 ֆր. ալ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներուն: Ստանալ Գրատուն Հրանտ - Սամուէլէ համապատասխան ընկալագրով:

ՄԱՅԻՍ 28

կազմակերպուած Պանթէօ-Բաշանի Արծիւ ենթակոմիտէի կողմէ 5 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ, Քաշանի քաղաքապետարանին նորակառոյց շէնքին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

Կը խօսի ֆրանսացի ընկերվարական ԹԱՆԿԻ ՓՐԻԺԱՆ

Մուտք 3 ֆր.:

Դասախօսութիւն

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին երրորդ դասախօսութիւնը 30 մայիս, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին, 8 rue Bossuet, Փարիզ, Բարեգործականի ցան մէջ:

Կը դասախօսէ ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿ

Նիւթ՝ Հայ կնոջ դերը ընկերութեան մէջ:

Մուտք 3 ֆր. (օշարակ եւ խմորեղէն միասին):

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՇԷՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Փարիզի Հարաւ. Շրջանի «Յառաջդիմասէրաց» Միութեան կողմէ, ի նպաստ իր վարժարանին

Յունիս 13ի կիրակին, առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ կէսգիշեր, Րօպէնսոն, **Grand Arbre, Maison Fiquet**ի մէջ.

(Ընդրեւի պարագային ընդարձակ սրահ)

Կը ներկայացուի աշակերտութեան կողմէ (Երկրորդ անգամ ըլլալով, բազմաթիւ խնդրանքներու իբր զոհացում)

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ «ՀԻՒԱՆԴՏԵՍ»

կատակերգութիւնը մէկ գործողութեամբ:

Ներկայացումը կը սկսի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին:

ԽՄԲԵՐԳ ԵՒ ՄԵՆԵՐԳ — ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ՂԵԿ. ՕՆՈՍԵԱՆԻ

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17 Rue Damrémont PARIS (18)